

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ANLATIM KALIFLARI

Mehmet ALTINÖZ

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2013

**TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI**

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ANLATIM KALIFLARI

Mehmet ALTINÖZ

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

DOKTORA TEZİ

ADANA / 2013

Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne;

Bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN
(Danışman)

Üye: Prof. Dr. Nurettin DEMİR

Üye: Prof. Dr. Deniz ABİK

Üye: Doç. Dr. Faruk YILDIRIM

Üye: Yrd. Doç. Dr. Muna YÜCEOL ÖZEZEN

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylarım.
...../...../2013

Prof. Dr. Azmi YALÇIN
Enstitü Müdürü

NOT: Bu tezde kullanılan ve başka kaynaktan yapılan bildirişlerin, çizelge, şekil ve fotoğrafların kaynak gösterilmeden kullanımı, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'ndaki hükümlere tabidir.

ÖZET

TÜRKİYE TÜRKÇESİNDE ANLATIM KALIPLARI

Mehmet ALTINÖZ

Doktora Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN

Ağustos 2013, 643 sayfa

Bu çalışma, taranan metinlerdekiyle sınırlı olmak üzere, Türkiye Türkçesinde, kendilerine özgü nitelikleri ile öne çıkan anlatım kalıplarını belirlemek ve belirlenen kalıpları; kuruluşları, söz dizimi özellikleri ve anlamsal işlevleri açısından incelemek amacıyla yapılmıştır.

Çalışmada, söz konusu anlatım kalıplarını belirlemek için, Türkiye Türkçesi Dönemi'nde yazılmış roman, öykü, şiir, tiyatro, deneme, masal, anı, röportaj, gezi yazısı ve söyleşi türlerinden, 50 farklı ismin birer eseri satır satır okunarak taranmıştır. Ayrıca taranan eserlerde, belirlenen kalıbı incelemek amacıyla yeterince örnek bulunmaması durumunda, döneme ait başka eserlerde ve İnternet ortamında serbest tarama yöntemiyle belirlenen anlatım kalıbı örnekleri de çalışmada kullanılmıştır.

Çalışmanın giriş bölümünde, çalışmanın konusu, amacı, kapsamı ve çalışmada kullanılan yöntem konusunda bilgiler verilmiş; çalışmada sıkça geçen “kalıplaşma, anlatım kalıbı, anlamsal işlev” terimlerinin anlamları ve kapsamaları üzerinde durulmuş; “anlatım kalıbı” ile atasözü, deyim, kalıp söz, ikileme ilişkileri irdelenerek anlatım kalıbının genel özellikleri belirlenmiş, tanımı yapılmıştır.

Çalışmanın, “Kuruluşları, Söz Dizimi Özellikleri ve Anlamsal İşlevlerine Göre Anlatım Kalıpları” başlıklı inceleme bölümünde, taranan eserlerde belirlenen 40 anlatım kalıbı, önce içerisinde bulunan değişmeyen ögeye göre, ardından da birçoğunun ortak özelliği olduğu için sözcük tekrarı içerip içermeme durumuna göre sınıflanmış ve kalıpların özelliklerine göre kalıp örneklikleri ve formülleri oluşturulmuştur. Daha sonra her kalıp “Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler”, “Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri”, “Anlamsal İşlevi veya İşlevleri” ve “Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler” biçimindeki alt başlıklar içerisinde incelenmiştir.

Çalışmanın sonuç bölümünde, incelenen anlatım kalıplarıyla ilgili genel bir değerlendirme yapılarak bu kalıpların genel ve ayırıcı özellikleri, anlamsal işlev çeşitliliği ve taranan metinlerdeki kullanım sıklığı üzerinde durulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Türkiye Türkçesi, kalıplaşma, anlatım kalıbı, anlamsal işlev, sabit veya değişken öge.

ABSTRACT**EXPRESSION FORMS IN TURKISH OF TURKEY****Mehmet ALTINÖZ****Ph. D. Thesis, Department of Turkish Language and Literature****Supervisor: Prof. Dr. Mehmet ÖZMEN****August 2013, 643 pages**

This study has been made for the purpose of determining the expression forms that come forward by their own properties, in Turkish of Turkey, and examining them in terms of their structures, syntactic features and meanings they provide. This study is limited to the texts scanned.

In the study, one work of 50 different literary figures, of poems, stories, novels, tales, essays, interviews, travel books, memories and dramas written in the period of Turkish of Turkey, has been read line by line and scanned to determine the expression forms in Turkish of Turkey. Furthermore, in the case of not having enough examples in the scanned texts for examining the determined form, examples of expression forms determined on the other works that belong to the same age and on the İnternet, have also been used via free scanning method.

In the introduction part of the study, information about the subject, purpose and methods of the study has been given; the meanings and scope of the terms “Fixedness, expression form, semantic function” have been emphasized; the general features of “expression form” have been identified and it has been defined, by examining the relations between expression form and proverb, idiom, formulaic expression and reduplication.

In the review part of the study titled as “Expression Forms in terms of their Structures, Syntactic Features, Semantic Functions They Provide”, 40 expression forms determined in the scanned texts have been classified firstly according to the unchanging component included; then to whether they include word repetition or not, as many of them have it in common; afterwards, according to the feature of the forms form models and formulas has been created for each form. After that each form has been reviewed in the subtitles; “Determination Related to Formation and Components”, “Whether the

Form is a Wordgroup and Syntactic Features”, “Semantic Function or Functions”, “Some Speeches Having the Same Arrangement as or a Similar one to the Form but not Examples of the Expression Form”.

In the conclusion part of the study, a general assessment has been made about the expression forms studied and general and distinctive properties, semantic function diversity and the usage frequency of these forms in the scanned texts has been emphasized.

Key Words: Turkish of Turkey, fixedness, expression form, semantic function, fixed or variable unit.

ÖN SÖZ

Bir yapboz, kendisini oluşturan parçacıkların gelişigüzel bir araya getirilmesiyle oluşmadığı gibi, dil dediğimiz en önemli bildirişim aracı da sözlükten rastgele seçilmiş sözcükler toplamı değildir. Dil, aslında bir dizgedir. Bu dizgeyi oluşturan tüm birimler, bir düzen içerisindedir ve bu düzenin işleyiş kuralları, dili kullananların zihinlerinde kayıtlıdır. Dili düzenekleştiren bu kurallar bütünü, dildeki birimlerin tek tek değil, birbirleriyle ilişkileri göz önünde bulundurularak ele alınmalarını zorunlu kılmaktadır. İşte bu zorunluluk, dilde sözcükten büyük dil birimlerinin de olduğunu göstermiştir. Bu dil birimleri, söz dizimi açısından sözcük öbeği ya da cümle; metindilbilimi ya da söylem çözümlemesi açısından da cümleden büyük birim olarak karşımız çıkmaktadır.

Bu çalışmada ise sadece, ne sözcük öbeği ne cümle ne de cümleden büyük bir birim olarak adlandırılabilir, ortak özellikleri olmakla birlikte her biri kendine özgü özellikleriyle kalıplaşarak anlamsal işlevleriyle öne çıkan ve “anlatım kalıbı” terimiyle karşılanan dil yapıları incelenmiştir. Taranan kitaplarda belirlenebilen 40 anlatım kalıbının; kuruluşları, söz dizimi özellikleri ve anlamsal işlevlerine göre incelediği bu çalışmayla Türkiye Türkçesinin iletişim gücünü ortaya koyma ve söz varlığını belirleme çabalarına bir nebze olsun katkıda bulunmuş olmayı ummaktayız.

Kendisinin öğrencisi olmayı bir ayrıcalık ve şans olarak kabul ettiğim, yüksek lisans öğrenimimden başlayarak bugüne değin, bilgisinden, deneyiminden ve kütüphanesinden yararlandığım değerli hocam, danışmanım Prof. Dr. Mehmet Özmen'e; tezimin bu duruma gelmesindeki yardımlarından dolayı tez izleme komitesinde görev alan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. A. Deniz Abik ve Doç. Dr. Faruk Yıldırım'a; kütüphanesini ve fikirlerini cömertçe paylaşan ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Muna Yüceol Özezen'e; incelenecek eserlerin bilgisayar ortamına aktarılmasına yardım eden sevgili arkadaşım Yrd. Doç. Dr. Bülent Özkan'a; çalışmanın oluşması sırasında maddi-manevî yardımını esirgemeyen, her türlü özveriye gösteren eşim Sabahat Oduncu Altınöz'e ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu çalışma FEF2007D14 kayıt numarasıyla ÇÜ Bilimsel Araştırma Projeleri Birimince desteklenmiştir.

Mehmet ALTINÖZ

ADANA / 2013

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
ÖN SÖZ	v
KISALTMALAR LİSTESİ	xix
TABLolar LİSTESİ	xxii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xxiii

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Tanıtımı.....	1
1.1.1. Konu.....	1
1.1.2. Amaç.....	3
1.1.3. Kapsam.....	3
1.1.4. Yöntem.....	17
1.2. Kalıplaşma, Anlatım Kalıbı ve Anlamsal İşlev Terimlerinin Anlamları ve Kapsamları.....	22
1.2.1. Kalıplaşma.....	22
1.2.2. Anlatım Kalıbı.....	29
1.2.3. Anlamsal İşlev.....	38
1.3. Anlatım Kalıbı - Atasözü, Deyim, Kalıp Söz ve İkileme İlişkisi.....	40
1.3.1. Anlatım Kalıbı - Atasözü İlişkisi.....	40
1.3.2. Anlatım Kalıbı - Deyim İlişkisi.....	41
1.3.3. Anlatım Kalıbı - Kalıp Söz İlişkisi.....	43
1.3.4. Anlatım Kalıbı - İkileme İlişkisi.....	44

II. BÖLÜM

KURULUŞLARI, SÖZ DİZİMİ ÖZELLİKLERİ VE ANLAMSAL İŞLEVLERİNE GÖRE ANLATIM KALIPLARI

2.1. İçerisinde Hem Sabit Sözcük Hem de Sabit Ek Öbeği veya Sabit Ek Bulunan Anlatım Kalıpları.....	47
2.1.1. Sözcük Tekrarı İçeren Anlatım Kalıpları.....	47
2.1.1.1. <i>ne alırsa alsın / alırsa alsın</i> vb.	
[(soru sözcüğü) + (f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -AcAksA ~ -yorsa)] ~	
(f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -mAzsA ~ -AcAksA ~ -yorsa) +	
(emir-istek kipiyle ç. aynı f.).....	47
2.1.1.1.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	49
2.1.1.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	57
2.1.1.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	59
2.1.1.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	60
2.1.1.2. <i>ne alırsa alır / alırsa alır</i> vb.	
[(soru sözcüğü) + (f. + -D°ysA ~ -m°şsA ~	
-rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA)] ~ [(f. + -D°ysA ~	
-m°şsA ~ -rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA) +	
(basit kiple ç. aynı f.).....	61
2.1.1.2.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	62
2.1.1.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	69
2.1.1.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	70
2.1.1.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	72
2.1.1.3. <i>aldığına alacağına pişman / alıp aldığına ~ alacağına pişman</i> vb.	
[(f. + -D°k + iy. eki + +A) + (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] ~	
[(f. -°p) + (aynı f. + -D°k + iy. eki + +A) ~ (aynı f. + -AcAk +	
iy. eki + +A)] + (pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-).....	73
2.1.1.3.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	76
2.1.1.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	

Söz Dizimi Özellikleri.....	86
2.1.1.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	87
2.1.1.3.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	88
2.1.1.4. <i>alış o alış</i> vb. (-(y)°ş ekli ad-fiil) + [(o) + (aynı ad-fiil)].....	90
2.1.1.4.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	90
2.1.1.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	96
2.1.1.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	99
2.1.1.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	101
2.1.1.5. <i>ev var ev var</i> vb. [(is. soylu öge) + (var)] + [(aynı is. soylu öge) + (var)].....	102
2.1.1.5.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	104
2.1.1.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	109
2.1.1.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	109
2.1.1.5.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	111
2.1.1.6. <i>bir alış alır</i> vb. (bir) + (-(y)°ş ekli ad-fiil) + (aynı f.).....	112
2.1.1.6.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	115
2.1.1.6.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	119
2.1.1.6.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	120
2.1.1.6.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	121
2.1.2. Sözcük Tekrarı İçermeyen Anlatım Kalıpları.....	121
2.1.2.1. <i>alayım gitsin / alıvereyim gitsin</i> vb. [(emir-istek kipiyle ç. f.) ~ (emir-istek kipiyle ç. tezlük bildiren birleşik f.)] + (gitsin).....	121
2.1.2.1.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	123
2.1.2.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	

Söz Dizimi Özellikleri.....	127
2.1.2.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	129
2.1.2.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	131
2.1.2.2. <i>aldım gitti</i> vb. (bgz. kipiyle ç. f.) + (gitti).....	131
2.1.2.2.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	134
2.1.2.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	139
2.1.2.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	141
2.1.2.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	145
2.1.2.3. <i>varsın alsın</i> vb. (var ~ varsın ~ varın ~ varsınlar) + (sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.).....	146
2.1.2.3.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	149
2.1.2.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	154
2.1.2.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	159
2.1.2.3.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	162
2.1.2.4. <i>ne evi / ne arabası</i> vb. (ne) + (is. soylu öge + üçüncü t. kişi iy. eki).....	163
2.1.2.4.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	163
2.1.2.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	169
2.1.2.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	170
2.1.2.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	172
2.1.2.5. <i>bir yağmurdur başlar</i> vb. [(bir) + (is. soylu öge + +D ^o r)] + (ç. f.).....	173
2.1.2.5.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	177
2.1.2.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	182

2.1.2.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	185
2.1.2.5.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	188
2.2. İçerisinde Değişmeyen Öge Olarak Sadece Sabit Sözcük Bulunan Anlatım Kalıpları.....	188
2.2.1. Sözcük Tekrarı İçeren Anlatım Kalıpları.....	188
2.2.1.1. <i>alır da alır / al babam al vb.</i> (ç. f.) + (dA ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre) + (aynı ç. f.)... 2.2.1.1.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler..... 2.2.1.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri..... 2.2.1.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri..... 2.2.1.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler..... 2.2.1.2. <i>ev de ev vb.</i> (is. soylu öge) + (dA) + (aynı is. soylu öge)..... 2.2.1.2.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler..... 2.2.1.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri..... 2.2.1.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri..... 2.2.1.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler..... 2.2.1.3. <i>ev ki ev / alır ki alır vb.</i> (is./e. soylu öge ~ ç. f.) + (ki) + (aynı is./e. soylu öge ~ aynı ç. f.)..... 2.2.1.3.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler..... 2.2.1.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri..... 2.2.1.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri..... 2.2.1.3.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler..... 2.2.1.4. <i>Türk oğlu Türk / alır oğlu alır vb.</i> [(is. soylu öge) ~ (üçüncü. t. kişi gz. ~ şz. ~ öğz. ç. f.)] + (oğlu) + [(aynı is. soylu öge) ~ (aynı ç. f.)]..... 2.2.1.4.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	201 203 205 206 207 209 210 211 226 227 229 232 233

2.2.1.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	239
2.2.1.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	240
2.2.1.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	241
2.2.1.5. <i>ev üstüne ev / ev ev üstüne vb.</i> (ad) + (üstüne) + (aynı ad) / (ad) + (aynı ad) + (üstüne).....	242
2.2.1.5.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	243
2.2.1.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	248
2.2.1.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	249
2.2.1.5.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	250
2.2.1.6. <i>çok ama çok vb.</i> (is. soylu öge) + (ama) + (aynı is. soylu öge).....	251
2.2.1.6.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	252
2.2.1.6.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	257
2.2.1.6.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	257
2.2.1.6.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	259
2.2.1.7. <i>yalnız ve yalnız vb.</i> (is./e. soylu öge) + (ve) + (aynı is./e. soylu öge).....	259
2.2.1.7.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	261
2.2.1.7.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	265
2.2.1.7.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	266
2.2.1.7.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	267
2.2.2. Sözcük Tekrarı İçermeyen Anlatım Kalıpları.....	268
2.2.2.1. <i>ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır vb.</i> [(is. soylu öge) + (nerede)] + [(is. soylu öge) + (nerede)] / [(nerede) + (is. soylu öge)] + [(nerede + is. soylu öge)].....	268
2.2.2.1.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	269

2.2.2.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	272
2.2.2.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	273
2.2.2.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	274
2.2.2.2. <i>ben kim o kim / evlenmek kim ben kim / Ali kim evlenmek kim vb.</i> [(kişi zamiri) ~ (ad) + (kim)] + [(kişi zamiri) ~ (ad) + (kim)].....	275
2.2.2.2.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	276
2.2.2.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	279
2.2.2.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	280
2.2.2.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	281
2.3. İçerisinde Değişmeyen Öge Olarak Sadece Sabit Ek Öbeği veya Sabit Ek Bulunan Anlatım Kalıpları.....	282
2.3.1. Sözcük Tekrarı İçeren Anlatım Kalıpları.....	282
2.3.1.1. <i>aldı mı alır / aldı mı alan vb.</i> (f. + -D° m° ~ -°ncA ~ -D°ğ°ndA ~ -D°ğ° zaman) + (ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.).....	282
2.3.1.1.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	286
2.3.1.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	292
2.3.1.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	293
2.3.1.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	294
2.3.1.2. <i>ev evdir / ev evdi / ev evmiş vb.</i> (is./e. soylu öge) + [(aynı is./e. soylu öge + +D°r) ~ (ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is./e. Soylu öge)].....	296
2.3.1.2.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	297
2.3.1.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	307
2.3.1.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	310
2.3.1.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	311

2.3.1.3. <i>almaya alır / ev olmasına ev vb.</i>	
(f. + -mAyA ~ -mAsInA) + (ç. aynı f.) /	
(is. soylu öge + olmaya ~olmasına ~ +l ^o ğ ^o nA) +	
(ek-fille ç. aynı is. soylu öge).....	313
2.3.1.3.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	315
2.3.1.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	325
2.3.1.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	327
2.3.1.3.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	330
2.3.1.4. <i>aldı aldı almadı / alırsa alır almazsa vb.</i>	
[(f. + -D ^o) + (aynı f. + -D ^o)] + (aynı f. + -mAdI) ~	
(aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.) /	
[(f. + -rsA / - ^o rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / - ^o r / -Ar)] +	
(aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.).....	332
2.3.1.4.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	335
2.3.1.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	344
2.3.1.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	345
2.3.1.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	347
2.3.1.5. <i>alır almaz vb.</i>	
(f. + -r / - ^o r / -Ar) + (aynı f. + -mAz).....	348
2.3.1.5.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	354
2.3.1.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	363
2.3.1.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	366
2.3.1.5.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	368
2.3.1.6. <i>aldı alacak vb.</i>	
(f. + -D ^o) + (aynı f. + -AcAk ~ -yor ~ -r / - ^o r / -Ar).....	369
2.3.1.6.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	372
2.3.1.6.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	377

2.3.1.6.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	381
2.3.1.6.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	385
2.3.1.7. <i>aldı almadı / almış almamış</i> vb. (f. + -D°) + (aynı f. + -mAdI) / (f. + -m°ş) + (aynı f. + -mAmIş).....	385
2.3.1.7.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	390
2.3.1.7.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	400
2.3.1.7.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	403
2.3.1.7.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	405
2.3.1.8. <i>aldı alalı</i> vb. (f. + -D°) + (aynı f. + -AlI).....	407
2.3.1.8.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	408
2.3.1.8.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	412
2.3.1.8.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	413
2.3.1.8.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	415
2.3.1.9. <i>aldıkça alır / aldıkça alması</i> vb. (f. + -D°kçA) + (aynı f.).....	415
2.3.1.9.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	416
2.3.1.9.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	422
2.3.1.9.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	423
2.3.1.9.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler.....	425
2.3.1.10. <i>al alabilirsen / alabilirsen al</i> vb. (ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı f. + -Abilirsen) / (f. + -Abilirsen) + (ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. aynı f.).....	426
2.3.1.10.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	427
2.3.1.10.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	433

2.3.1.10.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	433
2.3.1.10.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	434
2.3.1.11. <i>alsa alır</i> vb. (f. + -sA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar ~ -yor ~ -AcAk).....	436
2.3.1.11.1. Kalıbın Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	437
2.3.1.11.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	441
2.3.1.11.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	442
2.3.1.11.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	443
2.3.1.12. <i>evse ev</i> vb. (ek fiilin şartıyla ç. is./e. soylu öge) + (ek fiilin gz. kipiyle ç. aynı is./e. soylu öge).....	444
2.3.1.12.1. Kalıbın Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	445
2.3.1.12.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	449
2.3.1.12.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	451
2.3.1.12.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	453
2.3.1.13. <i>alsa alsa o alır / alsın alsın üç ders alsın</i> vb. [(f. + -sA) + (aynı ç. f.)] ~ [(emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is./e. soylu öge) + (gz. ~ glz. ~ şz. kipi ç. aynı f.) / [(üçüncü kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is./e. soylu öge) + (aynı ç. f.).....	455
2.3.1.13.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler.....	458
2.3.1.13.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	467
2.3.1.13.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	467
2.3.1.13.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	470

2.3.1.14. <i>alan alır</i> vb.	
(f. + -An) + (ç. aynı fiilin üçüncü t. kişisi).....	470
2.3.1.14.1. Kalıbın Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili	
Belirlemeler.....	473
2.3.1.14.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	479
2.3.1.14.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	481
2.3.1.14.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	482
2.3.1.15. <i>alan alana</i> vb.	
(f.+ -An) + (aynı f. + -AnA).....	484
2.3.1.15.1. Kalıbın Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili	
Belirlemeler.....	485
2.3.1.15.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	487
2.3.1.15.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	488
2.3.1.15.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	489
2.3.1.16. <i>alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı</i> vb.	
(f. + -°p) + (aynı f. + -AcAk ~ iyelikli -AcAk ~ iyelikli -D°k).....	490
2.3.1.16.1. Kalıbın Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili	
Belirlemeler.....	491
2.3.1.16.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	495
2.3.1.16.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	495
2.3.1.16.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip	
Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	497
2.3.1.17. <i>alır alır</i> vb.	
(gz. kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.).....	498
2.3.1.17.1. Kalıbın Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili	
Belirlemeler.....	498
2.3.1.17.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve	
Söz Dizimi Özellikleri.....	503
2.3.1.17.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	504

2.3.1.17.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	505
2.3.1.18. <i>ev mi ev / güzel mi güzel</i> vb. (is./e. soylu öge) + (m°) + (aynı is./e. soylu öge).....	506
2.3.1.18.1. Kalıbın Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	508
2.3.1.18.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	515
2.3.1.18.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	516
2.3.1.18.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	521
2.3.1.19. <i>alır mı alır</i> vb. (ç. f.) + (m°) + (aynı ç. f.).....	521
2.3.1.19.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	525
2.3.1.19.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	535
2.3.1.19.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	538
2.3.1.19.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	543
2.3.2. Sözcük Tekrarı İçermeyen Anlatım Kalıpları.....	545
2.3.2.1. <i>ev mi almadı araba mı vermedi</i> vb. [(is./e. soylu öge) + (m°) + (bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz. kipiyle ç. olumsuz f.)] + [(is./e. soylu öge) + (m°) + (ilk bölümdeki fiilin kipiyle ç. olumsuz f.)].....	545
2.3.2.1.1. Kalıbın Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler.....	546
2.3.2.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri.....	553
2.3.2.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri.....	554
2.3.2.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler.....	554

III. BÖLÜM**SONUÇ****557****KAYNAKÇA.....571****ÖZ GEÇMİŞ.....643**

KISALTMALAR LİSTESİ**A. GENEL KISALTMALAR**

bt.	:	bağımsız tümleş
ç.	:	çekimli
dt.	:	dolaylı tümleş
e.	:	edat
f.	:	fiil
bgz.	:	belirli geçmiş zaman
glz.	:	gelecek zaman
grk.	:	gereklilik
gz.	:	geniş zaman
is.	:	isim
iy.	:	iyelik
n.	:	nesne
ö.	:	özne
öğz.	:	öğrenilen geçmiş zaman
şz.	:	şimdiki zaman
t.	:	teklik
TDK	:	Türk Dil Kurumu
y.	:	yüklem
zt.	:	zarf tümleci
~	:	“Veya” anlamındadır.
/	:	Farklı biçimleri gösterir.

B. TARANAN ESERLERİN SANATÇILARININ KISALTMALARI

AA	<i>Adalet Ağaoğlu, Toplu Oyunlar (tiyatro)</i>
AH	<i>Ahmet Haşim, Bize Göre / Gurebâhâne-i Laklakan / Frankfurt Seyahatnamesi (söyleşi-gezi)</i>
AHT	<i>Ahmet Hamdi Tanpınar, Hikâyeler (öykü)</i>
AI	<i>Attilâ İlhan, Yengecin Kıskaçı (öykü)</i>
AN	<i>Aziz Nesin, Adamı Zorla Deli Ederler (öykü)</i>
AS	<i>Abbas Sayar, Yılkı Atı (roman)</i>
AŞH	<i>Abdülhak Şinasi Hisar, Boğaziçi Mehtapları (deneme)</i>
BRE	<i>Bedri Rahmi Eyüboğlu, Dol Karabakır Dol (şiir)</i>
CK	<i>Cahit Külebi, Bütün Şiirleri (şiir)</i>
CS	<i>Cemal Süreya, Güvercin Curnatası (röportaj)</i>
CST	<i>Cahit Sıtkı Tarancı, Bütün Şiirleri -Otuzbeş Yaş- (şiir)</i>
ÇA	<i>Çetin Altan, Bir Avuç Gökyüzü (roman)</i>
EC	<i>Edip Cansever, Gül Dönüyor Avucumda (şiir-deneme)</i>
ECG	<i>Eflatun Cem Güney, Evvel Zaman İçinde (masal)</i>
FB	<i>Fakir Baykurt, Tırpan (roman)</i>
FH	<i>Feyza Hepçilingirler, Eski bir Balerin (öykü)</i>
FO	<i>Fikret Otyam, Karasevdam Anadolun (röportaj)</i>
FRA	<i>Falih Rıfki Atay, Zeytindağı (anı)</i>
GA	<i>Gülten Akin, Toplu Oyunlar (tiyatro)</i>
GD	<i>Güngör Dilmen, Toplu Oyunları 2 (tiyatro)</i>
HEA	<i>Halide Edip Adivar, Vurun Kahpeye (roman)</i>
HT	<i>Haldun Taner, Keşanlı Ali Destanı (tiyatro)</i>
KT	<i>Kemal Tahir, Göl İnsanları (öykü)</i>
MAE	<i>Mehmet Âkif Ersoy, Basılan ve Basılmayan Bütün Şiirleri (şiir)</i>
Mİ	<i>Muzaffer İzgü, Deliye Her Gün Bayram (öykü)</i>
MŞE	<i>Memduh Şevket Esendal, Mendil Altında (öykü)</i>
NA	<i>Nurullah Ataç, Günlerin Getirdiği / Sözden Söze (deneme)</i>
NC	<i>Necati Cumalı, Susuz Yaz (öykü)</i>
NFK	<i>Necip Fazıl Kısakürek, Çile (şiir)</i>
NH	<i>Nazım Hikmet, Memleketimden İnsan Manzaraları 3-4 (şiir)</i>
NU	<i>Nermi Uygur, Dilin Gücü (deneme)</i>

OA	<i>Orhan Asena, Tohum ve Toprak (tiyatro)</i>
OCK	<i>Osman Cemal Kaygılı, Çingeneler (roman)</i>
OK	<i>Orhan Kemal, Avare Yıllar (roman)</i>
OVK	<i>Orhan Veli Kanık, Bütün Şiirleri (şiir)</i>
ÖA	<i>Özdemir Asaf, Benden Sonra Mutluluk (şiir)</i>
PNB	<i>Pertev Naili Boratav, Az Gittik Uz Gittik (masal)</i>
RB	<i>Recep Bilginer, Bütün Oyunları 1 (tiyatro)</i>
RHK	<i>Refik Halit Karay, Memleket Hikâyeleri (öykü)</i>
RNG	<i>Reşat Nuri Güntekin, 1986, Çalıkuşu, İstanbul, İnkılâp Kitabevi.</i>
SFA	<i>Sait Faik Abasıyanık, Alemdağda Var Bir Yılan/Az Şekerli (öykü)</i>
SKA	<i>Sabahattin Kudret Aksal, Gazoz Ağacı / Yaralı Hayvan ve Ötesi (öykü)</i>
TO	<i>Turan Oflazoğlu, Deli İbrahim (tiyatro)</i>
TÖ	<i>Turgut Özakman, Toplu Oyunları 3 (tiyatro)</i>
VG	<i>Vedat Günyol, Gün Ola Harman Ola, (deneme)</i>
YA	<i>Yusuf Atılgan, Aylak Adam (roman)</i>
YBB	<i>Yavuz Bülent Bakiler, Üsküp'ten Kosova'ya (gezi)</i>
YK	<i>Yaşar Kemal, Karıncanın Su İçtiği (roman)</i>
YKB	<i>Yahya Kemal Beyatlı, Siyâsî ve Edebî Portreler (anı)</i>
YKK	<i>Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Yaban (roman)</i>

TABLolar LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1: Taranan Eserler, Bu Eserlerin Sahipleri, Türleri, Sayfa Sayıları ve Her Eser İçin Bilgisayarda Oluşturulan Fiş Miktarı.....	4
Tablo 2: İncelenen Anlatım Kalıpları İçin Araştırmacıların Yaptıkları Adlandırmalar.....	29
Tablo 3: Araştırmacıların Yaptıkları Adlandırmaların İncelenen Anlatım Kalıplarına Göre Dağılımı.....	33
Tablo 4: Anlatım Kalıplarının Anlamsal İşlevleri.....	558
Tablo 5: Taranan Eserlerdeki Farklı Anlatım Kalıbı Sayıları ve Eserlerde Belirlenen Toplam Anlatım Kalıbı Miktarları	562
Tablo 6: Anlatım Kalıplarının Buldukları Eserler ve Bu Eserlerdeki Miktarları....	565

ŞEKİLLER LİSTESİ**Sayfa**

Şekil 1: Dil bilgisi Bileşenleri.....	20
--	----

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Çalışmanın Tanıtımı

1.1.1. Konu

Gizemi, karmaşıklığı binlerce yıldır yapılan çalışmalara rağmen bir türlü tam anlamıyla çözülemeyen, insana özgü çok güçlü, büyümlü bir dizge olan dilin, bir görünen yani biçimsel yanı bir de görünmeyen ama varlığı hep hissedilen ve görünen yanıyla kıyaslanmayacak kadar büyük anlamsal yanı vardır. Dilin, derin yapıda yer alan bu sınırsız anlatım olanağının yüzey yapıya çıkması, sınırlı sayıdaki biçimsel öğelerle gerçekleşir. Zihnimizdeki somut ve soyut kavramların, bir iletiye dönüşmesi veya bir iletinin bir parçası olması için, bu kavramların bir ses, bir sözcük, bir cümle ya da cümleden büyük birim gibi bir kalıba dökülmesi gerekir. “Toplum, dili kullanırken ona, kendi bireylerinin deneyimlerinin, görgü ve geleneklerinin biçimlediği birtakım kalıp ve biçimler verir.” (Özünü, 2001, s. 9). Bu kalıpları yaşımıza, zekâımıza, eğitimimize, cinsiyetimize ve benzer özelliklerimize göre değerlendiririz. Bu kalıplarla düşünür, düşüncelerimizi bunlarla aktarırız. Kalıplar ne kadar zengin ve yeterliyse, üreteceğimiz düşünceler de o kadar zengin olacaktır. (Çiftçi, 1988, (59-71).

“Birçok bilginin ve değişik akımların benimsediği gibi diller, gerçeği ve dünyayı değil, onların insanoğlunun zihin süzgecinden geçmiş biçimlerini yansıtmaktadırlar.” (D. Aksan, 2000, C: I, s. 72). “Her dil, evreni kendince dile getirir. Her dilin evreni dilce biçimleyişi öbürününkinden ayrıdır. Evren her dilde o dilce yansır.” (Uygur, 1997, s. 68). Bunun sonucu olarak da her dil, anlatım sırasında öteki dillerden farklı kavramlara, kalıplara başvurur. Dil, anlam ayrımlarını sağlamakta, anlatım inceliklerini sergilemekte o derece mahirdir ki karşımıza çıkardığı bu kalıplar, bildik kalıpların dışında, kendine özgü kuralları ve işleyişi olan yeni yapılar da olabilmektedir.

Bu yapıları önemli kılan özellikleri ise yerine getirdikleri *anlamsal işlevleridir*. Her kalıp, aslında bazı anlamsal işlevleri açığa çıkarmak için oluşmuştur ve kullanılmaktadır. Bu yüzden tespit edilebilen anlatım kalıplarının anlamsal işlevlerini belirleyen bu çalışma, bu yönüyle işleve dayalı dil bilgisi incelemesi olarak da kabul edilebilir. İşleve dayalı dil bilgisi, “yapıya ve biçime dayalı dil bilgisindeki gibi dil bilgisi yapılarını inceler fakat o aynı zamanda iletişim durumunda söylemin bağlamı, katılımcılar, konuşma durum ve amacı gibi bilgileri de çözümler.” (Benzer, 2010, s.

145). Biçimin anlamını öne çıkaran dil bilgisi anlayışına itiraz eden Freddi'nin (2004, s. 234) konuya yaklaşımı şu şekildedir: "Geleneksel dil bilgisi biçimler üzerine çalışır ve 'Biçimlerin anlamları nelerdir?' sorusuna cevap arar, işleve dayalı dil bilgisi ise işlevler üzerine çalışır ve 'Anlamlar nasıl ifade edilir?' sorusuna cevap arar. (...) kural koymak yerine betimleyici ve ihtimalleri belirleyicidir."

Anlatım kalıpları, *başka biçimlerde de ifade edebileceğimiz birçok anlamsal işlevi, sabit ve değişken öğeleri bir arada bulunduran özel yapıları aracılığıyla çok daha etkili, güçlü, basit ve kolay bir biçimde ifade edebilen dil ürünleridir*. Örneğin aşağıdaki metinde yer alan eğik yazılı yapı bize göre bir anlatım kalıbıdır:

"O dönemde okula gizlice sokulan Ahmet Mithat Efendi'nin Tercüman-ı Hakikat gazetesindeki yazıların etkisiyle yazarlığa özenmiş. *Özeniş o özeniş*, bütün ömrü boyunca sıkıntıları, cefaları, çekileri, belaları göğüsleye göğüsleye yazıp durmuş dergilerde, gazetelerde." (VG-147)

Bu yapı yerine metne "Yazarlığa özenmesi, yazarlığa başlaması için bir başlangıç olmuş." ifadesini veya buna benzer bir ifadeyi koyulabilir ama bu ifadelerin, *özeniş o özeniş* kalıbının sağladığı, *ad-fiil ekli ögenin varlığının ve bildirdiği işin ilk gerçekleşme anının önemini vurgulayarak ad-fiil ekli ögenin bildirdiği işin sürekli gerçekleştiğini bildirme* şeklindeki anlamsal işlevi sağlamaktan uzak olduğu ve *özeniş o özeniş* kadar özlü, etkili ve estetik olmadığı açıktır.

Tezin konusunun belirlenmesinde ilham kaynağı olan D. Aksan (2005, s. 207), *Anlambilim* adlı kitabında, *Türkçe Tümcelerde Değişik Anlatım Kalıplarıyla Belli Anlamların Dile Getirilmesi* başlığı altında, Türkiye Türkçesindeki anlatım kalıplarıyla ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmaktadır: "Türkçe çalışmalarında bugüne kadar üzerinde en az durulan konulardan biri, tümcelerin anlamı pekiştirme, sınırlama, daraltma... gibi çeşitli amaçlarla oluşturulan anlatım biçimleri, değişik eğilimleri dile getirme yollarıdır.". Aynı duruma Yüceol Özezen (2006a, s. 67) de dikkat çekmektedir. Araştırmacı, "Yabancı bir dili dilbilgisel ayrıntılarıyla öğrenmeye çalışan birçok kişiye, bu öğrenme sırasında, sıklıkla Türkçenin çeşitli durumlara ve çeşitli ayrıntılara özgü anlatım biçimlerinin (modal yapılar, çeşitli modlar) başka bazı dillere oranla daha az olduğu bilgisi verilir." düşüncesindedir çünkü Türkçedeki kalıp yapılar, genel olarak dil bilgisi araştırmalarına pek konu olmamakta ve Türkçe öğretiminde yer almamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasına, dil bilgisi çalışmalarında son dönemlere kadar

geleneksel yaklaşımın etkili olmasının neden olduğunu ileri süren Göksu'nun (1980, s. 53) açıklamaları şu şekildedir:

Yüzyılımız başına dek dilbilgisi çalışmaları *kural koyucu* olma özelliklerini korumuşlardır. Ve koydukları, uygulanmaya zorladıkları kurallar, o dili konuşanların nicelik değil, nitelik yönünden ağır basan bölümünden derlenmekteydi. Yani, o dili konuşanların büyük çoğunluğu yadsınmakta, “doğru” kavramı yazar-çizer takımının yazılı metinlerinden derlenmekte, kurallar bu metinlerden yola çıkılarak oluşturulmaktaydı. Oysa çağdaş yaklaşım, kurallar koyma yerine dili betimleme yoluna gitmekte, bunu yaparken de “dilde otorite halkın kendisidir” ilkesine dayanarak geniş kitlelerin konuştuğu dile öncelik vermektedir. İşte, günlük konuşma içinde karşılaştığımız, çoğu kez de kullandığımız kimi anlatım biçimlerini dilbilgisi kitaplarımızda –her zaman değilse de bile çoğu kez- bulamamamızın nedeni, geleneksel yaklaşımın sözünü ettiğimiz bu tutumudur.

Çalışmanın konusu olan anlatım kalıplarına, bakılabildiği kadarıyla, Türkçe ile ilgili çalışmalarda ya hiç yer verilmemiş ya da anlamsal işlevleri açısından üzerinde pek durulmadan, zaman zaman ve derine inilmeksizin değinilmiştir. İşte bu çalışmada, Türkçenin bu ihmal edilmiş dil ürünlerinin en azından belirlenebilen kadarı daha yakından incelenerek Türkçeyle ilgili çalışmalara katkıda bulunmak adına, Türkiye Türkçesinde, kendilerine özgü özellikleri ile dikkat çeken anlatım kalıpları tez konusu olarak belirlenmiştir.

1.1.2. Amaç

Bu çalışmayla, *anlatım kalıbı* terimiyle karşılanması uygun görülen yapıların genel özelliklerini belirleyebilmek; anlatım kalıbıyla atasözü, deyim, kalıp söz ve ikileme arasındaki benzerlikleri ve ayrımları ortaya koymak; taranan metinlerde belirlenen anlatım kalıplarını kuruluşları, söz dizimi özellikleri ve anlamsal işlevleri açısından incelemek ve böylelikle Türkiye Türkçesinin söz varlığına ve anlatım zenginliğinin ortaya çıkarılmasına katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Ayrıca bu çalışmanın, Türkçenin, yabancılara iyi, etkili ve ileri düzeyde öğretilmesi amacıyla da hizmet edeceği düşünülmektedir.

1.1.3. Kapsam

Çalışma alanı, Türkiye Türkçesiyle yazılmış 50 eserle sınırlıdır. Türü *roman*, *öykü*, *şiir*, *tiyatro*, *deneme*, *masal*, *anı*, *röportaj*, *gezi yazısı* veya *söyleşi* olup Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatının önde gelen 50 farklı edebiyatçısına ait, bazıları birkaç kitaptan oluşan 50 farklı eser, önce bilgisayar ortamına aktarılmış, ardından da

Türkiye Türkçesindeki anlatım kalıplarını belirlemek amacıyla satır satır okunarak taranmıştır.

Taranan eserlerin sahipleri, adları, türleri, sayfa sayıları ve anlatım kalıplarını belirlemek ve belirlenenleri incelemek üzere her eser için bilgisayarda oluşturulan fiş miktarı şu şekildedir:

Tablo 1

Sanatçı Adları, Eser Adları, Türleri, Sayfa Sayıları ve Her Eser İçin Bilgisayarda Oluşturulan Fiş Miktarı

Sanatçı Adı	Eser Adı	Tür Adı	Sayfa Sayısı	Fiş Miktarı
Abbas Sayar	Yılkı Atı	roman	111	467
Abdülhak Şinasi Hisar	Boğaziçi Mehtapları	deneme	309	454
Adalet Ağaoğlu	Toplu Oyunlar 3	tiyatro	182	874
Ahmet Hamdi Tanpınar	Hikâyeler	öykü	326	871
Ahmet Haşim	Bize Göre, Gurebâhâne-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi	söyleşi- gezi	118	434
Attila İlhan	Yengecin Kıskacı	öykü	259	813
Aziz Nesin	Adamı Zorla Deli Ederler	öykü	190	1534
Bedri Rahmi Eyüboğlu	Dol Karabakır Dol	Şiir	348	977
Cahit Külebi	Bütün Şiirleri	şiir	274	465
Cahit Sıtkı Tarancı	Bütün Şiirleri	şiir	197	619
Cemal Süreyya	Güvercin Curnatası	röportaj	276	660
Çetin Altan	Bir Avuç Gökyüzü	roman	230	588
Edip Cansever	Gül Dönüyor Avucumda	şiir- deneme	243	763
Eflatun Cem Güney	Evvel Zaman İçinde	masal	94	462
Fakir Baykurt	Tırpan	roman	356	1736
Falih Rıfki Atay	Zeytindağı	anı	166	302
Feyza Hepçilingirler	Eski Bir Balerin	öykü	102	333
Fikret Otyam	Karasevdam Anadolom	röportaj	267	1146
Gülten Akın	Toplu Oyunlar	tiyatro	199	602
Güngör Dilmen Kalyoncu	Toplu Oyunlar 2	tiyatro	279	473
Haldun Taner	Keşanlı Ali Destanı	tiyatro	126	547
Halide Edip Adivar	Vurun Kahpeye	roman	179	377

(Tablo 1'in devamı)

Kemal Tahir	Göl İnsanları	öykü	377	1469
Mehmet Akif Ersoy	Basılan ve Basılmayan Bütün Şiirleri	şiir	458	2048
Memduh Şevket Esendal	Mendil Altında	öykü	231	1354
Muzaffer İzgü	Deliye Her Gün Bayram	öykü	197	1445
Nazım Hikmet	Memleketimden İnsan Manzaraları (3-4)	şiir	918	437
Necati Cumalı	Susuz Yaz	öykü	268	1314
Necip Fazıl Kısakürek	Çile	şiir	392	468
Nermi Uygur	Dilin Gücü	deneme	112	877
Nurullah Ataç	Günlerin Getirdiği ve Sözden Söze	deneme	269	1159
Orhan Asena	Tohum ve Toprak	tiyatro	91	261
Orhan Kemal	Avare Yıllar	roman	135	365
Orhan Veli Kanık	Bütün Şiirleri	şiir	242	212
Osman Cemal Kaygılı	Çingeneler	roman	328	1787
Özdemir Asaf	Benden Sonra Mutluluk	şiir	351	380
Pertev Naili Boratav	Az Gittik Uz Gittik	masal	432	824
Recep Bilginer	Bütün Oyunlar 1	oyun	171	628
Refik Halit Karay	Memleket Hikâyeleri	öykü	152	551
Reşat Nuri Güntekin	Çalığı	roman	408	1981
Sabahattin Kudret Aksal	Gazoz Ağacı ve Yaralı Hayvan	öykü	281	1266
Sait Faik Abasıyanık	Alemdağda Var Bir Yılan ve Az Şekerli	öykü	160	516
Turan Oflazoğlu	Deli İbrahim	oyun	130	613
Turgut Özakman	Toplu oyunları 3	tiyatro	118	343
Vedat Günyol	Gün Ola Harman Ola	deneme	152	739
Yahya Kemal Beyatlı	Siyasi ve Edebi Portreler	anı	153	355
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Yaban	roman	198	708
Yaşar Kemal	Karıncanın Su İçtiği	roman	494	1521
Yavuz Bülent Bakiler	Üsküp'ten Kosova'ya	gezi	191	312
Yusuf Atılğan	Aylak Adam	roman	158	1330
Toplam	50		12398	40760

Yapılan eser taramaları sonunda anlatım kalıbı olabileceği düşünülen yapılar, formüleştirelerek listelenmiş ve genel özellikleri açısından tek tek değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde kuruluş, söz dizimi ve anlamsal işlev açısından *incelenen* anlatım kalıpları şunlardır:

1. ne alırsa alsın / alırsa alsın vb.

[(soru sözcüğü) + (f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -AcAksA ~ -yorsa)] ~ (f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -mAzsA ~ -AcAksA ~ -yorsa) + (emir-istek kipiyle ç. aynı f.)

2. ne alırsa alır / alırsa alır vb.

[(soru sözcüğü) + (f. + -D°ysA ~ -m°şsA ~ -rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA)] ~ [(f. + -D°ysA ~ -m°şsA ~ -rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA) + (basit kiple ç. aynı f.)

3. aldığına alacağına pişman / alıp aldığına ~ alacağına pişman vb.

[(f. + -D°k + iy. eki + +A) + (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] ~ [(f. -°p) + (aynı f. + -D°k + iy. eki + +A) ~ (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] + (pişman ~ pişman ol- ~pişman et-)

4. alış o alış vb.

(-y)°ş ekli ad-fiil) + [(o) + (aynı ad-fiil)]

5. ev var ev var vb.

[(is. soylu öge) + (var)] + [(aynı is. soylu öge) + (var)]

6. bir alış alır vb.

(bir) + (-y)°ş ekli ad-fiil) + (aynı f.)

7. alayım gitsin / alıvereyim gitsin vb.

[(emir-istek kipiyle ç. f.) ~ (emir-istek kipiyle ç. tezlilik bildiren birleşik f.)] + (gitsin)

8. aldım gitti vb.

(bgz. kipiyle ç. f.) + (gitti)

9. varsın alsın vb.

(var ~ varsın ~ varın ~ varsınlar) + (sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.)

10. ne evi / ne arabası vb.

(ne) + (is. soylu öge + üçüncü t. kişi iy. eki)

11. bir yağmurdur başlar vb.

[(bir) + (is. soylu öge + +D°r)] + (ç. f.)

12. alır da alır / al babam al vb.

(ç. f.) + (dA ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre) + (aynı ç. f.)

13. ev de ev vb.

(is. soylu öge) + (dA) + (aynı is. soylu öge)

14. ev ki ev / alır ki alır vb.

(is. soylu öge ~ ç. f.) + (ki) + (aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.)

15. Türk oğlu Türk / alır oğlu alır vb.

[(is. soylu öge) ~ (üçüncü t. kişi gz. ~ şz. ~ öğz. ç. f.)] + (oğlu) + [(aynı is. soylu öge) ~ (aynı ç. f.)]

16. ev üstüne ev / ev ev üstüne vb.

(is. soylu öge) + (üstüne) + (aynı is. soylu öge) / (is. soylu öge) + (aynı is. soylu öge) + (üstüne)

17. çok ama çok vb.

(is. soylu öge) + (ama) + (aynı is. soylu öge)

18. yalnız ve yalnız vb.

(is./e. soylu öge) + (ve) + (aynı is./e. soylu öge)

19. ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır vb.

[(is. soylu öge) + (nerede)] + [(is. soylu öge) + (nerede)] / [(nerede) + (is. soylu un)] + [(nerede + is. soylu öge)]

20. ben kim o kim / evlenmek kim ben kim / Ali kim evlenmek kim vb.

[(kişi zamiri) ~ (is. soylu öge) + (kim)] + [(kişi zamiri) ~ (is. soylu öge) + (kim)]

21. aldı mı alır / aldı mı alan vb.

(f. + -D° m° ~ -°ncA ~ -D°ğ°ndA ~ -D°ğ° zaman) + (ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.)

22. ev evdir / ev evdi / ev evmiş vb.

(is. soylu öge) + [(aynı is. soylu öge + +D°r) ~ (ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge)]

23. almaya alır / ev olmasına ev vb.

(f. + -mAyA ~ -mAsInA) + (ç. aynı f.) / (is. soylu öge + olmaya ~ olmasına ~ +l°ğ°nA) + (ek-fiille ç. aynı is. soylu öge)

24. aldı aldı almadı / alırsa alır almazsa vb.

[(f. + -D°) + (aynı f. + -D°)] + (aynı f. + -mAdI) ~ (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.) / [(f. + -rsA / -°rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar)] + (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.)

25. alır almaz vb.

(f. + -r / -°r / -Ar) + (aynı f. + -mAz)

26. aldı alacak vb.

(f. + -D°) + (aynı f. + -AcAk ~ -yor ~ -r / -°r / -Ar)

27. *aldı almadı / almış almamış vb.*

(f. + -D°) + (aynı f. + -mAdI) / (f. + -m°ş) + (aynı f. + -mAmIş)

28. *aldı alalı vb.*

(f. + -D°) + (aynı f. + -AlI)

29. *aldıkça alır / aldıkça alması vb.*

(f. + -D°kçA) + (aynı f.)

30. *al alabilirsen / alabilirsen al vb.*

(ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı f. + -Abilirsen) / (f. + -Abilirsen)
+ (ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. aynı f.)

31. *alsa alır vb.*

(f. + -sA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar ~ -yor ~ -AcAk)

32. *evse ev vb.*

(ek fiilin şartıyla ç. is./e. soylu öge) + (ek fiilin gz. kipiyle ç. aynı is./e. soylu öge)

33. *alsa alsa o alır / alsın alsın üç ders alsın vb.*

[(f. + -sA) + (aynı ç. f.)] ~ [(emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is. soylu öge) + (gz. ~ glz. ~ şz. kipi ç. aynı f.) / [(üçüncü kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is. soylu öge) + (aynı ç. f.)

34. *alan alır vb.*

(f. + -An) + (ç. aynı fiilin üçüncü. t. kişisi)

35. *alan alana vb.*

(f.+ -An) + (aynı f. + -AnA)

36. *alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı vb.*

(f. + -°p) + (aynı f. + -AcAk ~ iyelikli -AcAk ~ iyelikli -D°k)

37. *alır alır vb.*

(gz. kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)

38. *ev mi ev / güzel mi güzel vb.*

(is. soylu öge) + (m°) + (aynı is. soylu öge)

39. *alır mı alır vb.*

(ç. f.) + (m°) + (aynı ç. f.)

40. *ev mi almadı araba mı vermedi vb.*

[(is. soylu öge) + (m°) + (bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz. kipiyle ç. olumsuz f.)]
+ [(is. soylu öge) + (m°) + (ilk bölümdeki fiilin kipiyle ç. olumsuz f.)]

Yapılan eser taramaları sonunda, anlatım kalıbı olabileceği düşünülerek belirlenmiş olan yapılardan bazıları, anlatım kalıplarının genel özelliklerini kısmen taşıdığı ve tez süresi içerisinde ancak belirli sayıda kalıbın tam anlamıyla incelemesi yapılabileceği için incelenmemiştir. İncelenmediği için de anlatım kalıbı olup olmadıkları konusu başka araştırmalara bırakılan ve her biri için, formül biçimdeki başlığının altında üç örnek verilen bu yapılar şu şekildedir:

1. (f. + -AsI ~ -AcAğI) + (gel-)

“Dil farklarının seyirciyi aldatmadığı bu beyaz sahne üzerinden geçen bin bir insan numunesinin aynı el ve çehre hareketleri, aynı elem kıvrınmaları, aynı neş’e sıçramaları yaptığına bakarak bütün ırkların bir tek dille konuştuğuna *hükmedeceğiniz gelmiyor mu?*” (AH-87)

“Keloğlan: ... Hasandede kuşu yavrularına Uçmayı öğretti dün sabah Uçtular ana bir güzel *Uçasım geldi* benim de *Akasım, kabarasım geldi*” (GA-181)

“On bir yıldır bunu o kadar söylediler, o kadar yazdılar ki hani benim bile acaba mı *diyesim geliyor*. Ama değil, hiçbir zaman yermedim Haşim’i: ne sağlığında, ne da sonradan.” (NA-66)

2. (f. + -AsI ~ -AcAğI) ~ (is öge + + I°ğ°) + (tut-)

“Çağırma yavrum, çağırma, dedi. Eğer aklına esip de bizi kurtarmak için *geleceği tutarsa*, İngilizlerin elinden bir daha zor kurtulur.” (FRA-59)

“İnsanın radyodaki sırasını bekleyen müziği erkene *alası tutar* tabi Oynayası gelir..” (<http://www.siirdostu.com>, Erişim Tarihi: 19.04.2011)

“Metreyi ne yapacaksın? Yine *Çerkez domuzluğun tuttu* herhal.” (KT-16)

3. (f. + -I / -U) + (aynı f. + -°ver-)

“Eski köşk bahçelerinde *yükseli yükseliveren* modern apartmanların dairelerine kentin genellikle taşradan gelme yeni zenginleri taşınıyorlardı.” (ÇA-86)

“Önce oynak dulları baştan çıkardılar. Köy nikâhı, hoca duası derken eloğlu birkaç ay içinde başından atıveriyor. Sonra sonra gelinler, körpe kızlar başladı. Koca kanlar bir-ikisini mühendislere *götürü götürüverdiler*. Yavaş yavaş köyün mezhebi bütün bütün genişledi.” (KT-45)

“Rüya görmüyordur. Bir ayağını durmadan Rıza Efendi'nin üstüne atmaya savaşıyordu. Ama Rıza Efendi olmayınca, ayak soğuk şilteye *düşü düşüveriyor* olmalı.” (SFA-54)

4. (f. + -maya) + (başla- ~ koyul- ~ gör- ~ gelme-)

“Ölüm, canları gece alır, acılar gece çözülür, kaza ve kader, gece işini *görmeğe koyulur.*” (AH-171)

“Azmi Bey’le buluşturma ‘planını’ uygulamaya koydum; boşanma tazminatı ve gazeteciye rüşvet, sakladığı ‘özel’ yatırım hesabını ortaya çıkardı: kimseye *güvenmeye gelmiyor.* Tahminime göre, büyükçe bir meblağa ulaşacağız...” (Aİ-204)

“Yürek *sevmeye görsün* yakar bitirir sevdaları” (<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 19.04.2011)

5. (f. + -AcAk ~ -D°k + iy. eki) + (ç. aynı f. ~ aynı f. + fiilimsi)

“Mustafa, Hasan ayrı ayrı dünyalar içindeydiler. Mustafa *söyleneceğini söylemiş* bir kişi rahatlığı içinde hemen uykuya daldı.” (AS-21)

“Bu söz üstüne, korkuyu dallarından atıp işlerinin başına geçmişler; gece dememişler, gündüz dememişler; *dokuyacaklarını dokuyup* işleyeceklerini işlemişler;” (ECG-50)

“Mahmut efendi, *yediğini yiyor*, yiyemediğini boş sepete doldurarak yukarıya salıyordu.” (Mİ-36)

6. (f. + -°p) + (olumsuz aynı f. + fiilimsi eki)

“ ‘Belki de büsbütün çıldıracağım!.. Büsbütün...’ diyerek ürperdi ve sonra saklayamadığı bir telâşla, yanındakilerin bunu *fark edip etmediklerini* anlamak için dört tarafına bakındı.” (AHT-17)

“Yüzü öyle kindar ve korkunç bir nefretle mütekallisti ki, kadın içeriye *girip girmemekte* tereddüt ediyordu” (HA-119)

“Akşamları yemeğe *gelip gelmeyeceği* belli olmazdı. Saat yediye dek beklerdik.” (YA-125)

7. [(gel) + (ikinci t. ~ birinci çokluk kişi emir-istek kipiyle ç. f.)] ~ [(gelin) + (birinci çokluk kişi emir-istek kipiyle ç. f.)]

“Ana: ... Ayaklar kocaman, ayaklar çıplak Topuklarda kir, nasır, çatlak O senin dediğini, tuzu kurular Şarkı yapıp söylemişler ay oğul. *Gel* bu sevdadan *vazgeç.* Ergenlik neyine yetmez?” (GA-181)

“Babam, bana, — Oğul, dedi, bunlar köyde davar, sığır bırakmaz alırlar, *gel* biz bu işten *cayalım.*” (AN-125)

“*Gelin* bu kara yazılıyı, kendi derdiyle baş-başa *bırakalım* da, öte yüzünden haber *verelim* biz:” (ECG-78)

8. [(gel de) + (ikinci t. kişi emir-istek kipiyle ç. f.)] ~ [(gelin de) + (birinci çokluk kişi emir-istek kipiyle ç. f.)]

“Ne malzemesi bu diye düşünüyordu kadın, atılan yeni bir düğüm ki *gel de çöz* ilmiğini şimdi, erzak mı taşıyacak odaya, odun mu, kömür mü, çılgınlığın havuzuna girmiş yıkıyor bu adam, düpedüz çıldırmış!” (SKA-199)

“Bizim duvara. Hem de merdiven koyup yazmışlar, harfler benim iki boyumda. Eh, *gel de kalpten gitme!*” (Mİ-143)

“Bir insan ne kadar çok konuşursa, karşısındaki o kadar az anımsar. ‘Az söz insan yüküdür’ diyen Yunus Emre’ye *gelin de hak vermeyin* bu konuda.” (VG-77)

9. (ç. f. + -sA) + (is. soylu öge) + (aynı ç. f.)

“Hem canım efendim kumarda mı harcıyordu parayı, her gün terzilere mi gidiyordu. *Harcıyorsa eve harcıyordu*. Bir tayyör ısmarlamış, parasını veremediği için alamamıştı.” (ÇA-168)

“Bundan böyle sana, senden başka imdat yoktur. Ne demek! Kıyamet gününde bize *imdat edersen* ancak *sen edersin...* Hiç durma, ilk kalkacak gemiye atla, Basra'ya yetiş! Orada Kafdağı kervanları vardır. Birine karış!” (KT-354)

“Git bak, o Kartal orda duruyorsa bu dileğini ondan iste. Seni Âk-Dünya’ya *çıkarsa o çıkarır.*” (PNB-123)

10. (birinci ~ üçüncü kişi emir-istek kipiyle ç. olumsuz f.) + (f. + -r / -°r / -Ar)

“Erhan ekledi: — Görseniz, ağabey, öyle fiyakacı, öyle kavgacıydı ki! Biri baktığı tarafa *bakmasın!* hemen *saldırırdı* onun üstüne!” (NC-170)

“Biri *susmasın* bilge *sınırız* onu: talihimiz varsa, konuşma zamanı gecikmez de konuşursa kiminle alışverişimiz olduğunu anlarız.” (NU-106)

“bir leylek yerde sürünen bir yılanı *görmesin*, leylek ne kadar uzak gökte olursa olsun yerdeki otların, ekinlerin içindeki yılanı görüp üstüne *iner*” (YK-16)

11. (ç. f. ~ is. soylu un) + (gibi gel-)

“Mehtap bize bir nurlu *avize gibi gelirdi.*” (AŞH-156)

“Ben Birinci Yeni’yi anlamlı günlerimde atlardım aslında. Hem bilmeyerek, hem bile isteye atlardım. Bana *hitap etmiyor gibi geldi* o sırada.” (CS-204)

“Çok yorulup dinlenemiyor, uyumak istedikleri halde *uyuyamıyorlarmış gibi geliyor* insana.” (FH-12)

12. (is. soylu öge + DA) + (bulun-)

“Bir pazar sabahı, Arif Bey'in evine komşusu Meliha Hanım geldi. Oğlu Attilâ için bir *ricada bulundu.*” (AN-75)

“Daha da edeceğine şüphe etmemelisin. Şimdi sana bir *itirafta bulunabilirim.*” (CST-22)

“Bugüne kadar Bahar onun kendisine sulandığını söyleyemezdi. Ne elle, ne gözle Bahar'a karşı kötü bir *harekette bulunmamıştı.*” (NC-48)

13. (is. soylu öge) + (m° ne)

“İpek pijaması, gözlerine uygun, yanardöner bir yeşil; sabahlığı da ipekli, *Japon işi mi ne?* İkinci bardağını bitirmek üzere.” (Aİ-100)

“Yeni kitabı için kaleme sarılmadı üşengeç eleştirmenlerimiz; ama Edip hiç orali değil; anlaşıldı, diyor; dilcilerimiz kendi görevlerini ozanların üstüne yıktılar, eleştirmenler de *onların rahatlığına mı imreniyorlar, nedir?* Öyle ya, kişinin kendi göbeğini kendi kesmesi gerek;” (EC-78)

“İki üç kuşaklık şehir çocuğu olmasından mı nedir, cılız ve yamalı omuzlarında bir devlet düşkününün insana hüznün ve saygı veren asaletini taşıyor.” (YKK-113)

14. (sen misin) + (f. + -An)

“Hava güzel diye açsam pencereyi,

Sen misin açan? Yağmur yağmaya başlar.” (CST-105)

“Ah bin gözüm, bin kulağım olsa da, bin bir sesi birden duyup dinlesem!” diye tasa çekmeye başlamış. *Sen misin*, yok yere *tasaya düşen!* O anda bütün kuşların ağız, dili tutulmuş; kumrular da susmuş, kanaryalar da, bir serçe bile kanadını kımıldatmamış...” (ECG-52)

“ ‘Bülbülün çektiği dili belasıdır!’ derler, yine bir münasebetsizlik ettim, hiç lüzum yokken: ‘Biraz iyileştiniz inşallah?’ diye bir nezaket yapmak istedim. *Sen misin hatır soran?* Huriye Hanım, öyle bir parlayış parladı ki, anlatamam.” (RNG-137)

15. (is. soylu öge + üçüncü t. kişi iy. eki) + (var mı)

“Okulun müdürü, benim nüfus kâğıdımı istedi. Babam, — Çıkartmadık. Benim nüfus kâğıdımı versem olmaz mı? dedi. Müdür, — Olmaz... deyince babam, — Canım Müdür Bey, dedi, *olmazı var mı* bunun? Benim herbişeyim oğlumun sayılır. Ha benim, ha oğlumun..” (AN-108)

“— Beyefendi ne yapalım?

— Neyi ne yapacaksınız?

— Yabancı konuğu?

— Götürün denize atın... *Ne yapacağınızı var mı* be kardeşim, Topkapı Sarayını gezdireceksiniz o kadar!” (Mİ-19)

“Vehbi Efendi ‘Yalan, yalan’ diye bir düziye mırıldanıyordu. İmam: ‘*Yalanı var mı-* ya; çivileri sökülmiş, menteşeleri oynamış, kapıyı dün gittim, gözümle gördüm...’ ” (RHK-52)

16. (gz. kipinin şartıyla ç. f.) + [(bana da) + (is. soylu öge) + (demeyin ~ demesinler)]

“Çok geçmeden Resmîye’yi bu sefer ilçede başka birine sekiz-yüz liraya evlatlık sattı. Önüne gelen yerde, — Ulan bu köyü tümüyle *almazsam, bana da Göçmen Sabri demesinler...* diye bağıyor.” (AN-122)

“Nuri — ... Onun üzerine Ali onları eliyle itti. ‘Zilha’yı *onlara ram edersem bana da anlı şanlı Keşanlı Ali demesinler*’ diye kükredi.” (HT-114)

“Kel ettiniz güzelim memleketi, kel! Tümünüzün *canına okumazsam bana da Turhan Bozyaka demesinler...*” (NC-240)

17. (nerede ~ ne kadar) + (...) ~ (orada ~ o kadar)

“Böyle önemli tırpana *ne kadar emek verirsen o kadar* değerli olur!” (FB-333)

Abdülmuttalip Bey *ne denli* bir Vav üretme çılgınlığına düşmüşse, Nüveyra Hanım da *o denli* bir Vav yok etme çılgınlığını yaşıyordu.” (SKA-269)

“Bürokrasi demek hükümet demek. *Nerde* hükümet varsa, *orda* bürokrasi de vardır.” (AN-170)

18. (f. cümlesi ~ is. soylu cümlesi + bir) + (f. cümlesi ~ is. soylu cümlesi + iki)

“ N’olmuş? Sonra gidersen! Bu gece müstesna bir gece. Neden dersen? Cebimiz, hele şükür, üç-beş kuruş *gördü: bu biiirrrr!* Adam yerine konulduk: *bu ikiiii!* Güzel bir ekip *oluşturduk: bu üüüüüüçç!* Kutlamaya değmez mi, yani?” (Aİ-127)

“Yolda yanıltıydın, muhafızlığı yaptı diyelim, elindeki çifte on altı numara mıydı? Domuz kurşunu var mıydı içinde, ben epeydir çıkmıyorum ava vakit *bulamıyorum bir, öldürmekten artık hazzetmiyorum iki...* Kaç para şimdi bir fişek?” (FO-24)

“Heç be ağabey bu Alamanlar, öyle de cahiller öyle de cahiller ki, deme gitsin. *Bunlar* iyi bira *içiyorlar bir*, iyi tavuk *yiıyorlar iki*. Ha şeylerine de kulak asma ha, avratları fişır fişır burunlarından ötüyorlar. Niye ki ötüyorlar, heriflerinde iş yok.” (Mİ-45)

19. [(o + is. soylu öge) + (senin)] + [(bu + aynı ~ farklı is. soylu öge) + (benim)]

“ ‘Uğî’ Mırgırdıç Cevizciyan, kendini bildi bileli, ekmeğini, *o meyhane senin bu meyhane benim* dolaşıp, sarhoşlara şarkı söyleyerek kazanırdı.” (Aİ-136)

“ ‘Sorma oğul, sorma derdimi’ demiş; ‘analar ana olacağına, taş doğursaydı! Olmaz olası bir oğlum var, avarenin biri; yazı kuşu, yabantaşı... Kapıdan bir çıktı mı, evin yolunu unutuyor. Gayrı *şu düğün senin, bu dernek benim*; konanı kondurup, göçeni göçürüyor.” (ECG-31)

“Fakat apartmanın bodrum katındaki kiracı Fitnat hanımla ahbab olunca iş değişmişti, kadın, taşralıları peşine takmış, *bu mağaza senin, o dükkân benim*, ikisini de alış verişe, gezip tozmaya, terziler bularak, işçi kızlar tutarak giyim, kuşama alıştırmıştı; kâhyalıklarını ediyordu.” (RHK-150)

20. [(ben diyeyim) + (is. soylu öge)] + [(sen ~ de) + (is. soylu öge)]

“Binelim binmesine, ama nasıl bineceğiz? *Ben diyeyim beşyüz kişi, siz deyin bin kişi araba*, otobüs bekliyor. Bir boş araba geldi mi, yüz kişi birden koşuyor.” (AN-69)

“Sekiz candarmaydı can, sekiz candarmaydı. Başlarında çavuşları... Yanlarında hokümeti, mamın icracı... Arkalarında *ben diyeyim dost; iki yüz, sen de can üç yüz İncecik köylü...*” (FO-70)

“Bir de bir ev dolusu kovanım var. *Sen yüz kovan de ben iki yüz deyim*. Arılar da çok sağlıklı. Adamız da ağzına kadar çiçekle dolu.” (YK-469)

21. [(f. + -mA + iy. eki+ ile) + (f. + -mA + aynı iy. eki)] + (bir ol-)

“Hiç beklemediği anda, kapı açılmasın mı? Yılmaz Şanver, purosunu dışlerinin arasında, çıktı; Gülçin’in yüzüne bile bakmadan, diyor ki: ‘Bir saat kadar yokum, arayan olursa kaydet, mühim olanların telefonunu al!’ Onun *çıkmasıyla, Gülçin’in yerinden fırlaması bir olmuştu; ...*” (Aİ-249)

“*Zile basmasıyla da pişman olması bir oldu*. Keşke anahtarla açsaydı kapıyı.” (ÇA-28)

“Gerçekten, Yunus Peygamberi şu kadar yıl karnında konuklayan mübarek Yunus balığı gibi, Musa Çavuşun suya *dalmasıyla Türker Yurdakuler oğlanı, kolundan kavrayarak su yüzüne çıkarması, bir olmuştu.*” (KT-225)

22. [(is. soylu öge + desem) + (aynı is. soylu öge + değil)] + [(is. soylu öge + desem) + (aynı is. soylu öge + değil)]

“Yuvarlanan o şey, takla ata ata taa ayaklarımın dibine kadar geldi, düştü. Düşmesiyle birlikte ok gibi fırlaması bir oldu. Karşımda eciş bücüş bişey vardı. *İnsan desem insan değil, hayvan desem hayvan değil...*” (AN-79)

“ ‘Kim bu konuk?’ diye sormuş. Babası da: Bilmem ki kızım, Köse’nin biri... *Akıllı desem, akıllı değil; deli desem, deli değil!* Yokuşu gördü, böyle dedi...” (ECG-62)

“*Otel desek, otel değil, ev desek, ev değil.* Mersinin yaylasında, Toros dağların eteğinde beklenmedik sürpriz, bir sanat kabesi.” (<http://www.kucukvebutikoteller.com>, Erişim Tarihi: 20.04.2011)

23. (f. + -sA) + (bir türlü) + [(olumsuz aynı f. ~ karşıt f. + -sA) + (bir türlü)]

“Şimdi, *kalksam bir türlü, kalkmasam bir türlü* idi... Bereket versin, Emine, pişkin davranarak beni bu güç mevkiden kurtardı.” (OCK-241)

“Otopark düzeni olmayan yerde arabalarını bıraktıklarında birileri geliyor, resmi görevli de değil. Vatandaşımız endişe ediyor. Ödeme *yapsa bir türlü, yapmasa bir türlü*... Bunların olmaması lazım.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 20.04.2011)

“Yaşamışsınızdır. Öyle durumlar olur ki, kendinizi ne diyeceğini bilemez halde bulursunuz, yediği yumruktan abandone olmuş bir boksöre dönersiniz. *Sussanız bir türlüdür, konuşsanız bir türlü.* “Acaba, yanlış mı duydum yanlış mı okudum” dersiniz.” (<http://www.agos.com.tr>, Erişim Tarihi: 20.04.2011)

24. [(is. soylu öge) + (emir-istek kipi birinci ~ üçüncü t. kişisiyle ç. olumsuz f.)] + (dA) [(kim ~ kimler) + (emir-istek kipi üçüncü t. kişisiyle ç. olumlu aynı f.)]

“Çavuş ters ters baktı Velikul’a. ‘Nerdesin be? Gel bir işe yara! Ne kapanıyorsun eve?’ ‘*Biz kapanmayalım da kim kapansın, Çavuşum? İçim kan ağlıyor!*’ deyip sustu Velikul.” (FB-303)

“Yaa, böyle işte koca nine; *ben dünyama küsmeyim de kimler küssün!* O gün, bugün, her yer başıma zindan oldu.” (ECG-34)

— Sinirleriniz mi bozuk sizin?

— Bozuk ya... *Benim sinirim bozulmasın da kimin bozulsun?* Siz hiç ikibinbeşyüz lira eden eşek gördünüz mü?

— Aşağı yukarı yirmi yıldan çok oldu, hiç eşek görmedim...” (AN-137)

25. [(f. + -sA ~ -m°ş) + (ne olacak ~ ne fayda)] + [(olumsuz aynı f. + -sA ~ -m°ş) + (ne olacak ~ ne fayda)]

“ — Böyle işte evlat, dedi sümüğünü çekerek. Yaşamak nedir, yaşamamak nedir ikisini ayıran kıl denli bir şey... Bakmışsın varsın, bakmışsın yoksun

— Aman dayı ağzını hayra aç!

— *Açsan ne fayda evlat, açmasan ne fayda...*” (Mİ-89)

“ — Canım, bu herifleri hükümetten gizli almadım ya! Bunu da bilmez misin?

— *Bilmişim ne olacak, bilmemişim ne olacak?*

— Sen bildiğini söyle, babam, ben alt yanım getiririm.” (MŞE-101)

“Derken sokaktan doğru bir gürültü, bir patırtı, bizim eve yaklaşmış durdu. Ne oluyor? diye düşünmeye vakit kalmadan güm, güm, güm sokak kapısının vurulduğunu işittim. Bunu: ‘Aç vire haydi, çabuk’ sesleri izledi. *Açsam ne olacak? Açmasam ne olacak?* İçimden: ‘Bırakayım, kırsınlar’ dedim.” (YKK-174)

26. [(kişi zamiri) + (şart ~ emir-istek kipiyle ç. olumsuz f.)] + [(kişi zamiri) + (şart ~ emir-istek kipiyle ç. aynı olumsuz f.)]

“Uçağa *o binmez, bu binmezse* uçak da herkesin alıştığı, her zaman binilen bir taşıt olamaz. Oysaki zamanımız uçağın herhangi bir taşıttan başka görülmemesini istiyor;” (NA-23)

“Mersi, beyefendi. Bu lütfunuzu bir kere de B... de, Zeyniler’e giderken görmüştüm. Tabii ben, bunları söylerken kovulmayı göze almıştım. Fakat tuhaf değil mi? O, hiç kızmadı. Bilakis, kahkahalarla güldü, gayet filozof bir tavırla: — Ne yaparsın kızım? İdarenin icapları. *Sen gitme, o gitmesin...* Maarif Müdürlerinin odalarında misafir eksik olmuyor.” (RNG-302)

“*Ben almazsam sen almazsan* yerli üreticinin de kaliteli mal üretme amacı kalmazki.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 20.04.2011)

27. [(varsa) + (is. soylu öge)] + [(yoksa) + (aynı is. soylu öge)]

“Zavallı artık başka gezme yerlerini, civardaki başka bağları, bahçeleri, su başlarını hep unutmuştu. *Varsa Toskaların harman yeri, yoksa Toskaların harman yeri...*” (OCK-18)

“Gece yarıyı çoktan geçti. Nerdeyse tanyerleri ışıyacak. Şu konuklar taa nerelerden gelmişlerdir kimbilir. Ne kadar uykusuz, ne kadar yorgunlardır, hiç sormuyorsunuz. *Varsa da Nişancı, yoksa da Nişancı*, şu koca denizde balık bırakmamış adam. Varsa da yoksa da o.” (YK-466)

“Aklımda, fikrimde sen Gönlümde aşk yarası Öyle bir sevda ki bu Karanın en karası. *Varsa sen yoksa sen* Bilsem nasıl söylesem Seni bir Allah bilir ...” (<http://www.izafet.com>, Erişim Tarihi: 20.04.2011)

28. [(is. soylu öge) + (aşağı)] + [(aynı is. soylu öge) + (yukarı)]

“ ‘*Çingen Niyazi aşağı, Çingen Niyazi yukarı.*’ Biz kasabada Niyazi beyin adını böyle koymuştuk. Gerçi yüzüne karşı hep, ‘Niyazi bey, Niyazi bey’ diyorduk, ama olmadığı zaman, ‘Ha şu Çingen Niyazi mi?’ diyorduk...” (Mİ-163)

“O dört gazelle, kırk beyitlik mesnevi üzerinde çalışıyorlarmış, bitirsinler, yayımlayacaklarmış, yayımlayacaklarmış da bütün ülkeyi, bütün dünyayı aydınlatacaklarmış. *Safderî aşağı, Safderî yukarı.* Bir de o Safderî’nin şiirlerini görmek istiyorsunuz, birbirinden tatsız, ecişbüçüş mısralar...” (NA-220)

“Babamı mutlu etmek için neredeyse ‘mimar olunmaz mimar doğulur’ havasına kapıldım... Ne kadar gerzekçe... Başka nasıl unutabilirdim ki dertlerimi? *Okul aşağı, okul yukarı...* Azimli, neşeli, kararlı idealist kız... Kim mi o? İşte o benim... Öyle sanıyorlar.” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 20.04.2011)

1.1.4. Yöntem

Tezin ilk aşamasında, incelenecek anlatım kalıplarını belirlemek üzere, eserlerini Türkiye Türkçesiyle yazmış olan, Türk edebiyatının seçkin 50 ismine ait; 11’i *roman*, 10’u *öykü*, 8’i *şiiir*, 8’i *tiyatro*, 4’ü *deneme*, 2’si *masal*, 2’si *anı*, 2’si *röportaj*, 1’i *gezi*, 1’i *söyleşi-gezi*, 1’i de *şiiir-deneme* türünde toplam 50 eser belirlenmiş ve bu eserler, tarama işleminin daha hızlı ve kolay yapılabilmesi için tarayıcıdan geçirilerek bilgisayar ortamına aktarılmıştır.

Çalışma konusu olan anlatım kalıpları, daha önce topluca pek incelenmemiş; tez konusu yapılmamış; sadece, değişik bilimsel yayınlarda, farklı nedenlerle örnekleri üzerinde durulmuş olan yapılardır. Bu yapılarla ilgili bilgilerimiz, seminer çalışmamız sonucunda elde ettiğimiz bazı veriler ile değişik çalışmalardaki dolaylı değinmelerden ibaret olduğu için, tezin ilk aşamasında, anlatım kalıplarını belirlemek üzere seçilen ve toplam sayfa sayısı 12.398 olan 50 eserin taranması işlemi, her eserin bilgisayar ekranından satır satır okunması şeklinde gerçekleştirilmiştir. Bu işlemin tamamlanması bir yılı aşmıştır ve bunun sonunda taranan eserlerden; *anlatım kalıbı olduğu düşünülen, anlatım kalıbı olma olasılığı olan ve anlatım kalıplarını daha iyi tanıma, ayırt etme adına deyim, kalıp söz, birleşik fiil, tekrarlı bağlaç olan* toplam 40.760 adet üç tür yapı, ekran üzerinde fişlenmiştir. Daha sonra bu fişler, Türkiye Türkçesindeki anlatım kalıplarını incelediğimiz seminer çalışmamızdaki tespitlerimize ve fişlenen yapıların benzerlikleri ve farklılıklarına göre ayıklanmıştır. Ayıklanan yapılar içerisinden incelenmek üzere seçilen 40 yapı, nasıl oluştuğunun daha rahat ve kolay anlaşılmasını sağlamak üzere formüleleştirilerek ve örneklikleri oluşturularak tez planına yerleştirilmiştir. Formüleleştirmede, anlatım kalıplarının asıl ortak özellikleri dikkate alınarak kalıbın kullanılış amacı olan anlamsal işlevleri yerine getiren kalıp dizilişlerindeki sabit ve değişken ögeler ve kalıbın tekrara dayanıp dayanmadığı dikkate alınmıştır. Ayrıca kalıp formülleri, kolayca anlaşılabilir kısıltmalar kullanılarak mümkün olduğunca kısa tutulmuş ve formüllerin, kalıbın taranan eserlerde belirlenen değişikliklerini de kapsamına dikkat edilmiştir. Kalıbın çekimlenmiş ögesinin aldığı çekim ekleri, kalıbın oluşmasında bir etkisi varsa kalıp formülünde yer almıştır.

Her kalıp formülünün öncesine, kalıp örneği / örneklikleri yerleştirilerek kalıp formülünün anlaşılması kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Örneklikler oluşturulurken kalıbın değişken ögesi olarak mümkün olduğunca tüm kalıplar için aynı isim/edat soylu öge ve/veya fiil ögesi kullanılmış ve ilgili kalıbın özellikleri elverdiği oranda, kalıbın çekimli olması gereken ögesinin, *üçüncü teklik* kişi durumunda ve *gz.* kipiyle çekimli olması sağlanmıştır.

Formüleştiren kalıplar, tezin ikinci ana bölümünde, önce içlerinde sabit sözcük, sabit ek öbeği veya sabit ek bulundurma durumlarına göre üçe, sonra da bu üç başlığın her biri sözcük tekrarı içerip içermeme durumuna göre ikiye ayrılarak sınıflanmış; ardından da her kalıp, kuruluşu, söz dizimi ve anlamsal işlevleri açısından incelenmiştir.

Her kalıp; örneğinden ve formülünden oluşan başlığının altında kısaca tanıtıldıktan, değişkelerine göre yeterince örneklendirildikten, niye anlatım kalıbı olduğu, anlatım kalıplarının genel özellikleri çerçevesinde kısaca açıklandıktan ve kendisiyle ilgili veya ilişkili görüşler sıralandıktan sonra aşağıdaki gibi *dört* alt başlık içerisinde incelenmiştir:

1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler
2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri
3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri
4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

Anlatım kalıpları, ortak özellikleri de olmakla birlikte, kendilerine özgü özellikleri çok fazla olan yapılardır. Bu durum, çok farklı bilimsel çalışmalarda, farklı nedenlerle üzerinde durulmuş ya da değinilmiş olan kalıplarla ilgili araştırmacı görüşlerinin tespit edilmesini zorlaştırmıştır. Her kalıp için, ulaşılabilen yayınlar taranmaya çalışılmış ve bu tarama sonucunda belirlenen görüşler, mümkün olduğunca yararlanılan yayının yayım tarihine göre sıralanarak verilmiştir.

İncelenen kalıba özgü özellikler, *Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler* alt başlığında verilmiştir. Bu başlıkta, ilgili kalıbın oluşum biçimi, değişkeleri, sabit ve değişken öğelerinin özellikleri ve kalıpta bulunış nedenleri, sadece taranan eserlerde tespit edilenlerle sınırlı olmak üzere, kalıp örneklerinin noktalama durumları vb. kalıba özgü durumlarla ilgili belirlemeler yer almaktadır. Ayrıca her kalıbın, değişik özelliklerini, varsa değişkelerini yansıtan ve mümkün olduğunca, diğer alt başlıklarda

kullanılmamış 10 örneği de bu alt başlığın sonunda verilerek kalıpların daha iyi tanınmasına ve anlaşılmasına yardımcı olunmaya çalışılmıştır.

Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri alt başlığında, kalıbın bir sözcük öbeği sayılıp sayılamayacağı, bir sözcük öbeği ise hangi sözcük öbeği olduğu ve söz dizimi çözümlemesinin nasıl yapılması gerektiği üzerinde durulmuştur. Ayrıca kalıp örneklerinden deyimleşenler varsa, bunların değerlendirmeleri bu alt başlıkta yapılmıştır. Bir anlatım kalıbı örneğinin deyim olup olmadığı, Ömer Asım Aksoy'un *Deyimler Sözlüğü* (1988), Yusuf Çotuksöken'in *Deyimlerimiz* (1988), Ali Püsküllüoğlu'nun *Türkçe Deyimler Sözlüğü* (1998), Mehmet Hengirmen'in *Deyimler Sözlüğü* (2007), Vural Sözer'in *Geniş Kapsamlı Deyimler Sözlüğü* (2001) ve Türk Dil Kurumunun *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*'ne (<http://tdkterim.gov.tr>) bakılarak belirlenmiştir.

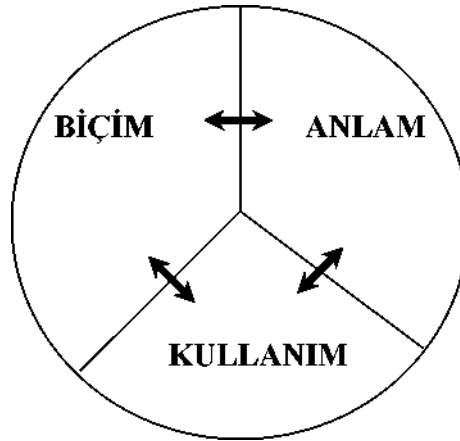
Anlamsal İşlevi veya İşlevleri alt başlığında, ulaşılabildiği oranda, araştırmacıların incelenen kalıpla ilgili anlamsal işlev tespitleri sıralanmış, daha sonra ilgili kalıbın bizim belirlediğimiz anlamsal işlevleri verilmiştir.

Anlamsal işlev adlandırmalarında çoğunlukla ad-fiil eki *-mA* ile biten kavramlar tercih edilmiş, bazen de isimden isim yapım eki *+l°k* ile biten kavramlar kullanılmak durumunda kalınmıştır. Belirlenen anlamsal işlev, *abartma* örneğinde görüldüğü gibi mümkün olduğunca tek sözcükle karşılanmaya çalışılmıştır ancak bazı kalıplarla sağlanan anlamsal işlevler o kadar karmaşıktır ki bazen, *gerçekleşmesinden çoğu zaman pek memnun olunmayan ama şartlar gereği gerçekleştirilmesi önerilen bir eylemi önemsememe, gerçekleşmesi durumunda sonucunu düşünmeme ve gerçekleşmesinden pek hoşlanılmayan bu eylemden bir an önce uzaklaşmak için bu eylemin çabucak ve kolaylıkla gerçekleşmesini isteme* (bk. 2.1.2.1.3.) örneğinde görüldüğü gibi, tek sözcük söz konusu anlamsal işlevi karşılamaya yetmeyebilmekte, belirlenen bir anlamsal işlevi karşılayabilmek için uzun söz öbekleri oluşturmak gerekebilmektedir.

İncelenen anlatım kalıbının daha rahat ve kolayca ayırt edilebilmesi, belirlenebilmesi için, bulunabildiği kadarıyla *Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler* bir alt başlıkta toplanarak bu örnek sözlerin, niçin ilgili kalıbın örnekleri olmadıkları açıklanmaya çalışılmıştır.

İncelenen kalıplarla ilgili belirlemeler, taranan eserlerde bulunan kalıp örnekleriyle desteklenmiştir. Eğik yazılan kalıp örnekleri, kalıbın nasıl kurulduğunun ve kalıbın anlamsal işlevlerinin anlaşılmasını sağlayacak genişlikte bir metin parçası içerisinde verilmiştir çünkü konuşan kişinin, bir iletişim ortamında karşısındaki kişiye

bir iletide bulunmak için kullandığı en küçük dilsel öge cümledir. “Dolayısıyla anlam sorununu çözmeği amaçlayan kişinin tümcenin anlamını temele koyması, sözcüklerle daha küçük dilsel ögelerin ‘anlam’ını ise içerisinde yer aldıkları tümcenin anlamına yaptıkları katkıda araması gerekir.” (Aysever, 1996, s. 70). Ayrıca “dilbilgisel yapılar biçim ve kurallardan oluşsa da bu yapılar, iletişimde bir ‘anlam’ ifade etmek için uygun bağlamlarda kullanılırlar.” (Cem, 2005, s. 11). Larsen-Freeman’ın (2001, s. 252) *biçim, anlam ve kullanımın*, aynı derecede öneme sahip ve sıkı bir ilişki içerisinde olduğunu gösteren aşağıdaki üç bölümlü dil bilgisi bileşenleri şekli de dikkate alındığında, incelenen kalıpların anlamsal işlevlerinin belirlenmesinde *bağlamın* önemi daha iyi anlaşılacaktır:

Şekil 1. Dil bilgisi Bileşenleri

Kaynak: Diane Larsen-Freeman’ın “Teaching grammar” (2001, M. Celce-Murcia (Ed.), *Teaching English as a second or foreign language*. s. 251-266. Boston: Heinle & Heinle) adlı çalışmasından alınmıştır.

Çalışmada, örnekleri içeren metin parçalarının özgün yazımları korunmuştur. Çalışma için tümüyle taranan eserlerde belirlenerek kullanılan her metin parçasının sonunda, araç içerisinde, bu metin parçasının hangi yazara ait olduğunu gösteren bir yazar adı-soyadı kısaltması ve ilgili metin parçasının, bulunduğu eserdeki sayfa numarası bulunmaktadır.

Taranan eserlerde belirlenen örnekler, incelenen kalıplarla ilgili yapılacak açıklamalar için nicelikçe ve nitelikçe yetersiz bulunduğu, serbest tarama yöntemiyle Türkiye Türkçesini temsil eden başka edebi eserlerde ve İnternet’te bulunan örnekler de kullanılmıştır.

Serbest tarama yöntemiyle Türkiye Türkçesini temsil eden başka edebi eserlerde belirlenerek kullanılan her metin parçasının sonunda da ayrıca içerisinde, bu metin parçasının ait olduğu yazarın adı-soyadı, metin parçasının yer aldığı eserin adı ve bulunduğu sayfa numarası bulunmaktadır.

İnternet'teki ortamların hepsinde ölçünlü dilin kullanıldığı söylenemez. Özellikle katılımcı sözlük ortamları, söyleşiler (chat) ve forum sayfalarında, ölçünlü dilden sapmalar görülür (Yıldırım ve Tahiroğlu, 2006, s. 366, 368, 377) ama bu durum, İnternet'te belirlenen örneklerin çalışmada kullanılmasını engelleyici bir neden olarak görülmemiştir. İnternet, her ne kadar iletişimcilerce, “ortaya çıkardığı yeni iletişim sembolleri, kullanım kalıpları, jargonları, iletişim kodları, kısaltmalar”la “İnternet dili” olarak adlandırılan bir dilin kullanıldığı iletişim ağı olarak görülse de (Çakır ve Topçu, 2005, s. 72, 95), kişilere özgü veya ağız özelliği taşıyan kullanımları bir yana bırakılırsa aslında günümüz Türkiye Türkçesinin canlılığını, söz varlığındaki değişimi en iyi biçimde gösteren bir dil kullanım alanıdır. Bu nedenle de taranan eserlerde belirlenen örnekler yetersiz olduğunda, günümüz Türkiye Türkçesiyle oluşturulmuş sayfalarında bol ve çeşitli örnek sunan ve bu örneklerle hızlıca ulaşabilmeyi, bu örneklerin Türkiye Türkçesindeki sıklık durumu hakkında fikir sahibi olabilmeyi sağlayan, artan kullanıcı sayısı ve sürekli genişleyen oylumuyla göz ardı edilemeyecek bir iletişim ağı olan İnternet'ten de örnekler bulunarak çalışmada kullanılmıştır. Bununla birlikte, İnternet'ten alınacak örnekler konusunda seçici davranılmış, örneklerin ölçünlü dili daha güçlü temsil edebilmesi adına, mümkün olduğunca köşe yazarlarına, aydınlara, sanatçılara ait metinlerdeki örnekler tercih edilmiştir.

İnternet'ten alınan tüm örnekler de kalıbın nasıl kuruluşunun ve anlamsal işlevlerinin anlaşılmasını sağlayacak genişlikte bir metin parçası içerisinde verilmiş ve bu metin parçalarının özgün yazımı da korunmaya çalışılmıştır. İnternet'ten alınan her örnek metin parçasının sonunda, ayrıca içerisinde bu metin parçasının yer aldığı URL adresinin kısaltılmış biçimi ve metin parçasına erişim tarihi bulunmaktadır. Örnek metin parçalarının tam URL adresleri ve erişim tarihleri ise kaynakçanın sonunda, alfabetik sıra içerisinde verilmiştir. Bu alfabetik sıra oluşturulurken adres satırlarının başlarındaki *http://www.*, *http://* veya *www.* kısımlarından sonraki *harfler* dikkate alınmıştır. Harfleri bütünüyle aynı olan satırlardan ise harfleri arasındaki ilk rakamı daha küçük olan, tüm rakamlar da aynı ise erişim tarihi önce olan sıralama önde yer almıştır. Ayrıca URL adreslerinin sonlarındaki erişim tarihleri de istenilen adresi belirlemede yardımcı olmaktadır.

Kalıp incelemelerinde ve sonuç bölümündeki sıklık durumu değerlendirmesinde, belirlenen anlatım kalıbı sayısı verilirken sadece bütünüyle taranan eserlerde belirlenen kalıp örnekleri dikkate alınmış, serbest tarama yöntemiyle başka eserlerde ve İnternet’te belirlenen örnekler, bu sayıya dâhil edilmemiştir. Çalışmada, zorunlu olmadıkça, bir kalıp örneği iki defa kullanılmamaya çalışılmıştır. Ayrıca varlığı bilinen ama İnternet’te bile örneği bulunamayan anlatım kalıbı dizilişlerini, bir kalıbın kip ve kişi eki değişkenliğini veya değişkenlerine göre girdiği farklı biçimleri göstermek adına, sadece birkaç yerde zorunlu olarak *kurmaca* örnek kullanılmıştır.

Kalıp incelemeleri esnasında ihtiyaç duyulan, anlatım kalıbı olmayan ama incelenen kalıpla, olağan söz dizimi içerisinde aynı veya incelenen kalıba benzer dizilişe sahip olan örnek sözler de öncelikle taranan eserlerde, burada yoksa serbest tarama yöntemi uygulanan başka eserlerde veya İnternet ortamında belirlenerek çalışmada kullanılmıştır. İnternet’te belirlen bu tür örnek metin parçalarının da sonunda diğer İnternet örnekleri gibi ayraç içerisinde bu metin parçasının yer aldığı İnternet adresinin kısaltılmış biçimi ve metin parçasına erişim tarihi bulunmaktadır ve bu tür örnek metin parçalarının tam İnternet adresleri ve erişim tarihleri de kaynakçanın sonunda, diğer İnternet örnekleri ile birlikte alfabetik sıra içerisinde verilmiştir.

1.2. Kalıplaşma, Anlatım Kalıbı ve Anlamsal İşlev Terimlerinin Anlamları ve Kapsamları

1.2.1. Kalıplaşma

Türkçe Sözlük’ün (2005, s. 1046) “1. Belli bir biçim almak, klişeleşmek. 2. Görevini yitirmek: ‘Birisi, kimisi’ kelimelerindeki -i iyelik eki kalıplaşmıştır. 3. Durumunu sürdürmek, belli bir durumun dışına çıkmamak.” anlamlarına geldiğini ifade ettiği *kalıplaşma*, Türkçe dil bilgisi kitaplarında daha çok *ek kalıplaşmaları* olarak ele alınan bir dil olayıdır (Zülfikar, 2007, s. 348).

Dil bilgisi terimleri sözlüklerinde de durum aynıdır. Topaloğlu (1989, s. 95) ve Korkmaz (1992, s. 95), kalıplaşmanın asıl olarak herhangi bir kelimeye eklenen çekim veya yapım ekinin, bilinen belirli görevi ile değil de eklendiği kelime ile beklendiğinden ayrı yeni bir anlam meydana getirecek şekilde birleşip kaynaşması anlamına geldiğini belirtirler. Korkmaz (1979, s. 485-486) başka bir eserinde de kalıplaşmanın, Türkçenin türetim dışında kalan belirgin biçim ve anlam bilgisi olaylarından birisi olduğunu söyler. Araştırmacıya göre Türkçe, bu olayın sınırını genişletip yaygınlaştırarak

doğrudan doğruya söz dizimi ve anlam bilimi çerçevesine giren, atasözü ve deyim gibi kalıplaşmaları da oluşturmuştur.

Eker (2009, s. 363-364), Korkmaz'ın aksine kalıplaşmanın, Türkçenin sözcük türetme yollarından birisi olduğunu söyler. Ona göre kalıplaşma, çekim ekleri hatta cümlelerin kendi işlevlerinin dışında yeni anlamlar ortaya çıkarması olayıdır. Eker'in kalıplaşma için belirlediği ölçüt, kalıplaşacak dil birimlerinin kendi anlamlarından sıyrılarak yeni bir kavramı karşılıyor olmasıdır.

Hatiboğlu (1982, s. 78), kalıplaşmayı gerçekleştirme alanını genişleterek tanımlar: "Sözcükler veya ekler arasında, belirli bir anlam için, ayrılmaz bir biçimde birleşme: Göze girmek, hanımeli, kimisi". Araştırmacı (1972, s. 56, 182) başka bir eserinde, kalıplaşma sonucu meydana gelmiş olan yapılar içerisine ikileme ve atasözlerini de katar.

Olayı, dilbilim açısından "Bir sözcüğün ancak belirli ve sınırlı sözcüklerle birlikte görünme zorunluluğuna girmesi." biçiminde tanımlayan Hengirmen'e (1999, s. 238) göre Türkçedeki kalıplaşmış sözler; ikilemeler, deyimler, atasözleri, dualar, beddualar, bilmece, maniler, tekerlemeler, argo sözcükler, bazı özdeyiş ve ünlü sözlerden oluşur.

M. Lewis'e (Aktaran: Koreli, 2007, s. 45-46, 70-71) göre, yan yana gelip yeni bir anlam oluşturmak amacıyla kurulan bir sözcük öbeği olan kalıplaşmış sözler, "tamamen sabit ifadeler" ve "yarı sabit ifadeler" olarak ikiye ayrılabilir. Arasına başka sözcükler ya da ekler alamayan; çoğunlukla kısa ve eylemsiz olan; deyim, kalıp söz, birleşik sözcük gibi kalıplaşmış sözler "tamamen sabit ifadeler"dendir. Konuşma ve yazı dilinde sıkça kullanılan "Yarı sabit ifadeler" ise "otobüsü kaçır-, hata yap- aniden düş-" örnekleri gibi kimi zaman çeşitli ekleri ya da sözcükleri arasına alabilen kalıplaşmış sözlerdir.

Gökdayı (2008, s. 90, 92-93), Türkçedeki kalıp sözleri incelediği makalesinde, bir dilin söz varlığının çeşitli öğelerden oluştuğunu, bu öğelerin bir kısmının, konuşan kişinin her kullanımda özgürce seçebildiği, bağımlı ve bağımsız kullanılabilen, sözlüklerde madde başı olan "elma, söz, ile, koş- (mak)" gibi sözcükler; bir kısmının ise her zaman belirli bir biçimde kullanılan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerden oluşan kalıplaşmış öğeler olduğunu söyler. Araştırmacıya göre kalıplaşma, dil bilgisi kurallarına göre daha önceden bir araya gelen dil birimlerinin, değişmeyen bir biçime bürünmüş belirli bir bütün oluşturması, bu bütünün dilin söz varlığında öylece yer almasıdır. "Kalıplaşmış dil birimlerinin belli başlı yapısal özellikleri, (1) kalıplaşmış

olarak bulunma, (2) çoğunlukla tümce veya sözcük öbeği dizilişiyile görünme, (3) belirli tümce ve sözcük öbeği türlerinde yer alma ve (4) az sayıda sözcükten oluşma şeklinde sıralanabilir.” diyen Gökdayı, *atasözü* gibi bazı kalıplaşmış birimlerin yapılarının tamamen donmuş ve hiçbir şekilde değiştirilemez olduğunu; *deyim*, *ikileme* ve *kalıp* sözlerden bazılarının ise konuşana, zamana ve dinleyene bağlı olarak ekleme ve değiştirmelere izin verdiğini belirtir.

Gökdayı (2012, s. 661, 665) bir bildirisinde de kalıplaşmış dil birimlerinin, bazı özellikleriyle yeni baştan üretilen cümlelerden, ifadelerden ayrılabilmediğini belirtir. Bu özellikler, “kalıplaşmış olma, değişmece anlama kullanıma, tanınır bilinirlik, kullanım sıklığı, ses tekrarları ve ahenk, kültürel boyut ve zihinsel üretim ve algılanma sürecindeki avantajlar”dır. Araştırmacıya göre kalıplaşan dil birimlerinin kalıplaşma dereceleri farklı düzeylerde olabilmektedir. Kalıplaşmış dil birimleri, “tamamen kalıplaşanlar” ve “çekirdek olarak kalıplaşanlar” şeklinde ikiye ayrılmakta, çekirdek olarak kalıplaşanlar da kendi arasında “biçimsel değişikliğe izin verenler” ve “dizimsel değişikliğe izin verenler” diye sınıflanabilmektedir.

Karaağaç’a (2009, s. 20-21, 23-25) göre kalıplaşma, söz diziminde, nedenli olarak bir araya getirilen sözlerin genelleşmeyle nedensizleşip kavramlaşarak bir bütün oluşturmasıdır. Birleşik sözler, deyimler ve atasözleri kalıplaşma yoluyla oluşmuştur. Araştırmacı, kalıplaşmış yapılarla sözcük öbeğini de karşılaştırır. Buna göre, araştırmacı kalıplaşmış yapıların konuşma sırasında yapılmayıp hazır duran birimler olarak sözlüklerde yer alabildiğini, sözcük öbeğinin ise belli kalıp ve formüllere göre konuşma sırasında oluşturulduğunu söyler. Sözcük öbeklerinin ögeleri, birbirlerine ne kadar bağlı olsa da bir şekilde bağımsızlıklarını korurlar. Kalıp yapılarıdaki ögeler ise hem anlam hem de dil bilgisi bağımsızlıklarını yitirmiş oldukları için ancak bütün olarak bir anlam bildirirler. Anamlı en az iki sözün sıralanması, sözcük öbeğinin temel özelliğidir. Sözcük öbeğindeki sözlerin yeri değiştirilebilirken, kalıp yapılarıdaki sözcüklerin yeri değiştirilemez. Kalıp yapıdaki sözcüklerin sırası da bir sözcüğü oluşturan seslerin sırası gibi kalıplaşmıştır. Ayrıca kalıp yapının anlamı da kalıplaşmış olup bu anlam, kalıp yapıdaki sözcüklerin anlamlarının toplamı değildir.

“Hiçbir dil donmuş, kalıplaşmış değildir.” (Aksoy, 1970, s. 11) ama her dil, sözcükten cümle üstü birime değin değişik kalıplardan oluşur. Zihnimizdeki kavramlar, bir kap, kılıf işlevi de gören bu kalıplar aracılığıyla konuşma ve yazma düzlemine taşınır. Kalıplar arasındaki ilişkiler ise dilin dizim kurallarına uygun olmak koşuluyla, yatay ve düşey olmak üzere iki türdür (Demircan, 2005, s. 9-11). Yatay ilişkiler,

kalıbın yapısını oluşturur. Örneğin “sıkı” ile “yönetim” sözcük kalıpları arasında iki türlü yatay ilişki vardır. “Sıkı” önce gelirse tamlayan görevini, sonra gelirse yüklem görevini yerine getirir. Demircan, düşey ilişkiyi ise *kalıbı oluşturan öğelerin sadece yeri aynı olan ve bu dizilişe göre başka kalıplar yapmaya yarayan ilişki* biçiminde açıklar. Örneğin “sıkıyönetim” tamlamasının tamlayan veya tamlananı değiştirilerek “kötü yönetim”, “sıkı dostluk” gibi veya *yönetim* ile *sıkı* sözcükleri arasında kurulabilecek “özne-yüklem” ilişkisine göre “Yönetim sıkı(dır)” cümle kalıbı yerine “disiplin sıkı (dır)”, Yönetim gevşek(tir)” gibi yeni kalıplar elde edilebilir. Tamamen donmuş olan kalıplar, “kapalı dizge” oluşturan yapısal birimler sayılırlar. Sayıları sınırlı olmayan kalıplarsa “sözlüksel / açık birer takım” oluşturur. Sözlüksel kalıplar arasındaki yapısal ilişkiye “birlikte kullanım (collocation) ilişkisi” denir.

Demircan’ın “birlikte kullanım ilişkisi” olarak çevirdiği *collocation*, dil bilimi terimleri sözlüklerinde “eşdizimlilik” olarak karşılır (Vardar, Güz, Huber, Senemoğlu ve Öztokat, 1998, 98; Hengirmen, 1999, s. 159).

Hengirmen’in eşdizimlilik için yaptığı açıklama, kalıplaşmayı anımsatır niteliktedir: “Dil öğelerinin genellikle değişmeyen bir dizim içinde yer alması.”.

Çetinkaya (2009, s. 197-198), eşdizimli sözlükleri incelediği makalesinde, kullanım sıklığı yönünden bazı sözcüklerin aynı cümlede başka sözcüklerle olan birlikteliklerinin atasözü, deyim, dua, beddua gibi kalıplaşmış yapılar şeklinde olabileceği gibi “köpek ve havlamak (köpek havladı)” gibi daha esnek nitelikteki yapılar içerisinde de olabileceğini belirtir. Araştırmacının verdiği bazı görüşler de eşdizimliliğin tanımını yapmaya ve neyi kapsayıp kapsamadığını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Buna göre Halliday’in, “bir sözcüğün birlikte olabileceği diğer sözcüklerle kurduğu dizimsel birlikler, gruplar” şeklindeki eşdizimi tanımı dikkat çekicidir. Nesselhauf ise eşdizimlerin genellikle bir miktar kalıplaşmış yapıda sözcük birleşimleri olduğunu vurgular. Çetinkaya’ya göre Nesselhauf’un bu tespiti, deyimler ile eşdizimleri birbirinden ayırmada sıkıntılara sebep olmaktadır.

Mitchell deyimlerin, hem elemanlarının gösterdiği kalıplaşma ile hem de anlam yönünden gösterdiği özellikleriyle diğer sözcük birleşimlerinden ayrıldığı; kalıplaşmanın, sözcüklerin başka bir alternatif sözcükle değiştirilmesini ve sözdizimsel yapının bozulmasını engellediğini dile getirir. Mitchell, eşdizimlerde ise deyimlerdeki kadar bir kalıplaşma, sınırlama olmadığı görüşündedir (Çetinkaya, 2009, s. 198).

Buna karşın Çetinkaya, eşdizimleri “dilbilgisi kurallarına uygun olarak şekillenmiş, sıklıkla birlikte görülen öğeler dizisi” olarak tanımlayan Kjellmer’in,

“...sahip olduğu ögelerin anlamlarına bakarak anlamını ayırt edemediğimiz eşdizimler” olarak gördüğü deyimleri, eşdizimlerin bir alt grubu kabul ettiğini söyler.

Konuya dil mühendisliği uygulamaları açısından bakan Çetinoğlu, Oflazer ve Say’a (2004, s. 65-69) göre, çok sözcüklü söz kalıpları, Türkçede dört farklı biçimde karşımıza çıkar. “Lexicalized Collocations” yani *sözlükselleşmiş eşdizimliler*, “hiç olmazsa” örneğinde olduğu gibi, bileşenleri, hem yapı hem de anlam açısından donmuş olan söz kalıplarıdır. “Semi-lexicalized Collocations” yani *yarı sözlükselleşmiş eşdizimliler*, “kafayı ye-” gibi, bileşenlerinin bir kısmı sabit bir kısmı çekimlenebilen (kafayı yedim, yiyenler vb.) ve sözlüksel anlam kazanmamış söz kalıplarıdır. Araştırmacıların belirttiği üçüncü farklı söz kalıbı biçimi, bu çalışmada incelenen kalıpları da kapsamaktadır. “Non-lexicalized Collocations” yani *sözlükselleşmemiş eşdizimliler*, “ev ev”, “harıl hurul”, “koşa koşa”, “uyur uyumaz”, “güzel mi güzel” gibi, “yinelenmiş ve / veya birbirine zıt “morphosyntactic” (biçim-sözdizimsel) kalıplarla oluşturulabilen söz kalıplarıdır. Dördüncü ve son farklı söz kalıbı biçimi olan “Multi-word Named-entities” yani “*varlıkları adlandıran çok ögeli sözcükler* ise “Türkiye Büyük Millet Meclisi” örneğinde olduğu gibi yerleri, kişileri ve organizasyonları adlandırmak için kullanılır.

N. E. Uzun’un (2006, s. 73-74, 79) “geçişme (incorporation)” olarak adlandırdığı sözdizimsel etkileşim süreci de Türkiye Türkçesindeki kalıplaşma olayının bir boyutunu kapsamaktadır. Araştırmacıya göre “geçişme”, iki ayrı sözlüksel ögenin yapışmasıdır ama bu yapışma, daha çok sözdizimsel konumları ilgilendirir. Bu süreç sonucunda iki ayrı sözdizimsel kurucu birleşerek tümcenin tek bir kurucusu konumuna gelir. Örneğin “Ali dün halı aldı” cümlesindeki “halı” ve “aldı” sözcükleri aralarına başka bir sözcüğün girmesine izin vermeyecek bir biçimde kaynaşmıştır. Aynı şekilde *ağaç dik-*, *mezar kaz-*, *arı sok-*, *piyango çık-* gibi birliktelikler, Türkçede yaygın olarak görülen *geçişme* olayının bazı örnekleridir.

Bu süreçte sözdizimsel olarak olup biten, *halı* sözcüğünün tümcedeki nesne konumundan ayrılması ve eyleme, sanki bir bileşik eylem yaratır gibi yapışmasıdır. (...) Geçişmede aslolan, sözcüklerin anlambilimsel bütünlüklerini korumalarıdır. Geçişme, sözcüklerin veya sözcüklerden birinin anlamca değişmesini gerektiren bileşme sürecinden bu açıdan ayrılır. Geçişmeye uğrayan adlar, geçişme sonucu oluşan bütünlüğün içinde anlamca değişime uğramadan yer almaktadır (N. E. Uzun, 2006, s. 74).

Türkçenin kalıplaşmaya açık bir yapısı olduğunu söyleyen Yüceol Özen (2000, s. 64, 66-67), *mecaz* ögesini kalıplaşma örneklerinin sınıflanmasında önemli bir

ölçüt olarak görmektedir. Araştırmacıya göre, yargısal anlam taşımayan cümlecik biçimindeki “olursa olsun (...), gider gitmez (...)” yapıları, mecaz ögesi barındırmayan kalıplaşma örneklerindedir.

Kalıplaşmaya ilişkin verilen görüşler göstermektedir ki *kalıplaşma*; tanımı, gerçekleşme nedenleri, biçimleri ve yerleri üzerinde, tam anlamıyla uzlaşmanın olmadığı bir dil olayıdır. Bununla birlikte kalıplaşmayla genel olarak bu olayın sonucunda ortaya çıkan dil birimlerinin öncelikle, değişmez belirli bir biçim olarak yapıca donmuş olduğunun anlatılmak istendiği anlaşılmaktadır.

Terimin türetildiği kök olan *kalıp* sözcüğü ise aslında ilk anlamıyla “bir şeye biçim vermeye veya eski biçimini korumaya yarayan araç”tır (Türkçe Sözlük, 2005, s. 1045). Sözlük’te, bu sözcüğün üçüncü anlamı olarak “belirli bir biçim” açıklaması da bulunmaktadır.

Kalıp sözcüğü, “bir şeye biçim vermeye veya eski biçimini korumaya yarayan araç” biçimindeki ilk anlamı dikkate alınarak bir dil bilgisi ve dil bilimi terimi gibi düşünüldüğünde, *kalıplaşma* teriminin kapsamının, bir dil biriminin yapıca donması anlamıyla sınırlandırılması da söz konusu olmamaktadır. Nitekim TDK’nin *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü* (tdkterim.gov.tr)’ünde, bir mantık terimi olarak *kalıp* sözcüğü için “Sözedilen dilin belli bir deyiminin ya da belli bir türden olan bütün deyimlerinin ortak dizimsel yapısını betimlemek için kullanılan, belli bir sayıda dizimsel değişkenler ile kendini adlandıran sözedilen dil imlerine dizilim işlevini uygulamakla oluşan, dizimsel sözeden dildeki terim.” açıklamasının yapılmış olması da bu tespitimizi doğrulamaktadır.

Bize göre *kalıp* sözcüğü, bir dil bilgisi ve dil bilimi terimi olarak *bir dil biriminin, konuşma ve yazma düzleminde sahip olduğu dizimsel özelliklerinden oluşan biçimi* olarak tanımlanabilir. Eğer bu dil birimi bir ek ya da sözcükse ses dizimsel, bir sözcük öbeği, cümle ya da cümle üstü birim ise hem ses dizimsel hem de söz dizimsel özelliklerin bütünü, kalıbı meydana getirir. Örneğin *+lar* eki, Türkçenin tipolojik özellikleri çerçevesi içerisinde *l*, *a* ve *r* seslerinden meydana gelmiş bir *kalıptır*. Aynı şekilde *ağaç* gibi bir sözcük, *okul kapısı* gibi sözcük öbeği, herhangi bir cümle ya da bir cümle üstü birim de kalıptır. Sonuçta amaç anlatmaktır ve bu amacı gerçekleştirmek için kullanılan her dil birimi de bir kalıptır. Bu açıklamayı destekleyen bir ifadeyi, Korkmaz’ın (1992, s. 27) birleşik sözcük tanımında da görmekteyiz. Araştırmacı, birleşik sözcüklerin, yeni bir kavramı karşılamak için iki veya daha çok sözcüğün, Türkçenin *söz kalıplarına* uygun belirli yollarla bir araya getirilmesiyle kurulabildiğini

söyler. Korkmaz'ın söz kalıplarıyla kastettiği ise *isim* ve *sıfat tamlaması*, *ikileme* gibi değişik *sözcük öbekleridir*.

Bu bağlamda yukarıda değişik tanımları verilen *kalıplaşma* teriminin, bir dil biriminin yapıcı donması anlamını karşılamak için çok da uygun olmadığını düşünmekteyiz. Bir dil biriminin belirli bir biçim olarak öğelerinin değiştirilemez olması olayı için *kalıplaşma* yerine *donma* terimi kullanılabilir ve bu terimin karşıladığı olayla meydana gelen dil birimlerine de özelliklerine göre *donmuş* ya da *donuk ek*, *söz* denilebilir. Böylece *kalıplaşmış ek*, *deyim*, *atasözü*, *kalıp söz*, *ikileme*, *birleşik sözcük* gibi dil birimlerini, yapıcı donma ortaklığı içerisinde toplamak mümkün olacaktır. Sonraki aşamada da bu dil birimlerinin, yapıcı *donma* oranlarına göre sınıflanması da mümkündür. Yukarıda Gökdayı'nın belirttiği gibi, *atasözü* ve *birleşik sözcük* gibi dil birimlerinde yapıcı donma çok güçlü iken; *deyim*, *kalıp söz* gibi dil birimlerinin bazıları kullanana, zamana ve dinleyene bağlı olarak ekleme ve değiştirmelere izin verilmektedir.

Dikkat edilirse bu dil birimlerinin anlamsal boyutu karıştırılmadan bir *kalıp* ve *kalıplaşma* tanımı yapılmaya çalışılmıştır çünkü anlamsal donma, yukarıda sıraladığımız dil birimleri için bir ortak nokta değildir. Deyimlerde ve atasözlerinde *mecaz anlam*, ikilemelerde ve kalıp sözlerde *gerçek anlam* söz konusudur. Birleşik sözcükler yeni bir kavramı karşılarken (Korkmaz, 1992, s. 27) kalıplaşmış ekler, işlev değişikliği yaşayarak sözcük türetebilmektedir.

Bu çalışmanın konusu olan anlatım kalıplarında gerçekleşen *donma* olayı ise *deyim*, *atasözü*, *kalıp söz*, *birleşik sözcük* ve *ikileme* dil birimlerindeki gibi, dil birimini oluşturan tüm öğelerin değişmez bir biçim alması şeklinde meydana gelmemektedir. Örneğin çalışmada $(f. + -D^{\circ}) + (aynı f. + -AcAk \sim -yor \sim -r / -^{\circ}r / -Ar)$ formülü ve *aldı alacak* örneğiyle verilen anlatım kalıbının değişmeyen yani donan öğeleri olduğu gibi, değişken ögesi de bulunmaktadır. $-D^{\circ}$, $-AcAk \sim -yor \sim -r / -^{\circ}r / -Ar$ ekleri, kalıbın sabit ekleridir. Kalıbın iki bölümünde yinelenen fiil ise *değişken* niteliktedir. İncelenen her anlatım kalıbında bulunan bu durum, aynı zamanda bu kalıpların başlıca ayırıcı özelliklerindedir.

Anlatım kalıpları, kullanılış amaçlarıyla sözcük öbeği, cümle, cümle üstü birim gibi kalıplardan da ayrılmaktadır. Genel anlamda, bir isim tamlaması, iki isim arasında tamlayan-tamlanan ilişkisi kurmak için; bir cümle ise yargı bildirmek için kurulur. Oysa yapıcı farklı dil kalıplarından oluşabilen anlatım kalıpları, Çakır'ın (2004, s. 248) "artanlam" diye adlandırdığı, kalıbı oluşturan öğelerin ancak uygun bağlam ve kalıp

formülünde belirtilen diziliş içerisinde ortaya çıkarabildiği, mecazilikten uzak anlamsal işlevleri yerine getirmek için kurulurlar. Örneğin çalışmada [(is. soylu öge) + (var)] + [(aynı is. soylu öge) + (var)] formülüyle verilen anlatım kalıbı, yapıcı iki cümle kalıbından meydana gelmektedir ve bu cümle kalıpları, uygun bağlam ve kalıp formülünde belirtilen diziliş içerisindeyken aşağıdaki örnekte olduğu gibi, *karşılaştırılan eşitler arasında farklılık* anlamsal işlevini yerine getirmektedir:

“prefabrik doğru; insanların çaresizliklerinde ürettikleri geçici sığınma evleridir. kendi doğrularını sağlam inşaa etmezlerse o doğrular yıkılır. sonra böyle basit doğrular üretirler. aslında onların adı doğrudur ama doğruluk payları da vardır hani reklamda diyor ya *ev var ev var*. doğru allah katında tektir ama dünyada dolu kısaca göreceli” (<http://hasat.org>, Erişim Tarihi: 30.10.2010)

1.2.2. Anlatım Kalıbı

Araştırmacılar *anlatım kalıbı* terimiyle karşıladığımız yapıları; incelenme, değinilme nedenlerine göre değişik şekillerde adlandırabilmektedir. Tablo 2’de bu durum gösterilmeye çalışılmıştır:

Tablo 2

İncelenen Anlatım Kalıpları İçin Araştırmacıların Yaptıkları Adlandırmalar

Nu.	KALIP PROTOTİPLERİ	KALIP FORMÜLLERİ	ADLANDIRMALAR
1.	ne alırsa alsın / alırsa alsın	[(soru sözcüğü) + (f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -AcAksA ~ -yorsa)] ~ (f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -mAzsA ~ -AcAksA ~ -yorsa) + (emir-istek kipiyle ç. aynı f.)	ikileme, fiil biçimi, anlatım kalıbı
2.	ne alırsa alır / alırsa alır	[(soru sözcüğü) + (f. + -D°ysA ~ -m°şsA ~ -rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA)] ~ [(f. + -D°ysA ~ -m°şsA ~ -rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA) + (basit kiple ç. aynı f.)	ikileme, anlatım kalıbı
3.	aldığına alacağına pişman / alıp aldığına ~ alacağına pişman	[(f. + -D°k + iy. eki + +A) + (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] ~ [(f. -°p) + (aynı f. + -D°k + iy. eki + +A) ~ (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] + (pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-)	Bütün hâlinde adlandırılmamıştır.
4.	alış o alış	(-y)°ş ekli ad-fiil) + [(o) + (aynı ad-fiil)]	ikileme, deyimsel kullanım
5.	ev var ev var	[(is. soylu öge) + (var)] + [(aynı is. soylu öge) + (var)]	Bütün hâlinde adlandırılmamıştır.
6.	bir alış alır	(bir) + (-y)°ş ekli ad-fiil) + (aynı f.)	ikileme, özel fiil kalıbı
7.	alayım gitsin / alıvereyim gitsin	[(emir-istek kipiyle ç. f.) ~ (emir-istek kipiyle ç. tezlilik bildiren birleşik f.)] + (gitsin)	Bütün hâlinde adlandırılmamıştır.

(Tablo 2'nin devamı)

8.	aldım gitti	(ggz. kipiyle ç. f.) + (gitti)	birleşik fiil, iki sözcüklü yüklem, birleşik yapı, fiil öbeği
9.	varsın alsın	(var ~ varsın ~ varın ~ varsınlar) + (sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.)	birleşik fiil, anlatım kalıbı
10.	ne evi / ne arabası	(ne) + (is. soylu öge + üçüncü t. kişi iy. eki)	Bütün hâlinde adlandırılmamıştır.
11.	bir yağmurdur başlar	[(bir) + (is. soylu öge + +D ^o r)] + (ç. f.)	kalıplaşmış yüklem
12.	alır da alır / al babam al	(ç. f.) + (dA ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre) + (aynı ç. f.)	ikileme, yineleme, pekiştirilmiş yüklem
13.	ev de ev	(is. soylu öge) + (dA) + (aynı is. soylu öge)	ikileme
14.	ev ki ev / alır ki alır	(is. soylu öge ~ ç. f.) + (ki) + (aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.)	ikileme, pekiştirilmiş yüklem
15.	Türk oğlu Türk / alır oğlu alır	[(is. soylu öge) ~ (üçüncü t. kişi gz. ~ şz. ~ öğz. ç. f.)] + (oğlu) + [(aynı is. soylu öge) ~ (aynı ç. f.)]	ikileme
16.	ev üstüne ev / ev ev üstüne	(is. soylu öge) + (üstüne) + (aynı is. soylu öge) / (is. soyluöge) + (aynı is. soylu öge) + (üstüne)	ikileme
17.	çok ama çok	(is. soylu öge) + (ama) + (aynı is. soylu öge)	ikileme
18.	yalnız ve yalnız	(is./e. soylu öge) + (ve) + (aynı is./e. soylu öge)	ikileme, ikizleme
19.	ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır	[(is. soylu öge) + (nerede)] + [(is. soylu öge) + (nerede)] / [(nerede) + (is. soylu un)] + [(nerede + is. soylu öge)]	söz kalıbı
20.	ben kim o kim / evlenmek kim ben kim / Ali kim evlenmek kim	[(kişi zamiri) ~ (is. soylu öge) + (kim)] + [(kişi zamiri) ~ (is. soylu öge) + (kim)]	kalıp
21.	aldı mı alır / aldı mı alan	(f. + -D ^o m ^o ~ - ^o ncA ~ -D ^o ğ ^o ndA ~ -D ^o ğ ^o zaman) + (ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.)	ikileme
22.	ev evdir / ev evdi / ev evmiş	(is. soylu öge) + [(aynı is. soylu öge + +D ^o r) ~ (ek fiilin ggz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge)]	yineleme
23.	almaya alır / ev olmasına ev	(f. + -mAyA ~ -mAsInA) + (ç. aynı f.) / (is. soylu öge + olmaya ~olmasına ~ +I ^o ğ ^o nA) + (ek-fiille ç. aynı is. soylu öge)	ikileme, zarf işlevli yan cümle, anlatım kalıbı
24.	aldı aldı almadı / alırsa alır almazsa	[(f. + -D ^o) + (aynı f. + -D ^o)] + (aynı f. + -mAdI) ~ (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.) / [(f. + -rsA / - ^o rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / - ^o r / -Ar)] + (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.)	anlatım kalıbı
25.	alır almaz	(f. + -r / - ^o r / -Ar) + (aynı f. + -mAz)	ikileme, zarf-fiil, fiil biçimi, fiil kalıbı, birleşik zarf yapısı, durum ortacı, kalıp, kalıp söz, anlatım kalıbı
26.	aldı alacak	(f. + -D ^o) + (aynı f. + -AcAk ~ -yor ~ -r / - ^o r / -Ar)	ikileme, birleşik fiil, tasvir fiili kalıbı, kalıp, özel fiil kalıbı, iki sözcüklü yüklem, anlatım kalıbı

(Tablo 2'nin devamı)

27.	aldı almadı / almış almamış	(f. + -D°) + (aynı f. + -mAdI) / (f. + -m°ş) + (aynı f. + -mAmIş)	ikileme, zarf-fiil, fiil kalıbı, özel fiil şekli, zarf grubu, anlatım kalıbı
28.	aldı alalı	(f. + -D°) + (aynı f. + -AlI)	ikileme, zarf-fiil, ikili şekil, kalıp
29.	aldıkça alır / aldıkça alması	(f. + -D°kçA) + (aynı f.)	ikileme, birleşik fiil
30.	al alabilirsen / alabilirsen al	(ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı f. + -Abilirsen) / (f. + -Abilirsen) + (ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. aynı f.)	kalıplaşmış yapı
31.	alsa alır	(f. + -sA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar ~ -yor ~ -AcAk)	ikileme
32.	evse ev	(ek fiilin şartıyla ç. is./e. soylu öge) + (ek fiilin gz. kipiyle ç. aynı is./e. soylu öge)	ikileme
33.	alsa alsa o alır / alsın alsın üç ders alsın	[(f. + -sA) + (aynı ç. f.)] ~ [(emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is. soylu öge) + (gz. ~ glz ~ şz kipi ç. aynı f.) / [(üçüncü kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is. soylu öge) + (aynı ç. f.)	anlatım kalıbı
34.	alan alır	(f. + -An) + (ç. aynı fiilin üçüncü t. kişisi)	ikileme, kalıp söz, yineleme
35.	alan alana	(f.+ -An) + (aynı f. + -AnA)	ikileme, deyimsel kullanım, kalıp söz, kısaltılmış yapı
36.	alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı	(f. + -°p) + (aynı f. + -AcAk ~ iyelikli -AcAk ~ iyelikli -D°k)	ikileme, ulama grubu, anlatım kalıbı
37.	alır alır	(gz kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)	Bütün hâlinde adlandırılmamıştır.
38.	ev mi ev / güzel mi güzel	(is. soylu öge) + (m°) + (aynı is. soylu öge)	ikileme, soru şekilli anlatış, yineleme
39.	alır mı alır	(ç. f.) + (m°) + (aynı ç. f.)	ikileme, zarf-fiil, soru şekilli anlatış, yineleme, pekiştirilmiş yüklem, fiil öbeği, anlatım kalıbı
40.	ev mi almadı araba mı vermedi	[(is. soylu öge) + (m°) + (ggz ~ öğz ~ gz ~ şz ~ glz kipiyle ç. olumsuz f.)] + [(is. soylu öge) + (m°) + (ilk bölümdeki fiilin kipiyle ç. olumsuz f.)]	Bütün hâlinde adlandırılmamıştır.

Tablo 2 incelendiğinde, görüşüne başvuru alan araştırmacıların bazı kalıplara bütün halinde hiç değinmedikleri, bazı kalıpları bir açıdan, bazı kalıpları ise değişik yönleriyle ele aldıkları görülmektedir. Örneğin *alayım gitsin / alıvereyim gitsin* örneklilikli kalıp, araştırmacılarca bütün hâlinde adlandırılmamıştır. *Evse ev* örneklilikli kalıbı, Hatiboğlu (1971, s. 48), Dizdaroğlu (1976, s. 215), Açıkgöz ve Yelden (2008, s. 38) ve Akyalçın (2007, s. 466) aynı açıdan değerlendirerek bu kalıba “ikileme” demiştir. Türkiye Türkçesinde sık kullanılan *alır almaz* örneklilikli kalıp ise araştırmacılarca farklı

açılardan incelenerek adlandırılmıştır. Bu kalıbı Ağakay (1988, s. 101), Hatiboğlu (1971, s. 46), Banguoğlu (2000, s. 577), Tuna (1986, s. 179-180), Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 84, 232), Demircan (1990, s. 62, 75-76, 84), Y. Aksan (2001, s. 115-122), Koç (1996, s. 226), Özkan ve Sevinçli (2008, s. 40), Açıkgoz ve Yelten (2008, s. 97), Bilgin (2006, s. 71), Akyalçın (2007, s. 126, 373, 476) ve Güler (2003, s. 15, 18) “ikileme”; Ağakay (1988, s. 101), Lewis (1967, s. 182), Gencan (1971, s. 327-328) Ediskun (1999, s. 260) Banguoğlu (2000, s. 577) Korkmaz (2003, s. 1036), Bayraktar (2004, s. 251), Y. Aksan (2001, s. 115-122), Çetintaş Yıldırım (2005, s. 51-62), Koç (1996, s. 226), Gülsevin (2001, s. 122-143), Bilgin (2006, s. 71, 436, 441) ve Deniz Yılmaz (2009, s. 89, 95, 124, 127-128), Aydemir (2010, s. 84), “zarf-fiil”; Németh (1962, s. 105) ve Savran (2010, s. 504-505) “fiil biçimi”; Özkan ve Sevinçli (2008, s. 40) “fiil kalıbı”; Underhill (1987, s. 390) “birleşik zarf yapısı”; Bilgin (2006, s. 436) “durum ortacı”; Karahan (1997, s. 24), Delice (2003, s. 44) ve Börekçi (2007, s. 270) “kalıp”; Yüceol Özezen (2009, s. 219, 226) “kalıp söz”; D. Aksan (2005, s. 207, 210) “anlatım kalıbı” olarak adlandırmaktadır.

Bazen bir kalıbı, aynı araştırmacının farklı açılardan değerlendirerek değişik şekillerde adlandırması da söz konusudur. Örneğin *aldı alacak* örneklikli kalıp, Koç (1996, s. 226, 369, 461, 505)’a göre hem “ikileme”, hem de “aynı eylemin değişik kipiyle pekiştirilmiş yüklem”dir.

İncelenen kalıpların, kendilerine özgü özellikleri ve araştırmacıların kalıpları kendi çalışma alanlarına ve amaçlarına göre incelemeleri dolayısıyla Tablo 2’de de görüldüğü gibi, kalıplar değişik şekillerde adlandırılabilir. Tablo 3 de işte bu değişik adlandırmaların hangi kalıplar için kullanıldığını göstermektedir:

Tablo 3

Araştırmacıların Yaptıkları Adlandırmaların İncelenen Anlatım Kalıplarına Göre Dağılımı

Nu.	ADLANDIRMALAR	ADLANDIRMALARIN KULLANILDIĞI KALIPLARIN ÖRNEKLİKLERİ
1.	ikileme	1. ne alırsa alsın / alırsa alsın 2. ne alırsa alır / alırsa alır 3. alış o alış 4. bir alış alır 5. alır da alır / al babam al 6. ev de ev 7. ev ki ev / alır ki alır 8. Türk oğlu Türk / alır oğlu alır 9. ev üstüne ev / ev ev üstüne 10. çok ama çok 11. yalnız ve yalnız 12. aldı mı alır / aldı mı alan 13. almaya alır / ev olmasına ev 14. alır almaz 15. aldı alacak 16. aldı almadı / almış almamış 17. aldı alalı 18. aldıkça alır / aldıkça alması 19. alsa alır 20. evse ev 21. alan alır 22. alan alana 23. alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı 24. ev mi ev / güzel mi güzel 25. alır mı alır

(Tablo 3'ün devamı)

2.	anlatım kalıbı	<p>1. ne alırsa alsın / alırsa alsın</p> <p>2. ne alırsa alır / alırsa alır</p> <p>3. varsın alsın</p> <p>4. almaya alır / ev olmasına ev</p> <p>5. aldı aldı almadı / alırsa alır almazsa</p> <p>6. alır almaz</p> <p>7. aldı alacak</p> <p>8. aldı almadı / almış almamış</p> <p>9. alsa alsa o alır / alsın alsın üç ders alsın</p> <p>10. alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı</p> <p>11. alır mı alır</p>
3.	Bütün hâlinde adlandırılmayanlar	<p>1. aldığına alacağına pişman / alıp aldığına ~ alacağına pişman</p> <p>2. ev var ev var</p> <p>3. alayım gitsin / alıvereyim gitsin</p> <p>4. ne evi / ne arabası</p> <p>5. alır alır</p> <p>6. ev mi almadı araba mı vermedi</p>
4.	yineleme	<p>1. alır da alır / al babam al</p> <p>2. ev evdir / ev evdi / ev evmiş</p> <p>3. alan alır</p> <p>4. ev mi ev / güzel mi güzel</p> <p>5. alır mı alır</p>
4.	birleşik fiil	<p>1. aldım gitti</p> <p>2. varsın alsın</p> <p>3. aldı alacak</p> <p>4. aldıkça alır / aldıkça alması</p>
5.	fiil kalıbı / özel fiil kalıbı / tasvir fiili kalıbı	<p>1. bir alış alır</p> <p>2. alır almaz</p> <p>3. aldı alacak</p> <p>4. aldı almadı / almış almamış</p>
6.	zarf-fiil	<p>1. alır almaz</p> <p>2. aldı almadı / almış almamış</p> <p>3. aldı alalı</p> <p>4. alır mı alır</p>

(Tablo 3'ün devamı)

7.	kalıp	1. alır almaz 2. aldı alacak 3. aldı alalı 4. ben kim o kim / evlenmek kim ben kim / Ali kim evlenmek kim
8.	kalıp söz	1. alır almaz 2. alan alır 3. alan alana
9.	fiil biçimi / özel fiil biçimi (şekli)	1. ne alırsa alsın / alırsa alsın 2. alır almaz 3. aldı almadı / almış almamış
10.	pekiştirilmiş yüklem	1. alır da alır / al babam al 2. ev ki ev / alır ki alır 3. alır mı alır
11.	fiil öbeği	1. aldım gitti 2. alır mı alır
12.	deyimsel kullanım	1. alış o alış 2. alan alana
13.	soru şekilli anlatış	1. ev mi ev / güzel mi güzel 2. alır mı alır
14.	iki sözcüklü yüklem	1. aldım gitti 2. aldı alacak
15.	söz kalıbı	1. ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır
16.	ikizleme	1. yalnız ve yalnız
17.	birleşik yapı	1. aldım gitti
18.	kalıplaşmış yüklem	1. bir yağmurdur başlar
19.	zarf işlevli yan cümle	1. almaya alır / ev olmasına ev
20.	birleşik zarf yapısı	1. alır almaz
21.	durum ortacı	1. alır almaz
22.	ikili şekil	1. aldı alalı
23.	kalıplaşmış yapı	1. al alabilirsen / alabilirsen al
24.	kısaltılmış yapı	1. alan alana
25.	ulama grubu	1. alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı
26.	zarf grubu	1. aldı almadı / almış almamış

Tablo 3'teki veriler, araştırmacıların, incelenen yapıları çoğunlukla *öbek olma* durumlarına göre adlandırdıklarını, bazı yapılarda ise *donmuşluğu* ve *biçimsel işlevi* dikkate aldıklarını göstermektedir.

Bu çalışmada incelenen yapılarda, *tekrar* özelliği içerenlerin sayısı oldukça fazladır. Öyle ki “ikileme” ve “yineleme” adlandırmaları, incelenen 40 yapıdan 30'u için kullanılmıştır. Bu durum, *tekrarın* incelenen yapılar için ayırıcı, belirleyici bir özellik olabileceğini ortaya koymaktadır.

Tablo 3'teki dikkat çekici başka bir veri, incelenen *altı* yapıyı araştırmacıların hiçbirinin bütün hâlinde adlandırmamış olmasıdır ancak bu durum, hiçbir araştırmacının söz konusu yapıları fark etmediği anlamına gelmemektedir. İlgili kalıplar incelenirken de görüleceği üzere, görüşlerine başvurulmuş araştırmacıların, bu yapıların değişik kısımları ve özellikleri ile ilgili görüşlerinden yararlanmışlardır.

Tablo 3'teki adlandırma çeşitliliği, incelenen yapıları adlandırmanın zorluğunu ortaya koymaktadır. *İncelenen yapılar, başka biçimlerde ifade edilebilecek birçok anlamsal işlevi, değişkenli özel yapıları aracılığıyla çok daha etkili, güçlü, basit ve kolay bir biçimde ifade edebilen dil ürünleridir. Bu yapıların öne çıkan iki temel özelliği, donmuş ve değişken öğelerinin olması ve kullanıldıklarında mecazi olmayan anlamsal işlevler üretmeleridir.* Bu özellikler dikkate alındığında, Tablo 3'te kullanılan adlandırmalardan en uygun olanının “anlatım kalıbı” olduğu görülmektedir çünkü “Terim olarak değerlendirilmek istenen sözcüğün temel anlamı ile ona bağlanmak istenen terimsel anlam arasında kuvvetli bir benzerlik bulunması gerekir.” (C. Demir, 2006, s. 91). Bu benzerliği de incelenen yapıların hem kısmen değişkenli olmalarını hem de anlatımla ortaya çıkan anlamsal işlevlerini kapsayan ve vurgulayan “anlatım kalıbı” terimi sağlamaktadır.

Ancak bu terimin, incelenen kalıpları karşılamadaki yeterliliği tartışma konusudur çünkü terim, anlatımda kullanılan sözcükten cümle üstü birime değin tüm kalıp yapıları kapsayan bir anlama sahiptir ve birçok bilim adamı da bu kapsam genişliği içerisinde terimi kullanabilmektedir. Örneğin Özmen'e (2000, s. 280) göre, hep aynı kelimelerle ve aynı anlatım biçimleriyle söylendikleri için deyimler ve atasözleri gibi alkış ve kargışlar da *anlatım kalıbıdır*. Karababa (2000, s. 14), anlatım kalıbı teriminin kapsamını daha da genişletir. Ona göre İngilizce ifadelerin sözcüğü sözcüğüne Türkçeye dönüştürülmesiyle oluşan cümle boyutundaki yapılar birer *anlatım kalıbıdır*. Dilâçar'a (1971, s. 107) göre anlatımda kullanılan tüm yapılar *anlatım kalıbıdır*. Terimin kip anlamına gelebildiği bile görülebilmektedir (Çakmak, 2006, s. 8).

İncelenen kalıpların bazıları için *anlatım kalıbı* terimini tercih eden bilim adamları içerisinde, terimi bizim kullandığımız anlama en yakın anlamda kullanan bilim adamı D. Aksan'dır (2005, s. 207). Araştırmacı, Türkçenin cümle anlam bilimi açısından özelliklerini incelerken Türkçe cümlelerde değişik anlatım kalıplarıyla belli anlamların dile getirilmesinin mümkün olduğunu belirterek kapsamını bizim kabul edişimize göre epeyce genişlettiği *anlatım kalıbı* terimiyle “tümcelerın anlamı pekiştirme, sınırlama, daraltma... gibi çeşitli amaçlarla oluşturulan anlatım biçimleri, değişik eğilimleri dile getirme yolları”nı kastettiğini söylemektedir.

Tablo 3'teki adlandırmalardan biçimsel işlev ve söz dizimiyle daha sıkı ilişkili olanları bir yana bırakıldığında araştırmacıların, incelenen yapıların *donmuş ve değişken ögeler barındırma ve kullanıldıklarında mecazi olmayan anlamsal işlevler üretme* şeklinde ifade ettiğimiz iki temel özelliğini kısmen de olsa vurgulayan *fiil biçimi, deyimsel kullanım, fiil kalıbı, birleşik yapı, kalıp, kalıp söz, söz kalıbı, kalıplaşmış yapı, kısalmış yapı* gibi yetersiz adlandırmalar türettikleri görülmektedir. İncelenen yapıları adlandırmak o derece sıkıntılıdır ki bazen araştırmacılar bir adlandırmada bulunmamayı bile tercih edebilmektedir. Örneğin Akaslan (1999, s. 12), *bir yağmurdur başlar* örneklilikli kalıbı açıklarken “bir bütün” adlandırmasıyla yetinir.

Bu çalışmada incelenen yapıları adlandırmak için elbette ki alternatif terimler türetilebilir. Örneğin C. Çakır (2004, s. 251-252), anlamı bağlam açısından incelediği ve anlatım kalıplarına benzer yapıları örnek verdiği makalesinde, “kökbağlam”daki anlamın “artbağlam”daki anlama dönüşmesini sağlayan dil yapıları için “kökanlam-artanlam işleticisi” terimini önermektedir. Aşağıdaki örnekte görüleceği üzere araştırmacı, verdiği örneklerdeki koyu yazılı kısımların “kökanlam-artanlam işleticisi” olduğunu ve *sabitlik* özelliği taşıdığını, bağlamın hikâyesine koşut olarak “kökanlam-artanlam işleticisi” dışındaki ögelerin değişebileceğini belirtir: “**Gel de şimdi** kitap oku.”. İncelenen kalıplarla ilgili farklı bir terim kullanan araştırmacılarından birisi de Erkman Akerson'dur (1991, s. 86,87). Araştırmacı, bir “ikileme” türü olarak saydığı *almaya alır, alır almaz* ve *aldı alalı* örneklilikli kalıplar için “işletilmeye uygun dilbilgisel kalıp” terimini kullanmaktadır. Ona göre bu yapılarda, sözcük kalıplaşması yerine dil bilgisel yapı kalıplaşması geçerlidir.

Bir dilin söz varlığı, sözlüklerde madde başı olan sözcüklerden ibaret değildir. Atasözleri, deyimler, kalıp sözler, ikilemeler ve çeşitli anlatım kalıpları da söz varlığına dâhildir (D. Aksan, 2004, s. 7; Gökdayı, 2008, s. 90, 105, 106). Gökdayı, bu kalıplaşmış ögeleri, “kalıplaşmış dil birimleri” olarak adlandırmaktadır. Bu çalışmada incelenen

yapıların da dahil olduğu bu kalıplaşmış dil birimlerini karşılaştırmada ona göre *yapı*, *işlev*, *anlam* ve *bağlam* şeklinde dört ölçüt kullanılabilir ancak bu ölçütlerden hiçbirisi, bu dil birimlerini birbirlerinden ayırmada teker teker yeterli değildir; hepsi bir arada düşünüldüğünde bunları birbirinden ayırt etmek mümkün olabilmektedir. Bize göre incelediğimiz yapılar; atasözü, deyim, kalıp söz ve ikileme gibi kalıplaşmış dil birimleridir ancak bu birimler, sabit ve değişken ögeli yapıları ve bünyelerindeki kelimelerin anlamları ve eklerin işlevleri için değil, yerine getirdikleri anlamsal işlevleri için kullanılmaları dolayısıyla diğer dil birimlerinden ayrılmaktadırlar. Bu yüzden de bu yapıların farklı bir terimle adlandırılması gerekmektedir. Şimdilik kaydıyla bu terimin, incelerken sınırlarını çizmede zorlandığımız yapıları kapsayacak genişlikteki *anlatım kalıbı* olduğunu düşünmekteyiz.

1.2.3. Anlamsal İşlev

Dili oluşturan tüm birimlerin bir *biçimsel* (görevsel) bir de *anlamsal* işlevleri vardır:

Örneğin; ad durum ekleri; işletim ardılları olarak geldiği adı ileriye taşımak, ya ad değerinde bir birime, ya da bitmiş eyleme bağlamak zorundadır. Bu, onların biçimsel işlevidir. Diğer yandan geldikleri birimle bağlandıkları birim arasında yönelme, uzaklaşma, kalma vb. ilgisi kurmaktadırlar. Bu da, onların anlamsal işlevidir (Üstünova, 2001, s. 108).

Boz'un (2012, s. 7) biçimsel işlevlere bağlı olarak ortaya çıkan "dilbilgisel anlamlı işlev" şeklinde ifade ettiği anlamsal işlev, *düz anlam* veya sözcüklerin birbirleriyle ilişkilerinden kaynaklanıp belli bir metin (durum) bağlamında değer kazanan ve *atasözü*, *deyim*, *kalıp söz*, *ikileme* gibi kalıplaşmış dil birimlerinde ortaya çıkan *yeni anlam* (Erkman Akerson, 1991, s. 80-81) değildir. *Anlamsal işlev; düz, yan veya mecaz olmayan, ekten cümleye değin birimlerin kullanımına bağlı olarak ortaya çıkabilen ve ancak kavramsal düzeyde adlandırılabilen derin yapıdaki işlevdir.* Çalışmadan bir örnekle, anlamsal işlev şöyle açıklanabilir:

"*Sarhoş var sarhoş var* ikisi aynı değil. Bekri Mustafa da içerdi ama bugün mezarı türbe olacak nerdeyse." (<http://www.fatihaltayli.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.11.2010)

Yukarıdaki metinde geçen eğik yazılı bölüm, $[(is. soylu öge) + (var)] + [(aynı is. soylu öge) + (var)]$ formüllü anlatım kalıbının bir örneğidir ve bu bölümün biçimsel işlevi, bütünüyle aynı cümlelerin yinelenmesiyle oluşmuş bir sıralı cümle ilişkisidir. Bu sıralı cümlelerin düz anlamı ise bir sarhoşun mevcut olma durumudur. Oysa kullanıcının

kalıbı kullanış nedeni, amacı olan anlamsal işlev, *karşılaştırılan eşitler arasında farklılık*'tir.

Araştırmacılar, yukarıda tanımladığımız manada *anlamsal işlev* terimi yerine sadece *anlam* (Dizdaroğlu, 1976, s. 16; Koç, 1996, s. 695; Atabay, Kutluk ve Özel, 2003, s. 129-130; Demircan, 1990, s. 75; Şahin, 2003, s. 165-166; Bilgin, 2006, s. 518; Karaağaç, 2009, s. 90) veya sadece *işlev* (Korkmaz, 2003, s. 577; Yaman, 1999, s. 42; Erkman Akerson, 1991, s. 87; Türkyılmaz, 1999, s. 12; Benzer, 2010b, s. 137-138); terimini de kullanabilmektedir. Hatta *ayırtı* (Gencan, 1971, s. 352); *kip* (Dilâçar, 1971, s. 106-109; Sebzecioğlu, 2004, s. 23-32), *yorum* (A. Yılmaz, 2009, s. 2346-2347) terimlerini tercih edenler bile bulunmaktadır.

Aslında tek başına ne *anlam* ne de *işlev* terimi, dil birimlerinin, biçimsel işlevleri dışındaki işlevlerini ifade etmek için yeterli değildir.

İster sözcük, isterse cümle ve sözce düzeyinde olsun kolaylıkla açıklanamayan ve tanımlanamayan *anlam* (D. Aksan, 2005, s. 45), genel olarak “dildeki bir birimin aktardığı ya da uyandırdığı kavram, tasarım, düşünce; içerik” (Vardar ve diğerleri, 1998, s. 20) şeklinde açıklanmaktadır. “Anlam, sözdizimsel yapı, bağlam ve durumun bir arada düşünülmesiyle belirginlik kazanır.” (Gökdayı, 2008, s. 99). Hatta Van Dijk’e (1985, s. 105) göre anlambilimin ilk kuralı işlevselliktir. Yani bir ifadenin anlamı, onu oluşturan bileşenlerin anlamlarının bir işlevidir. Anlamın; temel, yan (D. Aksan, 2005, s. 47), kavramsal, izlenimsel, yansıma, konusal, çağrıştırmaya, üslupsal gibi çok çeşitli anlam türleri de vardır (Eker, 2009, s. 447-448) ancak bu açıklamaların hiçbiri, dil birimlerinin anlamsal işlevlerini tanımlamak için uygun ve yeterli değildir.

Anlamsal işlev, bir göstergenin temel anlamı dışında zihnimizde uyandırdığı tasarımlar, imgeler (D. Aksan, 2005, s. 52) veya Guiraud’nun (1999, s. 43) “değer” olarak adlandırdığı, sözcüklerin o dili konuşan bireylerde çağrıştırdığı duygulandırıcı ögeler (D. Aksan, 2005, s. 56) de değildir.

Anlamı belirleyenin kullanım olduğunu söyleyen bir görüşe (İlter, 2001, s. 72) göre sözcüklerin anlamları yoktur, kullanımları vardır ve anlam, sözcüğün aynı bağlamdaki öbür sözcüklerle kurduğu ilişkilere bağlıdır (Guiraud, 1999, s. 34). *Anlamsal işlevin* de kullanımla ilişkisi vardır ancak anlamsal işlev, dil biriminin kullanıldığı bağlama göre karşıladığı anlam değil, kullanıcının dil birimini kullanma amacıdır. Bu yüzden anlamsal işlev, İlter ve Guiraud’nun anlam tarifiyle de örtüşmemektedir.

Anlamsal işlev yerine kullanılan *işlev* teriminin ise anlamsal işlevi oldukça aşan bir kapsamı vardır. “İşlev; bir birimin bağlam içinde kullanılmadan önceki mevcut anlamsal, biçimsel, görevsel, türsel ve kullanımsal değeri ile, kullanıldıktan sonraki anlamsal, biçimsel, görevsel, türsel ve kullanımsal değeri arasındaki farka denir.” (E. Yılmaz, 2013, s. 934). Bazen işlev, anlam gibi kullanımla da açıklanabilmektedir. Bu görüşe göre de dil kullanımdır. İşlev, “dil, dil birimlerinin belli bir amaçla kullanılışı”dır (Vardar ve diğerleri, 1998, s. 128). “Bir sözcenin ya da kullanılan herhangi bir dilsel birimin amacıdır dilin işlevi.” (Kılıç, 2002, s. 31) ancak başta da belirttiğimiz gibi, dil birimlerinin bir *biçimsel* (görevsel) bir de *anlamsal* işlevleri olduğu için tek başına *işlev* terimi de dil birimlerinin sadece anlamsal işlevlerini ifade etmek için uygun değildir.

Anlamsal işlev, bir dil biriminin zihinde uyandırdığı kavram, tasarım değil, bu dil biriminin kullanılma amacı olan ve ifade edilen, bildirilen, sezdirilen, kazandırılan, gösterilen dil işlevidir; kullanıcının amacı doğrultusunda belirlenir ve ilgili dil biriminin asıl anlamını ya da anlamlarını etkiler, biçimlendirir. Özetle anlamsal işlev, dil biriminin anlam ilgisi kurmak yoluyla yaptığı işin, kavramsal karşılığıdır. Çalışmada incelenen anlatım kalıplarının yerine getirdiği *tezlik*, *abartma*, *önemsememe*, *izin verme*, *isteklendirme*, *dikkat çekme*, *meydan okuma*, *önem vurgulama* gibi daha birçok işlev, anlatım kalıplarının öğelerinin, tek tek veya bütün hâlinde anlamı değil, bu anlama katılan ve kalıbın kullanılış amacı olan anlama dayalı işlevlerdir.

1.3. Anlatım Kalıbı - Atasözü, Deyim, Kalıp Söz ve İkileme İlişkisi

Atasözleri, deyimler, kalıp sözler ve ikilemeler gibi anlatım kalıpları da bir dilin söz varlığında önemli bir yer tutan kalıplaşmış dil birimlerindedir. Anlatım kalıplarının; atasözleri, deyimler, kalıp sözler ve ikilemelerle ortak özellikleri olmakla birlikte bu dil birimlerinden ayrılan özellikleri de vardır. Aşağıdaki alt başlıklarda bu durum açıklanmaya çalışılacaktır.

1.3.1. Anlatım Kalıbı - Atasözü İlişkisi

Atasözleri, “uzun gözlem ve deneyimlere dayanan yargıları, genel bir kural, bilgece bir düşünce ya da öğüt olarak yansıtan ve halkın ortak kullanımına giren kalıplaşmış özlü sözlerdir.” (Bilgin, 2006, s. 63).

Atasözleriyle anlatım kalıplarının ortak özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz: Atasözleri ve anlatım kalıpları *kalıplaşmış* yapılardır. Bu yapılardaki işleyişin

değiştirilmesi mümkün değildir. Atasözleriyle anlatım kalıplarının genel anlamda kullanılış nedenleri yani *işlevleri* aynıdır. “Bu işlev, iletişim durumu ve bağlamdan hareketle, dili kullanan kişilere hazır birimler sunularak dilsel üretim ve anlamlandırma süreçlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılmasıdır (Wray 2002: s. 16-17).” (Aktaran: Gökdayı, 2008, s. 96). Atasözleri, anlatım kalıpları gibi genel olarak *kısa* yapılardır (Uzun, 1990, s. 141). Atasözleri ve anlatım kalıpları ait oldukları *dile özgü* yapılardır (Aksoy, 1998, s. 15; A. Doğan, 2005, s. 221).

Anlatım kalıpları, bazı özellikleriyle ise atasözlerinden açık bir biçimde ayrılır: Atasözleri, belli bir kalıp içinde, belli sözcüklerle söylenmiş olan donmuş biçimlerdir (Aksoy, 1988, s. 15). Her atasözü ayrı bir kalıptır. Anlatım kalıpları da kalıplaşmış yapılardır ancak anlatım kalıplarında, yapı bütünüyle donmuş değildir, her anlatım kalıbının sabit ve değişken öğeleri vardır. Örneğin *aldım gitti* örneklikli kalıbın ikinci sözcüğü ve ilk sözcüğün kip eki, kalıbın sabit öğeleri iken ilk sözcüğün fiil ögesi değişkendir. Atasözlerinin kullanılış amacı, anlatım kalıplarından farklıdır. Atasözleri genellikle bir olaydan, bir durumdan ders çıkarma, ahlaki bir öğüt verme, yol gösterme ya da ibret alma için kullanılır (Aksoy, 1988, s. 41). Atasözleriyle anlatım kalıpları biçim yönünden de farklılık taşırlar. Atasözleri hep cümle biçiminde karşımıza çıkarken (Hatiboğlu, 1972, s. 183), anlatım kalıpları cümle olabildiği gibi farklı sözcük öbekleri de olabilmektedir. Gerçek anlamıyla kullanılanlar da olmakla birlikte, atasözlerinin çoğu mecaz anlamlıdır (Bilgin, 2006, s. 65). Bu anlam, sözün kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanılmasıyla ortaya çıkar. Oysa anlatım kalıplarında mecaz, söz konusu değildir, kalıbı oluşturan öğeler kendi anlamlarını da korurlar ancak kalıbın kullanımıyla, hedeflenmiş olan bir anlamsal işlev sezilir. Bu işlev de aslında kalıbın kullanılış amacının kavramsal karşılığıdır. Örneğin *aldıkça alır* örneklikli anlatım kalıbının anlamsal işlevi *artan yönlü sürekliliğe dayalı aşırılık*’tır (bk. 2.3.1.9.3.) ve bu işlevin, kalıbı oluşturan öğelerin gerçek veya mecaz anlamlarıyla bir ilgisi yoktur.

1.3.2. Anlatım Kalıbı - Deyim İlişkisi

“Deyimler genellikle gerçek anlamı dışında kullanılarak, bir düşünceyi dile getirmek üzere, birden çok kelimedenden kurulan kalıplaşmış öğelerdir.” (M. Özkan, 2004, s. 2289) ve güçlü bir kalıplaşma gösterme; en az iki sözcükle kurulma; çoğunda, kalıplaşmış sözden çıkan anlamın, sözcüklerin gerçek anlamlarının dışında olması; bir

kavramı çekici, hoş bir anlatımla belirtme amacıyla kullanılma (Aksoy, 1988, s. 38, 39, 41, 42) gibi genel özellikleriyle tanınırlar.

Deyimler de anlatım kalıpları da kalıplaşmış yapılardır ancak deyimlerdeki kalıplaşmada, deyimde amaçlanan anlama uygun kişi, meslek, mekân isimleri hariç olmak üzere (Sinan, 2000, s. 220), sözcükler değiştirilip yerlerine -aynı anlamda da olsa- başka sözcükler konulamaz. Yani bir bütün meydana getirmeye yönelik kalıplaşma tamdır. Oysa anlatım kalıplarında sabit ve değişken ögelerin birlikteliğiyle bir bütün oluşur ve kalıplaşma bu bütünün işleyişini içeren bir olgudur.

Deyimlerle anlatım kalıpları en az iki sözcükle kurulma, hem sözcük öbeği hem de cümle yapısında olabilme noktasında paralellik gösterir.

Deyimleri oluşturan sözcükler, çoğunlukla mecaz anlamlıdır. Anlatım kalıplarında ise kalıbı oluşturan ögeler, mecaz anlam elde etmek için değil, bir anlamsal işlevi yerine getirmek için bir araya getirilmişlerdir.

Deyimler, genel olarak konuşmaya canlılık, kıvraklık kazandırarak kavram arayışı içinde bulunan dil kullanıcısı için kısa bir yol olma amacıyla kullanılırlar (Yüceol Özezen, 2001, s. 879). Bu açıdan anlatım kalıbıyla deyim işlevinin aynı olduğu söylenebilir ancak bu işlevi yerine getiriş biçiminde deyim ve anlatım kalıbı ayrılır. Deyim, parçalarının anlamlarını aşan bütüne ait anlamı ifade eder. Anlatım kalıbı ise bütüne ait bir anlamı hedeflemez, sadece bir anlamsal işlevi yerine getirir (bk. 1.3.1.)

Anlatım kalıpları, tamamen sözlükselleşmiş ifadelerin (fully lexicalized expressions) yeni bir anlam kazanması süreci olan ve *deyimselleşme* ~ *deyimleşme* (idiomatization) (Bussmann, 1996, s. 682) olgusundan da farklıdır. Deyimleşme olgusu, “kalıplaşmaya uğrayan kelimelerin, kendi anlamlarından sıyrılarak yeni bir anlamı yansıtır duruma gelmeleridir.” (M. Özkan, 2004, s. 2289) ve “deyim aktarması, ad aktarması (metonymy), benzetme (simile) ve alüzyon (allusion) gibi anlam aktarımını sağlayan olayların etkisinin söz konusu olduğu bir süreci belirtir.” (Subaşı Uzun, 1991, s. 31). Bu süreç sonunda ortaya çıkan parçaların anlamlarını aşan bütüne ait anlam da *deyim anlamı* (1991, s. 31) olarak adlandırılır. Türkçedeki deyimler, deyimleşme derecelerine göre tam deyimler ya da birinci dereceden deyimler, yarı deyimler ya da ikinci dereceden deyimler ve üçüncü dereceden deyimler olmak üzere üçe ayrılır (1991, s. 34-36). “Aba altından değnek göstermek” gibi birinci dereceden deyimlerde ögelerin anlamlarıyla deyim anlamı arasında doğrudan hiçbir ilişki yoktur. “Ağız değiştirmek” gibi ikinci dereceden deyimlerde, ögelerden biri veya birkaçı yan anlamlıdır. “Adamdan

saymak” gibi üçüncü dereceden deyimler ise deyimleşmenin çok zayıf olduğu; parçaları aşan bütüne ait anlamın oluşmadığı, deyim anlamının, tamamı yan anlamlı olan ögelerin yan anlamlarının toplamına eşit olduğu; “deyimci” olarak da adlandırılabilen dil birimleridir (1991, s. 34-36).

Anlatım kalıpları, ögelerinin anlam değerlerine göre derecelendirilmiş bu deyim türlerinin hiçbirisiyle aynı ulamda değerlendirilemez çünkü anlatım kalıplarının kalıplaşma sürecinde belirleyici olan, ögelerinin anlam değerleri değil, bu ögelerin anlamlarından bağımsız bir anlamsal işlevi yerine getirme amacıdır. Bu yüzden anlatım kalıplarını deyimleşme ya da deyimleşme süreci yaşamış bir tür *deyim* saymak doğru değildir.

1.3.3. Anlatım Kalıbı - Kalıp Söz İlişkisi

Kalıp sözler, “önceden belirli bir biçime girip öylece hafızada saklanan, söyleneceği sırada yeniden üretilmeyip olduğu gibi hatırlanarak ve eğer gerekiyorsa bazı eklemeler ve çıkarmalar yapılarak kullanılan, tek bir sözcükten, ardışık veya aralı sözcüklerden oluşabilen, belirli durumlarda toplumun benimsendiği sözleri sunarak iletişimin kurulmasına veya devamına yardım eden ve kullanım yerleri çok sınırlı olan kalıplaşmış dil birimleridir” (Gökdayı, 2008, s. 106).

Kalıp sözler de anlatım kalıpları gibi kalıplaşmış dil birimleridir ancak bu kalıplaşma, anlatım kalıplarındakinden farklıdır. Kalıp sözlerin bir kısmı, tamamen donmuş, değiştirilemeyecek bir yapıya sahiptir. Bir kısmı da sadece ad çekim, kip ve kişi ekleri alabilmekte, konuşan ve dinleyen kişilere göre yeni dil bilimsel yapılara bürünebilmektedir (Gökdayı, 2008, s. 93) ancak anlatım kalıplarında, yapı bütünüyle donmuş değildir, her anlatım kalıbının kendine özgü, sabit ve değişken birincil ögeleri vardır.

Kalıp sözler cümle, sözcük öbeği hatta tek sözcük şeklinde bile bir yapıya sahip olabilmektedir (Gökdayı, 2008, s. 94-95). Oysa anlatım kalıpları en az iki sözcükten meydana gelen kuruluşlardır.

Kalıp sözler de “iletişim durumu ve bağlamdan hareketle, dili kullanan kişilere hazır birimler sunularak dilsel üretim ve anlamlandırma süreçlerinin kolaylaştırılması ve hızlandırılması” (Wray 2002: s. 16-17; Aktaran: Gökdayı, 2008, s. 96) şeklindeki diğer kalıplaşmış dil birimlerinin de yerine getirdiği genel işlevi yerine getirir ancak kalıp sözlerin, kendilerini anlatım kalıpları da dahil diğer kalıplaşmış dil birimlerinden çok belirgin bir biçimde ayıran bir işlevi de vardır. Buna göre kalıp sözler; doğum, ölüm,

evlenme gibi özel durumlarda geleneklerimizin, kullanılmasını zorunlu kıldığı sözlerdir. Bu zorunluluk, öteki kalıplaşmış dil birimlerinde yoktur (Bilgin, 2006, s. 75).

Kalıp sözler, kullanımları özellikle dış bağlamla sınırlandırılmış ve yönlendirilmiş dil birimleridir. Örneğin “*günaydın*, insanların sadece sabahleyin karşılaştıklarında söyledikleri bir kalıp sözdür” (Gökdayı, 2008, s. 103). Anlatım kalıpları için ise böyle bir sınırlama söz konusu değildir.

Anlam açısından değerlendirildiğinde kalıp sözler, “mecazsız ve herkesçe büyük bir sıklıkla kullanıla kullanıla artık tek kavramın karşılığı olan birliktelikler”dir (Yüceol Özezen 2001, s. 877). Anlatım kalıplarında da mecaz söz konusu değildir, kalıbı oluşturan ögeler kendi anlamlarını da korurlar ancak kalıbın kullanımıyla, hedeflenmiş olan bir anlamsal işlev sezilir. Bu işlev de aslında kalıbın kullanılış amacının kavramsal karşılığıdır (bk. 1.3.1.)

1.3.4. Anlatım Kalıbı - İkileme İlişkisi

“İkilemeler ve yinelemeler Türk dilinin her döneminde yoğun olarak karşımıza çıkan ve bildirişim sistemi içerisinde birçok işlevi üstlenen yapılardandır.” (Erdem, 2005, s. 189). “Türkçenin eklemeli yapısı, yalnız basit ses tekrarlarını doğurmakla kalmaz, redifin, kafiyenin, hece, kelime, kelime öbeği tekrarlarının da ortaya çıkmasını sağlar. Bunlar bilinçli kullanıldığında cümle, mısra tekrarları doğar.” (Üstünova, 2004a, s. 161). Öyle ki, güçlü bir anlatım sağlayan bu kalıplaşmalara, Göktürk Dönemi’nde bile sıkça rastlanılmaktadır (Aksan, 1994, s. 9).

... genelde ‘tekrarlar’ olarak adlandırılan yapıların *sesbirimsel*, *biçimbirimsel* ve *sözcükbirimsel* yinelemelerden oluştuğu görülür. Literatürde *gemination*, *reduplication*, *hendiadyoin* ve *repetition* olarak etiketlenen söz konusu terimin bir kavram olarak Türk gramerciliğinde neyi karşılıyor olduğu pek de açık değildir ancak genel kabullenişle Türkiye Türkçesi gramerciliğinde ‘ikileme’ teriminin bu kavramın etiketlenmesinde yaygın olarak kullanıldığı görülür. (B. Özkan, 2010, s. 565).

Yapılan tanımlamalarda ve açıklamalarda kapsamı *yineleme* ile karıştırılan *ikileme*, çoğunlukla Hatiboğlu’nun (1971, s. 9) “anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması” şeklindeki tanımına yakın bir biçimde tanımlanmaktadır (Topaloğlu, 1989, s. 87; Korkmaz, 1992, s. 82; M. Özkan, 2004, s. 2301; Bilgin, 2006, s. 67).

Hatiboğlu'ya (1971, s. 13-15) göre ikilemeler ses benzerliği içermeye, kalıplaşmış olma gibi genel özelliklere sahiptir. Sadece bu iki ölçüte göre ikilemeleri inceleyen araştırmacının, ekli eksiz, eş anlamlı karşıt anlamlı, aralıklı aralıksız birçok sözcük tekrarını ikileme olarak kabul ettiği görülmektedir.

Güler (2003, s. 36-40), *Türkçe ikilemelerin anlamsal ve yapısal özellikleri* adlı yüksek lisans tezinde, Moravcsik, Inkelas ve Zoll adlı bilim adamlarının görüşlerine dayanarak bir yapının ikileme olabilmesi için ikilemeyi oluşturan öğelerin anlamca bütünleşerek az ya da çok farklı bir anlamsal değer kazanması, biçim ve sözdizimi açısından mükemmel bir uyum içerisinde olması gerektiğini söylemektedir.

Erdem'e (2005, s. 190) göre ise ikilemeler tanımlanırken aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmalıdır:

- 1) İki kelime aynı anlamı ifade eder hâle gelir.
- 2) İkilemelerin oluşumu çoğu zaman asırlarca sürebilmektedir.
- 3) Özellikle din ve kültür değişimi ikilemelerin oluşumu için uygun zemini hazırlar.
- 4) İkilemelerin içindeki her bir kelime, cümle içinde görev yönünden aynı işlevi yüklenirler.
- 5) İkilemelerde her iki kelime de aynı eki alır.
- 6) İkilemeler tam anlamıyla bir dil olgusudur ve oluşumunun esasını Türk dilinin yapısından almaktadır.
- 7) Sözlük yazılırken madde başı olabilecek nitelik taşırlar.

Erdem (2005, s. 194), Harezmi Türkçesi bağlamında, yukarıdaki ölçütlere göre "ev bark" gibi eş anlamlı kelimelerden oluşan yapının *ikileme* olduğunu, aynı kelimenin tekrarıyla oluşan "para para", zıt anlamlı kelimelerin oluşturduğu "erkek tişi" ve fiil ile isimlerin olumlu olumsuz çekimlerinin meydana getirdiği "bersen bermesen, arıg arıgsız" gibi yapıların ise *yineleme* olarak adlandırılması gerektiğini belirtir. Araştırmacıya göre "altun kümüş", "kapkara", "kündin künge", "kedip keldi" gibi yapılar ise ne *ikileme* ne de *yineleme*dir, başka bir isimle adlandırılmalıdır.

N. E. Uzun'a (2006, s. 42) göre ise bir sözcük türetme yolu olan *yineleme* şu özelliklere sahiptir:

yineleme (reduplication), tabanın bir parçasını ya da tamamını yineleyerek, bu tabandan türetim veya çekim yapma, bir başka deyişle, başka sözcükbiçimler veya sözcükbirimler oluşturma sürecidir. Bu süreç, ilgili olduğu kategorilerle daha çok **gösterim** (iconicity) özellikli ilişkiler kurar. Yani, yineleme yoluyla sözcüklerin bir bölümü veya tamamı "çoğaltılırken" bu iş pekiştirme, çoğullama, artırma, büyütme, abartma gibi işlevler üstlenmeyi de beraberinde getirir.

Özünü'ye (2001, s. 127) göre, aslında ikileme de bir yineleme türüdür ve ikilemeyi yinelemeden ayıran temel özellik, sözcüklerin sıralanışının, ikilemede “yatay eksen”de “(syntagmatic axis)”, yinelemelerde ise “hem yatay hem de dikey eksen”de “(paradigmatic axis)” olmasıdır.

Bize göre her söz koşması, tekrarı ikileme sayılmamalı; koşulan, tekrarlanan sözlerden hangilerinin ikileme hangilerinin yineleme ve hangilerinin de başka bir adlandırmayı gerektiren bir yapı olduğu, Türkçedeki tüm söz koşmaları ve tekrarlarının incelenmesiyle ortaya çıkacak ölçütlere göre belirlenmelidir.

Yukarıda açıklandığı gibi, Türkçedeki ikilemeleri belirleme ölçütleri açık olmamakla birlikte, çalışmanın konusu olan anlatım kalıplarıyla genel anlamda ikileme olarak kabul edilen yapılar arasında bazı temel farklılıklar olduğu söylenebilir. İkilemelerde hem biçim hem de anlam açısından kalıplaşmada kesinlik söz konusu iken (Hatiboğlu, 1971, s. 15), anlatım kalıplarında sabit ve değişken ögeler bulunur, aynı kalıptaki ögeler bazen yer değiştirebilir, değişik ekler alabilirler. İkilemelerde iki sözcük birleşerek bir anlamı ifade eder hâle gelir (D. Aksan, 2005, s. 102). Yani Avrupa dillerindeki karşılığıyla, her ikileme bir hendiadyoindir (Erdem, 2005, s. 190). Anlatım kalıplarında ise kalıbı oluşturan ögeler gerçek anlamlarını korurlar. İkilemeler iki sözcükten meydana gelirken (Gökdayı, 2008, s. 95) anlatım kalıplarının sözcük sayısı ikiden fazla da olabilmektedir. İkilemeler, “anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek” (Hatiboğlu, 1971, s. 9) gibi belirli işlevleri yerine getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Anlatım kalıplarının anlamsal işlevleri ise kalıptan kalıba değişebilmektedir.

II. BÖLÜM

KURULUŞLARI, SÖZ DİZİMİ ÖZELLİKLERİ VE ANLAMSAL İŞLEVLERİNE GÖRE ANLATIM KALIPLARI

2.1. İçerisinde Hem Sabit Sözcük Hem de Sabit Ek Öbeği veya Sabit Ek Bulunan Anlatım Kalıpları

2.1.1. Sözcük Tekrarı İçeren Anlatım Kalıpları

2.1.1.1. *ne alırsa alsın / alırsa alsın vb.*

[(soru sözcüğü) + (f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -AcAksA ~ -yorsa)] ~ (f. + -°rsA ~ -ArsA ~ -mAzsA ~ -AcAksA ~ -yorsa) + (emir-istek kipiyle ç. aynı f.)

Sadece çekimli olarak kullanılabilen, içerisinde sabit ek öbeği, sabit ek bulunan, fiil ögesi tekrarlanan ve başında soru sözcüğü bulunma durumuna göre iki farklı dizilişi bulunan kalıpta, ilk bölümündeki fiil; *gz.*, *glz.* veya *şz.* kip ekini aldıktan sonra ek fiilin şartıyla birleşik kipli hâle gelmektedir. Kalıbın ikinci bölümünde ise aynı fiilin *emir-istek* kipinin aynı kişisiyle çekimlenmiş biçimi yer almaktadır:

“Kaç yaşıma *gelirsem geleyim*

Ölmem ben gencim uzun yıllar.” (CK-240)

“Onu her *nerede olursa olsun*, velev ki bir parça olsun, sıyanet medeniyete edilecek hizmetlerin belki en hakikîsi ve büyüğü gibi gözüküyor.” (AŞH-290)

“Parasını anandan al! Kaç bin mi alayım? Kaç bin *alırsan al* ulan! Reo’yu doldur gel dedim, o kadar!...” (FB-329)

“Aha akılsızlar, dedi. İşçi burada oturup yemek yapmayacak ki, yemeğini de kamp verecek. Canım, dedik, kamp *verirse versin*, amma yine de kampa gelenlerin bizden alacakları şeyler olur.” (Mİ-121)

“Nur: Aman, boşver, *gelmezse gelmesin*. Biz işi kendi kendimize de götürürüz şekerim.” (AA-101)

Bu anlatım kalıbı ile ilgili değişik değerlendirmeler yapılmıştır. Hatiboğlu (1971, s. 33, 91, 94, 98, 99, 108) *İkilemeler* adlı kitabında “ne derse desin” yapısını “eylemlerden ikileme” örneği kabul etmektedir. Ayrıca kitabının *ikileme dizini* bölümünde “bilirse bilsin, derse desin, gelirse gelsin, giderse gitsin, görürse görsün, olursa olsun” yapıları yer almaktadır. Burada dikkat çekici olan, verilen örneklerin hiçbirinin başında bir soru sözcüğü olmamasıdır.

Hatiboğlu (1972, s. 178), bir başka eserinde de emir kipinin bazen ikileme

biçiminde, “deyim gibi” kullanılan cümleler kurduğunu söyleyerek incelediğimiz kalıbın bazı örneklerini sıralar. Bu durum, araştırmacının da incelediğimiz yapıdaki kalıplaşmayı fark ettiğini ancak bu kalıplaşmayı adlandırmada sıkıntı çektiğini göstermektedir.

Dizdaroğlu’ya (1976, s. 31, 325) göre yüklemi emir kipiyle çekimli bütün yargılı anlatımlar emir cümlesi değildir ve bu cümlelerde gerçek yüklem yoktur. Bunlardan, incelediğimiz kalıp örnekleri gibi bazıları kalıplaşmıştır, emir anlamı vermezler: “*Ne olursa olsun*, esasen mantık, muhakeme denilen şeyler o zaman benim başımda bulunmuyordu.”

Demircan (1990, s. 76), “gidersek gidelim” yapısının “öneri” bildiren, öğeleri değişik ekler almış bir “ilişkisel ikileme” olduğunu söyler.

Atabay, Çam ve Özel’in (2003, s. 98-99) “Türkiye Türkçesinin Sözdizimi” adlı eserinde, kimi zaman şartlı yan cümlenin yüklemine, emir-istek kipiyle çekime girmiş bir fiille kökteş olup “ikileme” biçiminde kullanıldığı belirtilmekte ve “ne denli aykırı düşünürse düşünsün, kim ne derse desin, ne kadar eskimiş olursanız olun, verirse verir, vermezse vermez” yapıları, şartlı birleşik cümlenin yan cümle örnekleri olarak verilmektedir.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 93), incelediğimiz kalıbın başında soru sözcüğü bulunan örneklerinin “kesinlik” bildiren durum belirteçleri oldukları görüşündedir.

Korkmaz’a (2003, s. 687-688, 1129) göre şart kipi -sA, asıl işlevindeki bir aşınma veya kayma ile kalıplaşmış birtakım yeni biçimler oluşturmuştur. Araştırmacı, “ne olursa olsun, ne pahasına olursa olsun” gibi bu yapıları işlevleri açısından değerlendirerek “üsteleme bildiren cümle bağlayıcısı” saymaktadır.

Göksel ve Kerslake’e (2005, s. 436) göre incelediğimiz kalıp bir “fiil biçimi”dir ve bu biçim, içerisindeki şart cümlesinin anlamını güçlendirmeye yarar.

Akyalçın’a (2007, s. 209) göre de “Kim ne derse desin” söz dizisindeki “derse desin” yapısı bir “ikileme”dir.

Oturakçı (2012, s. 281), incelediğimiz kalıbın, başında soru sözcüğü bulunan örneklerinin, “ödünleyici genellemeli şart tümceleri” olduklarını söyler ve ona göre bu yapının içindeki soru sözcükleri soru anlamı taşımaz ve bu yapılar kalıplaşma eğilimindedir. Ayrıca araştırmacı (s. 304) “soru sözcüğü + olursa olsun” yapısının “deyimleşmiş” olduğu görüşündedir.

2.1.1.1.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbının başında soru sözcüğü bulunan ve bulunmayan biçiminde iki farklı dizilişi bulunmaktadır.

İlk bölümünün başında bir soru sözcüğü yer alan dizilişin ilk bölümünde, soru sözcüğünü, *gz.*, *glz.* veya *şz.* kipi aldıktan sonra ek fiilin şartıyla birleşik kipli hâle gelmiş herhangi bir fiil takip etmekte, dizilişin ikinci bölümünde de bu fiil, *emir-istek* kipiyle çekimlenmiş olarak tekrarlanmaktadır:

“Renkleri bir ressam bir yüzeye *nasıl vurursa vursun*, bu o renklerin doğalarına aykırı düşmez.” (CS-21)

Toplam 442 örneğin 405’inde, kalıbın birinci bölümünün başında bir soru sözcüğü bulunmaktadır. Gencan’ın (1971, s. 120), bizim de katıldığımız düşüncesine göre bu soru sözcükleri, kullanıcının düşündüğü bütün olasılıkları katmak yoluyla kalıbın çekimli kısmını pekiştirmek amacıyla kalıpta yer almaktadır.

Taranan kitaplarda belirlenen örneklerde kullanılan soru sözcükleri şunlardır: *ne*, *kim*, *ne kadar*, *ne denli*, *ne kerte*, *hangi*, *kaç*, *nere*, *nice*, *nasıl*, *kiminle*, *ne ile*, *ne türlü*, *ne çeşit*, *ne biçim*, *ne suretle*, *ne için*, *kaç*. Bunlar içerisinde en sık kullanılanı *ne*’dir. Soru ifadelerinin bazılarının ayrıca iyelikli veya durum ekli biçimleri de vardır: *neye*, *hangisi*, *nerene*, *neresi* ve benzeri... Bu soru sözcüklerinin yer aldığı bazı anlatım kalıbı örnekleri şunlardır:

“Bununla beraber, *ne olursa olsun*, bu merasimde bulunacaktı. ‘Belki de bir nutuk söylerim.’ dedi.” (AHT-34)

“Geçiyorum masamın başına

Yazacak mıyım, neyi

Neyi olursa olsun

Bir ses: Başla başla başla!” (EC-11)

“Bekçi görevine çok bağlı bir insan olduğu için, alana *kim yaklaşırsa yaklaşsın*, belinden yakalıyor, merdivenin ağzına dek getiriyor, ordan kuyuya salları gibi geçitin içine sallıyordu.” (Mİ-81)

“Bununla beraber mesuttu. Tekrar o büyüğü eşliğinin önünde idi. *Ne kadar gülünç olursa olsun* yıllardır bir aşkın başlangıcı denen mucizeli şeyi yaşamamıştı.” (AHT-177)

“Öfkelerin, bunlukların, başkaldırmaların dışında kendini yineliyor daha çok. *Ne denli güçlü görünürse görünsün*, duygularımızı, gerilimlerimizi, düşünce coşkularımızı başlatıcı bir öge, bir ölçü olmaktan çoktan çıktı.” (EC-57)

“Onları başka dillerin insanlarına götüren çeviriciler, *ne kerte yetkin olurlarsa olsunlar*, onlarda, yaratanın, bir noktacığın bile başka türlü görünmesine kıyamadığı yapıtlarda değiştirmedik bir şey korlar mı ki?” (NU-65)

“Kadehini şerefe kaldırırken, müstehzi ilave etti: ‘...*hangisi olursa olsun*, bu akşam biz bizyiz, gelen giden yok!’ ” (Aİ-208)

“Parasını anandan al! Kaç bin mi alayım? *Kaç bin alırsan al* ulan! Reo’yu doldur gel dedim, o kadar!...” (FB-329)

“Ya yok, ya ben bulamıyorum! Ya beni avsunlayıp yılan gibi zağdı gitti çavlanclan aşağı! Ama *nere giderse gitsin*, evi burada!” (FB-48)

“Şiirin birimi kelime ise bir hacimdir. Ele aldığımız anda bir tarihi, birtakım çağrışımları, serüvenleri vardır. Onu *nice* değiştirmiş *olursak olalım* yine de pek fazla değiştirmiş sayılmayacaktır.” (CS-21)

“ ‘Amanın, sabah oluyor; koş! *Nasıl bildirirsen bildir!* Çabuk, Asar taşının altına yetiş!...’ ” (FB-348)

“Rahime Hanım, *kiminle olursa olsun*, kocasıyla da, oğluyla da ortaya çıkan eviçi anlaşmazlıkları çekişme ve gürültü patırtıyla çözülemeye kalkışacak kadınların soyundan değildi,” (SKA-220)

“Öyle bir dostluk ki *nelerle karşılaşırırsak karşılaşalım*, kaybolmasın. Birçok şeye karşı gelmesini bilsin.” (SKA-12)

“Ayrıca yeniliği *ne türlü* ele *alırsak alalım*, bu şairin her zaman için bir çatışma durumunda olduğunu gösterir; yalnızlığı, çok yanlılığı oranında bir çatışma...” (EC-52)

“İnsanın her çevrildiği şeyle bağ kurması, *ne çeşitten olursa olsun* yaşantılarına konu olabilen bir şeyle bağ kurması dilin başarısıdır.” (NU-68)

“Onlar kendi Kalıpları dışındaki her düşüncüyü düşmanlık sayarlar; *nerde, ne biçimde olursa olsun* soysuz eğilimlerinizden, değerlilikten yoksun şiirler yazdığınızdan söz açarlar.” (EC-52)

“Bunu yapmayınız Kumandan; benim nişanım yalnız haydut değil, biraz da eski bir Türk’tür. Bir gün işler düzelirse beni, erkeklerle *ne suretle olursa olsun* konuştu diye almaz.” (HA-97)

“İnsan hiç ölmek ister mi? Öldürmek de ölmek gibi bir şey. İnsan, *ne için olursa olsun* hiç öldürebilir mi, bu üç!” (YK-20)

Kalıp örneklerinde doğrudan, dizilişin fiil ögesinin üzerine gelen soru sözcükleri, *soru zamiri* ya da *ya da zarfı* görevindedir:

“Rahat bir uyku çekeyim bu gece! Kendin de *nereye gidersen git!* Benim yanıma yakınımına sokulma, anladın mı?” (FB-75)

“O da değil, Keziban; çünkü onlar, şiiri yalnız mânâda arıyanlar, mânâ *nasil söylenirse söylensin*, güzel olacağını, şiir olacağını sanıyorlar.” (NA-140)

Soru sözcüğü, her zaman için doğrudan dizilişin fiil ögesinin üzerine gelmemekte, bazen bu ikisinin arasına isim soylu ögeler girebilmektedir. Soru sözcükleri, araya giren bu isim soylu ögelerle olan ilişkilerine göre *zamir, sıfat veya zarf* olabilmektedir:

“Turhan yine biliyordu ki, Sedat Ören kimlerle işini uydurup *kimlerin* gönlünü *ederse etsin*, kendisi yani Yalıkahveler kolcusu Turhan Bozkaya, şimdi oturduğu gibi sırtını şoseye verip görmezlikten gelmedikçe, o ormandan kesilen tomrukları dağdan indirecek kamyonlar Yalıkahveler'den geçemezdi...” (NC-219)

“Düşünen birçok çevrelerin on yıllardan beri başkavramı anlam. Bitki, hayvan, toplum, davranış - *hangi* varlık bölgesini *deşerlersedeşsinler* bilim adamları artık anlamlarla uğraşılıyor.” (NU-54)

Kök ve gövde durumundaki fiilin kılımlı konusunda bir sınırlama yapmayan kalıbın, en sık kullanılan fiil ögesi *ol-*’dur. Taranan kitaplarda belirlenen 442 örneğin 254’ünün fiil ögesi *ol-*’dur. Bu fiil, özellikle başında soru sözcüğü bulunan örneklerin fiil ögesidir. Öyle ki başında soru sözcüğü bulunan 405 kalıp örneğinin 252’sinin fiili *ol-*’dur. Bu durumun ortaya çıkmasında, *ol-* fiilinin *isim / edat soylu öge + yardımcı fiil* biçiminde birleşik fiil kurabilen bir yardımcı fiil olması etkili olmaktadır. Başında soru sözcüğü bazen de buna ek olarak başka isim / edat soylu öge bulunan *olursa olsun* yapısı ise, bütünüyle donmuş, *deyim* niteliği kazanmış gibidir:

“Bağ, bahçe, cam, can, dev, dost, duvar, hoş, kâğıt, kin, köfte, pençe, rende, renk diye bir başladı mı insan, *ne denli* artırıcı *olursa olsun*, Türkçe konuşurken her gün başvurduğu birçok sözcüğün, köklere gidince, Farsçadan devşirilmiş olduğunu şaşarak öğrenir.” (NU-75)

Aşağıdaki örnekte olduğu gibi *olursa olsun* kalıbı, kendisinden önce gelen isim soylu ögeyle *birleşik fiil* de kurabilmektedir:

“Şüphesiz her insanda bütün insanlığı bulmak kabil değildir; fakat onu, *ne kadar büyük olursa olsun*, hiçbir insanda da bulmak kabil değildir.” (NA-38)

Başında soru sözcüğü bulunmayan 37 kalıp örneğinin ise sadece 2’sinde *ol-*, fiil ögesidir:

“ ‘Para demediler, otlar imha olacak. Başkentimizin emridir. Reis Bey, beni sana saldı ki...’ dedim, ‘*İmha olacaksa olsun!* Bana neden saldı seni Reis olacak dümbük?’ dedi.” (KT-311)

“Can yoldaşın *olmazsa olmasın,*
Yalnızım diye hayıflanmayasın.
Eğilmiş üstüne gökyüzü masmavi;
Bir anne şefkatine müsavi;” (CST-185)

Kalıp fiili, çoğunlukla başında soru sözcüğü bulunmayan örneklerde olmak üzere *olumsuz* da olabilmektedir:

“... emekli konsolosun karısı geçerken elini hafifçe omuzuma dokundurur, kulağıma eğilir, ‘Arzu buyrulur mu beyefendi’ der. Kıramam. *Ne kadar canım istemezse istemesin,* kalkar iki arkadaşının daha beklediği biraz gerideki briç masasına otururum.” (SKA-123)

“Nur: Aman, boşver, *gelmezse gelmesin.* Biz işi kendi kendimize de götürürüz şekerim.” (AA-101)

Kalıp fiili, İnternet’te belirlenen bazı örneklerde, *yeterlik bildiren birleşik fiil* durumundadır:

“çok hisliyimdir efenim.. bakın yazdım.. *kim yazabilirse yazsın* farketmez.. :savulun:” (<http://www.sohbetforum.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2012)

“Yeter ki kan akmasın daha fazla diyorsunuz. Ama hayır. Aksın kan. Devletin silahıyla birbirine düşen kardeşler olaya PKK terörü süsü *versin verebilirse.* Kimin umurunda. Yeter ki, eroin, silah kaçakçılığı, güç ve gövde gösterileri sürsün. Çünkü savaşın getirdiği kârı, konjonktüre rağmen barış getirmiyor.” (<http://edessa63.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2012)

Kalıp fiili, kalıbın ilk bölümünde *gz.*, *glz.* veya *şz.* kiplerinin şartı, ikinci bölümünde ise ilk bölümdeki çekimin kişisiyle uyumlu olarak *emir-istek* kipiyle çekimlidir ancak kalıp içerisinde, bu çekimlerin asıl anlamsal işlevlerini yerine getirdikleri söylenemez. Bu çekimler, bambaşka anlamsal işlevlerin yerine getirilmesine hizmet etmektedir (bk. 2.1.1.1.3.) Bu durumla ilgili olarak Deny’nin (1941, s. 807) açıklamaları dikkat çekicidir. Araştırmacıya göre incelediğimiz kalıbın oluşum nedeni, başında soru sözcüğü bulunan şart cümlesinin, aynı fiilin emir-istek kipinin üçüncü kişisiyle çekimlenerek *pekiştirilmek* istenmesidir. Bu emir-istek kipi çekimiyle kullanıcı, var olan bütün olasılıkları kabullendiğini veya onayladığını daha açık olarak

bildirmiş olmaktadır. Eserin çevirmeni Elöve, Deny'nin bu açıklamasına, esere eklediği bir not içerisinde itiraz eder. Ona göre emir-istek kipinin üçüncü kişisiyle şart cümlesinin pekiştirilmek istenmesi, kalıbın oluşum nedeni olamaz çünkü kalıbın pekiştirme amaçlı kullanılan bölümünü yani emir-istek kipiyle çekimli bölümünü çıkardığımızda, geriye kalan *gz.*, *glz.* veya *şz.* kiplerinin şartı çekimi, istenilen anlamı verememekte; kalıbın ilk bölümü sadece şart kipiyle çekimli olduğunda ancak kullanıcının kastettiği anlama yaklaşılmaktadır (olursa, edilirse → olsa, edilse gibi). Bu yüzden yapının başlı başına bir birleşik çekim olarak incelenmesi gerekmektedir. Hatiboğlu'nun (1972, s. 149) konuya yaklaşımı, Deny ile benzerdir. Araştırmacıya göre incelediğimiz kalıp bir "koşullu yantümce"dir ve bu yantümcede anlamıyla etkili olan öge, şartlı yüklemidir.

Belirlediğimiz kalıp örneklerinde, birinci bölümdeki fiillerin çok büyük bir kısmı *gz.*, çok azı *glz.* ve sadece biri *şz.* kip ekini almıştır. Ayrıca bu hâldeki fiillerin tamamı ek fiilin *şart* kipiyle çekimlenmiştir. Ek fiilin *şart* çekimi gerçekleşirken tüm örneklerde ek fiil düşürülmüştür.

Belirlenen bir örnekte, kalıbın ikinci kısmındaki çekimli fiil, bağlam gereği ve *emir-istek* kipi yerine anlamsal işlevi *istek* olan *şart kipi*nin *hikâyesi*yle çekimlidir ve bu durum kalıba zarar vermemiştir:

"Sınıfımda olsaydım şimdi... "Öğretmenim" deseydi ince ve saydam bir kız sesi... Deseydi de *ne isterse isteseydi.*" (FH-83)

Başında soru sözcüğü bulunup değişken fiili *ol-* olan örneklerin büyük bir kısmında, *ol-* fiili dizilişin birinci bölümünde *-ursa* ek öbeğini, ikinci bölümünde üçüncü teklik kişi emir-istek eki *-sun*'u almaktadır:

"O zamanlar bu sokakta anlayamadığı, Yahudice sandığı bir dil konuşulurdu. Acaba gene öyle miydi? Yoksa burada mı oturuyordu? *Ne olursa olsun* onunla ilk konuşması bu sokakta olacaktı." (YA-51)

"Türkçesini pek iyi bilmiyordum amma, gourde Fransızcada asmakabağı, sukabağı, balkabağı gibi bir manaya gelirdi. *Hangisi olursa olsun* fena şey..." (RNG-43)

Ol- fiili bazen kalıbın birinci bölümünde *-acaksa* ek öbeğini, ikinci bölümünde üçüncü teklik kişi emir-istek eki *-sun*'u almaktadır:

"Kalkıp İstinye'ye gitmek olmaz mı? *Ne olacaksa olsun*, bitsin. Eğer Saide bir kavgaya karar vermişse, bu fırtına İstinye'de belki daha kolay geçer." (MŞE-186)

Ol- fiili, sadece 10 örnekte, yer aldığı kalıbın birinci bölümünde *-ursak ~ -ursan* ek öbeğini almış, kalıbın ikinci bölümünde de *emir-istek* kipiyle çekimlenmiştir:

“Artık nasıl dilimiz varır da aruz millî değildir diyebiliriz? *Nereden, kimden almış olursak olalım*, bin yıldır onu kendimize mal etmişiz, benimsemişiz.” (NA-72)

“Güzelsin ya, *ne olursan ol*, girdin hikâyeme.” (CST-130)

Başında soru sözcüğü bulunan kalıp örneklerinde yer alan *ol-* dışındaki fiillerin de büyük bir kısmı, kalıbın birinci bölümünde *-°rsA* veya *-ArsA* ek öbeğini ve varsa ilgili kişi ekini almaktadır:

“İkisi boyalardan söz ederken kalktı, duvardaki resmin önüne gitti. Öbür ucu görünmeyen bir köprü resmine benziyordu. *Neye benzerse benzesin*, umurunda değildi.” (YA-155)

Sadece 13 örneğin birinci bölümünde bu fiiller, *-AcAksA ~ -AcAksAn* ek öbeğini almıştır:

“Sanki gizli bir dil vardı aralarında, dilin dışında bir dil, bıyığın iki ucunu aşağıya doğru düzeltmek de o dilden bir tümce işte: ‘Konuş bakalım, *ne söyleyeceksen söyle!*’ anlamına geliyor.” (SKA-260)

Başında soru sözcüğü bulunan kalıbın birinci bölümündeki değişken fiil, *-yorsa* ek öbeğini de alabilmektedir:

“Satılsın, satılsın *kim alıyorsa alsın* yerli yabancı farketmez önemli olan duyarsız, doymak bilmeyen sadece kilometre dolduran yöneticilerden kurtarılınsın.” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 21.04.2011)

Başında soru sözcüğü bulunan kalıp örnekleri açısından, *ol-* fiili ile diğer fiiller arasında, farklı kişi ekleri alabilme durumu açısından büyük bir fark bulunmaktadır. *Ol-* ‘un dışındaki fiillerin kullanıldığı 153 kalıp örneğinin 80’inde, dizilişin fiili, *emir-istek* kipinin üçüncü teklik kişi dışındaki kişilerle çekimlenmiştir:

“Bir hizmet gerektiği zaman, *nerde bulunursam bulunayım* beni çağıracağınızı... Hayatımı duraklamaksızın istemenizi yalvarırım!” (KT-209)

“Ona borç, buna borç, sık, hesapla, ne yaparsan yap, *neresinden düğümlersen düğümlerle*, öyle çürük bir ip ki yine kopuyor, yine kopuyor!” (NC-236)

Toplam 37 örnekte anlatım kalıbının ilk bölümünün önünde soru sözcüğü yoktur. Bu örneklerde ilk bölümdeki fiil, ikinci bölümde üzerine gelecek olan *emir-istek* kipi dolayısıyla sadece *gz.*, *glz.* ve *şz.* kip eklerini almaktadır:

“Aha akılsızlar, dedi. İşçi burada oturup yemek yapmayacak ki, yemeğini de kamp verecek. Canım, dedik, kamp *verirse versin*, amma yine de kampa gelenlerin bizden alacakları şeyler olur.” (Mİ-121)

Başında soru sözcüğü bulunmayan örneklerin birinci bölümündeki değişken fiil; 27 örnekte *gz.*, 9 örnekte *glz.* ve 1 örnekte de *şz.* kip eki almış, daha sonra da ek fiilin *şartıyla* çekimlenmiştir. Kalıbın ikinci bölümünde, ilk bölümdeki fiil, *emir-istek* kipiyle çekimlenmektedir. Birinci bölümde *-°rsA ~ -ArsA* ek öbeğini almış 27 fiilin 18’i, dizilişin ikinci bölümünde *emir-istek* kipinin üçüncü teklik kişisiyle çekimlenerek tekrarlanmıştır:

“Belki benim bugün Büyükdere’ye gitmekte olduğumu bile anlamıştır. *Anlarsa anlasın*, kimin umurunda? Ben vaktiyle ona, hep buralara birlikte gidelim, dedim, razı olmadı.” (OCK-106)

İkinci bölümde, ilk bölümde *-°rsA ~ -ArsA* ek öbeği ve varsa ilgili kişi ekini almış fiillerin, sekizi ikinci teklik kişi, biri üçüncü çokluk kişi *emir-istek* kipiyle çekimlenmiştir:

“Başın önünde, adam gibi, kapımın önünden *geçersen geç*. Geçmezsen ben geçirmesini bilirim seni!” (NC-69)

İkinci bölümde, ilk bölümde *-AcAksA* ek öbeği ve varsa ilgili kişi ekini almış dokuz fiilin, beşi ikinci teklik, ikisi üçüncü teklik, biri birinci çokluk ve biri de ikinci çokluk kişi *emir-istek* kipiyle çekimlenmiştir:

“Yahu Aziz Bey, Aziz Başkan’ım! Valla şimdi Amerika’sının mına goyduracaksın! *Gideceksek gidelim!* Keşke yalnız gelseydim!” (FB-263)

Bir örnekte, ilk bölümde *-yorsa* ek öbeğiyle çekimlenmiş olan fiil, ikinci bölümde üçüncü teklik kişi *emir-istek* kipi ekiyle çekimlenmiştir:

“Sen oteline kadar yürümeyi düşünme; Atina ile Pire arasındaki metro çoktan *işlemiyorsa işlemesin*, hava güzel, yürürsün.” (SFA-159)

Sadece başında soru sözcüğü bulunan birkaç örnekle sınırlı olmak üzere, kalıbı oluşturan iki bölümün yer değiştirdiği örnekler de belirlenmiştir ve bu durum, yapının anlatım kalıbı olmasına engel olmamaktadır:

“Aman be, neymiş bu?! *Gidin ne cehenneme giderseniz*, ordan arayın! Bize kabir soruları sormayın.” (FB-225)

Taranan kitaplarda belirlenen bir örnekte yazar, anlatım kalıbını, ikinci bölümü olmadan kullanmıştır. Dizilişin ikinci bölümünün varlığı, bağlamdan anlaşılmaktadır:

“Hayır, *ne kadar büyük olursa*, herhangi bir şairi, herhangi bir sanat adamını beğenmemek, eserinden hoşlanmamak herkesin hakkıdır.” (NA-206)

Bir örnekte de iki anlatım kalıbı art arda kullanılmış, ilkinin birinci bölümünün fiili *gz.* ekli olarak bırakılmış ve bu anlatım kalıbının hemen ardından gelen ikinci anlatım kalıbının *...sa olsun* kısmı, ünlü uyumu işi okuyucuya bırakılarak iki anlatım kalıbı için ortak kullanılmıştır:

“Hatta derim ki, herhangi bir kuvvet ve hükümet, *nereden gelir ve kim olursa olsun*, camilerimizi, dinimizi sıyanet ederse ona biat ediniz!” (HA-20)

Sadece soru sözcükleri farklı aynı iki anlatım kalıbının art arda geldiği bir örnekte de ikinci anlatım kalıbının ikinci bölümü, iki anlatım kalıbı için de ortak sayılmıştır:

“Kösem Sultan: (...) Topkapı’daki varlığım size pek ağır geldi ha? Ama kinimle daha da ağırlaştım ben İbrahim! Ve iktidar yolunu tıkayan her engeli yok edeceğim, *ne olursa, kim olursa olsun*, yok edeceğim!” (TO-97)

İncelediğimiz yapının bir kalıp olduğunu destekler bir biçimde, taranan kitaplarda belirlenen kalıp örneklerinin sadece birkaçında, kalıp bölümlerinin arasına *virgül* işareti konulmuştur:

“Biraz durduktan sonra gene Şükrü :

— E, duracak mısın, diye sordu?

— Duruyorum, bilmem, dedi...

— *Gelirsen, gel.* Seni Kumkapı’ya götüreyim. Nuri Boynunu büktü,

— *Gidelim, dersin, gidelim*, dedi.

— *Yürü, gezmiş olursun*” (MŞE-222)

“Yüzbaşı — Vermezsen, karşı gelmiş sayılırsın.

Fadime nine — *Ne sayılırsam, sayılayım*. Bıçak kemiğe dayandı.” (RB-146)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Usta ozan, işi *ne yandan ele alırsa alsın* sonuca varan adamdır.” (EC-71)

“Bir hizmet gerektiği zaman, *nerde bulunursam bulunayım* beni çağıracağınızı... Hayatımı duraklamaksızın istemenizi yalvarırım!” (KT-209)

“Bu son şeklin üç basamağı ‘Sonsuzluk Kervanı’, ‘Çile’ ve ‘Şiirlerim’ adıyla 1953, 1962 ve 1969’da çıkan kitaplardan evvelki üç eserim (Örümcek Ağı, Kaldırımlar, Ben ve Ötesi), memleketimizde *nasıl görülmüş ve gösterilmiş olursa olsun* -o vakitler Allah’a bağlılığım belli olmadığı için göklere çıkarıldım- küçük ve kifayetsiz davranışlardı.” (NFK-5)

“Öğretmen — *Hangi* oyuna *baş vurursan vur*, boşuna muhtar. Köylü bir daha seni seçmeyecek.” (RB-105)

— Hele ben şimdi gidip şu bizim Aksaraylı Nâzım’ı bir bulayım!

— Kimdir o Aksaraylı Nâzım?

— Senden iyi olmasın, çok iyi ve işgüzar bir arkadaştır.

— Ha durma, git sen, *kimi bulacaksan bul*, vaktiyle her iş olsun bitsin!” (OCK-305)

“Babaları kervancılara döner: ‘*Dileyin benden ne dilersiniz?*’ der.” (PNB-209)

“Nur: Aman, boşver, *gelmezse gelmesin*. Biz işi kendi kendimize de götürürüz şekerim.” (AA-101)

“Arif saçağın ucuna vardı gene. Koşup tutmayı düşündü Çevriye. Vazgeçti anında. ‘*Düşerse düşün*; bir tanesi eksik olur!...’ dedi içinden.” (FB-167)

“Tamam öyleyse gı!...” dedi kendine. ‘*Basacaksan bas! Burkacaksan burk!* Dört saat bekleme herifin başında!...’ ” (FB-349)

“Kör Hasan — Ben buralardan gidemem. Gitsem, kökünden sökülmiş ağaç gibi, devrilirim ossaat. Ee, size de başınızı alın gidin de diyemem.

S. Naciye — *Demezsen deme*.

Kör Hasan — Ama şimdi diyorum. Fırsat bu fırsat.” (RB-28)

2.1.1.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Hatiboğlu (1972, s. 157), incelediğimiz kalıp örneklerinin, “deyim gibi kullanılan kısa tümceler”le kurulmuş, *ikileme biçimindeki sıralı cümleler* olduğunu söyler: “*Ne olursa olsun gitmeliyiz*”

Dizdaroğlu’ya (1976, s. 160, 410) göre cümle niteliğindeki bu anlatım kalıbının örnekleri, deyim niteliği kazanarak ilgeç tümleci olabilmektedir: “*Kim ne derse desin*, ben hanidir Atatürk’ün ‘biz bize benzeriz’ sözünü ‘Biz bize benzemeliyiz’ diye anlıyorum.”

Yavuz'a (2010, s. 320, 433) göre "ne olursa olsun" ve "her ne olursa olsun" yapıları, cümle şeklinde öbekleşmiş, sonuç anlamı taşıyan *cümle bağlayıcılarıdır*.

Bu anlatım kalıbının bazı örnekleri deyim sözlüklerinde yer almaktadır:

" 'Ah, Yarabbim, ne yapmalı, nasıl kendi kendimi kurtarmalıyım?' diye ovunarak ileriye atıldı. Her *ne pahasına olursa olsun* içeriye girecek ve orada uyur bıraktığı gölgeyi götürecekti." (AHT-32)

Bu metindeki *ne pahasına olursa olsun* biçimindeki anlatım kalıbı, hem Çotuksöken (1988, s. 135) hem Püsküllüoğlu'nun (1998, s. 620) hem de Hengirmen'in (2007, s. 461) deyim sözlüğünde yer almaktadır.

Türkçe Sözlük'te (2005, s. 1462) de "ne" madde başı içerisinde *ne pahasına olursa olsun* ve *ne olursa olsun* kalıpları, deyim ya da kalıp söz anlamında yer almaktadır.

Zülfikar (2007, s. 349), Türk Dili dergisinde *ne olacaksa olsun, ne olursa olsun* kalıplarının; *deyim değil kalıp cümle* olduğunu belirtmektedir.

Bize göre bu yapılar birer anlatım kalıbıdır. Bunların deyim olarak adlandırılabilmesi için, anlatım kalıbı iken üstlendikleri anlamsal işlevlerin dışında, özel bir anlam kazanmış olmaları gerekmektedir. İki bölümü de çekimli fiilden oluşan bu anlatım kalıbı, söz dizimi açısından bir *şartlı birleşik cümle*dir. Kalıbın iki bölümünde aynı fiilin yinelenmiş olması ve yinelenen çekimli fiillerin art arda kullanılması ve öznelerinin aynı olması, kalıbın bir sözcük öbeği dolayısıyla da söz dizimi açısından tek bir öge kabul edilmesini gerektirecek nedenler değildir. Bu yüzden kalıp, bir *şartlı birleşik cümle* şeklinde çözümlenmelidir. Kalıbın *şart* kipiyle sonlanan ilk bölümü, ana bölümün zarf tümleci durumundadır:

"Aha akılsızlar, dedi. İşçi burada oturup yemek yapmayacak ki, yemeğini de kamp verecek. Canım, dedik, kamp (ö.) verirse (zt.) versin (y.), amma yine de kampa gelenlerin bizden alacakları şeyler olur." (Mİ-121)

"Benim yalnızlığımı (n.) (gizli ö.) kim çoğaltırsa (zt.) çoğaltsın (y.)" (ÖA-342)

"Uzattın, ama! Devlet sırrı değil ya, bu! (gizli ö.) Ne kusacaksan (zt.) kus (y.), kafam zaten bozuk!" (Aİ-223)

Özellikle başında soru sözcüğü bulunan bazı kalıp örneklerinin, içinde buldukları bir ana cümlenin *zarf tümleci* olarak kullanıldıkları da belirlenmiştir:

"Renkleri bir ressam bir yüzeye nasıl vurursa vursun (zt.), bu (ö.) o renklerin doğalarına (dt.) aykırı düşmez (y.)." (CS-21)

2.1.1.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Gencan'a (1971, s. 120, 308) göre "sorulu koşul kipinden sonra o eylemin emir ve istek kiplerinin gelmesi, anlama kesinlik değeri katar: Ne *derlerse desinler* ben yapacağımı bilirim." Ayrıca "Şimdi o dağda ağaç *bulursanız bulunuz...*" cümlesindeki kalıp örneklerinin de anlatıma "kesin bir olumsuzluk" katması söz konusudur.

Dizdaroğlu'ya (1976, s. 215) göre koşullu yantümce istek ve buyruk kipleriyle ikileme kurarsa, kesinlik ya da önemsemezlik bildirir: "Ne kadar hızlı *gidersem gideyim* ona yetişemem. (Kesinlik)", "Başkaları *ne derlerse desinler* fikrimizi değiştirecek değiliz. (Önemsemezlik)".

D. Aksan (2005, s. 207, 219), "Anlambilim" adlı kitabında Türkçe cümlelerde değişik anlatım kalıplarıyla belli anlamların dile getirilebildiğini belirterek "durumu kabullenme, sonuçlarını önemseme anlatımı" için Türkçede kullanılan anlatım kalıpları arasında "şikâyet ederlerse etsinler, istemişse istemiş, gelecekse gelecek, yağarsa yağar" gibi örnekleri bulunan bir yapı olduğunu söyler. D. Aksan'ın bu yapıyla ilgili değerlendirmesi şu şekildedir:

Türkçenin ilginç ve ince anlam ayrımlarını ortaya koyan anlatım yollarından biri, [-sE] dilek - koşul biçimbirimini taşıyan eylemin arkasından, onun değişik zamanlarının yinelenmesi şeklinde yapılan bileşik tümcelerde görülür. Bu anlatım biçiminde birden fazla önerme varsa, arka arkaya gelen önermelerin ilkinde; bir durumu saptama, sonrakinde ya da daha sonrakilerde bu durumdan çıkacak sakıncaları, sonucu önemseme söz konusudur.

Akyalçın'a (2007, s. 209) göre "Kim ne derse desin" ve "görürse görsün" yapıları *umursamama* anlamı verir.

Oturakçı'ya (2012, s. 281) göre incelediğimiz kalıbın, başında soru sözcüğü bulunan dizilişi, "ödünleyicilik" anlamını taşır..

Bize göre bu anlatım kalıbıyla açığa çıkan temel anlamsal işlev *önemsememedir*. Aşağıdaki örneklerde bu işlev açıkça hissedilmektedir:

"Belki benim bugün Büyükdere'ye gitmekte olduğumu bile anlamıştır. *Anlarsa anlasın*, kimin umurunda? Ben vaktiyle ona, hep buralara birlikte gidelim, dedim, razı olmadı" (OCK-103)

"Karun ol, paralara bat, *ne yaparsan yap* etinin kemiğinin kölesisin." (VG-50)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde kullanıcı, kalıp eyleminin gerçekleşmiş hâlini önemsemediğini, umursamadığını anlatmak istemektedir. Zaten kalıbı takip eden "kimin

umurunda” ifadesi de bu tespitin doğruluğunu kanıtlamaktadır. Yukarıdaki örneklerin ikincisinde de kullanıcı kalıp eyleminin gerçekleşmiş hâlini önemsemediğini anlatmak istemektedir ancak bunu, kalıbın başındaki soru sözcüğünü de kullanarak kalıp eyleminin, tüm gerçekleşme ihtimalleri arasında bir fark gözetmediğini belirterek yapmaktadır.

Başında soru sözcüğü bulunmayan kalıp dizilişinin fiili *glz* kipiyle çekimli olduğunda, kalıbın anlamsal işlevi, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi *önemsememeyle* karışık *izin verme* olabilmektedir:

“Mother Ğoose’un köpecikleri gibiyiz biz de. Yanyana geldik mi konuşmalıyız. Ocak başındaki o köpekçik gibi ağzımızı açmadan yapamayız: ‘*Konuşacaksan konuş*, yoksa ben konuşurum.’ ” (NU-48)

“Düşüncemizi kendi haline bırakmalıyız, Keziban; *değişecekse değişsin*; değiştiğinin farkına varmadan *değişsin...*” (NA-143)

Aşağıdaki örnekte ise kalıp, temel anlamsal işlevinden farklı olarak *kalıp fiilinin gerçekleşmesini isteme* işlevini yerine getirmektedir:

“Benim bildiğim bu, sen bir ağalık *eder* de beni *tutarsan, tut*. Hani altında kalmam. İstersen” (MŞE-122)

2.1.1.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Eğer bu çingenelerden ayrılamıyorsan, ben razıyım, Nazlı’yı mı alacaksın, Emine’yi mi alacaksın, *hangisini alacaksan, nikâhla al* bari de bu israfın ardı kesilsin biraz...” (OCK-259)

2. “ ‘Söyle Uluguş Nine! Allah aşkına çabuk söyle!’ dedi Zakey. ‘Kızın başına bir iş gelir; ölürlölür! Çok korkuyorum! *Ne akıl vereceksen, çabuk ver!*...’ ” (FB-187)

3. “Ben aşkın ağaçta çatlattığı nar

Koparacaksan gel kopar güzelim

Dal dayansa bile yamandır hâlim

Yaprak-yemiş farkı gözetmez rüzgâr:” (CST-118)

4. “Evet yeniden olanlar olmaya, ve de *ne olursa, Hindiya Sultanı Şehriyar Padişah’a olmaya* başlayınca, Kutluyar dert ortaklığı gayretiyle kılıca el attı, doğruldu, zıplayıp merdivenleri yel gibi inip hasbahçeden kuş gölgesi geçer gibi, hiç patırdı etmeden yanaşıp hepsini doğramaya kalktı.” (KT-327)

5. “Muhtar — Geliyorlar.

Fadime Nine — Bekir’in öcünü almaya.

Muhtar — Fadime Nine, canımı *sen al alacaksan*. Beni onlara teslim etme.” (RB-171)

6. “Şimdi, günün birinde bir efkâr bastı mı; bir, iki deme; var git bu cennet katına... İster bir havuz başına kurul; ister bir ağaç altına uzan; daha da istersen, suların sesiyle uyu; yeşilin rüyasına dal; ve *uyanabilirsen, kuşların türküsüyle uyan...* Ev-velallah, gözün gönlün açılır; gayri ne gam kalır, ne efkâr!” (ECG-10)

Eğik yazılı dizilişleri oluşturan bölümlerin arasına başka öğelerin girmesi, kalıpla açığa çıkan anlamsal işleve engel olduğu için, yukarıdaki örnekler incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri değildir. Bu durumun, özellikle birinci bölümündeki fiilin -AcAksA ek öbeği ve varsa ilgili kişi ekini aldığı örneklerde görülmesi de ayrıca dikkat çekicidir.

2.1.1.2. *ne alırsa alır / alırsa alır vb.*

[(soru sözcüğü) + (f. + -D°ysA ~ -m°şsA ~ -rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA)] ~ [(f. + -D°ysA ~ -m°şsA ~ -rsA / -°rsA / -ArsA ~ -yorsa ~ -AcAksA) + (basit kiple ç. aynı f.)

İki farklı dizilişi olan anlatım kalıbı iki bölümden oluşmaktadır. Kalıbın iki dizilişinde de ilk bölümde, *bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz.* kiplerinden biriyle çekimli herhangi bir fiil, ek fiilin şartıyla da çekimlenmiş durumdadır. İkinci bölümde ise ilk bölümdeki aynı fiilin basit kiple çekimli kısmı bulunmaktadır. Kalıbın iki dizilişi olmasını sağlayan durum, dizilişlerin birinde, kalıbın ilk bölümünün başında bir soru sözcüğünün veya soru sözcüklü öbeğin bulunmasıdır. Bu kalıp, anlamsal işlevleri ve dizilişiyle, (*ek fiilin şartıyla ç. is./e. soylu öge*) + (*ek fiilin gz. kipiyle ç. aynı is./e. soylu öge*) biçimindeki kalıba da çok benzemektedir (bk. 2.3.1.12.):

“Akşamları gramofonda şarkılar dinleyerek rakı içecekti. *Nerden bulmuşsa bulmuş* üç tane de elden düşme plak bulmuştu.” (ÇA-53)

“— Nereye gitmek istiyorsun peki?

— *Nereye gitmek istiyorsam istiyorum. Sevgilime gideceğim.*” (ÇA-132)

“Dedikodu olmasın, kanun yapalım. *Dedikodu ederlerse ederler, biz işimize bakalım.*” (MŞE-166)

“Daha da kahrlandı: — Dürüstüm diye bu yaşa kadar aferin diyen çıkmadı bana! Yine de çıkmaz! Çıkmasın varsın! Aferin bana benden! Kendim aferin derim kendime! Rakımı *içtimse içtim.* Gün gelir sen de benden içersin. Hadi, yallah!” (NC-240)

İncelediğimiz yapı; anlamsal işlevleri, sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi, ögeleri arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Kalıbın sabit ögeleri, kalıbın yinelenen fiiline gelen *ek fiil, bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz. ve şart kipi* ekleridir. Kalıbın bir türünde ise soru sözcüğü, bu sabit ögelere eklenmektedir. Kalıbın değişkeni, kalıbın iki bölümde de yer alan fiil ögesidir. Kalıp ögeleri, belli bir biçimde ve özellikte dizildiğinde kalıp oluşmaktadır. *bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz.* kiplerinin biriyle çekimli bir fiilin ek fiilin şartıyla birleşik çekimli olmuş biçiminin hemen ardından, ek fiilin şartı dışında, ilk bölümdeki çekimli fiilin aynen gelmesi; şart kipinin işlevini kaybetmesi ya da az hissettirmesi dolayısıyla, anlatım tekniği açısından farklı bir durumdur. Bu da incelediğimiz yapının farklı bir anlamsal işlevi yerine getirmek için kullanıldığını göstermektedir.

Bu anlatım kalıbı; Hatiboğlu (1971, s. 34-35), Demircan (1990, s. 88), Atabay, Çam ve Özel (2003, s. 98-99) ve Akyalçın'a (2007, s. 474) göre bir *ikilemedir*. Hatiboğlu, “yerse yer, yemezse yemez” örneği için çekimli eylemin tekrarıyla oluşmuş bir ikileme demektedir. Demircan, “gelir ise gelir” yapısını “... ise ...” formülüyle, “ne okursa okur” yapısını “ne ... ise ...” formülüyle kurulan “aralı ikileme” örneği saymaktadır. Ayrıca Demircan'a göre bu yapılardaki “ise”ler *bağlaçtır*. Atabay ve diğerleri; “verirse verir, vermezse vermez” yapılarının ilk ögelerinin “koşullu yantümce” oldukları ve bu yapıların *ikileme* biçiminde kullanıldıkları görüşündedir. Akyalçın; “olmuşsa olmuş (nasıl)” ve “olmazsa olmaz” yapılarına ikileme sözlüğü içerisinde yer vermektedir.

D. Aksan (2005, s. 219), “Türkçenin ilginç ve ince anlam ayrımlarını ortaya koyan anlatım yollarından biri”nin, “-sE dilek-koşul biçimbirimini taşıyan eylemin arkasından, onun değişik zamanlarının yinelenmesi şeklinde yapılan bileşik tümceler” olduğunu söyler. Araştırmacının bu tespiti için verdiği örneklerden bazıları şu şekildedir: “Kızı istemişse istemiş, vermezler, olur biter.” / “Müfettiş gelecekse gelecek, ne yapalım yani?” / “Yağmur yağarsa yağar (şemsiyem var)”

2.1.1.2.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Taranan 50 kitapta, toplam 58 örneği belirlenen bu anlatım kalıbının fiil ögesi, *ek fiilin şartının* öncesinde *bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz.* kiplerinden biriyle çekimlenmiş olabilmektedir. Belirlenen örneklerin 19'u *bgz.*, 17'si *gz.*, 11'i *öğz.*, 5'i *glz.*, 3'ü *şz.* kipi ile çekimlenmiştir. Kalıp örneklerini başında soru sözcüğü bulunanlar ve bulunmayanlar biçiminde ikiye ayırdığımızda ise kalıbın fiil ögesinin aldığı sabit kip eki dağılımı şöyle

olmaktadır: Başında soru sözcüğü bulunan toplam 33 örneğin 11'i *bgz.*, 10'u *öğz.*, 3'ü *gz.*, 3'ü *şz.*, 2'si *glz.* kipiyle çekimlidir. 3 örnekte de kalıbın ikinci bölümü *-m°ş*'lü sıfat-fiil görünümündedir. Başında soru sözcüğü bulunmayan toplam 26 örneğin 14'ü *gz.*, 8'i *bgz.*, 3'ü *glz.* ve 1'i de *öğz.* kipiyle çekimlidir.

Kalıp fiilinin aldığı sabit kip eki *gereklilik* olduğunda, bu şartla birleşik kipin sağladığı anlamsal işlev baskın olduğu için, aşağıdaki ilk örnekte olduğu gibi çoğu zaman kalıp oluşmamakta; bazen de kalıp, özellikle öncesindeki aynı fiilli ve kipli bir yükleme sahip ifadeye karşılık olarak söylendiğinde aşağıdaki ikinci örnekte olduğu gibi şartlı *gereklilik* kipinin anlamsal işleviyle kalıbın anlamsal işlevleri birbirine karışmakta, birlikte hissedilmektedir:

“Tıpkı binler öncesi gibi bir can feda etmeli,

Kan akmalıysa akmalı, can gitmeliyse gitmeli

Bazen sevmek o dur ki?

Bir tek nefes için alemler terkedilmeli....” (<http://siirperest.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 28.07.2010)

“ — erkek dediğin nasıl olmalı..hadi kızlar! ne bu böyle hep kadınlar, erkeklere biraz da..

— erkek dediğin *nasıl olmalıysa olmalı* ya boşverin” (<http://www.turkish-media.com>, Erişim Tarihi: 28.07.2010)

Yukarıda belirttiğimiz değişik kip ekleriyle çekimlenebilen kalıp örneklerinin tüm kişilere göre de çekimi mümkündür ancak hem başında soru sözcüğü bulunan hem de bulunmayan örneklerin büyük bir bölümünün üçüncü teklik kişi durumunda olması da dikkat çekicidir. Aşağıda, değişik sabit kip ekleri ve kişilere göre çekimli bazı kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“Ne yapalım, yalvaracak halimiz yok ya... *Gidersen gidersin*. Esir değilsin!” (KT-66)

“ 2. Kadın — Eh, kız kısmının uçkurundaki düğüm.. Bir el atışta..

S. Naciye — Uğraşmayın benimle.

1. Kadın — İçinin alevi dışa vurmuş senin.

S. Naciye — *Vurmuşsa vurmuş*.

1. Kadın — Ovanın sıcağı gibi yanıyor sun” (RB-39)

“Kafasından geçene güldü. Duraktakiler dönüp baktılar. Kadının biri kaşlarını çattı. Sokakta kendi kendine sesli gülünemeyeceğini bilmeyen yoktu. ‘Ne adamlar be. *Güldüysem güldüm*, size ne?’ Duramadı orda, yürüdü.” (YA-18)

“Şöyle ki; yeni bir ilaç mı keşfedildi, hemen deniyivericeksin üzerlerinde. Yada yeni bir silahın gücünü bu şerefsizlerin üzerinde ölçeceksin. Bunları atom bombası deneme sahalarında değerlendireceksin. *Her ne yapacaksanız yapacaksınız* ancak hiçbir şekilde sosyal hayata katmayacaksınız.” (<http://www.batmancağdas.com>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

“Ben, benden ayrı bir ben olabileceğini, bunun da ancak rüyada mümkün olabileceğini düşündüm. Bir şeyler söylemek istedim. Ama seninle beraber olan ben; ‘Sana ne,’ dedi, ‘*nereye gidiyorsak gidiyoruz.*’ Cevap vermek istedim. Benden ayrı olan ben konuşabildiği halde, ben konuşamıyordum.” (SFA-37)

“Bunun üzerine Mektupçu’yu bir derin düşüncedir aldı. Vali’ye gitti. *Ne konuştularsa konuştular.* Döndü geldi.” (KT-306)

Belirlenen iki örnekte kullanıcının, *bgz.* ve *öğz.* kiplerinin birbirinin yerine kullanarak ilk bölümde *bgz.*, ikinci bölümde *öğz.* kipini tercih etmesi, kalıba zarar vermemiştir:

“Köse zor kurtarır, canını, kaçmış gitmiş. Köse’nin karısını Valinin hanımı pek sevmiş, almış yanma. Köse de artık *nereye gittiyse gitmiş.* E paça yüzünden karısına da, başkalarına da bu kadar eziyet etmenin cezasını bulmuş...” (PNB-314)

“Şair dostum Ayhan Bozkurt, *nereden estiyse esmiş,* benden seksen sekiz yaşımın önüme serdiği yaşamımla ilgili duygularımı yazmamı istedi.” (VG-111)

Kalıbın ikinci bölümü, özellikle *bgz.* kipiyle olmak üzere ek fiilin *bgz.* ve *öğz.* kipiyle çekimli olabilmektedir:

“Bu akşam da yemeğe davetliydi, kimbilir kaçta gelecek, yahut yine hiç gelmeyecekti. Cezaevine gireceğim diye keyfinde geziyordu. *Girecekse girecekti,* bu kadar da başı boşluk olmazdı.” (ÇA-175)

Başında soru sözcüğü bulunan üç örnekte kalıbın ikinci bölümü, *-m^oş’lü* sıfat-fiil görünümündedir:

“Bütün masrafım ayda bir kilo rakıdır. *Nasıl edinilmişse edinilmiş* bir buzdolabım vardır. Şişe orada durur.” (SFA-87)

“Akşamları hava rüzgârlıysa, bir de lodos eserse, çarşıdan kopan satıcı sesleri Beşiktaş içlerine yansır, orada dağılırdı. Güzün olduğu gibi yine öyleydi. *Nerden gelmişse gelmiş,* karışımli, ayırdeğilmez çiçek kokuları ara sokaklara dek sokulmuştu.” (SKA-279)

“Bitişğim karakol. Padişahlık zamanından mı *her kimin zamanından kalmışsa kalmış* bir kanun varmış.” (NC-223)

Bu kullanımların varlığı, incelediğimiz yapının bir kalıp olduğunun da kanıtıdır çünkü bu örneklerin oluşumu iki şekilde açıklanabilir: Birincisi, yapının ilk bölümünde bir düşün meydana gelerek yapının ilk bölümünün adlaşmış sıfat olduğudur. Mesela ilk örneğin aslında *nasıl edinilmiş bir buzdolabıysa edinilmiş bir buzdolabı* biçiminde olduğu düşünülebilir. İkincisi, kullanıcının incelediğimiz kalıbı, belirli bir anlamsal işlev için gerekli olan bir bütün olarak görüp *-m^oş* ekinin hem kip hem de sıfat-fiil eki olabilme özelliğinden de yararlanarak sıfatlaştırmış olmasıdır ki bize göre de sıfat-fiilli örneklerin varlık nedeni budur.

Belirlenen örneklerin 33'ünün başında, kalıbın sabit öğelerinden birisi olarak *soru sözcüğü* bulunmaktadır. Tek başına veya bir öbeğin başı olarak örneklerde kullanılan soru sözcükleri şunlardır: *ne, kim, kaç, nereden, nereye, nerede, nasıl, niye, ne kadar*. Kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkması için bu soru sözcüklerinin, söz konusu kalıp örneklerindeki varlığı zorunludur.

Her tür kılınışa sahip basit ve türemiş fiil, kalıbın değişken ögesi olabilmektedir. Kalıbın fiil ögesi, *isim + yardımcı fiil* biçiminde bir birleşik fiil olduğunda, kalıbın ikinci bölümünde sadece yardımcı fiil olması tercih edilmektedir çünkü yardımcı fiillerin art arda gelmesi, kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkması için daha uygun olmaktadır:

“Dedikodu olmasın, kanun yapalım. *Dedikodu ederlerse ederler*, biz işimize bakalım..” (MŞE-166)

“Hüsnü Şenlendirici medyaya sadece Deniz Seki ve eşi ile ilgili haberlerde yansıyor. Oysa müzisyen olarak yaptıkları daha doğrusu başarıları çok daha önemli haberler. *'Kime aşık olmuşsa olmuş, bize ne? Biz klarnetinden çıkan ses'e kulak verelim'* diyen çok az kişi var.” (<http://www.tumgazeteler.com>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

Kalıbın fiil ögesinin, aşağıdaki ilk örnekte olduğu gibi kalıbın iki bölümünde de *isim + yardımcı fiil* biçiminde olması da mümkündür ancak aşağıdaki ikinci örnekte olduğu gibi, yapının bölümlerinin, yardımcı da olsa fiiller art arda gelmemiş olduğu için, bu anlatım kalıbının örneği olmalarını sağlayacak anlamsal ilişkiden uzaklaşmaları da söz konusu olabilmektedir:

“aşk seçim yaptırmaz insana, insan *aşık olursa aşık olur*. bu kadar bunun daha ötesi yok.” (<http://www.engelliler.biz>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

“ses düzeni iyi değildi, seneye daha *iyi olursa iyi olur*. Diğer köylere rezil olduk gibi” (<http://www.sevinliler.com>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

Kalıbın fiil ögesi, *fiil + yardımcı fiil* biçiminde kurulmuş bir birleşik fiil de olabilmektedir. Kalıbın fiil ögesi, iki bölümde veya ikinci bölümde yeterlik yardımcı fiiliyle birleşik hâle geldiğinde kalıp oluşmakta; aşağıdaki son örnekte olduğu gibi, kalıbın sadece ilk bölümü yeterlik yardımcı fiiliyle birleşik fiil olmuşsa yapıyı kalıp saymamızı sağlayacak anlamsal işlevler açığa çıkmamaktadır:

“ ‘Değirmenin duvarını hiçbir yılan çıkamaz.’ ‘Çıkamasın,’ dedi Vasili. ‘*Çıkamazsa çıkamaz*. Çıkamazsa yavrular yuvadan yere düşer.’ ” (YK-16)

“böyle olması da güzel yüreğine aşk düşsün onlar birbirlerine ait olsun da biz bekleriz itiraflarını..bence yüreklerine aşk düştü..artık onlar birbirlerine aitler..bu nedenle senaryo *nasıl giderse gidebilir* farketmez.. aşıklar zor kavuşur zaten biliyoruz..” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

“İşi yapabileceğini düşünen arkadaşlar görüşür anlaşır. Çalışan kişi *yapabilirse yapar*, parasını alır.” (<http://www.engelliler.biz>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

Kalıbın değişken fiil ögesi olumsuz olabilmekte ve bu durum kalıba zarar vermemektedir. Bununla birlikte, kalıbın başında soru sözcüğü olduğunda, kalıp fiilinin olumsuz olması, kalıba uygun ve pek rastlanan bir durum değildir:

“Asker yemek yemediğimi söyledi, başçavuş da bırak *yemezse yemesin* deyip çekip gitti.” (<http://www.12eylul.yalniz-kurt.com>, Erişim Tarihi: 27.07.2010)

“her topicte dile getirip kin kasmaya gerek varmı? ki zaten niye sevmiyosun bizi niye düşmemizi istiyorsun falanda demedim. banane *kim niye sevmezse sevmez* kendi sorunu.” (<http://www.tribundergi.com>, Erişim Tarihi: 27.07.2010)

Belirlenen kalıp örnekleri, çoğunlukla *bir diyalogun içerisinde, sorulan bir soruya veya kalıpla ilgili bir söze karşılık olarak* söylenmiştir. Bu da kalıbın, konuşma dilinin isteği olan kıvrak, kısa ve etkili anlatıma katkısı olan bir yapı olduğunu göstermektedir:

“ ‘İyi ama, bu işten bir sorumluluk gelirse?’ ‘*Gelirse gelir!* Bana gelirse, ben ne yapacağım? Ben anamdan eksikli mi doğdum? Bana yazık değil mi?’ ” (FB-246)

“ — Ben sana ne dedim ki? — *Ne dedinse dedin*, artık sesini kes!” (NC-26)

Bu anlatım kalıbının bazı örnekleri başka bir anlatım kalıbının ilk bölümü, biçiminde de karşımıza çıkabilmektedir (bk. 2.3.1.4.):

“Deli-oğlan kalkıyor, Bezirgân-başının bir topal katırı varmış, onu kesiyor, etini parçalayıp bir kazana koyuyor, pişirmeğe yanaşiyor. Katır orda pişe dursun, gidiyor, Bezirgân-

başını uyandırıyor: ‘Kalk, diyor, sana et pişirdim.’ Kalkıyor Bezirgan, kazanın yanına varıyor, bakıyor ki, Deli-oğlan total katırı kesmiş, kazanda onun eti. Bezirgana diyor ki: ‘*Yersen yersin, yemezsen kafanı keserim.*’ Bezirgan: ‘Aman, diyor, bir torba altın vereyim de bana yedirme bu pis eti.’. ” (PNB-342)

“Gııı, yapılacak önemli işimiz var! Çık gel Uluguş Nine’nin yanına! Bugün *yaptıksa yaptık*; yarına kaldı mı, on para etmez bu iş; gıı essek!...” (FB-142)

Devriklik, kalıp için uygun olmayan bir durumdur ancak şiir dilinde belirlenen bir örnekte, yapı, öğeleri devrik olmasına rağmen, kalıplılığını korumayı sürdürmüştür.

“Bir pamuk fidanının büyümesi gibi ilerliyoruz
Durağan bir kap sütle sürekli akan bir süt barışıklığında
Bilinen bir mutlulukla, gizemli bir mutluluk arasında
Oluyor nasıl oluyorsa işte.” (EC-8)

Kalıbın bölümleri arasına başka unsurların girmesi kalıba zarar verirken belirlenen bir örnekte, kalıbın bölümleri arasına *da* bağlacının girmesi, kalıbın oluşmasına engel olmamıştır:

“Aydın: Sana, benim borçlarımı öde demedim ki. (Yeniden içer.)
Meltem: Kim ödeyecekti?
Aydın: Kendim.
Meltem: (Küçümseyici:) Neyle?
Aydın: (Bağırır.) *Ödeyemezsem de ödeyemem!* Hayat benim hayatım.” (AA-104)

Kalıbın, başında soru sözcüğü bulunmayan dizilişi, ilki olumlu ikincisi olumsuz olarak ikili de kullanılabilir:

“ ‘Cami akıyorsa, kendiniz yaptıracaksınız. Minare istiyorsanız, kendiniz yaptıracaksınız. Halk Partisi’nin anlayışı budur. Buna göre bize *rey verirseniz verirsiniz, vermezseniz vermezsiniz...*’ Bu konuşmaya rağmen bu köyün yarından fazlası bize oy verdi.” (FO-169)

Kalıp örneklerinin, yalnızca ikisinin bölümleri arasına kullanıcı *virgül* koymuştur. Bölümleri arasına virgül konulan iki örnek de başında soru sözcüğü bulunmayan anlatım kalıplarıdır. Bize göre bu durum, kullanıcıların, kalıbı bir sözcük öbeği gibi birlikte değerlendirilmesi ve arasız söylenmesi gereken bir yapı olarak gördüğünü göstermektedir:

“Bizim Büyük Bey Türkçeyi söktü az biraz, aralıksız sorar oldu: ‘Ne zaman Bey?’ Zamanını, buradaki fıkara Trabzon Valisi nerden bilsin! *Kestirirse, kestirir o kadar...*” (KT - 280)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Ben *ölürsem ölürüm*, bir şey değil;

Ne olursa garip eşyama olur.” (CST-178)

— Höst, alıp gelmek yok! Çünkü memur karısı, kocasından izin alır değildir.

— Aman!

— Evet! Başına buyruktur. Belki kocasına izin *verirse verir*.

— Bak hele... Ben de, bu memur takımı, karıyı ‘yanı sıra neden gezdirir?’ dedimdi!”

(KT-219)

“ ‘Açık konuşmak ayıp sayılmaz! Sen de açık konuş! Çok memnun olurum...’ ‘Tabii, tabii...’ dedi Cemal. ‘*Olacaksa olacak, olmayacaksa olmayacak!* Her zaman açık konuşmalı.’ ” (FB-14)

“Bazı arkadaşların da sıkıntısını anlıyorum, biraz haklı olabilir. Ama çevirmen de haber *vermemişse vermemiş*, zaten benim belirttiğim de verememiş olabilir idi. Veya kasıtlı olarak da vermemiş banane.” (<http://forum.divxplanet.com>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

“benimle gerçekleri konuşabilirsin sevenlerinin olmadığını biliyorum sen kendini sevdirmek için habire konuşup duruyorsundur *sevmiyorsa sevmiyorlar* zorlama artık” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 29.07.2010)

“Ama sonradan iş değişti. *Nasıl olduysa oldu*, pek seçemiyorum şimdi, giderek bu soru düşünmemi yönetmeye başladı.” (NU-9)

“Meğer kara vezir kızının sade on parmağı on kara değil, büyücülük de geliyormuş elinden... Önce, *nasıl büyülemişse büyülemiş* onları... Sabah sabah üç şehzadenin üçü de birer kuş olup kanatlanmasın mı!” (ECG-18)

— Peki ama şimdi ne yapacaksın? Adam bazen olgun davranıyor, — Üç beş teklif aldım, onları inceliyorum, diyordu. Bazen de kan başına sıçrıyor, bağıırıyordu: — *Ne yapacaksam yapacağım*. Çamur alıp lüle yapacağım. Yarısını tava, yarısını ızgara yapacağım.” (ÇA-15)

“Kalabalık: Karıştırıcı sen de. Sorumlunun maşası. Seni de adam ederiz. Sıran gelir. Atarız, tutarız, adam ederiz. *Ne edersek ederiz.*” (GA-97)

“Daha fazla uzatmaya lüzum yok. İster büyüklerinden, ister küçüklerinden kimden duydun ise yanlış duymuşsun Bende bunu söylüyorum. Ben bizzat okudum tanığım şahidim diyorum. Sen *kimden duyduysan duydun* diyorsun” (<http://www.delikanforum.net>, Erişim Tarihi: 29.07.2010)

2.1.1.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbını, daha önce de belirtildiği gibi (bk. 2.1.1.2.) bazı bilim adamları *ikileme* kabul etmesine karşın, bize göre bu anlatım kalıbı, *şartlı yan cümle + ana cümleden* meydana gelen bir yapıdır çünkü kalıbın hem birinci hem de ikinci bölümü çekimlidir. Ek fiilin şartıyla sonlanan ilk bölüm, ikinci bölüm olan cümlenin zarfı durumundadır. Fiil ögesinin yinelenmiş olması ve yinelenen ögelerin art arda gelmesi, yapının ikileme sayılabilmesi için yeterli özellikler değildir. Kalıp, ikinci bölümünün -*m°ş*'lü sıfat-fiil olması dolayısıyla sıfat görevinde olduğunda, ardından gelen adla sıfat tamlaması kurduğu için, cümle çözümlemesinde birlikte değerlendirilir. Kalıp, tek başına ise, diğer kalıp örnekleri gibi *şartlı yan cümle + ana cümle* biçiminde çözümlenir.

Kalıp örnekleri çoğunlukla, önüne hiçbir öge almadan tek başına kullanılmaktadır. Öyle ki taranan metinlerde belirlenen 58 örneğin 33'ü bu şekildedir. Kalıbın oluşması için aynı fiil ögesine sahip kalıbın bölümlerinin, aynı kiple çekimlenmeleri ve öznelerinin de ortak olması gerekmektedir. Bu yüzden kalıbın önüne başka ögeler geldiğinde, bu ögeler, kalıbın iki bölümünün ortak ögesi olmaktadır. Bize göre bu ögelerin iki cümle için ayrı ayrı gösterilmesindenense, özneye *ortak özne* denilerek, diğer ögelerin, kalıbın ilk bölümü olan *şartlı yan cümlenin* ögeleri olarak gösterilmeleri de yeterli olacaktır. Aksi takdirde bu ögeler, iki cümle için ayrı ayrı gösterilmek zorunda kalınacaktır. Aşağıda bu anlatım kalıbının bazı örneklerinin cümle çözümlemeleri verilmiştir:

“Şimdi on iki;
Ortak Pazar,
Bölücü hızar,
Global mezar,
Sakin söyleme!
Sam amca kızar...

(**ortak gizli ö. O**) *Kızarsa (zt.) kızar (y.)...*” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 28.07.2010)

“Anne baba (ortak ö.) hangi evladına daha çok verirse (zt.) verir (y.), bunu diğer evlatlar sorgulayamaz.” (<http://www.fetva.net>, Erişim Tarihi: 25.07.2010)

“Değerli kardeşlerim neyi tartışıyoruz, (**ortak gizli ö. O**) kraliçeyle ne içmişse (zt.) içmiş (y.), zaten en başta kaybetmişiz, onlara benzemekle,” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 30.07.2013)

“Nasıl edinilmişse edinilmiş bir buzdolabım (ö.) vardır (y.). Şişe orada durur.” (SFA-87)

Bize göre bazen, başında soru sözcüğü bulunan kalıp örnekleri, kendi içerisinde bir birleşik cümle olmakla birlikte, bütün hâlinde, başka bir cümlenin *zarf tümleci* de olabilmektedir:

“Arabalar barajın sapağında bir an durdular. Müteahit Şaban Bey (ortak ö.) ne dediyse dedi (zt.), öndeki otomobile (dt.) girdi (y.).” (KT-216)

Bu anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip *olmazsa olmaz* yapısı, Türkçe Sözlük (2005, 1499)’e göre “olması şart olan” anlamını veren bir sözdür.

2.1.1.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

D. Aksan (2005, s. 219), incelediğimiz kalıbın “durumu kabullenme, sonuçlarını önemsememe” işlevlerini yerine getirdiğini belirtir.

Türkyılmaz (1999, s. 91), şart kipinin anlamsal işlevlerinden birisinin “önemsememe, umursamama” olduğu görüşündedir: “Amma nazik bir şey oldun sen de, hiç yakışıyor mu, ne yapalım yani, *gidiyorsa gidiyor!*”

Bize göre bu kalıbın temel anlamsal işlevi *önemsememedir*:

“Elci — Naciye! Niye gelirim ben her bahar yaylaya?

S. Naciye — *Niye gelirsene gelirsin.* (İşine koyulur.)

Elci — Anlasana. Senin için gelirim.” (RB-14)

“Dedikodu olmasın, kanun yapalım. *Dedikodu ederlerse ederler*, biz işimize bakalım..” (MŞE-166)

Yukarıdaki eğik yazılı örneklerde kullanıcılar, kalıp eyleminin gerçekleşmesini önemsemediklerini anlatmaya çalışmakta, umursamaz bir tavır sergilemektedirler. Aşağıdaki örnekte de *önemsememe* anlamsal işlevi açığa çıkmaktadır ancak kullanıcı, kalıp eyleminin gerçekleşmesini değil kalıp eyleminin etkilediği nesneyi önemsememektedir.

“Nedense, beni teyzelerimin yanında bırakmaya yanaşamıyor, ihtimal, bir sığıntı vaziyetine düşmemden korkuyordu. *Ne düşündüyse düşündü*, bir sabah beni elimden tutarak vapura bindirdi; İstanbul’a geçirdi.” (RNG-19)

Kullanıcı birinci kişi olduğunda, *önemsememeye* birlikte *başkasını ilgilendirmeme* anlamsal işlevi de açığa çıkmaktadır:

“Kafasından geçene güldü. Duraktakiler dönüp baktılar. Kadının biri kaşlarını çattı. Sokakta kendi kendine sesli gülünemeyeceğini bilmeyen yoktu. ‘Ne adamlar be. *Güldüysem güldüm*, size ne?’ Duramadı orda, yürüdü.” (YA-18)

Kalıp eylemi *glz.* kipiyle çekimli olduğunda ise kip ekinin etkisiyle *önemsememeye* birlikte *kesinlik* anlamsal işlevi de açığa çıkmaktadır:

“Bunu halletmek için, Sayın Bakanım şimdi uzun uzun nutuk atmaya lüzum yok, anlayışlı bir arkadaş, *ne yapacaksanız yapacaksınız*, bu işi halledeceksiniz.” (<http://www.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 26.07.2010)

bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz. kiplerinin biriyle çekimli bir fiilin ek fiilin şartıyla birleşik çekimli olmuş biçiminin hemen ardından, ek fiilin şartı dışında, ilk bölümdeki çekimli fiilin aynen gelmesi, kalıbın oluşması için bir zorunluluktur. Belirlenen bazı örneklerde, ikinci bölümdeki kip ekinin farklı olması, örneklerin farklı anlamsal işlevleri yerine getirmesini sağlamıştır:

“ ‘Kabak Musdu beni emekliye ayırdı!’ deyip oturacaksın. On beşten on beşe kendi çamaşırlarını *yıkarsan yıkayacaksın*; değilse, onu da yapman gerekmez!’ (FB-75)

“Yolda gelirken, Şinasi Bey’in düşündüğü: Bir tanıdık bulabilirse onu araya koyup bir iş istemektir. Ne iş olursa olsun; verirlerse, önüne bir kaç kâğıt koyup bunların arkasında kendini unutturarak günlerini geçirmektir. Sonra Ankara’da işler bozulunca -ki nasıl olsa bozulacaktı- İstanbul’daki arkadaşları onu *kurtarırlarsa kurtaracaklar!*..” (MŞE-199)

“Gemi *batacaksa batar*

İçindekiler ne kadar türkü yaksa

Gemi *batar batacaksa*

Kaptan kaptansa dalgaysa dalgalar

Yolcular da yolcu olsa” (ÖA-307)

“Acaba kaç aylık rapor vereceklerdi? En azından altı aylık, belki de bir yıllık. O zamana kadar da zaten *çıkacaksa çıkardı* af...” (ÇA-181)

Yukarıdaki örneklerin ilk ikisinde, dizilişlerin ilk bölümlerinde *gz.* ikinci bölümlerinde ise *glz.* kipi kullanılmıştır. Bu durum, söz konusu dizilişlerin *isteğe bağlılık* işlevini yerine getirmelerini sağlamıştır. Son iki örnekte, tersi bir durum

yaşanmış, dizilişlerin ilk bölümlerinde *glz.* ikinci bölümlerinde ise *gz.* kipi kullanılmıştır. Bu durum ise söz konusu dizilişlerin *kesinlik* işlevini yerine getirmelerini sağlamıştır.

2.1.1.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Sonradan anladım ki kırık tv tüketicinin eline geçtiğinde ambalajı açsa da açmasa da kusur kendisinin, eğer *açtıysa açtı* diye, açmadıysa taşırken kendi kırmış başka bir olasılık yok.” (<http://www.sikayet.name>, Erişim Tarihi: 25.07.2010)

2. “Onlar *yerse yeriz*” (<http://arama.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 25.07.2010)

3. “İşte *ne olduysa bu sıralarda oldu*. Çaylarımızı bitirmemiştik daha, dükkâna, bir adam girdi, bir müşteri.” (SKA-118)

4. “Sınıf arkadaşının arabasıyla kent dışında özel bir plaja gittiler galiba. Yolda konuştular mı, konuşmadılar mı? **Okul anlarından, güçlü dostlardan, cezann ertelenmesinden, rapor almaktan falan konuştular konuştularsa...** Bu sınıf arkadaşı da nereden çıkmıştı?” (ÇA-117)

5. “sonu 50 ile biten pioneer teypleri spottur yani garantisiz teyptir. buna garantiyi **ancak satan kişi verir**se verir ama oda resmi bir belge değildir.” (<http://www.aracforum.com>, Erişim Tarihi: 25.07.2010)

Yukarıdaki örneklerin ilki; eğik yazılı ilk ögesi, şart anlamını baskın bir biçimde koruduğu, eğik yazılı ikinci ögesi de başka bir sözcük öbeğinin bir ögesi olduğu için, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği değildir.

İkinci örnekte, kalıbın oluşması için gereken, kalıbın ögelerinin öznesinin aynı olması durumu gerçekleşmediği için, söz konusu yapı, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği değildir.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci örneklerde, kalıpla aynı dizilişe sahip yapının ögeleri arasına başka unsurların girmesi, bu yapıları incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmasına engel olmaktadır. Dördüncü ve beşinci örneklerde, araya girmesi gereken koyu yazılı unsurlar, konuşma dilinin kolaylığıyla, incelediğimiz kalıpla aynı dizilişe sahip yapıların önüne kaymıştır.

2.1.1.3. *aldığına alacağına pişman / alıp aldığına ~ alacağına pişman vb.*

[(f. + -D°k + iy. eki + +A) + (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] ~ [(f. -°p) + (aynı f. + -D°k + iy. eki + +A) ~ (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] + (pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-)

İki bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümünde, önce (-D°k + iy. eki + +A) ek öbeğini, hemen ardından da (-AcAk + iy. eki + +A) ek öbeğini alan değişken bir fiil yer almaktadır. Kalıbın ikinci bölümünde ise *pişman*, *pişman ol-* ya da *pişman et-* sözcükleri bulunmakta; bunlardan *pişman* sözcüğü ek fiil ile çekimli olarak *pişman ol-* ve *et-* sözcükleri ise herhangi bir kip ekiyle çekimli ya da fiilimsi eki alarak kalıbı tamamlamaktadır:

“AKP hükümeti, ‘açılımı’ *açtığına açacağına bin pişman*. DTP de ‘açılım bitti, bittiii’ diye, bayram ediyor.” (<http://haber.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Bence dünyaya *geldiğine geleceğine pişman edecekler*. Çünkü bu ülkeyi Baykal 20 sene öncesine götürmüş oldu.” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Ama ben varım, Fadime Nine, Ellerim var öldürmeye Dillerim var söylemeye, Ben varım, Fadime Nine! *Pişman etmeye* muhtarı Dünyaya *geldiğine geleceğine*.” (RB-169)

Kalıbın diğer dizilişinde ilk bölümü, -°p zarf-fiil ekini almış bir fiil ve hemen ardından gelen (-D°k + iy. eki + +A) veya (-AcAk + iy. eki + +A) ek öbeklerinden birini almış aynı fiil oluşturmakta; ikinci bölümde ise yine *pişman*, *pişman ol-* ya da *pişman et-* sözcükleri, kalıbın ilk dizilişindeki görünümüleriyle bulunmaktadır:

“Ben başıboş bir kuşum
Zifiri karanlıkta yanılmış
Nasılsa dalına konmuşum
Konup konacağına pişman
Çekip gitmişim” (BRE-333)

“ ‘Araba’, M. Emin Toprak’ın canlandırdığı ‘gitmek isteyen’ (Kasaba) ya da ‘ *gidip gideceğine pişman olan*’ (Uzak) genç delikanlı rollerine garip bir gönderme yapmak üzere orada bulunuyor sanki, haberi ikiye bölüyor orta yerinden...” (<http://www.nbcfilm.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Bugün de aynısı olursa merkeze şikayet edeceğim. *Alıp aldığına pişman oldum* bu aleti. 5 dakika sıcak hava, 2 dakika serin 2-3 dakika hareketsiz sonra gene 5 dakika sıcak hava, 2 dakika serin hava..... bu şekilde devam edip duruyor.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

İncelediğimiz yapı; son bölümündeki *pişman*, *pişman ol-* ~ *et-* ögelerinden de anlaşılabilen bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması; *pişmanlık* ifadesi için, (-*D°k* + *iy. eki* + +A) veya (*aynı f.* + -AcAk + *iy. eki* + +A) ek öbeklerinden birini alarak oluşmuş isim soylu öge yeterli iken kullanıcının sıfat-fiili değiştirmek suretiyle veya sıfat-fiil yerine -*°p* zarf-fiili getirerek fiil kısmı ilk isim soylu ögeniyle aynı bir isim soylu öge daha kullanması; *sabit sözcük*, *sabit ek öbeği* ve *sabit ek* gibi ögeler ve ilk bölümündeki *fiil* gibi değişken öge içermesi, kalıbın hep aynı diziliş içerisinde karşımıza çıkması, ögelerinin yer değiştirememesi ve yinelenen fiillerin arasına herhangi bir unsurun girememesi gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır.

Taranılan yayınların hiçbirisinde, yukarıda örneklerini vererek formüleştirdiğimiz biçimdeki bir yapıya, *bütün* hâlinde değinilmemiştir.

Kalıbın ilk bölümünde bulunan; sıfat-fiil, iyelik eki ve yönelme durumu ekinden oluşan *sabit ek öbeği*ni almış fiil tekrarı, Koç'a (1996, s. 399, 408) göre bir *zarf-fiildir*. Koç, “-dığına ... -acağına” yapısının, “geçmiş zaman ortacı yapan -dik ve gelecek zaman ortacı kuran -acak ekleriyle” türetilmiş, “durum ve olumsuzluk” kavramı veren, “karşıtlık” belirten bir zarf-fiil olduğunu belirtir ve bu zarf-fiil için dört örnek verir. Verilen örneklerin tamamında, söz konusu zarf-fiili *pişman ol-*, *pişman et-* ya da ek fiille çekimli *pişman* sözcükleri takip etmiştir ancak araştırmacı bu duruma dikkat çeken bir açıklama yapmamıştır.

Kalıbın ilk bölümünde yinelenen fiilin aldığı sıfat-fiil, iyelik eki ve yönelme durumu ekinden oluşan *sabit ek öbeği*, bazı araştırmacılara göre zarf-fiildir.

Ediskun (1999, s. 269), tüm iyelik eklerini alabilen “-eceğine” ek öbeğinin, “-acak yerde” ulacıyla anlamdaş bir “bedelli kıyaslama ulacı” olduğunu söyler.

Banguoğlu'ya (2000, s. 432) göre “-AcAğInA” ek öbeği, iki yargı arasında zıtlık ve çelişki gösteren “birleşik zarf-fiil”dir.

Yüce'ye (1999, s. 90-91) göre, -*DIğInA* ek öbeği, Türkçedeki zarf-fiillerden birisidir.

Korkmaz (2003, s. 1034), “-AcAğInA” ekini, “asıl fiildeki hareketin gerçekleşmesini, zıtlık anlamında bir başka hareketin engellemesine bağlayan ‘-maktansa’ zarf-fiil ekine koşut anlamda tarz zarfları” oluşturan ve olumsuzluk eki almayan bir zarf-fiil saymaktadır. Korkmaz'ın verdiği örneklerden birisi şu şekildedir: “Böyle elimiz kolumuz bağlı **oturacağımıza**, hazırlıklı olmalıyız.” Korkmaz'a (2003, s. 917-918) göre iyelik eklerinden sonra +A yönelme ekini almış olan -*D°k*'lü sıfat-fiil,

kendisindeki anlamı ilgili bulunduğu fiile yönelme ilişkisi ile bağlayan bir *tümleç* görevi üstlenebilir: “Mümtaz bir daha buluşup buluşmayacaklarını **sormadığına** pişmandı. / Bir bakıma hiç **gülmediğine** hükmediyorum.”. Araştırmacı, örnekleriyle birlikte yaptığı bu açıklamayı, *-D°k* sıfat-fiil eki içerisinde yaparak bu ek öbeğini, yukarıdaki örneklerde olduğu gibi zarf tümleci veya dolaylı tümleç görevinde olsa da zarf-fiil saymadığını da göstermiş olmaktadır.

Gülsevin (2001, s. 130-131), Tiken (2003, s. 346-347) ve Boz’a (2005, s. 526-529) göre *-D°ğ°nA* ve *-AcAğInA* ek öbekleri “birleşik zarf-fiil”dir.

Tiken, *-D°ğ°nA* ve *-AcAğInA* ek öbeklerini birleşik zarf-fiil saydığı makalesinde, bu ek öbeklerinin her zaman zarf-fiil işlevi görmediğini bazen “tabi olma ifadesiyle” kullanılabildiğini de özellikle belirtir.

Boz da Tiken gibi, bu ek öbeklerinin her zaman zarf-fiil olup *zarf tümleci* görevinde kullanılmadıklarını, *dolaylı tümleç* de olabildiklerini söyler. Boz, bu birleşik zarf-fiillerin, “-DIk+çA, -(y)An+dA” gibi iyeliksiz birleşik zarf-fiillere göre Türkiye Türkçesinde daha sık kullanıldığını belirtir ve bunun nedenini, kullanıcının, yukarıdaki gibi iyeliksiz birleşik zarf-fiillerdeki zaman ifadesine ek olarak kişi ifadesini önemsemesi olarak açıklar.

Araştırmacıların görüşlerini topluca değerlendirildiğinde, kalıba bir *bütün* olarak hiç değinilmediğini, dikkatlerin özellikle kalıbın ilk bölümünde yinelenen fiilin aldığı ek öbekleri üzerinde yoğunlaştığını ve bu ek öbeklerinin, işlev dikkate alınarak çoğunlukla *zarf-fiil* bazen de *dolaylı tümleç* görevinde isim soylu öge olarak kabul edildiği görülmektedir.

Formülde belirtilen kalıp dizilişinin ilk bölümünü meydana getiren seçeneklerden birisi olan (*f. + -°p*) + (*aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A*) yapısını birçok bilim adamı (Hatiboğlu, 1971, s. 33; Koç, 1996, s. 393; Akyalçın, 2007, s. 304, 475) “ikileme” saymaktadır. Gencan’ın (1971, s. 322), *-°p zarf-fiilinin kendi tabanından türemiş fiille pekiştirme anlamı katmak için birlikte kullanımı* olarak ifade ettiği, D. Aksan’ın (2005, s. 209) *kesin sınırlama bildiren anlatım kalıbı* dediği, bazı örnekleri deyimleşmiş olan (Aksoy, 1988, s. 805, 986; <http://tdkterim.gov.tr>) bu yapı; incelediğimiz anlatım kalıbından hem yapıca hem de anlamsal işlevleri açısından farklı olduğu için ayrı bir anlatım kalıbı olarak incelenmiştir (bk. 2.3.1.16).

2.1.1.3.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbı, ilk bölümündeki öğelerinin fiil kısımlarının kılımlarıyla ilgili genel olarak bir kısıtlama yapmamakla birlikte; gerçekleştirmelerinde öznelinin doğrudan etkisi olmayan *acık-*, *büyü-*, *öl-*, *sol-*, *üşü-* gibi *oluş* fiilleriyle pek kullanılmamaktadır çünkü kalıbın ikinci bölümünde yer alan sabit öge *pişman* sözcüğünün anlamı buna engel olmaktadır. Türkçe Sözlük'e (2005, s. 1611) göre Farsça asıllı *pişman* sözcüğü "yaptığı bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülen" anlamına gelmektedir. Yani insana özgü olan bu sıfatın bir kişiye ait olabilmesi için, kişinin bir eylem gerçekleştirmesi şarttır ancak bu tür fiiller bile bazen, bir *kılış* fiili gibi bu anlatım kalıbının ilk bölümü içerisinde kullanılabilir:

"Küçük Ceylan **büyüdüğüne büyüyeceğine** *bin* *pişman*. Özel hayatında bir türlü aradığı mutluluğu bulamayan Ceylan şimdilerde son eşi Murat Kurşun'un kendisine attığı meydan dayacağı ile manşetlerde." (<http://gazetesok.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Kalıbın ilk bölümündeki öğelerin fiillerinin biri veya ikisi, hiçbir zaman *olumsuz* olamamaktadır. Fiiller olumsuzlaştırıldığında, öğeler arasındaki yapı bağı kopmaktadır:

aldığına **almayacağına** ~ **almadığına** alacağına ~ **almadığına almayacağına** ~ alıp **almayacağına** ~ alıp **almadığına** ~ **almayıp** alacağına ~ **almayıp** aldığına ~ **almayıp almayacağına** ~ **almayıp almadığına** + *pişman*, *pişman ol-* ~ *et-*.

Kalıbın ikinci bölümündeki *pişman*, *pişman ol-* ~ *et-* sözcüğü; *glz.* ve *tasarlama* kipleri dışındaki kiplerle veya ek fiille, *olumsuz olarak* genellikle çekimlenememektedir çünkü *pişman sıfatı*, öznenin yaptığı, biten bir eylemin olumsuz sonucu karşısındaki üzüntüyü bildirmektedir. İlk bölümde, öznenin eylemi yaptığı, pekiştirme amacıyla özellikle belirtildiği için, ikinci bölümdeki *pişman*, *pişman ol-* ~ *et-* sözcüğü, ilk bölüme uyarak *olumlu* olmaktadır. Buna karşın "gittiğine gideceğine *pişman olmuştur*" biçimindeki bir anlatım kalıbı kullanımına karşılık olarak söylenmiş olan aşağıdaki ilk örnekte ve *sorup sorduklarına bin* *pişman ederdi* biçiminde olduğu varsayılan bir anlatım kalıbına karşılık olarak söylenmiş olan ikinci örnekte olduğu gibi; *pişman*, *pişman ol-* ~ *et-* sözcüğünün olumsuz olarak *gelecek zaman* dışındaki bir bildirme kipiyle de çekimlenebildiği görülmektedir:

"Sayın Karaağaç, Basının yanlı yazılarına diyecek tek kelime bulamıyorum artık.Chp parti meclisi üyesiyim. Yazınızdaki bazı hataları düzeltmek istiyorum. Sayın Baykal doğuya

gittiğine gideceğine pişman olmadı, beraberinde giden bizler de olmadık.Urfadaki karşılama beklediğimizin çok ama çok üstündeydi” (<http://www.ntvhaber.org>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Hiçbir şey almasalar da gelselerdi ya! Kapısını açsalar. Biz iyiyiz sen nasılsın deselerdi ya! Yok ağrıyan yanlarını anlatmazdı. Şikayet etmezdi. *Sorup sorduklarına bin pişman etmezdi*. ‘İyiyim’ derdi.” (<http://www.yagmurdergisi.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Pişman ol- ~ et- fiilleri; *bgz.*, *öğz.*, *gz.* ve *şz.* kipleri dışındaki kiplerle olumsuz olarak çekimlenebilmektedir çünkü *tasarlama kipleri* tam anlamıyla zaman bildirmedikleri, eylemin yapılışını gelecek zaman içinde bir yere havale ettikleri için, *gelecek zaman kipi* de pişmanlığa sebep olacak eylemin gelecekte gerçekleşmesini ifade ettiği için, *pişman ol- ~ et-* fiillerinin olumsuz biçimleri, bu kiplerle çekimlenebilmektedir. Kısaca, kalıbın ilk bölümündeki fiillerin gerçekleşmesi, gelecekte olduğunda bu kiplerle *pişman ol- ~ et-* fiillerinin olumsuz biçimleri çekimlenebilmektedir ancak bu durumda, kalıbın ilk bölümündeki ögelerin art arda kullanılmasıyla sağlanan anlamla, ögelerin tek başlarına taşıdıkları anlam birbiriyle karışmaya başlamakta; dizilişin anlatım kalıbı olma durumu tartışmalı hâle gelmektedir:

“Eşinizin size layık görüp aldığı hediyeleri, beğenmeseniz bile burun kıvrıp surat asarak *aldığına alacağına pişman etmeyeceksiniz*.” (<http://www.hikmetevi.net>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“tatlılar gerçekten lezzetli ve güzel servis ediliyor ancak garson arkadaşlar gerçekten suratsız ve kaba. *gittiğinize gideceğinize pişman etmeseler* gerçekten güzel olabilir.” (<http://www.tripadvisor.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“nisanda yağmurlar başlıyoo şibit gibi oluruz trabzonda. *buluştuğumuza buluşacağımıza bin pişman etmeyin*.” (<http://www.anatolianrock.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Bana sorun çıkarmamalı, daha ilk yıkamada bozulmamalı, *aldığına alacağına pişman etmemeli*.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Susun lan *gelip geldiğime pişman etmeyin* beni (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Kalıbın sonunda yer alan *pişman et- ~ ol-* fiili, bazen *pişman eyle- ~ hâle gel- ~ hâle getir-* biçiminde de kullanılabilir. Kalıba zarar vermeyen, *pişman et- ~ ol-* ile aynı anlamı veren bu fiiller, İnternet’te yaptığımız tarama sonuçlarına göre, *pişman et- ~ ol-* ile kıyaslandığında çok az tercih edildikleri için, kalıbın formülü içerisinde gösterilmemiştir:

“Boy boy manşetler, televizyonlar günlerce yapılan tartışmalarda Yargıtay Başsavcısı *açtığına, açacağına bin pişman hale getirildi.*” (<http://notozenti.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“ve nasıl da keyifle gülmüştü karşımda dikilen genç adam... meğer ibadet etmeye gidermiş ve cuma gününü *geldiğine geleceğine pişman eylemiş...* tüm cumalar gibi... (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Kalıbın farklı iki dizilişinde de birinci bölümde fiil kısımları tekrarlanmış iki öge bulunmaktadır. (*f. + -D°k + iy. eki + +A*) + (*aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A*) + (*pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-*) dizilişinde (*-AcAk + iy. eki + +A*) ek öbeğini almış olan ikinci unsur; (*f. -°p*) + (*aynı f. + -D°k + iy. eki + +A*) ~ (*aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A*) + (*pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-*) dizilişinde de -°p zarf-fiil ekini alan ilk öge, anlamıyla dizilişte yer almamakta, her ikisi de art arda kullanıldıkları diğer ögeyi *anlamca pekiştirme* işlevi görmektedir.

(*f. + -D°k + iy. eki + +A*) + (*aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A*) + (*pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-*) dizilişinde, ilk bölümdeki ikinci ögenin aldığı *-AcAk* sıfat-fiil eki, eklendiği ögenin bildirdiği işin gelecekte yapılacağını bildirmemektedir:

“Bundan kısa bir süre önce Suudi Arabistan’a gitti Başar Esad. Ama *gittiğine gideceğine pişman etti* Prens Abdullah onu.” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“ya adam bi konu açmış *açtığına açacağına pişman edeceksiniz* adamı” (<http://www.milligoruspportal.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“ben limitsizi az kullanırsınız diye düşünmüştüm ama siz çok kullandınız bende sizi *aldığınıza alacağınıza pişman edeyim.*” (<http://www.pcnet.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Yukarıdaki örneklerin ilk ikisinde, anlatım kalıbının ilk bölümündeki ögelerin bildirdiği *gitmek* ve *açmak* işlerinin gerçekleştiği, kalıplardan hemen önceki cümlelerden açıkça anlaşılmalıdır. Son örnekte de kalıbın ilk bölümündeki isim soylu ögenin bildirdiği *tanımak* işi; hem *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğünün, kendisiyle ilişkili zarfın bildirdiği işin mutlaka gerçekleşmiş olmasını gerektirmesi hem de *tanımak* işinin bir defa gerçekleştiğinde tekrarına gerek olmaması gibi nedenlerle, *pişman et-* fiili istek kipiyle çekimli olduğu için, ileride bir tarihte ama mutlaka *pişman et-* fiilinden önce gerçekleşecektir.

(*-AcAk + iy. eki + +A*) ek öbeğini almış zarfların, tek başlarına *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğünün önüne gelerek kullanılmaları da söz konusudur:

“Bu olayın ardından Başbakan Erdoğan, bir çıkışla o zaman kendisini ziyaret eden dönemin İsrail Savunma Bakanı’nı Türkiye’ye *gideceğine pişman etti.*” (<http://www.haberiniz.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“İkisi de çok ince malzmeden yapılmış, rüzgara karşı mukavemeti hiç olmayan, stabilitesi düşük modeller. *Alacağına pişman olursun*” (<http://www.balikavi.net>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“İyi niyetlileri ne kadar az değil mi? Tavsiyem size ve çocuklarınıza yaklaşıma bakın Eğer eleştirmeye gelmişse siz onun moralini bozun Sağlam bilgilerle onu altüst edin Soru *soracağına pişman olsun* Afallasın ve defolsun” (<http://www.egitimhane.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Yukarıdaki kullanımların ilkinde, (-AcAk + iy. eki + +A) ek öbeğini alan zarfın bildirdiği *gitmek* işinin, *pişman et-* fiilinden önce gerçekleştiği çok açık anlaşılmaktadır. Bu örnekte -D°k’ün işlevini -AcAk sıfat-fiil eki üstlenmiştir. Bu durumun ortaya çıkması, aslında *gittiğine gideceğine* biçiminde olan yapının ilk ögesinin düşmüş olması ile ilişkilendirilebilir gibi görünmektedir.

Diğer örneklerde de (-AcAk + iy. eki + +A) ek öbeğini alan zarfların bildirdikleri işler, kendilerinden sonra gelen *pişman ol-* fiilinden önce gerçekleşmek zorundadır. Kullanıcıların bu örneklerde, gerçekleştiğinde pişman olacakları eylemler, *almaya* veya *sormaya kalkışmak* değil, bizzat *almak* ve *sormaktır*. Yani bu örneklerde de -D°k’ün işlevi, -AcAk sıfat-fiil ekine yüklenmeye çalışılmıştır.

“(y)Ip / -(y)Up’lü zarf-fiil, bir başka zarf-fiil ile yan yana olunca, kendinden sonra gelen zarf-fiilin işlevini yüklenir: Aylarca **durup dinlenmeden** çalışmış ...” (Korkmaz, 2003, s. 1004). Korkmaz’ın belirttiği -°p zarf-fiil ekinin bu işlevi, ele aldığımız anlatım kalıbının (f. + -°p) + (aynu f. + -AcAk + iy. eki + +A) + (pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-) dizilişinde de kendini göstermektedir:

“Şimdi şimdi kendine baktığını daha iyi anladı. Kesinlikle onu kesiyordu. Çeşme başında uçları birbirine bağlamamış olsa, bu adamı şuracıkta *bakıp bakacağına pişman etmekte* vardı ya, neyse!..” (<http://www.erkurumgazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“... adam aracı 2 kere değiştirdi. araç alındığından bu yana geçen zamanın yarısını serviste geçirmiştir. sürekli şanzıman sürekli motor hataları. yani *altıp alacağına bin pişman.*” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Acaba diyorum, ilimize doğalgaz kazara ‘geldim!’ dese bunlardan hangisine benzeyecek. Yani rüzgâr aksırdığında, yağmur tıksırdığında ona da bir haller olacak mı, *gelip*

geleceğine pişman edecek mi /ettirecek mi bizi?" (<http://www.adiyamanhaber.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Yukarıdaki örneklerde, $-^{\circ}p$ zarf-fiil eki, $-D^{\circ}k + iy. eki + için$ anlamıyla zarf olarak kullanıldığında, birçok bilim adamına göre zarf-fiil eki olan $(-D^{\circ}k + iy. eki + +A)$ ek öbeği yerine kullanılmıştır. Mesela yukarıdaki örneklerin ilkindeki *alıp alacağına* yapısı aslında *aldığına alacağına* biçiminde olup kullanıcı, belki de söyleniş kolaylığı sağlamak amacıyla *aldığına* sözcüğü yerine *alıp* sözcüğünü tercih etmiştir.

$(f. + -^{\circ}p) + (aynı f. + -D^{\circ}k + iy. eki + +A) + (pişman \sim pişman ol- \sim pişman et-)$ dizilişinde de bize göre benzer bir durum söz konusudur:

“Duaları öyle mucizevî sonuçlar getirmişti ki, düşman sürüsü *gelip geldiğine pişman olmuş*, özellikle Hendek savaşından sonra bir daha geri dönmek üzere kendi akıbetini hazırlamış, kendi yurduna hapsolmuş, Mekke’den çıkamaz hale gelmişlerdi.” (<http://www.ilahi.org>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“diğer yüzünün vücudunun neresinde olduğuna dair henüz kesin bir kaniye varılamamış sözlük yazarı.yalnız, görenler *görüüp gördüklerine bin pişman oluyormuş.*” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Aktif olmayı tercih edenler arasında, zaman zaman reklamizasyon becerisini abartıp hiç de azımsanmayacak sayıda kişiyi yaptıklarını *görüüp gördüğüne pişman edenler* de oluyor.” (<http://www.adisadanismanlik.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Yukarıdaki örneklerde $-^{\circ}p$ zarf-fiil eki, yine $(-D^{\circ}k + iy. eki + +A)$ ek öbeği yerine kullanılmaktadır ancak kullanıcı, yukarıdaki ilk örneği ele alırsak normalde *geldiğine geleceğine* biçiminde olması gereken yapının ilk ögesini kısaltmak amacıyla *gelip* biçimine sokmakta, daha sonra da, yapının $-AcAk$ sıfat-fiilli ikinci ögesini, *pişman \sim pişman ol- \sim pişman et-* sözcüğünün önünde bitmiş bir eylemin anlatımı için uygun görmediği için yine $(-D^{\circ}k + iy. eki + +A)$ ek öbeğini almış ögeyi kullanmaktadır.

$(f. + -^{\circ}p) + (aynı f. + -D^{\circ}k + iy. eki + +A) \sim (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A) + (pişman \sim pişman ol- \sim pişman et-)$ dizilişindeki $-^{\circ}p$ zarf-fiil ekinin, $(-D^{\circ}k + iy. eki + +A)$ ek öbeği yerine değil de, özellikle kullanıldığı da düşünülebilir. Nitekim Gencan (1971, s. 322), $-^{\circ}p$ zarf-fiil ekinin, “durup dururken” ve “görüüp göreceğin” gibi örneklerde, kendi tabanından türemiş fiillere yalnız *pekiştirme* ayırtısı kattığını söylemektedir.

Kalıbın ilk bölümündeki ögelerin aldığı ek öbeğinde yer alan iyelik eki deşikendir ve bu iyelik ekinin işaret ettiği kişi ile *pişman \sim pişman ol- \sim pişman et-*

sözcüğünün yüklem veya yüklemcik (fiilimsi öbeğinin yüklemi) olduğundaki kişi durumu aynı olabildiği gibi farklı da olabilmektedir:

“Aşk ivmesini acıya bırakırsa, dengeler alt-üst oluyor. *Sevdiğine seveceğine bin pişman oluyorsun Sevdiğime seveceğime bin pişmanım* inan bana.” (Kişi uyumu var / <http://www.tatliaskim.org>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Lütfen bunun nedenini bana değil, hanımefendinin kendisine sorun. Eminim size öyle şeyler anlatacaktır ki, *sorup sorduğunuza pişman olacaksınız.* (Kişi uyumu var / <http://webarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Zavallı Osman abimi, o teklifi *yapıp yapacağına pişman ettiğim* kesin, ne kadar söylendi kimbilir ‘hay dilimi eşşek arıları sokaydı’ diye” (Kişi uyumu yok / <http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Bazen de Türk kahvesini köpüksüz ve telvesiz öyle kötü pişirip getirirler ki, *içtiğimize içeceğimize* adamı *pişman ederler.*” (Kişi uyumu yok / <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Kalıbın son bölümünü oluşturan *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğü, fiil olduğunda tüm kiplerle, ad olarak yüklemleştirilmek istendiğinde ise ek-fiil ile çekimlenebilmektedir. *Pişman ol- ~ pişman et-* fiilleri, fiilimsi eklerini alarak yüklem dışında bir öge olabilmektedir. Yine *pişman* sözcüğü, kalıbın ilk bölümüyle birlikte bir sıfat öbeği olarak da kullanılabilir:

“Yerli ve yabancı turistler Rize’ye *gelip-geleceklerine bin pişman oldular.*” (<http://www.gazetevince.net>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Atatürk’ün kurduğu Türkiye Cumhuriyeti’nin ilkelerini, kurumlarını ve kurallarını içlerine sindiremeyenler yıllar önce ‘numara’ vererek kendi cumhuriyetlerini ilan etmeye kalkıştı... Eğer bunlar dün İzmir’den yükselen sesleri duydularsa, *yaptıklarına, yapacaklarına bin pişman olmuşlardır!*” (<http://haber.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Radyoaktif madde alım satımı izine tabi nasıl alınıp satılacak.? Parası bir yana bunu Türkiyede alıp kullanmak bana pek mümkün görünmüyor, alan *alıp aldığına pişman olur*, bürokrasi engeli ile senelerce boğuşup durur.” (<http://forum.darkhardware.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“adam gibi soruyoruz... *geldiğime geleceğime pişman ediyorsun* beni.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“ulan bu adam için istanbula gidecen ağzını burnu dağıtacaksın varya anasından emdiği sütü haram edecen... *yazdığına yazacağına bin kere pişman edeceksin...*” (<http://www.sivasspor.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“ayıp arkadaşlar insanı konu *açtığına açacağına pişman etmeyin.*”
(<http://www.webmastersitesi.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Ben şimdi buraya öküz kadar değil öküz oğlu öküz kadar bir resim koysam ve sayfaya giren kişi o resim açılmadığı için *girdiğine gireceğine pişman olsa* nasıl olur acaba?”
(<http://www.realmssofmayhem.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Böyle boktan püsürden bir neden bulup çocuğu *doğduğuna doğacağına pişman edeyim*, kan kussun da kızılık şerbeti içtim desin,” (<http://www.guncem.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Beklenmedik bu tepki, soru sahibini fazlasıyla sarsmıştı. Adam, ağzını *açtığına açacağına pişman mı olmalı*, yoksa ilikleri sızlatabilecek edebiyat yeteneğinden dolayı övünç mü duymalıydı?!” (<http://nouvellepartisan.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“var kardeşim var 150 cc hava soğutmalılarıda var ama kullanan bir arkadaşta rastladım sisli osmanbeyde *aldığına alacağına bin pişmandı*” (<http://www.regalraptor.net>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Değerli okurlarım, bazen mecbur oluyoruz bu konulara girmeye, çünkü milletimizi yakından ilgilendiren ve rahatsız eden bir yapmacıklık ve sahtekarlık yaşıyor ülkemizde, ancak bu konuya *girdiğimize, gireceğimize de pişman etmeye* çalışıyorlar bizleri, zira hemencecik sahte İslamcılar tarafından din düşmanı yaftası yapıştirilerek suçlanıyoruz.”
(<http://www.haber3.com>, Erişim Tarihi: 27.03.2011)

“Bir, arsa ücretleri pahalı. İki, bürokratik engeller nedeniyle ‘mağaza açma posedürü’ insanı mağaza *açtığına açacağına pişman edecek* kadar uzun” (<http://arama.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“Sevgili XXX, Benim bu iletimi alınca iki şey yapabilirsin. Ya beni örümcek kafalı sayarak, *yazıp yazacağına pişman olarak* ve ayrıca çok alınarak "sil" düğmesine basarsın, ya da üzerinde biraz düşünürsün.” (<http://www.engellininsayfasi.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

“kardelen aysenin annesi

kızının reklamlarda oynamasına izin *verdiğine vereceğine pişman kadındır*. sen kızını zar zor okut öğretmen yap, sözlükte milletin ağzına düşsün.” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

Kalıbın iki ana bölümü arasına bazen; *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğü *yüklem* veya *yüklemcik* (fiilimsi öbeğinin yüklemi) olduğunda, kalıbın bütününden oluşan cümlelerin ya da *cümleciğin (fiilimsi öbeği)* vurgulanmak istenen ögesi veya *da, bile* gibi bir pekiştirme bağlacı ya da *pişman* sözcüğü *sıfat* olarak kullanılmışsa, bu sıfatın *zarfı* girebilmektedir ve bu durum, anlatım kalıbına zarar vermemektedir:

“Çocuk yüksek sesle ağlamaya başlar. Anne *gittiğine, gideceğine şimdiden pişman* işini bırakıp davul aramaya girişir.” (<http://ozlemstage.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Ne zaman karşılaşırlarsa devamlı olarak -O zaman şemsiyemi vermeseydim. O yağın yağmurda ne yapardın diye adamın başına kakarmış. Bir böyle, iki böyle! Artık adamcağız şemsiyeyi *alıp alacağına yüz bin kere pişman olmuş.*” (<https://m.facebook.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Pulya uzun mesafe uçamayan bir kuş türü. Adaya göçmen turnaların üzerinde geliyor. Kıbrıs’a indiğinde ise *indiğine ineceğine Rumlar ve Türkler tarafından bin pişman ediliyor.*” (<http://arsiv.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Bıçkın bir delikanlı olan Serdar, lotodan hatırı sayılır bir para kazanınca doğru uzun zamandan beri methini işittiği Küba’ya gitti. Gitti ama nerede ise *gittiğine gideceğine de pişman oldu.*” (<http://www.alucra.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Taramalarımız sırasında, bazı örneklerde *pişman ol- ~ pişman et-* fiillerinin yerini, bu fiillere, *yapılan işin olumsuz sonucunu görerek üzülme* açısından anlamca yakın ve bu fiiller gibi, kendinden önceki ilgili fiilin gerçekleşmiş olmasını gerektiren *kahret-, küfret-, lanet et-, ah çek-, tövbe* gibi bazı birleşik fiillerin, deyimlerin veya isim soylu öğelerin aldığı belirlenmiştir:

“Hatırlayın Ronaldo (Real’li olanı) Barcelona’da bir efsaneyken orayı bırakıp Inter’e gitmişti. Bilmiyorum, futbol tanrısının bir parmağı var mı, ama orada öyle büyük talihsizlikler zinciri yaşadı ki, *gittiğine gideceğine kahretti.*” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Bir de işin Marmara kısmını irdelemek lazım yalnız, öncelikle git bir gör Marmara Üniversitesi’nin hangi kampüsünde İşletme Enformatiği, orada 5 yıl okuyabilecek misin? Marmara’da okuyacak birisi için bu sorunun cevabı gerçekten önemli çünkü. Her gün derse giderken yol boyu **küfredebilirsin seçtiğine seçeceğine.**” (<http://forum.paticik.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“yakıtı kesinlikle ve kesinlikle gerçek a sınıfı yada a++ lar var şimdi yeni çıktı onlardan olsun yoksa ilk faturada *aldığına alacağına lanet edersin*” (<http://www.tempratipo.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“arkadaşlar sıkı tutunun bir yerlere *görüüp gördüğümüze ah çekeceğimiz* bir sistem resmi ekliyorum az kaldı” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Allahım şu pala dayıya öyle iki hatun ver ki dediği gibi maaşlı ama *aldığına alacağına tövbe* desin” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Yukarıdaki örneklerdeki gibi koyu yazılı birleşik fiillerin, deyimlerin ve isim soylu ögelerin kullanılmasıyla, kalıpla ortaya çıkan anlamsal işlevin kaybolması ya da kalıbın yapısının bozulması söz konusu değildir. Bunlar, yukarıdaki bağlamları içerisinde anlamca incelendiğinde, hepsinin, *yapılan bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzülme* yani *pişmanlık* ifade ettiği görülmektedir. Bize göre kullanıcılar; *kahret-*, *küfret-*, *lanet et-*, *ah çek-*, *tövbe* gibi sözleri, ya *pişmanlık* durumunu / duygusunu *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğü dışında bir sözle anlatmak istedikleri için ya da *pişmanlık* durumunu / duygusunu aşan veya bu duruma / duyguya yaslanan farklı durumları / duyguları anlatmak için tercih etmektedirler. Ayrıca bu durumun ortaya çıkmasında, Türkiye Türkçesinde Farsça asıllı *pişman* sözcüğünü karşılayacak, bu sözcükle eş anlamlı öztürkçe bir sözcük olmaması da etkili olmaktadır.

Kahret-, *küfret-*, *lanet et-*, *ah çek-*, *tövbe* gibi sözler; bu anlatım kalıbı içerisinde *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğüyle kıyaslanamayacak kadar az tercih edilmeleri, bir tür özel kullanım olmaları, gerçek anlamlarıyla aslında *pişmanlık* durumunu / duygusunu tam olarak karşılayamamaları gibi nedenlerle, henüz bu anlatım kalıbının bir parçası sayılıp, kalıp formülünde yer alabilecek durumda değildir.

Yine yapılan taramalar sırasında, ele aldığımız anlatım kalıbının (*f. -°p*) + (*aynı f. + -D°k + iy. eki + +A*) ~ (*aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A*) + (*pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-*) biçimindeki ilk bölümünü farklı fiillerin takip ettiği bazı dizilişler belirlenmiştir ancak bu dizilişlerin son bölümündeki fiillerin *pişmanlık* durumu / duygusuyla ilgisi yoktur. Bu yüzden de bu dizilişler, bu anlatım kalıbının örneği değildir. Aşağıdaki bu örneklerde, (*f. + -°p*) + (*aynı f. + -D°k + + +A*) ~ (*aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A*) yapısı, bazen ilk örnekte olduğu gibi *-AcAk yerde* anlamına gelebilmekte, bazen de bu yapının ilk kısmındaki *-°p* zarf-fiil eki, (*-D°k + iy. eki + +A*) ek öbeğinin yerini tutar gibi görünerek, *pekiştirme* işlevini yerine getirmektedir:

“Anlaşılan zavallı adama bir başkasını bu diyerek göstermişler..aldatmışlar..bı çare adamcağız eski haremini *alıp alacağına* bıraktığına **mı yansın**...buna on bin kuruş nikah kıydırmış. Şimdi onu verecek ona mı yansın.. (<http://www.keyifci.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Ben de kahkahayı basmıştım tabii. Türkiye’de çalışmak nasip olmadı adamcağıza... Çalışsaydı buralarda *görüp göreceklerine* **inanabilir miydi** Allah bilir..” (<http://www.6t1s.org>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Neden devletin üzerindeki eğitim yükü özele kaydırılarak hafiflemesin. Neden insanlar dersaneye 2-3 milyar *verip vereceğine* rekabet içindeki özel

üniversite sektöründe aynı paraya istediği bölümü **okumasın?**” (<https://groups.google.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Afedersiniz Yaşar Yıldırım kod adlı beyefendi biz size içimizdeki işbirlikçi hainlerin *yapıp yaptıklarına* karşı gözlerinizi **kapatmak**, kulaklarınızı **tıkamak**, ağzınızı **mühürlemek**, kaleminizi kırmak istemiyoruz,” (<http://www.kerkukgazetesi.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Belirlenen örneklerde genel olarak kalıbın ilk bölümünde bulunan fiil kısımları aynı öğelerinin arasına, birkaç örnek dışında herhangi bir noktalama işareti konulmamıştır. Kullanıcılar bazı örneklerde ise fiil kısımları aynı öğeler arasına, öğelerin öbek olma durumuna zarar verebilecek *virgül* ya da *kısa çizgi* koymuşlardır:

“Dava **açtığına, açacağına pişman edildi**” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Soru soran gencin küçümser bakışlarla süzülüp **sorduğuna-soracağına pişman edilip** terslenmesi. Hem de aydın olarak bilinen, tanınanlarca.” (<http://www.biyografi.net>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“4 yıl aradan sonra ikinci kişisel sergisini açan ‘Ayakkabıcı Ressam’ Abdulkadir Yıldırım sergiyi **açtığına, açacağına pişman oldu.**” (<http://arsiv.zaman.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Bazen olur, bir günaha giriyoruz. Daha sonra ruhumuz daralıyor, kalbimiz sıkılıyor, *yapıp yaptığınıza bin pişman oluyoruz*, hemen tövbe ediyoruz.” (<http://www.turkcebilgi.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Bana karşı konuş istersen, seni rezil ederim... Ağzını **açtığına açacağına pişman olursun**” (<http://intl.feedfury.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“özellikle bu lafı söyleyen bir kadınsa o kadar güzel laf yerini buluyorkii bu iftiraları *attıklarına atacaklarına pişman oluveriyor* soysuzlar” (<http://www.aleviforum.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Duaları öyle mucizevî sonuçlar getirmişti ki, düşman sürüsü *gelip geldiğine pişman olmuş*” (<http://www.risalehaber.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Anket Bölümü Kategorisindeki Arkadaşımız köpeğine sizin adınızı verse ona ne yapardınız? konusu; bende her gördüğüm hayvana onun ismini verirdim *verip vereceğine pişman olsun..*” (<http://www.yorumla.net>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Feldkamp’ı ülkemize *geldiğine geleceğine bin pişman etmeyelim*. Adamın hevesini kursağında bırakmayalım.” (<http://arama.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“O an *geldiğine geleceğine pişmandı* ama yapacak da bir şey yoktu artık.”
(<http://edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“ ‘Asabi’, ‘geçimsiz’ gibi suçlamaların niçin gerçekçi olmadığını çocukluk yıllarından, aile yaşamından, komşuluk ilişkilerinden örneklerle o kadar güzel açıkladı ki, Kırca’nın bile “hizipçilik” meselesini *açtığına açacağına bin pişman olmasına* ramak kaldı!”
(<http://yenisafak.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Hesabımı toplu olarak ödemek isteyen ama daha sonra vaz geçen ve tek tek ödemeye kalkan insanlara ‘beni uğraştırmayın ben toplu hesap çıkardım’ diyerek onları *yediğine de yiyeceğine de pişman etmeyin* lütfen.” (<http://www.edirneguncel.com>, Erişim Tarihi: 27.03.2011)

2.1.1.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbı, sonunda bulunan *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğü, çekimli olduğunda *cümle* görünümündedir. *Pişman ol- ~ pişman et-* fiilleri fiilimsi aldıklarında kalıp bu kez, *fiilimsi öbeği* olmaktadır. *Pişman* sözcüğü sıfat olduğunda ise, kalıp bir bütün hâlinde *birleşik sıfat öbeği*dir:

“*kadın (ö.) konuyu açtığına açacağına (zt.) pişman oluyor (y.)*.” (**cümle görünümünde** / <http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“(**gizli ö. Ben**) *Konuyu açtığıma açacağıma (zt.) pişmanım (y.)*.” (**cümle görünümünde** / <http://www.ykykultur.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“(**gizli ö. O**) *msn'yi açtığına açacağına pişman eden tiptir (y.)*.” (**fiilimsi öbeği görünümünde** / <http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Adam, *dediğine diyeceğine bin pişman* vaziyette yanımdan uzaklaştı.” (**birleşik sıfat öbeği görünümünde** / <http://dengegazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Anlatım kalıbının ilk bölümünde bulunan ve fiil kısımları aynı olup art arda gelen isim soylu ögeler de bir öbek oluşturmaktadır. Bu öbek, ögelerinin aldığı (-D°k + iy. eki + +A) ve (-AcAk + iy. eki + +A) gibi, bazı bilim adamlarınca zarf-fiil sayılan (Gülsevin, 2001, s. 130-131; Tiken, 2003, s. 346-347; Boz, 2005, s. 526-529) sabit ek öbekleri aracılığıyla, kendisinden sonra gelen *pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-* sözcüğünün zarfı olduğu için, bir *zarf-fiil öbeği* görünümündedir.

Kalıbın ilk bölümünde bulunan isim soylu ögelerin fiil kısımlarının aynı olması ve bu ögeler arasına başka bir unsurun girememesi, bu dizilişin, aldığı zarf-fiil görevindeki sabit ek öbekleri aracılığıyla elde ettiği zarf-fiil öbeği olma özelliği dışında; *ikileme*, *kökteş tümleç* gibi bir sözcük öbeği olabileceğini de düşündürmektedir. (*f. + -*

$^{\circ}p$) + (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A) dizilişine benzer *görüüp göreceği / olup olacağı* gibi yapıları, bazı bilim adamlarının *ikileme* saydığı daha önce belirtilmişti (bk. 2.1.1.3.); ayrıca Hatiboğlu'nun (1982, s. 86) “Anlatımı kolaylaştırmak için, aynı kökten gelen fakat ayrı yapı ve ayrı görevde olan sözcüklerin yan yana kullanılması” biçiminde açıkladığı “kökteşleme” yoluyla oluşan “soru sormak, çizgi çizmek, gidersen git, yapacağını yaptı” gibi “kökteş tümleş”lerle bu anlatım kalıbının ilk bölümündeki, fiil kısımları aynı olan ve art arda gelen isim soylu ögeler arasındaki benzerlik de dikkat çekicidir.

2.1.1.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bize göre kalıp, *kuvvetli pişmanlık* temel anlamsal işlevini yerine getirmektedir. *Yapılan bir işin veya davranışın olumsuz sonucunu görerek üzölmek* anlamına gelen yani *pişmanlık*, pekiştirilmiş bir biçimde kalıbın tüm örneklerinde hissedilmektedir. Kalıbın, (*pişman ~ pişman ol- ~ pişman et-*) biçimindeki ikinci bölümü, aslında kalıbın, $[(f. + -D^{\circ}k + iy. eki + +A) + (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)] \sim [(f. + ^{\circ}p) + (aynı f. + -D^{\circ}k + iy. eki + +A) \sim (aynı f. + -AcAk + iy. eki + +A)]$ biçimindeki ilk bölümünün sağladığı *kuvvetli pişmanlık* anlamını bir yargıya dönüştüren, yüklemleştiren öge işlevi görmektedir. Yani kalıbın anlamsal işlevinin ortaya çıkmasında asıl etken, kalıbın birinci bölümüdür. Kalıbın ikinci bölümü, bazı özel durumlar dışında (bk. 2.1.1.3.1.), kalıbın birinci bölümünün bağlanabileceği tek yüklem seçeneği olduğu için kalıpta yer almaktadır. Aşağıdaki örnekler, bu tespitlerimizi açıklamaya yöneliktir:

“Görüldüğü gibi, yasalarımız bedavacılığa izin vermiyor. Hesabı ödemeyene 10 kat para cezası ve 15 günden 3 aya kadar hapis cezası uygulanarak, ‘hesabı ödemesek ne olur ki?’ diye düşüneni, *düşündüğüne düşünene pişman ediyor...*” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Fatih hiç berbere uğrama boşver *gidip gideceğine pişman olursun*, belli bi uzunluğa geldikten sonra kendin de kesersin uçlarını.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“Bunu baştan itiraf edeyim de hayal kırıklığına uğramayın. Bunun doğal sonucu olarak, bu işe yeni başlayanları kanaryacılıktan soğutacak, *başlayıp başladığına bin pişman ettirebilecek* bir ortam sizleri beklemektedir.” (<http://www.hepsievcil.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Yukarıdaki örneklerde, *kuvvetli pişmanlık* işlevini yerine getiren asıl kalıp ögeleri, eğik ve koyu yazılı kalıp bölümleridir.

2.1.1.3.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

Kalıbın ilk bölümündeki, fiil kısmı aynı, ek öbeği kısmı farklı isim soylu öge kullanımı, yapının anlatım kalıbı olması için mutlaka gerekmektedir. ($-D^{\circ}k + iy. eki + +A$) ve ($-AcAk + iy. eki + +A$) ek öbeklerinden birisini almış olan bir isim soylu öge ve peşinden gelen *pişman, pişman ol- ~ et-* sözcüklerinin birisinden ibaret olan diziliş de kalıpla sağlanan anlamsal işleve yakın bir anlam verebilmekte ancak incelediğimiz anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevi birebir karşılamamaktadır:

1. “Öğretmen *olduklarına* o kadar *pişmansalar* istifa etsinler. En azından işsiz binlerce öğretmene yer açılır.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

2. “arkadaşım boşver sen d smartı bak ne güzel uydun var d smart *alacağına pişman olacaksın* en iyisi sen kendine yeni uydun al boşver d smartı” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Bu anlatım kalıbının bütünüyle ya da sadece ilk bölümüyle aynı dizilişe sahip olan ancak incelediğimiz anlatım kalıbının kullanımıyla ortaya çıkan anlamsal işlevi sağlayamadıkları için, bu anlatım kalıbının bir örneği olmayan yapılarla da karşılaşılmıştır. Örnekleri aşağıda yer alan bu yapılardaki, fiil kısımları yinelenmiş görünümündeki isim soylu ögeler, ele aldığımız anlatım kalıbındaki durumdan farklı olarak birbirlerine anlamca ve işlevce bağlı değildir:

3. “Şerif Ali sustu. Dudakları gerile gerile sigarasından bir iki nefes çekti, boşalttı. Öfkeli öfkeli başını salladı: — Görür o kahpe! Gösteririm ben ona! — Ne yapacaksın? Şerif Ali’nin, arkadaşının *sorduğuna soracağına* aldıracağı yoktu. Kendi bildiğince söyleniyordu.” (NC-82)

4. “Bu düşünceden neşet eden sanat, şayet zamanının hakikati ise sadece sanatçının yalancılığına şahitlik etmekle kalmayacağız; aynı zamanda nasıl bir süreçten geçtiğimizi, hangi şartların bizi amansız pençelerine *aldığına /alacağına* da tanıklık edeceğiz.” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

5. “Yazdığım bu mesajdan sonra konuyu konuşmak isteyen insanların konuşma isteklerinin içine etmişim. Ki yazmadığım zamanlar da bile ‘Hay Senin *yazdığına yazacağına*’ diye sinkaf eyledim durdum billahi.” (<http://www.arka-bahce.org>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

6. “Benim sormak istediğim, kendi elinle *yapıp, yaptığına pişman olduğun* bir şey var mı?” (<http://www.formspring.me>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Kalıbın ilk bölümündeki fiil kısımları aynı ögelerin arasına hiçbir unsurun girmemesi, incelediğimiz yapının anlatım kalıbı olmasını sağlayan önemli bir özelliktir. Kullanıcı, ilk bölümde ögeleri art arda getirerek ifadesini pekiştirmeye

çalışmakta, ögelerin bütün olarak *pişman, pişman ol- ~ et-* sözcüklerine bağlanmasını istemektedir. Yapılan taramalar sırasında, kalıbın ilk bölümündeki ögelerin arasına özellikle *ve, veya*, yinelemeli bağlacın ikinci ögesi olarak *de* gibi bağlaçların girebildiği görülmüştür. Bu durum, söz konusu ögelerin bağımsız olarak *pişman, pişman ol- ~ et-* sözcüklerine bağlanmasına ve buna bağlı olarak kalıbın anlamsal işlevinin çok zayıflamasına ya da yok olmasına neden olmaktadır. Aşağıdaki örneklerin ilk ikisinde anlatım kalıbı olma durumu zayıflamış olarak devam ederken son örnek, anlatım kalıbı olma özelliğini yitirmiştir:

“Bu arkadaş kendisini müşkül mevkide bıraktığım için bana fena içerlemiş, beni *getirdiğine de, getireceğine de pişman olmuştu,*” (Sabahattin Ali / Kağrı / Ses -100)

“Aşırı ses kirliliği nedeniyle ülkemizi terk eden, buraya *geldiğine ve geleceğine pişman olan* turistlerin bıraktığı mektuplardan bazı satırları kamuoyumuzla paylaşmak istiyorum.” (<http://www.kibrisgazetesi.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

7. “Tabi hepinizin alıştığı bir durum var. O da nedir? Duygusal, içeriğinde kendinden birşeyler olan, *sevdiğine veya seveceğine pişman olduğu* kişiye hitafen yazılmış, aman dur iki dk bir şiir yazayım arkadaşlarımda yorum yazsın metni ama o benden çıkmaz” (<http://arizaaa.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

Kalıbın ilk bölümünde bulunan fiil kısımları aynı ögelerin yer değiştirememesi de incelediğimiz yapının anlatım kalıbı olmasını sağlayan önemli bir özelliktir. Kalıbın, ilk bölümündeki ögelerin ilkinin $-^{\circ}p$ zarf-fiili aldığı dizilişinde bu durum açıkça görülürken (**gelip** geleceğine ~ geldiğine pişman → geleceğine ~ geldiğine **gelip** pişman), ilk bölümündeki ögelerin ilkinin $(-D^{\circ}k + iy. eki + +A)$, ikincisinin $(-AcAk + iy. eki + +A)$ ek öbeğini aldığı dizilişinde, konuşma dilinin rahatlığıyla yer değişikliği yaşanabilmekte ancak bu durumda, yer değişikliği öncesi bu ögeler arasında var olan yapısal bağ zayıflamakta ve bu ögeler, sıfat-fiil ekleri aracılığıyla zamansal bir derecelendirme ifadesi için kullanılmış gibi görünmektedir:

“Değmezmiş , gerçekten değmezmiş Aynı tas , aynı hamam kuşçuluğa devam.. Bir sorsaydınız, bakalım ne anlatmak istemişim. **Söyleyeceğime, söylediğime pişman ettiniz** beni.” (<http://www.guvercinbirliigi.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“ne biçim insanlarsınız ya **yazacağına yazdığına pişman ediyorsunuz** adamı.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

2.1.1.4. *alış o alış vb.*

(-(y)°ş ekli ad-fiil) + [(o) + (aynı ad-fiil)]

Bu anlatım kalıbı, -(y)°ş ekli ad-fiil ile bu ad-fiilin, *o* işaret sıfatıyla sıfat tamlaması kurmuş hâlimden meydana gelmektedir:

“O dönemde okula gizlice sokulan Ahmet Mithat Efendi’nin Tercüman-ı Hakikat gazetesindeki yazıların etkisiyle yazarlığa özenmiş. *Özeniş o özeniş*, bütün ömrü boyunca sıkıntıları, cefaları, çekileri, belaları göğüsleye göğüsleye yazıp durmuş dergilerde, gazetelerde.” (VG-147)

“Bu, imkânı yok, ben gidemem, sözü üzerine bizim sinirli genç arkadaş, tekrar somurttu ve bir iki dakika kadar yanımda sessiz oturduktan sonra yine hiç ses çıkarmadan hiddetle fırladı, gitti. *Gidiş o gidişti*. Ne ertesi günü, ne daha ertesi günü ve gece hiç görünmedi.” (OCK-45)

(-(y)°ş ekli ad-fiil) + [(o) + (aynı ad-fiil)] yapısı, öğeleri formüldeki gibi dizildiğinde yeni anlamları açığa çıkarması, sabit ve değişken öğeleri olması gibi özellikleriyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Hatiboğlu (1971, s. 99) ve Akyalçın’a (2007, s. 289, 298) göre bu kalıp bir *ikilemedir*.

Demircan (1990, s. 83), incelediğimiz kalıbı “eş biçimli ama aralı yineleme” olarak kabul etmektedir.

Erdal’a (1998, s. 58) göre “kaçış o kaçış, gidiş o gidiş” biçiminde örneklenebilen yapı, “deyimsel kullanım”dır ve “nitelenen eylemin canlı, etkileyici ve ileride ulaşılabilecek sonuçlara sahip olduğunu” belirtmektedir.

2.1.1.4.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın sabit sözcüğü, kalıbın ikinci bölümündeki ad-fiilin sıfatı durumundaki *o* sözcüğüdür. İnternet’te belirlenen birkaç örnekte ise sabit sözcük *o*’nun yerini *bu* işaret sıfatı almıştır:

“Evet arkadaşlar ben başka bir nickle 1 sene önce üye olmuştum. Bu adla bir daha geldim ki *geliş bu geliş* aslında gözüm hep burada olsada takılmıyordum Mr.zipir benim real arkadaşın real sevgilisi çıktı bulduğumda geldim. İletişim kurmak için 1 sene öncesi gibi geldik gitmeyelim dedim sonrada kaldık” (<http://www.tasarimerkezi.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“ ‘akıllan da gel’ dedi Tanrı şu dünya aleminin zincirli damından... ben yanlış anladım zinciri incir sanıp dibine konakladım... derken uzun gagalı bir kuş geldi yedi bütün incirleri kendi dibimde kalakaldım!.. *kalış, bu kalış* işte!.. yarın nasıl biri olurum, bilmiyorum...” (<http://www.siirakademisi.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

Bize göre yukarıdaki örnekler, istisna kullanımlardır. Ayrıca *o* yerine *bu* işaret sıfatı kullanımı, sınırlı da olsa kalıbın sağladığı anlamsal işlevlere zarar vermektedir. *O*'ya göre daha yakını işaret eden *bu* sıfatı kullanıldığında, sıfatın belirttiği ad-fiile dikkat çekilmiş, bu ad-fiil öne çıkarılmış olmakta ve kalıbın sabit ögesi *o* işaret sıfatı olan asıl dizilişine göre, *bu* işaret sıfatı daha vurgulu söylenmektedir.

Kalıbın İnternet'te belirlenen bir başka dizilişinde, *o* işaret sıfatı, kalıbın ilk ad fiilinin de önünde yer almakta ve bu durum kalıba zarar vermemektedir. Taranan kitaplarda belirlenemeyen ve İnternet'te de sınırlı sayıda örneğiyle karşılaşılabildiği için, kalıp formülüne yansıtılmayan bu dizilişin bazı örnekleri şu şekildedir.

“Alanzinho ve Umut'la maça başlayan Şenol hoca, daha en başta kazanma isteğini ortaya koydu. Maç başladı, Trabzonsporlu oyuncular topu aldı. **O alış o alış**. İkinci yarının ilk dakikaları hariç Kasımpaşa'nın amacının ne olduğu anlaşılamadı?” (<http://www.vakfikebir.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Samsung Fotograf makinem garanti süresi içinde arızalandı. Yetkili servise verdim. **O veriş o veriş** makina ne tamir oldu ve ne de yenisi verildi.” (<http://www.ceplab.com>, Erişim Tarihi: 09.01.2011)

Bazen de kalıbın ilk ad-fiilinin başında *o*, ikincisinin başında *bu* işaret sıfatı bulunmaktadır. Bu diziliş de yukarıda örnekleri verilen $(-(y)^{\circ}\text{ş ekli ad-fiil}) + [(bu) + (aynı ad-fiil)]$ dizilişi gibi, *bu* işaret sıfatı dolayısıyla, kalıplığını zedeleyici özelliklere sahiptir:

“Artık Trabzon'a dönmeğe karar vermiştim. Giresun'daki ufak matbaayı Nûri Ahmed Çimşid'e devrederek Trabzon'a geldim. **O geliş bu geliş**... Yeni Yol'u burada devam ettirdim.” (<http://www.ilkhbergazete.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“googledan tesadüfen buldum çok sıcak geldi kaldım **o kalış bu kalış**” (<http://www.forumlegal.net>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

$-(y)^{\circ}\text{ş}$ ad-fiil eki, kalıbın sabit eki durumundadır. Kemal Tahir'in bir eserinde belirlenen bir örnekte ise bu ekin yerini *-mA* almıştır:

“Mazmanoğlu Hacı Aptullah o sabah da rahat uyanmış, gerinmiş, esnemiş bir cigara yakıp bu günü sayarak ne kadar ceza kaldığını, her günkü gibi hesaba vurunca apansız tam üç ay cezası kaldığını anlayarak ‘hıh’ diyerekten sol dirseğine dayanıp kalkınmıştı. ‘Ceza üç aya... Hey koca tanrı ne demektir bu? Cezayı biz tepelemişiz yahu! On iki yılı on iki başlı yılan ejderhası gibi tepeleyip savuşmuşuz koca tanrının desteğiyle... Oh ki gücüne kuvvetine kurban

olduğum koca tanrı...’ işte *davranış o davranış!* Yatağı dirsekleyip *yekinme o yekinme!* O gün bu gündür uyku muyku, yeme içme, gülüp eğlenme hatta adam gibi öfkelenip ağız tadıyla dalaşma hak getire...” (<http://www.scribd.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

-(y)°ş ve -mA ekleri, eklendikleri fiildeki oluş ve kılışın anlamını değiştirmeden bunları ad yapan eklerdir ancak -mA eki, kılış adı yaptığı halde, -(y)°ş eki daha çok kılışın tarzını gösteren adlar yapar, yani fiil kök veya gövdesini tarz gösterme işleviyle ad yapar (Korkmaz, 2003, s. 899). Bu özelliği dolayısıyla da incelediğimiz kalıpta -mA yerine -(y)°ş eki yer alır. Yukarıdaki durum ise kullanıcının, -mA ekli örnek öncesindeki -(y)°ş ekli örneğin etkisinde kalarak örneksene yöntemiyle -mA ekli örnek türetmesi şeklinde açıklanabilir.

Kalıp, -(y)°ş ekli değişken fiilin kılışında herhangi sınırlama yapmamaktadır. Kalıbın değişken fiili, *olumsuz* da olabilmektedir ancak fiilin olumsuzluğu, kalıbın anlamsal işlev veya işlevlerini azalttığı için (bk. 2.1.1.4.3.), kalıbın değişken fiili çoğunlukla olumludur. Değişken fiili olumsuz olan birkaç örnek şu şekildedir:

“Tabip dayanışması birden devreye girdi, N’aberal cezaevine girmede! *Girmeyiş o girmeyiş!* 20 aydır hastahane de kendisine tahsis edilen lüks odada tedavi ediliyor.” (<http://www.sutunhaber.com>, Erişim Tarihi: 09.01.2011)

“en son 6 yaşında içki içtim, *içmeyiş o içmeyiş* oldu.” (<http://dereotundannefretederim.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 09.01.2011)

Değişken fiil, değişik yapılara da sahip olabilmektedir ancak değişken fiili, *fiil + yardımcı fiil* biçiminde kurulmuş kalıp örneğine İnternet’te bile rastlanmamıştır. Sadece taranan kitaplarda ve İnternet’te belirlenen kalıp örneklerine bakılarak incelediğimiz kalıpta çoğunlukla, ses sayısı açısından *kısa* fiillerin tercih edildiği söyleyebilir. Öyle ki değişken fiili, *isim soylu öge + yardımcı fiil* biçiminde kurulmuş kalıp örneklerinde, genellikle kalıbın isim soylu ögesi olarak sadece -(y)°ş ekli yardımcı fiil kullanılmaktadır. Değişken fiili yapıca birleşik olan bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

“Bu hizmeti dört yıl sürer ve meslekî gelişimini daha da üst noktalara taşımak üzere, 1969 yılında tabip albay rütbesiyle deniz kuvvetlerinden emekli olarak New York’a göç eder. *Göç ediş, o ediş...* Bundan sonra da adım adım ve her bir adımı dişiyile tırnağıyla kazıyarak, ABD’nin en tanınmış beyin cerrahlarından birine dönüşecektir.” (<http://bilici.net/index.php?option=com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Bugün modern mimarinin başyapıtlarından biri olarak kabul edilen binanın mimarı Danimarkalı Jorn Utzon. Yapım süresince bütçeyi aştığı ve yeterince (!) yaratıcı olmadığı için o kadar çok eleştirilmiş ki, inşaatın bitmesini beklemeden ülkeyi terk etmiş. *Ediş o ediş*. Bir daha geri dönmemiş.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Boğaziçi Üniversitesi’nden Fizik Profesörü Don Frey, Bodrum’da arkeoloji araştırması için gönüllü dalgıç arıyormuş. O da o sıralar yelkencilikle uğraştığı için başvurmuş. *Gönüllü oluş o oluş*. 1975 yılında 1982 yılına kadar Bodrum’daki Denizaltı Arkeoloji Enstitüsü’nde (INA) her yaz çalışmış.” (<http://webarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“— Bir ara gaza geldim siyasete girmeye karar verdim ve Demirel’e gittim. Dedim ki; ‘Sayın Cumhurbaşkanım bizim 25 milyon taraftarımız var.’ Dedi ki; ‘Saydınız mı?’ Dedim, ‘Efendim tescilli, saymaya ne gerek var. Ben bir parti kursam seçimlere girsem ne olur?’ Demirel ‘Sen onu geç. O iş öyle olmaz’ dedi beni vazgeçirdi. *Vazgeçiş o vazgeçiş* işte...” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

Kalıbın ikinci bölümündeki -(y)°ş ekli ad-fiil, ek fiil aracılığıyla hep çekimli durumdadır. Bu öge, ek fiilin tüm kipleriyle çekimlenebilmekle birlikte, çoğunlukla ek fiilin *gz.* kipiyle çekimlidir ve yine çoğunlukla +t°r eki olmadan kalıpta yer alır. Kalıptan önceki ve sonraki cümlelerin yüklemeleri kaçınıcı kişiyle çekimli olursa olsun, kalıbın ikinci bölümündeki ad-fiil, hep *üçüncü teklik* kişi durumundadır. İncelediğimiz dizilişin bu özellikleri, ne kadar güçlü bir kalıplaşma yaşadığını da göstermektedir:

“o gün o duman soluk borusundan aşağıya iner... *iniş o iniştir*. artık geri dönülemez noktadadır insan.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Epey debelendi yerlerde yattı,
Kendince bir şeyler anlatacaktı,
Vazgeçti fikrinden sigara yaktı,

Yakış o yakıştı görmedim daha,” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 11.01.2011)

“biraz kızdım ve dayanamayıp kulağından tutup trübüne getirdim *geliş o gelişmiş* meğerse şimdi yaşı 32 ve hala trübün kovalıyor.” (<http://www.tribundergi.com>, Erişim Tarihi: 10.01.2011)

“*Gidiş o gidişe* bekledin gelmediyse İki satır yazmadıysa unut onu arkadaş” (<http://www.sombahar.com>, Erişim Tarihi: 10.01.2011)

Bu anlatım kalıbının, taranan kitaplarda sadece beş örneği belirlenebilmiştir. Belirlenen örneklerin ikisinde isim soylu öge *gidiş*, birinde *çıkış*, birinde *özeniş* ve

birinde de *veriş* sözcüğüdür.

Kalıp örneklerinin önündeki ve ardındaki cümleler benzer özellikler taşımaktadır. Taranan kitaplarda belirlenen beş örneğin dördünde, *kalıbın ad-fiilinin olumlu fiil hâli*, geçmiş zaman kiplerinden biriyle çekimli bir biçimde, kalıptan hemen önceki cümlenin yüklemi durumundadır:

“O dönemde okula gizlice sokulan Ahmet Mithat Efendi’nin Tercüman-ı Hakikat gazetesindeki yazıların etkisiyle yazarlığa **özenmiş**. *Özeniş o özeniş*, bütün ömrü boyunca sıkıntıları, cefaları, çekileri, belaları göğüsleye göğüsleye yazıp durmuş dergilerde, gazetelerde.” (VG-147)

Sadece bir örnekte, dizilişten hemen önceki cümlenin yüklemi, kalıbın ad-fiilinin fiil hâli değildir ancak dizilişten önceki cümlenin yüklemi, yine *geçmiş zaman* kipiyle çekimlidir:

“Benim babam Nizamettin isminde bir süvari binbaşısıydı. Annemle evlendiği sene Diyarbakır’a **göndermişler**, *gidiş o gidiş*. Artık bir daha İstanbul’a dönmemiş.” (RNG-11)

Bu durumun ortaya çıkmasında, *git-* fiilinin *gönder-* fiiliyle anlamsal ve kılınış yakınlığı ile *gidiş o gidiş* dizilişinin *deyimleşme* süreci yaşıyor olmasının etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Kalıbın ardından gelen cümlenin yüklemi, beş örneğin üçünde olumsuz, ikisinde olumludur. Bunun nedeni de bu anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevlerin farklılığıdır. Kalıp, ad-fiilinin bildirdiği işin varlığına, gerçekleşme anının önemine bir vurgu ve bu vurgudan hareketle ad-fiilinin bildirdiği işin veya bu işle ilişkili başka bir işin bir daha gerçekleşmediğini ifade ettiğinde, kalıptan sonraki cümlenin yüklemi olumsuz; ad-fiilin bildirdiği işin kendisinin ya da işle ilişkili başka bir işin devamlı gerçekleştiğini ifade ettiğinde ise kalıptan sonraki cümlenin yüklemi olumlu olmaktadır. (bk. 2.1.1.4.3.)

Beş örneğin dördünde, kalıptan hemen sonraki cümlenin yüklemi, dizilişten hemen önceki cümlenin yüklemiyle *aynı kip ekiyle* çekimlenmiştir. Farklı kip ekiyle çekimlenen yüklemnin nedeni, bu anlatım kalıbının ad-fiilinin, bildirdiği işle ilişkili bir eylemin devamlı gerçekleştiğini anlatmasıdır:

“Berber: ... Gece oldu mu, ikimiz de yorgunluktan bitkin, çorbamızı içer içmez, küt yatağa, leş gibi uyurduk. Derken ustura verdiler elime. *Veriş o veriş*. Onsekiz yıldır bu izi sürerim. Evlendim.” (TÖ-63)

Belirlenen örneklerin hiçbirinde kullanıcılar, özne ve yüklemden oluşan kalıbın öğeleri arasına herhangi bir noktalama işareti koymamıştır. Bu durum, yapının anlamsal olarak bir bütün olduğunun kullanıcılarca kabul edildiğini göstermektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Bir fırtına, bir fırtına ki, küçücük kayık balıkçıyla beraber alabora oluvermiş. *Oluş o oluş, gidiş o gidiş*. Oğul acısıyla yüreği yanan yaşlı ana dizlerini dövmüş, içinden boşalan alevle ah etmiş” (<http://www.mecazen.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Hasan, bu gece kulübünün işletmecisi ‘Karazona’ olarak tanınmaya ve ün yapmaya başlıyor. *Başlayış o başlayış...* O noktadan buralara ‘Karazona’ adı efsaneleşip gidiyor.” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

“Kalk” diye bağırdı, ‘Ben bu halde damadıyla kızımın beni İtalya’ya götürmelerini sağladım. Sen de hemen giyin, akşam balık yemeğe gidiyoruz’ dedi. Gerçekten *kalkış o kalkış...* Koltuk değneği ile seke seke her yere gitmeye başladım.” (<http://pazarvatan.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“annesine ben şehit oldum anne der ve annesi şöyle der; hayır oğlum sen yaşıyorsun ve askerdesin der anne sakına üzülme der annesine ve annesini *görüş o görüş* ve hikaye burada biter” (<http://www.tatliaskim.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Kiralık bisikletler vardı. Dayımın yardımıyla koydum kışımı selesine. Çevirdim pedalları. *Sürüş o sürüş...* Annem, babam ve kardeşim balkonda beni izlerken; dayım ‘Aferin yeğenime’ diyordu. Sanki yıllardır bisiklete binmiş gibiydim. 2 tur, 3 tur, 4 tur derken resmen deliye dönmüştüm.” (<http://ersinduzen.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

“Tekneyi aldılar, bir iki tur attılar.. Sonra karaya çektiler, sağını solunu düzelterekler, altındaki yosunları kazıyacaktılar. boya atacaktılar falan.. *Çekiş o çekiş..* Tekne beş yıl deniz yüzü görmedi..” (<http://haber.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

“sadri telefonla arar gel tarık biraz dertleşelim tarık ta olmaz sen gel falan filan der tarık ta kesin o an dostunu yalnız bırakmak istemez ve nazın yanına gitmez *gitmeyiş o gitmeyiş* artık” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 09.01.2011)

“Yeni sezonda 6. hafta sonunda yeniden Adana’nın yolları taştan türküsünü mırıldanarak güneye doğru iniş yapar Kemal Hoca. Geçtiğimiz sezon için *iniş o iniştir*. Hiç bir yere kımıldamaz.” (<http://www.futbolekstra.net>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“en güzel yaz dizilerindedir keremcemi orda sevdim *o seviş o seviş* zaten dizide keremcem çıktığı için bitti” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 14.01.2011)

“Gece 2’ye kadar kah biz kah hemşireler çimdikledik minicik topuklarından, uyanıp iki ağız meme emsinler diye. Gece 2’de ağlayarak uyandılar. *O uyanış, bu uyanış.*” (<http://nisanguney.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

2.1.1.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

İncelediğimiz kalıp, daha önce de belirtildiği gibi (bk. 2.1.1.4.), Hatiboğlu ve Akyalçın’a göre bir *ikilemedir*. Demircan ise incelediğimiz kalıbı “eş biçimli ama aralı yineleme” olarak kabul etmektedir.

Bu anlatım kalıbının *ikileme* sayılması çok kolay görünmemektedir. Bunun başlıca nedenleri, dizilişin yapısal özelliği ve söz dizimsel durumudur. İkilemeler, uzun yüzyıllar birlikte kullanıla kullanıla birkaç bakımdan kalıplaşmış sözcüklerdir. Kalıplaşma o kadar kesindir ki ikilemelerde kullanılan bazı sözcüklerin sırası değiştirilemez, bazıları da tek başlarına yaşayamazlar, kullanılamazlar (Hatiboğlu, 1971, s. 15). İkilemelerde, ikilemeyi oluşturan iki kelime aynı anlamı ifade eder hâle gelir. İkilemelerin içindeki her bir kelime, cümle içinde görev yönünden aynı işlevi yüklenir (Erdem, 2005, s. 190).

Ele aldığımız anlatım kalıbında, ikilemeye ait bu özellikleri tam olarak görememekteyiz. *-(y)°ş ekli ad-fiil) + [(o) + (aynı ad-fiil)]* dizilişindeki anlatım kalıbının, tekrarlanan *-(y)°ş ekli ad-fiil* öğelerinin arasında *o* işaret sıfatı bulunmaktadır. Böylece dizilişin ikinci kısmı bir sıfat tamlamasına dönüşmüş durumdadır. Bu durum, ikilemelerdeki *kalıplaşmada kesinlik* ilkesine aykırıdır. Bir örnekle açıklamaya çalışırsak, *çıkış o çıkış* dizilişinde, *çıkış* sözcüğü ikilenmemekte, *o* işaret sıfatını alarak yinelenmektedir ancak Hatiboğlu’ya (1971, s. 22) göre bu diziliş ve bu diziliş gibi tekrarlanan öğeleri arasına öge giren *yalnız ve yalnız, ev de ev, ağladı da ağladı, yapar mı yapar, zengin mi zengin* gibi dizilişler de “aralıklı ikileme”dir. Hatta “Aç vatan göğsünü ilahına aç” dizesindeki *aç .. aç* yapısı bile ona göre “ayrı ikileme”dir ancak Hatiboğlu, bu tür “ayrı ikileme”lerin kalıplaşmamış olduğunu söyleyerek, ikilemelerle ilgili kendi koyduğu kalıplaşmada kesinlik ilkesine de uymamış olmaktadır.

Bu anlatım kalıbı, *özne + yüklem* dizilişinde bir cümledir:

Veriş (ö.) o veriş (y.) (TÖ -63) / *Özeniş (ö.) o özeniş (y.)* (VG-147)

Kalıbın sıfat tamlaması biçimindeki ikinci kısmı, ek fiil ile -sıklıkla da *geniş zamanı* olmak üzere- çekime girerek *yüklem* olmuştur ve yüklem hep *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Bu anlatım kalıbının örnekleri *ikileme* olarak kabul edilirse bu

çözümlemeyi yapmak mümkün olmamaktadır çünkü ikileme bir sözcük öbeğidir ve cümle çözümlemelerinde bir bütün hâlinde değerlendirilir.

Delice (2003, s. 33) “ancak ve ancak, aptal mı aptal” gibi yapıları; ilki *pekiştirmek*, ikincisi *abartı* amacıyla oluşturulmuş ikileme öbeği saymaktadır ancak Delice, verdiği bu bilginin hemen devamında “ev mi ev, iş mi iş” gibi yapıları, *özne + yüklem* yapısında cümle oldukları için ve anlamsal bütünlük ancak cümle düzeyinde olduğu için sözcük öbeği saymamak gerektiğini belirtmektedir.

İncelediğimiz anlatım kalıbı, hem ikilemelerde gerçekleşen kalıplaşmada kesinlik hem de *özne + yüklem* dizilişinde bir cümle olması nedeniyle bize göre ikileme öbeği olmaktan uzaktır, dizilişte sadece bir *yineleme* gerçekleşmektedir.

Kalıbın *özne + yüklem* dizilişinde bir cümle olduğunu kanıtlayan bir başka durum da kalıbın, sıfat tamlaması biçimindeki ikinci bölümünün, *+t^or* ekini alabilmesi ve ek fiilin *gz.* dışındaki kipleriyle de çekime girebilmesidir.

Taranan kitaplarda belirlenen kalıp örneklerinin tamamı ve İnternet’te belirlenen örneklerin büyük bir kısmı; önüne, ardına veya ortasına hiçbir unsur almamış, özne ve yüklemden ibaret dizilişlerdir. Bu durum, incelediğimiz yapının güçlü bir kalıplaşma yaşadığını göstermektedir. Bu kalıplaşma öylesine belirgindir ki kalıp bazen, bir sözcük öbeğinin bir parçası ya da yargı bildirme özelliğini yitirip zarflaşarak bir cümlenin zarf tümleci olabilmektedir:

“Haydi şu ağacın gölgesine yatayım da artık güzel bir uygu çekeyim demiş. *Uyuyuş o uyuyuş olmuş.*” (**kalıp, birleşik fiilin isim soylu ögesi durumundadır.** / <http://site.mynet.com>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

“arkadaşım evden hiç çıkmıyordu merak etim meyersem bütün gün bilgisayarının başından kalkmıyormuş bikaç gün evinde kaldım geçe yarısı açmış avatar vsp falan gibi şeyler söylenip duruyordu napıyorsun diye sordum ve *soruş o soruştur burdayım* azıcık site kurallarına uymayan hatalar yapsam da kendimi düzelttim ve burayı çok sevdim” (**Kalıp, bir cümlenin zarf tümleci durumundadır.** / <http://www.vazgectimsenden.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Hazır *uçuş bu uçuş* bir de: ‘Cumhurbaşkanlığı seçimi halk için bir son dakika sürprizi olmamalı’ **dedim.** ‘Merak etmeyin tavsiye dinleriz’ dedi.” (**Kalıp, bir cümlenin zarf tümleci durumundadır.** / <http://www.anlayis.net>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

Ender de olsa kalıbın ilk bölümündeki ad-fiil, başka unsurlarla bir ad-fiil öbeği olabilmektedir. Bu durum gerçekleştiğinde, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, asıl kalıbın *özne + yüklem*den oluştuğu daha açık görülebilmektedir:

“Bir harita yaptık dizayn ettik silahları karakterleri ayarladık, oyuna multiplayerdan girdik farzedelim. Yerde duran silahın üzerine gidip silahı aldık ve **o silah alış o alış** bir daha yok, o yerdeki silahı alınca tekrar orda çıkmasını istiyorum.” (<http://www.chip.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Yarışmanın başında çekimlerden izlenim yazmak için Panama’ya gitmiştim ama o kadar. **Panama’dan dönüş o dönüş**, bir daha ilgilenmedim.” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“**Sizinle en son sohbetten sonra bir kalkış o kalkış**.. Namaza sıkı sıkı sarıldım.. Bir kılmaya başladım iki gündür hazır hafta sonuydu bir de..” (<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

Erdal’ın, “kaçış o kaçış, gidiş o gidiş” biçiminde örneklenebilen yapıları, “deyimsel kullanım” saydığı daha önce belirtilmişti (bk. 2.1.1.4.). *Gidiş o gidiş* dizilişi de bazı deyim sözlüklerinde (Çotuksöken, 1988, s. 83; Püsküllüoğlu, 1998, s. 373, <http://tdkterim.gov.tr>) yer almasıyla dikkat çekmektedir.

Deyimleşmiş İkilemeler adlı bildirisinde M. Özkan (2004, s. 2289-2317), ikilemelerin deyimleşmesinin Türkiye Türkçesinde sık yařandđđını, ikilemeler içerisinde en çok deyimleşme eğiliminde bulunanların, aynı sözcüğün tekrarlanması ile kurulanlar olduğunu ve aynı kelimenin tekrarlanmasıyla kurulan deyimleşmiş ikilemeler arasında araya başka öge olarak oluşmuş ikilemelerin de bulunduğunu belirtmektedir. M. Özkan’a göre ikilemeler kalıplaşmış dil anlatımlarıdır. Yüzyıllardan beri birlikte kullanılan kelimeler, biçim ve anlam yönünden öylesine kalıplaşmışlardır ki, ikilemede kullanılan kelimelerin sırası değiştirilemeyeceği gibi, bazen bu kelimeler tek başlarına bile kullanılamamaktadır. Bu kalıplaşmada iki kelime anlamca kaynaşarak farklı bir kavramı ifade ederek deyimleşme özelliği de gösterebilmektedir.

Çotuksöken’e (1988, s. 7) göre deyimlerde anlam kalıplaşması olayı görülür. Deyimi oluşturan iki ya da daha çok sözcükten biri, bazen birkaçı bazen de tümü anlam kaymasına uğrar, bambaşka ya da temel anlama yakın bir anlam kazanarak yeni bir eylemi, durumu, değerlendirmeyi, kişiye, nesneyi vb.ni belirtir. Bir söz öbeğinin anlamsal yükü, hangi ortam ve durumlarda kullanılacağının belirginlik kazanması ve dilsel beğeniye yatkınlđđı; yaygınlđđını, kullanılabilirliğini sağlayabiliyorsa, bu söz öbeğinin deyimleşmemesi için hiçbir neden yoktur.

Bu tespitlerden hareketle *gidiş o gidiş* kalıbının, ikileme iken deyimleşmiş bir yapı olduğu sonucuna varılabilir ancak bize göre bu yapı, deyim olarak kabul edilmesi için gerekli şartları bütünüyle taşımamaktadır. *Gidiş o gidiş* örneğiyle ortaya çıkan

anlam, bu örneğe özgü, sadece bu örnek kullanıldığında ortaya çıkan bir anlam değildir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, başka kalıp örneklerinde de aynı anlamın ortaya çıkması söz konusudur:

“Ve çıktı dışarı Dümelli ağlaya ağlaya. *Çıkış o çıkış*, onu bir daha görmediler. Ve üç gün sonra öldü kadın...” (NH-399)

Bu anlatım kalıplarının, *gidiş o gidiş* ve *çıkış o çıkış* dizilişlerinin kullanımıyla açığa çıkan aynı anlamsal işlevin yanı sıra, ad-fiillerinin fiil hâllerinden kaynaklanan anlamları da bulunmaktadır. Nitekim *gidiş o gidiş* dizilişini deyim olarak kabul eden Püsküllüoğlu’ya (1998, s. 373) göre bu yapı “söz konusu kimsenin gittikten sonra uzun bir süre geçtiği halde dönmediğini” anlatmaktadır. Püsküllüoğlu, bu açıklamasını “Benden borç aldı gitti, gidiş o gidiş!” örneğiyle desteklemektedir. Araştırmacının açıklamasındaki *dönme* işi, *git-* fiilinin bir sonucudur ve bu fiilin tercih edilmesinden kaynaklanmaktadır; *dönme* işinin uzun bir süre geçtiği hâlde gerçekleşmemesi ise, dizilişin ortaya çıkardığı anlamdır.

Gidiş o gidiş yapısını deyim olmaktan uzaklaştıran bir başka neden, yapının - (y)°ş ekli ad-fiilinin değişkenliğidir. Deyimler, cümle yapıları ve ana sözcükleri değişmeyen kalıplaşmış yapılardır (Aksoy, 1988, s. 44). *Gidiş o gidiş* dizilişi ile elde edilen anlamsal işlevler (bk. 2.1.1.4.3.), herhangi bir fiile ad-fiil eki -°ş getirilmesiyle elde edilen ad-fiil ile bu ad-fiilin *o* işaret sıfatıyla sıfat tamlaması kurmuş hâlden de elde edilmektedir.

Bu anlatım kalıbının taranan kitaplarda belirlenen örneklerinden sadece *gidiş o gidiş* dizilişi bazı deyim sözlüklerinde yer almakta; *çıkış o çıkış*, *özeniş o özeniş*, *veriş o veriş* örnekleri, taranan deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; <http://tdkterim.gov.tr>) bulunmamaktadır. Bize göre bu durum da bu anlatım kalıbının örneklerinin deyim olmadığını, *gidiş o gidiş* yapısının ise; Çotuksöken’in ifadesiyle “anlamsal yükü, hangi durumlarda kullanılacağıın belirginlik kazanması ve dilsel beğeniye yatkınlığı” sayesinde yaygınlık kazanmasıyla deyimleşme süreci yaşadığını göstermektedir.

2.1.1.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Erdal (1998, s. 58), “kaçış o kaçış, gidiş o gidiş” biçiminde örneklenebilen yapının, “nitelenen eylemin canlı, etkileyici ve ileride ulaşılabilecek sonuçlara sahip olduğunu” ifade ettiğini söyler. Türkçe Sözlük’e (2005, s. 762) göre de “gidiş o gidiş”

sözü, “konuşmaya konu olan kimsenin bir daha dönmediğini” anlatır.

Bize göre kalıbın sağladığı temel anlamsal işlev, kalıbın yinelenen ögesi olan *ad-fiilin varlığının ve bildirdiği işin ilk gerçekleşme anının önemini vurgulama* ve *ad-fiilin bildirdiği işe ilişkin bir daha gerçekleşememe veya sürekli gerçekleşmedir*. Bu işlevde, ad-fiilin fiilinin kılınışının bir önemi yoktur. Fiil başlamalı, bitmeli ya da sürekli bir fiil olabilir ancak fiilin kılınışına göre, ad-fiilin bildirdiği işin, kalıptaki kullanımının ardından sürekli gerçekleşmesi, kesintisiz olabildiği gibi, devamlı olarak başlayıp bitme biçiminde de olabilmektedir. Aşağıdaki örneklerin birincisinde ve üçüncüsünde kalıbın ad-fiilin fiili *bitmeli* kılınışlı *al-*, ikincisinde ve dördüncüsünde de *sürekli* kılınışlı *ara-* fiilidir. Kalıp, örneklerin ilk ikisinde *ad-fiilin bildirdiği işin, bir daha gerçekleşemediğini* belirtirken son ikisinde *ad-fiilin bildirdiği işin sürekli gerçekleştiğini* ifade etmektedir:

“En dişli rakibini böylesine tartışmalı şekilde eleyen Fenerbahçe, kolayca yürüdü gitti, Kupayı aldı... *Alış o alış...* Taaa 27 senedir, bir daha da alamadı.” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Noktası: 08.01.2011)

“— Özel Numara’dan sizi rahatsız eden birine ne yapardınız?

— bi keresinde teli abime vermiştim *arayış o arayış* bi daha da ses gelmedi valla kim bilir ne söyledi” (<http://forum.kanka.net>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

“İki hafta öncesine kadar Radikal’i elime bile almamıştım. Ne olduysa oldu bayiden aldım, *alış o alış* her gün düzenli olarak alıyor ve okumaya doyamıyorum.” (<http://www.medyacafe.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Sonra bir gün aklıma geldi; dur dedim, şu kızı bir arayayım, çok cici bir kızdı. Aradım 3 ay sonra *arayış o arayış*, o sonra beni aradı, sonra ben onu aradım derken gelişti her şey.” (<http://de-de.facebook.com>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

Bazen kalıp, ad-fiilin bildirdiği işin kendisinin değil de kendisiyle ilişkili çoğu zaman da kendisinin bir sonucu olan başka bir olumlu veya olumsuz işin, durumun habercisi olabilmektedir:

“Nasıl yaptım bilmiyorum ama yaklaşık 2 yıl olacak neredeyse, Vestel’den bir laptop alma hatasında bulundum. *Alış o alış*, 4-5 ay sonra bataryası dayanmamaya ve fişe takmadan kullanılmamaya başlandı.” (<http://www.sikayetvar.com>, Erişim Noktası: 08.01.2011)

“Özkan, Mülkiye’ye 1974’te girmiş. *Giriş o giriş...* Hala öğrenci...” (<http://www.kure.tv>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

Kalıbın ad-fiilin fiili olumsuz olduğunda, zorunlu olarak kalıp, sadece, ad-fiilin bildirdiği işin bir daha gerçekleşemediğini belirtir:

“Bu kadar ciddi bir şeyler duyuyorsun sevdiğin kadın hakkında ve bunu gidipte sormuyorsun üstelik *sormayış o sormayış* bi daha da zaten görüşmemişler.” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 14.01.2011)

Bazen kalıp, neredeyse sağladığı temel anlamsal işlevi unutturacak oranda baskın bir zaman bildiren zarf-fiil işlevi görebilmektedir:

“arkadaşım evden hiç çıkmıyordu merak etim meyersem bütün gün bilgisayarının başından kalkmıyormuş bikaç gün evinde kaldım geçe yarısı açmış avatar vsp falan gibi şeyler söylenip duruyordu napıyorsun diye sordum ve *sorusu o soruştur burdayım* azıcık site kurallarına uymayan hatalar yapsam da kendimi düzelttim ve burayı çok sevdim” (**Kalıp, -D°k + iyelik + +dAn beri zarf-fiili işlevindedir.** / <http://www.vazgectimsenden.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

“Hazır *uçuş bu uçuş* bir de: ‘Cumhurbaşkanlığı seçimi halk için bir son dakika sürprizi olmamalı’ **dedim**. ‘Merak etmeyin tavsiye dinleriz’ dedi.” (**Kalıp, -ken zarf-fiili işlevindedir.** / <http://www.anlayis.net>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

2.1.1.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Bu takım tarihin sahnesinden çıkıp gelecek bir ‘yeni ruhu bekleyen!’ uğultudur artık, arkasında sis çanları çalan bir *arayış...* *O arayış* dün gece maç sonuna kadar susmadı tribünlerde.” (<http://www.tumkoseyazilari.com>, Erişim Tarihi: 07.01.2011)

2. “Asıl beklediğim çıkışsa bu, ardıışık tavanlarla ve sancılı bir süreç içinde çok daha yukarı fiyatları görmeyi bekliyorum. Bugün haber geldi ve bir tavan yaşadık. Bu *çıkış o çıkış* olmayabilir, olabilir de, şu an bilebilecek konumda değiliz.” (<http://www.borsayorumu.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

3. “diyeceğim su ki Jackin ikinci kez kahraman olduğundan bahsediliyor sürekli 2. yanan arabadaki kadını çıkarmak birincisi de bizimkileri adadan kurtarmak olabilir diyorum ve sanırım *o kurtariş bu kurtariş* ya da desmond beach e dönücek ve hurleye penny nin gemisi olmadığını sölicecek telsizle jacke ulaşacaklar yeni entrikalar başlıckkk” (<http://www.yuzsekiz.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

4. “Takip ettiğim bloglara yorum yazmak adetim değildir sessizce okur hayalet gibi gezerim. Dayanamayıp yorum yazsam bile alt tarafta ki adsız butonuna tıklayıp ismimi yazardım olur biterdi. Amma velakin sevgili Zennube’nin bloğuna bir yorum yazdım ve alt tarafa tıkladım. o da ne? adsız bölümünü kaldırmış. ‘Google hesabınla gir’ dedi sayfa bana ben de ‘girerim ülen nooolcek’ dedim. Anaaaa bir baktım google hesabımı kullanarak bir blog

oluşturmuşum. 3 gün bloğun boş sayfası bana, ben ona baktıktan sonra ‘açılmış açılmıştır’ dedim. İşte bu *açılış o açılış*. Sıkılıp da silene kadar hayırlı olsun” (<http://bestamibey.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

5. “ne her gelmeyişi gidiştir, sanma ki ne de *gidiş o gidiştir*.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

6. “Dolayısıyla sergilenen herhangi bir davranışta, hangi davranış biçiminin özellikleri ağır basıyorsa, gösterilen *davranış o davranış* alanı içerisinde yer almaktadır.” (<http://web.firat.edu.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

7. “varsa böyle bir *buluş o buluş* kahrolsun çünkü fakir fukara susuzluktan kıvrandır..” (<http://www.google.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.01.2011)

Yukarıdaki metinlerin ilkindeki eğik yazılı sözün ilk bölümü, bağlı olduğu cümlelerin yüklemi; ikinci bölümü ise, ilk bölümün bağlı olduğu cümleyi takip eden cümlelerin öznesidir. İncelediğimiz kalıbın bölümlerinin aynı cümlelerin öğeleri olması gerektiği için, bu söz, incelediğimiz kalıbın bir örneği değildir.

İkinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci metinlerdeki eğik yazılı sözlerin bölümleri, incelediğimiz kalıptaki gibi *özne + yüklem* biçiminde aynı cümlelerin öğeleridir ancak bu dizilişlerin hiçbiri, incelediğimiz kalıpla sağlanan anlamları açığa çıkarmamaktadır. Ayrıca, bu sözler, incelediğimiz kalıbın örnekleri gibi seri bir biçimde de söylenmemektedir. Bu sözlerin bölümleri arasında söylenişte bir duraklama meydana gelmekte ve dizilerin ikinci bölümlerindeki *o* veya *bu* soru sıfatları, incelediğimiz kalıba göre daha vurgulu söylenmektedir.

-(y)°ş ad-fiil eki, incelediğimiz kalıpta olduğu gibi, fiildeki oluş veya kılışın anlamını değiştirmeden, eklendiği fiili ad yapabildiği gibi, eklendiği fiilin tarzını gösterme özelliğini yitirerek kalıcı adlar da yapabilmektedir. Altıncı ve yedinci metinlerdeki eğik yazılı sözlerdeki *davranış* ve *buluş* sözcükleri *kalıcı addır*. Bu yüzden de bu sözcükleri içeren yukarıdaki sözler, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri değildir.

2.1.1.5. *ev var ev var vb.*

[(is. soylu öge) + (var)] + [(aynı is. soylu öge) + (var)]

Kalıp, iki bölümden meydana gelmektedir. Ek fiilin *gz.* kipinin *üçüncü teklik* kişisiyle çekimli *var* sözcüğü, kendinden önceki değişken isim soylu öge ile dizilişin ilk bölümünü oluşturmakta; dizilişin ikinci bölümünde de aynı isim soylu öge ve *var* sözcüğü tekrarlanmaktadır:

“Böylesi çalışmaya can kurban diyorum. *Çalışma var, çalışma var*. Seve seve çalışma insanı bir çeşit özgürlüğe, kendi dar ve katı kabuğunu kırıp dünyaya açılma olanağı sağlar bence. Benedictin papazlarına göre çalışma, dua etmedir. Neye ama? Günahlardan kurtulmaya.” (VG-22)

“*ev var ev var*, doğalgazı var kömür sobalısı var, kombilisi var doğalgaz sobalısı var, tepede rüzgar alan cepheleri açık soğuk alan ev var, korunaklı ev var, 3 kişi yaşaması var 6 kişi yaşaması var.. var oğlu var” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 30.10.2010)

İncelediğimiz yapı; kullanıldığında açığa çıkan anlamsal işlevi, sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*. *Var* sözcüğü, kalıbın sabit ögesidir ve iki bölümde de sonda yer alır. Kalıbın iki bölümünde de *var* sözcüğünün önünde değişken bir *isim soylu öge* bulunmakta ve kalıbın bu dizilişi devrikleşmemektedir.

Dizdaroğlu (1976, s. 160), ilgeç tümleciyle ilgili bilgi verirken taranan kitaplarda belirleyip incelediğimiz kalıpla ilişkili gördüğümüz bir örneğin bir kısmı için “ilgeç tümleci” demektedir: “*At vardır*, yaz olsun, kış olsun işsiz gününde yazıya bırakılır.” (AS-45). Araştırmacıya göre bu örnekteki “at vardır” sözü, cümle ya da cümle niteliğinde olup, deyim niteliği kazanarak ilgeç tümleci olan sözlere dendir.

Özkan ve Musa (2004, s. 114-116), yabancı dillerin Türkçenin söz dizim üzerindeki etkisini inceledikleri makalelerinde, Türkçede birleşik cümlenin ögelerinin, başka dillerdeki aynı ögelerden farklı olarak bağlaçsız birleşebilme kabiliyetine sahip olduklarını belirtir. Araştırmacılara göre, cümlenin yardımcı ve asıl ögelerinin birbirlerine herhangi bir unsur olmadan bağlanmasının kökü çok eskilere dayanmaktadır. Özkan ve Musa bu durumu, N. Z. Gadjiyeva’ya ait olan ve kendilerinin de paylaştığı şu görüşle açıklamaktadır: Bu tür yapılar, aslında başlangıçta iki ayrı cümle olan birimlerin herhangi bir değişikliğe uğramadan sadece yan yana gelerek birleşmesinden önce sıralı cümle, daha sonra da bağımlı cümleler olarak gelişmesinden meydana gelmiştir. Bu gelişme süreci içerisinde de “tamlayan + tamlanan” yapısından dolayı yardımcı olan unsur, çekimli fiil olma kabiliyetini yitirerek fiilimsilere dönüşür. Türkçe fiillerin özünde de isim olduğu için bu durum çok kolay gerçekleşir. Bu görüşü desteklemek üzere N. Z. Gadjiyeva’nın verdiği örnekler arasında, incelediğimiz anlatım kalıbıyla ilişkili bir örnek de bulunmaktadır: “Arvad var, Ø ev tiker, arvad var / Ø ev yıhar. (Kadın var, ev diker; kadın var, ev yıkar. / ev yapan kadın var, ev yıkan kadın var.)”

İ. Özkan (2011, s. 1598), aşağıdaki gibi bir atasözünün parçası hâline gelmiş kalıp örneklerinin, Yunanca aslı “anaphora” olan ve dilimize “ön yineleme” olarak aktarılmış olan bir yineleme türü olduğu görüşündedir: “Gönül var otluğa konar, gönül var çöplüğe.”, “Kadın var, arpa unundan aş eder; kadın var, buğday unundan taş eder.”, “Kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir.”, “Söz var iş bitirir, söz var baş yitirir.”

2.1.1.5.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın sabit ögesi *var* sözcüğü, hep ek fiilin geniş zamanının *üçüncü teklik* kişisiyle çekimli durumdadır. *Var*'ın *+dır* ekini alması ise bu ekin işlevinin, kalıbın anlamsal işlevine zarar verme olasılığı dolayısıyla pek tercih edilen bir durum değildir. Ama aşağıdaki örnekte olduğu gibi mümkündür:

— kafan güzelse herşey çirkinse bile güzel gelir

— aynen öyleee

— Öyle deme ya içtiğinden içtiğine fark var ve *güzel vardır güzel vardır..*”

(<http://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 03.04.2011)

Ayrıca *var* sözcüğünün diziliş içerisindeyken; “mevcut, evrende veya düşüncede yer alan, yok karşıtı (Türkçe Sözlük, 2005, s. 2077)” anlamı zayıflamakta; *var* sözcüğü, *karşılaştırma* işlevi ile öne çıkmaktadır.

Kalıbın, örnekten örneğe değişebilen ve her örnekte yinelenen ögesi olan isim soylu ögenin *ad* ya da en azından *ad görevli* olması gerekmektedir. Ayrıca bu isim soylu öge, ancak çekim eki almadan kalıbın değişken ve yinelenen ögesi olabilmektedir:

“kapı kapıyı açar.. gerçekten de doğruluğu su götürmez bir vecize, belki de atasözü. özellikle de iş hususunda, tabi hangi kapının, ne tarafa açıldığı da mühim, şimdi *kapı var*, *kapı var* çünkü, ama her halükârda açılıyor işte kapılar,” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

“*güzel var güzel var...* bazısı kenarın dilberi olur, ağzında sakız; kimisi asaletin simgesi olur, resmini yap duvara as.” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 30.10.2010)

Bu anlatım kalıbı, mutlaka $[(is. soylu \text{ öge}) + (var)] + [(aynı is. soylu \text{ öge}) + (var)]$ biçiminde bir dizilişe sahip olmalıdır. Ayrıca bu anlatım kalıbının anlamsal işlevinin açığa çıkmasında, kalıbın kuruluşu kadar, *bağlamı* da etkilidir çünkü kalıbı, içinde bulunduğu bağlamdan ayrı yorumlamaya kalktığımızda diziliş, pekiştirme amaçlı basit bir cümle tekrarı gibi algılanabilmektedir.

Kalıbın önemli bir özelliği de benzer dizileriyle arasındaki vurgu ve söyleniş farkıdır. Kalıp içerisinde, ikinci bölümdeki değişken isim soylu ögenin vurgusu, normalde son hecedeyken ilk heceye kaymakta; normalde ilk hecedeyken de ilk hece daha vurgulu hâle gelmektedir. Ayrıca kalıp, söylenirken de ögeleri ayrı birer cümle değilmiş gibi daha seri bir biçimde ve ilk bölümü söylendikten sonra ikinci bölümün de geleceği beklentisini oluşturacak bir tarzda telaffuz edilmektedir:

“Hani *ayak var, ayak var*, anladın mı yani? Kiminin ayağı güzel, kimisininki çirkin” (Vurgu ilk heceye kaymıştır / <http://www.sondakika.com>, Erişim Tarihi: 28.12.2010)

“zevкли yanları da var tabi ama bankada memur olmak zor, uzman ya da teftiş olacan. bi de *banka var banka var, şube var şube var*, her yerde yatan memur da var ama genel olarak söylüyorum özel bankada çalışan her işi kıvrır bence zorlanmadan” (İlk hece daha vurgulu olmuştur / <http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 28.12.2010)

Taramalar esnasında, kalıbın farklı iki dizilişi daha belirlenmiştir. [(*is. soylu öge*) + (*var ~ vardır*) + (*f. + -r / -°r / -Ar*) ~ (*ek fiilin gz. kipiyle ç. is. soylu öge*)] + [(*aynı is. soylu öge*) + (*var ~ vardır*) + (*f.+ -r / -°r -Ar*) ~ (*ek fiilin gz. kipiyle ç. is. soylu öge*)] biçimindeki diziliş, iki ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bir isim soylu öge ve ek fiilin geniş zamanıyla çekimli *var* sözcüğü, *özne + yüklem*den oluşan bir cümle oluşturmakta ve bu cümleyi *geniş zamanla* çekimlenmiş bir fiil ya da ek fiilin *geniş zamanla* çekimlenmiş bir isim soylu öge takip etmektedir. Dizilişin ikinci bölümünde, ilk bölümdeki *isim soylu öge + var* yapısı tekrarlanmakta; kalıbın sonunda ise ilk bölümden en az birisi farklı ama bunların yüklem olanının yine fiilse *geniş zamanla*, isim soylu öge ise ek fiilin *geniş zamanla* çekimli olduğu ögeler yer almaktadır. Bu dizilişin, kalıbın asıl dizilişinden farklı bir özelliği de iki ana bölümünde de bulunan ve sabit sözcük durumundaki ek fiilin *geniş zamanla* çekimli *var* sözcüğünün, bazen koşaç eki +*dır*’ı alarak da dizilişte yer alabilmesidir:

“Ancak şiiir kül [bütün] olarak alındığı zaman aruzla mı, heceyle mi, serbest vezinle mi yazıldığı belli olur. Nasıl ki *yemiş vardır, dalında güzeldir, yemiş vardır tabakta*, bunun gibi meselâ [sözcüğü] *şiiir vardır aruzla söylendiği için güzeldir, şiiir vardır serbest vezinle söylendiği için güzeldir*. Asıl mesele [sorun], söylemek istediğimiz şeye en tam ifadesini [anlatımını] verebilmektir.” (CST-23)

“Şerif Abla — *Hesap var iştah artırır Hesap var uyku kaçırır.*” (HT-80)

“Zakey, ‘Bir işim yok benim!’ diye direndi. ‘Yok deme! Vardır! Hiç kız kısmının işi olmaz mı Zakey’im? Çalı çırpı taşıtırlar, su doldurturlar! Bak düğün oluyor; kız evine git! Git bir işin sahibi ol! Benim de işim var!...’ ‘Yok işim! Valla yok Uluguş Ninee!...’ ‘Gı Zakeey! İş

var halk içinde, iş var hulk içinde! Benim işim var! Tek başıma göreceğim! Anlamıyor musun?’
”(FB-336)

Normalde öğeleri arasında veya değişken öğelerinin başında bir unsur bulunamayan kalıbın asıl ana bölümlerinin birbirinden uzaklaşmış olduğu bu diziliş, kullanıcının, kalıbı kullanma amacının yani, kalıbın anlamsal işlevinin daha rahat anlaşılmasına yardımcı olmaktadır.

Kalıbın bu dizilişi, bir sıralı cümle durumundadır. Dizilişin her ana bölümü iki cümleden oluşmakta, böylece kalıbın tamamı dört cümleden meydana gelmektedir ancak bu cümle dizilişi sağlandığında, anlatım kalıbı ortaya çıkmaktadır. Yapı, dizilişin ana bölümleri arasına başka cümleler girdiğinde, anlatım kalıbı olma özelliğini yitirmeye başlamaktadır:

“*At vardır, yaz olsun, kış olsun işsiz gününde yazıya bırakılır.* Bu gibiler, köy sınırı içinde başı boş dolaşırlar. Akşamın ilk loşluğunda, köye ve eve dönerler. Torbalarına bir kalbur saman, bir avuç arpa atılır. Bu lütuf onlara yeter, artar bile... Bunların geceleri belleri ısındığı için gevşek olurlar. Zuluma, çevre, kahra dayanıklıkları yoktur. Tanrı bunları canavarın şerrinden korusun Başa çıkamaz, bir çukuru doldururlar. Bir his tedbirli etmiştir onları. Fazla açılmaz, köyün koku sınırını aşmazlar. Ve belâyı tedbirle başlarından uzaklaştırırlar. Bir ikinci yılki *atı vardır.* Bu ikinci, bir başına değildir. Üç beştir. Beş ondur. Bunlar ahır *bilmezler.*” (AS-45)

Kalıbın anlamsal işlevi sezilemediği için, kalıbın sadece birinci bölümünün varlığı, söz konusu dizilişin incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmasına yetmemektedir:

“*İnsanlar vardır, dünyanın neresinde, her kimin başına gelmiş olursa olsun, her kötülüğe, kendilerine edilmiş gibi üzülürler, yalnız kötülüğe uğrıyana mı acırlar? Hayır. Kötülüğü edene de acırlar.*” (NA-261)

Kalıbın asıl dizilişinden ortaya çıkmış ikinci dizilişte de kalıp iki bölümden oluşmakta; dizilişin ilk bölümünde bir isim soylu öge ve ek fiilin geniş zamanıyla çekimli *var* sözcüğü, ikinci bölümünde de aynı isim soylu ögenin +C°k addan ad yapım eki almış biçimi ve yine ek fiilin geniş zamanıyla çekimli *var* sözcüğü bulunmaktadır:

“Bir aksi cin vardı. Ol gör çıkartamadım onu! Çok uğraştım! Çıkmadı kör olası! Olanca bilimimi döktüm, arkadaş! Sonra pes ettim! Suçu bana yüklemeyin! *Cin var, cincik var!* Hazreti Atatürk’ün başına tüm cindar hocalar toplandı; doktorlar ilaç yazdı; kurtarabildi mi?” (FB-213)

“ ‘Şiir seven adam beri gelsin... Ondan korkmayacaksın... Duygu yüklüdür yüreği... Karıncayı ezmekten sakınır...’ Şiirden söz ederken bir gün, rahmetli Kemal Tahir böyle demişti. Konuklardan biri, adını unuttum şimdi, kakhahayı patlatmış.. ‘Şiir var, şiir var...’ gibilerinden mırıldanmıştı. ‘Şiir var şiir var değil... Şair var şaircik var..’ yanıtınıysa ossaat almıştı Kemal Tahir’den..” (<http://www.stargazete.com>, Erişim Tarihi: 30.10.2010)

“— Siz hiç küfretmez misiniz?

— Yeri geldiğinde ederiz. Ama *küfür var küfürçük var, güzel var güzelcik var*. Canın yandığı vakit reaksiyon vermek başka! Feryat edersin, ağzından kötü laf çıkabilir ama hayatta birini hedef seçip ana avrat küfür etmedim.” (<http://www.akdenizhaberler.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

“Şimdi ablacım *soru var sorucuk var* Sen sana deliler gibi aşığı diyen bir kıza ‘Benden önce hayatına kaç erkek girdi?’ dersin ölmediğine dua edersin tabii” (<http://www.genmekan.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

“Kiminin adamlığı herkese tepeden bakmaktır, kiminin adamlığı ona buna çamur atmaktır. Adamdan sayılmayan küçük adamlar bütün yükü çekerler de gık bile demezler, büyük adamlar gibi hazırdan yemezler, onun bunun sırtından geçinmezler. Asıl adam gibi adam olanlar bunlardır ama ne yazık ki değerleri bilinmez. *Adam var adamcık var* yani! Adam tutarken, adam seçerken adamakıllı düşünmeli. Rodin’in ‘düşünen adam’ heykeli ünlüdür. Buradaki adam ne düşünüyor acaba? Sakın, ne olacak bu insanların hali demiş olmasın! Kimi Özde kimi sözde adamdır.” (<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

Bu dizilişle kalıp, ikinci bölümündeki isim soylu ögesine eklenen +C°k eki sayesinde anlamca zenginleşmiş ama anlamsal işlevini korumuştur. Bu yüzden bu diziliş, kalıbın alt dizilişi olarak kabul edilmiştir ancak bu dizilişin ölçünlü Türkçe içerisinde sayılıp sayılamayacağı tartışma konusudur çünkü taranan kitaplarda belirlenen tek örnek olan *cin var cincik var* yapısı, İç Anadolu ağız özelliklerinin bolca kullanıldığı bir eserde belirlenmiştir. Bununla birlikte Albayrak’ın (2009, s. 99) *Türkiye Türkçesinde Atasözleri* adlı eserinde, kalıbın bir örneği olan “Adam var, adamcık var.” sözü bulunmaktadır. Yine Sinan’ın (2000, s. 244), Türkiye Türkçesindeki tüm deyimleri incelediği tezinde “ana var, anacık var” yapısı deyim olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca İnternet’te belirleyip yukarıda verdiğimiz değişik kullanıcılara ait olan diğer örneklerin de ağız özelliği yansıttığını söylemek pek mümkün görünmemektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Şiir derken; *Şiir var, şiir var, şair var şair var*. Beş hececiler, yedi meşaleciler, ikinci yeni gibi bin bir çeşit akım mevcut örneğin türk şiirinde.” (<http://www.eksiduyuru.com>, Erişim Tarihi: 30.10.2010)

“*pc var pc var* arkadaşım eğer 4 gb ram’li m-audio asio destekli şekilli bir ses kartı xeon işlemcili bir workstationda kullanırsan istediğini yaparsın” (<http://www.tr-ance.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

“arkadaş *aramak var aramak var* aramaktan aramaya fark var” (<http://www.hocam.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

“Şimdi *deli var deli var*, önce bunu bir ayırt etmemiz gerekiyor. ‘Delinin denizi gibi’ tadında inceden Özdemir Asaf alıntılarını yaparak buraya entelektüel hava da verebilirdim, veya dolaylı olarak verdim. Bak tam bilemedim şimdi... Neyse benim deli dediğim ise benim deli dediğim işte.” (<http://www.dedialice.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

“*başka var, başka var*. bu en başka olanı.” (<http://www.birebir.net>, Erişim Tarihi: 04.01.2011)

“— her şey mübah....

— *şey var şey var*, şeyine göre değişir.” (<http://www.sosyomat.com>, Erişim Tarihi: 02.11.2010)

“Elbette her okunan kitap önerilmez. *Kitap var kitap var* değil mi ama, *okur var okur var* gibi. Daha açık yazamayacağım ama. Okunan her kitap önerilmez, okuruna ve kitabına göre değişir işte.” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

“Çünkü ben farklı bir pencereden bakıyorum hayata. Ki bazen öyle insanlarla karşılaşıyorum, onlarla aynı yeryüzünü ve gökyüzünü paylaşmış olmamıza bile şaşıyorum. *Bakış var bakış var*. Bütün insanların dünyaya at gözlükleri ile bakmasını beklememek gerekir.” (<http://www.yeniadana.net>, Erişim Tarihi: 03.11.2010)

“Burada pek görmedim ama orada çok gördüm yok ev aldım araba aldım da şu kadar kazandım diye yazan hala var, hayır kazandıysan yazda miktar ya da kazancınla ev falan aldım diye niye görmemişlik yapıyosun değil mi? gıcık olan bu işte, *ev var ev var, deve var on akçe deve var 100 akçe*, senin kazandım diye yazdığın para, başkasına para bile değildir,” (<http://www.voborsa.com>, Erişim Tarihi: 30.10.2010)

“Vahidenin Musti ile aşklarını tazelemeleri sahneleri ile Alexin sadece çiçek verme sahnesi arasındaki duygusallık ve gerçeklik arasındaki o dağ kadar farkı görmemek de imkansızdı zaten. *Oyun var oyuncuk var sahne var sahnecik var rol var rolçük var*. Bir de gerçek var Zalex çiftinde hepsi gerçektir” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

2.1.1.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bize göre bu anlatım kalıbı bir *sözcük öbeği* değildir. Kalıp, iki cümleden meydana gelen bir *sıralı cümle*dir. Kalıpta, aynı olan isim soylu ögelerin karşılaştırılıyor olması, *var ... var* sözcüklerinin, ilk bakışta *da ... da*, *hem ... hem* gibi bir tekrarlı bağlaç olduğunu düşündürmektedir ancak kalıbın sabit ögesi *var* sözcüğü, birer cümle olan kalıbın iki bölümünde de *yüklem*dir. Ayrıca kalıpta karşılaştırılan ögelerin aynı olması da tekrarlı bağlaçların kuruluş mantığına aykırıdır. Bununla birlikte Albayrak'ın (2009, s. 98) atasözü sözlüğünde yer alan “Adam da var, adamcık da var.” sözü, incelediğimiz anlatım kalıbının ortaya çıkışının, *aslında da ... da*, *hem ... hem* gibi bir tekrarlı bağlacın birbirine bağladığı, *adam – adamcık* gibi kısmen birbirinden farklı veya önüne aldığı başka unsurlarla farklılaşmış isim soylu ögelerden meydana gelen bir bağlı cümlenin, bağlacı ve farklılık oluşturan ögeleri atılarak kısaltılmış hâli biçiminde izah edilmesine de imkân tanımaktadır ancak kalıp, son hâliyle bir tekrarlı bağlama öbeği değil, sıralı cümle olarak değerlendirilmelidir. Sonuçta kullanıcılar da hedefledikleri anlamsal işlevleri açığa çıkarmak için kalıbı, bilinçli olarak formüleştirdiğimiz biçimde kullanmayı tercih etmişlerdir. Aşağıda, bu anlatım kalıbının bazı örneklerinin cümle çözümlenmeleri verilmiştir:

“dost (ö.) var (y.) dost (ö.) var (y.) dosttan dosta fark var”
(<http://www.sevgibahcem.org>, Erişim Tarihi: 03.11.2010)

“Hesap (ortak ö.) var (y.) iştah (n.) artırır (y.) Hesap (ortak ö.) var (y.) uyku (n.) kaçırır (y.)” (HT-80)

“İş (ö.) var (y.) işçik (y.) var (y.) bizi bu işçiklere zorlayanlara lanet ediyorum...”
(<http://www.facebook.com>, 31.10.2010)

2.1.1.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Kalıbın anlamsal işlevi, *karşılaştırılan eşitler arasında farklılıktır*. Belirlenen tüm kalıp örnekleriyle açığa çıkan bu işlev, bir genellemeye dayanmaktadır çünkü çekim eki alamayan yalın durumdaki değişken isim soylu öge, kalıpta, kendisiyle aynı isim soylu ögeleri temsil etmektedir. Ayrıca *karşılaştırılan eşitler arasında farklılık* işlevinin nasıl bir farklılığa işaret ettiğini, tamamen kullanıcı belirlemektedir:

“*Sarhoş var sarhoş var* ikisi aynı değil. Bekri Mustafa'da içerdi ama bugün mezarı türbe olacak nerdeyse.” (10)

“Ne olursu olsun herkes Starbucks’a gidebilir ama *giden var giden var*. Bu bende bir tutku böyle hastası olanlar vardır kesinlikle. Oraya kiraathane gözüyle bakıp gelen aylarda var” (<http://emre-abf.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.01.2011)

Kalıbın asıl dizilişinden ortaya çıkmış olan, $[(is. soylu \text{ öge}) + (var)] + [(aynu is. soylu \text{ öge} + +C^{\circ}k) + (var)]$ dizilişi de anlamsal işlev olarak *karşılaştırılan eşitler arasında farklılık* anlamını vermektedir. Ayrıca bu dizilişle, ikinci bölümündeki isim soylu ögenin aldığı $+C^{\circ}k$ eki sayesinde, bu ekin sağladığı asıl anlamsal işlevler olan *küçültme, azaltma, acıma, sevimli kılma* işlevleri ve kalıpta $+C^{\circ}k$ ekini alan isim soylu ögenin, *küçümsemeye birlikte kendisinde olması gereken niteliğe sahip olmamasını yani sahteliğini vurgulama* işlevi açığa çıkmaktadır ancak bu işlevler, kalıbın işlevleri olmayıp, tamamen $+C^{\circ}k$ ekiyle ilişkilidir. Söz konusu ekin işlevleri, kalıbın yerine getirdiği *karşılaştırılan eşitler arasında farklılık* anlamsal işlevinin de nasıl bir farklılığa işaret ettiğini açıklamaktadır. Aynı durum, bünyesindeki *var ~ vardır* sabit sözcüğünü takip eden ögelerin, kalıbın anlamsal işlevinin nasıl bir farklılığa işaret ettiğini açıklayan, kalıbın $[(is. soylu \text{ öge}) + (var \sim vardır) + (f. + -r / -^{\circ}r / -Ar) \sim (ek fülün gz. kipiyle \text{ ç. is. soylu \text{ öge}})] + [(aynu is. soylu \text{ öge}) + (var \sim vardır) + (f.+ -r / -^{\circ}r -Ar) \sim (ek fülün gz. kipiyle \text{ ç. is. soylu \text{ öge}})]$ biçimindeki dizilişi için de geçerlidir.

$+C^{\circ}k$ eki kalıba, aşağıdaki örneklerin ilk ikisinde *küçültme, azaltma, acıma, sevimli kılma*; son ikisinde de $+C^{\circ}k$ ekini alan isim soylu ögenin, *küçümsemeye birlikte kendisinde olması gereken niteliğe sahip olmamasını yani sahteliğini vurgulama* anlamını katmaktadır:

“Siz şimdiye değin yeniden seçilemeyip ‘götüren’, pardon giden bir belediye başkanının, siyasetçinin, giderken kamuoyuna yönelik mal beyanında bulunduğunu gördünüz mü? Biz görmedik... O halde böyle bir komediye ne gerek var ki? Kim kimi kandırıyor? Öbür yandan ‘ev’ var ‘evcik’ var... ‘Gemi’ var ‘gemicik’ var(!) ‘arsa’ var ‘arsacık’ var. ‘araba’ var ‘arabacık’ var Yukarda sunulan mal beyanının tamamı; yerine, durumuna göre 500 – 600 bin (milyar) lira da olabilir, 5-6 milyon (trilyon) lira da...” (<http://ulusalgundem.net>, Erişim Tarihi: 31.12.2010)

“gerçek değerler araziye çıkınca belli olur, bana tüfeğini söyle sana kaç metreye kadar şişe kırabileceğini söylüyeyim, *şişe var şişecik var*, tahmin yürütmen de yardımcı olan program yada programlar da şişe seçme özelliği var da bizim haberimiz mi yok?” (<http://forum.havalisilah.com>, Erişim Tarihi: 03.01.2011)

“çok denendi, her civic si alan inatla çıkıp denemek istiyor bu arabalar 88 yılından beri piyasada 20 yıldır deniyorlar standart civic si standar crx i geçemez... *araba var arabacık var*

şöför var şöförçük var. yazarken seçtiğin kelimelere dikkat et...” (<http://forum.hondam.com>, Erişim Tarihi: 31.12.2010)

“Kadrolular öğretmen.. sözleşmeliler öğretmencik.. iş görsün yeter, evlenmek, çocuk yapmak, emekli olduktan sonra belki?? Kadroluların aileleri, aile.. sözleşmelilerinki ailecik..Ayrı kalsalar da olur, çoluk çocuk hebaa olsun, önemli değil..aman haaa, kadroluların ailesine zeval gelmesin!! kadrolunun çocuğu ile sözleşmelilerin çocukları aynı olur mu hiç?! aklına bile getirme.. *çocuk var, çocukçuk var..*” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 31.12.2010)

2.1.1.5.4. Aynı veya Benzer Diziliş Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Peki ya; şairin derdi midir; yarına kalmak işi? Bu gece öleceğini ve gideceğini bilse şair; yarını es mi geçer yani? Bu mudur şiir cumhuriyetinin demokrasi anlayışı? Hem; Şaire ne kardeşim? Dünya yuvarlak ve dönecek elbett... Güzel bir şiir okudum Necdet Usta'nın kaleminden. Sonra da dönüp kendime batırdım iğneyi; ‘Yarına kaç var, Usta?’ ‘*Şiir var, şiir var* çırak.’ Saygımla ve şiirlerle Necdet Şair...” (<http://uyeler.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 30.10.2010)

2. “Herkes hayatta bir şeyleri iyi yapıyordur da, bir şeyleri iyi yaptıklarını tanımlamaları da bana tuhaf geliyor. *Az iyi var, iyi var, çok iyi var, kötü var, çok kötü var, feci var.*” (<http://arama.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

3. “*çirkin var çipçirkin var* bir de çirkin bilmiş var o daha çipçirkin” (<http://twitter.com>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

4. “o iyi bu kötü yok insan var. *iyi insan var kötü insan var* ama insanlar kötü değil kötülüğe mecbur edenler var!” (<http://www.videosuizle.org>, Erişim Tarihi: 31.10.2010)

5. “A.B.: Peki şöyle bir örgü de var: Bölümlerin dize sayısına bakarsan 6, 6, 11, 5, 4, 3 diye gidiyor. İlk iki bölümde durağan. Sonra birden genişliyor, birden daralıyor, sonra gitgide küçülüyor. Yalnız bu şiir için söylüyorum. Kitabındaki öbür şiirlerde *bunun olduğu yer var, olmadığı yer var.*” (EC-102)

6. “Biraz zor, diyorum! Bütün evler aranacak diye bir karar verip hepiciğini *aramak var*; bir de doğrudan doğruya kuşkulandıklarını *aramak!* Hepiciğini ararsan, köylünün çoğu aleyhine döner. O zaman bilenler de saklar kızı. Hiç sır vermezler. Bir de kızın yabana kaçırıldığını hesaplamak var. Ne yalan söyleyim, benim en çok umudum Uluguş'taydı. Gene de, bu Uluguş'tan bir kuşum var; ama kesin olarak konduramıyorum...” (FB-234)

Yukarıdaki metinlerin ilkindeki eğik yazılı dizilişler, sözün etkisini artırmak üzere aynı sözün yinelenmiş hâli olup incelediğimiz anlatım kalıbının anlamsal işlevini sağlamaktan uzaktır.

İkinci ve üçüncü metinlerde, anlamsal bir derecelendirme amaçlı olarak isim soylu ögeleri kısmen ya da tamamen değişen eğik yazılı dizilişler bulunmaktadır. Bu dizilişler, incelediğimiz anlatım kalıbının anlamsal işlevini sağlayamadıkları için bu anlatım kalıbının örnekleri değildir.

Dördüncü, beşinci ve altıncı metinlerdeki eğik yazılı dizilişlerde, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi hissedilebilmekle birlikte, daha baskın bir biçimde, *dA ... dA*, *hem ... hem* gibi tekrarlı bağlaçların gördüğü işlevler ortaya çıkmaktadır. Zaten asıl kalıp örneklerinin, *ev de var ev de var* kurmaca örneğinde olduğu gibi *dA ... dA*, *hem ... hem* bağlaçları eklenerek kullanılamaması da bu tespiti desteklemektedir. Bu yüzden bu dizilişler, bu anlatım kalıbının örnekleri olarak alınmamıştır.

2.1.1.6. *bir alış alır vb.*

(bir) + (-(y)°ş ekli ad-fiil) + (aynı f.)

Üç bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümünde *bir* sözcüğü, ikinci bölümünde *-(y)°ş* ekli ad-fiil, üçüncü bölümünde ise bu ad-fiilin fiil hâli bulunmaktadır:

“Vatandaşlar, dedi, biz iktidarda kalırsak, her köylüye pangadan bin gayme borç vireceğiz. Vay yiğen vay, panganın borç vireceğini duyan, öteki partiye *bi koşuş koştı*._Ertesi gün bizim Abukat Rıza başını, dizini dövüp durur.” (AN-64)

“Trenden indiği zaman pek şaşkındı, pek pişmandı. Ne demeye terliğini, hela kokan ılık sofaları bırakmıştı? Hancağızının hâlâ pembe yüzünü, oğlunun ikide bir şaplak indirdiği güzel ensesini, kızının kirpiğini *bir özleyiş özledi!*.. İnsan, radyosunu, radyosunun bulanık yeşil gözünü; kırmızı, yeşil, sarı çizgilerle çizikli gâvur şehirleri adı dolu aydınlık yerini de özler miymiş? Allah kahretsin! Özlermiş insan duygulu olunca.” (SFA - 49)

Hatiboğlu'ya (1971, s. 98, 99, 116) göre bu anlatım kalıbının ikinci bölümündeki *-(y)°ş* ekli ad-fiil ve üçüncü bölümündeki bu ad-fiilin fiil hâli, *ikileme* biçiminde bir sözcük öbeğidir ancak Hatiboğlu kitabının ikileme dizini içerisinde “geliş gelmek, gidiş gitmek, vuruş vurmak” örneklerini verirken, örneklerin yanına ayrıç içerisinde kullanılış biçimlerini de koymuştur. Örneğin *geliş gelmek* ikilemesinin yanına ayrıç içerisinde *bir geliş geldi* yazılmıştır. Bu uygulama üç örnekte de yapılmıştır. Böylece Hatiboğlu, bu ikilemenin ancak başına *bir* sözcüğü getirilerek ve son öge olan fiilin çekimlenmesiyle kullanılabileceğini göstermiş olmaktadır.

Hatiboğlu (1971, s. 18) aynı kitabında *Sözcük Yapısı Bakımından İkileme Türleri* başlığının dipnotu içerisinde, aynı kökten değişik biçimde kurulan iki sözcüğün yan

yana kullanılmasının kavramda ayrıca bir güç, bir pekiştirme sağlamadığını, bu yüzden de bunların *ikileme* sayılmaması gerektiğini, bunlara *kökteşleme* denilmesi gerektiğini söylemektedir. Ona göre “Örtü örtmek, ütü ütölemek, yazı yazmak, yemek yemek” gibi örnekler *ikileme* değil *kökteşleme*dir. Hatiboğlu’nun bu açıklaması, *ikileme* dizinine aldığı *geliş gelmek*, *gidiş gitmek*, *vuruş vurmak* örnekleriyle çelişmektedir. Sonuçta bu örneklerde de aynı kökten değişik biçimde türemiş iki sözcük yan yana yer almaktadır.

Bilgegil (1984, s. 249), ad-fiil eklerini almış sözcüklerden önce, bu sözcüklerle aynı kökten türeme kalıcı isim getirildiğinde “bileşik isim fiil” elde edildiğini söylemektedir. Bilgegil’e göre “yemek yemek, uyku uymak, dikiş dikmek” gibi örneklerde, kalıcı isim olan ilk unsurların anlam üzerinde bir etkisi yoktur, söz öbeğine katılışları daha güzel söyleyebilme isteğiyle ilgilidir.

Erkman-Akerson (1982, s. 51-52), Türkçeye özgü yapıların, çeviri yapılırken yitirilmesine değindiği yazısında, bu anlatım kalıbının bazı örneklerini incelemektedir. Araştırmacı, bu örnekleri incelerken Gencan’ın “kökteş tümleş” terimini dikkate almakta ve söz konusu örneklerin, *ikileme* oluşlarının yanı sıra *kökteş tümleş* olup olmadıklarının iki yolla belirlenebileceğini söylemektedir. Buna göre eğer bu örneklerdeki ad, “yazı yazmak” örneğinde olduğu gibi, belirtme durumu eki alabiliyorsa ve başka bir adla ile değiştirilebiliyorsa, bu ad nesnedir ancak “yazış yazmak” ya da “gülüş gülmek” gibi yapılar, yukarıdaki ölçütleri yerine getiremediği için, “yazış” ve “gülüş” sözcükleri nesne işlevi olmayan, yalnızca fiili pekiştirme işlevi olan bir *ikileme* ögesidir.

Hengirmen (1999, s. 266) “uyku (uyumak), yemek (yemek), soru (sormak), dikiş (dikmek)” gibi örnekleri, “tümlediği eylemle aynı kökten türemiş tümleş” anlamına gelen “kökteş tümleş” terimi için örnek olarak vermektedir. Bu ifadeyle Hengirmen, verdiği örnekleri bir sözcük öbeği saydığını göstermektedir.

Banguoğlu (2000, s. 313), “yemek yemek, dikiş dikmek, sarma sarmak, içki içmek, yazı yazmak, ekin ekmek, av avlamak, söz söylemek, oyun oynamak” gibi yapıları ad ile fiili aynı kökten gelmiş ve adı nesne olan *birleşik fiil* saymaktadır. Araştırmacı, bu biçimdeki birleşik fiillerde, ad-fiilin aynı kökten gelen fiili berkitmek için de kullanıldığını belirterek bu açıklama için “Öyle bir vuruş vurdu ki...” örneğini vermektedir. Banguoğlu’nun bu tür birleşik fiiller için kullandığı terim “türeyişten fiil kalıbı”dır.

Korkmaz’a (2003, s. 909)’a göre, belirsizlik sıfatı *bir* sözcüğünü alarak kendi kökünden bir fiille birleşen *-(y)°ş* ekli ad-fiil, abartmalı bir kılış tarzını gösterir.

Korkmaz bu açıklamasıyla, başına gelen *bir* sözcüğüyle sıfat tamlaması kurmuş olan ad-fiilin kendisinden sonra gelen aynı kökten fiille birleştiğini yani bir öbek meydana getirdiğini belirtmiş olmaktadır. Korkmaz'ın verdiği örnekler şu şekildedir: “Atlet öyle **bir atlayış atladi** ki seyirciler bu atlayış karşısında donakaldı.” / “Ben otlar arasına eğilince, çekirge **bir sıçrayış sıçradı** ki, az kalsın gözüme girecekti.” / “Delikanlı kapıdan içeriye öyle **bir giriş girdi** ki, sorma gitsin!” / “Terbiyesiz ağzını **bir açış açtı**, aman Allahım sığınacak yer aradık.”

Demircan'a (1990, s. 71, 82, 86, 88) göre bu anlatım kalıbı bir *ikilemedir*.

Vural (2004, s. 3093), *Dede Korkut Anlatılarında Söz Tekrarları* adlı bildirisinde, Divanü Lügati't-Türk'te geçen “ötükünç ötkündü (hikaye anlattı), puşug puşdı (çok canı sıkıldı)” gibi örneklerle, Dede Korkut Hikâyeleri'nde geçen “av avla-, çakmak çak-, kov kovla-“ gibi örneklerin, bugünkü *ikileme* formuna pek girmese de aynı kökten oluşmuş bir isim ve bir fiilden kurulmuş olan tekrarlar olduklarını söylemektedir. Vural böylece, bu yapılara *ikileme* demeye çekindiğini ancak bu yapıların bir tekrar boyutu da olduğunu vurgulamış olmaktadır.

Güler (2003, s. 36-40), *Türkçe ikilemelerin anlamsal ve yapısal özellikleri* adlı yüksek lisans tezinde, Moravcsik, Inkelas ve Zoll adlı bilim adamlarının görüşlerine dayanarak bir yapının ikileme olabilmesi için ikilemeyi oluşturan öğelerin anlamca bütünleşerek az ya da çok farklı bir anlamsal değer kazanması, biçim ve sözdizimi açısından mükemmel bir uyum içerisinde olması gerektiğini söylemektedir. Bu ölçütlere göre “Bak-ış bakmak-, Dik-iş dik-mek, Gül-üş gül-mek, Vur-uş vur-mak” yapılarını Güler, ikileme değil *yineleme* saymaktadır çünkü söz konusu yapılarda anlamsal ve biçimsel uyum yoktur, yinelemenin parçaları, anlamsal içeriklerini ad ve çekimli fiil olarak korumaktadır. Sadece aynı fonolojik köke sahip olmaları bu yapıların ikileme sayılmalarına yetmemektedir.

Savran (2010, s. 502), incelediğimiz kalıbın, Türkçenin tasvir gücünü yansıtan, ikileme biçiminde kurulmuş “özel fiil kalıpları”ndan birisi olduğu görüşündedir.

Konuyla doğrudan ya da dolaylı olarak ilgilenen bilim adamlarının görüşlerine bakıldığında, ele aldığımız anlatım kalıbının yapısı hakkında bilim adamları arasında bir görüş birliği olmadığı görülmektedir. Ele aldığımız anlatım kalıbını Hatiboğlu, Erkman-Akerson, Demircan ve Savran *ikileme*, Banguoğlu ve Korkmaz ise *birleşik fiil* saymaktadır ancak bu isimlerden bazılarının açıklamaları da sınırlı veya sorunludur.

Hatiboğlu “geliş gelmek, gidiş gitmek, vuruş vurmak” örneklerine *ikileme* demekte ama bunların kullanılış biçimlerini örneklendirirken başlarına *bir* sözcüğünü

getirmektedir. Ayrıca araştırmacı kitabının başka bir yerinde bu anlatım kalıbıyla aynı biçimde kurulmuş “örtü örtmek, yemek yemek” gibi yapıların *ikileme* değil “kökteşleme” olduğunu özellikle vurgulamaktadır.

Erkman-Akerson’un söz konusu yapıları incelerken verdiği örneklerden birisi “yazış yazmak”tır. Araştırmacı bu yapının dildeki kullanımını “Öyle bir yazış yazdı ki, herkese parmak ısırttı.” cümlesiyle örneklemektedir. Bu kullanımda da görüleceği üzere “yazış yazmak”, tek başına kullanılabilen bir öbek değildir, ancak başına *bir* sözcüğü getirildiğinde kullanılabilir. Erkman-Akerson, *bir* sözcüğünü dikkate almadan yapının bir *ikileme* olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte araştırmacı (1991, s. 87), bir başka eserinde “bakış bakmak” gibi “ikileme”lerin kullanımında kalıplaşmanın başka göstergelerinin de görüldüğünü söyler. Buna göre bu tür ikilemeler, önlere hep *bir* sözcüğünü alırlar ve cümle içinde yer değiştiremezler.

Banguoğlu, bu yapıları açıkça *birleşik fiil* demekle birlikte, yapının başında yer alan *bir* sözcüğüne açıklamasında yer vermez ve bu yapıları “yemek yemek, dikış dikmek” gibi yapılarla beraber değerlendirir.

Korkmaz, bu yapının bir birleşik fiil olduğunu açıkça söylemez ancak başında *bir* belirsizlik sıfatı bulunan -(y)°ş ekli ad-fiilin kendisiyle aynı kökten bir fiille birleştiğini söyler. Nitekim Korkmaz (2003, s. 791-861), kitabının birleşik fiilleri incelediği bölümünde, bu yapının örneklerine yer vermez.

Savran’a göre de bu kalıp, hem ikileme hem de özel bir fiil kalıbı örneğidir.

2.1.1.6.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Dizilişin sabit sözcüğü olan *bir*, dizilişin anlamsal işlevlerinin açığa çıkmasında çok etkili olan ve -(y)°ş ekli ad-fiilin sıfatı durumunda olup vurgulu olan ögedir.

Dizilişin ad-fiilinin de kendisinden sonra gelen aynı köke sahip ama çekimli fiil durumundaki sözcükle dizilişin ifade ettiği anlamsal işlevin açığa çıkmasında ilişkisi bulunmaktadır ancak bu ilişki bir *ikileme* ya da *birleşik fiil* biçiminde değildir çünkü söz konusu birlikteliğin *bakış bak-*, *gidiş git-*, *sarılış sarıl-* örneklerinde olduğu gibi *bir* sözcüğü olmadan tek başına cümle ögesi olması söz konusu değildir. Böyle olunca da *bir* sözcüğünü *zarf / zarf tümleci* olarak düşünmek de mümkün olmamaktadır. -(y)°ş ekli ad-fiilin önüne gelen *bir* sözcüğü, belirsizlik sıfatı olmakta; ortaya çıkan sıfat tamlaması da ad-fiilden sonra gelen aynı köke sahip çekimli fiilin zarfı olmaktadır.

Bu anlatım kalıbındaki ad-fiil dizilişten çıkarıldığında, zarf görevindeki *bir* sözcüğü ve çekimli fiil birlikteliği de kalıbın anlamsal işlevini kısmen sağlayabilmektedir:

“ ‘Biraz iyileştiniz inşallah?’ diye bir nezaket yapmak istedim. Sen misin hatır soran? Huriye Hanım, öyle *bir parlayış parladı* ki, anlatamam. Aman neler söylemedi? Hem canına kastetmişim, hem de üstelik keyif soruyormuşum.” (RNG-137)

Yukarıdaki metinde yer alan *bir parlayış parladı* dizilişinden *parlayış* sözcüğünü çıkardığımızda, dizilişin anlamsal ağırlığını *bir* sözcüğü üstlenmektedir. - (y)^oş ekli ad-fiil kullanıldığında ise *bir* sözcüğü hem bu anlamsal ağırlığı ad-fiil ile paylaşmakta hem de vurgu konusunda -(y)^oş ekinden destek almakta ve kullanıcı, ifadesini etkili ve güzel kılmış olmaktadır.

Başta *bitmeli* olmak üzere değişik kılımlara sahip olabilen kalıp fiilinin, kalıp içerisinde *olumsuz* olması mümkün değildir çünkü bu durum, kalıbın anlamsal işlevinin (bk. 2.1.1.6.3.) açığa çıkması için uygun değildir.

Taranan kitaplarda belirlenen 15 örneğin tamamında, dizilişin son ögesi olan ad-fiille aynı kökten olan fiil, *yüklem* durumundadır ancak bu bir zorunluluk değildir. Örneğin *bir gidiş gitti* biçiminde bir cümle olan diziliş örneği; *bir gidiş gitmesi*, *bir gidiş giderek*, *bir gidiş gittiği* biçiminde fiilimsi öbeği olarak kullanılabilir. Böyle bir kullanımda, yukarıdaki *bir parlayış parladı* örneğinde olduğu gibi ad-fiili dizilişten çıkarmak zorlaşmaktadır çünkü *bir* sözcüğü dizilişle açığa çıkacak anlamsal işlevin sağlanmasında yeterli olmamakta, ad-fiilin anlam ağırlığına ve vurgusuna ihtiyaç duyulmaktadır.

Yapının bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koyan bir başka neden de dizilişi oluşturan sözcükler arasına hiçbir ögenin girememesidir. *Bir* sözcüğü ve -(y)^oş ekli ad-fiilden oluşan sıfat tamlaması, zarf işleviyle dizilişte yer almakta ama ad-fiile aynı köke sahip çekimli fiilden hiçbir zaman uzaklaşmamaktadır.

-(y)^oş ad-fiil eki; *açış*, *giriş*, *görüüş*, *satış* örneklerinde olduğu gibi, kalıplaşma yoluyla yapısındaki eylemin tarzını gösterme özelliğini yitirerek kavram ve nesne adı olan kalıcı adlar türetebilmektedir (Korkmaz, 2003, s. 909) ancak belirlediğimiz anlatım kalıbı örneklerinin hiçbirinde bu durum söz konusu değildir:

“Karşısındakinin bir yumrukta göğüs tahtalarını göçertecek kadar kuvvetli olmasa belki onun bu huyunu: âlem mizaha alırdı, fakat terzi Veli'nin kafasına kahvede nargileyi *bir atış atmıştı* ki, kanlı şişe parçalarını cerrah iki ayda cımbızla güç ayıklayabilmişti.” (RHK-73)

Yukarıdaki metinde yer alan *bir atış atmıştı* dizilişindeki *atış* sözcüğü, diziliş haricinde düşünüldüğünde *atma işi veya biçimi* anlamına gelebildiği gibi, *bir silahın mermisini amaca ulaştırmak için gereken iş ve bilgi, kalp veya nabız vuruşu* anlamlarına da gelebilmektedir (Türkçe Sözlük, 2005, s. 144). *-(y)°ş* ekli ad-fiilin eylem adı mı yoksa kalıcı ad mı olduğu, ancak metin bağlamına bakılarak belirlenebilmektedir. Hatiboğlu'nun *kökteşleme*, Hengirmen'in *kökteş tümleç* ve Banguoğlu'nun isim soylu ögesi nesne olan *birleşik fiil* örneği olarak saydıkları yapılarda, isim soylu ögelerin hep *kalıcı ad* olduğunu görmekteyiz. Örneğin Banguoğlu'nun örnek olarak verdiği “yemek yemek, dikiş dikmek, sarma sarmak” yapılarındaki isim soylu ögeler, ad-fiil ekinin kalıplaşması sonucu kalıcı ad olmuştur. Oysaki ele aldığımız anlatım kalıbının örneklerinde *-(y)°ş* ekli ad-fiil hep eylem adı durumundadır. Bu durum, araştırmacıların bu anlatım kalıbıyla ilişkili örnekler için kullandıkları *kökteşleme*, *kökteş çatı* ya da *birleşik fiil* terimlerinin, daha çok isim soylu ögesi kalıcı ad olan yapılar için geçerli olduğunu göstermektedir.

Kökteşleme ya da kökteş tümleç örneği olarak verilen yapılarla, incelediğimiz anlatım kalıbı örneklerinin söz dizimi özellikleri de farklıdır. Hatiboğlu'nun “örtü örtmek, yemek yemek, ütü ütölemek, yazı yazmak, yemek yemek”; Hengirmen'in “uyku (uyumak), yemek (yemek), soru (sormak), dikiş (dikmek)” örneklerinde, isim soylu ögeler hep *nesne* görevindedir. Ele aldığımız anlatım kalıbında ise başında *bir* belirsizlik sıfatı bulunan *-(y)°ş* ekli ad-fiil, kendinden sonraki fiilin *zarfı* durumundadır. Belirlediğimiz 15 örneğin 7'sinde dizilişin fiil ögesi *geçişlidir*. Buna rağmen başında *bir* belirsizlik sıfatı bulunan ad-fiil, kendinden sonraki aynı köke sahip fiilin nesnesi değil zarfıdır.

Belirlenen bir örnekte, dizilişin isim soylu ögesi *-(y)°ş* yerine *-mA* ad-fiil ekini almıştır:

“Cezbe kuvvetlice gelmiş ki dışardan dedeme,
Bu içinden kabaran sesle hiç irkilmiyerek,
Hak erenler yola *bir düşme düşer*: yelyepelek!” (MAE-425)

Bu ad-fiil eki değişikliği dizilişin anlamsal işlevinde bir değişiklik meydana getirmemiştir ancak sadece bir örnek belirleyebilmiş olmamızdan da anlaşılacağı üzere, dizilişin isim soylu ögesi *-mA* ad-fiil eki almış biçimi, isim soylu ögesi *-(y)°ş* ad-fiil eki almış biçimi kadar yaygın kullanılmamaktadır. Bu durumun ortaya çıkmasında *-mA* ad-

fiil ekinin kılış adı, -(y)°ş ad-fiil ekinin ise kılış tarzını gösteren adlar yapmasının etkili olduğunu düşünmekteyiz.

Belirlenen 15 örneğin 13'ünde dizilişin fiil ögesi *geçmiş zaman* kipleriyle, bir örnekte *geniş zaman*, bir örnekte ise *şart* kipiyle çekimlenmiştir. Fiil ögesi değişik kip ekleriyle de çekimlenebilen anlatım kalıbının, ikisi dışında tümünün *geçmiş zaman* kipleriyle çekimlenmiş olması dikkat çekicidir.

Belirlenen örneklerin hiçbirinde dizilişin bölümleri arasına herhangi bir noktalama işareti konulmamıştır. Fiil ögesi çekimli olan dizilişin bitiminde ise kullanıcılar değişik noktalama işaretleri kullanmış, bu noktalama işaretleri içerisinde en çok kullanılanlar da *nokta* ve *ünlem işareti* olmuştur.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“O fazilet son üç asrın yürüyen ilmiyle,
Birleşip gitmedi; battıkça da ümmet cehle,
Bünyevî kudreti günden güne meflûc olarak,
Bir düşüş düştü ki: davransa da, sarsak sarsak.
Garbın emriyle yatıp kalkmaya artık mahkûm
Çünkü hâkim yaşatan şevket-i fenden mahrum;” (MAE-371)

“Pek az kalmıştı ki beni bıçakla yere serecekti. Bu sefer, nasılsa oradaki parmaklığın dibinde duran koskoca, kapkalın bir kahve iskemlesi elime geçti; ona *bir sarılış sarıldım* ve sarılır sarılmaz da ‘alnının ortası budur!’ deyip, bütün kuvvetimle kulaktozuna indirdim.” (OCK-314)

“Onu seçen kızın da kolları bacakları adaleliydi. Hele bir teni vardı!.. Kafasını *bir sallayış sallardı!* Belini gösterişsiz, yürürken *bir büküş bükerti!*.. Kaşını, bir tanesi az yukarıya kalkık kaşını, ötekisiyle *bir birleştiriş birleştirirdi!* Hepimiz aşk hikâyesi içindeydik. Onu görür görmez hepimiz hülyamızı apartman gibi kurardık. Suratımıza bile bakmazdı.” (SFA-120)

“ ‘Tamam, bitti. Şöyle tutun elinizi biraz. Pamuğu çıkarmayın.’ Kol çukurundaki kan lekesi, bir pamuk ve İspirto kokusu. Ah bir dirhem ispirto geçse kanıma şuradan. *Bir dönüş dönse...* Hele kalbe bir girip çıksa o mübarek.” (SFA-144)

“O inceliğin bile beni kızdırdı. Beni kıskanmadığına çok öfkeleniyordum. O zamanlar pek asabiydim, ah, bilmezsin, bilmezsin, sonradan öyle *bir uyanış uyandım* ki, öyle *bir uyanış uyandım* ki... Yatağında büsbütün sivrilerek Mebrure'nin elini yakaladı, sıktı, akları şişen gözlerini açarak daha yüksek sesle, daha müteheyyiç, daha sıcak anlattı.” (Peyami Safa / Sözde Kızlar - 156)

“Öğleye doğru yemeğe geldik. Arka sıralardaydım ama komutan öyle *bir alış aldı* ki bizi ilk sıralarda yemeğe girdim.” (<http://sevdimki.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 05.05.2012)

“bizimki girer girmez bi saldırdı çocukların elindeki balonlara.. oğlum dur falan tabi hemen Kaana da getirdiler ikişer tane balon..yok diyor onların elindikileri verin...onlarda çocuk vermiyolar tabi ..bizimki çıkardı balonun ucundaki uzun saplı kısmı elinde de iki tane var ya bir ona vuruyor bir öbürüne..çocuklaar *bir kaçış kaçıyor* ‘anne bebek bizi vuruyor’ diye bizimkindede bir keyif...” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 05.05.2012)

“Bir de ‘Kapanmaz Kapı’ miti var. Fetih günü, Fatih’in ordusundan biri bu kapıya öyle *bir vuruş vurmuş* ki, kapı yere gömülmüş ve bir daha asla açılmamış...” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.07.2012)

“Elbette Rabbin sana ileride öyle ihsan edecek, öyle *bir veriş verecek* ki, sen de O’ndan ve verdiğinden razı olacak ve sürekli rıza soluklayacaksın.” (<http://hikmet.net>, Erişim Tarihi: 06.05.2012)

“Ve sen beni bırakıp gittin dönmemek üzere gittin ha...”

Birgün çıkıverirsem karşına *bir bakış bak* bana çok uzak ol ama” (<http://www.canim.net>, Erişim Tarihi: 06.05.2012)

2.1.1.6.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

(*bir*) + (-(*y*)°ş *ekli ad-fiil*) + (*aynı f.*) biçiminde formüleştirdiğimiz bu anlatım kalıbının oluşum biçimiyle ilgili değişik görüşler öne sürmek mümkündür. Örneğin “Nasıl? Beni bırakıp da onlara kaçır mısın? Oh olsun!... der gibi bana *bir bakış baktı*, sonra da hiç bir şeyden haberi yokmuş gibi: Gel de bir akşam bize, sana, kemanla, utla adamakıllı bir döktüreyim (göbek atayım!) dedi.” (OCK-288) metnindeki *bir bakış baktı* biçimindeki diziliş, şu biçimlerde çözümlenebilir:

1. *bir bakış* *baktı*
sıfat tamlaması / zt. çekimli fiil / y.

2. *bir* *bakış baktı*
zarf / zt. ikileme ~ kökteşleme öbeği ~ birleşik fiil / y.

3. *bir bakış baktı*
kökteşleme öbeği ~ birleşik fiil / y.

Bize göre anlamsal işlev, vurgu gibi özellikler dikkate alındığında, dizilişi oluşturan tüm sözcükler ayrılmaz bir bütün oluşturmaktadır. Kendi içerisinde *zarf tümleci* + *yüklem* biçiminde çözümlenebilen bu yapı, bir bütün hâlinde donarak bir anlamsal işlevin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Kalıplaşma nedeniyle söz diziminde de yapıyı oluşturan öğelerin birlikte alınabilmesi mümkündür.

2.1.1.6.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Gencan (1971, s. 297) +*D*°r ekinin işlevlerini anlatırken bu eki almış eylem türevlerinden sonra aynı kökten bir çekimli fiil gelirse bu ekin aşırılık ve sürerlik anlamı sağladığını belirtmektedir. Gencan'ın bu açıklamayla ilgili olarak verdiği örnek şu şekildedir: “Hanımefendinin tuhaf bir bakışla tereddüdü üzerine Hüsniye, biçare kadını teessür içinde boğup şaşırtmak için bir *boşanıştır boşanır*.” Gencan, yapının kullanılmasıyla ortaya çıkan aşırılık anlamını, +*D*°r ekine bağlamakta, anlamın belirlenmesinde yapının ilk ögesi *bir* sözcüğünü ve aynı kökten türeme sözcüklerden oluşan diğer iki ögesini dikkate almamaktadır.

Demircan'a (1990, s. 71) göre bu anlatım kalıbı, “abartı” bildiren bir ikilemedir.

Bize göre kalıbın sağladığı anlamsal işlevler, *tezlik* -kalıp fiilinin kılınışına göre bu *anilik* de olabilmekte- ve *abartmadır*. Aşağıda, bu anlamsal işlevleri sağlayan bazı örnekler verilmiştir:

“.....Sonra ayın aydınlığında biraz yonma biçtiler. Yattılar.

Ben ne yaptım? Yüzümü boyaladım ateşin kömürüyle.

Ben ne dedim? Beni tanımasınlar.

Sonra usul usul yanaştım oraya,

kızın saçlarını kavradım sardım adamakıllı bileğime.

Ne kadar kuvvetim varsa *bir tartış tartım* kızı.

Vay anam yandım, demesiyle beraber çullandım üzerine.

Yandım, dedikçe, hemen öte yandaki anası olacak

kızın acısına dayanamadı,

geldi orağı *bir takış taktı* boynuma.

Takmasıyla beraber, ben ne yaptım,

bir bıçak, gitti tepesi üstü.” (NH-308)

“Bekir tabakasını çıkardı: — Karılar maşallah dev gibi uğraşıyorlar. Remzi memnuniyetle gülümsedi: — Öyle *bir giriş girmişler* ki... Ekinler ellerine kendi kendine geliyor. Tarla falan dayanmıyor alçaklara...” (KT-134)

Yukarıdaki metinlerin ilkindeki ilk eğik yazılı örnekte kullanıcı, *tart-* eylemini *acele* ve *anice* gerçekleştirmektedir. Ayrıca eylemin gerçekleşme şiddeti de abartılmıştır. Bu *abartma* anlamsal işlevi, kalıp örneğinden hemen önce gelen “Ne kadar kuvvetim varsa” ifadesinden de anlaşılmaktadır. Yukarıdaki metinlerin ilkindeki ikinci eğik yazılı örnekte de kullanıcı gerçekleştirdiği eylemi *acele* ve *anice*

gerçekleştirmektedir ancak bu örnekte, kalıp eyleminin gerçekleşme şiddeti ile ilgili olarak ilk örnekteki kadar belirgin bir *abartma* anlamsal işlevi sezilmemektedir.

Yukarıdaki metinlerin ikincisindeki eğik yazılı örnekte de *gir-* eylemi *acele* ve *anice* gerçekleştirilmekte ve eylemin gerçekleşme şiddeti de abartılmaktadır. Bu örneği önemli kılan durum ise belirlenen bazı örneklerde de gördüğümüz, *abartma* anlamsal işlevini desteklemek üzere kalıbın hemen önünde **öyle** ve hemen ardında da **ki** sözcüklerinin kullanılıyor olmasıdır.

2.1.1.6.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “faşizm gene ağzını bozdu!

zaten farklı *bir görüş gördü* mü,

ya kurşun sıkarsınız,

ya küfür edersiniz!” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 01.05.2012)

Yukarıdaki metindeki eğik yazılı görüş sözcüğü, incelediğimiz kalıptakinin aksine bir kavram adıdır. Bu yüzden yukarıdaki eğik yazılı söz dizisi, incelediğimiz kalıbın bir örneği değildir.

2.1.2. Sözcük Tekrarı İçermeyen Anlatım Kalıpları

2.1.2.1. *alayım gitsin / alıvereyim gitsin vb.*

[(emir-istek kipiyle *ç. f.*) ~ (emir-istek kipiyle *ç. tezlilik bildiren birleşik f.*)] +
(**gitsin**)

İki ana bölümden oluşan bu anlatım kalıbının birinci bölümünde *emir-istek* kipi ile çekimli bir fiil bulunmaktadır. Bu fiil, sıklıkla *tezlilik* bildiren yardımcı fiil *ver-* ile *birleşik fiil* hâlinde dizilişte yer almaktadır. Anlatım kalıbının ikinci bölümünde ise, *git-* fiilinin *emir-istek* kipi *üçüncü teklik* kişi çekimi olan kalıbın sabit sözcüğü *gitsin* bulunmaktadır:

“Güç iş. Nasıl kızdırılacak kumlar öyle çok... ‘Dümdüz *kavuruver* şu nohutları *gitsin*. Kum da nereden çıktı?’ demez mi karısı? Der.” (FH-35)

“Demek ki sizin anlayışınız *ver-kurtul*... Baş edemiyorum *satayım gitsin*... Beceriksizim *atayım gitsin*... Bu kafayla daha çok ağlama zırlama geceleri düzenlenir Filistin için” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 13.02.2011)

İncelediğimiz yapı; kullanıldığında anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması, sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Ediskun (1999, s. 292) kitabında edatları anlatırken Türkiye Türkçesinde *gitsin* biçiminde bir *edat* olduğunu söylemektedir. Ona göre bu edat, “istek’in birinci kişilerinden ya da emir kipinden sonra gelerek buyurulan işin yapılmasıyla sorunun kapanması istendiğini” anlatır.

Türkyılmaz’a (1999, s. 39) göre birçok işlevde kullanılan emir kipinin bir işlevi de “tavsiye, yönlendirme”dir. Türkyılmaz’ın emir kipinin bu işlevi için verdiği örneklerden birisi şu şekildedir: “**Sat** şu arsayı dedim. Mahmut Ağa’ya **sat gitsin**. Çok da iyi para verdiler valla.” Çalışmada, emir kipinin “tavsiye, yönlendirme” işlevi için örnek verilen cümledeki *sat gitsin* yapısının bir bütün hâlinde altının çizilmiş olması, araştırmacının, bu yapının birlikte değerlendirilmesini istediğini göstermektedir.

Balcı (2003, s. 7-16) *Edat Bağlamında Sözcük Türlerine Yeni Bir Yaklaşım* başlıklı makalesinde, Türkiye Türkçesinde edat teriminin, ulamlandırılmasında güçlük çekilen ya da tek ölçüte dayanarak birbiriyle ilişkilendirilen, ama aslında birbirinden ayrı birçok dil birimini kapsayan bir terim olarak kullanıldığını söylemektedir. Balcı’ya göre; *için, gibi, karşı, göre* vb. sözcükler gerçek edatlardır çünkü edatlar, isimler arasında ya da isimlerle tümedikleri fiiller arasında ilgi kuran sözcüklerdir. “*Bari zamanında gel!*”, “*Gel bakalım buraya!*”, “*Sabaha kadar da çalışmıştık oysa.*”, “*Buradan birer künefe yiyelim gitsin.*” cümlelerindeki eğik yazılı sözcükler ise bazı bilim adamlarınca edat olarak kabul edilse de edat değil, kendisinin önerdiği “özsözcük” terimiyle karşılanmalıdır. “Özsözcük”ler ise çekimi yapılamayan, işletilemeyen, kısacası “öz” biçimlerini değiştirmeden aynı kalan, genellikle kısa ve yalın olan birimlerdir ve bunların Türkçede sayıları oldukça azdır (2003, s. 11). Balcı’nın “*Buradan birer künefe yiyelim gitsin.*” cümlesindeki *gitsin* sözcüğü için “Kalıplaşmış durumda ve yüklemden sonra kullanılabilen *gitsin* gerçek anlamını yitirerek bir işi sonuçlandırma dileğini anlatır. Öyleyse *gitsin*’li tümceler geçmiş zamanlı olamaz, şimdiki zamanlı olur.” ifadesini kullanmaktadır. Böylece Balcı, *gitsin* sözcüğünü yüklemden ayrı, bağımsız, yeni bir sözcük türünün örneği olarak kabul etmiş olmaktadır.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 764) *gitmek* maddesinin içinde, *gitsin!* yapısının “emir kiplerinden sonra gelerek buyurulan işin yapılmasından sorunun kapanması

istendiğini anlatan bir söz” olduğu söylenmekte ancak Ediskun’la aynı açıklamayı yapan Sözlük’te, bu sözün *edat* olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır.

İpek’e (2009, s. 733) göre ise “gitsin” sözcüğü, Türkçede az kullanılan pekiştirme edatlarından biridir.

2.1.2.1.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu kalıbın sabit öğeleri *gitsin* sözcüğü ve kalıbın birinci bölümündeki değişken fiille birleşen *-°ver-* ile yine bu fiile eklenen *emir-istek* kipi ekleridir. Kalıbın ikinci bölümündeki *gitsin* sözcüğü, *git-* fiilinin, *emir-istek* kipinin *üçüncü teklik* kişisiyle çekimli biçimidir ve sözcük bu biçimde donmuştur.

Git- fiili, Türkiye Türkçesinde yardımcı fiil olarak kullanılıp *fiil + zarf-fiil + yardımcı fiil* biçiminde *birleşik fiil* kurabilmektedir. Karahan’a (1997, s. 38) göre “devamlılık”, Korkmaz’a (2003, s. 152) göre “uzaklaşma” işlevinin ön plana çıktığı *git-* yardımcı fiiliyle kurulan birleşik fiillerde; *unutup git-*, *uzayıp git-* gibi örneklerde olduğu gibi ana fiil, çoğunlukla *-°p* zarf-fiil ekini almaktadır ancak ana fiilin, bu zarf-fiil eki yerine yardımcı fiilin aldığı kip ve kişi ekiyle çekimlendiği *akar gider*, *kaptırmış gitmişti* gibi örnekler de görülmektedir.

Ele aldığımız anlatım kalıbında da *git-* fiili, yukarıdaki *birleşik fiil* kuruluşlarında olduğu gibi, sözlük anlamlarının biriyle değil de farklı bir işlevle karşımıza çıkmaktadır. Bu işlev, “devamlılık” ya da “uzaklaşma” işlevlerinden çok farklı olup, belli yapısal koşullarda ortaya çıkmaktadır. Türkçe Sözlük’ün “buyrulan işin yapılmasından sorunun kapanmasını isteme” biçiminde ifade ettiği bu anlamın ortaya çıkması için anlatım kalıbının birinci bölümündeki fiilin *emir-istek* kipi ile çekimli olması ve anlatım kalıbının ikinci bölümünde de sadece ve sadece *gitsin* sözcüğünün bulunması gerekmektedir.

İncelediğimiz kalıbı bir *birleşik fiil* öbeği olarak düşünsek de bu öbeğin *git-* yardımcı fiiliyle kurulan *dalıp git-*, *koymuş gitmiş* gibi “devamlılık” ya da “uzaklaşma” diye adlandırabileceğimiz işlevi yerine getiren birleşik fiillerden farklı yapısal ve işlevsel özelliklere sahip olduğu açıktır.

Bu anlatım kalıbının, özellikle ana fiili *-°p* zarf-fiil eki yerine *git-* yardımcı fiilinin aldığı kip ve kişi ekini alan birleşik fiillerle karıştırılma ihtimali vardır. Ele aldığımız anlatım kalıbında, bu birleşik fiilden farklı olarak *git-* fiili sadece *üçüncü teklik* kişi *emir-istek* kipiyle çekimlenebilmektedir. Kalıbın değişken fiili, belirlenen örneklere göre çoğunlukla *ver-* yardımcı fiiliyle birleşik fiil hâline gelmiştir ve yine

çoğunlukla *ikinci teklik* kişi *emir-istek* kipiyle çekimlidir. Dikkat edilirse bu durumun, ele aldığımız anlatım kalıbını, ana fiil ve yardımcı fiilin aldığı kip ve kişi eki aynı olan birleşik fiillerden ayırdığı görülebilir. Bununla birlikte bir tane de olsa, ana fiilin *gitsin* sabit sözcüğüyle uyumlu olarak *üçüncü teklik* kişi *emir* kipiyle çekimlendiği anlatım kalıbı örneği de belirlenmiştir. Bu örnekte de ancak dizilişin içinde bulunduğu bağlama bakarak dizilişin, ele aldığımız anlatım kalıbının örneği olduğu anlaşılmaktadır:

“Rıza Bey durduğu tarafa bakmadan, oğluna sert sert sordu:

— Sen ne dersin ulan?

— Ruhsatın olursa, gidip kızı kaldırayım baba!

Hacı İmam’ın neşesi dağıldığı kadar kolaylıkla yerine gelmişti: Aşkolsun beyzade, aşkolsun! diye güldü, hele şuna bak... Şuncacık ya... Yüreğinde dokuz okka barut varmış. Haydi artık... Sana düğün bayram, çobanbaşı!

Zor, oyunu bozar. Kaldırmalı Kâmil’in kızını, vesselam... *Bitsin gitsin...* Ama yek başına kaldırabilir misin Hüseyin Bey? Rıza Bey kıpkırmızı dudaklarıyla belli belirsiz gülümsüyordu.

— Duydun mu ulan! Kaldırabilir misin, bir başına?

— Emredersen kaldırırım.” (KT-85)

İlk bölümdeki değişken fiil, taranan kitaplarda belirlenen 18 örneğin 10’unda *ver-* yardımcı fiiliyle birleşik fiil kurmuş durumdadır. Böylece, daha sonra değinilecek, bu anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlev (bk. 2.1.2.1.3.), *ver-* yardımcı fiilinin birleşige kattığı anlamsal işlevle güçlenmektedir.

Kalıbın oluşması için, ilk bölümdeki değişken fiilin *emir-istek* kipiyle çekimli olması şarttır. *Emir-istek* kipiyle çekimli fiil, taranan kitaplarda belirlenen 18 örneğin 14’ünde *ikinci teklik*, 2’sinde *ikinci çokluk*, 1’inde *üçüncü teklik* ve 1’inde de *birinci çokluk* kişi durumundadır. Bu örneklere göre değişken fiilin, çoğunlukla *emir-istek* kipinin *ikinci teklik* kişisiyle çekimlendiği görülse de değişken fiil, diğer kişilerle de çekimlenebilmektedir:

“Eee ne var bunda! Bir sürü benzer program televizyonda dönüyor. Başlamak bitirmenin yarısıdır, *başlayayım gitsin*, ne olacak...” (<http://www.aksiyon.com.tr>, Erişim Tarihi: 14.02.2011)

“Sen de anan gibi, Dürü Aba’n gibi, Çevriye Aba’n gibi olursan, *yanıver gitsin!* Kızların kaderi daha göbekleri kesilmeden yazılır çizilir, adları konmadan küpelenirmiş kulağına.” (FB-89)

“Diyeceksiniz ki, ‘2-3 milyar dolar ihracat yapan firmada 1 milyon dolar/avronun ne kıymeti var, *versin gitsin.*’ Küresel rekabette öyle değil; kuruşuna kadar hesaplamak zorundasınız.” (<http://www.tisk.org.tr>, Erişim Tarihi: 14.02.2011)

“— Ne yapacağız Hamdi? — Neyi sordun Mehmet, paraları mı? — Paralan da, rahmetliyi de?... — Kulübeye götürürüz... Kaptan gelince muamelesini yaptırır. — Ya gelmezse... Hava sıcak. Kokar biçare.., — Bugün muhakkak gelir. Haftabaşı geceli üç gün oluyor. Erzak tükendi. Cıgara kalmadı. Aylıklarımızı da getirecek. Motorcuya: ‘Perşembeye gidemezsem, pazara oradayım’ demiş. Bugün pazar. — Parayı da Kaptan’a mı vereceksin? Hamidiye kâğıdında köyü yazılı. Biz *gönderelim gitsin.* — Kaptan’a veririz, elbet gönderir.” (KT-13)

“Firuz — Ben de nasıl isim babasıyım. Sana bir türlü Nurettin diyemiyorum. Artin — Eskisi gibi Artin *deyin gitsin*, Nurettin pek tutmadı.” (GD-242)

“Bayan yerine kadın sözcüğünü kullanırken de editörlerinden çekinmesinler yani. Bu da o tahakküme girer bir yerde. Kadın *yazıversinler gitsin*, eğer nisa düşünmüyorlarsa...” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 14.02.2011)

Hemen her kılınışa sahip kök veya türemiş fiil, kalıbın değişken ögesi olabilmektedir. Kalıbın değişken fiilinin, *ver-* dışında bir yardımcı fiille *fiil + zarf-fiil + yardımcı fiil* biçiminde veya (*fiil + sıfat-fiil*) + *ol-* biçiminde bir *birleşik fiil* olması ise değişken fiilin kılınışı ile kalıbın sağladığı anlamsal işlev arasında bir uyumsuzluk meydana geleceği için mümkün görünmemektedir.

Kalıbın değişken fiili hem *olumlu* hem de *olumsuz* olabilmektedir ancak taranan kitaplarda belirlenen 18 örneğin hiçbirinin değişken fiili *olumsuz* değildir. Bununla birlikte İnternet’te yapılan taramalarda, değişken fiili *olumsuz* olan örnekler de belirlenebilmiştir:

“Bu gece ben.

Evet bu gece ben.

Bir şiir yazardım ya,

Yazmayayım,

Yazmayayım gitsin.” (<http://turkbeyi23.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“bırak dağınık kalsın hayat istediği gibi geçsin sen seyret hayatı bu senede içinde *olmayiver gitsin...*” (<http://sadecebenemel.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“Küfür ederek, argoyu destekleyerek prim alacaksa bloğum nezaketten ödün vermemek pahasına prim *almasın gitsin.*.. Anlaşıldığım yarınlara...” (<http://kumralada-ada.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“con ismini *vermeyiverelim gitsin* ne uğraşyoruz bu kadar”
(<http://www.bilgisayarbilisim.net>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“siyasi yada sosyolojik açıdan trt’yi eleştiriler başlamış yine. yahu arkadaşlar istek-dilek-eleştiri olsun fakat: kumanda diye bir şey var *açmayın gitsin.....*”
(<http://www.turkeyforum.com>, Erişim Tarihi: 14.02.2011)

Kalıbın oluşması için, kalıp bölümlerinin, formülde belirtildiği gibi *gitsin* sabit sözcüğü sonda olacak biçimde art arda gelmesi gerekmektedir ancak belirlediğimiz bir örnekte, konuşma dilinin sağladığı rahatlıkla kalıbın bölümleri arasına, kalıp fiilinin etkilediği *nesne* girmiştir ve bu durum, kalıba zarar vermemiştir:

“Güç iş. Nasıl kızdırılacak kumlar öyle çok... ‘Dümdüz *kavuruver* şu nohutları *gitsin*. Kum da nerden çıktı?’ demez mi karısı? Der.” (FH-35)

Kullanıcı, taranan kitaplarda belirlenen 18 örneğin sadece 1’inde kalıbın ana bölümleri arasına *virgül* biçiminde bir noktalama işareti koymuştur. Bu durum, kullanıcıların, incelediğimiz yapıyı bir bütün olarak gördüğünün kanıtı sayılabilir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Yanlış anlama abla biz kelle koltukta, uykusuz, bazen aç biilaç sabahlara kadar direksiyon sallıyoruz. Üç kuruşa çalışıyoruz zaten. İhtiyacımız olmasa o parayı *helal edeyim gitsin* ama herkese aynı kıyağı yaparsak midemize ekmeğe girmez valla!”
(<http://www.bugun.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.02.2011)

“Müteahhit Şaban Bey kendisini ölü sessizliğin tam ortasında bulunca topladı. ‘N’ olacak dümbük! sınava mı çekilmektesin, diploma mı verecekler bunlar? *yuvarla gitsin!*’ diyerek, kâğıdı cebinden çıkarmayı bile gerekli görmeden tepeleri gümbürdetmeye başladı.”
(KT-223)

“Hayatta gizli gizli iki şey istemişimdir. Biri, saçlarımın dökülüp alınımın açılmasını, biri de gözlük takmayı. Bu İkisi, insanı aydın kişi gösterir. Kasap çırağını al, saç dökülüp, alnı açılın, bir de gözlük taksın, üniversiteye *doçent yap, gitsin*. Bu iki isteğimin biri bile olmadı.”
(AN-117)

“Zekanı sevsinler senin Hasan Cemal. Senin ve senin gibilere benzeyip iktidarın her söylediğine evet demediklerinden dolayıdır ki, sen de onlara demedik bir şey *birakma gitsin*. Ya Hasan Cemal gidip dağda terörün başları ile bir görüşme yaptım diyerek bu kadar da havalara girilmez ki hani.” (<http://erdem43.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“Bağırmayan Taraftar *Yırtılsın Gitsin!*” (<http://www.diyadinnet.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“nasılsa asker var, bişeycik olmaz, halktan kopalım, sıkıntılarını *görmeyelim gitsin*, ne olacak yaaav!” (<http://www.turkish-media.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“ay bugün ne yapsam. Canım da sıkılıyor, bak şu işe. Yapsam yapsam ne yapsam acaba? Blog mu yazsam. Öyle ya. *Yazıvereyim gitsin*. Üfff. Canım sıkılıyor. Hiçbir şey yazmak istemiyorum. Neyse, ıkına ıkına yazayım da kurtulayım.” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.02.2011)

“Elimde, sükûtun nabzını dinle,
Dinle de gönlümü *aliver gitsin!*
Saçlarımdan tutup, kor gözlerinle,
Yaşlı gözlerime *daliver gitsin!*”

Yürü, gölgen seni uğurlamakta,
Küçülüp küçülüp kaybol ırakta,
Yolu tam dönerken arkana bak da,
Köşede bir Sâhza *kaliver gitsin!*” (NFK-142)

“bu mesele ‘bir karikatür yeaa, salla abi. rahatsızsan okuma hacı abi, *almayıver gitsin* panpa’ şeklinde geçirilecek bir mesele değil.” (<http://www.ihlsozluk.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“Bu ilkel yaklaşım, Türkiye’nin bilmem kaç on yılını etkiliyor ve biz 2010 yılında hâlâ genç kızların başındaki örtüyle uğraşyoruz. Bir de bu zulmü icra edenler, ‘Canım yasaksa yasak, hâlâ neden baş örtüsü gibi, kıl-tüy gibi işlerle uğraşyoruz ki, onlar da *açıversin gitsin*’ diye konuşmazlar mı?” (<http://www.bugun.com.tr>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

2.1.2.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bize göre bu anlatım kalıbı; ikinci bölümündeki *git-* fiili, yardımcı fiil gibi bir işlev gördüğü için *fiil + yardımcı fiil* biçiminde kurulan *birleşik fiillere* benzerken, *git-* fiilinin sadece *emir-istek* kipinin *üçüncü teklik* kişisiyle çekimlenebilmesi ve *gitsin* sabit sözcüğünden önceki değişken fiilin de mutlaka emir-istek kipiyle çekimlenmesi nedeniyle bu birleşik fiillerden ayrılmaktadır. *Gitsin* sözcüğü, donmuş olması nedeniyle *kuvvetlendirme, pekiştirme ünlemi* (Korkmaz, 2003, s. 1171) diyebileceğimiz bir özellik de taşımaktadır ancak burada da kendisinden önce mutlaka *emir-istek* kipiyle çekimli bir fiil istemesi ve bu çekimli fiil ile birlikte kuvvetlendirmeyi aşan anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması, sadece bu yapı içerisinde donmuş olması, bu sözcüğün pekiştirme ünlemi sayılmasını zorlaştıran durumlardır. Balcı’ya (2003, s. 12) göre de kalıbın sabit ögesi *gitsin*, öz biçimini değiştirmeden aynı kalan, edat ya da bağlaç gibi

ilgi kurucu / bağlayıcı bir işlev görmeyen, cümleden çıkarıldığında söz dizimsel bir yanlışlık oluşmayan ve adlar ve zarflar gibi *cümle ögesi değeri taşımayan* bir “özsözcük”tür (bk. 2.1.2.1.). Kalıp, *gitsin* sözcüğünün, ilk bölümdeki, gerçekleşmesinden pek hoşlanılmayacak durumdan uzaklaşmayı isteme biçiminde bir yargı bildirdiğini kabul edilerek iki ayrı cümle olarak da değerlendirilebilir ancak bu durumda *gitsin* sözcüğünün donmuşluğu ile kalıp içerisindeyken gizli öznesi *o* dışında bir ögesi olamadığı, kalıbın kuruluş amacının, *gitsin* ile kalıbın ilk bölümündeki değişken fiilin birlikte ortaya çıkardıkları anlamsal işlevleri elde etme olduğu dikkate alınmamış olmaktadır.

Bu açıklamalar ışığında, söz dizimi açısından kalıbın aşağıdaki gibi üç türlü cümle çözümlemesi yapılabilir:

1. a. “Mahitab — Ne yapmalıyım, Merzuka?

Merzuka — **(gizli ö. Sen)** *Kabul ediver* (y.) *gitsin* (bt.), sevaptır.” (GD-233)

b. “Mahitab — Ne yapmalıyım, Merzuka?

Merzuka — **(gizli ö. Sen)** *Kabul ediver* (y.) **(gizli ö. O)** *gitsin* (y.), sevaptır.”

(GD-233)

c. “Mahitab — Ne yapmalıyım, Merzuka?

Merzuka — **(gizli ö. Sen)** *Kabul ediver gitsin* (y.), sevaptır.” (GD-233)

2. a. “Candoğan bey bu Profilo modelinde CM1000STR yorgan yıkama programı var mı. Bu programın makinede olması iyidir heralde. Arçelik 10 kg yazan makinede de Yorgan programı vardı. Yoksa Arçelik 10 kg modelini araştırıyım Bursada buluruz bi yerlerde. Ya da **(gizli ö. Biz)** *profilo* (n.) *alalum* (y.) *gitsin mi*(bt.)?” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

b. “Candoğan bey bu Profilo modelinde CM1000STR yorgan yıkama programı var mı. Bu programın makinede olması iyidir heralde. Arçelik 10 kg yazan makinede de Yorgan programı vardı. Yoksa Arçelik 10 kg modelini araştırıyım Bursada buluruz bi yerlerde. Ya da **(gizli ö. Biz)** *profilo* (n.) *alalum* (y.) **(gizli ö. O)** *gitsin mi* (y.) ?” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

c. “Candoğan bey bu Profilo modelinde CM1000STR yorgan yıkama programı var mı. Bu programın makinede olması iyidir heralde. Arçelik 10 kg yazan makinede de Yorgan programı vardı. Yoksa Arçelik 10 kg modelini araştırıyım Bursada buluruz bi yerlerde. Ya da **(gizli ö. Biz)** *profilo* (n.) *alalum gitsin mi* (y.) ?” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

Bize göre kalıbın, *c* maddesindekiler gibi çözümlenmesi daha doğrudur çünkü hem kalıp öğelerinin, birlikte bir anlamsal işlev sağlaması hem ikinci örnekte görüldüğü gibi, kalıbın soru biçimi yapılırken soru ekinin ilk çekimli fiilin ardına değil de söyleniş ve işlev açısından önündeki emir-istek kipli çekimli fiille bütünleşmiş olan *gitsin* sabit sözcüğünün ardına getirilmesi zorunluluğu, hem de kalıp öğelerinin, aralarına başka unsur girememesi ve yer değiştirememesi, *c* maddesindeki gibi çözümlenmeleri gerekli kılmaktadır ancak böyle bir çözümlenme yapıldığında, birlikte yüklem olan kalıp öğelerinin hangi sözcük öbeğinin bir örneği olduğu tartışılması gereken bir durumdur.

Bu anlatım kalıbının, “tahminlerin çok üstünde, anlatılması güç” anlamı veren *değme gitsin*, *deme gitsin* ve *sorma gitsin* biçimindeki üç örneği (Aksoy, 1988, s. 709, 711, 1042) ve “bırak, ilgilenme, ne hali varsa görsün” anlamı veren *salıver gitsin* biçimindeki örneği (Sözer, 2001, s. 294) deyimleşmiştir:

“Ayşe Sultan — ... Herkes bir yaranma çabasında, bir sevgi yarışında ki *sorma gitsin*. (Yüzü bulutlanır) Hıh!.. Olmamış şeyleri bile olmuş gibi fısıldıyorlar kulağıma.” (OA-67)

“Dürü, tarlakuşunu öptü. ‘Salacağım bunu Linlin Emmi?’ Koca Linlin baktı, gülümsedi. ‘*Salıver gitsin* Şişgöbek’in yerine!’ dedi. ‘Yooo; onun yerine değil! Öyle salacağım!...’ ” (FB-352)

2.1.2.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Kalıp, Ediskun (1999, s. 292) ve Türkçe Sözlük’e (2005, s. 764) göre “buyurulan işin yapılmasıyla sorunun kapanması istendiğini”, Balcı’ya (2003, s. 12) göre ise “bir işi sonuçlandırma dileğini” anlatır.

Bize göre bu anlatım kalıbının anlamsal işlevi, çok katmanlı ve karmaşıktır. Kalıp, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, *gerçekleşmesinden çoğu zaman pek memnun olunmayan ama şartlar gereği gerçekleştirilmesi önerilen bir eylemi önemsememe, gerçekleşmesi durumunda sonucunu düşünmeme ve gerçekleşmesinden pek hoşlanılmayan bu eylemden bir an önce uzaklaşmak için bu eylemin çabucak ve kolaylıkla gerçekleşmesini istemeyi* ifade etmektedir:

“para polemikleri bursaspor yakışmıyo iki genç futbolcusuna para veremiyosa bu kulüp *kapansın gitsin*, şimdi verelim gelecekte kat kat yine gelir o paralar bize” (<http://www.bursasporluyuz.net>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

“arkadaş bunlar madem istemiyor askerimizi - memurumuzu - paramızı *vermeyelim gitsin*. biz mi zararlı çıkacağız? hayır!” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

Kalıbın anlamsal işlevini, yukarıdaki örnekleri kullanarak şöyle açıklayabiliriz: Yukarıdaki örneklerin ilkinde Bursaspor, aslında kapanması istenmeyen ama metinde belirtilen “para polemikleri bursaspor yakışmıyo iki genç futbolcusuna para veremiyosa” koşulları gereği, kapanması önerilen bir kulüptür ve bu durumdaki bir kulübün kapanmasının, kapanması durumunda nelerin olacağını hiç önemi yoktur. Ayrıca kulübün kapanması önerilen ama pek istenmeyen bir eylem olduğu için eylemden uzaklaşmak, kurtulmak amacıyla bu eylemin bir an önce ve kolaylıkla gerçekleşmesi de arzulanmaktadır.

Kalıp fiilinin *olumsuz* olduğu yukarıdaki ikinci örnekte de asker, memur, para verilmemesi aslında pek hoşlanılmayan, istenilmeyen ama metinde belirtilen “bunlar madem istemiyor askerimizi - memurumuzu – paramızı” koşulu gereği önerilen bir eylemdir. Bu eylem ve bu eylemin sonucu önemsenmemektedir. Ayrıca asker, memur, para verilmemesi önerilen ama pek istenmeyen bir eylem olduğu için eylemden uzaklaşmak, kurtulmak amacıyla bu eylemin bir an önce ve kolaylıkla gerçekleşmesi de arzulanmaktadır.

Kalıp fiili olumlu ve bu fiilin öznesi belli olduğunda bazen, *eyleme muhatap kişiye, sorumluluktan kurtulması, üzerine düşeni yapmış olması amacıyla önemsemeyeceği bir eylemi gerçekleştirmesini önerme* anlamsal işlevi de üstte örneklediğimiz ana anlamsal işleve katılabilir:

“yapmayın kurban olduğum böyle konular açmayın msn de hiç mi arkadaşınız yok birine *sorun gitsin* ya üzmayın artık bu yönetimi..” (<http://forum.iyinet.com>, Erişim Tarihi: 17.02.2011)

Kullanıcı çoğu zaman, önerilen ama pek istenmeyen bir eylemden uzaklaşmak, kurtulmak amacıyla bu eylemin bir an önce ve kolaylıkla gerçekleşmesinin arzulanmasını, kalıbın değişken fiilini *tezlik* bildiren *ver-* yardımcı fiiliyle birleşik fiil hâline getirerek daha açık ifade etmiş olur:

“Türk filmlerinde hep gördüğümüz mahkeme sahnesi klişeleri, savcayı oynayan oyuncunun hiç değişmeyen kötü adam maskesi ve savunma avukatı rolündeki hanımın dikkatimizi dağıtan saç modeli eşliğinde adalet ve onun yokluğu hakkında sonuçlara varmak durumundayız. ‘Orta sınıf çocukları intikam alma konusunda pısrık davranacak olurlarsa da fark etmez, babaları gerekeni yapar,’ mealindeki anafikri *söyleyiveriyim gitsin*. (‘İntikam esastır’ yollu bir ara nağme de var mı, emin olamadım, kendiniz karar verin.)” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.02.2011)

“bizim israil’le en önemli bağlantımız askeri silah anlaşmaları. yani silah teknolojisi ithalatı. *almayıverin gitsin* canım. başka ülke mi yok?” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 15.02.2011)

2.1.2.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Yârab, ne korkunç inkılâb olmuş:

Ne dîn kalmış, ne îman, dîn harab, îman türab olmuş!

Mefahir *kaynasın gitsin* de, vicdanlar kesilsin lal...

Bu izmihlâl-i ahlâkî yürürken, durmaz istiklâl!” (MAE-386)

2. “Bu değindiğim, dışının süt beyazı, süzme balı.

Oysa kişiyi candan bezdirir otobüsleri kamyonları...

Ko gitsinler, tangur tungur cehenneme.” (CK-235)

3. “Hım hım, dedi... Ciddiyiz şimdi, olmaz her zamanki gibi... Ücretini *verin gitsin*...

Dokuz cüzdanlı, beş holdingli biri sordu: — Nolmuş başkan bey? — Efendim, dansöz gelmiş, sanılmış ki her zamanki toplantılarımızdan biri. Ben ciddiyiz dedim, parasını *verin gitsin*, dedim...” (Mİ-39)

Yukarıdaki metinlerin ilkindeki eğik yazılı söz, bir birleşik fiildir. *Süreklilik* bildirme işlevi olan *git-* yardımcı fiiliyle kayna- fiili birleşik fiil kurmuştur.

Yukarıdaki metinlerin ikinci ve üçüncüsündeki eğik yazılı *git-* fiili gerçek anlamını korumaktadır. Ayrıca ikinci metindeki *git-* fiili *üçüncü çokluk* kişi *emir-istek* ekini alarak gerçek anlamını vurgulama açısından güçlenmiştir. Eğik yazılı sözlerdeki çekimli fiiller, incelediğimiz kalıptaki gibi anlamca bir bütünün parçaları değil, ayrı cümlelerin yüklemeleridir.

2.1.2.2. *aldım gitti vb.*

(**bgz. kipiyle ç. f.**) + (**gitti**)

Git- fiilinin *bgz.* kipi *üçüncü teklik* kişi çekimi olan *gitti* sözcüğü, kalıbın sabit ögesi olup ikinci bölümünü meydana getirir. Kalıbın ilk bölümünde ise hem *olumlu* hem de *olumsuz* olabilen ve *bgz.* kipiyle çekimli bir fiil ögesi bulunmaktadır:

“Babam, — İyi, dedi, öyleyse kız bizde, Resmîye’nin her ayına ikiyüzelli lira *verdik gitti*, oldu mu? Verin kızını. Yabancıya gitmesin...” (AN-129)

“Ne işim var benim bu dağ başında?

Kartallara *ısınamadım gitti*,

Bulutlara doydum desem doğrudur;

Hazret-i Musa olmak kolay değil.” (CST-175)

İncelediğimiz yapı; kullanıldığında anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması, sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Kalıbın sabit ögeleri, *gitti* sözcüğü ve hem dizilişin birinci bölümündeki değişken fiilin çekiminde hem de sabit sözcüğün içerisinde yer alan *bgz.* kipi ekidir. Kalıbın değişken ögesi ise olumlu ve olumsuz olabilen ve *bgz.* kipiyle çekimlenmiş olan fiildir. Değişken fiilin olumsuz olmasıyla, olumsuzluk anlamının ötesinde, değişken fiilin olumlu olduğu dizilişin sağladığı anlamsal işlevden farklı bir anlamsal işlev açığa çıkmaktadır (bk. 2.1.2.2.3.).

Deny'nin (1941, s. 800) *Türk Dili Grameri*'nde, şart kipinin anlatıldığı kısma Ali Ulvi Elöve'nin yaptığı eklemelerden birisinde, *gitti* ve *gitmiş* sözcüklerinin bir yardımcı fiil gibi, kendileriyle aynı kipe sahip ama farklı kişilerle de çekimlenebilen fiillerle “birleşik fiil” kurabildikleri söylenmektedir. Elöve'ye göre *gitti* ve *gitmiş* sözcükleri, bu birleşik fiiller içerisindeyken, önlerindeki çekimli fiillerin anlamını değiştiren bir “zarf” işlevindedir.

Lewis (1967, s. 192), “Bir türlü ısınamadım *gitti* şu koltuğa”, “böyle kapandı *gitti* hırsızlıktan çok daha büyük bir suç”, “unutmuş *gitmişim*” cümlelerindeki eğik yazılı yapıların “finality” (kesinlik) bildiren birleşik fiiller olduğunu belirtir.

Gencan'a (1971, s. 266) göre “inandım *gitti*”, “tükettim *gitti*”, “olur gider” yapıları, “olup bitme” ifade eden birleşik fiil örnekleridir.

Dizdaroğlu'ya (1976, s. 15) göre Türkçedeki yüklem türlerinden birisi de “iki sözcüklü yüklem”dir. Buna göre kimi tümcelerın yüklemi, ikileme ya da ikizleme biçiminde iki eylemden ya da “var”la “yok” sözcüklerinin bir arada kullanılmasından oluşmuştur. Bu, hem anlamı daha güçlendirmek, hem de tümceye anlatım özelliği kazandırmak isteğinden doğmaktadır. Araştırmacının bu açıklaması için verdiği örneklerden bazıları, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleridir: “El'aman elinden ey suna boylum / büktün elif kadim *dal ettin gitti* / sindirmedin bir dem dâdem yaşını / akar damlaları *sel ettin gitti* (Minhacî)”

Bu anlatım kalıbının sabit sözcüğü olan *gitti*, Ediskun'a (1999, s. 292) göre bir *edattır* ve *gitmiş* biçimi de bulunan bu edat için araştırmacı, “... -di'li geçmiş zamanlı fiillerden sonra ya -di'li geçmiş ya da -di'li geçmişin hikayesi; -miş'li geçmiş zamanlı fiillerden sonra ya -miş'li geçmiş ya da -miş'li geçmişin hikayesi olarak gelir.” der.

Ediskun, *gitti* edatının aynı kipteki fiillerden sonra geldiği zaman, kendisinden önceki eylemin bir türlü yerine getirilmediğini, mutlaka yerine getirilmiş olacağını, yapılması ilk önce istenmeyen bir şeyin muhakkak kabul edildiğini anlattığını söylemektedir. Ona göre edat olan *gitmiş* sözcüğü de, *-miş*'li geçmiş zaman kipinden sonra gelecek olursa, sürerlik anlamı verir: “Bu saate kadar oturmuş gitmiş.”. Ediskun (s. 273), kitabında zarfları anlatırken de “... verdim gitti” gibi *fiil öbeklerinde*, zarf diyebileceğimiz sözcükler bulunmadığı hâlde, bu öbeklerin gizli birer zarf taşıdıklarının sezildiğini söylemektedir.

Hacıeminoğlu'ya (1992, s. 242) göre *gitti*, “hâlâ, gene de” anlamında, Osmanlıca ve Türkiye Türkçesinde *süreklilik* ifade eden bir “kuvvetlendirme edati” olarak kullanılmaktadır: “Sun sagarı sâkî bana mestane desünler / Uslanmadı gitti gör o divâne desünler. (Şeyhülislam Yahya). Bülbül güle gel gül dedi, gül gelmedi gitti / gül bülbüle, bülbül güle yâr olmadı gitti. (Orhan Seyfi Orhon). Karı zengin oldu gitti be!” (Sait Faik Abasıyanık).

Korkmaz'a (2003, s. 588-589) göre bu anlatım kalıbı bir “birleşik fiil”dir. “Uzaklaşma gösteren *git-* yardımcı fiili ile *ol-* yardımcı fiilinin oluşturduğu geçmiş zaman kalıbındaki birleşik fiil, bir eylemin ‘umulmadık biçimde gerçekleştiğini’ veya ‘bir türlü gerçekleşmemiş olduğunu’ gösterir: “İstanbul’un Yahudisine *kul olduk gitti* bunca yıl.”, “Yeşildere’deki beklenen çözüme bir türlü *olmadı gitti.*”

Yaman'a (1999, s. 41-42, 59-60, 63) göre “İstanbul’un yahudisine **kul olduk gitti bunca yıl...** / Mübarek **yağmadı gitti.**” gibi cümlelerde, *bgz.* eki “devamlılık” işlevini de bünyesinde barındırmaktadır. Bu işlevin oluşmasında “gitti” gibi *devamlılık* bildiren yardımcı fiilin rolü vardır. Yukarıdaki cümlelerde fiiller aynı kalsa dahi, cümlelerin zamanı “*Yağmamış gitmiş / Yağmıyor gitmiyor*” şeklinde değiştirildiğinde anlam ve yapının bozulduğu görülür. “Bu durum ise, zaman kaymaları ve işlev değişmelerinin tespitinde yalnızca kalıpların değil, kip ve zaman ekleriyle birlikte yapıların da önemli rol oynadığını göstermektedir.” Yaman, böylece incelediğimiz yapının kalıplığına da dikkat çekmiş olmaktadır.

Eker'e (2009, s. 411-412) göre “Anlayamadı gitti.”, “... sustum gitti.” gibi yapılar, “asıl eylem + zarf-fiil eki + yardımcı eylem” ve “ad + yardımcı eylem” biçiminde kurulan birleşik fiillere pek uymamakla birlikte bir tür “birleşik fiil”dir. Bu birleşik fiillerde *git-* fiili, çekimli fiillerin sonuna gelerek, yapılması ilk önce pek istenmeyen bir şeyin kabul edildiğini anlatır.

Balcı'nın (2003, s. 12) “Buradan birer künefe yiyelim *gitsin*.” cümlesindeki *gitsin* sözcüğü için sözcüğün anlamsal ve sözdizimsel farklılığı dolayısıyla “özsözcük” terimini önerdiği belirtilmişti (bk. 2.1.2.1.). Balcı, “Beni anlamadın *gitti*.” cümlesindeki *gitti* sözcüğünün de istenmesine karşın gerçekleşmeyen bir konuyu anlatan ve yalnız *bgz.* kipli cümlelerde kullanılan bir “özsözcük” olduğunu belirtmekte ve bu açıklamalarıyla *gitsin* sözcüğü gibi *gitti* sözcüğünü de yüklemden ayrı, bağımsız, yeni bir sözcük türünün örneği olarak kabul etmiş olmaktadır.

Türkçe Sözlük'te (2005, s. 764) *gitmek* maddesi içerisinde *gitti* sözcüğü için “geçmiş zaman kipindeki fiillerden sonra gelerek istenmeyen bir şeyin yapıldığını, yapılacağını, istenen bir şeyin olmadığını veya olmayacağını anlatan söz” denilmekte ve bu açıklama için “Çolak Mehmet adında birini kapının arkasında ölmüş buldular ancak sayılan bir adam değildi, *gömdüler gitti*.” örneği verilmektedir. Sözlük'ün (tdk.org.tr) İnternet'teki sürümünde ise *gitti* sözcüğü için, yukarıdaki açıklamanın aynısı yapılmış olup bu açıklama için “Yılan masalı gibi *uzadı gitti* bu iş.” örneği verilmiştir.

Şahin (2007, s. 1645-1650) *Gel- ve Git- Fiillerinin Birleşik Yapılarda Sergilediği Durumlar* adlı bildirisinde “İsmlere ve ulaç eklerini almış fiillere gelerek birleşik yapılar oluşturan *gel-* ve *git-* fiilleri çekimli bir fiile gelerek birinci fiilin aldığı zaman ve kip ekini alarak da birleşik yapılar oluşturur.” biçiminde ifade ettiği görüşünü, “anlaşır giderdik, yaptım *gitti*, söyledim *gitti*” örnekleriyle desteklemektedir. Ona göre bu yapılar, *-p* zarf-fiiliyle kurulmuş birleşiklerin çekime uğramış biçimleridir. Araştırmacı, aynı yapısal özelliklere sahip olduğunu iddia ettiği örnekler arasında anlamsal bir sınıflama yapmaktadır. Bu yapıların kullanılmasıyla ortaya çıkan anlamsal çeşitliliğin *git-* fiili ve kip eklerinden kaynaklandığını söyleyen Şahin; “yaptım *gitti*, söyledim *gitti*” gibi örneklerde *git-* fiilinin *süreklilik* anlamını yitirdiğini, tersine işin bittiğini ifade ettiğini belirtmektedir.

İpek'e (2009, s. 733) göre ise “*gitti*” sözcüğü, Türkçede az kullanılan pekiştirme edatlarındandır.

2.1.2.2.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbı, hem olumlu hem de olumsuz olabilen fiil ögesinin kılınışı açısından bir sınırlama yapmamaktadır ancak taranan kitaplarda belirlenen örneklerin çoğunda kılınışı *süreksiz* fiillerin bulunması dikkat çekicidir.

Kalıbın değişken fiili, kalıbın anlamsal işleviyle ilişkili olarak *olumsuz* olduğunda çok rahat bir biçimde *yeterlik* bildiren birleşik fiil olabilirken, *olumlu*

olduğunda bu durum pek mümkün olmamaktadır. Nitekim taranan kitaplarda belirlenen 33 örneğin değişken fiili olumlu olan 24'ünün hiçbirinde değişken fiil, yeterlik bildiren birleşik fiil değildir. Ama değişken fiili olumsuz olan 9 örneğin 5'inde, değişken fiil, *yeterlik* bildiren birleşik fiil durumundadır. Kullanıcı böyle yaparak anlatım kalıbının kullanılmasıyla ortaya çıkacak anlamsal işlevi, yeterlik yardımcı fiilinin olumsuzluğuyla da desteklemiş, güçlendirmiş olmaktadır:

“Kendi söyleyişlerine göre politika kavgası. Şu ordudan politikayı *çıkaramadılar gitti.*” (RNG-300)

Bununla birlikte, kalıbın değişken fiili, yine kalıbın anlamsal işleviyle ilişkili olarak, *olumlu*ken çok rahat bir biçimde *tezlik* bildiren birleşik fiil olabilmektedir:

“Neysel, bazen kendimi tutamıyorum. Bulgur pilavı da iyidir bu arada. Yanlış anlaşılmasın. Ağzıma ilk o geldi, *yazıverdim gitti.*” (<http://harbiyiyorun.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 19.02.2011)

“çok değil bir iki gün sonra benim bakmaya doyamadığım, doyacak kadar bakmaya kıyamadığım yârim komşu köyden Ahmet Ağa'nın oğluna avrat, tarlalarına ırgat *oluverdi gitti.* O mutlu oldu mu bilmem ama benim nasıl tarumar olduğumu bir ben bilirim.” (<http://www.google.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.02.2011)

Kalıbın ilk bölümündeki değişken fiilin, ikinci bölümdeki *gitti* sabit ögesiyle uyumlu olmak için, *bgz.* kipiyle çekimli olması şarttır ancak değişken fiil, kalıpla sağlanan anlamsal işlevlerle ilişkili olarak *bgz.* kipiyle çekimli olmasına rağmen her zaman *bgz.* görünüşünde değildir. Değişken fiil olumlu olduğunda *bgz.* kipi; *gz.*, *şz.* ve *glz.* kiplerine kayabildiği gibi, kendi işlevini de görebilmektedir:

“Sırat Köprüsü'ndesin... Aşağıda kara bulutlar dolanmakta... Katran dumanları burularak çıkmakta ki, soluk tıkamacasma... Elin zincirden kurtuldu da tekerlendin mi, *yittin gitti.* Giyiminden, bir karış çaput ele geçmez ki, sılana salalar da anan karı, koklayarak ağlaya...” (**bgz.'den gz.'ye kayma** / KT-346)

“Padişah — Keloğlan, evladım, aslanım. Yeter. Tövbe. Kızımı istiyorsan, al senin olsun Keloğlan — Yooo, alırsam kahrolayım. Gönül rızası ile yermiyorsun ki?

Padişah — *Verdim gitti.*

Keloğlan — O iş bitti.” (**bgz.'den şz.'ye kayma** / TÖ-112)

“Geçen yazı nasıl çergeler, çadırlar, harmanlar, köpekler, aylar arasında hoş geçirdikse, bu kışı da meyhaneler, sazlar, zurnalar, klarnetler, çiftenağralar arasında daha hoş *geçirdik, gitti* demektir.” (**bgz.'den glz.'ye kayma** / OCK-179)

“Çocuklarla kadını aldım, Bursa’ya geçtim. Orada çocuklar birbiri arkasına ishal oldular. Kızılıcak reçeli, bulgur pilavı, yoğurt ayranı para etmedi. Birer hafta aralığına *gömdük, gitti*. Bir ben, bir kadın kaldık mı sana!” (**bgz. kipinin işlevini koruması** / KT-28)

bgz. kipindeki bu kaymayı daha açık ortaya koyan, İnternet’te belirlenen bir örnekte, değişken fiil *bgz.* yerine *şz.* kipiyle çekimlenmiştir. Kişiye özgü olup bize göre yanlış bir kalıp dizilişi olan bu örnek şu şekildedir:

“kız çatçat bebenin ne olcağına kadar karar verdi koruyucu aileyi buldu?!? yani hiçte vicdan muhasebesine girmedi ilerde ne olur özler miyim diye kazara oldu *veriyorum gitti* gibi çok garipsedim başta vicdan çocuk analık yok kutsallık vs öğretilenlerden yola çıkarak” (<http://www.ortakantin.com>, Erişim Tarihi: 07.11.2010)

Kalıbın değişken fiili olumsuz olduğunda da *bgz.* kipi, asıl işlevinden farklı olarak geçmişte başlayıp hâlâ devam eden bir süreci anlatma işlevini üstlenmiş gibidir:

“Bu yaşa geldim, çok savaşlardan, ölümlerden, zulümlerden, dostluklardan, sevgilerden, mutluluklardan, ölümüne sevdalardan geriye kaldım, şu insanoğlunu *anlamadım gitti*. Ne tuhaf, ne çılgın bir yaratık. Allah belasını versin, diye ayağa kalktı, yere kocaman bir tükrük attı.” (YK-105)

İnternet’te yapılan taramalarda, değişken *olumlu / olumsuz* fiilin ve kalıbın ikinci bölümündeki *git-* fiilinin *bgz.* yerine *öğz.* kipiyle çekimli olduğu birkaç örnek belirlenmiştir. Bize göre kullanıcı, *öğz.* kipini kalıba rivayet görünüşü katmak için tercih etmektedir. Benzerleriyle pek karşılaşılmadığı için de *özel kullanım* sayıp diziliş özelliğini kalıp formülüne dahil etmediğimiz *öğz.* kipli bu örnekler şu şekildedir:

“birileri güzel memleketimi küçük amerika yapma derdine düşmüş uğraşıyor da uğraşıyor, bize de bakakalmaktan fazlası düşmüyor ne yazık ki. ne de olsa tek silahımızı, oyumuzu *vermişiz gitmiş*. bu saatten sonra tcmb’nin ankara dışına taşınmasının ne anlama geldiğini bilmeyen, hocalarımızın tabiriyle sokaktaki ahmet amca, bakkal mehmet abi gibi meseleyi dört yıl elektriğe zam yapılmamasını iyi ekonomi yönetimi zannetmek biçiminde algılamaya devam eden yurdum insanı alkış tutma pozisyonunda kalsın, 2009 için de hazırlansın.” (<http://www.ausozluk.org>, Erişim Tarihi: 08.11.2010)

“burda herkes için gider yapıp işime bakabilirdim sonuçta *satmışım gitmiş* derdim .. ama ben karektersiz biri değilim.. ve yalan yanlışla iş yapmama gerek yok alınan fiyata göre makul motorsikletin fiyatı” (<http://www.motosiklet.net>, Erişim Tarihi: 08.11.2010)

“gül güle, gül gül demiş, gül *gülmemiş gitmiş*.... gül bülbüle, bülbül güle *yar olmamış gitmiş*. ...” (<http://www.turkcebilgi.com>, Erişim Tarihi: 08.11.2010)

Anlatım kalıbının birinci bölümündeki *bgz.* kipli değişken fiil, tüm kişilere göre çekimlenebilmektedir. Taranan kitaplarda belirlenen ve değişken fiili olumlu olan 24 örneğin 11’inde, *bgz.* kipli olumlu fiil *birinci teklik*, 6’sında *birinci çokluk*, 4’ünde *üçüncü teklik*, 2’sinde *ikinci teklik* ve 1’inde *üçüncü çokluk* kişi ekini almıştır. Taranan kitaplarda belirlenen ve değişken fiili olumsuz olan 9 örneğin 5’inde, *bgz.* kipli olumsuz fiil *birinci teklik*, 3’ünde *birinci çokluk* ve 1’inde de *üçüncü çokluk* kişi ekini almıştır. Bu verilere göre değişken fiil, çoğunlukla *birinci teklik* ve *çokluk* kişi durumunda kalıpta yer almaktadır.

İki örnekte, kalıbın sabit ögesi *gitti*, kalıbın *bgz.* kipli değişken fiiliyle uyumlu olarak *birinci çokluk* kişi eki almıştır:

“Sahi, *unuttuk gittik*, sen ne zaman gideceksin hatunu almaya? Köye mi gitti, dersin, çocuklarının yolunu gözlemeye mi gitti?” (YK-206)

“3. Hasta (Yastığının altından katlanmış bir gazete çıkarmıştır. Gösterir) — Var da ne olmuş sanki? Şu hale bak. Savaş, cinayet intihar, kaza. Ulan mamutlardan bile dayanıklıyız be. *Tükenmedik gittik.*” (TÖ-7)

İncelediğimiz anlatım kalıbı için *sıra dışı* olan bu durum, kalıba zarar vermemiştir. Kullanıcı, değişken fiilin kişi durumuyla uyumlu olması için *gitti* sözcüğüne *birinci çokluk* kişi eki eklemiştir. *Unuttuk gittik* yerine *unuttuk gitti*; *tükenmedik gittik* yerine *tükenmedik gitti* denilmesi, bu anlatım kalıbıyla sağlanacak anlamsal işlev için yeterli olup yapının *git-* yardımcı fiiliyle kurulan ve ana fiille ve yardımcı fiilin kişi ekinin uyumlu olduğu birleşik fiillerden ayrılmasını da sağlamaktadır.

Kalıbın ikinci bölümündeki *gitti* sabit sözcüğü, ek fiil aracılığıyla *bgz.* kip ekini alabilmektedir. Böylece sabit sözcük, *git-* fiilinin *bgz. kipinin hikâyesinin üçüncü teklik* kişisi durumuna gelmektedir. Anlatım kalıbından önceki cümlelerin yüklemleriyle kip ve kişi eki uyumu amaçlı bu durum, anlatım kalıbına zarar vermemektedir:

“Meğer doğruymuş bu söz! Eğerleyim, Trabzonlunun içinde bir akıldane bulunaydı, samanı toplayıp saklayaydı, Karun hazinesini *biriktirdi gitti*ydi.” (KT-278)

Belirlediğimiz bir örnekte, anlatım kalıbını oluşturan ana bölümlerin arasına *da* bağlacı girmiştir ve bu durum anlatım kalıbına zarar vermemiştir:

“ ‘Bu kadar güzel sözden sonra,’ dedi gülerek Salman Sami, ‘kabul etmemek olur mu, *kabul ettik de gitti*. Ne diyorsun Halil?’ ‘*Kabul ettik de gitti*, hem de memnuniyetle. Haydiyin yandaki dükkkanı da açalım, belki içinde bir küp Osmanlı altını buluruz.’ ” (YK-485)

Değişken fiili olumlu olan üç örnekte, kullanıcı anlatım kalıbının ana bölümleri arasına *virgül* koymuştur. Bu durumun temelinde, kullanıcının, *gitti* sözcüğünü önündeki *bgz.* kipli fiilden bağımsız düşünmesi veya yapıyı noktalamadaki kafa karışıklığı gibi nedenlerin olabileceğini düşünmekteyiz. Değişken fiili olumsuz olan dokuz örneğin hiçbirinde kullanıcı, kalıbın ana bölümleri arasına bir noktalama işareti koymamıştır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Dürü’nün beş on yaş olmasına benziyorsun gı Selver! O da senin gibi tatlı yayla balıysa, *yaşadım gitti!*... Çok ciddi söylüyorum!...” (FB-54)

“Bende ilk kez okuyorum ama hiç heyecan yok biliyor musun? heeeçççç *koyu vermişim gitmiş* sanki sınava girecek olan ben değilim de sınavmış bana girecek olan, gibi hissediyorum.” (<http://alperboyaci.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 08.11.2010)

“Adam kızmış, karının bu sözüne: ‘Vay insafsız! ne ettin? Zaten ufacak deve yavrusu, belini *kırdın gitti.*’ diye bir temiz dövmüş kadını.” (PNB-355)

“Evet az kazanıyordum, ikimize yetmezdi. Kendisi de çalışırdı. Tutardık, onların avlusunda bir göz oda, yerleşirdik *bitti gitti*. İki gönül bir olduktan sonra, samanlık seyran olurdu!” (OK-124)

“Bu kadar tutarsızlık ciddiyeti yetmezmiş gibi, 1300 lü yıllarda barutun Avrupaya girdiğini ve topun ondan sonra icat edildiğini bildiğimiz halde, ilk kez su buharıyla çalışan bir topun keşfinden bahsediliyor. Böyle tarihi bir komediye ille de yorum isteniyorsa, işte *yapıverdik gitti.*” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 25.02.2011)

“Kıskanmak mı yoo yoo sen hiç kıskanmazsın, ben seni bilirim. Yani en azından arkadaşımı kıskanmazsın. Çünkü bahsi geçen Hüseyin arkadaşımın sen daha eski arkadaşısın. Fakat yazdıklarında her zamanki gibi çok ince bir sitem var gibi geldi bana. Eee o kadar da olsun karşımda Gürsel var, bu sitemi *kaale almadım gitti.*” (<http://www.koprubasi.net>, Erişim Tarihi: 24.02.2011)

“Bilmem, beni neye hazırlıyorsun

Gönlüme hayâlin *girmede gitti*

Kalem kâğıt hazır, yazdırmıyorsun

Şu aklım işine *ermedi gitti*” (<http://tasavvuf.forumup.co.uk>, Erişim Tarihi: 09.10.2010)

“şu çiftçi üzerinden siyaseti *bırakmadınız gitti* vatandaş tembel diyorum yok arkadaş ayak diretiyolar ısrarla” (<http://www.wardom.org>, Erişim Tarihi: 09.10.2010)

“şu stadımızın inşaatına bir *başlayamadılar gitti* bu kadar beceriksizlik olmaz yaaa” (<http://www.forumrain.com>, Erişim Tarihi: 09.10.2010)

“— Saçım kısa olduğu için çok acımaz Osso ama aptal dersin ayıp olur.
— *demedim gitti* o zaman ama saçımı çekerim” (<http://forum.paticik.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2011)

2.1.2.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Daha önce de belirtildiği gibi (bk. 2.1.2.2.), bu anlatım kalıbını Lewis, Gencan, Korkmaz, Yaman, Eker ve her ne kadar “birleşik yapı” olarak ifade etse de açıklamalarına göre Şahin *birleşik fiil* saymaktadır. Dizdaroğlu’ya göreyse bu kalıp, bir “iki sözcüklü yüklem”dir. Deny, bu kalıp içerisindeyken *gitti* ve *gitmiş* sözcüklerinin *zarf* rolünde olduğunu söyler. Ediskun ve Hacıeminoğlu, kalıbın sabit ögesi *gitti* için *edat* der. Balcı’nın kalıpla ilgili görüşü bambaşkadır. Balcı’ya göre *gitti* sözcüğü, “özsözcük” olarak ifade ettiği, yüklemden ayrı, bağımsız, yeni bir sözcük türünün örneğidir.

Bize göre bu anlatım kalıbı, ikinci bölümündeki *git-* fiili, yardımcı fiil gibi bir işlev gördüğü için *fiil + yardımcı fiil* biçiminde kurulan *birleşik fiillere* benzerken *git-* fiilinin sadece *bgz.* kipinin üçüncü teklik kişisiyle çekimlenebilmesi nedeniyle birleşik fiillerden ayrılmaktadır. N. Demir (2013, s. 393-396), *Kip Ekleriyle Kurulan Birleşik Fiiller* adlı makalesinde, “baktım durdum”, “uyumuş kalmış” gibi birleşik fiillerin ayırıcı özelliklerini, sınırlılıklarını belirlemiştir. Bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Bu tür birleşik fiillerde kullanılabilen yardımcı fiiller *dur-*, *gel-*, *git-*, *kal-*, *var-*, *yürü-* fiilleriyle sınırlıdır.

2. Bu birleşik fiillerde, asıl anlamıyla kullanılan fiilden sonra sadece *gz.*, *ggz.*, *öğz.*, *şart*, *emir* ve *istek* ekleri kullanılabilir.

3. Bu birleşik fiillerde, iki fiil arasında aldıkları kip eki açısından uyum olmalıdır.

4. Bu birleşik fiillerin iyelik kökenli kişi ekleriyle çekimlenenlerinde, iki fiil arasında aldıkları kişi ekleri açısından uyum olmalıdır.

5. Bu birleşik fiillerde, ne asıl ne de yardımcı fiil olumsuz olabilmektedir.

6. Bu tür birleşik fiiller, ancak ana cümlenin yüklemi olarak kullanıldığında söz diziminde görülebilir.

7. Bu tür birleşik fiiller işlevce, ancak asıl fiile °p getirilerek kurulan birleşik fiillere eşdeğerdir.

Yukarıdaki ölçütleri, incelediğimiz kalıp için düşündüğümüzde, incelediğimiz kalıbın, 4., 5. ve 7. ölçütlere uygun olmadığını görmekteyiz. Bu durum, incelediğimiz kalıbın, sıradan bir birleşik fiil gibi kabul edilemeyeceğini açıkça göstermektedir.

Gitti sözcüğü donmuş olması nedeniyle *kuvvetlendirme*, *pekiştirme ünlemi* (Korkmaz, 2003, s. 1171) diyebileceğimiz bir özellik de taşımaktadır ancak burada da bu sözcüğün, kendisinden önce mutlaka *bgz.* kipiyle çekimli bir fiil istemesi ve bu çekimli fiille kuvvetlendirmeyi aşan bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması, *gitti* sözcüğünün pekiştirme ünlemi sayılmasını zorlaştıracak durumlardır. Kalıp, *gitti* sözcüğünün, ilk bölümdeki, gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği kesin olan değişken fiilden *uzaklaşmayı* sağlama biçiminde bir yargı bildirdiği kabul edilerek iki ayrı cümle olarak da değerlendirilebilir ancak bu durumda *gitti* sözcüğünün donmuşluğu ile kalıp içerisindeyken gizli öznesi *o* dışında bir ögesi olmadığını, kalıbın kuruluş amacının, *gitti* ile kalıbın ilk bölümündeki değişken fiilin birlikte açığa çıkardıkları anlamsal işlevleri elde etme olduğu dikkate alınmamış olmaktadır.

Bu açıklamalar ışığında, söz dizimi açısından kalıbın aşağıdaki gibi üç türlü cümle çözümlemesi yapılabilir:

1. a. “(gizli ö. O) Kollarına butlarına sarılmasak (zt.), Gümüshaneliyi (n.) yedi (y.) gitti (bt).” (KT-271)

b. “(gizli ö. O) Kollarına butlarına sarılmasak (zt.), Gümüshaneliyi (n.) yedi (y.) (gizli ö. O) gitti (y).” (KT-271)

c. “(gizli ö. O) Kollarına butlarına sarılmasak (zt.), Gümüshaneliyi (n.) yedi gitti (y.).” (KT-271)

2. a. “(gizli ö. Biz) bu ziyaret; selefim zamanında olsaydı (zt.), Avrupalıya (dt.) rezil olduk (y.) gittiydi (bt).” (RNG-225)

b. “(gizli ö. Biz) bu ziyaret; selefim zamanında olsaydı (zt.), Avrupalıya (dt.) rezil olduk (y.) (gizli ö. O) gittiydi (y).” (RNG-225)

c. “(gizli ö. Biz) bu ziyaret; selefim zamanında olsaydı (zt.), Avrupalıya (dt.) rezil olduk gittiydi (y.).” (RNG-225)

3. a. “(gizli ö. Ben) ne kadar dil döktümse (zt.) kandıramadım (y.) gitti (bt).” (OCK-148)

b. “(gizli ö. Ben) ne kadar dil döktümse (zt.) kandıramadım (y.) (gizli ö. O) gitti (y.)” (OCK-148)

c. “(gizli ö. Ben) ne kadar dil döktümse (zt.) kandıramadım gitti (y.)” (OCK-148)

Bize göre kalıp, c maddesindekiler gibi çözümlenmelidir çünkü hem kalıbın ögelerinin, birlikte bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması hem ikinci örnekte görüldüğü gibi, kalıbın çekimli fiili birleşik kipli olduğunda, çekimin ek fiilli kısmının *gitti* sözcüğüne eklenmesi zorunluluğu, hem kalıbın soru biçimi yapılırken soru ekinin ilk çekimli fiilin ardına değil de söyleniş ve işlev açısından önündeki *bgz.* kipli çekimli fiille bütünleşmiş olan *gitti* sabit sözcüğünün ardına getirilmesi zorunluluğu, hem de kalıp ögelerinin, aralarına başka unsur girememesi ve yer değiştirememesi, c maddesindeki gibi çözümlenmeleri gerekli kılmaktadır ancak böyle bir çözümlenme yapıldığında, birlikte yüklem olan kalıp ögelerinin hangi sözcük öbeğinin bir örneği olduğu tartışılması gereken bir durumdur.

2.1.2.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny'nin (1941, s. 800) *Türk Dili Grameri*'nde, şart kipinin anlatıldığı kısımda Ali Ulvi Elöve, incelediğimiz kalıbın bazı örneklerinin hangi anlamsal işlevleri sağladığını belirlemiştir. Araştırmacının tespitleri şu şekildedir: “Benim kumaşımı verdiğim terzi pek ustadır; siz de ona verin – öyle ise verdim *gitti* (= muhakkak vereceğim)” / “Unutmuş gitmişim (hemen unutmuşum)” / “Top kalaye girmiş gitmiş idi (= muhakkak girecekti)”.

Bu anlatım kalıbının; Lewis (1967, s. 192) “finality” (kesinlik), Gencan (1971, s. 266) “olup bitme” bildirdiği görüşündedir.

Emre'ye (1945, s. 391) göre incelediğimiz kalıbın yerine getirdiği temel işlev “süreklilik”tir: “Bu işler bir türlü olmadı *gitti*. Gözümün önünden ayrılmadı *gitti*...”.

Gitti sözcüğünü *edat* sayan Ediskun'a (1999, s. 292) göre bu edat, aynı kipteki fiillerden sonra geldiği zaman, kendisinden önceki eylemin bir türlü yerine getirilmediğini, mutlaka yerine getirilmiş olacağını, yapılması ilk önce istenmeyen bir şeyin muhakkak kabul edildiğini anlatır. Ona göre edat olan *gitmiş* sözcüğü de, *-miş*'li geçmiş zaman kipinden sonra gelecek olursa, *sürerlik* anlamı verir: “Bu saate kadar oturmuş gitmiş.”.

Korkmaz'a (2003, s. 588-589) göre bu anlatım kalıbı bir *birleşik fiildir*. “Uzaklaşma gösteren *git-* yardımcı fiili ile *ol-* yardımcı fiilinin oluşturduğu geçmiş

zaman kalıbındaki birleşik fiil, bir eylemin ‘umulmadık biçimde gerçekleştiğini’ veya ‘bir türlü gerçekleşmemiş olduğunu’ gösterir: “İstanbul’un Yahudisine *kul olduk gitti* bunca yıl.”, “Yeşildere’deki beklenen çözülme bir türlü *olmadı gitti.*”

Eker’e (2009, s. 412) göre “Anlayamadı gitti.”, “... sustum gitti.” gibi “birleşik fiil”ler, yapılması ilk önce pek istenmeyen bir şeyin kabul edildiğini anlatır.

Balcı (2003, s. 12) “Beni anlamadın *gitti.*” cümlesindeki *gitti* sözcüğünün de istenmesine karşın gerçekleşmeyen bir konuyu anlatan bir “özsözcük” olduğunu söyler.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 764) *gitmek* maddesi içerisinde *gitti* sözcüğü için “geçmiş zaman kipindeki fiillerden sonra gelerek istenmeyen bir şeyin yapıldığını, istenen bir şeyin olmadığını veya olmayacağını anlatan söz” denilmektedir.

Şahin (2007, s. 1648-1649) daha önce de değindiğimiz bildirisinde (bk. 2.1.2.2.), bu anlatım kalıbının iki örneğinin sağladığı anlamsal işlevleri belirlemeye çalışır. Bu örneklerde çekimli bir fiilden sonra gelen *git-* fiili, birleşik yapıya çeşitli anlam ayırtılılarıyla *tezlik* ve *yeterlilik* anlamı katar. Ona göre anlam belirlemelerinin, örneklerin içerisinde buldukları bağlamlardan ayrı yapılması doğru değildir. Araştırmacının verdiği örneklerle ilgili yaptığı anlam belirlemeleri şu şekildedir:

Yaptım gitti birleşigi doğrudan söz edilen işin, oluş bittiğini anlatır. Burada hem *git-* fiilinin süreklilik anlamını yitirdiğini, tersine işin bittiğini, hem de işin *tezlik* fiili içinde oldu bittiye getirildiğini görürüz. Bu durum daha geniş bir dil metni içinde düşünüldüğünde daha farklı *tezlik* kavramlarını da zihnimizde canlandırabilir.

Söyledim gitti yapısından da şu anlamlar çıkarılabilir: (...)

İlk olarak söylemem gereken bir şey vardı. Ağzımdan kaçırıldı. Yani bir anlamda yetersizlik. Bu yetersizliğin sonucunda kişi mutlu ya da mutsuz olabilir.

İkinci olarak; Söylemem gerekiyordu. Söyleyiverdim. Benim için zor olmadı. Yani kolaylık.

Üçüncü olarak, daha önce söylemeyi, düşünüyordum. Ama bir türlü cesaret edememiştim. Nihayet bir yolunu buldum söyledim Yani gayri ihtiyarilik. (...)

Yine bu yapılarda dikkatimizi çekmesi gereken bir diğer nokta da *git-* fiilinin sürekliliğinin tersine işin o noktada bittiğini göstermesi ve bunu vurgulamak üzere kullanılmasıdır. Bu yapılardaki anlama göre hareket bitmiştir ve ileriye doğru devam etmeyecektir.

Bize göre bu anlatım kalıbı, değişken fiili olumlu olduğunda ilk olarak bu *değişken fiilin bildirdiği işe, oluşa, duruma ilişkin aniden, kolaylıkla ve itiraz edilemeyecek bir kesinlikle gerçekleşme* anlamsal işlevini sağlar. Değişken fiilin bildirdiği işin, oluşun, durumun gerçekleştiği, gerçekleşiyor olduğu ya da gerçekleşeceği o kadar kesindir ki bu işin, oluşun, durumun, istenilen ya da

istenilmeyen olduğuna bakılmaksızın, kendisinin bazen de kendisiyle birlikte sonucunda olacakların kabullenilmesi de söz konusudur. Kalıbın sabit sözcüğü *gitti*, gerçekleştiği ya da gerçekleşeceği kesin olan değişken fiilden *uzaklaşmayı* anlatmaktadır. Değişken fiilin gerçekleşmesinin engellenmesi mümkün değildir. Gerçekleşen / gerçekleşecek değişken fiilin, gerçekleşme öncesi durumundan uzaklaştığı, gerçekleşmesinin geri dönülemez bir durum olduğu yani bitmişliği, *bgz.* kipiyle çekimli *gitti* sözcüğünün, yine *bgz.* kipiyle çekimli değişken fiilin ardına getirilmesiyle ifade edilmektedir:

“Kendi öz vatanımdan ayrı kaldım,

Ömrümü *yedi gitti* acı gurbet.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 20.02.2011)

“ ‘Saçını mı kestir?’ dedi Jim güçlükle; zihnen harcadığı yoğun çabaya karşın bu bariz gerçeği hâlâ bir türlü kavrayamaz gibi. ‘Kestirip sattım,’ dedi Della. ‘Beni böyle de beğenmiyor musun yani? Saçım olmasa da ben yine aynı ben değil miyim?’ Jim bakışlarını merakla ododa gezdirdi. ‘Saçının gittiğini söylüyorsun yani?’ dedi, neredeyse budalaca bir edayla, ‘Aranmana gerek yok,’ dedi Della. ‘Dedim ya, sattım – *sattım gitti.*’ ” (<http://hertaraf.net>, Erişim Tarihi: 20.02.2011)

“Bak, gelecek derse seni tahtaya kaldıracığım, bilmezsen de kızmayacağım, ama bilirsen yediyi *aldın gitti!*” (<http://www.edebiyatogretmeni.net>, Erişim Tarihi: 20.02.2011)

“Eskiden ilk bölümlerde herkes aliyeden nefret ediyordu şuan ki ziyetten bile gıcık oluyordum ciddi ciddi. Ama sonradan ne olduysa iyi biri olduğunu anladık ve kötülere karşı psikopatlığı başladı *sevdik gitti...*” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 20.02.2011)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, kalıbın değişken fiili, istenilmeyen bir işi bildirmektedir. İstenilen bir durum olmasa da *gurbet*'in *ömrü* yemesi kesindir, geri dönülemez bir durumdur ve farkına bile varılamayacak bir hızla ve kolaylıkla gerçekleşmiştir.

İkinci örnekte de kalıbın öznesi, pek istemese de kendini mecbur hissettiği için *sat-* fiilini gerçekleştirmiştir ve bu, geri dönülemez bir durumdur. Özne, karar verdikten sonra, kararını hemen ve kolayca uygulamıştır.

Üçüncü örnekte kalıbın değişken fiili, istenilen bir işi bildirmektedir. Kalıbın değişken fiilinin gerçekleşmesi bir şarta bağlıdır. Bu şart gerçekleşirse, değişken fiilin gerçekleşmesi de hemencecik, kolayca ve kesindir.

Dördüncü örnekte de kalıbın değişken fiili, istenilen bir işi bildirmektedir. Kalıbın öznesi, biraz da kendiliğinden olan değişken fiilin kesinleşmiş, hemen ve kolayca gerçekleşmesini ve bu gerçekleşmenin sonucunda olabilecekleri hiç düşünmeden kabullenmiştir.

Kullanıcı bazen, kalıpla ortaya çıkan *kolaylık* ve *tezlikle ilişkili anilik* anlamsal işlevlerini daha da belirgin hâle getirmek için kalıbın değişken fiilinin *ver-* yardımcı fiiliyle birleşik fiil yapabilmektedir:

“Ayrıca cemaate verdiğim ihaleleri resmi gazeteye çıkmasın diye belli bir düzeyde tutuyorum ki halk uyanmasın. sonra peşkeş çekti falan derler. Ha bir de etibank var ya. içindeki hammedde fiyatına *satıverdik gitti*. telekom zaten iki yıllık net karına satıldı neyse dert etmeyin.” (<http://www.incefikir.com>, Erişim Tarihi: 20.02.2011)

Kalıp, değişken fiili *olumsuz* olduğunda, *değişken fiilin bildirdiği işe, oluşa, duruma ilişkin; ilk andan itibaren başlamış olan bir türlü gerçekleşmeme durumunu hâlâ sürdürme* anlamsal işlevini yerine getirir:

“Derdi cefadan eyledi zebun

Usandım felek *yılmadı gitti*” (<http://siir.ihya.org>, Erişim Tarihi: 20.02.2011)

“Bilgisayarım da bir kaç resim var onlar da düşünlerde filan topluca çekilenler. Şu telefonda bilg. aktarım yapacak zamazingoyu da **ihmalkarlıktan** *almadım gitti*.” (<http://www.skodam.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2011)

“şu elanoyu *kazanamadılar gitti* ben kötü bir oyuncu olduğuna inanmıyorum” (<http://www.ligtv.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.02.2011)

“Yıllar oldu, suni gündemlerden fırsat bulup AK Partinin memlekete verdiği zararları *konuşamadık gitti*” (<http://twitter.com>, Erişim Tarihi: 25.02.2011)

Değişken fiilin bildirdiği işin, oluşun, durumun; ilk andan itibaren başlamış olan ve hâlâ süren bir türlü gerçekleşmemesinin değişik nedenleri bulunmaktadır. Yukarıdaki örneklerin ilkinde gerçekleşmeme, öznenin *direnmesi* yani *inat etmesinden* kaynaklanmaktadır. İkinci örnekte de özne, eylemi gerçekleştirilmeme noktasında direnmekte ama bu direnmesine, kendisinin de belirttiği gibi *ihmali* neden olmaktadır.

Üçüncü ve dördüncü örneklerde değişken fiil yeterlik yardımcı fiilinin olumsuzuyla birleşik fiil kurmuş durumdadır. Değişken fiilinin bu özelliğiyle sayesinde kalıp, öznesinin, eylemi çok istemesine rağmen *yetersizliği* nedeniyle gerçekleştiremediğini ifade eder. Bazen de dördüncü örnekte olduğu gibi öznenin yetersizliği, eylemi gerçekleştirilmesi için zaman ayrılmaması dolayısıyla ihmalle ilişkilidir.

Kalıp, aşağıdaki örnekteki gibi bazen, değişken fiili yeterlik yardımcı fiilinin olumsuzuyla birleşik fiil kurmadan da öznesinin, eylemi çok istemesine rağmen ihmalle dayalı *yetersizliği* nedeniyle gerçekleştiremediğini ifade edebilmektedir:

“onu yapacağım aklımda da bi türlü ölçüsünü *almadım gitti* teşekkür ederim tavsiyen için” (<http://www.toyotaclubtr.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2011)

Değişken fiili olumsuz olan kalıp bazen, öznesi özellikle birinci kişi olduğunda, aşağıdaki ilk örnekte olduğu gibi, kılınışı uygun kalıp eylemi önceden gerçekleşmişse, bu gerçekleşmeden *cayıldığı* yani söz konusu eylemin hiç gerçekleşmemiş sayıldığını ya da aşağıdaki ikinci örnekte olduğu gibi, eylem daha sonra gerçekleşecekse, bu karardan *vazgeçildiği* ifade edebilmektedir. Değişken fiili olumsuz olan kalıbın sağladığı bu *vazgeçme* anlamsal işlevi, değişken fiilin bildirdiği işin, oluşun, durumun; *ilk andan itibaren başlamış olan bir türlü gerçekleşmeme durumunun hâlâ sürmesi* biçiminde ifade ettiğimiz anlamsal işlevden de farklıdır:

“— ...deme üstad valla billa deme... sen demedin bizde duymadık olalım ...demedin dimi...?”

— Seni mi kırıcım *demedim gitti*: ama bu ş..... spek yok mu....” (<http://www.haberborsa.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2011)

“Sen benle görüşmezsen bende almam be o makinayı: o Senden kıymetli mi bir motor *almadım gitti*” (<http://www.motordelisi.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2011)

2.1.2.2.4. Aynı veya Benzer Diziliş Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Evet, kötü oynamıyor. Ben de beğeniyorum. Ama kimlerin, kaç kişinin yardımıyla? Hem daha dün bir, bugün iki. Onun gibi bir iki yıl içinde ne kuyrukluydunuzlar *kaydı gitti* beyaz perdeden.” (NC-192)

2. “arkadaşlar ben bunların pişkinline kızıyorum hadi kargo *kayboldu gitmedi* ben işimi başka şekilde hallettim” (<http://forum.netfotograf.com>, Erişim Tarihi: 06.11.2010)

3. “Ben tuvalete girdim mi, kafamı bir düşüncedir alır, bellerim ki, bu dünyadan çıktım, *uçtum, gittim...*” (OK-12)

4. “mazaret de istemedim hiç, ama bir kez arasaydı ve deseydi unut beni... dönmeyeceğim... ama *yapmadı, gitti* ve bir daha ne bir ses, ne bir haber...” (<http://epigraf.fisek.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.11.2010)

5. “senin sorun bende de vardı çözdüm, o sestem rahatsız olduğum için tuş sesini *kapattım gitti*, bakarsın hoparlör falan patlar Allah korusun” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.11.2010)

Yukarıdaki metinlerin ilk ikisindeki eğik yazılı *kaydı gitti* ve *kayboldu gitmedi* yapıları, ele aldığımız anlatım kalıbının örnekleri değildir. Bu yapılar, *git-* fiilinin yardımcı

fiil olarak yer aldığı ve Karahan'a (1997, s. 38) göre "devamlılık", Korkmaz'a (2003, s. 152, 831) göre "uzaklaşma" işleviyle ön plana çıktığı bir *birleşik* fiillerdir. Bu yapıların çok rahatça *kayıp gitti* ve *kaybolup gitmedi* biçiminde, ana fiillerinin -*o*p zarf-fiil eki almış biçimleri yapılabilmektedir. Hâlbuki ele aldığımız anlatım kalıbında, bu anlatım kalıbının anlamsal işlevlerinin açığa çıkması için, dizilişin birinci bölümündeki fiilin mutlaka *bgz.* kip ekini ve üçüncü teklik kişi değilse, ilgili kişi ekini alması gerekmektedir. Yine de böyle bir durumda asıl ayırıcı olan, *bağlam* ve *süreklilik* veya *uzaklaşma* diye adlandırılan bir işlevin dışında yeni bir işlevi olan, *bgz.* kipinin *üçüncü teklik* kişisi ile çekimli *git-* fiilidir. Anlatım kalıbının birinci bölümündeki *bgz.* kipli fiil, üçüncü teklik kişi dışında kişi eklerini aldığı anda, birleşik fiilde olması gereken ana fiil ile yardımcı fiilin kişi uyumu bozulmakta ve dizilişin ikinci bölümündeki *gitti* sözcüğünün sabit sözcük olduğu rahatça anlaşılmaktadır.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci metinlerdeki eğik yazılı dizilişlerde, dizilişin unsurları, farklı cümlelerin yüklemeleridir. Üçüncü ve dördüncü metinlerde, bu unsurların özneleri bile ortak olmakla birlikte, kullanıcı, unsurlar arasına *virgül* koyarak unsurların farklı cümlelere ait olduğunu özellikle belirtmiş olmaktadır. Beşinci metindeyse, unsurların öznelerinin farklı olması, söz konusu dizilişin incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmasına zaten engel olmaktadır. Kaldı ki her üç eğik yazılı diziliş de incelediğimiz anlatım kalıbının kullanımıyla açığa çıkan anlamsal işlevleri sağlamaktan uzaktır.

2.1.2.3. *varım alsın vb.*

(*var ~ varsın ~ varın ~ varsınlar*) + (sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.)

İki bölümden oluşan bu anlatım kalıbının ilk bölümünde *emir-istek* kipinin ikinci ve üçüncü teklik ~ çokluk kişileriyle çekimli *var-* fiili, ikinci bölümünde ise, bu sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu değişken bir fiil bulunmaktadır:

“ ‘Ne biliyorsun, kaçtıysam, sana kaçtım derdim. Nereden çıkarıyorsun kaçtığımı?’ ‘Sarıkamış ordusundan bir tek kişi kaldı mı, söyle kaldı mı? Ordunun yarısını bit yemedi mi, yarısı da dağlarda donup kazık kesilmedi mi?’ ‘Öyle oldu ya, ben kaçmadım.’ ‘*Var* sen de *kaçma*. Ama beni bugün balığa götüreceksin. Bak güzel oğlum, gözünle gördün ya, elim aptestli, ağzım dualı, sana çok dua ederim.’ Poyraz gene yalancıkta kızdı: ‘Ben kimsenin duasını istemem.’ ‘Sen beni götür de *var isteme*.’ ” (YK-83)

“Onu, gidince evde kendisinden sorarsın. Ben olsam, hiç bozmam. Madem ki biliyor, *varsın bilsin.*” (MŞE-183)

“Amma yaptın. Sonra ben eşekleri nasıl satacağım?.. Beş yıldır kart uyuz eşekleri hep bu çul sayesinde satıyorum. Hadi gülegüle... *Varın* malın hayrım *görün...*” (AN-148)

“Ne olur cevap verirseniz? *Varsınlar gülsünler...* Hem neden gülünecekmiş? Edebiyat üzerinde düşündükleriniz yok mu? Onları soruyorlar işte.” (NA-154)

İncelediğimiz yapı, değişken ve sabit öğeleri olması ve bu değişken öğeleri, ancak kalıp formülündeki gibi birlikte kullanıldığında yeni anlamların açığa çıkmasını sağlaması gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır.

Dilâçar’a (1971, s. 107) göre “varsın gitsin” yapısı, “hoşgörü kipi”nin ortaya çıkmasını sağlayan bir *anlatım kalıbı*dır.

Hatiboğlu (1972, s. 177), Türkçedeki yüklemine göre cümle türleri içerisinde emir cümlelerini anlatırken, bazen yüklem olan fiile gelmiş olan emir kipinin, emir kavramı vermeden kullanılabilirdiğini söyler. Araştırmacının bu açıklaması için verdiği örneklerden birisi de incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneğidir: “Feride benim için hepsinden iyidir, *varsın fakir olsun*”. Hatiboğlu’ya (s. 117-118) göre eğik yazılı emir kipiyle çekimli fiillerin özneleri de görünürde üçüncü teklik kişi durumunda olmalarına rağmen, kullanıcı öznelerin belirtilmelerini gerekli görmediği için “belirsiz”dir.

Ediskun (1999, s. 299), bu anlatım kalıbının sabit sözcüğünün *var*, *varın*, *varsın*, *varsınlar* biçimlerinde *edat* olduğunu söylemektedir. Ona göre bu edat, “Var bildiğin gibi yaz.”, “Varsınlar ziyaretimize gelmesinler.” örneklerinde olduğu gibi *serbest bırakma*, *keyfince* ilgisi; “Var ötesini sen düşün.”, “Artık varın sonunu siz hesabedin.” örneklerinde olduğu gibi de *önemli sonuç* ilgisi kurmaktadır.

D. Aksan (2005, s. 207, 219-220), “Varsın bizi şikayet etsin, varsın para vermesin.” biçiminde örneklendirdiği yapıyı *anlatım kalıbı / biçimi* olarak adlandırmaktadır. D. Aksan’a göre bu yapı Türkçede “durumu kabullenme, sonuçları önemsememe” anlatımı için kullanılır ve bu yapıda *var-* fiilinin Eski Türkçe Döneminde bulunan ve bugün Anadolu ağızlarında yaşayan *gitmek* anlamı başlangıçta etkili olmuştur.

Türkyılmaz (1999, s. 47, 49, 68), tasarlama kiplerinin işlevlerini incelediği eserinde bu anlatım kalıbının bazı örneklerini *emir* kipinin işlevlerini sayarken kullanmaktadır. Türkyılmaz’a göre *varsın + sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.*

biçimindeki yapılarda emir kipi “Kimse adını dememiş *varsın demesin*” örneğindeki gibi “önemsememe, umursamama” veya “kabullenme” işlevleriyle kullanılmaktadır.

Türkyılmaz, *varsın* sözcüğünün türü konusunda aynı eser içerisinde farklı görüşler ifade etmektedir. Araştırmacı, *varsın* sözcüğü için eserinin bir yerinde (1999, s. 47) “Örnek cümlelerimizin bir kısmında yer alan ‘varsın, bana ne, adam sen de, ne çıkar’ gibi ifadeler, işlevi belirlemede yardımcı olmaktadırlar..” demekleyen eserinin başka bir bölümünde (1999, s. 68) *varsın* sözcüğünü *cümle bağlayıcısı* saymaktadır.

Üstünova (2002, s. 107-113), “ ‘Varmak’ ile Kurulu İki Eylemli Yüklemelerin Durumu” adlı makalesinde, ele aldığımız anlatım kalıbının örneklerini incelemektedir. Üstünova’ya göre bu yapılar *birleşik fiildir*. Bir yardımcı fiil konumunda bulunan ve başta yer alan *var-* fiili ardından gelen fiile, fiil öbeğine bağlanarak ona “boş vermişlik, aldırılmazlık” anlamı katmaktadır. Bu yapının kurduğu cümlelerde öge seçimi ise, tamamen ikinci fiile yani asıl ögeye yönelik gelişmektedir.

Üstünova bu yapı ile *fiil + yardımcı fiil* biçimindeki birleşik fiillerde “Birinci öge, ikinci öge hangisi?” tartışmasına da dikkat çekmektedir. Ona göre *var-* ile kurulan birleşik fiiller, *fiil + yardımcı fiil* biçimindeki ve asıl ögesi ilk fiil olan birleşik fiillerin tam tersi bir özellik göstermektedir. Bu yapılarda yüklem taşıdığı anlam, “Türkçede asıl unsur sonda bulunur.” kuralını doğrularcasına ikinci fiilde, sonda olanda odaklanmakta, baştaki fiil, yardımcı öge konumuna düşmektedir.

Bu anlatım kalıbının bir örneği, Korkmaz’ın (2003, s. 505) kitabındaki *Durum Bildirme Zarfları* başlığında yer almaktadır; ayrıca Korkmaz’a (2003, s. 1136) göre kalıbın sabit sözcüğü olabilen *varsın*, incelediğimiz kalıp içerisinde yer aldığı bir “cümle bağlayıcısı”dır.

Akyalçın’a (2007, s. 621) göre bu anlatım kalıbının bir örneği olan *Var git* yapısı, bir *ikileme* örneğidir.

Karaağaç’a (2009, s. 41, 196) göre bu anlatım kalıbının kalıp sözcüklerinden birisi olan *varsın* bir *bağlaç*tır ve cümle çözümlemelerinde “cümle dışı öge” olarak değerlendirilmelidir.

Doktora tezini “Oğuz grubu edatları” üzerine yapan Oruç’a (1994, s. 585) göre incelediğimiz kalıbın sabit sözcüğü *varsın*, Türkiye Türkçesinde görülen bir cümle başı edatıdır.

Yavuz’a (2010, s. 512) göre bu sözcük, bir “cümle başı bağlacı”dır.

2.1.2.3.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbının, taranan kitaplarda 113 örneği belirlenmiştir. Bu örneklerdeki sabit sözcüklerin birkaçı hariç tamamı, *var-* fiilinin *emir-istek* kipinin değişik kişileriyle çekimlenmiş biçimidir. Bu örneklerin 74'ünde sabit sözcük *varsın*, 27'sinde *var*, 7'sinde *varın* ve 3'ünde de *varsınlar* şeklindedir. Dizilişte ağırlıklı olarak bulunan sabit sözcük *varsın* sözcüğüdür. Biri halk hikâyesi üslubuyla yazılmış ve Eski Anadolu Türkçesi etkisinin hissettirildiği bir öyküden, diğeri ağız özelliklerinin sıkça kullanıldığı bir romandan belirlediğimiz 2 örnekte ise dizilişin sabit ögesi, ölçünlü dilde neredeyse hiç kullanılmayan *istek* kipinin üçüncü teklik kişisi ile çekimli olan *vara* sözcüğüdür. Bu durumun ortaya çıkmasına, emir-istek kipinin birleşik çekiminin yapılamaması sonucu, kullanıcının, ifade etmek istediğine en uygun olarak birleşik çekimi de yapılabilen asıl istek kipini tercih etmesi neden olmuştur. Değişken fiilleri istek kipinin hikâyesinin üçüncü teklik kişisiyle çekimli olan bu örnekler şu şekildedir:

“— Canım devletli ağam, neden ‘kazık’ demedik, duyulmasın diye demedik... Kazığa geçirteydik de, *vara duyulaydı*. Bundan böyle, bize sultanlık var mı? Yok... Haremimi tutamayan tereslere sultanlık ne kadar uzak...” (KT-333)

“Değirmenci Kerim’in oğlu Emin’e bakıyorum, bakıyorum, hiç yönünü bana çevirmiyor eşşeğin oğlu! Hem ufak, hem askerliğini yapmamış. Hem korkak! Aaah; azcık bana bakaydı da, *vara korkak olaydı*! Ben onu yüreklendirirdim.” (FB-89)

Dizilişin ikinci bölümündeki değişken fiil, ilk bölümdeki sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumludur:

“Nerde ise şimdi sığır döner. Harman yerinde yolunu kesersin, kırsığı çevirirsin. Burnunu dağa doğru dönderirsin sürersin tepeye kadar. *Varsın* başının çaresine *baksın*. Bahara sağ salim elimize.” (AS-18)

“ ‘Ama hanginizde?’ ‘Hepimizde!’ ‘Demek oyle?’ ‘Ovle!...’ dediler. ‘Eee, ne olacak öyleyse?’ ‘Gonlun bilir; *var ara!*...’ dediler.” (FB-300)

“Bu arada 24 ev değiştirmişim. Son iki evde dörder yıl oturduğumu söylersem, *varın* ortalamayız siz *bulun*” (CS-257)

“Okumadılar; *varsınlar okumasınlar*, Samsat’lı Lukianos’tan tercüme ettiğim ‘Seçme Yazıları’ anlatmak istiyorum.” (NA-122)

Ancak bu uyumun olmadığı birkaç örnek de belirlenmiştir:

“Yukarda bir iki dokundum bu konuya. *Varsın* bazı arkadaşlar şiir durdu *desinler*. 1848 baş kaldırmasının restorasyona bağlandığı günlerde bir Fransız yurtdaşı da "sosyalizm öldü" demişti.” (CS-23)

“ ‘İkrardan dönmek yok!’ dedi birisi.. ‘İkrardan dönmek yok.. Burada da açız. *Varsın* orada da aç *kalalım*... Tamam mı?’ ‘Tamam!’ dediler...” (FO-91)

Yukarıdaki örneklerin ikincisinde kullanıcı, anlatım kalıbıyla ifade etme istediği anlamın kaybolacağı ya da yeterince anlaşılamayacağı düşüncesiyle, dizilişin sabit sözcüğü olarak *varalım* yerine, dizilişle açığa çıkan anlamı en iyi ifade eden *varsın* sözcüğünü tercih etmiştir.

Dizilişin ikinci bölümünde yer alan çekimli fiilin üçüncü çokluk kişi *emir-istek* kipiyle çekimlendiği 14 örnekte dizilişin sabit sözcüğü, değişken fiilin kişi ekiyle uyumlu olmayıp *varsın* biçimindedir. Yine yukarıdaki ikinci örnekte görüldüğü gibi, belirlediğimiz bir örnekte kalıbın değişken fiili, *emir-istek* kipinin birinci teklik kişisiyle çekimli iken, kalıbın sabit sözcüğü *varsın* olmuştur. Bu durum, bu anlatım kalıbıyla sağlanan yeni anlamın ortaya çıkmasını sağlayan en güçlü sabit sözcüğün *varsın* olduğunu göstermektedir.

Üstünova (2002, s. 112), bu anlatım kalıbının sabit sözcüğünün ve değişken fiilinin, aynı kip ve zamanla çekimlenebildiği gibi farklı eklerle de çekimlenebildiğini ancak sıklıkla kullanılan *emir-istek*, özellikle de bu kipin üçüncü teklik kişi çekimi olduğunu söylemektedir. Üstünova'nın verdiği sınırlı sayıdaki örnekler arasında “diyelim vardı beni soruşturdu, eline ne geçecek”, “varmış okula gitmemiş, sanki benim için okuyor” ve “varıp yüzüme bakmasın, aradaki kan bağıni koparabilir mi?” biçimindeki örnekler dikkat çekmektedir. Bu örneklerin ilk ikisinde sabit sözcük ve değişken fiilin kip ve kişisi uyumlu olup, bu uyumu sağlayan *emir-istek* kipi değildir. Bu örneklerde, ele aldığımız anlatım kalıbıyla ortaya çıkan anlam sezilmekle birlikte, *var-* fiilinin kendi anlamı da kendini hissettirmektedir. Bizim belirlediğimiz bir örnekte de sabit sözcük ve değişken fiil, öğrenilen geçmiş zamanın üçüncü teklik kişisiyle çekimlenmiştir:

“ ‘Sensin değil mi o adam, o, günler aylardır gün yüzü görmemiş, *varmış gitmiş* evlerinin kuytularına saklanmış göçmenleri inlerinden alıp da gün yüzüne çıkararak?’ ‘Benim,’ dedi Nişancı alçakgönüllü.” (YK-257)

Bu örnekte de ele aldığımız anlatım kalıbıyla ortaya çıkan anlam sezilmekte ama *var-* fiilinin kendi anlamı da hissedilmektedir.

Üstünova'nın verdiği üçüncü örnekte ise, değişken fiil, *emir-istek* kipinin üçüncü teklik kişiyle çekimlenmesine rağmen *var-* fiilinin kendi anlamını çok daha güçlü bir biçimde koruduğunu görüyoruz. Bu yüzden de yapının anlatım kalıbı olma durumu oldukça zayıflamıştır. Hem Üstünova'nın verdiği örneklerden hem de bizim belirlediğimiz örnekten anlaşılacağı üzere, bu anlatım kalıbıyla ifade edilebilen anlamın açığa çıkması için, sabit sözcüğün *emir-istek* kipiyle, özellikle de *emir-istek* kipinin üçüncü teklik kişisiyle, çekimlenmiş olması gerekmektedir.

Dizilişin ikinci kısmındaki değişken fiil olumsuzluk eki *-mA-*'yı alabilmekte ve böyle bir durumda, anlatım kalıbının sabit sözcüğü olumsuzluk eki almamaktadır:

“Varsın, bugün bir acı *duymasın* gözyaşından;

Bana rahat bir, döşek serince yerin altı,

Bilirim, kalkmayacak, bir yâr gibi başımdan...” (NFK-108)

“Ayda yılda bile görmem yüzlerini! Aman rahatları iyi olsun, *varsın gelmesinler!* Ben giderim torunlarımı özledikçe...” (FB-155)

Kalıbın emir-istek kipiyle çekimli değişken fiili, hem yapısına göre hem kılınına göre değişik fiil türlerinden olabilmektedir. Aşağıda, İnternet’te belirlenen ve değişken çekimli fiili, *fiil + yardımcı fiil* biçimde kurulmuş bir birleşik fiil olan bazı kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“Dolayısıyla.. beni tanıyan, hakkımda kanaat sahibi ancak benim tanımadığım bu hanım, *varsın, sevmeyiversin* beni. Ne gam!” (<http://abesleistigal.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

“Sadece bir gözünde sorun varmış. Ehliyet alamıyormuş, *varsın alamasın* çok mu gerek ehliyet.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

“Daha önce yukarıda yazıldığı gibi, serbest kıyafet olması durumunda belli markaları giyen öğrenciler ayrı bir grup oluşturacak, belki giymeyeni dışlayacak, küçümseyeceklerdir. Bu yaşlarda zaten hassas olan gençlik için bu bir bunalım sebebi bile olabilir. *Varsın Amerika’da Avrupa’da çocuklar serbest kıyafetle okula gidebilsinler* ve buna medeniyet densin! Önemli olan o okullarda ilim irfan sahibi olmak değil mi?” (<http://wowturkey.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

“Kış kıyamette olsa birgün bakarsın çıkıp gelmişim *Varsın yağadursun* yağmur ve *uğuldayadursun* dışarıdaki rüzgar Sakın şaşırma küçüğüm” (<http://ko-kr.facebook.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

Bu anlatım kalıbında dizilişin bölümleri arasına başka unsurlar girebilmektedir:

“O olmasaydı imam atanmasıyla, müezzın atanmasıyla kim uğraşacaktı? Kim gidecekti tee Ankara’lara dek? Hem de sesi öyle güzel bir imam, sesi öyle güzel bir müezzın koydurdu ki camiye, *varsın minaresi olmasın*. Ama caminin yanındaki ses yükseltecinden bir sesleri geliyor ki imamın müezzının, yanık yanık, gürül gürül...” (Mİ-27)

“ ‘Gider de arkamdan eğlenir misin, ihtiyar bunak haline bakmıyor da neler söylüyor, der misin?’ diye düşündü, sustu. Hayırsız koyunu *varsın dağda kurtlar yesin!*” (MŞE-55)

“ ‘Ne biliyorsun, kaçtıysam, sana kaçtım derdim. Nereden çıkarıyorsun kaçtığımı?’ ‘Sarıkamış ordusundan bir tek kişi kaldı mı, söyle kaldı mı? Ordunun yarısını bit yemedi mi, yarısı da dağlarda donup kazık kesilmedi mi?’ ‘Öyle oldu ya, ben kaçmadım.’ ‘*Var sen de kaçma*. Ama beni bugün balığa götüreceksin. Bak güzel oğlum, gözünle gördün ya, elim aptestli, ağzım dualı, sana çok dua ederim.’ ” (YK-83)

“Bunun üzerine, şairle eşi ve ben oradan ayrıldık. Bir ay sonra sokakta rastladığım şair bana: ‘Yahu beni bir daha aramadınız?’ diye sormaz mı? *Varın yanıtını siz bulun*” (VG-79)

“Laf dinlemem. ‘Olur’ demezsen, kendin bilirsin. Ali! Bana bak. İşte Fatma, işte sen. Konuşursunuz... Razi olmazsa vur omzuna, harmanda hovardalar var. Götür, hovardalara teslim et. *Varsınlar, dağda bayırda oynatsınlar*. Kötü olsun.. İpsizlere rakı dağıtsın da görsün... Ben sana dilediğin yerden, dilediğin kızı kaldırım.” (KT-104)

Kalıbı oluşturan bölümlerin arasına, dizilişin ikinci bölümünde bulunan ve *emir-istek* kipiyle çekimli fiil olan yükleme ilişkili cümle ögelerinin girmesi, anlatım kalıbına zarar vermemekte; bu anlatım kalıbıyla amaçlanan anlam, bölümler arasına başka unsurlar girse de korunmaktadır ancak bu anlatım kalıbıyla amaçlanan anlamın sezilebilmesi için, dizilişin bölümleri arasına bir unsur girdiğinde *bağlama* bakmak gerekmektedir. Dizilişin bölümleri *varsın okşasın* örneğinde olduğu gibi art arda geldiğinde ise, bağlama bakmaya gerek kalmadan, bu anlatım kalıbıyla amaçlanan anlam anlaşılabilir.

Özellikle şiir dilinin ve konuşma dilinin kullanıldığı metinlerde, dizilişin ana bölümleri yer değiştirebilmektedir:

“Sallansın dalların çocuklar gibi

Bakma güneş *ısıtsın varsın*

Küçük zerdali ağacım,

Sonra donarsın.” (CK-91)

“Osmanlı’da oyun çoktur, bir amansız boğazda çevirir, arar tarar, tırnak çakısı koymaz! *alsın varsın, canı sağ olsun!*” (KT-267)

“Üç hafta önce yüzünden sargıyı çıkardığı gün Sami resmini yapmak istemişti. ‘— Olur mu? Ne zaman geleceğim belli olmaz. Doğru dürüst de oturamam ben. Bakınırım, kıpırdar dururum.’ ‘— *Kıpırda var* abi, fotoğraf çekmeyeceğiz.’ Sadık izin verince daha o gün başlamışlardı.” (YA-15)

Dizilişin bölümlerinin yer değiştirmesi durumu, taranan kitaplarda belirlenen 113 örneğin 11’inde gerçekleşmiştir. Bu 11 örneğin 10’unda sabit sözcük *varsın*’dır. Sadece 1 örnekte ise *var*, sabit sözcük olmuştur. Ayrıca dizilişte gerçekleşen devriklik, kalıba zarar vermemektedir.

İncelediğimiz yapının bir anlatım kalıbı olduğunu gösteren başka bir durum, belirlediğimiz örneklerin noktalama durumudur. 113 örneğin sadece 4’ünde dizilişin bölümleri arasına *virgül* konulmuştur ve bu 4 örnekte de sabit sözcük ve sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu çekimli fiil arasına başka unsurlar girmiştir:

“*Varsın*, bugün bir acı *duymasın* gözyaşından;

Bana rahat bir, döşek serince yerin altı,

Bilirim, kalkmayacak, bîr yâr gibi başımdan...” (NFK-108)

“Başka bir anda, beni kudurtmaya yetecek bu sözler karşısında, şimdi tamamıyla kaygısızım. *Varsın*, işini *uydursunlar*. *Varsın*, bu perişan, çıplak ve biçare kalabalık da açlıktan kıvrana kıvrana *ölsün*. Benim ne yemeğe, ne içmeğe ihtiyacım var. Akşam, karanlık basınca, Emine’yi alıp gideceğim.” (YKK-141)

Bu durum, kullanıcıların, başta sabit sözcüğün ve sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu çekimli fiilin art arda geldiği diziliş örnekleri olmak üzere, bu kalıbın örneklerini bir bütün olarak gördüğünü göstermektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Adam: Üstünü ört bari. Şimdi gelecek. Ona nasıl anlatırız?

Kadın: Derim ki, o, bir saat. Gördüğün gibi... Bir saat. Alelade bir saat.

Adam: İnanmaz. Gittikçe büyüyor. Tıkırtısı gittikçe artıyor. İçinde canlı bir şey olduğu besbelli.

Kadın: Evet, besbelli. Anlasın varsın, daha iyi. Korkuyor musun yoksa?” (GA-23)

“Daldaki: Yaz geldi mi, insanları bir uyku alır. Kayısları ise bir kızarma. Hem *varsın kızarsınlar*. Usanç verdiler bana yeşil yeşil, sarı sarı.” (GA-110)

“Bir kitap üzerinde şu kadar ay çalışayım, bir kelimenin, bir cümlemin karşılığını bulmak için uğraşayım, didineyim, gene de hiçbir şey başaramamış olayım... Yüreğimden

vurulurdum elbette. Ama: Doğru yoldan gitmişim ya! *Varsın* bende bir sanat gücü *bulunmasın*, sanatın ne olduğunu, nerede olduğunu sezmişim ya!” (NA-117)

“Farsça bilmem: dediklerine göre o dilde ‘sevmek’ sözünün bir karşılığı yokmuş, ‘dost tutmak’ derlermiş. Farsçada ‘sevmek’ sözü *varsın olmasın*, Şirazlı Hafız dünyanın en büyük aşk şairlerinden biri diye anılır.” (NA-71)

“ ‘Ama hanginizde?’ ‘Hepimizde!’ ‘Demek oyle?’ ‘Ovle!...’ dediler. ‘Eee, ne olacak öyleyse?’ ‘Gonlun bilir; var ara!...’ dediler.” (FB-300)

“Kimsenin Yahya Kemal’den hoşlanmamasına karışmayız demiştik, Şahap Sıtkı da *varsın hoşlanmasın*. Ama Şahap Sıtkı ondan hoşlanmadığını söylerken, edebiyatla ilişkisi olmıyan sebepler gösteriyor.” (NA-131)

“*varsın* ‘yörede asit maden drenajının oluşumu görülmeye başlamış olsun’ Eldoradogold büyüyor ya. Bize de bir şeyler düşer, elbette.” (<http://www.sol.org.tr>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

“Bizler şimdi seçim hazırlıkları yapmak zorundayız acaba çarşaf liste mi yapsak ya da blok liste mi Baykal çarşaf diye tutturdu ama kim takar onu borazanı çatladı artık *varsın konuşsun dursun*” (<http://www.ulusales.net>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

“Bense yazılarımla biraz olsun açıklık getirmiş oldum kendimce karyaa! siz ise tiye aldınız *varın alın* pek mühim değil” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

“her şeye rağmen ferrari’ye çok para verildi. bonservisine değil ama maaşına.. *varsın* 3-5 gol fazla *yyelim* ama kazık yemeyelim diye düşünüyorum.” (<http://eksibesiktas.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

2.1.2.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbının söz dizimsel durumu tartışmaya açıktır. Dizilişin bütünü *yüklem* olarak düşünülebildiği gibi, kalıpta sabit sözcük olarak öne çıkan *varsın*; sözcük türü olarak *edat*, *bağlaç* ve *zarf*, dolayısıyla da tek başına farklı bir cümle ögesi olarak da düşünülebilmektedir.

Üstünova (2002, s. 107-113), (*var ~ varsın ~ varın ~ varsınlar*) + (*kalıp sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.*) biçiminde formüleştirdiğimiz anlatım kalıbının bir *birleşik fiil* olduğunu düşünmektedir. bu yüzden bu yapıyı “iki eylemli yüklem” olarak kabul etmektedir. Ona göre “*Varsın* ceketini *çıkarsın*” cümlesi ile “*ceketini çıkarsın*” cümlesi arasındaki anlam farkı; ilk cümleye “bir boş vermişlik, adam sendecilik” anlamı katan *var-* fiilinden kaynaklanmaktadır ve *var-* fiilinin birinci fiil olarak başta bulunması, yardımcı fiil denmese bile, onun bir yardımcı öge gibi algılanmasına engel olmamaktadır.

Ele aldığımız anlatım kalıbının sabit sözcükleri *var*, *varın*, *varsın*, *varsınlar* için Ediskun (1999, s. 299) *edat* demektedir. Hacıeminoğlu (1992, s. 201), Karahan (1997, s. 60) Türkyılmaz (1999, s. 68) ve Karaağaç (2009, s. 41)’a göre ise bu anlatım kalıbının karşımıza en sık çıkan sabit ögesi olan *varsın* sözcüğü *bağlaç*tır. Bu anlatım kalıbının bir örneği, Korkmaz’ın (2003, s. 505) kitabındaki *Durum Bildirme Zarfları* başlığında yer almaktadır: “Şiir de aşk da çok tatlı konular. Eğer yalan bu tatlılığı artırıyorsa, **varsın** kullanılsın.” Korkmaz’a göre bu metindeki *varsın* sözcüğü, dilek bildiren *durum zarfı*dır. Korkmaz (2003, s. 1136), aynı kitabının *Daha Başka İşlevlerle Kullanılan Cümle Bağlayıcıları* başlığı içerisinde, ele aldığımız anlatım kalıbının sabit sözcüklerinden *varsın* için bu defa kabullenme bildiren *cümle bağlayıcısı* demektedir. Korkmaz’ın verdiği örnek şu şekildedir: “— Biz vatan kurtarıyoruz burada, dedi. *Varsın* potinimiz, çarığımız olmasın.” Korkmaz, verdiği bu örneklerle *varsın* sözcüğünün hem *zarf* hem de *bağlaç* olabildiğini söylemiş olmaktadır.

Ele aldığımız anlatım kalıbı, bir bütün hâlinde yüklem olarak alınabilmesini destekleyen özellikler taşıdığı gibi; sabit sözcüğünün, dizilişin ikinci bölümünü oluşturan çekimli fiilden yani yüklemden ayrılabilmesini destekleyen özellikler de taşımaktadır.

Bu anlatım kalıbının bir bütün hâlinde yüklem olarak alınabilmesini destekleyen en önemli durum, bu anlatım kalıbıyla *fiil + yardımcı fiil* kuruluşundaki birleşik fiiller arasındaki yapısal ve işlevsel benzerliktir. *Var-* fiilinin emir-istek kipiyle çekimli biçimleri olan *var*, *varın*, *varsın*, *varsınlar* sözcükleri, *fiil + yardımcı fiil* kuruluşundaki birleşik fiillerdeki yardımcı fiiller gibi, bu anlatım kalıbı içerisinde asıl anlamlarıyla kullanılmamakta, ardından gelen ve asıl olan çekimli fiilin anlamını renklendirmektedir.

Dizilişin sabit sözcüğü, bölümleri arasına giren farklı unsurların seçiminde etkisiz durumdadır (Üstünova, 2002, s. 110):

“Çalığışu gülerək: — Söyle bakayım Necdet, bir kere daha, hala, hala, hala, diyordu, fakat Necdet, ona itaat etmiyor, inatçı sarı başını sallayarak: “Anne, anne, anne!” diyordu. Kâmran, biraz korkarak: — Bırak Feride, *varsın öyle desin*, ne ziyarı var? Biçarenin belki öyle söylemeye ihtiyacı var, dedi.” (RNG-379)

Yukarıdaki örnekte olduğu gibi, sabit sözcük ve sabit sözcük ile kip ve kişi eki uyumlu fiil arasına giren farklı unsurların belirleyicisi ve ilişkili oldukları asıl sözcük, dizilişin ikinci bölümünü oluşturan *emir* kipi çekimli fiildir.

Daha önce de belirtildiği gibi, (*var ~ varsın ~ varın ~ varsınlar*) + (*sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.*) biçiminde kurulan bu anlatım kalıbında en sık kullanılan sabit sözcük *varsın*'dır. Nitekim belirlenen 113 örneğin 74'ünde sabit sözcük olarak *varsın* kullanılmıştır. İncelediğimiz anlatım kalıbının sabit sözcüğü konumundaki bu sözcüğün *zarf* olarak düşünülebilmesi de söz konusudur. *Varsın* sözcüğü, *emir-istek* kipi üçüncü teklik kişi ekini alarak donmuş, hep aynı biçimde kullanılan bir sözcüktür. Sözcük, *var-* fiilinin anlamından ve *emir-istek* kipinin işlevinden uzaklaşmıştır, yeni bir sözcük görünümündedir. Türkiye Türkçesinde buna benzer bir sözcük de *sakındır*. Türkçe Sözlük'ün (2005, s. 1685) madde başı yaparak *ünlem* saydığı ve “ ‘Asla yapma’ anlamında kullanılan bir söz: ‘aman matmazel sakın dışarı çıkmayınız!’ ” ve “ ‘Korkulacak bir durum olmasın’ anlamında bir söz: Sakın bulaşıcı bir hastalık olmasın!’ ” biçiminde anlamlarını verdiği bu sözcük de *varsın* gibi, emir kipiyle çekimli donmuş bir sözcüktür. Bize göre bu sözcük, *zarf* olarak da kullanılabilir ve sözcüğün *zarf* olarak kullanılabilmesi, kendisinden sonra gelecek olan *emir-istek* kipiyle çekimli olumsuz bir fiile bağlıdır: *Sakın gitmeyeyim, sakın gitme, sakın gitmesin, sakın gitmeyelim, sakın gitmeyin, sakın gitmesinler*. *Emir-istek* kipiyle çekimli olumsuz bir fiilden önce geldiğinde, sözcüğün *ünlem* olarak düşünülmesi de mümkündür ancak bu durum, kullanıcının bu sözcüğe yüklediği vurguyla ve sözcüğün, kendisinden sonra gelen *emir-istek* kipiyle çekimli olumsuz fiille olan ilişkisinin boyutuyla ilişkilidir. *Varsın* sözcüğünü de donmuşluğuna, asıl anlamı dışında bir anlam kazanmış olmasına bakarak *sakın* sözcüğü gibi *zarf* olarak düşünebiliriz. Böyle bir durumda *varsın* sözcüğünün yüklemden ayrılması ve *zarf tümleci* olarak alınması gerekmektedir:

Sakın (zt.)   *gitme*. (y.)   /   *varsın* (zt.)   *gitmesin*. (y.)

Türkçe Sözlük'te (2005, s. 2080) *varmak* maddesi içerisinde *var, varın, varsın, varsınlar* sözcüklerinin değişik anlamlar ifade eden sözler olduğu belirtilmektedir ve bu sözcüklerle ilgili tam dört anlam vermektedir. Türkçe Sözlük'ün verdiği bu anlamsal çeşitlilik, bu sözcüklerin hepsi olmasa da, en azından *varsın* sözcüğünün madde başı olarak düşünülebileceğini göstermektedir.

Varsın sözcüğünün ardından gelen *emir-istek* kipi çekimli fiilin, üçüncü teklik kişi dışında da bazı kişi eklerini alabilmesi de sabit öge olan *varsın* sözcüğünün *zarf* sayılabildiğini destekleyen bir durumdur:

“Göklerde ellerin aklı

Atomlar, yıldızlar yapar.

Kim düşünür sayrılar!

Varsın beklesinler naçar

Kalıp kıyameti gayrı.” (CK-141)

“ ‘İkrardan dönmek yok!’ dedi birisi.. ‘İkrardan dönmek yok.. Burada da açız. *Varsın* orada da aç *kalalım*... Tamam mı?’ ‘Tamam!’ dediler...” (FO-91)

Bu anlatım kalıbının öğelerinin dizilişi, anlatım kalıbının, *fiil + zarf-fiil + yardımcı fiil* kuruluşundaki birleşik fiiller içerisinde değerlendirilmesine engel olmaktadır çünkü asıl unsur sonda, yardımcı unsur başta yer almaktadır. Ayrıca bu anlatım kalıbının kuruluşunda unsurlar arasına zarf-fiil eki girmemekte, girememektedir.

Fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller; *doğabilir, oluvermiş, kakakaldı, unutup gitmişti, çırpınır durur* örneklerinde görüldüğü gibi değişik kip ve kişi eklerini alabilirken ele aldığımız anlatım kalıbında, sabit sözcük yani ekiyle ve anlamıyla donmuş sözcük bulunmakta, sadece kişi eki çeşitliliği olabilmektedir.

Ele aldığımız anlatım kalıbının bölümleri arasına başka öğelerin girebilmesi ve bu bölümlerin yer değiştirebilmesi, bu anlatım kalıbının *fiil + yardımcı fiil* kuruluşundaki birleşik fiiller içerisinde değerlendirilmesine engelleyen diğer durumlardır:

“*Varsın Resai Eriş bana da kızsın*, “Bir yazarın tembelliği, haftalık neşriyatı bile okumazlığı hiç çekilmiyor” diyerek Halit Fahri Ozansoy’u payladığı gibi *varsın beni de paylasın*, hepsini göze alarak doğrusunu söylüyorum; bugünün yazılarını okuduğum pek olmuyor, ne kitap, ne dergi, ne de gazete...” (NA-106)

“Dürüstüm diye bu yaşa kadar aferin diyen çıkmadı bana! Yine de çıkmaz! *Çıkmasın varsın!* Aferin bana benden!” (NC-240)

Fiil + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiillerde rastlamadığımız bu durumlar, *varsın* sözcüğünün yardımcı fiil değil, *bağımsız bir isim / edat soylu öge* olduğunu düşündürmektedir.

Bu anlatım kalıbı, sabit sözcüğü olan *varsın*’ın başta *zarf* olmak üzere *edat, bağlaç* gibi bağımsız bir isim / edat soylu öge olmasını engelleyen özellikleri de taşımaktadır. *Varsın* sözcüğünün *var, varın, varsınlar* gibi değişik kişilerle çekimli biçimlerinin olması, bu sözcüğün henüz donarak bağımsız bir sözcük olma sürecini tamamlamadığını göstermektedir. Ayrıca bu anlatım kalıbının kullanımıyla ortaya çıkan yeni anlamlar, *varsın* sözcüğü tek başına kullanıldığında ortaya çıkmamaktadır. Bu da

sözcüğün kendisinden sonra gelen ve kendisiyle kip ve kişi uyumu bulunan çekimli fiille bağının henüz kopmadığını ya da zayıflamadığını göstermektedir.

Sonuç olarak bu anlatım kalıbı, *fiil + yardımcı fiil* kuruluşundaki birleşik fiillere benzer bir birleşik yapı olduğunu ya da sabit sözcüğü *varsın*'ın bağımsız bir isim / edat soylu öge olduğunu ve kendisinden sonra gelen çekimli fiilden ayrı değerlendirilebileceğini destekleyen ve engelleyen özelliklere sahip olması dolayısıyla dildeki ara şekillerden biri görünümündedir.

Bu anlatım kalıbının belirlenen bir örneği, deyimleşme ya da kalıp söz olma diyebileceğimiz bir eğilim göstermektedir:

“Lazım geldiği kadar, daha doğrusu bildiğim kadar verebildiğim cevapları dinlemediler bile. ‘*Var git* hemşerim!’ dediler. ‘Bu köyde Canvermez diye bir adam yok.’ ” (SFA-61)

“Tayı dişi keklige benzer yılkılığın. Onu görünce dayanamaz. Tezinden yaklaşır, gafil avlanır. Yakayı hemencecik ele verir. *Var git* yat sen! Er horozda her bir şeyi hazır et!” (AS-102)

Yukarıdaki metinlerdeki *var git* yapısıyla, bu anlatım kalıbının sağladığı karmaşık temel anlam, artık pek hissedilmemektedir çünkü *var-* ve *git-* fiillerinin bazı anlamlarının benzerliği ve kısmen de aynılığı dolayısıyla, *git-* fiiliyle beraber *var-* fiilinin de gerçek anlamları sezilmektedir. Ayrıca bu iki fiilin *emir-istek* kipi ikinci teklik kişi çekimli biçimleri sıklıkla beraber kullanılmaktadır. Bu gibi nedenlerle bu yapı *deyim* ya da kalıp söz diyebileceğimiz bir görünümündedir ancak taranan deyim sözlüklerinin (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; Hengirmen, 2007; tdkterim.gov.tr) hiçbirinde bu yapı bulunmamaktadır. *Var git* yapısı, Akyalçın'ın (2007, s. 621) *Türkçe İkilemeler Sözlüğü* adlı eserinde ise, “git, uzaklaş; işine bak.” anlamıyla *ikileme* olarak yer almaktadır.

Belirlenen iki örnekte de *var git* yapısının değişken çekimli fiili *yürü* biçimindedir ve ortaya çıkan *var yürü* yapısı, *var git* ile aynı anlamı karşılamaktadır:

“Haydi, benden sana müsaade... Yolun açık olsun.. *Var yürü!* Hüseyin Bey değil Eğri Ahmet imişsin. Delikanlı kısmı böyle olacak. Gözünü budaktan sakınmak yok!” (KT-85)

“Tabiat, gurbetten bir pusu;

Çırpınır, denizi arar su.

Haykırır, baykuşu, kumrusu:

Var yürü, garibcik, garibcik...” (NFK-127)

Var git yapısının, emir-istek kipinin diğer kişilerle de çekimi yapılabilmektedir. Bu çekimlerin bazıları, sağladıkları karmaşık temel anlam açısından tam anlamıyla incelediğimiz kalıbın örnekleri olabilmekle birlikte; aşağıdaki gibi örnekler, *bir an önce git-*, *uzaklaş-* anlamını baskın bir biçimde sağladıkları için, incelediğimiz kalıbın örneği olmaktan uzaklaşmaktadır:

“Ben *varayım gideyim*, mühendis oğlum...” “Sen bilirsin; Üzeyir dayı...”
(<http://www.anafilya.org>, Erişim Tarihi: 18.12.2010)

“yolda en sağ şerittende gitsende rahat bırakmıyorlar kimseye uyma sol sinyali çak 2 defa *varsın gitsin* kazanan sen olursun her türlü” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 18.12.2010)

“ ‘Bizi kandırdılar.’ ‘Hükümet korkusu.’ ‘Hükümet zor.’ ‘Dedik ki varalım, dedik.’ ‘Dedik ki *varalım gidelim* köyümüze de, öleceksek elimizle obamızla birlikte ölelim, dedik.’ ”
(<http://www.sosyalistforumlar.com>, Erişim Tarihi: 18.12.2010)

“Var mıydı kızlarımızın çeyizlerini topraklara gömmek? Hangi mahkeme, *varın gidin* bu zulmü edin der? Hangi mahkeme? Bunu sorsunlar, hesap etsinler.” (FO-82)

Eşküyabaşı, şöyle bir düşünüp, ‘haklısın’ demiş!.. ‘Yaptığım iş, adıma yakışmıyor!’ Sonra da aldıklarını geri verip, ‘Bırakın bu adamı ve karısını, *varsınlar gitsinler* yollarına!’ diye talimat vermiş adamlarına...” (<http://www.islamiforum.com>, Erişim Tarihi: 18.12.2010)

2.1.2.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Kalıbın sağladığı anlamsal işlevlerle ilgili bilim adamlarının değişik tespitleri vardır. Dilâçar (1971, s. 106-107,109), “filin gösterdiği süreç’in (vetire, proces) hangi *psikolojik koşullar* altında meydana geldiğini ya da gelmek istendiğini bildiren ve *ruh durumunu*, kişisel duyguları, niyeti, isteği belirten bir gramatikal ulam” şeklinde tanımladığı ve ruh durumlarının sayısınca bulunduğunu ifade ettiği kip için örnekler verirken, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneğini de “hoşgörü kipi” için kullanır: “canım, varsın gitsin, ne olur”.

Dizdaroğlu’ya (1976, s. 352) göre, incelediğimiz kalıp, “önemsemezlik, umursamazlık” bildiren bir “ünlem tümcesi”dir.

Ediskun (1999, s. 299), bu anlatım kalıbının sabit sözcüğünün *var*, *varın*, *varsın*, *varsınlar* biçimlerinde *edat* olduğunu söylemektedir. Ona göre bu edat, “Var bildiğin gibi yaz.”, “Varsınlar ziyaretimize gelmesinler.” örneklerinde olduğu gibi *serbest bırakma*, *keyfince* ilgisi; “Var ötesini sen düşün.”, “Artık varın sonunu siz hesabedin.” örneklerinde olduğu gibi de *önemli sonuç* ilgisi kurmaktadır.

D. Aksan'a (2005, s. 219-220) göre bu yapı, Türkçede "durumu kabullenme, sonuçları önemsememe" anlatımı için kullanılır ve bu yapıda *var-* fiilinin Eski Türkçe Döneminde bulunan ve bugün Anadolu ağızlarında yaşayan *gitmek* anlamı başlangıçta etkili olmuştur.

Korkmaz (2003, s. 1136), "cümle bağlayıcısı" olarak kullanıldığında, "varsın" sözcüğünün "kabullenme" bildirdiğini ifade etmektedir.

Üstünova (2002, s. 107-113), "birleşik fiil" kabul ettiği bu yapıda, bir yardımcı fiil konumunda bulunan ve başta yer alan *var-* fiilinin, ardından gelen fiile, fiil öbeğine bağlanarak ona "boş vermişlik, aldırılmazlık" anlamı kattığını söyler.

Türkyılmaz'a (1999, s. 47, 49, 68) göre *varsın + sabit sözcükle kip ve kişi eki uyumlu ç. f.* biçimindeki yapılarda emir kipi "Kimse adını dememiş *varsın demesin*" örneğindeki gibi "önemsememe, umursamama" veya "kabullenme" işlevleriyle kullanılmaktadır.

Türkçe Sözlük'te (2005, s. 2080) *varmak* maddesi içerisinde *var, varın, varsın, varsınlar* sözcüklerinin değişik anlamlar ifade eden sözler olduğu belirtilmektedir.

Türkçe Sözlük'ün bu sözcüklerle ilgili verdiği anlamlar şu şekildedir:

1) istersen (isterse ...) gibi konuşulan iş üzerinde bir kimseyi serbest bırakmayı anlatan bir söz: *Var, bildiğini yap. Varsın gelmesin.* 2) "Var kıyas et, varın hesap edin" biçiminde, bu kıyas ve hesabın vereceği önemli sonuca dikkat çekmek için kullanılan bir söz; 3) önüne getirildiği cümleye ısrarlı istek düşüncesi katarak "tek" anlamında kullanılan bir söz; 4) "haydi" anlamında kendisinden sonra kullanılan fiilin yapılması gerektiğini anlatan bir söz: "*Varın söylen İrfani'ye yarım ölmesin.*" (Türkçe Sözlük, 2005, 2080).

Bize göre bu kalıbın anlamsal işlevi, bir tek kavramla ifade edilemeyecek kadar karmaşık olup şu şekilde ifade edilebilir: Kalıbın ikinci bölümündeki emir-istek kipiyle çekimli fiilin bildirdiği işe, duruma, oluşa *karşı çıkmama, izin verme*; fiilin hitap ettiği kişiyi, fiille ilgili iradesi konusunda *serbest bırakma*; işi, durumu, oluşu *kabullenme* ve bütün bu kavramların bir sonucu olarak emir-istek kipiyle çekimli fiilin bildirdiği işi, durumu, oluşu *önemsememe, umursamama*. Kalıbın anlamsal işlevini oluşturan, bazıları çok yakın anlamlı ve birbirinin sonucu olan bu kavramların hepsinden meydana gelen karmaşık bir anlamsal işlevin, her kalıp örneğinde hissedilmesi her zaman mümkün değildir. Bazen bu kavramların sadece birkaçının oluşturduğu karmaşık bir anlamsal işlev de kalıpla açığa çıkabilmektedir. Ayrıca kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkmasında, bağlam da etkili olmaktadır.

Karmaşık anlamsal işlevinin öne çıkan kavramını veya kavramlarını belirlemeye çalıştığımız bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

“— Bikez fişe geçenler, bir daha oradan adlarını sildiremezlermiş. Arif Bey’e, — Aman beyefendi, herkes sizi bilmiyor mu, *varsın* fiş *dursun*, ne çıkar... diyorlar.” (**karşı çıkmama, önemsememe, umursamama** / AN-78)

“— Canım çula da bikaç kuruş verip alalım, örtelim hayvana... — Amma yaptın. Sonra ben eşekleri nasıl satacağım?.. Beş yıldır kart uyuz eşekleri hep bu çul sayesinde satıyorum. Hadi gülegüle... *Varın* malın hayrım *görün*...” (**serbest bırakma, izin verme** / AN-148)

“Ayda yılda bile görmem yüzlerini! Aman rahatları iyi olsun, *varsın gelmesinler!* Ben giderim torunlarımı özledikçe...” (**karşı çıkmama, önemsememe** / FB-155)

“— Canım devletli ağam, neden ‘kazık’ demedik, duyulmasın diye demedik... Kazığa geçirteydik de, *vara duyulaydı*. Bundan böyle, bize sultanlık var mı? Yok... Haremimi tutamayan tereslere sultanlık ne kadar uzak...” (**önemsememe, umursamama** / KT-333)

“Sizin buraya geldiğinizi biliyorlar: İyi ya, **varsın bilsinler**. Ne olur, kıyamet mi kopar?” (**önemsememe, umursamama** / MŞE-183)

“İki leğen aldım, üçer yüzden altı yüz ama *varsın olsun*, plastikçi sanayicilerimizin keseleri dolsun” (**karşı çıkmama** / Mİ-78)

“Kim bilir, tehlike karşısında hiç telâş etmedik diye gönlümüze belki bir gurur da gelmiştir. Boş bir gurur ama *varsın boş olsun!* Ona boş, buna boş dersiniz yaşamının tadı mı kalır?” (**karşı çıkmama, kabullenme, önemsememe** / NA-25)

“— işlerin sonu yok! Bir günlük *kalsın varsın!* Harçlığı olsun olmasın, seni, beni, oğlunu görmek istemez mi?” (**önemsememe, umursamama** / NC-49)

“ ‘Yahu, Kervancı-Başı, der, biz gider isek, bu öküz ile eşiği de burda bırakırsak, ne olur bunların hali? Böcüye çarptırırız bunları.’ ‘Yahu, öküzünde, eşiğinde çıksın. İşte sen lala kavuşacaksın, zengin kız alacaksın... N’ene gerek bunlar? *Varsın yerse yesin*. Karına, çoluğuna çocuğuna para gönderirsin, işte, evleneceksin, Padişah kızını verecek sana.” (**umursamama** / PNB-291)

“ ‘Ne biliyorsun, kaçtıysam, sana kaçtım derdim. Nereden çıkarıyorsun kaçtığımı?’ ‘Sarikamış ordusundan bir tek kişi kaldı mı, söyle kaldı mı? Ordunun yarısını bit yemedi mi, yarısı da dağlarda donup kazık kesilmedi mi?’ ‘Öyle oldu ya, ben kaçmadım.’ ‘*Var* sen de *kaçma*. Ama beni bugün balığa götüreceksin. Bak güzel oğlum, gözünle gördün ya, elim aptestli, ağzım dualı, sana çok dua ederim.’ Poyraz gene yalancıkıtan kızdı: ‘Ben kimsenin duasını istemem.’ ‘Sen beni götür de *var isteme*.’ ” (**karşı çıkmama, kabullenme, önemsememe** / YK-83)

“Çok geçmeden, Avrupa yeni kanun çıkaracak, biz de geriye döneceğiz. Belki de aramızdan dönmek istemeyenler de çıkacak. Onlar da *varsın kalsınlar* burada. Buradan giden

Rumlara gelince belki onların çoğu, belki de hepsi döner.” (**karşı çıkmama, serbest bırakma / YK-185**)

Kalıp bazen, karmaşık anlamsal işlevi meydana getiren *serbest bırakma, izin verme* gibi işlevlere ek olarak emir-istek kipinin ikinci çokluk kişisiyle çekimli değişken çekimli fiilin hitap ettiği kişinin, gerçekleşmesi hâlinde çekimli fiilin *önemli sonucuna dikkatini çekmeyi* veya Türkçe Sözlük’ün (2005, s. 2080) belirttiği gibi “haydi” anlamında fiile muhatap kişiyi, fiili gerçekleştirmesi için *isteklendirmeyi*; bazen de karmaşık temel anlamsal işlevi meydana getiren *önemsememe, umursamama* gibi işlevlere ek olarak emir-istek kipinin birinci ve üçüncü çokluk kişisiyle çekimli değişken fiilin hitap ettiği kişiye *meydan okumayı* anlatabilmektedir:

“Bu arada 24 ev değiştirmişim. Son iki evde dörder yıl oturduğumu söylersem, *varın* ortalamayı siz *bulun*” (**çekimli fiilin sonucuna dikkat çekme / CS-257**)

“Önyargılardan kurtulmak hiç de kolay değil. Ne demiş Einstein bu konuda: ‘Bir önyargıyı ortadan kaldırmak, bir atomu parçalamaktan daha zor.’ *Varın* siz *düşünün*, insancılığa ulaşmanın ne denli güç, gücün gücü olduğunu.” (**çekimli fiilin sonucuna dikkat çekme / VG-82**)

“Candarmalar der ki *varın gidin* buradan, ordu geliyor, tümen tümen asker geliyor, *varın kaçın*.. Kaçan kaçtı oğul, kaçan kaçtı..” (**isteklendirme / FO-99**)

“Öldürürmüşsünüz beni, *varın öldürün*. Kan dökülecek, hanumanlar sönecekmiş, *varsın sönsün*. Evler yakılacak, imamlar, hocalar sakallarından ateşe verileceklermiş, verilerekten öyle canları çıkacakmış, *varsın çıksın*. Evleri gece basacaklar, avratları, kızları dağa kaldıracaklarmış, *varsın kaldırsınlar*, köyleri ateşe vereceklermiş, *varsın versinler*. Gözümü kırpmam. Üstüme gelen ateş, su olsa da, ecel olsa da, ejderha olsa da, hükümet olsa da gözümü kırpmam.” (**meydan okuma / <http://www.sosyalistforumlar.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010**)

2.1.2.3.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Bad-ı saba rüzgârıyla can bulsun nefesimiz, *varsın ulaşsın* yâre, seher vakti sesimiz” (<http://www.canyurdu.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

2. “*Varın sorun* babasına

İzin versin kinasına

Babası der ki ben veremem

Evladıma ben kıyamam” (<http://www.turkuyurdu.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

3. “Sadece onunla, ona göre doğru zaman konusunda mutabakata *varın, olsun* bitsin.” (<http://sakukimolaki.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 19.12.2010)

Yukarıdaki örneklerdeki eğik yazılı dizilişlerde, *var-* fiili kendi anlamını korumaktadır ve eğik yazılı dizilişlerin, incelediğimiz anlatım kalıbıyla sağlanan anlamları açığa çıkarması söz konusu değildir.

2.1.2.4. *ne evi / ne arabası vb.*

(**ne**) + (**is. soylu öge + üçüncü t. kişi iy. eki**)

İki bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümünde *ne* soru zamiri, ikinci bölümünde *ne* soru zamiriyle belirtisiz ad tamlaması kurmuş durumdaki üçüncü teklik kişi iyelikli isim soylu öge bulunmaktadır:

“Müşteriler arasındaki bilgiç edalıardan kimi, sapıgın biri der, işin içinden çıkar, kimi de numaracı diye bakardı. *Ne sapığı? Ne numaracı?* Bir bilge kişi, davranışı yüreğinden kopup gelen bir bilge kişiydi.” (SKA-189)

“Meydan çocuklara kalmıştı. Çoğuncası sekiz on yaşında görünüyordardı. Heyecanla Doru kısrak’a yaklaştılar. Biri: — Gebermiş, dedi. Bir diğeri atıldı: *Ne gebermesi*, soluğunu görmüyon mu?” (AS-71)

Altun (2009, s. L-LI), *Türkçede Soru* adlı doktora tezinde, soru cümlelerini “gerçek soru cümleleri” ve “cevap beklenmeyen soru cümleleri” olarak ikiye ayırdıktan sonra cevap beklenmeyen soru cümlelerini de “pratik sorular”, “vurgu soruları” ve “retorik sorular” şeklinde sınıflandırır. Araştırmacıya göre incelediğimiz kalıp gibi yapılar vurgu sorularıdır ve bu sorular, bir duygunun veya tepkinin altını çizmek amacını taşır. Bu cümlelerde, şaşkınlık, öfke, inanamama gibi duygular ifade edilmekte ve soru yapısıyla bu ifadeler güçlendirilmektedir.

Koç’a (1996, s. 185) göre *ne* zamiriyle kurulan soru cümleleri, kimi zaman “karşıt anlam bildirir; yokluk ve olumsuzluk anlatır: **Ne** olmuş yani? (Hiçbir şey olmadı.)”. *Ne*, soru zamiri gibi kullanılmadığı zaman da olumsuzluk, yokluk belirtebilir: “**Ne** denir! (Söylenecek söz yok.)”.

2.1.2.4.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

İncelediğimiz kalıp, bir sözde soru cümlesi görünümündedir. Sözde soru cümleleri, soru ögeleri bulundurmamakla birlikte sorma amacı taşımayan, bir karşılık beklemeyen cümlelerdir (Kahraman, 2005, s. 219; Bilgin, 2006, s. 515). Aşağıdaki metinde bu anlatım kalıbının hem gerçek hem de sözde soru cümlesi olduğu durumlar bulunmaktadır:

“Abe, bunlar çok menşur ve çok eski birer çorbacıdır. — *Ne çorbacısı*, işkembe çorbacısı mı?... *Ne işkembesi* be sen de... Bunlar, eski Grikoz, yani ya Rummyoz çorbacılarından imiş!...” (OCK-68)

Bu metindeki ilk eğik yazılı yapı gerçek soru cümlesidir, kullanıcı bir önceki cümlede geçen çorbacının türünü sormaktadır. Metindeki ikinci eğik yazılı yapı ise soru sormamakta, “İşkembe çorbacısı mı?” sorusuna karşı çıkmak amacıyla kullanılmaktadır.

Bu anlatım kalıbı, sözde soru cümlesi olmasından kaynaklanan anlam farklılığı sağlaması yanında, bünyesindeki donmuşluk ve kendisinden önceki ve sonraki cümlelerle anlam ve yapı ilişkisi ile de öne çıkan bir yapıdır.

Dizilişteki donmuşluk belirgindir. İlk bölümde mutlaka *ne* zamiri, ikinci bölümde de anlatım kalıbından önce söylenilmiş cümlelerin birinin içerisinde yer alan ve anlatım kalıbını kullanan kişinin seçtiği yine mutlaka üçüncü teklik kişi iyelik eki almış isim soylu öge bulunmaktadır:

“İşçi kardeş, dedim, acaba sen nerenin işçisisin? Adam kaşını çattı, gözünü patlattı, alın kabağı kırıştı, suratı birbirine karıştı. — *Ne işçisi?* dedi. Ben milletvekiliyim.” (Mİ-124)

“Ne oluyorsun Etem? Yoksa aklına, geçende başkasına ucuzca satmış olduğun ayın mı geldi?” Bırağasın Allah aşkına *ne ayısı* canım sen de... Allah, elinimetlim, kesesi devletlim İrfan Efendiciğime uzun ömürler buyursun!” (OCK-285)

“ ‘Yalnız sıkılırsın dedim Kabak Ağa!...’ dedi Selver. ‘*Ne yalnızı?* Sen varsın ya! Ben sana dolandım geldim!’ ” (FB-52)

Yukarıdaki metinlerin ilkinde anlatım kalıbının isim soylu ögesi *işçi* sözcüğü, dizilişten önceki bir soru cümlesinin *yüklemi* durumundadır. İkinci metindeki anlatım kalıbının isim soylu ögesi *ayı* sözcüğü, dizilişten önceki bir soru cümlesinin *öznesidir*. Üçüncü metindeki anlatım kalıbının isim soylu ögesi *yalnız* sözcüğü de dizilişten önceki bir cümlelerin *zarfıdır*. Bu durum, anlatım kalıbının isim soylu ögesinin, kullanıcının isteğine bağlı olarak dizilişten önceki cümlelerin farklı ögeleri olabildiğini göstermektedir. Kullanıcı, vurgulamak istediği ögeyi *ne* soru sözcüğünden sonra getirip bu ögenin sonuna üçüncü teklik kişi iyelik eki ekleyerek ele aldığımız anlatım kalıbını oluşturmaktadır.

Kullanıcının vurgulamak istediği isim soylu öge, *çekimli fiil* kökenli de olabilmektedir. Bu durumda, bu çekimli fiilin anlatım kalıbının isim soylu ögesi olabilmesi için, bu çekimli fiile ad-fiil eki *-mA* ve üçüncü teklik kişi iyelik eki

getirilmektedir ve kalıp bu hâliyle, soru cümlesi olarak anlamsızlaştığı için, gerçek soru cümlelerinden de tamamen ayrılmaktadır:

“... Bakan işitince sözlerimi, yapma kardeşim dedi, yapma ağır laftır söylediklerin.. *Ne yapması* dedim, eğer vatandaşsak o zaman bize neden böyle yapıyorsunuz?” (FO-35)

“Önce kumların kızdırılması gerekmiş iyice. ‘El yakacak gibi mi?’ diye bir ölçü aradığında, ‘*Ne el yakması* yahu, daha çok, daha çok.’ demişlerdi.” (FH-35)

Bu metinlerdeki örnekler olsun daha önce verdiğimiz örnekler olsun, incelediğimiz anlatım kalıbı bir belirtisiz ad tamlaması görünümünde olsa da işlev olarak belirtisiz ad tamlaması olmaktan uzaktır. Bu durum, özellikle anlatım kalıbının isim soylu ögesi, ad-fiil olduğunda açıkça görülmektedir. Örneğin yukarıdaki metinlerdeki *ne yapması* ve *ne el yakması* örneklerinde, tamlayan ve tamlanan arasındaki ilişki zayıftır. *Ne* soru zamiri, ele aldığımız anlatım kalıbında, soru anlamıyla değil, bu kalıpla açığa çıkan anlamsal işlevi kuvvetlendirme amacıyla yer almaktadır.

Bazı örneklerde kalıbın ögelerinde değişikliklerin gerçekleştiği belirlenmiştir:

1. “Ben buraya gelmeden önce siz sabahtan akşama kadar altı, yedi sefer ancak yaparmışsınız. Ben geldim geleli on seferden aşağı düşmez oldu. Ölüyor muyuz? — Ölmüyoruz ama, yoruluyoruz. — *Neyin yorulması...* Hava fırtına yaptı mı yan gelip yatıyoruz. İşte, üç gündür oturduk.” (KT-19)

2. “ ‘Aman Çavuş ağa, yolun nasıldır ilerisi? Yaylası maylası?’, ‘Yayla ki yaman... Deve sökemez!’, ‘Irak mı?..’, ‘*Nerenin İrağı...* Nah şu tepeyi devrildin mi, ot denizi...’ ” (KT-269)

3. “ ‘Gidelim artık Dürü!’ dedi Zakey. ‘Beni merak ederler. Haydi hemen koşuverelim!...’ ‘Olmaz! Daha aydınlık!’ dedi Dürü. ‘*Neresi aydınlık?* Korkarız sonra!...’ ” (FB-197)

4. “Çamurlar geçen kıştan, *ne geçen kıştan*, öteki kıştan; Fatih’in İstanbul’a girdiğinin ertesi günü yağın yağmurdan kalma nal izleri vardır.” (SFA-95)

5. “Her gittiğim yerde olduğu gibi burada da babamı aramağa başladım. Düşün bir kere kardeşim, beş sene aradım. Halbuki adamcağız şurada, iki günlük yerdeymiş, *ne iki günü* trenle dört saatlik yer! Hepsi, bütün eşraf biliyormuş da bir türlü bana söylemiyorlarmış.” (AHT- 210)

6. “Adın ne? -İsmail. - Okula gidiyor musun? Yarı öfke, yarı hayretle omuzlarını kaldırıyor: - *Ne okulu* be. Ben okula gideyim de burada işe kim baksın? Hem bu köyde okul yok. Dee, imamın evinde okurlar.” (YKK-24)

7. “Gülkocan yürüyecek olur, karşısına bir adam dikilir. At hırsız kılıklı, zorba bakışlı herif. Haşmet’in sanki kırk yıllık dostu imiş gibi:

— Adres ne oldu? diye sordu. Haşmet Bey herifi süzerek:

— Ne adresi gülüm? dedi.

— Ev adresi.

— *Nasıl ev adresi? Yanlış birşey olacak!*

— Yanlış değil, benim yanımda söylemedin mi? Sen Hüseyin Bey’e bir ev adresi vermeyecek miydin?” (MŞE-82)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde dizilişin kalıp sözcüğü tamlayan eki almıştır ve diziliş böylece belirtili ad tamlamasına dönüşmüştür.

İkinci örnekte de diziliş belirtili ad tamlamasıdır. Ayrıca soru zamiri *ne* yerine *nere* kullanılmıştır. Bu tercihte de *nere* zamirinin ikinci örneğin isim soylu ögesi olan *ırak* sözcüğünün uzak anlamına daha uygun olmasının etkili olduğunu düşünmekteyiz. İki örneğin ilk bölümlerindeki bu biçimsel değişiklikler anlatım kalıbının anlamsal işlevine zarar vermemiştir.

Üçüncü metindeki *neresi aydınlık* dizilişinde ise anlatım kalıbının isim soylu ögesine gelmesi gereken iyelik eki soru zamirine getirilmiş, ayrıca soru zamiri olarak *nere* sözcüğü tercih edilmiştir. Bu değişiklikte, anlatım kalıbının anlamsal işleviyle dizilişin gerçek soru cümlesi olarak üstlendiği anlam birbirine karışmıştır. Dizilişin yapısal özelliklerinin bu derece değişmesi, kalıbın anlamsal işlevine zarar vermiştir.

Dördüncü örnekte kullanıcı, vurgulamak istediği isim soylu ögeyi ardına üçüncü teklik iyelik eki getirilmeden dizilişte kullanmıştır. Bu durum, kullanıcının soru sorma niyetinde olmadığını açıkça göstermektedir çünkü ortaya çıkan *ne geçen kıştan* dizilişinin öğeleri anlatımda bağdaşıklık ilkesine aykırı olarak anlamca da uyumlu değildir.

Beşinci örnekte kullanıcı vurgulamak istediği isim soylu ögenin yapısını değiştirmiştir. Kullanıcı *iki günlük* ifadesini vurgulamak istemektedir ama bu ifadeyi diziliş içerisinde kullanırken *iki günlük* yerine *iki gün* ifadesini kullanmış ve dizilişin yapı kuralı gereği *gün* sözcüğünün sonuna üçüncü teklik iyelik eki getirmiştir. İsim soylu ögedeki bu değişiklik, kalıbın anlamsal işlevini etkilememiştir.

Altıncı örnekte kullanıcının vurgulamak istediği isim soylu öge, dizilişten önceki soru cümlesinde yönelme durumu eki almış hâldedir. Bu isim soylu öge, diziliş içerisinde yer aldığı anda, isim soylu ögeye yönelme durumu eki yerine üçüncü teklik kişi iyelik eki getirilmiştir. Kullanıcı anlamsız olacağını düşündüğünden dizilişi, *ne okulası* yerine *ne okulu* biçiminde kurmuştur.

Yedinci örnekte, kalıbın sabit sözcüğü *ne*'nin yerini *nasıl* sözcüğü almıştır ve bu durum, kalıbın anlamsal işlevini kısmen zayıflatmıştır. Bu değişiklik nedeniyle kalıbın gerçekten soru sorup sormadığı açık değildir.

Aşağıdaki örnekte diziliş, hem yapısal hem de söz dizimsel değişime uğramıştır:

“Er sabah yol göründü bize, *Er sabah ne?* İlk horozda. Bir tayı hazırla sen. Birimiz yaya düşeceğiz yola...” (AS-102)

Bu örnekte anlatım kalıbının bölümleri yer değiştirmiştir. Kullanıcının vurgulamak istediği isim soylu öge üçüncü teklik kişi iyeliksiz olarak dizilişte yer alırken *ne* soru zamiri, bu isim soylu ögeyi takip etmiştir. Ortaya çıkan yapı, bağlamından ayrı düşünüldüğünde gerçek bir soru cümlesidir ve ancak bağlamı içerisinde sözde soru cümlesi niteliği kazanmakta ve incelediğimiz anlatım kalıbının işlevini yerine getirmektedir. Kalıp, bu yapıyla belirtisiz ad tamlaması görünümündeki diğer örneklerden farklıdır. Bunun sonucu olarak da anlatım kalıbının vurgusu değişmiştir. (*ne*) + (*is. soylu öge + iy. eki*) kuruluşundaki anlatım kalıbının örneği olarak verdiğimiz *Ne sapığı, ne işkembesi, ne el yakması* gibi örneklerde “Türkçede belirtisiz ad tamlamalarında vurgu tamlayan üzerinde bulunur.” kuralı (Karahan, 1997, s. 17) gereği, vurgu *ne* soru zamiri üzerindedir. *Er sabah ne* yapısı ise bir ad cümlesidir. Türkçede cümle vurgusu yüklem üzerindedir ancak vurgulanmak istenen bir öge olduğunda bu öge de yüklem önüne getirilir (Karahan, 1997, s. 46). Bize göre bu yapıda kullanıcı, *er sabah* ifadesini vurgulamak istediği için, *ne er sabahı* biçiminde olması gereken diziliş, *er sabah ne* biçimini almıştır.

Bir örnek dışında soru cümlesi durumundaki anlatım kalıbını takip eden cümleler hep anlatım kalıbını kullanan kişiye aittir. Bu durum dizilişin gerçek bir soru cümlesi olmadığını, kullanıcının soru sormak amacı taşımadığını, anlatım kalıbından önceki cümlelerin birinde geçen bir ifadeye olan itirazını vurgulamak istediğini göstermektedir:

“Müge kendini tutamadı, handiyse avaz avaz, ‘Bana bak!’ dedi, ‘...benimle alay mı ediyorsun, sen?’ ‘*Ne alayı be?* Son derece ciddiğim, o kadar ki, iki haberin de redaksiyonunu sana bırakacağım, çünkü sekize doğru çıkmak lazım: mühim bir buluşma!’ ” (**anlatım kalıbının ve anlatım kalıbından sonraki cümlenin sahibi aynı** / Aİ - 201)

“Aşçıya seslendi: — Oğlum bir kavun daha... — Senin olsun senin kavunun! — Ama Turhan Efendi... — Geç be! *Ne efendisi!* Senin olsun kavunun da, paran da!..” (**anlatım kalıbının ve anlatım kalıbından sonraki cümlenin sahibi aynı** / NC-238)

“Artin: Ama bakın siz baskı yapıyorsunuz benim gönüllü olmam için.

Kuş: Hüseyin (*Beğenmiş*) Doğruuu!

Abidin: *Ne doğrusu* be?

Kuş Hüseyin: Yani iyi söyledi.” (**anlatım kalıbının ve anlatım kalıbından sonraki cümlelerin sahibi farklı** / GD-250)

Taranan kitaplarda belirlenen 62 örneğin 20’sinde, kalıbı bir *seslenme ünlemi* takip etmiştir. Böylece kullanıcının anlatım kalıbıyla amaçladığı anlamsal işlevi güçlendirdiğini düşünmekteyiz:

‘Müfit arkadaş, seni böyle uyutmayan nedir? Vicdanını, eski bir ihanet mi tirmalıyor?’ Dumanlar arasından, Müfit’in cevabı, hayli ters: ‘Bana bak, uyurken seyredilmeyi sevmem!’ Nuray, sigarasını geri almıştı; dudaklarına götürürken, dolu dolu gülüyor: ‘*Ne seyretmesi, yahu? Sana söyleyeceklerimi düşünüyordum.*’ ” (Aİ-220)

“Yarın öğleyin gelip alayım seni. Nerde oturuyorsun sen? — Yahu zahmet olacak.. — *Ne zahmeti canım.* Bu ciddi iş. Şaka yanı yok. Yarın beraber gidelim plaja.” (ÇA-105)

“ ‘Hayrola arkadaş, yoksa cepheye mi sevk ediyorsunuz beni?’ *Ne cephesi be ağbi?* dedi. Müslüman olan, bu heriflerin otobüsü insanı cepheye götürse daha ne istersin? Hiç olmazsa şehit olursun da şanın şerefini söylenir.” (Mİ-193)

Bu anlatım kalıbının noktalamasında *soru işareti, ünlem işareti, virgül, nokta, üç nokta* gibi işaretler kullanılmıştır; dört örnekte ise kullanıcı, anlatım kalıbından sonra bir noktalama işareti koymamıştır.

Kullanılan noktalama işaretlerinin sıklığı bu anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamlara göre farklıdır. *Karşı çıkma* anlamsal işlevini yerine getiren örneklerde kullanıcılar çoğunlukla soru işaretini tercih etmişlerdir. Bu anlamı sağlayan 47 örneğin 26’sında soru işareti, 7’sinde ünlem, 6’sında virgül, 4’ünde üç nokta ve 2’sinde de nokta kullanılmıştır. 2 örnekten sonra herhangi bir noktalama işareti kullanılmamıştır.

Karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme anlamsal işlevini yerine getiren örneklerde kullanıcıların tercihi çoğunlukla *virgül* olmuştur. Belirlenen 15 örneğin 7’sinde *virgül*, 3’ünde *soru işareti*, 2’sinde *ünlem*, 1’inde de *üç nokta* kullanılmıştır. 2 örnekten sonra herhangi bir noktalama işareti kullanılmamıştır.

Noktalama işareti kullanımındaki bu farklı tutumların nedeni, bize göre kullanıcıların kişisel tercihi olabildiği gibi, dizilişle anlamsal işlevlerinin, sözde soru cümlesi algısını oluşturabilecek güce sahip olmalarıyla ilgilidir. Belirlediğimiz örneklerdeki noktalama tercihlerine göre, anlamsal işlevi *karşı çıkmaya bağlı, bağlama*

göre anlamca ileri aşamayı belirtme olan örnekler, çoğunlukla sonuna virgül konularak noktalamaları yapıldığı için, sadece *karşı çıkma* anlamı veren örneklere göre, dizilişin sözde soru cümlesi olması noktasında, kullanıcılarca daha ikna edici bulunmuştur.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“ ‘Ne o yahu? Dün Hüsni paranın birazını desteleyip sana geldi! Kalan parça için insan koskoca kamyonu buraya yorar mı?’ ‘*Ne yorması?* Kamyon yorulur mu? Makine bu! Makine yorulmaz!’ ” (FB-248)

“Aklına yanayım! Tecrübesiz olduğun belli! Ulan Evcî köyünde yalnız benim sozum yürür! Cumhuriyet Bayramı mı? *Ne cumhuriyeti?* Onu da gelecek yıl kutlarsın!” (FB-330)

“Kareymişlerin altında biri kız biri oğlan iki çocuk

Ne çocuğu iki bela iki hışım” (BRE-227)

“ ‘Dilin kemiği yok ki birader. Hem biz kim, mebusluk kim? Bir şaka yapalım dedik...’. Bir ufak memur tavla başından: ‘*Ne şakası* birader? Kaymakam Bey vilayete bu sabah gözümün önünde yazdı. Bu devre seni mebus çıkarmazlarsa hocam, istifayı basacak.’ ” (SFA-102)

“Bilmemezlikten geliyorsun, değil mi şimdi ? — *Ne bilmezliği* yahu? Benim bir şey bildiğim yok; neyse dilinizin altındaki söyleyin de öğrenelim!” (OCK-263)

“Elimde olsa sana sormam, korkma! Senin ettiğin nankörlük, inan olsun! — *Nerenin nankörlüğü?* Yetmiş yaşında kari koca, bir yatakta yatıyoruz, daha ne İstiyorsun? Çocuklar bize gülüyorlar.” (MŞE-218)

“— Osmaniye’nin kaptanı İngiliz mi? — İngiliz ya, değil mi? — Değil ya! — E, nedir? Arap mı? — *Nenin Arab’ı*, kuyucu Hırvat be! — Yok, devenin başı...” (MŞE-31)

“Kadın kıvrılıp yatmıştı. Üzerine doğru eğildim: — Nine, nine hasta mısınız? — Hasta mı? *Ne hastası?* Bana yiyecek vermediler. Bana içecek vermediler.” (YKK-129)

“Öyle dediğimin ertesi günü, *ne ertesi günü?* yarım saat sonra, en canciğer dostumla bir çekişme, bir kavga, aramızda kan dâvası varmış gibi düşman oluyorum.” (NA-26)

“Atın ölümü arpadan olsun demesini

Keçiyi yardan uçuran bir tutam ottur demesini

İnsanın insanı sömürmesi

Rezilliğin dik âlâsı demesini

Ne demesi be

Gümbür gümbür gümbürdemesini becereceksin” (BRE-166)

2.1.2.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bir *sözde soru cümlesi* olan kalıp, aynı zamanda bir *belirtisiz isim tamlamasıdır*. Bu belirtisiz isim tamlaması, *yüklem* görevindedir:

“ ‘Canım, büyütmeyin! Basit bir sempatizan! Hem de passif!’ (**gizli ö. O**)‘*Ne passifi!* (y.) Valla hiç gevşetmeye gelmez! Ama sen bilirsin!’” (FB-269)

Yüklem olarak çoğunlukla tek başına kullanılan kalıp, bazen bir bağımsız tümleçle birlikte cümle oluşturabilmektedir:

“Babaaaa, diye bağırdı. Evin etrafını toplum polisleri sarmış.

— Hanım, dükkân mükkân mı işgal ettin?

— (**gizli ö. O**) *Ne dükkânı (y.)*, (**gizli ö. O**) *ne işgali (y.)* ayol (**bt.**)?

— Ulan yoksa ‘Bu Evde Grev Vardır’ falan mı yazdılar duvara veletler? (Mİ-146)

2.1.2.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bu anlatım kalıbının, *karşı çıkma* ve *karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme* biçiminde ifade edebileceğimiz iki anlamsal işlevi bulunmaktadır:

“Zehra — Düş mü görüyorum?

Halime — *Ne düşü* kızım, gerçek.

Kadınlar — Gerçekten daha gerçek.” (**karşı çıkma** / GD-39)

“II. Erkek: (Kendi kendine) Bu da oldu. Şimdi ne olursa olsun, yemeliyim. Ooo, pek o kadar kötü değil tadı. Hatta iyi bile denebilir. Hımm... Yok, *ne iyisi*, bayağı lezzetli. (Yüksek sesle) Aynaya bakmalıyım.” (**karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme** / GA-140)

Bu anlatım kalıbının örnekleri, yukarıda örneklerini verdiğimiz anlamsal işlevleri yerine getirme durumlarına göre değişik metin bağlamları içerisinde bulunmaktadır. Belirlenen 62 örneğin 47’sinde bu anlatım kalıbı vurgulanmak istenen isim soylu ögeye *karşı çıkma*, isim soylu ögeyi *kabul etmeme* anlamsal işlevini sağlarken, 15’in de *karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme* anlamını sağlamaktadır.

Karşı çıkma anlamını veren 47 örneğin 43’ünde anlatım kalıbı karşılıklı konuşma içerisinde yer almaktadır. *Karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme* anlamını veren 15 örneğin ise 6’sı karşılıklı konuşma içerisinde:

“Selma: (Çıkarken bir ân) Dinle... Haklı mıydı sence?

Meltem: Aydın mı?

Selma: *Ne Aydın’ı* canım! O işte; Semih.” (**karşı çıkma** / AA-78)

“PTT’de çalışan göğüs geçirdi: — Onunki gençlik işte! Cahillik! Ne de olsa kanının azgın zamanıydı...

Maliyeci hoşlanmadı onun bu hoşgörülüğünden: *Ne gençliği* Allah’ını seversen sen de! Saçmalamasana! Sen genç değil misin? Ne diye dalaşıp durmuyorsun önüne gelenle?” (**karşı çıkma** / NC-171)

“Saat kaç biliyor musun? — Dokuz falan olmalı... *Ne dokuzu..* Tam ona beş var..” (**karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme** / ÇA-28)

Kalıp örneklerinin karşılıklı konuşma içerisinde olmayanları da bulunmaktadır. Bunların büyük kısmı, *karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme* anlamını sağlayan örneklerdir:

“Bugün (bugün diyorum ya, dün de öyleydi) Anadolu Stradivarius’u söğüt dalından güzel düdükler yapıyor, en büyük matematik dehamız, belki de, koyunlarını arkadaşlarından daha çabuk sayabilen bir çoban, en büyük şiir yeteneğimiz, belki de, ne ‘belki de’si, mutlaka, sazdan bile yoksun, listeyi uzatabiliriz.” (**karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme** / CS-259)

“Elli-altmış yıldır, *ne elli altmışı*, yüz-iki yüz, belki de daha uzun süredir özgür düşünce kurşunlanıyor ülkemizde.” (**karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme** / VG-74)

“Aynalara bakıp kendisini olgun kadın olarak beğendikçe, körpe oğlanın aklını başından aldığına inanıyor, uzaktan uzağa analık duygusuna benzer (pöh, *ne analığı!*) acıma bile duyuyordu.” (**karşı çıkma** / KT-205)

Özellikle *karşı çıkma* anlamsal işlevini sağlayan örneklerde, kalıbın isim soylu ögesi, kalıptan önceki bir soru cümlesinin parçası olabilmektedir. Böylece anlatım kalıbı bir yanıt niteliği kazanmaktadır:

“Bütün bu söyledikleriniz Londra’da Hayd Parkta mı oluyor efendim? —Yok canım *ne Londra’sı!* Rusya’da oluyor, Rusya’da!..” (**karşı çıkma** / YBB-6)

“İlle ki, nedir senin bu kadınla zorcuğun anlayamadım; yoksam, o cinli karı seni tılsımladı mı, ne yaptı? *Ne tılsımı* canım? O kadında musikiye heves fazla da ondan!..” (**karşı çıkma** / OCK-98)

“Böyle top buuum, dedim. —Askerde topçu muymuş, demesin mi? — Lan *ne topçusu*, askerın başı... — Onbaşı? Onu yüzü bini ananı... diyeceğim ama, diyemem ki.” (**karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme** / Mİ-48)

Karşı çıkma anlamsal işlevini sağlayan örneklerde bazen bu işleve *kızgınlık* anlamsal işlevi de eklenmektedir. Aşağıdaki örneklerde, koyu yazılı bölümlerdeki ifadelerden *kızgınlık* anlamsal işlevi rahatlıkla anlaşılmaktadır:

“Artin: Ama bakın siz baskı yapıyorsunuz benim gönüllü olmam için.

Kuş: Hüseyin (*Beğenmiş*) Doğruuu!

Abidin: *Ne doğrusu be?*

Kuş Hüseyin: Yani iyi söyledi.” (GD-250)

“İşçi kardeş, dedim, acaba sen nerenin işçisisin? **Adam kaşını çattı, gözünü patlattı, alın kabağı kırıştı, suratı birbirine karıştı.** — *Ne işçisi?* dedi. Ben milletvekiliyim.” (Mİ-124)

Kalıbın *karşı çıkmaya bağlı, bağlama göre anlamca ileri aşamayı belirtme* işlevini yerine getiren örnekleri aynı zamanda, kendisinden vazgeçmemek kaydıyla söylenen bir sözü geri çevirip onun yerine daha güçlü bir düşünceyi söylemek (Dilçin, 1999, s. 457) biçiminde tanımlanabilecek *rücu* söz sanatının da birer örneğidir. Bu da anlatım kalıplarının hazır söz kalıbı olmaları yanında, söze incelik ve güzellik kattıklarının da güzel bir kanıtıdır.

2.1.2.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

Aşağıdaki metinlerde yer alan eğik yazılı yapılar, gerçek soru cümlesi özelliği taşıdıkları için incelediğimiz kalıbın örnekleri değildir. Bu durum aşağıdaki örneklerin ilkinde açıkça görülürken ikinci örnekte, incelediğimiz kalıbın karşı çıkma anlamsal işleviyle gerçek soru cümlesi işlevi birbirine karışmakta ancak eğik yayılı yapıyı takip eden cümlelerin bir yanıt cümlesi olması, bu yapının bir gerçek soru cümlesi olduğunu güçlü bir biçimde düşündürmektedir:

1. “— Hamdi başını kaldırdı. Kaptan’ın yüzüne dimdik baktı.

— Benim hesabımı gör, Kaptan! dedi.

— *Ne hesabı?*

— Ne hesabı olur?... Yevmiyeleri ver. (KT-62)

2. “— Peki! Şu halde sen evvelki gün niçin kendi başına Vidos’a gittin?

— Hangi Vidos’a?...

— Rica ederim, bana numara yapma!...

— *Ne numarası yahu?*

— Senin evvelsi gün Vidos’a gittiğini ve orada gece Etem’le birlikte döndüğünü ben bilmiyorum muyum sanki?” (OCK-80)

2.1.2.5. *bir yağmurdur başlar vb.*

[(bir) + (is. soylu öge + +D°r)] + (ç. f.)

İki ana bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümünde *bir* belirsizlik sıfatıyla tamlama kurmuş ve +D°r koşaç ekini almış bir isim/edat soylu öge, ikinci bölümünde ise ilk bölümdeki isim/edat soylu ögeyi anlamca tamamlayan bir çekimli fiil bulunmaktadır:

“Görölmüş bir oyun değildi yaptığı. Alanı *bir uğultudur sardı*. Seyirciler coşmuştlar.” (NC - 133)

“Fabrika sahibi, bizim usta, idare memuru, başmakiniist filan hep ordalar... İşçileri başlarına toplamışlar. *Bir çekişmedir gidiyor*. Sokulduk aralarına.” (OK-17)

[(bir) + (is. soylu öge + +D°r)] + (ç. f.) biçimindeki diziliş, bize göre *anlatım kalıbı* sayılmasını sağlayacak güçlü özelliklere sahiptir. Her şeyden önce yapı, bir anlatım kalıbının temel özelliğı olan değışmeli ve sabit ögeleri bir arada bulundurma özelliğine sahiptir. Belirlediğimiz 109 örneğın ikisi dışında hepsinde, sabit sözcük olarak *bir* belirsizlik sıfatı, anlatım kalıbının sabit eki +D°r’ü almış isim/edat soylu ögenin önünde yer alarak bu isim/edat soylu ögeyle sıfat tamlaması kurmuş durumdadır. Anlatım kalıbının sabit sözcüğü olan *bir*, kendisinden sonra gelen +D°r ekli isim/edat soylu ögenin hemen önündedir:

“Havada mekikler uçuyor, küfürler... Makine aralarında *bir kovalamacadır başlamıştı*.” (OK-17)

Bir sözcüğüyle +D°r ekli isim/edat soylu öge arasına farklı cümle ögeleri giremediğı gibi, +D°r ekli isim/edat soylu öge ile çekimli fiil arasına da farklı cümle ögelerinin girmesi, dizilişın ögeleri arasındaki kalıplaşma ilişkisini zayıflatacağı düşüncesiyle pek tercih edilmemektedir. Mesela çekimli fiil ögesi *geçişli* çatılı olan aşağıdaki örneklerde, *nesne* anlatım kalıbından önce ya da sonra gelmiştir:

“Bunun üzerine **mektupçu’yu** *bir derin düşüncedir aldı*. Vali’ye gitti.” (KT-306)

“Yaz geldi ya, her çeşidinden meyve salgınına uğradık ya, *bir hevestir aldı beni*, ‘eski ağza yeni taam (besi)’ kuralına uyarak daldım meyve pazarına.” (VG-98)

Şiir dilinde belirlenen yalnızca *bir* örnekte, +D°r ekli isim/edat soylu öge ile çekimli fiil arasına ana cümlenin *dolaylı tümleci* girmiştir:

“... Konup konacağına pişman

Çekip gitmişim

Ne iyi etmişim

Ama ikide bir

Bir karanlıktır öteme berime bulaşır" (BRE-333)

Emre (1988b, s. 49), Türkçedeki isim cümlelerini incelediği makalesinde, "Yüreğine *bir halecandır* düştü." cümlesindeki eğik yazılı bölümü, koşaçlı isim cümlesinin, bir fiil cümlesinin nesnesi olmasına örnek olarak vermiştir.

Hatiboğlu (1972, s. 120), *Türkçenin Sözdizimi* adlı kitabında da çoğunlukla *bir* sözcüğüyle +D°r koşaç ekini almış isim/edat soylu ögenin *kalıplaşmış yüklem* olduğunu ve başka bir cümle içerisinde *özne* gibi kullanıldığını özellikle belirtir: "**Bir yağmurdur** başladı; **bir telaştır** gidiyor; **bir kahkahadır** koptu; yaş altmışa yaklaşınca insanları **bir ölüm korkusudur** alır." Araştırmacı (1982, s. 26), terim sözlüğünün *bildirme koşacıyla* *özne* başlığı içerisinde de ele aldığımız anlatım kalıbının örneklerine yer verir. Ona göre bu yapılar, bildirme koşacıyla kurulmuş *cümlelerdir*. Hatiboğlu'nun verdiği örneklerin tamamında, +D°r koşaç ekini almış isim/edat soylu ögenin önünde *bir* sözcüğü bulunmaktadır.

Gencan (1971, s. 297) +D°r ekinin anlatırken bu ekin görevlerinden birinin, ad soylu bütün sözcüklere gelerek onları geniş zaman anlamlı birer yüklem yapmak olduğunu ve bazen bu ekle oluşan yüklemelerin *özne* olabildiğini belirtir. Gencan'ın verdiği örnekler şu şekildedir: "Kahvehanelerde bir ejderha *sözüdür*, gidiyor.", "Oğlan ne yapsın, *bir şeydir* oldu.", "Hanımefendinin tuhaf bir bakışla tereddüdü üzerine Hüsnüye, biçare kadını teessür içinde boğup şaşırtmak için bir *boşanıştır boşanır*:", "*Bir ağlamadır tutturdu...*". Araştırmacının verdiği örneklerden ilk ikisinde +D°r'li isim/edat soylu öge, içinde bulunduğu cümlelerin *öznesi* durumundayken verdiği son iki örnekte ise, +D°r'lü isim/edat soylu öge, içinde bulunduğu cümlelerin *nesnesi* durumundadır.

Dizdaroğlu'ya (1976, s. 58, 93) göre ele aldığımız anlatım kalıbının ilk bölümü, içinde bulunduğu cümleye göre hem *özne* hem de *nesne* olabilen bir *iç cümledir*. Ona göre koyu yazılı bölüm, "Evde **bir sarakadır** başladı." cümlesinde *özne* iken, "**Bir türküdür** tutturmuştu kendi kendine." cümlesinde *nesne*dir.

Şimşek (1987, s. 139), bu kalıbın ilk bölümünü *cümle görünüşlü kalıplaşmış anlatımlar* biçiminde adlandırmaktadır. Ayrıca Şimşek bu yapıların *bir* kelimesiyle oluşturulan bazı sıfat tamlamaları üzerine +D°r bildirme ekinin gelmesiyle oluştuğunu, bu yapıların *özne* görevinde kullanılabildiğini ve bu tür öznelerde *aşırılık* anlamı

olduğunu belirtmektedir. Şimşek'in verdiği örnekler şu şekildedir: “Ve Anadolu'nun dört bucağından **bir denizdir** dalgalandı.” / “Bunun üzerinedir ki, Tahran halkında başta bulunanlara karşı **bir hoşnutsuzluk ve kaynaşmadır** alıp yürüdü.” / “O zaman Rüştü Bey kanepeye çöktü; **bir ağlamadır** tutturdu.” / “Pavyonla öbür gazinonun devamlısı modern kızları **bir şaşkınlıktır** alacaktır.”. Şimşek, verdiği örneklerle ve açıklamalarıyla, bu yapının cümle biçiminde kalıplaşmış bir anlatım kalıbı olduğunu ve bu anlatım kalıbıyla bir anlamsal işlevin açığa çıktığını vurgulamış olmaktadır.

Ediskun (1999, s. 189), bu anlatım kalıbının +D°r ekli isim/edat soylu ögesine *kalıp söz* demektedir. “Kahvehanelerde bir ejderha **sözüdür** gidiyor.” örneğini veren Ediskun, verdiği örnek cümlede sadece +D°r ekli sözcüğü koyu yazmış, bu sözcükten önceki *bir* sözcüğünü ve *sözüdür* sözcüğünün tamlayanı olan *ejderha* sözcüğünü dikkate almamıştır. Ediskun (1999, s. 234) aynı kitabında, *süreklilik* bildiren yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiilleri anlatırken “Bir **curcunadır gidiyordu.**” örneğini vererek “İsim kök ya da gövdelerine **-dir** koşacı ile **git-** tasvir fiili ulanarak da sürerlik fiili yapılabilir.” demektedir. Ediskun böylece ele aldığımız anlatım kalıbının fiil ögesi *git-* olanlarını, yukarıda +D°r ekli isim/edat soylu öge için verdiği *kalıp söz* bilgisiyle birleştirerek *birleşik fiil* kabul ettiğini söylemiş olmaktadır.

Atabay, Çam ve Özel (2003, s. 35), Türkiye Türkçesinde öznenin kimi zaman +D°r bildirme koşacıyla pekiştirildiğini ve bu koşacı almış öznelerin çoğunlukla *bir* sözcüğüyle kalıplaştığını belirtmektedir. Atabay ve diğerlerinin verdiği örneklerin hepsinde, *bir* sözcüğü yapının başında bulunmaktadır.

Koç (1996, s. 378), +D°r ekinin cümle içerisinde *süreklilik*, *kesinlik* belirterek bu ekin özne kurduğunu, “Bir koşuşmacadır başladı, bir kuşkudur düştü içine.” örnekleriyle vermektedir.

Akaslan (1999, s. 12-13), *bir* sözcüğünün kullanım özellikleri, işlevleri ve anlamsal değerlerini işlediği makalesinde, aslında isim soylu yüklem olup metin içerisinde farklı sözdizimsel işlevler yüklenebilen +D°r ekli öbeklerle *bir* sözcüğünün bir bütün oluşturabildiğini söyler. Ona göre bu tür yapılar, *bir*'siz kullanılamazlar.

Torun (2003, s. 111-122), +D^{Ir}/ +D^{Ur} Bildirme Ekiyle Oluşturulan Bazı Yapıların Cümledeki Kullanımları Üzerine adlı makalesinde, +D°r ekinin içerisinde yer aldığı “**İki gündür çalışıyorum / Bir yağmurdur başladı.**” gibi yapıları incelemiştir.

Torun'a göre bu yapılardan ilki sıkça rastlanan bir kullanımdır. +D°r eki bu yapıda yüklemeleştirici işlevinden uzaktır. Ek, süreklilik işleviyle zaman bildiren kelimelere ve bu kelimelerle kurulan sıfat tamlamalarına eklendiğinde, *beri* edatının

işleviyle eşdeğer bir kullanım oluşturmaktadır ve ortaya çıkan yapı bir cümle niteliğinden uzaktır.

Torun, incelediği ve bizim de üzerinde durduğumuz “*Bir yağmurdur başladı.*” yapısının örneğine çok az rastlanan bir kullanım olduğunu belirtmekte bu yüzden de çoğu gramer kitabında bu yapıyla ilgili bazen aynı örneklerin verildiğini söylemektedir. Ona göre bu yapıların cümle olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği ya da kalıp ifade sayılıp sayılmayacağı tartışmaya açık bir durumdur. Torun, bu yapıyla ilgili değerlendirmesini şu şekilde yapmaktadır:

Bir sıfatıyla oluşturulan sıfat tamlaması üzerine bildirme ekinin gelmesiyle oluşan ve cümle içinde özne ve nesne olarak kullanılan yapılar, yapısal olarak cümle görünümü ifadeler olsa bile, bu yapılar cümledeki görevleri ve işlevleri açısından bir cümle ögesi görünümündedir, bu yapılarda bildirme eki özne veya nesneye aşırılık, kesinlik, kuvvetlendirme gibi anlamlar vermektedir, bunun yanı sıra bildirme eki aracılığıyla cümle daha etkili bir söyleyiş kazanmaktadır.

Kahraman’a (2005, s. 177) göre ele aldığımız anlatım kalıbı örnekleri, Türkiye Türkçesindeki gerçek öznelerin yüklem yalın olarak bağlanması kuralına aykırı kullanımlardır ancak bir çekim eki olan $+D^{\circ}r$ ekinin özneye eklenmesiyle oluşan bu aykırılık, öznenin yalınlık özelliğini bozmamaktadır. Ona göre “Garip bir kovalamacadır başladı, bir koşuşturmacadır sürüyor” cümlelerindeki $+D^{\circ}r$ ekli gerçek özneler, ek fiil ile çekimlenmiş birer “ad öbeği”dir.

Ercilasun (2008, s. 40, 42), atıfta bulunduğu Marcel Erdal’ın *Clitics in Turkish* adlı bildirisinde yer alan, “bir gürültüdür koptu” yapısındaki $+D^{\circ}r$ ’ün pekiştirme işlevli bir enklitik dil birimi olduğu şeklindeki görüşe katıldığını belirtir. Araştırmacı, enklitiği de şöyle açıklamaktadır:

Enklitik, Trask’ın dil bilimi sözlüğünde, kendisinden önceki unsura fonolojik olarak bağlı bulunan “klitik” şeklinde tanımlanır (Trask 1993: 91). Klitik ise kelimeyle ek arasında davranış gösteren bir parçadır. Bağımsız bir kelimenin formuna sahiptir; fakat vurgulu olamaz ve cümlede, fonolojik olarak bağlı bulunduğu kelimeyle birlikte özel bir konum işgal etmeye mecburdur.

Farklı başlıklar altında söylenmiş olsalar da bu anlatım kalıbıyla ilgili olarak verdiğimiz araştırmacı görüşleri arasında farklılıklar olduğunu görmekteyiz. Ele aldığımız anlatım kalıbının $+D^{\circ}r$ ekli kısmı için Emre, Hatiboğlu, Gencan, Dizdaroğlu, Kahraman *cümle*; Şimşek *cümle görünüşlü kalıplaşmış anlatım* unsuru; Ediskun *kalıp söz*; Torun ise yapısal olarak cümle görünümü bir ifade olsa da cümledeki görevleri ve işlevleri açısından *cümle ögesi* demektedir.

[(*bir*) + (*is. soylu öge* + $+D^{\circ}r$)] + (*ç. f.*) kuruluşundaki anlatım kalıbının bütünü için Şimşek, *cümle görünümlü kalıplaşmış anlatım* terimini; Ediskun, anlatım kalıbının çekimli fiil ögesi *git-* olduğunda *birleşik fiil* terimini kullanmaktadır. Korkmaz ve Bilgin ise, anlatım kalıbının $+D^{\circ}r$ ekli kısmı ile çekimli fiil kısmı arasındaki anlam ilişkisine dikkat çekmektedir.

Hatiboğlu, Gencan, Dizdaroğlu, Şimşek, Koç, Atabay ve diğerleri, Kahraman ve Torun'a göre, bu anlatım kalıbının $+D^{\circ}r$ ekli bölümü, içinde bulunduğu ana cümlenin *öznesi* olabilmektedir. Dizdaroğlu ve Torun, $+D^{\circ}r$ ekli bölümün içinde bulunduğu ana cümlenin *nesnesi* de olabildiğini belirtmektedir.

Görüşünü verdiğimiz araştırmacıların tamamının verdiği örneklerde $+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu ögenin önünde *bir* sözcüğü yer almaktadır. Bu durumun bir *kalıplaşma* meydana getirdiğini ise sadece Hatiboğlu, Şimşek, Atabay ve diğerleri ile Torun vurgulamıştır.

2.1.2.5.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbında *bir* sözcüğü, *belirsizlik sıfatı* görevindedir. Belirsizlik sıfatı *bir*, sayı sıfatı olan *bir* ve diğer belirtme sıfatlarının aksine, *güzel bir hanım* örneğinde olduğu gibi Türkçede niteleme sıfatlarından sonra gelir (Korkmaz, 2003, s. 335) ve vurgusuzdur. Belirlenen örneklerde, anlatım kalıbının sabit sözcüğü olan *bir* belirsizlik sıfatı, belirteceği $+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu öge *niteleme sıfatı* + *ad* biçiminde kurulmuş bir sıfat tamlaması olduğunda, çoğunlukla niteleme sıfatının önünde yer almıştır:

“*Bir yeni şiir, yeni sanat sözüdür gidiyor, bugünün dünkülere benzemez şairleri, sanat adamları arasında birtakım ortak vasıflar, ortak inanlar aranıyor.*” (NA-174)

Sabit sözcük *bir*, yalnızca dokuz örnekte, niteleme sıfatından sonra gelmiştir:

“Ben, yanına oturur oturmaz, arkadaş armoniği ağzına yanaştırdı. Yanaştırdı ama o daha üflemeğe başlamadan kızılı oğlanlı ve kahverenkli yedi, sekiz şöpar (çocuk) etrafımızı sardı ve oracıkta *eşi görülmemiş arsız bir civiltıdır başladı:*” (OCK-12)

Sabit sözcüğü *bir* olan 107 örneğin 98'inde *bir* belirsizlik sıfatının niteleme sıfatlarından önce gelmiş olması, bu sözcüğün anlatım kalıbının başında sabitlenmiş olduğunu ve bu yerini değiştirmek istemediğini göstermektedir. Bu durum yapının kalıplaştığının da bir kanıtıdır.

Yalnızca *bir* örnekte, anlatım kalıbının sabit sözcüğü *bir* yerine *iki* sayısı kullanılmıştır:

“Geniş alniyle yarar otları binlerce öküz,
Besinden her birinin sırtı, bakarsın, dümdüz.
Ne de ıslak patı burnundaki mosmor meneviş!
Hadi gelsin bakalım damların altında geviş.
Diz çöker buldu mu yaslanmaya kâfi meydan;
Sürünür toprağın üstünde o kat kat gerdan.
Çifte gözler süzülür, tek çene durmaz çiğner;
İki yandan yere şeffaf *iki* ipliktir *iner*.” (MAE-315)

Bir sözcüğü, bir adın önünde belirsizlik sıfatı olarak kullanıldığında vurgusuzdur, “herhangi bir” anlamını verir (Korkmaz, 2003, s. 396). Ele aldığımız anlatım kalıbında da *bir* sözcüğü belirsizlik sıfatıdır ve bu özelliğiyle, bu anlatım kalıbının anlamsal işlevinin açığa çıkmasına katkı sağlamaktadır. *Bir* belirsizlik sıfatı yerine, yukarıdaki metinde olduğu gibi herhangi bir sayı sıfatı getirildiğinde, bu sayı sıfatı vurgulu olduğu için, kalıbın anlamsal işlevinin kaybına neden olmakta ve kalıbın iki ana bölümü arasındaki anlamsal ve yapısal ilişkiyi zayıflatmaktadır.

Yine yalnızca *bir* örnekte, sabit sözcük *bir* olmadan anlatım kalıbı oluşmuştur. *Bir* sözcüğünün yerini *hep o* söz öbeği almıştır:

“*Hep o ezgidir gidiyor...* Şiir düzmek, güzel bir mısra söylemek güç bir iştir: ama sözü vezne uydurmak, kafiye bulmak öyle zor bir şey değildir, biraz uğraşmakla elde edilir.” (NA-73)

Bu durum, zarf olan ve “1. Hiçbiri dışta tutulmamak veya eksik olmamak üzere, bütün, tüm olarak. 2. Sürekli olarak, her zaman, daima (Türkçe Sözlük; 2005, s. 877)” anlamlarına gelen *hep* sözcüğünün etkisiyle, kalıbın anlamsal işlevine pek zarar vermemiş, sadece *bir* sözcüğünün anlatım kalıbına olan katkısı ortadan kalkmıştır. *O* işaret sıfatı da *bir* belirsizlik sıfatının aksine, ortaya çıkan yeni anlamı belli bir isim/edat soylu ögeye indirgemıştır.

Belirlenen örneklerin 107’sinde, anlatım kalıbının +*D*°r ekli isim/edat soylu ögesi *ad*, *ad tamlaması* ya da *sıfat tamlaması* durumundadır. 2 örnekte ise, isim/edat soylu öge aslında *ünlem öbeği* olup +*D*°r eki ile adlaşmıştır:

“Evlenince terliklerini giyemeyeceği kesin bir surette anlaşılınca İstanbul’da yeniden şişmanladı. Şişmanlayınca sanki üzüntü revolveri de dolmuştu. Kafasında *bir ihtilaldir başladı.*” (ad, SFA-43)

“Koca bir bina, hükümet binası, içinde parti varmış, denirdi. Derkene *bir parti işidir çıktı* ortaya, bir cayırtıdır koptu. Terzi Kâmil, bana geldi.” (ad tamlaması, AN-62)

“Hüzün hüzün bahçeler dolusu

Düşün düşün kitaplar dolusu

Bir mavi solucan taşın altında

Bir serin dumanlır tüter üstünde

Bir acayip böcek gezer üstünde” (sıfat tamlaması, BRE-48)

“Cemaat, koltuğumda kemanımla beni daha uzaktan görünce el çırparak *bir ala ala hey’dir kopardılar.*” (ünlem öbeği, OCK-221)

Belirlenen örneklerin biri dışında hiçbirinde, bu anlatım kalıbının isim/edat soylu ögeleri, ad tamlaması olduklarında almak zorunda oldukları iyelik eki dışında +*D°r* ekinden önce herhangi bir çekim eki almamıştır. Bir örnekte isim soylu öge +*D°r* ekinden önce yönelme durumu ekini almış ve fiilin çatı özelliklerinden kaynaklanan bu durum anlatım kalıbına zarar vermemiştir:

“Güzel arkadaşımız, çirkinliğimize, halimize acıdı mı nedir, bize sevgilisini takdim etti. *Bir müsabakayadır giriştik.*” (SFA-120)

10 örnekte, +*D°r* ekli isim/edat soylu öge, -*mA* ad-fiil eki almıştır. Korkmaz’ın (2003, s. 892) da dikkat çektiği bu durum, tüm örnekler arasında önemli bir oran oluşturmakta, en azından -*mA* ad-fiil ekini almış +*D°r* ekli adların, bu anlatım kalıbında sıkça tercih edildiğini göstermektedir:

“O sırada Yahya Kemal geldi. Beş dakika sonra Kemaleddin Kâmi ile aralarında *bir çekişmedir başladı.* Yahya Kemal tarih bilmenin iyiliklerini söylüyor, Kemaleddin de dünü bırakıp bugünle uğraşalım diyordu.” (NA-21)

Anlatım kalıbının ikinci ana bölümünde ise hep bir çekimli fiil bulunmaktadır. Bu çekimli fiil belirlediğimiz 109 örnekte hep bildirme kipleriyle çekimlenmiştir. 109 örneğin 100’ünde, +*D°r* ekli isim/edat soylu ögeyle uyumlu olarak bildirme kipiyle çekimli olan fiil *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Çekimli fiil, geriye kalan 9 örneğin 4’ünde *birinci çokluk*, 3’ünde *birinci teklik* ve 2’sinde de *üçüncü çokluk* kişi durumundadır:

“Koca bir bina, hükümet binası, içinde parti varmış, denirdi. Derkene *bir parti işidir çıktı ortaya, bir cayırtıdır koptu*. Terzi Kâmil, bana geldi.” (AN-62)

“Kâh Topkapı, kâh Balat, Fener, kâh Lânga gazino ve meyhanelerinde, kâh Sulukule’den, kâh Ayvansaray’dan getirttiğimiz çalgı takımları ile çok *hoş bir âlemdir geçirip gidiyoruz...*” (OCK-154)

“İki istasyon memuru tavla oynuyor. Bu insanlara, kul, köle olabilirim. Sevinçten, *bir ağıttır tutturuyorum*.” (OK-76)

“Kanunun çok uzun ve usandırıcı akordu ve kemanın, ne çok uzun, ne çok kısa bir taksiminden sonra *bir peşrevdir tutturdular*.” (OCK-170)

Belirlenen örneklerin fiil ögelerinin çoğu, kılınışları *süreksiz* olan *kop-*, *al*, *başla-*, *ol-*, *gel-*, *açıl-* gibi fiillerdir. Bununla birlikte *git-*, *tüt-*, *yap-*, *dolaş-*, *yayıl-* gibi kılınışları *sürekli* olan fiiller de bu anlatım kalıbının fiil ögesi olabilmektedir.

Kılınışı *sürekli* olan *git-* fiili, 16 örnekte anlatım kalıbının fiil ögesi durumundadır:

“Dükkânın önünde yarım saat kadar kuyruk oluyorlar. Hatta yarım saat bile sürmüyor. Kuyruğu gören arkaya giriyor, gören giriyor. Bilirsin ya şimdi ahalide *bir kuyruk merakıdır gidiyor*. Ondan sonra önünü alabilirsen al...” (AN-47)

“Efendim, ne memleket, ne memleket! Dünyanın israfını yaparlar da kendilerine bir kartvizit bastırmazlar. Seksen kişi sizi görmek istediğine dair kapıdan hademe ile haber gönderir. Hademe doğru dürüst isimlerini söyleyemez, *bir keşmekeştir gider*.” (RNG-220)

Git- fiilinin +*D°r* ekli isim/edat soylu ögeden hemen sonra çekimli fiil olarak gelmesinin, Ediskun’un (1999, s. 234) da dikkatini çektiğini ve Ediskun’un bu yapılarla *git-* fiilini yardımcı fiil sayarak *birleşik fiil* dediğini daha önce belirtmiştik. Bize göre *git-* fiili bu anlatım kalıbının fiil ögesi iken; *olagit-*, *uzayıp git-*, *akıp git-* (Korkmaz; 2003, s. 152) birleşik fiillerindeki gibi *yardımcı fiil* değil *asıl fiildir*. *Git-* fiili, belirlediğimiz örneklerde *sür-*, *devam et-* anlamıyla kullanılmıştır (Türkçe Sözlük, 2005, s. 764). Bu anlam, aynı zamanda bu fiilin kılınışında da yer almaktadır. Ayrıca belirlenen örneklerde *git-* fiili çoğunlukla *şz.*, birkaç örnekte de *gz.* kip ekini alarak ve hep *üçüncü teklik kişi* ekiyle çekimli hâldedir.

Fiil ögesi *git-* olan örnekler, bize göre bu anlatım kalıbının örnekleridir ancak bu örneklerde *git-* fiil ögesinden önceki +*D°r* ekli isim/edat soylu ögenin hep farklı olması; *sür-*, *devam et-* anlamının, hem *git-* fiilinin asıl anlamı olması hem kılınışında yer alması, hem de bu kalıbın anlamsal işlevlerinden birisi olması gibi nedenlerle [*bir* +

(*isim/edat soylu öge + +D°r*)] + (*git- + şz. ~ gz. + üçüncü t. kişi eki*) dizilişindeki yapının bağımsız olarak kalıplaşmakta olduğu söylenebilir.

Bu yapılarla benzer bir başka yapıda da *+D°r* bildirme ekinin yerini *bgz.* kip eki almıştır: “*Tansiyondu, kalpti başladı*” (Koç, 1996, s. 307). Bu örnekte, ek fiilin *bgz.* kipinin üçüncü teklik kişisiyle çekimli isim/edat soylu öge, cümle olup içinde bulunduğu ana cümlenin de öznesidir.

İnternet’te belirlenen bir örnekte *+D°r* ekinin yerini *ki* bağlacı almıştır. Kişiye özgü olduğunu düşündüğümüz bu kalıp örneği şu şekildedir:

“Neyse efendim lafı uzatmayayım kasedi teybe taktım ve dinledim. Siz deyin 2 saat, ben diyeyim 4 saat. Hiç birşey anlamadım. Bir *gürültü ki gidiyor*. Değil adamların ne söylediğini, hangi şarkıyı söylediklerini bile anlayamadım.” (www.ekonomist.gen.tr, Erişim Tarihi: 11.08.2012)

Kullanıcılar, yalnızca iki örnekte anlatım kalıbının iki ana bölümü arasına *virgül* koymuştur. Bu durum, anlatım kalıbının kullanıcılarca bir bütün olarak algılandığını, anlatım kalıbının ilk bölümü bir ad cümlesi olsa da bu ad cümlesinin, kendisinden sonraki çekimli fiille anlamca ve yapıca kaynaştığının kabul edildiğini göstermektedir. Bir örnekte de kullanıcı, *bir* sözcüğünden sonra gelen isim/edat soylu öge, seslenmeli ünlem ifadesi olduğu için, sabit sözcük *bir*’den sonra *iki nokta* koymuştur.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“İnkâr etmiyorum beyefendi, yirmi yıl önce *bir iştir oldu*. O zaman delikanlılıkla arkadaşlara uydum.” (AN-74)

“Ağızlarına kadar gön yüklü kamyonlar

Bir tuzlu, bir murdar deri kokusudur sardı çayırı.” (BRE-132)

— Alman İmparatoru İkinci Wilhelm yeniden İstanbul’a geliyormuş.

— Oh, yaşasın, yeniden *bir şehrayin şenliktir başlar*.” (GD-212)

“Herif ağacda iken *bir iniltidir, işidir*...

Bakar ki: bir kötürüm tilkinin yanık sesidir.” (MAE-218)

“Gene *bir eski özlemidir gidiyor*. Yeniye kötü kötü bakıyorlar, mânâsı yokmuş, güzel değilmiş, düşünmekten, çalışmaktan kaçman kimselerin ne yaptıklarını bilmeden ortaya attıkları şeylermiş.” (NA-204)

“Bilin ki, çevirilerimi bir sonuca vardırılmadan bırakıyorum çok kez. Daha doğrusu, sık sık, hep aynı parçanın bir değil birkaç tane Türkçesini ardarda diziyorum. Çünkü hiçbiri kandırmıyor beni, hiçbirine ‘İşte oldu’ diyemiyorum. O zaman *bir tatsızlıktır kaplıyor* içimi.” (NU - 36)

“İki istasyon memuru tavla oynuyor. Bu insanlara, kul, köle olabilirim. Sevinçten, *bir ağuttur tutturuyorum.*” (OK-76)

“Bu sözüm, Etem’in pek hoşuna gitmiş olmalı ki beylik fırının önünde *bir kahkahadır attı...* Akşamın alacakaranlığında onun, arabanın içinden fırlattığı bu yüksek kahkahaya Akman ağa karşılık verdi.” (OCK-61)

“Adam kapaklandı. Düştüğü yerde büzüldü. Ağlıyordu. — Kalk, dedi. Tekmeledi. Kalkmıyordu. Yakasının arkasından tutup kaldırdı. Arkadaşının yanına sürdü. — *Bir cahilliktir ettik* abi, yapma... Neden susmuyordu bu? Kulağı tozuna vurdu.” (YA-90)

“Uçakların gelişi geçişi, köylüleri eğlendiriyor. Hepsi sırtlarını duvara dayayıp, ağızları bir karış açık seyrediyorlar ve *bir: "Vıyy vıyy vıyy, anacığım!" dır gidiyor.* ‘Görüyon mu, bu daha büyük’. ‘Yok, yok, o daha büyük’. ‘Bu öndeki hızlı uçuyor’, ‘Öbürü daha ağır geliyor’ derken bazısı baş aşağı incek gibi olunca, gene hepsi bir ağızdan: ‘Aman aman, düşüyor...’ diye bağıırıyorlar.” (YKK-149)

2.1.2.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbının örneklerinin *deyim* olma durumu da dikkat çekicidir. Örneklerimiz arasında yer alan *bir kıyamettir kop-*, *bir iştir ol-* (Püsküllüoğlu, 1998, s. 181, 182) ve *bir düşüncedir al-* (Aksoy, 1988, s. 646) yapıları deyim sözlüklerinde bulunmaktadır. Ayrıca belirlenen 12 anlatım kalıbı da (*alkış kop-*, *yuva kur-*, *şimşek çak-*, *alev al-*, *yüreğine kurt düş-*, *telaş al-*, *kahkaha at-*, *vaveyla kop-*, *kasvet bas-*, *halt et-*, *cahillik et-*), aslında isim soylu ögeleri +*D*^o almamış deyim olup örneklerimiz arasında isim soylu ögeleri +*D*^o eki almış ve başlarına *bir* belirsizlik sıfatı getirilmiş olarak bulunmaktadır:

“Çevresindekilerin, sıcak alâkası, bunu kanıtlamaz mi: Selim Levi röportajı ve fotoğrafı, hele ‘La Ragazza’daki Travesti Partisi öğrenilince, *bir kıyamettir koptu.*” (Aİ-218)

“Vakit guşluğu geçince, içime *bir korkudur düşdü* ki amanın atâş gibi, ‘Ula yoğusam bugün de mi gonak açılmıyor?’” (Mİ-11)

“*Bir halttır ettik* dün akşam. Acaba çok mu uluorta konuştum?” (SFA-102)

Belirlenen 109 örneğin 15’inin ögeleri birbirinden farklı deyim olması, bu anlatım kalıbının isim/edat soylu ögesi ile çekimli fiili arasında güçlü bir anlam ilişkisinin tercih edildiğini göstermektedir. Bu durum deyim olmayan örnekler için de geçerlidir.

“Söz dizimi açısından deyimler kelime gruplarının kalıplaşmasıyla oluşmaktadır (M. Özkan, 2004, s. 2294).” Bu kalıplaşma bazen ad-fiil ekli ögesi fiil hâliyle

yüklemleşmiş ad-fiil öbeği ya da tam bir cümle biçiminde olabilmektedir. Böyle şekilde kalıplaşmış deyimlerin söz dizimi açısından çözümlenmesinde “Abdestsiz (ZT) yere (DT) basmıyor (Y).” örneğinde olduğu gibi, deyimler ayrı ayrı unsurlara bölünerek çözümlenir (Delice, 2002, s. 187, 192-193).

Bize göre incelediğimiz anlatım kalıbı da söz dizimi açısından, ad-fiil ekli ögesi fiil hâliyle yüklemleşmiş ad-fiil öbeği ya da tam bir cümle biçiminde kalıplaşmış deyimler gibi çözümlenmelidir çünkü bu anlatım kalıbının hem ana bölümleri birer cümledir hem de ilk ana bölümü olan cümle, ikinci ana bölümdeki cümlenin bir ögesi görünümündedir.

Bu anlatım kalıbı sözdizimi açısından iki cümleden meydana gelmektedir. Anlatım kalıbının *bir + (isim/edat soylu öge + +D°r)* biçimindeki ilk bölümü ek fiilin geniş zamanının üçüncü teklik kişi çekimiyle elde edilmiş bir *ad cümlesidir*:

“Sağ olsun, yaramaz kız rahat vermiyor ki. Musallat oldu, bir parça yalnız kaldı mı, odaya *bir elyotrop kokusudur yayılıyor.*” (RNG-335)

Yukarıdaki metinde yer alan *bir elyotrop kokusudur* dizisi, bir ad cümlesidir. Dizi, bir sıfat tamlaması olduğundan bütünüyle *yüklem*dir. Cümlenin öznesi yüklemün kişi durumundan da anlaşılacağı üzere gizli olan *o* kişi zamiridir.

+D°r, asıl işlevi eklendiği ad ve isim soylu sözcükleri yargı bildiren yüklem dönüştürmek olan bir ektir. Nitekim yukarıdaki örnekte de ek bu işlevini yerine getirmiştir ancak ekin, ek kalıplaşması yoluyla bu işlevinden uzaklaşarak zaman zarfı türettiği de görülmektedir. *Günlerdir, yıllardır, çoktandır, üç gündür* gibi zaman zarflarında karşımıza çıkan ek, işlev ve anlam kayması yoluyla, eklendiği zaman sözcüklerini zaman zarfına dönüştürmüştür (Korkmaz, 2003, s. 730). Hatta bu eki alan zaman zarflarından birisi olan *çoktandır* sözcüğü Türkçe Sözlük’te (2005, s. 447) madde başıdır. +D°r bildirme eki, zaman zarfı türettiğinde yüklemleştirme işlevinden tamamen uzaklaştığından, bu eki almış olan zaman zarfı işlevindeki sözcükler, sözcük öbekleri bir cümle olarak değerlendirilmemelidir ancak ele aldığımız anlatım kalıbındaki +D°r ekli isim/edat soylu ögeler, +D°r’lü zaman zarfları gibi sözlükte madde başı olacak kadar bağımsız bir sözcük ya da sözcük öbeği değildir. Bu yüzden bir ad cümlesi olarak değerlendirilmelidir. Buna karşın Türkiye Türkçesi ağızlarındaki bağlaçları inceleyen Yavuz’a (2010, s. 40-41) göre aşağıdaki metindeki “allahdır” sözcüğü, başında bulunduğu cümleyi, kendisinden önceki cümleye bağlayan bir cümle başı bağlacıdır: “belki kız gösderirse işde *allahdır* belki bir yerden sebebin verir.”

Türkiye Türkçesinde, cümle biçimindeki $+D^{\circ}r$ bildirme ekli isim isim soylu ögelerin, bir iç içe birleşik cümlelerin ana cümlesinin bir ögesi durumunda olduğu başka yapılar da bulunmaktadır: “*Merhamet nedir bilmiyor.*” (Koç, 1996, s. 378)

“Hüzün, odanın duvarlarından sanki sıvıışık 'katran gibi yayılıp akıyordu. Kadın sabırlı, ne yapmalı? *Çocuktur ağlar, diştir ağrır!* Hayat böyle. Kocası kahvede idi geldi. *Erkektir*, elbette kahveye *gidecek*. Zengin değiller, kimseleri de yok.” (MŞE-149)

Kullanılmalarıyla anlamsal işlevlerin açığa çıkması ve sabit ve değişken unsurları olması dolayısıyla anlatım kalıbı görünümündeki yukarıdaki eğik yazılı yapılarda, $+D^{\circ}r$ ekli isim soylu ögeler, hem ad cümlesidir hem de içinde buldukları ana cümlelerin bir ögesi durumundadır.

Aşağıdaki *ki*'li cümlede, $+D^{\circ}r$ ekli isim soylu öge, hem yardımcı cümledir hem de ana cümlelerin öznesi durumundadır:

“Biz, bu çocuğu yavaş yavaş tedaviye çalışıyoruz. Halbuki o, ikide birde biçarenin yarasını tazeliyor. Bu, *üçüncü mektuptur ki elime geçti.*” (RNG-245)

Anlatım kalıbının $+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu öge, çoğunlukla içinde bulunduğu ana cümlelerin öznesi durumundadır. Belirlenen örneklerin sadece 11'inde ise, $+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu öge ana cümlelerin nesnesidir:

“Yağ kazanlarda durur, tartısı yok, ölçüsü hiç;

Hani ister sürün, ister dökün, ister iç!

Bunların hepsi biter, *bir heyecandır belirir*;

Ne temaşadır o, titrer durur insan tir tir.” ($+D^{\circ}r$ ekli isim soylu öge özne / MAE-318)

“İyisi mi ben kendim ‘hişt hişt’ derim. O zaman tamamı tamamına pek ‘hişt hişt’ seslenişine benzemeyen, benzemesin diye uğraştığım *bir mırıldanmadır, tutturdum.*” ($+D^{\circ}r$ ekli isim soylu öge nesne / SFA-73)

$+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu ögenin nesne olduğu örneklerin tamamında, anlatım kalıbının çekimli fiili *geçişlidir*. $+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu ögenin özne olduğu 96 örneğin 80'inde anlatım kalıbının çekimli fiili *geçişli*, 16'sında *geçişsizdir*.

$+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu ögenin nesne olduğu örneklerde, anlatım kalıbının fiili (at-, et-, geçir-, işit-, kopar-, tuttur-, yap-) üç örnekte *birinci teklik*, üç örnekte *üçüncü teklik*, üç örnekte *birinci çokluk* ve iki örnekte *üçüncü çokluk* kişiyle çekimlidir. $+D^{\circ}r$ ekli isim/edat soylu ögenin özne olduğu örneklerde, anlatım kalıbının çekimli fiili, özne

+D°r ekli herhangi bir isim/edat soylu öge olduğu için hep *üçüncü teklik* kişi durumundadır.

+D°r ekli isim isim/edat soylu ögenin özne ve nesne dışında *dolaylı tümleç* ve *zarf tümleci* olduğu istisna birer örnek de belirlenmiştir:

“Güzel arkadaşımız, çirkinliğimize, halimize acıdı mı nedir, bize sevgilisini takdim etti. *Bir müsabakayadır giriştik.*” (SFA-120)

“Bedros reis selam eder uçaktan

Bir baş dönmesidir indi kızaktan:

Sıla türküleri tüter yürekten

Beri gel hey gümüş güvercin, beri gel.” (BRE-347)

Örneklerin ilkinde, +D°r ekli isim/edat soylu öge +A yönelme durumu ekini olarak içinde bulunduğu ana cümlelerin *dolaylı tümleci* olmuştur. İkinci örnekte ise +D°r eki araç ilişkisi kuran *ile* edatı işlevi görmektedir ve bu durumuyla +D°r ekli isim/edat soylu öge, ana cümlelerin *zarf tümleci* olmaktadır.

Belirlenen anlatım kalıbı örneklerinden bazıları, birleşik fiil ya da deyim yapısındadır. Bu tür örneklerin de ek fiilin geniş zamanının üçüncü teklik kişi çekimini ifade eden +D°r eki dolayısıyla, söz dizimi açısından iki ayrı cümle biçiminde çözümlenmesi doğru olacaktır ancak aynı zamanda yan cümle durumundaki ad cümlesi, anlatım kalıbının sonundaki çekimli fiil biçimindeki ana cümlelerin *öznesi* ya da *nesnesi* görevindedir:

“Fakat, dediği gibi ne çare ki inanmaya ve açıktan açığa sevinmeye cesaret edemiyordu. *Bir münasebetsizliktir yapmışım.* Artık arkasını getirmek namus borcu oluyordu.” (münasebetsizlik yap-: birleşik fiil / nesne / RNG-43)

“ ‘Sakin başından savmış olmak için, yokuşuna yormuş olmasın seni?’ deyip de başını öte yana çevirince, Allahverdioğlu’nun yüreğine *bir kurttur düşmüş.* Gayri ne dinlenmiş, ne durmuş; derelerden sel gibi, tepelerden yel gibi geçerek gelip görmüş ki, ne görsün! İki çocuğu iki göz, iki pınar; bir yumup, iki döküyor...” (yüreğine kurt düş: deyim / kurt: özne / ECG-76)

2.1.2.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Gencan’a (1971, s. 297) göre +D°r ekinin bir başka görevi de bu eki almış eylem türevlerinden sonra aynı veya farklı kökten bir çekimli fiil gelirse *aşırılık* ve *sürerlilik* anlamları sağlamaktır. Gencan, bu açıklaması için de şu örnekleri verir: “Hanımefendinin tuhaf bir bakışla tereddüdü üzerine Hüsniye, biçare kadını teessür

içinde boğup şaşırtmak için bir *boşanıştır boşanır:*”, “*Bir ağlamadır tutturdu...*”. Gencan, böylece yapının kullanılmasıyla açığa çıkan *aşırılık* ve *süreklilik* işlevlerini, +*D°r* ekini almış eylem türevlerinden sonra aynı veya farklı kökten bir çekimli fiil gelmesine bağlamış olmakta, anlamın belirlenmesinde, yapının ilk ögesi olan *bir* sözcüğünü dikkate almamış olmaktadır.

Şimşek’e (1987, s. 139) göre incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi *aşırılık*’tır.

Ediskun (1999, s. 234) *süreklilik* bildiren yardımcı fiillerle kurulan birleşik fiilleri anlatırken, “Bir **curcunadır gidiyordu.**” örneğini vererek “İsim kök ya da gövdelerine **-dir** koşacı ile **git-** tasvir fiili ulanarak da sürerlik fiili yapılabilir.” demektedir.

Koç (1996, s. 378), +*D°r* ekinin cümle içerisinde *süreklilik*, *kesinlik* belirttiğini “Bir koşuşmacadır başladı, bir kuşkudur düştü içine.” örnekleriyle vermektedir.

Korkmaz (2003, s. 892), kitabında *-mA* ad-fiil ekinin işlevlerini anlatırken bu ekin +*D°r* bildirme ekini alarak kendinden sonraki çekimli bir fiille anlam ilişkisi kurduğunu ve bu hâliyle kendisindeki kılış tarzının *sürekli* olduğunu ve *arka arkaya kullanıldığını* bildirdiğini söylemektedir. Korkmaz, bu açıklaması için “...bir **huysuzlanmadır** tutturdu, ...bir davul **gürüldemesidir** başladı, ... bir **titizlenmedir** gidiyor, ... bir **kıpırdanmadır** gidiyor.” örneklerini vermiştir.

Akaslan (1999, s. 12-13), incelediğimiz kalıbın örneklerinde *bir* sözcüğünün *pekiştirme* ögesi olarak yer aldığını belirtir ancak bu yapılarda +*D°r* eki olmadan *pekiştirme* işlevinin ortaya çıkması mümkün değildir. Ona göre, bu kalıbın örnekleri, aşağıdakiler gibi daha çok, kullanıcının *olumsuz* bir tutumunu dile getirmede kullanılır: “Hoca’yı bir düşüncedir alır”, “Bir ağlamadır tutturdu”., “Bir miskinliktir çökmüş üzerime.”.

Bilgin (2006, s. 389), kitabında +*D°r* ekinin işlevlerini anlatırken bu ekin, eklendiği ismin ardından bir fiil getirildiğinde *pekiştirme* işlevi gördüğünü belirtmektedir: “Bir sevinçtir aldı kırlangıçları”.

Kahraman (2009, s. 31-32), incelediğimiz kalıbın, eyleme *süreklilik* anlamı kattığını söyler.

Torun’a (2003, s. 111-122) göre incelediğimiz kalıpta, bildirme eki özne veya nesneye *aşırılık*, *kesinlik*, *kuvvetlendirme* gibi anlamlar vermektedir.

Bize göre kalıbın temel anlamsal işlevi, *bildirdiği hareketin gerçekleşmesinin engellenemesidir*. Öyle ki kalıp öznesinin veya bir başkasının bu hareketin başlamasını ve devamını engellemesi mümkün değildir. Kalıp fiilinin olumsuz

olamaması da bu tespitimizi desteklemektedir. Kalıbın bu temel işlevi, aşağıdaki ilk dört örnekte olduğu gibi çoğunlukla *birdenbire*, bazen de aşağıdaki son örnekte olduğu gibi bazen geniş bir zaman dilimi içerisinde ortaya çıkmaktadır:

“Derken efendim, baktıki, alttafta, Haçerli bostanın yüksek duvarının dibindeki tozlu meydana *bir kaynaşmadır oldu*. Önce çoluk çocuk, sağa sola koştu. Arkasından kadınlar, kızlar, kapıların önlerine dizildiler.” (OCK-182)

“Hayatımda sahiden de ilk defa bara gidiyordum. Barın caz, sigara dumanı, ispiro kokusu, renk renk elbiseler içindeki kadınları başımı döndürdü, afalladım. Üstüm başım, kambur burnum aklıma geliverdi. Eskisi gibi değil ama, gene de *bir utanmadır tuttu*.” (OK-93)

“Sevdiğimiz bir insan bizim dünyamızdan ayrılınca gönlümüze *bir perişanlıktır çöküverir*.” (NA-62)

“Feride Hanım, sen bunu erkekten kaçır, vakitsiz kaynana olacaksın, diyorlar. İçime *bir heyecandır düşüyor*. Hem seviniyor, hem titizleniyorum.” (RNG-334)

“Çevresini yavaş yavaş otomobil kornalı, tramvay canlı, insan sesli *bir gürlütdür kapladı*.” (YA-158)

Yukarıdaki örneklerin ilkinin, kalıbın temel anlamsal işlevi açısından şöyle yorumlayabiliriz: Kalıbın bildirdiği kaynaşmanın gerçekleşmesi engellenemeyen bir durumdur ve bu durum *birdenbire* ortaya çıkmıştır.

Kalıbın, daha önce açıkladığımız nedenlerle (bk. 2.1.2.5.1.) bağımsız olarak kalıplaşmakta olan [*bir* + (isim/edat soylu öge + +*D°r*)] + (*git-* + *şz.* ~ *gz.* + *üçüncü t. kişi eki*) dizilişi, diğer örneklerden farklı olarak *süreklilik* işlevini açığa çıkarır:

“Fabrika sahibi, bizim usta, idare memuru, başmakini filan hep ordalar... İşçileri başlarına toplamışlar. *Bir çekişmedir gidiyor*. Sokulduk aralarma.” (OK-17)

“ ‘Etlik’ -dedikleri bu müddet kırk gün sürer, kırk gün kasabada peri, dev masallarındaki şehzade düşünlerini hatıra getiren *bir hazırlıktır giderdi*.” (RHK-86)

İnternet’te belirlenen bir örnekte, kalıbın sabit eki+*D°r*’ün yerini, kalıbın anlamsal işlevini sağlayacak olan *tuttur-* fiili almıştır. Bu durum, kalıbın [*bir* + (isim/edat soylu öge + +*D°r*)] + (*git-* + *şz.* ~ *gz.* + *üçüncü t. kişi eki*) dizilişinde, kalıbın *süreklilik* işlevinin açığa çıkmasında, +*D°r* ekinin etkisini göstermesi açısından önemlidir:

“Bu nasıl sosyal adalet ve nasıl kalkınma. Halk yarım asırdır hep veriyor. Ülkemizde bir avuç insan çalışıp çabalıyor. Ezilen bu gruba iktidar zamma gelince türlü bahaneler üretiyor.

Son günlerde *bir açılım tutturdular gidiyor*. Hadi bu araya bir kıyakta yapın bir emekli açılımına ne dersiniz?" (<http://www.mavididimgazetesi.com>, Erişim Tarihi: 02.02.2010)

Kalıbın bildirdiği hareketin çoğunlukla istenmeyen bir durum olması da dikkat çekicidir. Nitekim kalıbın alan *bir kıyamettir kop-, bir iştir ol-* (Püsküllüoğlu, 1998, s. 181, 182) ve *bir düşüncedir al-* (Aksoy, 1988, s. 646) gibi deyimleşmiş örnekleri de böyle bir anlama sahiptir ancak bu bir zorunluluk değildir. Kalıbın bildirdiği hareket istenen veya yansız olarak değerlendirilebilen bir durum da olabilmektedir.

2.1.2.5.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

+D^or bildirme eki, bu anlatım kalıbının sabit ekidir ve anlamsal işlevin açığa çıkması açısından bu anlatım kalıbının en önemli ögesidir. Yapıca bu anlatım kalıbına benzeyen ancak isim soylu ögeleri +D^or bildirme eki almamış aşağıdaki yapılar, bu anlatım kalıbının örneği değildir:

1. “Biz bu sıra, denizde gördüğümüz bir yelkenliye acıtmaktayız! Herifler ecel teknesinde hopyaya zıplaya can kurtarmak kaygusuna düşmüşler. Aşiret milletini *bir ürküntü aldı*.” (KT-277)

2. “Fotoğrafında, gözlerinin içine bakarak gülüyordu. Birden *bir gümbürtü koptu* içinde. Bir kaya, koskoca bir kaya, tepelerden koptu, yuvarlandı, önüne düştü sanki.” (NC-205)

2.2. İçerisinde Değişmeyen Öge Olarak Sadece Sabit Sözcük Bulunan Anlatım Kalıpları

2.2.1. Sözcük Tekrarı İçeren Anlatım Kalıpları

2.2.1.1. *alır da alır / al babam al vb.*

(ç. f.) + (dA ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre) + (aynı ç. f.)

Üç bölümden oluşan kalıbın ilk bölümünde bir çekimli fiil, ikinci bölümünde dA ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre sabit sözcüklerinden birisi ve üçüncü bölümde de ilk bölümdeki çekimli fiilin aynısı bulunmaktadır:

“Demem o ki, eli ayağı olmayan asker kaçacağı yeni giyitlerini giyince zabıt gibi oldu. *Tutturdu da tutturdu*, beni asker hastanesine götürün diye.” (YK-134)

“Sonra, hurçları atın sırtına vurduk, atladık atlara. *Sür Allah sür*, hazine toprakları üzerinde, fukara Beritan’lardan milyonlar vuran ağaların sömürdüğü hazine toprakları üzerinde, *sür Allah sür*, bir başka obaya... Gün batıyordu bir diğerine gelende...” (FO-37)

“Ne diyordum, sonra da ‘o’, Orhan Veli’nin ‘herif’ dediği: Attı çekici elinden - *düş Allahım düş* Taktı çiviye sicimi - uzun mu uzun Astı ucuna çirozu - kuru mu kuru.” (NU-44)

“ ‘Yahu, kadındır, yaziktir, *sancı* basmıştır, doğacaktır...’ Dinlemez köylüler.. Melek, atın üzerinde, *kıvrandır ha kıvrandır*.. Çocuk sıkışmıştır içinde...” (FO-10)

“Vay mübarek kar vay... Bir düşünce kalkmak aklına gelmez. Mecali mi yok, yoksam pek mi irahat bulur bu toprağı? Bir bulut geçse üstünden, davetçi başı kesilir. *Yığıl babam yığıl*... Ne yol bırakır ne be!...” (AS-41)

“Yalnızlık bir Allahı Tealaya mahsustur öyle değil mi hemşireceğim? *Efkârlan bre efkârlan*; iç sigara, iç sigara, iç sigara. Sabahı ederim.” (RNG-141)

İncelediğimiz diziliş; kullanıldığında anlamsal işlevlerin ortaya çıkmasını sağlaması, sabit ve değişken öğeleri olması, öğelerinin belli bir biçimde dizilişi ve arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır.

Kalıbın sabit ögesi, *dA ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre* sabit sözcüklerinden birisidir. Değişken öge ise kalıbın başında ve sonunda aynı şekilde yer alan çekimli fiildir. Kalıbın, anlamsal işlevlerinin açığa çıkmasını sağlaması için kalıp formülündeki gibi bir dizilişe sahip olması ve kalıbın içine başka unsurların girmemesi şarttır.

Deny (1941, s. 683-684), kitabında *ha* sözcüğünün kullanımlarından bahsederken *ha*'nın emir kipiyle çekimlenerek yinelenmiş fiillerin arasına girdiğinde, eylemin kararlılıkla devamını ifade ettiğini söyler ve şöyle bir örnek verir: “zaten kalkdım kalkalı gezin ha gezin vücudum hiç yer görmemişti.”

Ağakay'a (1953a, s. 191) göre kalıbın sabit sözcüğü *dA* olan dizilişi, bir “bağlı ikizleme”dir, isim veya fiil olan iki tekrarın *dA* ile bağlanmasıyla oluşur.

Lewis (1967, s. 235), “yapacağım da yapacağım” yapısının, sıklıkla konuşma dilinde görülen bir “yineleme” olduğu kanaatindedir.

Hatiboğlu (1971, s. 22) Türkçedeki ikilemeleri çeşitli yönlerden ele aldığı *İkileme* adlı kitabının *Aralıklı İkilemeler* başlığı içerisinde “bağlaçlı ikilemeler”den bahsetmektedir. Ona göre “ağladı da ağladı, güldü de güldü, isterim de isterim” gibi yapılar, anlamı pekiştirme ve güçlendirme amaçlı *bağlaçlı ikilemeler*dir. Araştırmacıya göre (1972, s. 105) bu tür ikilemelerle “yüklemin pekiştirilmesi” sağlanmaktadır.

Dizdaroğlu (1976, s. 17-18), yüklem türlerinden birisi olarak saydığı “pekiştirilmiş yüklem” için şu açıklamayı yapar: “Kökteş eylemler arasına takılar, ünlemler, bağlaçlar, kalıplaşmış sözler ya da deyimler getirilerek yüklemin anlamı pekiştirilir. Bu pekiştirmede sürerlik anlamı da saklıdır.” Araştırmacının bu açıklaması için verdiği örnekler arasında, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri olduğu gibi,

bizim farklı kalıplara ait olarak değerlendirdiğimiz örnekler de bulunmaktadır. Araştırmacı, bu örnekleri bir başlıkta toplarken, verdiği örneklerin hepsinin pekiştirilmiş yüklem olmasını ve “sürerlik” anlamı sağlamasını dikkate almaktadır. Dizdaroğlu’nun verdiği değişik yapıdaki örneklerden bazıları şu şekildedir: “Paraları *dağıtı mı dağıtı. / Kaptıkaçtı kalkmıyor da kalkmıyor! / Bizimki de dayak yiyeceğini hatırlayıp kaçır bre kaçardı. / Hayat kimilerine göre zor ki zor. / İşi gücü akşama kadar çalış babam çalış!”*

Ediskun (1999, s. 287), “uyumuş da uyumuş, okur da okur” örneklerini *ikileme* saymakta ve tekrarlanan çekimli fiillerin arasındaki *da*’yi de “sürerlik” ilgisi sağlayan *edat* kabul etmektedir. Araştırmacı (1999, s. 286), “git bire git!” biçimindeki yapıda yer alan “bire” sözcüğü için de *edat* demek ve bu edatın, yinelenen iki emir arasına girince “sürerlilik” bildirdiğini söylemektedir.

Korkmaz (2003, s. 1116), “Halit güldü de güldü” cümlesindeki *de* bağlacının, “bağladığı ögenin anlamını güçlendiren sıradan bir pekiştirme işlevi” gördüğünü ancak bu sözcüğün bağlama işlevinin çok daha güçlü olduğunu söylemektedir. Buna karşın araştırmacı (2003, s. 1169) ünlemleri niteliklerine ve işlevlerine göre sınıflarken “bre, ha, ha babam, habire” vb.nin “ ‘süreklilik’ bildiren ünlemler” olarak kullanılabildiğini söyler. Korkmaz’ın verdiği örneklerden birisi, incelediğimiz anlatım kalıbının da örneğidir: “Tanrının buyruğu böyle imiş... Ne denir? Ölenle ölünür mü? Aylarca ağla **bre** ağla!.. Bunun sonu ne olacak...”.

Demircan’a (1990, s. 69-71, 88) göre kalıbın sabit sözcüğü *da* olan dizilişi; *aşırı ısrarlılık, yoğunluk, süreklilik* gibi anlamları sağlayabilen bir “aralı ikileme” biçimidir.

Koç (1996, s. 695), kalıbın sabit sözcüğü *ha* olan dizilişini ünlem cümlesi saymaktadır. Ona göre “**Yürü ha yürü**, yol bitmiyor ki!, **Bekle ha bekle**, gelmez bir türlü!” sözlerindeki *ha* sözcükleri *ünlem*dir ve bu ünlem, önündeki sözcüğün yinelenmesine yol açarak *abartı* anlamı taşıyan bir ünlem cümlesi kurmaktadır.

Atabay, Çam ve Özel (2003, s. 30), Türkiye Türkçesinde yüklem özelliğini anlatırken, kimi kez anlatıma güç katmak için yüklem yinelenebildiğini ya da pekiştirilebildiğini belirtmekte ve bu pekiştirmenin genellikle *da* bağlacı ve *m°* soru ekiyle sağlandığını ifade etmektedir. Söz konusu isimlerin bu açıklama için verdikleri örneklerden birisi şu şekildedir: “Güz rüzgarı *vurur da vurur.*” Bu örnek ve açıklamalara göre Atabay ve diğerleri, ele aldığımız kalıbın, sabit sözcüğü *da* olan dizilişini *ikileme öbeği* olarak görmemekte; bu dizilişin, sadece pekiştirme amaçlı bir *yüklem yinelemesi* olduğunu kabul etmektedir ancak Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s.

126, 129), *Sözcük Türleri* adlı eserde, “çoştu da çoştu”, “güldü de güldü” yapılarının bir *ikileme* olduğunu belirtmektedir.

Delice’ye (2003, s. 31) göre bazı ikilemeler, “çoştu da çoştu” örneğinde olduğu gibi araya bağlama edatı alabilir. Delice bu açıklamasıyla ele aldığımız kalıbın sabit sözcüğü *da* olan dizilişini bir *ikileme*, *da*’yi de *bağlaç* olarak kabul ettiğini belirtmiş olmaktadır.

Kalıbın sabit sözcüklerinden *da* için Türkçe Sözlük’te (2005, s. 457) “tekrarlanan fiiller arasında süreklilik bildiren bir söz” denilmiş ve “söyler de söyler, gitmiş de gitmiş” biçiminde örnekler verilmiştir. Kalıbın sabit sözcüklerinden *ha* ile ilgili olarak da Türkçe Sözlük’te (2008, s. 823) madde içinde “Bazen tekrarlanan bir emir kipinin tekrarları arasında yer alarak fiil ile anlatılan işin uzadığı ve bundan bıkkınlığı bildirilir.” açıklaması yapılmakta ve “yürü ha yürü” yapısı bu açıklamaya örnek gösterilmektedir. Türkçe Sözlük’te (2005, s. 171) “baba” maddesi içerisinde de “babam!” sözcüğünün tekrarlanan iki emir kipi arasına getirilerek işin sürekliliğini anlatmaya yarayan bir söz olduğu “Git babam git, yol bitmez ki...” örneğiyle verilmektedir. Türkçe Sözlük’ün (2005, s. 316) *bre* madde başı içerisinde de beşinci anlam olarak *bre* sözcüğünün *bağlaç* olarak tekrarlanan iki *emir* kipi arasına getirilerek işin sürekliliğini anlatan bir söz olduğu söylenmekte ve bu açıklama için “git bre git, gez bre gez, dolaş bre dolaş” örnekleri verilmektedir.

Bolulu’ya (2005, s. 12) göre Türkçede anlamı güçlendirme yollarından birisi, geniş zaman çekimli, olumsuz biçimli iki eylemin arasına *da* bağlacı konulmasıdır. Bu yolla, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, “diretme, dayatma, karşı koymada aşırılık” anlamları sağlanır: “Gitmem de gitmem.”

Bilgin (2006, s. 317), *da* bağlacının işlevlerinden birinin, yinelenen yüklemelerin arasına ya da arkasına gelerek anlamı güçlendirmenin yanında, eylemin uzun süre sürdüğünü de anlatmak olduğunu söyler.

Akyalçın’a (2007, s. 158, 173, 226, 308) göre ise “çoştu da çoştu, çatla da patla, çatlar da patlar, döner de döner, güldü de güldü” gibi örnekler *ikileme* örneğidir.

Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45) de Akyalçın gibi düşünmektedir. Bu araştırmacılara göre *da* bağlacı “gitmem de gitmem”, “uzattı da uzattı” örneklerinde olduğu gibi kuvvetlendirme işleviyle *ikileme* oluşturabilmektedir.

Ercilasun’a (2008, s. 46) göre bu kalıbın sabit öğelerinden birisi olan *ha*, pekiştirme işlevli “enklitik” (bk. 2.1.2.5.) bir dil birimidir: “koş ha koş”.

2.2.1.1.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın sabit ögesi olabilen sözcüklerden asıl işlevi bağlaçlık olan tek sözcük *da*'dır. Asıl işlevlerine göre diğer kalıp sözcüklerden *ha* ve *bre* ünlem, *allah / allahım* ve *babam* da *addır*. Sabit öğelerin hepsi, kalıp içerisinde *bağlaç* işlevindedir. Özellikle *allah / allahım* ve *babam* sözcükleri, gerçek anlamlarını tamamen yitirmiştir ve birinci teklik kişi iyelik eki alarak donmuş oldukları için bu özellikleriyle diğer sabit sözcüklerden ayrılmaktadır. Bu sabit sözcüklerdeki iyelik eki de tamamen işlevini yitirmiştir. *Babam* sabit sözcüğünün iyeliksiz biçimi de kalıbın sabit ögesi olabilmektedir. Yine *babam* yerine *anam* sözcüğünün kullanıldığı örneklerle de karşılaşılabilmektedir. Sadece İnternet'te örneği bulunabildiği için kalıp formülüne yansıtılmayan bu kullanımların birer örneği şu şekildedir:

“müze de açmadı bizi, gidelim akşama kadar bir yerde batacak bari atalım dedik nacizane. pek nezih ve namütenahi bir yer bulduk ve oturduk. akşama kadar *at baba at* batacak.” (<http://forum.turksestudent.nl>, Erişim Tarihi: 17.11.2010)

“zor bee, hani gelmeyeceğini bilirse insan belki daha kolay bir şeydir bir nebze, neden? adam kendini avutur sadece gelmeyeceğini bile bile, lakin birde işin diğer boyutu var, gelip gelmeyeceğini bilememe durumu yani. ahanda o zaman yandı bünye, *özle anam* *özle* gelecek mi gelmeyecek mi?” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 16.08.2010)

İnternet'te belirlenen bir örnekte kullanıcı, kalıbın (*İkinci t. kişi emir ç. f.*) + (*babam*) + (*aynı ç. f.*) biçimindeki dizilişini örnekseyerek *babam* yerine *öğretmenim* sözcüğünü sabit öge yapmıştır. Kişiye özgü bir kullanım saydığımız bu örnek şu şekildedir:

“*Konuş öğretmenim konuş*”

Öğretmenler Gününüz Kutlu Olsun 22-28 Kasım tarihleri arasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafındaki herkese Avealılarla konuşmak ve mesajlaşmak hediye.” (<http://www.avea.com.tr>, Erişim Tarihi: 28.11.2010)

Taranan kitaplarda belirlenen bir örnekte sabit sözcük olarak *ha* yerine, bir söz öbeği olup asıl işlevi zarf olmak olan *ha bire* kullanılmıştır:

“Küçüktü küçük, delice

Duman gibiydi, alev gibiydi, fırınlardan.

Sevda beşiğim oldu artık.

Sallan habire sallan.” (CK-145)

Bu örnekteki *ha bire* söz öbeğinin *bağlaç* işlevi mi yoksa *zarf* işlevi mi gördüğü anlaşılamamaktadır. Bu da kalıplaşmanın tam olarak gerçekleşmediğini göstermektedir. *Ha bire* söz öbeği deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988, s. 833; Püsküllüoğlu, 1998, s. 417) de yer almaktadır.

Deny'ye (1941, s. 683-684) göre, incelediğimiz kalıbın sağladığı *eylemin devamı ve kararlılığı* ifadesi, taranan kitaplarda belirlenemediği için kalıp formülüne yansıtılmayan şu dizilişlerle de sağlanmaktadır: “elindeki cerideyi ha okuyor ha okuyor / Tanrının günü işte böyle didin ha didinmez misin / name gelecek diye bekle ha beklemez misin”. İnternet'te yapılan taramalarda ise, Deny'nin verdiği örneğin bir benzeri belirlenebilmiştir:

“Seymacım en son 1918 gramdı eee haftada 250 filan alsa 2400 zaten olması lazım gibi geliyor bana ya olsun ama ben *ha yiyorum ha yiyorum* ele avuca gelsin diye” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 26.02.2011)

Kalıp formülündeki dizilişe sahip yapıların, bu kalıbın bir örneği olup olmadıklarını belirlemede, sabit sözcüklerin vurgu, tonlama ve söyleniş durumu da belirleyici olabilmektedir. *da ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre* sözcükleri; özel bir vurgu ve tonlamaya sahip olduğunda ve diziliş bir çarpıda söylenmediğinde, kalıp formülündeki dizilişe sahip yapılar, bu anlatım kalıbının örnekleri olmamaktadır (bk. 2.2.1.1.4.).

Kalıbın değişken ögesi olan çekimli fiil, her tür *kılınşa* sahip olabilmekte ve kalıbın sabit ögesi *da ~ allah / allahım* olduğunda *olumsuz* da olabilmektedir. Söz konusu fiil, sabit öge *da* olduğunda, hemen her kiple çekimlenebilirken sabit öge *allah / allahım* olduğunda fiilin çekimlenebildiği kip ve kişiler sınırlı olmaktadır:

“Gazinodaki hesap şöyle böyle ikiyüz lirayı buldu. Gazinocu, ‘para *almam da almam*’ diyor.” (AN-71)

“gittim kendisinin gaziosmanpaşa platformuna ve çok çok vasat buldum. ben yine baykal gibi adam *görmedim de görmedim*.” (<http://www.essek.gen.tr>, Erişim Tarihi: 17.11.2010)

“bu tahtada zararda olup çok neşeli yazılar yazan *gitmez Allah gitmez* diyenlerden bir hayli var gideceğine inanmıyorlar da niye bu hisseyi alırlar anlamıyorum” (<http://www.hisse.net>, Erişim Tarihi: 15.11.2010)

“şeytan diyor ki ver Allah ver, *verme Allah verme*.” (<http://www.saglikpersoneli.gen.tr>, Erişim Tarihi: 15.11.2010)

Kalıbın değişken olumlu fiili, değişik kip ve kişilerle çekimlenebilmektedir ancak kalıbın sabit ögesine göre bu kip ve kişilerde bazı yoğunlaşmalar ve sınırlılıklar söz konusu olmaktadır. Taranan kitaplarda toplam 47 kalıp örneği belirlenmiştir. Kalıbın değişken olumlu fiili, sabit ögesi *dA* olan 22 örneğin 10'unda *bgz.*, 5'inde *gz.*, 3'ünde *öğz.*, 3'ünde *emir-istek* ve 1'inde *glz.* kipiyle çekimlidir. Bu fiil, örneklerin 13'ünde *üçüncü teklik*, 4'ünde *birinci teklik*, 3'ünde *ikinci teklik*, 1'inde *birinci çokluk* ve 1'inde de *üçüncü çokluk* kişi durumundadır.

Kalıbın değişken olumlu fiili, sabit ögesi *allah* olan 10 örneğin 8'inde *ikinci teklik emir-istek* kipi, birer örnekte *bgz. birinci teklik* kişi ve *şz. üçüncü teklik* kişi ile çekimlidir. Değişken fiil, sabit ögesi *ha* olan 10 örneğin 7'sinde *emir-istek ikinci teklik* kişi, 2 örnek yapıda da *gz. üçüncü teklik* kişi ile çekimlidir. 1 örnekte sabit öge habire'dir ve bu örnek *emir-istek ikinci teklik* kişi ile çekimlidir.

Sabit ögesi *babam* olan sadece üç örnek belirlenmiştir. Değişken fiil, bu örneklerin ikisinde *emir-istek* kipi *ikinci teklik* kişi, bir örnekte de *öğz. üçüncü çokluk* kişi ile çekimlidir.

Değişken fiil, sabit ögesi *bre* olan iki örnekte de *emir-istek* kipi *ikinci teklik* kişi ile çekimlidir.

Taranan kitaplarda belirlenen 47 örneğe ait verilere baktığımızda, kalıbın değişken olumlu fiilinin bazı kip ve kişilerle fazlaca, bazılarıyla ise nadiren çekimlendiğini görmekteyiz. Kalıbın sabit ögesi *dA* olduğunda kalıp fiili daha çok, başta *bgz.* kipi olmak üzere haber kipleriyle çekimlenmekte ve *üçüncü teklik* kişi durumunda olmaktadır. Kalıbın sabit ögesi *Allah*, *ha* ve *babam* olduğunda ise, kalıp fiili daha çok emir-istek kipinin ikinci teklik kişisiyle çekimlenmektedir. Kalıbın sabit ögesi *bre* olduğunda ise, kalıp fiili sadece emir-istek kipinin ikinci teklik kişisiyle çekimlenebilmektedir. Aşağıda kalıp fiilinin değişik kip ve kişilerle çekimlenmiş olduğu kalıp örnekleri verilmiştir:

“Ne bir haber, ne gelen ne giden... Ayda bir ata atlayıp üç beş gün dağı taşı dolaştı. *Sordu da sordu*. Yok, yok, yok...” (AS-111)

“Bu köşklere yatırdığım bir servet. Ben bu işe girmezdim efendim. Kaymakam, Abdulvahap biraderimiz, bütün devlet erkanı bana bu kiliseyi, köşkleri *alacaksın da alacaksın*, diye *yüklen ha yüklen* ettiler. Bu kiliseyi, bu okulu, bu köşkleri alacaksın, dediler. Yoksa bütün bunlar, bu servet çürüyecek, dediler.” (YK-283)

“Yatıyoruz yatağa, sen bir yana dönüyorsun, ben bir yana dönüyorum. *Solu Allah solu, dön Allah dön* sabahaca! Ne konuşma var, ne koklaşma!” (FB-73)

“Şunun şurasında birer çaresiz insanız hepimiz! Kader çullanmış üstümüze! *Eziyor Allah eziyor!* Bizim birbirimize çullanmamız doğru mu?” (FB-144)

“ama bu sıcacık, bu insanca yaklaşımlar karşısında tüm tedirginliğim, hatta korkularım gitti ve bülbüller gibi şakımaya başladım çoktan. Çenem açıldı, *konuş ha konuş*, durur muyum hiç.” (<http://www.turkcelil.com>, Erişim Tarihi: 19.11.2010)

“Bizim Karaburun köyleri, ta kalubeladan beri, valla çok geri kalmıştır! Herkes bizi alçak eşşek belleyip, *biner ha biner*, valla!...” (FB-269)

“Köyde kalıp evlendik. Daldık yoksulluğun denizine! *Çırpın babam çırpın* şimdi! Boğulmamak için yüzmenin bin türlüünü öğrendik.” (FB-192)

“Beraberce yola düzülmüşler. Çayır, çimen geçerek; soğuk sular içerek *gitmişler babam, gitmişler...* Derken bir yokuş çıkmış önlerine; öyle, böyle de yokuş mu ki... Örüldükçe örülüymüş köye doğru.” (ECG-59)

“Bi de baktık, Trabzonluya her nedense bir keyif gelmiş... ‘Ha mübarek, haa! Ha kurban olduğum, *coş bre, coş!*... Hele şuna kardaşım, böyle kudurup köpürdüğünü kırk yıldır görmemişiz!’ diye, sefasından gözleri süzülmemekte...” (KT-277)

Kalıp fiili, *emir-istek kipinin ikinci teklik kişisiyle* çekimli olduğunda, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, çoğu zaman çekim, başka kiplere ve kişilere kaymaktadır:

“Kendi Köşe Yazısını yazdıktan sonra 10 tane farklı mahlasla naatlar yazacak, başka sitelerde yarattığı huzursuzluklar sebebi ile gerçek ismini yazamayınca o sitelere mahlaslı, uyduruk isimlerle yazacak da yazacak. **Yaz babam yaz!** Ama ben yazmayacağım!!!” (**metin bağlamında glz. kipinin üçüncü teklik kişisine kayma** / <http://www.hiniskultur.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

“Arapça-Acemceden esinlenerek, hayır hayır esinlenerek değil çalınarak, Osmanlıca adı altında yaratılan bir uyduruk dil hokkabazlığı yıllar yılı saray çevrelerinde, saraya yaranan yazar çizerlerce baştacı edilip halktan uzak, halka yabancı bir dil olarak egemenliğini sürdürmüş. Hele ‘t’ harfini başa alıp, **uydur Allah uydur**, sürü sepet sözcükler üretilmiş.” (**metin bağlamında ögz. kipi üçüncü teklik kişisine kayma** / VG-76)

“Yalnızlık bir Allahı Tealaya mahsustur öyle değil mi hemşireceğim? **Efkârlan bre efkârlan**; iç sigara, iç sigara, iç sigara. Sabahı ederim.” (**metin bağlamında gz. kipi birinci teklik kişisine kayma** / RNG-141)

Bazen emir-istek kipi ikinci teklik kişinin kendi işlevini yerine getirdiği de görülebilmektedir:

“Ey Türküm diyebilen kekelemeden Türkiyemde Türk soyu bitmeden Al bunu şimdi *oku da oku*” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 19.11.2010)

Taranan kitaplarda belirlenen 47 örneğin, sabit ögesi birinde *babam* diğerinde de *bre* olan sadece 2'sinde kullanıcı, kalıbın sabit ögesinden sonra *virgül* işareti koymuştur. Bu durum, incelediğimiz dizilişi kullanıcıların da bir bütün olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“— Sorma amca oğlu! Sırf buna mahsus bir âdet. Köpeğin kızı yoruldukça geliyor, ne dersin. O kadar bir başına iş tutuyor da, gene de aslan gibi sallanıyor, hiç kötülemiyor. Şuna bak... Ceylan gibi... Yaratırken Allahın işi yokmuş.

— Yokmuş, besbelli. *Özenmiş de özenmiş.*” (KT-135)

“ ‘Gördün ya Halil,’ dedi Salman Sami, ‘sana adaya *gidelim de gidelim* diyordum da sen durmadan sallıyordun’ ” (YK-470)

“şuna bak sayfalarca yazı yazıyosun *sevmiyorum da sevmiyorum* diye.. laf üstüne laf koymaya çalışmak falan.bu kadar mı kışkırtıyorsun şu nilayı ya.. pes yani” (<http://www.showtv.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.11.2010)

“Baktım papuç pahalı başladım ardıma bakmadan koşmaya. Ben koşuyorum. Vatandaş da arkamdan geliyor. *Koş Allahım koş, koş Allahım koş.* Herifçi yorulmak nedir bilmiyor.” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.11.2010)

“Geçen sene çok iyi iş çıkardı. Şimdi taraftar *gitsin Allah gitsin* diyor.” (<http://www.taraftarkalemi.com>, Erişim Tarihi: 18.11.2010)

“5 Yıl hah? Aboo ben 3 sene okudum o bile fazla gelirdi bana, 5 sene Liseliler siz ayvayı yemişsiniz, *okuyun babam okuyun*” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

“uçak alsak Amerika’ya, su alsak kola’ya (Yahudiye), araba alsak Japon’a, İtalyan’a... gidecek!... *Gidecek babam gidecek.*” (<http://turkcesivarken.com>, Erişim Tarihi: 15.11.2010)

“Garibanın sırtından az mı geçindin.

Helal haram demeyip *yedin ha yedin.*” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 20.11.2010)

“kir kalmasa, gönül taze taze baharsa,

aşk uğruna, kül olsa *yansa ha yansa,*

bu kara sevdamız bizim böylece kalsa,

sana gelen gülüm bir kırmızı gül olaydım.....”

(<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 15.11.2010)

“Dünya kuyruğumuzda asılı teneke kadardı.

Biz çocuk çemberince dönendik.

İşini bilen memur edasıyla kurulduk kurtlar sofrasına.

Bugün git gelene, yarın gel gidene.

Günler söndü susuz tenimizde, akşamlar soğuk, aç...

Geceler yandı uykularımızda, döndü ışsız sabahlara.

Dön ha dön, gel bre gel.

Dön ha dön, gel bre gel, habire." (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 20.11.2010)

2.2.1.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

İncelediğimiz kalıbı, görüşüne başvuru bilim adamlarının çoğunun *ikileme*; Lewis'in *fiil yinelemesi*; Dizdaroğlu ve Atabay, Çam ve Özel gibi bazılarının da *pekiştirme amaçlı yüklem yinelemesi* saydığı daha önce belirtilmişti (bk. 2.2.1.1.). Bize göre kalıp, sabit ve değişken öğelerinin olması, yinelenen öğelerinin art arda gelmemesi ve yinelenenlerin çekimli fiil olması gibi özellikleriyle *ikileme* olmaktan uzaklaşmaktadır. Bununla birlikte formülündeki dizilişle anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması, aynı çekimli fiilin bir bağlaçla veya bağlaç işlevli sözcükle yinelenmesi ve ortaya çıkan dizilişin özel bir vurgu, tonlama ve söylenişe sahip olması, aşağıda verilecek örneklerde de görüleceği üzere rahat bir biçimde başka bir cümlenin veya sözcük öbeğinin bir ögesi olabilmesi gibi özellikleriyle, kalıbın bir öbek sayılması daha doğru görünmektedir.

Kalıbın yinelenmiş olan çekimli fiilinin, iki ayrı yüklem olarak alınmasının söz dizimi çözümlemesi açısından bir faydası yoktur. Sonuçta Öğeleriyle birlikte aynı iki yüklem, bir bağlaçla veya bağlaç işlevli sözcükle birbiriyle ilişkilendirilmekte ve bu ilişkilendirmede de amaç, yüklemeleri sıradan bir biçimde bağlamaktan çok anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlamaktır. Bu yüzden kalıp, söz dizimi çözümlemelerinde öbek olarak değerlendirilmelidir. Kalıp, içerdiği yinelemeyi öne çıkaracak bir biçimde *yineleme öbeği* adını verdiğimiz yeni bir öbek türünün de örneği kabul edilebilir. Değişik yapısal özelliklere sahip bazı kalıp örneklerinin söz dizimi çözümlenmeleri şu şekilde yapılabilir:

“Ses (ö.) büyür de büyür (y.) şu kuytularda (dt.)” (OA-40)

“(gizli ö. Ben) Hayat yarışında (dt.) koştum ha koştum (y.)” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 02.08.2013)

“Köyde kalıp evlendik. Daldık yoksulluğun denizine! (gizli ö. Sen) Çırpın babam çırpın (y.) şimdi (zt.)! (FB-192)

“ ‘Az bekleyim hele, belki erken gelmişim.’ Oturdum ordaki daşın üstüne, (gizli ö. Sen) bekle Allah bekle (y.), ne gelen var, ne geden.” (Mİ-7)

Kalıp, başka bir cümlelin veya sözcük öbeğinin bir ögesi de olabilmektedir. Özellikle kalıbın değişken fiili emir-istek kipi ikinci teklik kişisiyle çekimli olup çekimin başka bir kip ve kişiye kaydığı (bk. 2.2.1.1.1.) durumlarda, kalıbın bir *zarf-fiil* gibi işlev görerek ilişkili olduğu başka bir yüklem *zarf tümleci* olduğu da görülebilmektedir:

“daldım havuz gözlüğüyle palette yok (**gizli ö. Ben**) *git baba git git baba git (zt.) 9 metre (zt.) girdim (y.)*.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 17.11.2010)

“Adam (ö.), adımını bir santim ileri atmıyor değil mi, ‘gördüm de gördüm’ diye (zt.) bağırıyor (y.)” (Mİ-21)

“Ama bu kez gözüm gönlüm açık dalıverdim, İstanbul’un yanı başındaki bu yeşillik cennetine. Yeşilin açıklı koyulu, ver Allah ver (tamlayan) cömertliğinde (tamlanan) aklımı yitireyazdım neredeyse.” (VG-116)

“Bir adam yatmış al çiçekli nar ağacının altına uyuyor, güneşin altında terliyor, bir alaca yılan geliyor uykucunun üstünde, karnında, boynunda dolaş ha dolaş (isim öge) ediyor (yardımcı f.). (YK-207)

Püsküllüoğlu’nun (1998, s. 721) deyim sözlüğünde “gereksiz, amaçsız olarak dolaşıp durmayı, zamanını boşa harcamayı anlatır.” açıklamasıyla, bu anlatım kalıbının bir örneği olan *sürt Allah sürt* deyimini yer almaktadır. Yine Püsküllüoğlu’nun (1998, s. 295) deyim sözlüğünde bulunan “dön baba dön” deyimini de bu anlatım kalıbının bir örneğidir. Püsküllüoğlu bu deyim için “Aynı şeyin boyuna yapıldığını anlatmak için kullanılır.” demektedir.

“Öteki partinin nüfus başına ikibin gayme vireceğini duyan *ha babam* nüfusu artırmaya gayret veriyo.” (AN-65) cümlesindeki *ha babam* yapısı Aksoy’un (1988, s. 833) deyim sözlüğünde deyim olarak yer almaktadır. Aksoy, bu deyim “durmadan, sürekli olarak” anlamı sağladığını ifade etmekte; ayrıca deyim “ha babam ha” biçiminin de bulunduğunu belirtmektedir. Deyimde yer alan *babam* sözcüğü ve deyim sağladığı anlam, incelediğimiz anlatım kalıbını anımsatmaktadır.

2.2.1.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny’ye (1941, s. 683-684) göre kalıbın (*ç. f.*) + (*ha*) + (*aynı ç. f.*) dizilişi, *eylemin kararlılıkla devamını* ifade eder. Hatiboğlu’ya (1971, s. 22) göre “ağladı da ağladı, güldü de güldü, isterim de isterim” gibi yapılar, anlamı *pekiştirme* ve *güçlendirme* amaçlı kullanılır. Dizdaroğlu (1976, s. 17-18), Ediskun (1999, s. 287),

Korkmaz (2003, s. 1116), Bilgin (2006, s. 317) ve Türkçe Sözlük (2005, s. 171, 316, 457), bu anlatım kalıbının *süreklilik* anlamı sağladığını söyler. Yine Türkçe Sözlük'e (2008, s. 823) göre kalıbın sabit ögesi *ha* olan dizilişi, eylemin uzaması nedeniyle *bıkkınlık* bildirir. Demircan'a (1990, s. 69-71, 88) göre kalıbın sabit ögesi *da* olan dizilişi; *aşırı ısrarlılık*, *yoğunluk*, *süreklilik* gibi anlamları sağlar. Koç (1996, s. 695), kalıbın sabit sözcüğü *ha* olan dizilişinin *abartı* anlamı taşıdığını ifade eder. Atabay, Kutluk ve Özel'e (2003, s. 129) göre *da* bağlacı, kullanımı sırasında türlü anlam özellikleri gösterir, türlü duyguları belirtir. İncelediğimiz kalıbın bir örneği olan "gelmem de gelmem" dizilişi de araştırmacılara göre "korkutma, direnme, azarlama" anlam özelliklerini yansıtan bir kullanımdır. Bolulu'ya (2005, s. 12) göre kalıbın sabit ögesi *da* ve değişken ögesi olumsuz çekimli fiil olan dizilişi; "direnme, dayatma, karşı koymada aşırılık" anlamları sağlar. Güler'e (2003, s. 93) göre kalıbın (*ç. f.*) + (*da*) + (*aynı ç. f.*) dizilişi, "süreklilik", "yoğunluk" ve "ısrar" bildirebilir.

Belirlediğimiz örneklere göre kalıbın yerine getirdiği en temel ve yaygın anlamsal işlev *sürekliliktir*. Çoğu zaman bu anlamsal işleve *abartma* da eşlik etmektedir. Bu işlevler, kalıbın sabit ögesine göre değişen tüm dizilişlerinde ortaya çıkmaktadır. Hatta belirlediğimiz örneklere göre, kalıbın sabit ögesi *ha*, *babam* ve *bre* olan dizilişleri, sadece bu anlamsal işlevleri sağlayabilmektedir. Süreklilik işlevi, kalıp fiilinin kılınışına göre aralıksız olabildiği gibi başlayıp bitme, bitip başlama biçiminde ya da kesik kesik de olabilmektedir. *Süreklilik* ve *abartma* anlamsal işlevlerinin birlikte veya sadece birinin ortaya çıktığı bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

"Ben, 'doğru' deyince yeniden hızlandı, Belçikalıların, İsviçrelilerin durmadan kitap okuduklarını *anlattı da anlattı*. Yemek zamanı geldiği için ikimiz de kalktık." (**süreklilik** / AN-133)

"Amber Ağa — İçerde önemli bir toplantı var Susun! Kinler ayaklanmış erdemlik uykuda Bırakın uyusun Tamdınız sanırım yeteri kadar Karanlık dehlizler, aydınlık odalar... Surda bir yaprak hışırdasa rüzgârda, Ses *büyür de büyür* şu kuytularda Her köşede biraz daha biraz daha büyür, Derken çok kimseye kasırğa görünür. Oysa bir yaprak hışırtısı sadece." (**süreklilik ve abartma** / ÖA-40)

"— Sorma amca oğlu! Sırf buna mahsus bir âdet. Köpeğin kızı yoruldukça geliyor, ne dersin. O kadar bir başına iş tutuyor da, gene de aslan gibi sallanıyor, hiç kötülemiyor. Şuna bak... Ceylan gibi... Yaratırken Allanın işi yokmuş.

— Yokmuş, besbelli. *Özenmiş de özenmiş*." (**abartma** / KT-135)

"Ağaçlar çiçeğini açarak,
Etrafa kokusunu saçarak,

Tomurçuk üstünde kuşlar uçarak,
Allah'ım ne güzellik *vermiş ha vermiş*.

Lale, sünbül, gül hepsi güzel
Aşık durma sende eline saz al
Gitme yarım bizim elde kal

Allah'ım ne güzeller *vermiş de vermiş*.” (süreklilik ve abartma / <http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

“Baytar atının üstünde, kan deryası içinde şehrin yöresini *dön ha dön* ediyor, işlemeli büyük kapının önünde bir an duruyor, boş alana şöyle bir göz atıyor, karşıda hayal meyal Hüsvrev Paşa Camisi onu çocukluğuna götürüyor.” (süreklilik / YK-147)

“bugün elini veren yarın... *verir allah verir*” (süreklilik ve abartma / <http://www.geyiktesti.com>, Erişim Tarihi: 15.11.2010)

“Ama bu kez gözüm gönlüm açık dalıverdim, İstanbul'un yanı başındaki bu yeşillik cennetine. Yeşilin açıklı koyulu, *ver Allah ver* cömertliğinde aklımı yitireyazdım neredeyse.” (abartma / VG-116)

“Kılıçdaroğlu dürüstlük abidesi bir kişi. Kim diyor bunu ? Medya! *Pompala babam pompala!* Sayın Kılıçdaroğlu mal varlığını CHP'nin resmi sitesinde yayınladı. Öylesine bir yayınladı ki .. ‘Gerçekten yigit adam mal varlığından bile çekinmiyor’ dediler.” (süreklilik ve abartma / <http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 10.08.2010)

“Bir bulmaca gibi hayat, çözümü basit,
Önce kendini çözmeye başla ki,
Ey adem ile havvadan olma,
Çözebilesin karşıdaki insanları,
Ne kağıt ne kalem yeter,
Tarif etmeye hislerini,
Yaz bre yaz ellerim, Söylesin de dilim,

Memleketim derken, halkımın Izrabına, utancına gölge olsun şiirlerin.” (süreklilik / <http://www.siirsandigi.com>, Erişim Tarihi: 01.12.2010)

Kalıbın sabit ögesi *dA* olan dizilişi, bazıları *süreklilikle* beraber ortaya çıkabilmekle birlikte; *ısrar etme, diretme, kesinlik* gibi başka anlamsal işlevler de yerine getirebilmektedir. Sabit ögenin *Allah* olduğu kalıp dizilişiyle de açığa çıkabilen *diretme* ve *kesinlik* gibi işlevler, çoğunlukla kalıbın değişken fiilinin *olumsuz* olduğu örneklerde hissedilmektedir. Yukarıda sıraladığımız işlevlerin açığa çıkmasını sağlayan bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

“Bu köşklere yatırdığım bir servet. Ben bu işe girmezdim efendim. Kaymakam, Abdulvahap biraderimiz, bütün devlet erkanı bana bu kiliseyi, köşklere *alacaksın da alacaksın*, diye yüklen ha yüklen ettiler. Bu kiliseyi, bu okulu, bu köşklere alacaksın, dediler. Yoksa bütün bunlar, bu servet çürüyecek, dediler.” (**ısrar etme** / YK-283)

“Kör Salihle uzun uzun konuştular, baştan sona değiş tokuşu anlattılar. Dillerinde tüy bitti. Salih, Nuh dedi de peygamber demedi. Ali Çavuş kırk dereden su getirdi. İki tekne parası önerdiler, *olmadı da olmadı*.” (**diretme** / YK-267)

“gittim kendisinin gaziosmanpaşa platformuna ve çok çok vasat buldum. ben yine baykal gibi adam *görmedim de görmedim*.” (kesinlik / <http://www.essek.gen.tr>, Erişim Tarihi: 17.11.2010)

Sabit ögesi *Allah* olan kalıp diziliş de *ısrar etme*, *kesinlik* gibi anlamsal işlevler sağlayabilmektedir:

“Evlerin camlarına taş atıp kaçan piç veletler gibi kaçça kaçça gelip osmanlının kucağına oturmuşlar. peşinde de bi mahalle adam. bilemedin onlarca savaş gemisi. dayanmışlar kapıya. *verin allah verin*. ya onları verin ya da..... aaaa. günahlarını almayalım çok zekidir bizimkiler.” (**ısrar etme ve kesinlik** / <http://yaklasbiraz.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 18.11.2010)

“eltimi eve bıraktık kapıda elim ısrarla buyrun dedi efe de *gidelim allah gidelim* dedi yok dedik anacım bir başladı ağlamaya...” (**ısrar etme** / <http://forum.bebek.com>, Erişim Tarihi: 18.11.2010)

“Gelir İdaresi listelerine bakıldığında; Kimler vergi vermiyor. SGK’ye bakıldığında kimler sigorta ödemiyo. Ceza yazılsa kimler ödemiyo. Yani adamlar *vermiyor*, *Allah vermiyor*. Ama yaşantılarına bakarsanız yat-kat onların, uçak at onların.” (**kesinlik** / <http://www.mavididimgazetesi.com>, Erişim Tarihi: 02.02.2010)

2.2.1.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “*Gitti de gitti* sevgilim gitti

Ardına bile bakmadan *gitti de gitti*

Bu gönül onundu almadan gitti

En güzel ümidimi en güzel yıllarımı

Çaldı da gitti” (<http://lyrics.canim.net>, Erişim Tarihi: 12.11.2010)

2. “Merkez Bankası’nın ‘Bak 500 milyon dolar *satarım ha!* *Satarım ha!*’ diyerek yaptığı hamle, hem yarım ağız, hem geç, hem de isteksiz bir hareket.” (<http://www.egitimailforum.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

3. “*Yürü bire yürü* Mervanın dölü

Alemi ardından güldür de kurtul

Bir gün sorar sana Muhammet-Ali

Adamsan kendini bildir de kurtul” (<http://siirimiz.com>, Erişim Tarihi: 12.11.2010)

4. “Hadi baba gel... Gel bu akşam kızına Sil gözyaşlarımı son defa Hadi gel baba nolur gel..! Dayanamıyorum artık sensiz bu yaşama... *Gel babam gel* bırakma kızını bu insanların arasında...!” (<http://www.bebekkokusu.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

5. “Güzel ve iyi huylu insanı **herkes sever**, **Allah sever**, severe de sevdendir...” (<http://www.mutluluksanati.org>, Erişim Tarihi: 12.11.2010)

6. “Günümüz iş dünyasında halen çoğumuz ‘*vur de vuralım, öl de ölelim*’ modunda yaşayıp gidiyoruz.” (<http://www.haberortak.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

7. “yazdıkları saçma sapan, sınıfı bile yok kalitesini ölçecek, ama yok, millet ısrarlı. ayar vermiş. lan *vermiş de ne vermiş.* okudun mu? yok.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

8. “Mikro blog hizmeti Twitter artık para kazanmanın ve hizmeti gelire dönüştürüp yeni yatırımlar yapmanın peşinde. Peki Twitter’ın bir sonraki hamlesi ne olacak? Görünüşe göre Twitter kendisini internet camiasına kabul ettirmiş durumda ve artık bu kabullenişin devamı şeklinde bir yerlerden para kazanmak istiyor. henüz siteye reklam almayan Twitter üzerinden reklam uygulamaları geliştirilmiş de olsa bunların Twitter’a faydası yok. Peki Twitter ne *yapacak da yapacak?*” (<http://forum.shiftdelete.net>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

9. “anlayacağınız aracımı binecekmişim gibi bakıyorum ama *satarsam da satarım* yani tok satıcıyım.” (<http://www.sahibinden.com>, Erişim Tarihi: 19.11.2010)

Yukarıdaki metinlerin ilk dördündeki eğik yazılı dizilişler bu anlatım kalıbının örnekleri değildir çünkü bu dizilişlerin yinelenen çekimli fiillerinin aralarında bulunan edat soylu ögeler, bir tür *ünlem* işlevi görmektedir. Bu yüzden de söz konusu dizilişler, incelediğimiz anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevleri ortaya çıkaramamaktadır.

İncelediğimiz anlatım kalıbının yinelenen çekimli fiil ögesinin özneleri aynı olmalıdır. Beşinci ve altıncı metinlerdeki eğik yazılı dizilişler, bu özelliğe sahip olmayıp, incelediğimiz anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevleri ortaya çıkaramadıkları için bu anlatım kalıbının örnekleri değildir.

Yedinci metindeki eğik yazılı diziliş, incelediğimiz kalıbn, ögeleri arasına başka unsurların girememesi özelliğini taşımamaktadır. Ayrıca dizilişte yer alan *dA* bağlacı, incelediğimiz kalıptaki işlevinden farklı olarak *ama* gibi zıtlık bildiren bir cümle başı *bağlaç* işlevindedir.

Sekizinci metindeki eğik yazılı diziliş de incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevlerini ortaya çıkaramamaktadır. Bu dizilişteki *dA*, durum bildiren *-ArAk* zarf-fiil eki gibi bir işlev gören cümle bağlayıcısı durumundadır.

Dokuzuncu metindeki eğik yazılı diziliş, başka bir anlatım kalıbının örneğidir (bk. 2.1.1.2.). Söz konusu diziliş, bu anlatım kalıbının, yinelenen ögelerin tamamen birbirinin aynısı olması kuralına aykırı bir yapıya sahiptir.

Yinelenen çekimli fiillerin arasına kalıp formülünde belirttiğimiz sabit ögelerin dışında, farklı isim/edat soylu ögeler de getirebiliriz ancak ortaya çıkacak diziliş, incelediğimiz anlatım kalıbının örneği olmaz çünkü söz konusu anlatım kalıbının en önemli özelliklerinden birisi, sabit ögenin *bağlaç* olması ya da *bağlaçlaşması* ve buna bağlı olarak da dizilişin bütününe hedefi olan anlamı vermek amacıyla kullanılıyor olmasıdır. Aşağıdaki metinlerde yer alan eğik yazılı dizilişler bu durumu örneklemektedir. Bu dizilişlerdeki koyu yazılı unsurların birinci metinde bulunanı *zarf* olup diğer koyu yazılı unsurlar, değişik işlevlerdeki *ünlemler*dir:

10. “Hiç böyle bir soru sorulur mu? *Sorulur ya sorulur*; niye sorulmasın! (Korkmaz, 2003, s. 1118).

11. “Biraz daha gittikten sonra, abanın altında, Hacı, sanki esnedi, söylenmeğe başladı: Vay anam, vay! *Ölüyom anam, ölüyom!*” (MŞE-88)

12. “Donansın bahçeler

Toprağın altında yakası açılmadık bir sürü bahar

Üstünde bin baharı bir anda taşıyacak

Tosun gibi ağaçlarımız,

İştihası yerinde bahçelerimiz,

Maşallahı alnının ortasında yazılı

İneklerimiz var.

Açıl toprak açıl!

Ver Allahım ver!

İnsanoğlu bir baş soğanla

Bir dilim ekmeğe değer.” (BRE-34)

13. “*Gitti Ah Gitti*” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2010)

2.2.1.2. *ev de ev vb.*

(**is. soylu öge**) + (**dA**) + (**aynı is. soylu öge**)

Bu anlatım kalıbı, *dA* sabit sözcüğünün tekrarlanan isim soylu ögelerin arasına girmesiyle oluşmaktadır:

“Hacı İmam, tespihini büyük şakırtılarla çeke çeke Ali’ye tekrar sordu:

— Beyazıt Kulesi olduğu yerde duruyor mu çobanbaşı?

— Biz Okmeydanı’na geçeriz Hacı Efendi, Kule durur besbelli!

— Dursun.. Sultan Mahmut devrinde yapılmış şeddadi binadır. *Kule de kule...* Amerika’yı, Romanya’yı, Mısır’ı, Şam’ı, Mekke’yi, Medine’yi, Hind’i, Buhara’yı teknil gezdim, hep dolaştım. Öylesini hiç görmedim. Tövbe tövbe!... Fransız’ın payitahtında bir tane var. Lakin kulak asma... Bizim mübareye benzemez... Ne mümkün?” (KT-81)

“Düzelecek dediler, yirmi yıl geçti

Açan arayı daha da açtı

Bugün sordum düzelecek deyorlar

Gemi de gemiymiş hani, yolcu da yolcu” (ÖA-80)

Hatiboğlu (1971, s. 22), bağlaçlı ikilemenin bir türünün de *da* bağlacıyla kurulduğunu belirtir. Ona göre “*bebek de bebek* diye tutturdu”, “*ev de ev* diye ısrar etti” cümlelerindeki eğik yazılı kısımlar *bağlaçlı ikileme*dir.

Ediskun (1999, 287, s. 307) kitabında edatları anlatırken *da* edatının yinelenen nesnelere girerse, istemekte ısrar ilgisi kurduğunu söyleyerek bu ilgi için “Çocuk **sokak da sokak** diye ağlamaya başladı” cümlesini örnek verir. Araştırmacı bağlaçları anlatırken de *da* sözcüğünden bahseder ve bu bağlacın yinelenmiş adların arasına girerse beğenme anlamı verdiğini ve ünlem cümlesi kurduğunu söyler. Bu görüşüne örnek olarak da “**top da top** yani!” cümlesini verir. Ediskun böylece tekrarlanan isim soylu ögeler arasına girdiğinde *da*’nın işlevine göre hem *edat* hem de *bağlaç* olabildiğini söylemiş olmaktadır.

Korkmaz (2003, s. 1116), kitabında pekiştirme bağlaçlarını işlerken “Halit güldü de güldü.” cümlesini *da* bağlacı için örnek verir. Ona göre *da*, bu ve benzeri örneklerde, bağlama işlevi pekiştirme işlevinden daha güçlü bir *bağlaç*tır.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 129), *Sözcük Türleri* adlı eserde, “ev de ev”, “bebek de bebek” yapılarının bir *ikileme* olduğunu belirtmektedir.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 457) de *da* madde başı içerisinde, bu bağlacın tekrarlanan iki isim, iki sıfat arasında kullanıldığında anlamı güçlendiren bir söz olduğu belirtilmektedir ve bunu desteklemek üzere “Kadın da kadınmış ha! cümlesi yer almaktadır. Yine aynı madde başı içerisinde, bu bağlacın tekrarlanan kelimelerin arasına girerek kuvvetli istek, direnme bildiren bir söz olduğu da belirtilmekte ve bu işlev için “Çocuk, satıcıyı görünce şeker de şeker, diye tutturdu.” cümlesi örnek verilmektedir.

Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45), *da* bağlacının kuvvetlendirme işleviyle *ikileme* kurabileceğini söyleyerek “**araba da araba** yani, **ödev de ödev** olmuş” örneklerini verir.

Akyalçın’a (2007, s. 265, 362, 465) göre “ev de ev”, “ille de ille” ve “neler de neler” yapıları *ikilemedir*.

Ercilasun’a (2008, s. 46) göre bu kalıbın sabit ögesi olan *da*, pekiştirme işlevli “enklitik” (bk. 2.1.2.5.) bir dil birimidir: “aman da aman”.

2.2.1.2.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Taranan kitaplarda toplam 13 örneği belirlenen bu anlatım kalıbı, *da* aracılığıyla iki isim soylu ögeyi bağlaması dolayısıyla *bağlama öbeği*, tekrarlanan isim soylu ögeler olması dolayısıyla da *ikileme* görünümündedir. Bağlanan ögelerin aynı olması ve bir anlamsal işlev elde etmek amacıyla tekrarlanan ögelerin arasına sabit sözcük girmesi, yapıyı özel kılmaktadır.

Anlatım kalıbının içinde bulunduğu bağlamdaki görevine göre, 13 örneğin 12’sinde isim soylu ögenin sözcük türü *addır*. 1 örnekte ise isim soylu öge *zarftır*:

“Çal bir karşılama! -Sonra, Emine ile Râna’ya- Siz de takın zillerinizi de kalkın bakalım! Oooh... Başladı mı şimdi *şakır da şakır...*” (OCK-225)

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi, kalıbın isim soylu ögeleri yansıma sözcük olabilmektedir. Ayrıca aynı yazara ait belirlediğimiz iki örnekte, *da* bağlacı birbirinin tamamen aynı olmayan yansıma sözcükler arasına girmiş, böylece söz konusu dizilişe benzer yapılar ortaya çıkmıştır:

“Tellal: Ey ahali! Duyduk, duymadık demeyin. Tiyatroda fındık fıstık yemeyin. *Gümbe de gümbet, gümbet de gümbet*. İyi huylu ve orta boylu padişahımızın kafası tın’ tın ama kolları silme altın kızını istemeye yeltenen Keloğlan’a meydan dayağı atılacaktır. *Gümbe de gümbet, gümbet de gümbet. Gümbe de gümbet. Gümbe de gümbet.*” (TÖ-110)

“2.Yardımcı: Tak tak tak Tak tak tak Tak taka tak tak tak.

Yardımcı Kız: (Kapıyı açar) *Şıngır da mungır*.

2. Yardımcı: Aman kızım ben ettim, sen etme. Şu sözlerinin anlamını açıkla.” (TÖ-98)

Bir örnekte *da* sözcüğü “çocukları gıdıklarken veya güldürürken söylenen bir söz” (Türkçe Sözlük, 2005, s. 759) olan *gıdı gıdı* yinelemesinin arasına girerek ele aldığımız anlatım kalıbıyla yapıca aynı bir diziliş kurar:

“Tıp! *Gıdı da gıdı gıdı!* Üf püf! Tüh size be! Siz nerde, sanat nerde?” (TÖ-58)

Kalıbın isim soylu ögesi *iyelik eki* alabilmektedir ancak kalıbın yerine getirdiği anlamsal işleve göre, *iyelik ekinin* hangi isim soylu ögeye geleceği değişmektedir. Buna göre kalıp *ısrar etme* işleviyle kullanıldığı zaman *iyelik eki* her iki isim soylu ögeye de eklenirken kalıp *beğenme* işlevi için kullanıldığında, *iyelik eki* sadece ilk isim soylu ögeye gelmektedir:

“... Denizle toprak, yalnız onda ermiş visale

Ve kavuşmuş rüyalar, onda, onda misale.

İstanbul benim canım;

Vatanım da vatanım...

İstanbul, İstanbul.” (**ısrar etme işlevi** /NFK-114)

“*Motorun da motor* yani... Çok güzel, iri ve heybetli bir motor.” (**beğenme işlevi** / <http://78.40.225.138/~turkmok/tr>, Erişim Tarihi: 08.12.2012)

Bu anlatım kalıbının bazı örnekleri, *ek fiil* ile çekimlenmiş olarak kullanılmaktadır:

“Hacı Kalfa, karşiki dükkânlardan birine: “— Molla, bizim hocanıma İstanbul simidiyle beraber süt getiriver. diye seslenmiş, sonra bana dönerek: — Molla'nın *sütü de süttür* hani. Sizin İstanbul sütleri bunun yanında nargile suyu gibi kalır, demişti.” (RNG-134)

Beğenme anlamsal işlevini yerine getiren kalıp örneklerinde, kalıbı çoğunlukla, anlamsal işlevini destekleyici *ha, hani, doğrusu* gibi sözcükler takip etmektedir:

“O günlere dek duymadığım tadlar ediniyorum. ‘*Masa da Masaymış Ha*’ şiirini yazdığım zaman nasıl sevindiğini, beni nasıl yüreklendirdiğini hâlâ anımsarım.” (EC-29)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Orada üç dört gündür yan gelip mükemmel yemiş, içmiş; bu sabah da çıbanı deşilmiş, yarın, ya öbür gün taburcu ediliyormuş... Lâkin herifçioğlu sizi çok seviyor bey ağabey... Ah, *İrfan Efendiciğim de İrfan Efendiciğim*, diye boyuna sizden bahsediyor. Taburcu edilince size gelmek istiyor ama, Reha Beyle Ayvansaraylı Hıfzı Reisten korkuyor.” (OCK-200)

“ ‘Hayırlı, bereketli olsun,’ dedi Salman Sami. Dükkanı, rafları, masaları üçüncü seferdir, gene baştan aşağı dolaştı. Her yere dokunuyor, bakıyordu, durmadan da kendi kendine, ‘çok güzel, çok güzel, güzel,’ diye söyleniyordu, ‘pırıl pırıl, *pırıl da pırıl.*’ Bir daha son kez

gezdikten sonra geldi Poyrazın karşısında durdu: ‘Ne yapacağız şimdi Poyraz kardeşim, burası işimize yarayacak.’ ” (YK-484)

“Oğuz gelicek eda gelicek.. delinin biri *kapımda kapım* diye tutturacak ..Diğeri ana okulu kurma hayali ile başlayan yolculuğuna aşkla tekrar devam edecek gibi sanki..” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 17.06.2010)

“Benim cep telefonum yokken hep sevgilim vardı. Demek ki cep telefonu sevgiliden daha elzem değil. Onu bir kalem geçelim. Futbol ise zaten bir tür sevgili ancak *sevgili de sevgili* yani. Ne futbolsuz kalırım... Ne de sevgilisiz...” (<http://pazarvatan.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 08.12.2012)

“Eveet, Ft Island’ın 30 Kasım’da çıkacak olan son single’nın çıkış parçası ‘Distance’ dan bahsediyoruz efendim.. Albüm çıkmadan ilk kliplerini yayınladı grubumuz, iyi de yaptı.. Şarkı güzel, klip güzel, *güzel de güzel işte*” (<http://masalevi.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 08.12.2012)

“ne güzel bir yürüyüş sahnesidir o, *film de filmdir* haaa!!! canım çekti akşam internetten bulup izlemeli.” (<http://goksuk.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 09.12.2012)

“dünya rüyamda bir arkadaşımın evine misafir oluyorum. *ev de evdi* ama ha! epey aydınlık, büyük, beyaz bir salon. şömine, beyaz koltuklar. kenarda yuvarlak bir masa. üzerinde çeşit çeşit pasta-börek-çörek. birtakım tanımadığım zengin komşukadınlar da vardı.” (<http://ozgemor.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 09.12.2012)

“Bana kalırsa maksimum süreye en az 10 saniye girilmelidir... Öyle bir konuşma olabilir ki adam *yavaş da yavaş* konuşur ve süre 10 saniyeyi aşabilir...” (<http://forum.divxplanet.com>, Erişim Tarihi: 09.12.2012)

“İnsanoğlu beslenmek için tarım yapıyor, tüketmek için tarım yapıyor, toprağı ekip biçmesi gerek, toprağı ekip biçmek her yiğidin harcı olmadığı için bunu erkek üstleniyor, garibim kadının gücü nasıl yetsin, erkeğin *gücü de güç* şimdi hani,” (<http://ipekbocegiseslikadin.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 09.12.2012)

“Teyzemin oğlu, köpeğı ile kapıdan girdi.. köpeğı de ufak tefek... *Sevimli de sevimli...* — Ben adamı itinden tanıırım... dedim. Sonra da: — Yahu A.... bu it sana benziyor ya!... — Hı?.. Etti.. Yahu ne diyorsun Aydın abi.. dedi.” (<http://www.misakonline.com>, Erişim Tarihi: 09.12.2012)

2.2.1.2.2. Sözcük Öbeğı Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

İncelediğimiz kalıbı, Hatiboğlu (1971, s. 22), Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 129), Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45) ve Akyalçın’ın (2007, s. 265, 362, 465) *ikileme* saydığı, Ediskun (1999, s. 287, 307), Korkmaz (2003, s. 1116) ve Türkçe Sözlük’ün

(2005, s. 457) ise incelediğimiz kalıbın sabit ögesi olan *da*'nin bağlaçlığına vurgu yaptıkları daha önce belirtilmişti (bk. 2.2.1.2.).

Bize göre bu anlatım kalıbının, *ısrar etme* veya *abartma* anlamsal işlevlerini yerine getiren örnekleri ile *beğenme* anlamsal işlevini yerine getiren örnekleri, sözcük öbeği olma ve söz dizimi açısından farklı şekilde değerlendirilmelidir. *da*'nin eş görevli aynı iki ögeyi birbiriyle ilişkilendirmesi dolayısıyla, *ısrar etme* veya *abartma* anlamsal işlevlerini yerine getiren kalıp örnekleri, tartışmaya açık olmak üzere, *yineleme öbeği* sayılabilir. Bir öbek görünümündeki kalıp, cümle çözümlemelerinde bir bütün olarak değerlendirilmelidir:

“Kösem Sultan: Ne olmuş alay ettilerse? Onlar padişah kızı, buysa avrat pazarından alınma bir halayık! Kaç şehzade, kaç sultan doğurdu sana da, haseki oldu? Osmanlı törelerini unutuyorsun anlaşılın, oğlum.

Sultan İbrahim: *Töre de töre* (**yineleme öbeği / eksiltili ünlem cümlesi**)! Atalar değil mi töreleri koyan? Ölmüş kişilerin yasalarıyla mı davranacağım ben?” (TO-87)

ısrar etme anlamsal işlevini yerine getiren kalıp örnekleri, ya yukarıdaki örnek gibi tek başına ya da aşağıdaki örnekte olduğu gibi başka bir cümlede bir ögesi olarak *eksiltili ünlem cümlesi* durumundadır:

“Akşam avm yapalım dedim ama keşke demeseydim. Eşim oflayıp poflamaya başladı. Ece hanım *oyuncak da oyuncak* (**yineleme öbeği / eksiltili ünlem cümlesi / nesne**) diye tutturunca alışveriş hevesim kursağımda kaldı.” (<http://birmucizemvarr.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 08.12.2012)

Bu anlatım kalıbının *beğenme* anlamsal işlevini yerine getiren örnekleri ise *da*'nin *bağlama* işlevinden ziyade *pekiştirme* işleviyle kalıpta yer alması dolayısıyla *özne + bağımsız tümleç + yüklem* biçiminde çözümlenmelidir:

“Kasap: Alsam ne işime yarar ki Kadidi çıkmış fıkara

Çıraqlardan Biri: (*Yılışık*) Breh breh maşallah! Boynuzlara bak boynuzlara!

Öteki: (*Yılışık*) *Gerdan* (**ö.**) *da* (**bt.**) *gerdan* (**y.**) ha!” (GA-186)

2.2.1.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Ediskun (1999, s. 287, 307), bu kalıbın değişik örneklerinin ısrar ve beğenme anlamı verdiğini belirtir.

Güler'e (2003, s. 93) göre incelediğimiz kalıp, “aman da aman” örneğindeki gibi “yoğunluk”, “çay da çay” örneğindeki gibi “ısrar” bildirebilir.

Atabay, Kutluk ve Özel'e (2003, s. 130) göre *da* bağlacı, kullanımı sırasında türlü anlam özellikleri gösterir, türlü duyguları belirtir. Araştırmacılara göre "Eline sağlık, dedi bey, pilav da pilav olmu hani." cümlesindeki "pilav da pilav" dizilişi "övgü, abartma" anlam özelliklerini yansıtan bir kullanımdır.

Bize göre bu anlatım kalıbı; *ısrar etme*, *beğenme* ve *abartma* biçiminde üç anlamsal işlevi yerine getirebilmekte ve bu işlevlerin ikisi veya tümü, bir kalıp örneğinde aynı anda açığa çıkmamaktadır:

"eski sevgilinin evlenip hemen çocuk yapması kadar koymaz insana. çocuklara bakıp 'ah ulan azıcık alttan alsaydım, huyuna gitseydim, *okul da okul* demeseydim bu çocuklar benim olabilirdi' dersin" (**ısrar etme** / <https://eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 02.08.2013)

"Dılı da, geçer teknenin başına, yoğuracağını yoğurur, yapacağını yapar ve götürüp dayar ocağın taşına! *Bebek de bebek* olur doğrusu... Acep bakmayla doyulur mu ki.." (**beğenme** / ECG-41)

"Kayalca'nın taşları

Sarı da sarı saçları

Kefenini ısladı da

Ela gözün yaşları" (**abartma** / <http://www.zeybekoloji.com>, Erişim Tarihi: 08.12.2012)

2.2.1.2.4. Aynı veya Benzer Diziliş Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. "Selma: Çocuk olmadığına, artık on altısında kocaman kız olduğuna göre, şunu bilmelisin: Müşteri müşteridir, *müvekkil de müvekkil*. Bu kadın ise beni her seferinde aynı soğan kokan evine çağırıyor. Dolmalar, börekler hazırlıyor, bir yığın dalkavukluk... Bundan hoşlanmıyorum. Sonra da, şu kadar nafaka koparamazsan o adamdan boşanmam, nakaratından başka laf yok." (AA-45)

2. "Gemi batacaksa batır

İçindekiler ne kadar türkü yaksa

Gemi batır batacaksa

Kaptan kaptansa dalgaysa dalgalar

Yolcular da yolcu olsa" (ÖA - 307)

3. " 'otomatik vitesli *araba da araba* mı lan' diyen tiplerin akıl ve ruh sağlığına kasteden araba." (<http://www.eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 08.12.2012)

4. "Sevgiyi putlaştırmak ve aşırı hayalci *sevgi de sevgi* değildir." (<http://www.masonlar.org>, Erişim Tarihi: 08.12.2012)

Yukarıdaki ilk eğik yazılı örnek yapı, başka bir anlatım kalıbının (bk. 2.2.1.2.) unsurları arasına *dA* bağlacı girmiş biçimi olup ele aldığımız anlatım kalıbının anlamsal işlevlerini karşılamaktan uzaktır.

Yukarıdaki ikinci örnekte, *dA* bağlacı pekiştirme işleviyle yinelenen ögelerin arasına girmiş olup kullanıcının amaçladığı anlamsal işlevin yerine getirilmesinde etkili değildir. Nitekim söz konusu yapısı *dA* bağlacı olmadan da amaçlanan anlamı sağlayabilmektedir.

Yukarıdaki üçüncü metindeki eğik yazılı yapı, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevlerinden farklı bir anlamsal işlevi yerine getiren bir sözde soru cümlesidir. Yapıdaki yineleme, rastlantısaldir, elde edilmek istenen anlamsal işlev için bir zorunluluk değildir.

Yukarıdaki dördüncü metindeki eğik yazılı yapıda *dA* bağlacı asıl işlevi olan *pekiştirme* işlevini yerine getirmektedir. Yapının, incelediğimiz kalıbın açığa çıkardığı anlamsal işlevi yerine getirme gibi bir durumu söz konusu değildir. Ayrıca bu örnek yapı, incelediğimiz kalıbın yinelenen ögelerinden birisinin veya her ikisinin de *değil* ile olumsuzlaştırılmayacağını da göstermektedir.

2.2.1.3. *ev ki ev / alır ki alır vb.*

(*is./e. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki*) + (*aynı is./e. soylu öge ~ aynı ç. f.*)

Bu anlatım kalıbı, bir isim/edat soylu öge ya da çekimli fiilin tekrarıyla kendisi arasına *ki* getirilerek kurulmaktadır:

— Şu sizin çadırlarda çapraşık bir işi varmış onun!

— Sahiden üyle... Mübarek çocukcağızın işi *çapraşık ki çapraşık*...

— Senin anladığın nedir bakayım bu işlerden?" (OCK-124)

“Dağlarda ona buna uşaklık edip kömür yakardım.. Pamuk çapalardım.. Aldığım paradan arta kalırsa yetiştirdiğim çoluk çocuğa.. Yetti bu canıma.. *Yetti ki yetti*.. Duyunca bu toprak işini, yollara düştük can.. Yollara düştük.. Konalım dedik oraya...” (FO-93)

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) dizilişi; kullanıldığında bir anlamsal işlev açığa çıkarması, sabit ve değişken ögeler barındırması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi ve arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır.

Dizdaroğlu (1976, s. 17-18), yüklem türlerinden birisi olarak saydığı “pekiştirilmiş yüklem” için şu açıklamayı yapar: “Kökteş eylemler arasına takılar,

ünlemler, bağlaçlar, kalıplaşmış sözler ya da deyimler getirilerek yüklem anlamı pekiştirilir. Bu pekiştirmede sürerlik anlamı da saklıdır.” Araştırmacının bu açıklaması için verdiği örnekler arasında, incelediğimiz anlatım kalıbının örneği de vardır: “Hayat kimilerine göre *zor ki zor*.”

Şimşek’e (1987, s. 57) göre de incelediğimiz anlatım kalıbı bir “pekiştirilmiş yüklem” örneği olup “ikileme”dir ve “anlam olarak sürerlilik fiilleriyle birleşir.”

Ediskun (1999, s. 309), *ki* bağlacını anlatırken, bu bağlacın “okul **ki** okul!”, “Vapur **ki** vapur!”, “okudu **ki** okudu” gibi örneklerde olduğu gibi yinelenen kelimeleri bağladığı zaman *şaşma*, *beğenme* duyguları verdiğini belirtir.

Ergin (1993, s. 342), “sona gelen edatlar” içerisinde anlattığı *ki*’nin isimle fiili bağlarken izah, belirtme, kuvvetlendirme görevi gördüğünü; aynı bağlacın bu görevleri “it ki it, hanım ki hanım, belâ ki ne belâ, kız ki ne kız” gibi örneklerdeki gibi iki isim soylu ögeyi bağlarken de yerine getirdiğini söyler. Ergin’in Ediskun’dan farklı olarak *ki*’nin sadece tekrarlanan isim soylu ögeler arasındaki kullanımını örnekleme dikkat çekicidir.

Bilgin’e (2006, s. 325) göre de *ki* bağlacı yinelenen iki edat soylu öge arasında anlamı pekiştirir ancak bu edat soylu ögeler, “Bahar geldi vay ki vay.” ifadesindeki gibi mutlaka *ünlem* olmalıdır.

Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45) ve Akyalçın (2006, s. 269, 465, 602)’a göre bu anlatım kalıbının örnekleri *ikilemedir*. Özkan ve Sevinçli *ki* bağlacının; “da, ve, ama” bağlaçları gibi kuvvetlendirme işleviyle tekrar grubu oluşturabildiğini söyler. Araştırmacıların verdiği örnek şu şekildedir: “**Ev ki ev** olmuş”. Akyalçın da “eyvah ki eyvah, neler ki neler, uf ki uf” yapılarına ikileme sözlüğü içerisinde yer verir.

İpek (2009, s. 55), Türkçedeki pekiştirme edatlarını incelediği doktora tezinde, Türkçede pek çok edatın, ikileme oluştururken aynı zamanda pekiştirme görevi de gördüğünü söylemektedir. İpek’in bu tespiti için verdiği örneklerden birisi de “Gör ki gör” biçimindedir.

Görüşlerini başvurduğumuz araştırmacılar içerisinde sadece Ediskun ve İpek, değişken ögeleri çekimli fiil olan örnek vermiş; diğerleri, değişken ögeleri isim soylu olan örneklerle yetinmişlerdir.

2.2.1.3.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Kullanıcının vurgulamak istediği ögeyi, aralarına *ki* katarak yinelemesiyle meydana gelen bu anlatım kalıbı, genellikle, yinelenen ögesi metin bağlamı içerisinde

kendisinden önce söylenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Taranan 50 kitapta belirlenen 18 örneğin 13'ünde bu durum gözlenmiştir:

“Karısına doğru kadehini kaldırdı:

— Şerefine dedi. Karısı, sırtında sabahlığı, kıvrır kıvrır saçlarıyla, ne yapacağını, ne diyeceğini, hatta nereye bakacağını bilemeden bir kıyıya çekilmiş oturuyordu.

— **Afiyet olsun-** dedi..

— *Afiyet olsun ki afiyet olsun.*

— Şimdi artık hiç çaresi yok mu bunun?

— Yok.” (ÇA-46)

“Kocasını ölmüştür bu idirellezden bir gün öncesinde...

— **Vah** zavallı **vah!**...

— *Vah ki vah!* Hep acırız ona şinci bütün obacak!...” (OCK-16)

Kullanıcının kalıbı tercih etme nedeni, kendince önemli olan bir ögeyi vurgulamak olduğu için, belirlediğimiz kalıp örneklerinin, özellikle de değişken ögesi fiil olanlarının önemli bir bölümü eksilteli cümle görünümündedir:

“Dağlarda ona buna uşaklık edip kömür yakardım.. Pamuk çapalardım.. Aldığım paradan arta kalırsa yetiştirdiğim çoluk çocuğa.. Yetti bu canıma.. *Yetti ki yetti..* Duyunca bu toprak işini, yollara düştük can.. Yollara düştük.. Konalım dedik oraya...” (FO-93)

“Hani bazen deniyor ‘Teknem şurada isteyenler gidip yelken yapabilir’. Çok *yanlış ki yanlış...* Ne kadar iyi, tecrübeli allemi cihan denizci olursa olsun, tekneyi tanımıyorsa bir ‘Hiç’ olduğunu kabul etmesi gerekiyor insanların.” (<http://www.gezginkorsan.org>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Kalıbın değişken ögesi isim/edat soylu olduğunda, değişik sözcük türleri durumunda karşımıza çıkabilmektedir. Taranan 50 kitapta bulunan 12 örneğin 10'unda, değişken isim/edat soylu ögenin *ünlem* olması dikkat çekicidir. Belirlenen örneklerde Bu sözcüklerde *abov*, *vah*, *vay* ve *ah* sözcükleri **ünlem**, *dere* ve aslında bir sıfat olan *çapraşık* sözcüğü ise **ad** görevindedir. Ek olarak İnternet'te yapılan taramalarda, değişken isim/edat soylu ögesi **sıfat**, **zamir** hatta **bağlaç ve edat** olan örneklerle de karşılaşılmıştır. Bir İnternet taramasında, bu anlatım kalıbının değişken isim/edat soylu ögesi **sıfat** veya **zarf** olabilecek olanları, değişken isim/edat soylu ögesi diğer türlerde olanlarına göre çok daha fazla sayıda belirlenebilmektedir:

“Tek kelimeyle ‘aç ki aç’ bir ülke Tanzanya. Birleşmiş Milletlerin sağladığı yardıma korkunç ölçüde muhtaç ... tipik kara yazgılı bir Afrika ülkesi.” (**sıfat** / <http://www.yeniadana.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Tartıştın saygısızlık terbiyesizlik yaptın. *Hemen ki hemen* özür dile kusura bakma hatam olduysa falan. Yoksa canın tehlikeye girer.” (**zarf** / <http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Çatal Değirmen deresinden ormanın içine saptık iyice.. İn yok, cin yok... ‘Nereye doktor? Yolu sapıttık..’ ‘Çelik Hasan’a. *Dere ki dere...* Yeşilden almış tüm nasibini.. Bereket dolu ormandan açılmış topraklar, yanmış zamanın behrinde...” (**ad** / FO-244)

“Ulan serseri, sayın genel müdürümüzün bavulu hiç yere düşürülür mü lan? diye Aboov... *Aboov ki abov*, demek adam genel müdürmüş. Bırakıverdim bavulu, kaç Hasan.” (**ünlem** / Mİ-125)

“*ben ki ben* , fast foodcu gençliğin en önde giden şahsiyetlerinden biri !!! ev hayatına geçince nasıl envai çeşit yemek yapmayı öğrendim ailem başta olmak üzere çevremdeki herkes çok şaşırmıştı” (**zamir** / <http://www.turkstudent.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“bende insanım, o da insan...ama o suratla insan olunmaz inanın sevgili okurlarım...o baygın, yeni ot çekmiş bakışları bi görseniz, iğdiş edilmeye yakın bir köpek gibi süzerler sizi...tabi bunlar herkesin bildiği şeylerdir belki de...*yalnız ki yalnız* mersinde genelde bi grup vardır ki -allahtan vardır- bu gruba karşı bi tepki gibidir...” (**bağlaç** / <http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Sevgili Korhan Abay her zaman olduğu *gibi ki gibi* harikaydınız. Sanat sanat sanat... Sanat her şeydir.” (**edat** / <http://www.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Hem taranan kitaplarda hem de İnternet’te bulunan değişken ögesi isim soylu olan kalıp örneklerinin ikisi hariç hiçbirinde, değişken isim/edat soylu öğeleri herhangi bir çekim eki almamıştır. İsim/edat soylu öge, aynı eserde belirlenen iki örneğin birinde *iyelik ve bulunma durumu*, birinde de *çokluk ve bulunma durumu* eklerini almış ve bu durum anlatım kalıbına zarar vermemiştir:

“Öyle diller döküyormuş ki, o kadar olur. Kız diyormuş, aptallığı bırak. Kocca çiftliğe hanım olacan. Altında tomafıl, dudakların boyalı. Astığın astık, kestiğin kestik. Yediğin önünde, yemediğin ardında... Cemşir’in içi hasretle yandı, gözleri umutla parladı: — *Ardında ki ardında* Reşit. Aklıma gelmiyor mu, içim yanıyor!” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 342)

“Köse karşılık vermiyor, boyuna baş sallıyordu. Yaşlı dayattı: — Söyle, var mı? — Yok, demek zorunda kaldı köse. — Yoksa ne zoruma? Cebime gireceğe bakarım ben! — Doğru. — Hem canım, Halkçılara güç mü yeter? Top onlarda, tüfek onlarda, dağ taş asker

onlarda... — **onlarda ki onlarda..** Kabak Hafız kahvesini h p rdetirken, cüzdanına yerleştirdiği beş onluğu düşünüyordu.” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 131)

Kalıbın değişken isim/edat soylu ögesi *olumsuz* olabilmekte, bu durumda değişken isim/edat soylu  ge, *isim/edat soylu  ge + değil* biçiminde olabildiği gibi, eksilti ile sadece *değil* de olabilmektedir:

“— 0+0+6 = 6

— rosso uyanıklık yapma  le diil hehangi bi sayı eklemek yok işlem orda yazıyo

— 6= 0+0+0

— *değil ki değil* bulamyolar bulamyolar” (<http://www.erenet.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Belirlediğimiz örneklerde kalıbın değişken isim/edat soylu ögesi, çoğunlukla tek sözcük olmakla birlikte, değişik türde öbek biçiminde değişken isim/edat soylu ögeleri olan anlatım kalıbı örnekleri de belirlenmiştir. Değişken isim/edat soylu ögesi, aynı eserde belirlenen aşağıdaki örneklerin ilkinde *sıfat tamlaması*, ikincisinde * nlem öbeği*,  c nc s nde *deyimdir*:

“Bir heye dese.. — Ah dese... — Akılsız iste. Kocca Muzaffer bey çiftliğine hanım olacan. Öyle değil mi? —  yle ki, o biçim! — **O biçim ki o biçim!** — Hep kurtulacağız. Dirlik mi şu? — İtten reziliz.” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 339)

“Bir insan bir isi kafasına takmasındı. Taktı mı, bırak. Allem eder, kallem eder üstesinden gelirdi. Ramazan efendi de gelecekti Allah'ın izniyle. Geline de değme keyfine, tadından yenmiyecekti! Bunları Hamza'yla Cemşir'e anlattığı gün, ikisinin de gözleri parlamıştı: ‘— Allah be Reşit, Allah bel!’ ‘— **Allah be ki Allah be** Reşit emmi..’ ‘— Hani biliyon mu, tadından yenmez ha!’ ‘— Yenmez ki yenmez!” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 136)

“— Seni yanımdan t be ayırmam. Dükkanın canı cehenneme... Reşit dükkanına şoyle bir baktı: — **Canı cehenneme ki canı cehenneme..** — Giritli'nin dükkanının da canı cehenneme değil mi o zaman? — Tabi yahu.” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 182)

Belirlediğimiz  rneklerle göre, değişken ögesi çekimli fiil olan örneklerde, anlatım kalıbı, fiil *kılınışı* açısından bir sınırlama yapmamakta, değişken fiil ögesi farklı kılınışlarda olabilmektedir. *Olumsuz* da olabilen ve çoğunlukla *bildirme* kipleriyle çekimlenen bu fiil; *emir*, *gereklilik*, *istek* gibi tasarlama kipleriyle de ekimlenebilmektedir:

“Heye abooov, ben kaç gündür her bişeyi unutmuşum, de hele bana gasaba yerinde kaç gündür tatili gurban bayramının?

Dimesin mi,

— Dööört!

‘Dert’ diyecektim herife, hancının ne suçu var ki? *Yandık ki yandık...* Yalvar yakar, hancıdan az daha borç para aldım...” (Mİ-11)

“Her taraf pırıl pırıl;

Toz yağmuru, samandan.

Rüyada bastırıldım,

Ses geliyor ormandan...

Süzülmüş ki, süzülmüş,

Son kelime, harmandan;

Altından bir anahtar,

Ses geliyor ormandan...” (NFK-128)

“ama malesef ki ezel dizisinin flashbacklerde lost dizisini bile donunda salladığı bir döneme denk gelen böylesine acemice bir kurgu çıkarmışlar ortaya. *olmamış ki olmamış.*” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“— Ulan Etem atıyorsun, Yemen’deki Yemen çingenesi ile buradaki birbirine uyar mı?

— Hepsi uymaz! İlle velâkin bazı sözler *uyar ki uyar...* Söz misali, bizim Romanes dil zati benzer tatlı aş (aşure)...” (OCK-161)

“ ‘Biz himaye etmeden dağda eşkıya yaşamaz sanırdık. Vali Bey, gel gör ki, biz de şaştık, yaşıyor, yaşıyor işte. Hem de nasıl! Kasabamızın gül adını beş paralık ederek. Yaşıyor, *yaşıyor ki yaşıyor.* Hepimizi de öldürecek,’ dedi, gene dili diline dolaşıp ter içinde kaldı. (Yaşar Kemal / İnce Memed 2 - 338)

“Ürküntüyle Tuğrul’a baktı o da... ‘Uğursuzluk var, aaaah,’ diye de içini çekti. ‘Gelecek,’ dedi, gene Tuğrul’dan yana baktı. ‘Olsun, gelecek, hem de ne gelecek... *Gelecek ki gelecek...*’ Petaniyaların ipini çekerken, bir gözü denizin üstündeki kuşta koşarken, ‘gelecek,’ diye bağırdı. ‘Ne olursa olsun gelecek.’ ” (<http://www.belgeler.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“bir başkası şarapçıyı omzundan itti:

— Gidiyor lan, koş!

— *Koş ki koş!*

— Sonra vallaha.. Çakıyorsun ya?

— Çakmaz olur mu? Kaçın kurası o?” (Orhan Kemal / Müfettişler Müfettişi -13)

“rotasyon *olmalı ki olmalı..*bazılarının iktidarı bitmeli ..” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Reşit heyecanlandı:

— O zaman tadından yenmez. Olmadı mı? Beynine bir kurşun deyyusun..

— Tamam. Allah bu, kimbilir... son yasımızda belki de...

— Doğru.

— Sürdüğü dem, devran da yeter. Biraz da biz gönenek!

— *Gönenek ki gonenek.. — Seni yanımdan tobe ayırmam.*” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 182)

Kalıbın çekimli fiili çoğunlukla, emir dışında, eksiz kişi durumu olan *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Nitekim taranan kitaplarda belirlenen, değişken ögesi fiil olan altı örneğin beşinde fiil *üçüncü teklik* kişi, birinde *birinci çokluk* kişi durumundadır. Bu sonuç, kalıbın değişken isim/edat soylu ögesinin daha çok çekim eki almadan kalıpta yer alması gibi, kalıbın değişken fiil ögesinin de daha çok, kip eki dışında bir çekim eki almadan, üçüncü kişi durumunda kalıpta yer aldığını göstermektedir. Bununla birlikte sayıca az da olsa İnternet’te, fiil ögesi farklı kişi eklerini almış kalıp örnekleri de belirlenebilmiştir:

“— Kankim olur canım olur.. hatta nikah şahitleri bile olabilirim herkes mutlu olsun tek dileğim

— yalana gel

— yalan deel yaa *yaparım ki yaparım...*” (<http://www.hocam.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Sen ki, unutulmuş nemaları verdin Sen ki, yerle yeksan olmuş konut paralarını verdin hatta 94 de sistemden çıkmış nemazedelerin parasını *verdin ki verdin*, Allah var, doğru...” (<http://ekonomi.haber7.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“— Ulan tam da baltayı taşa vurduk ha! dedi. Öteki başını salladı: — *Vurduk ki vurduk.* — Dedikleri müfettiş bu herhalde? — Tamam, bu, bu!” (Orhan Kemal / Müfettişler Müfettişi - 217)

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısı; incelediğimiz anlatım kalıbıyla ögeleri, ögelerinin dizilişi ve kullanıldığında yerine getirdiği anlamsal işlev açısından benzeşen ancak bağımsız ya da bu anlatım kalıbının bir türü olarak anlatım kalıbı sayılamayacak bir söz dizisidir:

“Süreyya beyin bir tanıdığı varmış, o tanıdığa telefon edildi, iki gün sonra bir kamyon odun Kâzım beyin kayınbabasından kalan arsaya yığıldı, *odun ki ne odun*, halis meşe ki, küt küt...” (Mİ-152)

“Allah seni inandırсын, dağlar, taşlar inim inim inlemeğe, yerler, gkklr haşye-tullah’tan zangır zangır titremeğe başladı. Bir de arkama *döneyim ki, ne döneyim?* Yasin ağa heyecandan safi dikkat kesilmisti.” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 96)

“Belâ ki ne belâ, kız ki ne kız” örnekleri ve “*ki* edatı yine bu izah, belirtme, kuvvetlendirme fonksiyonu ile iki isim unsurunu da birbirine bağlayabilir.” açıklamasıyla Ergin’in (1993, s. 342) de dikkatini çekmiştir.

İpek (2009, s. 55), (*is. soylu öge*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu un*) yapısının *ki*’siz biçiminin de örneğini vererek aslında yapıda anlamın sağlanması etkili ögenin *ne* sözcüğü olduğunu da göstermiş olmaktadır. İpek’e göre “Bela ne bela” yapısı bir “ikileme”dir ve bu yapıdaki *ne* sözcüğü bir pekiştirme edatıdır. İpek gibi Demircan’a (1990, s. 71, 83, 88) göre de bu yapı bir *ikileme*dir: “güzel ki güzel”. Ayrıca bu ikilemenin yinelenen ögeleri çekimli fiil olan ve başında *bir* sözcüğü bulunan biçimi de vardır: “bir okur ki ne okur”.

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısı, *ne* soru sözcüğünün bu dizilişle sağlanan anlamdaki rolü nedeniyle anlatım kalıbı değildir. *Ne* sözcüğü, iki tarafı *ki* ile bağlanan yapının ikinci tarafının başına gelerek yapının ikinci tarafının ilkiyle olan ilişkisini, normal *ki*’li cümleye dönüştürmektedir. Ayrıca *ne* soru sözcüğü bu dizilişte, yapının ikinci kısmını sözde soru cümlesi yapmaktadır. Böylece yapının kullanılmasıyla sağlanan *şaşma* ve *abartma* gibi anlamsal işlevler, bu yapının tamamına ihtiyaç duyulmadan sadece (*ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) kısmıyla da elde edilebildiği ve söz konusu yapı, bir dizilişin anlatım kalıbı olabilmesi için belirlediğimiz ölçütlerden birisi olan *kullanıldığında yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlama* maddesini karşılamadığı için bu yapı bize göre bir anlatım kalıbı değildir.

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısının, *ne* yerine *nasıl*, *ne kadar* sözcükleri gelebilen; soru sözcüğünden sonraki ögesi, soru sözcüğünün önündekiyle tamamen aynı olmayan; *ne* ile *aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.* arasına sıfat ya da zarf girebilen; soru sözcüğünden sonraki bölümü olmadan oluşabilen değişik biçimleriyle de karşılaşılabilmektedir. Bu derece değişik biçimlere girebilmesi de yapının anlatım kalıbı olmadığının kanıtı gibi görünmektedir:

“Eee bugün bazar olduğundan habarın yok mu? Amanın *yandık ki nasıl yandık* gene... Doğru ya, bugün bazar ya...” (Mİ-12)

“Gaymakam, — Çık baba çık kürsiye, dedi. — Neriye? diye sormuşum. — Aha şu yüksek yere. *Şaşgının ki nasıl şaşgın*, çıkıverdim yüksek yere.” (Mİ-13)

“— Aman Bey'im... Gazeteci miydi o? Nerenin gazetecisi? — İstanbul'un gazetecisi ki, kalemine hükümetin güç yetiremediği bir gazeteci!... — Resmini çekti mi senin? — Çektirdi Bey'im... *Çektirdi ki ne güzel!* — Gördün mü? Yaşadın!” (KT-237)

“Aman sabır... *Sabır ki ne kadar!*... Gecenin planını unutma! Bunun yolu sezdirmemektir ve de sağ kulağından sol kulağına duyurmamaktır” (KT-332)

Bu yapının *şaşma*, *abartma* anlamsal işlevlerini sağlayan bir başka biçiminde de *ne* sözcüğünden sonraki bölüm, hep *gör-* ya da *bak-* fiilinin *emir-istek* kipi *birinci* ya da *üçüncü* kişisiyle çekimli hâlidir:

“Bunlar ağaç gövdelerini siperleyip hamama yanaştılar ve de birbirlerine omuz verip hamamın kubbesine çıktılar, gözlerini ışık fincanlarına uydurup aşağıya *baktılar ki, ne baksınlar* ve de *ne görsünler...* Fukara Hindiya Sultanı, durum-vaziyeti gözüyle görmesiyle iki hopladı, iki ofladı, kubbeye sarıldı ki, niyeti dişleriyle yırtıp açmak, girip temizlemek...” (KT-331)

“Canından bezdiği bir gün, ayakları çeke çeke bu ülkeye götürmüş onu. Bir de *görmüş ki, ne görsün*, bir ana baba günü sanki!” (ECG-82)

“ ‘Devlet kuşunu göz göre göre, ürkütüp uçurduk! Peki, şimdi sen ne halt edeceksin kavat imam?’ demekteyim. Ağlayıp dururken bir de *baktım ki, ne bakayım*, yüreğim ferah değil mi? Yüreğimi, bizim Yedi Çınar Yaylası'nın poyraz rüzgârı sanki yıkayıp temizlemiş ki, Allah sayesinde dupduru etmiş...” (KT-361)

“Bakar ki ne baksın” yapısı, Türkiye Türkçesindeki tüm deyimleri inceleyen Sinan'a (2000, s. 204) göre ise *ki*'li bağlı cümle biçiminde *deyimdir*.

Bu yapı da bize göre bir anlatım kalıbı değildir. *Ki*'li bağlı cümlelerde yardımcı cümle konumundaki *ki*'den sonraki cümlenin fiil yüklemine, cümle bütünüyle Türkçenin yapısına uygun olarak *yardımcı cümle + ana cümle* biçimine dönüştürüldüğünde, ana cümlenin çoğu zaman sebep bildiren ad-fiilli bir ögesi olacak biçimde *birinci* ya da *üçüncü* kişi emir-istek kipiyle çekimli olması, sık karşılaşılan bir durumdur. Ayrıca yapının *ki*'den sonraki bölümünde sadece *bak-* ve *gör-* fiillerinin, o da *birinci* ya da *üçüncü* kişi emir-istek kipiyle çekimli olmak şartıyla kullanılması, yapının *ki*'den sonraki bölümünün de bir cümle bağlayıcısı olduğunu düşündürmektedir. Nitekim Ediskun (1999, s. 305) ve Korkmaz'a (2003, s. 1127) göre “bir de ne göreyim” sözü, “cümle bağlayıcısı”dır.

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısının bir başka biçiminde ise, *ki*'den önceki cümle çekimli fiil olup *ki*'den sonraki öge, bu çekimli fiilin ad-fiil durumudur:

“Davul dom dom dom, zurna dittiridit, İzmir Marşı...

— Yaşaaa, varol, nurool! Sana canımız feda...

Plofi.. *Gitti* adamın kabağı. *Ki ne gitme*...

— Ulan ne yaptınız?

— Elimizden kaydı muhtar emmi.” (Mİ-105)

“Bunu yaptığım anda da ip kopmuş olacak. Artık ne kadar düğümlenmeye çalışırsan çalış, *koptu ki ne kopuş*. O yüzden yapamam işte. Kopmamış ipi bile bir yerlere germeye gücüm yetmezken, bir de koparırsam...” (FH-26)

İsim-fiilli bu diziliş, ad-fiil ekinin sabit ek durumunda olması ve ad-fiilin, yapıyla amaçlanan anlamsal işlevlerin açığa çıkmasına katkı sağlaması dolayısıyla, (*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısının anlatım kalıbı sayılmaya en yakın biçimdir ancak yapının, *ne* sözcüğünün varlığı nedeniyle sıradan bir *ki*'li bağlı cümle görünümünü sürdürmesi ve yapıyla sağlanan anlamsal işlevlerin, kalıbın bütünüyle değil de ağırlıklı olarak hâlâ bir tür zarf işlevi gören *ne* sözcüğüyle açığa çıkması, yapıyı anlatım kalıbı olmaktan uzaklaştırmaktadır.

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısıyla diziliş ve öge olarak benzeşen, bu yapıyla sağlanan anlamsal işlevlere benzer anlamsal işlevler sağlayan ve bu yapı gibi anlatım kalıplarının genel özelliklerinin bir kısmını karşılamaları nedeniyle anlatım kalıbı olup olmadıkları noktasında bizi tereddüte düşüren bazı yapılar da belirlenmiştir. Bu yapılarda *ki* sabit ögesinin yerini *ama*, *hem de* veya *da* almıştır.

Bunlardan birisi (*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ama ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısıdır. Demircan'a (1990, s. 83, 88) göre sabit ögesi *ama ne* olan diziliş de bir *ikilemedir*: “sıcak ama ne sıcak / yaptı ama ne yaptı”. Yapının bazı örnekleri şu şekildedir:

1. “Gelgelelim bir de zevzekler var ki... Canından bezer insan zevzekler ‘konuşmaya’ başladı mı. **Tatsız, ama ne tatsızdır** sözleri. Abuksabuk konuşurlar.” (NU-109)

2. “İşte tam o umutsuzluk sıramda, bir düdük öttü. **Düdük ama, ne düdük**... Anadan doğma sağırın duyacağı bir düdük.” (AN-68)

3. “Ne yapsın babaları, birer birer geçirmeyi düşünmüş çocuklarını, almış birini kucağına. Irmağın ortasına kadar varmış, varmamış bir çığlık duymuş arkadan... Bir de dönüp bakmış ki, ne baksın, kurdun biri dağdan aşağı *iniyor ama, ne iniyor*, çocuğunun üstüne doğru! Geri dönüp de onu kurtarayım derken ayağı bir taşa takılıp da düşmesin mi, kucağındaki ile beraber...” (ECG-77)

4. “O zaman biz köycek hooop uçacağız yolun başına, milletvekilimizi *karşılama*. *Ama ne karşılama*, düşman başına, ‘Seni gidi seni, yıllardır bizi uyutursun ha..’ Varsa yoksa koltuk. Otur bakalım şimdi o kırık çanakla oturabilirsen koltuğuna.” (Mİ-101)

5. “Bir telgraf geldi, ‘Avam’dan birini istiyorlar, seni tayin ettik diyorlardı. Pek hoşuma gitmişti ‘avam’dan biri olmam... Yapamam, dedim, yaparsın dediler, kalktık, *gittik*. *Ama ne gidiş* beyefendi? Ne yol var, ne iz.” (MŞE-10)

6. “Demek, bir yabancının karısı olmak için beni bırakacaksın? Munise cevap vermedi, sadece *güldü*. **Fakat ne gülüş!** Zalim, şimdiden onu benden ziyade seviyordu.” (RNG-271)

7. “İçim İstanbul’u *çeker olmuş, ama nasıl çeker olmuş!* Sıla hasreti bunun yanında hiç... Yerimde durmak geçmiş! Kendimi zorla tutmasam, duvarı aşıp tek başıma İstanbul yoluna düşeceğim.” (KT-361)

Örneklerin ilki, daha önce (*is. soylu öge*) + (*ama*) + (*aynı is. soylu öge*) formülüyle verilen (bk. 2.2.1.6.) anlatım kalıbının bir örneğidir. Bu örneği diğerlerinden farklı kılan, aslında sıfat ya da zarf olmaya uygun *tatsız sözcüğünün* tekrarıyla arasına girerek bağlaçlık görevinin dışına çıkan ve yapıyla sağlanan anlamsal işlevin açığa çıkmasında, etkili olan *ama* sözcüğüdür. *Ne* sözcüğü, söz konusu anlamı sadece pekiştirmektedir.

İkinci ve üçüncü örneklerde, *ama* bağlaç görevi görmekte ve dizilişle elde edilen anlamda *ne* sözcüğü etkili olmaktadır. Bu yüzden bu yapılar, anlatım kalıbı değildir.

Dördüncü ve beşinci örneklerde, (*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısı için de belirlediğimiz bir durum gerçekleşmiş, dizilişin *ne* sözcüğünden sonraki ögesi *ad-fiil* olmuştur ancak bu örneklerde de *ama* bağlaç görevi gördüğü ve dizilişle elde edilen anlamda *ne* sözcüğü etkili olduğu için, bu yapılar anlatım kalıbı değildir.

Altıncı örnekte, *ama*’nın yerine aynı işlevi gören *fakat*’ın, yedinci örnekte de *ne*’nin yerine *nasıl*’ın tercih edildiğini görmekteyiz ancak bu değişiklikler, söz konusu yapıların anlatım kalıbı olmasını sağlayacak durumlar değildir.

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısıyla diziliş ve öge olarak benzeşen, bu yapıyla sağlanan anlamsal işlevlere benzer işlevler sağlayan

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*hem de ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısı da belirlediğimiz ölçütlere göre anlatım kalıbı olmaktan uzaktır. Bu yapıyla ilgili bazı örnekler şu şekildedir:

1. “Yıllar yılı uğraşarak, didinerek sobasını kış akşamlarında uğruna çalışacağı bir erkek olmadan yakmıştı ama, işte cenazesinde bir **erkek**, *hem de ne sevimli bir adam*, *hem de ne efendiden bir adam* nasıl üzülmüş, nasıl çalışmıştı. Bir acıma duygusuyla mı gelmişti? Kesinlikle hayır.” (SKA-23)

2. “Karısı dinlemiyordu bile. Laf olsun diye: — Allah büyük, hiçbir şey yapamazlar, dedi.

- **Yapamazlar** ha, *hem de nasıl yaparlar* görürsün.” (ÇA-31)

3. “Birdenbire ismimle çağırılıyorum. Eyvah, gene bir tanıdık mı? Dönüyorum. Tamam, bir **tanıdık**. *Hem de ne tanıdık*. Yalnız babamı değil, dedemi bile tanıyan eski bir ahabap, şu yıllarca önce, çiftliğe gelip, kargaşalı şehirlerden bahseden, bir buğday başağının tanelerini sayıp, Fesuphanallaah! diyen beyefendi, bir eski Yüksek Mahkeme üyesi!” (OK-64)

4. “ ‘Tamam, oldu. Yarın balığa... Öbürsü gün kasabaya. Üçüncü günün sabahı tabanca elinde. Ben gelinceye kadar siz de adayı bir iyice beklersiniz. Baytarla birlikte. Ha, tabancanın yanında bir çuval da mermi.’ ‘*Bekleriz ki, hem de ne bekleriz*, adada kuş uçurtmayız.’ ” (YK-207)

5. “Çok fazla sürmedi, dört ay içinde altgeçit **yapıldı**. *Hem de nasıl yapıldı*, kardeş kasabadakinin aynı.” (Mİ-80)

6. “Bu yalnız kalmayı fırsat bilen ev sahibi kadın, ‘Dostun çok güzel kadın’ dedi. ‘*Hem de ne kadar kibar*. Ali Beye bakma, o hep şıfıntıları getirir.’ Sonra ahabapça güldü.” (SKA - 16)

7. “— Ama bildiğin gibi değil, çok, pekçok enayi var... — Bilmez olur muyum? Vardır. *Hem de ne enayiler...*” (AN-47)

8. “Bugün öğleden sonra Etem, eve *düşmesin mi?... Hem de ne düşüş?* Belinde pancar renkli kuşak yok. Üstelik, haspanın düz lâcivert mintanının boynunda beyazlı, yeşilli bir boyunbağı... Baştaki siyah fes de yeni kalıptan çıkmış...” (OCK-159)

9. “Eyvahlar olsun, desenize ki, bizim adımız artık todi kavgalarının içine de adamakıllı *girmeğe* başladı... *Hem ne şekilde bir girişle!*...” (OCK-257)

10. “— Okuldan ne haber? diye sordu.

— Sorma. (Boğazını gösterdi.) Burama kadar şiirle doluyum. *Hem de ne şiir!* Üç saat birbir üstüne Milton. Gökyüzünde savaştık durduk. Yıldırımlar, gök gürültüleri...” (YA-73)

11. “Silâhtar Yusuf: Hayrola sultanım? Bir yaramaz haber mi var? Gönlünüze aykırı bir durum mu var?

Kösem Sultan: Var ya *var...* **Hem de nasıl!** Hünkâr sıkıntıda! Hiç bir şey sezmedin mi sen?" (TO-18)

12. "Fakat bir taraftan da mütemadiyen *sualler*, **hem ne münasebetsiz sualler** soruyordu." (RNG-278)

Bu yapının sabit ögelerinden *hem* bağlacının işlevlerinden birisi açıklayıcı nitelikte olan ikinci cümleyi birinciye bağlamaktır (Türkçe Sözlük, 2005, s. 876). Ayrıca Türkçe Sözlük'e göre bu bağlacın *hem de* biçimi de "anlamı güçlendirmek, bir veya daha çok ögeye bir başkasının da eklendiğini belirtmek için kullanılan bir söz"dür. Yine Sözlük'ün aynı maddesinde *hem de nasıl* öbeği için "pek çok, çok iyi" açıklaması bulunmaktadır. *Hem de* öbeği, Hacıeminoğlu (1992, s. 232) ve Korkmaz'a (2003, s. 1130) göre de *üsteleme bildiren bağlaçtır*.

Bu bilgiler ışığında üstte verdiğimiz örneklere baktığımızda, farklı oluşum ve diziliş özelliklerine sahip bu örneklerde *hem de*'nin üsteleme bildiren bir bağlaç olarak işlevine devam ettiğini, ardına eklenen *ne*, *nasıl*, *ne kadar* gibi soru sözcüklerinin de bu yapılara *şaşma*, *abartma* anlamsal işlevlerini kattığını görmekteyiz. Bu nedenlerle (*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*hem de ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısı bize göre bir anlatım kalıbı değildir.

Yukarıdaki örneklerin ilk ikisinde *hem de ne / nasıl* sabit öbeği, yukarıda belirttiğimiz işlevleri yerine getirmekte olduğu ve *hem de ne / nasıl* sabit öbeğinin önündeki ve ardındaki unsur aynı olmadığı için bu örnekler anlatım kalıbı olamaz.

Üçüncü, dördüncü ve beşinci örneklerde, *hem de ne / nasıl* sabit öbeğinden önceki ve sonraki unsur aynıdır ancak açık bir biçimde bu unsurlar *hem de* ile bağlanmış ve *ne / nasıl* sözcüğü, bu unsurların ikincisine değişik anlamsal işlevler katmıştır. Dikkat çeken bir başka nokta da kullanıcının *hem de ne / nasıl* sabit öbeği öncesinde *nokta* ve *virgül* kullanarak noktalama işareti öncesindeki kısmı ayırma isteğidir. Dördüncü örnekte kullanıcı *hem de* bağlacının önüne bir de *ki*'yi ekleyerek kurduğu cümleliğin bağlı cümle olduğunu açıkça göstermiştir.

Altıncı örnekte *hem de* bağlacını takip eden soru sözcüğü *ne kadar*'dır. Yedinci örnekte *hem de ne* öbeği ve ardından gelen unsur, farklı bir kullanıcının sözünün üstüne söylenmiştir.

Sekizinci ve dokuzuncu örneklerde, dizilişin ilk bölümünde farklı bir yapıya sahip olan değişken unsur, *hem de ne / hem ne* sabit öbeğinden sonra yinelenirken *ad-fiil* hâlini almıştır. Dokuzuncu örnekte *hem de* bağlacı sadece *hem* biçimindedir.

Dokuzuncu ve onuncu örneklerde, *hem ne / hem de ne* sabit öbeğinden sonra gelen unsur, *hem ne / hem de ne*'den önce de söylenmiştir ama *hem ne / hem de ne*'nin hemen önünde değildir.

Onbirinci örnekte, kullanıcı *hem de nasıl* sabit öbeğini, amaçladığı anlamın ifadesi için yeterli görerek bu öbektan sonra gelmesi gereken ögeyi söylememiştir.

On ikinci örnekte, *hem* bağlacı cümlelerin değil de nesnenin ve bu nesnenin tekrarının arasındadır ama sonuçta yine bağlaçtır.

(*is. soylu öge*) + (*dA ne*) + (*aynı is. soylu öge*) yapısı da (*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki ne*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) yapısıyla diziliş ve öge olarak benzeşen, bu yapıyla sağlanan anlamsal işlevlere benzer işlevler sağlayan, ancak belirlediğimiz ölçütlere göre anlatım kalıbı olmayan bir diziliştir.

Koç'un (1996, s. 257) *dA* bağlacı ile ilgili belirlemelerinden biri de bu bağlacın söze *övgü* ve *abartma* anlamı katmasıdır. Koç'un bu açıklama için verdiği örnekler şu şekildedir: "Baklava **da** baklavaymış doğrusu. / Pilav **da** pilav olmuş hani. / Pilav **da** ne pilavmış ama... / Dostun **da** ne dostmuş ya..."

Yukarıdaki örneklerin son ikisinde, *dA* bağlacının ardında bir *ne* sözcüğü bulunmaktadır ancak araştırmacı, verdiği tüm örneklerde ortaya çıkan *övgü*, *abartma* anlamlarını *dA*'nin sağladığını düşünmektedir. Koç, ayrıca bu örneklerle ilgili olarak şöyle bir açıklama yapmaktadır: "Konuşma dilinde, değişik bir ezgiyle, bu tümceler olumsuzluk da belirtir. Örneğin, 'Dostun da ne dostmuş ya' tümcesi, tümcenin ezgisine göre, 'ne kadar iyi dostun varmış' anlamına gelebileceği gibi, 'ne kötü dostun varmış' anlamına da gelir."

Koç'un verdiği örneklerin ilk ikisinin benzerlerine, Ediskun (1999, s. 307) ve Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45) de değinmiştir. Ediskun'a göre "Top **da** top yani!" örneğinde olduğu gibi *dA* bağlacı "yinelenmiş adın arasına girerse **beğenme** anlamı verir ve ünlem cümlesi kurar." Özkan ve Sevinçli de, *dA* bağlacının kuvvetlendirme işleviyle *ikileme* kurabileceğini söyleyerek "**araba da araba** yani, **ödev de ödev** olmuş" örneklerini verir.

Bize göre (*is. soylu öge*) + (*dA*) + (*aynı is. soylu öge*) yapısı, sağladığı çeşitli anlamsal işlevler ve bu işlevlerin açığa çıkmasında *dA*'nin etkisi dolayısıyla başka bir anlatım kalıbıdır (bk. 2.2.1.2.). Bu yüzden sabit ögesi *da ne* olan yapının örnekleriyle (*isim öge*) + (*dA*) + (*aynı isim öge*) yapısının örnekleri ayrı ayrı değerlendirilmelidir.

(*is. soylu öge*) + (*dA ne*) + (*aynı is. soylu öge*) yapısıyla ilgili belirlenen örnekler şu şekildedir:

“ ‘Koruma’ Serdar’ın ‘mezbûhâne’ çabasına, tehditlerine -hatta savurduğu birkaç tokata- rağmen, ‘kızlar’ akla ziyan bir telaş içinde, poz üstüne poz veriyor; çekilen her kareye girebilmek için, birbirlerini eziyorlar: *pozlar da, ne pozlar*: aşağılık ‘porno’ dergilerine yakışır göz süzmeler, dudak yalamalar; ‘silikon’la abartılmış göğüslerin, sutyenlerden taşırılması vs!” (Aİ-197)

“Müfit, ‘şehvet arsız’ bir kadın uğruna, o geceki yükü, Müge’nin sırtına yıkmıştı; işin gerçeği bu, ama; ‘huzursuzluğunun’ asıl sebebi, görevini ‘kaytarması’ mı; yoksa, olanca ‘safiyeti’ ile ona gönül vermiş Müge’yi, önüne çıkan ilk fırsatta, ‘aldatması’ mı? Burası, yeterince aydınlık değil! *Fırsat da, ne fırsat!* 70’lerin ‘terör yuvası’ Ankara’sından, varla yok arası hatırlayabildiği, kedi saçlı bir Dilân; 90’ların ‘müstekreh Beyoğlu’nda, ‘seks düşkünü’, mütecaviz bir kadın olarak karşısına çıktı”. (Aİ-207)

“Sonra, fazla bir teklifsizlikle koklar gibi yanaklarımı öperek: — Görüştüğümüze memnun oldum, elmas kızım. *Gülbeşeker de ne Gülbeşeker!* Sahiden insanın yiyeceği geliyor. Yanıp tutuştukları kadar varmış, dedi.” (RNG-290)

“Bir de bakmış ki, ne görsün; ta tepesinde bir elma... Ha düştüm, ha düşüyorum, diyor. *Elma da ne elma* ya! Bir yanı o kadar beyaz, o kadar beyaz ki, aydan arı, gündenduru...” (ECG-14)

Örneklere baktığımızda, bu yapıda da *ne* sözcüğünün araya girmesi nedeniyle sabit öğelerden *da*’nin bağlaç yani asıl işlevini gördüğünü ve yapının anlamsal yükünün *ne* sözcüğü üzerinde olduğunu yani dizilişin *ne* sözcüğünden önceki bölümü olmadan da bu dizilişle -çoğu zaman ardına *ama, ya* vb. sözcükleri alarak- sağlanan anlamların karşılanabildiği görmekteyiz. Bu yüzden de bu yapı, bize göre anlatım kalıbı değildir.

Belirlediğimiz örneklerin biri hariç hiçbirinde, kalıbın öğeleri arasına bir noktalama işareti girmemiştir. Bu durum, kullanıcıların da kalıbı bir bütün olarak kabul ettiklerini göstermektedir. Yalnızca bir örnekte, kullanıcı *ki*’den sonra virgül tercih etmiştir:

“Her taraf pırıl pırıl;
Toz yağmuru, samandan.
Rüyada bastırıldım,
Ses geliyor ormandan...

Süzülmüş ki, süzülmüş,
Son kelime, harmandan;
Altından bir anahtar,
Ses geliyor ormandan...” (NFK-128)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“İki takımın uğruna, fazladan on altı takımı yordduğumuz yetmiyormuş gibi, olayı bir de Dünya Kupası başlayana kadar uzatıyoruz. *Saçma ki saçma*, gereksiz mi gereksiz!” (<http://arsiv.ntvmsnbc.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“—Yeni yetme delikanlılarda hic bir meziyet yok be! —*Yok ki yok*. — Hangisi benim gibi bir milyoner avradını, hm? — Dönüp bakmaz bile milyoner avradı öylelerine!” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 354)

“İnsan o ki Hakka uya

Halk ondan hakkı duya

Hiç ki düşmez kötü huya

Odur *insan ki insan*” (<http://siir.alternatifim.com>, Erişim Tarihi: 06.02.2013)

“ ‘Çift başlı yargı’ gibi bir skandal yetmezmiş gibi bir de tüm siviller her türlü ‘maksatlı ve haksız’ suçlamalar karşısında yargı önüne paşa paşa çıkarken, paşaların çıkmaması ve ‘suçlayacaksa asker askeri suçlar, bize sivil karışamaz’ mesajını vermesi, gelişmiş dünya için tercümesi *zor ki zor* bir konu olacaktı. (<http://arsiv.sabah.com.tr>, Erişim tarihi: 03.08.2013)

“ ‘Siz ki Altaylardan inip gelen bozkurtların soyundan değil misiniz, siz ki... siz ki...’ ‘Sağolasın kardeş, biz gidiyoruz. Sağolasın.’ Berber bozuldu ama açığa vurmadı. Arkalarından salt birkaç kez, ‘Vah, vah,’ dedi, ‘*Vah vah ki vah vaaah!*’ Daha çok nutuk çekecekti, olmadı.” (YK-92)

“Bu hasletlerimiz bizim günlük yaşantımızda her gün yüzlerce binlerce defa karşımıza çıkıyor, beşer olduğumuzu unutulurak ‘*ben ki ben*’ deyip duruyoruz.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim tarihi: 03.08.2013)

“Transfer Değeri: 20.000.000 brezilya reali

Mevkii: Defans oyuncusu

Son zamanlarda güneş başına vurdu, alıp başını gidiyor. Ama takımın en pahalı oyuncusu olduğu da bir gerçek. Satarsak parayı *vurduk ki vurduk* yani.” (<http://gkgmspor.tr.gg>, Erişim Tarihi: 06.02.2013)

“—Eh anlat hele baba, olmadı mı tapı işi?

—Ah oğul sorma başıma gelenleri? *Olmadı ki olmadı*, dedi pofliyaraktan.

— Niden olmamıştır baba?

— Niden olacak, bayram var bayram.” (Mİ-7)

“doktor bana önce 9 marta randevü verdi. Sonra kendi kendime düşündüm yok dayanamam ozamana kadar ben. Aradım dedim ya benim endişelerim var batmalar felan *oluyor ki oluyor*, hem dedim 9 mart 7 haftalık oluyor hani 6 haftalıkken duyuluyordu dedim.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi:03.08.2013)

“Bir insan bir işi kafasına takmasıdır. Taktı mı, bırak. Allem eder, kalem eder üstesinden gelirdi. Ramazan efendi de gelecekti Allah’ın izniyle. Geline de değme keyfine, tadından yenmiyecekti! Bunları Hamza’yla Cemşir’e anlattığı gün, ikisinin de gözleri parlamıştı: ‘— Allah be Reşit, Allah be!’ ‘— *Allah be ki Allah be* Resit emmi..’ ‘— Hani biliyon mu, tadından yenmez ha!’ ‘— *Yenmez ki yenmez!*’ Reşit de hayale dalıvermişti.” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 136)

2.2.1.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) kalıbının, değişken ögesi isim soylu olan türünü Akyalçın (2007, s. 269, 465, 602), Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45) ve Güler (2003, s. 93); değişken ögesi çekimli fiil olan türünü ise İpek (2009, s. 55) *ikileme* saymaktadır. Ergin’e (1993, s. 342) göre ise kalıbın bu türü bir *bağlama öbeği*dir.

Bize göre kalıp örnekleri, değişken ögeleri ister isim soylu ister çekimli fiil olsun bir *yineleme öbeği* görünümündedir. Kalıp kurulurken değişken ögenin yinelenmiş olması, kalıbın ikileme sayılması için yeterli bir özellik değildir. Kalıbın sabit ögesi *ki*’nin asıl işlevi *bağlaçlıktır* ancak incelediğimiz kalıpta *ki*, bağlama işlevinden çok, kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkmasına hizmet etmektedir. Kalıpta belirleyici olan yinelemedir. Bu yüzden kalıp, tartışmaya açık olmak üzere, yeni bir öbek türü olarak *yineleme öbeği* sayılabilir.

Bu anlatım kalıbının ögesi olduğu cümlelerin söz dizimi çözümlenmeleri, kalıbın bir sözcük öbeği olduğu dikkate alınarak yapılmalıdır. Kalıbın değişken ögesi çekimli fiil olduğunda çoğu zaman kalıp, eksilteli cümlelerin yüklemi ve görünürdeki tek ögesi olarak metinde yer almaktadır:

“— Vali sabah sabah makamına gitti!

— Deme?

— Şerefsizim ki ha!

— Yarası olan gocunur!

— (**gizli ö. O**) *Gocunur ki gocunur* (y.)... (Orhan Kemal / Müfettişler Müfettişi - 171)

“Sen ki, unutulmuş nemaları verdin Sen ki, yerle yeksan olmuş konut paralarını verdin hatta (**gizli ö. Sen**) 94 de sistemden çıkmış nemazedelerin parasını (**n.**) *verdin ki verdin* (y.), Allah var, doğru...” (332)

Kalıbın değişken ögesi isim soylu olduğunda çoğu zaman kalıp, isim/edat soylu ögesinin cümledeki işlevine göre, başta yüklem olmak üzere değişik cümle ögeleri olabilmektedir:

“— bir odunda ben atayım dedim ateşine

— Körüğü alıp koşmuşsun Zafer abi,

“Bir aile düşünün ki tepeden tırnağa adam, (**gizli ö. O**) adam ki adam (**y.**)” (<http://www.posta.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Ben ki ben (**ö.**) tadına varılmaz o nağmelerin bir başka medeniyette bulunmadığı tınlarına (**dt.**) kurbanım (**y.**)” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Tek kelimeyle (**zt.**) ‘aç ki aç’ bir ülke (**ö.**) Tanzanya (**y.**)” (<http://www.yeniadana.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“bende insanım, o da insan...ama o suratla insan olunmaz inanın sevgili okurlarım...o baygın, yeni ot çekmiş bakışları bi görerseniz, iğdiş edilmeye yakın bir köpek gibi süzerler sizi...tabi bunlar herkesin bildiğı şeylerdir belki de... yalnız ki yalnız (**cümle dışı öge / bt.**) mersinde (**dt.**) genelde (**zt.**) bi grup (**ö.**) vardır (**y.**) ki -allahtan vardır- bu gruba karşı bi tepki gibidir...” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Bazılarına saçma sapan gelsede TEAkolik Nickim kendi uydurmam Biraz da (**zt.**) saçma ki saçma olmasını (**n.**) ben (**ö.**) istedim (**y.**)” (<http://www.teakolik.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“(**gizli ö. Sen**) Hemen ki hemen (**zt.**) özür dile (**y.**)” (**zarf /** <http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

2.2.1.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Ediskun’a (1999, s. 309, 377) göre bu anlatım kalıbı *şaşma*, *beğenme* duyguları verir.

Güler’e (2003, s. 93) göre incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi “yoğunluk”tur: “of ki of”.

Bize göre kalıbı, açığa çıkan anlamsal işlev açısından değişken ögesinin isim soylu ve fiil olmasına göre ikiye ayırarak değerlendirmek gerekmektedir.

Değişken ögesi çekimli fiil olduğunda, kalıbın yerine getirdiğı temel anlamsal işlev *kesinliktir*:

“Lafa geldi mi mangalda kül bırakmıyor! Bağırıyor, çağırıyor, esiyor, gürlüyor! Hele de karşısındaki zavallı biri ise yandı ki yandı!” (<http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.02.2013)

“— Kankim olur canım olur.. hatta nikah şahitleri bile olabilirim herkes mutlu olsun tek dileğim

— yalana gel

— yalan deel yaa *yaparım ki yaparım...*” (<http://www.hocam.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Kesinlik işlevi, bazen bir diyalog içerisinde, kendisinden önce söylenmiş olan çekimli fiili veya isim/edat soylu ögeyi onaylamak şeklinde de açığa çıkabilmektedir. Bu işlev, belirleyebildiğimiz kadarıyla çoğunlukla, Çukurovalı olan ve bu yöreyi anlatan Orhan Kemal ve Yaşar Kemal’in eserlerinde belirlenen kalıp örneklerinde açığa çıkmaktadır:

“Resit’in tam karşısında durdu:

— Hepsi hepsi ya, su çapa makinesi essah çıkarsa, **yandım** sap gibi Reşit!

Bu problemi konuşmuşlardı daha önce. Reşit başını anlayışlı anlayışlı salladı:

— *Yandın ki yandın*. Lakin, Allah var ya, çapa makinesi bana pot geliyor!” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 176)

“Kemal bunu değil de Muhsin ustayı düşünüyordu.

— Onu bunu bırak, şu Muhsin usta **tam** adam, **tam** insan!

Garson basını salladı:

— *Tam ki tam*.

— Başta Muhsin usta, Giritli Pakize...

— Seni karakolda iyi bir tutmuşlar ha!

— Arslanlar gibi şerefsizim! (Orhan Kemal / Vukuat Var - 367)

Değişken ögesi çekimli fiil olan kalıp, bazen *kesinlik* işleviyle birlikte *abartma* da bildirebilmektedir:

“Selam millet ben geldim. Çaylar hazırlandı mı bi bakalım ooooo demini de *almış ki almış*.” (<http://www.arkadas.com>, Erişim Tarihi: 05.02.2013)

“2 tane araçla ciddi manada ilgilendim. Bir tanesi Amarok bir tanesi de yeni Caddy. Yeni Caddy gerçekten çok hoş, yakıtı da bizim Corollo’ya yakın. Comfortline fiyatı 44.000. Amarok bambaşka bir araç. Çok hoşuma gitti. Ama 163 beygiri yakıtı *içer ki içer*.” (<http://mobile.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 05.02.2013)

“Derken saatler geçti geçti geçtiiii derken bizimkiler beyaz bir arabayla konser alanına geldiler :4: (araba markalarından pek anlamam idare edin) Ve heyecan *başladı ki başladı* sormayın.” (<http://www.kiracweb.net>, Erişim Tarihi: 05.02.2013)

Değişkeni emir-istek kipinn ikinci teklik kişisiyle çekimli olan bir kalıp örneği, *abartmayla* karışık *süreklilik* işlevini yerine getirmektedir:

“Sen ki bu kasabanın birinci, hem de baş birinci, her arzuhali çeliğe işler arzuhalcisi Fahri Efendisisin, ne kadar biliyorsan o kadar yaz ki, şu İnce Memedin ölüsü bir eşeğin üstüne atılmış kasabaya getirilene kadar yaz. *Yaz ki yaz...* Ve hem de benim şakalarım gücenme.” (<http://www.belgeler.com>, Erişim Tarihi: 06.02.2013)

Değişken ögesi çekimli fiil olan kalıbın, kalıpta gerçekleşen eylemin “hakkını verme” anlamsal işlevini sağladığı da görülmüştür:

“İstanbul ve aşk-ta izledim, yanlış olmasın 5 ayrı tipe bürünüyor, hepsi başarılı ama oyunun sonunda bir polis *oluyor ki oluyor!* izlenmeli.” (<http://www.tiyatrodunyasi.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Kalıbın değişkeni bir *ünlem* ya da sıfat-zarf olabilecek bir isim/edat soylu öge olduğunda, kalıp *abartma* bildirmektedir:

“Milliyet Gazetesi hangi akla hizmetle web sitesinde ‘Türbanlı gerilla’ başlıklı bu habere yer verdi, *hayret ki hayret.* Resmen PKK propagandası yapıldı.” (<http://www.bugun.com.tr>, Erişim Tarihi: 27.06.2011)

“Şimdi sensizim bu yollarda
kalbim *yalnız ki yalnız*, buruk
gel bekletme artık!!” / (<http://www.fotokritik.com>, Erişim Tarihi: 05.02.2013)

Kalıbın değişkeni sadece ad olarak kullanılabilen bir isim soylu öge olduğunda, kalıbın anlamsal işlevi *abartılı beğenme* olmaktadır:

“Adam ev yapmış, ama *ev ki ev.* Sanırsın saray yavrusu.” (<http://sittirella.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 05.02.2013)

“Müziksiz olmaz elbet dedim ve çantamdan eve gelirken aldığım Ebru gündeş’in yeni CD sini çıkarttım. Ve açtık sonuna kadar zaten *ses ki ses!*... Nerede var ki beni bu denli etkileyen kocaman bir ses!” (<http://www.ebrugundesimfan.com>, Erişim Tarihi: 05.02.2013)

2.2.1.3.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Ekonomi sınıfında koltuklar arkaya o kadar az *yattıyor ki, yattıyor* demeye bin şahit lazım.” (hurarsiv.hurriyet.com.tr, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

2. “madeni paraların ayarı mı *bozuk ki bozuk* para deniliyor?” (<http://www.incefikir.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

3. “Sorun sadece bir pavyonu iki-üç serserinin basıp bir kadını herkesin önünde kaçırmaları sorunu değildir. Sorun çok daha büyüktür. Tinercisinden, soyguncusuna, hırsızından, magandasına, eşkiyasından, tecavüzcüsüne, uyuşturucu satıcılarından, fuhuş yapanlara *kadar ki* “*kadar*” benim saydıklarımınla da sınırlı değildir. Yani sorun çok büyüktür.” (<http://www.fatihaltayli.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

4. “Hayat

Hem de ne bayat

Ruhum öyle *aç ki, aç!*

Tümden hapse girmiş de ilaç

Yok, Hakk’a revaç” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

5. “artık birşey yapamam *yapamam ki, yapamam yapamam*” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

6. “Dil zehir; kalem sivri

Olmalı ki, olmalı insan şair.

Hüzün neden var dost?

İbrahim’i bile ateşe attılar” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

7. “TDK’nın dediği gibi:Kalmak olduğu yeri ve durumu korumak,sürdürmek.

Kalmak bu kadar basit mi sahi?

Bu kadar durağan?

Bu kadar asil?

Değil ki..Değil işte..

Kalmak acıtır..

Tüketir,yer bitirir..

Zavallı olmaktır kalmak..” (<http://www.msxlabs.org>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

8. “— iyi hoş da bu kadar paraya degecek bir grup olduğunu düşünmüyorum..benim açımdan öyle yada..175 çok bu konser için.

— bu bir tercih meselesi...bende yeri *gelecek(ki gelecek)* 200ytl ödeyeceğim konsere...seven gider...” (<http://www.rocktuel.net>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

9. “Hacı Hafız Hoca Ağa’mızın avukatı işi kollamakta... Yargıçtan keşif kalktı. Am bara geldi baktı. ‘Tamam’ dedi gitti. Ardından bilirkişi kalktı. Ambara geldi baktı. ‘*Tamam ki tastamam!*’ dedi gitti. Bunlar hey para gücüyle kalkmakta ve de hükümetin zimmetine yazılmakta...” (KT-308)

Yukarıdaki örneklerin ilk üçünde, *ki*’den önceki sözcük, *ki* ile bağlanan cümlelerin ikincisinin bir parçası olarak *ki*’den sonra da gelmiştir. Bu yüzden bu diziliş, ele aldığımız anlatım kalıbıyla ortaya çıkan anlamsal işlevi sağlayamamaktadır. Ayrıca

ilk iki örnekte, dizilişin *ki*'den önceki ögesi, *ki*'den sonra kendisinin de yer aldığı yargının gerekçesi durumundadır. Bu da örnek dizilişlerin anlatım kalıbı olmadıklarının bir göstergesidir.

Dördüncü ve beşinci örneklerde, *ki*'den sonra gelen *aç* ve *yapamam* sözcükleri, pekiştirme amacıyla kullanılmıştır. Kullanıcı, ifade etmek istediği anlamı, *ki*'den önceki cümlelerle sağlamış ancak yargısını güçlendirmek adına yüklemelerini yinelemiştir.

Altıncı örnekte, şiir dilinin gerektirdiği bir devriklik nedeniyle incelediğimiz kalıba benzer bir diziliş meydana gelmiştir.

Yedinci örnekte, *değil* sözcüğünden önce gelmesi gerekirken sonra gelen *işte* gösterme edatı, dizilişin yinelenmeyle ortaya çıkan ikinci ögesini, ilkinden yapıca ve anlamca koparmakta bu yüzden bu diziliş anlatım kalıbı olmamaktadır.

Sekizinci örnekte, dizilişin *ki gelecek* biçimindeki kısmı, kullanıcının da ayrıca içerisine aldığı bir açıklama cümlesi olup dizilişin ilk bölümündeki *gelecek* sözcüğüyle yapı ve anlam bütünlüğü sergilememekte dolayısıyla da bu diziliş, ele aldığımız anlatım kalıbının bir örneği sayılamamaktadır.

Dokuzuncu örnekte, ikinci isim/edat soylu ögenin *tastamam* biçiminde pekiştirilmiş olması, kalıbın oluşmasını engellemiştir çünkü kalıbın meydana gelmesi için isim/edat soylu ögenin aynen yinelenmesi gerekmektedir. İkinci isim/edat soylu ögenin pekiştirilmesiyle, yinelenen isim/edat soylu ögeler arasındaki kalıba özgü yapı ve anlam bağı kopmuştur.

(*is. soylu öge ~ ç. f.*) + (*ki*) + (*aynı is. soylu öge ~ aynı ç. f.*) dizilişinin, anlatım kalıbı sayılmasını sağlayan diğer bir özelliği de dizilişin yinelenen ögeleri arasında *ki* dışında hiçbir unsurun girememesidir. Aşağıdaki örneklerdeki gibi, *ki*'nin ardına, dizilişin son ögesini niteleyen ya da belirten bir sıfat ya da zarf geldiğinde; diziliş anlatım kalıbı olduğunda elde edilen anlam zayıflamakta ya da değişmekte, *ki* sözcüğü bağlaç işleviyle etkili olmaya başladığı için dizilişin *ki*'den önceki ve sonraki bölümleri arasındaki yapısal bütünlük ortadan kalkmakta bu yüzden de diziliş anlatım kalıbı sayılamamaktadır:

10. “Hiç masa kırmızıya boyanır mı, gözü çıkmayasınca benim karı... Oldu bitti kırmızıya bir merakı vardır, manto yaptırdı kırmızı ki **ciğer** kırmızısı, ayakkabı aldı, kırmızı...” (Mİ-50)

11. “Vahap Bey: ‘Duydunuz ya, ne talihli insanlarız, karşımızda bir kahraman duruyor,’ dedi. ‘Haza kahraman,’ dedi Kaymakam, gözleri yaşararak. ‘Kahraman ki **ne** kahraman. Böyle kahramanı yarattığı için Allahımıza şükredelim.’ ” (YK-439)

12. “Sen benim bunca yıllık Bekçibaşı namıma kara mı bulaştıracaksın? Yıkıl! Gözüm görmesin, sana zararım *dokunur ki fena dokunur!*’ diye bağırdı.” (KT-361)

13. “Eğer oyunda adamın ağızındaki çiçek, bir umudu simgeliyorsa, yattı benim Hayriye, *yattı ki ne yattı!*” (Emine Işınsu / Kaf Dağı’nın Ardında-63)

2.2.1.4. *Türk oğlu Türk / alur oğlu alur vb.*

[(is. soylu öge) ~ (üçüncü. t. kişi gz. ~ şz. ~ öğz. ç. f.)] + (oğlu) + [(aynı is. soylu öge) ~ (aynı ç. f.)]

Üçüncü teklik kişi iyelik eki alarak donmuş olan *oğlu* sözcüğünün, tekrarlanan isim soylu ögelerin veya çekimli fiillerin arasına girmesiyle bu anlatım kalıbı oluşmaktadır:

“Şimdi tabelacıya kocaman bir levha ısmarladım, ‘Buraya Yazı Yazan *Eşşekoğlueşşektir*’ diye levha yazılır yazılmaz bizim ağlama duvarının en üstüne asacağım, bakalım o zaman ne olacak?..” (Mİ-46)

“Deprem; sel, bora gibi bir doğa olgusudur, tıpkı doğum ve ölüm gibi. Her canlı yaratığın kaçınılmaz alın yazısıdır bu: Doğup büyümek, sonra da yaşlanıp ölmek. Ölüm erken olur, geç olur ama sonunda *olur oğlu olur.*” (VG-97)

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 1491) “oğul” madde başında, bu sözcüğün “bazı kelimelerin anlamını pekiştirmek için kullanılan bir söz” olarak da kullanıldığı söylenmekte ve “hinoğluhin” yapısı bu açıklama için örnek verilmektedir. Yine Türkçe Sözlük’te (1231, s. 2188) “köpekoğluköpek” yapısı, “Köpoğlu sövgüsünün pekiştirilmiş biçimi” anlamıyla, “yokoğluyok” yapısı da “1. Ortalıkta yok. 2. Hiç yok.” anlamlarıyla madde başı olarak yer almaktadır.

İncelediğimiz anlatım kalıbı örneklerini *ikileme* olarak kabul eden araştırmacılar da bulunmaktadır. Hatiboğlu’nun (1971, s. 97, 101, 103, 105) *İkileme* adlı kitabının *İkileme Dizini* içerisinde “eşek oğlu eşek, hayvan oğlu hayvan, it oğlu it, köpek oğlu köpek” örnekleri bulunmaktadır. Hatiboğlu’ya (1971, s. 20) göre bu ikilemeler, *oğul* sözcüğü ile belirtisiz ad tamlaması biçiminde kurulmuştur ve bu tür tamlamalarda anlam kuvvetlendirilir, pekiştirilir.

Demircan’a (1990, s. 69, 83) göre “eşşek oğlu eşşek, Türk oğlu Türk” gibi yapılar, eş biçimli ama aralı ikilemelerdir.

Üstünova (1998, s. 466-467), *Dede Korkut Destanlarında Aralıklı İkilemeler* adlı makalesinde Dede Korkut destanlarındaki “kavat oğlu kavat Beyrek, big oğlu bigem

Beyrek, kavat oğlu delü kavat Beyrek” gibi yapılar için, “aynı adın tekrarıyla kurulu aralıklı ikilemeler” ifadesini kullanmaktadır. Üstünova’ya göre bu ve benzeri yapılar, herkesçe kabul edilen ikilemelerin etkisiyle aynı amaçtan yola çıkılarak yapılmış, kalıplaşmış ya da kalıplaşmaya meyilli yapılardır.

Akyalçın (2007, s. 46, 100, 155, 263, 340, 375, 430, 454) da “adam oğlu adam, ayı oğlu ayı, cin oğlu cin, eşek oğlu eşek, it oğlu it, hin oğlu hin, köpek oğlu köpek, mendebur oğlu mendebur” gibi örnekleri *Türkçe İkilemeler Sözlüğü* adlı kitabına almıştır.

2.2.1.4.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Taranan kitaplarda belirlenen 70 kalıp örneğinin 67’sinin değişkeni bir isim soylu ögedir. Bu örneklerdeki isim soylu ögeler ve isim soylu ögelerin sıklık durumu şöyledir: Eşek (13), köpek (10), it (7), hin (4), çingene (3), gavur (3), ayı (2), cin (2), hergele (2), hıyar (2), Türk (2), domuz (1), dürzü (1), hayvan (1), enayi (1), gavat (1), insan (1), kancık (1), katır (1), muzır (1), odun (1), ressam (1), şehit (1), şey (1), vezir (1), yalan (1), yalancı / yalancık (1), yaman (1).

İsim soylu ögelerin önemli bir kısmı hakaret ve küfür amaçlı kullanılmaya uygun olduğu için, belirlenen anlatım kalıpları, birçok örnekte *ünlem* işlevindedir:

“Aferim ulan *dürzü oğlu dürzü!* Ulan sen bu uyuzluktan, sen bu cıvıllıktan kurtulamazsın! Senin daha kendi şahsına bir helan bile yok!”. (FB-48)

Bu anlatım kalıbı, bazen bir ad tamlamasının tamlayanı ya da tamlananı olabilmektedir:

“Ben onu bunu bilmem, vatan bunların yüzü suyuna durmaktadır! *Türk oğlu Türk yiğitliği*dir, bu Musa Çavuş’un yiğitliği...” (KT-236)

“Meğerse, **Trabzon’un köpoğlu köpeği**, işin buraya varacağını çoktan hesaplamış!” (KT-282)

Söz konusu anlatım kalıbı, *yapım eki* olarak yeni bir sözcük türetebilecek kadar donmuş bir yapıdır:

“Müfit bir an, yazı müdürünün ‘telkini’nde, bir ‘*hinoğlu hinlik*’ olabileceğini düşündü.” (Aİ-154)

Bu anlatım kalıbının örnekleri, *çekim eki* alabilmekte, ad veya sıfat olarak kullanılabilen hatta ek fiil ile çekimlenerek *yüklem* olabilmektedir:

“Aziiii şair
İnsanları sevdiği kadar yaşarmış.
İnsanları seven mis Sevmeyen bir hoş kokarmış.
Bundan ötesi yalan Allı yalan, pullu yalan
Yalan oğlu yalanmış.” (BRE-83)

Bir örnekte, anlatım kalıbının ilk isim soylu ögesi *yalancı*, ikinci isim soylu ögesi *yalancık* biçimindedir:

“ ‘Veli Reis Beyefendi beni yanlış anladınız. Size, sizin gibi bir kahramana bir yanlış harekette bulunabilir miyim hiç.’ ‘Hastir ulan, *yalancı oğlu yalancık*, göt yalayan. Ben ne bir kahramanım ne bir bok’.” (YK-287)

İncelediğimiz deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; <http://tdkterim.gov.tr>) yer almayan bu anlatım kalıbının, ikinci isim soylu ögesinin ilkinden farklı olması (İkinci isim soylu öge +*cı* yerine +*cık* yapım ekini almıştır.) nedeniyle, kişiye özgü bir kullanım olduğunu düşünmekteyiz.

Genellikle nüfus tespiti ve kaydı işlemlerinde kullanılan *Hamdi oğlu Ahmet Şentürk*, *Ramazan oğlu Ramazan* gibi dizilişler, yapıcı bu anlatım kalıbına benzemekte ancak bu anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevi yerine getirmemektedir. Bu dizilişin; *filan oğlu filan*, *falan kızı falan* biçimleri de bulunmaktadır:

“Bu sefer büyük başlıyor: ‘Simi gami, kati kütah, çeşmi siyah. Gemri yanı, Gümrü yanı. Memleketi Horasan, Mahallesi Hacı Hasan. Evinin iki tarafı hamam, *Ramazan oğlu Ramazan.*’ diyor. Buldular şimdi hırsızlı.” (PNB-262)

“Rahmetli Hamdi Şentürk’ün bir oğlu doğdu

Tuzladılar.

Ahmet koydular adını :

Hamdi oğlu Ahmet Şentürk.” (NH-317)

“Boşver *filan oğlu filan*

Yılbaşı gecesinde tasalara boşver!

Bilmez misin rüzgâr estikçe

Çiçeklerin kokusu uçar gider.” (CK-65)

“ ‘Falan memlekette, falan numarada *Falan kızı Falan*’ diye adres var.” (PNB - 202)

Kalıbın, değişkeni isim soylu öge olan dizilişinin yazımında, kullanıcılar farklı tutumlar sergilemişlerdir. 67 örneğin 36'sında kalıbın ilk isim soylu öge ile *oğlu* sabit sözcüğü bitişik, tekrarlanan isim soylu öge ayrı yazılmıştır:

“Derviş — Allo. Burası Keşanlı Ali Beyin kahvesi. Hayır beyim Apti Beyin değil Ali Beyin kahvesi. Ali Beyin, Ali. Angutun A'sı lahmacunun L'si *itoğlu itin* İ'si ne etti? Ali. Tamam efendim.”. (HT-71)

28 örnekte kalıbın tüm ögeleri ayrı yazılmıştır:

“Namusumu, şerefimi verin! Soysuzlar, *gâvur oğlu gâvurlar!* Bir tanecek kızımı, Hacerimi verin!”. (NC-105)

Beş örnekte kalıbın tüm ögeleri bitişik yazılmıştır:

“Bugün Türkiyemiz'de, gerici geçmişi, aydınlıkçı geleceğimize örnek gösteren, az sayıdaki *hinoğluhin* din tüccarlarının, masum insanlarımızı pusuya düşürmelerine olanak sağlamayalım diyorum, siz ne diyorsunuz?” (VG-77)

Yazarlar aynı anlatım kalıbını farklı biçimde yazabilmektedir. Örneğin *itoğluit* örneğini Orhan Kemal, *itoğlu it*; Recep Bilginer, *it oğlu it* biçiminde yazmaktadır. Aynı yazar, bu anlatım kalıbının örneklerini farklı biçimlerde yazabilmektedir. Osman Cemal Kaygılı'nın aynı eseri içerisinde hem *ayıoğlu ayı* hem de *çingene oğlu çingene* yazımı bulunmaktadır. Bize göre bu durumun ortaya çıkmasında, yazarların kendi algılarına göre dizilişlerin kalıplaşma derecelerini belirlemeleri ve bu duruma göre kalıplaşma derecesi yüksek olan dizilişlerin ögelerini daha bitişik yazmak istemeleri etkili olmaktadır. *Köpoğlu köpek* gibi bazı örneklerde ise ses kaybı yaşanması dolayısıyla bitişik yazma tercih edilmektedir.

Deyim sözlükleri ve Türkçe Sözlük arasında da bu anlatım kalıbının örneklerinin yazımında fark vardır. Örneğin *hinoğluhin* örneğini Aksoy (1988, s. 859), Çotuksöken (1988, s. 98), Püsküllüoğlu (1998, s. 451), Sözer (2001, s. 178), Akyalçın (2007, s. 340) ve Hengirmen (2007, s. 343) tüm sözcükleri ayrı biçimde yazarken, Türkçe Sözlük (2005, s. 892, 1231) bu ve buna benzer kalıpları, tüm sözcüklerini bitiştirerek yazmaktadır.

Taranan kitaplarda, değişken ögesi *çekimli fiil* olan sadece üç örnek belirlenebilmiştir. Bu örneklerin *olur oğlu olur* ve *olmuyor oğlu olmuyor* biçimindeki

ikisinde kalıp fiilleri, biri *olumsuz* olmak üzere *ol-*'dur. Belirlenen üç örneğin ikisinde *ol-* fiilinin kullanılmış olması, ortaya çıkan yapının *deyim* olduğunu düşündürmektedir ancak taranan deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; tdkterim.gov.tr) *olur oğlu olur* ya da *olmuyor oğlu olmuyor* biçiminde bir deyime rastlanmamıştır.

Kalıp fiilleri üç örneğin birinde *gz.*, birinde *şz.*, birinde de *öğz.* kip ekiyle çekimlenmiştir. Üç örnekte de fiiller *üçüncü teklik* kişi durumundadır ve anlatım kalıplarının içinde bulunduğu bağlamlarda, bu anlatım kalıplarının çekimli fiilleri, anlatım kalıplarından bir önceki cümlenin *yüklemidir*. Yani önce, anlatım kalıbının çekimli fiilinin yüklem olduğu cümle gelmekte, ardından da anlatım kalıbı bu cümleyi takip etmektedir:

“Münir Paşa konağının yağlıboya tavanları çoktan duman ve kül olmuştur. Tahtakuruları da yanmıştır. Yatağım, yorganım, gözyaşım yanmıştır. Havuzlar yanmıştır. Yapraklarını kışın dökmeyen ağaçlar yanmıştır. Anılar, anılar yanmıştır. *Yanmış oğlu yanmıştır*. Beni bugüne getiren kitaplar yanmıştır.” (SFA-31)

İnternet'te belirlenen bir örnekte kullanıcı, kalıbı bir isim/edat soylu öge gibi değerlendirip *ol-* yardımcı fiiliyle bu isim/edat soylu ögeden oluşan bir birleşik fiil kurmuştur. Kalıptan önceki cümlenin yüklemi, kalıbın *bgz.* kipiyle çekimli fiiliyle kişi durumu dışında aynıdır ancak kalıbın içinde yer aldığı birleşik fiilin kişi durumuyla da kalıptan önceki cümlenin kişi durumu da aynıdır. Bu durumun ortaya çıkmasında, kullanıcının, kalıbı hep *üçüncü teklik* kişi durumunda kullanılabilir görmesinin etkili olduğunu düşünmekteyiz:

“Biz bu raporu hazırladık ve ortaya koyduk. Ne oldu sonunda? Karadenizli bizi oyları ile linç etti. Trakya'da, Ege'de, İç Anadolu'da çöktük. Ama Doğu'da *çöktü oğlu çöktü* olduk! Hadi bu rapor üzerine Batı bize oy vermedi! Peki bu Kürtler niye bize oy vermedi Doğu'da?” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Oğlu sözcüğünün üçüncü teklik kişi iyelikli olması ve bu sözcükten önce bir isim soylu ögenin gelmesi, bu isim soylu öge ile *oğlu* sözcüğünün belirtisiz ad tamlaması kurduğunu göstermektedir ancak ortaya çıkan bu ad tamlaması, kendisinden sonra tekrarlanan tamlayanı ile birlikte yeni bir diziliş meydana getirmekte bu yüzden de tamlayan ile tamlanan arasındaki iyelik ilişkisi oldukça zayıflamaktadır. Nitekim Türkçe Sözlük'te (2005, s. 1491) “oğul” madde başında, bu sözcüğün “bazı kelimelerin

anlamını pekiştirmek için kullanılan bir söz” olarak da kullanıldığı söylenmekte ve “hinoğlulin” yapısı bu açıklama için örnek verilmektedir.

Bize göre *oğlu* sözcüğü, kalıp içerisinde, bir *pekiştirme edatı* işlevi görmektedir. Doktora tezinde Türkçedeki pekiştirme edatlarını inceleyen İpek (2009, s. 1), edat konusunun, dillerin gelişimi açıklanırken ileri sürülen “bitişme kuramı” ile yakından ilgili olduğunu söyler. Dilâçar (1968, s. 8), bu kuramı şöyle açıklamıştır:

Kavram ve gramer bağıntısı gereği olarak sık sık yan yana gelen kelimelerden bazısı, zamanla bağımsızlığını yitirerek ve kendi öz anlamından boşanarak yalnız gramer bağıntısı kurmaya yarayan “boş kelimeler” durumuna gelmiştir. Bizde bunun karşılığı edat’tır. Gramerde buna “yardımcı kelime” denir. Bu kurama göre yan yana gelen kelimelerden bazısı arasında zamanla bir ilgi kurulmuş, örneğin fiille zamir veya iki isim yahut isimle bir edat arasında anlamın tamamlanması veya iki anlam arasında bir bağ kurulması için bir araç kullanılmıştır. Bu şekilde yan yana gelen bazı kelimeler, hele zamirlerle bazı isimler, sık sık hep aynı şekilde ve klişe gibi kullanıldığından, yavaş yavaş aşınmış, kırılmış, bağımsızlıklarını ve vurgularını kaybetmiş, asılları tanınmayacak kadar değişmiş birer kırpıntı durumuna gelerek, kendilerinden önce veya sonra gelen özerk kelimelere sığınmış böylece ekler “ön ek, iç ek, son ek” ve çekim denilen şey meydana çıkmıştır. Bunlardan birincisi “eklemeli”, ikincisi “çekimli” dillerde görülmektedir.

Buran (1996, s. 209), *Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni* isimli bildirisinde, kelimeleri işlevleri bakımından, asıl kelimeler ve yardımcı kelimeler şeklinde iki gruba ayırmanın mümkün olduğunu belirterek şöyle devam eder:

Asıl kelimeler, anlamları ve işlevleri bakımından bağımsız olarak kullanılabilen, başka bir unsura ihtiyaç duymayan kelimelerdir. Yardımcı kelimeler ise, anlam ve işlevleri, birlikte kullanıldıkları diğer unsurlara göre şekillenen uydu kelimelerdir. Kelimelerin bu özelliği, cümle içindeki kullanımlarına bağlı olarak ortaya çıkar. Bu tür kelimeleri tek başına ve sözlük anlamlarıyla değil, kullanım sırasındaki işlevleriyle değerlendirmek daha doğru olur.

Dilâçar ve Buran’ın görüşleri ışığında, incelediğimiz kalıp içerisinde anlamıyla değil de kalıbın anlamsal işlevine katkısıyla öne çıkan, yani bir tür yardımcı kelime durumunda olan *oğlu* sözcüğü, bize göre; *dA*, *ha*, *m°* kadar kabul edilebilir olmasa da enklitik (bk. 2.1.2.5.) hâle gelmeye başlamış bir pekiştirme edatı sayılabilir. Bu görüşümüzü destekleyen bir başka veri de *oğlu* sözcüğünün, kalıp içerisindeyken *cinsiyetle olan ilişkisizliği*dir. Türkçe Sözlük’te (2005, s. 1491) “oğul” sözcüğü için ilk olarak “erkek evlat” anlamı verilmiştir. Oysa incelediğimiz kalıbın etkilediği varlıklar, aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, *dişi* olabildiği gibi *cansız varlıklar* da olabilmektedir:

“ey türk oğlu türk **kız** uyan yıllardır kardeşlik masalıyla uyutuluyosun”
(<http://www.youtube.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

“Ben şimdi buraya öküz kadar değil *öküz oğlu öküz* kadar bir **resim** koysam ve sayfaya giren kişi o resim açılmadığı için girdiğine gireceğine pişman olsa nasıl olur acaba?”
(<http://www.realmsofmayhem.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2013)

İnternet’te belirlenen birkaç örnekte ise kullanıcı, kalıbın etkilediği kişi dışı olduğu için kalıbın sabit ögesi olarak *kızı* sözcüğünü tercih etmiştir:

“Ne tesadüf, onun *kızı* rolünde de usta oyuncu ve siyahla nefes alıp beyazla nefes veren İtir Esen abla oynardı. Gerçek hayatta Demirören, İtir Esen gibi “*saf kız saf*” bir Beşiktaşlı’yı bile küstürdü.” (<http://www.karakartal.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

“bu ülkede yetişmiş çok mal var nedendir acaba bi ara bedirxan yazmıştı şöyle bi şey demek istedi millete eşek eti yedire yedire millet eşek oldu acaba var mı etkisi ciddi ciddi düşünmek gerekir bu *eşek kız eşek* başka nasıl bu kadar mal olur...” (<http://www.bydigi.net>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

Bazen kalıp, bir *genelleme*yle varlıklar topluluğunu da etkileyebilmektedir:

“valla harika.. **sayfa** güzel, **şair** güzel, **yorumlayanlar** güzel, **şiir** güzel, **Sevinç İnal Hanmefendinin sesi** güzel..*güzel oğlu güzel*..harika yaaa. mest oldum ..”
(<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“— Bey, dedim, bizim köyde domuz olmaz, etraf köylerde de yoktur. Biz yalnız domuzun lafını ederiz. Birine kızdık mı ‘Domuz!’, daha kızdık mı ‘*Domuz oğlu domuz!*’ deriz, ama domuzun kendisini bilmeyiz.” (AN-9)

“Profesör gözlerimi muayene etti. Ben de başıma gelenleri anlattım : Biri miyop, dedi, öbürü hipermetrop, dedi. Profesör kızdı, Vay *şey oğlu şeyleri!*... diye bağırdı. Senin gözünde ne miyopi var, ne hipermetropi... Senin gözlerinde astigmatizm var...” (AN-118)

“Konuşsana ulan *hergele oğlu hergeleee!* Yumruklar art arda çaktı, kaşımda gözümde...” (Mİ-96)

“Şunu bilesin ki ben şinci bu görünüşte çingeneyim, amma velâkin anadan doğma, süt besüt *çingene oğlu çingene* değilim!...” (OCK-73)

“Ve şunu tekrar istiyorum ki, benim aklıma Uludere denince hiçbir zaman ama hiçbir zaman bana taş atanlar gelmeyecektir. Benim için canını feda eden, benim için taş yiyen, benim için parmakları kırılan benim için kafası kıran insanlar mert, *mert oğlu mert* Uludereliler aklıma gelecektir.” (<http://www.yazete.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

“Aslında maça giden gitmeyen herkes tam da böyle ‘*insan kızı insan*’, ‘*insan oğlu insan*’ken, sanki öyle değilermiş gibi davranmak için büyütülürler yanı başımızda.” (<http://t24.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

“Bu statla ilgili artık söyleyecek lafım yok. Bu sahada iyi futbol nasıl oynanır? Stat kötü, yolları kötü, çimleri kötü, *kötü oğlu kötü*.. Bunun da sorumlusu Özhan Canaydın.. Fatih Terim’in kaybettirdiği puanlardan fazlasını Galatasaray’a bu stat kaybettirdi.” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

“Gerek askeri gerekse sivil havacılık çok büyük bir alandır. Sana bir örnek vereyim 2.Ana Jet Üssü (Çiğli - İzmir) HHO’dan mezun uçucu adayı teğmenlere uçuş eğitimi verir,o üste yaklaşık 1000’in üzerinde personel var ama bir yılda bröve takan teğmen sayısı ortalama 45. Sen o üste,uçakların motorlarını kontrol edebilirsin,kulede uçaklara trafik polisliği yaparsın, *yaparsın oğlu yaparsın* anlayacağın” (<http://www.tayyareci.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2012)

“Ateşböceğinin ışığı soğuk, buz gibi bir ışık... Maviye çalar, kırmızıya çalar, sarıya çalar, *çalar oğlu çalar*.” (Sait Faik Abasıyanık / Havuz Başı / Son Kuşlar-226)

“Bu zavallıların kaç İstanbul patriki’nin yellendiğin yazmadı ki? Hepsi aksırdığını yazdı. Tepiştiğini yazdı. *Yazdı oğlu yazdı*. Ama nedense konu Batı Trakya Türklerine gelince kalemlerinde boya kalmıyor, kağıtları da yetmiyor.” (<http://www.birlikgazetesi.info>, Erişim Tarihi: 12.04.2013)

2.2.1.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bize göre, daha önce görüşleri verilen bazı bilim adamlarının (bk. 2.2.1.4.) *ikileme* dediği kalıp örneklerinin, bir sözcük öbeği sayılması dolayısıyla da söz dizimi açısından *öbek* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu kalıp örneklerinin ne öbeği olduğu tartışmalıdır ancak bu örnekler, yinelenen ögelerinin değişkenliği, yinelenen ögelerin arasına sabit bir ögenin girmesi ve yinelemeye dayalı dizilişin yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması gibi özellikleriyle *ikileme* olmaktan uzaklaşmaktadır. Bize göre bu örnekleri adlandırmak için, tartışmaya açık olmak üzere, *yineleme öbeği* terimi tercih edilebilir. Bu açıklamalara göre yapılmış bazı söz dizimi çözümlenmeleri şu şekildedir:

“Ah, sen bilsen dışarılarda (**dt.**) ne (**zt.**) *yaman oğlu yamanlar* (**yineleme öbeği / ö.**) vardır (**y.**)! Ben, saf bir hayretle: — Efendim, o çok yaman dediğiniz adamlar kimlerdir, bilmiyorum.” (RNG-124)

“Memleket heyeti umumiyesi itibarile aç efendiler; ileri doğru yürüyeceksiniz, az yiyeceksiniz, sen rahatından fedakârlık edeceksin, öteki kumarından vaz geçecek, beriki bilmem nesini bırakacak, beriki kahvesini terkedecek, fakat her halde bir şey yapacaktır. Takunya yapacak, çivi yapacak, üvendire yapacak, (**gizli ö. O**) *yapacak oğlu yapacak* (**yineleme öbeği /**

y.). Arkadaşlar ancak biz bunu yaparsak kurtulmamız imkânı vardır.” (<http://www.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 09.04.2013)

Belirlenen bazı anlatım kalıbı örnekleri deyim sözlüklerine girmiştir. Bunlardan *hinoğluhin* deyimini, TDK'nin (<http://tdkterim.gov.tr>) *Atasözü ve Deyimler Sözlüğü* dışında, taranan tüm deyim sözlüklerinde; *köpekoğluköpek* deyimini de *köpoğlu köpek* biçiminde ses kaybına uğrayarak Püsküllüoğlu (1998, s. 566) ve Sözer'in (2001, s. 233) sözlüklerinde bulunmaktadır. *Der oğlu der* yapısı da TDK (<http://tdkterim.gov.tr>), Püsküllüoğlu (1998, s. 270) ve Sözer'in (2001, s. 99) deyim sözlüklerinde bulunmaktadır. “yok oğlu yok” yapısı ise Türkiye Türkçesindeki tüm deyimleri inceleyen Sinan'a (2000, s. 204) göre *deyimdir*.

2.2.1.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bize göre, değişkeni isim soylu öge olan kalıp örneklerinin yerine getirdiği anlamsal işlev *abartmadır*. Bir pekiştirme edatı işlevi gören *oğlu* sözcüğü aracılığıyla yinelenen isim soylu ögenin anlamı, pekiştirilerek abartılmaktadır:

“O *enayi oğlu enayi* de dalga geçiyor bizimle.

— Kim?.

— Şu, Yirmialtlığın patronu...” (OK-39)

“İçimde renkler uçuşur

Al yanar yeşil tutuşur

Ne sihirdir ne keramet

Ne de el çabukluğu marifet

Bu bir *ressam oğlu ressam* işidir.” (BRE-105)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, *enayi*, ikincisinde *ressam* sözcüğünün anlamı pekiştirilirken abartılmıştır. Değişkeni çekimli fiil olan kalıp örneklerinin yerine getirdiği anlamsal işlev ise aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere *sürekliliktir*:

“Bir avuç sosise uğruna ya Rab! Pek güzel de; sosisle mi çıkacağız biz hep sokağa? ‘Evet’miş. Peki evde yalnız kalamama sorunu?... ‘O tamamen size bağlı’ diyor. Peki diğer köpeklerle sorunu? ‘Buradakilerle hiçbir sorunu yok, her şey size bağlı’ diyor... Günlük ödevler veriyor. *Veriyor oğlu veriyor*. ‘İlk 15 gün çok önemli’ diyor.” (<http://aksam.medyator.com>, Erişim Tarihi: 12.04.2013)

“aykut gitsin, peki. daum gitti (hem de kaç kere), aragnoes gitti, pariera gitti, ziko gitti, alex gitti, *gitti oğlu gitti*. ne değişti? gitmesi çözüm oluyor mu teknik direktörün?” (<http://www.yurtgazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 12.04.2013)

“biri birine bir şey açıklamak zorundadır elzem olarak. ama o kişi trip atıp telefonu açmaz, kapıyı açmaz, *açmaz oğlu açmaz*. Ama insan gibi mesaj çeksen mesela, okumadan silme olasılığı çok düşüktür.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 12.04.2013)

Çekimli fiili *ol-* olan örneklerde ise *kesinlik* işlevi sezilmektedir:

“Deprem; sel, bora gibi bir doğa olgusudur, tıpkı doğum ve ölüm gibi. Her canlı yaratığın kaçınılmaz alın yazısıdır bu: Doğup büyüme, sonra da yaşlanıp ölmek. Ölüm erken olur, geç olur ama sonunda *olur oğlu olur*.” (VG-97)

“Eskiden yeterdim kendime

Artardım bile

Şimdi ne yapsam nafile

Olmuyor

Olmuyor oğlu olmuyor” (BRE-243)

2.2.1.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “oyyy ne güzel olur? Annesi *güzel, oğlu güzel*. Tabi Paşanın poz verme yeteneğini biliyoruz annesi; taş çıkartır valla hepsine” (<http://benozlemsahsenbizzatkendim.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 24.02.2013)

Yukarıdaki metinde geçen eğik yazılı diziliş, incelediğimiz kalıbın bir örneği değildir. Eğik yazılı güzel sözcüğü, farklı varlıkların niteliği olarak kullanılmıştır. İncelediğimiz kalıpla sağlanan anlamsal işlevi de açığa çıkaramayan dizilişin, arasına virgül girmiş olması da bu yapının, incelediğimiz kalıbın bir örneği olmadığını göstermektedir.

Aşağıdaki metinde yer alan *oku oğlum oku* yapısı, ele aldığımız anlatım kalıbının bir örneği değildir. Bu yapıdaki *oğlum* sözcüğü seslenme amaçlı bir *ünlemdir* ve birinci teklik kişi iyelik eki almıştır:

2. “Nuri — Demokrasi seçim bitene kadardı.

Ali — İstesem hiç danışmam... Bildiğimi okurum. Adam saydık sizi okuyoruz işte.

Lutfiye — *Oku oğlum oku*, sen onların kusuruna bakma...” (HT-51)

2.2.1.5. *ev üstüne ev / ev ev üstüne vb.*

(ad) + (üstüne) + (aynı ad) / (ad) + (aynı ad) + (üstüne)

Bu anlatım kalıbı, *üstüne* sözcüğünün, sözcük türü *ad* olup tekrarlanan sözcüklerin arasına girmesi veya ardına eklenmesiyle oluşmaktadır:

“ ‘Levent’te buluşalım’ diye mektup yazdı. *Mektup üstüne mektup* yazan bu kızın evli olduğu anlaşıldı. Kıskaç kocasından göz açamadığı için gelemiyordu.” (AN-85)

“O zamanlar Musul’dan başka bir yere kendisini nakletmeleri için dedem mabeyine *istida istida üstüne* yollamış ve her türlü vasıtaya başvurmuş.” (AHT-110)

İncelenen yapı, sabit ve değişken öğelerinin olması, belli bir diziliş içerisinde farklı anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır.

Hatiboğlu (1971, s. 21), Türkçedeki ikilemeleri derinlemesine incelediği çalışmasında, bu anlatım kalıbının örneklerini *üst* sözcüğüyle belirtisiz ad tamlaması biçiminde kurulmuş *ikileme* saymakta ve bu açıklaması için “kavga üstüne kavga, sigara üstüne sigara, üzüntü üstüne üzüntü” örneklerini vermektedir.

Koç (1996, s. 506), bu anlatım kalıbının örneklerini, kitabında “üçüncü bir sözcüğün yardımıyla kurulan ikileme” olarak adlandırmakta ve bu açıklamasına örnek olarak “dert üstüne dert aç-, sigara üstüne sigara iç-, üzüntü üstüne üzüntü getir-, ayak ayak üstüne at-” yapılarını vermektedir.

Korkmaz’ın (2003, s. 1086) kitabının edatlar bölümünde *Edat gibi Kullanılan Adlar* başlığı bulunmaktadır. Korkmaz’a göre gerçek edatlar kendilerinden önceki kelimelerle birer edat grubu oluştururken; *alt, ara, dış, iç, sağ, sol, taraf, üst, üzerinde, yan* vb. edat gibi kullanılan adlar yalnızca *ad tamlaması* oluştururlar. Korkmaz’ın bu açıklama için verdiği örnekler arasında “şenlik üstüne şenlik” yapısı da bulunmaktadır.

Demircan (1990, s. 83), *Türkçe İkilemenin Özüne Doğru* adlı makalesinde, “oda altına oda, oyun içinde oyun, avlu dışında avlu, araba önünde araba, haber üstüne haber” gibi yapılar için, “eş biçimli ama aralı yinelemeler” demektedir.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 2066) “üstüne” madde başında, bu sözcüğün kendinden önce gelen sözün *ikileme* biçiminde anlamını pekiştirmek ve sıklığını ifade etmek için kullanılabildiği, “mektup mektup üstüne” örneğiyle verilmektedir.

Özkan ve Sevinçli’ye (2008, s. 45) göre “sigara üstüne sigara” yapısı bir *ikileme*dir. Bu öbeğin ortasında yer alan *üstüne* sözcüğü, öbekte pekiştirmeyi sağlamak için öbeğin tekrarlanan öğeleri arasına girmiş bir sözcüktür.

Hatiboğlu, Koç, Özkan ve Sevinçli'nin kanaati bu yapının bir *ikileme* olduğudur. Türkçe Sözlük ise *üstüne* sözcüğünden önce gelen kısmın *ikileme* olduğunu söylemektedir. Korkmaz, yapıyı işlevsel açıdan ele almakta; yapının sabit sözcüğünü *edat gibi kullanılan ad*, sabit sözcüğün önündeki ad ile sabit sözcükten oluşan yapıyı *ad tamlaması* kabul etmektedir.

2.2.1.5.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın sabit sözcüğü *üstüne*, türü *ad* olan *üst* sözcüğüne üçüncü teklik kişi iyelik eki +*ü*, yardımcı ses *n* ve yönelme durumu eki +*e* eklenmesiyle oluşmuş, ancak kalıbımızı da ilgilendiren bazı anlamları ve kullanılışlarıyla donarak Türkçe Sözlük'te (2005, s. 2066) *madde başı* olmuş bir sözcüktür.

Türkçe Sözlük'e göre türü "zarf" olan *üstüne* sözcüğü; "1. İlişkin, üzerine, dair: 'Arkadaşım aşk ve evlilik üstüne konuşulacak şeyler bulmuştu.'", "2. Hesabına: 'Kahveci içilen kahveleri Esat Ağanın üstüne yazıyor.'", "3. -e göre, uygun olarak: 'Paris'e yazıldı. Oradan ölçü üstüne gönderdiler, insan Paris'e kendi gidip diktirmeli.'", "4. -den sonra: 'Ben rakının üstüne şarap içmem diyecek oldu.'" "5. Kendinden önce gelen sözün ikileme biçiminde anlamını pekiştirmek ve sıklığını ifade etmek için kullanılan bir söz: 'Memleketten mektup mektup üstüne para istemiyorlardı o sıralarda...'" anlamlarını karşılamaktadır.

Sözlük, bu sözcük için, belki de söz dizimi içerisindeki işlevine bakarak her ne kadar *zarf* demiş olsa da *üstüne* için verilen anlamlar ve "ilişkin" (Korkmaz, 2003, s. 1066), "dair" (Ergin, 1993, s. 350; Banguoğlu, 2000, s. 387; Hacıeminoğlu, 1992, s. 30; Korkmaz, s. 1066), "üzerine" (Ergin, s. 352; Korkmaz, s. 1066), "göre" (Ergin, s. 350; Banguoğlu, s. 387; Hacıeminoğlu, s. 42; Korkmaz, s. 1074) ve "sonra" (Ergin, s. 350; Banguoğlu, s. 387; Atabay, Kutluk ve Özel, 2003, s. 124; Hacıeminoğlu, s. 84; Korkmaz, s. 1080) gibi, bilim adamlarının çoğunlukla *edat* saydığı karşılıklar, *madde başı* olan bu sözcüğün bize göre bir *edat* olduğunu göstermektedir.

Kalıbın sabit ögesi *üstüne* sözcüğünün *edat* olduğunu söyleyen araştırmacılar da bulunmaktadır. Banguoğlu'ya (2000, s. 388) göre *üstüne* sözcüğü, çoğunlukla yer-yön ilişkisi kurmakla birlikte pek çeşitli anlatımda karşılaştırmalara da yarayan ve iyelik ve durum eki almış olarak kullanılabilen edatlardandır: "masa üstüne".

Korkmaz (2003, s. 1084), Türkiye Türkçesinde gerçek edatların yanında *edat* gibi kullanılan adlar da bulunduğunu belirtir. Araştırmacı, *alt*, *ara*, *dış*, *iç*, *sağ*, *sol*, *taraf*, *üst*, *üzerinde*, *yan* vb. yer ve yön bildiren bu adların, önlerindeki adlarla isim

taamlaması kurduklarını ve dilin ihtiyaç gösterdiği durumlarda edat gibi kullanıldıklarını söyler. Korkmaz'ın verdiği örnekler arasında incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği de bulunmaktadır: “şenlik üstüne şenlik”.

Göksel ve Kerslake'e (2005, s. 222-223) göre *üstüne* sözcüğü, Türkiye Türkçesinde, yer bildiren ve ancak iyelik ve durum ekli olarak kullanılabilen edatlardandır. Bu ve bunun gibi edatların önündeki isim *ad*, ilgi ekli olabildiği gibi, yalın da olabilmektedir. Bu ad yalın olduğunda, iyelikli ve durum ekli *edat*, her tür bağlamda, örneğin önündeki ad çoğul olsa bile, üçüncü teklik kişi iyelikli olarak kullanılmaktadır. Araştırmacıların *üstüne* ile ilgili verdiği örnek şu şekildedir: “Gençlerde uyuşturucu kullanımı **üstüne / üzerine** araştırma yapıyor.”.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, Türkçe Sözlük'te madde başı olan *üstüne* sözcüğü, bize göre, bu sözlükteki ilk dört anlamına göre *edat*, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olan son anlamına göre ise bir *bağlaç*tır. Bu sözcük, incelediğimiz kalıp içinde de *edatken dA* ve *m°* gibi yinelenen öğeleri bağlama işlevini yerine getirerek *bağlaçlaşmıştır*.

İncelediğimiz anlatım kalıbının, taranan kitaplarda 44 örneği belirlenmiştir. Bu örneklerin 43'ünde kalıbın sabit ögesi *üstüne* sözcüğüdür. Bu örneklerin hiçbirisinde kalıp sözcük bir ek almamış veya ek değişikliği yaşamamıştır. Yani sabit sözcük için tam bir donma söz konusudur. Yalnızca 1 örnekte *üstüne* sözcüğünün yerini almış olan *üzerine* sözcüğü, bu örnekte *üstüne* ile aynı işlevi görmüş, içinde yer aldığı kalıp da *üstüneli* örneklerle aynı anlamı sağlamıştır:

“Bunlardan birinin öncüsü Ali Yazıcı, durmadan dinlenmeden *dilekçe üzerine dilekçe* yazdırır önüne gelene... Ankaralar'a, Urfala'ra, Diyarbakırlar'a taşır!..” (FO-57)

Üstüne ile hemen hemen aynı anlamlar verilerek Türkçe Sözlük'te (2005, s. 2069) madde başı olan *üzerine* sözcüğü, aynı *üstüne* sözcüğü gibi incelediğimiz kalıp içinde de *edatken* yinelenen öğeleri bağlama işlevini yerine getirerek *bağlaçlaşmıştır*. *Üstüneli* ve *üzerineli* örnekler arasında bu anlatım kalıbının örneği olma açısından bir fark yoktur ancak kullanılma sıklığı açısından *üstüneli* örneklerin çok daha fazla kullanıldığı ve tercih edildiği, belirlenen örnek sayısından anlaşılmaktadır. Bu durum, kalıp formülünün oluşturulması esnasında da dikkate alınmış olup, yalnızca bir örneği belirlenebilmiş olduğu için, *üzerine* sözcüğü, kişiye özgü bir kullanım olma ihtimaline karşı, kalıbın tüm örneklerinin genel durumunu yansıtan kalıp formülünde yer almamıştır.

İncelediğimiz kalıbın örneği olup olmadıkları tartışmalı sekiz örnekte, sabit sözcük olarak *içinde* tercih edilmiştir:

“ ‘Kader’ senin dediğin yolda şer’a bühtandır;

Tevekkülün, hele, *hüsran içinde hüsrandır.*” (MAE-214)

İçinde sözcüğü de *üstüne* ve *üzerine* gibi Türkçe Sözlük’te (2005, s. 931) madde başıdır ve Korkmaz (2003, s. 1085) ve Göksel ve Kerslake’e (2005, s. 222) göre de *edattır*. Bize göre de bu sözcük de incelediğimiz örnekler içerisinde, yinelenen öğeleri bağlama işlevini yerine getirerek *üstüne* kadar açık olmasa da *edatken bağla*laşmış gibidir. Sabit sözcüğü *içinde* olan örneklerle sabit sözcüğü *üstüne* olan kalıbın sağladığı temel anlamsal işlev kısmen benzemekle birlikte, sabit sözcüğü *içinde* olan örnekler, çoğu zaman *içinde* sözcüğünün eksiz biçiminin ilk anlamının hissedilmesi dolayısıyla farklı bir anlamsal işlevi de ifade etmektedir (bk. 2.2.1.5.3.). Bu durum, *içinde* sözcüğünün, *üstüne* sözcüğüne göre henüz tam anlamıyla donmamış bir sabit sözcük olduğunu göstermektedir. Hem bu yüzden hem de tespit edilen örnek sayısının azlığı yüzünden, sabit sözcüklüğü tartışmalı olan *içinde* sözcüğü, kalıp formülü içerisinde gösterilmemiş, belirlenen örnekler de tartışmalı sayılmıştır.

Özellikle Osmanlı Türkçesi döneminde, “-de, içinde” anlamına gelen *ender* sözcüğüyle de incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri türetilmiştir. Devellioğlu’ya (1996, s. 222) göre *ender* sözcüğü Farsça *zarftır* ve “çok defa Farsça veya Arapça iki kelime arasında kullanılır”: “Cehân-ender cehân: cihân içinde cihan. Müşkil-ender müşkil: zorluk içinde zorluk”. Ahmet Vefik Paşa’ya (2000, s. 603) göre ise *ender* sözcüğü *edattır*: “Muhâl ender muhâl”. Kalıbın sabit sözcüğü *ender* olan biçiminin Osmanlı Türkçesi döneminde kullanılıyor olması, sabit sözcüğü *içinde* olan kalıp örneklerinin *örnekseme* yöntemiyle türetildiği düşüncesini akla getirmektedir.

Bir örnekte kullanıcı, *yanına* sözcüğünü, bize göre *üstüne* sözcüğünü örnekseyerek *üstüne* yerine kullanmış ve incelediğimiz kalıba benzer bir yapı oluşturmuştur:

“Çelik Hasan, sevdiğimiz bir dostun ‘hereyi..’ Dostumuz seksen bin lira mı ne para dökmüş, orman içindeki bu bereketli topraklara, *fidan yanına fidan* dikmiş, portakallar, kayısılar, limonlar, domatesler şunlar bunlar...” (FO-244)

Yukarıdaki metinde yer alan eğik yazılı sözün, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olup olmadığı tartışmalıdır çünkü *yanına* sözcüğü, *üstüne* ve *içinde* sözcükleri

kadar donarak edatlaşma sürecini yaşamış bir sözcük değildir. Nitekim Türkçe Sözlük'te de madde başı olarak yer almamaktadır. Yukarıdaki metinde de bu sözcüğün asıl anlamıyla yer aldığı ve önündeki adla isim tamlaması kurduğu düşünülebilmektedir ancak kendisinden sonra gelen ifadeler dolayısıyla incelediğimiz anlatım kalıbının sağladığı temel anlamsal işlevi sağlıyor gibi de görüldüğü için, metindeki eğik yazılı söz, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olarak da sayılabilir gibidir. Belki de kullanıcı, *fidan üstüne fidan* yerine *fidan yanına fidan* diyerek dizilişin sağladığı temel anlamsal işlevin dışında, fidanların üst üste değil de yan yana dizildiğini de anlatmak istemiştir.

Belirlenen tüm örneklerin değişken isim soylu ögesinin sözcük türü, *addır*. Bu adlar, kalıp içerisindeyken hiçbir *çekim eki* almamaktadır. Ad olan değişken öge, aşağıdaki örnekte olduğu gibi iyelik eki aldığı yapı, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmamaktadır:

“ ‘İnat etme Kabak Ağa; beş dakika gel şöyle!’ ‘Olmaz dedim ulan; *lafım üstüne laf* koyma!’ ” (FB-272)

İyelikli ad + üstüne + aynı ad + yok dizilişi içerisinde belirlenen birkaç örnek, kalıp izlenimi vermekte ancak ilk adın iyelikli olması, *üstüne* sözcüğünün edat işlevi görüyor olması ve yapıyla sağlanan anlamın incelediğimiz kalıpla sağlanan anlamsal işlevden farklı olması nedeniyle, bu yapılar, incelediğimiz kalıbın örnekleri olarak sayılmamıştır. Bununla birlikte, bu yapının belli bir dizilişi ve bu dizilişle farklı bir anlamın ortaya çıkmasını sağlaması dolayısıyla ayrı bir kalıp olup olmadığı da tartışmalıdır:

“Bunca yılın evlileri ama, doyamamış... Çünkü Sultan Hanım'ın *cilvesi üstüne cilve, güzelliği üstüne güzellik* yok... ‘Haremdeki bunca körpe cariyeye dönüp bakmamış’ diyeyim de, Sultan Hanım'ın değeri anlaşılın!” (KT-320)

“Mehmet Paşa: ... Ya bu savaş için sarf edilen kaç bin kese altın? Girit halkı çok zengin olur derler, hele *kadınları üstüne kadın* yokmuş yeryüzünde.” (TO-90)

İncelediğimiz anlatım kalıbı, çoğunlukla (*is. soylu öge*) + (*üstüne*) + (*aynı is. soylu öge*) dizilişiyle karşımıza çıkmakla birlikte, (*is. soylu öge*) + (*aynı is. soylu öge*) + (*üstüne*) biçiminde bir dizilişe de sahip olabilmektedir ancak belirlenen 44 örneğin 8'i, (*is. soylu öge*) + (*aynı is. soylu öge*) + (*üstüne*) biçimindedir:

“*Yemin yemin üstüne*. Kimseye söylemeyeceğime iyice inandıktan sonra, cebinden düdüğü çıkardı, Öptü, başına koydu.” (AN-71)

“Görmüş geçirmiştir. Doğramacılık, makinistlik, duvar afişçiliği yapmıştır. Fıstık satmıştır. Kavun karpuz satmıştır. Köşe-başlarında kestane kebab etmiştir. Bulduğu zaman akşamları içmiştir. *Hikâye hikâye üstüne* anlatır. Kahramanlık hikâyeleri vardır.” (SFA-82)

İncelediğimiz yapının bir bütün olduğunu gösteren bir başka özelliği de ögelerinin duraksız, bir çırpıda söylenişidir. Ayrıca, kullanıcılar belirlediğimiz örneklerin hiçbirinde, kalıp ögelerinin arasına *virgül* veya *noktalı virgül* gibi bir işaret koymayarak ele aldığımız dizilişi bir kalıp olarak gördüklerini de göstermiş olmaktadır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“O günler: gazetelerde, öğrenci forumlarından, çarpıntılı haber başlıkları, hareketli fotoğraflar: *olay üstüne olay, eylem üstüne eylem*: fakülte mitingleri, boykotlar ve işgaller, zincirleme devam ediyor.” (Aİ-123)

“Allah da bereket üstüne bereket yağdırmış toprağına, taşma; memleketin de yüzü gülmüş, onların da... Artık ne bir dert, ne bir mihnet... *Devlet üstüne devlet* sürüp, *mürüvvet üstüne mürüvvet* görmüşler; yemiş, içmiş, muratlarına ermişler.” (ECG-87)

“Mektup geldi. Arkadaş sevinçten çıldırdı. Giyindi, kuşandı, *tıraş üstüne tıraş*, söz verilen yere gitti .” (AN-85)

“Akıl, kırık kanadı için;

Derdi gücü ‘nasıl’ ve ‘niçin’...

Bağlı, *perçin üstüne perçin*,

Benim gönlüm Allah diyene...” (NFK-22)

“Bu aile bir köyde oturmuş; mutasarrıf, kumandanın havale ettiği şikâyeti kaymakama, kaymakam nahiye müdürüne, o da yerli bir jandarma çavuşuna havale etmiş. Jandarma çavuşu ne dedi ise, *havale üstüne havale*, kumandana kadar o cevap gelmiş.” (FRA-92)

“ ‘Homeros Anadolu’nun yetiştirdiği en ünlü ozandır’ diyecekken, ‘Homeros Türkiye’nin yetiştirdiği en ünlü ozandır’ dersek gülerler bize. Salt arıtcılar *kanıt üstüne kanıt* yığsın, Anadolu’suz yapabilir miyiz? Anadolu da Türkçenin özüne yabancıysa...” (NU-74)

“O kadar zevklidir ki, bir dakika bu hastalığa tutulduğunuzu düşünseniz, artık tramvaylara, otobüslere, trenlere bedava binersiniz. *Söylev üstüne söylev* verirsiniz, gündem müzakere edersiniz, encümenlere girip çıkarsınız,” (SFA-97)

“Yusuf Paşa: ... Günlerce aç kaldı askerlerim, ot yediler. *Haber üstüne haber* saldım İstanbulla, yardım istedim devletten, ses çıkmadı.” (TO-91)

“Onun içindir ki Abdullah geniş, ağır ve kaypak halkalarını bütün vücuduna doladıktan sonra, zehirli dişini en can alacak yerine geçirmeğe hazırlanan bir yılanın ayaklarının ucunda birdenbire uyuyup kaldığını gören bir çöl yolcusunun inanılmaz sevinci içinde *kadeh kadeh üstüne* içiyordu.” (AHT-13)

“Düğün evindeki hususî misafir sofralarından başka Lonca'nın geniş meydanlığına kurulan upuzun sofralardan çorba, kızartma, pilâv, zerde tepsi ve kâselerinin biri kalkıyor; biri konuyor; davetli, davetsiz yoldan geçen bütün yolcular, esnaf, fakir fıkara, zorla çevrilip, tıka basa doyurulduktan sonra *kahve kahve üstüne, şerbet şerbet üstüne* ikram edilerek salıveriliyordu. Ya öğleden başlayıp da gece yarısına kadar süren içki sofraları, sanki, Lonca'da, insana bir içki bayramı yapıldığı duygusunu, veriyordu!” (OCK-206)

2.2.1.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Hatiboğlu, Koç, Özkan ve Sevinçli'nin incelediğimiz yapıyı *ikileme* saydığı daha önce belirtilmişti (bk. 2.2.1.5.). Bize göre bu anlatım kalıbı bir ikileme değildir çünkü yinelenen öğeleri değişken olduğu gibi sabit ögesi de bulunmaktadır.

Bu anlatım kalıbı, ne ilk *ad + üstüne* sözcüğünden oluşan bir *isim tamlaması* ile adın tekrarından oluşan bir söz ne de ilk *ad + üstüne* sözcüğünden oluşan bir *edat öbeği* ile adın tekrarından oluşan bir sözdür. Bu anlatım kalıbının ilk iki ögesi bir *isim tamlaması* ya da *edat öbeği* de değildir. *Üstüne* sözcüğü, Türkçe Sözlük'te (2005, s. 2066) madde başı olacak kadar donmuş bir edat gibi görünse de incelediğimiz kalıp içerisinde *edat* değil *bağlaç* gibi işlev görmektedir. Bu yüzden kalıba *bağlama öbeği* denilebilir gibidir ama yapıyla amaçlanan, yinelenen öğeleri sıradan bir biçimde bağlamaktan çok anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlamak olduğu için, kalıptaki yinelemeyi öne çıkaracak biçimde kalıba, tartışmaya açık olmak üzere, yeni bir öbek türü olarak *yineleme öbeği* de denilebilir. Söyleniş özelliği ve (*is. soylu öge*) + (*aynı is. soylu öge*) + (*üstüne*) biçiminde bir dizilişe sahip olabilmesi de kalıbı, bağlama öbeği olmaktan çok yineleme öbeği olmaya yaklaştırmaktadır.

Kalıbın sabit ögesi *içinde* olan dizilişi, *içinde* sözcüğünün edatlığı dolayısıyla da bağlaçlığı çok açık olmadığı için sözcük öbeği olma açısından, *ilk ad + içinde (+ki) sözcüğünden oluşan bir isim tamlamasının, yinelenmiş ikinci adın sıfatı olduğu bir sıfat tamlaması* olarak da düşünülebilir. Hatta bulunma durumu eki +DA, üzerine +ki eki almadan da sıfat ve ad tamlamalarının tamlayan ve tamlanan öğelerinde yer alarak sıfat görevi yüklenebilir (Korkmaz, 2003, s. 298) ancak bu çözümlene, bu hem *içindeli* her örneğe hem de kalıbın anlamsal işlevine uygun düşmemektedir.

Kalıbın söz dizimi içerisindeki durumu şu şekilde örneklenebilir:

“Saatlerce uyku tutmadı (**gizli ö. O**) sigara üstüne sigara (n.) ıçtı (y.),” (OK-73)

“Fakirlikleri diz boyuydu, paramparçaydı mintanları, (**gizli ö. O**) yama üstüne yamaydı (y.).” (FO-125)

“Müge (ö.), flaş üstüne flaş ‘patlatıp’ (zt.), sözüm ona (zt.) yattan ‘kareler (n.) çekiyor (y.).” (Aİ-196)

“O akşam da böyle abuk sabuk hülya kurmuştu. (**gizli ö. O**) Karı karı üstüne (n.) almıştı (y.) yatağa yatar yatmaz (zt.).” (SFA-52)

“ ‘Kader’ senin dediğin yolda şer’a bühtandır; Tevekkülün (ö.), hele (bt), hüsran içinde hüsrandır (y.).” (MAE-214)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, kalıp, cümle içerisinde çoğunlukla *nesne* bazen de *yüklem* olabilmektedir.

Püsküllüoğlu’nun (1998, s. 192) deyim sözlüğünde yer alan ve “kötüden de kötü, pek çok kötü” anlamına gelen *bok üstün bok* deyimini de sabit sözcüğü *üstüne* yerine *üstün* olsa da bu anlatım kalıbının bir örneğidir.

Bu anlatım kalıbının örneği olmayan ancak bu anlatım kalıbıyla aynı veya benzer dizilişe sahip olan *ayak ayak üstüne at-*, *bacak bacak üstüne at-* (Türkçe Sözlük, 2005, s. 152, 173), *düğüm üstüne düğüm vur-*, *gül üstüne gül koklama-* (Püsküllüoğlu, 1998, s. 301, 408), *kambur kambur üstüne*, *taş taş üstünde bırakma-* (Aksoy, 1988, s. 902, 1066) gibi bazı yapılar da deyimleşmiştir.

2.2.1.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Kalıbın sağladığı temel anlamsal işlev, *art arda gerçekleşen sıklığa dayalı çokluk*’tur ve bu işlev, kalıp formülündeki iki dizilişle de sağlanmaktadır. Bu temel anlamı bir örnekle şu şekilde açıklayabiliriz:

“Bu ikisi, bu kasabada durmak istemiyorlarmış. Burdan bizi alın da nereye gönderirseniz gönderin, diye *dilekçe üstüne dilekçe* vermişler, olmamış.” (AN-99)

Yukarıdaki örnekle kullanıcı, *art arda* olmak üzere sıklıkla dolayısıyla da çok miktarda *dilekçe* verildiğini anlatmış olmaktadır. Kalıpta yinelenen her ne kadar bir ad olsa da kalıpla anlatılmak istenen söz konusu adın çokluğu değil bu ad ve ilişkili olduğu fiilin içinde yer aldığı işin çokluğudur.

Tartışmalı da olsa sabit sözcüğü *içinde* olan birkaç örnekte, *adın kendisinde olması gereken özelliği tam anlamıyla hatta fazlasıyla karşılaması* veya *adın içerikle ilişkili olarak çokluğu* ifade edilmiştir:

“Feza içinde feza... Bir harîm-i nûrânûr,

Ki âsüman-ı kerîminde bin güneş manzur!” (MAE-270)

“I.Ulak — Alemdar Paşa dayanıyor Hünkârım. Dört yandan sarılmış, *çember çember içinde*. Ama dayanıyor.” (OA-74)

“İşte Üsküp Halk Tiyatrosu Genel Müdürü İlhami Emin’in şiiri:

Ölümsüz Yaz

Kan içinde kan, kandan geçilmez

Kuş içinde kuş, kuştan kaçılmaz

İlk yazdan ilk yaz, yine de kemik kemiğe

Taşın en sertini verin elime elime.

Yıl içinde yıl, yıldan kaçılmaz

Göz içinde göz, gözden geçilmez

Yine de uslarımız kemik kemiğe!

Göğün mavisini verin elime elime!” (YBB-77)

“Bu işleri ya Kudreti ve İlmi Sonsuz’a vereceğiz; yahut hücreleri oluşturan atomların Kur’an-ı Kerim’de bize öğretilen Yaratıcı’ya ait sıfatlara sahip olduğunu kabul edeceğiz. Bu ise hem *muhal içinde muhal*, hem de atomlara ilâhlık yükleyecek kadar saçma bir hükümdür.” (<http://www.istanbuldostum.com>, Erişim Tarihi: 06.02.2011)

2.2.1.5.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Neyse bununla geçmiş olsun Damar damara binmiştir. Taze inek mayısı olsa da *sıcak sıcak üstüne* vurulsa, birebirdir yahut çiğ bal sürmeli. Üstüne de bolca 'karabiber kirli yapağı sarmalı. İki günde ne varsa çeker, alır.” (MŞE-94)

2. “Telgrafın tellerini arşınlamak

Yâr üstüne yâr seveni kurşunlamak

Tam beş defa

Kurşuna dizildi Mernuş” (BRE-328)

3. “Kız hiç orali değil, *ayak ayak üstüne* atmış, tahtın üstünde oturmuş...” (PNB-148)

4. “Aslında şiir, *dil içinde bir dildir* ama kuşdili değildir.” (CS-193)

5. “ ‘Böyle olunca şiir, sonu bulunmaz, dibine varılmaz, etrafı çerçeveye alınmaz iç delâletlerin, *maske altında maske, maske altında maskesi* olarak, soydaş gayesini, remzî ve sırrî mahiyetinde hülâsa edici ulvî bir idrak makamı halinde karşımızda âbideleşiyor.” (NFK-376)

6. “Bir çözülmaz bilmece;

Hep sayı, harf ve hece...
Peçe üstünde peçe...
 Böyle ayna noktanın
 Üstünde saatlerce,
 Benliğime eğilsem,
 Sabah, akşam ve gece...” (NFK-242)

Yukarıdaki metinlerin ilkinde, eğik yazılı ilk *sıcak* sözcüğü, “sıcak sıcak üstüne vurulsa” biçimindeki şartlı cümlenin öznesi durumunda olup kendisinden sonra gelen eğik yazılı bölümle, incelediğimiz kalıptaki gibi bir ilişki içerisinde değildir.

İkinci metindeki eğik yazılı sözdeki *üstüne* sözcüğü, *-DAn sonra* anlamı katmakta olup edat görevindedir. Eğik yazılı söz, incelediğimiz anlatım kalıbıyla ortaya çıkan anlamı sağlamaktan uzaktır.

Üçüncü metindeki *ayak ayak üstüne at-* sözü *deyimdir* (Türkçe Sözlük, 2005, 152) ve incelediğimiz anlatım kalıbıyla aynı anlamı vermemektedir.

Dördüncü metindeki *içinde* sözcüğü, *iç* sözcüğünün üçüncü teklik kişi iyelikli ve + *DA* durum eki almış biçimi olup önündeki adla *isim tamlaması* kurmuş durumdadır. Bu yapı, tartışmalı olarak bile incelediğimiz kalıbın bir örneği değildir.

İncelediğimiz kalıba benzer bir dizilişe sahip olup kalıpla sağlanan anlamsal işlevi vermeyen ve sabit sözcükleri farklı olan beşinci ve altıncı metinlerdeki eğik yazılı sözler de ele aldığımız kalıbın örnekleri değildir.

2.2.1.6. *çok ama çok vb.*

(**is. soylu öge**) + (**ama**) + (**aynı is. soylu öge**)

Bu anlatım kalıbı, *ama* sabit sözcüğünün tekrarlanan isim soylu ögelerin arasına girmesiyle oluşmaktadır:

“Belki çok garip bulacaksınız; ben kurbağa seslerini, köpek havlamalarını, kağrı feryatlarını, tandır başlarını ve taze ekmek kokan tandır evlerini *çok, ama çok* severim.” (YBB-29)

“Aldanışa bile boyun eğmiştir şair. Peki ne adına? ‘Ey! ömrün en güzel türküsü aldaniş!’ diyor bir yerde. Anladığımca *her şey, ama her şey* geçmişle, anılarla dirim kazanıyor ‘Olvido’da.” (EC-62)

“Tabiki *birçok ama birçok* eksliğimiz var” (<http://www.eskisehirspor.com>, 10.02.2011)

(*is. soylu öge*) + (*ama*) + (*aynı is. soylu öge*) yapısı, sabit ve değişken ögeler barındırması ve belli bir diziliş içerisinde bir anlamsal işlev sağlaması dolayısıyla bir anlatım kalıbıdır.

Gencan (1971, s. 390), *ama* bağlacının işlevlerini anlatırken bu bağlacın *pekiştirme* göreviyle yinelenmiş sözcükler arasında bulunabilmesine özellikle dikkat çeker ve şu örnekleri verir: “(19 Mayıs 1919’da) hiç *ama* hiçbir şeyimiz yoktu.” / “Bu gazete kendine meslek edindiği yolun dışında bir tek, *ama* bir tek satırla tezada düşmüş müdür?”.

Ediskun (1999, s. 303), *ama*’nın, “yinelenen bir yargıyı ya da bir emri pekiştirmek üzere” bağlayabildiğini söyler: “Nefis, **ama** nefis bir yemek pişirdim.” ve “Oku, **ama** dikkatle oku!” örneklerini vermektedir.

Koç (1996, s. 254) da *ama*’nın *pekiştirme* belirtebildiğini söyler. Araştırmacının bu açıklama için verdiği örneklerin birisinde *ama*, yinelenmiş çekimli fiillerin arasındadır: “Güzel **ama** güzel bir söz söyledi.” / “Sen de gel **ama** gel!”.

Türkçe Sözlük (2005, s. 86), *ama*’nın “bir yargıyı veya bir buyruğu pekiştirmek” için kullanılabildiğini belirtir ve bu açıklaması için Koç’la aynı örnekleri verir.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 149), *ama* bağlacının kimi anlatım biçimlerinde anlamı pekiştirmeye yardımcı olduğunu söyleyerek şu örneği verir: “Bu uçurum hiç, *ama* hiçbir zaman kapanamazdı.”.

Özkan ve Sevinçli’ye (2008, s. 45) göre *da*, *ki*, *ve*, *ama* gibi bazı bağlaçlar kuvvetlendirme işleviyle *ikileme öbeği* oluşturabilirler. Bu araştırmacılara göre “çok ama çok yaramaz bir çocuk” söz öbeğindeki *çok ama çok* yapısı bir *ikilemedir*.

2.2.1.6.1. Kalıbın Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Kalıba Özgü Belirlemeler

Biçimsel işlevi cümleleri bağlamak olan kalıbın sabit ögesi *ama*, içinde yer aldığı metne yapısal katkı sağlamasa da anlam farklılıkları yaratabilen, cümleleri birbirine karşıtlık ve olumsuzlama, karşılaştırma, kanıtlama, uyarı, koşul, çelişki, sebep bildirme vb. ilkelerle bağlayan bir *bağlaçtır* (Üstünova, 2006, s. 79, 91). *Ama* bağlacı, incelediğimiz anlatım kalıbında ise asıl işlevi olan cümle bağlayıcılığının dışında, yinelenen isim soylu ögelerin arasında yer alarak parçası olduğu yapının sağladığı anlamsal işlevin açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Ancak, *fakat* ve *lakin* de cümle bağlayıcısı olup *ama* cümle bağlayıcısı olduğunda, onun yerini tutabilen bağlaçlardır (Türkçe Sözlük, 2005, s. 97, 677, 1296, 2118) ancak incelediğimiz kalıp içerisinde, sabit sözcük *ama*’nın yerini *ancak*, *fakat* ve

lakin'in alması pek tercih edilen bir durum değildir. Taranan kitaplarda belirlenen 38 örneğin hiçbirinde bu durum gerçekleşmemiştir. Bu durum da incelediğimiz yapının, daha çok *ama* ile kalıplaştığının bir kanıtıdır. Bununla birlikte İnternet'te, sabit sözcük olarak *ama*'nın yerini *ancak*, *fakat* ve *lakin*'in aldığı örnekler de bulunabilmektedir:

“Dikkat etmişsinizdir, kıyafetler, ayakkabılar, sınır kapısına kadar gelenlerin kullandıkları arabalar, *her şey ancak her şey* çok dikkatli şekilde çizilmiş.” (<http://www.posta.com.tr>, Erişim Tarihi: 11.02.2011)

“başka filmlerden kaptığı ‘kedisini öldürerek korkut’ yöntemi ile yaşlı kadınları korkutan, ruhu reklam arafında asılı kalmış, *çok fakat çok* paraları, *hiç fakat hiç* birşey yapmadan kazanma uzmanı ortadoğulu.” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 11.02.2011)

“siz bizi biz sizi *çok lakin çok* iyi bilir tanırız” (<http://www.islamiforum.com>, Erişim Tarihi: 11.02.2011)

Kalıbın değişkeni olan isim soylu ögenin sözcük türü *zarf*, *sıfat* ya da *zamir* olabilmektedir. Taranan kitaplarda belirlenen 38 örnekteki isim soylu ögelerinin, parçası oldukları cümledeki işlevlerine göre 21'inin sözcük türü *zarf*, 9'unun *zamir*, 4'ünün *sıfattır*. Ayrıca bu isim soylu ögelerin büyük bir kısmı miktar açısından *belirsizlik* anlamı taşıyan *zarf*, *sıfat* veya *zamirdir*:

“*Binlerce, ama binlerce* yıldır yaşıyorum

Bunu göklerden anlıyorum, kendimden anlıyorum biraz” (EC-141)

“1 Mart 2000 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde, Oral Çalışlar'ın ‘Trabzon’da Empati’ başlıklı yazısındaki bir saptama, beni *çok ama çok* ilgilendirdi.” (VG-77)

“Mahallede *hiçbiri, ama hiçbiri* dinibütün İsmail efendi gibi candan çalışmadı.” (Mİ-27)

Kalıbın isim soylu ögesi, belirlediğimiz örneklere göre, farklı türlerde *zarf*, *sıfat* veya *zamir* de olabilmektedir:

“Yüreğinde yeniden kızgınlık, kin, koyu bir tortu gibi. Bu adamı Allah kahretsin. *Kiminle, ama kiminle* evlenseydi daha iyiydi.” (SKA-179)

“Kızım/kızlarım yok.

Eşim, erkek evlatlarım bir olmuş,

Erkekçe, iteduruyorlar babalığımı,

Dar, mekansız *ama erkekçe* benim olmayan odalarda.

Zayıf mıyım? Zayıfım.

Kabullenişlerimi sorarsanız, evet bu tarzda.”(<http://www.siirsandigi.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“ama herkez gibi sende sende beni ağlatın
yapmayacaktın soğuk duvarlar arasında
beni sende bıraktın

....

şimdi ama şimdi

sıra bende ağlatmak kolaydır beni ama
kurşunlanmayı kabul edemem” (<http://www.canim.net>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“Gerçek aşkına hu erenler derken bile yanlış tahtalara

Doğru ama doğru çiviler çaktın” (<http://www.artvizyon.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“Kim söylemiş beni
Süheylâ’ya vurulmuşum diye?
Kim görmüş, *ama kim*,
Eleni’yi öptüğümü,” (OVK-44)

İsim soylu ögenin sözcük türü *ad* olan dört örnekte, isim soylu ögenin önünde ya *sıfat* ya da *zarf* bulunmaktadır. Aslında yinelenen ögeler bu *zarf* ve *sıfat*lardır:

“O kız olmasaydı, ya da evleri kahvenin karşısında olmasaydı, boyuna pencereleri açıp açıp kapamasaydı. Saim **her** oyunda, *ama her* oyunda, elin acemisine yenilir, adı gazoz ağacına çıkar mıydı ?” (SKA-71)

“Elini yoksullardan en sonra çeken mübarek ekmekle kara zeytine bile veda ettiğimiz günlerden bir gün annem, *yakın, ama çok yakınlarımızdan* birisine, borç para istemeye gitti.” (OK-53)

“Ayrıca makine dünyası karşısında geri kalmış toplumlardan biri olmamız, ekonomik düzensizlik, baskının artması, özgürlüğün kısılması vb. gibi bir sürü etkenin, çeşitli katlarda çeşitli tepkileri olmuştur. Bunlar üzerinde *düşünmenin, ama yeniden düşünmenin* gereği anlaşılmıştır artık.” (EC-48)

Taranan kitaplarda belirlenen birkaç örnekte kullanıcı, kalıbın isim soylu ögesi olarak yinelenmesi gereken *zarflar* yerine, ya aşağıdaki birinci örnekte olduğu gibi, söz konusu koyu yazılı zarfı ve bu zarfla ilişkili çekimli fiili yinelemiş ya da ikinci örnekte olduğu gibi hem söz konusu koyu yazılı zarfı hem de bu zarfla ilişkili çekimli fiili yinelemiştir:

“Her zaman söylüyorum kuyumcular için imzalı yazı *gerekmez / Ama hiç gerekmez*, öyle mi değil mi?” (EC-133)

“Mistik **ne denli susamışsa, ama ne denli susamışsa** o denli kana kana içer konuşmalardan.” (NU-104)

Yukarıdaki metinlerdeki asıl kalıplar, *hiç ama hiç* ve *ne denli ama ne denli*'dir. Bu kalıplar, ya konuşma dilinin verdiği rahatlıkla ya da kullanıcıların özel tercihi nedeniyle, yukarıdaki biçimleri almışlardır.

Kalıbın isim soylu ögesi *öbek* de olabilmektedir:

“Öylesine güzel bulduğumuz, güzelliğiyle büyülendiğimiz bir düşü, bir sır gibi ölünceye kadar saklamak, ölüme götürmek mi daha iyiydi? Yoksa *kim olursa olsun, ama kim olursa olsun* bir insana ulaştırmak mı?” (SKA-60)

“Hayriye Hanımın bu sobayı tutuşturma saatinde *her gün, ama her gün* onu hatırlamadan edemezdim.” (SKA-20)

“Düğün eşsiz olmuştu. Yiyecek, içecek türünden *bir şey, ama bir şey* eksik değildi.” (SKA-161)

Kalıbın isim soylu ögesi *çekim eki* almış olarak da kalıpta yer alabilmektedir:

“Hükümete karşı bir isyanımız yok, bir hasarımız yok, hükümet *herkese, ama herkese* yardım yapacak, arazi verecek, konut yapacak, bize niye yapmacayak?” (FO-35)

“O kız olmasaydı, ya da evleri kahvenin karşısında olmasaydı, boyuna pencereleri açıp açıp kapamasaydı. Saim *her oyunda, ama her oyunda*, elin acemisine yenilir, adı gazoz ağacına çıkar mıydı ?” (SKA-71)

Kalıbın bölümleri arasına başka ögeler girememektedir ancak isim soylu ögenin, bir daha yinelenerek kalıpta yer aldığı veya pekiştirilmiş sıfat olduğu veya isim soylu ögenin önüne anlamını pekiştirici başka bir sıfatın geldiği kalıp örnekleri olabilmektedir. Böylece kullanıcı, kalıpla sağlamak istediği anlamsal işlevi desteklemiş olmaktadır:

“*Çok ama çok çok* yakını olduğum birisi de var,” (VG-115)

“İncir çekirdeği doldurmayan konularda bir araba lâkırdı söylerler. Hepsi de çalçene: *çok ama pekçok* söylemeleriyle usandırırılar insanı.” (NU-109)

“Garsonu çağırıp para verirken baktım, o külüstür herif, çaldığı havayı birden değiştirdi ve birden *başka, ama bambaşka*, acayip bir havaya geçti .” (OCK-324)

Dizilişin isim soylu ögesinin çoğunlukla *sıfat, zarf, zamir* olması ve bunların da önemli bir kısmının belirsizlik ifadesi taşıması, belirlenen örneklerin deyim olabileceği şüphesini uyandırmaktadır ancak taranan deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; <http://tdkterim.gov.tr>) ve Türkçe Sözlük'te (2005) belirlediğimiz örneklerin hiçbiri bulunmamaktadır. Bununla beraber belirlediğimiz örnek dizilişlerden *çok ama çok, her şey ama her şey* ve *hiç ama hiç*; Akyalçım'ın (2007, s. 186, 334, 339) *Türkçe İkilemeler Sözlüğü*'nde bulunmaktadır.

Bu dizilişle ilgili önemli bir tespit, hem taranan kitaplarda belirlenen 37 örneğin 27'sinde hem de Türkçe Sözlük'ün ve Ediskun'un verdiği örneklerde, ilk isim soylu ögeden sonra *virgül* kullanılmış olmasıdır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Ve bitmediğini gösterip üçüncü dörtlüğü bekletiyor: ‘*Gündüzün, ama tam gündüzün* oluyor bu iş / Kirlerim, pis kokularım belliyken iyice’ ” (EC-135)

“Bir şeyler söylemesi gerekli değilmiş gibi rahat, şapkasını çıkardı, elinde evirip çevirdi birkaç kez. Sobanın sıcaklığını da duyunca boyun atkısını gevşetti. *Sonra, ama neden sonra*, otel kâtibinin bekleyen şaşkın gözlerine bakmadan: ‘Bir oda istiyorum,’ dedi.” (SKA-106)

“ ‘Biz sera işçileri, yani senin demenle cam, camekân insanları fidenin dikiminden, bitimine kadar gece gündüz, *durmadan, ama durmadan* çalışırız, iş bunu gerektirir ağabey...” (FO-252)

“sevgili ebubekir hocam sizi çok özledim sevgili öğrenciler pamuk pınarın değerini *iyi ama iyi* bilin” (<http://ziyaret.pamukpinar.k12.tr>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“Kızlarımdan *çok, amma pek çok* memnunum. Beni o kadar sevdiler ki, teneffüste bile peşimi bırakmıyorlar.” (RNG-237)

“Ammaa, Allahları var, yediğime içtiğime *hiç ama hiç* karışmazlar, bunları kim yedi demezler..” (FO-244)

“— Âsım'm hali fena: *pek mütehevvir, ama pek!*

Ne nasihatten alır şey, ne azar dinliyecek.” (MAE-357)

“gaziemir sarnıçta ikamet eden gece gündüz çalışabilecek dinamik ve işine titiz *dürüst ama dürüst* eleman arıyor” (<http://ilan.elookat.com>, Erişim Tarihi: 12.02.2011)

“Fransızlardan kalan tarihi tren istasyonlarını, nehir kenarındaki muhteşem piknik alanlarını, kanser dahil pek çok hastalığa iyi gelen kür merkezlerini tanıtan, Kütahya'nın *nasıl ama nasıl* bir Türkiye, Anadolu hazinesi olduğunu anlatan kişi..” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 11.02.2011)

“Ünlü politikacı kaçırılmıştı. Hem de o denli sessiz sedasız, o denli tereyağından kıl çeker gibi ki... *Hiç kimse, ama hiç kimse* ünlü politikacının nasıl kaçırıldığını bilmiyordu.” (Mİ-134)

2.2.1.6.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbını Özkan ve Sevinçli'nin *ikileme* kabul ettiği daha önce belirtilmişti (bk. 2.2.1.6.) Bize göre kalıp, ikilemeye benzer özellikler taşısa da bir ikilemedeki temel özellik olan uzun süre kullanıla kullanıla ortaya çıkan *kalıplaşmada kesinlik* ilkesine aykırı olarak sabit ve değişken öğelerinin olması; yinelenen öğelerinin art arda gelmeyip aralarına *ama* bağlacını alması gibi özellikleriyle *ikileme* olmaktan uzaklaşmaktadır. Kalıp, değişken isim soylu ögenin yinelenmesi üzerine kurulduğu için *yineleme öbeği* gibi yeni bir öbek türünün örneği sayılabilir. Sonuçta kalıp, aşağıdaki örnek çözümlenmelerde olduğu gibi, söz dizimi çözümlenmelerinde öbek olarak değerlendirilmelidir:

(**gizli ö. O**) “Fazla konuşmayı (n.) hiç ama hiç (zt.) sevmez (y.).” (GA-53)

“Mahallede (dt.) hiçbiri, ama hiçbiri (ö.) dinibütün İsmail efendi gibi candan (zt.) çalışmadı (y.).”(Mİ-27)

“Saim (ö.) her oyunda, ama her oyunda (dt.), elin acemisine (dt.) yenilir (y.),” (SKA-71)

“Bunlar üzerinde düşünmenin, ama yeniden düşünmenin gereği (ö.) anlaşılmıştır (y.)” (EC-48)

“Tek yapabildiğim buydu ama yüreğimde yapmak istediklerim (ö.) çok ama çoktu (y.).” (<http://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 11.02.2011)

2.2.1.6.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bu anlatım kalıbına *ama* ile ilişkili olarak değinen bilim adamlarının, *ama*'nın bu kalıp içerisindeyken *pekiştirme* işlevi gördüğünü kabul ettikleri daha önce belirtilmişti (bk. 2.2.1.6.).

Güler'e (2003, s. 93) göre de incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi “yoğunluk”tur: “çok ama çok, sakın ama sakın”.

Bize göre kullanıcı, yinelediği isim soylu ögeyi *güçlendirmek* için bu anlatım kalıbını kullanmaktadır ancak kalıp bunu gerçekleştirirken başka anlamsal işlevlerin de açığa çıkmasını sağlamaktadır. Tüm kalıp örneklerinin sağladığı temel anlamsal işlev *kesinliktir*. Kullanıcı, kalıpta yinelediği isim soylu ögenin anlamsal varlığını ısrarla veya inatla kesinleştirmek istemektedir. Özellikle isim soylu ögenin sözcük türü *zamir* olan

kalıp örneklerinde çok belirgin olan bu anlamsal işlevin ortaya çıktığı bazı kalıp örnekleri şunlardır:

“Doğal-Gaz 2011’de evlere akacak! İçme suyu sorununun çözülmesi! Restorasyon çalışmaları! Yeni trafik düzenlemesi! *Hepsi ama hepsi* yılların kökleşmiş sorunlarıydı.” (<http://www.ozyurtgazetesi.com>, Erişim Tarihi: 28.01.2011)

“Bu dükkân Karayolları’na batmış.. Niye batmış bilmem.. Yıkım kararı vermişler.. Niye vermişler, bilmem.. Ve de işin acısı.. *Kimse, ama hiç kimse* sahip çıkmamış ustaya..” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 11.02.2011)

“Fotoların yüklenmesine bugün itibarı ile başlanmış olup umarım yarın özet niteliğinde olan 200 küsur adet fotonun yüklemesini tamamlar ve bir oh çekerim. hepinizi saygıyla selamlarken uyumaya gidiyorum *yarın ama yarın (yarından da yakın demek isterdim)* fotoların tamamını yüklüyorum.” (<http://www.ruzgaravciları.com>, Erişim Tarihi: 12.02.2011)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, *hepsi* sözcüğünün anlamsal varlığını kesinleştirilmektedir. İkinci örnekte kullanıcı, zaten kalıbın anlamsal varlığını kesinleştirdiği *kimse* sözcüğünün önüne, *hiç* gibi bir kesinleştirici öge daha ekleyerek anlatmak istediğini pekiştirmiştir. Üçüncü örnekte kullanıcı, *yarın* sözcüğünün anlamsal varlığını nasıl kuvvetle kesinleştirmek istediğini, kalıptan sonra söylediği koyu yazılı ifadeyle de ortaya koymaktadır.

Kalıbın isim soylu ögesi sıfat ya da durum veya miktar bildiren bir zarf olduğunda, kalıp, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi *kesinlik* temel anlamsal işleviyle birlikte *abartma* da bildirebilmektedir:

“Garfield çalar saat ile sahibini uyandırmak için yatağın üstüne çıkar ve onu korkutarak uyandırır.ve onu uyandırarak eğlenceli ve hareketli bir güne başlamış olurlar *iyi ama iyi* seyirler..” (<http://www.cizgifilmi.gen.tr>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“destek verdiğimden değilde her çin malı tel kötü değil onu açıklamaya çalışmışım *yanlış ama yanlış* anladın galiba beni. çok kaliteli de var (<http://www.maxicep.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“1 Mart 2000 tarihli *Cumhuriyet* gazetesinde, Oral Çalışlar’ın ‘Trabzon’da Empati’ başlıklı yazısındaki bir saptama, beni *çok ama çok* ilgilendirdi.” (VG-77)

Yukarıdaki örneklerde yinelenen isim soylu ögelerin anlamsal varlığı, kesinleştirilirken aşırı hâle de getirilmiş olmaktadır. Bu aşırılık, *abartma* olarak da kabul edilebilir gibidir. İnternet’te belirlenen bir örnek, sağladığı temel anlamsal işlev *aşırılık* olan (*is. soylu öge*) + (*m°*) + (*aynı is. soylu öge*) formüllü kalıpla (bk. 2.3.1.18.)

incelediğimiz kalıbın birleşimi gibidir. Kalıp hem *kesinlik* hem de *aşırılık* anlatmaktadır:

“Ömer seni *çok mu ama çok* seviyorum.” (<http://ikultur.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

2.2.1.6.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Allahtan benim öğrenci sayım *az ama az* olmasına rağmen yine de zorlanıyorum...” (<http://www.ozelegitimevi.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

2. “Şimdi öncelikle kim ne kadar dişini fırçalarsa fırçalasın ipana ya da colgate reklamında oynamıyoruz. o yüzden hepimizin dişleri biraz sarı. her zaman bu böyle. kimisinininki biraz daha beyaza yakın *sarı ama sarı*. en azından benimki sarı.” (<http://www.trakyasozluk.com>, Erişim Tarihi: 11.02.2011)

Yukarıdaki metinlerdeki eğik yazılı dizilişlerde yer alan *ama* sözcüğü, incelediğimiz anlatım kalıbından farklı olarak tam bir *cümle bağlayıcısı* görevindedir ve yinelenmiş gibi görünen isim soylu ögeler de farklı cümlelerin ögeleri durumundadır. Eğik yazılı dizilişler, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevlerini açığa çıkarmaktan uzaktırlar.

2.2.1.7. yalnız ve yalnız vb.

(is./e. soylu öge) + (ve) + (aynı is./e. soylu öge)

Bu anlatım kalıbı, *ve* sabit sözcüğünün tekrarlanan isim/edat soylu ögelerin arasına girmesiyle oluşmaktadır:

“Köy kalkınırsa, *ancak ve ancak* devlet eliyle, kamu hizmetiyle kalkınabilir.” (VG-66)

“Yalnızlık, insan kaderinin, alın yazısının adıdır. Kim ne derse desin, insan hep yalnızdır. Sevgili kucağında olsun, ana bağrında olsun, *yalnız ve yalnızdır*. İnsan, ölüme yalnız gitmiyor mu? Ne öyleyse!” (VG-132)

“Nasıl birini aradığımı anlamam için daha fazlası: Dürüst, sıcakkanlı, kibar, ama metroseksüel değil, *dürüst ve dürüst* biri.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“İşkoliklerin bir kısmı işyeri kültürü nedeniyle işkolikleşirler. İşyerinde sürekli *çalışmak ve çalışmak* kültürü varsa, çalışanları işkolizme sürükler.” (<http://www.ogelk.net>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

İncelediğimiz diziliş; kullanıldığında anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması, sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi ve arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır.

Kalıbın sabit ögesi, *ve* bağlacıdır. Değişken öge ise kalıbın başında ve sonunda aynı şekilde yer alan isim/edat soylu ögedir. Kalıbın, anlamsal işlevlerinin açığa çıkmasını sağlaması için kalıp formülündeki gibi bir dizilişe sahip olması ve içine başka ögelerin girmemesi şarttır.

Hatiboğlu'ya (1971, s. 22) göre “yıllarca ve yıllarca, günlerce ve günlerce, yalnız ve yalnız, ancak ve ancak” gibi yapılar, anlamı pekiştirmek için *ve* bağlacıyla aynı sözcüklerle kurulmuş *bağlaçlı ikilemeler*dir. Araştırmacı; “sıdk-u selamet, ilm-ü irfan” gibi aynı sözcüklerle kurulmayan bağlaçlı anlatımların *ikileme* sayılamayacağını belirterek söz konusu yapıların bağlaç dışındaki ögelerinin aynılığını, *bağlaçlı ikileme* olabilme koşulu saymış olmaktadır.

Özünü'ye (2001, s. 121) göre incelediğimiz kalıp, bir “ikizleme (gemination)” örneğidir: “*O'nun ve onun* aklımdan asla çıkmayacağını

Söylemek için pek fazla gururlu değilim.”

Koç (1996, s. 506) ve Hengirmen'e (1999, s. 51) göre de bu anlatım kalıbının örnekleri *bağlaçla kurulmuş ikilemedir*.

Korkmaz (2003, s. 1107) kitabında; “*günlerce ve günlerce* beklemek, *aylarca ve aylarca* çalışmak, *yıllarca ve yıllarca* hasret çekmek, *yığınlarca ve yığınlarca* iş” örneklerini vererek, *ve* bağlacının +*IAr* çokluk eki üzerine +*cA* eki getirilerek kurulmuş bazı sıfat ve zarflar arasına girerek, *bağlaçlı ikilemeler* oluşturduğunu belirtmektedir. Araştırmacı, aynı eserinin *Üsteleme Bildiren Cümle Bağlayıcıları* başlığında “hatta ve hatta” yapısını *bağlaç* örneği olarak vermiştir.

Atabay, Kutluk ve Özel'e (2003, s. 126)'e göre “günlerce ve günlerce, yalnız ve yalnız” yapıları, *ve* bağlacının pekiştirme görevini üstlendiği *ikilemeler*dir.

Delice (2003, s. 33), “ancak ve ancak, sadece ve sadece” yapıları için “edatlı tekrar öbeği” terimini kullanmaktadır.

Üstüner (2003, s. 187), *Türkçede Pekiştirme* adlı kitabında, ikilemelerin pekiştirme için kullanılan yapılar olduklarını ve ikilemeler içerisinde de “güzeller güzeli, ancak ve ancak, güzel mi güzel” gibi ad tamlamaları veya “edat”larla kurulanların, pekiştirme görevlerini diğer ikilemelere göre daha belirgin ve açık yerine getirdiklerini belirtir.

Akyalçın (2007, s. 639), “yalnız ve yalnız” yapısının “sadece, tek” anlamında *ikileme* olduğunu söyler.

Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45), *ve* bağlacının *kuvvetlendirme* işleviyle ikileme kurabileceğini söyleyerek “yalnız ve yalnız, yıllarca ve yıllarca” örneklerini verir.

2.2.1.7.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın sabit ögesi olan *ve*, arka arkaya gelen sözcükleri, sözcük öbeklerini ve cümleleri; *virgül* işleviyle birbirine bağlayan bir sıralama bağlacıdır (Ergin, 1993, s. 332). *Ve* bağlacı, incelediğimiz kalıp içerisindeyken de bağlama işlevini yerine getirmektedir ancak bağladığı, bir ögenin yinelenmesi olduğu için, ortaya çıkan diziliş, yeni anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlamaktadır.

Taranan kitaplarda sadece 16 örneği belirlenen bu kalıbın isim/edat soylu ögesi, çoğunlukla, kalıpla sağlanan temel anlamsal işlev olan *güçlendirme*nin açığa çıkması için en uygun olan, *sıfat* ve *zarf* türü sözcüklerdir. Bunun dışında, İnternet taramasında isim/edat soylu ögesi *ad*, *zamir*, *bağlaç*, *ünlem* ve *edat* olan kalıp örnekleri de belirlenmiştir:

“Sol, 27 Mayıs 1960 arefesindeki öğrenci olaylarına, yürüyüşlere örgütsüz, kuramsal metinlerden yoksun, *sadece ve sadece* liberal burjuvazinin sloganlarıyla girdi.” (is. soylu öge zarf / EC-187)

“Çok dağıtmadan özetleyeyim: *Kötü ve kötü* karakterlerin yüceltilmesi tüketim lordlarının buyruğudur çünkü her şey para kazanmakla ilgili.” (is. soylu öge sıfat / <http://www.gokhanyorgancigil.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“Mehtap hâtıralarımız belki ömrümüzün kara zamanlarında kanatlarını gererek bizden uzaklara uçacak fakat *yıllar ve yıllardan* sonra yine dönen kuyruklu yıldızlar gibi ruhumuzun göklerinde bir gece hatıralarımızı yine bulacaktık.” (is. soylu öge ad / AŞH-163)

“İlk bakışta eve ama, hâdise derinlemesine düşünülürse, kabahati sadece jandarmaya yüklemek kabil olmaz. O adam, bugünkü hâle gelinceye kadar daha bizim duymadığımız, bilmediğimiz kimbilir neler yapmıştır ve kimbilir daha *neler ve neler* yapılmaktadır?” (is. soylu öge zamir / FO-152)

“Bu çiftçilere bu hakkı kazandıran Karadeniz bölgesi Milletvekillerine helal olsun.. *Ama ve ama*, bizim Millet Vekillerimiz her nasılsa, insan sağlığına böyle şifa etkisi olan kayısının üreticilerinin sorunlarını; geçmiş de dahil Başbakanlarımıza duyuramamışlar,” (is. soylu öge bağlaç / <http://www.unsandigi.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010)

“Kafam o kadar meşguldu ki üstelemedim. Yoksa taksideki kesif koku bir sefer sigara içmekle oluşacak türden değildi. *Ah ve ah* diyorum sadece.” (is. soylu öge ünlem / <http://blogcuanne.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010)

“Aman ha bi erkek size delicesine aşık olduysa hemen kurtulmaya bakın. Fazla naz yapıp kopmasınada izin vermeyerek gelecek uzun vadeli mutlu günler için hazırlamaya kalkarsanız daha fazla bağlanırsınız. Bu sizin için ve için hiç iyi olmaz.” (is. soylu öge edat / <http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010)

Taranan kitaplarda belirlenen 16 örneğin isim/edat soylu ögeleri şunlardır: *Ancak, hâlâ, neler, sadece, yalnız, yeniden, yıllar, yine*. Bu isim/edat soylu ögelerden bazıları birden fazla örnekte yer almaktadır. Buldukları bağlama göre bu isim/edat soylu ögelerden *ancak, hâlâ, sadece, yalnız, yeniden* ve *yine* sözcükleri *zarf*; farklı bir örnekteki *yalnız* sözcüğü ve *yıllar* sözcüğü *ad*; *neler* sözcüğü de *zamir* görevindedir.

İlk bakışta örnekler, isim/edat soylu ögelerin sınırlı sayıdaki belli sözcükler olabilmesi dolayısıyla, *deyim* izlenimi de vermektedir ancak taranan deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; <http://tdkterim.gov.tr>) ve Türkçe Sözlük'te (2005) belirlenen örneklerin hiçbir bulunmamaktadır. Deyim sözlüklerinde ve Türkçe Sözlük'te sadece *neler ve neler* dizilişine yakın bir kullanım olan *neler de neler maydonuzlu köfteler* yapısı yer almaktadır.

Deyim sözlüklerinde göremediğimiz bu diziliş örneklerini Akyalçın'ın (2007, s. 79, 639) *Türkçe İkilemeler Sözlüğü*'nde görmekteyiz. Türkçedeki ikilemelerin alfabetik sıraya göre sıralandığı bu kitapta, belirlediğimiz örneklerden *yalnız ve yalnız* ile *ancak ve ancak* yapıları, *ikileme* örneği olarak bulunmaktadır.

Kalıbın isim/edat soylu ögeleri, *çekim eki* almış biçimde de kalıpta yer alabilmektedir ve bu durum kalıba zarar vermemektedir:

“Çağdaşlığa gönül vermiş Türkiye'mizin, *yıllar ve yıllar* boyu tek ve önemli sorunu, bilimle bilimsizliği, temelsiz inançlar arasındaki çatışmadır.” (VG-74)

“şunu unutmayın *kimseyi ve kimseyi* kendinizden çok sevmeyin” (<http://www.fmtr.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

Kalıbın değişken isim/edat soylu ögesi *sözcük öbeği* de olabilmektedir. İnternet'te belirlenen bir örnekte, kalıbın yinelenen ögesi bir *zarf öbeği*dir:

“bruce lee hısımlarını yere seriyor ve *çok hızlı ve çok hızlı* dövüyor.” (<http://www.vidivodo.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

İnternet’te belirlenen bir örnekte, kalıbın yinelenen ilk ögesinin önünde *çok* zarfı vardır ve bu durum, kalıba zarar vermemiştir:

“TCDD yetkilerinden bilgiler alan Tanılır, demiryollarının hem ülkelerin, hem de kentlerin rekabet edebilirliği açısından **çok önemli ve önemli** bir ulaşım vasıtası olduğunu söyledi.” (<http://www.kahramanmaras.gov.tr>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

Kalıbın, (*is./e. soylu öge*) + (*aynı is./e. soylu öge*) + (*ve*) + (*aynı is./e. soylu öge*) biçiminde de bir dizilişi vardır. Hatta *ve* bağlacından önce yinelenen isim/edat soylu ögenin sayısı ikiye de geçebilmektedir:

“Gerçi bahsetmek de gerekmez senin ne kadar *akıllı, akıllı ve akıllı* olduğunu herkes bilir.” (<http://www.admal.k12.tr>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“Bu konuyu işlemeden ve sizlerle paylaşmadan önce şunu düşündüm; hani hep *aşk, aşk ve aşk* deriz, yaşantımızda aşka çok büyük önem veririz.” (<http://www.editor.benbigun.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“Baklava: *Kötü, kötü ve kötü* idi. Şerbeti fazla, katı az (10 kat falan) ama tek güzel yanı hamuru çıtırdı.” (<http://www.tahinpekmez.org>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“taksim’den, beşiktaş’tan avcılar’a gitmek için *gitmek, gitmek, gitmek, gitmek ve gitmek* gerekir.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

Kalıbın değişken ögesi, olumlu ~ olumsuz çekimli fiil de olabilmektedir. Taranan kitaplarda belirlenemediği için kalıp formülüne yansıtılmayan bu dizilişin, İnternet’te belirlenen bazı örnekleri şu şekildedir:

“Bir çok spiritualist felsefe anlatıyor ve bazıları uygulamaya da çalışıyor ama bu içten ruh o aşamayı geçmiş. soylu O bunu yaşıyor! O çok açık bir şekilde hayat ve ruhsal aşk konusunda böylesi harika derinlikte farkındalıklarla kutsanmış. O hiçbir beklentisi olmadan daima *veriyor ve veriyor!*” (<http://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 06.12.2010)

“Dayala’nın başka ne taktiği olabilirki? Tabiki *kaçacak ve kaçacak...* Bu at yarış hayatını başından beri 92 yarıştıracak kaçıyor...” (<http://www.sonduzluk.com>, Erişim Tarihi: 06.12.2010)

“Sürekli geziyorum, her yere arabayla gidiyorum, senede 10 bin kilometreyi geçmeyen ben 8 ayını doldurmadan 15 bin kilometre yaptım, arkadaşlarımla şehirdışına *gittim, gezdim gezdim ve gezdim.*” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.12.2010)

“tayyip erdoğan halktan ve halka hizmet eden biri olduğundan halk hiçbir zaman vefasızlık *yapmaz ve yapmaz.*” (<http://www.superpoligon.com>, Erişim Tarihi: 06.12.2010)

“Hiç kolay olmadı. Ataklar ağır kesici almadığım dönemde sanki daha bir şiddetli geldi. Ben sürekli ağır kesici kullanmıyordum ama ağrının geleceğini hissettiğim an alıyordum. Bu

bile yeterli bir doz aşımı yapmıştı vücudumda. *Almadım almadım ve almadım*. Yavaş yavaş şiddeti azalmaya başladı. Ama bu yalnızca fiziksel bir takım şeyleri yaparak olan bir şey değildi. Büyük bir bölümü psikolojik bir savaştı.” (<http://hobimasam.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 06.12.2010)

İncelediğimiz kalıbın bir başka özelliği de söylenişinin farklılığıdır. Kalıp, değişkeninin üç isim/edat soylu öge olduğu örnekler dışında, çoğunlukla, kendisiyle benzer dizilişe sahip bağlama öbeklerinden *biraz daha seri* bir biçimde söylenilmektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Bir eski öğrencim, her zaman dostum, geçen gün beni görmeye geldiğinde, sevda üstüne konuşurken, benim *hâlâ ve hâlâ* sevdalanma susuzluğuma bakıp, 88 yaşımın sekizini seks, öbür sekizini de seks, *yine ve yine* seks diye değerlendirince, şöyle bir kendime gelip düşündüm:” (VG-16)

“Bütün bu sözlerle ne demek istiyorum. Şunu: günümüzde kazasız belasız yolculuk, *ancak ve ancak* tren yoluyla olabiliyor.” (VG-103)

“Ey Azîzan, *sakın ve sakın, zinhâr ve zinhâr*, ‘kurbanın anlamı; gan ahıtmah, böylece insanın canavar yönünü hayvanlar üzerinde, gan gohusu virerekten yaduşturmadur ellelem!’ de demeyelim sakın!” (<http://yenisafak.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“gülme konusunda ise düşündem ‘hep *gülmek gülmek ve gülmek* istiyorum’ diyorum...” (<http://dalgalariasmak.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2010)

“evet her yer zifiri karanlık. Ama bu karanlığı aydınlatacak bir şeyler gerekiyor. nedir? *Cesaret ve cesaret*, toplum olarak bu cesareti göstermeliyiz.” (<http://www.habervakti.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2010)

“kısaca ve öz meraba tekrardan hoşgeldin... demem gerekirdi ama sen zaten bu blog adı altında yazılar yazıyodun yani hep buradaydın görüşmek üzere kendine iyi bak ... *kısaca ve kısaca* yinede hoşgeldin Talin...” (<http://kuzumm.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“*Herkesin ve herkesin* vergi matrahından indirim hakkı vardır.” (<http://www.milligazete.com.tr>, Erişim Tarihi: 11.12.2010)

“*Çok Doğru Ve Çok Doğru* Şeyler Paylaşım İçin Teşekkürler...” (<http://www.chip.com.tr>, Erişim Tarihi: 11.12.2010)

“Bence, Halide Edib’in Atatürk’e âşık olduğu tamamıyla *yanlış ve yanlış* bir yorum.” (<http://www.stratejikboyut.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2010)

“Bu yazının devamı *olmalı, olmalı ve olmalı*. Başka üniversitelere örnek olmalı, olacak ve oldu bile!” (<http://gokbilim.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2010)

2.2.1.7.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbının, görüşüne başvurduğumuz tüm bilim adamlarınca *ikileme* sayıldığı daha önce belirtilmişti (bk. 2.2.1.7.). Bize göre kalıp, ikilemeye benzer özellikler taşısa da bir ikilemedeki temel özellik olan uzun süre kullanıla kullanıla ortaya çıkan *kalıplaşmada kesinlik* ilkesine aykırı olarak sabit ve değişken ögelerinin olması; yinelenen ögelerinin art arda gelmeyip aralarına *ve* bağlacını alması gibi özellikleriyle *ikileme* olmaktan uzaklaşmaktadır. Kalıp, değişken isim/edat soylu ögenin yinelenmesi üzerine kurulduğu için *yineleme öbeği* gibi yeni bir öbek türünün örneği sayılabilir. Bu açıklamalar ışığında kalıp, söz dizimi çözümlenmelerinde de öbek olarak değerlendirilmelidir:

“(gizli ö. Ben) (...) kesinlikle ve kesinlikle (zt.), bazı Ermeni örgütlerinin politik takvimlerinin içinde veya bir kenarında değilim (y.)” (<http://www.bizimanadolu.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010)

“(gizli ö. Siz) (...) kimseyi ve kimseyi (n.) kendinizden çok (zt.) sevmeyin (y.)” (<http://www.frntr.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“Yürelerimiz (ö.) yalnız ve yalnız bizim kulübün renkleri için (zt.) çarpar (y.). (...)” (TÖ-55)

“(...) Kim ne derse desin, insan hep yalnızdır. (gizli ö. O) Sevgili kucağında olsun, ana bağrında olsun (zt.), yalnız ve yalnızdır (y.)” (VG-132)

“Köy kalkırırsa, ancak ve ancak devlet eliyle, kamu hizmetiyle kalkınabilir.”

zarf işlevli yineleme öbeği

(VG-66)

“(...) İşyerinde sürekli çalışmak ve çalışmak kültürü varsa,

ad işlevli yineleme öbeği

çalışanları işkolizme sürükler.” (<http://www.ogelk.net>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“(...) Kötü ve kötü karakterlerin yüceltilmesi tüketim lordlarının buyruğudur”

sıfat işlevli yineleme öbeği

(398)

“(...) Ah ve ah diyorum sadece.” (<http://blogcuanne.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010)

ünlem işlevli yineleme öbeği

Kalıbın değişken ögesi çekimli fiil olduğunda, yinelenen ögelerin her biri *yüklem* olsa da bu ögeler, aynı yüklem yinelenmesi oldukları için bize göre birlikte kabul edilmelidir:

“ (...) O (ö.) hiçbir beklentisi olmadan (zt.) daima (zt.) veriyor ve veriyor (y.)!”
(<http://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 06.12.2010)

2.2.1.7.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Güler’e (2003, s. 93) göre incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi “yoğunluk”tur: “günlerce ve günlerce, sadece ve sadece”.

Kalıbın anlamsal işlevi, *kullanıcının, kalıbın değişkeni olan isim/edat soylu ögenin kendi temel anlamındaki ısrarını hatta inadını güçlendirmedir*. Bu işlev, *sıfat ve zarf* gibi kendi anlamı artırılmaya, pekiştirilmeye daha uygun olan sözcüklerle ortaya çıktığı için, taranan kitaplarda belirlenen 16 örneğin 12’sinde, isim/edat soylu öge zarftır.

Kalıpla sağlanan asıl işlev, tek başına *güçlendirme* olabildiği gibi, güçlendirmeye dayalı olarak *abartma, süreklilik, sınırlama* gibi anlamsal işlevlerden birisi de olabilmektedir. Bu işlevlerin açığa çıkmasında, kalıbın içinde bulunduğu bağlam, kalıbın isim/edat soylu ögesinin sözcük türü ve aldığı çekim ekleri, kalıpla ilişkili cümle ögeleri gibi etkenler etkili olmaktadır:

“Tüm dünyada, akıl denen o cevher, *hâlâ ve hâlâ* ikinci planda, varla yok arası bir durumda.” (**güçlendirme** / VG-42)

“Bu tür toplantılara davet edildiğim zaman, konuya, içeriğe ve gündeme bakarım ancak *kesinlikle ve kesinlikle*, bazı Ermeni örgütlerinin politik takvimlerinin içinde veya bir kenarında değilim.” (**güçlendirme** / <http://www.bizimanadolu.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010)

“İlk bakışta eve ama, hâdise derinlemesine düşünülürse, kabahati sadece jandarmaya yüklemek kabil olmaz. O adam, bugünkü hâle gelinceye kadar daha bizim duymadığımız, bilmediğimiz kimbilir neler yapmıştır ve kimbilir daha *neler ve neler* yapılmaktadır?” (**güçlendirmeye dayalı abartma** / FO-152)

“*Yanlışlar, yanlışlar ve yanlışlar* sonucu, geçen yıl hüsrarla kapattık ligi.” (**güçlendirmeye dayalı abartma** / <http://okulacik.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010)

“Yalnızlık, insan kaderinin, alın yazısının adıdır. Kim ne derse desin, insan hep yalnızdır. Sevgili kucığında olsun, ana bağrında olsun, *yalnız ve yalnızdır*. İnsan, ölüme yalnız gitmiyor mu? Ne öyleyse!” (**güçlendirmeye dayalı süreklilik** / VG-132)

“Kendimi de böyle bir şey yapabileceğimi dair inandırmam tam bir yılımı aldı ama şimdi gerçekten ben de yapabiliyorum! Elbette ardından gelen ise *çalışmak ve çalışmak* oldu...” (**güçlendirmeye dayalı süreklilik** / <http://www.cazkolik.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

“Aracınızın bakımı periyodik yapılıyorsa sorun çıkacağını sanmıyorum. Yollarda da dikkatli ve uygun hızda gitmek gerek. Benim için önemli olan hızlı gitmek değil sağlam *gitmek*

ve gitmek! 17 yaşında bir araçla mucize beklemek de hata olur.” (**güçlendirmeye bağlı sınırlama** / <http://www.skodam.com>, Erişim Tarihi: 24.11.2010)

2.2.1.7.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Popüler olan her şeyin *kötü ve kötü* olan her şeyin popüler olduğunu sanmak istiyoruz.” (<http://www.elifsafak.us>, Erişim Tarihi: 24.11..2010)

2. “Bunun dışında bir de meyhanelerin kültürel işlevi *önemli ve önemli* olmanın ötesinde İstanbul için hayati.” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.11..2010)

3. “Bu sezonun *son ve son* 10 yılın en güçlü tayfunu.” (<http://www.sasaldenizcilik.com>, Erişim Tarihi: 24.11..2010)

4. “Midem bulanıyor, ellerim titriyor. *Karanlık ve daha karanlık*... Pişmanlık iki eliyle boğazıma yapıştı adeta.” (<http://nukleerserpinti.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 25.11.2010)

Yukarıdaki metinlerin ilkinde eğik yazılı *kötü* sözcüklerinin her biri *farklı yardımcı fiillerin isim soylu ögeleridir*. Bu durum, eğik yazılı sözün, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmasını engellemektedir.

İkinci metinde, eğik yazılı ilk *önemli* sözcüğü *yüklem*, eğik yazılı ikinci *önemli* sözcüğü, bir *birleşik fiilin* isim soylu ögesidir. *Ve* bağlacı da öge ortaklığı olan iki cümleyi bağlamaktadır. Bu yüzden de bu söz, incelediğimiz anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevleri açığa çıkaramamaktadır.

Üçüncü metinde, eğik yazılı *son* sözcükleri farklı isim soylu ögelerin *sıfatları* oldukları için, söz konusu diziliş, bu anlatım kalıbının örneği değildir.

Dördüncü metinde, eğik yazılı *karanlık* sözcüklerinin ikincisinin önünde *daha* sözcüğünün bulunması, bu kalıbın özelliklerinden birisi olan kalıbın içine başka ögelerin girememesi durumunu bozmakta ve bu söz, incelediğimiz anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevleri açığa çıkaramadığı için, bu anlatım kalıbının bir örneği olmamaktadır.

2.2.2. Sözcük Tekrarı İçermeyen Anlatım Kalıpları

2.2.2.1. *ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır vb.*

[(is. soylu öge) + (nerede)] + [(is. soylu öge) + (nerede)] / [(nerede) + (is. soylu un)] + [(nerede + is. soylu öge)]

Formüldeki gibi iki farklı dizilişi bulunan ve içerisindeki sabit sözcük tekrarlanan bu kalıpta, *nerede* sabit sözcüğü, kalıp bölümlerinin bazen başında bazen de sonunda yer almaktadır:

“Bu yaştan sonra sayende çingene kaynanası da olacağız galiba!... -diye bana takılıyordu! Oysa ki, *benim niyetim nerede, âlemin benim için yorduğu bu biçimsiz şeyler nerede?* Bu dedikoduyu ortaya mutlak bizim arkadaş çıkarmıştır.” (OCK-119)

“Hani geçen yıl, uydu laboratuvarındaki patlamada, organlarının yarısını kaybetmişti ya, doktor onu adeta yeniden yapmış! Doğrusu, deyim uygun düşüyor: astronot, sonraki hayatını kadın olarak yaşamak istemiş, çünkü. Arasına geliyor, görüyorum: o olduğuna bin şahit ister, *nerde o karayağız, taş gibi adam; nerde bu şahane kadın?* Profesör Doktor Cemile Ceydâ’ya, asistanlarının ‘büyücü’ adını takması boşuna mı?” (Aİ-45)

Ediskun’a (1999, s. 319) göre bu anlatım kalıbındaki “nerede (nerde)” sözcüğü bağlaçtır. Bu bağlaç, “Ahmet nerede, Mehmet nerede; aralarında dağlar kadar fark var.” örneğinde olduğu gibi “... iki şeyin nitelikçe birbirine denk ve eşit olmadığını anlatarak onları bağlar.”. Ayrıca araştırmacı (s.375), kitabının bir başka bölümünde, incelediğimiz kalıbın *karşılaştırma* yapmak amacıyla kullanılan bir sözde soru cümlesi örneği olduğunu belirtir: “efendim nerde, ben nerde?”.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 1468) “nere” madde başı içerisinde bu anlatım kalıbını anımsatan bir diziliş olan “... nere ... nere” yapısı “Konya nere Ankara nere” örneğiyle verilmekte ve bu yapının “iki şeyin aralarındaki uzaklığı veya nitelik ayrımını belirten bir söz” olduğu belirtilmektedir.

Türkçe Sözlük gibi Altun (2009, s. 139) da *Türkçede Soru* adlı doktora tezinde, incelediğimiz kalıbın sabit sözcüğü “nere” olan biçimine değinir. Araştırmacıya göre, Gülten Dayıoğlu’nun bir eserinden alıntılandığı aşağıdaki örnek yapı, Türkiye Türkçesinde, *cevap beklenmeyen vurgu sorularından* birisidir: “Bura **nere**, çarşı **nere**? İnsan tek başına onca yolu göze alır mı?”

Oturakçı’ya (2012, s. 323) göre incelediğimiz yapı, deyimleşmiş soru sözcükleri olan “nere” veya “nerede” soru sözcüklerinin aynı amaçla kullanıldığı bir “söz kalıbı”dır.

2.2.2.1.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

İncelediğimiz kalıp, ilk bakışta *nerede ... nerede ...* biçiminde kullanılan bir *tekrarlı bağlaç öbeği* görünümündedir ancak kalıp, bazı özellikleriyle tekrarlı bağlaçlardan ayrılır. Kalıbın tekrarlı bağlaçlarda görülmeyen en belirgin özelliği, sabit sözcüğünün, kalıbın isim soylu öğelerinin hem başına hem de sonuna gelebilmesidir. Nitekim bu anlatım kalıbının, taranan kitaplarda 11 örneği tespit edilmiştir. Bu 11 örneğin 8'inde bağlanan isim soylu öğeler başta, yinelenen *nerede* sözcüğü sonda; 3'ünde yinelenen *nerede* sözcüğü başta, bağlanan isim soylu öğeler sondadır:

“Yetiştirmesi ustalarla, Murat Usta arasında, gizli bir rekabet de vardı. Çünkü, yeniler, onun üstün baskısı altında eziliyorlardı. Onlara açık açık, — *Nerde Murat Usta, nerede şimdikiler...* denildikçe, elbet içlerinden ona çok kızıyorlardı.” (AN-31)

“Sordum: — Neden yahu, neden at hırsızı olsun, o da sizden değil mi? Allah etmeye... *Biz nerede, o nerede?* O yabanın göçebe çingenesi... Biz ise bunun burasında ev, bark sahibisi insanız...” (OCK-152)

İncelediğimiz kalıbın, tekrarlı bağlaçlarda olmayan bir başka özelliği de iki kısımdan oluşan kalıbın iki kısmının da bir *cümle* olması zorunluluğudur. Kalıbın her iki kısmı da yüklemi *nerede* soru zamiri olan bir isim cümlesidir ve bu cümleler, sözde de olsa aynı zamanda soru cümlesidir. Bazı örneklerde *nerede* sözcüğünün öznesiyle uyumlu olarak kişi eki aldığı da görülebilmektedir:

“ne yerebatanı ne sarnıcı yahu kardeşim *ben nerdeyim sen neredesin* benim mesajımı yanlış anlamışsın ya da ben anlatamamış olabilirim.” (<http://wownturkey.com>, Erişim Tarihi: 22.05.2013)

Nerede soru zamirinin önünde ve ardında yer alan isim soylu öğeler, *ad* veya *zamir* olabilmektedir. *Özne* görevindeki bu isim soylu öğeler, bir sözcük öbeği de olabilmektedir:

“Doğrusu karpuz iyiydi. Lakin *nerede kâtibin yirmi beş okkalıkları, nerede bizim yetiştirdiğimiz, şuncacık bostanlar?*” (KT-28)

İki bölümden oluşan kalıbın bölümlerindeki isim soylu öğelerin sayısı artabilir. Örneğin aşağıdaki metinde geçen kalıbın ilk bölümündeki isim soylu öge sayısı üçtür:

“Türkiye yüzde 11’lik büyüme hızı ile dünya birincisi olmuştur. Büyümede ve ihracatta iyi noktalardayız. *Yunanistan, Fransa, Portekiz nerde Türkiye nerde!* Biz global krizden en az

zararla hatta bu krizi fırsata çevirerek çıktık.” (<http://www.arkitera.com>, Erişim Tarihi: 24.05.2013)

İnternet’te bu kalıbın, sabit sözcüğü *nere* olan bir dizilişi de belirlenmiştir. Taranan kitaplarda örneğine rastlanamadığı için kalıp formülünde bulunmayan bu dizilişle kalıbın sabit sözcüğü *nerede* olan dizilişleri arasında biçimsel bir fark bulunmaktadır. İnternet’te yapılan taramalar sonucunda, sabit sözcüğü *nere* olan dizilişte sabit sözcüğün, dizilişteki isim soylu ögelerin hep sonuna geldiği görülmüştür:

“Dervişlik çok üstün, çok değerli bir haldir, bende dervişlikten zerre kadar eser yok. Telaş içindeyiz, koşuşturup duruyoruz, *dinginlik nere biz nere...*” (<http://www.sadikyalsizucanlar.net>, Erişim Tarihi: 23.05.2013)

“Harvard Üniversitesi Ekonomi Bölümü Profesörü Zeynep Ton, Amerika’da 40 yaş altı dünyanın en iyi 40 profesörü arasına girdi. ‘*Kars nere, Amerika nere*’ demeyin, yeter ki azim ve kararlılık olsun, başarı ardından gelir sözü ne kadar doğru olduğu anlaşılır.” (<http://www.kha.com.tr>, Erişim Tarihi: 23.05.2013)

İnternet’te belirlenen ve sabit sözcükleri *nerede* veya *nere* olan bazı örneklerde, kalıbın isim soylu ögesi ve yinelenen sabit sözcük sayısı ikiden fazladır. Bize göre, yinelenen sabit ögeleri aracılığıyla kalıbın isim soylu ögelerinin sayısı ikiye geçtiği oranda kalıbın yerine getirdiği anlamsal işlev kaybolmaya başladığı için örneklerine sıkça rastlanılmayan bu dizilişin bazı örnekleri şu şekildedir:

“Olfa ile bir müddet yazıştıktan sonra ikimizde de sevgi oluşmaya başladığını hissettim. Bu sefer günlük telefonla görüşmeye başladık. Günde en az 4 kez sesini duymasam yaşayamıyordum. En sonunda kararımı aileme açıkladım. Ailem bana güvendiği için sert tepki vermedi. Olfa da ailesine açıklayınca onun ailesi ilk başta olaya olumsuz bakmışlar. Neticede *Tunus nerde? Türkiye nerde? Artvin nerede?* Fakat Olfa bana inandığı için ailesine onunla tanışmak istediğini ve onu Tunus’a davet ettiğini söylemiş.” (<http://www.alkangazetesi.com>, Erişim Tarihi: 24.05.2013)

“Yahu bunların bu kadar insana değer verdiklerini gördükçe, doğrusu kendimden utanıyorum ama, şu insancılıkları karşısında da, inanın göğsüm kabarıyor!.. *Amerika nere, Afganistan nere, Irak nere, Suriye nere..?* Taa Okyanus ötesinden; hiçbir kan, akrabalık, tarih ve sınır bağları olmadığı halde, buralardaki insanlar için ‘milyar – dolarlar’ harcamaktan hiç çekinmiyor bu hayırseverler (!) Ne bonkör, ne eli açık ve vicdan sahibi insanlar şu Amerikalılar yahu!?” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 23.05.2013)

Bu anlatım kalıbının noktalamasında farklı tutumlar sergilenmiştir. Dizilişin sonuna, taranan kitaplarda belirlenen 11 örneğin 8'inde soru işareti, 2'sinde üç nokta, 1'inde de ünlem konulmuştur. Dizilişin iki ana bölümü arasına 9 örnekte virgül, 1 örnekte noktalı virgül konulmuştur. Örneklerin çoğunun sonuna soru işareti, ana bölümlerinin arasına da virgül konulması, kullanıcıların, *nerede* sabit sözcüğünü işlevini ve anlamını koruyormuş gibi algılamalarını yansıtmaya açısından dikkat çekicidir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Kaynana, tekrar Salim’e yaklaştı. Kolundan yakalamaya çalıştı, ama Salim, —Almam lan alamam, diyerek silkinince kaynananın ödü koşturdu: — Alma yavrum alma, dedi. Hadi alma, vazgeçtik alma, hay gözü çıksın o duvardan duvara perdenin, nolmuş kız şu perdelerine, ha, nolmuş? — Anne, dedi Çiçek, o konuyu üç ay önce kapatmıştık, son günlerde hiç sözünü etmedim. Yüzük mü, ben laf olsun diye söylemişim, yoksa bir memur hanımı, *yüzük nerede, biz nerede..*; — Kız et falan lafı mı ettin? — Hah belki o olabilir, dedi Çiçek.” (Mİ-58)

“Hanende kadınların üçü Âyvansaray’dan ve köçeklik eden iki kadın da Sulukule’ dendi. Fakat, efendim nerede, ben nerede, dedikleri gibi, *öteki çergeciler, harmanlılar nerede, bunlar nerede?* Hele bunların erkekleri pek kibar insanlar. Misafirlerle hiç ‘bendeniz’ siz, ‘zâtîâliniz’ siz konuşmuyorlar.” (OCK-166)

“1. Tıp! Gıdı da gıdı gıdı! Üf püf! Tüh size be! *Siz nerede, sanat nerede?* (TÖ-58)

“senden butip yazıları hiiiç görmemeni muhattab olmamanı istiyorum. *biz nerdeyiz o nerde* anlatamıyoruz ne demek istediğimizi...yanlış anlaşılmasın biz anlatamıyoruz kendisi anlamıyo deil..” (<http://www.kadinklarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 22.05.2013)

“Türkiye’nin ittifakları da, temel dış siyaset hedefleri de aynı. Ama şimdi müttefikimiz olmayan bölge ve dünya ülkeleri ile de dostluk ve karşılıklı anlayış arayışlarımız var. ‘*Brezilya nerede Türkiye nerede*’ demenin anlamsız kaldığı günleri böylece yaşamıyor muyuz?” (<http://www.ekmekvegazete.com>, Erişim Tarihi: 24.05.2013)

“*Biz nerdeyiz, onlar nerede.* Biz bir taraftan bir kurtuluş savaşı vermeye, ülkemiz adına bir üretim, bir ihracat seferberliği yapmaya gayret ederken, bazı duyarsız insanlar da sanki hiçbir şey yokmuş gibi, sadece olayın parlak tarafından bakarak, makroekonomik dengelerdeki pembe tabloya bakarak ahkâm kesmeye devam ediyorlar.” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

“Nihat kendini böyle 2’inci sınıf kulüplerde kaliteli futbolunu harcaması hiç yakışık almıyor nerde Beşiktaş nerde Villarreal” (<http://www.supersatforum.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

“Bu arada acaba bu yazar bu diziyi hiç eleştirmiyor mu? Sonuçta *nerde kitap nerde dizi*. Hele Elena. Yamuk ağızlı şey.” (<http://vampireknight.asianfreeforum.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

“gamzeli aşıkların kitaplarının satma sebebidir, malesef sattırır, gideriz alırız kitaplarını aşk adına ama *onlar nere aşk nere*. kitap adı çoğu kez kandırmacıdır.” (<http://www.meydansozluk.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

“Rajeesh orada SPK başkanının Boğaziçi’yi Harvard’a benzetmesini eleştirmiş. *Harvard nere Boğaziçi nere* gülerim ben buna demek istedi.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

2.2.2.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbı iki cümleden oluşmaktadır. Her cümle, *özne + yüklem* dizilişinde bir sözde soru cümlesidir:

“ ‘Sözverince iş bitti mi sanıyorsun? *Sözvermek (ö.) nerde (y.)*, *iş bitirmek (ö.) nerde (y.)!* Hep böyleyse vazgeç bu alışkanlıktan.” (NU-25)

Yüklem olan *nerede* sabit sözcüğü, çoğu örnekte, yukarıda olduğu gibi ek fiilin geniş zamanının üçüncü teklik kişisiyle çekimlidir ve koşaç eki *+dir* olmadan donmuştur.

İnternet’te, *nerede* sabit sözcüğünün ek fiilin görülen geçmiş zamanıyla çekimli olduğu kalıp örneklerine de rastlanmıştır:

“hatun çok güzeldi. ben de taş gibi bir adam olduğumdan mütevellit hatun hemen kabul etti. bir de çok zekiyim. zekalarımız uyuşmadı. ‘*ben neredeydim o neredeydi?*’ ” ayrıldık.” (<http://friendfeed.com>, Erişim Tarihi: 01.06.2013)

“Vaktiyle Cezâyir, bir Türk vilâyeti idi. Batı Anadolu leventleri Cezâyir’de ve bütün Mağrib Ocakları’nda bir Türklük ve insanlık cihâni yaratmışlardı. Tunus, Trablus hele sultan Cezâyir, Türk’ün iyilik, cömertlik, fazîlet ve kahramanlık menkıbeleriyle dolmuştu. *Cezâyir nerede, Türkiye neredeydi?* Yelkenli gemiler günlerce, aylarca kara parçası görmeden tam bir toprak hasreti içinde yüzerlerdi. Cezâyir’i Türk vatanına, çok cömert bir hediye hâlinde, Barbaros Hayrettin Paşa katmıştı.” (Nihad Sâmi Banarlı / Târih ve Tasavvuf Sohbetleri -100)

Bu anlatım kalıbının bir örneği olan *efendim nerede ben nerede* dizilişi deyimleşmiştir (Aksoy, 1988, s. 743; Püsküllüoğlu, 1998, s. 309; Sözer, 2001, s. 115; Hengirmen, 2007, s. 209; <http://tdkterim.gov.tr>). Türkçe Sözlük’te (2005, s. 602) bu

deyim için “ ‘Ben ne diyorum siz ne diyorsunuz’ anlamında kullanılan bir söz.” açıklaması yapılmıştır:

“Hanende kadınların üçü Âyvansaray’dan ve köçeklik eden iki kadın da Sulukule’dendi. Fakat, *efendim nerede, ben nerede*, dedikleri gibi, öteki çergeciler, harmanlılar nerede, bunlar nerede? Hele bunların erkekleri pek kibar insanlar. Misafirlerle hiç ‘bendeniz’siz, ‘zâtûâliniz’siz konuşmuyorlar.” (OCK-166)

2.2.2.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Ali Ulvi Elöve’ye (Deny, 1941, s. 240-241) göre incelediğimiz kalıp, “filan şeyle falan şey birbirinden ne kadar uzak! Filan şeyle falan şey arasında hiç münasebet yok” anlamlarını verir: “Şâir nerede, sen nerede! = sen de şairlikten eser yok”.

Oturakçı (2012, s. 323), incelediğimiz kalıbın, iki şeyin aralarındaki uzaklığı veya nitelik ayrımını belirten bir söz kalıbı olduğu görüşündedir.

Türkçe Sözlük’te (<http://tdkterim.gov.tr>) *nere* sözcüğü için “*a. (ne’re)* 1. Hangi yer? *Buranın nere olduğunu biliyor musunuz? Bu, nerenin resmi?* 2. Hangi taraf? 3. Hangi organ? *Nereniz ağrıyor?*”, *nerede* sözcüğü için de “*zf. 1. Hangi yerde? “Şimdi sen, kızın nerede olduğunu bilmiyor musun?” -A. Ümit. 2. ünl. “İmkânsız” anlamında kullanılan bir söz: “Sözde hislerimi, hatıralarımı günü gününe yazacaktım. Nerede!” - Ö. Seyfettin.*” açıklaması bulunmaktadır. Bu açıklamalara göre Türkçe Sözlük, *nere*’nin sorma alanının, *nerede*’ye göre geniş olduğunu belirtmiş olmaktadır. Buna göre *nerede* sözcüğü sadece yer sorabilirken *nere* sözcüğü hem yer hem taraf hem de organ sorabilmektedir. Bu durum, *nerede* sözcüğünün, yer sorma işlevini yerine getirdiği kullanımları dışındaki tüm kullanımlarında farklı bir anlamsal işlevi yerine getirdiğini göstermektedir. *Nerede* sözcüğündeki anlamsal işlev farklılaşması durumu, *nere* sözcüğüne göre daha belirgin ve fazladır.

Bize göre bu kalıbın anlamsal işlevi, karşılaştırılan iki varlık veya kavram arasındaki *abartılı ilişkisizlik*dir. Bu ilişkisizlik, karşılaştırma sebebiyle ilgilidir ve aslında karşılaştırılmak istenen iki varlığın veya kavramın karşılaştırılmasının imkânsızlığını anlatır. Aşağıdaki metinlerde geçen kalıp örneklerinde bu anlamsal işlev açıkça anlaşılmaktadır:

“ ‘Soy yerden olduğu, her haliyle belli o ‘ham’fendi’; resimlerdeki bu ürkütücü mahluk olabilir mi?..’ Ona, bu, imkânsız görünüyor: ‘ham’fendi’nin yeşile çalar leopar sarısı, ağırbaşlı ‘şahsiyeti’, nerede; bu yüzü çarpık, saçları rüzgârda savrulmuş, gözleri nefret kusan ‘cadı’

nerede? Gülçin, yanlışlığın kaynağını bulamıyor: yakınlaşalı, Berna Şanver'e toz kondurmamayı, benimsediği için mi?" (Aİ-184)

"Komutanın adı, Theodoro Gamba'ydı; tuttuğunu koparan, peşine düştüğü kanun kaçaklarının korkulu rüyası olan birisiydi. Fortunato'ya yaklaşarak; — Merhaba yeğenim, dedi. Maşallah, amma da büyümüşsün! Az önce buradan geçen bir adam gördün mü? Çocuk alık salık bir tavır takınarak yanıtladı: — *Büyüme nere, ben nere* be hısım! Büyüseydim senin kadar olurum." (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 23.05.2013)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde kullanıcı, kendi ifadesiyle bir '*ham'fendi*' ile '*cadı*' yı karşılaştırmakta ve bu ikisinin, karşılaştırma nedeni olan fiziksel ve ruhsal özellikler açısından, abartılı bir biçimde ilişkisiz, farklı ve birbirine çok uzak olduğunu vurgulamak istemektedir. Kullanıcının bu amacı, metinde anlatım kalıbından hemen önce geçen "imkânsız görünüyor" ifadesinden de anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki örneklerin ikincisinde kullanıcı, karşılaştırmanın bir tarafına kendisini diğer tarafına *büyüme* kavramını koymakta ve büyüebilmenin kendisi için neredeyse imkânsızlığını, kendisiyle *büyüme* arasında abartılı bir ilişkisizlik olduğunu anlatmak istemektedir. Kalıptan hemen sonra gelen "Büyüseydim" ifadesi de kalıbın anlamsal işlevinin, belirttiğimiz gibi olduğunu kanıtlamaktadır.

2.2.2.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

$[(is. soylu \text{ öge}) + (nerede)] + [(is. soylu \text{ öge}) + (nerede)] \sim [(nerede) + (is. soylu un)] + [(nerede + is. soylu \text{ öge})]$ görünümünde olan, ancak *nerede* sözcüğünün asıl anlamıyla ve soru işleviyle kullanıldığı aşağıdaki gibi dizilişler, bu anlatım kalıbının örneği değildir:

1. "1. Yusuf: (İplerini gevşetmeye çalışarak) Yalnızım ve acı çekiyorum.

Soytarı: Acı çekiyorum ah, açlıktan ölüyorum! *Nerde canım tatlılar, nerde börek nerde et?*

Yusuf: İşi alaya alan sen, sen ey yeni dünya soytarısı. Beni anladığımı biliyorum. Gel, bir kez de alaysız, eğlencesiz dinle beni. Cevabımı kendine sakla." (GA-86)

2. "bir Atatürk daha gelmeyecek ve bu toplum aklını başına toplayamayacak. Ne diyor Atatürk, 'Türk övün çalış güven' peki *güven nerede, çalışmak nerede?*" (<http://www.incefikir.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

Aşağıdaki metinde yer alan eğik yazılı söz dizisi de incelediğimiz kalıbın bir örneği değildir çünkü bu dizideki *nerede* + isim soylu öge yapısı tek başına da

kullanılabilmekte ve söz konusu yapı, incelediğimiz kalıptan farklı olarak *yokluk* anlamsal işlevini yerine getirmektedir:

“Okulumuz tek katlı. Sınıfımız oldukça büyük. Giriş kapısının hemen yanında büyük bir soba. Şimdiki gibi *nerede kalorifer, nerede televizyon, nerede bilgisayar*. Yokluklar ülkesinde yokluklar okulunun yoksul öğrencileriyiz” (<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

2.2.2.2. *ben kim o kim / evlenmek kim ben kim / Ali kim evlenmek kim vb.*

[(kişi zamiri) ~ (ad) + (kim)] + [(kişi zamiri) ~ (ad) + (kim)]

Sabit sözcüğü *kim* olan bu anlatım kalıbı iki ana bölümden meydana gelmektedir. *Kim* sabit sözcüğü dizilişin her iki bölümünün sonunda bulunmakta ve önündeki kişi zamirleri veya isim ögeleriyle kalıbın ana bölümlerini oluşturmaktadır:

“Ve Gülizar’la Nazlı’yı şakadan işmarlayarak: Böyle harmancı çingeneler, sana düzünelerle feda olsun *Onlar kim, sen kim?* Onların hiç biri senin eline su dökemez!...” (OCK-233)

“Mahitab: Bu bir evlenme önerisi mi, Firuz Bey?

Firuz Bey: Aman oğlum! Her şey sana bağlı.

Artin: *Ben kim, evlenmek kim* Firuz Bey!

Mahitab: Dinlerimiz ayrı!” (GD-220)

“kardeşim uyuyor musunuz siz bari verdiğiniz tabloya bakın öyle yazın... *posta kim zamanla yarışmak kim* postanın satış oranları 450000 civarlarında zaman 1000000” (<http://www.muhalet.com>, Erişim Tarihi: 27.05.2013)

Ediskun (1999, s. 375), incelediğimiz kalıbın karşılaştırma yapmak amacıyla kullanılan bir sözde soru cümlesi örneği olduğu görüşündedir: “Sen kim, o kim?”.

Koç (1996, s. 184), kitabında soru zamirlerini anlatırken, *kim* soru zamirinin bir işlevinin de yakıştırılan şeyin uygunsuzluğunu belirtme olduğunu söyler ve “Bakan olmak kim, o kim?”, “Sevmek kim, sen kim?” cümlelerini verir.

Bu anlatım kalıbı Türkçe Sözlük’te (2005, s. 1182) “kim” madde başı içerisinde bulunmaktadır. Türkçe Sözlük, “... kim ... kim” biçiminde bir yapının yakıştırılan şeyin uygunsuzluğunu belirtme amacıyla kullanıldığını belirtmekte ve bu yapı için “Bambu ağacından takım kim, ben kim?” cümlesini örnek vermektedir.

Oturakçı (2012, s. 308, 310), “...*kim* + ...*kim*” yapısının, deyimselleşmiş soru sözcüğü barındıran bir “kalıp” olduğu görüşündedir. Araştırmacıya göre bu kalıp, “yakıştırılan şeyin uygunsuzluğunu belirtmek” için kullanılır.

2.2.2.2.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbı, kuruluş olarak tekrarlı bağlaçlara benzemektedir. Sabit öge olan *kim* soru zamiri, dizilişte biri çoğunlukla kişi zamiri olan isim soylu ögeleri birbiriyle ilişkilendirmektedir ancak incelediğimiz kalıp, iki bölümünün de bir *cümle* olması zorunluluğuyla tekrarlı bağlaçlardan ayrılır. Kalıbın her iki bölümü de yüklemi *kim* soru zamiri olan bir isim cümlesidir ve bu cümleler, sözde de olsa aynı zamanda soru cümlesidir. Bazı örneklerde *kim* sözcüğünün, öznesiyle uyumlu olarak ek fiilin geniş zaman çekimi aracılığıyla kişi eki alması da kalıbın bölümlerinin birer cümle olduğunu göstermektedir:

“Gördüğün gibiyiz Allah’ım! Sen kendin de bir yoksul olduğundan, temiz olduğundan, yoksulları, temizleri seversin! Sevdiğin için bizi Kabak Musdu gibi varsıllara değişmezsin! *O kim, biz kimiz*, değil mi? Onun içi itle, kurtla dolu! İnsanlıkla hiçbir ilişkisi yok onun! Biz öyle değiliz Allah’ım!” (FB-350)

“Ulan kirloş pasaklı Ulan safi suratlı Sulu salyalı ayyaş *Şamama kim sen kimsin* Şamama’mız gıymatlı Herkes haddini bilsin.” (HT-97)

Ayrıca bu kalıpta, *kim* sabit sözcüğünün önündeki isim soylu ögelerden en az birinin çoğunlukla kişi zamiri olması, tespit ettiğimiz örneklerde *kim*’in önünde yer alan kişi zamiri dışındaki isim soylu ögelerin de çoğunluğunun *-mAk* ad-fiil veya *+l°k* addan ad yapım eki almış olması, bu anlatım kalıbının tekrarlı bağlaçlardan farklı bir kalıplaşma süreci yaşadığını düşündürmektedir.

Kalıbın sabit ögesi olan *kim* sözcüğü, Türkçenin asıl soru zamirlerinden olup yalnız insanlar için kullanılan bir zamirdir (Korkmaz, 2003, s. 441). Bu yüzden kalıbın isim soylu ögelerinin en azından birisinin ya bir kişi zamiri ya da özel ad olması, kalıp için bir zorunluluktur. Ayrıca incelediğimiz yapıdaki kalıplaşma gereği, *kim* sözcüğü, kişi ekleri dışında bir ek de almamaktadır.

İncelediğimiz kalıbın taranan kitaplarda 13 örneği belirlenmiştir. Örneklerin tamamında kişi zamiri bulunmaktadır. 2 örnekte, kalıbın iki bölümünde de *kim* zamirinin önünde kişi zamiri vardır. 4 örnekte, kişi zamiri dışındaki isim soylu ögeler, *-mAk* ekli ad-fiildir:

“Yahu *biz kim, iki tek atmak kim?* O eskidendi arkadaş, şimdi teki attın mı, çiftteyi evde hanım atıyor insana.” (Mİ-52)

Üç örnekte, *kim* sabit sözcüğünün önündeki ad, +*l°k* yapım eki almıştır:

“ ‘Bir halttır ettik dün akşam. Acaba çok mu uluorta konuştum? Dilin kemiği yok ki birader. Hem *biz kim, mebusluk kim?* Bir şaka yapalım dedik’...” (SFA-102)

Kim sabit sözcüğünün önüne gelen isim soylu öğelerin her ikisi de ad ya da ad öbeği olabilmektedir ancak *kim* sözcüğünün insanlar için kullanılan bir soru zamiri olması nedeniyle bu ad ya da ad öbeklerinin en az birisinin *özel ad* veya özel adın yerini tutan bir işaret zamiri olması gerekmektedir:

“Filistin senelerce ABD ve uşaklarının katliamlarına mağdur kaldı. *ABD kim medeniyet kim* onlar olsa olsa çocuk katili olabilirler.” (<http://www.turkdunya.de>, Erişim Tarihi: 31.05.2013)

“Şöhret, hem bu îzâhı dinliyor, hem de aradan uzun seneler geçmiş olmasına rağmen meczûbun, unutamadığı sözünü düşünüyordu. Gene böyle Okçu’ya takılıp geldiği gün, Senîha’nın arkasından bakmış bakmış da: — *O herif kim bu kim?* Kurtaramadık gitti zavallıyı... diye söylenmişti. O anda Şöhret’e hiçbir şey ifâde etmemiş olan bu sözün mânâsı, ancak Senîha Sîret’le evleniverince inkişaf etmişti.” (Sâmiha Ayverdi / Son Menzil - 172)

Bu anlatım kalıbının bölümlerinin yer değiştirmesi, anlamsal işlevi etkilememekte, sadece karşılaştırmada başat olan öğeyi değiştirmektedir. Örneğin “1939 yılında bana öğretmenlik önerilince şaşırıp kalmıştım, *ben kim öğretmenlik kim* diye. (VG-58)” metnindeki eğik yazılı kalıp, *öğretmenlik kim ben kim* biçiminde de söylenebilmektedir.

Kalıp, iki isim soylu ögenin karşılaştırılması temeline dayanmaktadır ancak belirlediğimiz bir örnekte, kalıbın ikinci bölümündeki isim soylu öğeler iki tanedir ve bu durum kalıba bir zarar vermemiştir; ilk bölümdeki isim soylu öge kalıpta ortak kullanılmıştır:

“— O zaman da söylemiştim ya, senin tek kusurun, acele karar vermen! Onurunu düşünmüyorsun hiç. *Sen kiim, Cemsir kim, Cemsir’in kızı kim?* İsterse dünya güzeli olsun Fabrikada çalışan bir kızın güzelliğinden, namusundan ne çıkar?” (Orhan Kemal / Vukuat Var - 387)

Bu anlatım kalıbının noktalamasında farklı tutumlar sergilenmiştir. Dizilişin sonuna, taranan kitaplarda belirlenen 13 örneğin 5’inde soru işareti, 2’inde nokta, 2’inde ünlem işareti ve 1’inde de virgül konulmuştur. 3 örneğin sonuna ise hiçbir işaret konulmamıştır. Dizilişin iki ana bölümü arasına 10 örnekte virgül konulmuş, 3 örnekte

hiçbir işaret konulmamıştır. Örneklerin çoğunun sonuna soru işareti, ana bölümlerinin arasına da virgül konulması, kullanıcıların, *kim* sabit sözcüğünü, işlevini ve anlamını koruyormuş gibi algılamalarını yansıtması açısından dikkat çekicidir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Kraliçe: Ne o? Gözünü ayıramıyorsun içerden. Uzun bir süredir halin tavrın değişti. Âşıkısın sanırım.

Yusuf: *Ben kim, Zehra'ya âşık olmak kim!* Masallık mı olalım Kraliçe?” (GA-64)

“Daha alaycı, daha babayani bir tavır takınarak devam ediyorum: — Gelelim öğütlerine... Neymiş bakalım onlar? — Aklımda kalmamış beyim; anam bilir. Benim elimden kurtulmak için anasını çağırıyor. İhtiyar kadın: — O ne bilir; dedi, *Şeyh Yusuf Efendi kim, o kim?* — Öyle ise sen anlat bana, Zeynep Kadın.” (YKK-47)

“ya sayın bakırcı *sen kim mesut yılmazla yarışmak kim* Allah aşkına, yani böyle gereksiz cümleler kurmanın luzumu yok zaten sana millet bu alıp verme işlerinden takıntılı...” (<http://www.haberx.com>, Erişim Tarihi: 27.05.2013)

“ya bizim takıma tüm teknik adamları toplasan gene beğenmeyiz biz. En iyisi yılmaz Vural gelsin türk gençlerini doldursun Kezmana da 2-3 tokat yapıştırdı mı tamamdır. Ama avrupada başarı erken gelmez o başka mesele zaten Avrupada *başarı kim fener kim.*” (<http://www.frntr.com>, Erişim Tarihi: 02.06.2013)

“ ‘Kitap inceleme sürecini değiştirmiş Üstüne bir de tüm dünyanın uyguladığı son derece modern bir panel sistemi getirmiş.’ Siz ne anlarsınız modernlikten? *Modernlik kim siz kimsiniz.*” (<http://www.cumhuriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 02.06.2013)

“Onlara bakılırsa, kız kendi zavallı dünyasında olmayacak hayaller kuruyordu. *Kocaya kaçmak kim, o kimdi?* Kocaya kaçmak için ilk önce koca adayı olmalıydı.” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 02.06.2013)

“bende kendimi bir şey sanırdım senin yanında

sevmek aşk yeter sanırdım sen olunca yanımda

şimdiki devirde aşk da sevme de olmuş peş para

sevmek kim ben kimim” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 02.06.2013)

“Dört yılda bir tertiplenen dünya olimpiyatlarını, İstanbul’umuza almak için, senelerden beri gayret sarf eden Beden Terbiyesi Spor Teşkilatı’mızın ve Milli olimpiyat Komite2mizin gayretlerini yakinen takip ediyorum ve cevap olarak da tecrübelerime dayanarak, *Olimpiyat kim... biz kimiz (!)* diyorum.” (<http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 02.06.2013)

“Etme eyleme Ahmet ya, *Ferrari kim Mercedes kim...* Kralı gelse bi Ferrari etmez, daha doğrusu öyle demiim de, apayrı aletler bunlar, karşılaştırmamak lazım...” (<http://www.mazdaclubtr.com>, Erişim Tarihi: 02.06.2013)

“Polis bir şey yapamıyor.. Çok nazik ve kibar bir şekilde ‘Beyefendi kavga etmeyin’ diyor ama karşıdaki, Beyefendi değil ki, balici, sarhoş ne yaptığını bilmeyen dengesiz kişiler.. *beyefendi olmak kim? onlar kim?...* Polis de elinden yetkisi alınmış, beyefendi demekle meşgul..” (<http://www.kahramanmarasgazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 02.06.2013)

2.2.2.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbı iki cümleden oluşmaktadır. Her cümle, *özne + yüklem* dizilişinde bir sözde soru cümlesidir:

“ ‘Allah sizden razı olsun,’ dedi, ‘fakir fukaranın derdine derman oluyorsunuz. İnsanları en makbul, en sağlıklı, en güzel yiyeceklerle doyuruyorsunuz.’ ‘Estağfurullah efendim, *biz (ö.) kim (y.), karın doyurmak (ö.) kim (y.)*’ (YK-216)

Yüklem olan *kim* sabit sözcüğü, özneye uyumlu olmasa da çoğu örnekte ek fiilin geniş zamanının üçüncü teklik kişisiyle çekimlidir ve koşaç eki +*dir* olmadan donmuştur. Bununla birlikte İnternet’te, *kim* sabit sözcüğünün ek fiilin görülen geçmiş zamanıyla çekimli olduğu kalıp örneklerine de rastlanmıştır:

“Yirmi yaşlarındaydım. Kiralık bir ev arıyordum. Uzun süre aradıktan sonra, Nişantaşı’nda kalantörlerin üslendiği ünlü Topağacı semtinde, bir oda, bir banyo, ufak bir yer bulup kapağı oraya attım. Yanlış anlaşılmasın... *Topağacı’nda oturmak kimdi, ben kimdim* ama... Bulduğum yer, kocaman bir apartmanın arka tarafında, bahçeye bakan, dediğim gibi minicik bir yerdi...” (<http://arama.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Ve sonra da , hâtırlıyor musun Müjgan beni zorla seninle dans ettirmişti. *Dans etmek kim ben kimdim...* Ayakta duracak halim olmadığını bildiği hâlde bizim deli kız Müjgan illâki seninle dans etmem için beni zorla ayağa kaldırmıştı.” (<http://ha-ber.net>, Erişim Tarihi: 01.06.2013)

Aksoy (1988, s. 44) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü* adlı eserinin birinci cildinde *Biçimi Değişebilen Deyimler* başlığı altında kimi deyimlerin, cümle yapısı ve ana sözcükleri değişmemek koşuluyla, çekimlerinin ve zamirlerinin değişebileceğini söyler. Aksoy’un bu açıklama için verdiği örneklerden bazıları şunlardır: “aşağı tükürsem (tükürsen, tükürse ..) sakalım (sakalın, sakalı ...), yukarı tükürsem (tükürsen ...) bıyığım (bıyığın, bıyığı ...); bana (sana, ona) göre hava hoş.”. Ele aldığımız anlatım kalıbı da bu açıklama doğrultusunda bir deyim gibi düşünülebilir ancak anlatım

kalıbındaki değişkenlerin sadece kişi zamirleri olmayıp değişik adlar da olabilmesi ve donmuş kısmın yani ... *kim ... kim* yapısının, deyimlerdeki gibi mecazi bir anlam taşımaması gibi nedenlerle bu yapının deyim olmadığı düşüncesindeyiz. Nitekim taranan deyim sözlüklerinin ikisi dışında hiçbirinde (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; Hengirmen, 2007) de bu yapıyla kurulmuş bir deyim örneğine rastlanmamıştır. Püsküllüoğlu'nun (1998, s. 558) ve TDK'nin deyim sözlüklerinde (<http://tdkterim.gov.tr>) ise ... *kim ...kim* yapısının, yakıştırılan şeyin uygunsuzluğunu belirtmeye yarayan bir *deyim* olduğu söylenmiştir. Sinan'a (2000, s. 220-221) göre ise "... kim ...kim" yapısı, Türkiye Türkçesinde kişiye göre uyarlanabilen deyimlerdendir.

2.2.2.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bize göre bu anlatım kalıbının yerine getirdiği anlamsal işlev, karşılaştırılan ögeler arasındaki *uygunsuzluktur*. Aşağıdaki örnekler aracılığıyla bu işlevi şöyle açıklayabiliriz:

“ ‘Siz, siz milletimiz için Orta Asyadan kopmuş gelmiş en parlak güneşimizsiniz.’ ‘Haşa efendim, *biz kim, parlak güneş kim.*’ ‘Bu kadar alçakgönüllü olmayın,’ diye dikeldi Hacı Remzi. ‘Evet efendim, haşa efendim, biz kimiz ki efendim.’ ” (YK-272)

“Ya bir gün babaanneme rastlar da, torunun maşallah banka imtihanını kazanmış. Çalışıyor mu yerinde? Diye sorarsa? Babaannem ne der? Ne bankası? Ne imtihanı? *O kim, banka memurluğu kim?* Demek ki? O size yalan söylemiş, övünmüş.” (OK-72)

Yukarıdaki kalıp örneklerinde kullanıcılar, karşılaştırılan ögeleri birbirlerine yakıştırmanın olanaksızlığını vurgulamak istemektedir. Bu ögelerin birlikte düşünülmesi uygun değildir.

Bu kalıpla *ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır* örneklikli kalıp (bk. 2.2.2.1.), hem diziliş hem yerine getirdikleri anlamsal işlevler açısından birbirine benzemektedir. Aşağıdaki metinde geçen eğik ve koyu yazılı kalıp örnekleri, bu iki kalıp arasındaki anlamsal işlev farkını yansıtmaktadır:

“bu trabzonların kafalarında sorun var ya kendilerini barcelona gibi görmeye başladı *siz kim barça kim siz nerdesiniz onlar nerde* madem barçasınız neden gruplardan çıkamadınız madem barçasınız ne livorpoolu yenemediniz??” (<http://www.fanatik.com.tr>, Erişim Tarihi: 26.05.2013)

Yukarıdaki metinde geçen kalıp örneklerinin ikisinde de karşılaştırılan isim soylu ögeler aynıdır ancak bu karşılaştırmalar sonucunda açığa çıkan anlamsal işlev farklıdır. *Siz kim barça kim* kalıbı, karşılaştırılan ögeler arasındaki uygunsuzluğu, *siz neredesiniz onlar nerde* kalıbı ise karşılaştırılan iki varlık veya kavram arasındaki karşılaştırma sebebine dayalı abartılı ilişkisizliği anlatmaktadır.

Orhan Kemal'in "Vukuat Var" romanında geçen iki kalıp örneği, bu kalıbın yerine getirdiği *karşılaştırılan ögeler arasındaki uygunsuzluk* işlevinin tam tersi bir anlamsal işlevi yerine getirmektedir:

"O, benim babam. Babamın bir parçasıyım ben. Avrat diyor ki, sana ne diyor? Ne bana ne'si? dedim. Bacının namusu, dedi. Ulan *bacım kim ben kim*, dedim? Boşver, dedi. Boşver, dedi. Boş mu ver? Ben senin boynuzlu kocan değilim, dedim. Bir daha patlattım, ağzı burnu kan içinde kaldı. Niye? Çünkü, *babam kim, ben kimim* be? Baba yahu baba, Allah be! Baba, de, orda dur. O olmasaydı ben olur muydum?" (Orhan Kemal / Vukuat Var - 358)

Yukarıdaki kalıp örneklerinde, karşılaştırılan isim soylu ögeler arasında güçlü bir bağ, tam bir *uygunluk* olduğu vurgulanmaktadır. Başka bir kalıp örneğinde rastlamadığımız bu anlamsal işlevin, Orhan Kemal kaynaklı olarak Çukurova yöresine özgü bir farklılık olduğunu düşünmekteyiz.

2.2.2.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

Aşağıdaki metinlerde geçen eğik yazılı dizilişler, bu anlatım kalıbının örnekleri değildir çünkü söz konusu dizilişlerde, *kim* soru zamiri asıl işlevini yerine getirmekte yani gerçek soru cümlesi kurmaktadır:

1. "gerçekten artık bıkmadınız mı bu açıkla yoksa açıklarım demekten madem onlar açıklamıyor siz söyleyin şu millet de bilsin kılıçdaroğlu da *şu kim bu kim* diye sorup durdu arkası gelmesi illallah artık ya" (<http://www.haberturk.com>, Erişim Tarihi: 31.05.2013)

2. "Stuttgart'ta bir eğitim yuvamız açılacak. Almanlardan milletvekili, belediye başkanı seviyesinde açılışa gelenler var. Ama eğitim yuvamıza 50 metre yakınlıkta konsolosluk binamız var. Bir kişi istiyoruz. Hiç olmazsa yardımcısı veya katiplerden birisi... Yok. 'Hiç olmazsa görevli bir Türk müstahdem gönderiniz; devletimizi temsil etsin.' diyoruz. O da gönderilmedi... Peki *onlar kimdi? Biz kimdik?* Bizleri kucaklamaları gerekmez miydi?" (<http://www.zaman.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.06.2013)

2.3. İçerisinde Değişmeyen Öge Olarak Sadece Sabit Ek Öbeği veya Sabit Ek Bulunan Anlatım Kalıpları

2.3.1. Sözcük Tekrarı İçeren Anlatım Kalıpları

2.3.1.1. *aldı mı alır / aldı mı alan vb.*

(f. + -D° m° ~ -°ncA ~ -D°ğ°ndA ~ -D°ğ° zaman) +(ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.)

İki bölümden oluşan kalıbın ilk bölümünde, -D° m° ~ -°ncA ~ -D°ğ°ndA ek öbeklerini veya -D°ğ° zaman öbeğini almış bir fiil; ikinci bölümünde ise, ilk bölümdeki fiilin, çekimli ya da sıfat-fiil ekli biçimi yer almaktadır:

“Amma tuhaf iş ha, Allah’tan ha, Allah’tan ha? Allah da *verdi mi verir*. Sen, böyle parlak yüz gördün mü muavine hanım? Kızım, annen sana süt yerine gül reçeli mi emzirdi be?” (RNG-235)

“Kara gecede

kara nadasta

kara kancayı gören

yokludan *aldı mı alan*

varlıya *verdi mi veren*

bebeme de el kadar bir tarla versin” (<http://www.ekitapyayin.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“yusuf islam gibi bir çok insan müslüman oldu.. Allah hidayet *verince verir*..” (<http://www.kizlarsoruyor.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Sen,

Vurunca vuran, gülünce gülensin.

Sesin, yüzün, ellerin yüzde-yüz senin.

Sen ölmeyensin.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Bundan 5 ay sonra tekrar hamile kaldım, bu gebeliğim de bebeğim 2,5 aylıkken öldü. Kürtaj olmak zorunda kaldım. Şu anda kürtaj olmamdan 2 ay geçti. Birkaç doktora sordum kimisi 1,2 sene ara ver tekrar dene kimisi de her ay dene *tuttuğu zaman tutar* tutmazsa da tutmaz, senin durumunun bir tedavisi yok dediler. (<http://gebelik.org>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Çok gürbüz ve *yediği zaman yiyen* biri olarak, organizmasını sprem üretmeye ayarlanmış.” (<http://mustafamehir.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“Paulo Coelho ‘sevgili için, birisi *gittiğinde gider*, çünkü bir diğeri gelmek üzeredir’ diye de ekliyor. Bu noktada Coelho ya katılmıyorum, kaybettiğim ya da giden aşk hâlâ içimde yaşıyorsa, diğerlerine yer açamam ki, uğruna özgürlüğümü, değerlerimi verdiğim, korkularıyla yüzleştiğim aşkım olmadıktan sonra diğerlerine hak tanımak ihanet değil de nedir?” (<http://www.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“elbet yaşıyacağız
 elbet bizleri de sevenler var katıksız
 sesini duyuran, sesimizi duyan
 ağladığında hisseden, *güldüğünde gülen*
 kısaca gerçekten seven
 sevecek olan” (<http://vivaforever.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

(*f. + -D° m° ~ -°ncA ~ -D°ğ°ndA ~ -D°ğ° zaman*) +(*ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.*) yapısı; kullanıldığında yeni bir anlamsal işlevi yerine getirmesi (bk. 2.3.1.1.3.), sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi, ögeleri arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Kalıpla sağlanan anlamsal işlevleri en açık ve iyi biçimde veren (*f. + -D° m°*) +(*ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.*) dizilişini Demircan (1990, s. 71-72, 75, 86), Y. Aksan (2001, s. 115-122) ve Güler (2003, s. 92-94) *ikileme* kabul etmektedir. Savran’a (2010, s. 502) göre ise hem bu diziliş hem de (*f. + -°ncA*) + (*ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.*) dizilişi, Türkçenin tasvir gücünü yansıtan, “özel fiil kalıbı” şeklinde ortaya çıkmış ikileme örnekleridir.

Y. Aksan’ın, Türkçede zaman anlatımında kullanılan bazı ikileme türlerini incelediği bildirisinde, “zamanda yakınlık” bildiren ve “-DI..Ir” biçiminde ifade ettiği ikileme biçimi için verdiği örneklerin birisi de “kaldı mı kalır” yapısıdır.

Güler’e göre de “vurdu mu vurur”, “sevdi mi sever” yapıları, “odak element” içeren *ikileme*dir. Araştırmacıya göre bu yapılarda, odak element olarak adlandırdığı *m°* soru eki, yapının diğer ögeleriyle anlamsal olarak kenetlenir ve bu ögelerle beraber söz dizimsel bir ünite gibi davranır. Aynı araştırmacı, çalışmasının bir başka yerinde (2003, 38), Demircan’dan (1990, 76) alıntıyla verdiği “gülünce güler” yapısının ikileme olmadığını söyler. Güler, bu yapıda ögelerin anlamca ve biçimce bütünleşmediğini, yinelenen parçaların zarf ve fiil olarak anlamsal içeriklerini korumaları dolayısıyla da yapının farklı bir anlamsal değer kazanmadığını söyleyerek “gülünce güler” yapısının ikileme olmadığını ispatlamaya çalışır.

Dizdaroğlu (1976, s. 322), Türkçede araya *m°* soru eki getirilerek aynı sözcüğün yinelenmesiyle cümlenin anlamının pekiştirilebileceğini belirtir ancak ona göre bu tür cümleler soru cümlesi değildir: “Lâkin Ebrukeman bir şeyi *tutturdu mu tutturuyor.*”

Bolulu’ya (2005, 12) göre “gitmedi mi gitmez, yapmadı mı yapmaz” yapıları, Türkçedeki, *m°* soru ekiyle yapılan anlamı güçlendirme yolunun örnekleridir.

Araştırmacı, yine anlamı güçlendirme yolu saydığı ikilemelerden ayrı bir alt başlıkta bahsederek “gitmedi mi gitmez, yapmadı mı yapmaz” yapılarını ikileme olarak görmediğini de göstermiş olmaktadır.

(*f. + -D° m°*) + (*ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.*) dizilişinin sabit ek öbeği olan *-D° m°*, birçok bilim adamına göre *zarf-fiil* ekidir (Gencan, 1971, s. 333; Banguoğlu, 2000, s. 433; Ediskun, 1999, s. 261; Korkmaz, 2003, s. 1037; Koç, 1996, s. 399; Yüce, 1999, s. 125; Tiken, 2003, s. 356-357; Gülsevin, 2001, s. 138). Aslında *bgz.* kip ekiyle soru ekinin anlam kayması yaşayarak kalıplaşması sonucu ortaya çıkan bu birleşik ek, zaman zarfı işleviyle; *-°ncA*, *-D°ğ°ndA* ve *-D°ğ° zaman* zarf-fiillerine anlamca benzer bir zarf-fiil görünümündedir. Bu özelliği dolayısıyla *-D° m°* birleşik ekini almış olan öge bir anlatım kalıbı olmamakta; *-D° m°*lü öge, sıradan bir zarf-fiil olmaktadır. Bunun yanında, *-D° m°* birleşik ekli ögenin kişilere göre çekiminin yapılabilmesi de *-D° m°*’yü diğer bildik zarf-fiil eklerinden ayırmakta, *-D° m°*lü ögeye çekimli fiil görünümü kazandırmaktadır.

-D° m° birleşik ekini almış öge için *bağlama grubu* diyen araştırmacılar da bulunmaktadır (Açıkgöz ve Yelden, 2008, s. 156). Hepçilingirler’e (2004, s. 163) göre de “Konuyu öğrendin mi soruları çözersin” cümlesindeki *mi*, *bağlaçtır*.

-D° m° birleşik eki gibi zarf-fiil işlevi gören başka birleşik ekler de bulunmaktadır: *-m°ş m°* (Göğüş, 1989, s. 135), *-yor mu* (Acarlar, 1970, s. 360; Göğüş, s. 135), *-AcAk mI* (Acarlar, s. 360; Göğüş, s. 135), *-mAz mI* (Acarlar, s. 360; Göğüş, s. 135; Ediskun, 1999, s. 260; Tiken, 2003, s. 357; Gülsevin, 2001, s. 139; Akçataş, 2005, s. 45), *-mIyor mu* (Ediskun, s. 260; Gülsevin, s. 139; Akçataş, s. 45) gibi birleşik ekler; eklendikleri eylemin, bağlı oldukları ana cümle eyleminden önce gerçekleşmesini zorunlu kılarak *-D° m°* gibi zarf-fiil işlevi görürler. Ayrıca Göğüş’ün (1989, s. 135) verdiği bilgiye göre, “Yağan yağmur mu korkma” cümlesinde olduğu gibi, *m°* eki, adlardan sonra gelerek de *-D° m°* birleşik zarf-fiil eki gibi bir işlev görmektedir.

Kalıbın farklı dizilişlerinde karşımıza çıkan *-°ncA* (Gencan, 1971, s. 327; Ergin, 1993, s. 322; Ediskun, 1999, s. 259; Koç, 1996, s. 412; Korkmaz, 2003, s. 1004; Yüce, 1999, s. 57; Tiken, 2003, s. 290; Bayraktar, 2004, s. 181), *-D°ğ°ndA* (Banguoğlu, 2000, s. 434; Ediskun, s. 263; Koç, s. 412; Korkmaz, s. 1032; Yüce, s. 106; Tiken, s. 348; Gülsevin, 2001, 130; Bayraktar s. 237) ekleri ve *-D°ğ° zaman* (Banguoğlu, s. 434; Ediskun, s. 264; Koç, s. 409; Tiken, s. 345; Gülsevin, s. 142) öbeği de benzer işlevleri dolayısıyla değişik araştırmacılarca *zarf-fiil* sayılmaktadır. Sonuç olarak incelediğimiz anlatım kalıbının ilk bölümünde yer alan *ek + ek* ve *ek + sözcük* kalıplaşmaları, bir

anlatım kalıbı sayılabilecek özellikleri taşımamakta, işlevleri dolayısıyla sadece zaman bildiren zarf-fiil olmaktadır.

Bilim adamları, zaman zarfı yapan $-D^o m^o$, $-^o nca$, $-D^o ğ^o ndA$ ve $-D^o ğ^o zaman$ 'ı, bildirdikleri zaman açısından da değerlendirmişlerdir:

Gencan'a (1971, s. 327, 331, 333) göre $-^o nca$, kendisinden sonra gelen eylemin ya da eylemsinin hemen kendisinin ardı sıra yapıldığını, yapılacağını bildiren bir "artçıl ulaç", $-D^o ğ^o ndA$ ve $-D^o ğ^o zaman$ ' *zaman ulacı*, $-D^o m^o$ yü de kendisinden sonra gelen yüklemi, "herhalde, muhakkak, kesin olarak, hemen, artık" anlamlarından birini katarak pekiştiren bir ulaç sayar.

Banguoğlu'ya (2000, s. 433, 434) göre $D^o m^o$, "izleme zarf-fiili"dir ve $-^o nca$ ile aynı anlamı verir; $-D^o ğ^o ndA$ ve $-D^o ğ^o zaman$ ise, ana cümle fiilinin kendileriyle aynı zamanda gerçekleştiğini göstermeye yarayan "eşzamanlı zarf-fiiller"dir.

Ediskun (1999, s. 259, 261, 263), $-D^o m^o$, $-^o nca$, $-D^o ğ^o ndA$ ve $-D^o ğ^o zaman$ için "zaman ulacı" demektedir. Araştırmacıya göre $-D^o m^o$, $-^o nca$ ayrıca kendi eylemi yapılır yapılmaz, sonraki eylemin yapıldığını ya da yapılacağını gösteren "artçıl ulaç"tır; $-D^o ğ^o ndA$ zarf-fiili ise $-D^o ğ^o zaman$ ile eş anlamlı gibidir ancak $-D^o ğ^o ndA$ 'nin gösterdiği zaman çok kısadır, bir anlıktır. Bu nedenle $-D^o ğ^o ndA$ zarf-fiili, $-D^o ğ^o anda \sim sırada \sim esnada$ zarf-fiiliyle tam eş anlamlıdır.

Korkmaz (2003, s. 591, 1043), $-D^o m^o$ ile $-^o nca$ 'nin bildirdiği zamanın aynı olduğunu söyler ayrıca bu iki zarf-fiilin bazen $-D^o ğ^o ndA$ ile aynı anlamı verebildiğini belirtir.

Kahraman (2005, s. 123), $-D^o m^o$ 'nün, bağlandığı yüklem bildirdiği eylemin veya oluşun, kendi bildirdiği eylem veya oluşu izleyerek yapıldığı anlamını veren $-^o nca$ ile aynı işlevi gören bir zaman zarf-fiili olduğunu söyler.

Tiken (2003, s. 290-291, 345, 348, 356, 357); $-D^o m^o$, $-^o nca$, $-D^o ğ^o ndA$ ve $-D^o ğ^o zaman$ zarf-fiillerinin tamamının, bağlandıkları fiil hareketlerinin, kendi hareketleriyle aynı zamanda gerçekleştiğini ifade eden "zamandaşlık" anlamı taşıdığını belirtir.

Bayraktar'a (2004, s. 181, 237) göre de $-^o nca$ ile $-D^o ğ^o zaman$, $-D^o ğ^o zaman$ ile de $-D^o ğ^o ndA$ 'nin bildirdiği zaman aynıdır.

Çetintaş Yıldırım (2005, s. 55, 58, 60-61), $-^o nca$, $-D^o ğ^o ndA$ ve $-D^o ğ^o zaman$ 'ın, yan cümce olayının temel cümce olayından önce gerçekleşmesini gerektirdiğini, bununla birlikte $-D^o ğ^o ndA$ ve $-D^o ğ^o zaman$ 'ın, $-m^o \text{şt}^o$ ek öbeğinden önce gelirse "sonralık", $-yordu$ ek öbeğinden önce gelirse eşzamanlılık" anlatabileceğini de söyler. Araştırmacıya göre $-^o nca$, temel cümce olayının yan cümce olayından sonra

gerçekleşmesini zorunlu kılar, hep öncelik anlatır. Temel cümlelerin yüklemi isim soylu olduğunda ise, $-^{\circ}ncA$ kullanılamamaktadır.

Kurt (2006, s. 64), “-(A/I)r -mAz”, $-D^{\circ} m^{\circ}$, $-^{\circ}ncA$, $-D^{\circ}ğ^{\circ}ndA$ zarf-fiillerini, bildirdikleri zaman açısından, örnekler üzerinden karşılaştırır. Araştırmacı, bu zarf-fiiller arasındaki farkları şu şekilde açıklar:

“Ankara’ya *gelir gelmez* beni arar.”

“Ankara’ya *geldi mi* beni arar.”

“Ankara’ya *gelince* beni arar.”

“Ankara’ya *geldiğinde* beni arar.”

“Ankara’ya *gelir gelmez* beni arar.” cümlesinde “ara-” fiili “gel-” fiili gerçekleştiikten hemen sonra gerçekleştirilecektir. “Ankara’ya *geldi mi* beni arar.” cümlesinde de “gel-” fiili gerçekleştiikten kısa bir süre sonra “ara-” fiili gerçekleştirilecektir. Ayrıca bu durum daha önce tecrübe edilmiştir. Söz konusu kişi daha önce de Ankara’ya gelmiş ve cümleyi söyleyen kişiyi aramıştır. “Ankara’ya *gelince* beni arar.” cümlesinde “gel-” fiili gerçekleştiikten sonra acil olmamakla birlikte kısa bir süre sonunda “ara-” fiili gerçekleştirilecektir. Halbuki “Ankara’ya *geldiğinde* beni arar.” cümlesinde “gel-” fiili gerçekleştiikten sonra zamanı belli olmamakla birlikte “ara-” fiili gerçekleştirilecektir ancak “gel-” ve “ara-” fiilleri arasında geçen süre diğer zarf-fiil eklerinin belirttiği süreden daha geniştir.

2.3.1.1.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

(*f.* + $-D^{\circ} m^{\circ}$ ~ $-^{\circ}ncA$ ~ $-D^{\circ}ğ^{\circ}ndA$ ~ $-D^{\circ}ğ^{\circ}$ zaman) + (ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı *f.*) dizilişinde olup yinelenen fiillerini kılımları açısından sınırlamayan bu anlatım kalıbının ilk bölümünde yer alan zarf-fiillerin kalıp için uygunluk sıralaması, kalıbın formülündeki gibidir. Kalıbın anlamsal işlevi için en iyi zarf-fiil eki $-D^{\circ} m^{\circ}$ ’dür. Oğuz, Kıpçak ve Doğu Türkçesinde varlığı bilinen (Yüce, 1999, s. 125) bu birleşik ek; eklendiği fiilin, bağlı olduğu ana cümlelerin veya yan cümlelerin fiilinden biraz önce gerçekleştiğini anlatır. Ek, bu özelliğiyle bizim (*f.* + $-r / -^{\circ}r / -Ar$) + (aynı *f.* + $-mAz$) biçiminde formülleştirerek incelediğimiz anlatım kalıbına (bk. 2.3.1.5.) çok benzemektedir. (*f.* + $-r / -^{\circ}r / -Ar$) + (aynı *f.* + $-mAz$) kalıbı da öncelik bildirir ancak $-D^{\circ} m^{\circ}$ ’den farklı olarak bildirdiği hareketin, bağlı olduğu ana cümlelerin veya yan cümlelerin fiilinin bildirdiği hareketin hemen öncesinde gerçekleştiğini anlatır. Sonuçta hem $-D^{\circ} m^{\circ}$ hem de (*f.* + $-r / -^{\circ}r / -Ar$) + (aynı *f.* + $-mAz$) kalıbı, bir tür zaman zarfı yapan zarf-fiil işlevi görmektedir ancak bizce $-D^{\circ} m^{\circ}$, *bgz.* kip eki üzerine, yine bir ek olan ama

yazım kuralı gereği ayrı yazılan m^o soru ekinin gelmesiyle oluşan birleşik bir ek sayılabilirken; ($f. + -r / -^o r / -Ar$) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbı, iki bölümlü dolayısıyla da bir sözcük öbeği olması, bu bölümlerdeki fiilin yinelenmiş olması, her bölümün ayrı ekler almış olması gibi nedenlerle $-r / -^o r / -Ar -mAz$ biçiminde kısaltılarak veya ekleri birleşikmiş gibi sayılarak bir zarf-fiil sayılamaz. Buna karşılık diğer zarf-fiil eklerinden farklı olarak $-D^o m^o$ 'nün bir çekimli fiil gibi kişiye göre çekimlenebilmesi de $-D^o m^o$ 'nün özel bir birleşik ek olduğunu göstermektedir.

$-D^o m^o$ birleşik ekindeki kip ekinin değişmesiyle oluşan $-m^oş m^o$, $-mAz mI$, $-yor mu$, $-AcAk mI$ birleşik ekleri de zaman veya koşul bildiren zarf-fiil işlevi görebilmektedir ancak $-D^o m^o$ yerine bu eklerin yer aldığı, ele aldığımız anlatım kalıbının dizilişine sahip yapılar, dizilişten beklenen farklı anlamsal işlevi sağlamadıkları için anlatım kalıbı olmamaktadır. Örneğin *Yandı mı yanar* (GD-277) biçimindeki anlatım kalıbı örneği, *Yanmış ~ Yanmaz ~ Yanıyor ~ Yanacak + m^o yanar* biçimini aldığı anda, kalıpla sağlanan anlamsal işlev ortadan kalktığı için anlatım kalıbı olmaktan çıkmaktadır.

Bu anlatım kalıbının ilk bölümündeki $-D^o m^o$, $-^o nCA$, $-D^oğ^o ndA$ ve $-D^oğ^o zaman$ zarf-fiillerinin hepsi de öncelik temelli zaman bildirmekle ve bazen birbirinin yerine kullanılabilirlikte birlikte, bütünüyle aynı zamanı anlatmamaktadır. Örneğin *Aldı mı sevinir* gibi bir kurmaca örnekte, zarf-fiilin bildirdiği hareket, bağlı olduğu ana fiilden biraz önce ve adeta ana fiille ardışıklık ilişkisi içerisinde gerçekleşir. Kurmaca örnek *Alınca sevinir* biçimini aldığı anda, zarf-fiilin bildirdiği hareket, yine bağlı olduğu ana fiilden önce gerçekleşir ancak zarf-fiille ana fiilin gerçekleşme zamanları $-D^o m^o$ 'deki kadar yakın değildir. Kurmaca örnek *Aldığında sevinir* ve *Aldığı zaman sevinir* biçimlerini aldığı anda ise zarf-fiilin bildirdiği hareketin gerçekleşme zamanı ile bağlı olduğu ana fiilin gerçekleşme zamanının, yine öncelik ilişkisi içerisinde, birbirine çok yakınlıktan belirsiz bir uzaklığa kadarki geniş bir zaman aralığının bir yerinde olduğunu belirtir.

($f. + -D^o m^o \sim -^o nCA \sim -D^oğ^o ndA \sim -D^oğ^o zaman$) + ($\ç. \sim \text{sıfat-fiil ekli aynı f.}$) formüllü anlatım kalıbının ilk bölümündeki zarf-fiillerden, kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkması için en uygun olanı $-D^o m^o$ 'dür. Daha sonra sırasıyla $-^o nCA$, $-D^oğ^o ndA$ ve $-D^oğ^o zaman$ kalıbın oluşması için uygun olmaktadır çünkü $-D^o m^o$ 'nün kullanımıyla sağlanan gerçekleşme zamanındaki ardışıklık, yukarıdaki paragrafta belirtmeye çalıştığımız gibi $-^o nCA$, $-D^oğ^o ndA$ ve $-D^oğ^o zaman$ zarf-fiillerinin gösterdikleri zaman ile tam anlamıyla sağlanamadığı ve kalıp $-^o nCA$, $-D^oğ^o ndA$ ve $-D^oğ^o zaman$ zarf-fiilli olarak

kurulduğunda, *-^oncA*'den *-D^oğ^onda* ve *-D^oğ^o zaman*'a doğru gittikçe artan oranda kalıpla sağlanan anlamsal işlev yanında asıl işlev olan zaman anlamı kuvvetlice hissedildiği için *-D^o m^o*, kalıbın kurulması için en uygun zarf-fiil olmaktadır. Örneğin *verdi mi verir* (RNG - 235) kalıbını; *verince verir*, *verdiğinde verir*, *verdiği zaman verir* biçimlerinde de kurabiliriz ve yine anlatım kalıbı oluşmuş olur ancak bu örnekler arasında şöyle farklılıklar ortaya çıkar:

verdi mi verir: Bu dizilişle kalıbın anlamsal işlevi (bk. 2.3.1.1.3.), en güçlü ve rahat biçimde açığa çıkmaktadır. *-D^o m^o* zarf-fiilinin zaman bildirme işlevi yok gibidir, pek hissedilmez.

verince verir: Bu dizilişle kalıbın anlamsal işlevi, yine güçlü ve rahat biçimde açığa çıkmaktadır ancak *-D^o m^o*yle kıyaslandığında *-^oncA*'nin zaman bildirme işlevi de devrededir.

verdiğinde verir: Bu dizilişle kalıbın anlamsal işlevi, zayıf bir biçimde açığa çıkmaktadır ancak *-D^oğ^onda* zarf-fiilinin bildirdiği öncelik ilişkisine dayalı geniş zaman aralığı, bu işlevin yanında güçlü bir biçimde kendini hissettirmektedir.

verdiği zaman verir: Kalıbın anlamsal işlevinin en zayıf olarak açığa çıktığı diziliştir. Hem *-D^oğ^o zaman*'ın bildirdiği öncelik ilişkisine dayalı geniş zaman aralığı güçlü bir biçimde kendini hissettirmekte hem de *-D^oğ^o zaman* zarf-fiilinin yapısı dolayısıyla, kalıpta yinelenen ögeler arasına *zaman* sözcüğünün girmesiyle kalıbın anlamsal işlevi zayıflamaktadır.

*-D^o m^o*nün, kalıbın kurulması için en uygun zarf-fiil olduğunu gösteren bir başka veri de taranan 50 kitapta belirlenen 3 örneğin de zarf-fiilinin *-D^o m^o* olmasıdır. Bu örneklerin birinde, aşağıda görüleceği üzere yinelenen fiil olumsuzdur ve kalıp, diğer zarf-fiillere sahip olduğunda da gerçekleşebilen bu durum, kalıbı etkilememektedir:

“S. Naciye — Aklınca, seni altınları ile elde edecek.

Elci — Edemez.

S. Naciye — Edemesin ya.

Elci — İnsan *sevmedi mi sevmez*. Ama bir de sevince...

S. Naciye — Ölesiye” (RB-48)

Belirlenen 3 kalıp örneğinin zarf-fiilleri *-D^o m^o* olduğu gibi, bu örneklerin hepsinin de ikinci bölümü *gz.* kipiyle çekimlidir. Bu durum tesadüfi değildir çünkü *-D^o m^o* zarf-fiilinin, bağlı olduğu fiilde çoğunlukla *gz.* kipini arzu ettiği, taranan 50 kitapta

belirlenen ve 3'ü dışında bu anlatım kalıbının örneği olmayan 666 *-D° m°* zarf-fiilli cümlede görülmüştür. Bu cümlelerde, *-D° m°* zarf-fiilinin bağlı olduğu çekimli fiil; 270'i basit zamanlı, 67'si birleşik zamanlı olmak üzere toplam 337 örnekte *gz.* kipiyle çekimlidir. Kurt (2006, s. 33), yüksek lisans tezinde *-D° m°* ile *gz.* kipi ilişkisine dikkat çekerek *-D° m°* zarf-fiilinin genellikle *gz.* kipiyle çekimli fiillere bağlanmasını, *-D° m°* zarf-fiilinin, bünyesindeki *-D°* kip ekinin de desteğiyle, ifade ettiği eylemi söyleyenin, bu eylemin gerçekleştiğine daha önce de şahit olduğunu anlatmasıyla açıklamaktadır. Ayrıca *gz.* kipi de daha önce tecrübe edilmiş, benzerleri gerçekleşmiş, değişik zaman dilimlerine yayılmış bir hareketi anlatmak için en uygun kip durumundadır.

Kalıbın ikinci bölümü çekimli fiil olduğunda, tüm kip eklerini alabilmektedir. Aşağıdaki kurmaca örneklerde bu durum görülmektedir:

aldı mı alır	alınca alır	aldığında alır	aldığı zaman alır
Aldı mı alıyor	Alınca alıyor	aldığında alıyor	aldığı zaman alıyor
aldı mı alacak	alınca alacak	aldığında alacak	aldığı zaman alacak
aldı mı aldı	alınca aldı	aldığında aldı	aldığı zaman aldı
aldı mı almış	alınca almış	aldığında almış	aldığı zaman almış
aldı mı alsa	alınca alsa	aldığında alsa	aldığı zaman alsa
aldı mı alsın	alınca alsın	aldığında alsın	aldığı zaman alsın
aldı mı ala	alınca ala	aldığında ala	aldığı zaman ala
aldı mı almalı	alınca almalı	aldığında almalı	aldığı zaman almalı

Kalıbın ilk bölümü *-D° m°* zarf-fiilli, ikinci bölümdeki çekimli fiil de *bgz.* ve *öğz.* kipli olduğunda kalıp örnekleri, aynı dizilişe sahip ancak bu anlatım kalıbının örneği olmayan *soru + yanıt* görünümündeki yapılarla karıştırılabilmektedir ancak bağlama bakılarak yapının bu anlatım kalıbının bir örneği olup olmadığı belirlenebilmektedir. *Soru + yanıt* kuruluşundaki aşağıdaki yapı, bu durumu örnelemektedir:

“Bursaspor destan yazdı mı, yazdı. Herkesten fazla maç kazanıp, herkesten az kaybetti mi, evet.” (<http://www.fanatik.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Belirlenebilen örneklere göre, kalıbın ikinci bölümü, tüm sıfat-fiiller için geçerli olmasa da bir sıfat-fiil de olabilmektedir. Aşağıdaki örneklerde bu durum görülmektedir:

“Adaşım... *Yazınca yazan*, okuyunca anlayan, anlayınca ‘anlatana kadar’ çaba harcayan Öğretmenim...! Emeğine, yüreğine sağlık! Bir makaleden yine bir makale çıkmış adeta..” (<http://www.milliyetciforum.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“beyler aslında bir prensib olmalı kıza yavşayacaksın ama öyle hak edecek kızlara ne bileyim sonradan seni terk edebilecek öyle arkadaşımınla sevgili olabilecek kızlara değil *sevdi mi sevecek* kızlara” (<http://inci.sozlukspot.com>, Erişim Tarihi: 02.11.2012)

Kalıbın ikinci bölümü çekimli fiil olduğunda, tüm kişilere göre çekimlenebilmektedir. Aşağıdaki örneklerde bu durum görülmektedir:

“Evdeki spor araban he mi..? Oyuncak deeldir inşallah... Hem ne diye bi süreliğineymiş..? *Aldım mı alırım....* Ona göre..” (<http://www.gizemlikapi.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

“geberircesine sevilen bir insan unutulabiliyor. Üstelik kendinize bile süpriz olacak nitelikte. Olanı olağan anda yaşamak önemli. *Sevince seviyorsun* laf geçmiyor ama, bir şeyleri zora sokmamak çok daha önemli.” (<http://uykusuzsozluk.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“*sevince severiz* biz kalbimizi veririz sevdiğimiz için her şeyi veririz.!” (<http://www.metin2.biz>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“İlginç olan ne biliyor musunuz? Bir bilgisayar oyununda af yoktur. *Yandınız mı yanarsınız*, yeniden başlamak zorundasınızdır, kaldığınız yerden devam edemezsiniz.” (<http://www.kurumsalhaberler.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“ya aslında hiç önleme gerek yok nasıl olsa *buldukları zaman buluyorlar* yaparım işimi çıkarım hiç bi önlemede almam” (<http://www.turkhackteam.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Taranan 50 kitapta belirlenen *-D° m°* zarf-fiilli 3 kalıp örneğinde de kalıbın bölümleri arasına herhangi bir noktalama işareti konulmamıştır. İnternet’te belirlenen örneklerin ikisi dışında tümünde gördüğümüz bu durumun, kalıbın özellikle *-D° m°~ -°ncA* zarf-fiilli biçimlerinin sözcük öbeği olduğu doğrultusundaki görüşümüzü desteklediğini düşünmekteyiz. Ögeler arasına *soru işareti* girmiş aşağıdaki ilk örnekte, soru işaretinin kullanılmasıyla *-D° m°* asıl işlevlerinden birisi olan *şart* bildirir duruma gelmekte ve yapı, bu yüzden anlatım kalıbı olmamaktadır. Aşağıdaki ikinci örnekte ise *virgüle* rağmen yapı, anlatım kalıbı özelliğini korumaktadır ama virgül nedeniyle bir çırpıda söylenemediği için, *-D° m°* zarf-fiilinin asıl işlevleri de kendini hissettirmektedir:

“Yarın belki geç olabilir her şey için... Gidebilirim, sen gidebilirsin, yağmur yağabilir, kar yağabilir, hava soğuyabilir, hazan olabilir. Hasta olabilirim, başkası olabilir... Şimdi, hemen şimdi... Ne olacaksa ... olmadı mı? Olmasın der geçer gideriz..” (<http://www.engelliler.biz>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Bi defa *gitti mi, gidecek..* Ne kal denir, ne elde, yürekte tutulur. Gelirse kapılar açılmaz. İçeri buyur etmek yok gideni..” (<http://www.sanalcafe.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Hoca gerçekten ilginç adamdı. *Attı mı atar, konuştu mu konuşur*, ölçüyü kaçırdıkça kaçırdı.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Olup bitenlerin akışında güzelliklerde yönelse insan diyor şair, işi rast *gitmedi mi gitmez*. İyilikle kalkışmış olsa da kötülük bulur” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Kin tutamam yüreğimde nefrete yer yoktur... *Sevdim mi severim sildim mi silerim* ama kin ya da nefret beslemem...” (<http://gokyuzununomru.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Bu sefer de öyle yaptı ve orman yasası yerine, tapu yasası içinde saklayarak yasalaştırdı. Hem de ilginç bir şekilde; artık ormancıya ‘burası orman mı kardeşim ?’ diye sormayacaklar. Tapu kadastro memurunu çağıracaklar, birkaç köylü ile birlikte ‘bir bakalım’ diyecekler, ‘burası orman mı ?’ Onlar da; ‘ne ormanı memur bey’, ‘bak, görmüyor musun içinde iki göz kulübe bile var, kulübeli orman olur mu, buranın ormanlığı mı kalmış ?’ ‘Hıh – hıh’ diyerek bilgiç bilgiç fikirlerini açıklayacaklar, orman *gitti mi gidecek.*” (<http://www.tuyap.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“En zorlu derslerden iyi not getiren, akşamları o laila senin bu laila benim takılan, *içti mi içen*, çakallığın sınırlarını zorlayan ama yatağının başucunda eflatunu, camusu veya leo buscagliaya rastlayabileceğiniz türden bir adam.” (<http://yillik.ceng.metu.edu.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Ölüm vücuttaki bütün hücrelerin çürüyüp yok olması, hiçbirinin çalışmamasıdır. Dolayısıyla, ölü bir insan: göremez. duyamaz, koklayamaz, tadamaz, hissedemez. Çünkü bu işleri yerine getirecek organları yoktur. Çok açıktır ki, ölüm ölümdür. Başka her şey gibi, insan da *ölünce ölür.*” (<http://tosunnecip.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Biz de *yapınca yapıyoruz* ya” (<http://hayalbemol.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Bazen *olmayınca olmuyor* hiçbir şey. Bazen çekip gitmek gerekiyor hiçbir şey söylemeden.” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“ölüm konusuna çok kafa yoruyorum, ama kendi ölümüm üzerine fazla düşünmüyorum. ‘Memento mori’, yani ‘Bir gün herkes ölümü tadacak.’ *Geldiğinde gelir* ve biz de o ilahi emre uyup gideriz.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Alıyorda iyi mi almıyor? Dijital yayında *aldığı zaman alır*, almadığında da hiç almaz. Zayıf yayında donmalar falan olur fakat alır.” (<http://www.turkeyforum.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

2.3.1.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Kalıbın anlamsal işlevini en açık biçimde veren (*f. +- D° m°*) + (*ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.*) dizilişini Demircan, Y. Aksan ve Güler’in *ikileme* kabul ettiği daha önce belirtilmişti (bk. 2.3.1.1.). Bize göre de kalıbın hem bu dizilişi hem de zarf-fiili *-°ncA* olan dizilişi bir *sözcük öbeği*dir çünkü bu dizilişlerde zarf-fiiller, asıl işlevleri olan öncelik ilişkisine dayalı zaman bildirme işlevini yerine getirmemekte; dizilişler, yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkmasına hizmet etmektedir. Ayrıca bu dizilişlerin bir çırpıda söylenmesi, öğeleri arasına başka unsurlar girememesi ve öğelerinin yinelenmeye dayanması gibi özellikleri de sözcük öbeği kabul edilmelerini destekleyen kalıp özellikleridir. Bu dizilişler, farklı özellikleri dolayısıyla farklı bir terimle de ifade edilebilir.

Kalıbın, zarf-fiilleri *-D°ğ°nda* ve *-D°ğ° zaman* olan dizilişleri ise yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlamakla birlikte, öncelik ilişkisine dayalı zaman bildirme işlevini de sürdürdükleri için sözcük öbeği olmaktan uzak olup *zarf + ç. f. ~ fiilimsi* görünümündedir.

(*f. + -D° m° ~ -°ncA*) + (*ç. ~ sıfat-fiil ekli aynı f.*) anlatım kalıbı dizilişi, bize göre sözcük öbeği olduğu için cümle çözümlemelerinde bu özelliği dikkate alınarak değerlendirilmelidir. Aşağıdaki çözümlemeler, bu tespiti desteklemek amacıyla yapılmıştır:

“Sevil (ö.) konuşt mu konusur (y.). Lafını ne balla kesebilirsin ne sirkeyle. (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Cidden güzel şarkı.. Rafet’i pek sevmesem de Adam (ö.) yazınca yazıyor (y.) yani (zt)..” (<http://www.nbatr.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“sustu mu susan’lar (ö.), küstü mü (zt.) mümkün değil (bt.) barışmaz’lar (y.),” (<http://mimmce.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Taranan 50 kitapta belirlenen *-D° m°* zarf-fiilli toplam üç kalıp örneğinin de *sadece kalıp*, *özne + kalıp* ve *kalıp + zarf tümleci* gibi kısa cümleler olması da kalıbın, kullanımına dair önemli bir söz dizimi özelliğidir.

2.3.1.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bolulu'ya (2005, s. 12) göre “gitmedi mi gitmez, yapmadı mı yapmaz” gibi yapılar, “direnme, karşı durma, inat” anlamsal işlevlerini yerine getirir.

Güler'e (2003, s. 93) göre ise incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi “mükemmellik”tir.

Bize göre kalıbın temel anlamsal işlevi, *engellenememedir*. Kalıp örnekleri kullanıldığında, kalıp fiilinin gerçekleşmesinin engellenemeyecek bir durum olduğu anlaşılır:

“Yani milletin önünde kimse duramaz, millet dediğini yapar yani, *seçti mi seçer, sevdi mi sever, üfeledi mi üfeler*, bunların örneği tarihimizde çoktur!” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 01.11.2012)

“Bi defa *gitti mi, gidecek..* Ne kal denir, ne elde, yürekte tutulur. Gelirse kapılar açılmaz. İçeri buyur etmek yok gideni..” (<http://www.sanalcafe.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“bugün yiyim yarın yemem, ertesi gün hadi bunları da yiyim derken bir haftada kilolar bakıyodum geri gelmiş... biliyorum ben huyumu *yiince yerim..* uzak durdum kurtuldum valla bu sefer çok azimliyim kurtulucam bu kilolardan” (<http://www.diyetcenter.com>, Erişim Tarihi: 03.11.2012)

Yukarıdaki metinlerde yer alan kalıp örneklerinin *engellenememe* anlamsal işlevini yerine getirdikleri, bağlamlarından da rahatlıkla anlaşılabilir.

Kalıbın *engellenememe* işlevine, çoğu zaman *hakkını verme* anlamsal işlevi de katılmaktadır:

- Bizim mahalle!
- Bizim sokak be!
- Ne duruyoruz?
- *Yandı mı yanar* hani!
- Gerçeğe çıktı Abidin'in düşü!
- Kimseye kaptırmayalım bu ateşi! (GD-277)

“Karadenizliyim ya bizim oraların erkekleri ya da kadınları maçodur cinsiyetlerine göre... *Vurdu mu vuran kırdı mı kıran* öfkeyle kalkan aynı zamanda da öfkeyle oturan...” (<http://gizemnur2.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 03.11.2012)

“iphone 5 12 eylülde tanıtılacak. çok güzel olmuş apple *yapınca yapıyor* sonucta.” (<http://www.teknokulis.com>, Erişim Tarihi: 03.11.2012)

Yukarıdaki örneklerin üçünde de *engellenememe* işlevi yerine gelmektedir. Ayrıca bu işleve ek olarak bağlamlardan da anlaşılacağı üzere kalıp eyleminin gereğini bütün olarak yerine getirildiği yani hakkının verildiği de anlaşılmaktadır.

Kalıp fiili olumsuz olduğunda, *engellenememe* işlevi, bu defa direktme işleviyle birleşmektedir:

“öyle bir inattır ki bu insana geldi mi o konuda asla istediğimiz şeyi yaptırılmazsınız. Konunun önemli ya da önemsiz olmasının hiçbir manası yoktur. *Yapmayınca yapmaz* öyle bir inat gelmiş insan.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 01.11.2012)

“*ölmedi mi ölmez* de bu beyin öyle bir hırslıdır yani. Nabız alınamayıp ölüm raporu imzalanıp üstüne de morga gönderilip orda 2 saat tutulduktan sonra dolaptan sesler gelmesi üzerine çıkarılıp tedavi edilip yaşatılan insanlar da vardır.” (<http://www.bilgisozluk.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

2.3.1.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Nah eşek kafam. Çek git budala kan. Ne bulursa onu yesin gelince. Bayrakları *açtı mı tam açar*, terbiyesizlendikçe terbiyesizlenirdi.” (ÇA-29)

2. “İnsan dediğin bir buğday tarlası gibi olmalı

Esti mi rüzgâr bir değil milyonlar için esmeli” (BRE-118)

3. “Sahtekarlar bu işi severek yapıyo ve bir insan bir işi severek *yapınca iyi yapar*.” (<http://www.kuyutorman.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

4. “Neden herkes *konuştuğunda güzel konuşur* ama amel etmezler?” (<http://www.mumsema.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

5. “Çok çabuk karar alan birisiydi. *Kızdığı zaman çok kızardı*” (<http://arsiv.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

6. “**Karı** böyle kocasına *itat etti mi*, **kızı** da ana babasına *itat eder*.” (FB-174)

7. “Allah’ın adına kasem ederim ki ölüm ne erken gelir, ne de geç, vakti *geldiğinde gelir*.” (<http://profil.mynet.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

8. “Halbuki, Ali’nin yanındaki **topluluk**, **Ali** *konuştuğu zaman konuşur*, emrettiği zaman sorarlar.” (<http://www.network54.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

9. “bugün anakartı alırım **işlemciyi** de **maaşı** *alınca alırım*.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

10. “Sultan’ın piyangosu olur mu? Olmaz tabii... O *verdi mi*, *verir* geçer. Ya şundadır, ya şunda demez.” (<http://www.hikayeler.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

11. “Ucuz araba *alınca alması* bir dert satması ayrı dert” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

12. “Kaynanam bişey demez ama *dediğinde der* ki;Sen herkese helede kocana her istediğini yaptırıyorsun” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

13. “Bir insan sevdiği bir şeyi *yediği zaman yediği şey* ona safa verir” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Birinci, ikinci, üçüncü, dördüncü ve beşinci örneklerde, kalıpla aynı dizilişe sahip ve eğik yazıyla gösterilmiş olan yapıların bölümleri arasına girmiş olan koyu yazılı değişik isim/edat soylu ögeler, bağlı oldukları yüklemde hemen önce gelerek cümle vurgusunun odağı olmuşlar ve kendilerinden önceki $-D^o m^o \sim -^o nca \sim -D^o \check{g}^o ndA \sim -D^o \check{g}^o$ zarf-fiillerinin, sadece bildik zaman bildirme işlevi görmelerine neden olmuşlardır. Bu yüzden bu yapılar, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini yerine getiremedikleri için, anlatım kalıbı örneği olamamaktadır.

Ele aldığımız kalıbın fiilimsili ilk kısmıyla ikinci kısmının öznesinin aynı olması, kalıbın oluşması için şarttır. Altıncı, yedinci ve sekizinci örneklerde, bu durum gerçekleşmediği için, eğik yazılı yapılar, anlatım kalıbı örneği değildir.

Dokuzuncu örnekte, eğik yazılı dizilişin, koyu yazılı nesnelere farklılığı, söz konusu dizilişin, anlatım kalıbı olmasını engellemektedir. Eğik yazılı diziliş, bu haliyle incelediğimiz anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlevleri sağlamaktan uzaktır.

Onuncu, on birinci ve on ikinci örneklerde, eğik yazılı yapılar, incelediğimiz anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahiptir ancak bu anlatım kalıbının örnekleri değildir çünkü eğik yazılı dizilişlerdeki unsurların, anlatım kalıbındaki gibi bir ilişkileri söz konusu değildir. Onuncu örnekte, dizilişin ikinci kısmındaki *verir* sözcüğü bir birleşik fiilin bir parçasıdır. On birinci örnekte, dizilişin ikinci kısmındaki *almas* sözcüğü, tek başına bağlı olduğu ana cümlenin öznesidir. On ikinci örnekte dizilişin ikinci kısmındaki *der* sözcüğü, tek başına *ki*'li bir bağlı cümlenin ana yüklemidir. On üçüncü örnekte, dizilişin ikinci kısmındaki *yediği* sözcüğü, tek başına kendisinden sonraki isim soylu ögenin sıfatı durumundadır. Bu özellikleri dolayısıyla söz konusu eğik yazılı dizilişler, incelediğimiz anlatım kalıbının anlamsal işlevlerini açığa çıkaramamakta, dizilişlerin ilk bölümlerindeki $-D^o m^o \sim -^o nca \sim -D^o \check{g}^o ndA \sim -D^o \check{g}^o$ zaman zarf-fiilleri, sadece bildik zaman bildirme işlevini yerine getirmektedir.

2.3.1.2. *ev evdir / ev evdi / ev evmiş vb.*

(*is./e. soylu öge*) + [(*aynı is./e. soylu öge* + +D°r) ~ (*ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is./e. soylu öge*)]

İki bölümden oluşan kalıbın ilk bölümünde bir isim/edat soylu öge, ikinci bölümünde de ilk bölümün hemen ardından gelmek koşuluyla, çoğunlukla ilk bölümdeki isim/edat soylu ögenin, ek fiilin *gz.* kipinin üçüncü teklik kişisiyle çekimli ve sonuna +D°r ekini almış biçimi ya da ilk bölümdeki isim/edat soylu ögenin, ek fiilin *bgz.* veya *öğz.* kipiyle çekimli biçimi bulunmaktadır:

“Senin baban da biraz ağa durumlu! Ucu ona dokanır diye mi korkuyorsun? *Haksızlık haksızlıktır* kızım. İsterse baban olsun; yaparı ezeceksin!” (FB-158)

“Telsiz haaaş haaaaş öttü:

— Babaaa Babaaa... Baba’yı gösterin o kadar.

Buyruk buyruktu. Ekselans hazretlerine Baba gösterilecekti.” (Mİ-22)

“İzmir’e girdiğinde efendim *şehir şehirmiş...* binalar parmak ısırtıyormuş..” (<http://wownturkey.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

(*is. soylu öge*) + [(*aynı is. soylu öge* + +D°r) ~ (*ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge*)] dizilişi; kullanıldığında yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması (bk. 2.3.1.2.3.), sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin yer değiştirememesi, ögeleri arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleri nedeniyle bir anlatım kalıbıdır.

Ele aldığımız kalıpla ilgili neler söylendiğini ortaya koymak üzere taranan yayınların hiçbirinde, bu yapıyı bütün olarak gören ve inceleyen bir yaklaşım belirlenmemiştir. Sadece Güler (2003, s. 37), Türkçedeki ikilemeleri incelediği yüksek lisans tezinde, ilki dışında, makalesinde bazı kalıp örnekleri için *ikileme* diyen Demircan’dan (1990, s. 71, 76, 80, 87) alıntılar yaparak verdiği; “**Köy köy** olalı böyle şenlik görmedi.”, “Herekenin **halısı halıdır.**”, “**Kapı kapı** değil ki!”, “Ödediği **para da para** mı?”, “Verdiği **ders ders** olsa!” cümlelerindeki koyu yazılı bölümlerin; tekrar eden her kelimesi kendi anlamsal değerini koruduğu, yapıyı oluşturan parçaların anlamca bütünleşmediği ve az ya da çok, farklı bir anlamsal değer kazanmadığı için *ikileme* değil *yineleme* olduğunu belirtir. Böylece araştırmacı, dolaylı da olsa, verdiği cümlelerdeki gibi, bu kalıba benzer dizilişlere sahip, ancak “Herekenin **halısı halıdır.**” örneği dışında bize göre de anlatım kalıbı olmayan yapılara değinmiş olmaktadır.

Bu anlatım kalıbının, kalıp özelliklerini en iyi yansıtan (*is. soylu öge*) + (*aynı is. soylu öge* + $+D^{\circ}r$) dizilişinin sonunda yer alan $+D^{\circ}r$ ekinin özellikle *kuvvetlendirme* ve *olasılık* anlamsal işlevlerini sağlaması konusunda birçok bilim adamı hemfikirdir. (Hatiboğlu, 1953, s. 803; Ergin, 1993, s. 312-313; Korkmaz, 1992, s. 24; D. Aksan, 2005, s. 179-182; Ediskun, 1999, s. 189; Koç, 1996, s. 105-107; Üstüner, 2003, s. 103-106; Türkçe Sözlük, 2005, s. 265). $+D^{\circ}r$ bildirme ekinin sağladığı anlamsal işlevler, *kuvvetlendirme* ve *olasılık*'tan da ibaret değildir. D. Aksan'a göre bu ek; *tahmin yürütme, durum belirleme, gerekliliği pekiştirme, bir beklentiyi açıklama* gibi farklı amaçları ve anlam özelliklerini ortaya çıkararak cümle anlamına etki eder.

2.3.1.2.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbının öğeleri isim soylu sözcük veya sözcük öbekleridir. Bu durum, bu anlatım kalıbı için bir zorunluluktur çünkü kalıpla açığa çıkan *tartışılmazlık, farksızlık, tüm gerekliliğe sahip olma, değerli bulma, yetinme* (bk. 2.3.1.2.3.) gibi anlamsal işlevlerin etkileyeceği bir varlık veya kavrama ihtiyaç vardır. Böyle olunca da kalıp öğelerinin çekimli fiil olması mümkün olmamaktadır.

Kalıpta yer alacak isim/edat soylu sözcük ya da sözcük öbeğinin, asıl işlevi ne olursa olsun kalıp içerisindeyken bir kavramı karşılamak için *ad* işlevinde olması gerekmektedir. Bu sebeple, her tür isim soylu sözcük, sözcük öbeği, fiilimsi kalıbın isim/edat soylu ögesi olabilmekle birlikte, kalıpta bulunan isim/edat soylu ögenin, sözcük türü *ad* olan öğeler dışında, adlaşmaya daha uygun olan *sıfat, zarf* ve ismin yerini tutan *zamir* olması, kalıp örneklerinde daha sık karşılaşılan bir durumdur. Aşağıdaki metinlerde bulunan anlatım kalıbı örnekleri, bu açıklamalara uygun özellikler taşımaktadır:

“Gülнар’dan gelen ‘Hükümet’, on dokuz kişiden on birinin künyesini defterden düşüren Nebi Ehliz’i künyeden kimin düşürdüğünü aramaktadır, *kanun kanundur*, bakalım jandarmalar Nebi Ehliz’i nizamî mi öldürdü?” (**asıl işlevi ad** / FO-232)

“Kandahar Sultanındır baktı ki, o gece uykunun tutacağı kalmadı. Anlayıp oflayarak dönelemek faydasız. ‘En iyisi, ata gizliden eğeri kapatır ılgarla sarayı tutarım. *Bir gece, bir gecedir!*’ dedi, demesiyle de, ahır çadırına seğirtti.” (**asıl işlevi ad** / KT-320)

“ben katılmıyorum zeus buna.. *aptal aptaldır zeki zekidir* bence..mesela ince bir espri yaparsın karşıdaki alık alık bakar..o an düşmez jeton..önce bir 3 4 kere beyin süzgeçinden geçirmesi gerekir..zeki insan espri bitmeden gülmeye başlar..” (**asıl işlevi sıfat** / <http://www.e-psikoloji.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Gün gelir herkes gider ama kimse gitmez, *herkes herkestir, kimse kimsedir*, siz sizsinizdir” (**asıl işlevi zamir** / <http://www.komikler.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Şunu söyleyebilirsiniz: ‘Amaaan ne anlamsız sözler bunlar?’ Sadece gülümserim. Alay ederek değil ama. Dedim ya sadece gülümserim. *Sadece, sadecedir* öyle değil mi? İçine başka bir anlam karışmaz ve sözü bulandırmaz.” (**asıl işlevi zarf** / <http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“çok çünkü diyorum çünkü: *çünkü çünküdür* yani” (**asıl işlevi bağlaç** / <http://www.uslanmam.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Küçük of ile büyük of arasında, ses farkı vardır. *Of oftur* aslında. Of u ne kadar uzun yazarsan, o kadar çok of un olduğunu göstermez ki, birkaç tane fff ve önüne bir o yeterlidir.” (**asıl işlevi ünlem** / <http://deneme-yazi.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“ ‘Efendim, açıkta kalan filan efendi için olmaz buyurmuşsunuz... Bu da reva mı, efendim. Bu zavallı nereye gidip derdini anlatsın? Bu bizim yanlımız yüzünden işten el çektirilmiş. Kendisinin bir günahı var mı? Siz de çoluk çocuk sahibisiniz. İnsaf ediniz efendim.’ Müsteşar, *olmuş olmuştur*, diyor. Bir defa her nasılsa el çektirilmiş. Memuriyet hayatında böyle şeyler olur. Kendine başka yerde iş arasın...” (**filimsi** / MŞE-104)

“Kağıtla kalemin yeri ayrı ama *yazmak yazmaktır* belki de, üzerinde fazla düşünmemek gerek...” (**filimsi** / <http://uykuoncesi.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Kalıbın yinelenen isim/edat soylu ögesi *değil* ile olumsuz hâle geldiğinde diziliş, anlatım kalıbı özelliğini yitirmektedir. Yinelenen isim/edat soylu öge dizilişin iki kısmında ya da ilk kısmında *değil* ile olumsuzlaştırıldığında, *müşteri değil müşteri değildir* ve *müşteri değil müşteridir* örneklerinde olduğu gibi, yapı anlamsızlaşmaktadır. Yinelenen isim/edat soylu öge dizilişin sadece ikinci kısmında *değil* ile olumsuzlaştırıldığında ise *müşteri müşteri değildir* örneğinde olduğu gibi kalıbın ortaya çıkmasını sağlayan ana özelliklerden birisi olan, isim/edat soylu ögenin aynen yinelenmesi durumu gerçekleşmemekte ve yapı, anlamı *-D°r* eki ile kuvvetlendirilmiş, sıradan bir ad cümlesi olmaktadır.

Bu anlatım kalıbının soru cümlesi olarak kalıp özelliğini koruması mümkün değildir. Kalıp yapının ikinci isim/edat soylu ögesine soru eki getirildiğinde, *müşteri müşteri midir* örneğinde olduğu gibi soru cümlesine dönüşen yapı, kalıpla açığa çıkan anlamsal işlevleri sağlayamamakta ve kalıbın oluşması için gerekli olan ögelerin aynen yinelenmesi kuralına uymamış olmaktadır. Kalıbın yinelenen isim soylu ögesinin bir *soru sözcüğü* olması da mümkündür ancak bu soru sözcüğünün anlatım kalıbının isim soylu ögesi olabilmesi için, yapının iki tarafında da kavram anlamıyla, soru bildirmeden

yapıda yer alması gerekmektedir. Aksi takdirde aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, isim soylu ögesi soru sözcüğü olan diziliş, anlatım kalıbı özelliği taşımamaktadır:

“Diğer şanzımanları ‘*ne nedir*’ bölümünde inceleyebilirsiniz.”

(<http://www.otohaber.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Yıl: milattan geri

Tam dörtyüzelli

Açar perdeleri

Leikippos’un eli

Fısıldar seyirciye usul usul;

‘*Nasıl nasıldır?*

Niçindir niçin?

Nasılı niçine;

Nasıl bağlarsın içine?’

Seyirciler irkilir için, için” (<http://nietzsche.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi, çokluk eki alarak da kalıpta yer alabilmektedir ancak bu durum, kalıbın oluşması için çok da uygun değildir çünkü kalıp oluştuğunda kalıbın isim/edat soylu ögesi genelleme yoluyla zaten kendisiyle aynı olan isim/edat soylu ögelerin de yerini tutmaktadır. Ayrıca kalıbın ikinci kısmındaki isim/edat soylu ögeye gelmesi gereken $+D^{\circ}r$ eki çokluk ekinden önce geldiğinde, hem kalıbın diziliş kuralı olan, isim/edat soylu ögenin sondaki ek fiil çekimine kadar aynen yinelenmesi durumuna aykırılık oluşmakta hem de kalıbın anlamsal işlevlerinde zayıflama meydana gelmekte ve daha çok, açığa çıkmasında $+D^{\circ}r$ eki etkili olan *kesinlik* anlamsal işlevi hissedilmektedir. Aynı isim soylu ögenin yer aldığı aşağıdaki örneklerde bu iki durum gözlemlenmektedir:

“Müslüman Kongre üyesi, ‘Politik bir olaya dönüşmesini istememiştim, fakat *insanlar insanlardır*. Kafalarımın içindekileri söyleyeceklerdir.’ dedi.” (<http://www.habername.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“*insanlar insandurlar* ve bu onları çok iyi veya çok kötü veya ortalama veya garip şekillerde aksettirebilir.” (<http://kronostrio.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

İsim/edat soylu öge; kalıbın ilk bölümünde çokluk, ikinci bölümünde teklik olduğunda, kalıbın diziliş kuralı olan isim/edat soylu ögenin sondaki ek fiil çekimine kadar aynen yinelenmesi gerçekleşmediğinden, yapı anlatım kalıbı olmamaktadır:

“Batası *varsıllar varsıldır*, ay kızım! Bitip tükenici değildir paraları!” (FB-134)

İncelediğimiz anlatım kalıbının temel diziliş kurallarından birisi, isim/edat soylu ögenin kalıbın iki bölümünde de aynen bulunmasıdır. Bu durum ilk bakışta anlatım tekniği açısından pek doğru ve mantıklı değildir çünkü kurulmak istenen bir tanım veya belirleme cümlesi ise tanımı yapılan ya da hakkında belirleme yapılacak olan kavramın söz konusu cümlede, kendisinden hemen sonra ve araya hiçbir öge almadan yinelenmesi garip ve gereksizdir. Sırf bu durum bile, incelediğimiz dizilişin farklı bir amaçla oluşmuş bir kalıp yapı olduğunu göstermektedir. Kullanıcıların (*is. soylu öge*) + [(*aynı is. soylu öge* + +*D°r*) ~ (*ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge*)] dizilişini kullanmalarındaki amaç, ne tanım ne de sıradan bir belirleme yapmaktır. Asıl amaç, bizim daha sonra değineceğimiz, bu kalıpla sağlanan *tartışılmazlık, farksızlık, tüm gerekliliğe sahip olma, değerli bulma, yetinme* (bk. 2.3.1.2.3.) anlamsal işlevlerini elde etmektir.

Aşağıda değineceğimiz, ilk bölümdeki isim/edat soylu ögesi iyelikli olan özel bir dizilişi dışında, kalıbın oluşması için isim/edat soylu ögenin araya başka öge girmeden yinelenmesi yeterli değildir; isim/edat soylu ögenin yinelenmiş olanının ek fiilin *gz.*, *bgz.* ve *öğz.* kipleriyle de çekimli olması gerekmektedir. Kalıbın en sık karşılaşılan biçimi olan (*is./e. soylu öge*) + [(*aynı is./e. soylu öge* + +*D°r*) dizilişinde de yine aşağıda değineceğimiz, ilk bölümdeki isim/edat soylu ögesi iyelikli olan özel bir dizilişi dışında, geniş zamanın üçüncü teklik kişisiyle çekimli isim/edat soylu ögenin +*D°r* ekini alması şarttır. Aksi takdirde kalıp oluşmamaktadır.

Kalıbın oluşması için isim/edat soylu ögenin çekime gireceği en uygun ek fiil kipi, tüm zamanları kapsayarak genelleme yapılabilmesine olanak sağlayan *geniş zamandır*. Bu durum, taranan kitaplarda belirlenen örneklerde de gözlemlenmiştir. Yinelenmiş isim/edat soylu öge, taranan 50 kitapta belirlenen 20 örneğin 17'sinde ek fiilin *gz.* kipinin üçüncü teklik kişisiyle 2'sinde *bgz.* üçüncü teklik kişisiyle, 1'inde de *gz.* birinci teklik kişisiyle çekimlidir. Bunun yanı sıra, isim/edat soylu öge ek fiilin *bgz.* veya *öğz.* kipleriyle de çekimlenebilmektedir ancak isim/edat soylu öge ek fiilin *bgz.* veya *öğz.* kipleriyle çekimlendiğinde bu kiplerin bildirdikleri zamanlara bağlı anlamsal işlevler dolayısıyla, kalıbın anlamsal işlevlerinde *aşınma, zayıflama* meydana gelmektedir. İsim/edat soylu ögesi ek fiilin *gz.*, *bgz.* ve *öğz.* kipiyle çekimli anlatım kalıbı örnekleri aşağıda verilmiştir:

“I. Melek: Bu iş de bitti galiba. Ne olursa olsun, *sonuç sonuçtur.*” (GA-119)

“Başka bir gün Cahide Sonku’yu tokatlamıştı.

— Nasıl? Tokatladınız mı?

— Evet tokatladım. Hem de *Cahide Sonku*, *Cahide Sonku'ya* o yıllarda. Sahnelerin gelmiş geçmiş en güzel, en büyük kadın oyuncusuydu..." (NC-195)

"aslında bende bir şey anlıyor değilim; ama *şiiir*, *şiiirmiş* daha doğrusu.başka türlüde olmuyor ki. yazmasam hiç olmuyor." (<http://edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

İsim/edat soylu ögesi ek fiilin *şartıyla* çekimlendiğinde ise bu yapı, ya aşağıdaki ilk örnekte olduğu gibi dizilişte şart anlamı baskın hâle geldiğinden anlatım kalıbı olmaktan çıkmakta ya da ikinci örnekte olduğu gibi incelediğimiz başka bir anlatım kalıbının (bk. 2.3.1.12.) örneği olmaktadır:

"Düşünüyorum, eğer *doğru doğruysa* her yerde her zaman söylenebilmeli ve her zaman her yerde söylenmemesi gereken doğruların doğruluğundan şüphe duymak gerekiyor." (<http://www.ruhsalplatform.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

"Bir film *güzelse güzeldir, değilse değildir* benim için. Ben kendimi o yönetmenin yerine koyup 'ama şimdi adamın seslendiği bir kitle var da, ona göre davranması gerek de, falan da filan da.... yani o yüzden böyle olmuş' diyemem kusura bakmayın hiç." (<http://www.yuzuklerinefendisi.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Dikkat çeken bir durum da kalıbın isim/edat soylu ögesi ek fiilin birinci ve ikinci kişileriyle çekimlendiğinde yaşanmaktadır çünkü kalıbın oluşması için isim/edat soylu ögenin aynen yinelenmesi gerektiği için isim/edat soylu öge; *ben*, *sen*, *biz* ve *siz* zamirlerinden birisi olmak zorundadır. Bu zamirler isim/edat soylu öge olduğunda isim/edat soylu ögenin ek fiilin geniş zaman çekiminde +*D^or* ekine de gerek duyulmayabilmektedir. Kalıbın isim/edat soylu ögesinin yukarıdaki zamirlerden birisi olması, zamirlerin yerini tuttukları kişilerle sınırlı bir anlam ifade etmeleri dolayısıyla, kalıbın anlamsal işlevlerini de azaltmaktadır. İsim/edat soylu ögesi yukarıdaki kişi zamirlerinden birisi olan bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

"Artık giyilmeyen üçetek şalvarla folklorik ava çıkmak ne kadar hata ise, henüz sanatçı düzeyinde bile yaşanmayan epistomolojik silahlarla atışa kalkmak da o kadar yanlış. *Ben*, *benim*. Ben'im in dış dünyaya karşı ne büyüklük, ne de küçüklük duygusu söz konusu." (AA-20)

"Ve sen başkası yüzünden tutuşursun Sen boğulur ve yanarken o sana bakar. Neden diye neden sormaz? Ve sen onun adına da sorarsın. Ve sen onun adına bir cevap bulamazsın. Çünkü *sen sensindir*." (<http://mariadebonne.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

"Sizlerde böyle oldunuz, benden farkınızda yok ha bunuda söyliyeyim. Ha ben ha sizler. *Biz bizdik*, *siz sizdiniz*. Bazen ben de siz oluyorum." (<http://bakliyatın.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“velhasılıkelam, kişi asfalt aynasında suretini görüp de bilmek gibi var mı: biz bize bizden yakınız, bizse bize bizden uzak. Öyle bir fena ki, *biz bizmişiz* a, bizdeki bizliği bulmak için ille de düşmek gerekiyormuş yollara.” (<https://eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Bu anlatım kalıbının bir biçiminde, kalıbın ilk bölümündeki isim/edat soylu öge *iyelik* eki almakta, ikinci bölümde bu isim/edat soylu öge, ilk bölümdeki *iyelik* ekinin kaçınıcı kişi olduğuna bakılmaksızın ek fiilin *gz.*, *bgz.* ve *öğz.* üçüncü teklik kişisiyle çekimlenmekte; isim/edat soylu öge, ek fiilin geniş zamanının üçüncü kişisiyle çekimlendiğinde, kalıbın ana biçiminden farklı olarak $+D^{\circ}r$ 'süz de olabilmektedir. Yine bu yapıda, bazen ilk bölümde üçüncü teklik kişi *iyelik* eki almış olan isim/edat soylu öge, ikinci bölümdeyken ek fiille çekime girmeden kalıpta yer alabilmekte; yapı, yardımcı fiille kurulan bir birleşik fiilin isim/edat soylu ögesi veya birleşik sıfat görünümü alabilmektedir. Bütün bu özellikleriyle farklı bir anlatım kalıbı olarak da düşünülebilecek olan bu yapı; dizilişi ve anlamsal işlevleri, incelediğimiz anlatım kalıbının dizilişi ve anlamsal işlevlerine çok benzemesi dolayısıyla ele aldığımız anlatım kalıbı içerisinde değerlendirilmiştir. Söz konusu anlatım kalıbının bazı örnekleri şu şekildedir:

“o bahsettiğin motorların ölüsü bile senin motorundan çok çok çok daha iş görür bunu unutma !!! demişsin, motorun *ölüsü ölüdür* ve malesef bisiklet kadar bile iş görmez.” (<http://www.scooturk.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Sonuçta benim *sorum sorudur*. Bilgili insanlar cevap verirse verir. Ben bilmiyorum ki soruyorum. “ (<http://www.ateistforum.org>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Senin araban HB değilmiydi? Sümbülünde albeanında bagajları 500 litrenin üstünde hacime sahipler. Ama ikisinin yanında senin *araban araba*. 2-3 bin lira kar edeceğini sanıpta onlardan birini alırsan pişman olursun” (<http://www.fordclubtr.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“*Kararımız karardı*. Yalnız, Hasan Hüseyin?.. Ondan saklıyacaktık. Kızların duymasında sorun yoktu. Madem bizi seviyorlardı, madem bizim için yaşıyorlardı.” (OK-24)

“Fotoları çekenin *gözü gözümüş*, makinası da makina...” (<http://www.bisikletforum.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Bir de yine şeytan dürttü, çıplak insan bedenlerini düşündüm, hele hele büyük ressamların fırçalarına takılan, adına Nü denen o güzel çıplakları. Haydi gelin yaşasın, *derisi deri, beli bel* olan tazenin tazesini insan çıplakları diyelim, müstehcenliğin beline kazmayı vurarak.” (VG-28)

“Sen kapalıdan açığa bir geçişsin, bir ilerlemesin, *Sözü söz, buyruğu buyruk* bir varlık olarak cemiyetin üstüne kanat gerdin.” (<http://www.ayvakti.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Yukarıdaki anlatım kalıbı örnekleriyle aynı dizilişe sahip, ancak anlatım kalıbı olmayan yapılar da belirlenmiştir. Aşağıdaki yapı, bu durumu örneklemektedir:

“Senin *araban araba* değilki kardeşim ben ne yapayım.” (<http://forum.vwturk.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Yukarıda örneklerini verdiğimiz ve (*is. soylu öge + iy. eki*) + [(*ek fiilin gz. ~ bgz. ~ ögz. kipi üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] şeklinde formülleştirilebileceğimiz anlatım kalıbının, değişken ve sabit ögeleri daha belirgin bir biçimi de bulunmaktadır. *Dediği dedik, astığın astık* yapılarıyla örnekleyebileceğimiz bu biçimde, kalıbın ilk bölümünde bulunan *-D°k* sıfat-fiil ve iyelik eki almış bir fiilimsi görünümündeki isim soylu öge; ikinci bölümde, ek fiilin üçüncü teklik kişisiyle çekimli olarak veya yardımcı fiille kurulan bir birleşik fiilin isim soylu ögesi veya birleşik sıfat görünümünde yinelenmektedir. Bu kalıp şu şekilde formülleştirilebilmektedir: (*f. + -D°k + iy. eki*) + [(*ek fiilin üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)].

Değişken ögesi olan fiil, henüz tam anlamıyla değişebilirlik özelliği göstermeyen; *astığı astık kestiği kestik, attığı attık tuttuğu tuttuk, dediği dedik* gibi en bilinen örnekleri deyim olan (Aksoy, 1988, s. 586, 593, 708) bu yapının değişik özellikler gösteren örnekleri aşağıda verilmiştir:

“Eğer, biz, Meclis çalışmalarında ve komisyon çalışmalarında uzlaşmayı esas almaz da, *bildiğim bildiktir, yaptığım yaptıktır*, gücüm var, parmak sayım var, bunun neticesinde bu raporları yazar, Genel Kurula indirir ve orada da parmak sayımla geçiririm mantığıyla hareket edecek olursak, o, hak ölçülerine, adalet ölçülerine uymaz;” (<http://www.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Bu dönemde Hristiyan Dünyasında halk, işkence zulüm altında inim inim iniyor, Derebeylerin *astığı astık, kestiği kestikti*.” (<http://www.turkiyegazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Hani seni okumak çok hoş, hoş amma öyle yazamadığımı hissetmekte gönül ağrısı... Senden duygulu okusam da yazılarda sevdanın gücünü ortaya koyan, *çizdiği çizdik, yazdığı yazdık* kalem olmazsa neye yarar?” (<http://birgo.mynet.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Kullanıcıların, bu örnekleri yukarıda verdiğimiz deyimleri dikkate alarak *örnekseme* yoluyla türettiğini düşünmekteyiz. Bu düşüncemizi destekleyen bir başka veri de belirlediğimiz örneklerde, yukarıdaki deyimlerde olduğu gibi genellikle iki kalıp

örneğin, bazen de üç, dört kalıp örneğinin art arda kullanılmış olmasıdır. Kullanılmasıyla açığa çıkan anlamsal işlevler ve dizilişi bakımından, incelediğimiz (*is. soylu öge*) + [(*aynı is. soylu öge* + +*D°r*) ~ (*ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge*)] formüllü anlatım kalıbı içerisinde değerlendirdiğimiz bu anlatım kalıbının; değişken ögesi olan fiilin, tam anlamıyla değişebilirlik özelliği gösterdiğini kanıtlayacak kadar örneği rahatça ve bolca bulunabildiğinde, bağımsız bir anlatım kalıbı olarak incelenebileceğini düşünmekteyiz.

(*f. + -D°k + iy. eki*) + [(*ek fiilin üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] dizilişinin, isim soylu ögesi -(y)ş ekli ad-fiil olan birkaç örneği de belirlenmiştir:

“hükümetin *gidişi gidiştir*. ama sizin garip tutumlarınız ülkeyi kötü yerlere sürüklediği kesindir.” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“kalp atışları tavan yapar ve dersin işte orada , işte bu düşlerimin müdavin serserisi..gözleri göz , dudakları dudak ve *duruşu duruştur*.. işte odur hayatın aşkı ve işte o dur asıl sevgili..” (<http://senaterzi.tumblr.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Yinelenen isim/edat soylu ögenin iyelikli olarak kalıbın iki tarafında da yer aldığı örnekler de belirlenmiştir:

“herkesin *babası babasıdır*. Babaya hakaret eden, saygısızlık yapan onu bunu bırakın babasına tokat atanlar var.” (<http://arama.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“— kocam inmişş eve gidiyozzz tuaff oldummmm yaaa 10 gündür buradayız
— Ay hadi kız *evin evindir* her zaman kaynanan hemen damlamasa bari.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Yinelenen isim/edat soylu ögenin; eksiltiyle oluşmuş *arabanın arabanındır*, *arabada arabadadır* kurmaca örneklerinde görüldüğü gibi, farklı isim çekim ekleri alabilmesi de mümkün görünmektedir ancak bu tür örnekler İnternet’te dahi rastlanamamıştır.

Belirlenen bazı örneklerde, birbiriyle metin bağlamı içerisinde anlamca ilişkili iki kalıp örneği art arda gelmiştir. Bu örneklerin, yinelenmiş isim/edat soylu ögesi üçüncü teklik kişi durumunda olanlarında, biri dışında ikinci kalıp örneğinin ögeleri arasına *dA* bağlacı girmiştir ve ikinci kalıp örneğinin sonunda +*D°r* eki de olmayabilmektedir:

“Selma: Çocuk olmadığına, artık on altısında kocaman kız olduğuna göre, şunu bilmelisin: *Müşteri müşteridir, müvekkil de müvekkil*. Bu kadın ise beni her seferinde aynı soğan kokan evine çağırıyor. Dolmalar, börekler hazırlıyor, bir yığın dalkavukluk...” (AA-45)

“*Yalan yalandır. Şaka da şakadır*. Eğlenmek seviyesince herkesin hakkıdır. Uc bir örnek vereyim: öğretmenin sandalyesine raptiye koymak şakadır. Yalan bunun neresinde?” (<http://www.egitimhane.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“o görüşme için ne denilebilir ki, *kedı kedydi, mavi de mavi* ancak mavide ister istemez bazı ilerlemeler farkettim.” (<http://forum.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Fotoları çekenin *gözü gözmüş, makinası da makina...*” (<http://www.bisikletforum.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“İyide Saip bey benim bildiğim insan işiyle ilgili sorunlarını eve taşımazlar, *ev evdir, fabrika fabrika*. Ama sen evi neredeyse fabrikadaki ofisine çevirmişsin” (<http://www.sosyalistforum.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Belirlediğimiz, art arda gelen anlatım kalıbı örneklerinden isim/edat soylu ögesi birinci ve ikinci kişi zamiri olanlarda, iki kalıbın da sonunda +D°r eki yoktur ve ikinci kalıbın ögeleri arasında *da* bağlacı da olmayabilmektedir:

“İnsan ötekine şöyle der, “*Ben benim, sen de sensin*”. (<http://www.muhteva.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Aynı olamazsınız. Birleştirmeye çalıştın mı diploması berbat oluyor. Arada bir hudut olması lazım. *Biz biziz, siz sizsiniz*.” (<http://www.biyografi.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Püsküllüoğlu'nun (1996, s. 691) deyim sözlüğünde, kalıbın isim/edat soylu ögesi birinci ve ikinci kişi zamiri olan ve hiçbir çekim eki almamış bir örneğine de rastlanmıştır. Araştırmacıya göre deyim; “Sen sen, ben ben” biçiminde olup, “sen sensen ben de benim, bana karışamazsın” anlamında kullanılmaktadır.

Taranan kitaplarda belirlenen örneklerin sadece dördünde, kullanıcı kalıbın ögeleri arasına *virgül* koymuştur. Bu dört örnek de ilk ögesi iyeliksiz olan kalıp örneğidir. Bu durum, kullanıcıların incelediğimiz yapıyı genellikle bir bütün olarak kabul ettiğinin işareti sayılabilir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Vargit hokümeti merkezi Ankara'ya, de ki Cemal Paşa Gürsel'e, de ki İsmet Paşa İnönü'ye, de ki içişleri dahiliye bakan vekili Kurutlu'ya, hal bole bole.. Duyur Elbistan

hokümetinin zulmünü.. *Kanun kanundur.. Karşı değiliz.. Değiliz emme var mıydı ilâmda aşımıza bok katmak.*” (FO-82)

“Abstrait, resim gibi abstrait bir şiir yapılabilir mi? Olursuz şey yok ama, bu çok güç bir iş gibi gelir bana. Gerçi şu son yıllar resmin olanaklarıyla şiirin olanakları birbirine yakın gelişmeler gösterdi. Ama unutmamalı ki *resim resimdir*, şiir de şiir. Yeni resmin birimi renktir. Tek boyutlu bir şeydir renk. Şiirin birimi kelime ise bir hacimdir.” (CS-21)

“T.Y.: Ama bu, şiirin kendi kendine devinimi, değişmesi değil. O şiir yazıldıktan sonra değişikliklere uğrar dedim; uğrar ama, değerlendirmeler bakımından uğrar. Örneğin ben bu şiirle ilk kez karşılaşıyorsam başka, Edip Cansever'in şiiri olduğunu bilirse başka, öbür şiirlerini okuduktan sonra başka türlü değerlendiririm, ama gene de *bu şiir, bu şiirdir*.”

A.B: Bu şiir bu şiirdir mi acaba?..

E.C: Hayır, diyorum.

A.B: Bana da öyle değil gibi geliyor. Okurken yapacağımız katkılarla çok değişikliğe uğrayabilir şiir.” (EC-103)

“Evet, bu kuş, bu canlılar nasıl oluştu? Her insanın düşünmesi gereken bir konu, temel bir konu. Merak duygusu insancadır ve güzeldir. Bu sorunun yanıtı ise ‘Henüz bilmiyoruz’ dur. Bilmemek bilmemektir. Bilmemekten bilmek çıkmaz. Bu mantık örgüsünü imzam bile yaptım.” (<http://www.turandursun.com>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

“Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı değil, dünyanın en yetkili kurumuna da gidilse *hukuki sakatlık, sakatlıktır*. Cıralı sözlerle örtemezsiniz” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“En sonunda anlamayanlar utansın, sevmeyenler kendi bilir dersin yoluna devam eder güler oynarsın. Onlar gibi davranır onları taklit edersin. Ama içinin acısını dindiremezsin her hatırladığında tekrar kanar yüreğin.. Çünkü *onlar; onlardır*, sense sadece sen....” (<http://ergenuss.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“canım üzülme artık *yenmiş yenmiştir*, afiyet olsun Yarın sabah hariç diğer öğünlerde hiç ekmek yeme, bol sebze ve meyve ile dengelersin.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Bir benliği var ki; tümünden hatasız,

Gülüşü gülüştür, asla noksansız,” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Telsiz haaaş haaaaş öttü: — Babaaa Babaaa... Baba’yı gösterin o kadar. *Buyruk buyruktu*. Ekselans hazretlerine Baba gösterilecekti.” (Mİ-22)

“Bizler için *bir gün bir gündür, bir saat bir saattir, bir dakika bir dakikadır*, vakit geldiğinde bu zaman dilimlerine ihtiyac duymamaktır.” (<https://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Apkar ağa'nın verdiği *söz sözmüş*. Onun verdiği söze herkes inanırmış.” (<https://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Her neyse bu konudada bir sonuca varılamadı herkes *bildiğim bildik gördüğüm gördük* dedi. Ama sevindirici tarafı da kimse birbirine küfür etmedi.” (<http://www.tahribat.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

2.3.1.2.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Kalıbın, (*is. soylu öge*) + [(*aynı is. soylu öge* + +*D°r*) ~ (*ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge*)] biçimindeki ana dizilişi, içinde bulunduğu cümlenin *özne* ve *yüklem*'i olup sözcük öbeği değildir çünkü isim/edat soylu ögeler kalıpta asıl anlamlarıyla yer almakta; kalıbın anlamsal işlevleri, uygun dizilişin verdiği olanakla ikincil olarak açığa çıkmaktadır:

“Bence (zt.) sevgi (ö.) sevgidir (y.). Sevginin sapığı olmaz ancak sevgiye sapıklık açısından bakanlar sapıktır.” (VG-11)

Kalıbın ilk isim soylu ögesi iyelikli olan biçimlerinin *ikileme* olduğunu söyleyen araştırmacılar bulunmaktadır. (*is. soylu öge* + *iy. eki*) + [(*ek fiilin gz. ~ bgz. ~ öğz. kipi üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] formülüyle ifade edebilen ve *moru mor, işi iş, sözüm söz* gibi örnekleri bulunan dizilişleri Ağakay (1988, s. 99), Hatiboğlu (1971, s. 41) ve Akyalçın (2007, s. 364, 373, 459, 546); (*f. + -D°k* + *iy. eki*) + [(*ek fiilin üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] formülüyle ifade edebilen ve *dediğim dedik, astığı astık, kestiği kestik* gibi örnekleri bulunan dizilişleri de Ağakay (s. 99), Hatiboğlu (s. 89, 94), Hengirmen (1999, s. 215), Özkan ve Sevinçli (2008, s. 44) ve Akyalçın (s. 203) *ikileme* saymaktadır.

Yüceol Özezen (2009, s. 219, 223), *De- Fiilinin Grameri* adlı kitabında, “dediği(m) dedik” yapısı için *söz kalıbı* terimini kullanmaktadır. Güler’e (2003, s. 37) göre ise “Herekenin **halısı halıdır.**” cümlesindeki koyu yazılı bölüm, basit bir *yinelemedir*.

Kararı karar, buyruğu buyruk, dediği dedik, duruşu duruş gibi kalıp örneklerinin *isnat öbeğini* anımsatan bir dizilişi vardır. İsnat, bir düşünceyi, bir konuyu bir kişi veya sebebe dayandırmadır. Biri diğerine isnat edilen iki isim soylu ögeden meydana gelen kelime grubuna *isnat grubu* denir. İsnat grubunda birinci ögenin almış olduğu ek iyelik ekidir. İsnat grubu sıfat-fiil veya zarf-fiil grubunun kısaltılmış bir şeklidir: *başı açık (olan), burnu havada (olan); baş açık (olarak), canı sıkkın (olarak)*. Cümle ve kelime grupları içinde sıfat, zarf ve ad görevi yapar. Daha çok sıfat olarak kullanılırlar. İsnat

grubu örneklerinde kalıplaşanlar olduğu gibi, geçici olarak kullanılanlar da vardır. Deyimlerde bu tür yapılardan çok yararlanır (A. Özkan, 2001, s. 14-16).

Ancak, isnat öbeğiyle ilgili ayrıntılı bir çalışma yapan A. Özkan, kısaltma öbekleriyle ilgili başka bir makalesinde, bizim belirlediğimiz *dediği dedik, astığı astık* gibi yapılara benzeyen “yakası yırtılmadık, benzeri görülmedik” yapılarını kısaltma öbeği saymayıp bu yapılara *fiilimsi öbeği* demektedir (A. Özkan, 2004b, s. 135-136). Aynı araştırmacı, *Türkçe Sözlük'teki Kısaltma Grupları* adlı makalesinde ise “saçı bitmedik” yapısının, Türkçe Sözlük'te bir madde içinde geçen *isnat öbeği* olduğunu belirtmektedir (A. Özkan, 2004a, s. 177). Özkan ve Sevinçli (2008, s. 87) de ilk ögesi iyelik eki, ikinci ögesi fiilimsi eki almış “benzi tutuşmuş” yapısını *isnat öbeği* örneği olarak vermektedir.

Bize göre (*is. soylu öge + iy. eki*) + [(*ek fiilin gz. ~ bgz. ~ öğz. kipi üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] ve (*f. + -D°k + iy. eki*) + [(*ek fiilin üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] dizilişleri, *ikileme* veya sıradan bir *yineleme* değildir; bu dizilişlere sahip anlatım kalıbı örneklerinin *işi iş, inadım inat, dediği dedik* gibi tamamen kalıplaşarak deyimleşmiş olmayanlarının *isnat öbeği* olma durumu, cümledeki görevlerine göre değişmektedir çünkü bir yapının tam bir isnat öbeği sayılabilmesi için, bu yapının ikinci ögesinin, üçüncü teklik kişi iyelik ekli ilk ögesine isnat olunması yeterli değildir, yapının bir bütün hâlinde yüklem olabilecek kadar kalıplaşmış olması da gerekmektedir. Örneğin **kapısı kırık ev** tamlamasının sıfatı durumundaki *kapısı kırık*, bir isnat öbeği durumundadır ama (*evin*) **kapısı kırıktır** cümlesindeki *kapısı kırık* için isnat öbeği demek veya cümleyi *ev kapısı kırıktır* biçiminde kurmak mümkün değildir. Oysa, *eli açık* gibi kalıplaşmış öbekler; hem **eli açık adam**, **eli açık olmak** gibi öbeklerde hem (*adamin*) **eli açıktır** ya da *adam eli açıktı* gibi bütün hâlinde yüklem isim soylu öge olduğu cümlelerde isnat öbeği durumundadır. İncelediğimiz anlatım kalıbında, biri diğerine isnat edilen isim soylu ögenin aynı olması ve isnat olunanın aldığı iyelik ekinin değişebilmesi gibi nedenlerle de desteklenen bu durum, aşağıda örnekler üzerinde gösterilmiştir:

“Sözü söz, buyruğu buyruk bir varlık olarak cemiyetin üstüne kanat gerdin.” (**sıfat görevinde isnat öbeği** / <http://www.ayvakti.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Haydi gelin yaşasın, derisi deri, beli bel olan tazenin tazesini insan çıplakları diyelim,” (**birleşik fiil kuran isnat öbeği** / VG-28)

“Sonuçta benim sorum (ö.) sorudur (y.). (özne + yüklem dizilişi / <http://www.ateistforum.org>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Ama ikisinin yanında senin araban (ö.) araba (y.)” (özne + yüklem dizilişi / <http://www.fordclubtr.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Senden duygulu okusam da yazılında sevdanın gücünü ortaya koyan, çizdiği çizdik, yazdığı yazdık kalem olmazsa neye yarar?” (sıfat görevinde isnat öbeği / <http://birgo.mynet.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Bende müşteriye ‘abi bu fiyat fazla’ derim, ama adam anlamadığı için sen ne söylersen söyle onun bildiği (ö.) bildiktir (y.)” (özne + yüklem dizilişi / <http://www.internetcafeciler.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“hükümetin gidişi (ö.) gidiştir (y.)” (özne + yüklem dizilişi / <http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“inadı inat kişi ve kurumlar devletin en yüksek makamlarının bile sözüne kulak asmaksızın pervasızca hareket ederken, her iki kişiden diğerini yoksayarken, başka çözüm kalıp kalmadığı da tartışılır.” (sıfat görevinde kalıplaşmış isnat öbeği / <http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“İşi işmiş kapitalistin (y.)...” (yüklem görevinde kalıplaşmış isnat öbeği / <http://www.anafilya.org>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Ha bu arada Defne’nin annesi yufka yürekli, kıyamaz, kendisine yamuk yapılsa bile yıllar geçse de affedicidir, Kutu (ö.) ise inadı inattır (y.), yamuğu affetmez.” (yüklem görevinde kalıplaşmış isnat öbeği / <http://bellekkutusu.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Diyeceğim, dediği dedik bir eleştirmenden yoksunluğumuzu; elindeki araca gerçekten saygısı olan bir yayıncı giderebilir.” (sıfat görevinde kalıplaşmış isnat öbeği / EC - 80)

“İsterdim, dinleyen kim, bu adam yani Mehmet Bey hiç lâf anlamaz, ne dediğim dediktir (y.) o adam (ö.)” (yüklem görevinde kalıplaşmış isnat öbeği / Emine Işımsu / Kaf Dağı’nın Ardında-29)

“Dönüp dolaşıp aynı yerlere geliyoruz sizin dediğiniz dedik (y.) benim dediğim dedik (y.)” (yüklem görevinde kalıplaşmış isnat öbeği / <http://www.grafikerler.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Bu anlatım kalıbının (*is. soylu öge + iy. eki*) + [(*ek fiilin gz. ~ bgz. ~ öğz. kipi üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] ve (*f. + -D°k + iy. eki*) + [(*ek fiilin üçüncü t. kişisiyle ç. aynı is. soylu öge*) ~ (*iyeliksiz aynı is. soylu öge*)] dizilişlerindeki *alı al moru mor, inadım inat* adım Kel (Hacı) Murat, *işi iş* olmak,

astığı astık kestiği kestik, attığı attık tuttuğu tuttuk, dediği dedik gibi bazı örnekleri *deyimdir*. (Aksoy,1988, 561, 586, 593, 708, 880, 886)

2.3.1.2.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Demircan'a (1990, s. 71, 76) göre "(oranın) elması elmadır" sözü "kusursuzluk", "sözüm söz, işimiz iş" sözleri de "kesinleme" bildirir.

Özyıldırım (1999, s. 104), Türk yasa dilini incelediği makalesinde, +*D°r* eki alan yasalardaki isim cümlelerinin, aynen fiil cümlelerindeki geniş zaman kullanımı gibi "kesinlik, değişmezlik ve tartışılmazlık" özelliği kazandıklarını belirtir: "Türkiye devleti bir Cumhuriyettir."

Bize göre kalıbın sağladığı temel anlamsal işlev *tartışılmazlık*tır. Her ne kadar, Özyıldırım, yukarıda görüldüğü üzere, *tartışılmazlık* işlevinin +*D°r* ekinden kaynaklandığını belirtse de bizce +*D°r* eki, Özyıldırım'ın verdiği örneklerdeki gibi kullanımlarında, öncelikli olarak *tartışılmazlık* işlevini değil *kesinlik* işlevini yerine getirmektedir. İncelediğimiz kalıp için ise *tartışılmazlık*, asıl anlamsal işlev durumundadır:

"Kim söylerse söylesin, nerede söylerse söylesin. *Yalan yalandır* ve ahlaksızlıktır." (<http://www.habername.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2012)

Yukarıdaki metinde kullanıcı, yalanın yalanlığının tartışılmaz bir gerçek olduğunu vurgulamak için incelediğimiz kalıbı kullanmıştır.

Bazen, tartışılmazlık işlevinin gerileyerek *tüm gerekliliğe sahip olma* anlamsal işlevinin öne çıktığı kalıp örnekleriyle de karşılaşılabilir:

"Başka bir gün Cahide Sonku'yu tokatlamıştı.

— Nasıl? Tokatladınız mı?

— Evet tokatladım. Hem de *Cahide Sonku*, *Cahide Sonku'ydu o yıllarda*. Sahnelerin gelmiş geçmiş en güzel, en büyük kadın oyuncusuydu..." (NC-195)

Yukarıdaki metinde kullanıcı, Cahide Sonku'nun, kendisini önemli ve güçlü kılan, gündemde tutan tüm özelliklere, metinde bahsi geçen koyu yazılı dönemde sahip olduğunu anlatmak için incelediğimiz kalıbı kullanmıştır.

Çoğu zaman, aşağıdaki örnekte görüldüğü gibi, *tartışılmazlık* işlevinin *farksızlık* işlevini doğurduğu da görülmektedir:

“Gülün rengi mavide olsa *gül güldür*. Gül hiç bir özelliğini yitirmez.”
(<http://benyesim.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 13.11.2012)

Yukarıdaki metinde kullanıcı, renkleri değişse de tüm güllerin, gül olmanın gereklerini karşılama noktasında farksız olduğunu belirtmektedir.

İsim/edat soylu öge miktar bildirdiğinde kalıp, tartışılmazlık ile birlikte *değerli bulma*, *yetinme* anlamsal işlevlerini de açığa çıkarmaktadır:

“Kılıçdaroğlu’nun Hakkâri’ye şov olsun diye gittiğini de zannetmiyorum.. *Bir oy bir oydur* diye gittiğine, gitmek lazım diye gittiğine inanıyorum.”
(<http://gundem.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

“Ankara, Cemal Süreya’nın günlüğündeki gibi, iyi kalpli bir üvey ana: Memleketin dört yanından gelen işçilerle eylemcilere açmış kucaklarını, öz annenin sıcaklığını veremese de elinden geldiğince ısıtmaya çalışıyor. Yazar arkadaşım Ümit Alan’la diyoruz ki: “Atlayalım gidelim, *iki kişi iki kişidir*.” (<http://haber.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Yukarıdaki metinlerde kullanıcılar, incelediğimiz kalıbı kullanarak miktar ne olursa olsun yetinmeyi bilmek gerektiğini, eldekinin değerli ve önemli olduğunu anlatmak istemektedir.

2.3.1.2.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

Bu anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip olan, ancak bu anlatım kalıbının örneği olmayan bazı sözcükler ile de karşılaşılabilir:

1. “Başımı zorladı, hareket ettiremedi. Altta kalan kulağının sancıyla karışık, çınladığını hissetti. *Kesik kesikti*. Zayıf bir radyo sinyali gibi.”(<http://www.hikayeler.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

2. “Sadece *hızlı hızlıdır*. En iyi derecenizin % 90’ı hızlı değildir. En iyi derecenizin % 95’i de hızlı değildir. Sadece en iyi derecenizin % 100’ü hızlıdır. Hız antrenmanlarımızda en iyi hızınıza yakın yüzmediğinizde, yarışmada daha hızlı olamazsınız.”
(<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

3. “Eğitim çağında on sekiz yaşına kadar her *çocuk*, *çocuktur* ve eğitim alması gerekmektedir, yasalar bunu istiyor ve bunu emrediyor.” (<http://arsiv.ntvmsnbc.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

4. “Anne gelince ne olur herkes bilir değil mi? *Ev evmiş* gibi kokmaya başlar.”
(<http://talisman-diyette.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

5. “ ‘Asmalı Konak’ta *kim kimdir?*” (<http://www.filmlerim.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

6. “Aslında **sen varsın diye hayat, hayattı**

Sen varsın diye yaşamak, yaşamaktı” (<http://www.siirkolik.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

7. “Türkiye’deki **bunalım ise genel bir bunalımdır**. Yalnız öncü edebiyat verimleri için değil, edebiyatın tümü için söz konusudur.” (CS - 41)

8. “Atalar boşuna söylememişler: ‘Nereye varsan, okka dört yüz dirhemdir’. **Doğru her yerde doğrudur. Hakikat her yerde hakikattir.**” (<http://www.milligazete.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

9. “yarıları sevmem **şiiir tüylerimi diken diken edebiliyorsa şiiirdir ...kadın kadın gibiye kadındır** yüzüne bakınca sohbet edince gülünce ...**insan insan gibiye insandır** her açıdan saygıya güvene kaliteye önem veririm **adam adam gibiye adamdır** dokununca sarsmalı??” (<http://tr.netlog.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

10. “**İnsan haklarıyla insandır**” (<http://kurmes.org>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

11. “Bana arkadaşlık etmezsen, sen de bir gönül derdine tutulursun da o vakit halimi anlarsın. Sohbet arkadaşlığı **hoştur hoş**. Aman benden bir an ayrılma. Kendi cinsi arasında olgunlaşan zevk alır zevk. Biz birbirimizle olgunlaşmaz mıyız? Biz mercimekten de mi aşağıyız?” (<http://www.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

12. “Hey sen, farkında değil misin, asıl bölücü **sensin sen!**” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

13. “Akaryakıtlı motor kullanmak **yasaktır yasak** olmasına ama akaryakıtlı motorla hareket eden vasıtaları gölün her köşesinde, her zaman görmek mümkündür .” (<http://www.ozgurkocaali.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

14. “depresyonda olsaydı sanırım böyle **yazardı yazar** arkadaş” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Yukarıdaki metinlerin ilkindeki eğik yazılı yapı bir *ikilemedir* ve incelediğimiz anlatım kalıbıyla bir ilişkisi yoktur.

İkinci metinde, eğik yazılı bölümün zarfı durumunda olan *sadece* sözcüğü, yinelenen *hızlı* sözcüklerinin ilkiyle olan anlamsal ilişkisi dolayısıyla eğik yazılı bölümün, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmasını engellemektedir.

Üçüncü metinde, yinelenen *çocuk* sözcüğünün ilkinin *her* sıfatını alarak anlamca sınırlandırılması ve tekrarından farklılaşması dolayısıyla, eğik yazılı diziliş, anlatım kalıbı değildir.

Dördüncü metinde, yinelenen ev sözcüklerinden ikincisi, başka bir kalıplaşmanın parçası durumundadır. Eğik yazılı diziliş, bu durumla incelediğimiz anlatım kalıbıyla elde edilen anlamsal işlevi vermemektedir.

Beşinci metinde eğik yazılı diziliş, bir soru cümlesinin ana ögeleri durumundadır. Dizilişte yinelenen *kim* sözcüğünün, kendisinden beklenen anlamı sağlaması ve yinelenmesiyle incelediğimiz anlatım kalıbının sağladığı anlamsal işlevlerin ortaya çıkmaması nedeniyle, eğik yazılı bölüm bir anlatım kalıbı değildir.

Altıncı örnekte, genellikle *özne + yüklem* biçiminde kısa bir cümle görünümünde karşımıza çıkan anlatım kalıbına benzeyen, ancak öznenin, neden yüklem olarak yinelendiğini açıklayan bir zarf tümleciyle genişlemiş bir söz bulunmaktadır. Normalde öznenin sonra gelmesi gereken zarf tümleci, öznenin önünde yer aldığı için kalıp oluşmuş gibi görünmekte ancak sebep bildiren zarf tümlecinin anlamsal etkisi dolayısıyla, yapı anlatım kalıbı olmamaktadır.

(*is. soylu öge*) + [(*aynı is. soylu öge* + +*D°r*) ~ (*ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge*)] dizilişinin anlatım kalıbı olabilmesi için, yinelenen ögeleri arasına başka bir unsurun girmemesi gerekmektedir. Yedinci, sekizinci, dokuzuncu ve onuncu metinlerde; eğik yazılmış yinelenen ögeler arasına girmiş olan değişik görevdeki sözcük öbekleri, yinelenen ögelerin bağımsızlaşarak sadece kendi anlamlarını taşımalarına neden olmuşlardır. Bu yüzden bu metinlerdeki eğik yazılı dizilişler, bir anlatım kalıbı değildir.

On birinci, on ikinci, on üçüncü ve on dördüncü metinlerde; bu anlatım kalıbının bölümlerinin yer değiştiremeyeceğini örnekleyen yapılar bulunmaktadır. İncelediğimiz anlatım kalıbı, bölümleri yer değiştirerek [*is. soylu öge* + +*D°r*) ~ (*ek fiilin bgz. ~ öğz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge*)] + (*aynı is. soylu öge*) biçimini aldığı anda; ya on birinci ve on ikinci metinlerdeki eğik yazılı dizilişler gibi başka bir kalıba dönüşmekte ya da on üçüncü ve on dördüncü örneklerde olduğu gibi devrikleşme dolayısıyla oluşmuş sıradan bir diziliş olmaktadır.

2.3.1.3. *almaya alır / ev olmasına ev vb.*

(**f. + -mAyA ~ -mAsInA**) + (**ç. aynı f.**) / (**is. soylu öge + olmaya ~ olmasına ~ +I°ğ°nA**) + (**ek-fiille ç. aynı is. soylu öge**)

İki ana bölümden oluşan bu anlatım kalıbı, ilk bölümündeki değişken ögesinin fiil veya isim olmasına göre iki biçimde kurulabilmektedir. İlk bölümde, üzerine *-mAyA ~ -mAsInA* sabit ek öbeği gelmiş bir fiil tabanı bulunduğu zaman, ikinci bölümde, ilk bölümdeki fiilin çekimli biçimi bulunmaktadır. İlk bölümde *-mAyA ~ -mAsInA* ek öbeklerini almış bir *ol-* yardımcı fiiliyle birleşmiş bir isim soylu öge veya üzerine

+l°ğ°nA sabit ek öbeği gelmiş bir isim soylu öge bulunduğu zaman ise, ikinci bölümde, ilk bölümdeki isim soylu ögenin ek-fiille çekimlenmiş hâli bulunmaktadır:

“ Müfettiş bize, ‘Aman, dövme dövin ama, sakın kan çıkmasın. İsterseniz ezin, ama kan yok. Kan çıkarsa sizi kurtaramam!’ demişti.” (AN-105)

“Bana da yolculuk görüldüğü gün,
Bulunmasına bulunur sanırım
Tabutumu taşıyacak üç beş dost;
Arkamdan ağlayacak bir kızcağız.” (CST-182)

“Bunun planına göre arkadaşlar, takside bekleyecek... Topal Ağa, Sadrazam Paşa’nın hesabını görünce, atlayıp savuşacak!... — Vay canına! Plancı bir topal desene! — *Plancı olmaya plancı...* Ne fayda ki, arkadaşlar yüreksiz...” (KT-242)

“Sayın kaymakamım, alt geçit iyi olmasına iyi **de** dedi, Mister buranın pazarı olduğu günü görmüş, oysaki bizim kasabamız pek o denli kalabalık değildir.” (Mİ-77)

“İki Polis: Adam kasabanın gözbebeği *İyiliğine iyi, cömertliğine cömert* Üç kez Kabe’ye gitti geldi.” (GA-173)

İncelediğimiz yapı; kullanıldığında yeni anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması, sabit ve değişken ögeleri olması, ikinci bölümünde, ilk bölümündeki fiilin veya isim soylu ögenin çekimli biçimde yinelenmesi yöntemiyle ögelerinin belli bir biçimde dizilişi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Hatiboğlu’ya (1971, s. 41, 102) göre bu anlatım kalıbının (*is. soylu öge + +l°ğ°nA*) + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*) ve (*f. + -mAyA*) + (*ç. aynı f.*) biçimindeki dizilişleri bir “ikileme”dir. Araştırmacı *İkileme* adlı kitabında “güzelliğine güzel, fakirliğine fakir, zenginliğine zengin” yapılarını, yalnız birinci sözcüğü iyelik ekiyle birlikte yönelme durumuna girmiş, “aynı sözcükten kurulan iyelikli ikileme” olarak saymakta; araştırmacının kitabındaki ikileme dizininde de “inanmaya inanmamak” örneği bulunmaktadır.

Gencan (1971, s. 352), kitabında durum zarflarını anlatırken “-mesine, -meye yapıları sözcükler” için “bağımsız önermelerin, kendi tabanlarından yüklemelerine olanak ayırtısı; sonraki önermeye de bir karşıtlık sezgisi sindirir.” der ve incelediğimiz anlatım kalıbının örneği olan dizilişleri sıralar: “*Söylemesine söyledim; ama dinler mi? / Yalandan ağlamasına (ağlamaya) ağlar ver herkesi de kandırır. / doğrudur; gülmesine hepimiz güldük; ama...*”.

D. Aksan (2005, s. 207, 213-214), “anlatım kalıbı” olarak ifade ettiği bu diziliş için “okumasına okudum, kazanmasına kazandılar, kabul etmesine etmiş” örneklerini

vermekte ve bu anlatım kalıbının yer aldığı cümlelerle ilgili olarak “Bu tümcelerde, ilk yargının sonunda eylemin anlattığı işi önemsememe, küçümseme, eleştirme amacı da dile getirilmektedir.” demektedir.

Demircan’a (1990, s. 77, 87) göre, “yavaş olmasına yavaş” dizilişi, odak sözcüğün berkitilmesi için kurulan; “okumasına okuyor, büyüklüğüne büyük” dizilişleri de “ilişkisel, ayrı soneklerle kurulan ikileme” örnekleridir.

Erkman Akerson (1991, s. 87), incelediğimiz kalıbın bir “ikileme” olduğu görüşündedir ve verdiği iki örneğin sonunda da *dA* bağlacı bulunmaktadır: “yaparım yapmasına da; gitmesine giderim de”.

Gülsevin’e (2001, s. 132) göre de *-mAsInA* ek öbeği “birleşik zarf-fiil”dir ancak araştırmacı bu zarf-fiille ilgili olarak incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneğine yer vermemiştir.

Atabay, Kutluk ve Özel’e (2003, s. 93) göre “-meye”, “-mesine” ekleriyle türetilmiş sözcükler, kimi zaman *zarf* görevindedir: “Yapmasına yaparım; Sevmeye sever”.

Tiken (2003, s. 321, 325), bu anlatım kalıbının sabit ek öbeklerinden olan *-mAyA* ve *-mAsInA*’nin “birleşik zarf-fiil” olduğu görüşündedir. Araştırmacı *-mAyA* ek öbeğinden bahsederken, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneğine yer vermezken, *-mAsInA* ek öbeğiyle ilgili olarak bu birleşik zarf-fiilin işlevlerinden birisinin “bakış açısı ifadesiyle zarf olarak fiile bağlanmak” olduğunu söyler: “Balıkçılıkla iki kişi köylük yerde geçinmesine geçinir, ama pek de iyi geçinmez, oğul!”.

Göksel ve Kerslake’e (2005, s. 410) göre incelediğimiz kalıp, genellikle başka bir kullanıcının bir sözünün tetiklemesiyle ortaya çıkıp *-mAsInA* ek öbeğini almış bir sözcük ile sadece, bu sözcüğün fiil kısmının çekimli biçiminin bir araya gelmesiyle oluşan ve kendisini, genellikle “ama, *dA*, *ya*” gibi bir zıtlık bağlacıyla bir ana cümleye bağlayan “zarf işlevli bir yan cümle”dir.

2.3.1.3.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Taranan 50 kitapta toplam 120 örneği belirlenen bu anlatım kalıbının, aşağıdaki gibi 5 farklı dizilişi bulunmaktadır:

1. (*f.* + *-mAsInA*) + (*ç. aynı f.*) → 58 örnek
2. (*is. soylu öge + olmasına*) + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*) → 39 örnek
3. (*f.* + *-mAyA* + (*ç. aynı f.*) → 13 örnek
4. (*is. soylu öge + olmaya* + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*) → 5 örnek

5. (*is. soylu öge + +l°ğ°nA*) + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*) → 5 örnek

Kullanılmalarıyla sağlanan anlamsal işlevlerin aynı veya benzer olması, bazılarının sabit ek öbeklerinin aynı olması, tüm ek öbeklerinin sonunda yönelme durumu ekinin bulunması ve ikinci bölümlerinde, ilk bölümlerindeki fiilin veya isim soylu ögenin çekimli biçimde tekrarlanması gibi ortak özellikler; bu beş dizilişin, aynı anlatım kalıbına ait olduğunu göstermektedir.

Belirlenen iki örnekte de isim soylu öge, kalıbın birinci bölümünde $+^{\circ}nA \sim +s^{\circ}nA$ ek öbeğini almış ve kalıp, aşağıdaki birinci örnekte yüklem; ikinci örnekte, içinde bulunduğu cümlenin yüklemine *sıfatı* olmuştur:

“Kürsüde şimdi konuşan saygın kişi

Çok şeyler biliyor besbelli.

Tarihsel konusunu adım-adım sürdürüyor,

Getirip bırakıyor aşkın kapılarında.

Gidip-geliyor yaşamlarla düşünler arasında:

Günümüze dek olanlar olmayanlar.

Arada bir güldürüyor, dokunaklı, acı.. Bir bildiği var.

Sunuyor geçmişin ürkütücü, övgünç özetini,

Doğrusuna doğru.

Neler neler olmuş, kimler kimler yaşamış,

Kimse ölmeden önce bilmemiş yerini.” (ÖA-195)

“O sevdiği genci anlatıyor, şiirlerini okuyor, işe yarar bir insan olmak istediğini söylüyordu. *Güzeline güzel*, gencecik bir kadındı.” (ÇA-120)

İsim soylu ögesi farklı olacak biçimde, benzerlerine İnternet’te bile rastlamadığımız bu örneklerin *özel* bir kullanım olduklarını düşünmekteyiz. Özellikle örneklerden ilki, *doğruya doğru* biçiminde sanki deyimleşmiş gibidir ancak taranan deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; <http://tdkterim.gov.tr>) böyle bir deyim bulunmamaktadır. TDK’nin Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü’nde (<http://tdkterim.gov.tr>), “gerçek neyse aynen belirtilmelidir.” açıklamasıyla “eğriye eğri doğruya doğru” biçiminde bir atasözü vardır ama atasözünün sağladığı anlamla, *doğrusuna doğru* örneğinin sağladığı anlam aynı değildir. Bize göre *doğrusuna doğru* ve *güzeline güzel* dizilişleri, kullanıcıların, yardımcı fiille sözü uzatmamak için, aynı (*is. soylu öge + +l°ğ°nA*) + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*) dizilişinde olduğu gibi, *ol+-masına* yerine $+^{\circ}nA \sim +s^{\circ}nA$ ek öbeğini

tercih etmeleri sonucu ortaya çıkmış ama başka örnekleri olmadığı için kalıbın formülüne yansıtmadığımız özel kullanımlardır.

Kalıbın ilk ögesinin aldığı sabit ek öbeklerine baktığımızda, daha önce görüşlerine yer verdiğimiz Tiken ve Gülsevin'in de belirttiği gibi (bk. 2.3.1.3.), özellikle *-mAyA* ve *-mAsInA*'nin, değişik sözler ve kalıplaşmalar içerisinde, özellikle zarf yapma işlevi gören ek öbekleri olduklarını görmekteyiz. Bunun yanında, kalıpta yer alabilen tüm sabit ek öbeklerinin yapısal tek ortak ögesi, ek öbeklerinin sonunda yer alan *yönelme durumu ekidir*. Bu ek, Türkiye Türkçesinde asıl işlevi olan ismi fiile yönelme, yaklaşma ilişkisiyle bağlama yanında, bağladığı fiilin anlamına uygun olarak çeşitli özel anlamların ifadesine de olanak verir (Ergin, 1993, s. 222). İşte bu anlamları kitabında sıralayan Korkmaz (2003, s. 286), yönelme durumu eki +A'nin, bazen "açısından, ayrıca, bakımından; -maktansa, ile, karşı (zıtlık), süreklilik, şartıyla, beraberlik" gibi çeşitli anlamlarla ismi fiile bağladığını ve zarf görevi yaptığını söyler. Korkmaz'ın bu açıklaması için verdiği örneklerden birisi de, incelediğimiz anlatım kalıbına aittir: "Uyku ilâcı da para etmiyor. **Uyumasına** uyuyor da erken uyanmanın çaresini bulamıyor." Bize göre de kalıpla sağlanan anlamsal işlevlerin ortaya çıkmasında, yönelme durumu eki etkili olmuştur ancak bu ekin, tek başına bu işlevlerin ortaya çıkmasını sağladığı söylenemez. Kalıbın diğer ögelerinin belli bir biçimde dizilişinin de bunda etkisi olduğunu düşünmekteyiz.

Kalıbın bir önemli özelliği de içinde bulunduğu cümleye kattığı anlamsal işleve destekleyici nitelikte, ilgili cümlede kalıptan hemen sonra ya da araya başka ögeler girdikten sonra çoğunlukla zıtlık bildiren bir *bağlaç* gelmesidir ancak bu bir zorunluluk değildir. Taranan kitaplarda belirlenen 120 örneğin 86'sında bu durum söz konusudur. Bu 86 örneğin 49'unda *ama*, 15'inde *ya*, 7'sinde *lakin*, 7'sinde *da*, 1'inde *fakat*, 1'inde *gelgelelim*, 1'inde *a*, 1'inde *ne fayda ki*, 1'inde *bu yüzden*, 1'inde *bununla birlikte*, 1'inde *hatta* ve 1'inde de *hem* bağlacı kalıbı takip etmektedir. Kalıbı bir bağlacın takip etmesi durumunu, kalıbın değişik dizilişlerine göre de şöyle verebiliriz:

1. (*f.* + *-mAsInA*) + (*ç. aynı f.*): 58 örneğin 41'inde kalıbı bir bağlaç takip etmektedir. 21 örnekte *ama*, 9 örnekte *ya*, 4 örnekte *da*, 4 örnekte *lakin* ve birer örnekte de *fakat*, *hatta*, *gelgelelim* bağlaçları kalıbın ardından kullanılmıştır.

2. (*is. soylu öge* + *olmasına*) + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*): 39 örneğin 28'inde kalıbı bir bağlaç takip etmektedir. 19 örnekte *ama*, 4 örnekte *ya*, 3 örnekte *da*, birer örnekte de *lakin* ve *bu yüzden* bağlaçları kalıbın ardından kullanılmıştır.

3. (*f.* + *-mAyA* + (*ç.* *aynı f.*): 13 örneğin 11'inde kalıbı bir *bağlaç* takip etmektedir. 7 örnekte *ama* ve 1'er örnekte de *ya*, *a*, *bununla birlikte*, *hem* bağlaçları kalıbın ardından kullanılmıştır.

4. (*is. soylu öge* + *olmaya* + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*): Beş örneğin beşinde de kalıbı bir *bağlaç* takip etmektedir. İki örnekte *lakin*, birer örnekte de *ya*, *ama*, *ne fayda ki* bağlaçları kalıbın ardından kullanılmıştır.

5. (*is. soylu öge* + *+l°ğ°nA*) + (*ek-fiille ç. aynı is. soylu öge*): Beş örneğin sadece birinde kalıbı *ama* bağlacı takip etmektedir.

Kendisini değişik bağlaçların takip ettiği bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

“— Terlayni karı da kim? -Hani gideriz şinci bulmaya!... — Onun adı Terlayni mi, Nazlı değil mi? — *Nazlılığına nazlı ama*, terlayni demek bizim çingenecede, yaniya ki, sizin anlayacağınız, akılcığı birazacık oynak demek...” (OCK-112)

“Benim kara böceğim baka baka / Isır bakalım elmayı daha. / *Güzel olmaya güzeldin ya* / Şimdi güzelsin iki katlı.” (CK-150)

“Arı bir dille sağlanan nedir? Şaşırtıcı sorular bunlar: *sormasına* kolaycacık *soruyoruz da*, yanıtlamaya gelince yolumuzu bulmakta güçlük çekiyoruz.” (NU-73)

“ ‘Somut sonuç nedir, ‘Müsü’ Nahum? Nişim Meşulam’ı gördünüz mü?’ ‘*Yörmesine yördüm! Lakin* gece uzun, iş bahsini yemek sonrasına bıraksaydık?’ ” (Aİ-90)

“ ‘Varınca göreceksin ya...’ ‘Varınca değil’ dedim. ‘Varabilirsek de sen şuna...’ ‘*Varırız varmaya... Hem*, Allah’ın dediği olur...’ ” (FO-68)

“Arif Bey, Attilâ’ya *acımaya acıdı. Bununla birlikte*, poliste fişli bir sabıkalıya yardım edemezdi.” (AN-75)

“ ‘Ölmek yaşamaktır’ tümcesine bir göz atın. *Çelişiktir çelişik olmasına*, tutarsızdır; **bu yüzden** de mantıksız olsun Salt anlamsız mıdır? Değil.” (NU-59)

“Bekir Şimşek — Sahi muhtar, köyün gazı, şekerine oldu?

Muhtar — Daha gelmedi.

Bekir Şimşek — Sebebi ne ola ki?

Muhtar — Bilmem.

Bekir Şimşek — *Bilmeye bilirsin a*, domuzluğundan.” (RB-100)

“Bunun planına göre arkadaşlar, takside bekleyecek... Topal Ağa, Sadrazam Paşa’nın hesabını görünce, atlayıp savuşacak!... — Vay canına! Plancı bir topal desene! — *Plancı olmaya plancı... Ne fayda ki*, arkadaşlar yüreksiz...” (KT-242)

“ ‘Geist’ sözcüğü Alman düşünmesine bir zenginlik *getirmiştir getirmesine*, **gelgelelim** bazı zenginlikler gibi bu zenginliğin de her zaman mutlu sonuçları olmadığını unutmamalıyız. (NU-88)

“Vakıa biz de birkaç makale kaleme *aldık, almasına; fakat* onların propagandası... yani efendim, bugün karşılaştığımız sıkıntıların kökü, o günlere uzanıyor, işçilerden hayır gelir mi bize?” (Aİ-27)

“Artık yurda dönmeme dört-beş ay kalmıştı. Yeryüzüm parçalanmıştı sanki. *Çalışmasına çalışıyordum* gene. **Hattâ** elimde Almanca yazdığım bir yazı vardı.” (NU-12)

Bazen konuşma dilinin verdiği rahatlıkla olsa gerek, bağlacın dizilişten önce geldiği de görülmektedir:

“ ‘Ne yapacağız, sana sormalı! Bu kızı bulacağız!’ ‘Buluruz evelallah! Onun için tasalanma. Buluruz **ama**, biraz uğraşırız! İşte o kadar. *Bulmaya kesin buluruz!...*’ dedi Koca Linlin.” (FB-237)

Kalıbın bazı dizilişlerinin değişken ögesi olan fiil tabanı, zaman kılınışı farklı olabildiği gibi, kalıbın ikinci bölümündeyken *olumsuz* da olabilmektedir. Aynı şekilde kalıbın değişken isim soylu ögesi de kalıbın ikinci bölümünde *değil* ile olumsuzlaşabilmektedir:

“Onların beğenisi -seli -sal’ı götürmediği gibi benim beğenim de Arapça, Türkçe, Firençe sözlerin el ele, kol kola verip karşımda kırıtmalarını götürmüyor. Kulağımı *tırmalamasına tırmalamıyor* doğrusu, şaşırtıyor beni, düşüncesizlikten, anlayışsızlıktan doğmuş gibi geliyor.” (NA-231)

“seyirci takıma zarar *vermeye vermez* de, ama Şekerspor gibi taraftar desteği olmayan, bugünlere kendi çabasıyla ve taraftarsız formatla gelmiş kulüplerde, bir anda taraftarın büyük desteği ters etki yapabilecektir..” (<http://www.konyasporluyuz.com>, Erişim Tarihi: 20.10.2010)

“Dükkândan tam dört tane but yüklendi
Şöyle bir başını çevirdi baktı eşek
Butlar *ağır değil ağır olmasına*
Ama şu münasebetsiz üçüncü tekerlek
Gitti gidecek.” (BRE-120)

Kalıbın bazı dizilişlerinin değişkeni olan isim soylu öge, Türkçe Sözlük’teki ilk anlamlarına göre sözcük türü olarak taranan kitaplarda belirlenen ve değişkeni isim soylu öge olan 49 örneğin 32’sinde *sıfat*, 17’sinde *ad*’dır. Bu durum, kalıbın isim soylu öge olarak *sıfat* ve *ad* türü sözcükleri tercih ettiğini açıkça göstermektedir:

“Benim kara böceğim baka baka
Isır bakalım elmayı daha.
Güzel olmaya güzeldin ya

Şimdi güzelsin iki katlı.” (is. soylu öge sıfat / CK-150)

“Oğul oğul

Şair olmasına şairsin

Amma velâkin itiraf eyle ki

Hep kadınlara ve meyvalara dairsin.” (is. soylu öge ad / BRE-81)

Kalıbın değişken ögeleri, kalıbın ikinci bölümünde çekimli durumdadır. Fiil ögesi, tüm kiplerle çekimlenebilmekle birlikte, *şart* kipiyle çekimi, kip *şart* anlamı taşıdığına pek mümkün olmamakta, ancak kip istek anlamına kaydığında olabilmektedir. Taranan kitaplarda belirlenen ve değişkeni fiil tabanı olan 71 örneğin fiil ögelerinin de 28’i *gz.*, 13’ü *şz.*, 11’i *bgz.*, 9’u *öğz.*, 6’sı *emir-istek*, 4’ü *glz.*, kipiyle çekimlenmiştir. Yine taranan kitaplarda belirlenen ve değişkeni isim soylu öge olan 46 örneğin isim soylu ögelerinin 41’i ek fiilin *gz.* kipiyle, 4’ü ek fiilin *bgz.*, 1’i ek fiilin *şart* kipiyle çekimlenmiştir. Belirlenen örneklere göre değişken ögelerin çekimlenme durumlarına baktığımızda, daha çok *gz.* kipinin kullanıldığını görmekteyiz. Ayrıca, değişken ögeler, değişik kişilerle de çekimlenebilmektedir. Aşağıda, değişik kip ve kişilerle çekimli kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“Beton künklerin içinden mi geçiyor su

Suyu granit oluklara mı hapsedmişler

Evelallah bir çare bulunur

Toprağın altına yayılmış binlerce damar

Delmesine deler oymasına oyar

Girer granit kaburgah olukların ta içersine” (BRE-87)

“Onlar para etmez diyorlar. *Yaşamaya yaşıyormuşum* ama resmen yaşamıyormuşum. — Ölmedim, diyorum. — Ölü biliniyorsun.. diyorlar.” (NA-113)

— Açtın kız! Maşallah, aslan gibisin. Bekir derin derin soluyordu:

— Gülersin ya... Elbet açarım... Hiç ağlanır mı?

— İçerde kaldık, diye ağladım... Öyle ya... Anam beni öldürür. Bunları söylerken başımı büküp omuzlarını kısarak kendini güzelleştirdi.

— *Kalmasına kalmazdık...* Karı milleti değil misiniz... Haydi yürü...” (KT-113)

“Saklıyacak ne var sanki; *küsmesine* dünyana *küsmüşsün* ya, nasıl deyim, beyzadelerin giydiği atlas, atlasa iğne batmaz, batmaz ama, gani gönüllülük eder de yedi damla kanı çok görmezsen bana, ben de yedi gün, yedi gece dua ederim;” (ECG-32)

“Sonra ciddileşti: *Git, gitmeye* emme, nerde borcunu bilen? Elini versen kolunu alamazsın bu milletin elinden..” (AS-36)

“... Her Allahın günü kahvelerine Anadolu’dan bir sürü fakir fukara gelir Kimi *dilenecek dilenmesine* utanır “ (BRE-151)

“Yukarıda isimlerini geçtiğim siyasetçiler kadar Zonguldak yaşayanı da bu olumsuzluktan payını almalı!.. *Almasına almalı* da, Konunun böylesine vahim hale gelmesinde acaba, ‘belli denge bozukluklarının payı ne kadar?’ diye düşünmek gerekiyor mu, bilmiyorum!” (<http://www.ereglihakimiyet.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

“hem iş hem okul arkadaşlar hem kız arkadaş yüzünden dergiyi *almaya alsam* da okumaya hiç vaktim olmuyor” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 21.10.2010)

“Adamın içine sıkıntılar basmıştı. Umursamaz bir sesle: *-Doğru, doğru olmasına* da, boş verin siz şimdi – dedi.” (ÇA-118)

“Orasını gönlün bilir evladım. Diyeyeğim şu: Sana münasip bir kız var. *Güzelliğine güzel...* Çalışkanlığına sabahtan akşama kadar durmaz çalışır... Namus tarafı dersin bütün köylü isbattır.” (KT-181)

“Birer iş tutmanın zamanı çoktan gelmiş, geçmişti. — İş! — Nerde? — *Hür olmaya hürdük*, hem de alabildiğine. Arzu edersek fabrika kurabilir, istediğimiz lokantasında karınlarımızı doyurabilirdik İstanbul’öge Ama canımız ne fabrika kurmak, ne de mesela Tokatlıyan’da karnımızı doyurmak istemiyordu” (OK-31)

Kalıbın ikinci bölümündeki isim soylu öge bir yardımcı fiille birleşik fiil kurabilmektedir:

“Hem kuzum ne diye yalın düşünmüyoruz? *Gösterişsiz olmasına gösterişsiz* olabilir; doğruysa ne gelir elimizden.” (NU-106)

“Gözünün önüne Kurşunlu’daki Deli Emine geldi. Sakın onun gibi *beyazlığına beyaz*, etli butlu olmasın... İşe yatkın, babayiğit karı, enine kalın, boyuna iridir.” (KT-183)

“Anafartalar Olayı’nın üzerinden birkaç gün geçmemişti ki PKK terör örgütü ortaya çıkan delillerden sonra eylemi kabul etmek zorunda kaldı. *Kabul etmesine kabul etti* de geçen zaman zarfındaki devleti yaralayan iddiaların hepsi hedefine ulaştığı ve devleti yıpratacağı kadar yıpratmış.” (<http://www.21yyte.org>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

Birkaç örnekte *ol-* fiili, benzer örneklerden farklı olarak asıl fiil konumundadır ve *bulun-* anlamıyla kullanılmıştır:

“Kız, Doktor’un bakışından gıcıklandığı gibi güldü. — Hanımefendi evde yoklar mı? diye sordu. Doktor, hep o dalgın bakışla: — *Evde olmasına evdedir*, istersen git gör.” (MŞE-45)

“Size bu düğümü ne kadar çözmek istediğimi bilemezsiniz. Ama elimde değil. Yooo, *elimde, elimde olmasına*. Ama yazamam.” (SFA-87)

Kalıbın ikinci bölümünde çekimli olarak yer alması gereken değişken fiil ögesi, belirleyebildiğimiz örneklerle sınırlı olmak üzere bazen *-An ~ -m^oş* sıfat-fiil veya *-^op* zarf-fiil eki almış olarak da kalıpta bulunabilmektedir ve bu durum kalıba zarar vermemektedir:

“bana göre hiç bir yararı olmadan zevk *vermesine veren* ama çocuklara zararı olan türde bir çizgi o.” (<http://cnfantr.com>, Erişim Tarihi: 15.10.2010)

“Sizi şöyle *okumasına okumuş, düşünmesine düşünmüş* ağırbaşlı bir kişi bellesinler mi istiyorsunuz? Yenilik arayan gençleri yerecek, sözleri açıldı mı: ‘Anlamıyorum ben bunları!’ deyip öfkeli öfkeli güleceksiniz.” (NA-102)

“Yani bu oynanışları izledikçe pek de eskisi gibi hevesim kalmadı.. Gene *almasına alıp* oynayacağım ama ilk duyurulduğundaki isteğim yok artık.” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 15.10.2010)

Kalıbın değişkeni bir isim soylu öge olduğunda, kalıp, içinde bulunduğu cümlelerin zarfı veya bir isim soylu ögenin *sıfatı* olabilmektedir:

“Müge’ye dönerek ilave etti: *Enayi olmasına*, hayli *enayi sayılırım ya...* o kadar da enayi değilimdir, yani...” (Aİ-202)

“yöresinden midir nedir. saman alevi gibi hemen parlıyorlar. lakin *iyiliğine iyi insanlar*. yalnız görüyorum çocukları şimdiki şehrinde yetiştiğinden ve eğitim aldığından tavırları farklı.” (<http://www.haberpan.com>, Erişim Tarihi: 15.10.2010)

Kalıbın değişken isim soylu ögesinin isim çekim eklerini almış olduğu örnekler de belirlenmiştir:

“Kız, Doktor’un bakışından gıcıklandığı gibi güldü. — Hanımefendi evde yoklar mı? diye sordu. Doktor, hep o dalgın bakışla: — *Evde olmasına evdedir*, istersen git gör.” (MŞE-45)

Belirlenen birkaç örnekte, ikinci bölümde aynen yinelenmesi gereken isim soylu öge, ilk bölümden farklı olarak yapım veya çekim eki almıştır ve bu durum kalıba zarar vermemiştir:

“Vay ki Karadeniz! Ucu var bucağı yok... Evet, *kara olmasına* az biraz *karamsı...* Adam göğsü gibi kalkıp inmekte ki, marazlı koca herif gibi solumakta...” (KT-273)

“Mustafa: — Masal gibi yahu! dedi. İbrahim ciddiyetle başını sallıyordu: — *Masal olmasına, halis kurt masalı...* Lakin kurdun yüzülmüş pöstekisi ne olacak, kimin hissesine düşecek? Orası belli değil.” (KT-26)

Bazen anlatım kalıbını oluşturan bölümler yer değiştirebilmekte ve bu durumdan anlatım kalıbı etkilenmemektedir:

“Hocalık da var mı Çavuş? — Hocalık ne ağzımıza bizim efendi? Ambarcılığı hak edebilsek... — Bahşiş verir vermeye, Şaban Bey sana... Benim anlamak istediğim: Ne kadar verir? Ne demekte senin aklın?” (KT-232)

“Müge ahizeyi aldı, almasına da; tedirginliği, yüzünde asılı duruyordu;” (Aİ-127)

“Yerliyim yerli olmasına

İlmik ilmik damar damar

Yerliyim” (BRE-101)

“Zaten demeye getirdikleri ve fırsatını yakaladıklarında da açık açık ifade ettikleri de bu çirkin iftiradır. Bu iftira *çirkindir, çirkin olmaya* da, aynı zamanda da komik ve saçmadır...” (<http://www.soruyusormak.com>, Erişim Tarihi: 24.10.2010)

“Ulan adama bak. 20 dolar bulmuş da katlayıp katlayıp duruyor hangi hayvan lan bu.. *Zeki adammuş zekiliğine* şimdi...” (<http://bulentcaka1.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 24.10.2010)

Kalıbı oluşturan bölümler arasına başka ögeler de girebilmektedir ancak bu durum kalıbın bölümleri arasındaki ilişkiyi zayıflatmamaktadır:

“Ekin efendim, dedi, tembel tembel oturacağımıza mısır ekin! Mısırlara domuz gelsin, siz ele domuzları vurun Devletin emri de yerine gelsin!. Başüstüne, *ekmesine biz ekeriz*, ama bey, bitmez ki... Bizim topraklarda mısır bitmez.” (AN-10)

“ ‘Ne yapacağız, sana sormalı! Bu kızı bulacağız!’ ‘Buluruz evelallah! Onun için tasalanma. Buluruz ama, biraz uğraşırız! İşte o kadar. *Bulmaya kesin buluruz!*...’ dedi Koca Linlin.” (FB-237)

“Mustafa: — Masal gibi yahu! dedi. İbrahim ciddiyetle başını sallıyordu: — *Masal olmasına, halis kurt masalı...* Lakin kurdun yüzülmüş pöstekisi ne olacak, kimin hissesine düşecek? Orası belli değil.” (KT-26)

Taramalar esnasında, (*is. soylu öge + +l^oğ^onA*) + (*ek-fille ç. aynı is. soylu öge*) dizilişinin sadece birinci bölümünün kullanıldığı bir örnek belirlenmiştir. Muhtemelen düşünüm nedeniyle tam anlamıyla oluşmayan bu örnek şu şekildedir:

“Orasını gönlün bilir evladım. Diyeceğim şu: Sana münasip bir kız var. Güzelliğine güzel... *Çalışkanlığına* sabahtan akşama kadar durmaz çalışır... Namus tarafı dersen bütün köylü isbattır.” (KT-181)

120 örneğin sadece 11’inde kullanıcılar, dizilişi oluşturan ana bölümler arasına *virgül* koymayı uygun görmüşlerdir:

“Sonra ciddileşti: *Git, gitmeye emme*, nerde borcunu bilen? Elini versen kolunu alamazsın bu milletin elinden..” (AS-36)

“Müge’ye dönerek ilave etti: *Enayi olmasına*, hayli *enayi sayılırım ya...* o kadar da enayi değilimdir, yani...” (Aİ-202)

Söz konusu 11 örneğin 9’unda ana bölümler yer değiştirmiş, geriye kalan 2 örnekte de ana bölümler arasına başka unsur girmiştir. Bu noktalama uygulaması, örneklerin kalıp olma durumunu etkilememekte ve bu uygulamanın az sayıda örnekte görülmesi, kullanıcıların da incelediğimiz yapıyı bir bütün olarak görüp değerlendirdiğini kanıtlamaktadır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Güller gün eylerken, padişahın yüreği kan ağlamış; bülbüller düğün eylerken, gam üstüne gam bağlamış; derdi bir iken iki, iki iken üç olmuş; bir daha dönüp bahçenin yüzüne bakar mı? *Atmasına* adımını *atmamış* ama, başında kara yeller estiği bir gün, yine bahçeye çıkmış, bu defa da bir ferahlık duymayınca, büsbütün öfkelenmiş;” (ECG-11)

“Meltem: Yabancı konuğun öz kardeşi olduğunu, kimbilir, belki babam da *anlamıştır anlamasına*; Ama hiç belli etmedi.” (AA-38)

“Bu aşevinin yemek ihalesini Bursa’da Vakıflar Bölge Müdürlüğü yapıyor. İhaleyi alan müteahhidi, Bilecik Valiliğinin görevlendirdiği bir yetkili denetliyor. *Denetlemesine denetliyor* ama, eksikliklerin giderilmesini sağlayacak yaptırım gücü yok. Sadece tuttuğu raporları Bursa Vakıflar Bölge Müdürlüğüne bildiriyor. Bölge de bugüne kadar ‘kim takar.....’ hesabı hiçbir tedbir almıyor. Almıyor demeyelim *almasına aldı*. İşi kökünden ‘kapatıyorum’ dedi, kendine göre çözdü.” (<http://www.haber11.net>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

“şaka bi yana bende bi toyotacı olarak arabana güven diyorum bas merak etme *gitmesine gider durmasına da durur*” (<http://car-q.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

“Düşündü Koca Linlin. ‘*Gitmeye giderim!* Sırtıma alır uçururum Dürü’yü! Teslim eder, yetişirim sabaha! Ama Dürü’ye kendimi nasıl bildireceğim ki, benden korkmasın?’ ” (FB-348)

“İstedikleri bağımsız tiyatro fırsatı artık gerçekleşmeye başlamıştır. Yaptıkları oyunlarda diyalog pek yoktur, konuşmalar doğaçlama gerçekleşir ama sergiledikleri sahneler

herkesin sevgisini kazanmalarını sağlar. Olaylar başta *güzel gitmeye gitse* de, bir süre sonra başları ilk olarak polisle derde girer” (<http://filmharitasi.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

“Müdür Bey, dedim, *cahil olmaya cahiliz, geri kafalı olmaya geri kafalıyız*, lakin köyde domuz yok!” (AN-11)

“Hiç fark etmez lafını esirgemez. Öyle şeyler söyler ki senelerce bunun acısını çeker karşısındaki. *İyiliğine iyi ama kötülüğüne* de bi o kadar *kötüdür*. Allah Mervem’in şerrinden korusun diyorum” (<http://hayalpostasi.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 24.10.2010)

“*güzel olmasına güzel olan* bu müthiş dekorasyonun azizliği ise tabi ki yarışma esasındaki sahneye vuran spotlarla bütünleşince.. onca çekimi sizler için alırken beni epeyce terletti..” (<http://www.turkiyeantalya.com>, Erişim Tarihi: 15.10.2010)

“hocam *almasına alıp* her kademeye maliyet düşürelim fakat bu kağıt endeks bu kadar iyi çıkış yapmışken aşağı geliyorsa endekse düzletme gelirse ne olur düşünmek bile istemiyorum” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 15.10.2010)

2.3.1.3.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbını Hatiboğlu ve Demircan’ın *ikileme* saydığı; buna karşılık Gencan, Korkmaz, Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 93) ve Tiken’in de kalıbın sabit eklerinden *-mAsInA*’yi alan sözcüğü *zarf* kabul ettikleri daha önce belirtilmişti (bk. 2.3.1.3.).

Deny’nin (1941, s. 943) *Türk Dili Grameri*’nde, *-°ncA* zarf-fiilinin anlatıldığı kısma Ali Ulvi Elöve’nin yaptığı eklemelerden birisinde, incelediğimiz anlatım kalıbından bahsedilmektedir. Deny, *-°ncA* zarf-fiilini almış olan *gelince* sözcüğünün *edat* olarak da kullanılabildiğini söyler. Elöve de *gelince* sözcüğünün bu edat işlevli kullanılışı için incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneğini Deny’nin görüşüne ekler. Buna göre aslında bu kalıbın ortaya çıkışında *gelince* sözcüğünün düşmesi etkili olmuş ve bu sözcüğün düşmesiyle özel ifadeler ortaya çıkmıştır. Elöve’nin bu açıklaması için verdiği bazı örnekler şu şekildedir: Bilmesine bilir ama domuzluğundan söylemez (bilmesine = bilmesine gelince...), yazmasına yazarım; fakat vakit bulamıyorum (yazmaya gelince...).

Torun (2009, s. 29-30), *Nurullah Ataç’ın Denemelerinde Devrik Yapılar* adlı kitabında, devrik olarak kullanılmış ve incelediğimiz anlatım kalıbına ait olan “okuyoruz okumasına.” örneğini devriklik açısından ele alırken, bu yapının yukarıda belirttiğimiz gibi, değişik bilim adamlarınca *ikileme* ya da ilk bölümü *zarf* biçiminde açıklandığını söyler. Torun’a göre bu yapı, aynı fiilin yinelenmesi söz konusu olduğu

için ikilemeye benzetilmektedir ancak *-mAsInA* ek öbeğini alan öge, zarf gibi kullanıldığı için, tartışmaya açık olmak kaydıyla, cümle çözümlerinde zarf tümleci olarak alınmalıdır.

Bize göre de bu anlatım kalıbı, bir sözcük öbeği, özellikle de bir ikileme değildir çünkü kalıbın sabit ek öbeklerinden *-mAyA* ve *-mAsInA*'nin, Gencan, Korkmaz, Tiken ve Gülsevin'in belirttiği gibi Türkiye Türkçesinde zarf-fiil işlevi görebilmesi; sağladığı anlamsal işlevle ilişkili olarak kalıbın ilk bölümünün, kendisinden daha fazla sözcüğe sahip bir zarf öbeğini karşılayan bir işlev görüyor olması; kalıbın çok olağan bir biçimde, zorlanılmadan devrikleştirilebilmesi; kalıp bölümleri arasına başka unsurlar girdiğinde, kalıbın ilk bölümünün zarflığının daha belirgin hâle gelmesi ve kalıbın ikinci bölümünün, özel durumlar dışında (bk. 2.3.1.3.1.) çekimli yani yüklem olması; bu kalıbın, söz dizimi açısından *zt. + y.* biçiminde çözümlenmesini gerekli kılmaktadır. Bu durumda da kalıp ögeleri, bir ikilemenin, aynı sözcük türünden olma ve aynı cümle ögesinin bir parçası olma özelliklerini taşıyor olmaktadır. Ayrıca kalıp ögelerinin farklı ekler, ek öbekleri almış olması da kalıbın ikileme sayılmasını engelleyici bir durumdur. Aşağıda bazı kalıp örneklerinin söz dizimi çözümlenmeleri bulunmaktadır:

“ ‘İyi ya!...’ diye Cemal söze karıştı. ‘Bu kıza beş altı gün okumadın mı sen? O zaman anlamadın mı bunda böyle bir ‘giz’ olup olmadığını? Uçar muçar mı bu kız? Yani kapı kitli olduğuna göre, hem de kolları bağlı, gübre deliği de yüksek olduğuna göre, çıkıp gidemeyeceğinden, bunun gizi nedir pekey?’

‘(gizli ö. Ben) Okumaya (zt.) okudum (y.) Cemal (bt)! Gözleri derin, gök! Erer de, uçar da!’” (FB-213)

“Keloğlan: (*Sıkıntılı*) Size üç altına olur. (*Çıraklar gülüşürler.*)

I. Çırak: Ondan kolay ne var hay hay!

II. Çırak: (gizli ö. Biz) Verelim (y.) vermesine (zt.) altınları (n.) Ama almadan gidelim Sakın almaya zorlama bizi Ölü öküzü.” (GA-187)

“Bir ırkın doğuştan öbürlerine üstün olduğuna, öbür ırklarla karışmakla değerini yitireceğine inanmak nasıl çürük bir inanışsa, hattâ bu inanışı uygulamak çok kimseye göre nasıl apaçık bir suçsa, dil artırcıları için de durum öyledir. (gizli ö. O) Öyle olmasına (zt.) bazen (zt.) öyledir (y.) ya, olmayabilir gene de.” (NU-73)

“— Terlayni karı da kim?

— Hani gideriz şinci bulmaya!...

— Onun adı Terlayni mi, Nazlı değil mi?

— (gizli ö. O) Nazlılığına (zt.) nazlı (y.) ama, terlayni demek bizim çingenede, yaniya ki, sizin anlayacağımız, akılcığı birazcık oynak demek...” (OCK-112)

2.3.1.3.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Gencan'a (1971, s. 352) göre bu anlatım kalıbının, ilk ögesi *-mAyA ~ -mAsInA* ek öbeklerinden birini almış dizilişlerinde, ilk ögeler için, “bağımsız önermelerin, kendi tabanlarından yüklemelerine olanak ayırtısı; sonraki önermeye de bir karşıtlık sezgisi sindirir.” ifadesini kullanmaktadır.

D. Aksan'a (2005, s. 213-214) göre incelediğimiz anlatım kalıbı, ardından gelen kendisine karşıt olan yargıyla birlikte, Türkiye Türkçesindeki anlam daraltma yollarından birisidir. Araştırmacı verdiği örneklerde, karşıt iki yargı arasına ayrıca içerisinde bir *ama* bağlacı ekleyerek, karşıtlığı vurgulamak istemiştir: “Kitabı okumasına okudum da (ama) anlamadım.”, “Para kazanmasına kazandılar da (ama) tutamadılar.”, “Bakan onları kabul etmesine etmiş de (ama) fazla ilgi göstermemiş.”. D. Aksan'a göre bu cümlelerde, ilk yargının sonunda eylemin anlattığı işi önemsememe, küçümseme, eleştirme amacı da dile getirilmektedir.

Demircan'a (1990, s. 77) göre, “yavaş olmasına yavaş” dizilişi, odak sözcüğün berkitilmesi için kurulan bir ikilemedir.

Erkman Akerson (1991, s. 87), kalıbın “karşıtlık gösterme ve olumsuz sonuç beklentisi” işlevini yerine getirdiğini belirtir.

Atabay, Kutluk ve Özel'e (2003, s. 93) göre “-meye”, “-mesine” ekleriyle yapılmış zarflar, çoğu kez fiilimsilerin yüklemelerine “olanak” anlamı katmakla birlikte, kendinden sonraki cümleye de karşıtlık belirtisi katar: “Gitmesine giderim, yararı olur mu? Sevmeye sever, bakmaya gelince bakmaz.”.

Göksel ve Kerslake'e (2005, s. 410) göre zarf işlevli bir yan cümle olan bu kalıp, “ama, dA, ya” gibi zıtlık bildiren bir bağlaçla bağlı olduğu ana cümlenin fiil yüklemine ifade ettiği eylemin yapılmayacağını veya muhtemelen yapılmayacağını bildirir: “A.– Bugün Hüseyin doktora gidecekti galiba. B.– Gitmiş [gitmesine], **ama** doktor gelmemiş. A.– Fatma'yla konuşacak mısınız? B.– [Konuşmasına] konuşacağım **da**, bakalım o dinleyecek mi?”.

Bize göre bu anlatım kalıbıyla sağlanan temel anlamsal işlev, kalıbın bildirdiği gerçekleşmiş, gerçekleşen, gerçekleşecek veya gerçekleşmesi tasarlanan işin, oluşun, durumun *kesinliği, tartışılmazlığıdır*. Kullanıcılar, zarf işlevi gören kalıbın sabit ekli ilk ögesini, aslında tek başına da kalıbın bildirdiği işi, oluşu, durumu anlatabilecek ve çoğunlukla da yüklem görevindeki ikinci ögenin önüne getirerek bir anlam ayırtısı sağlamaya çalışmaktadır ki bu anlam ayırtısı da kalıbın bildirdiği işin, oluşun, durumun;

gerçekleşme açısından *kesinlik* ve kesinliğe bağlı olarak *tartışılmazlık* özelliğine sahip olmasıdır.

Sağladıkları *kesinlik*, *tartışılmazlık* anlamsal işlevine ek olarak kalıp örneklerinin çoğu, kalıptan sonra gelecek ve kalıbın bildirdiği işle, oluşla, durumla ilişkili *bir itiraz ifadesinin habercisi olma* anlamını da sağlayabilmektedir. Böyle bir durumda, kalıbı çoğunlukla zıtlık bildiren bir bağlaç takip etmektedir. Öyle ki taranan kitaplarda belirlenen 120 örneğin 86'sı bu şekildedir.

Kullanıcı, bu anlatım kalıbıyla kısaca şunu sağlamaya çalışmaktadır: Hangi gerçekleşme aşamasında olursa olsun, kalıbın bildirdiği iş, oluş veya durumu, kalıbın öznesinin gerçekleştirmiş veya gerçekleştirecek olmasının tartışılacak bir yanı yoktur; kalıbın öznesi, kalıbın bildirdiği iş, oluş veya durumla ilgili üzerine düşeni kesinlikle yapmış veya yapacaktır; işin, oluşun, durumun hakkını vermiş veya verecektir. Ayrıca kalıp, bildirdiği iş, oluş veya durumun gerçekleşme durumunun kesinliğinden güç alarak kendisini takip edecek ve bildirdiği iş, oluş veya durumla ilişkili olacak bir itiraz ifadesini, karşıt durumu haber vermektedir.

Aşağıda hem sadece *kesinlik*, *tartışılmazlık* anlamsal işlevini sağlayan hem de bu işleve ek olarak bildirdiği işle, oluşla, durumla ilişkili *bir itiraz ifadesinin habercisi olma* anlamını sağlayan kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“ ‘Varınca göreceksin ya...’ ‘Varınca değil’ dedim. ‘Varabilirsek de sen şuna...’ ‘Varırız varmaya... Hem, Allah’ın dediği olur...’ ‘Orası öyle kardeşim orası öyle...’ ” (**sadece kesinlik, tartışılmazlık** / FO-68)

“Keloğlan: ... Acımaz mısın oğluna?

Ana: (*Yumuşamış*) Acırım, yanarım yanmasına Böyle ha vay oğul, fıkara Ne etsek, nasıl etsek, Kime gitsek acaba?” (**sadece kesinlik, tartışılmazlık** / GA-181)

“Sizi şöyle *okumasına okumuş, düşünmesine düşünmüş* ağırbaşlı bir kişi bellesinler mi istiyorsunuz? Yenilik arayan gençleri yerecek, sözleri açıldı mı: ‘Anlamıyorum ben bunları!’ deyip öfkeli öfkeli güleceksiniz.” (**sadece kesinlik, tartışılmazlık** / NA-102)

“ ‘Ölmek yaşamaktır’ tümcesine bir göz atın. *Çelişiktir çelişik olmasına*, tutarsızdır; bu yüzden de mantıksız olsun Salt anlamsız mıdır? Değil.” (**sadece kesinlik, tartışılmazlık** / NU-59)

“2. *Türkçe olmasına Türkçe...* Değil mi?

3. Valla billa Türkçe!” (**sadece kesinlik, tartışılmazlık** / TÖ-52)

“İki Polis: Adam kasabanın gözbebeği *İyiliğine iyi, cömertliğine cömert* Üç kez Kabe’ye gitti geldi.” (**sadece kesinlik, tartışılmazlık** / GA-173)

“*Vermeye veririm!* Dürü Kız’ıma canım feda! **Ama** işini bitirdikten sonra bırakır giderse, kalsın mı o Topak Soyulcan’ın konağında?” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / FB-337)

“İş, Homeros’u, Sophokles’i, Vergilius’u, Cicero’yu okumakta değil. *Okuyoruz okumasına.* Fransızca öğreniyoruz, İngilizce öğreniyoruz, Almanca öğreniyoruz, o dillerde ilkçağ yazarlarının hepsini okuyabiliyoruz. **Ama** onları bir Avrupalının anladığı gibi anlamıyoruz.” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / NA-235)

“— Aslını istersen canım hiç de çekmiyor şu savcılığa gitmeyi. — Ama bak sınıf arkadaşın da aynı şeyi söylemiş.. — *Gitmesine gideceğim de,* yani canım çekmiyor hiç, dedim. Saat kaç oldu?” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / ÇA-137)

“Pusulanızı aldım ama, ne yalan söyleyeyim, herifin duruşunu hiç beğenmemiştim.. Eşyaları *teslim ettim etmesine,* **lakin** peşini bırakmadım. O gitti, ben gittim, o gitti, ben gittim.” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / OK-41)

“S. Naciye — İncindim. Hani bir dediğimi iki etmeyecektin?”

Elci — *Etmem, etmesine.* **Ama** baban bu. Bakarsın daha ben silâhıma davranmadan..” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / RB-70)

“Bunun planına göre arkadaşlar, takside bekleyecek... Topal Ağa, Sadrazam Paşa’nın hesabını görünce, atlayıp savuşacak!... — Vay canına! Plancı bir topal desene! — *Plancı olmaya plancı...* **Ne fayda ki,** arkadaşlar yüreksiz...” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / KT-242)

“Şimdi şöyle bir etrafımıza bakalım: Anayasa *temiz olmasına temiz.* **Buraya kadar diyecek yok.** **Ama** idare bu, Anayasa mı dayanıyor?” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / FO-163)

“Garip Ali — Köy eski kalabalık halini **aldı.** *Almasına aldı ya,* kulağ asma. Eski keyfi yok kimsenin. Gülüp eğlenmez, yarenlik etmez oldular.” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / RB-165)

Yukarıdaki son metinde kullanıcı, amacı incelediğimiz kalıpla sağlanan *kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma* anlamsal işlevlerini açığa çıkarmak olduğu için, öncesinde ikinci ögesini kullanmış olmasına rağmen kalıbı kullanmıştır. Aşağıdaki örneklerde de kalıp, ardına zıtlık bildiren bir bağlaç almadan, adeta zıtlık bildiren bağlacın işlevini de üstlenerek *bir itiraz ifadesinin habercisi olma* anlamsal işlevini sağlamıştır:

“O sırada geçen bir otomobilin çamurluğuna sürünerek, yalpalaya yalpalaya, ip cambazları gibi geçmişti şosede karşıdan karşıya. Ardından bakanlara korkudan ter döktürmüştü. Bir kahve içmeye

razı etmiş, zar zor kahvesine götürmüştü. Kahveyi içmesine içmiş, kalkmış yürümüşü yine.” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / NC-248)

“— Hocalık da var mı Çavuş? — Hocalık ne ağzımıza bizim efendi? Ambarcılığı hak edebilmek... — Bahşiş verir vermeye, Şaban Bey sana... Benim anlamak istediğim: Ne kadar verir? Ne demekte senin aklın?” (**kesinlik, tartışılmazlık ve bir itiraz ifadesinin habercisi olma** / KT-232)

Kalıbın ikinci bölümündeki değişken fiil özellikle emir-istek kipiyle çekimli olduğunda, kipin etkisiyle kalıbın sağladığı anlamsal işlevlere, kalıbın bildirdiği iş, oluş veya durumun tasarlanan gerçekleşmesini, kalıbın öznesinin *sakıncasız görmesi* yani *sakıncasızlık* işlevi de katılmaktadır:

“— Sonunu düşün! *Kaçırayım kaçırmasına*, canıma minnet ama, anan ne der? Sonunu düşün!” (NC-80)

“Sonra ciddileşti: *Git, gitmeye* emme, nerde borcunu bilen? Elini versen kolunu alamazsın bu milletin elinden..” (AS-36)

“*Satmasına satsın* ama tarlalar, bahçeler hisseli tapulu. Satmak bir dert, tapu işlemlerini yürütmek ayrı bir dert.” (<http://www.yeniasir.com.tr>, Erişim Tarihi: 25.12.2010)

“Düzlüğe çıkınca, — Arabaya binelim, dedi. *Binelim binmesine*, ama nasıl bineceğiz? Ben diyeyim beşyüz kişi, siz deyin bin kişi araba, otobüs bekliyor.” (AN-69)

“Ya *gitmeye gidin* de fazla umutlanmayın beşiktaşın galibiyet ihtimali çok düşük” (<http://www.turkeyforum.com>, Erişim Tarihi: 25.12.2010)

2.3.1.3.4. Aynı veya Benzer Diziliş Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Hepimiz kilitlenmişiz Baykal’ın *gitmesine*, *gitti* ve bir yerlerimiz buz gibi oldu her halde.” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

2. “Avrupa film akademisinin yapmış olduğu, yumurtayı diğer filmler ile bu ödüller için aday olmaya aday göstermiştir. Yani yumurta bu ödüllere aday değildir, sadece *aday olmaya adaydır*. kısacası hiç ödülde almayabilir...” (<http://www.sinemalar.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

3. “Macaristan, Türkiye’nin AB üyeliğine *destek verdi*, *vermeye* de devam ediyor” (<http://www.haberler.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

4. “Bir insanın maddi veya manevi durumunun kötü olması, o toplumun ve hatta bütün dünya insanların durumunun *kötülüğüne*, *kötü* gidişine işaretler.” (<http://www.proweblabs.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

5. “Güzel ile çirkin belki bir zaman idare ederler ama davul bile dengi dengine, bir zaman gelir *güzel güzelliğine, çirkin çirkinliğine* uyanır.” (<http://cevaplar.mynet.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

6. “biz bu sene bir şey yapamamla değil de ligde orta sıralara doğru gerilersek şaşmayın baksanıza 2 sene insuanın peşinde koştuk bursaspor **bir almaya aldı** elindeki yetenekli oyuncularını satılığa çıkarıyorsun satıyorsun da rakiplerine baktığında guti hernandez querasma gibi yıldızlar geliyor” (<http://www.webaslan.com>, Erişim Tarihi: 17.10.2010)

Yukarıdaki birinci metinde, eğik yazılı ilk unsurlar farklı cümlelerin ögeleri olup bu anlatım kalıbıyla sağlanan anlamsal işlevleri açığa çıkartmaktan uzaktırlar. Bu yüzden eğik yazılı söz, bu anlatım kalıbının bir örneği değildir.

İkinci metinde, birleşik fiil olan eğik yazılı birinci unsur, yüklem olan ikinci unsurun sebep bildiren zarf tümlecidir ve bu hâliyle eğik yazılı söz, incelediğimiz anlatım kalıbıyla sağlanan anlamsal işlevleri açığa çıkartmaktan uzak olduğu için, bu anlatım kalıbının bir örneği değildir.

Üçüncü metinde, normalde de devrikleşebilen anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip olan eğik yazılı bir söz bulunmaktadır. Bu sözün unsurları, farklı cümlelerin ögeleri olup bu anlatım kalıbıyla sağlanan anlamsal işlevleri açığa çıkartmaktan uzaktırlar. Bu yüzden eğik yazılı söz, bu anlatım kalıbının bir örneği değildir.

Dördüncü metinde, eğik yazılı ikinci unsur, ilk unsurdan bağımsız olarak kendisinden sonra gelen bir ad-fiilin sıfatı durumunda olup bu anlatım kalıbıyla sağlanan anlamsal işlevleri açığa çıkartmaktan uzaktırlar. Bu yüzden eğik yazılı söz, bu anlatım kalıbının bir örneği değildir.

Beşinci metinde, dördüncü metindeki sözün devrik biçimi bulunmaktadır. Eğik yazılı unsurlar, aynı cümlenin farklı ögeleri oldukları için bu anlatım kalıbıyla sağlanan anlamsal işlevleri açığa çıkartmaktan uzaktırlar. Bu yüzden eğik yazılı söz, bu anlatım kalıbının bir örneği değildir.

Altıncı metinde, eğik yazılı diziliş, önündeki *bir* sözcüğüyle birlikte, incelediğimiz başka bir anlatım kalıbının örneği olup (bk. 2.1.1.6.) bu dizilişin, incelediğimiz anlatım kalıbıyla sağlanan anlamsal işlevleri açığa çıkarması söz konusu değildir.

2.3.1.4. *aldı aldı almadı / alırsa alır almazsa vb.*

[(f. + -D°) + (aynı f. + -D°)] + (aynı f. + -mAdI) ~ (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.) / [(f. + -rsA / -°rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar)] + (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.)

Bu anlatım kalıbının, formülündeki gibi farklı dizilişleri bulunmaktadır. Bunların ilkinde, iki ana bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk ana bölümünde, *bgz.* bildiren kiple çekimli herhangi bir olumlu fiil yinelenir. Dizilişin ikinci ana bölümünde ise aynı fiil, bu defa *bgz.* kipinin *olumsuz* biçimiyle çekimli olarak yer alır:

“arkadaşlar bugün 1’e kadar *açıkladılar açıkladılar açıklamadılar* kesin pazartesiye kaldı. tabi o da en iyi ihtimalle.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 23.08.2009)

Kalıbın, başka bir dizilişinde, ilk bölümde yinelenen, *bgz.* kipiyle çekimli olumlu fiil, ikinci bölümde *olumsuz* olarak *geniş zamanın şartıyla* çekimlidir:

“Valla, bence lafı bırakıp sonucu bulun Yarına kadar *buldunuz, buldunuz. Bulamazsanız* bir hafta yokum ben.” (<http://www.turkish-media.com>, Erişim Tarihi: 29.07.2010)

İlk bölümünde, yinelenen, *bgz.* kipiyle çekimli fiil bulunan kalıbın ikinci bölümünü *yoksa, aksi hâlde vb.* bir *cümle bağlayıcısı* da oluşturabilmektedir:

“Padişah: ‘Bu nasıl olur?’ diyince Vezir: ‘Emrederseniz, kanadı size veren çocuk kuşu da bulur.’ diyor. Padişah oğlanı çağırıyor: ‘Bana bu tüyün kuşunu *buldun, buldun, yoksa* başın gider.’ diyor. Oğlan şaşırıyor, neye uğradığını bilemiyor.” (PNB-83)

[(f. + -rsA / -°rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar)] + (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.) dizilişinin ilk bölümündeki yineleme, anlatım kalıbının üstteki dizilişlerinden farklıdır. İlk bölümde yinelenen fiillerden ilki *geniş zamanın şartıyla*, ikincisi sadece *gz.* kipiyle çekimlidir. Yinelenen fiiller arasında başka bir unsur girememektedir. Kalıbın ikinci bölümdeki *olumsuz* aynı fiil ise *geniş zamanın şartıyla* çekimlidir veya kalıbın ikinci bölümü *yoksa, aksi hâlde vb.* bir *cümle bağlayıcısıdır*:

“Deli-oğlan kalkıyor, Bezirgân-başının bir topal katırı varmış, onu kesiyor, etini parçalayıp bir kazana koyuyor, pişirmeğe yanaşiyor. Katır orda pişe dursun, gidiyor, Bezirgân-başını uyandırıyor: ‘Kalk, diyor, sana et pişirdim.’ Kalkıyor Bezirgan, kazanın yanına varıyor, bakıyor ki, Deli-oğlan topal katırı kesmiş, kazanda onun eti. Bezirgana diyor ki: ‘*Yersen yersin, yemezsen* kafanı keserim.’ Bezirgan: ‘Aman, diyor, bir torba altın vereyim de bana yedirme bu pis eti.’ ” (PNB-342)

“Kız, Padişaha buyur etmiş. Vezir de berabermiş, Padişahla kız konuşmağa başlamışlar, Vezir de dinlenmiş: ‘Kızım, baban nerde?’ ‘Azı çok etmeğe gitti.’ ‘Annen nerde?’ ‘Biri iki etmeğe gitti.’ ‘Eviniz pek güzel ama, bacası eğri.’ ‘Bacası eğri ama, dumanı doğru çıkar.’ ‘Bir kaz yollasam yolar mısın?’ ‘İnce tüylerine kadar...’ Padişah, ‘Allahısmarladık.’ demiş, ayrılmış. Saraya vardıklarında Vezirine: ‘Kulübedeki kızla konuştuklarımızın manasını *verirsen verirsin, yoksa* başın cellât alacak.’ demiş.” (PNB-299)

Kalıbın dizilişlerine baktığımızda, bu dizilişlerin, anlatım kalıbı olduklarını kanıtlayan şu ortak özelliklere sahip olduklarını görmekteyiz: Tüm dizilişler iki ana bölümden oluşmaktadır. Dizilişlerde sabit ekler bulunduğu gibi değişken ögeler de vardır. Anlatım kalıbının bölümleri ya da ögeleri arasına başka sözcük ve sözcük öbekleri girememektedir. Dizilişlerin kullanılmasıyla mecazilikten uzak anlamsal işlevler elde edilmektedir. Bu anlamsal işlevlerin elde edilebilmesi için dizilişin ögelerinin yerleri değiştirilmeden, bir bütün hâlinde kullanılması gerekmektedir.

Ağakay (1953b, s. 269), *İkizlemeler Üzerine II* adlı makalesinde bu anlatım kalıbının farklı bir biçimine yer verir: “dinledi mi dinledi, dinlemezse bize haber ver” sözünün başındaki “ikizleme”, Ağakay’a göre “dinlerse ne iyi, o takdirde yapacak bir şey kalmaz, fakat...” anlamındadır. Ağakay, bu yapının ilk bölümünü “cümle değerinde ikizleme” saymaktadır. Ağakay’ın verdiği bu dizilişin, incelediğimiz kalıp dizilişlerinin nasıl ortaya çıktığına dair bir fikir verdiğini düşünmekteyiz. Buna göre, kalıbın bugünkü durumunu nasıl aldığını açıklamada, Ağakay’ın *dizilişindeki soru ekinin zaman içerisinde düşmesiyle kalıbın ilk bölümünün bir yineleme görünümü aldığı*, kabul edilebilir gibi görünmektedir.

Korkmaz (2003, s. 576-579), kitabında fiilde görünüş konusunu anlatırken bu anlatım kalıbının bir örneğinden yararlanır: “Kitabı **okudun** okudun, **okumadın** alıp gidiyorum” *Görünüşi*, kullananın yapıya yüklediği özel anlam dolayısıyla kip eklerinin zaman ve işlev açısından asıl işlevleriyle değil, daha başka işlevlerle kullanılması olarak açıklayan Korkmaz, verdiğimiz örneğinde *okudun* ve *okumadın* fiillerinin geçmiş zaman göstermediğini “okursan, okuyacaksın; okumazsan, okumayacaksın” anlamlarında ve esas fiilin *zarfı* görevinde kullanıldığını söylemektedir.

D. Aksan (2005, s. 207, 214), bu anlatım kalıbının ikinci kısmı farklı birkaç çeşidini, *ikilemelerden yararlanarak koşula bağlamayı pekiştiren, daha güçlü bir koşullandırma sağlarken aynı zamanda bir sınırlama getiren kuruluş, anlatım biçimi / kalıbı* saymakta ve bu açıklaması için şu örnekleri vermektedir:

- “1 a. Hasan’ı evde *bulamazsak* parka gideriz.
 b. Hasan’ı evde *bulduk bulduk; bulamazsak* parka gideriz.
 2. a. Saat 10’a kadar *gel (e)mezsen* başkasını bulurum.
 b. Saat 10’a kadar *geldin geldin; gel (e)mezsen* başkasını bulurum.
 3. a. İş bir an önce *düzelmezsen* herkese söylerim.
 b. İş bir an önce *düzeltilersen düzeltirsin; düzelmezsen* herkese söylerim.”

D. Aksan, *1b* ve *2b*’de “ikileme” yolundan da yararlanılarak pekiştirmeli, güçlü bir koşula bağlama dile getirildiğini ve bu anlatımı şart kipinden önce olumlu bir *bgz.* kipi çekiminin yinelenerek kullanılmasının sağladığını belirtir. Ona göre bu yapı değişik kişilerle de kurulabilmekte, ikinci ve üçüncü kişiye ait çekimli biçimlerde çoğunlukla bir “uyarma”, bir “korkutma” anlamı dile getirilmekte ve anlatım kalıbının ikinci tarafındaki geniş zamanın şartıyla çekimli fiil yeterlik işlevli bir birleşik fiil de olabilmektedir. D. Aksan, *3b* örneğinde dizilişin ikinci tarafındaki olumsuz şart çekiminin, dizilişin ilk tarafındaki olumlu bir şart çekimi ve geniş zaman çekimi sayesinde güçlü bir anlatıma kavuştuğunu da söylemektedir.

Demircan (1990, s. 72), kalıbın $[(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -D^{\circ})] + (aynu f. + -mAzsA)$ biçimindeki dizilişinin ilk bölümünün bir *ikileme* olduğu görüşündedir: “*oldu oldu (olmazsa gideriz)*”.

Öner (1999, s. 838-839), eski Türkçedeki *-mAtI* zarf-fiilini incelediği makalesinde, bu zarf-fiilin aslında *-mA-* olumsuzluk eki ve *-tI* *bgz.* kip ekinin kalıplaşması sonucu ortaya çıktığını belirterek, bu kalıplaşmanın Türkiye Türkçesinde de “-ma + -dı” şeklinde tekrar zarf-fiilleştiğini söylemektedir. Öner, bu açıklaması için şu örneği verir: “Bu gelişimizde işimiz oldu oldu, *olmadı* bir daha geliriz.” Öner’e göre ekin üçüncü teklik kişi durumunda kalıplaşması da tesadüfi değildir çünkü dilde konuşmanın, diyalogun olmadığı durumlarda bütün varlıklar, doğal olarak kişi çekimi bakımından yansız hâdedir ve fiillerin kişi çekiminde de bütün varlıkları temsil etme kabiliyeti bulunan ise, sadece *üçüncü kişidir*. Bu yüzden üçüncü kişi ile çekimli fiiller, zarf-fiil olabilme yeteneğine sahiptir. Ayrıca araştırmacı, bu açıklaması için Türkiye Türkçesinden *boşanırcasına, görür görmez, almış almamış* gibi başka kalıplaşma örnekleri de vermektedir.

Güler (2003, s. 42-43), Türkçedeki ikilemeleri incelediği tezinde, ikileme ile yineleme arasındaki farkı ortaya koymak için bazı karşılaştırmalar yapar. Güler’e göre “Yeni bir çözüm buldunuz mu? **Bulduk, bulduk!**” metnindeki koyu yazılı diziliş ile

“Cumaya kadar bu konuya bir çözüm **bulduk bulduk**, bulamazsak işler karışacak.” metnindeki koyu diziliş arasında yapıca ve anlamca fark vardır. İlk metindeki diziliş, bağımsız cümlelerden oluşmaktadır ve öğeleri “pragmatik fayda” sağlama için yinelenmiştir. Bu yineleme sonucunda farklı bir anlam ortaya çıkmamıştır. İkinci metindeyse “bulduk” kelimesinin tekrarlanarak kullanılması, anlamsal bir zıtlığı belirtir. Burada, ikileme olarak tanımlanabilen tekrarlanan yapı, kuvvetli bir konu şartlandırmasını başarır.

Araştırmacıların görüşlerine baktığımızda, ele aldığımız anlatım kalıbının, farklı biçimlerle örneklendiğini görmekteyiz. Verilen örneklere göre anlatım kalıbı şu dizilişlerle karşımıza çıkabilmektedir:

Korkmaz [(f. + -D°) + (aynı f. + -D°)]+ (aynı f. + -mAdI)

D. Aksan (1), Demircan ve Güler [(f. + -D°) + (aynı f. + -D°)]+ (aynı f. + -mAzsA)

D. Aksan (2) [(f. + -rsA / -°rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar)]+ (aynı f. + -mAzsA)

Ağakay [(f. + -D°) + (m°) + (aynı f. + -D°)]+ (aynı f. + -mAzsA)

Ancak Ağakay’ın verdiği dizilişe uygun örnekler belirleyemediğimiz için, bu anlatım kalıbının, bugün için, daha çok yukarıdaki dizilişlerin ilk üçüne göre kurulduğunu düşünmekteyiz.

2.3.1.4.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Olumlu olmak zorunda olan değişken fiil ögesinin *kıınışı* açısından bir sınırlama yapmayan kalıbın tüm dizilişlerinde de kalıbın iki ana bölümü, kişi açısından her zaman uyumlu olup çekimli fiil olan kalıp öğelerinin tüm kişilerle çekimi mümkündür.

Kalıbın [(f. + -D°) + (aynı f. + -D°)] + (aynı f. + -mAdI) biçimindeki dizilişinde, *bgz.* kip eki, kendisinden beklenen işlevden uzaklaşmakta; aşağıdaki metinde bulunan *aldık aldık almadık* örneğinin, önündeki “12sine kadar” zarfı ile ardındaki *glz.* kipiyle çekimli yüklem de bu durumu açıkça göstermektedir:

“toeic kitabı olayı gerçekten sıkıntı ya. bulamıyorum kaç kitapçıya girdim hiçbirinde yok. arkadaşlar bu sınav kaç günde bir yapılıyor ve sonuçlar kaç günde belli oluyor bilgisi olan var mı ya. 12si son başvuru tarihi.12sine kadar *aldık aldık almadık* giremeyecez sınava.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

Karaağaç (2009, s. 90), *Türkçenin Sözdizimi* adlı kitabında geniş zamanı anlatırken, bu zamanın olumlu, olumsuz ve soru biçimi yinelenen olursa “süreklilik, karşı koyma, kızgınlık, korku vb.” anlamlar verdiğini söyler. Araştırmacının bu tespiti için verdiği örneklerden birisi, incelediğimiz kalıbın da örneğidir: “Buraya *gelir gelir*, yoksa gerisini o düşünsün.”. İnternet’te yapılan taramalarda, incelediğimiz kalıbın, ilk bölümde yinelenen fiil ögelerinin *gz.* kipiyle çekimlenmiş bir dizilişinin, Karaağaç’ın verdiği örneğe benzeyen, aşağıdaki gibi birkaç örneği belirlenmiştir:

“Hissenin satışında diğer hissedarın öncelikli alım hakkı vardır. İspat edebileceğiniz şekilde (Belgeli olması daha iyidir.) diğer hissedara satın alması için teklif yaparsınız. *Alır alır, almazsa dilediğinize satabilirsiniz.*” (<http://www.hukuki.net>, Erişim Tarihi: 20.03.2011)

“bu siteye gelen insanların çoğu hocalar hacılar cinciler, medyumlar (!) tarafından dolandırılmış durumda. Allaha dua edin *verir verir vermezse* vardır bi hayır.” (<http://www.lahuti.com>, Erişim Tarihi: 20.03.2011)

“yaza kadar beklerim *gelir gelir gelmezse* elveda lg eğer bu kadar müşteri kaybetmek istiyorlarsa bizim yapacağımız bişe yok” (<http://www.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 20.03.2011)

Kalıbın, yukarıda örneklediğimiz dizilişinin, ilk bölümde yinelenen fiil ögelerinin *bgz.* kipiyle çekimli olduğu asıl dizilişinden, yapı özellikleri ve sağladığı anlamsal işlevler açısından farklılıkları bulunmaktadır. Kalıbın ilk bölümde yinelenen fiil ögeleri *gz.* kipiyle çekimli olduğunda, bu ögelerin *üçüncü teklik kişi* dışında bir kişi durumunda olması pek mümkün görünmemektedir. Ayrıca bu diziliş, ilk bölümdeki ögelerin *bgz.* kipiyle çekimli olduğu kalıp örneklerinin sağladığı anlamsal işlevleri tam anlamıyla sağlayamamakta ve aşağıdaki örnekte olduğu gibi, bu dizilişin ilk bölümü, tek başına başka bir kalıplaşmanın örneği olabilmektedir (bk. 2.3.1.17.):

“Nuri — Vergi almadan bütçe açığı nasıl kapanır. Partilerden para sızdırıyormuş diye homurdananlar oluyor. *Sızdırır sızdırır.* Bugüne bugün hükümet bilem dış yardımsız yapamıyor.” (HT-71)

Kalıbın, ilk bölümde yinelenen fiil ögelerinin *gz.* kipiyle çekimlenmiş olduğu dizilişi, ilk bölümü, yukarıdaki gibi, tek başına başka bir kalıplaşmanın örneği olabilmesi, taranan kitaplarda belirlenememiş olması ve ilk bölümdeki ögelerin *bgz.* kipiyle çekimli olduğu kalıp dizilişiyle sağlanan anlamsal işlevleri tam anlamıyla sağlayamaması dolayısıyla kalıp formülüne yansıtılmamıştır. Ayrıca ilk bölümde

yinelenen ögelerin, formüldeki gibi *bgz.*, *geniş zamanın şartı* ve yukarıdaki gibi *gz.* dışında bir kiple çekimlenebilmesi de mümkün değildir.

Kalıbın ikinci ana bölümündeki *olumsuz* fiil, ilk ana bölümdeki değişken fiiller *bgz.* kipiyle çekimli iken, uyum göstererek yine *bgz.* kip ekiyle çekimlenmiştir. *bgz.* kip eki burada da bir işlev kaymasına uğrayarak *geniş zamanın şartı* işlevindedir. Nitekim anlatım kalıbının farklı bir dizilişinde, kalıbın ikinci kısmındaki olumsuz fiil *-mAzsA* sabit ek öbeğini almaktadır ancak bu işlev kayması, söz konusu *bgz.* kipiyle çekimli olumsuz fiil, bu anlatım kalıbı dizilişi içerisinde bulunduğu gerçekleşmektedir. Bununla birlikte bu kalıbın dışında da buna benzer durumlar söz konusudur. Örneğin D. Aksan (2005, s. 186), *bgz.* kipinin şart birleşik zamanı yerine kullanılabildiğini şu örneklerle verir: “İstanbul’a gittin, paran bitti, ne yapacaksın? / Pekiyi, bu işi kabul ettim, kazancım ne olacak?”

Hem D. Aksan’ın hem de bizim verdiğimiz örnekler göstermektedir ki *bgz.* kipinin, geniş zamanın şartı işlevi görmesi, bu işleve uygun bir bağlam içerisinde kullanılmasına bağlıdır. Aslında anlatım kalıbındaki eylemin gelecekte kesin olarak yapılması beklentisini anlatan *bgz.* kipli çekim, bu anlamsal işlevi sağlarken geniş zamanın şartı işlevini, gelecek zaman anlatımına geçiş aşaması olarak kullanmıştır. Bu tercihte, geniş zamanın zaman çizgisi üzerindeki kapsama alanının genişliği etkili olmuştur. Böylece *bgz.* kip ekli çekimde, aşamalı bir işlev kayması gerçekleşmiş olmaktadır.

Belirlediğimiz iki örnekte kullanıcı, kalıbın ikinci bölümündeki fiilin *bgz.* kipiyle çekimlenmesini yeterli görmeyerek fiili *bgz.* kipinin şartıyla çekimlemiş; böylece *bgz.* kipinde saklı olan *şart* anlamını açıkça göstermiştir:

“4-5 gün sonra av beni aradı bu para akşama kadar *yattı yattı yatmadı ise* tekrar içeriye gireceksin dedi ve azarlıcasına konuştu sinir krizleri geçirmeme neden oldu.” (www.hukuki.net, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

“Bacaklarımı altından birisi geçecekmiş gibi açıp üç kez geri zıplar. Bu arada kurbanın iç organlarını gömmek için açılmış çukura *düştü düştü...* *Düşmediyse* birazdan düşeceği için, kebab yemeyi bekleyen ev ahalisi onu destekler.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

Bu kullanımlara bakarak incelediğimiz anlatım kalıbının ikinci bölümündeki sabit ek öbeğinin, aslında *-mAdIysA* biçiminde olup eksilti sonucu *-mAdI* biçimine girdiği olasılığından bahsedilebilir. Aynı şekilde kalıbın birinci bölümünün *bgz.* kipiyle

çekimli ilk fiilinde de gizli bir şart anlamı sezilebilmektedir: *yattı yattı* → *yattıysa yattı*. Aşağıdaki örnekte kullanıcı kalıbın hem ilk bölümünde hem de ikinci bölümünde *bgz.* ile birlikte *şart* kipini de kullanarak *şart* anlamının iki bölümde var olduğunu göstermiştir:

“işimiz artık allaha kaldı bakalım bu zamana kadar *tuttuysa tuttu tutmadıysa temmuza*” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

İnternet’te belirlenen bir örnekte, *-mAzSA* ek öbeğinin yerini, Tiken’in (2003, s. 343) ifadesiyle “şart ifadesiyle zarf olarak fiile bağlanmakta” olan *-dlğI takdirde* yapısı almıştır ve bu durum kalıba zarar vermemiştir:

“Bizim hiçbir ön yargımız yok, hiçbir ön kabulümüz yok. Beraber olalım istiyoruz. Hafta sonuna kadar bekleyeceğiz. *Verdiler, verdiler. Geldiler, geldiler.* Desteklerini, katkılarını *sundular, sundular. Sunmadıkları takdirde* Parlamento’ya sunacağız” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 22.03.2011)

Bu dizilişin ikinci ana bölümündeki *bgz.* kipiyle çekimli olumsuz fiil, *zıtlık bildiren bir cümle bağlayıcısı* gibi de düşünülebilmektedir. Örneğin yukarıda bağlamı içerisinde verdiğimiz *aldık aldık almadık* örneğindeki *almadık* sözcüğü, *yoksa, aksi hâlde* bağlaçlarıyla ile aynı işi görür gibidir ancak tam bir *bağlaç* olarak sayılabilmesini sağlayacak donmuşluğa sahip değildir, sözcüğün fiil ve kişi eki kısmı *değişkenlik* özelliğine sahiptir. Buna karşın *olmadı* sözcüğü kimi kullanımlarında, bütünüyle donmuş bir biçimde *üsteleme bildiren bir cümle bağlayıcısı* gibi kullanılabilir:

“yok yok salı yayınlanacak.. salı *yayınlandı yayınlandı olmadı* çarşamba. çarşamba *yayınlandı yayınlandı olmadı* perşembe. perşembe de olmazsa cuma garanti.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“Bende satabilsem elime para geçmiş olacak ki, şu anda nakit olarak beni biraz da olsa rahatlatır. Ama bu demek değildir ki, para lazım diye, telefonu ederinden çok daha ucuza vereceğim *Olur, olur. Olmadı* kader kısmet bu işler” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 20.03.2011)

“Kör Hasan — Yüreksizler. (Köye doğru bağırır.) Heyyy, bırakmayın çocuklarınızı! Durdurun Daha *olmadı* silâha sarılın benim gibi.” (RB-54)

Bazen de kalıbın ikinci bölümündeki *bgz.* veya *geniş zamanın şartıyla* çekimli olumsuz fiil yerine *zıtlık bildiren gerçek bir cümle bağlayıcısı* da kullanılabilir:

“Padişah: ‘Bu nasıl olur?’ diyince Vezir: ‘Emrederseniz, kanadı size veren çocuk kuşu da bulur.’ diyor. Padişah oğlanı çağırıyor: ‘Bana bu tüyün kuşunu *buldun, buldun, yoksa* başın gider.’ diyor. Oğlan şaşırıyor, neye uğradığını bilemiyor.” (PNB-83)

“Belirlediğimiz bir takvim var. Temmuz başına kadar bu takvim *bitti bitti*. **Aksi halde** tatil matil dinlemiyoruz, bunlar bitene kadar yola devam edeceğiz.” (<http://www.haberx.com>, Erişim Tarihi: 22.03.2011)

Yoksa, aksi hâlde, aksi takdirde gibi cümle bağlayıcılarının başlarına geldikleri cümle ile onlardan önceki cümle anlam bakımından zıttır. İlk cümle genellikle bir işin yerine getirilmesini ister. İkinci cümle ise birincideki isteğin yapılmaması durumunda sonucun olumsuz olduğunu ifade eder (Hacıeminoğlu, 1992, s. 116). Söz konusu bağlaçlar, incelediğimiz kalıpta da bu işlevlerini tam anlamıyla yerine getirmektedir.

Belirlenen birkaç örnekte kullanıcı, anlatım kalıbının ilk bölümünde *bgz.* kipiyle çekimli fiili yinelemeden kullanmıştır. Bunun sonucunda bu kalıpla (*f. + -D°*) + (*aynı f. + -mAdI*) ~ (*f. + -m°ş*) + (*aynı f. + -mAmIş*) (bk. 2.3.1.7.) kalıbı yapıcı aynılaştırmış, kullanılan kalıpla amaçlanan anlamsal işlevin sezilmesi zorlaşmıştır ama bu durum, söz konusu yapıların, incelediğimiz kalıbın örnekleri olmalarına engel olmamıştır. Hem başka bir kalıpla yapıcı aynı olduğu hem de yeterince yaygınlık kazanmamış olduğunu düşündüğümüz için kalıp formülüne yansıtmadığımız bu kullanımın bazı örnekleri şu şekildedir:

I. Diplomat: Evet... Evet... Bir toplantı yapalım.

III. Diplomat: Öyle... Hele bir konuşalım... Konuşalım...

I. Diplomat: Konuşuruz... Alt toplantı.; üst toplantı. Alt komisyon... üst komisyon... *oldu, olmadı...*

III. Diplomat: *Olmazsa* bir nota göndeririz...

II. Diplomat: O da *olmadı* bir ultimatö...

I. Diplomat: Bir de gözdağı...” (AA-172)

“Hikaye kitaplarında resmedildiği gibi çekirge gibi uzun bacaklı bir şey de değil.. Kısa bacaklı tıknaz bir şey. Böceğe dönüşünce de eş bulmak için car car bağılıyor, eşini *buldu bulmadı*, işini *yaptı yapamadı*, 4-6 hafta sonra ölüp gidiyor. Bugüne kadar kışı görebilmiş tek bir ağustos böceği yok yani!” (<http://haber.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

“Şu çok açık ki özellikle Kadıköy’e gelen takımlar karşısında Fenerbahçe ilk 30 dakikada işi bitirmek istiyor. Gerçi bunu geçen hafta İnönü gibi zorlu bir deplasmanda Beşiktaş karşısında da gördük. Ama buradaki yanlış, iş *bitti bitmedi* yandı gülüm keten helva... İlk dakikada Mehmet Topuz’un yüzde yüzlük kaçırdığı pozisyon gol olsa maç belki başka yerlere

gidecek ama 45'te kaçan penaltı gol olsa ne olacak?" (<http://www.fotomac.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

Bir örnekte kullanıcı, kalıbın ikinci bölümündeki olumsuz fiilin çekimini genişleterek, zarf-fiil işlevi gören $-D^{\circ} m^{\circ}$ kalıbını kullanmıştır:

"Fakat ayaklarımda çizme yok şimdi! Elimde sopa yok! En iyisi ben bu düzrüyü, caminin yanına varıp bir daha ürküteyim! 'Hişt Hüsnü hişt!..' çeke çeke, çavlına kadar ineyim. *Buldum buldum; bulamadım mı*, çekip evine gideyim. Oturayım evine. Daha olmadı, çökeyim avradının üstüne." (FB-48)

$-D^{\circ} m^{\circ}$ kalıbı, hem $-^{\circ}ncA$ anlamında zaman zarfı hem de $-rsA / -^{\circ}rsA / -ArsA$ anlamında şart işlevli durum zarfı yerine geçebilen bir yapıdır (Korkmaz, 2003, s. 593). Kullanıcı bu tercihiyle $-D^{\circ} m^{\circ}$ kalıbının işlevleriyle, incelediğimiz anlatım kalıbının işlevini birleştirerek, anlam çeşitliliği sağlamıştır. Ayrıca bu kullanım, incelediğimiz dizilişin ikinci ana bölümünün sabit ek öbeğinin, aslında $-mAdI mI$ biçiminde olup, eksilti sonucu $-mAdI$ biçiminde kullanıldığını da düşündürmektedir.

Anlatım kalıbının $[(f. + -D^{\circ}) + (aynı f. + -D^{\circ})] + (aynı f. + -mAzsA)$ biçimindeki dizilişinde de kalıptaki eylemin gerçekleşmesi beklentisine dair, anlamca gelecek zamana doğru bir kayma söz konusudur. Aşağıdaki metinde, anlatım kalıbından önce gelen *cumaya kadar* zarfı bunu açıkça göstermektedir:

"yarın gidip sorayım en iyisi **cumaya kadar geldi geldi gelmezse** bir önemi kalmaz." (<http://forum.iyibey.com>, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

Kalıbın bu dizilişinde, ikinci bölümdeki olumsuz fiil, *gz.* yerine bazen *bgz.* kipinin şartıyla da çekimlenebilmektedir. Olumsuz fiile eklenen *gz.* ya da *bgz.* kipi eki, eylemin gelecekteki belirsiz bir anda gerçekleşmesi beklentisini anlatmak, *şart* kipi ise bu beklentinin gerçekleşmesinin, kalıbın ilk bölümündeki koşullarla ilişkisini sağlamak için kullanılır. Ayrıca taranan kitaplarda belirlenen örneklerde kalıptan sonraki yüklem; *gz.*, *şz.*, *glz.* ve *emir* kipiyle çekimlenmiştir:

"4-5 gün sonra av beni aradı bu para akşama kadar *yattı yattı yatmadı ise* tekrar içeriye gireceksin dedi ve azarlıcasına konuştu sinir krizleri geçirmeme neden oldu." (www.hukuki.net, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

Kalıbın $[(f. + -rsA / -^{\circ}rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / -^{\circ}r / -Ar)] + (aynı f. + -mAzsA)$ biçimindeki dizilişinin ilk bölümü aynı zamanda, farklı bir anlatım kalıbıdır

(bk. 2.1.1.2.). Kalıbın ilk bölümünün de farklı bir kalıp olması, bu dizilişin bölümleri arasındaki, bu kalıba özgü yapı ve anlam ilişkisini zayıflatmaktadır. Bu yüzden kalıbın bu dizilişi, her zaman aynı anlamı vermemektedir. Dizilişin yer aldığı bağlama, varsa dizilişin önündeki zaman zarfına, dizilişten sonraki yüklemine ve anlatım kalıbının iki bölümünün de doğru dizilişle bir arada kullanılmış olmasına bakarak örnek kalıbın hangi anlamı sağlamak üzere kullanıldığı tahmin edilebilmektedir. Mesela aşağıdaki örnekte incelediğimiz kalıbın sadece ilk bölümü var olduğu için bu örnek, hem yapıca hem de anlamca bu anlatım kalıbının bir örneği değildir:

“Dedikodu olmasın, kanun yapalım. *Dedikodu ederlerse ederler*, biz işimize bakalım..”
(MŞE-166)

Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, kalıbın ilk ana bölümünün, tek başına, başka bir kalıplaşmanın örneği olarak sağladığı anlamsal işlevlerle (bk. 2.1.1.2.3.), kalıbın bütününün sağladığı anlamsal işlevler birlikte de sezilebilmektedir:

“İlişkileri niye bu kadar irdeliyorsunuz? Biriyle mutluysanız mutlusunuzdur, aşka sevgiye kadar *giderse gider*, *gitmezse* biter. Bu eskiden de böyle değil miydi?..”
(<http://haber.gazetevatan.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“Mektuplarda böyle bir kaçış yok. Neysen osun Maskesiz, içten. *Yazarsan yazarsın*, *yazmazsan* en çok bir iki ay ardı arkası kesilir .” (<http://www.yorumla.net>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Yukarıdaki dizilişin ilk bölümünde yinelenen fiiller, geniş zamanın şartı yerine *bgz.* kipinin şartıyla da çekimlenebilmektedir ancak bu durumda, yukarıda belirttiğimiz gibi başka bir kalıbın örneği de olabilen kalıbın, sadece ilk bölümünün sağladığı anlamsal işlevler daha vurgulu biçimde hissedilmekte, kalıbın bölümleri arasındaki yapı ve anlam ilişkisi daha da zayıflamaktadır:

“Eminim, doğalgaz rezervi olan sahalarda gizlice ABD şirketlerine verilmiştir. 30 yıldır ararlar hala bir vatan evladı çıkıp ‘yeter aradın kardeşim, *bulduysan buldun*, *bulamadıysan* defol git, ruhsatını iptal ediyorum’ diyemiyor. Bunlar hangi vatanın evladı anlamış değilim.”
(<http://www.ulkumturan.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

“Tüp bebek ve kürtaj: İnsan tavşan değildir. Allah *verdiyse verdi*, *vermediyse* ne uğraşırın?” (<http://www.nakshibendi.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Bir örnekte kalıbın ilk bölümünde yinelenen fiiller, *gz.* yerine *bgz.* kipinin şartıyla da çekimlenmiş; kalıbın ikinci bölümünde de ilk bölümdeki fiil yerine başka bir

fiil, şart anlamı veren, zarf-fiil işlevli $-D^{\circ} m^{\circ}$ kalıbını alarak ele aldığımız anlatım kalıbına benzer bir diziliş meydana getirmiştir:

“Gııı, yapılacak önemli işimiz var! Çık gel Uluguş Nine’nin yanına! Bugün *yaptıksa yaptı*; yarına **kaldı mı**, on para etmez bu iş; gıı essek!...” (FB-142)

Bu dizilişte de dizilişin ikinci bölümündeki geniş zamanın şartıyla çekimli olumsuz fiil yerine zıtlık bildiren bir bağlaç olan *yoksa* kullanılabilir. Ayrıca taranan kitaplarda belirlenen örneklerde kalıptan sonraki yüklem; *gz.*, *glz.* ve *emir* kipiyle çekimlenmiştir:

“Kız, Padişaha buyur etmiş. Vezir de berabermiş, Padişahla kız konuşmağa başlamışlar, Vezir de dinlenmiş: ‘Kızım, baban nerde?’ ‘Azı çok etmeğe gitti.’ ‘Annen nerde?’ ‘Biri iki etmeğe gitti.’ ‘Eviniz pek güzel ama, bacası eğri.’ ‘Bacası eğri ama, dumanı doğru çıkar.’ ‘Bir kaz yollasam yolar mısın?’ ‘İnce tüylerine kadar...’ Padişah, ‘Allahısmarladık.’ demiş, ayrılmış. Saraya vardıklarında Vezirine: ‘Kulübedeki kızla konuştuklarımızın manasını *verirsen verirsin*, **yoksa** başın cellât alacak.’ demiş.” (PNB-299)

Kalıbın üç dizilişinde de dizilişlerin ikinci ana bölümlerindeki olumsuz fiil, *yeterlik birleşik fiili* olarak da karşımıza çıkabilmektedir:

“arkadaşlar norveç’e gideceksiniz ama daha orda eğitim görüp oranın dilini öğreneceksiniz bu dil öğrenme işi yaklaşık bir yıl sürüyor bu bir yıl içinde *öğrendin öğrendin öğrenemedin* hiç bir işe almazlar seni.” (<http://www.haberturk.com>, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

“Pazar yerinde Nasreddin Hoca’nın heybesi çalınmış, aramalardan sonuç çıkmayınca yüksek bir yere çıkan merhum, Bakın söylemedi demeyin. Heybemi *buldunuz buldunuz, bulamazsanız* ben yapacağımı biliyorum. Sonra sızlanmayın, günah benden gitti diye bağırmaya başlamış.” (<http://www.tercuman.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

“Nasılsa bir tane attım, öyle ya da böyle ikiyi *atarsam atarım; atamazsam yatarım*” düşüncesi oyuna birebir etkili oldu Fenerbahçe adına.” (<http://m.fanatik.com.tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

Bu durumun ortaya çıkmasında, anlatım kalıbının ilk ana bölümündeki yinelemeyle anlatılan, dizilişteki eylemin gerçekleştirilmesine dair uyarı ve tehditle karışık kuvvetli beklentiyi, eylemi yapacak kişinin karşılamadaki yetersizliğini anlatabilme isteği etkili olmaktadır.

Kullanıcılar, bu kalıbın taranan kitaplarda belirlenen toplam altı örneğinin dördünde yinelenen ögeler arasına bir noktalama işareti koymamış, iki örnekte ise

yinelenen ögelerin arasına *virgül* koymuşlardır. Kullanıcılar, yinelenen ögelerin sonuna yani kalıbın iki ana bölümünün arasına ise üç örnekte *virgül*, iki örnekte *noktalı virgül* ve bir örnekte de *üç nokta* koymuşlardır. Kalıbın bütününün sonuna da kullanıcılar iki örnek de *virgül*, üç örnekte hiçbir işaret koymamışlardır. Bu kullanımlar, genel olarak yapının kalıplığı ve ögelerin söz dizimi içerisindeki yeri açısından alttaki söz dizimi çözümlmelerine koştur fikir vermektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“elimden geleni yapıyorum dıcektim yapmıyorum, bu gün kendime bi söz verdim şubat 29 kadar *söyledim söyledim, söylemedim*, bi daha adını anmıyorum,” (<http://forum.kanka.net>, Erişim Tarihi: 24.03.2011)

“Leyla: aman ne komik git de sor o zaman Seher kim diye

Seher: var mısın iddaya gider sorarım

Leyla: varım bugün saat 18:00 kadar zamanın var *sordun sordun sormadın* ne olacak?

Şaheste: ne olacak canım biz gider sorarız.” (<http://www.necatisasmazfan.com>, Erişim Tarihi: 19.08.2009)

“Bu ara serbest bırakılanlar *kaçtı kaçtı, kaçamadı* tekrar tutuklamalar..!” (<http://www.kuzeyekspres.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.05.2011)

“atı alan üsküdarı geçti. seçimler yanaştı, icraatı *gördük gördük, görmedik* siz bilirsiniz.” (<http://www.corumhakimiyet.net>, Erişim Tarihi: 23.03.2011)

“önünüzde çok az bir süre var. antalya kampına takviye *geldi geldi olmadı* alınacak kötü sonuçlarda bahane bulma şansınız yok.” (<http://forum2007.antu.com>, Erişim Tarihi: 23.03.2011)

““Elimizi neye atsak problem, evlerde ki sorunların bile nasıl hallolacağı belli değil. Evleri şartlı veriyorlar anladığım kadarıyla *aldın, aldın almazsan* bak daha çok beklersin mantığı yazıkta ne yazık” (<http://wowturkey.com>, Erişim Tarihi: 25.08.2009)

“Görev ortasında kaydetme gibi bir durum yok. *Başardınız başardınız, başaramazsanız* saatlerce verdiğiniz emek heba olup gidiyor.” (<http://www.forumalev.net>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“256 533 + 1gb 667'nin garantisi yok markaları çipleri farklı olacak.1gb 533 alın bence *çalışırsa çalışır çalışmazsa* aynısından 1gb 533 daha alırsınız.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“AB'ye girilmesi veya girilmemesi bayram olmamalı. Kendi değerlerimizi ve değer hükümlerimizi koruyarak *girersek gireriz, giremezsek* kıyamet kopmaz.” (<http://www.milligazete.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Hastalar revirde ancak 3 gün tutuluyormuş. Dördüncü gün iyileşti iyileşti, yoksa fırına...” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.03.2011)

2.3.1.4.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Kalıbın $[(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -D^{\circ})] + (aynu f. + -mAdI) \sim (aynu f. + -mAzsA)$ dizilişini söz dizimi açısından değerlendirdiğimizde, dizilişin, aslında üç yüklemli olduğunu yani üç *cümleden* meydana geldiğini görmekteyiz. Bu üç ögenin, özellikle ilk ikisinin olmak üzere, arasına başka sözcük veya sözcük öbekleri girememektedir. Üç öge de sonuncusu *olumsuz* olmak kaydıyla aynı fiildir; üç öge, bazen son öge *gz.* kipinin şartıyla çekimlenebilmekle birlikte, çoğunlukla aynı kip ve kişi ekiyle çekimlidir ancak bu ortak özellikler, üç ögenin söz dizimi açısından birlikte alınmasını gerektirmemektedir. Kalıbın ikinci ana bölümündeki çekimli fiil, açıkça başka bir ana cümlenin *zarfı* durumundadır ve bu nedenle kendinden önceki yinelenen ögelerle bu ögenin dizimsel bağı yoktur. Kalıbın ilk bölümündeki ögeler ise sadece söz konusu eylemi vurgulamak için yinelenmiş olmayıp farklı bir anlamın oluşması için art arda kullanılmaları ve yinelenen öge tek başına kullanıldığında aynı anlam sağlanamaması ve ögelerin aldığı *bgz.* kip ekinin işlev değişikliği yaşıyor olması dolayısıyla, bizim *yineleme öbeği* olarak teklif ettiğimiz bir sözcük öbeği sayılarak birlikte *yüklem* olarak alınabilir. Bu açıklamalar ışığında kalıbın bu dizilişinin söz dizimsel durumu şöyle gösterilebilir:

“arkadaşlar (ortak ö.) bugün 1’e kadar (zt.) açıkladılar açıkladılar (y.) açıklamadılar (zt.) kesin (zt.) pazartesiye (dt.) kaldı (y.) tabi o da en iyi ihtimalle.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 23.08.2009)

“Zamane çocuğu bunlar ya, hepsi hemen hemen aynı. Sabır ne gezer onlarda. (ortak gizli ö. Sen) O an (zt.) yaptın yaptın (y.) yapmazsan (zt.) bir daha (zt.) dilinden kurtulamazsın (y.).” (<http://www.annecocuk.com>, Erişim Tarihi: 20.01.2011)

Kalıbın ikinci bölümü *yoksa, aksi hâlde* vb. bir cümle bağlayıcısı olduğunda da kalıbın söz dizimsel durumu şöyle gösterilebilir:

“(ortak gizli ö. Ben) 2 kocaman tencereden (dt.) bir kase (zt.) yedim yedim (y.) Yoksa (bt) yiyemiyorum (y.)” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 23.03.2011)

Kalıbın $[(f. + -rsA / -^{\circ}rsA / -ArsA) + (aynu f. + -r / -^{\circ}r / -Ar)] + (aynu f. + -mAzsA)$ dizilişi de aslında üç yüklemli yani üç *cümledir*. Kalıbın ikinci ana bölümündeki

çekimli fiil, açıkça başka bir ana cümlenin *zarfı* durumundadır ve bu nedenle kendinden önceki yinelenen ögelerle bu ögenin dizimsel bağı yoktur. Kalıbın ilk bölümündeki, *gz.* kipinin şartıyla çekimli öge de kendisinden hemen sonra gelen *gz.* kipiyle çekimli ögenin *zarfı* işlevinde olduğu için, cümle çözümlenmelerinde *zarf tümleci* olarak değerlendirilmelidir:

“(ortak gizli ö. Sen) *Yersen* (zt.) *yersin* (y.), *yemezsen* (zt.) (gizli ö. Ben) *kafanı* (n.) *keserim* (y.).’ (PNB-342)

2.3.1.4.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

D. Aksan (2005, s. 214), bu anlatım kalıbının, ikilemelerden yararlanarak *koşula bağlamayı pekiştiren, daha güçlü bir koşullandırma sağlarken aynı zamanda bir sınırlama getiren kuruluş, anlatım biçimi* olduğunu söyler.

Yaman (1999, s. 63-64) *bgz.* kipindeki işlev değişmelerinden birisinin, *bgz.* kipli yüklemelerin tekrarlanmasıyla meydana geldiğini belirtir. Ona göre “İstanbul’a bir sefer yapmalı... Bu ara **gittik gittik**, yoksa...” metnindeki *gittik gittik* dizilişinde, *bgz.* kipi “şart” işlevini yerine getirmektedir.

Güler (2003, s. 42-43), “ikileme” olarak tanımladığı kalıbın ilk bölümünün, anlamsal bir zıtlığı belirttiğini söyler. Ona göre, “ikileme” olarak tanımlanabilen tekrarlanan yapı, kuvvetli bir konu şartlandırmasını başarır.

Anlamsal işlevleri açısından kalıbın yükünü ilk ana bölümü taşımaktadır. Kalıbın ikinci ana bölümündeki, *bgz.* kipiyle veya *gz.* kipinin *şartıyla* çekimli olumsuz fiil ya da *yoksa, aksi hâlde, aksi takdirde* vb. bir zıtlık bildiren cümle bağlayıcısı; ilk ana bölümün anlamsal işlevleri sonucu kalıba eklenmiştir. İlk ana bölümün işlevlerinin sezilebilmesi için ikinci ana bölümün varlığı zorunludur. İkinci ana bölüm, bir tür birinci ana bölüm destekleyicisi konumundadır.

İncelediğimiz kalıp bize göre, *değişken olumsuz kalıp eyleminin gerçekleşmesini zorunluluk derecesinde isteme, kalıp fiilinin gerçekleşmemesi hâlinde olabileceklere karşı uyarma* anlamsal işlevlerini sağlamaktadır:

“yok yok var öyle bir şey hakikaten. bu yıl *aldık aldık, almadık* formasyon hayal.”
(<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 23.03.2011)

Yukarıdaki örnekte, kalıbın öznesi, *al-* eyleminin, “bu yıl” olarak sınırlanan süre içerisinde mutlaka gerçekleştirmek istemektedir. Aksi takdirde olumsuz bir sonuçla karşılaşacaktır. Kalıba göre, muhatap kişinin önünde iki seçenek vardır. İlk seçenek,

gerçekleşmesi zorunlu görülen eylemin, her şey yolunda giderek gerçekleşmesidir. Bu durumda sorun yoktur. İkinci seçenek de gerçekleşmesi mutlaka istenilen eylemin gerçekleşmemesidir ve bu seçenekte, bir itirazın habercisi durumundaki kalıbın ilk ana bölümü, muhatap kişiyi, gerçekleşmesi mutlaka istenilen eylemin gerçekleşmemesi hâlinde olabileceklere karşı uyarır.

Kalıbın, kalıp fiilinin gerçekleşmemesi hâlinde olabileceklere karşı *uyarma* anlamsal işlevi, kalıbın çekimli değişken fiili özellikle ikinci veya üçüncü kişi durumunda olduğunda, kalıp fiilinin gerçekleşmemesi hâlinde olabileceklere karşı *tehdit etmeye* dönüşebilmektedir:

“Geçtiğimiz günlerde 10 gün içinde *konuştun konuştun konuşmadın* resti çekerim sana dedim.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 23.03.2011)

Kalıbın ilk ana bölümündeki değişken fiilin *bgz.* kipiyle çekimli olması, gerçekleşmesi istenilen eylemin, gelecekte, belirlenen süre içerisinde *kesin olarak* gerçekleşmesine dair beklentinin anlatılmasını sağlamaktadır. Kalıp, [(*f. + -rsA / -°rsA / -ArsA*) + (*aynu f. + -r / -°r / -Ar*)] + (*aynu f. + -mAzsA*) dizilişinde olduğunda veya kalıbın ilk ana bölümündeki değişken fiil *gz.* kipiyle çekimli olduğunda, eylemin gerçekleşmesine dair *kesinlik* beklentisi zayıflamakta; kalıbın anlamsal işlevleriyle kendileri de ayrıca bir kalıp olan ilk ana bölümlerin anlamsal işlevleri (bk. 2.1.1.2.) birlikte sezilmeye başlamaktadır:

“zaman kimseyi bi tarafına takmaz. zamanı *yakalarsan yakalarsın. yoksa* seni beklemez.” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 23.03.2011)

“Çok az pazarlık olabilir. 80.000’e çektim. daha fazla düşmez beklemeyin bu fiyattan *gider gider, gitmezse* nasibini bekler...” (<http://www.sahibinden.com>, Erişim Tarihi: 20.03.2011)

İnternet’te belirlenen bir örnekte kalıp, anlam yükünü taşıyan ilk ana bölümden ibaret görünümündedir ancak bu örnekte de aslında, birinci ana bölümün destekleyicisi olan (*aynu f. + -mAdI*) ~ (*aynu f. + -mAzsA*) ~ (*yoksa, aksi hâlde vb.*) biçimindeki ikinci ana bölümün düştüğü söylenebilir:

“tekrar sınava girdim ama hiç çalışmadan girdiğim için çok komik bi puan aldım.. çalışırken sınava girmek çok zor oluyor.. bakalım..bu puanımla kadroya *geçtim geçtim*.. bi daha sınava giremem zaten..” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 24.03.2011)

2.3.1.4.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Ötelerde bir de uzun, iri bir balık atladı havaya, çaktı söndü. ‘Oldu,’ dedi Hüsmen, ‘çok şükür bu da oldu.’ Hemencecik de toparlandı, çınarların altına koştu. Poyraz orda yoktu, evin merdivenlerine atıldı, ‘*oldu oldu*, Poyraz efendiğa oldu. Neredesin?’ soluk soluğa kalmıştı.” (YK-71)

2. “Üçüncü eve girmesi onun için o kadar kolay olmadı. Evin önünden denize, denizin kıyısından evin önüne epeyi bir süre, ikircik içinde *gitti gitti* geldi. Gökte ne bir bulut vardı, ne de bir tek kuş.” (YK-254)

3. “bak şimdi ben hemen o numaralara sansür koyuyorum siliyorum *aldıysan aldın almadıysan* ö.m. atamam modlar bakabilir” (<http://www.ajansspor.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

4. “Firuz Bey: (içerlemiş) Ben giriş cümlesini yazdırdım, sana ilk hızı verdim. Senin hiç sevgilin olmadı mı?

Artin: Olduu! Ama böyle mektuplaşmak, ‘mani’leşmeli değil. Ben çekerim yayımı, kızla gözgöze geliriz *oldu oldu, olmadı olmadı.*” (GD-226)

5. “valla 18 dakika içinde *açıklandı açıklandı.. açıklanmadıysa açıklanmadı..*” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 01.07.2010)

6. “İşler yolunda *giderse gider, gitmezse gitmez.* Şimdiye kadar yaptıklarımın da çok gurur duyuyorum” (<http://www.ntvmsnbc.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

7. “— 2 tercih, dilerim biri gelir.. hayırlısı..
— İcini ferah tut arkadaşım *gelir gelir.. Gelmezse* de her işte bir hayır vardır.” (<http://www.dilforum.com>, Erişim Tarihi: 20.03.2011)

Yukarıdaki metinlerin ilk ikisinde bulunan eğik yazılı yinelemeler, bu anlatım kalıbının bir parçası değildir çünkü bu anlatım kalıbıyla ortaya çıkan anlamsal işlev, sadece yukarıdaki gibi yinelemelerin kullanılmasıyla değil, bu yinelemelerin ardından gelecek, yinelenen fiilin olumsuzunun *bgz.* kipiyle ve aynı kişi ekiyle çekimli biçiminin de dizilişe katılmasıyla sağlanmaktadır.

Kalıbın ilk bölümünde yinelenen *bgz.* kipiyle çekimli fiil, şart kipiyle de çekimlendiğinde, her zaman bu anlatım kalıbında olduğu gibi gelecek zamana doğru bir kayma gerçekleşmemekte, *bgz.* kipi geçmiş zaman işlevini koruyabilmektedir. Ayrıca üçüncü metindeki gibi böyle bir durumda, ele aldığımız anlatım kalıbıyla açığa çıkan anlamsal işlev de kaybolmaktadır.

Dördüncü ve beşinci metinlerde, bazen kullanıcı, anlatım kalıbının ikinci bölümünde de yineleme yapmaktadır. Bu durumda ortaya çıkan yapı ve anlamsal işlev farklılığı dolayısıyla farklı bir yapı olmaktadır.

Altıncı metindeki eğik yazılı söz, farklı bir kalıbın örnekleridir (bk. 2.1.1.2.), incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevlerini sağlamamaktadır.

Yedinci metindeki eğik yazılı sözün ilk ana bölümündeki *gz.* kipiyle çekimli fiiller, incelediğimiz kalıptan farklı olarak metinde kendisinden sonra gelen geniş zamanın şartıyla çekimli fiilden bağımsız bir biçimde, pekiştirme amaçlı ve sadece *kesinlik* anlamsal işlevini katmak için yinelenmiştir.

2.3.1.5. *alır almaz vb.*

(**f.** + **-r** / **-°r** / **-Ar**) + (**aynı f.** + **-mAz**)

İki bölümden meydana gelen anlatım kalıbının ilk bölümünde *geniş zaman* bildiren *-r* / *-°r* / *-Ar* ekini alan *üçüncü teklik* kişi durumundaki fiil, anlatım kalıbının ikinci bölümünde *olumsuz geniş zaman* bildiren *-mAz* ekini alarak ve aynı kişi durumunda tekrarlanmaktadır:

“Biraz geç kalmıştım. *Gelir gelmez*, seni her yerde aradım.” (Aİ-17)

“Üçüncü gece daha *uyur uyumaz*, kendisini bir kapının önünde buldu.” (AHT-228)

“İskeleyle *yaklaşır yaklaşmaz* Lena onları karşıladı:” (YK-174)

Formüldeki diziliş; fiil kısımlarının değişkenliği, mecazilikten uzak, sadece öğelerinin bir araya gelmesiyle bir anlamsal işlevi yerine getirmesi, öğelerinin yerinin değiştirilememesi ve anlam ve söz dizimi açısından birlikte değerlendirilmesi gerekliliği gibi nedenlerle bir *anlatım kalıbıdır*.

Deny (1941, s. 968-971), incelediğimiz kalıbı, “ardınlama (takibiye)” zarf-fiili olarak ifade ettiği *-ncA* ekiyle anlamdaş bir “tabir” olarak kabul etmektedir. Deny’ye göre incelediğimiz kalıp, başlangıçta “muhayyerlik” (seçmelilik) ve “kararsızlık” kavramlarını kapsamaktaydı ki bu durum zaten, Türkçede seçmelilik ifade edilmek istendiğinde iki ismin bağlaca gerek olmadan yan yana getirilmesi durumunun bir örneğidir. Deny’nin “teşekkül” olarak ifade ettiği kalıp bazen, sıfat-fiil işlevi görüp seçmelilik anlamına bağlı “kararsızlık” bildirebilir: “söylediğini bilir bilmez bir hanım”. Kalıbın bildirdiği seçmelilik, tekrarlı *ya* ile daha belirgin hâle getirilebilir: (bu kadının saçları pek kısa, omuzlarına kadar *ya* varır *ya* varmaz”

Ağakay (1988, s. 101), Türkçedeki ikilemelerin diziliş ilkelerini anlatırken, biri olumlu biri olumsuz sözcüklerden meydana gelen ikilemelerde, olumlu olanın başta bulunduğunu belirtir ve bu ilke için incelediğimiz anlatım kalıbının dizilişine sahip “bilir bilmez, görünür görünmez, ister istemez, olur olmaz” örneklerini verir. Araştırmacı, bu ve benzeri örneklerin, her fiilden serbestçe yapılabilen ve aralıksız bir ardışıklık anlatan zarf-fiil olabildikleri gibi, başka biçimlerde de kullanılabildiğini özellikle vurgular.

Németh (1962, s. 105), kitabının *Türkçedeki Fiil Biçimlerinin Kullanımı* başlığı içerisinde, bu fiil biçimlerinden birinin, *gz.* kipi *üçüncü teklik* kişi çekimli bir fiilin, olumsuz biçimiyle takip edilmesiyle oluştuğunu belirtmektedir. Bu *fiil biçimi* İngilizcedeki “as soon as, immediately after” yani “hemen, derhal, akabinde” anlamında kullanılmaktadır.

Lewis’e (1967, s. 182) göre “-r -mez”, yan yana bulunan olumlu ve olumsuz geniş zaman tabanlarından oluşmuş ve İngilizcedeki “as soon as”’in karşılığı bir *zarf-fiil* ekidir.

Gencan (1971, s. 327-328), bu anlatım kalıbının sabit ekleri için “-( )r -mez yapılı ulaç” ifadesini kullanmaktadır. Ona göre bu “artçıl ulaç”, geniş zaman kipinin üçüncü teklik kişinin olumlu ve olumsuz durumlarının art arda kullanılmasıyla oluşur. “Otobüs durur durmaz hemen atladık...” örneğinde olduğu gibi bu “artçıl ulaç”, kendisinden sonra gelen fiilin ya da fiilimsinin hemen kendisinin ardı sıra yapıldığını, yapılacağını gösterir ve kendisinden sonraki fiilin zaman zarfı olur.

Ediskun (1999, s. 260), bu anlatım kalıbıyla ilgili olarak Gencan gibi düşünmektedir. Ediskun’a göre “-r -mez” zarf-fiili, eski Türkçede olmayıp, “Anadolu Türkçesi”nin son dönemlerinde ortaya çıkmıştır. Bu ekle “olur olmaz kimseler” gibi *kalıplaşmış sıfat* da türetilmektedir.

Hatiboğlu (1971, s. 46), bu anlatım kalıbının örneklerinin *-r / -°r / -Ar* ve *-mAz* sıfat-fiil ekleriyle türetilmiş ve aynı kök veya gövdeye sahip sözcüklerle kurulan *ikileme* olduğunu belirtmektedir. Hatiboğlu bu açıklaması için “bilir bilmez, olur olmaz, der demez, gelir gelmez” örneklerini vermektedir. Araştırmacıya (1972, s. 151) göre bu ikileme, söz dizimi açısından zaman kavramı veren bir tür *yan cümle*dir ve daima üçüncü kişi olarak kullanılıp, bağlı olduğu çekimli fiilin kişi kavramına bağlanır.

Underhill (1987, s. 390), “-Ir-mEZ” için art arda gelmiş ve olumlu / olumsuz geniş zaman kipiyle çekimli fiillerden oluşmuş *birleşik zarf yapısı* demektedir. Ona göre bu yapı “-(y) IncE” eki gibi İngilizcedeki “as soon as”’in karşılığıdır ancak “-(y) IncE”

eki, yine İngilizcedeki “when ve “while” zaman bağlaçlarını da karşılayabildiği için “-Ir-mEz” yapısından farklıdır. Ayrıca “-Ir-mEz” yapısı, daima ana cümledeki hareketin yan cümledeki harekettten hemen sonra yapıldığını anlatır. Araştırmacı, konuşma dilinde “-Ir-mEz” yapısının “-(y) IncE” ekinden daha sık kullanıldığını da sözlerine eklemektedir.

Bilgegil (1984, s. 268), bu anlatım kalıbını geniş zaman kipi içerisinde ele alır. Ona göre geniş zamanın üçüncü teklik kişisinin olumsuzundan sonra olumsuzu getirilerek, izleme işlevli zarf-fiillere benzer bir anlam elde edilir.

Banguoğlu (2000, s. 577), zarf-fiilli cümle türlerini anlatırken bu cümle türlerinden birinin de “izleme cümlesi” olduğunu, bu anlatım kalıbının örneklerinin de geniş zaman kipi olumlu / olumsuz *ikilemesi* biçiminde bir “birleşik zarf-fiil” işleyişinde “derhal izleme” anlatımı sağladığını söylemektedir.

Tuna’ya (1986, s. 179-180) göre “olur olmaz, bilir bilmez, görünür görünmez” gibi yapılar *ikileme* örneğidir.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 84, 232), *Sözcük Türleri* adlı eserlerinde, “bilir bilmez”, “gelir gelmez” gibi yapıların, sıfat-fiillerle kurulan “ikileme”ler olduklarını ve bir fiili etkiledikleri zaman *zarflaştıklarını* söyler.

Demircan (1990, s. 62, 75-76, 84), incelediğimiz anlatım kalıbını “ilişkisel ayrı son eklerle kurulan ikilemeler” içerisinde saymaktadır.

Korkmaz (2003, s. 1036), *Ad-Fiil ve Sıfat-Fiillerle Kurulan Zarf-Fiiller* başlığı içerisinde bu anlatım kalıbının örneklerine yer vermektedir. Ona göre bu anlatım kalıbının sabit ekleri, geniş zaman sıfat-fiilinin olumlu ve olumsuz türlerinin arka arkaya getirilmesiyle kurulmuş bir *zarf-fiildir* ve Oğuz ve Kıpçak lehçelerine özgü bir biçim olup, Türkiye Türkçesindeki çok yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Ekin asıl fiildeki hareketin, zarf-fiildeki hareketin hemen arkasından gerçekleştiğini bildiren bir işlevi vardır. Bu zarf-fiildeki zaman işlevi, *-DIKtA* ve *-°ncA* ekli zarf-fiillerden daha güçlüdür, asıl fiilin gösterdiği hareketin gerçekleşmesine *zamanda çabukluk* ifadesini katmaktadır. Bu zarf-fiilin bulunduğu cümlelerde, zarf-fiilin öznesi ile asıl fiilin öznesi ortak olabildiği gibi ayrı da olabilmektedir.

Kahraman (2005, s. 122-124), “-r...-mEz” ekinin, sıfat-fiil kökenli olup *zarf-fiil* olmadığı halde, bu işlevi gören bir ek olduğunu ve bağlandığı yüklem bildirdiği fiilin, oluşun; kendi bildirdiği fiili, oluşu izleyerek yapıldığı anlamını taşıdığını belirtmektedir.

Bayraktar (2004, s. 251), Türkçedeki fiilimsileri, tarihi dönemlerdeki ve Türkiye Türkçesindeki durumlarına göre incelediği kitabında, Türkçede bir kısım zarf-fiil ekinin

sıfat-fiillerden türediğini, “{-Ar} / {-(I)r}.....{-mAz}” yapısının da sadece Türkiye Türkçesinde kullanılan bir *zarf-fiil* eki olduğunu söylemektedir. Bayraktar’a göre aynı fiile hem geniş zaman olumlu sıfat-fiil eki hem de geniş zaman olumsuz sıfat-fiil eki eklenerek yapılan bu zarf-fiil, eklendiği fiile “-dığı zaman, -dığında” anlamı katar ve bu anlamla birlikte, eklendiği fiil, yükleme aniden olma anlamı da kazandırır.

Y. Aksan (2001 s. 115-122), *Türkçe’de Zaman Anlatımı ve Kimi İkileme Yapıları* adlı bildirisinde, “-Ir...mEz” yapısının *zarf-fiil* olduğunu ve bu yapıdaki olumlu / olumsuz, üçüncü kişi çekimli fiilin, “ilişkisel ikileme” biçiminde kalıplaştığını söylemektedir. Ona göre bu anlatımda, temel cümledeki fiilin gerçekleşme zamanının, yan cümlede sunulan fiilin hemen ardından ona ardışık olarak yapıldığı ifade edilmekte ve bu anlatım, zaman açısından “artçılık” göstermektedir. Y. Aksan, aynı bildirisinde “-Ir...mEz” yapısının fiil öğelerinin kılınışlarını da birkaç örnek üzerinden incelemiş ve bu örneklerle dayanarak bu yapının mutlaka kılınışı açısından *başlamalı* ya da *bitmeli* fiilleri aldığını belirtmiştir. Y. Aksan ayrıca bu zarf-fiilin, hem başlamalı hem de bitmeli fiilleri alabilmesinin, sıkça kullanılmasını sağladığını sözlerine eklemiştir.

Bu anlatım kalıbının fiil öğelerinin kılınışları üzerinde duran bir başka araştırmacı da Çetintaş Yıldırım’dır (2005, s. 51-62). Çetintaş Yıldırım, incelediğimiz yapıyı öncelik ilişkisi kuran *zaman ulacı* kabul etmekte, bu zaman ulacının, kurduğu yan cümledeki fiilin kılınış özellikleri üzerinde seçim yaptığını, özellikle de “anlık” fiiller üzerine getirilebildiğini söylemektedir ancak ona göre bu zarf-fiil, “Ben *şaşıırır şaşırmaz* o gülmeye başladı.” örneğinde olduğu gibi “anlık ruh durumu” bildiren fiillerle kullanıldığında, bu yapının içinde yer aldığı ana cümledeki kabul edilebilirliği zor olmaktadır. Ayrıca bu zarf-fiil, içinde bulunduğu ana cümledeki aldığı kip eki konusunda herhangi bir kısıtlama yapmamaktadır.

Koç (1996, s. 226), ele aldığımız anlatım kalıbı örneklerini kökteş çekimli fiillerle kurulmuş *ikileme* saymaktadır. “Ortalık **ağarır ağarmaz** yola koyulduk.” cümlesinde, *ağarır ağarmaz* ikilemesi yargı bildirdiği ve özne aldığı için bir tür “yantümce” oluşturmaktadır. “Önerileri, ister istemez kabul ettim.” cümlesinde ise *ister istemez* ikilemesi, yargı bildirmede olduğu için yalnızca zarf olmaktadır. Koç (1996, s. 416), zarf-fiilleri anlatırken de “- (I)r .....-maz (-r.... -mez)” ekinin, fiil kök ve gövdelerine gelerek “tezlik” anlamı *zarf-fiil* yaptığını belirtir.

D. Aksan’a (2005, s. 207, 210) göre “Ankara’ya varır varmaz annemi aradım.” cümlesindeki *varır varmaz* yapısı bir “anlatım kalıbı”dır ve “zaman açısından sınırlama” anlatımı için kullanılmaktadır. D. Aksan’a göre bu “anlatım biçimi”yle

Türkçede iki olayın arada süre kalmadan, art arda gerçekleştiği dile getirilmektedir. Bu anlatım biçimi, aynı fiilin geniş zaman üçüncü kişinin bir olumlu, bir olumsuz çekiminin arka arkaya getirilmesiyle oluşmaktadır.

Karahan (1997, s. 24) ve Delice (2003, s. 44), bu anlatım kalıbının sabit ekleriyle ortaya çıkan diziliş için “kalıp” ifadesini kullanmakta ve bu kalıp ile kurulan sözcük öbeklerinin zarf-fiil öbeği olduğunu söylemektedir.

Gülsevin (2001, s. 122-143), *Türkiye Türkçesinde birleşik zarf-fiiller üzerine* adlı makalesinde, aslen zarf-fiil olarak doğmamış bazı ekler ile eklerin ve / veya edatların düzenli ve kurallı bir biçimde birleşip fiillere ulanarak geçici zarf oluşturduğu yapılar için “birleşik zarf-fiil” terimini kullanmaktadır. Gülsevin’e göre “-(V)r Å – mAz” zarf-fiili, aynı fiilin tekrarı ile *ek + ek* biçiminde kurulmuştur.

Özkan ve Sevinçli’ye (2008, s. 40) göre bu anlatım kalıbının bir örneği olan *duyulur duyulmaz* yapısı, zıt anlamlı kelimelerle kurulmuş bir “ikileme”dir. Bu araştırmacılar, zarf-fiil öbeğini anlatırken de “-r ...-maz /-mez” yapısının bir “fiil kalıbı” olduğunu ve zarf-fiil öbeği gibi değerlendirilmesi gerektiğini söylemektedirler.

Açıkgöz ve Yelten (2008, s. 97), bu anlatım kalıbının bir örneği olan *girer girmez* yapısı için “zıt manalı tekrar grubu”, bu örneğin başında “düşman” sözcüğü olan daha genişlemiş hâline de *partisip grubu* demiştir.

Bilgin (2006, s. 71, 436, 441), bu anlatım kalıbının örneklerini “ikileme” saymaktadır. Araştırmacı, ikilemeleri anlatırken sözcüğün yinelenmesiyle kurulan ikilemelerin kimisinde, ikinci sözcüğün, birinci sözcüğün olumsuzu olduğunu söyleyerek, *bilir bilmez* ve deyim anlamıyla *ister istemez* yapılarını örnek verir. Bilgin, fiilimsileri anlatırken de bu anlatım kalıbının sabit eklerinin hem sıfat-fiil hem de zarf-fiil olabildiğini söylemektedir. Ona göre “duyulur duyulmaz bir ses, olur olmaz kimse” gibi yapılarda, “-( )r -mez” yapısı zaman anlamı vermeyen, yalnızca durum belirten “durum ortacı”dır. “Çıkar çıkmaz kendi kendime çatmaya başladım.” cümlesindeki *çıkır çıkmaz* yapısı ise, Bilgin’e göre yinelenen bir fiilin ilkine sıfat-fiil eki “-( )r”, ikincisine onun olumsuzu “-mez” getirilerek kurulmuş bir *zarf-fiil*dir ve bu zarf-fiil, ana cümledeki fiilin, zarf-fiildeki fiilden hemen sonra yapıldığını ya da yapılacağını belirtmektedir.

Börekçi (2007, s. 270), incelediğimiz yapı için “kalıp” terimini kullanmaktadır.

Akyalçın (2007, s. 126, 373, 476) *Türkçe İkileme Sözlüğü* içerisine; *bilinir bilinmez*, *bilir bilmez*, *ister istemez*, *olur olmaz* gibi deyim anlamı kazanmış örneklerini alarak bu yapıyı “ikileme” olarak kabul ettiğini göstermiştir.

Müller (2003, s. 15, 18), Türkçedeki ikilemeleri incelediği doktora çalışmasında, ele aldığımız anlatım kalıbının bir “ikileme” olduğunu söylemektedir. Ona göre, bu ikileme zaman bildiren cümlelerle kurulmuştur ve bu zaman ifadesi, ikilemenin ögelerinin geniş zamanın olumlu ve olumsuz üçüncü teklik kişilerle çekimlenmesiyle sağlanmaktadır.

Yüceol Özezen’e (2009, s. 219, 226) göre bu anlatım kalıbının bir örneği olan “der demez” “mecazsız, bir veya birden çok sözcüklük bir söz kalıbı türü” anlamında bir “kalıp söz”dür.

Deniz Yılmaz (2009, s. 89, 95, 124, 127-128), “oluşum” olarak ifade ettiği ($f. + -r / -^{\circ}r / -Ar$) + ($aynı f. + -mAz$) kalıbının, bitimli ama öznesine göre çekimlenemeyen zaman belirteci anlamına sahip birleşik bir zarf-fiil şekli olduğunu söyler.

Savran’a (2010, s. 504-505) incelediğimiz yapı, Türkçenin tasvir gücünü yansıtan ve ortaya çıkmasında ikileme gücü de kullanılmış olan özel bir fiil şeklidir.

Aydemir (2010, s. 84), incelediğimiz kalıbı bir “zarf-fiil yüklemleştiricisi” sayar ve kalıbın fiil ögesinin, genellikle *başlamalı* ya da *bitmeli* yani sınır bildiren bir kılımlı olduğunu belirtir.

Görüşlerini verdiğimiz araştırmacıların yapıyı değişik açılardan incelediklerini görmekteyiz. Bu anlatım kalıbı, araştırmacıların geneline göre *zarf-fiil* işlevi görmektedir. Sadece Bilgin (2006, s. 436), “duyulur duyulmaz bir ses” örneğinde olduğu gibi bir ismin sıfatı olduğunda ($f. + -r / -^{\circ}r / -Ar$) + ($aynı f. + -mAz$) dizilişi için *sıfat-fiil* demektedir. Banguoğlu, Gülsevin ve Deniz Yılmaz, bu anlatım kalıbının bir zarf-fiil şekli olduğunu söylemekle beraber, yapının iki ayrı ekten meydana gelmesine bakarak *birleşik zarf-fiil* terimini kullanmaktadır.

Bazı araştırmacılar, yapıyı *öbek* olması boyutuyla değerlendirmişlerdir. Ağakay, Hatiboğlu, Banguoğlu, Tuna, Koç, Demircan, Y. Aksan, Özkan ve Sevinçli ikilisi, Açıkgöz ve Yelten ikilisi, Bilgin, Akyalçın ve Müller; anlatım kalıbının iki ögesinin tekrarlanan fiil kök veya gövdesine bakarak anlatım kalıbına *ikileme* demiştir. Açıkgöz ve Yelten ikilisi, anlatım kalıbını hem *ikileme* hem de *sıfat-fiil öbeği* olarak kabul etmektedir.

Bazı araştırmacılar da yapıyı bizim de adlandırdığımız gibi *kalıp* olarak görmektedir. Yapı için; Karahan, Delice ve Börekçi “kalıp”, Özkan ve Sevinçli ikilisi “fiil kalıbı”, Y. Aksan “ikileme biçiminde kalıplaşma”, Yüceol Özezen “kalıp söz”, Savran “özel fiil şekli ~ kipi ~ kalıbı” ve D. Aksan da “anlatım kalıbı” ya da “anlatım biçimi” terimini kullanmaktadır.

Bu anlatım kalıbının eklerinin türü konusu, araştırmacıları ikiye bölmüştür. Eklerin türü için; Hatiboğlu, Korkmaz, Kahraman, Bayraktar ve Bilgin *sıfat-fiil* derken; Gencan, Banguoğlu, Bilgegil, D. Aksan, Y. Aksan, Koç, Müler ve Aydemir üçüncü teklik kişi durumundaki *gz.* kipi eki demektir. Bu noktada Gürbüz'ün (2010, s. 20) görüşü dikkat çekicidir. Ona göre sıfat-fiil eklerinin tamamı, temelde *fiil çekim ekleridir*. Bu ekler, fiillere sıfat anlamı katmazlar. Fiileri sıfat-fiil yapan ise, fiillerin uygun bağlamlarda ekleriyle birlikte sıfat gibi kullanılmalarıdır.

Y. Aksan ve Çetintaş Yıldırım da bu anlatım kalıbının fiillerini kılımları açısından değerlendirmişlerdir. Y. Aksan, bu anlatım kalıbının fiillerinin *başlamalı* ve *bitmeli* kılımlı olduğunu, Çetintaş Yıldırım da bu anlatım kalıbının fiillerinin kılımlı özellikleri üzerinde seçim yaptığını, özellikle de “anlık” fiiller üzerine getirebildiğini söyler.

Bir kısım araştırmacının üzerinde durduğu nokta da bu anlatım kalıbının ortaya çıktığı dönemdir. Ediskun, bu yapının Anadolu Türkçesinin son dönemlerinde ortaya çıktığını söyler. Korkmaz'a göre bu yapı Oğuz ve Kıpçak lehçelerine özgüdür. Bayraktar ise bu yapının Türkiye Türkçesinde döneminde ortaya çıktığını belirtmektedir.

2.3.1.5.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Taranan kitaplarda belirlenen 628 anlatım kalıbı örneğinde 150'yi aşkın farklı fiil kullanılmıştır. Bu fiillerin 4'ten fazla örnekte kullanılanları, örnek sayıları ve kılımlarıyla beraber şu şekildedir: *gör-* (73 / bitmeli), *gir-* (36 / bitmeli), *çık-* (36 / bitmeli), *gel-* (30 / bitmeli), *de-* (28 / bitmeli), *otur-* (26 / bitmeli), *al-* (21 / bitmeli), *duy-* (20 / bitmeli), *bit-* (19 / bitmeli), *başla-* (14 / başlamalı), *aç-* (13 / başlamalı), *kalk-* (12 / başlamalı), *at-* (10 / bitmeli), *duyul-* (10 / bitmeli), *bas-* (9 / başlamalı), *git-* (9 / sürekli), *geç-* (9 / bitmeli), *açıl-* (9 / başlamalı), *dön-* (8 / bitmeli), *ye-* (8 / sürekli), *koy-* (7 / bitmeli), *in-* (7 / bitmeli), *bitir-* (6 / bitmeli), *uyan-* (6 / bitmeli), *yat-* (5 / sürekli).

Yukarıdaki verilere göre, bu anlatım kalıbında çoğunluğu kılımlı *bitmeli* ve *başlamalı* olanlar olmak üzere kılımlı *sürekli* olan fiiller de kullanılabilmektedir. Bu durum, kalıbın anlamsal işleviyle de örtüşmektedir çünkü bu anlatım kalıbıyla iki fiilin art arda, vakit kaybetmeksizin yapılması anlatılmakta, bu anlatım da doğal bir başlangıç noktasını ya da son noktayı içeren, anlık veya kısa / uzun bir süreç içerisinde gerçekleşen *bitmeli* ve *başlamalı* fiilleri gerektirmektedir.

Zamana kapalılık, devinim göstermeme, başlangıç ve son noktaların durumdan bağımsız olma özellikleri taşıyan, bazıları duygu durumu ve bilişsel durum bildiren *özle-*, *eğlen-*, *sev-*, *düşün-*, *övün-*, *geliş-*, *bil-*, *ol-*, *iste-*, *çalış-*, *yaşa-* gibi durum fiilleri (İbe Akcan, 2005, s. 11), sayılan bu özellikleri dolayısıyla, (*f. + -r /-°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) gibi çoğunlukla *zamanda yakınlık* ifade eden bir anlatım kalıbı için uygun olmayan fiillerdir ancak bu tür fiillerin kullanıldığı anlatım kalıbı örnekleri de belirlenmiştir:

“Varsıl evine gittin mi, her şey elinin altında olur. Paran bol olur. Canın *ister istemez* yersin. Hiçbir şeye darlık çekmezsin...” (FB-99)

“Ses: ... Sultan Murada da babasından kalmıştı saltanat, doğru, daha bir karış çocukken. Fakat o, o yiğitler yığdı, *büyür büyümez* bir köşeye itebildi anası Kösem Sultanı, öz gücüyle yeniden kazandı tahtı, devlet olabildi.” (TO-58)

“Bugünün hep tuhaf tesadüflerle yüklü olduğunu *düşünür düşünmez*, içinde eskiden burada geçmiş, hatırlasa sevineceği bir şeyi unuttuğu duygusu belirdi.” (YA-50)

gz. kipi; her zamanı kapsamaması, diğer bildirme kipleri gibi *kesinlik* ifadesi taşınamaması dolayısıyla zamana kapalı olan, başlangıç ve son noktaları belli olmayan durum fiilleriyle kullanılmaya daha uygundur ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi, bizim belirlediğimiz örneklerle göre bu anlatım kalıbında yer alan fiillerin büyük bir kısmı, kılınışı açısından *başlamalı* ya da *bitmelidir*. Bu durum, anlatım kalıbındaki *-r / -°r / -Ar ... -mAz* eklerinin, kalıp, zaman zarfı olduğunda, geniş zaman işlevini tamamen yitirerek zaman bildiren bir zarf-fiil ekine dönüştüğünü göstermektedir.

Bu anlatım kalıbının sabit eklerinin asıl türü hakkında, görüşlerine başvurduğumuz bilim adamları ikiye ayrılmış durumdadır. Bu ekler için bir kısım bilim adamı *sıfat-fiil* derken bir kısmı gz. kipi eki demektedir. Bize göre bu ekler, kalıbın zaman zarfı olduğu örneklerde gz. kipi ekidir. Anlatım kalıbında yer alan öğelerden her biri geniş zamanın *üçüncü teklik* kişisiyle çekimli fiildir.

-r /-°r / -Ar ve *-mAz* ekleri, Türkiye Türkçesindeki sıfat-fiillerle kurulmuş birleşik zarf-fiillerden farklı özellikle sahip olarak ele aldığımız anlatım kalıbında yer almaktadır. Türkiye Türkçesindeki sıfat-fiillerle kurulmuş birleşik zarf-fiillerin tamamı, isim durum ekleriyle birleşerek ya da edatlarla öbekleşerek zarf-fiil işlevini yerine getirebilmektedir (Gülsevin, 2001, s. 143). Oysaki *-r /-°r / -Ar* ve *-mAz* ekleri artlarına hiçbir ek almadan ve edatla öbekleşmeden zarf işlevini yerine getirmektedir. Sıfatlar, ancak bir ismin önüne geldiklerinde sıfatlıklarını sürdürebilen, önüne geldikleri ad

düştüğünde ise kendileri de adlaşan sözcüklerdir. Bu durum, geçici olarak fiillerin sıfatlaşmasını sağlayan sıfat-fiiller için de geçerlidir. *-DıġInDA*, *-AcAġInA*, *-AsIyA*, *-DIkÇA* gibi *sıfat-fiil + isim durum eki* kuruluşundaki birleşik zarf-fiillerdeki sıfat-fiiller, birleştikleri eklerle adlaştıktan sonra ek kalıplaşması sonucu, zarf-fiil işlevi kazanmışlardır. Anlatım kalıbındaki *-r / -°r / -Ar* ve *-mAz* eklerinde de bir kalıplaşma meydana gelmiş ancak bu kalıplaşma, eklerin birleşerek işlev kayması yaşamaması biçiminde değil, geniş zaman üçüncü teklik kişi çekimli fiilin, vurgusu ve ezgisi farklı bir biçimde, olumlu ve olumsuz biçimlerinin art arda kullanılmasından kaynaklanmaktadır; yapıda herhangi bir biçimde *adlaşma* söz konusu değildir.

Bu anlatım kalıbının, taranan kitaplarda belirlenen ve değişken fiili *duyul-*, *işitil-* ve *görün-* olabilen sadece 12 örneğinde, *-r / -°r / -Ar* ve *-mAz* ekleri bir *sıfat-fiil* yapmaktadır:

“Neden sonra, belki de birinci yemek bitmiş de ikinci yemeğe başlamışlardı bu arada, öyle pek de aldırmandan, *duyulur duyulmaz* bir sesle sordu.” (SKA-145)

“O, temsil edemediği bir tarzda ruhunun tevsî ettiğini *görünür görünmez* bir hava gibi memleketi baştan başa istilâ ettiğini duyuyordu.” (HEA-108)

“Süt iyice kaynatılır ve şeker koyularak iyice karıştırılır. Süt el *yakar yakmaz* hale gelince güllaç yufkaları genişliğinde bir tepside serme işlemine başlanır.” (<http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 16.08.2009)

Yukarıdaki metinlerdeki eğik yazılı kalıp örnekleri, kendilerinden sonraki adların *sıfatı* durumundadır. Bu yüzden *-r / -°r / -Ar* ve *-mAz* ekleri de *sıfat-fiil* işlevi görmektedir. Yukarıdaki metinlerde yer alan *duyulur duyulmaz*, *görünür görünmez* ve *yakar yakmaz* dizilişleri, *duyulmak ile duyulmamak*, *görünmek ile görünmemek*, *yakmakla yakmamak arası* bir durumu anlatmaktadır (bk. 2.3.1.5.3.).

İncelediğimiz kalıpla aynı dizilişe sahip olan ama bu kalıbın örneği olmayan ve sabit ekleri *sıfat-fiil* işlevi gören başka örnekler de belirlenmiştir:

“Bütün bunların bende dolaylı-dolaysız, *görünür-görünmez* etkileri oldu elbet.” (CS-98)

“Herkesi, *olur olmaz* sebeplerden haraca kesiyorlar.” (YKK-27)

Yukarıdaki ilk metindeki *görünür görünmez* dizilişi *hem .. hem* bağlacı gibi bir anlam, *olur olmaz* dizilişi de “iyi mi kötü olduğuna bakılmadan seçilen” (Aksoy, 1988, s. 986) biçiminde mecazi bir anlam sağlamaktadır.

Kalıbın, sabit ekleri sıfat-fiil işlevli örneklerinin azlığı, (*f. + -r /-°r / -Ar*) + (*aynu f. + -mAz*) dizilişinin *sıfat* olarak pek kullanılmadığını göstermektedir. Ayrıca bu örneklerin üçü değişik deyim sözlüklerinde bulunmaktadır (*duyulur duyulmaz*: Sözer, 2001, s. 111; *görünür görünmez*: Eyüboğlu, 1975, s. 205); *olur olmaz*: Aksoy, 1988, s. 986). Bu örneklerden *görünür görünmez* ve *olur olmaz*, Eyüboğlu'nun (1975, s. 205, 348), XIII. yüzyıldan yazıldığı yıla kadarki dönemi kapsayan deyim sözlüğüne göre, yüzyıllardan beri *sıfat* olarak kullanılan deyimlerdir. Bu örneklerin, *zarf-fiil* işleviyle *zaman zarfı* olarak kullanılmaları da mümkündür. Nitekim bunun örnekleri de belirlenmiştir:

“Tutuklandığı *duyulur duyulmaz*, tutukevinde hazırlıklar başladılar.” (AN-164)

“Ama işte şimdi *sabah olur olmaz*, yolculuğun bitmesine az bir zaman kalınca hüznüleri sona ermiş, merakla bin bir şey soruyorlar, bin bir şey anlatıyorlardı.” (SKA-66)

Sonuçta bir dilsel ögenin türünü belirleyen, onun işlevidir ve bu örnekler de *zaman zarfı* işlevi görmektedir. *-r /-°r / -Ar* ve *-mAz* eklerinin hem *sıfat-fiil* hem de *geniş zaman* kipi ekleri olabilmeleri, bu anlatım kalıbının sabit eklerinin asıl türünün belirlenmesini zorlaştırmakta ancak işleve, sıfat-fiillerin genel özelliklerine bakarak eklerin asıl türü belirlenebilmektedir. Bu ölçütleri dikkate aldığımızda bize göre “Onu biraz evvel zannettiğim gibi unutmadığımı Yümni Beyi *görür görmez* anlamıştım.” (AHT-132) cümlesindeki *görür görmez* dizilişindeki ögeler, olumlu / olumsuz geniş zamanın üçüncü teklik kişisiyle *çekimli fiil*; “Davut usta devam etti: — *Olur olmaz* yerde de bıçak çekmemeli!” (NC-62) metnindeki *olur olmaz* dizilişi ise sıfat-fiil ekleriyle kurulmuş bir *niteleme sıfatıdır*.

Bu anlatım kalıbının, *zarf-fiil* işleviyle *zaman zarfı* olduğu örneklerdeki ögelerin çekimli fiil olduğunu kanıtlayan bir başka durum da sabit ekleri tartışmasız bir biçimde kip eki olan başka bir anlatım kalıbının Türkiye Türkçesinde *zarf-fiil* işlevi görüyor olmasıdır. Korkmaz'ın (2003, s. 103) “-DI ... ~ -mAdI (< -DI / -DU+mAdI)” eki diye adlandırdığı, bizim de *anlatım kalıbı* olarak kabul ettiğimiz (*f. + -D°*) + (*aynu f. + -mAdI*) ~ (*f. + -m°ş*) + (*aynu f. + -mAmIş*) (bk. 2.3.1.7.) dizilişi, (*f. + -r /-°r / -Ar*) + (*aynu f. + -mAz*) dizilişi gibi öbek biçiminde kalıplaşarak *zarf-fiil* işlevi görmeye başlamış ve *zaman zarfı* olmuştur:

“ ‘Sonrası beg, sonrası para verenler iki yıl *geçti geçmedi* ağanın hışmına uğradılar yeniden ve ağanın kardaşı Yusuf'un.’ ” (FO-115)

Olumlu / olumsuz çekimli fiilin art arda kullanılması ve anlamsal işlevleri bakımından da birbirine benzeyen bu dizilişler arasındaki farklardan (bk. 2.3.1.7.1.) en belirginini, $(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -mAdI) \sim (f. + -m^{\circ}\xi) + (aynu f. + -mAmI\text{ş})$ dizilişindeki anlatım kalıbında, kişi eklerinin de kullanılabilir olmasıdır. Oysa ele aldığımız anlatım kalıbında kişi ekleri hiçbir şekilde dizilişe eklenememektedir. Bu durum, $(f. + -r / -^{\circ}r / -Ar) + (aynu f. + -mAz)$ dizilişli anlatım kalıbındaki geniş zaman üçüncü teklik kişi çekimli fiillerin, çekim işlevlerini tamamen yitirerek, $(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -mAdI) \sim (f. + -m^{\circ}\xi) + (aynu f. + -mAmI\text{ş})$ dizilişli anlatım kalıbından daha sıkı bir kalıplaşma yaşadığını göstermektedir. Ayrıca Korkmaz'ın (2003, s. 490-491) verdiği bilgiye göre, Türkiye Türkçesinde yalnız başına yargı bildirme özelliğini kaybederek zarflaşan cümle kuruluşunda başka zarflar da bulunmaktadır. Korkmaz'ın bunlarla ilgili verdiği örneklerden birkaçı şu şekildedir: “Ben yıllardır denize hasret, **bakar bakar** ağlarım. / Bu kabartma resmi **yıllar var** o duvarda asılı duruyor. / Bir de bakmışlar ki, **atına binmiş, kılıcını çekmiş** geliyor. / **Eğer kocası fikrini sorarsa** söyler ...”

Bu anlatım kalıbı, belirlenen 628 örneğin büyük bir kısmında çekimli bir fiilin zarfı durumundadır ve bu çekimli fiilin alacağı *kip* ve *kişi* konusunda bir sınırlama yapmamaktadır. Tüm bildirme ve tasarlama kip eklerini ve kişi eklerini alabilen ana cümle yüklemi, birleşik kiple de çekimlenebilmektedir:

“Evin sofasına *girer girmez* kendisini ağır bir duman karşıladı.” (AS-17)

“Eskiden beri, yalnız *kalır kalmaz*, oturur; yahut sırtüstü yatıp, gözlerini yumar:” (Aİ-13)

“Ama öyle kararında sert ki, tam gevrek! *Çiğner çiğnemez* eriyor ağzında.” (FB-69)

“Kumandan, genç kız odaya *girer girmez* ayağa kalkmış, elini uzatmıştı.” (HEA-94)

“Bu kaldırılan ceset kendisininindi. *Sabah olur olmaz* bütün şehir onun kaza neticesi bir yangında öldüğünü işitecek, gazeteler yazacak, eşi dostu cenazesine gelecektlerdi.” (AHT-33)

“Bu mektubu *alır almaz*, hemen bize **gel**, sana diyeceğim son bir kelâm vardır!” (OCK-174)

“Hobyar: ... Başıma bir dolama sarıp vardım hocanın durağına. Gördüm ki, dünya saltanatını bir pula almayan, gönlün sonsuz hakanlığını süren o kutlu kişi yalın, yoksul bir odada barınmaktadır. Ne dese beğenirsiniz beni *görür görmez* ?” (TO-34)

Yaman (1999, s. 127), kitabında *gz.* kipinin işlev değişikliklerini verirken incelediğimiz kalıpla aynı dizilişe sahip, ancak incelediğimiz kalıbın bir örneği olmayan ve içinde bulunduğu cümlenin *yüklemi* olan bir dizilişi, *gz.* kipinin işlev değişikliğiyle “tahmin” işlevi görmesine örnek olarak verir: “Sen şunu bunu bırak da haber ver,

cebinde kaç para var? — Bozuk paralar... 50-60 kuruş **çıkır çıkmaz...**” Diziliş bu hâliyle, $(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -mAdI) \sim (f. + -m^{\circ}\text{ş}) + (aynu f. + -mAml\text{ş})$ kalıbına yakın bir anlamsal işlev sağlamaktadır.

D. Aksan (2000, C. III, s. 16) da sözcüklerin ne ölçüde çok yönlü ve birbirleriyle iç içe bağlantılı olduklarını, ne denli değişik görevler yüklenebildiğini anlatmak için bu anlatım kalıbı dizilişindeki iki yapıyı örnek verir. Buna göre “geli'r gelmez” yapısı, *geli'r* sözcüğünün ikinci hecesi vurgulu olarak söylendiğinde “gelişinden hemen sonra, gelişini izleyen anda” anlamına gelirken, aynı yapı vurgu ve ezgi ayrımıyla “geli :r g $\uparrow$ elm $\uparrow$ ez” biçiminde *geli:r* sözcüğünün ikinci hecesi uzatılarak ve g $\uparrow$ elm $\uparrow$ ez sözcüğünün iki hecesi de yükselen tonla söylendiğinde *bir kimsenin geleceğini ya da gelmeyeceğini, gelip gelmeyeceğinin belli olmadığını* anlatır. Böylece ele aldığımız anlatım kalıbında, vurgu olmasa da *tonlama* ve *söylenişin* de ayırıcı bir özellik olduğu ortaya çıkmaktadır.

Bazı araştırmacıların bu anlatım kalıbının ortaya çıktığı dönem ile ilgili verdiği bilgiler daha önce verilmişti (bk. 2.3.1.5.). Ediskun, yapının *Anadolu Türkçesine*; Korkmaz, *Oğuz ve Kıpçak lehçelerine*; Bayraktar ise *Türkiye Türkçesine* özgü olduğunu belirtir. Yapılan metin taramaları ve araştırmalar sonucunda, bu anlatım kalıbı dizilişinin, Türkçenin bazı tarihi dönemlerinde ve günümüz Türk dillerinden bazılarında kullanıldığını belirlenmiştir.

Deny (1941, s. 970-971), incelediğimiz yapının “kararsızlık” bildiren biçiminin Doğu Türkçesinde de olduğunu belirtir: “akar akpas su: akar akmaz su.” Ona göre bu yapı, Osmanlıcada da ilk ve asıl kavramı olan sırf *seçmelilik* anlamında veya iki “haddin” eşit mahiyette olup olmamasında bir fark bulunmadığı fikrini vermekte kullanılmaktaydı: “kadı eytdi (dedi) ne te'allak (ne ilişiği var) kurtulur kurtulmaz (kurtulsun kurtulmasın) hüküm şöyledür.” / “kadı eytdi hüküm budur varur varmaz (varsın varmasın)”.

$(f. + -r / -^{\circ}r / -Ar) + (aynu f. + -mAz)$ dizilişi, Çağataycada kullanılmaktadır. Eckman'ın (1962, s. 58), *Çağataycada İsim-Fiiller* adlı makalesinde, sıfat-fiiller içerisinde “-mas /-mes” ekinin “eylem ismi” olarak kullanımına verdiği örnekler içerisinde XV. yüzyıl ediplerinden Nevai'nin *Fevaidü'l-Kiber*'inde geçen “körür körmesde (görür görmez)” ve XVI. yüzyıl devlet adamlarından Babür'un *Baburname* adlı eserinde geçen “Kâbilning üstige filhâl barurnı barmasni kengeşildi (hemen Kabil üzerine yürüyüp yürümeyeceğimizi görüştü.)” yapıları da bulunmaktadır. Eckman ilk örnek yapıyı, anlatım kalıbının bugünkü durumuyla aynı biçimde Türkiye Türkçesine

çevirirken, “barurnı barması” biçimindeki ikinci yapıyı, “yürüyüp yürümeyeceğimizi” biçiminde Türkiye Türkçesindeki başka bir kalıpla (bk. 1.1.3.) günümüz Türkçesine aktarmıştır. Ayrıca verilen iki örnekte de yapılar durum eki alarak adlaşmıştır. Bu durum, ele aldığımız anlatım kalıbının Türkiye Türkçesindeki kullanımında söz konusu değildir.

Yaptığımız araştırmalara göre bu anlatım kalıbı, şair Necati’ye ait aşağıdaki beyitte olduğu gibi XV. yüzyılda Anadolu’da kullanılmaktadır:

“*Dir dimez* Hâtem-i Tayy defterini dürdi cihân
Şehriyâr adına okumalı divân-ı kerem” (Necati Beg Divanı-90)

Bu anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip, ancak anlam açısından farklılaşmış bazı yapılar da XV. yüzyılda Anadolu’da kullanılmaktadır. Necati’nin “Yâr işiğinden alayın gideyin bâşumı uş / K’olur olmaz yire itler gibi âzâr eyler” (Eyüboğlu, 1975, s. 348) beyitinde geçen *olur olmaz* yapısı bunu kanıtlamaktadır. XVII. yüzyıl şairi Fasih Dede’ye ait “O mâha gönül ibtilâdan sakın / *Görünür görünmez* belâdan sakın” (Eyüboğlu, 1975, s. 205) beyitinde geçen *görünür görünmez* yapısı, *olur olmaz* gibi sıfat görevindedir. Bugün çok sık kullanılan *ister istemez* deyimini, XIX. yüzyıl şairi Şeref Hanım (Eyüboğlu, 1975, s. 262) da aynı biçimde kullanmaktadır.

Tanzimat Dönemi sanatçılarından A. Vefik Paşa, Moliere’den uyarladığı *Meraki* adlı oyunda, bu anlatım kalıbını şu şekilde kullanmaktadır: “Suat: gördünüz mü, her dileğiniz çıkıp oluyor. Bir tabip *gider gitmez* diğeri geliyor.” (Güray, 1966, s. 109). 1806’ta yazılan ve Türk tiyatrosunun Batılı anlamdaki ilk oyunu kabul edilen “Şair Evlenmesi” adlı oyunda da Şinasi, bu anlatım kalıbını kahramanının sözüne katmıştır: “Ziba Dudu – (Habbe Kadın’a) – A dostlar!.. Damat Bey, gelin hanımı *görür görmez* sevincinden bayıldı..” (TDK, 2000, s. 7)

Bu anlatım kalıbı dizilişi, bazen Türkiye Türkçesiyle tamamen aynı bazen de bazı biçim, işlev ve anlam farklılıklarıyla başka Türk dillerinde de kullanılmaktadır. Bayram (2008, 28, s. 78), ‘*Hicran Künleri*’ Romanı Örneğinde Özbek Türkçesinde *Kelime Grupları* adlı yüksek lisans tezinde “är ...mäs” yapısını zarf-fiil eki saymakta, incelediği romanda belirlediği “bilinär-bilinmäs (bilinir bilinmez)” örneğini, sıfat-fiil ekleriyle kurulmuş zarf işlevli ikileme öbeği saymaktadır ancak Bayram’ın, bu örneğin Türkiye Türkçesindeki karşılığı için verdiği ayraç içi açıklamadan, örneğin, Türkiye Türkçesindeki anlamıyla kullanılıp kullanılmadığı anlaşılamamaktadır. Öz (1997, s. 290) de Özbek Türkçesindeki ikilemeleri incelediği makalesinde, Özbekçede, “bolar

bolmas (gäp) kirär kirmäs” gibi her iki kelimesi de geniş zaman eki almış, birinci kelimenin olumlu ikinci kelimenin olumsuz olduğu ikilemeler kurulabildiğini söyler.

S. Balcı (2007, s. 91-92), *Qartqoca Romanı Esasında Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde Zarf-Fiiller* adlı yüksek lisans tezinde “-r, -ar, -er... -masta (-meste, -basta, -beste, -pasta, -peste)” yapısının Türkiye Türkçesindeki -r ... -maz, -mez yapısının karşılığı olarak zarf-fiil işleviyle Kazak Türkçesinde kullanıldığını söylemektedir. Verilen örneklerin anlam ve işlev bakımından da Türkiye Türkçesindekilerden hiçbir farkı yoktur:

Kazak Türkçesi: “Arbadan *tüser-tüspeste*, keñkildep äcesi de bas saldı.”

Türkiye Türkçesi: “Arabadan *iner inmez*, sesi kesik kesik olmuş annesi de sarıldı.”

S. Balcı, ayrıca bu anlatım kalıbıyla aynı işlev ve anlamda kullanılan “-a, -e sala” yapısının da Kazak Türkçesinde zarf-fiil işlevi gördüğünü söylemektedir.

Alkayış (2009, s. 66), Yeni Uygur Türkçesi ile Türkiye Türkçesi arasındaki aktarma meselelerini incelediği makalesinde, Yeni Uygur Türkçesindeki “-a/-e” ve “-y” zarf-fiil eklerinin, bunun olumsuz karşılığı olan “-may/-mey” zarf-fiil ekiyle birlikte kullanılarak tekrar grubu oluşturduğunu ve tekrar grubunun Türkiye Türkçesine aktarımında “-a/-e” zarf-fiil ekinin yerini, olumlu ve olumsuz geniş zaman eklerinin aldığını belirtir. Alkayış’ın verdiği örnek şu şekildedir:

Yeni Uygur Türkçesi: “Orun körsätti räis vä Adil *oltira oltirmayla* uniñäa:”

Türkiye Türkçesi: “Reis yer gösterdi ve Adil *oturur oturmaz* ona:”

Bu anlatım kalıbı Azeri Türkçesinde de zarf-fiil olarak kullanılmaktadır. *Karşılaştırmalı Türk Lehçeleri Sözlüğü*’nde (1991b, s. 1034) bu zarf-fiilin Azeri Türkçesindeki kullanımı ile ilgili olarak “bahar-bahmaz, gälär-gälmäz” örnekleri verilmiştir.

İlker’in (1997, s. 147) Türkmen Türkçesindeki geniş zaman sıfat-fiilleriyle ilgili verdiği örnekler içerisinde bu anlatım kalıbının dizilişine sahip olanlar da vardır. İlker’in verdiği “bolar bolmaz iş” ve “yarar yaramaz ādam” örnekleri, dizilişin *sıfat* işlevi gördüğünü göstermektedir.

Gagauz Türkçesi Sözlüğü’ünde (1991a, s. 36, 123, 186) “bilir” madde başı içerisinde “iyi bilgi edinmemiş” açıklamasıyla “bilir bilmez”, “ister” madde başı içerisinde “ister istemez” yapısı yer almaktadır. “Olur olmaz” yapısı ise madde başı olarak ve “1) Olur olmaz. 2) Şüpheli” açıklamalarıyla sözlükte yer almaktadır.

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu anlatım kalıbı dizilişi, sadece Türkiye Türkçesinde değil, başka Türk dillerinde de kullanılmaktadır. Ayrıca Eski Anadolu Türkçesinin son dönemleri, Çağatayca gibi tarihî dönemlerde de bu diziliş kullanılmıştır ancak Türkiye Türkçesi dışındaki kullanımlar ile Türkiye Türkçesindeki kullanımlar; yapı, işlev ve anlam olarak her zaman birbirini karşılamamaktadır.

Belirlediğimiz örneklerde, kullanıcılar bu anlatım kalıbının ögeleri arasına bir örnek dışında herhangi bir *noktalama işareti* koymamıştır. Bu örnekte kullanıcı, ögeler arasına *kısa çizgi* koymuştur. Bazı örneklerdeyse kullanıcılar, kalıbın ardına *virgül* koymayı tercih etmiştir:

“Her sorulan suale uzun uzun cevap veriyor, konuşma *kesilir-kesilmez*, öbür yanındakine dönerek küçük bir sualle yenisine başlıyordu.” (AHT-252)

“Candarma gülümseyerek bodrumun kapısını açtı. Kâmil *çıkır çıkmaz*, Hüseyin Bey’in ellerine davrandı.” (KT-101)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Sonraları Altuğ, Doktor Cemile Ceydâ’yı *görür görmez* uğradığı korkunç şaşkınlığa, bu sesin çağrıştırdığı görüntünün sebep olduğunu düşünecektir.” (Aİ-42)

“Zaten biz Sakızağacı kopilleri yangını *duyar duymaz* hemen aşağı Dolapdere’ye doğru koşmuştuk, koşmuştuk değil uçmuştuk.” (CS-160)

“Bunu *öğrenir öğrenmez*, 2773 Altuğ c/11; bir telaş Sağlık ve Güzellik Birimi’ne koşup, Doktor serdar b/ 24’ün ocağına düşüyor.” (Aİ-62)

“Kendisi *gelir gelmez* yapılan bu arama, tarama, cezaevinin gerçek yüzünü göstermek ve dolaylı olarak gözdağı vermek içindi..” (ÇA-139)

“Kendi başıma buyruk değilmişim! Herkes ne dermiş? Yolladığı parayı *alır almaz* hemen hareket etmeliymişim!” (OK-54)

“Daha tekne iskeleye *yanaşır yanaşmaz* tabancasını çekse karşısında kapı gibi duran adamı vuramaz, vurup da tekneyi geriye döndüremez miydi?” (YK-197)

“Hepsi, taşın üstünde beyazlığı hafifçe parlayan yumurtaya bakıyordu. Mavzer patlar patlamaz yumurta dağıldı.” (KT-54)

“Bu adada geceleri ne kadar geç uyursa uyusun daha tanyerleri *ışır ışımaz* uyanıyordu.” (YK-459)

“Kolay değil! Cihan Padişahı’nın önünde smava girilecek. Seni şimdi, huzurunda Ebülhüda’ya koyuverdi öyle ya! Kazandın, ne iyi! Yüz altın bahşişin var. Beğendiremedin mi, kelle gider. ‘Gözüm görmesin! Kaldırın pisi...’ *der demez*, yağlı cellat kemendi hazır... O zaman İstanbul denizinden her hafta bir hoca leşi çıkarırlardı.” (KT-374)

“Meltem: (Mutfak kapısına doğru yönelir.) En iyisi çay yapalım.

Aydın: (*işitilir işitilmez*) Gitme...

Meltem: Ne dedin?" (AA-115)

2.3.1.5.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbı, daha önce de belirtildiği gibi (bk. 2.3.1.5.), birçok bilim adamınca *ikileme* sayılmaktadır. Kalıbın, ikileme sayılabilmesini destekleyen özellikleri olduğu gibi, ikilemeden ayrılan özellikleri de bulunmaktadır. Bir yapının ikileme olması için sahip olması gereken özelliklerden (bk. 1.3.4.); anlamca ilişkili iki sözcükten meydana gelme, ikilemedeki her sözcüğün, sözcük türünün aynı olması ve aynı cümle ögesinin parçası olması gibi bazılarını, ele aldığımız kalıp taşımaktadır. Buna karşın ikilemelerin genelinde söz konusu olan *anlamı belirtmek, pekiştirmek, güçlendirmek, abartmak, çoğaltmak, kolaylaştırmak* (Hatiboğlu, 1971, s. 55-57), *söze süreklilik katmak* (M. Özkan, 2004, s. 2301) işlevlerinin dışında farklı bir anlamı açığa çıkarması (bk. 2.3.1.5.3.), Erdem'in (2005, s. 190) belirlediği ikileme ölçütlerine aykırı olarak yapıyı oluşturan sözcüklerin farklı ekler alması ve oluşumun uzun bir süre alması ve sözlükte madde başı olabilme niteliği taşıma gibi özellikleri olmaması nedeniyle yapı, *ikileme* olmaktan uzaklaşmaktadır.

Bu kalıbın örneklerinin çoğu, içinde bulunduğu *cümlenin* ya da özellikle *sıfat-fiil* ve *ad-fiil* olmak üzere bir *fiilimsi öbeğinin zaman bildiren zarf tümleci* görevindedir:

"Bütün gün boyunca kadını hiç düşünmemişti. Fakat karanlıkta bahçeden *girer girmez* onu **hatırladı**." (AHT-163)

"Kâğıdı *alır almaz okuyacağını* sanmıştı." (YA-61)

"Oysa çok kibar bir adamdır. Kapıdan *girer girmez*, daha selam bile vermeden 'Tuh, rezil olduk...' diye **dövünmesine** pek şaşım." (AN-137)

"Tepedeki evi, bakkal dükkânını *geçer geçmez*, dönemeci döndü mü **görünmeye başlayınca** yokuş daha tatlılaşır, yolun gerisini yürümek kolaylaşır." (SKA-24)

Kalıbın anlamsal işlevi gereği, kalıbın içinde bulunduğu cümlenin yüklem isim soylu olması pek mümkün değildir. Bununla birlikte sadece üç örnekte kalıp, yüklemi ek fiille çekimlenmiş *ad* olan cümlenin zaman bildiren *zarf tümleci* durumundadır:

"Sabahleyin *uyanır uyanmaz aklımda idin*." (SFA-39)

Kalıbın sabit ekleri, kalıp zaman zarfı olduğunda zarf-fiil görünümü kazandığı için, anlatım kalıbı, varsa önündeki unsurlarla birlikte, aynı zamanda *zarf-fiil öbeği* de

sayılabilmektedir. Bu öbeğin öznesi ile öbeğin içinde bulunduğu cümlenin veya başka bir fiilimsi öbeğinin *öznesi* aynı olabildiği gibi farklı da olabilmektedir. Bu durum, *-r / -°r / -Ar ... -mAz* sabit eklerinin tam bir donmaya bağlı işlev değişimi yaşadığını da kanıtlamaktadır:

“Ve ilk defa ayağımızı *atar atmaz*, ne kadar **şaşırmıştık**.” (Özne ortaklığı / AHT-219)

“Kaynanam sabah gazetesini eline *alır almaz*, ölüm haberlerine **bakar**.” (Özne ortaklığı / AHT-261)

“Ev sahiplerinin yardımıyla içeriye girdim ve sedire uzandım. Başımı yastığa *koyar koymaz* gözlerim **kapandı**.” (Özne farklılığı / AHT-58)

“Nitekim Shakespeare II. Richard’a Lord Mowbray’in sürgün yargısını *söyletir söyletmez*, Lord anlatılmaz bir üzüntüye **kapılır**.” (Özne farklılığı / NU-16)

Ancak kalıbın sabit eklerinin *zarf-fiil* eki sayılabilmesi, bize göre tartışmalıdır. Kalıbın kip eki işlevini yitirmiş sabit eklerinin, zaman zarfı üretmek için hemen her fiile getirilebilmesi; kalıp zaman zarfı olduğunda, kalıbın bir *yan cümle* gibi önüne başka ögeler alabilmesi, kalıbın öznesi ile öbeğin içinde bulunduğu cümlenin veya başka bir fiilimsi öbeğinin *öznesinin* aynı veya farklı olabilmesi ve sabit eklerin üzerine herhangi bir çekim eki getirilememesi; kalıbın sabit eklerini, aslında zarf-fiil eki olmayan, işlevi gereği zarf-fiil sayılan *-DığIndA*, *-AcAğInA*, *-AsIyA*, *-DIkçA* gibi sıfat-fiillerle kurulmuş birleşik zarf-fiil eklerine yakınlaştırmakta buna karşın kalıbın sabit eklerinin, bazı dizilişlerde *sıfat-fiil* veya asıl işlevi olan *gz.* kipi eki işlevi görebilmesi, mutlaka iki ögeden meydana gelmesi ve bu ögelerden mutlaka, öndekine *gz.* kipinin olumluluk bildiren ekinin, sondakine de *gz.* kipinin olumsuzluk bildiren ekinin getirilmesi; kalıbın sabit eklerinin birleşik zarf-fiil eki sayılabilmesini zorlaştırmaktadır.

İki ögeden oluşması zorunlu olduğu için kalıbın bir sözcük öbeği kabul edilmesi şarttır. Bize göre incelediğimiz yapı için, sözcük öbeği olması açısından yeni bir terim türetilmesi düşünülebilir. Kalıbı oluşturan ögelerin yapı açısından temel birliktelik sağlayıcısı *yineleme* olduğu için, incelediğimiz yapıya, tartışmaya açık olmak üzere *yineleme öbeği* denilebileceği kanaatindeyiz. Kalıp, söz dizimi çözümlemelerinde öncelikle kuruluşu açısından *yineleme öbeği*; ardından içinde bulunduğu cümledeki veya başka bir sözcük öbeği içindeki işlevine göre, zaman zarfıysa *zarf-fiil işlevli yineleme öbeği* ya da doğrudan *zarf-fiil öbeği*, sıfat veya adlaşmış sıfat durumundaysa *sıfat-fiil işlevli yineleme öbeği* ya da doğrudan *sıfat-fiil öbeği* sayılmalıdır:

“Gider gitmez seni Galatasaray’a vereceğim...” (AHT-117)

zarf-fiil işlevli yineleme öbeği ya da zarf-fiil öbeği

“Yokuşu tırmanmaya başlar başlamaz paltomu çıkardım.” (SKA-54)

zarf-fiil işlevli yineleme öbeği ya da zarf-fiil öbeği

“Bütün bu tahavvüller ve karışık menfaatlerin, siyasetlerin çarpışmasından Aliye, biraz görünür görünmez bir rahata erişti.” (HEA-132)

sıfat-fiil işlevli yineleme öbeği ya da sıfat-fiil öbeği

“Karısı huyunu biliyordu kocasının, bunaldığını da anlamıştı.

Eğilerek, duyulur duyulmaz bir sesle: ‘Kalkalım artık istersen,’ dedi.” (SKA-237)

sıfat-fiil işlevli yineleme öbeği ya da sıfat-fiil öbeği

Yukarıdaki son iki örnek gibi, kalıbın *niteleme sıfatı* olduğu çok az örnek belirlenmiştir. Taranan kitaplarda belirlenen bu örneklerdeki *duyul-*, *görün-*, *işitil-*, *ol-* gibi değişken fiillerin tamamı *geçişsizdir*, *ol-* dışındaki fiiller, geçişli iken çatı ekiyle geçişsiz olmuştur. Yine bu fiillerden *duyul-* ve *işitil-* fiilleri edilgen çatılı fiil, *ol-* fiili ise etken çatılı olup kendiliğinden meydana gelme bildiren bir *oluş* fiilidir. *Görün-* fiili ise dönüşlü çatı özelliğine sahip olmakla birlikte belirlediğimiz örneklerde hep cansız isim soylu ögelerin sıfatı durumundaki örneklerde yer alarak edilgen çatılı bir özellik taşımaktadır. Kısacası kalıbın *sıfat* görevi üstlendiği örneklerde, yapan durumunda belli bir özne tercih edilmemektedir. Söz konusu örneklerdeki fiillerden üçünün (*duyul-*, *görün-*, *işitil*) *duyu* fiili olması da dikkat çekicidir.

İçinde incelediğimiz kalıp bulunan cümlelerin söz dizimi çözümlenmelerini şu şekilde örneklendirebiliriz:

“Bu satırlar biter bitmez (zt.) onun evle olan ilgisi (ö.) de (bt) biterdi (y.)” (AHT-283)

“(gizli ö. O) yatar yatmaz (zt.) uyudu (y.)” (YK-130)

“Müge ahizeyi aldı, almasına da; tedirginliği, yüzünde asılı duruyordu; (gizli ö. O) numarayı tuşladığı sırada (zt.), duyulur duyulmaz bir sesle (zt.), dedi (y.) ki:” (Aİ-127)

Bilir bilmez (Aksoy, 1988, s. 640), *duyulur duyulmaz* (Sözer, 2001, s. 111), *görünür görünmez* (Eyüboğlu (1975, s. 205), *ister istemez* (Aksoy, s. 884), *olur olmaz* (Aksoy, s. 986) yapıları; farklı işlevler üstlenerek anlamlar kazanarak deyimleşmiş örneklerdir. Bu örneklerden *ister istemez* (Türkçe Sözlük, 2005, s. 987) ve *olur olmaz* (Türkçe Sözlük, s. 1500), kavram adı oldukları düşünülerek Türkçe Sözlük’te madde başı yapılmıştır. Bu iki örnek, TDK’nin *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*’nde (<http://tdkterim.gov.tr>) de yer almamaktadır. Aynı sözlükte *bilir bilmez*, *duyulur*

duyulmaz yapıları deyim sayılmıştır. *Bilir bilmez ve ister istemez* için *deyim* diyen Aksoy (s. 506-507), bu deyimlerin “Bilir de olsa bilmez de” ve “İster olarak da istemez olarak da” ifadelerinin eksilteli kullanımları olduğunu belirtir.

Bu anlatım kalıbının bir örneği olan *der demez* yapısı, Püsküllüoğlu’nun (1998, s. 269) deyim sözlüğünde bulunmaktadır. Aynı yapı Türkçe Sözlük’te (2005, s. 492) *de-*madde başı içerisinde “hemen, o sırada” anlamı verdiği belirtilerek yer almaktadır. Bu yapı, TDK’nin deyim sözlüğünde yer almadığına göre, kalıplaşmış bir yapı gibi düşünülerek Türkçe Sözlük’e alınmıştır. Püsküllüoğlu’nun yapıyı deyim sayması ise bizzat doğru değildir. *Der demez* yapısı bu hâliyle sıradan bir kalıp örneği olduğu için *deyim* sayılmamalıdır.

2.3.1.5.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny’ye (1941, s. 968-971) göre incelediğimiz yapı, değişik örneklerde muhayyerlik” (seçmelilik), “kararsızlık” ve zarf-fiil işleviyle “ardınlama (takibiye)” bildirebilmektedir.

Németh’e (1962, s. 105) göre bu “fiil biçimi”, İngilizcedeki “as soon as, immediately after” yani “hemen, derhal, akabinde” anlamında kullanılmaktadır.

Lewis (1967, s. 182) ve Underhill’e (1987, s. 390) göre de bu kalıp, “as soon as”’in karşılığıdır.

Gencan’a (1971, s. 327-328) göre incelediğimiz kalıp, kendisinden sonra gelen fiilin ya da fiilimsinin hemen kendisinin ardı sıra yapıldığını, yapılacağını gösteren bir “artçıl ulaç” olup, bu ulaçtan sonra “çabuk, hemen, birdenbire” zarflarından biri gelince fiilin daha çabuk yapıldığı anlatılır.

Banguoğlu (2000, s. 577), kalıbın “derhal izleme” anlatımı sağladığını söylemektedir.

Korkmaz’a (2003, s. 1036) göre kalıp, asıl fiilin gösterdiği hareketin gerçekleşmesine *zamanda çabukluk* ifadesini katmaktadır.

D. Aksan’a (2005, s. 210) göre bu “anlatım biçimi”yle Türkçede iki olayın arada süre kalmadan, art arda gerçekleştiği dile getirilmektedir.

Erkman Akerson (1991, s. 87), bu kalıbın “zaman açısından hemen bir sonuç alınacağını göstermek” işlevini yerine getirdiğini belirtir.

Y. Aksan’a (2001, s. 115-122) göre bu anlatımda, temel cümledeki fiilin gerçekleşme zamanının, yan cümlede sunulan fiilin hemen ardından ona ardışık olarak yapıldığı ifade edilmekte ve bu anlatım, zaman açısından “artçılık” göstermektedir.

Göksel ve Kerslake'e (2005, s. 416) göre bir *zarf-fiil* yapısı olan incelediğimiz kalıp, İngilizcedeki *hemen, derhal, bir an önce* anlamına gelen “as soon as” sözüne karşılık gelmektedir.

Deniz Yılmaz'a (2009, s. 127-128) göre (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbı, “Şapkamı kaptığım gibi sokağa fırladım” cümlesindeki gibi kullanımlarıyla bir zarf-fiil şekli saydığı “-DİĞİ gibi” yapısıyla eş anlamlıdır ve “tamlanan eylemin, belirteçleştirilmiş eylemden hemen sonra gerçekleştiğini bildiren taksis (bk .s. ?) zaman belirteci anlamına sahip”tir.

Bize göre incelediğimiz kalıp zaman zarfı görevinde olduğunda, kılınışları farklı değişken fiillere sahip aşağıdaki örnekler gibi, bağlı olduğu ana cümle ya da fiilimsi öbeği ile ilişkisi açısından *an derecesinde zamanda yakınlık* anlamsal işlevi sağlamaktadır:

“Manzume *biter bitmez* bir köşeye çekildi ve kahvecinin masaların etrafında gezdirdiği tablanın dolmasını bekledi.” (AHT-84)

“Demek ki yalana *başlar başlamaz* ona kendimi tanıtmaya muvaffak olmuşum,” (RNG-43)

“Beş on adım *yürür yürümez* kaşkolümün fazla geldiğini anladım, gevşettim.” (SKA-52)

“O yıl bahçedeki bütün portakalları, alaca *düşer düşmez, sararır sararmaz* yemeğe başladı.” (YK-37)

“Bunu *düşünür düşünmez* de kocam canlandı gözümün önünde:” (FH-48)

Anlamsal işlevleri açısından, yukarıdaki kalıp örneklerinin tamamı için şu açıklama yapılabilir: Kalıbın değişken fiilinin gerçekleşme zamanı ile kalıbın, zarf görevi üstlendiği ana cümlenin yüklemine ya da fiilimsinin gerçekleşme zamanı adeta birbirine yapışmıştır. Kalıbın değişken fiilinin gerçekleşmesinin hemen ardından, ana cümlenin yüklemine ya da fiilimsinin gerçekleşmesi söz konusudur. Kalıp, bağlı olduğu ana cümlenin ya da fiilimsinin *şartı* gibidir. Bağlı olunan ana cümlenin yüklemine ya da fiilimsinin gerçekleşmesi için, önce kalıbın değişken fiilinin gerçekleşmesi gerekmektedir. Tersinden ifade edersek bağlı olunan ana cümlenin yüklemine ya da fiilimsinin gerçekleşmesinin nedeni, kalıbın değişken fiilinin gerçekleşmesidir.

Kalıbın değişken fiilinin gerçekleşme anıyla ana cümlenin yüklemine ya da fiilimsinin gerçekleşme anı o kadar yakındır ki *bütünleşmiş* gibidir. Kalıbın öğeleri

arasındaki zamansal ilişki de bu durumla ilgilidir. Kalıbın değişken fiilin gerçekleşme anı aslında *belli belirsizdir*. Örneğin yukarıdaki ilk örnekte gerçekleşme anı, devam etmekle bitmek arası, devam etmekten bitmeye geçişi ifade eden bir andır. İkinci örnekte gerçekleşme anı, başlamamakla başlamak arası, başlamamaktan başlamaya geçişi ifade eden bir andır. Yukarıdaki üçüncü metinde yer alan *sararır sararmaz* örneğindeyse gerçekleşme anı, değişken fiilin kılınışı dolayısıyla genişlemiş olup, sararmaya devam etmekle sararmanın tamamlanması arası, sararmanın devam etmesinden sararmanın tamamlanmasına geçişi ifade eden andır. İşte tam bu geçiş anlarında, kalıbın bağlı olduğu ana cümlelerin yüklemi ya da fiilimsi de gerçekleşmekte, bir tür zamansal eşitlenme meydana gelmektedir.

Kalıbın sabit eklerinin *sıfat-fiil* olduğu sınırlı sayıdaki örnekte de aslında değişken fiilin anlamının gerçekleşme derecesinin hafifletilmesi sağlanmıştır. Örneğin aşağıdaki ilk metinde yer alan *duyulur duyulmaz* kalıbı, anlamsal işlevi açısından şöyle yorumlanabilir: Kalıbın sıfatı olduğu ad olan *ses*, duyulmaktadır ancak bu, tam anlamıyla bir duyulma durumu değildir, çok zayıftır. Hatta sesin duyulur olup olmadığı bile neredeyse belli değildir:

“ ‘Çayı koyayım mı artık?’ ‘Evet. Evet,’ diye yanıt verdi, *duyulur duyulmaz* bir sesle.” (SKA-151)

“Bütün bu tahavvüller ve karışık menfaatlerin, siyasetlerin çarpışmasından Aliye, biraz *görünür görünmez* bir rahata erişti.” (HEA-132)

“Süt iyice kaynatılır ve şeker koyularak iyice karıştırılır. Süt el *yakar yakmaz* hale gelince güllaç yufkaları genişliğinde bir tepside serme işlemine başlanır.” (<http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 16.08.2009)

2.3.1.5.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “ ‘Bunlara ot diyenin ben dininden şüphe ederim! Allah belanızı versin!’ dedi. Bir başkası, ‘Durun uşak’ dedi. ‘*Yarar, yaramaz* demeye, bizim yetkimiz yoktur. Bizim yetkimiz, bundan örnek alıp gitmektir’ dedi.” (KT-308)

2. “Yönü, amacı, kapsamı, başarısı ne olursa olsun, insanın yürüdüğü *görünür-görünmez* tüm yollar dilden geçer” (NU-7)

Deny (1941, s. 636, 968) ve Korkmaz’ın (2003, s. 1091-1093) da belirttiği gibi eş değerli olan kelime ve kelime gruplarının bağlaçsız olarak yan yana getirilmesi, Eski Türkçe Dönemi’nden beri, Türkçenin bağlaç ihtiyacını karşılama yollarından birisi olmuştur. Bu bağlamda, yukarıdaki metinlerde geçen eğik yazılı Sözcükler, bu anlatım

kalıbının örnekleri değildir çünkü söz konusu yapılarla incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevleri sağlanamamakta; ilk yapı, *veya* bağlacı gibi *seçmelilik*, ikinci yapı *hem ... hem* bağlacı gibi *birliktelik* işlevi sağlamaktadır. Ayrıca incelediğimiz kalıptan farkı olarak bu yapılardan ilkinin *yaradı, yaramadı* ve *yarasın, yaramasın* örneklerinde olduğu gibi farklı kiplerle çekimi, ikinci yapının da *görünecek-görünmeyecek* örneğinde olduğu gibi farklı sıfat-fiil eki alabilmesi mümkündür.

2.3.1.6. *aldı alacak vb.*

(f. + -D°) + (aynı f. + -AcAk ~ -yor ~ -r / -°r / -Ar)

İki bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümünde *bgz.* kipiyle çekimli bir fiil, ikinci bölümünde ise aynı fiilin *glz., şz.* ya da *gz* kipiyle çekimli ya da -AcAk sıfat-fiil eki almış biçimi bulunmaktadır:

“Fatih Sultan Mehmet Köprüsü’nün ışıkları, *yandı yanacak*; kızıla boyanmış akşam martıları, *çığlık çığığa, köprüden aşağıya dökülüüyor;*” (Aİ-232)

“İşte, bizim bahçemiz! Sağ yanda *kurudu kuruyacak* bir ayva ağacı. Ötede bir kuyu.” (EC-25)

“Kısacası, Akhisar haftalardır eline geçirdiği ilk iki sıradan veda ederek 5. sıraya geriledi. Doğrudan Süper Lig’e çıkma şansı sıkıntıya girdi. Tren *kaçtı kaçıyor*. Bilmem, aynı fırsat bir daha gelir mi?” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Yorgunsun, uzaklardan gelmen,

Yitirmişsin nen varsa birer birer.

Bir sağlık, bir sevinç, bir umut

Onlar da nerdeyse *gitti, gider.*” (CK-192)

Hatiboğlu (1971, s. 33, 99), *İkileme* adlı kitabında *düştü düşecek, oldu olacak* örnekleri için “eylemden ikileme” ifadesini kullanmaktadır. Yine eserinin ikileme dizini bölümünde “*gitti gider*” biçimi de bulunmaktadır.

Dizdaroğlu (1976, s. 16) incelediğimiz kalıbı iki sözcüklü yüklem örneği olarak kabul etmektedir. Ona göre yüklemi iki fiilden oluşan kimi cümleler, “bir duruma yaklaşma” ve “olasılık” anlamı verirler. Bu, bildirme kiplerindeki iki ayrı zamanlı fiilin üçüncü teklik kişilerinin bir arada kullanılmasıyla sağlanır: “Baktık, Ali Şahin çardağa *yaklaştı yaklaşıp*. (Necati Cumalı) / Hava nerdeyse *çevirdi çevirecek*. (Demirtaş Ceyhun) / O da şurasında iki yıla *vardı varıyordu* iç rahatı. (Füruzan)” Araştırmacı değişik yazarlardan verdiği bu örneklerle, bizim kalıp formülünde belirttiğimiz her sabit kip ekli kalıp dizilişini de örneklendirmiş olmaktadır.

Ediskun (1999, s. 234, 236), bu anlatım kalıbının örneklerine *fiil + yardımcı fiil* biçimindeki birleşik fiilleri anlatırken değinmektedir. Araştırmacı, bir fiilin *bgz.* kipinin üçüncü teklik kişisi ile *gz.* ya da *şz.* kipinin üçüncü teklik kişisinin yinelenmesi sonucunda, *yaklaşma* fiilinin anlamına yakın sözler elde edilebildiğini söyler ve bu açıklaması için “öldü ölecek, gitti gidecek, gitti gidiyor, ha gitti ha gidiyor” örneklerini verir. Ona göre bu yapılarıdaki fiilin gerçekleşmesi mümkündür ancak yaklaşma bildiren birleşik fiillerde fiilin gerçekleşme imkânı yoktur. Ediskun, bu kalıbın, ikinci kısmındaki fiili *gz.* kipiyle çekimli biçimini ise, “sürerlik bildiren birleşik fiil” sayar ve bu açıklaması için de “Kuş **uçtu uçar – gitti gider**” örneklerini verir.

Koç (1996, s. 226, 369, 461, 505), Hatiboğlu gibi bu anlatım kalıbının örneklerini “ikileme” saymaktadır. Ona göre iki fiilden oluşan bu tür ikilemeler hem yargı bildirir hem de zarf işlevi görür. Koç’un örneği şu şekildedir: “Güneş **doğdu doğacak** köye ulaştık.”. Araştırmacı, bu kalıbın örnekleri için, kitabının başka bir bölümünde “aynı eylemin değişik kipiyle pekiştirilmiş yüklem” demektedir. Koç ayrıca, Ediskun gibi bu yapının “yaklaşma görünüşü”ne sahip olduğu görüşündedir. Araştırmacıya göre, kalıbın deyimleşmiş bir örneği olan “oldu olacak” yapısı ise, yargı bildirmeyip zarf olan, kökteş fiillerle kurulmuş bir “ikileme” örneğidir.

Korkmaz’a (2003, s. 837) göre “geldi gelecek, gitti gidecek, oldu olacak, öldü ölecek” örnekleri, “ikili tasvir fiili kalıbı”dır. Bu örnekler, bir oluşun gerçekleşmeye çok yaklaştığını gösteren bir özellik taşırlar ve “düşeyaz-, öleyaz-” gibi tasvir fiillerine benzeseler de bunlardan farklı olarak oluşun en kısa zamanda gerçekleşeceğini ifade ederler.

D. Aksan (2005, s. 207, 210), bu yapının, bir olayın çok yakında gerçekleşeceği konusunda güçlü olasılığı ortaya koyan, böylece zaman açısından sınırlama anlatımı sağlayan bir “anlatım kalıbı / biçimi” olduğunu belirtir. Ona göre bu yapıda dikkati çeken, fiilin yalnızca üçüncü teklik kişisinin bu sınırlama anlatımında kullanılmasıdır. Kimi zaman ise, bağlaç görevi de gören *ha* ünlemi de bu anlatımda görev alabilmektedir: “Tren *ha* geldi *ha* gelecek.”

Gülensoy’a (1998, s. 253) göre incelediğimiz anlatım kalıbı, aynı kökten iki çekimli fiilin olumlu ve olumsuz biçimlerinin “ikileme” kurmasıyla oluşan ve temel cümleye “hemen, derhal, o anda” kavramları veren yan cümledir: “Tren **kalktı kalkacak**, biz evden çıkamadık.”

Demircan’a (1990, s. 75, 85) göre bu anlatım kalıbı, “ilişkisel, ayrı son eklerle kurulan ikilemeler”dendir.

Y. Aksan'a (2001, s. 115-122) göre ele aldığımız anlatım kalıbı “zamanda yakınlık” bildiren bir tür “ikileme”dir ve bu ikilemede “-DI...Iyor, -DI...EcEk, -DI... Ir” zaman-görünüş ekleriyle yinelenen fiiller, çok kısa süre içinde fiilin anlattığı olayın başlangıç ya da sonuna ulaşılacağını belirtir. Y. Aksan ayrıca, “-DI...Iyor” yapısının geleceğe ilişkin yargı oluştururken planlanmış, olması kesin olaylar için; “-DI... Ir” yapısının bir kesinlik ve planlama taşımayan olaylar için; “-DI...EcEk” yapısının da her iki durum için de kullanıldığını söyler.

Araştırmacının değindiği diğer bir nokta da, kalıpta yer alan fiillerin kılışlarıdır. Buna göre “-DI...EcEk” yapısı, kılış yönünden fiili üzerinde bir sınırlama yapmazken, “-DI...Iyor”, geleceğe ilişkin olgusalılık takvime bağlı zaman anlatımı ile söz konusu olduğunda kullanılabilmekte; “-DI... Ir” yapısı ise, belirli durumlarda *git-*, *gir-*, *kal-* gibi çok belirli fiillerle çok ender olarak kullanılmaktadır. Y. Aksan, kalıbın ilk bölümündeki *bgz.* kip ekini de değerlendirerek, bu ekin beklenen bir olayın gerçekleşmesinin başlangıç noktasının farkına varılmasını göstermesi nedeniyle kalıpta yer aldığını söylemektedir.

Kahraman (2004, s. 114-115), Çağdaş Türkiye Türkçesinde, bilindik sürerlik anlamı veren yardımcı fiillerin dışında, “sürerlik” anlamı taşıyan fiil çekimleri bulunduğunu söyler ve “gitti gider, kaçtı kaçır” gibi yapıları, bu çekimlerin birinin örnekleri olarak verir. Araştırmacıya göre geldi gelecek, uçtu uçacak” gibi yapılar da “yaklaşma” bildirir.

Türkçe Sözlük'te (2005, s. 39) “ağlamak” maddesi içerisinde “ağladı ağlayacak” yapısının “ağlamak üzere olan” anlamına geldiği belirtilmektedir. “Gitmek” maddesinde de (s. 765) “gitti gider” sözü için “söz konusu olan şeyin bir daha gelmeyeceğini, ele geçmeyeceğini” anlattığı söylenir. “ha ... ha ...” yapısı Türkçe Sözlük'te (2005, s. 829) madde başıdır. Sözlük'e göre bu “bağlaç”, “Ha koptu ha kopacak. Ha geldi, ha gelecek.” gibi örneklerde “neredeysen, hemen yakında” anlamını vermektedir.

Akçataş'a (2005, s. 38) göre “...-DI...-AcAk” dizilişi “yakın gelecek”, “ha... -DI, ha... -AcAk” dizilişi ise “çok yakın gelecek” anlamı veren yapılardır. Araştırmacı, bu yapılardan ilkinin sadece teklik üçüncü kişiyle kullanıldığını ve gerçekleşmek üzere olan, gerçekleşmesine az bir süre kalan fiillerin zamanını gösterme işlevini yerine getirdiğini; ikincisinin ise, “Dı ve “AcAk” eklerinin bağlı olduğu fiillerin öncelerine “ha bağlacı”nın gelişiyle oluşmuş ve daha yakın bir gelecek zaman anlamı veren bir yapı olduğunu belirtir.

Bilgin'e (2006, s. 521) göre incelediğimiz kalıp, yinelenen bir eylemin birincisi *bgz.*, ikincisi *şz.* ya da *glz.* kipiyle çekimlenmesiyle kurulan ve yüklemnin gerçekleşmesine az kaldığını anlatan bir cümle türüdür.

Akyalçın (2007, s. 300, 485, 601), “gitti gider”, “gitti gidiyor”, “öldü ölecek” ve “uçtu uçacak” yapılarının “ikileme” olduğu görüşündedir.

Özkan ve Sevinçli'ye (2008, s. 74) göre “-**di** **acak**, -**di** **ecek**” yapısı bir *kalıptır* ve zarf-fiil gibi değerlendirilir ancak bu açıklamaları için verdikleri örnekler zarf-fiil işlevi taşımamaktadır: “Güneş battı batacak, gömleğin düğmesi koptu kopacak.”

Savran'a (2010, s. 502) göre incelediğimiz yapı, Türkçenin tasvir gücünü yansıtan, “özel fiil kalıbı” şeklinde ortaya çıkmış bir “ikileme” örneğidir.

2.3.1.6.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın sabit öğelerinin ilki, kalıpta ilk bölümde yer alan değişken fiilin aldığı *bgz.* kip ekidir. Taranan kitaplarda belirlenen 90 örneğin 82'sinde, ilk bölümdeki değişken fiil *bgz.* kipiyle çekimlidir. Bir örnekte ise *bgz.* kip ekinin yerini *öğz.* kip eki almıştır ve bu durum kalıbın anlamsal işlevini zayıflatsa da ortadan kaldırmamaktadır ancak kalıbın ilk bölümündeki fiilin *öğz.* ile çekimlenmesi, *öğz.* kipinin *rivayet* bildirmesi ve *kesinlik* ifadesinden uzak olması dolayısıyla bu kalıp için pek mümkün görünmemektedir:

“Çaydanlığı su kabının üstüne koydu; şekerlikle bardakları masaya bıraktı. Bir düzen, sihirli bir düzen içindeydi hareketleri, müziğin henüz sustuğu anda, sessizlikte, hayranlıktan artık solumayan seyirci topluluğunun karşısında, parmaklarının ucunda, ayağı yerden *kesilecek* yürüten, bir balerininki gibi tıpkı.” (SKA-150)

Kalıbın diğer sabit öğeleri, ikinci bölümdeki değişken fiilin aldığı *glz.*, *şz.* ya da *gz.* kip ekleri ya da -*AcAk* sıfat-fiil ekidir. İkinci bölümdeki değişken fiil, toplam 90 örneğin 76'ında *glz.*, 6'sında *gz.*, 3'ünde *şz.* kip ekini, 4 örnekte de -*AcAk* sıfat-fiil ekini almıştır. Kalıp, çok açık biçimde çoğunlukla ikinci bölümündeki değişken fiili *glz.* kipiyle çekimli olarak kurulmaktadır.

Kalıpta kişi durum olarak da tercih edilen çoğunlukla *üçüncü teklik* kişidir. Taranan kitaplarda belirlenen örneklerin sadece üçünde değişken fiil *üçüncü teklik* kişi durumunda değildir ancak İnternet'te yapılan taramalarda, çok sık karşılaşılan bir durum olmasa da ikinci bölümdeki değişken fiilin *glz.* ya da *şz.* kipiyle çekimli olduğunda tüm kişilerle çekimlenebildiğini gösteren örnekler belirlenmiştir:

“Dedim ki saraydan gelirim ben. Sarayı da aynı yılgi içinde bıraktım. Onlar da bugünü, yarımı beklerler. Alemdar azgınının yumruğunu beklerler.. *Ha* indi ha inecek diye. Nerede görülmüş bu? Kıyamet *geldim geliyorum* diyor da kımıldıyan yok.” (OA-66)

“Şu an Erdi ile ilişkim çok sağlam. Benim en yakın arkadaşım o. Geçenlerde çok moralim bozuktu, sokakta tek başıma yürüyorum. *Ağladım ağlayacağım...* Hemen Erdi’yi aradım. Atladı geldi. Dertleştik.” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“canım belirtiler aynı adet olacakmışın gibi oluyor. Sanki adet *oldun olacaksın* gibi oluyor yani bende öyle oldu.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2011)

“ben de herkes kadar sevindim bu programa hayatımda ilk defa şansıma bu kadar güvendim artık *geldiniz geleceksiniz* diye bekliyorum size bol başarılar diliyorum” (<http://www.internetsokagi.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2011)

İncelediğimiz yapının ilk bölümündeki kalıplaşma o kadar sıkıdır ki bazen, ikinci bölümdeki değişken fiil *üçüncü teklik kişi dışında* bir kişi durumunda olduğunda bile, ilk bölümdeki değişken fiil *üçüncü teklik* kişi durumunu koruyabilmektedir ve bu durum, kalıba bir zarar vermemektedir:

“Dün ilk goller gelince yukardaki Galatasaylı komşum nerdeyse davul zurna eşliğinde bayram ediyordu. Üzüldüm önce elim kalbimde maça bakıyorum. *Gitti gideceğim* yani.. Ama istediğim sonuç gerçekleştiğinde öyle mutlu oldumki.” (<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2011)

“Yeni doblo Combi 2010 almak üzereyim. Fakat Tofaşın bu kasayı beğenmediğini yeni yılda kasaya değiştireceğini duydum fikri olan var mıdır? Bu gün son karar artık *aldı alacağız*. Fikrin olandan rica ediyoruz.” (<http://www.tuning53.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2011)

“Biz burada sizin buluşup, fotoğrafınızı göndermenizi bekliyoruz, siz ise yine köprüleri *attı atacaksınız*. Bir araya gelmiyecekseniz, söyleyin de bilelim bari.” (<http://www.alternatiforum.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2011)

“Sefer Ekşi, büyük kongre yerine Bodrum’daki otele gidince, DP Kocaeli teşkilatları uçurumun eşiğine geldi. *İstifa etti-edecekler*. Sorunun kaynağı kim?” (<http://www.demokratkocaeli.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2011)

Taranan kitaplarda belirlenen, ikinci bölümündeki değişken fiili, 14 örnekte *glz.* ve 2 örnekte *şz.* kipiyle çekimli ve çoğunlukla *üçüncü teklik* kişi durumunda olan toplam 16 örnekte, kalıp bölümlerinin başına *ha* sözcüğü getirilerek kalıp genişletilmiştir. Böylece kalıp, *ha ... ha bağlacıyla* oluşturulmuş bir bağlama öbeğine benzer bir görünüm kazanmaktadır. Nitekim Banguoğlu (2000, s. 402) da “*ha* düştü, *ha* düşecek.” örneğindeki *ha*’ların bağlaç olduğu görüşündedir ancak *ha* sözcüğü, bu

dizilişte, tekrarlı bağlaç olarak kullanıldığı *ha ben ha o* örneğindeki gibi *eşitlik* anlamı vermemekte, farklı metin bağlamlarına göre *zarf* ve *edat* olarak düşünülebilmekle beraber, bize göre, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi ağırlıklı olarak *dikkat çekmek* işlevini sağlayan bir *ünlem* görevindedir:

“Her akşam bir sinema koltuğunda uyumaya geldiğine göre, dünyada tek yaşayanlardandı. Böyle olduğu da su götürmez. Neden tekti? *Ha evlendim, ha evleneceğim* derken vakti geçmiş, bu arada da ihtiyar anası göçmüş gitmiş, onu bir başına mı koymuştu?” (SKA-188)

“Gel zaman, git zaman, filiz büyümüş, fidan olmuş; bu fidan da serilip serpilip koskoca bir ağaç olmuş; derken bir bahar, çiçek çiçek bezenip, yaprak yaprak salınmaya başlamış. Bir de bakmış ki, ne görsün; ta tepesinde bir elma... *Ha düştüm, ha düşünüyorum*, diyor. Elma da ne elma ya” (ECG-14)

“Düşünüyorum. Kolay değil oğlum, eski bina... Saçaklara kargalar yuva yaptı. Bakacak edecek takatim yok benim. Balkonlar *ha çöktü, ha çökecek..* Vergisi ise ödenecek gibi değil..” (ÇA-91)

“Şu halde Sırat Köprüsü geçilecek... Açıkça: ‘Sıkı dur! Ayakların yerden *ha kesildi, ha kesilecek...*’ demeye gelir bu laf...” (KT-375)

“Gittikçe, Emin adımlarını açıyordu. Söylendi: ‘— Beni saat aldattı, dedi, kurmağa unutmuşum. Ey, ben düdüğü sesi işitir gibi oldum, posta geçmiş olmasın’ Süleyman Efendi’nin ağzı açık, hızlı hızlı soluyor, gözleri bulanmış hiçbir şey görmüyor, hiçbir şey düşünmüyor, yürüyor... *Ha yaklaştılar, ha yaklaşıyorlar...* Torbanın yerini değiştirmeye bile vakit yok.” (MŞE-153)

İkinci bölümündeki fiil *şz.* kipinin *üçüncü teklik* kişisiyle çekimlenmiş bir örnekte, kalıbın bölümlerinin başında Korkmaz (2003, s. 1180) göre *gösterme ünlemi*, Türkçe Sözlük’e (2005, 41) göre *edat* olan *aha* sözcüğü bulunmaktadır:

“Deştivan Hasan topu patlatır patlatmaz, köy yerinden uğradı sanki. Kadınlar, kızlar, çocuklar, bebeler, yaşlılar doluştuk köy yolunun başına... *Aha geldi, aha geliyor*, sarı araba. Bu sarı araba, bizim milletvekilinin arabasıdır. Bir de geliyor ki azaksız, dersiniz yolu yapmış, köprüyü yapmış, kredi işini halletmiş, yıllar yılı aldığı oyları bir daha kapmaya geliyor.” (Mİ-101)

Bu örnekte, ölçünlü dildeki *işte* sözcüğüyle aynı işlevi gören *aha* sözcüğünün, işaret ederek gösterme işlevi açıkça hissedilmektedir. Bu da üzerinde durduğumuz anlatım kalıbının anlamsal işlevinin kaybolmasına neden olmaktadır ancak buna rağmen kalıbın ilk bölümündeki fiilin, gerçekte *sarı arabanın gelmesi* işi tamamlanmamış

olmasına rağmen kesin bitmişlik bildiren *bgz.* kipiyle çekimlenmiş olması, yapının ele aldığımız anlatım kalıbıyla ilişkili olduğunu göstermektedir.

Belirlediğimiz iki örnekte, zaman zarfları, *ha* sözcüğüyle ile birlikte kalıbın bölümlerinin başına getirilmiştir. Böylece *ha*'nın eklenmesiyle genişleyen kalıp, bir de zaman zarflarıyla genişleyerek işlevce zayıflamıştır. Kalıbın bölümleri, birbirinden bağımsız gibi algılanır hâle gelmiştir:

“Sabahleyin sordum, ‘hiçbir yere gitmeyeceğim’, dedin. Gecikeceğini bilseydim, ben de komşularla sinemaya giderdim. Sinemaya gideceğinden değil, kişiliğini belirtmek, koca özgürse kadın da özgürdür gibi bir iğne sokuşturmak için söylüyordu bunu... Gitseydin tatlım... *Ha şimdi geldi, ha şimdi gelecek* diye sarhoş beklemekle geçti ömrüm zaten. Nah eşek kafam. Çek git budala karı. Ne bulursa onu yesin gelince.” (ÇA-28)

“*Ha bugün çıktı, ha yarın çıkacak* diye yıllardır tartışıp, duruyoruz.” (<http://yazarlar.diyalogo.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

İnternet’te belirlenen bir örnekte, temel özelliklerinden birisi, ögeleri arasına başka unsurların girememesi olan kalıbın, ögeleri arasına kalıp *öznesi* girmiştir ve özneyi vurgulama amaçlı özel bir kullanım olduğunu düşündüğümüz bu durum, pek uygun olmasa da söz konusu yapının, incelediğimiz kalıbın bir örneği olmasını engellememiştir:

“24 iyi bir projeydi ama sonradan kan uyuşmazlığı çıktı ortaya... İşsiz kalacağımı bile bile istifa ettim. 2 ay **biri aradı, biri arayacak** diye bekledim. Sonrasında aynı gün Yavuz Oğhan ve bir haber kanalı daha aradı.” (<http://www.medyatava.com>, Erişim Tarihi: 15.09.2010)

Yukarıdaki metinde kullanıcı, kalıbın başına koyduğu özneyi gerekli olmamasına rağmen kalıbın ikinci ögesinin da başına koymuştur. Bu kalıbın temel özelliklerinden birisi, kalıp ögelerinin arasına başka unsurların girememesidir.

Kalıp örneklerinde yer alan fiilleri kılınışları açısından incelediğimizde, fiillerin çoğunluğunun kılınışı açısından *al-*, *bat-*, *çık-*, *in-*, *kop-*, *ver-* gibi *süreksiz*, *bitmeli* olduğu görülmektedir ancak kalıp, kılınışı açısından *sürekli* olan *ağla-*, *ak*, *git-*, *uyu-*, *uç-* gibi fiillerle de kurulabilmektedir.

Kalıbı oluşturan fiiller, olumsuzluk eki *-mA-*’yı alamamaktadır. Aksi takdirde, yapı, anlatım kalıbı olma özelliğini kaybetmekte ve bu durum art arda gelmiş olan çekimli fiillerin bağımsız olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir:

“Dikilecektir heykeli zaten, Alex gibisi *gelmedi, gelmeyecek*, muhteşem bir oyuncu,” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 25.02.2011)

13 örnekte kullanıcılar, *art arda ve seri bir biçimde söylenmesi* gereken kalıp bölümleri arasına *virgül* koymuştur. Kalıp bölümlerinin her birinin çoğunlukla çekimli fiil olması ve bu çekimli fiiller arasındaki anlamsal birlikteliğin vurguyla desteklenmek istenmesi veya kalıp bölümlerinin duraklanarak okunmasının arzulanması nedenleriyle ortaya çıkan bu noktalama, kalıp öğeleri arasındaki bağı zayıflattığı için bize göre doğru bir tercih değildir. Örneğin aşağıdaki metinde, incelediğimiz anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip bir yapı bulunmakta, ancak aralarına *virgül* konulmuş çekimli fiiller, asıl anlamlarını ve işlevlerini korumaktadır:

“Konutta faizler *indi, iniyor* kredi yenilemek avantajlı mı?” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bölümleri arasına *virgül* konulan 13 örneğin 10’u, bölümlerinin başına *ha* sözcüğü getirilmiş anlatım kalıbı örnekleridir. Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, bölümler arasında *virgül* kullanımı, bazen kalıbın anlamsal işlevini (bk. 2.3.1.6.3.) tehlikeye düşürecek kadar kalıp üzerinde etkili olmaktadır:

“ ‘Durdur şunu... Dursun! Sana tam bir altın bahşiş var!’ Herif altını duyunca, biraz düşündü, inledi ofladı. *Döndü, dönecek...* Hayır, pirelendi. Aklından ne geçirdiyse geçirdi: ‘Olmaz!’ dedi.” (KT-371)

Yukarıdaki örnekte, bölümler arasına söylenişte duraklamaya eden olan *virgül* konulduğu için, kalıp eyleminin gerçekleşmesine dair belirsizlik ortaya çıkmıştır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“yol hem dik, hem iri mıcır, hem çok keskin virajlıydı. Altımda o zaman CBF600 var, şimdi olsa mümkün değil çıkmam. *Ha devirdim ha devireceğim* motoru. Biriki kere yatıyor gibiydik, ayağımla destek alıp kurtardım.” (<http://www.superevariders.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2011)

“ben de *ha bitirdim bitiriyorum*. Önümüzdeki ay tamamen bitiyor kredi kartı.” (<http://friendfeed.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2011)

“Ha Gayret *tuttun tutacaksın* ellerimi. Arkandan iteklesin kalbin” (<http://www.idealsohbet.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2011)

“Arabayı çeken bir küçük eşek
Yanda bir numara küçük sıpası
Tüyleri daha uzun

Gözleri daha büyük

Ama hasta mı nedir

Düştü düşecek” (BRE-120)

“Büyük, dalları bahçe ağılının dışına taşmış incir ağacının meyveleri *sarardı sararacaktı*. Diplerinden balları aktı akacaktı. Bütün bahçeye domates, biber, patlıcan dikilmişti.” (YK-463)

“Yağmur *ha yağdı, ha yağacak*. Bunu biraz da o gün, günlük güneşlik başlayan sabaha güvenip de sokağa ceketle çıkan erkeklerle, tayyörlü kadınların acele yürümelerinden anlarım.” (SKA-123)

“Aklım yattı ama, yine de gece gözümü uyku tutmadı. Hırsız, randevu vermiş gibi, *ha geldi, ha gelecek* diye bekliyordum. Derken uyuyakalmışım.” (AN-21)

“İçeriye girerken ayakkabı altlarındaki karlar içeride *eridi eriyecek* duruma gelmiş *aktı akıyor* yani bu durum vatandaşta telaşe panik havası meydana getiriyor aman ayakkabı suyu halıya damlamasın...damlamasın..” (<http://www.meslekliyesi.net>, Erişim Tarihi: 07.03.2011)

“Yalan ve iftirada karteli *geçtiniz geçeceksiniz*. Size kredi sağladı Katar’dan ortak buldular diye bu kadar yalakalık yapmak zorunda değilsiniz ki!” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2011)

“kabul etmişler mi sonunda *etti edecekler* derken kabul edilmiş” (<http://www.bydigi.net>, 27.02.2011)

2.3.1.6.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bilim adamlarının bu anlatım kalıbını *ikileme, birleşik fiil, zarf-fiil işlevli kalıp* gibi terimlerle karşıladıkları daha önce belirtilmişti (bk. 2.3.1.6.)

Bize göre bu kalıbın *ikileme* sayılabilmesi pek mümkün değildir. Bu kalıp, bir yapının ikileme olması için sahip olması gereken özelliklerden (bk. 1.3.4.); anlamca ilişkili iki sözcükten meydana gelme, ikilemedeki her ögenin sözcük türünün aynı olması ve aynı cümle ögesinin parçası olması gibi bazılarını taşımaktadır. Buna karşın Erdem’in (2005, s. 190) belirlediği ikileme ölçütlerine aykırı olarak yapıyı oluşturan sözcüklerin farklı ekler alması ve oluşumun uzun bir süre alması ve sözlükte madde başı olabilme niteliği taşıma gibi özellikleri olmaması nedeniyle *ikileme* olmaktan uzaklaşmaktadır. Kalıbın *birleşik fiil* olarak düşünülmesi de kalıbın değişken öğelerinin birleşen değil yinelenen olması ve kalıbın her iki bölümünde sabit ekler bulunması dolayısıyla pek mümkün değildir. Az sayıda kullanımlarındaki işlevine bakarak çekimli fiil olan iki ögeden oluşan bir yapı için *zarf-fiil* terimini kullanmak da pek doğru görünmemektedir.

Çekimli fiil olan ögelerin birlikte bir anlamsal işlevi yerine getirmesi, kuruluşunda yinelemenin gerçekleşmiş olması, *zarf-fiil* ve *sıfat-fiil* işlevi görebilmesi, ek fiille birleşik kipli olduğunda, ek fiilin üzerine gelen kip ekinin sadece kalıbın sonundaki çekimli fiilde bulunması, kalıbın bir öbek olduğunu göstermektedir. Bu durumda bizim anlatım kalıbı olarak adlandırdığımız, incelediğimiz yapı için, sözcük öbeği olması açısından yeni bir terim türetilmesi düşünülebilir. Kalıbı oluşturan ögelerin temel birliktelik sağlayıcısı *yineleme* olduğu için, incelediğimiz yapıya, tartışmaya açık olmak üzere *yineleme öbeği* denilebileceği kanaatindeyiz. Buna bağlı olarak da kalıp, söz dizimi çözümlenmelerinde de *öbek* olarak değerlendirilmelidir.

Belirlediğimiz örneklerin çoğunda, anlatım kalıbı içinde bulunduğu cümlenin *yüklemi* durumundadır:

“Uykum geliyor (**gizli ö. Ben**) *uyudum uyuyacağım* (y.) direksiyon başında kenara çekemiyorum arabamı” (<http://mishales.blogspot.com>, ErişimTarihi: 01.03.2011)

“her sabah da gözümün ucuyla bakıp otobüste okumayı geçiriyorum aklımdan, kıyamam, öyle yol kitabı yapamam, az zamanı var (**gizli ö. Ben**) *ha okudum ha okuyacağım* (y.)...” (<http://www.eksisozluk.com>, ErişimTarihi: 01.03.2011)

“Anlattıklarından yalnız heyecanlanmıyorum, zaman zaman duygulanıyorum da... Hesap uzmanına baktım, göz pınarlarında yaşlar birikmiş, (**gizli ö. O**) *handiyse (zt.) ağladı ağlayacak* (y.)...” (AN-154)

“Baktım, doğru... *Birinci İstanbul kervanının baş-devesi (ö.), kapıdan (dt.) çıktı çıkacak* (y.)... Heybeyi sırtlayıp seğirttim.” (KT-361)

“Bir süre gözleri bir şeyler arandı, (**gizli ö. O**) *bir şeyleri (n.) anımsadı anımsayacaktı* (y.), birden ayağa fırladı:” (YK-131)

“Varyag (ö.) *geldi geliyor* (y.)” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Kimsenin açıklamadığı veya açıklayamadığı bir halimiz var. Üstelik günler geçiyor. *Fırsat (ö.) da (bt.) ha kaçtı ha kaçıyor* (y.)” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.03.2011)

“Arkadaşlar az sonra derin bi uykuya dalacaksınız (sivrisinekler rahat bırakırsa tabi) (**gizli ö. Siz**) *böyle (zt.) gittiniz gideceksiniz* (y.), O an yani en son düşündüğünüz şey nedir?” (<http://www.mecazen.com>, Erişim Tarihi: 01.03.2011)

Dizdaroğlu (1976, s. 138), zarf tümleçlerini anlatırken, bu anlatım kalıbının, kendisinin “deyim” dediği bir örneğinin *durum* bildiren zarf tümleci olabileceğini şu örnekle kanıtlamaya çalışır: “Bavullarının ağırlığı ile *çöktü çökecek* yürüdü gitti

gümrüğe doğru...” Bize göre bir düşünümün yaşandığı ve bu şekilde kullanılması pek uygun olmayan bu örneğin bir benzerine taranan kitaplarda rastlanmamıştır.

Dizdaroğlu’yla benzer bir düşünceyi Hatiboğlu (1972, s. 151) ve Gülensoy (1998, s. 253) da dile getirmektedir. Buna göre incelediğimiz anlatım kalıbı, durum değil *zaman* bildiren zarf tümleci olarak ana cümleye “hemen, derhal, o anda” kavramlarını veren bir “ikilemeli yan cümle” olabilmektedir: “Dükkânlar *kapandı kapanacak*, çarşıya yetiştik. (Hatiboğlu’nun örneği) / Kış *geldi gelecek*, hâlâ odun alamadı. (Gülensoy’un örneği)”. Taranan kitaplarda belirlediğimiz örneklerin yedisi, bir *zarf-fiil* gibi, ana cümlenin ya da başka bir yan cümlenin *zarf tümleci* olarak kullanılmıştır. Kalıp, bir örnekte *durum* bildiren, aynı kullanıcıya ait altı örnekte ise *zaman* bildiren zarf-fiil işlevi görmüştür ve bu örneklerin tümünde *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Yine bu örneklerin tümünde, kalıbın öznesi ile ana cümlenin öznesi farklıdır. Kalıbın, yüklem olma durumuna karşılık ikincil bir işlev gibi duran ve pek yaygın olmayan zarf-fiil işlevi görme durumunun görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir:

“Çaydanlığı su kabının üstüne koydu; şekerlikle bardakları masaya bıraktı. Bir düzen, sihirli bir düzen içindeydi hareketleri, müziğin henüz sustuğu anda, sessizlikte, hayranlıktan artık solumayan seyirci topluluğunun karşısında, parmaklarının ucunda, ayağı yerden *kesilmiş kesilecek yürüyen*, bir balerininki gibi tıpkı.” (**durum bildiren zarf-fiil işlevi** / SKA-150)

“O gün akşama kadar yol aldılar. Gün *battı batacak*, ak kuş **geldi** Fakinin başının yöresinde üç kez döndü, üç ışık halkası bıraktı gitti.” (**zaman bildiren zarf-fiil işlevi** / YK-348)

“Onun bildiği, yağmur çiselemeye başlar, toprağı ıslatırken yağmur yeliyle birlikte bir de toprak kokusu alırdı ortalığı. Bir de tanyerleri *ışıldı ışıyacak* toprağı **sürerken** toprak, ışık, seher yeli, çiçekler, otlar hep birden mis gibi kokardı.” (zaman bildiren zarf-fiil işlevi / YK-157)

Kalıp, dört örnekte *sıfat-fiil* işlevi görmekte olup kendisinden sonraki ismi nitelemekte ve yüklem olduğunda sağladığı anlamsal işlevi, sıfat-fiil öbeği iken de sağlamaktadır:

“İşte, bizim bahçemiz! Sağ yanda *kurudu kuruyacak* bir **ayva ağacı**. Ötede bir kuyu.” (EC-25)

“Daha dün, cebinden hiç eksik etmediği, eprimiş, *dağıldı dağılacak*, her derde deva olduğuna inandığı bir **reçeteden** yaptırmıştı onu, günde üç kez içiyordu o sarı sudan.” (SKA-272)

“Sesinde belirgin hüznü vardı. Bu da öfkeden, nerdeyse *kudurdu kuduracak* **doktorun** patlamasının önüne geçti.” (YK-467)

“Yel değirmenine gelince, ben almasam Kavlak onu da yıkacaktı. Siz de, her gün *uçtu* *uçacak dev bir kuşu* göremeyecektiniz.” (YK-468)

Özellikle, bölümlerinin başında *ha* sözcüğü bulunan örneklerin ardından *de-* fiilinin değişik görünümlerinin ve bu fiilden türeyen sözcüklerin gelmesi dikkat çekicidir. Bu örneklerin bazıları, yüklemi *de-* fiilinin çekimlenmiş biçimi olan bir cümlelerin *nesnesi* olurken, bir kısmı *de-* fiilinin *fiilimsi biçiminin* bir ögesi, bir kısmı ise *diye* edatıyla sonlanan bir *edat öbeğinin* bir ögesidir:

“Dedim ki saraydan gelirim ben. Sarayı da aynı yılgi içinde bıraktım. Onlar da bugünü, yarını beklerler. Alemdar azgınının yumruğunu beklerler.. *Ha indi ha inecek diye*. Nerede görülmüş bu? Kıyamet *geldim geliyorum diyor* da kımıldıyan yok.” (OA-66)

“Aklım yattı ama, yine de gece gözümü uyku tutmadı. Hırsız, randevu vermiş gibi, *ha geldi, ha gelecek diye* bekliyordum. Derken uyuyakalmışım.” (AN-21)

“Şu halde Sırat Köprüsü geçilecek... Açıkça: ‘Sıkı dur! Ayakların yerden *ha kesildi, ha kesilecek...*’ *demeye* gelir bu laf...” (KT-375)

“ ‘*ha yazdı, ha yazacak*’ *diyerek* gecenin körüne kadar oturduğum zamanların uykusuzlukları senin boynuna sevgili..” (<http://www.vuccut.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Kalıbın, ikinci kısmındaki fiili *gz.* kipinin *üçüncü teklik* kişisiyle çekimli tek örneği olan “gitti gider” dizilişi, “Bir daha gelmemek üzere gitti. Artık ele geçmez.” anlamında *deyimleşmiştir* (Aksoy, 1988, s. 796). Y. Aksan (2001, s. 115-122) makalesinde, başka bir çalışmadan alıntılıyarak bu örneğin bir benzeri olan “Eğilmezler köye *girdi girer*” örneğini verir. Yapılan taramalarda kalıbın, ikinci kısmındaki fiili *gz.* kipiyle çekimli başka bir örneğine rastlanmamıştır:

“Aha vallaha gominizim gelmiş dedi, almış dört avradı, guyruklu taksiye, *gitti gider...* Bu şapka bırakmadan almış gidiyor avratları...” (Mİ-68)

“Ha geldi ha geliyor” yapısı, Türkiye Türkçesindeki tüm deyimleri inceleyen Sinan’a (2000, s. 208) göre ise *ki’li* bağlı cümle biçiminde *deyimdir*.

Kalıpla aynı dizilişe sahip ancak kalıbın anlamsal işlevinden uzak olan “oldu olacak” yapısı, “Bir olay gelişti, bir durum meydana geldi; bunu kabul etmek gerek” anlamında bir *deyimdir*. (Aksoy, 1988, s. 986):

“Eskiden ayaklarımı aydan aya yıkardım. Hem de çorabımı çıkarmadan. *Oldu olacak* ikisi birden yıkansın diye.” (HT-84)

Kalıbın, ikinci kısmındaki fiili *şz.* kipiyle çekimli bazı örnekleri, İnternet’te site adı olacak kadar donmuştur: “www.satti-satiyor.com, www.gittigidiyor.com”.

2.3.1.6.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Dizdaroğlu’ya (1976, s. 16) göre, incelediğimiz kalıp “bir duruma yaklaşma” ve “olasılık” anlamı verir.

Ediskun (1999, s. 236), Araştırmacı, bir fiilin *bgz.* kipinin üçüncü teklik kişisi ile *gz.* ya da *şz.* kipinin üçüncü teklik kişisinin yinelenmesi sonucunda, *yaklaşma* fiilinin anlamına yakın sözler elde edilebildiğini söyler. Ona göre bu yapılardaki fiilin gerçekleşmesi mümkündür ancak yaklaşma bildiren birleşik fiillerde fiilin gerçekleşme imkânı yoktur.

Koç (1996, s. 369), Ediskun gibi bu yapının *yaklaşma* görünüşüne sahip olduğunu belirtir.

Korkmaz’a (2003, s. 837) göre “geldi gelecek, gitti gidecek, oldu olacak, öldü ölecek” örnekleri, bir oluşun gerçekleşmeye çok yaklaştığını gösteren bir özellik taşırlar ve “düşeyaz-, öleyaz-” gibi tasvir fiillerine benzeseler de, bunlardan farklı olarak oluşun en kısa zamanda gerçekleşeceğini ifade ederler.

D. Aksan (2005, s. 210), bu anlatım kalıbının, bir olayın çok yakında gerçekleşeceği konusunda güçlü olasılığı ortaya koyan, böylece zaman açısından sınırlama anlatımı sağlayan bir anlatım biçimi olduğunu belirtir.

Demircan (1990, s. 75), bu anlatım kalıbının eş anlatımının *-mAk üzere* yapısı ve bu kalıbın anlam katkısının “yakınlık” olduğunu söyler.

Y. Aksan’a (2001, s. 115-122) göre ele aldığımız anlatım kalıbı “zamanda yakınlık” bildiren bir tür *ikilemedir* ve bu ikilemede “-DI...Iyor, -DI...EcEk, -DI... Ir” zaman-görünüş ekleriyle yinelenen fiiller, çok kısa süre içinde fiilin anlattığı olayın başlangıç ya da sonuna ulaşılacağını belirtir. Y. Aksan ayrıca, “-DI...Iyor” yapısının geleceğe ilişkin yargı oluştururken planlanmış, olması kesin olaylar için; “-DI... Ir” yapısının bir kesinlik ve planlama taşımayan olaylar için; “-DI...EcEk” yapısının da her iki durum için de kullanıldığını söyler. Y. Aksan, kalıbın ilk bölümündeki *bgz.* kip ekini de değerlendirerek, bu ekin beklenen bir olayın gerçekleşmesinin başlangıç noktasının farkına varılmasını göstermesi nedeniyle kalıpta yer aldığını söylemektedir.

Kahraman (2004, s. 114-115), Çağdaş Türkiye Türkçesinde, bilindik sürerlik anlamı veren yardımcı fiillerin dışında, “sürerlik” anlamı taşıyan fiil çekimleri bulunduğunu söyler ve “gitti gider, kaçtı kaçır” gibi yapıları, bu çekimlerin birinin

örnekleri olarak verir. Araştırmacıya göre geldi gelecek, uçtu uçacak” gibi yapılar da “yaklaşma” bildirir.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 39) “ağlamak” maddesi içerisinde “ağladı ağlayacak” yapısının “ağlamak üzere olan” anlamına geldiği belirtilmektedir.

Yaman’a (1999, s. 111, 124-125) göre “öldü ölecek” yapısı “yakınlık”, “girdi girer” yapısı “süreklilik ve yakınlık”, “gitti gider” yapısı da “kesinlik ve bitmişlik” bildirir.

Akçataş’a (2005, s. 38) göre “...-DI...-AcAk” dizilişi “yakın gelecek”, “ha... -DI, ha... -AcAk” dizilişi ise “çok yakın gelecek” anlamı veren yapılarıdır. Araştırmacı, bu yapılardan ilkinin sadece teklik üçüncü kişiyle kullanıldığını ve gerçekleşmek üzere olan, gerçekleşmesine az bir süre kalan fiillerin zamanını gösterme işlevini yerine getirdiğini; ikincisinin ise, “Dı ve “AcAk” eklerinin bağlı olduğu fiillerin öncelerine “ha bağlacı”nın gelişyle oluşmuş ve daha yakın bir gelecek zaman anlamı veren bir yapı olduğunu belirtir.

Bilgin’e (2006, s. 521) göre incelediğimiz kalıp, “yaklaşıklık” anlamı veren bir cümle türüdür.

Akyalçın (2007, s. 300, 485), “gitti gidiyor” yapısının, “söz konusu şeyin elden kaçırılmak üzere olduğunu anlatmak”, “öldü ölecek” yapısının da “Neredeyse ölecek durumda, ölmek üzere olan; ölmesi gerçekleşmek üzere.” anlamını sağlamak için söylendiği görüşündedir.

Bize göre bu anlatım kalıbı, *gerçekleşme olasılığı çok yüksek olan eylemin gerçekleşme anına çok güçlü yaklaşma* ifade etmektedir. Bu yaklaşma, *-mAk üzere* yapısıyla ya da *neredeyse, hemen hemen, az sonra* gibi zarflardan çok daha güçlü ve okuyucu / dinleyici açısından etkileyicidir. Kalıp, eylemin gerçekleşme öncesi durumdan gerçekleşme durumunda geçişini, eylemin kılınış özelliğine göre değişmekle birlikte, ancak an sözcüğüyle ifade edilebilecek kadar kısa olma durumunu anlatmaktadır. Bu açıklamaları şu şekilde örneklendirebiliriz:

“Poyraz sorunu Melek Hatuna açtı, uzunca anlattı. Önce Melek Hatunun gözleri yaşardı, *ağladı ağlayacak*. Sonra da parladı.” (YK-91)

“Göçün kuyruğu Deşt’te sarılırken başı çoktan Palo’ya inmiş, ovaya ayak *bastı basacak*... Kürt sürüleri, mekkâre katırlarını haylamakta amma, tatsız...” (KT-267)

“Bilgisayarı, İş Bulma Merkezi: adını çağırıyorlar. İstanbul’a işsiz geldi, sigorta tazminatı *tükendi tükenecek*, acele bir yere kapılanmalı!” (Aİ-39)

“Küçük sofa, **nerdeyse** *karardı kararacak*. Karşığı evin alçacık damının üstünden yansıyan güneş odayı menekşe rengine boğmuş.” (SKA-272)

“Şimdi durduk yerde Üç Maymun kanıma girdi, 850 lirama malolacak. Elimde Nuri Bilge'nin blu-ray filmi dolaşıyorum, PS3 almak için bir mağazaya *girdim gireceğim*.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.03.2011)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, öznenin *sürekli* kılınışlı eylemi gerçekleştirmeye başlaması an meselesidir ancak bu bir güçlü olasılıktır, eylemin gerçekleşmesine dair kesinlik yoktur, eylemin gerçekleşmeme ihtimali de söz konusudur.

İkinci örnekte *başlamalı* kılınışlı *bas-* eylemini, özne gerçekleştirmeye başlamamıştır ama her an gerçekleştirmesi çok güçlü bir olasılıktır.

Üçüncü örnekte eylem *bitmeli* kılınışlıdır. Örnekte *tüken-* fiili, önceden gerçekleştirmeye başlamıştır. Kalıpla birlikte, gerçekleşmesini tamamlaması çok güçlü bir olasılık olan *tüken-* fiilinin bitiş anına çok yaklaştığı vurgulanmış olmaktadır.

Dördüncü örnekte eylem *oluş* kılınışlıdır ve eylemin gerçekleştirmeye başlaması ile gerçekleşmesinin tamamlanmasına geçiş, an sözcüğüyle ifade edilen süreden çok daha uzundur ama yine de kalıp, eylemin gerçekleşme anına çok güçlü bir yaklaşmayı, hem de kullanıcının kalıp işlevini desteklemek üzere kalıbın zarfı olarak metinde yer verdiği *nerdeyse* sözcüğünden de anlaşılacağı üzere ifade etmektedir.

Beşinci örnek, kalıp eyleminin *üçüncü* teklik kişi dışında bir kişi durumunda olduğunda da kalıbın, kendisinden beklenen temel anlamsal işlevi sağladığını göstermektedir.

Kalıp fiilinin *şz.* kipiyle çekimli olması, *-AcAk'*li örneklere göre az rastlanan bir durumdur çünkü *şz.* kipi eylemin başlamış ve sürmekte olduğunu bildirir. Oysa incelediğimiz kalıp, *gerçekleşmemiş ama gerçekleşme olasılığı çok yüksek olan eylemin gerçekleşme anına çok güçlü yaklaşma* anlatır. Bununla birlikte kalıp fiili *şz.* kipiyle çekimli olduğunda, *şz.* kipinin özelliğiyle, kalıp eyleminin, gerçekleşme olasılığı daha da artmış *kesin* gibi olmuş, *-AcAk'*li örneklere göre kalıp eyleminin gerçekleşme anına daha da yaklaşılmıştır:

“Özer-Volkan *uçtu uçuyor!* Trabzonspor'un iki sezondur kadrosuna katmaya çalıştığı ama her defasında bonservis sorununa takıldığı Ankaraspor'un Trabzonlu futbolcusu Özer Hurmacı'nın işini bitirmek isteyen Fenerbahçe'nin artık son aşamaya geldiği belirtildi.” (<http://www.gunebakis.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.03.2011)

“Benim önerim pilin nerdeyse ben *kaçtım kaçıyorum* diyor artık beni değiştir diyor yani geri dönüşümü mümkün olmayan bitme olayı korkarım yenisini alman gerek.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.03.2011)

Kalıbın bölümlerinin başında *ha* sözcüğü bulunan dizilişi de aynı temel anlamsal işlevi sağlamaktadır. Bu diziliş, bir tür *ünlem* işlevi gören *ha* sözcüğü sayesinde ayrıca kalıp eylemine *dikkat çekme* anlamı da katmaktadır:

“Gözleri ağaçların dibindeki çiçeklerin arasında, yılan *ha çıktı ha çıkacak*. Birbirlerine sokulmuşlar bekliyorlar, yılan gelir de üstümüze atlar, diye gözlerini bile kırpmıyorlar.” (YK-65)

“apartman kapısına gelinir ve feci bir basınç sizi zorlamaktadır, merdivenlerden çıkarken biraz ter basar. en kötüsü de ayakkabı bağcıklarını sökmektir o aceleyle onlar da dolaşır kördüğüm olur. *ha yaptınız ha yapacaksınız altınıza*.” (<http://www.110sozluk.com>, Erişim Tarihi: 27.02.2011)

“Hastayım bak *ha öldüm ha ölüyorum*

Gel otur başucuma

Senden uzakta değil

Yanında ölmek istiyorum” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 06.03.2011)

Ardından gelen *de-* fiilinin değişik görünüşleri gelen bazı kalıp örnekleri, kalıbın, *gerçekleşme olasılığı çok yüksek olan eylemin gerçekleşme anına çok güçlü yaklaşma* biçimindeki anlamsal işleviyle birlikte, hatta bu işlevi geriye iterek *kalıp eyleminin gerçekleşme durumunun sürüncemede kaldığını* da ifade eder:

“Tayyar Ağa — Dedim ki saraydan gelirim ben. Sarayı da aynı yılgi içinde bıraktım. Onlar da bugünü, yarını beklerler. Alemdar azgınının yumruğunu beklerler.. *Ha indi ha inecek diye*.” (OA-66)

“geleli 5 ay oluyor, vize *geldi gelecek*, iş *buldum bulacağım derken* hiç bir yeri gezme fırsatım olmadı” (<http://www.japonya.org>, Erişim Tarihi: 03.02.2011)

Belirlenen bir örnekte kalıp, *arası* sözcüğünün tamlayanı olarak isim tamlaması kurmuş ve yukarıdaki örnekler gibi *kalıp eyleminin gerçekleşme durumunun sürüncemede kaldığını* da ifade etmiştir:

“yağızda artık emmek istemiyor.. sütümde iyice azaldı.. artık sağmaktan göğüslerim sarkacak.. bende *biraktım bırakacağım arası* kaldım valla..” (<http://forum.bebek.com>, Erişim Tarihi: 03.03.2011)

2.3.1.6.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “her zaman her yerde *söyledim söyleyeceğim*, bizim teröristlerimiz tel maşa, kalitesiz ve karakersiz!” (<http://www.aktifhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.03.2011)

2. Yapılan özelleştirmeler çok ciddi boyutlarda yabancı sermayenin ülkeye girişinin önünü *açtı, açıyor.*” (<http://www.hedefim.com>, Erişim Tarihi: 06.03.2011)

3. “Bu yıl içerisinde *çıkmuş çıkacak* tüm popüler oyunlar GTA V’in yarattığı bomba etkisiyle şimdiden unutuldu gitti bile.” (<http://gtaturk.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

4. “Bir yanda milyarlar, bir yanda açlar

Onulmaz bir dert ki sökmez ilaçlar

Yoksulun sırtına inen kırbaçlar

Hiç durmadan *ha şakıdı şakıyor*” (<http://www.alevihaberajansi.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2011)

Yukarıdaki metinlerin ilk ikisindeki eğik yazılı sözlerin unsurları, ögeleri ortak bir sıralı cümlelerin ayrı yüklemeleridir. Eylemin gerçekleşmesindeki sürekliliği anlatmak üzere, iki yüklem art arda kullanılmıştır. Ayrıca incelediğimiz kalıptan farklı olarak bu yüklemelerin arasına *virgül* ya da *noktalı virgül* konulması da zorunludur.

Üçüncü metinde de eğik yazılı sıfat-fiiller eylemin gerçekleşmesindeki sürekliliği anlatmak üzere art arda kullanılmıştır.

Dördüncü metindeki eğik yazılı söz, (*ç. f.*) + (*dA ~ allah / allahım ~ ha ~ babam ~ bre*) + (*aynı ç. f.*) formülüyle incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini açığa çıkarmaktadır (bk. 2.2.1.1.3.). Eğik yazılı unsurların, bu kalıptaki gibi bir ilişkisi yoktur. Çekimli fiil olan unsurlar, ögeleri ortak bir sıralı cümlelerin ayrı yüklemeleridir.

2.3.1.7. *aldı almadı / almış almamış vb.*

(**f. + -D°**) + (**aynı f. + -mAdI**) ~ (**f. + -m°ş**) + (**aynı f. + -mAmIş**)

İki bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümünde, çoğunlukla *bgz.* kipiyle olmakla birlikte *bgz.* veya *öğz.* kipiyle çekimli bir fiil; ikinci bölümünde ise, ilk bölümdeki çekimli fiilin, *-mA-* ekiyle olumsuzlaştırılmış biçimi bulunmaktadır:

“İşte o zaman: ‘Bre namussuz Çavuş! Bre alçak!’ diye bağırdım, ‘Bunu bana daha önce neden söylemedin?’, ‘Neee!’ *dedi demedi*, herifin yakasına can havliyle daldım.” (KT-372)

“ ‘Yirmisini aştı mıydı?..’ ‘Ne yirmisi? On yedisini *doldurdu doldurmadı!*..’ ” (NC-181)

“Ve yürüdüm... Birkaç adım *attım atmadım*, baktım, Feridun peşimden yetişti” (OCK - 314)

“Aradan dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat *geçmiş; geçmemiş*; nur topu gibi bir oğulları dünyaya gelmiş;” (ECG-15)

$(f. + -D^{\circ}) + (aynı f. + -mAdI) \sim (f. + -m^{\circ}\xi) + (aynı f. + -mAmIş)$ dizilişi; sabit ve değişken ögeler barındırması, ögelerin formüldeki gibi bir dizilişle bir anlamsal işlevi yerine getirmesi ve söz dizimi açısından birlikte değerlendirilmesi gerekliliği gibi nedenlerle bize göre bir *anlatım kalıbıdır*.

Kalıbın sabit ögesi, kalıp fiilinin aldığı *bgz.* veya *öğz.* kip ekidir. Buna, mutlaka olumsuz olması gereken kalıbın ikinci bölümündeki fiilin aldığı *-mA-* olumsuzluk ekini de eklemek mümkündür. Kalıbın fiil ögesi ise, değişken özelliktedir. Yapı, ancak formüldeki gibi bir dizilişe sahip olduğunda kalıp oluşmaktadır. Kalıp bölümlerinin, yer değiştirmesi veya aralarına, bazı özel durumlar dışında başka unsurlar alması söz konusu değildir.

Deny'nin (1941, s. 1104) *Türk Dili Grameri*'nde, zaman bildiren zarf-fiillerinin anlatıldığı kısma Ali Ulvi Elöve'nin yaptığı eklemelerden birisinde, incelediğimiz anlatım kalıbından bahsedilmektedir. Elöve'ye göre yalnız geçmiş zamanla kurulan, tüm kişilerle çekimlenebilmekle birlikte, en çok üçüncü ve birinci kişilerle çekimlenebilen “...dı ...-madı” yapısı da bir *zaman zarf-fiilidir*. Bu zarf-fiil, henüz tamamlanmamış, tamamlanmak üzere olan bir fiille, aynı zamanda başka bir fiilin yapıldığını bildirir ve kullanılışı her yerde her fiille mümkün olmayıp, ancak anlamca uygun olan fiillerle oluşturulabilir. Yine bu zarf-fiilin kullanıldığı cümlelerde genellikle zarf-fiilin öznesiyle ana cümlenin öznesi ayrı olur. Eğer özneler aynı olursa “yüzüme baktı bakmadı, işi anlayıverdi” örneğinde olduğu gibi, zarf-fiil bazen “ardıncalık” anlamı da verebilmektedir. Elöve'ye göre bu zarf-fiil; anlamının kendisinden çıkmış olduğu, “...dı ...-madı” biçiminde olup, “Borcunu verdi vermedi (verdi veya vermedi) kendisinin bileceği şey” örneğinde olduğu gibi *seçmelilik* bildiren yapılarla karıştırılmamalıdır.

Lewis'in (1967, s. 182) zarf-fiil saydığı yapılardan birisi “-r -mez”dir. Araştırmacı, “hemen, derhal” anlamındaki bu zarf-fiili anlatırken, bunun bir benzerinin de yalnızca konuşma dilinde görülen, *bgz.* kipiyle çekimli fiilin olumlu ve olumsuz biçimlerinin art arda gelmesiyle oluşan yapı olduğunu söyler.

Hatiboğlu'ya (1972, s. 151) göre bu anlatım kalıbı, kökteş iki çekimli eylemin olumlu ve olumsuz biçimlerinin *ikileme* kurmasıyla oluşan bir yan cümle olup temel cümleye zaman bakımından “hemen, derhal, o anda” kavramlarını verir.

Koç'a (1996, s. 226, 398-400) göre de bu anlatım kalıbı, kökteş eylemlerden kurulduğu için yargı da taşıyan bir tür "ikileme"dir ve bulunduğu cümlede zarf tümleci işlevi yüklenirama ...-r ~ -°r ~ -Ar ...-mAz gibi bir zarf-fiil de değildir.

Demircan (1990, s. 84-85), incelediğimiz kalıp için "ayrı son eklerle yapılan ilişkiyel ikileme" demektedir. Demircan'a göre bu tür ikilemelerin bazıları şu şekildedir: "(y) Acak ... mAyAcAk: okuyacak okumayacak", "( ) r ... (mAz): okur okumaz", "(I)yor ... mIyor: okuyor okumuyor", "DI ... mADI: okudu okumadı", "mİş ... mAmİş: okumuş okumamış".

Y. Aksan (2001, s. 115-122), Demircan'ın tasnifine dayanarak "ilişkiyel ikileme" olarak saydığı "-Ir ...-mEz", "-DI ...-mEdI" yapılarını zaman anlatımları açısından incelediği makalesinde, bu iki yapının "artçılık" ifade ettiğini; "-DI ...-mEdI" yapısının hep üçüncü kişi durumunda olduğunu ve bu yapıdaki, birbirini izleyen iki eylem arasındaki aralıksızlığın, "-Ir ...-mEz"e göre neredeyse fark edilemeyecek kadar çabuk ve anlık olduğunu söyler. Araştırmacıya göre, "-DI ...-mEdI" yapısı, fiilin kılınışı açısından da ciddi bir kısıtlama yapmaktadır. Buna göre bu yapı, ilk uç noktaya ulaşan ve bu noktaya ulaştıktan sonra o durumu koruyan kılınışı özelliğine sahip *uyu-*, *otur-* gibi fiillerle kurulur. Yapı, *patla-* gibi *anlık* fiillerle uyumlu değildir. "-Ir ...-mEz" *başlamalı* ya da *bitmeli* kılınışı fiilleri alabilirken, "-DI ...-mEdI" başlayıp devam eden fiillerle ve zaman anlatımına ilişkin tümleş seçen fiilleri alabilmektedir. Bir genelleme yapılacak olursa, "-Ir ...-mEz", "-DI ...-mEdI"ye göre kullanım sıklığı ve daha çeşitli fiiller alabilmesi nedeniyle daha fazla kullanılmakta; "-DI ...-mEdI" ise fiillerde veya yanına aldığı öğelerde seçici olduğu için daha ender kullanılmaktadır.

Göğüş (1989, s. 118), ...-r / -°r / -Ar ...-mAz ve -D° ...-mAdI gibi yapıların, çekimli fiillerden oluşan ve aslında zarf-fiil olmayıp bu görevi üstlenmiş yapılar olduğunu belirtir. Göğüş'e göre -D° ...-mAdI yapısı, daha çok birinci ve üçüncü kişi durumunda kullanılmaktadır.

Yüce (1999, s. 119-122), zarf-fiilleri incelediği doktora tezinde, diğer şekiller başlığında, bazı fiilimsilerin, kullanımları ve fonksiyonları açısından diğer fiilimsilerden ayrıldığını belirtir. Bunlar, aynı fiil kökünden meydana gelir ve olumlu ve olumsuz olmak üzere art arda kullanılır. Bunlarla yan cümlede geçen eylem direkt olarak ifade edilmiş olur. Bu ifadelerle zaman ihtiva eden kavramlar daha kuvvetli bir şekilde anlatılır. Yan cümlenin öznesi, ana cümleyle özdeş ya da farklı olabilir. Vurgu, bu durumlarda sürekli olumlu eklerde bulunur. -D° ...-mAdI, gerek yazı dilinde gerekse ağızlarında uygun durumlarda kullanılan ve değişik kişilerle çekimlenebilen bir zarf-

fiildir. $-m^{\circ}$ ...-*mAmIş* ise, yazı dilinde hemen hemen hiç bulunmayan, az da olsa ağızlarda karşımıza çıkan bir zarf-fiildir. Yüce'ye göre, $-D^{\circ}$ ...-*mAdI* ve $-m^{\circ}$ ...-*mAmIş*'in kullanımında, zarf-fiilin kişisiyle yan cümlenin öznesi daima aynıdır. ...-*r / -^or / -Ar* ...-*mAz*'de ise, hep üçüncü kişi olan zarf-fiilin kişisiyle, yan cümlenin öznesi farklı olabilmektedir.

Korkmaz'a (2003, s. 1035-1037) göre bu kalıp, “-r...-mAz”, “-DI mI” gibi değişik yapıdaki zarf-fiillerdendir ve değişik gramer birimlerinden olup da işlev ve anlam kayması yoluyla kullanımda zarf-fiil görevi yüklenmiştir. Bu zarf-fiil de “-r...-mAz” gibi *zamanda tezlik* gösterir, asıl fiildeki hareketin gerçekleşmesi hemen hemen zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesi ile eş zamanlıdır.

Özkan ve Sevinçli'ye (2008, s. 74) göre $-D^{\circ}$ ...-*mAdI* yapısı; ...-*r / -^or / -Ar* ...-*mAz*, ...- D° ...-*All*, ...- D° m° , ...- D° ...-*AcAk* yapıları gibi bir “fiil kalıbı”dır ve zarf-fiil gibi değerlendirilir.

Ediskun (1999, s. 176), incelediğimiz anlatım kalıbını *bgz.* kipinin özel kullanımlarından birisi saymaktadır. Araştırmacıya göre bu yapı kullanılırsa, yapıdaki fiil “henüz tamam olmak üzere, daha tamam olmadan” anlamını kazanmış olur.

Bozkurt (1995, s. 329) da incelediğimiz anlatım kalıbını özel bir yapı sayanlardandır. Ona göre bu yapı, “bağlaçsız bağlama” yöntemiyle oluşmuş bir birleşik cümlenin yan cümlesidir ve ... -*r / -^or / -Ar* ...-*mAz*, ...- D° ...-*All* yapılarından, bu yapıya yakın da olsa, farklı ama ...- D° m° yapısıyla aynı bir zaman kavramı taşır.

D. Aksan (2005, s. 207, 210-211) için incelediğimiz yapı, aynı ...-*r / -^or / -Ar* ...-*mAz* gibi zaman açısından sınırlama anlatan, iki olayın arada süre kalmadan, art arda gerçekleştiğini dile getiren bir *anlatım kalıbı / biçimidir*. Bu anlatım biçimi bazen, sıfat, zamir veya zamir olabilen *ne* ögesinin, yapının bölümlerinin başına getirilmesiyle de oluşabilmektedir: “Salona girdi; ne oturdu, ne oturmadı, çıkıp gitti.”. Araştırmacı (s. 187, 221), “misafir gelmiş, gelmemiş, haberi bile olmaz.” ve “Bize geldi, gelmedi, umurunda değil.” örneklerinde görüldüğü gibi, bu anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip olan ama farklı anlamsal işlevleri yerine getiren yapıyı, başka bir anlatım kalıbı saymaktadır.

Bilgin (2006, s. 71, 370, 441), *bgz.* kipinin anlam özellikleri içerisinde, birincisi olumlu, ikincisi olumsuz, *bgz.* kipiyle çekimli bir fiilin, arkasından gelen cümle ile “zamanda bitişiklik” bağıntısı kurduğunu söyler ancak araştırmacı, bu kullanımın nasıl bir oluşum olduğu hakkında bir şey söylemez. Buna karşılık, incelediğimiz kalıba

birçok yönden benzeyen ...-r ~ -°r ~ -Ar ...-mAz'in hem ikileme hem de zarf-fiil olduğunu belirtmiştir.

Akyalçın (2007, s. 265), kalıbın, ikinci bölümü yeterlik bildiren yardımcı fiille birleşik fiile dönüşmüş olan bir örneğini ikileme sözlüğüne almıştır: “Ettim edemedim”.

Savran'a (2010, s. 504-505) incelediğimiz yapı, Türkçenin tasvir gücünü yansıtan ve ortaya çıkmasında ikileme gücü de kullanılmış olan özel bir fiil şeklidir.

Deniz Yılmaz (2009, s. 89, 95, 124-126), “oluşum” olarak ifade ettiği (*f. + -D°*) + (*aynu f. + -mAdI*) ~ (*f. + -m°ş*) + (*aynu f. + -mAmIş*) kalıbının, bitimli ve öznesine göre çekimlenebilen zaman belirteci anlamına sahip birleşik bir zarf-fiil şekli olduğunu söyler.

Dolunay (2012, s. 198), incelediğimiz kalıbın “+DI ... -mAdI” biçiminde formüle edilebilen bir “zaman zarfı grubu” olduğu görüşündedir.

Öner (1999, s. 838-839), eski Türkçedeki *-mAtI* zarf-fiilini incelediği makalesinde, bu zarf-fiilin aslında *-mA-* olumsuzluk eki ve *-tI bgz.* kip ekinin kalıplaşması sonucu ortaya çıktığını belirterek, bu kalıplaşmanın Türkiye Türkçesinde de “-ma + -dı” şeklinde tekrar zarf-fiilleştiğini söylemektedir. Öner'e göre ekin üçüncü teklik kişi durumunda kalıplaşması da tesadüfi değildir çünkü dilde konuşmanın, diyalogun olmadığı durumlarda bütün varlıklar, doğal olarak kişi çekimi bakımından yansız hâldedir ve fiillerin kişi çekiminde de, bütün varlıkları temsil etme kabiliyeti bulunan ise, sadece üçüncü kişidir. Bu yüzden üçüncü kişi ile çekimli fiiller, zarf-fiil olabilme yeteneğine sahiptir. Araştırmacının bu açıklaması için Türkiye Türkçesinden verdiği örnekler arasında *boşanurcasına, görür görmez* gibileriyle birlikte, Yüce'den (1999, s. 122) alıntılar yaparak verdiği ve bizim de anlatım kalıbı olarak incelediğimiz, aşağıdaki eğik yazılı örnek de bulunmaktadır: “Daha yemekden iki lokma *almış almamış* uruhunu teslim itmiş”.

Türkçedeki tüm fiilimsileri inceleyen Bayraktar (2004) ile birleşik zarf-fiiller üzerine makaleleri bulunan Gülsevin (2001) ve Tiken (2003), incelediğimiz kalıba eserlerinde çalışmalarında hiç değinmemiştir.

İncelediğimiz kalıba değinen araştırmacıların görüşlerine baktığımızda, yapıyı kiminin yapıyı *ikileme*, kiminin *zarf-fiil*, kiminin de *özel bir yapı, anlatım biçimi* olarak kabul ettiğini görmekteyiz. Bu durum, söz konusu yapıyla ilgili kanaatlerin ortak olmadığını, yapının farklı yönlerinin birlikte incelenmediğini göstermektedir.

2.3.1.7.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbının oluşması için, değişken fiil öğelerinin *bgz.* veya *öğz.* kiplerinden biriyle çekimlenmesi gerekmektedir. Kalıbın oluşması için gerekli olan bu sabit kip eklerinden, kalıbın anlamsal işlevlerine en uygun olanlar, *geçmiş zaman* kip ekleridir çünkü kalıpla elde edilen, eylemin bitip bitmediğinin belli olmamasının ve kalıp, eğer zarf-fiil işleviyle zaman bildiren bir zarf tümleci görünümündeyse, kalıp eylemiyle ana cümle eyleminin aynı anda gerçekleştiğinin anlatımı, en iyi biçimde geçmiş zaman kipleriyle gerçekleştirilebilmektedir. Nitekim taranan kitaplarda belirlenen 34 örneğin 30'unun fiil ögesi *bgz.* kipiyle çekimlidir. *bgz.* kip ekinin, kalıp içinde nasıl işlev değişikliği yaşadığını ve bu kalıpla olan uyumunu, İnternet'te belirlediğimiz ve *-ken* zarf-fiil ekini üzerine alarak incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini ortaya çıkarmak için *adlaşmış* olan kalıp örneği açıkça göstermektedir:

“o ses fren balatalarından geliyor olabilir. aracı çalıştırdıktan sonra frenden ayağını kaldırmaya başlayınca balataların diski ilk bırakmaya başlayıp balata ile disk sürtünmesinin tamamen ortadan kalkmasına kadar gelen bir ses. buna emin olmak için ayağını frene koyarak araç *gitti gitmedi iken* dikkat edersen o ses gelmeye devam eder.” (<http://www.opelim.net>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

İki örnekte, kalıbın fiil ögesi *öğz.* kipiyle çekimlidir. Geçmiş zaman bildirmesi dolayısıyla *öğz.* kipiyle kalıbın fiil ögesinin çekimlenebilmesi mümkündür ancak kalıbın anlamsal işlevlerinin inanırlılığı açısından yaşananı ya da şahit olunanı anlatan *bgz.* kipi, öğrenileni, duyulanı anlatan *öğz.* kipine göre daha çok tercih edilmiştir. Fiil ögesi *öğz.* kipiyle çekimli iki örnek de bir *masal* metninde belirlenmiştir:

“Ne yapsın babaları, birer birer geçirmeyi düşünmüş çocuklarını, almış birini kucağına. Irmağın ortasına kadar *varmış, varmamış* bir çığlık duymuş arkadan... Bir de dönüp bakmış ki, ne baksın, kurdun biri dağdan aşağı iniyor ama, ne iniyor, çocuğunun üstüne doğru!” (ECG-77)

Kalıbın fiil ögesinin *şz.* ve *glz.* kipleriyle çekimlenmesi de mümkündür ancak kalıpla sağlanan, başlamış ama bitip bitmediği belli olmayan bir eylemin anlatımına; *şz.* kipi, şimdiki zamanla kendini sınırladığı için, *glz.* kipi de kalıp fiili kendisiyle çekimlendiğinde tahmine dayandığı için pek uygun olmamaktadır. Bu yüzden de fiili bu kiplerle çekimli bazı kalıp örnekleri belirlenmiş olsa da kalıbın anlamsal işlevlerini tam olarak veremeyen *şz.* ve *glz.* kip ekleri kalıbın formülünde yer almamıştır.

Taranan kitaplarda olmasa da İnternet'te kalıp fiili *şz.* kipiyle çekimli birkaç örnek belirlenebilmiştir. Bu örneklerde, kalıbın anlamsal işlevleri açık değildir:

“ben bu kadar hazırlamama rağmen yaptığım yiyeceklerden 2, 3 kaşık *alıyor almıyor* sonrası malum çöpe.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 02.09.2010)

“bakın ABD'ye nereyi *alıyor almıyor* üst kuruyor istediği kişileri lider yapıyor” (<http://www.zevkli.org>, Erişim Tarihi: 02.09.2010)

Bu örneklerin özellikle ikincisi, bildirdiği eylemin, bağlı olduğu cümlelerin eyleminden hemen önce gerçekleştiğini anlatan ve bizim de (*f. + -r / -Ar / -Ur*) + (*aynı f. + -mAz*) formülüyle incelediğimiz (bk. 2.3.1.5.) kalıbın örneği gibi de durmaktadır. Bu örnekte, *gz.* kipinin yerini *şz.* kipi almış gibidir.

Kalıp fiili *glz.* kipiyle çekimli bir örneğe de taranan kitaplarda rastlanmamıştır. Bununla birlikte fikir vermesi adına, fiil ögesi *bgz.* kipiyle çekimli bir kalıp örneğinin, fiil ögesi *glz.* kipiyle çekimlendiğinde şu şekilde olabileceğini söyleyebiliriz:

“Güneş *göründü görünmedi*, hemen buluta çekildi.” (SKA-279)

“Güneş *görünecek görünmeyecek*, hemen buluta çekilecek.”

Ancak İnternet'te belirlenen bir örnekte ise, kalıbın sabit eki durumundaki *-AcAk* sıfat-fiil işlevindedir ve kalıp, anlamsal işlevleri açıkça anlaşılmadığı için tartışmalıdır:

“Daha 2 dakika *sürecek sürmeyecek* olan bir milli marşta kendini tutamayacak kadar disiplinsiz tipler...” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 03.09.2010)

Hem taranan kitaplarda hem de İnternet'te belirlenen, fiil ögesi *şz.* veya *glz.* kipiyle çekimli olan ve incelediğimiz anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip olan aşağıdaki gibi yapılar, Eski Türkçe Dönemi'nden beri, Türkçenin bağlaç ihtiyacını karşılama yollarından birisi olan eş değerli olan kelime ve kelime gruplarının bağlaçsız olarak yana yana getirilmesi yöntemiyle (Deny, 1941, s. 636, 968; Korkmaz, 2003, s. 1091-1093) art arda gelmiş çekimli fiillerden oluştukları için, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri değildir:

“başka bir neden aramak, kişiyi ilgilendirir. Bunu, ancak kişi kendisinde *görecektir, görmeyecek, anlayacak, anlamayacak.*” (<http://pearl4.sosyomat.com>, Erişim Tarihi: 21.09.2010)

“Hem neden merak edeyim ki senin yazdıklarını, neden dünyanın beni ilgilendirsin? Neden bu kadar önemlisin ki, *yazıyoruz yazmıyoruz* ehemmiyeti var mı?” (<http://www.karakutu.com>, Erişim Tarihi: 21.09.2010)

Kalıp fiili *gz.* kipiyle çekimli olduğunda, kalıbın, zarf-fiil gibi bir işlev göerek zaman bildiren zarf tümleci olması mümkün olmamaktadır çünkü kalıp, böyle bir durumda, (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbına dönüşmektedir. Kalıp fiili *gz.* kipiyle çekimli olup, kalıp *yüklem* olduğunda ise, istenirse *seçmelilik* işlevinin sağlanması için araya *veya / ya da* bağlaçlarını da alabilen söz konusu yapının kalıplığı da tartışmalı hâle gelmektedir. Yapı bu durumuyla, Yaman'a (1999, s. 127) göre *gz.* kipinin işlevinin değişmesiyle "tahmin" bildirmektedir: "Sen şunu bunu bırak da haber ver, cebinde kaç para var? — Bozuk paralar... 50-60 kuruş **çtkar çıkmaz**..."

Kalıbın fiil ögesinin *dilek-tasarlama* kipleriyle çekimlenmesi ise mümkün değildir çünkü kalıbın kullanımıyla ortaya çıkan anlamsal işlev, bir süreçle ilişkilidir ve dilek-tasarlama kipleri de bu süreci ifade edebilme özelliğine sahip değildir. İncelediğimiz anlatım kalıbına benzer bir dizilişe sahip olup fiil ögesi dilek-tasarlama kipleriyle çekimli olan aşağıdaki örnekler, değişken fiili *şz.* ve *glz.* kipiyle çekimli yukarıdaki kalıp örnekleri gibi, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri değildir:

"Öyle insanlar vardır ki, adını *bilelim bilmeyelim, konuşalım konuşmayalım*, kafamızın bir köşeciğine yerleşir, en beklenmedik bir zamanda da düşümüzde biçimlenirler." (SKA-187)

"Artık olan oldu

Gitseniz gitmeseniz bir" (ÖA-299)

"hani değer vermeyi hakedecek insanlar vardır, emek vermeyi hakedecek, ama hiç bir zaman bilemezsiniz, kime değer *vermeli vermemeli*, önceden tartsanız da doğrusunu seçemezsiniz" (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 25.09.2010)

Belirlenen iki örnekte, kalıbın değişken fiili, *öğz.* kipinin hikâyesi ile çekimlenmiştir. Bu örneklerin birinde de ek fiilin *bgz.* kipi eki, kalıbın iki ögesinin ortak eki olup sadece ikinci ögeye eklenmiştir. Kalıp ögelerinin bu şekilde birleşik çekimli olması, kalıba zarar vermemiştir:

"Aradan bir çeyrek saat *geçmişti, geçmemişt*, yanı başımda bir ses duydum." (CST-14)

"Biz, Trabzon'un tepesindeki düzlüğü tuttuğumuzda, vakit ikindiye *varmış varmamıştı*. Baktık ki, yolları Lazistan kavasları kesmiş..." (KT-273)

Kalıbın fiil ögesi çoğunlukla *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Taranan kitaplarda belirlenen 34 örneğin 26'sı bu şekildedir. Bu durumun ortaya çıkması hem taranan metinlerin önemli bir kısmının, anlatıcısı ilahi veya gözlemci olan öykü ve roman olmasıyla hem de Öner'in (1999, s. 838) eski Türkçedeki *-mAtI* zarf-fiilini

incelerken yaptığı “Dilde, konuşmanın, diyalogun olmadığı durumlarda, bütün varlıklar, tabîi olarak şahıs çekimi bakımından nôtür (impersonal) hâldedir. Fiillerin şahıs çekiminde de, bütün varlıkları temsil etme kabiliyeti bulunan ise, ancak 3. şahıstır.” açıklamayla izah edilebilir gibidir ancak kalıp fiillerinin kişi çekimlerinin üçüncü teklik olması durumu, bu kalıp için, (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbındaki gibi (bk. 2.3.1.5.) kesin değildir. İncelediğimiz anlatım kalıbında kalıp fiilleri diğer kişilerle, özellikle *birinci teklik ~ çokluk* kişilerle de çekimlenebilmektedir:

“ ‘Yahu bu nasıl iş? Ben kendimi bildim bileli üstüme sabah güneşini doğdurmuş adam mıyım, eyvah!’ *dedim demedim*, geceki miskin dilenci aklıma geldi.” (KT-359)

“geçiyosunuz onu bi 50 metre *gittin gitmedin* emniyet müdürlüğünün karşısında yani deniz tarafında ufak bi bina göreceksiniz” (<http://www.eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 25.09.2010)

“Kahvelerden ikişer yudum *aldık, almadık*; Etem bizim arkadaşşa kemanı işmarladı” (OCK-35)

“Avizelerin oraya doğru *gittim* ve o da ne Onlar hala burdalar Kız babası ve annesi. Orda bi 3 dk *durdular durmadılar* bende aynı yerde bişey bakıyormuş gibi onları izliyodum” (<http://www.ultima-strike.com>, Erişim Tarihi: 25.09.2010)

Kalıbın sabit kip eklerinden olan *-m°ş*, belirlediğimiz iki örnekte *sıfat-fiil* işlevi görmesine rağmen, kalıbın sabit eki olmayı sürdürmüştür:

“Kafasında bir briç masası, güvendiği cokey dostları, lacivert okul elbiseli çocukluktan *çıkmuş çıkmamış* bir kız; altmış beşlik yüreğinde bir genç adamın, hayır bir delikanlının coşkusu, göğsünde *gittikçe* artan üç beş dakikalık bir sıkışmadan sonra dünyadan *çekti, gitti*.” (SKA-128)

“Beni önce, on-on beş kişilik bir odaya koydular, hepsi de daha on yedisini *bulmuş bulmamış* öğrenciler arasına.” (VG-88)

-m°ş gibi sıfat-fiil olabilen *-r ~ -°r ~ -Ar* ve *-mAz* ekleri de sabit ek olarak, belirlediğimiz bazı kalıp örneklerinde yer almıştır ancak bu ekler, sadece *sıfat-fiil* işleviyle ve belli sayıda örnekte karşımıza çıktığı için, kalıbın formülünde yer almamıştır. Haklarında, (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbı içerisinde daha ayrıntılı bilgi verilen (bk. s. 2.3.1.5.1.) söz konusu örneklerden bazıları şu şekildedir:

“Neden sonra, belki de birinci yemek bitmiş de ikinci yemeğe başlamışlardı bu arada, öyle pek de aldırmadan, *duyulur duyulmaz* bir sesle sordu.” (SKA-145)

“O, temsil edemediği bir tarzda ruhunun tevsî ettiğini *görünür görünmez* bir hava gibi memleketi baştan başa istilâ ettiğini duyuyordu.” (HEA-108)

“Meltem: (Mutfak kapısına doğru yönelir.) En iyisi çay yapalım.

Aydın: (*işitilir işitilmez*) Gitme...

Meltem: Ne dedin?” (AA-115)

“Süt iyice kaynatılır ve şeker koyularak iyice karıştırılır. Süt el *yakar yakmaz* hale gelince güllaç yufkaları genişliğinde bir tepside serme işlemine başlanır.” (<http://tr.wikipedia.org>, Erişim Tarihi: 16.08.2009)

Ancak *-m°ş* veya *-r ~ -°r ~ -Ar* ve *-mAz* eklerinin sıfat-fiil olduğu her diziliş, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevlerini açığa çıkarmadığı için bu anlatım kalıbının örneği olmamaktadır:

“Yanık sesi köyün içini doldurup taşıyor, kırlara, bayırlara, *sürülmüş, sürülmemiş* ekeneklere yayılıyor.” (FB-354)

“Bütün bunların bende dolaylı-dolaysız, *görünür-görünmez* etkileri oldu elbet.” (CS-98)

Yukarıdaki örnekler, Türkçenin bağlaç ihtiyacını karşılama yollarından birisi olan eş değerli olan kelime ve kelime gruplarının bağlaçsız olarak yan yana getirilmesi yöntemiyle art arda gelmiş çekimli fiillerden oluşmaktadır.

Taranan kitaplarda belirlenen kalıp örneklerinde yer alan değişken fiilleri, kılımları açısından incelediğimizde, *geç-*, *var-*, *doldur-*, *al-*, *at-*, *bul-*, *ye-*, *iç-*, *getir-*, *çık-*, *ol-*, *de-* biçimindeki 12 fiilin *süreksiz*, *bitmeli*; *konuş-*, *tart-*, *otur-*, *git-*, *gör-*, *görün-*, *çek-*, *yürü-*, *düşün-* biçimindeki 9 fiilin de *sürekli* olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre, kalıp fiilinin kılımları açısından kalıbın belirli bir sınırlamasının olmadığı görülmektedir.

Taranan kitaplarda belirlenen 34 örneğin 20’sinde, kalıbın hemen önünde, kalıbın, çekimli olan ve birbirini izleyen fiil öğelerinin gerçekleşme zamanının ne kadar bir süreyi kapsadığını ifade eden öğeler bulunmaktadır. Bu öğelerle, kalıbın anlamsal işlevleri daha açık anlaşılmaktadır:

“Aradan **on dakika** *geçti geçmedi*, uzaktan bir gürültü biraz sonra da bir düdük sesi Amanın, posta geliyor...” (MŞE-154)

“Ve yürüdüm... **Birkaç adım** *attım atmadım*, baktım, Feridun peşimden yetişti” (OCK-314)

“ ‘Sormadım’ dedi oğul. ‘**Üç beş sözcük** *konuştuk konuşmadık* indi o.’” (SKA-146)

“Sami divanım da daha yeni okudum, **üç yıl** *oldu olmadı*. O beyti büsbütün unutmuşum.” (NA-127)

Bir ana cümleinin zarfı durumundayken, söz konusu ana cümleinin çekimli fiil olan yüklemine kılınışıyla ilgili bir sınırlama yapmayan incelediğimiz kalıp, yine zarf durumundayken, bünyesindeki sabit kip eki hangisiyse, çekimli fiil olan ana cümleinin yüklemine de onu istemektedir. Taranan kitaplarda belirlenen ve zarf olan tüm örnekler bu durumdadır:

“Bardağını ağzına götürdü; yarısına dek *içti içmedi*, Naciye ablanın sesini *duydu*.” (YA-112)

“Aradan dokuz ay, dokuz gün, dokuz saat *geçmiş; geçmemiş*; nur topu gibi bir oğulları dünyaya *gelmiş*.” (ECG-15)

Bununla birlikte, İnternet’te belirlenen, bize göre özel bir durum olan bir örnekte, ana cümleinin zarfı durumundaki kalıbın fiili *bgz.* kip ekiyle çekimliyken, ana cümleinin fiil-yüklemi *glz.* kipiyle çekimlidir:

“geçiyosunuz onu bi 50 metre *gittin gitmedin* emniyet müdürlüğünün karşısında yani deniz tarafında ufak bi bina *göreceksiniz*” (<http://www.eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 25.09.2010)

(*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbıyla, anlamsal işlevleri ve dizilişi açısından benzeşen, zarf olduğunda işlevi açısından aynılaşan incelediğimiz anlatım kalıbını, bu özellikleri dolayısıyla, daha önce görüşleri verilen (bk. 2.3.1.7.) Lewis, Göğüş, Korkmaz, D. Aksan, Yüce, Demircan, Y. Aksan, Bozkurt, Özkan ve Sevinçli, Öner, Bilgin gibi bilim adamları, (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbıyla birlikte değerlendirmeyi, bu iki kalıp arasında hep bir paralellik kurmayı uygun görmüşlerdir. Bize göre incelediğimiz anlatım kalıbı, (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbından belirgin bazı özellikleriyle ayrılmaktadır. Bu özellikleri şöyle sıralanabilir:

1. Sabit kip ekleri aynı olmayan iki kalıp, birbirine yakın anlamsal işlevleri yerine getirmektedir (bk. s. 2.3.1.5.3. ve 2.3.1.7.3.).

2. (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbı, sadece, zarf-fiil gibi bir işlevle, içinde bulunduğu ana cümleinin veya filimsi öbeğinin zarf tümleci olarak kullanılabilirken, (*f. + -D°*) + (*aynı f. + -mAdI*) ~ (*f. + -m°ş*) + (*aynı f. + -mAmIş*) kalıbı, yargı bildirerek yüklem de olabilmektedir (bk. s. 2.3.1.7.2.).

3. (*f. + -r / -°r / -Ar*) + (*aynı f. + -mAz*) kalıbı, hep üçüncü kişi durumunda olmak zorundayken, (*f. + -D°*) + (*aynı f. + -mAdI*) ~ (*f. + -m°ş*) + (*aynı f. + -mAmIş*) kalıbının değişik kişilerle çekimi de mümkündür.

4. $(f. + -r / -^{\circ}r / -Ar) + (aynu f. + -mAz)$ kalıbının birleşik kipli çekimi yoktur. $(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -mAdI) \sim (f. + -m^{\circ}\xi) + (aynu f. + -mAmI\xi)$ kalıbının ise sınırlı da olsa vardır.

5. $(f. + -r / -^{\circ}r / -Ar) + (aynu f. + -mAz)$ kalıbı, ögesi olduğu ana cümlelerin fiil-yüklemının çekimi konusunda bir sınırlama yapmazken, $(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -mAdI) \sim (f. + -m^{\circ}\xi) + (aynu f. + -mAmI\xi)$ kalıbı, bir ana cümlelerin zarf tümleci olduğunda, bu ana cümlelerin fiil-yüklemının, bünyesindeki kiple çekimlenmesini istemektedir.

6. Belirlenen örneklere göre, $(f. + -r / -^{\circ}r / -Ar) + (aynu f. + -mAz)$ kalıbı, çoğunlukla kılınışı *bitmeli* ve *başlamalı* olan fiilleri tercih ederken (bk. 2.3.1.5.), $(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -mAdI) \sim (f. + -m^{\circ}\xi) + (aynu f. + -mAmI\xi)$ kalıbı, fiil kılınışı açısından belirgin bir tercih yapmamaktadır.

İncelediğimiz kalıbın önemli bir özelliği de $(f. + -r / -^{\circ}r / -Ar) + (aynu f. + -mAz)$ kalıbı gibi (bk. 2.3.1.5.1.) kendine özgü bir *tonlama* ve *söylenişinin* olmasıdır. İlk ikisi incelediğimiz kalıpla sadece diziliş benzerliği olan aşağıdaki örneklerde bu durum gözlenmektedir:

“Belki onların olacağı senden bin beter. Sen kendini düşündün, *meramuna erdin, ermedin*. İnsan bu dünyada bir kendini mi düşünür? Senin ömrün zindan!” (FB-319)

“hadislere insanlar *inanır inanmaz* bu onların sorunu buhari doğru *yazmış yazmamış* bize ne sen kuranı tam olarak yaşayan biri misin ona bak.” (<http://www.hanifdostlar.net>, Erişim Tarihi: 01.09.2010)

“Cadde üstündeki lokantalardan birine oturup iki kadeh, sadece iki kadeh içti, bir şeyler *yedi yemedi*, kendini sokakta buldu.” (SKA-167)

Yukarıdaki eğik yazılı örneklere baktığımızda, aralarında *sözcük vurgusu* farkı olmadığını söyleyebiliriz. Tüm örneklerde eğik yazılı ilk ögedeki kip eki olan son hece ve eğik yazılı ikinci ögedeki, olumsuzluk eki *-mA-*'nin önündeki hece vurguludur ancak incelediğimiz kalıbı *sözcük öbeği* kabul ettiğimizde, yukarıdaki son örnekte olduğu gibi, Türkçenin genel *sözcük öbeği vurgusuna* uygun olarak yardımcı öge olan ve grubun başında bulunan sözcüğün vurgusunun, incelediğimiz kalıbın *sözcük öbeği vurgusu* olduğunu görmekteyiz. Oysaki eğik yazılı ilk iki örnekte böyle bir durum yoktur.

İlk iki örnek, tonlama ve söyleniş açısından da son örnekten farklıdır. İlk iki örnekte, eğik yazılı ikinci öge yükselen tondur. Son örnekte ise eğik yazılı ögeler hemen hemen aynı tondadır. Ayrıca son örnekteki eğik yazılı ögelerin, bu kalıbın örneği

olması için, ilk iki örneğe göre daha *seri bir biçimde, peş peşe* söylenmesi de gerekmektedir.

Taranan kitaplarda belirlenen birkaç örnekte, kalıp öğeleri *ne ... ne, ya ...ya* ve *ha... ha* tekrarlı bağlaçlarıyla bağlanmıştır ve bu durum, kalıbın oluşmasına engel olmamıştır:

“Gene biraz düşündüm, garsonu çağırdım: — Karşı masaya üç rakı dedim. Biraz sonra garson, rakıları oraya götürdü ve onlarla **ne konuştu, ne konuşmadı**, dönüp geldi, bana bir duble daha dayadı.” (OCK-262)

“Faki bir esriklik içinde durmuş kalmış, bir renk cennetinin içinde yüzüyordu. Birden **ne oldu ne olmadı**, kuşlar ikiye ayrıldı, açtıkları yoldan ak kuş geldi, önünde, kanatları pır pır durdu.” (YK-349)

“Yüz, yüz elli adım **ya yürüdüük ya yürümedik**. Durdum.” (YKK-114)

“Gülünç bir cakayla, ufacık bir kitabı hademeye taşıtır, koridorlarda sağa sola heybetini ispatlamaya çalışarak kürsüye ağır ağır çıkar, sonunu da **ha getirdi ha getiremedi** diye bizleri yürek çarpıntısına uğratan upuzun cümlelerle ders verirdi.” (VG-61)

Bir benzeri daha önce D. Aksan’ın görüşleri içerisinde verilen (bk. 2.3.1.7.) yukarıdaki örneklerin ilk ikisinde, kalıp öğeleri *ne ... ne* bağlacıyla bağlanmıştır. Görevdaş veya zıt anlamlı sözcüklerin başına gelerek bunları arka arkaya sıralayan ve *sıraladığı öğelerin hiçbiri* anlamını veren bir olumsuzluk işlevi yüklenmiş olan *ne ... ne* bağlacı (Korkmaz, 2003, s. 1111), söz konusu örneklerde bu işlevinin dışına taşarak incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır. Ayrıca ikinci örnek metindeki *ne oldu ne olmadı* kalıbı, anlamsal işlevi dışında, *anilik* odaklı yeni bir işlevin ortaya çıkmasını sağlaması dolayısıyla deyimleşmiş gibidir ancak taranan deyim sözlüklerinde böyle bir deyim bulunmamaktadır (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; <http://tdkterim.gov.tr>).

Yukarıdaki örneklerin üçüncüsünde kalıp öğeleri *ya ... ya* bağlacıyla bağlanmıştır. Bağladığı öğelerin başına gelerek iki öğeden birini seçme, yeğleme veya iki öğeyi birbirleriyle karşılaştırma işlevi gören *ya ... ya* bağlacı (Korkmaz, 2003, s. 1113), söz konusu örnekte bu işlevinden uzak olup, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Yukarıdaki son örnekte kalıp ögeleri *ha ... ha* ile bağlanmıştır ancak bu örnekte *ha ... ha* bağlacı, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkması açısından, *ne ... ne* ve *ya ... ya* bağlacı kadar kalıpla *uyumlu değildir*.

İnternet’te belirlenen birkaç örnekte kalıp ögeleri, *veya / ya da* bağlaçlarıyla bağlanmıştır ve bu durum, kalıbın oluşmasına engel olmamıştır:

“Mustafa isterse onu gideceği yere kadar bırakabileceğini söyleyecekti ki arkasını döndüğünde adamın olmadığını gördü hayretler için yola devam etti yaklaşık 5 dakika *gitti veya gitmedi* bir kazanın olduğunu ve içinden çıkarılan cesedin kendisine yardım eden kişi olduğunu gördü” (<http://gulyuz01.blogcu.com>, Erişim Tarihi:14.03.2011)

“Bütün bu işlem üç-beş dakika *sürdü ya da sürmedi* ve ben hayretten açık düşmüş ağzımı kapayınca kadar vize işlemim halloldu.” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi:14.03.2011)

Yukarıdaki örneklerde, *veya / ya da* bağlaçları, asıl işlevleri olan *seçmelilik* ilişkisiyle ögeleri birbirine bağladıkları için, bağladıkları ögelerin birlikte açığa çıkardığı anlamsal işlevi tehlikeye düşürmekte ancak *veya / ya da* ile bağlanmış olan ögeler, kalıplıklarını sürdürmektedir.

İnternet’te belirlenen bir örnekte, incelediğimiz kalıbın ikinci ögesi gibi kullanılmış olan *gitmedi* sözcüğü, *yetersizlik* işlevi de sağlayarak *-mAdAn* zarf-fiil eki işlevi görmüştür:

“uçtu tek kelimeyle 30 yaşındaki adam uçtu ve 5 metre *gitmedi* yolun ortasına çakıldı...” (<http://www.motosiklet.net>, Erişim Tarihi: 17.11.2010)

Yukarıdaki örnekte, uçan adam, beş metre bile gidemeden çakılmıştır. İncelediğimiz kalıbın bir örneği olmayan bu kullanım, *-mAdI* ek öbeğinin tek başına da *zarf-fiil* işlevi görebildiğini göstermektedir.

Taranan kitaplarda belirlenen 34 örneğin noktalamasına baktığımızda şöyle bir durum ortaya çıkmıştır: Sıfat-fiil durumundaki 2 örneğin ne ögelerinin arasında ne de sonunda bir noktalama işareti vardır. Yüklem durumundaki 11 kalıp örneğinin sadece 4’ünde kullanıcı, kalıp ögeleri arasına *virgül* koymuştur. Benzer bir durum, zarf tümleci görevindeki 21 kalıp örneği için de geçerlidir. Kullanıcı, kalıp ögeleri arasına bu tür kalıpların 4’ünde *virgül*, 1’inde de *noktalı virgül* koymuştur. Bu veriler, incelediğimiz yapıyı, genel olarak kullanıcıların da bir bütün olduğunu kabul ettiğinin kanıtı gibidir.

Kullanıcılar, yüklem durumundaki 11 kalıp örneğinin 5'inin sonuna *nokta*, 1'inin sonuna *iki nokta*, 1'inin sonuna *üç nokta* ve 1'inin sonuna da *virgül* koymuştur. Kalıp, bir ana cümle için zarf tümleci olduğunda ise kullanıcılar çoğunlukla *virgül* ve *noktalı virgöl*ü tercih etmiştir. Bu durumdaki 21 örneğin 12'sinin sonunda *virgül*, 1'inin sonunda da *noktalı virgöl* vardır. Bu verilere göre kullanıcılar, çoğunlukla kalıbın söz dizimi içerisindeki görevine göre noktalama tutumlarını belirlemişlerdir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“geçenlerde oturdum, geçenlerde dediğimde baya oluyor. şöyle bir a4 aldım, dedim eskileri yazayım. elli tane *yazdım yazmadım*, başladım onun adı neydi bunun adı neydi diye mırırmılamaya.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 03.10.2010)

“bu olay 6 saat sürdü ve sana istirahat etmen için kalan süre 10 saat eve git yat, uyu kaldı geriye 8 saat, kalk hazırlan tekrar işe git eh 7 saat uyku *ya uyudun uyumadın*.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 03.10.2010)

“Keleş, düşündüğünde yanılmıyormuş. Aradan bir kaç ay *geçti geçmedi*, Hacı'yı bir akşamüstü değirmenden dönerken vurup attan düşürdüler.” (MŞE-92)

“Dünya Şampiyonası Türkiye’de olacak ve böyle bir salon o turnuva için değil de, ligler için yapılmış olacak! Çok heves kırıcı! Antalya muallakta, Ankara *başladı başlamadı* yetişip yetişmeyeceği belli değil.” (<http://www.skyscrapercity.com>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

“akşama kadar ben deyim iki, siz deyin üç baran *kazdık kazmadık*... akşam olunca eşek önde biz arkada kırdaki evimize doğru mutlu mesut güle oynaya yola düştük...” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 03.10.2010)

“suyunu içip yola düşmüş 20 metre *gitmiş gitmemiş* amca arkadan seslenmiş” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 01.09.2010)

“Sadece tatlıyı olabildiğince azaltın, 1 ay *sürüyor sürmüyor* düzene giriyor beslenme alışkanlıklarınız.” (<http://www.hafif.org>, Erişim Tarihi: 02.09.2010)

“Hanımefendi elime o zamanın parasıyla yüz milyona yakın ya da biraz fazla bir parayı bana vererek bordromu imzalattı. Tamı tamına asgari ücret karşılığı idi. Allah bereket versin dedik. Yanından ayrıldık. On gün *ne geçti ne geçmedi*... Tekrar çağırıldık, muhasebeye...” (<http://www.mustafaalifirtina.com>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

“Karnımı doyurduktan sonra ayağa kalktı, sonra eğildi, avuçlarıyla su içti, gitti, atı örklediği kazığı yerden çekti, ipi topladı kazığa sardı, kazığı da gene heybeye koydu, atına zorlukla bindi. Bütün bedeni, *ne oldu ne olmadı*, çözüldü. Nerdeyse attan düşecekti.” (YK-140)

“Fırtınayla karışık suratına çarpıp duran yağmura, yüzüne bakmadan üstüne sular fıskırtarak geçip giden taksilere rağmen, sellerde kirli sulara bata çıka, yüz metre yol *almış*

almamış kızlı-erkekli neşeli bir kalabalık -içinde öğrencisi delikanlı- içeriden boşalıp arabalarına binmekte.” (<http://haluksunat.files.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 01.09.2010)

2.3.1.7.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Ele aldığımız anlatım kalıbının sözcük öbeği olma durumu açısından, bilim adamlarının değişik düşüncelere sahip olduğu daha önce belirtilmişti (bk. 2.3.1.7.). Buna göre incelediğimiz kalıbı Hatiboğlu, Koç, Demircan, Y. Aksan gibi araştırmacılar *ikileme*; Göğüş, Korkmaz, Yüce ve Bozkurt ise *özel bir yapı* saymaktadır. Özkan ve Sevinçli'nin yapı için uygun gördüğü terim “fiil kalıbı”dır. D. Aksan ise, yapıyı anlamsal işlevleri açısından değerlendirerek yapı için *anlatım kalıbı / biçimi* ifadesini kullanır.

Bize göre bu kalıbın, *ikileme* sayılabildiğini destekleyen özellikleri olduğu gibi, ikilemeden ayrılan özellikleri de bulunmaktadır. Bir yapının ikileme olması için sahip olması gereken özelliklerden (bk. 1.3.4.); anlamca ilişkili iki sözcükten meydana gelme, ikilemedeki her ögenin sözcük türünün aynı olması ve aynı cümle ögesinin parçası olması gibi bazılarını, ele aldığımız kalıp taşımaktadır. Buna karşın ikilemelerin genelinde söz konusu olan *anlamı belirtmek, pekiştirmek, güçlendirmek, abartmak, çoğaltmak, kolaylaştırmak* (Hatiboğlu, 1971, s. 55-57), *söze süreklilik katmak* (M. Özkan, 2004, s. 2301) işlevlerinin dışında farklı bir işlevi yerine getirmesi (bk. 2.3.1.7.3.), iki ögenin anlamca tam olarak bütünleşmemesi, Erdem'in (2005, s. 190) belirlediği ikileme ölçütlerine aykırı olarak yapıyı oluşturan sözcüklerin farklı ekler alması ve oluşumun uzun bir süre alması ve sözlükte madde başı olabilme niteliği taşıma gibi özellikleri olmaması nedeniyle kalıp, *ikileme* olmaktan uzaklaşmaktadır. Bununla birlikte, bazı kullanımlarındaki *zaman zarfı* işlevine ve bu işlevi gerçekleştirirken, hemen her fiile getirilebilen sabit eklerinin işlev değişikliği yaşamış olmasına bakarak çekimli fiil biçimindeki iki ögeden oluşan bir yapı için *zarf-fiil* terimini kullanmak da pek doğru görünmemektedir. Bu durumda bizim anlatım kalıbı olarak tanımlayıp incelediğimiz yapının, özellikle zaman zarfı işlevi gören örnekleri için, *sözcük öbeği* olması açısından yeni bir terim türetilmesi düşünülebilir. Kalıbı oluşturan ögelerin yapı açısından temel birliktelik sağlayıcısı *yineleme* olduğu için, incelediğimiz kalıbın, özellikle zaman zarfı işlevi gören örneklerine, tartışmaya açık olmak üzere *yineleme öbeği* denilebileceği kanaatindeyiz. Kalıp, söz dizimi çözümlenmelerinde öncelikle kuruluşu açısından *yineleme öbeği*; ardından içinde

bulunduğu cümledeki işlevine göre, *zarf-fiil işlevli yineleme öbeği* ya da doğrudan *zarf-fiil öbeği* sayılmalıdır.

Taranan kitaplarda belirlenen 34 örneğin 21'inde kalıp, içinde bulunduğu ana cümlelerin zaman bildiren *zarf tümlecidir*. Bu 21 örneğin hiçbirinin, yüklemi isim soylu olan bir ana cümlelerin veya bir *filimsi öbeğinin* zarf tümleci olmaması da dikkat çekicidir:

“Adam uzaklaştı. O da karşıya, duraktaki tütüncüye yürüdü. Bir paket sigarayla bir de kibrit aldı. Hemen yaktı. Dört-beş nefes **çektik çekmedi** (zt.) tramvay (ö.) geldi (y.).” (YA-30)

“ ‘Sormadım’ dedi oğul. ‘Üç beş sözcük konuştuk konuşmadık (zt.) indi (y.) o (ö.)” (SKA-146)

Kalıp, zarf-fiil işlevi görür gibi, bir ana cümlelerin zarf tümleci olduğunda, kendi öznesiyle ana cümlelerin öznesi *ayrı* olabildiği gibi *aynı* da olabilmektedir ancak taranan kitaplarda belirlenen 21 örneğin sadece 4'ünde, öznelerin *aynı* olması dikkat çekicidir:

“**Firuz Bey** bunu *düşündü düşünmedi* **Marsık Merzuka** konağa kaplandı.” (özneler farklı / GD-217)

“Cadde üstündeki lokantalardan birine oturup iki kadeh, sadece iki kadeh içti, bir şeyler *yedi yemedi*, kendini sokakta buldu.” (özneler aynı, gizli ö. O / SKA-167)

Ögeleri *ne ... ne, ya ... ya, veya / ya da* gibi bağlaçlarla bağlanmış olan kalıp örnekleri, bir ana cümlelerin zaman bildiren zarfı olduklarında, ögeleri yalnız başına yargı bildirme özelliğini kaybederek zarflaştığı için, tartışmaya açık olmak üzere, bir *bağlama öbeği* sayılarak cümle çözümlemelerinde zarf tümleci olarak değerlendirilebilir:

“(gizli ö. Onlar) iki hafta ya sürdü ya sürmedi (zt.), işi (n.) kökünden hallettiler (y.)” (<http://yenisafak.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.10.2010)

“Biz (ortak ö.) lokantadan (dt.) çıktık (y.), yüz metre yürüdük veya yürümedik (zt.) bomba (ö.) patladı (y.)” (<http://www.sabah.de>, Erişim Tarihi: 14.03.2011)

Ögeleri bir bağlaçla ile bağlanmış olan kalıp örnekleri *yüklem* olduklarında ise ögeler arasına giren bağlaçlar dolayısıyla, bağlanan ögelerin birlikte ortaya çıkardığı anlamı zayıflayan ve yineleme öbeği özelliğini kaybeden kalıp, cümle çözümlemelerinde bağlı cümleler gibi değerlendirilmeli, kalıbın her ögesi ayrı bir cümle kabul edilmelidir:

“(**ortak gizli ö. O**) onlarla (**ortak zt.**) ne (bt) konuştu (y.), ne (bt) konuşmadı (y.), dönüp (zt.) geldi (y.),” (OCK-262)

“(**ortak gizli ö. Biz**) Yüz, yüz elli adım (ortak zt.) ya (bt) yürüdü (y.) ya (bt) yürümedik (y.). Durdum.” (YKK-114)

“Bütün bu işlem (ortak ö.) üç-beş dakika (ortak zt.) sürdü (y.) ya da (bt) sürmedi (y.) ve ben hayretten açık düşmüş ağzımı kapayınca kadar vize işlemim halloldu.” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 14.03.2011)

Kalıbın sabit kip eklerinden olan *-m^oş*, belirlediğimiz iki örnekte *sıfat-fiil* işlevi görmesine rağmen, kalıbın sabit eki olmayı sürdürmüştür. Niteleme sıfatı görevli bu kalıp örnekleri *sıfat-fiil işlevli yineleme öbeği* ya da doğrudan *sıfat-fiil öbeği* sayılmalıdır:

“Kafasında bir briç masası, güvendiği cokey dostları, lacivert okul elbiseli çocukluktan *çıkmuş çıkmamış bir kız*; altmış beşlik yüreğinde bir genç adamın, hayır bir delikanlının coşkusunu, göğsünde gittikçe artan üç beş dakikalık bir sıkışmadan sonra dünyadan çekti, gitti.” (SKA-128)

Belirlenen bir örnekte, kalıp bir *ad tamlamasının tamlayanı* durumundadır ve bu durum, kalıbın anlamsal işlevine zarar vermemiştir:

“Sabahın erken saatlerinde sokakları temizleyen arabaların sesiyle uyandık. Hava aydınlanmaya *başlamış başlamamış arası*, sabah soğunu içimize çeke çeke Pisa’nın o meşhur kulesine doğru yol aldık.” (<http://ptak85.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 01.09.2010)

Görünürde birincisi olumlu ikinci olumsuz aynı fiil tabanına sahip iki aynı çekimli fiilden oluşan kalıp, ögeleri, tek başlarına değil de birlikte bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağladığı ve ögelerinin yapı açısından temel birliktelik sağlayıcısı *yineleme* olduğu için, tartışmaya açık olmak üzere, içinde bulunduğu cümlenin *yüklemi* olduğunda, zaman zarfı görevi gören örnekler gibi “yineleme öbeği” sayılarak söz dizimi çözümlenmelerinde tek öge biçiminde değerlendirilmeli, kalıp ögeleri ayrı ayrı cümle olarak çözümlenmemelidir. Taranan kitaplarda belirlenen 34 örneğin 11’inde kalıp, içinde bulunduğu cümlenin *yüklemidir*:

“‘Yirmisini aştı mıydı?..’ ‘Ne yirmisi?’ (**gizli ö. O**) On yedisini (n.) doldurdu doldurmadı (y.)!..’” (NC-181)

“(**gizli ö. Ben**) Kocasını bu kadar zamandır aynı evde oturduğumuz halde (zt.) iki üç kez (zt.) gördüm, görmedim (y.). Derici. Sabah yedide evden çıkar.” (SKA-160)

2.3.1.7.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny'nin (1941, s. 1104) *Türk Dili Grameri*'nde, zaman bildiren zarf-fiillerinin anlatıldığı kısma eklemeler yapan Ali Ulvi Elöve'ye göre incelediğimiz kalıp bir zarf-fiil olup henüz tamamlanmamış, tamamlanmak üzere olan bir fiille, aynı zamanda başka bir fiilin yapıldığını bildirir. Eğer zarf-fiilin öznesiyle ana cümlenin öznesi aynı olursa zarf-fiil bazen “ardıncalık” anlamı da verebilmektedir.

Hatiboğlu (1972, s. 151), bir ikileme saydığı bu kalıbın, temel cümleye zaman bakımından “hemen, derhal, o anda” kavramlarını verdiğini söyler.

Korkmaz'a (2003, s. 1036-1037) göre bu kalıp, “-r...-mAz” gibi *zamanda tezlik* gösterir; asıl fiildeki hareketin gerçekleşmesi, hemen hemen zarf-fiildeki hareketin gerçekleşmesi ile *eş zamanlıdır*.

Ediskun'a (1999, s. 176) göre bu kalıp kullanılırsa, yapıdaki fiil “henüz tamam olmak üzere, daha tamam olmadan” anlamını kazanmış olur.

D. Aksan (2005, s. 210-211) için incelediğimiz yapı, aynı ...-r / -°r / -Ar ...-mAz gibi zaman açısından sınırlama anlatan, iki olayın arada süre kalmadan, art arda gerçekleştiğini dile getiren bir “anlatım biçimi”dir.

Y. Aksan (2001, s. 115-122), Demircan'ın tasnifine dayanarak “ilişkisel ikileme” olarak saydığı “-Ir ...-mEz”, “-DI ...-mEdI” yapılarını zaman anlatımları açısından incelediği makalesinde, bu iki yapının “artçılık” ifade ettiğini; “-DI ...-mEdI” yapısındaki birbirini izleyen iki eylem arasındaki aralıksızlığın, “-Ir ...-mEz”e göre neredeyse fark edilemeyecek kadar çabuk ve anlık olduğunu söyler.

Yaman (1999, s. 61), *bgz.* kipinin, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, işlev değişikliğiyle, tekrar eden yapılar içerisinde *tahmin* ve *ihtimal* bildirebildiğini söyler: “— İçini çekti: — Dinle bak, on gün *oldu olmadı*, konaktayız ve de konağın divanhânesindeyiz.”.

Bilgin (2006, s. 370), bu kalıbın, arkasından gelen cümle ile “zamanda bitişiklik” bağıntısı kurduğunu söyler.

Deniz Yılmaz (2009, s. 126) bu kalıbın, “tamlanan eylemin, belirteçleştirilmiş eylem tamamlanmak üzere veya henüz tamamlanmışken gerçekleştiğini bildiren şekil bilimsel araç” olduğunu belirtir.

Bize göre incelediğimiz kalıp, *zaman zarfı* görevinde olduğunda, kılınışları farklı değişken fiillere sahip aşağıdaki örnekler gibi, kendi eyleminin, ana cümle yüklemine gerçekleşmesinden önce başlamış ama tamamlanmamış, tamamlanmak üzere olan

gerçekleşmesiyle, ana cümlelerin yüklemine gerçekleşmesinin eş zamanlı olduğunu anlatır:

“Tertemiz bir bina, tertemiz nüfus dairesi, sanki bir banka şubesi, girince hemen makineden sıra numarası alıyorsunuz, yedi tane masa var, sırası gelen, yanın numaraya bakıp gidiyor. On dakika *bekledik, beklemedik* (119) numara yandı,” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

“Yemekten sonra armudumu yeyip artığını küllüğe bıraktım. Göz *açtım açmadım* karşımda oturan bayan “lütfen çöpünüzü küllüğe bırakmayın o sigara içindir” uyarısında bulundu...” (<http://www.denizticaretgazetesi.org>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

“Kaç para diyorsan o kadar ver dedim... Lavuk Çıkardı 5 Lira attı böle önüme ‘Al üstü kalsın Gözün doysun’ dedi. Söz *bitti bitmedi* ben adamın üstüne uçtum...” (<http://tiklaveizle.net>, Erişim Tarihi: 01.03.2011)

Anlamsal işlev açısından, yukarıdaki kalıp örneklerinin tamamı için şu açıklama yapılabilir: Kalıbın değişken eylemiyle ana cümlelerin yüklemine gerçekleşmesi, değişken eylemin daha önce başlamış olması koşuluyla eş zamanlıdır. Yukarıdaki örneklerin ilkinde, tüm gerçekleşmesi en fazla on dakika içinde tamamlanacak olan *bekle-* eylemi, ana cümlelerin yüklemi olan *yan-* eyleminden önce başlamış ama tamamlanmamıştır ve gerçekleşme tamamlanmak üzereyken *yan-* eylemi gerçekleşmiştir. Ayrıca *bekle-* eyleminin on dakika olan gerçekleşme süresinin ne kadarının tüketildiği de *belirsizdir*. İkinci örnekte, başlamalı kılımlı *aç-* eyleminin gerçekleşmeye başlamasıyla ana cümlelerin yüklemi olan *uyarıda bulun-* eyleminin gerçekleşmesi aynı andadır. Üçüncü örnekte, ana cümlelerin yüklemi olan *uç-* eyleminden önce başlamış ve tamamlanmak üzere olan *bit-* eyleminin gerçekleşme zamanı ile *uç-* eyleminin gerçekleşme zamanı kesişmiştir.

İncelediğimiz kalıp *yüklem* olduğunda, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, eylem gerçekleşmesinin henüz tamamlanmamış olmasının neden olduğu *belirsizlik* işlevi ön plana çıkmaktadır:

“İzzet usta birden ciddileşmişti. Fakat benim mesele hakkında hiçbir şey sormadı. Güllü’ye: Bacı, dedi, bana bir teneke su ısıtabilir misin? Güllü derhal kalktı, su ısıtmaya gitti, İzzet usta bir sigara içimi *oturdu, oturmadı*: — Bana şimdilik izin verin, dedi, çok yorgun ve uykusuzum. Yarın konuşuruz. Bir süre buradayım nasıl olsa... Bizi bırakıp çıktı.” (OK-122)

“Hazırlık kampımız benim açımdan ve takımdan sıkıntılı geçmedi. İyi çalıştık, zaten iyi çalıştıran bir teknik ekibimiz var. Her şey güzeldi. Arkadaşlık, dostluk güzeldi. Tabii ki de yapılan hazırlık maçları belki istenilen sonucu *verdi vermedi* ama, nihayetinde hazırlık maçı

eksiklerimizi görme adına çok güzel olaylar oldu.” (<http://www.tribundergi.com>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

“Birkaç gün baktı kediye, iyi baktı Neler vermedi ki yiyeceği... Hatta fare bile kovaladı yakaladı da Verdi kediciğe, Kediciğ *ne yedi, ne yemedi*.. Bir türlü iyileşmedi. Ellerinde can verdi genç adamın.” (<http://birgo.mynet.com>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, gerçekleşmeye başlamış olan *otur-* eyleminin, “bir sigara içimi” süresi kadar gerçekleşip gerçekleşmediği belli değildir. Gerçekleşen *otur-* eyleminin gerçekleşme süresi, “bir sigara içimi” kadar olmasa da “bir sigara içimi”ne çok yakındır. İkinci örnekte, yapılan hazırlık maçlarının istenilen sonucu vermeye yakın olduğu ama vermediği anlatılmak istenmiştir. Üçüncü örnekte kedinin bir şeyler yiyip yemediğinin belirsizliği ifade edilmiştir. Kedi, bir şeyler yemeye başlamış ama *ye-* eylemini tamamlamamıştır.

Kalıp, *sıfat-fiil* işleviyle niteleme sıfatı görevinde olduğunda da eylem gerçekleşmesinin henüz tamamlanmamış olmasının neden olduğu *belirsizlik* işlevi ön plana çıkmaktadır. Aşağıdaki örnekte, “kız”ın çocukluktan çıkıp çıkmadığı belli değildir. “Kız”, çocukluktan çıkmaya başlamış ama henüz çıkmamıştır, çocukluktan çıkmak üzeredir:

“Kafasında bir briç masası, güvendiği cokey dostları, lacivert okul elbiseli çocukluktan *çıkmiş çıkmamış* bir kız; altmış beşlik yüreğinde bir genç adamın, hayır bir delikanlının coşkusu, göğsünde gittikçe artan üç beş dakikalık bir sıkışmadan sonra dünyadan çekti, gitti.” (SKA-128)

2.3.1.7.4. Aynı veya Benzer Diziliş Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “Albümle ilgili *tuttu-tutmadı* ya da *sattı-satmadı* gibi başka şeyler devreye giriyor. Ama dijital olarak benim o albümden duyduğum heyecanımın bittiği nokta, o albümün çıktığı noktadır.” (<http://www.derki.com>, Erişim Tarihi: 15.09.2010)

2. “Sizi mutlak kurtaracağım, fakat kasabının selâmeti için belki Kuvayı Milliyeciler’den bir kaç kişiyi feda lâzım gelecek, hele Ömer Efendi hınzırı, mutlak kafasını kurtaramayacaktır. Sonra *bildim bilmedim* demeyiniz.” (HA-66)

3. “Yüzbaşı — Ama böyle yapmakla, isyana başlamış olursunuz.

Fadime Nine — İsyân *etmişiz, etmemişiz*, bize göre değişen bir şey olmadıktan sonra.” (RB-146)

4. “yaptığım çok basit 3-4 saat ayağımda sallayıp bi yandanda emziği tıktım ağzına *almadı aldı* derken artık alıyor sabah akşam alıyor” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 15.09.2010)

5. “Bu anlarda sanki kalbi dururdu

Bitmiş olan bir daha mı başlayacak

Ne çare başlayan başlamamış

Bitmiş bitmemiş olacak

Gibi gelirdi ona” (<http://www.siraze.net>, Erişim Tarihi: 01.09.2010)

6. “Yılmaz Cemi bu bölüm takibe *almış, almamış* olsa idi onu köprüde kestiremezdi.”

(<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 01.09.2010)

7. “kaptan yakıtımız bitmek üzere, sekiz parsek yol *gittik gittik, gitmedik* uzay boşluğunda sürüklenicez” (<http://atillaatalay.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 15.09.2010)

8. “Ne Leyla, ne Aslı sana eş olmazdı

Gel geç kalma sevdalı çiçek

Ben Ne Leyla, ne Aslı sana eş olmazdı

Gel geç kalma sevdalı çiçek

Ben masal bilmem senden yana.

Ellerinde çiğdemler

Ha *verdin ha vermedin* ne çıkar,” (<http://www.seryazar.com>, Erişim Tarihi: 15.09.2010)

Yukarıdaki metinlerin ilk üçünde, eğik yazılı sözler, *veya* bağlacı gibi *seçmelilik* ilişkisi kurmaktadır.

Dördüncü metinde, incelediğimiz anlatım kalıbına benzeyen yapının unsurlarının yer değiştirmiş olduğunu görmekteyiz. Yapı bu biçimiyle de ilk üç örnekle benzer bir biçimde, *veya* bağlacı gibi *seçmelilik* ilişkisi kurmaktadır.

Beşinci metinde, eğik yazılı unsurlardan ilki, adlaşmış sıfat durumundaki bir öznedir. Eğik yazılı ikinci unsur ise *ol-* yardımcı fiiliyle birlikte birleşik fiil kurmuş yüklemidir. Bu unsurların incelediğimiz kalıptakine benzer bir anlamsal işlev ve söz dizimi ilişkisi yoktur.

Altıncı metinde, eğik yazılı unsurlar, farklı cümlelerin öğeleridirler ve bu unsurlar arasında, incelediğimiz kalıba özgü bir anlamsal işlev ve söz dizimi ilişkisi yoktur.

Yedinci metindeki eğik yazılı bölüm, bizim $[(f. + -D^{\circ}) + (aynu f. + -D^{\circ})] + (aynu f. + -mAdI) \sim (aynu f. + -mAzsA) \sim (yoksa, aksi hâlde vb.) / [(f. + -rsA / -^{\circ}rsA / -ArsA) + (aynu f. + -r / -^{\circ}r / -Ar)] + (aynu f. + -mAzsA) \sim (yoksa, aksi hâlde vb.)$ biçiminde formülleştirdiğimiz başka bir anlatım kalıbının örneğidir. (bk. 2.3.1.4.)

Sekizinci metinde, eğik yazılı unsurları *fark etmezlik* ilişkisiyle birbirine bağlayan *ha ... ha* bağlacı, kendi işlevini yerine getirmektedir. Söz konusu yapıyla, incelediğimiz anlatım kalıbının anlamsal işlevleri elde edilememektedir.

2.3.1.8. *aldı alalı vb.*

(**f. + -D°**) + (**aynı f. + -All**)

İki bölümden meydana gelen anlatım kalıbının ilk bölümünde *bgz.* kipiyle çekimli fiil bulunmakta, ilk bölümün hemen ardından gelen kalıbın ikinci bölümünde ise, ilk bölümdeki fiil, *-All* zarf-fiil ekini alarak tekrarlanmaktadır:

“Bu taraflara tren hattı döşenmeye *başladı başlayalı*, yol boylarında gidip geliyordu.” (KT-182)

“İki yıla yakındır, adı Muharrem’in kapatması diye *çıktı çıkalı* köyde Ummühan’ın yüzünü gören yoktu” (NC-150)

“Bugünkü programımın öğleden sonraki kısmı, *geldim geleli* çantamda duran defterime son altı ayın vakalarını yazmaktı.” (RNG-266)

— Dikkat ettinse cigarayı da sayılı içiyorum...

— Yaa, *oturduk oturalı* daha yakmadın” (NC-232)

İncelediğimiz bu yapı, sabit ve değişken öğeleri olması ve ancak belli bir diziliş içerisinde bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır. Kalıp, art arda gelmesi zorunlu olan ve aynı fiil ögesini barındıran iki bölümden meydana gelmektedir. Yapının kalıplığı o derece güçlüdür ki hiçbir şekilde bölümleri yer değiştiremediği gibi, bölümleri arasına başka unsurlar da girememektedir.

Lewis (1967, s. 181), Gencan (1971, s. 329), Ediskun (1999, s. 261-262), Banguoğlu (2000, s. 578), Koç (1996, s. 408), Göğüş (1989, s. 125), Gülsevin (2001, s. 133), Tiken (2003, s. 356) ve Delice’ye (2002, s. 44) göre kalıbın sabit ekleri, bu anlatım kalıbındaki gibi birlikte kullanıldıklarında *zarf-fiildir*. Hatta Banguoğlu, Gülsevin ve Tiken *...-D° ... -All* ek birlikteliği için “birleşik zarf-fiil” terimini kullanmaktadır. Deniz Yılmaz (2009, s. 89, 95, 124, 129-130) da “oluşum” olarak ifade ettiği (*f. + -D°*) + (*aynı f. + -All*) kalıbının, bitimli ve öznesine göre çekimlenebilen zaman belirteci anlamına sahip birleşik bir zarf-fiil şekli olduğunu söyler.

Karahan (1997, s. 24), Delice (2002, s. 44), Özkan ve Sevinçli (2008, s. 74), kalıbın sabit eklerinden oluşan birlikteliği, bu anlatım kalıbındaki gibi kullanıldığında “kalıp” terimiyle karşılamaktadır.

Söz konusu anlatım kalıbına *öbek* olma açısından bakan bilim adamlarından Hatiboğlu (1971, s. 33), Demircan (1990, s. 70, 75, 86), Erkman Akerson (1991, s. 87) ve Akyalçın'a (2007, s. 125, 126, 300, 473) göre bu anlatım kalıbı "ikileme"; Korkmaz (2003, s. 484, 1044), Karahan (1997, s. 24) ve Özkan ve Sevinçli'ye (2008, s. 74) göre "zarf-fiil öbeği"dir. Ayrıca Korkmaz (s. 593) incelediğimiz kalıbı, cümledeki esas fiilin "bir zamandan beri" anlamı ile zarf işlevini yüklenen ve herhangi bir fiilin *-All* eki ile kurulmuş zarf-fiil biçiminden önce, aynı fiilin geçmiş zaman çekiminden oluşan "ikili şekil" olarak tanımlar. Ergin (1993, s. 323), Bozkurt (1995, s. 364) ve Bilgin (2006, s. 441) ise, kitaplarında *-All* zarf-fiil ekini anlatırken, bu ekin, ele aldığımız anlatım kalıbı biçiminde *öbek* oluşturabildiğini söylemektedirler.

Yüce (1999, s. 69), kalıbın ilk bölümündeki fiilin aldığı *bgz.* kip ekinin, *öğz.* kip eki de olabileceğini, Erzurum ağzından bir örnekle verir: "Erzurüme gelmiş geleli bu evde oturîram".

Aydemir'e (2010, s. 82,83) göre *-All* ekiyle kurulan zarf-fiil öbeğinin yüklemine önüne, aynı eylemin geçmiş zaman eki almış şekli geldiğinde zarf-fiilin bildirdiği yargı, geçmiş zaman ekli hecenin vurgulanması aracılığıyla bariz bir biçimde *öne çıkarılmış* olmaktadır. Araştırmacı ayrıca, *-All* ekinin getirildiği fiillerin her zaman *bitmeli* kılınışı olduğunu da özellikle belirtmektedir.

2.3.1.8.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın ilk bölümünün asıl sabit eki *-D°*'dür. Kalıp, bir fiilin geçmişte başlayıp bittiği andan kalıbın kullanıldığı ana kadarki süreci anlattığı için, kalıbın ilk bölümündeki fiilin, geçmiş zaman kipiyle çekimli olması şarttır. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, kalıbın anlamsal işleviyle ilişkili olarak bu geçmiş zaman bildiren kipin *bgz.* olması gerekmektedir ancak bazı durumlarda *öğz.* kipi de kullanılabilir. Biri taranan kitaplarda olmak üzere, belirlediğimiz sekiz örnekte, kalıbın ilk bölümündeki fiil *öğz.* kipiyle çekimlenmiştir:

"Neyin nesi olduğunu Şaban ustaya sor.

Şaban usta Usküp'ten *gelmiş geleli, otuz yıl olmuş*

Üsküdar'da Fıstık Ağacı'nda bir tezgâh kurmuş

Aklını fikrini yazmaya vermiş" (BRE-98)

"32-35 yaşında olan bir fenerbahçeliye acıyorum. Kendisini *Bilmiş Bileli* Fenerbahçe Türkiye Kupasını Alamıyor" (<http://www.extraloob.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Birinci kısımdaki fiili *öğz.* kipiyle çekimli örneklerin çoğu, kullanıcının, kalıptaki fiilin bildirdiği işten, oluştan, durumdan, kendisinin *rivayet* yoluyla haberdar olduğunu vurgulamak adına, kalıbın birinci kısmında *öğz.* kipini tercih ettiğini göstermektedir. Yukarıdaki örneklerde böyle bir durum söz konusudur.

Anlatım kalıbının ilk bölümündeki *bgz.* kipiyle çekimli fiil, *teklük* ve *çokluk* tüm kişilerle çekimlenebilmektedir ancak belirlediğimiz örnekler göre, bu kişi çekimleri içerisinde *üçüncü teklük* kişi daha fazla tercih edilmektedir. Öyle ki kalıbın ilk bölümündeki *bgz.* veya *öğz.* kipiyle çekimli fiil, taranan kitaplarda belirlenen 66 örneğin 38’inde *üçüncü teklük*, 18’inde *birinci teklük*, 7’inde *birinci çokluk* ve 3’ünde de *ikinci teklük* kişi durumundadır. İnternet’te belirlenen ve ilk bölümündeki fiili *öğz.* kipiyle çekimli olan iki örnekte kullanıcı, kalıbın çekimli fiilinin öznesi, örneklerin birinde *o* (adam) birinde de *sen* olmasına rağmen, kalıbın ilk bölümündeki fiili *üçüncü teklük* kişi durumunda kullanmıştır:

“bence yılmaz erdoğanın kendisinden ve ekibinden yardım alınmamalı adam *gitmiş gideli* hakkariyi unutmuş” (<http://www.hakkariposta.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Yaşamak neydi, sahi?”

Unuttum inan sen *gitmiş gideli.*” (<http://www.pafuli.net>, Erişim Tarihi: 31.01.2011)

Anlatım kalıbının ilk bölümündeki çekimli fiilin; *geldiydi geleli*, *aldıysa alalı*, *vermişti vereli*, *satmışsa satalı* kurmaca yapılarındaki gibi *birleşik kipli* çekimi yapılamamaktadır.

Kalıbın diğer sabit eki, kalıbın ikinci bölümündeki fiille eklenen *-All* zarf-fiil ekidir. Ek, Türkiye Türkçesinde, başlangıcı geçmişe dayanan ve devamı asıl fiille bütünleştiği için “bir zamandan beri” anlamıyla, zamanda süreklilik gösteren zarf-fiiller türetir ve bu zarf-fiilin bildirdiği hareket çoğu kez belli bir zaman çerçevesi içine alınmıştır: “birbirimizden ayrılalı bugün tamam altı ay oluyor.” Ayrıca bu ekli zarf-fiillerin, güçlendirilme amacıyla *beri* veya *-dan beri* edatıyla genişletilmiş kullanılışları da görülebilmektedir (Korkmaz, 2003, s. 1009). *-All* eki, incelediğimiz kalıp içerisinde de zarf-fiil yapma işlevini sürdürmektedir.

Her tür kılınışa sahip fiil, bu anlatım kalıbının yinelenen ögesi olabilmektedir. Kalıbın, ögesi olan fiilin kılınışı ile ilgili olarak bir tercihi ya da sınırlaması yoktur.

Kalıbın bir veya iki tarafındaki değişken fiil *olumsuz* da olamamaktadır:

bilmedi bileli → bildi bilmeyeli → bilmedi bilmeyeli

çıkmadı çıkmalı → çıktı çıkmayalı → çıkmadı çıkmayalı

gitmemiş gideli → gitmiş gitmeyeli → gitmemiş gitmeyeli

Kalıbın iki bölümündeki değişken fiilden sadece biri *olumsuz* olamamaktadır çünkü bu durumda bölümler arasında anlamca uyumsuzluk oluşmakta, yapı anlamsızlaşmaktadır. Kalıbın iki tarafındaki değişken fiilin ikisi birden de *olumsuz* olamamaktadır çünkü kalıp, içinde bulunduğu cümlenin ya da fiilimsi öbeğinin yüklemine *zaman zarfı* olup, bu yüklem bildirdiği işin, oluşun, durumun başlangıcına vurgu yapan kalıbın ilk bölümüne, kalıbın fiilinin bildirdiği iş, oluş, durum gerçekleşmediği için gerek duyulmamaktadır. Ayrıca belirlediğimiz örneklere göre Türkiye Türkçesinde *-All* ekli *olumsuz zarf-fiil*, kalıptaki gibi öbekleşmeden, tek başına ve peşinden çoğunlukla, *gerçekleşmediğini bildirdiği işin süresini belirten ifadeyle* birlikte kullanılmaktadır. Taranan kitaplarda belirlenen *-All* ekli *olumsuz zarf-fiilin* 12 örneğinin 8'inde böyle bir durum söz konusu iken 4 örnekte de *-All* ekli *olumsuz zarf-fiili*, *durum ve miktar vurgusu yapan soru veya sözde soru cümleleri* takip etmiştir. Aşağıda, bu kullanımlar örneklenmiştir:

“İşte tombul sevgilimi bu ara yanımda buldum: ‘Ne tuhaf tesadüf değil mi?’ ‘Çok.’ ‘**Ne kadar** oldu *görüşmeyeli?*’ ‘*Görmeyeli on, görüşmeyeli on beş* galiba.’ ‘Ne diyorsunuz? Hey gidi günler’ dedi Fahrünnisa...” (HT-79)

“ ‘Aaaah, **ne kadar gün** geçti, **ne kadar çok**, **ne kadar çok** tarhana çorbası *çermeyeli*, içli köftenin yüzünü *görmeyeli*, balın da adını unutalı... Allah senden razı olsun’ ” (YK-248)

“Sizden ayrılalı ve bir daha yüzünüzü *görmeyeli belki yirmi yıl, belki de daha fazla bir zaman* oldu.” (OCK-327)

“Musdu’ya bir şey demiyor Havana. Musdu sıkılıyor. ‘Siz **nasılsınız** biz *görmeyeli* Havana Hatun?’ dedi Musdu. (FB-122)

“Hey gidi Nazlı hey! Çoktandır beni *görmeyeli ne kadar değişmiş, ne şekillere girmişti?*” (OCK-229)

İncelediğimiz anlatım kalıbının ögesi olduğu cümlelere ve fiilimsi öbeklerine baktığımızda ise sadece bir örnekte kalıbı takip eden ifadenin, kalıpta yer alan fiilin süresini bildirdiği görülmektedir:

“Neyin nesi olduğunu Şaban ustaya sor.

Şaban usta Usküp’ten *gelmiş geleli, otuz yıl olmuş*

Üsküdar’da Fıstık Ağacı’nda bir tezgâh kurmuş

Aklını fikrini yazmaya vermiş” (BRE-98)

Sonuç olarak belirlediğimiz örneklere göre, Türkiye Türkçesinde *-All* ekli olumsuz zarf-fiil, kalıptaki gibi öbekleşmeden, tek başına ve peşinden çoğunlukla, bildirdiği gerçekleşmeyen işin süresini belirten ifadeyle birlikte kullanılırken; (*f. + -D°*) + (*aynı f. + -All*) anlatım kalıbının ardından, bildirdiği işin süresini belirten ifadenin gelmesi mümkün olmakla beraber, *-All* ekli olumsuz zarf-fiil derecesinde bu kullanımın gerçekleşmediği görülmektedir.

Çetintaş Yıldırım'a (2005, s. 59) göre, *-All* zarf-fiili, ögesi olduğu cümlenin yüklemine kipi konusunda seçim yapan bir ektir ve *öncelik* bildirdiğinden, fiilimsinin bildirdiği işin, temel cümlenin bildirdiği işten önce gerçekleşmiş ve bitmiş olmasını gerektirir. Bu nedenle temel tümce fiili *glz.* kipiyle çekimlenememektedir. Bu durum, belirlediğimiz anlatım kalıbının içinde yer aldığı cümlelerde de gözlemlenmiştir. Kalıbın bağlı olduğu cümlelerin çoğunun yüklemi *bgz.* ya da *şz.* kipiyle çekimlidir. Bağlı olduğu cümlenin yüklemi *glz.* veya *tasarlama* kiplerinden biriyle çekimli hiçbir örnek belirlenmemiştir.

Kalıp örneklerinin hiçbirinde, kalıbın bölümleri arasına bir noktalama işareti konulmamıştır. Bu da, yapının, kullanıcı tarafından da bir *kalıp* olarak kabul edildiğinin bir kanıtıdır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“O *geldi geleli* temiz örtülü minderleri, inik perdeleriyle uykuda olan ev uyanmış, renklenmiş ve neşelenmişti.” (HA-16)

“Van şehri Van şehri *oldu olalı* bir su gibi parmaklardan akardı.” (YK-142)

“Gene de Fransızca'yı anadilim olarak duymuyorum; annemle babama yazdığım mektuplarda kendimi *bildim bileli* Fransızca kullanıyordusam da, bunu ailenin geleneği böyle diye yapıyordum.” (NU-18)

“Ben bu gurbet ile *düştüm düşeli*,

Her gün biraz daha süzülmekteyim.” (NFK-165)

“ ‘Baba çiftlikten geldin geleli bir hoşsun’ ” (YK-411)

“Yan yana yürümeye başladık. *Nişanlandık nişanlanalı* ilk defa yan yana...” (RNG-92)

“Gurbete *çıktı çıkalı*, Çorlu Mızraklı Süvari Alayı'nda askerlik, İstanbul'da seyislik, tahlisiye gemisinde tayfalık, Adapazarı'nda koruculuk ve birçok yerlerde işçilik yaptığı halde, İbrahim'le Ağazade Mustafa'nın ne demek istediklerini, bir türlü anlayamıyordu.” (KT-20)

“Kekeme karı Kastamonu işi karakalem sofrta örtüsünü sedirin üstüne serince, eve *girdi gireli* tekrar etmekten usanmaya başladığı bir sesle: — Zahmet oluyor teyze! dedi.” (KT-189)

“Kezban Nine’nin komşu apartmanlarda temizlik işine koşturmaya dahi hali kalmamıştı. Onları ne oğlu ne de kızı aramaktaydı hayat kavgasına *düşmüş düşeli*.” (<http://www.izedebiyat.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Güneydoğu’da özel güvenlikçiler bu yasa *çıkmuş çikalı* evlerine ekmek götürürken, Erzurum’daki güvenlik görevlisi olmayı bekleyen binlerce genç ise, kapı-kapı iş arıyor” (<http://www.erzurumgazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

2.3.1.8.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

(*f. + -D°*) + (*aynı f. + -All*) anlatım kalıbı, *...den beri* edat öbeğiyle de karşılayabileceğimiz bir anlamsal işlevini yerine getirdiği için her zaman, ögesi olduğu cümlelerin yüklemine ya da fiilimsi öbeğinin *zarfı* durumundadır:

“Lena şaşırıldı. Poyraz onu *tanıdı tanıyalı* hiç böyle şaşkın **görmemişti**.” (**ana cümlelerin yüklemine zarfı** / YK-170)

“Geri geri yürüyerek, Salih’i *götürdü götürelili* **hazırladığı** çamaşır torbasını battaniyesiyle beraber duvarın dibinden aldı.” (**fiilimsi öbeğinin zarfı** / KT-66)

Kalıp, yüklemi *isim soylu* olan cümlelerin de zarfı olabilmektedir:

“Dürü, sesleri *duydu duyalı* **ayakta**. Kaçacak bir delik arıyor.” (FB-78)

Bu yüzden sonunda da bir zarf-fiil bulunan kalıp, işlevi açısından *zarf-fiil öbeği*dir. Kalıp, söz dizimi çerisindeki işlevinden ayrı olarak tek başına da Hatiboğlu, Demirçan ve Akyalçın gibi *ikileme*; Karahan, Delice ile Özkan ve Sevinçli’ye gibi *kalıp biçiminde bir birliktelik*; Korkmaz gibi de *ikili şekil* olarak adlandırılabilir ancak bize göre bu terimlerin hiçbiri kalıbı ifade etmeye yetmemektedir. Kalıpta, sadece fiil tabanlarının katıldığı bir *yineleme* gerçekleşmekte ve kalıbın ilk bölümü, çekimli fiil görünümünde olsa da *yüklem* görevli olmayıp kalıbın ikinci bölümünü anlamca bütünleyen, pekiştiren bir öge işlevi görmektedir. Bu nedenle bölümleri birbirinden ayıramayan bu kalıp için yeni adlandırmayla *yineleme öbeği* de denilebilir ancak sonundaki *-All* eki dolayısıyla hep zarf-fiil işlevi görmesi, kalıbın, kuruluşu dikkate alınarak *yineleme öbeği* mi yoksa işlevi dikkate alınarak *zarf-fiil öbeği* mi kabul edilmesi gerektiği tartışmaya açıktır.

Kalıbın öznesiyle, öbeğin bağlı olduğu yüklem öznesi aynı olabildiği gibi farklı da olabilmektedir:

“Atina’dan *çıkım çikalı* sizin kadar akıllı bir insanla konuşmadım.” (**aynı özne** / HA-96)

“Babam *geldik geleli*, oğlana kendisine ‘kerata’ demesi için yapmadığını bırakmıyor.”
(**farklı özne** / AHT-174)

Bu anlatım kalıbının bir örneği deyimleşmiştir (Püsküllüoğlu, 1998, s. 172). Sözlük’te “bildim bileli / bildik bileli” biçiminde geçen deyim, örneklerimiz içerisinde *bildim bileli* biçiminde bulunduğu gibi çok daha fazla oranda *kendini bildi bileli*, *kendimi bildim bileli* biçiminde bulunmaktadır.

2.3.1.8.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Göğüş (1989, s. 124-125), *-All* ekli zarf-fiilin temel cümleye zaman başlangıcı anlamı kattığını belirttikten sonra, bu zarf-fiilin bir de “-di’li geçmişin bütün kişilerle çekilmiş fiillerle kullanılan tekrarlı şekli” olduğunu söyler. Ona göre bu biçim de zaman başlangıcı işaret eder ancak bu işlevine ek olarak *abartma* da bildirir: “Bu memlekete geldim geleli bir gün rahat yüzü görmedim.”.

Erkman Akerson (1991, s. 87), bu kalıbın “zaman açısından belli bir noktadan sonrasının sürekliliğini göstermek” işlevini yerine getirdiğini belirtir.

Öztürk (2002, s. 32), zarf-fiilleri ve zarf-fiil öbeklerini incelediği doktora tezinde, hem *-All* ekli zarf-fiilin hem de bu zarf-fiilin “-DI...-All” biçimindeki tekrarlı kullanımının *başlangıç* anlamı verdiğini, ancak tekrarlı kullanımın tekli kullanıma göre anlamı kuvvetlendirdiğini, anlama *kesinlik* kazandırdığını belirtir.

Bu anlatım kalıbının ortaya çıkışı ile ilgili olarak Korkmaz (2003, s. 1010) ve Banguoğlu (2000, s. 435), *-All* ekli zarf-fiilin *işlevce güçlendirilmek* istenmesini göstermektedir. Bizim de katıldığımız bu görüşe göre, kalıbın ilk bölümünde yer alan *bgz.* kipiyle çekimli fiil, *-All* zarf-fiil ekini alan aynı fiilin önüne gelerek bu zarf-fiilin sağladığı, ana cümlede ya da fiilimsi öbeğinin yüklemine bildirdiği işin, oluşun, durumun *başlangıç anını* bildirme işlevini daha *kesin* hâle getirmektedir. Bunu sadece *bgz.* kip ekinin sağlayabilmesi de konuşanın tanık olduğu ya da konuşanın kesin olarak bildiği ve konuşma anında bitmiş, tamamlanmış olayların anlatımının, bu ekin asıl işlevi olmasıyla ilişkilidir (Korkmaz, 2003, s. 585-587).

Türkiye Türkçesinde bugün için, *-All* ekli zarf-fiil ile kısaca *-D° ... -All* biçiminde ifade edebileceğimiz zarf-fiil işlevli yapının kullanılış yerleri ayrılmış gibidir. *-All* zarf-fiili çoğunlukla, bağlı olduğu temel cümlede, bildirdiği işin süresini anlatan zaman ifadeleri ile birlikte yer alır: “Yemekten *kalkalı iki saat oldu.*” (Çetintaş Yıldırım, 2005, s. 59-60). “-dikten beri”, “-diğinden beri” birleşikleri gibi başlangıç

zarf-fiili sayılan *-D° ... -All* yapısı ise (Banguoğlu, 2000, s. 435), bağlı olduğu yan cümlede ya da ana cümlede, bildirdiği işin süresini anlatan zaman ifadeleri ile birlikte kullanılmaya pek uygun görünmemektedir (Çetintaş Yıldırım, 2005, s. 59-60): “Yemekten kalktı kalkalı **iki saat oldu.**” Zaten belirlediğimiz kalıp örnekleri içerisinde de sadece bir örnekte bu durum gerçekleşmiştir:

“Neyin nesi olduğunu Şaban ustaya sor.
Şaban usta Usküp’ten *gelmiş geleli, otuz yıl olmuş*
Üsküdar’da Fıstık Ağacı’nda bir tezgâh kurmuş
Aklını fikrini yazmaya vermiş” (BRE-98)

Deniz Yılmaz’a (2009, s. 129) göre “-(y)Elİ” ve “-(y)Elİ(dEn) beri” zarf-fiilleriyle eş anlamlı olan *-D° ... -All* kalıbı, zarflaştırdığı fiil aracılığıyla, tamladığı fiilin başlangıç sınırını anlatır.

Aydemir’e (2010, s. 82-83) göre kalıbın kullanılış amacı, kalıp eyleminin *vurgulanmak* istenmesidir.

Sonuç olarak bugün için Türkiye Türkçesinde, *-D° ... -All* kalıbı, *-All* zarf-fiilinden daha geniş bir kullanım alanına sahiptir. *-All* zarf-fiili çoğunlukla, bağlı olduğu temel cümlede, bildirdiği işin süresini anlatan zaman ifadeleri ile birlikte kullanılırken *-D° ... -All* kalıbı, *-All* zarf-fiilinin kullanıldığı bu yer dışında her yerde, *bağlı olduğu yan cümle ya da ana cümlelerin bildirdiği işin, oluşun, durumun başlangıç anını gösterir.* *-D° ... -All* kalıbı, bu temel işlevini yerine getirirken de *bağlı olduğu yan cümle ya da ana cümlelerin bildirdiği işin, oluşun, durumun zaman başlangıcını bildirirken kesinlik derecesinde vurgulamış olur.* Kalıbın yerine getirdiği bu *kesinlik* işlevi, belirlediğimiz tüm örneklerde de açığa çıkmaktadır.

İnternet’te belirlenen ve aslında, $(f. + -D°) + (aynı f. + -mAdI) \sim (f. + -m°ş) + (aynı f. + -mAmIş)$ (bk. 2.3.1.7.) biçiminde formüleştirdiğimiz kalıbın örneği olan aşağıdaki örnek, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini açığa çıkarmaktadır:

“ben gözlerimi *açtım açmadım* beşiktaşlıyım. ama beşiktaş sevdam bitti isterim ki 2. lige gitsin.” (<http://spor.mynet.com>, Erişim Tarihi: 19.03.2011)

Bize göre yukarıdaki kullanım kişiye özgüdür ve bu kullanımın benzerlerinin türetilmesi pek mümkün değildir.

2.3.1.8.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

Örnek belirlenememiştir.

2.3.1.9. *aldıkça alır / aldıkça alması vb.*

(f. + -D°kçA) + (aynı f.)

İki bölümden oluşan kalıp, -D°k sıfat-fiil eki ile +çA eşitlik durumu ekinin birleşimi olan -D°kçA zarf-fiil ekini almış bir fiilin, çekimlenerek ya da fiilimsi eki alarak aralıksız yinelenmesiyle oluşmaktadır:

“Sen nehri bal rengi Eyfel Kulesi mor

Bir yüz *morardıkça morarıyor*

Kanlıca sırtlarında bir yerde akşam oluyor.” (BRE-177)

“Ali *uzadıkça uzayan* gölgesini, toprak yolda nereye saklayacağını şaşırılmış, arkadan gidiyordu.” (KT-94)

(f. + -D°kçA) + (aynı f.) yapısı; kullanıldığında bir anlamsal işlevi yerine getirmesi, ögeleri arasına başka unsurları kabul etmeme ve ögelerinin yerlerinin değiştirilememesi gibi özellikleri olan belli bir dizilişe sahip olması ve sabit ve değişken ögeler barındırması gibi özellikleriyle bir anlatım kalıbıdır.

Deny (1941, s. 936-937), incelediğimiz kalıbı -D°kçA zarf-fiilinin özel bir durumu olarak ifade eder. Ona göre bu kullanımda, iki olay arasındaki dereceli ilerleyiş ilgisi olmaz. Dereceli bir artış veya eksiliş biçiminde tek ve aynı bir olay vardır. Bazen de dereceli ilerleyiş fikri ortadan kalkar ve bu ifadeler tek bir olayın abartısını ifade eder: “hava(lar) soğudukça soğuyor, fil gibi yedikçe yer”.

Lewis’in (1967, s. 183) -D°kçA zarf-fiil ekini anlatırken kullandığı örneklerden birisi “ben konuştuğça konuşacağım gelir” biçimindedir ancak Lewis, *konuştukça konuş-* dizilişini, -D°kçA ekiyle ilgili verdiği diğer örneklerden, sağladığı anlam açısından ayırt etmez.

Ediskun (1999, s. 262-263), “vakit ulacı” dediği -D°kçA ekini anlatırken, “Bir fiil kök ya da gövdesinin **-dikçe** bileşik eki ulanmış biçiminden sonra aynı fiil kök ya da gövdesinin başka bir kipi gelirse ulacın anlamı aşırılık kazanmış olur.” demektedir. Bu açıklama, araştırmacının, anlatım kalıbıyla ortaya çıkan yeni anlamı, -D°kçA ekli zarfın kazandığı yeni bir anlam olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Bu anlatım kalıbıyla ilgili olarak Ediskun gibi bir açıklama yapan Korkmaz (2003, s. 1024-1025), bu dizilişle *-D°kça* zarf-fiilinin gösterdiği zaman sürekliliği ve özellikle tarz özelliğinin abartılmış, daha da güçlendirilmiş olduğunu belirtir.

Koç (1996, s. 505), Demircan (1990, s. 70, 87), Akyalçın (2007, s. 142, 158, 176, 602, 611) ve Dolunay'a (2012, s. 237) göre bu anlatım kalıbı bir *ikilemedir*.

Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 241), *-D°kça* ekli zarf-fiilin, kimi zaman “aldıkça almak, baktıkça bakmak, gittikçe gitmek” örneklerinde olduğu gibi, aynı kökten bir fiille, onun tümleci gibi yinelenerek kullanıldığını söyler.

Eker'e (2009, s. 411-412) göre “...-DİKÇA...AcAĞI gel-“ yapısı, “asıl eylem + zarf-fiil eki + yardımcı eylem” ve “ad + yardımcı eylem” biçiminde kurulan birleşik fiillere pek uymamakla birlikte, bir tür birleşik fiil olup, pekiştirilmiş bir istek ve sürerlik bildirir. Eker bu açıklamasıyla, (*f. + -D°kça*) + (*aynı f.*) kalıbını, *-AcAĞI gel-* yapısının bir parçası saydığını göstermektedir.

Benzer biçimde Türkçe Sözlük'te (2005, s. 744) de *gel-* fiilinin anlamları arasında, “...-dikçe, ...-esi biçiminde kullanılan sıfat-fiil eklerinden sonra geldiğinde önceki fiille ilgili olarak pekiştirilmiş bir istek ve sürerlik bildiren bir fiil: *Baktıkça bakası gelmek.*” bilgisi yer almaktadır.

Tiken'e (2003, s. 349-350) göre *-D°kça*'li “fiil tabanı kendisinininki ile aynı olan fiile (çekimli fiil / fiilimsi) bağlandığında”, “artmanın” veya “devamın bitmezce olduğu ifade edilmiş olmaktadır.”

Kaya (2004, s. 97), Türkiye Türkçesinde, bildirme kipleriyle çekimli fiillerin zarf kullanımlarına dayalı anlam özelliklerini incelediği makalesinde, zarfların bildirme kipleriyle çekimli fiillere kattığı anlamlardan birisinin “asıl zamandan farklı zaman ifadesi bildirme” olduğunu belirtir. Araştırmacının bu tespiti için verdiği örneklerden birisi şu şekildedir: “Bununla beraber etrafındaki boşluk *derinleştikçe derinleşti.*” Kaya'ya göre bu cümledeki *bgz.* kipiyle çekimlenmiş yüklem; tamamlanmış bir olay, iş ya da durumu değil, devam eden bir olay, iş, durumu ifade etmektedir ve bu kip kaymasına da, *derinleştikçe* zarfı neden olmaktadır. Kaya, böylece *derinleştikçe derinleşti* dizilişini, ayrılmaz bir bütün olarak değil de *zarf + ç. f.* olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

2.3.1.9.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

İki bölümden oluşan kalıbın sabit ögesi *-D°kça* zarf-fiil ekidir. *-D°k* sıfat-fiil eki ve *+ça* eşitlik durumu ekinden meydana gelen, Korkmaz'a (2003, s. 1023) göre Oğuz

lehçesi grubuna ait olan bu birleşik zarf-fiil eki, kalıbın başındaki değişken fiile eklenerek, kalıbın ilk bölümünü oluşturur. Kalıbın iki bölümündeki değişken fiil aynıdır. Bu fiil, kalıbın sonundayken bir kip ekiyle çekimli ya da fiilimsi eki almış biçimdedir:

“İzdaam olmasın diye arka kapıdan çıkarılıyorlar. Saat onbuçuk oldu. Kalabalık *artıkça artıyor.*” (AN-43)

“Az ötede, bakkalın öbür köşesinde, Hacı Emin’in yazın bir yangın yerine doğru taşan, *genişledikçe genişleyen*, kışınsa küçük bir odaya tıklan kahvesinde işsiz delikanlılar pişpirik, kaptıkaçtı, maça kızı, daha oyunun türüsünü oynar.” (SKA-70)

Kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkmasında da en büyük role sahip olan -*D°kçA*’li zarf-fiil, incelediğimiz kalıp dışındaki kullanımlarında, Tiken’in (2003, s. 349-350) tespitleriyle şu anlamları sağlamaktadır:

1) “her... -dığında/-mada” anlamında, bağlandığı fiil hareketinin, kendi (zarf-fiil) hareketi ile aynı zamanda vakit vakit gerçekleştiğini (vakitlenme) ifade eden bir zarf durumunda bulunmaktadır: Beyninde bütün dalgalar *öttükçe* mükerrer / Sahilden uzansam, der, eder tayy-ı merâhil. (...)

2) Bağlandığı fiil hareketinin, kendi (zarf-fiil) hareketi sürdükçe / hareketinin gerçekleşmesi sürdükçe arttığını / gerçekleşmesinin arttığını (artma) ifade eden bir zarf durumunda bulunmaktadır: Gözümde tüttü bu *andıkça* yandıgım toprak. (...)

3) Bağlandığı fiil hareketinin, kendi (zarf-fiil) hareketi sürdükçe sürdüğünü (devam) ifade eden bir zarf durumunda bulunmaktadır: Ağlamış yüzlü sakıl evleri *durdukça*, sizin / İçinizden acı şeyler geçecek hep... Lâkin. (...)

4) Bağlandığı fiil hareketinin, kendi (zarf-fiil) hareketinin gerçekleşmesi şartıyla gerçekleştiğini (şart) ifade eden bir zarf durumunda bulunmaktadır: Toplu *vurdukça* yürekler, onu top sindiremez (Tiken, 2003, 349-350).

-*D°kçA*’li zarf-fiil, yukarıdaki kullanımlarının hepsinde Tiken’in de özellikle belirttiği gibi *zarf* görevindedir. Oysaki ele aldığımız anlatım kalıbında bu zarf-fiil, zarf görevinde olmayıp ardından gelen fiille anlamca ve yapıca birleşik durumdadır. Bu birleşiklik sonucunda ortaya çıkan anlamsal işlev de yukarıda sıralanan anlamların bir kısmına yakın ama farklı bir anlamsal işlevdir (bk. 2.3.1.9.3.).

Kalıp, fiil ögesinin kılınışı açısından bir sınırlama yapmamaktadır ancak kılınış açısından *süreksiz* olan fiiller, bildirdikleri hareketin kesintisiz devamlı ve artarak yapılmasına veya olmasına izin vermedikleri için, bu kalıp içerisinde kullanıldıklarında, bildirdikleri hareketin tekrarlanarak devamlı yapılmasını / olmasını ya da gerçekleşme şiddetini bildirirler. Bu zorluk dolayısıyla, kılınışı *sürekli* olan fiiller, bu anlatım

kalıbının oluşması için daha uygun fiillerdir. Nitekim taranan kitaplarda belirlenen 88 örnekteki 61 farklı fiilin; *ağar-*, *konus-*, *gül-*, *sar-*, *uza-* gibi 37'sinin kılınışı *sürekli* iken; *aç-*, *dön-*, *kon-*, *sön-*, *yak-* gibi 24'ünün *süreksiz*dir:

“Yavaş, yavaş kadınlar, bir iken iki, iki iken beş oldu. Grup *büyüdükçe büyüdü*. Sanki aralarında bir şeyler mırıldanıyorlar.” (**fiilin kılınışı sürekli** / YKK-54)

“bir dağda yağmurumuz var, ne bir bağda yaprağımız var; sönen ocağımızı ne ile yakacağız?” diye, *düşündükçe düşünür*; ömrünü, gününü tüketirmiş...” (**fiilin kılınışı sürekli** / ECG-50)

“Genç deve, bütün gücüyle direndi. Tülü'yü sarsarak başını kurtarmaya çalıştı, kurtaramadı. Çekip geri almak istedi, çekemedi. Tülü *yerleştikçe yerleşiyordu* ağır gövdesi ile başı üstüne.” (**fiilin kılınışı süreksiz** / NC-138)

“Alçalttık belimizi, *bindikçe bindiniz*. Her kahırlarımızı çektik, gık demedik.” (**fiilin kılınışı süreksiz** / FB-280)

Kalıbın iki bölümündeki fiil tabanı da *olumsuz* olamamaktadır. İlk bölümdeki -*D°kçA*'li zarf-fiil olumsuzluk eki aldığıında, ardından gelen öge, aynı ancak olumlu fiil tabanına sahip fiilimsinin veya çekimli fiilin zarfı olmaktadır. Ayrıca böyle bir durumda, incelediğimiz anlatım kalıbının yapısına aykırı olarak -*D°kçA*'li zarf-fiil ile ikinci bölümdeki fiilimsinin veya çekimli fiilin özneleri de farklı olmak zorundadır:

“İyisi mi gideyim olayım mapusaneye teslim.

Kız da ölmüş sonradan.

Gitmedikçe dah ederdim bıçağı,

öldürmüşüz yavrucağı...” (NH-309)

-*D°kçA*'li zarf-fiil, kendisi *olumlu* olup, ardından gelen ve kendi fiilinin olumsuz biçimine sahip ama öznesi farklı fiilimsi veya çekimli fiil *olumsuz* olduğunda, ögesi olduğu bu fiilimsi veya çekimli fiilin zarfı durumundadır. İki bölümde de öznelerin aynı olması ise mümkün değildir. Bu, ancak aşağıdaki ikinci örnekte olduğu gibi şiir dilinde görülebilecek bir durumdur:

“Dalgalar **susmadı** ben *sustukça*,

Ateşim sönmedi ben *düşündükçe*, (**özneler farklı** / <http://sabahyeli.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Biriye elini atmış durmadan karıştırıyor Cebini karıştırıyor, güldükçe gülüyor kadının biri Güldükçe gülüyor ya da **gülmüyor** işte *güldükçe* Adamla sıkıntı çatılmış silahlar gibi.” (**özneler aynı** / EC-151)

Kalıbın iki tarafındaki aynı olan fiil tabanları, birlikte de olumsuz olamamaktadır. *-D°kçA*'li zarf-fiilin olumsuz olması ve fiillerinin öznelerinin farklılığı dolayısıyla kalıp örneği olmayan Sözleryle de karşılaşılabilir. Bu tür Sözleryde, *-D°kçA*'li zarf-fiil, ögesi olduğu fiilimsinin ya da çekimli fiilin *zarfı* durumundadır:

“eşim küçük kardeşiyle bi süre çok konuşmadı **aramadıkça aramadı...** ben de alındığım için ben de aynı yaptım.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

-D°kçA ekinin ulandığı fiil, olumsuz olamadığı gibi *bil-*, *ver-*, *dur-*, *kal-*, *gel-* gibi bir yardımcı fiille birleşik fiil de kuramamaktadır. Böyle bir durumda, tabanı birleşik fiil olan *-D°kçA*'li fiilimsi, ardından gelen ve kökü veya gövdesi kendisinininkiyle aynı ama birleşik olmayan fiilimsi veya çekimli fiilden yapıcı ve anlamca farklılaşmakta, *zarf* görevi üstlenmektedir:

“Ben de uzaktan **bakabildikçe** bakıyorum bu LC Hydroteclere.” (<http://www.detailingturkey.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

-D°kçA eki, *+çA* eşitlik durumu ekinden önce, araya bir üçüncü kişi iyelik eki olarak *-D°ğ°ncA* biçimine girdiğinde, ardından kendisiyle aynı fiil tabanına sahip bir fiilimsi veya çekimli fiil geldiğinde bile, bu anlatım kalıbının bir örneği olmamakta, *-dığı kadar*, *-dığı oranda* anlamı vererek, ardından gelen ve ögesi olduğu fiilimsinin veya çekimli fiilin *zarfı* olmaktadır:

“İnsan, **yaklaştığınca** yaklaştığından ayrı;

Belli ki; yakınlığımız yoktur Âllahtan gayrı...” (NFK-30)

“Git şimdi, kırlara, tepelere, dağlara, denizlere git. Özgür ovalarda bağı açık koş. **Bağır bağırabildiğince.**” (FH-79)

Kalıbın iki bölümündeki fiil tabanlarının tamamen aynı olması gerekmektedir. İlk bölümdeki fiil; *basit*, *türemiş* ya da *isim + yardımcı* fiil biçiminde bir yapıya sahipse, ikinci bölümdeki fiil de aynı özelliklere sahip olmalıdır. Örneğin ikinci bölümdeki fiil, bir *sıfat-fiil* ve *ol-* yardımcı fiilinin bir ana fiile eklenmesiyle oluşan bir *birleşik fiil* olduğunda, *-D°kçA*'li fiilimsi, ardından gelen fiilin *zarfı* gibi görünmekte, bu

da dizilişin ele aldığımız anlatım kalıbının bir örneği olmasını tartışılır hâle getirmektedir:

“*Uzadıkça uzayacak olan* bu fasıladan beni çekip çıkaran tek şey ise Bökük’ün sevgisi ve desteği.” (<http://gunesligunler.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Benzer bir durum, kalıbın ikinci bölümündeki fiil *-AcAğI ~ -AsI gel-* kalıp yapısıyla birleştiğinde de gerçekleşmekte, diziliş kullanıldığında, hem bu anlatım kalıbının anlamsal işlevi hissedilmekte hem de *-D°kçA*’li fiilimsi, ardından gelen fiilin *zarfı* gibi görünmektedir:

“Bu sözler doğru mu? Nadir Hanım dünyanın nasıl değiştiğini bilmek istiyor. Kimse ona kandırıcı bir söz söyleyemiyor. Kocasını için *konuştukça, konuşacağı geliyor*, söz uzanıp gidiyordu.” (MŞE-44)

“Gül Kız gül gibi yapmış her tarafı... Adamcağızın gözü gönüğü açılıp, *baktıkça bakası gelmiş...* Hele o yemekler, misk gibi; ömründe tatmadığı şeyler, *yedikçe yiyesi gelmiş...*” (ECG-94)

Kalıbın ikinci kısmındaki fiil, her zaman için ya bir *fiilimsi* ya da *çekimli fiil* durumundadır. Kalıbın sonundaki fiil, taranan kitaplarda belirlenen 88 örneğin 6’sında *fiilimsi* iken, 82’sinde *çekimli fiil*dir. Çekimli olan fiillerin 39’u *şz.*, 25’i *bgz.*, 10’u *gz.*, 6’sı *öğz.*, 1’i *glz.* ve 1’i de *emir* kipiyle çekimdir.

Aşağıda örnekleneceği üzere, kalıbın sonundaki fiilin *istek*, *şart* ve *gereklilik* kipiyle çekimlenmesi de mümkündür. Kalıp fiili tasarlama kipleriyle çekimli olduğunda, bu anlatım kalıbının anlamsal işlevinde bir zayıflama gerçekleşmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, tasarlama kiplerinin, zaman ifadesinden uzak olması ve *istek*, *emir*, *şart* ve *gereklilik* gibi yeni işlevler bildirerek, kalıbın ilk kısmındaki *-D°kçA*’li zarf-fiilini, ardından gelen aynı fiil tabanına sahip, tasarlama kipiyle çekimli fiilin *zarfı* gibi algılatması etkili olmaktadır:

“Şimdi her şey gülüyor gibi geliyor, kapıcıya, odacılara mütebessimâne selâmlar veriyor, *inceldikçe inceliyordu.*” (**fiil şz. kipiyle ç.** / AHT-271)

“Zigana’larla Kazıklı Dağlar arasında davardan sığırdan, attan kısıraktan, düşenler *arttıkça arttı.*” (**fiil bgz. kipiyle ç.** / KT-272)

“Ürkmüştür. *Büzüldükçe büzülür* koltukta. Pabuçlarını çıkarır.” (**fiil gz. kipiyle ç.** / GA-54)

“... Arzın bağrında bin yol açılmış,
Aktıkça akmış, şâdolmuş sular;

Dağ başlarından tâ denizlere.” (fiil ögz. kipiyle ç. / CST-151)

“Hünkâr onun heybeti altında *ezildikçe ezilecek*, sadrazam kendini nerdeyse padişah bilecek.” (fiil glz. kipiyle ç. / TO-10)

“Susma bir şeyler söyle

N’olur sevgiden yana

İçtikçe içeyim seni

Her dem kana kana” (fiil istek kipiyle ç. / <http://edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“ ‘Bas kokoreçe acıyı, şalgamı da ver yanında *yedikçe yesin* müşteri’ derdi ustam...” (fiil emir kipiyle ç. / <http://www.tribundergi.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Gönüldedir kaynağı,

Ne yenilir ne içilir.

Verdikçe versen de!

Hiç bitmez kaymağı.” (fiil şart kipiyle ç. / <http://www.siirler.biz>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Halka Hak için verenin hakkını Hak Teala’nın en iyi şekilde vererek, onu cenneti ve cemaliyle ödüllendireceğinden asla tereddüt edilmemelidir. *Verdikçe vermeli* ve rıza-ı Rahman’dan başka kimseden bir şey beklenilmemelidir.” (fiil şart kipiyle ç. / <http://www.efcehaber.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Turuncu tekne ötede sallanır, önünden gelip geçerken içi sevinçten *taştıkça taşarken* karısına kavuşacağını, ceviz ağaçlarını kesip satacağını, askerden dönen oğullarını alıp adaya getireceğini, torunlarını paşa torunları gibi büyüteceğini düşünüyordu.” (filimsi / YK-247)

Kalıbın oluşması için, kalıbın ilk bölümündeki *-D°kçA*’li zarf-fiilin öznesi ile ikinci bölümündeki aynı fiil tabanına sahip filimsinin ya da çekimli fiilin öznesinin aynı olması gerekmektedir çünkü aksi olduğunda, *-D°kçA*’li zarf-fiil, *zarf* işlevinde olmaktadır. Bu durum da kalıbı, yapıcı aynı ama anlamca farklı dizilişlerden ayırt etmek için önemli bir ölçüttür:

“**Dilimiz yaşadıkça yaşasın Sait’in şiiri**” (BRE-155)

“Onlar ki; topraktan, ateşten ve demirden doğanların en mükemmeli. Onlar ki; kaç kez sınıdılar yüreklerini zorluklarda, acılarda, ihanette... **Onlar durdukça, durdu hayat. Onlar yürüdükçe yürüdü.**” (<http://istanbulagm.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Belirlenen 88 örneğin hiçbirinde kullanıcılar, kalıbın bölümleri arasına *virgül* koymamışlardır. Bu durum da kullanıcıların yapıyı, kalıplaşmış bir bütün olarak gördüklerinin bir kanıtı sayılabilir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Yabancı konuğa, ‘Buyrun efendim’ dedikçe, adam sanki yere *çakıldıkça çakılıyor*, Topkapı Sarayını yol göstericiden daha iyi anlatıyordu.” (Mİ-17)

“Ben sevdiklerimi Hak için sevdim

Sevda ateşini *yaktıkça yaktım*

Sevgiye razı oldum

Takdiri insanlığa bıraktım” (<http://www.corumhakimiyet.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“O, Masum! Siz onu okşamaya görün... Dört ayağı tavana dönen bir masa gibi sırtının üzerine yatırılır. *Sevdikçe seveceksiniz* ki yine de o doymaz, siz doyamazsınız...” (<http://elifezgiuzmansel.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Sonra öbürü Hayriye Hanıma da bir yudum olsun alması için yalvarır, Hayriye Hanım *nazlandııkça nazlanırdı*. Bu naz faslından az sonra hatır için, bir yudum, ama sadece bir yudum alırdı.” (SKA-22)

“akıl öğretmek gibi olmasın ya, insan bir şeyi kendine dert etmeye görsün; gayri bu dert, gün günü sökülür gelir; yüreğinize *koydukça kor*; dünü, günü kaybedersiniz sonra...” (ECG-9)

“Hatırlatmalıyız ‘elestûbi Rabbikum’ sualini. İnsanlar fitratlarına dönsünler için, *koştukça koşmalı, yoruldukça yorulmalıdır*.” (<http://fatihpala.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Ah o gönül, neylesem netsem uyansa gönül.

Gamları derman bilip *yandıkça yansa* gönül.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“fenerbahçeli basın *kazdıkça kazmaya* başladı açılan kuyumuzu. bizse kendi aramızda tartışmalara daldık gidiyoruz.” (<http://galatasaray.to>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Bunun tam tersi de partinin başında sarhoş olan ve *içtikçe içen* tiptir.” (<http://askmen.mynet.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Biz, kumda çirozlar gibi *piştikçe pişerken!*” (MAE-421)

2.3.1.9.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

İncelediğimiz anlatım kalıbı, Koç (1996, s. 505) ve Akyaçım’a (2007, s. 142, 158, 176, 602, 611) göre bir *sözcük öbeği* olup, *ikilemedir*. Güler’e (2003, s. 38-39) göre ise “Oku-dukça oku-muş.”, “Ye-dikçe ye-di.” gibi tekrar eden yapılar, biçimsel ve anlamsal olarak uyum içerisinde olmadıklarından ikileme olarak tanımlanamazlar; yinelenen öğelerden ilki zarf, ikincisi çekimli fiildir. Ayrıca yinelenen yapı, belirli bir

anlam farklılaşması oluşturmaları, birlikte farklı bir anlam kazanmalıdır; tekrarlanan ifadeler, sözdizimsel açıdan da uyum içinde, aynı ve birlikte bir sözdizimsel operasyona sahip olmalıdır.

Bize göre (*f. + -D°kçA*) + (*aynı f.*) dizilişi, ögeleri arasına başka bir unsur kabul etmediğinde, ögeleri yer değiştiremediğinde, birlikte yeni bir anlamın açığa çıkmasını sağladığında, *-D°kçA*'li zarf-fiili zarf işlevinden uzak olduğunda ve ögelerinin özneleri aynı olduğunda bir *sözcük öbeği* özelliği taşımaktadır ancak bu sözcük öbeğinin hangi terimle karşılanması gerektiği konusu tartışmalıdır. Belki kalıbın ilk bölümündeki *-D°kçA*'li zarf-fiilin, kalıpla ortaya çıkan anlamsal işleve bağlı olarak bir tür pekiştirme işlevi gördüğü kabul edilerek yapı, Hatiboğlu'nun (1982, s. 86) “anlatımı kolaylaştırmak için, aynı kökten gelen fakat ayrı yapı ve ayrı görevde olan sözcüklerin yan yana kullanılması” biçiminde tanımladığı “kökteşleme” olayının bir örneği ya da kalıptaki yineleme dikkate alınıp yeni bir öbek türü olarak *yineleme öbeği* sayılabilir.

Yapının bir sözcük öbeği olup olmadığı noktasında tereddütlü olan araştırmacılardan Özkan ve Sevinçli (2008, s. 221), örnek söz dizimi çözümlemeleri yaptıkları kitaplarında, “Büyüdükçe büyüyor gözlerin.” biçimindeki cümleyi *gözlerin (ö.)*, *büyüdükçe büyüyor (y.)* şeklinde ögelerine ayırmışlardır. Bu araştırmacılara göre söz konusu cümledeki tek sözcük öbeği, iyelik grubu olan *gözlerin*'dir. Araştırmacılar, *yüklem* dedikleri *büyüdükçe büyüyor* ile ilgili olarak ayrıç içerisinde “zarf yüklem içinde yer almış; büyüdükçe” açıklamasıyla yetinmişlerdir.

Bu anlatım kalıbı, yukarıda sıraladığımız sözcük öbeği olabilme özelliklerini taşıdığına, söz dizimi açısından, sonu çekimli fiil ise *yüklem*; fiilimsi ise, *fiilimsi öbeği* olup, ana cümlenin herhangi bir ögesidir:

“Gittikçe açılıyor, kendi sözlerine kendisi de şaşarak, *coştukça coşuyordu*.” (*y. / KT-223*)

“*Vurdukça vurarak* can yakıp zevk almaya alıştık” (*zarf-fiil öbeği, zt. / <http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013*)

2.3.1.9.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny (1941, s. 936-937), özel bir durum olduğunu düşündüğü incelediğimiz kalıbın *abartı* ifade ettiğini söyler.

Ediskun (1999, s. 263), kalıpla ortaya çıkan işlev için “aşırılık” der.

Demircan'a (1990, s. 70) göre bu kalıp, “çokluk” kavramı veren bir ikilemedir.

Korkmaz (2003, s. 1024 -1025), bu dizilişle *-D°kçA* zarf-fiilinin gösterdiği

zaman sürekliliği ve özellikle tarz özelliğinin abartılmış, daha da güçlendirilmiş olduğunu belirtir.

Tiken'e (2003, s. 350) göre *-D°kçA* eki incelediğimiz kalıp içerisindeyken “artmanın” veya “devamın bitmezce olduğu”nu anlatır.

Öztürk'e (2002, s. 29) göre de *-D°kçA* eki, “Eklendiği fiilden sonra aynı fiilin herhangi bir kip almış şekli ile birlikte kullanıldığında, anlama abartı ve kuvvetlendirme katar.”

Dolunay'a (2012, s. 237) göre bu anlatım kalıbı “süreklilik” bildiren bir ikilemedir.

Bize göre bu anlatım kalıbı, değişken olumlu fiilin bildirdiği iş, oluş ve durumla ilgili olarak *artan yönlü sürekliliğe dayalı aşırılık* bildirmektedir. Kullanıcı, bu kalıbı tercih ettiğinde, kalıbın fiilin bildirdiği iş, oluş ve durumun artarak sürdüğünü ve bunun sonucu olarak da söz konusu iş, oluş ve durumun aşırı oranda gerçekleştiğini ifade etmiş olur. Kalıbın sağladığı bu anlamsal işlev, tüm örneklerinde ortaya çıkmaktadır. Hatta kullanıcı bazen, aşağıdaki örneklerde olduğu gibi, kalıptan önce ya da sonra, bu işlevi destekleyen, izah eden ifadeler de kullanabilmektedir:

“Tabi şaka bi yana gerçekten orijinallerini ben de çok merak ediyorum. Bi de sadece bende mi bilmiyorum ama **yeni resimler ardı ardına geliyo** ya bünyede alışkanlık yaptı *geldikçe gelsin* istiyoruz.” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

“Alemdar Paşa — Orada ilk geçirdiğim geceyi hatırlıyorum. Uykumda hep bu kemerlerle boğuştum. Bir cendere içinde almışlardı beni, altlı üstlü. Bir tabut gibi kapanmışlardı üstüme.. *Sıkıştırdıkça sıkıştırıyorlardı.. Soluk alamaz olmuştum.*” (OA-60)

“sonunda ‘yayıldığı’ koltuğa ilişir, başını okşamaya başlar; sesi, *alçaldıkça alçalmış, yakıcı bir fısıltı olmuştur;* (Aİ-115)

Bazı örneklerde kullanıcının, kalıptan önceki ya da kalıbı takip eden ifadelere bakarak yine artan yönlü sürekliliğe dayalı olarak ama aşırılık yerine *abartmayı* amaçladığı söylenebilir:

“Köylü kılıklı herif *büyüdükçe büyüyordu* rıhtımda. **İki metre, üç metre, beş metre olmuştü boyu.**” (ÇA-20)

“Sürekte şu kadar domuz, şu kadar ayı, şu kadar zığın tepelemiş... **Keyfinden yere göğe sığmamakta, kasıldıkça kasılmakta...** Evet av tutkunlarına, av dönüşü böyle bir kasıntı gelir ki, **İngiliz kralında görülmez**” (KT-329)

2.3.1.9.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Bu millet, Akif’in senelerce önce anlattığı gibi, millî vahdetini, ‘beyn’i ile ‘kalb’inin hemâhenk işlemesine dayamış, *yükseldikçe hep birden yükselmiş*, ana kucağından başlayarak her müessesesinde aynı terbiyeyi almış, aynı kültürü görmüş bir millettir.” (MAE - XXXV)

2. “Ağazade Mustafa *düşünüyor, düşündükçe* Hamdi ile İbrahim’e **şaşıyordu**.” (KT-18)

3. “O sahil kenarında çekindiğimiz fotoğrafa benzemeli gözlerimizdeki hüznün. *Kaçmalısınız kaçtıkça* ayrı yollara sürüklenmeli yüreğimizdeki aşk ve kaçtıkça bitmeli acı...” (<http://www.izedebiyat.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

4. “Tarih hayal mahsulü olamaz. Biz daima hakikati arayan ve *buldukça, bulduğumuza* inandıkça ifadeye cüret gösteren insanlarız.” (<http://www.tekrarbekleriz.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

İncelediğimiz anlatım kalıbı, bölümleri arasına herhangi bir unsurun girmesine izin vermemektedir. Aksi takdirde yukarıdaki ilk metinde olduğu gibi, zarf-fiilin ve ikinci bölümdeki fiilin öznesi aynı olsa bile ilk bölümdeki zarf-fiil ile ikinci bölümdeki çekimli ya da fiilimsi eki almış aynı fiil arasındaki yapıca ve anlamca birtelilik bağı kopmakta, ilk bölümdeki zarf-fiil, ikinci bölümdeki fiilin *zarfı* durumuna girmektedir.

İncelediğimiz anlatım kalıbı, bölümlerinin yer değiştirmesine de izin vermemektedir; kalıbın anlamsal işlevi, ancak unsurlar (*f. + -D°kçA*) + (*ç. ~ fiilimsi ekli aynı f.*) dizilişinde olduğunda açığa çıkmaktadır. Unsurların yer değiştirmiş görüldüğü ikinci metindeki gibi bazı dizilişlerde, *-D°kçA*’li zarf-fiil, kendisinin ve öncesindeki aynı fiilin öznesi aynı ya da farklı olsa bile kendisinden sonraki ilk fiilimsinin veya çekimli fiilin zarfı durumundadır. Yani öncesindeki aynı köke veya gövdeye sahip fiille bir kalıp oluşturmamaktadır.

Üçüncü ve dördüncü metinlerdeki eğik yazılı sözcükler; unsurları arasında incelediğimiz kalıptaki gibi yapıca ve işlevce bir bağ olmaması, bünyelerindeki *-D°kçA*’li zarf-fiilin, ardından gelen aynı fiil tabanına sahip fiilimsinin ya da çekimli fiilin değil de ögesi olduğu başka bir fiilimsinin ya da yüklem zarfı olması ve bunların sonucu olarak bu kalıptaki gibi bir işlevin açığa çıkmasını sağlamadıkları için bu anlatım kalıbının örnekleri değildir.

2.3.1.10. *al alabilirsen / alabilirsen al vb.*

**(ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı f. + -Abilirsen) / (f. + -Abilirsen)
+ (ikinci kişi emir-istek kipiyle ç. aynı f.)**

İki bölümden oluşan kalıbın bir bölümünde ikinci teklik kişi emir-istek kipiyle çekimli bir fiil; diğer bölümünde ise aynı fiilin *bil-* yardımcı fiiliyle meydana getirdiği birleşik fiilin, *gz.* kipinin şartının ikinci teklik kişisiyle çekimli biçimi bulunur. Kalıp bölümlerinin, kalıp içinde yer değiştirmesi de mümkündür:

“İkinci cümleyi de okumak istiyorum. Eğilip bakıyorum gene. Bu kez boşuna. İyice arkasını döndü. *Okuyabilirsen oku.* Hayır, okumadan olmayacak. Bir maceraya katılıp da yarıda bırakmak zorunda kalanların rahatsızlığı var bende şimdi. Biraz daha eğildim. Adam sezmiş gibi, biraz daha arkasını döndü. Çare yok, olmayacak.” (SKA-155)

“Kedi gözlerini şaşkınlıkla açtı: — Şaka mı ediyorsun? Yavrularım çok sağlıklı. İki haftaya kalmaz, gözleri açılır hepsinin. Ondan sonra da *tut tutabilirsen* yaramazları. O gün burada ol ve dünyanın güzelliğini iki hafta süreyle içlerinde biriktiren yavrularımın sevincine tanıklık et.” (Ayla Kutlu / Merhaba Sevgi-23)

Gencan (1971, s. 120), kitabında birleşik cümleleri anlatırken, koşul önermesi içeren birleşik cümle örneği olarak bu anlatım kalıbının örneklerini de kullanır. Ona göre yeterlik bileşiği geniş zamanın koşul şeklinden sonra emir kipi kullanılınca “olanaksızlık” kavramı iyiden iyiye belirir ancak yazara ait aşağıdaki örneklerin ikincisinde, kalıp fiilleri *üçüncü teklik* kişi durumundadır ve kalıp, yazarın belirttiği “olanaksızlık” anlamını vermekten uzaktır: 1. “Bu sıkıntının umumi ahlâk üzerindeki tesirlerini herkes görüyor, işitiyor, biliyor. *Yazabilirsen yaz! Söyleyebilirsen söyle!* Politikanın pençesi kaleminizde ve dudağınızdadır.” 2. “*Yapabilirse yapsın* da görelim.”.

Hatiboğlu’na (1972, s. 149-150) göre kökteş iki çekimli eylemden birincisinin yeterlik biçimiyle birlikte şart eki alışı, cümleye olumsuzluk anlamı verir: “Haydi bakalım gidebilirsen git (gidemezsin)”, “Söyleyebilirsen söyle (söyleyemezsin veya olanak varsa söyle)”.

Dizdaroğlu (1976, s. 293) incelediğimiz kalıp için “Yüklemi, buyruk kipinin üçüncü tekil ya da çoğul kişilerine dayalı ve kökteş iki eylemden oluşan tümcelerde, birincisi yeterlik eyleminin koşul biçimindeyse, tümce, biçimce olumlu anlamca olumsuz eylem tümcesidir.” demektedir. Araştırmacı, her ne kadar bu cümle türü için çekimli fiillerin *üçüncü* kişi durumunda olması gerektiğini söylese de verdiği dört

örneğin üçünde çekimli fiiller *ikinci teklik* kişi durumundadır. Dizdaroğlu'ya ait olan ve çekimli fiillerin *üçüncü teklik* kişi durumunda olduğu tek örnek şu şekildedir: “Bu duvarın üstünden atlayabilirlerse atlasınlar! (Atlayamazlar)”.

Makalesinde, duyuşsal ulam için uygun olduğunu düşündüğü *olumluluk-olumsuzluk* terimlerine karşılık dil bilgisel düzeyde “kılma”, “olma”, “kılmama”, “olmama” terimlerini öneren Börekçi'ye (2003, s. 51,56, 59) göre incelediğimiz kalıbın, öğeleri üçüncü teklik kişiyle çekimli biçimi, Türkçedeki “kılmama-olmama ifade eden dil bilgisi biçim birimleri”nden birisidir. Araştırmacıya göre incelediğimiz kalıp “...-Abilirse...-sIn” biçiminde kalıplaşmış bir yapıdır.

2.3.1.10.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıp, değişken fiilin *zaman kılınışı* açısından bir seçim yapmamaktadır. Değişken fiilin, kalıbın iki bölümünde de *olumlu* olması tercih nedenidir. Taranan kitaplarda belirlenen tüm örneklerde, değişken fiiller olumludur. Bununla birlikte sadece İnternet'te belirlenebilen bazı örneklerde, kalıbın iki bölümünde de olmak koşuluyla değişken fiilin *olumsuz* olabildiği de görülmüştür:

“bazen allah benle oyun oynuyor sanıyorum. Bir şeyler istiyorum, şimdi değil diyor. ama ben istiyorum hem de çok arzuluyorum, yanıyorum, bitiyorum onun için ama nafile ‘şimdi değil’ kesin ve net. Ben de kendim alırım diyorum. gülümsüyor bilgece ve ‘alabilirsen al’ diyor. çabalyorum deliler gibi, yırtıyorum kendimi, dağları adeta ama nafile olmuyor. en sonunda bitap düşüyorum, ne heves kalıyor, ne arzu, ne de alsam alacak keyif. tekrar gülümsüyor ve diyor ki ‘al hem de en alasından’. istemiyorum diyorum, ‘almıcam, küstüm işte bana ne’. gülümsemeye yeni bir anlam katılıyor (bunla ilgili yorum yaparsam ...) ‘*almayabilirsen alma*’. olaylar öyle bir denk geliyor, hadiseler o kadar gönlüme göre oluyor ki utanıyorum zamanında direttiğime ve alıyorum, bir yandan kırgın, bir yandan utangaç, bir yandan anlamayan çalışan bakışlarla.” (<http://www.guncem.com>, Erişim Tarihi: 17.01.2012)

“Bu şiirin hikayesi: Gecenin saat üçünde, sel gibi kan akan bu günde, dünyayı ahireti düşün de... *yazma yazmayabilirsen* dedim ve mecburen yazdım.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 18.01.2012)

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü gibi, kalıp fiili olumsuz olsa bile, kalıbın oluşması için kalıbın *gz.* kipinin şartıyla çekimli bölümünün mutlaka *bil-* yardımcı fiiliyle birleşik fiil kurmuş olması gerekmektedir.

Kalıbın anlamsal işlevlerinin açığa çıkması için kalıbın bir bölümündeki değişken fiilin emir-istek kipinin *ikinci* kişisiyle çekimli olması gerekmektedir ancak

buradaki ikinci -özellikle de teklik- kişi çekimi, sadece ikinci kişiyi değil, kalıpla ilişkili kişiyi veya kişileri gösteren *genel* bir çekimdir. Aslında bu durum, Mauck'un (2005, s. 12), tüm dünya dillerinde emir-istek kipi ikinci kişi çekiminin bulunduğu ve yine tüm dillerde "varsayılan kişi" çekiminin, sadece emir-istek kipi ikinci kişi çekimiyle sağlanabildiği görüşüyle de ilişkilendirilebilir. Aşağıda bu durumun bazı örnekleri bulunmaktadır:

"Çocuklar analarının yanında olmalı. Doğrusu da bu. Biriyle karşılaşır da, ııssız dağda, ya biri başına çöküverirse avradın?.. Var namusu *temizle temizleyebilirsen*. Namus bostan tarlasında biter mi ki? Yazık oluyor el kızına." (Yaşar Kemal / Orta Direk-116)

"Ali baktı ki Meryemce başladı derinlerden vurmağa, hiç duracağı benzemez. Çenesi bir açıldı ki Allah vermesin, *durdur durdurabilirsen*. Sözü'nün karşılığını beklemeden, usul usul, çıt çıkarmadan, sezdirmeden döndü, yola çıktı." (Yaşar Kemal / Orta Direk-220)

"Oraya Ceride-î Havadis yazarlarından Âli Bey, vezirlerden Kabuli Paşa, Meşrutiyet sadrazamlarından Hakkı Paşanın babası Şehremaneti Meclisi Reisi Remzi Efendi de düşer. Elbirliğiyle edebiyat kazanı kaynatırlar. Ne ki, dükkânın karşısındaki küçük arsaya gelen geçen çişini bırakır. Yazın, dükkânda *oturabilirsen otur*. Sonunda dükkânın gediklileri arsaya bir mezartaşı dikerler." (Salah Birsal / Boğaziçi Şingir Mıngır-183)

Emir - istek kipi ikinci teklik kişi çekimi, yukarıdaki örneklerin ilkinde birinci teklik kişiyi, ikincisinde üçüncü teklik kişiyi ve sonuncusunda da kalıpla ilişkili herkesi göstermektedir.

Ancak emir-istek kipinin ikinci kişi çekimi, bizzat ikinci kişiyi gösterdiğinde ise kalıbın temel anlamsal işlevi (bk. 2.3.1.10.3.) zayıflamakta, kalıp bölümleri bağımsızlaşmakta, bölümlerin kendi anlamları öne çıkmaktadır:

"Alınyazısı zordur okunmaz
Alınyazısına boş ver de
Şahrem şahrem dilinmiş topuklarını göster
Katlanabilirsen katlan yüreğim
Dayanabilirseniz dayanın dostlar." (BRE-197)

Yukarıdaki örnekte, kalıbın ilk bölümünde yeterliliğin geniş zamanının şartı, ikinci bölümünde de emir-istek kipinin, edim bilimi açısından temel işlevleri arasında

yer alan “izin”, “rica” gibi işlevleri (Sarıçoban, Hişmanoğlu, 2004, s. 35-36), kalıbın temel anlamsal işleviyle (bk. 2.3.1.10.3.) karışık olarak hissedilmektedir.

Değişken fiilin emir-istek kipinin üçüncü kişisiyle çekimli olduğu yapılarda kalıbın iki tarafındaki çekimli değişken fiiller, çekimle sağladıkları işlevlerden tam anlamıyla uzaklaşmadıkları için, incelediğimiz kalıbın örnekleri olamamaktadır:

“otobüste ağlayan bebekler

...

otobüslerin değişmez kişisidir. Her otobüste muhakkak oluyor şaka gibi sonra *gelebilirse gelsin* uykular..” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2012)

“İhtiyar — Keşke sen, ben olsan. Karşına alıp önce dinlerdin..

Kör Hasan — (Tüfeği gösterir.) Buna *dinletsin* meramını, *dinletebilirse..* Bu konuşacak onunla.” (RB-65)

“fadiği gören olursa söylesin.. bölümü yazıp *atsın atabilirse..* yazmadıysa sorun yok sonra yazarız” (<http://artizanclub.com>, Erişim Tarihi: 31.01.2012)

Yukarıdaki örnekler, ilkinden başlamak üzere, incelediğimiz kalıpla benzerliği derece derece azalan yapılardır. İlk örnek, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevine en yakın işlevi sağlayan yapıdır ancak söz konusu yapıda, ilk bölümde yeterliliğin geniş zamanının şartı, ikinci bölümde de emir-istek kipinin edim bilimi açısından temel işlevlerinden “izin” (Sarıçoban, Hişmanoğlu, 2004, s. 36) anlamsal işlevi kendini hissettirmekte; yani yapının iki bölümündeki çekim öğeleri, asıl işlevlerini de yerine getirmektedir.

İkinci örnekte, yapının iki bölümündeki çekim öğeleri, daha baskın bir biçimde asıl işlevlerini yerine getirmekte; emir-istek kipi, yine asıl işlevlerinden birisi olan *meydan okuma* işlevinin açığa çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Üçüncü örneğin, incelediğimiz kalıbın anlamsal işleviyle hiçbir ilişkisi yoktur. Yapının iki bölümündeki çekim öğeleri, asıl işlevlerini yerine getirmekte; emir-istek kipi, yine edim bilimi açısından asıl işlevlerinden birisi olan “rica” (Sarıçoban, Hişmanoğlu, 2004, s. 35) işlevinin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktadır.

Kalıbın, yeterlilik yardımcı fiiliyle birleşik fiile dönüşmüş bölümünün, *gz.* kipiyle çekimli olması gerekmektedir çünkü *gz.* kipi, aşağıdaki örneklerde de görüleceği üzere, kalıp fiilinin değişik zaman dilimlerinde gerçekleşmesine olanak tanır:

“Elmaya gelince, onun da lagar olanlara, yani sıskalara büyük oyunları görülmüştür. Sindirimi kolaylaştırırsa da, boş mide masraf kapısından başka bir şey değildir. Üzüm ise, salına

salına gelip mideye bağdaş kurar. Yerinden *kıvrdatabilirsen kıvrdat*. Onu öğütebilmek için ayırda bademe çağrı çıkarmak zorunda kalırsınız.” (Salah Birsal / Boğaziçi Şingir Mingir-323)

— Peki Burhan, ne yapıyorsun da mallarını sattırıyorsun?

— İkişer, üçer liraya, onbeş yirmi serseri tutuyorum. Dükkânın önünde yarım saat kadar kuyruk oluyorlar. Hatta yarım saat bile sürmüyor. Kuyruğu gören arkaya giriyor, gören giriyor. Bilirsin ya şimdi ahalide bir kuyruk merakıdır *gidiyor*. Ondan sonra önünü *alabilirsen al...* Bu akşam şapka kalmayınca kuyrukta saatlerce beklemekten kızanlar dükkânın vitrin camlarını indirdiler.” (AN-47)

— Aramadı mı Topesto hâlâ? Yapmıyor musunuz program?..

— Yok ama biraz sonra damlar. Saat kaç bakayım?.. Ooo ve de haaa! Usta sen saatin kaç olduğunu biliyor musun bizim memlekette?.. Hatta çok pardon saat burada 08.00 ise, Londra'da 06.00 olması lazım. Yatmadan önce arıyorsun di mi?..

— Ya, tam hesaplamadım kaç olduğunu ama doğru, ben yatacağım biraz sonra. Sizi ekip olarak yakalarım diye aramıştım aslında, sonra fark ettim saati...

O dakika itibariyle sonra konuşma kararı **aldık**. Tabii *uyu uyuyabilirsen* bir daha... İki saat sonra Topesto aradı, “Hangisine?..” diye.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.01.2012)

“O düzlüğü bunların yuvası yapmış hükümet. Her sabah, arılar çiçeğe dağılır gibi, bunlar da yuvalarından dışarı uğrarlarmış avrat. Bin tane, iki bin, üç bin, dört bin tane, *say sayabilirsen*, öyle çok.” (Yaşar Kemal / Orta Direk-220)

“bakın arkadaşın verdiği peug nasıl ve ne kadar güzel olursa olsun 3 4 sene sonra olacak 608 ve elindeki 508 sana **kalacak** ve *sat satabilirsen* yanlışımlı varsa söyleyin” (<http://www.vwturk.com>, Erişim Tarihi: 11.02.2012)

Kalıp fiili, yukarıdaki örneklerin ilkinde geniş, ikincisinde şimdiki, üçüncü ve dördüncüde geçmiş ve sonuncuda da gelecek zamanda gerçekleşmektedir.

Kalıbın, yeterlilik yardımcı fiiliyle birleşik fiile dönüşmüş bölümünün, *gz.* kipi yerine *şz.* kipinin şartıyla çekimli olduğu örnekler, incelediğimiz kalıba biçim ve anlamsal işlev açısından yakın olmakla birlikte bize göre incelediğimiz kalıbın örnekleri değildir:

“Hatta bir ara ikinci iş yaptığı tespit edilen öğretmenin, memurun görevine son veriliyordu. Hem çocuğunu emanet ettiğin öğretmene, seni temsil eden memuruna yeteri kadar maaş verme, onu ikinci bir iş yapmaya mecbur et, hem de ikinci işi yapıyor diye görevinden al... Şaka gibi... Bilmiyorum hala o komik kanunlar devam ediyor mu... Hadi şimdi *eğlenebiliyorsan eğlen*, tatile *gidebiliyorsan git!* Yalan oldu bizim nurtopu gibi tatil!” (<http://www.esmakahraman.com>, Erişim Tarihi: 10.08.2010)

“harika bi baba profili allah herkese vermez böyle baba benim babacığında *gidebiliyorsan git* bakalım der onun dilinde bu kapalı tehdittir..” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 10.08.2010)

“Vatan istediler.. Alın dedik!...

Bizi kendileri gibi dönecek sandılar..

Biz alın da sizin olsun demedik,

Alabiliyorsanız alın da görelim demek istedik.....!” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 10.08.2010)

Yukarıdaki metinlerin ilkinde eğik yazılı yapı, öncesindeki “hadi” ünleminden de anlaşılacağı üzere, öğelerinin doğal işlevlerinden birisi olan *meydan okuma* anlamını sağlamaktadır. Bununla birlikte yapının, ikinci teklik kişi durumunda olup birinci teklik kişiyi karşılaması ve kendisini takip eden cümleyle anlam ilişkisi dikkate alındığında, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini (bk. 2.3.1.10.3.) de ifade ettiği söylenebilir.

Yukarıdaki diğer metinlerde ise eğik yazılı yapılar, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini ifade etmekten oldukça uzak olup *meydan okuma* ve ikinci metnin devamında da belirtildiği gibi “tehdit” ifade etmektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“ ‘Aksilik, aksilik...’ diye söylendi içinden. ‘Bir aksilik olmazsa, bu çocukcağızların evleri tamam. Bir bokluğa denk geldik mi, emek de para da kuş olup uçar. *Tut tutabilirsen* artık.’ Gökyüzüne baktı. Aysızdı.” (Tarık Dursun K. / Ömrüm Ömrüm-43)

“Cuma günleri Dere’ye girip çıkmak kimi zaman, kalabalık yüzünden dört saati alır. Sandallar Dere içinde öylesine çakılıp kalır ki *kıpırdayabilirsen kıpırda*.. Bugün o kadar kalabalık yok ama sandallar, kayıklar yine de birbirine girmiş.” (Salah Bırsel / Boğaziçi Şingir Mıngır-259)

“De sen ana ol, de sen baba ol da *dayanabilirsen dayan!* Germen beyinin başı önüne düşmüş. Boşa koymuş, dolmamış; doluya koymuş, almamış; oğlunun derdinden deli divane olası gelmiş.” (ECG-30)

“Ertuğrul Özkök’e de bir teşekkür buradan. Çünkü her seferinde, bir kere daha ikna oluyorum ki, dünyanın en kompleksiz adamı. Bir de, eski yayın yönetmenimiz, artık bir sürü şeyi aşmış, insanların konuşmaya bile çekineceği pek çok kavramı tartışmaya açmaktan çekinmiyor. Eskiden de öyleydi ama şimdi *durdur durdurabilirsen...*” (<http://www.ensonhaber.com>, Erişim Tarihi: 28.05.2011)

“Bu siyaset çok enteresan.. Anlamak, kavramak, yorumlamak çok zor.. Niye mi? CHP eskiden Fırat’ın ötesine geçmediği için suçlanıyordu.. Bugün, Fırat’ın ötesine geçtiği için

suçlanıyor.. *Anla anlayabilirsen..* Kılıçdaroğlu eskiden Kürt sözcüğünü telaffuz etmediği için eleştiriliyordu.. Bugün PKK militanlarıyla işbirliği yapmakla suçlanıyor.. *Kavra kavrayabilirsen..* CHP batının partisi olmakla, sahillerin, plajların partisi olmakla suçlanıyordu.. Doğuya gitti, Hakkâri'ye kadar uzandı, şimdi oralarda miting yapmakla suçlanıyor.. Neymiş!.. Mitingine BDP sempatanları da gitmiş, yani PKK'lılar!.. *Yorumla yorumlayabilirsen..*" (<http://gundem.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

"Bu memlekette özürülürü yok saydıkları için yada adam yerine koymadıkları için *girebilirsen gir* Nikah Salonuna. Sevgili Nikah Dairesi Müdürü Yunus bey istersem masayı sandalyeyi dışarı taşıtıp dışarıda nikah kıyılabilceğini söyledi ama kabul etmedim. Sonra beni içeri taşıyıp bin bir zahmetle nikah işlemleri tamamlandı." (<http://www.engellininsayfasi.com>, Erişim Tarihi: 25.02.2012)

"Sakın onu arıyor olmayasınız cadde sokak ne kadar sitem etsenizde o sevgi yerleşmişse *gidin gidebilirseniz*. Sevgilerle kalın" (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 28.12.2011)

"Mesela Survivor yarışmasına katılıp kendince haklı bir şöhreti yakalayan Taner (3T) de lafa gelince ünlü! Şimdi ortaokuldaki çocuğunuzun bu 'ünlü' kişiden daha zeki ve akli başında olduğunu düşünürseniz böylesine bir ödevin eğitim sistemimize nasıl bir katkısı olacağını cevabını bilen var mı? Mesela şu günlerde ünlü denilince aklımıza Nihat Doğan, İzzet Yıldızhan geliyor. Hadi gözümüzde canlandıralım; ilkokul 5'teki çocuk geçmiş Nihat Doğan'ın karşısına, soruyor: 'Nihat Abi, bugünlerde seni televizyonda görmemizin sebebi nedir?' Hadi *verin verebilirseniz* doğru düzgün bir cevap... Skandallarla ünün yakalanabildiği, baş tacı edildiği, el üstünde tutulduğu bir coğrafyada böylesine bir 'ev ödevi' suça teşvikten nasıl farksız olabilir!" (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 28.12.2011)

"... Meğerse ne kolaymış şair olmak!

Dök şarabı, doldur kadehi; iç, iç, iç...

Ortalıkta cıva gibi titreşen şarap dolu bir bardak,

Söğüt yaprağı gibi sevda yüklü bir kadın,

Ve aşk dolu bir yürek olunca,

Var, git, *şair olma olmayabilirsen!...*" (<http://www.frekansgazetesi.com>, Erişim Tarihi: 18.01.2012)

"**ardından bide en sıkıcı ders başlasın uyuma uyumayabilirsen**" (<http://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 26.02.2012)

2.3.1.10.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

İki bölümü de çekimli fiil olan incelediğimiz kalıp, sözcük öbeği değildir. Kalıbın, yeterlilik yardımcı fiiliyle birleşik fiile dönüşmüş ve gz. kipinin şartıyla çekimli olan bölümü, kalıbın diğer bölümünün *zarf tümleci* görevindedir:

“Garip Ali — (Muhtarlık kapısı önünde görünen muhtara) Misk gibi de kokuyor mübarek. Yemeden durabilirsen (zt.), dur (y.). Bütün kurtları devindi karnımın.” (RB-93)

2.3.1.10.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Atabay, Çam ve Özel (2003, s. 74), yapıcı olumlu anlamca olumsuz cümle örnekleri içerisinde incelediğimiz kalıba da değinir: “Örneğin, ‘yapabilirsen yap’ gibi bir tümcede ‘yapamazsın’ gibi bir olumsuz anlam söz konusudur. Burada anlatılmak istenen olayın, konuşanın isteğine bırakıldığı görülmektedir.”

Dil incelemelerinde anlam bağının gereği üzerinde duran Üstünova’ya (2001, s. 113) göre, soru eki taşıdığı halde soru cümlesi olmayan, olumsuzluk bildiren bir birim almadığı halde olumsuz cümle olan “Biraz yağmur yağdı mı, Bursa’nın arka sokaklarında yürüyebilirsen yürü!” biçimindeki örnekte etkin olan, cümlenin anlamsal yanısırdır. Cümleyle aslında, “Biraz yağmur yağınca, Bursa’nın arka sokaklarında yürüyemezsin.” anlamı verilmek istenmektedir.

Tasarlama kiplerinin işlevlerini inceleyen Türkyılmaz’a (1999, s. 54-55) göre fiilin şart ve emir kiplerinin ardı ardına kullanılmasıyla elde edilen yapıda, “şartsızlık” işlevi ortaya çıkabilmektedir. Araştırmacının bu işlev için verdiği örnekler arasında incelediğimiz kalıp da bulunmaktadır: “Ama dev gibi, dev öfkeli dalgalar, kurşun kaplı gökyüzünün altında horr, gene horr, *durabilirsen dur* önünde haa?”

Böreççi’ye (2003, s. 59) göre incelediğimiz kalıbın, öğeleri üçüncü teklik kişiyle çekimli biçimi, aşağıdaki örnekteki gibi, biçimce bağımsız cümle görünüşünde olup cümle değerini kaybederek yetersizlik ve kuvvetli olumsuzluk ifade eden bir cümlesidir: “Bir Şahin havalandı Erzurum’dan / Pençesi taşa geçer / Basar ayaklarını göğsüne basar / *Kalkabilirse kalksın* düşman o zaman.”.

Bize göre, taranan kitaplarda 23 örneği belirlenen bu kalıbın anlamsal işlevi; çekimli, olumlu veya olumsuz değişken fiilinin gerçekleşmesine dair *olanaksızlıktır*:

“İşte kızılca kıyamet bundan sonra kopmuş, Almanlar padişaha, padişah Van valisine, Van valisi ordu kumandanına buyruklar yağdırmışlar; katil derakap bulunmalı, diye. Avrupadaki gazetelerin de diline düşmüş, dünyada çivi yazısını ilk okuyan büyük arkeoloji bilginini Van kalesinde nasıl öldürdüler, diye. *Çık* işin içinden *çıkabilirsen*. (YK-144)

“Kumandan, derakap, derakap katili bulacaksınız. Ya da siz bilirsiniz, diye buyurmuş. ben bu şarkıyı 6 kez dinledim Vallahide billahide 6 sında da ağladım olur mu böyle bir şey ya... görmez olsun kısmından sora zaten kopuyosun *ağlama ağlamayabilirsen.*” (<http://videoynat.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 25.02.2012)

Bu örneklerdeki çekimli değişken fiiller, yapıları ve çekimleri aracılığıyla ortaya çıkabilecek anlamsal işlevleri yerine getirmemekte, incelediğimiz kalıp içerisindeki durumlarıyla *olanaksızlık* anlamsal işlevininin açığa çıkmasına katkı sağlamaktadır. Buna göre yukarıdaki kalıp örneklerinin ilkinde *işin içinden çık-* eyleminin, ikincisinde ise *ağlama-* eyleminin gerçekleşmesinin olanaksızlığı anlatılmış olup söz konusu eylemlerin gerçekleşmesinin hiçbir ihtimali yoktur.

Belirlenen bazı kalıp örneklerinin öncesinde bulunan *bakalım, buyurun, de, gel de, haydi, hadi* gibi ifadeler, kalıbın *olanaksızlık* işlevine, kalıbın değişken fiillerinin, çekimleri aracılığıyla ortaya çıkan işlevlerin karışmasına neden olmaktadır:

“Düveyi satıp tosun aldığımız zaman başladı! Sırtıma sırtıma turdu yumruklarını! Pelit odunuyla dövdü! Kırıldı kemiklerim. **De** şimdi *çıkabilirsen çık* içinden! *Kurtulabilirsen kurtul!* Anan baban dersen, başlarından attığına razı.” (FB-89)

“Bir de şu var: Osmanlı döneminde Türklerin pek de önemsenmediğini biliyoruz. Osmanlı kodamanları Türkleri pek adam yerine koymuyorlardı. Etraki bi idrak deyimini kim ortaya atmış olabilirdi, Osmanlı kodamanlarından başka? Etrak, Türkler demektir. Bu idrak da, idraksiz, bilinçsiz anlamına geliyordu. **Haydi buyrun bakalım**, Osmanlı'nın 700. yılını kutlamaya hazırlanırken, bu deyimi *gözardı edin, edebilirsiniz! Edebilene bravo!*” (VG-76)

Yukarıdaki eğik yazılı kalıp örnekleri, hem temel işlev olarak *olanaksızlık* hem de koyu yazılı ifadelerin etkisiyle, aslında öğelerinin kalıba dahil olmadan sağlayabildiği *meydan okuma* işlevini sağlamaktadır ancak bu durum *olanaksızlık* işlevinin zayıflamasına da neden olmakta, kalıp eyleminin küçük de olsa gerçekleşebilme ihtimali bulunduğunu göstermiş olmaktadır. Nitekim yukarıdaki ikinci metinde kalıp örneğini takip eden koyu yazılı ifade bu tespitimizi desteklemektedir.

2.3.1.10.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Gerin, bedenim, gerin;

Doğan güne karşı.

Duyur duyurabilirsen,

Elinin, kolunun gücünü,
 Ele güne karşı.
 Bak! dünya renkler içinde!
 Bu güzel dünya içinde
Sevin sevinebilersen,
 İnsanlığın haline karşı.” (OVK-119)

2. “bazen allah benle oyun oynuyor sanıyorum. Bir şeyler istiyorum, şimdi değil diyor. ama ben istiyorum hem de çok arzuluyorum, yanıyorum, bitiyorum onun için ama nafile ‘şimdi değil’ kesin ve net. Ben de kendim alırım diyorum. gülümsüyor bilgece ve ‘*alabilirsen al*’ diyor. çabalıyorum deliler gibi, yırtıyorum kendimi, dağları adeta ama nafile olmuyor. en sonunda bitap düşünüyorum, ne heves kalıyor, ne arzu, ne de alsam alacak keyif. tekrar gülümsüyor ve diyor ki ‘al hem de en alasından’. istemiyorum diyorum, ‘alıcım, küstüm işte bana ne’.” (<http://www.guncem.com>, Erişim Tarihi: 17.01.2012)

3. “Şimdi, günün birinde bir efkâr bastı mı; bir, iki deme; var git bu cennet katına... İster bir havuz başına kurul; ister bir ağaç altına uzan; daha da istersen, suların sesiyle uyu; yeşilin rüyasına dal; ve *uyanabilirsen*, kuşların türküsüyle *uyan*... Ev-velallah, gözün gönlün açılır; gayri ne gam kalır, ne efkâr!” (ECG-10)

4. “Eski eğitim anlayışında al bunu öğren derlerdi. Değişmez kesin bilgilerimiz, evrensel doğrularımız. Öğretmen aktarır, öğrenci almaya çalışır ama ezber, ezber, ezber. Ne kadar çok şey biliyorsan o kadar da akıllısın anlayışı. *Yükle* ne *yükleyebilirsen*. Yeni eğitim anlayışında ise her şey öğrenilmez, gerekte yok işe yaralı olanı öğrenci kendi seçsin ve öğrenmek için kendi çabalasın.” (<http://hatayhaberim.com>, Erişim Tarihi: 10.02.2011)

Yukarıdaki metinlerin ilkindeki eğik yazılı söz dizileri, unsurlarının yapı ve çekim özelliklerinden kaynaklanan *yeterlik*, *şart*, *istek*, *izin* gibi işlevleri sağlamakta olup incelediğimiz kalıpla sadece yapı benzerliği taşımaktadır.

Metinlerin ikincisindeki eğik yazılı söz dizisi de unsurlarının yapı ve çekim özelliklerinden kaynaklanan *yeterlik*, *şart*, *istek*, *izin* ve bunlara ek olarak da *meydan okuma* işlevlerini sağlamaktadır.

Metinlerin üçüncüsündeki eğik yazılı söz dizisinde, incelediğimiz kalıba benzer yapının unsurları arasına giren zarf öbeği, söz konusu dizinin unsurlarının, incelediğimiz kalıptaki gibi birlikte bir anlamsal işlevi yerine getirmek için kullanılmadığını göstermektedir.

Metinlerin dördüncüsündeki eğik yazılı söz dizisi de incelediğimiz kalıbın sağladığı temel anlamsal işlev olan *olanaksızlık*'ı bildirmekten oldukça uzaktır.

2.3.1.11. *alsa alır vb.*

(f. + -sA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar ~ -yor ~ -AcAk)

İki bölümden oluşan kalıbın ilk bölümünde şart kipiyle çekimli bir fiil, ikinci bölümünde ise ilk bölümdeki fiilin, *gz. ~ şz. ~ glz.* kipiyle çekimli biçimi bulunmaktadır:

“Sıtkı üvendireyi sol elinden sağ eline geçirdi:

— Kız sen beni bu dertle öldürecek misin? Üvendireyi yere vurdu:

— Söylesene kız... Susar alçak.

— Benim derdimden ölmezsin. Ankara’da mühendis karısının derdinden *ölsen ölürsün*. Paraları hep ona yedirmişsin de, iki yıldır gurbetten bir kuruşuz gelmişsin” (KT-118)

“Sen pek gayretsiz oldun İnan olsun ben senden daha hastayım. *Yatsam, yatacağım*. Bak bugün gene başım çatlıyor, ayakta zorla geziyorum, demeğe başladı.” (MŞE-95)

İncelediğimiz yapı; kullanıldığında anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması (bk. 2.3.1.11.3.), sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Kalıbın sabit ögeleri, ilk bölümdeki fiile gelen -sA şart kipi eki ve ikinci bölümdeki aynı fiile gelen *gz. ~ şz. ~ glz.* kip ekidir. Kalıbın değişkeni ise kalıbın iki bölümünde de yinelenmiş olarak kalıpta yer alan fiil ögesidir. İlk bakışta sıradan bir şartlı birleşik cümle görünümündeki yapı, sadece formülünde ifade ettiğimiz biçimde dizildiğinde farklı bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlamaktadır. Yapıyla sağlanan anlamsal değişim, özellikle kalıbın ilk bölümünde gerçekleşmekte ve bu durum ancak kalıbın ikinci bölümünün varlığıyla ortaya çıkabilmektedir.

Aşağıdaki örnekte kullanıcı, açıklamalarının ve yorumunun kısaca ne anlama geldiğini ancak incelediğimiz kalıbın ifade edebileceğini, yorumuyla ilişkili bir kalıp örneğini kullanarak belirtmektedir. Bu da kullanıcının yapıyı, bir bütün olarak gördüğünü göstermektedir:

“tamam, türk asker dogar asker ölür de, gelişmiş ordularda askerlik 12 ayı geçmiyor. almanyada da 12 ay. mecburiyet kısmen yok. evliler gitmeyebiliyor, 27 yaşını dolduranlar gitmiyor, çocuğu olanlar gitmeyebiliyor. gidemez demiyorum, *gitmese gitmez anlamında*. giderse de devlet tüm ailenin bakımı ve geçimini üstleniyor. aslında masrafsız olsun diye de almak istemiyor askere.” (<http://www.turkforumuz.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)

Demircan’a (1990, s. 76, 85) göre “gelse gelirdi, gidecekse gider, yazsa yazalım” gibi yinelemeler; ancak kalıplaşmış anlatımlar, deyim ve deyişler içinde birer

ikileme sayılabilirler. Demircan'ın bu tür yapılar için kullandığı terim “ilişkisel ikileme”dir.

Güler'e (2003, s. 38-39) göre ise Demircan'dan alıntılı olarak verdiği “gelse gelirdi” yapısı bir ikileme değildir çünkü Bu tür tekrar eden yapılar, biçim ve anlam uyumu içerisinde olmadıklarından ikileme olarak tanımlanamazlar. Yinelemenin birinci kısmı fiil köklü zarftır. Fakat ikinci kısım, fiil özelliğini korumaktadır.

2.3.1.11.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Taranan 50 kitapta, sadece dört örneği belirlenebilen bu anlatım kalıbının sabit ekleri, kalıbın ilk bölümüne gelen *-sA* eki ve ikinci bölümüne gelen *gz. ~ şz. ~ glz.* kip ekidir.

Kalıbın oluşması için, ilk bölümün mutlaka *-sA* ekiyle çekimli olması gerekmektedir. Bu ek, birçok bilim adamına göre (Ergin, 1993, s. 292-293; Korkmaz (2003, s. 676-677; Koç, 1996, s. 314-315, 535, 537) bir eylemi şarta veya isteğe, niyete bağlayan bir tasarlama kipine aittir ve bu eki alarak şart bildiren fiil çekimleri, tek başlarına yargı bildirmedikleri için ancak temel cümledeki yargının gerçekleşmesini şarta bağlayan ve temel cümlenin zarfı olan bir yardımcı, tamlayıcı öge niteliği taşırlar. Bu eki alan fiil çekimi, dilek göreviyle kullanıldığında ise yargı bildirdiği için bağımsız bir cümle sayılmaktadır. *-sA* ekiyle çekimli fiillerin şart ve dilek görevinde kullanılanları arasındaki ayrım o kadar belirgindir ki bazı bilim adamlarına göre (Gülsevin, 1990, s. 276-279; Karahan, 1994, s. 471-474), *-sA* ekiyle çekimli olup şart görevinde kullanıldığı için tam yargı bildirmeyen ve temel cümlenin zarfı durumunda olan çekimli fiiller, *zarf-fiil* sayılmalıdır. Bu bilgiler ışığında incelediğimiz kalıba baktığımızda kalıbın, birçok örnekte hem istek hem de şart görevlerini yerine getirerek farklı bir anlatım olanağı sağladığını görmekteyiz.

Diğer tasarlama kipleri gibi gelecek zamanı işaret eden dilek-şart kipi (Üstünova, 2004b, s. 685), zarf görevli bir yan cümle kurduğunda, ana cümlenin yüklemine ancak *gz.*, *şz.*, *glz.* ve *grk.* kipi olmasına izin vermektedir. Bu durum, incelediğimiz kalıbın ikinci bölümünün aldığı sabit kip eklerinde de kendini göstermektedir. İncelediğimiz kalıbın da ikinci bölümü çekimli fiil olduğunda sadece *gz.*, *şz.*, *glz.* kipleriyle çekimlenebilmektedir. Taranan kitaplarda belirlenen dört örneğe baktığımızda, bu örneklerdeki ikinci bölümlerinin üçünün *gz.*, birinin *glz.* kipiyle çekimli olduğunu görülmektedir. İkinci bölümü *gz.*, *şz.*, *glz.* kipleriyle çekimlenebilen kalıbın, kişi durumuyla ilgili bir sınırlaması yoktur. Kalıp, her iki tarafı da aynı olmak üzere tüm kişilere göre çekimlenebilmektedir. Belirlediğimiz dört

örneğin ise ikisi üçüncü teklik, biri birinci teklik ve biri de ikinci teklik kişi durumundadır. İnternet’te belirlediğimiz, farklı kişilerle çekimlenmiş bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

“Valla kardeş daha fazla puan veremiyorum *versem vereceğim* ama veremiyorum. hakikaten olsa dükkan senin” (<http://www.fotokritik.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2010)

“neyse, tamamiyle kontrolü ele geçirdikten sonra artık yapabileceklerimin neredeyse sonsuz olduğunu biliyordum. her ne kadar çok zorlamamam gerektiğini bilsem de sonuçta bunun bir rüya olduğunun farkında olmam beni son derece cezbediyordu. rüya mk, *uçsan uçarsın, kaçsan kaçarsın*. istediğin anda istediğin şeye sahip olabilirsin.” (<http://itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

“kaybetmeyi çok çabuk kabulleniyor misket. mücadele vermiyor. veremeyeceği için değil. Rikkat’e nasıl çemkirdiğini gördük. Şeyda’nın ağzını nasıl aradığını gördük. *yapsa yapıyor* yani. ama istemiyor. istiyor ki her şey hazır önüne gelsin.” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

“Allah kimsenin riskini başka kulların iki dudağının arasına tıkasın; aslanın ağzından almak daha onurludur. *Bıraksak bırakırız* aslında ama... niye bırakmıyoruz bilmem.” (<http://www.dersimiz.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

“uzun yıllar evvel eskiden düzcesporda, sonradan Kasımpaşada oynayan bir arkadaş, ‘Kasımpaşa semtinin takıma verdiği desteğin yarısı olsun Düzce kafaya oynar’ demişti. ama bir baktım Paşa tarafında 500 kişi falan var. Biletler desen 30 kaat. Ulan yürüyerek *gelseniz gelirsiniz* stada, full çekmelerini beklerdim kendi adıma...” (<http://ikinoktaustustese.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

“Ethernet hızlandırıcıymış pehhhh!!! ADSL hızlı olmadıktan sonra ethernet hızlı olsa ne olur ki? O kadar biliyorlarsa işlemci kartı yapsınlar hatta harici usb bağlantılı işlemci kartları yapsınlar ki bizde eski laptoplarla bir flash oyunu için kasılıp durmayalım. Olmayacak bir şeyde değil!!! *yapsalar yaparlar*.” (<http://www.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)

İkinci bölüm, sınırlı sayıda bağlamda, -AcAk sıfat-fiil eki ve ad-fiil eklerini de alabilmektedir. İncelediğimiz kalıbın örneği oldukları tartışmalı olan bu yapılarda, bize göre -AcAk sıfat-fiil ekinin gelecek zaman bildirme işlevi ve ad-fiil ekli kalıp öğelerinin, dilek-şart kipi ekli kalıbın ilk bölümünün adlaşmış biçimi olmaları öne çıkmakta, etkili olmaktadır. Bu yüzden bu yapılar, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini yerine getirmekten uzaklaşmaktadır:

“sağolun arkadaşlar mevzu bahis anlaşıldı *satsam satacağım* fiyat 12 - 15 gibi ama bunu satsam yerine alabileceğim item yok” (<http://www.frmt.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)

“sizler kadar aşık olan, sizler kadar nefret edebilen, terli iken su içen, bazen ter kokan, şarkı dinleyip ağlayan, gizlice alkol alan, güneşte fazla kalıp haşlanan, kitap okuyup, on iki saat

uyusa uyuyacak olan, aşık olunca uykuları kaçanım,” (<http://zahidekocaglucavus.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 31.07.2010)

“böyle bişi *olsa olması* mümkün değil...ama eğer olursa ve öğrenirsem ikisini de silerim..” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

Kalıbın bazen iki bölümü bazen de sadece ikinci bölümü birleşik kiple çekimli örnekleri de belirlenmiştir:

“ ‘Kürtlere özerklik verecek’ olan kişi, daha sonra neden düşüncesinden vazgeçmiş? Demek ki uygun görmemiş.. Şimdi kalkıp da ‘Atatürk şöyle yapacaktı, böyle yapacaktı, şunu şunu demişti’ gibi zıvalıklarla Türk milletinin kafasını bulandırmaya gerek yok. *Verseydi verirdi*, ama vermemiştir.” (<http://www.zevkli.org>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

“Ben ölmeden gelirse... Belki de hiç gelmeyecek. *Gelse gelirdi* şimdiye kadar.” (FH-56)

Her tür kılınaşa sahip basit ve türemiş fiil, kalıbın değişken ögesi olabilmektedir. İlk bölüm veya her iki bölüm, *fiil + yardımcı fiil* veya (*fiil + sıfat-fiil*) + *ol-* biçiminde bir birleşik fiil olduğunda, incelediğimiz kalıp oluşmamakta; söz konusu yapılar, görünüşlerinin sağladığı anlamları açığa çıkarmaktadır::

“toledo’nun tek amacı rakibini bir şekilde durdurmak. topuz ise orada eğer topa *vurabilse vurur..*” (<http://gunduzfeneri.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

“Çıkma egzantrik üstünden işleme yapmayı yurt dışında da yapıyorlar.. Bizimki de yapıyo...neden bi şans vermeyelim... Zaten *yapamasa yapamaz..*” (<http://www.cardanadam.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

“İkincisi yönetim Dos Santosu *alacak olsa alır*, daha önce getirir imzalatırdı.” (<http://www.haber1903.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

Kalıbın sadece ikinci bölümü yeterli yardımcı fiili sayesinde oluşmuş bir birleşik fiilse, kalıp oluşabilmektedir:

“Karamanlı bakkal bıyıklarına inciler *dizdirse dizdirebilir*, saçlarına altın yıldız *yaldızlatsa yaldızlatabilir*. Bütün vücudunu gümüşle kaplatabilir.” (SFA-89)

Kalıbın yinelenen fiil ögesi *olumsuz* olabilmektedir:

“pasta ustasını ayrıca tebrik ediyorum ben valla bravo adama *yapmasa yapmaz yani*” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

İlk bölümün fiil ögesi olumlu olup ikinci bölümün fiil ögesi, olumsuz yeterlik yardımcı fiili sayesinde oluşmuş birleşik fiil olduğunda, kalıbın yerine getirdiği anlamsal işlev açığa çıkmadığı için söz konusu yapılar, incelediğimiz kalıbın örneği olmamakta; bu tür yapılarda, olumsuz yeterlik yardımcı fiilinin anlamsal işlevi öne çıkmaktadır:

“Kralbaşı: (*Kesin*) Sinirlerim son derece gergin baylar. Duyduğum haberin üzüntüsü bana yeterken bir de bu robot.. *Kırsam kıramam* gecenin bu saatinde bu kılıkla nereye gideriz? Hem robot sayısı öyle arttı ki nerde olsa bunlardan biri var.” (GA-102)

“Mesele kilitlenmiş, Şaron ile yerleşimciler arasında bir nevi bilek güreşi veya halat çekme mücadelesi haline gelmiştir. Şaron ileri *gitse gidemiyor, geri çekilse çekilemiyor* ve bu noktada kilitlenmiş durumda.” (<http://www.umrandergisi.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

Kalıbın ikinci bölümünün önüne, çekimli fiil olan bu bölümün bir ögesi olacak unsurlar girdiğinde yapı, kalıplığını kısmen korumakta, cümle vurgusu araya giren unsur üzerinde olduğu için incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevinde güçlü bir zayıflama meydana gelmektedir:

“Terörizm diye yakınıyoruz ama kimse çıkıp da hükümete ‘bu terör 6 sene önce yoktu. Kavgalar olmazdı şimdi nerden çıktı?’ diye sormuyoruz. *Konuşsak çok konuşuruz* ama ne diyelim...” (<http://www.tandogankampus.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“Bu nedenle bana Holosko değil yakaladı mı atacak adam lazım. Tello şu an *satsan kime satacaksın*. getirisi çok zor.” (<http://www.haber1903.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2010)

Kullanıcı, kalıbı, isterse önüne veya ögeleri arasına başka unsurlar getirerek kullanabildiği gibi, sadece gizli özneli olarak tek başına da kullanabilmektedir. Taranan kitaplarda belirlenen dört örneğin üçü başka ögeler de eklenerek biri tek başına kullanılmıştır. Bu belirlememizle ilgili, İnternet’te belirlenen bazı örnekler şu şekildedir:

“Sonradan jipin yakıtı biter. *Kaçsalar kaçarlar* ama o kadar altın çalmışlar orada bırakmak olmaz.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“hem **iskender muroyu öldürse öldürür. eroini alsa alır.** ama ne yapıyor muronun başkanını çağırıyor. demekki anlaşacak ya da beraber hareket edecekler” (<http://www.panafilmforum.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)

Taranan kitaplarda belirlenen örneklerden yalnızca birinde, kullanıcı kalıbın bölümleri arasına *virgül* koymuştur. Belirlenen örnek sayısı az olsa da bu durum,

kullanıcıların da incelediğimiz yapıyı, bir bütün olarak değerlendirdiği düşüncesini desteklemektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“bi ara bende ilaç kullanmıştım o kadar ilaç kullandım işe yaramadı sadece bitanesi çok işe yaramıştı resmen hiç acıktırmıyordu hep susatıyordu günde on litre su *içsen içersin* yani ama resmen vücudunun içine ediyö.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 01.12.2012)

“hem o kadar çok mücadele ettiniz ki aklıma kötü şeyler geldi neden mi cim bom maçında top oyuncunuzun yarım metre önünden geçiyordu *dokunsa dokunuyor* ama sadece seyrediyordu ben bu yorumu futbolseverlere bırakıyorum” (<http://www.ligtv.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“kalbim mi ona da sıra gelecek acı onun arkadaşı oldu artık uğramasa kalbe acın küsüyor, bir tuhaf oluyor çarpmaları kızıyor sanki bedenime çalışmasa, *atmasa atmayacak* hergele” (<https://www.xing.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“Ertuğrul Özkök’ün ve Fatih Altaylı’nın özür dilemesi gerektiğini söyledim. Kin ve intikam niyetiyle *konusam konuşabilirdim*. Tam aksine ben bir vicdan ve adalet çağrısı yaptım.” (<http://www.medyarazzi.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“arkadaşlar sadece tek tekel telekom olduğu için ne *yapsa yapar*. karşısına çıkacak yiğit yok.” (<http://www.inndir.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“Bir yazı yazmam gerekiyor haliyle aslında yazmak zorunda değilim, *yazmasam yazmam* ama yazmayınca da içimde bir rahatsızlık oluyo.” (<http://imrenti.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 01.12.2012)

“adam bana verdiği ilk kuponla kazandırdı kupon yatınca hem gönderdim para geri verdi hemde zararımı bir ölçüde giderdi bunu her insan yapmaz adam *dese derdi* bana senin kaybından ilk kupondan kazandırdım onun yerine say demedi adam” (<http://www.webmastersitesi.com>, Erişim Tarihi: 01.12.2012)

“parmakları artık bilgisayar komutu gibi çalışan kişidir. Tencereyle bile *atsa atıyor* adam.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 01.12.2012)

“oğuz atay daha 43 yaşındayken 1977 gibi bu alemden göçüp gitmiş.ki daha *yazsaydı yazardı* hakketten” (<http://www.akampus.com>, Erişim Tarihi: 01.12.2012)

“beni arıyo abla şunu yiyebilirmiyim bunu yiyebilirmiyim ama onda irade var *yemese yemiyor* inatım inat diyo yani” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 01.12.2012)

2.3.1.11.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbını daha önce de belirttiğimiz gibi (bk. 2.3.1.11.) bazı bilim adamları *ikileme* kabul etmesine karşın, bize göre bu anlatım kalıbı, *şartlı yan cümle* +

ana cümleden meydana gelen bir yapıdır. İlk bölüm, ikinci bölüm olan cümle zarfı durumundadır. Fiil ögesinin yinelenmiş olması ve yinelenen ögelerin art arda gelmesi, yapının ikileme sayılabilmesi için yeterli özellikler değildir. Kalıp, ikinci bölümü *-AcAk* sıfat-fiili veya bir ad-fiille sonlandığında, kalıbın bölümleri, cümle çözümlemesinde içinde buldukları cümlelerin ayrı ögeleri olurlar. Kalıp, tek başına ise ikinci bölümü çekimli fiil olan diğer kalıp örnekleri gibi *şartlı yan cümle + ana cümle* biçiminde çözümlenir.

Kalıbın oluşması için aynı fiil ögesine sahip kalıbın bölümlerinin öznelere ortak olması gerekmektedir. Bu yüzden kalıbın önüne başka ögeler geldiğinde, bu ögeler, kalıbın iki bölümünün ortak ögesi olmaktadır. Bize göre bu ögelerin iki cümle için ayrı ayrı gösterilmesinden, özneye *ortak özne* denilerek diğer ögelerin, kalıbın ilk bölümü olan *şartlı yan cümle*nin ögeleri olarak gösterilmeleri yeterli olacaktır. Aksi takdirde bu ögeler, iki cümle için ayrı ayrı gösterilmek zorunda kalacaktır. Aşağıda bu anlatım kalıbının bazı örneklerinin cümle çözümlenmeleri verilmiştir:

“İşte benim de demek istediğim bu yani (**gizli ö. O**) *yense (zt.) yenido* (y.) ölmüyor insan” (<http://www.aramizdakalsin.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“Valla (**gizli ö. Biz**) *cümleyi anlasak (zt.) anlayacağız (y.)* ama neyse” (<http://galatasaray.to>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“Yok diyor gelmemiştir, sana kızmıştır, sen dön geri, (**gizli ö. O**) *gelse (zt.) bana (dt.) gelir (y.)* diye, bilet alıp yollamak istiyor.” (<http://www.cagatayyolda.net>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)

“Bu konu başlığını açmamın sebebi şimdi 15 milyar dolar zarar etmiş yabancı bundan sonra ne yapar, *satsa (zt.) satacak adam (ö.) yok (y.)* çıkarsa alacak adam yok” (<http://www.hisse.net>, Erişim Tarihi: 31.07.2010)

2.3.1.11.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bize göre kalıbın anlamsal işlevi *yeterlilik*dir. Kullanıcı, bu kalıbı kullanarak kalıbın öznesinin, istediğinde kalıp eylemini gerçekleştirebilme gücüne sahip olduğunu anlatmak ister. Bir örnek üzerinde bu durum, şu şekilde açıklanabilir:

“Açıksası kafam karıştı, adam *kaçsa kaç*, elini-kolunu sallayarak yaşantısına devam ediyor” (<http://www.anneoluncaanladim.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)

Yukarıdaki örnekte kullanıcı, kalıbın öznesi olan adamın istese kaçabileceğini, kaçmaya gücünün yettiğini belirtmektedir. Kalıbın *-sA* ekli ilk bölümü, adeta *...-mak iste-* yapısının anlamını sağlamaktadır.

2.3.1.11.4. Aynı veya Benzer Diziliş Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “nefret ettim bu bölüm o sarı cadıdan levent nereye *gitse gidiyor*” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)
2. “westham kaldıysa bu adam sayesinde kaldı ligde fener işi sıkı *alsa alır* bu adamı devlerin arasından” (<http://mobile.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)
3. “Sıla olduğu yerde durmuştu *sağa gitse eve gidecek sola gitse yataşa gidecekti.*” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2010)
4. “bu soruya karın gurultuyla cevap *versem vereceğim* cevabın niteliği sizin için bir önem taşır mı?” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)
5. “Bu nasıl *olsa olacak* şimdi yaptırınca en azından enfeksiyon risklerini vb. en aza indirgemiş oluyorsun” (<http://www.annecocuk.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)
6. “Keşke birisi odama gelse de 'Utan Hıncal ağabey, bizim için böyle lafları nasıl edebiliyorsun' *dese; diyecek* yüzü olsa!.. Keşke!..” (<http://www.xn--fotoma-1ua.com.tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)
7. “Yani aynı gün gelmese de endişe etme derim, geç *gelse de gelir* mutlaka.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2010)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, eğik yazılı dizilişin çekimli unsurlarının öznelerinin farklı olması, söz konusu yapının, bu anlatım kalıbının bir örneği olmasına engel olmaktadır.

İkinci örnekte, eğik yazılı dizilişin çekimli unsurlarının nesnelere farklı olması ve aslında sonda yer alması gereken *alır* yüklemine, devrik kullanım sonucu *alsa* sözcüğünün yanına gelmiş olması; söz konusu yapının, bu anlatım kalıbının bir örneği olmasına engel olmaktadır.

Üçüncü örnekte, eğik yazılı dizilişin çekimli unsurlarının dolaylı tümleçlerinin farklı olması, söz konusu yapının, bu anlatım kalıbının bir örneği olmasına engel olmaktadır.

Dördüncü örnekte, şart kipiyle çekimli eğik yazılı unsur, bütünüyle *şart* anlamını korumaktadır. Bu yüzden bu yapı, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği değildir.

Beşinci örnekte, eğik yazılı *olsa* sözcüğü, *nasıl olsa* deyiminin (<http://tdkterim.gov.tr>) bir parçası durumundadır ve *nasıl olsa* deyimini de ardından gelen eğik yazılı *olacak* sözcüğünün zarfı görevindedir.

Altıncı örnekte, eğik yazılı ilk unsur, istek bildiren dilek-şart kipiyle çekimlidir. Eğik yazılı unsurlar arasında, kalıptaki gibi bir anlamsal ve yapısal ilişki bulunmamaktadır ve unsurlar, iki ayrı cümlelerin yüklemi durumundadır.

Yedinci örnekte, araya *dA* bağlacının girmiş olması, kalıbın anlamsal işlevlerinin açığa çıkmasını engellemiş; bağlaçla sonlanan bölüm, şart bildirerek, kendisinden sonraki *gelir* yüklemine zarfı olmuştur. Bu yüzden bu yapı, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği değildir.

2.3.1.12. *evse ev vb.*

(ek fiilin şartıyla ç. is./e. soylu öge) + (ek fiilin gz. kipiyle ç. aynı is./e. soylu öge)

İki bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümünde ek fiilin şartıyla çekimli bir isim/edat soylu öge, ikinci bölümünde de ilk bölümün hemen ardından gelmek koşuluyla, ilk bölümdeki isim/edat soylu ögenin, ek fiilin gz. kipiyle ve aynı kişiyle çekimli biçimi bulunmaktadır:

“İdrarların kimisi kırmızı, kimisi koyu kırmızı, kimisi kiremit rengi aldı. Kimi bulandı. Kimi bulanığa sünger kâğıdı kondu. Bir tüpten ötekine aktarıldı. Öteki tüpe damla damla berrak bir şey damladı. Baktılar. Kimseciklerin göremeyecekleri, uçucu, kaçıcı, görünüp görünüp kaybolucu bir yeşil parıltı gördüler. Müspet. Of be! *Müspetse müspet* be! Vız gelir be!” (SFA-147)

“Ama ne var böyle yabancı bir şehirde pinekleyecek? *İşse iş*. Daha kötü koşullar içinde de olsa doğduğum, büyüdüğüm şehirde bulunamaz mı? Bulunur elbette. Orada da çalışanlar, işte olanlar var.” (SKA-63)

“hayır diyememekten başıma gelenler bezdirdi artık beni hele aileye hayır diyememek bu özelliğimi beyenmiyorum, hızlı düşünüp hemen karar verme irdelememe özelliğimi de sevmiyom, yanlışlarımı kolay kolay kabul etmem bunu da sevmiyom, *kırgınsam kırgınım* niye dayanamayıp hemen yumuşuyorum sevmiyorum bu özelliğimi de” (<http://www.akampus.com>, Erişim Tarihi: 14.07.2010)

(*ek fiilin şartıyla ç. is. soylu öge*) + (*ek fiilin gz. kipiyle ç. aynı is. soylu öge*) yapısı; kullanıldığında yeni anlamsal işlevleri yerine getirmesi (bk. 2.3.1.12.), sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi, *dA* bağlacı dışında ögeleri arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Kalıbın sabit ögeleri, isim soylu ilk ögeyi fiilleştiren *ek fiil* ve şart kipi eki *-sA* ile isim soylu ikinci ögeyi fiilleştiren ama görünmeyen ek fiilin *gz.* kipidir. Kalıbın

değişkeni ise dizilişin iki bölümünde de yer alan ve ek fiille çekimlenen *isim/edat soylu ögedir*. Kalıp ögeleri, belli bir biçimde ve özellikte dizildiğinde kalıp oluşmaktadır. Ek fiilin şartıyla çekimli bir isim/edat soylu ögenin hemen ardından, aynı isim/edat soylu ögenin, ek fiilin *gz.* kipiyle çekimli biçiminin gelmesi, şart kipinin işlevini kaybetmesi ya da az hissettirmesi dolayısıyla, anlatım tekniği açısından da ilginç bir durumdur. Bu da incelediğimiz yapının farklı anlamsal işlevler yerine getirmek için kullanıldığını göstermektedir.

Hakkında çok fazla görüş belirleyemediğimiz bu anlatım kalıbını Hatiboğlu (1971, s. 48), Dizdaroğlu (1976, s. 215), Açıkgöz ve Yelden (2008, s. 38) ve Akyalçın (2007, s. 466), *ikileme* şeklinde bir sözcük öbeği saymaktadır.

Hatiboğlu, “paraysa para, elbiseyse elbise, güzel ise güzel” örneklerini vererek, Türkçede aynı iki sözcükten birincisi, ek eylemle çekimlenerek, ikileme kurulabildiğini, bu ikilemenin de ilk bölümünün koşullu yan tümce” olduğunu” söyler (Hatiboğlu, 1972, s. 149).

Dizdaroğlu’ya (1976, s. 215) göre de “bulaşıkça bulaşık, çamaşırsa çamaşır, ütüyse ütü” gibi yapıların ilk bölümü bir “koşullu yantümce”dir ve yan tümcenin tekrarıyla ikileme oluşmaktadır.

Akyalçın (2007, s. 466), ikileme sözlüğünde, artık deyimleşmiş olan *neyse ne* örneğine yer vererek bu kalıbın bir ikileme olduğunu belirtmiş olur.

Açıkgöz ve Yelden (2008, s. 38, 75, 79), kelime gruplarını inceledikleri kitaplarında, tekrarlar başlığı altında ikilemeleri ikiye ayırarak anlatırlar. Buna göre ikilemeler tam ve kısaltmalı olarak ikiye ayrılmaktadır. “evse ev, gitmekse gitmek, güzellikse güzellik” gibi yapılar da “aynen tekrarlı edatlı kısaltma” öbeğidir. Bu noktada, Açıkgöz ve Yelden’in, verdikleri örneklerde ilk isim soylu ögeye eklenmiş olan *-sA’yi bağlama işlevli edat* olarak kabul etmeleri dikkat çekicidir.

2.3.1.12.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Değişik sözcük türlerinden isim/edat soylu ögeler, bu anlatım kalıbının değişken ögesi olabilmektedir ancak ağırlıklı olarak kullanılış amacına göre kalıp dışındayken *ad*, *sıfat* ve *zarf* olabilen isim ögeleriyle *zamirler*, bu anlatım kalıbının isim/edat soylu ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin taranan 50 kitapta belirlenen 31 örneğin 23 farklı isim/edat soylu ögeden 21’i, kalıp dışındayken *ad*, *sıfat* ve *zarf* olabilen, 2’si de *zamir* olan isim/edat soylu ögelerdendir. Ünlem, edat ve bağlaç olan isim/edat soylu ögeler, kalıpla açığa çıkan anlamsal işlevler için gerekli olan bir kavramı karşılama özelliğine

çoğu zaman sahip olmadıklarından bu anlatım kalıbının isim/edat soylu ögeleri olmaya pek uygun değildir ancak edatlar bir isim soylu ögeyle öbek oluşturduğunda; ünlemler, bir kavramı karşılar nitelikte olduğunda, kalıbın isim/edat soylu ögesi olarak karşımıza çıkabilmektedir. Aşağıda isim/edat soylu ögesi değişik sözcük türlerinden kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“Otuzuncu yaşının olağanüstü güzelliklerini kutlayan buğulanmış kafasıyla Nermin, çocuklarını, kocasını, evini bırakarak, buralara gelmek zorunda kalmış, gözü yaşlı ananın acısını dinledi. Güneşi içmiş yüz, sözlerine, özlemin, uzaklığın, ayrılığın izlerini ve gözyaşlarını katarak, mevsim yağmurları gibi indirdi. ‘Evse ev işte!’ dediler. ‘Çocuksa çocuk. Ağlamayın artık.’ Kadın, kendini tutamadığı için özür diledi ve sustu.” (FH-47)

“Çocuk yüz­süz yüz­süz güldü: ‘Sen kimi seviyorsun abla.’ Kızın canı sıkılmıştı. Tersledi: ‘Aman. *Kimiyse kimi?* Belki seni, belki de bir başkasını.’ ” (SKA-98)

“Gerçekte, seni kendi benliğine ulaştıracak şey kurduğun hayaller; ama hayallerin yıkıldıkça ne hayal kurmak istiyorsun bir daha ne de kendinle yüzleşmek... Ama bir beynin var, ve düşünmeden duramıyor. Freud’a göre, Platon’a göre, Nietzsche’ye göre, *kime neye göreyse göre*. Baz aldığın düşünce tiplerinin 9/10’u bu adamlar tarafından zamanında yapılmış edilmiş.” (<http://sinekloda.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

“Neden en acı şaraptır ellerinden akan?”

Nedir bu huzursuzluk? Neden vicdansız zaman?

Kopan fırtınalarla üstüme gelme artık

Kaybedeceğim her şeyimi, *yazıkça yazık!*” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi, bir *filimsi* de olabilmektedir:

“Kerim Bey, pulları düzelterek:

— Yani, Feminist ne demektir, bilmiyor musunuz dedi.

— Farzediniz ki, bilmiyorum, yahut biliyorum da gene soruyorum.

— Güzel, Feminist sizce ne demektir?

— Bence ne *demekse demek*, ben sizden soruyorum.

— Biz söyleyeceğiz ama, siz bildiğinizi bir söyleyin bakalım!” (MŞE-107)

“size tavsiyem yazın nasıl kelime ezberlediğinizi tekniginizi belirlemeniz kartonsa kartonla *yazaraksa yazarak* her nasılsa belirleyin ve sene içinde birde bunla uğraşmayın.” (<http://www.dilforum.com>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi bazen bir *sözcük öbeği* olabilmektedir:

“ ‘Çok para,’ dedi Nişancı, ‘ben ne yapacağım bu kadar parayı?’ ‘Şunu yapacaksın ki, önce boyalar alacaksın, sonra bir tekneye ne gerekiyorsa onların da hepsini.’ ‘Çok para.’ ‘Çok paraysa çok para, koy cebine. Belli olmaz, belki gerek olur. Fazla para göz çıkarmaz.’ ” (YK-245)

“Halimiz böyle böyle diyeceğim... Bize kıyam ediyorlar diyeceğim... Hepiciğini anlatacam tek tek. Hepiciğini... Memlekette demokrasili var... Yüce meclisanların anayasası var... artık ayrılık gayrılık yok. *Ali canıysam Ali canıym.* Ben de birim.” (FO-87)

Bazen, kalıbın ikinci bölümünde, sözcük öbeği olan isim/edat soylu ögenin sadece son kısmı bulunarak da kalıp oluşabilmektedir:

“Prenses Tarkan’a sarılır ve ‘İnanılmaz bir plan! İşe yarayacağına eminim. Sen çok akıllısın’ Bige ‘Hoop hop! Tarkan’a asılma! *Çok güzelse güzel!* Uzak dur bakalım.’ ” (<http://www.bilgicagi.net>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

“Sevgililer arasında bile üzmemek için, kandırmak için, etkilemek için, ikna etmek için... *ne içinse için*, olduğundan farklı görünmeye çalışmak başarıya ulaşmıyor.” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi, kalıbın iki bölümünde de olmak koşuluyla, *değil* ile olumsuzlaşmış olabilmektedir:

“Meltem: (...) Akşam boş musun? Benimle yemeğe çıkar mısın? Bu akşam evde yalnız yemek istemiyorum da... E bak, hadi bak defterine mi, neye bakacaksan? (*Bir ân*) Pekâlâ canım, *boş değilsen değilsin*, uzatma...” (AA-13)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi; *iyelik eki*, *durum eki* ve ek fiille çekimlenmesi dolayısıyla *kip* ve *kişi eki* alabilmektedir:

“Keloğlan: Olmaz, olmaz... Bin yıl daha ergen kalsam, olmaz. *Kelsem kelim, aptalsam aptalım. Bekârsam bekârim...* Ama gözlerim göre göre, yok, olmaz.” (GA-127)

“Önce çok üzülüp, ne yapacağını şaşırıp padişah bir süre sonra ‘Eh ne yapalım, karımın vasiyeti var, kızımın bileğine olduysa, ben de onunla evlenirim, *kızımsa kızım*’ demiş.” (<http://www.akademycafe.com>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

“— Kıyamet kapıda mı?

— *Kapıdaysa kapıda* bi yere kaçacak halimiz yok ya” (<http://www.oyumsana.com>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

Kalıbın, sadece ikinci bölümündeki isim/edat soylu ögesinin ek fiilin *bgz.* ve *öğz.* kipleriyle çekimli olduğu biçimleri de bulunmaktadır:

“Hiçbir erkeğe eyvallahı yoktu, ötekine rastlayınca kadar. Bırakılacak kadın mıydı o? *Güzelse güzeldi, gençse genç.* Aynalara bakıyor, bakıyor, kendisinde hiçbir kusur bulamıyordu doğrusu.” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 20.07.2010)

“sokakta bahar varmış kış varmış bayram varmış
varsa varmış bana ne?” (<http://www.htcelik.com>, Erişim Tarihi: 20.07.2010)

Kalıbın ilk bölümündeki isim/edat soylu öge, ek fiil aracılığıyla birleşik çekimli de olabilir ancak bu durum, ek fiilin *bgz.* ve *öğz.* kiplerinin *şartı* biçiminde olabilmektedir. Ne taranan kitaplarda ne de İnternet’te örneği belirlenemeyen bu çekimin bazı kurmaca örnekleri şu şekilde gösterilebilir: *akıllıymışsam akıllıymışım, öğrenci idiyse öğrenciydi.*

Kalıp örnekleri, anlamsal işlevlerinin de açığa çıkmasına katkı sağlayacak biçimde, söylenen bir söze veya sorulan bir soruya karşılık olarak kullanılabilir. Taranan kitaplarda belirlenen 31 örneğin 11’inde bu durum söz konusudur:

“Onlar böyle konuşurken kapıdan bir kadınla kalantor bir erkek çıktı. İsmail: ‘Seninki be’ dedi, ‘Seninki. Seninki be.’ Saim görmüştü zaten, ayrıca dönüp bakmadan: ‘Ne yapalım yahu,’ dedi. ‘Benimkiyse benimki.’ İçlerinden biri kelimeleri iyice yayararak: ‘Aldırma be Saim’ dedi.” (SKA-101)

“ ‘Tamam mı Havana?’ diye bir daha sordu Hafız. Havana, yangının içinde boğuluyormuş gibi derin bir soluk aldı. ‘Tamamsa tamam; ne yapalım!’ dedi. ‘Tamam diyeceğiz! Başka çaremiz var mı?’ ” (FB-124)

Taranan kitaplarda belirlenen 31 örneğin hiçbirinde kullanıcı, kalıp öğeleri arasına bir noktalama işareti koymamıştır. Bize göre bu durum, incelediğimiz yapıları, kullanıcıların da anlamca birlikte değerlendirilmesi gereken öğelerden oluşmuş yapılar olarak değerlendirdiğini göstermektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Bir yanda güneş ısıtır, rüzgâr okşar, duygular akar,

Delik gaz tenekesi gibi içimize gizlice sızar.

Öte yandaysa, vurdumduymaz dünyamız yine sen varsın!

Yine de kış kıyamet, *çamursa çamur, karsa kar.*” (CK-209)

“Eyüp baktı. ‘Kaç yumurtan var ki?’ dedi. ‘Kaç yumurtam varsa var; söyle!’” On beşten alıyorum Uluş!’ ” (FB-187)

“Sultan İbrahim: Hay Allah! Bu ne biçim iş yahu! Hepsi mi dolu bu meretlerin! Peki Şam?

Cinci Hoca : Orası da...

Sultan İbrahim: *Doluysa dolu* efendim! Oğlumuz İbrahimi Şam valisi yaptım ben ! Eski vali de başka bir yere gönderilsin.” (TO-79)

“Olga — Ha denmez, efendim denir. Kızın yoksam karısın diye soruyorum?

Zilha — (*Boş bulunup*) İkisi ortası bir şey. (*Toparlanıp*) Sana ne be, *neysem neyim*. Bakireyim, diyeceğin var mı?” (HT-88)

“Güleryüzlü samimiyetsiz tavrı, kendini beğenmişliği, ulaşılmazlığı, tepedeki yıkılmaz duruşu, beni istemsiz bir uyarı ile parayı harcatmaya itti, ne olursa olsun harcayacaktım, *ne kadarsa kadar!* Harcadım bile.” (<http://gnossiene.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

“Darbeyle beraber sendikaya elveda denmiş... Görevden alındıktan sonra emekli oluncaya kadar geçmiş çay-kahve ocakçılığı yapmaya... *Paraysa para, ekmekse ekmek, çocukların okuluysa okulu...* Yürütmüş her birini aslan gibi bileğiyle, yüreğiyle...” (<http://www.gazeteyenigun.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

“sanane nee *kimin arabasıysa arabası* meraklı melat karı gibi eleştiriyon.” (<http://www.dizifilmler.com>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

“bir takımın sürekli kazanması herşeyin mükemmel olduğunu göstermez.ama adelman öyle yönetmiyordu takımını. *iyiyse iyiydi*. en ufak bir şeye müdahale etmedi.” (<http://www.batug.org>, Erişim Tarihi: 20.07.2010)

“Ne fikirlerimi söyleyeyim diye bir derdim, ne gazete çıkartayım diye bir ihtirasım, ne de okuyucular tarafından tehdit edileyim diye bir arzum var. *Dostsak dostuz. Değilsek değildir.* Barış istemiyorsanız... Barışmayın.” (<http://www.taraf.com.tr>, Erişim Tarihi: 21.07.2010)

“Bir film *güzelse güzeldir, değilse değildir* benim için. Ben kendimi o yönetmenin yerine koyup ‘ama şimdi adamın seslendiği bir kitle var da, ona göre davranması gerek de, falan da filan da.... yani o yüzden böyle olmuş’ diyemem kusura bakmayın hiç.” (<http://www.yuzuklerinefendisi.com>, Erişim Tarihi: 04.08.2013)

2.3.1.12.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbı için Hatiboğlu, Açıkgöz ve Yelden ve Akyalçım’ın *ikileme*, dedikleri daha önce belirtilmişti (bk. 2.3.1.12.). Bize göre bu anlatım kalıbı, bir sözcük öbeği dolayısıyla da *ikileme* değildir çünkü söz konusu kalıbın; çekimle sonlanması zorunluluğu nedeniyle yargı bildirmesi ve sadece uygun diziliş sayesinde farklı anlamlar işlevlerini yerine getirmesi gibi *sözcük öbeği* sayılmasına engel olan özellikleri bulunmaktadır. Ayrıca bu kalıp; kuruluşunun tekrara dayanması dolayısıyla benzediği sıradan bir ikilemeden farklı olarak bir tür yan cümle görünümündeki ilk ögesi ek fiilin

şartı, ikinci ögesi ek fiilin *gz.* kipiyle çekimli, ögeleri kişi eki aldığıında, her ikisi de aynı kişi olmak kaydıyla ayrı ayrı almak zorunda olan, *zt. + y.* biçiminde bir *cümle*dir.

Mutlaka ek fiille çekimli olması gereken kalıp örnekleri, çoğunlukla tek başlarına bir cümleyi meydana getirmektedir. Bazense kalıbın ek fiilin şartıyla çekimli ilk bölümüne başka ögelerin eklendiği görülebilmektedir:

“(gizli ö. O) *Dahiyse (zt.) dahi (y.)*. Bana ne? Yaşıyorsa Allah ömür versin, yine banane?” (<http://yorum.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

“kime ne? (gizli ö. O) *ne kadar uzaktaysa (zt.) uzakta (y.)*.” (<http://forum.80630.com>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

İncelediğimiz kalıpla aynı dizilişe sahip olup isim/edat soylu ögesinin sözcük türü *ad* olan ve diğer kalıp örneklerinden farklı bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlayan (bk. 2.3.1.12.3.), *eksilteli cümle* biçimindeki bir yapı da belirlenmiştir. Bazen ara söz biçiminde de karşımıza çıkan bu yapı, eksiltelen yerleri tamamlanarak çözümlenebilmektedir. Aşağıdaki metinlerde bu tür yapılar, eksilteli ve eksilteleri tamamlanmış olarak verilmiştir:

“Ardahanın temsilcileri vekilleri artık kolları sıvasınlar gerekeni yapsınlar kampanyalar yapsınlar bizde destekleyelim *kitapsa kitap paraysa para* yeter ki gençlerimiz okusun” (<http://yorum.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.07.2010)

[Biz] (ö.), [gereken] *kitapsa (zt.) kitap (n.)* [gönderelim] (y.)

“Yargı kararına uyulmaması kesinlikle suçtur. Kim uymuyorsa *yargıçsa yargıç memursa memur başbakansa başbakan, bakansa bakan, milletvekiliyse milletvekili* mutlaka yargılanıp cezalandırılır.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.07.2010)

[Uymayan kişi] *yargıçsa (zt.) yargıç (ö.)* [yargılanır] (y.)

Bu anlatım kalıbının bir örneği olan *neyse ne* yapısı deyimleşmiştir (Püsküllüoğlu, 1998, s. 623):

“Vasili, ahmaklık ettik, bu adam gene gelecek, belki de on silahlı kişiyle. Hepimizi de kurşundan geçirecekler. Yerimizi öğrendi. Biz *neyse ne*, şu Lenanın ne suçu var, diye düşündü.” (YK-24)

Ediskun’a (1999, s. 319) göre *neyse ne ama* yapısı, “olan oldu, bunlar üzerinde artık durmayalım” anlamında bir *bağlaçtır*. Taranan kitaplarda belirlenen örneklerden ikisi bu biçimdedir:

“Biri bize: ‘Sen şimdi ben, kır, gezmek, gitmek sözlerini kullandın’ dese belki şaşarız: *kır* ile gezmek *neyse ne, ama* ben ile gitmek sözleri bize yabancı gelebilir; çünkü biz ayrı ayrı o kelimeleri değil, hepsinin birden bildirdiği şeyi düşünmüştür.” (NA-111)

Oturakçı’ya (2012, s. 305) göre ise “nasılsa nasıl” ve “neyse ne” yapıları, “önemsememeyi, ilgilenmemeyi vurgulamak için kullanılan, sorudan uzak *deyimleşen yapılar* (idiomaticalized phrases)dır”: “Kimyasal etki-tepkilerin, çevreyle etkileşimleri birbirini izlemekte yüzbinlerce yıl içinde; içler, dışlar belirginleşip ayrılıyorlar; *nasılsa nasıl* kendinde toplayıp topladığı güçle hücreler kendilerini sürdürüyorlar, kendi benzerlerini oluştura oluştura çoğalıyorlar.”

2.3.1.12.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Dizdaroğlu (1976, s. 215), incelediğimiz kalıbın, aşağıdaki ilk örnekte olduğu gibi beğenme, ikinci örnekte olduğu gibi kızgınlık ifade edebildiğini söyler:

“Hiç de incitmezdi beni, bir sözümü iki etmezdi, gönlümce yapardı her şeyi: *Bulaşksa bulaşık, / çamaşırsa çamaşır, / ütüyse ütü...*”

“Daha ne istiyorsun: *Güzellikle güzellik, / zenginlikse zenginlik...*”

Akyalçın’a (2007, s. 466) göre de “neyse ne” yapısı, “bir şeyi artık kabullenme, değişmesi için uğraşmama” anlamı verir.

Bize göre kalıbın en sık açığa çıkan anlamsal işlevi, aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi *umursamamadır*:

“III. İstanbullu: Canım, şimdi doğrusunu söylemek gerekirse, biraz aşırı gitmiş Kara Mustafa Paşa. Ne de olsa koca bir padişah karşısındaki, ne töresidir bu diye sorulur mu?

IV. İstanbullu: Öyle ya erenler! Padişahlık ne demek? Herkesin bahçesinden yemek.

Sultan İbrahim (ağız ararcasına, azarlıyarak): Halt yemek derler ona! *Padişahsa padişah!* Tanrı mıdır, sonsuzda mı barınır bu Sultan İbrahim, onun da bir sınırı olmalı benim bildiğim.” (TO-71)

“Yıkıntıya önce yürek

Sonra kürek

Akıntıya önce kürek

Sonra yürek gerek

Ama

İki yürek burda bir

Kaç türlü kürek *varsa var*

Ama ya var ya da yok yürek” (ÖA-110)

Bazen, soru sözcüklü kalıp örneklerinde, *umursamama* işlevine *başkasını ilgilendirmeme* anlamsal işlevi de katılır:

“Dürü mızırdandı. ‘Hm!... Nasıl haberin oldu?’ ‘Oldu!’ dedi Uluguş. ‘Hem de dakikasında! Sen burda ne düşünürsen, ben orda şirpedek biliyorum...’ ‘Yalaaan!’ dedi Dürü. ‘Telefonun mu var?’ ‘Neyim varsa var! Biliyorum!’ dedi Uluguş.” (FB-133)

“Çocuk yüzüz yüzüz güldü: ‘Sen kimi seviyorsun abla.’ Kızın canı sıkılmıştı. Tersledi: ‘Aman. *Kimiyse kimi?* Belki seni, belki de bir başkasını.’ ” (SKA-98)

Kalıbın anlamsal işlevi, değiştirilemez durumu *kabullenme* şeklinde belirebilmektedir:

“Muhasebeciye tarih anlatmasınlar. Merakı varsa arar bulur öğrenir. Aksi halde huniyle beynine akıtsan unuttur. Müzisyeni istemiyorsa beden eğitimi yapmaya zorlamasınlar. Bir gün logaritma anlatırken aritmetik dersinde öğretmene sordum: —“Neden öğreniyoruz biz bunları? Benim bankadaki işime ne faydası olacak?” — “Zekânız gelişecek akıllı kişiler olacaksınız.” dedi. *Akıllıysa akıllı deliyse deliydi.* Aptallığın sınırı ve çaresi var mıydı? Kırk yıllık Gani nasıl yahni oluverecekti bu yolla?” (<http://www.tevbe.org>, Erişim Tarihi: 19.07.2010)

Özellikle, ikinci bölümleri $+D^{\circ}r$ koşaç eki almış kalıp örneklerinde, *durumun tartışılmazlığı* işlevi açığa çıkmaktadır:

“Eğer birşey *yanlıssa yanlıştır.* Eğip bükemeyiz.” (<http://www.turkhukuksitesi.com>, Erişim Tarihi: 19.07.2010)

“Efendim, hayatımda hiç bu kadar komik bir şey duymamıştım. Bir insan *akıllıysa akıllıdır.* Sonradan akıl kazanılır mı hiç?” (<http://www.fikracenneti.com>, Erişim Tarihi: 19.07.2010)

“Sevgiliniz varsa ‘var’ mı dersiniz, ‘yok’ mu? Neden? Sevgiliniz yoksa ‘var’ mı dersiniz, ‘yok’ mu? Neden? Sevgilim *varsa vardır, yoksa yoktur...* Neden mi? Çünkü gerçeği budur” (<http://www.psikoloji.gen.tr>, Erişim Tarihi: 10.08.2012)

$+D^{\circ}r$ koşaç eki almış kalıp örneği, *tahmin etme* de bildirebilmektedir:

“Ama şurası gerçek: şahsen bende 40 gündür sorun olmadı hiç, ben Kırşehir’deyim burada üye sayısı çok az: internet cafeler ve birkaç kurum *varsa vardır.* bilmiyorum bunlar ne kadar etkili ama!..” (<http://www.pclabs.com.tr>, Erişim Tarihi: 10.08.2012)

İsim/edat soylu ögesinin sözcük türü *ad* olan *eksilteli cümle* biçimindeki kalıp örnekleri, *durumun gerektirdiği unsurların tamamının sağlanacağını / sağlandığını*

bildirme işlevini yerine getirmektedir. Bu kalıp örneklerinin dikkat çekici bir özelliği de söz konusu anlamsal işlevin yerine getirilmesi için, birden fazla kalıp örneğinin art arda kullanılması gerekliliğidir:

“O, kavuşamadığı edebiyat muallimliğini benim mürüvvetimde görmeye inanmış lise mezunu şair, bense İstanbul ufuklarında aklamdan aldığım ilhamla kitapları toza dumana bulayan, *romansa roman, hikâye ise hikâye, şiirse şiir* kütüphaneleri harmanlayan delikanlı.” (<http://www.yagmurdergisi.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.07.2010)

“o zaman yılmak yok mücadeleye devam, *dava ise dava mücadele ise mücadele*, yeterli 14 000 bilinçli öğretmen hakkını aramasını bilsin” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 21.06.2011)

2.3.1.12.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözler

1. “yastığa başını koyduğunda, kendinle hesaplaştığında, eğer vicdamın *rahatsa, rahat* uyuyabilirsin.” (<http://www.rehberlikportali.com>, 13.07.2010)

2. “sayın bakanımız kadrolu öğretmen atamasından sonra boşalan yerlere sözleşmeli atama yapılacağını söylemiş ama.ne zaman nasıl olacak bu.yani bu boşalan kontenjanların ataması.aynı atama içinde *ancaksa ancak* 21.tercihten olur.hoş biz ona da razıyız ama. inşallah ağustosa kalmaz işimiz...” (<http://www.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

3. “Bir İngiliz yazarı: ‘Hiçbir insan bir ada değildir. İnsan toplumsal bir hayvandır’ derken, sanki bana sesleniyordu. Evet, hiçbir insan çevresi sularla çevrili bir ada değildir, bitmez tükenmez iletişim yumağı içinde *varsa vardır*. Bu dünya görüşünden yola çıkarak, çevreme hep insan sıcaklığı açısından bakar oldum.” (VG - 78)

4. “Çünkü ilk filmde de bildiğiniz gibi kitabın aynısı yapmak, Tolkien’in muhteşem eserini görselliğe dökmek çok zor. Film şimdiden kitap gibi destanlaştı, gerek yapıyla gerekse oyuncularının başarısıyla... Film film, *kitap ise kitap* ve ikisi de birbirinden çok farklı şeyler.” (<http://www.yuzuklerinefendisi.com>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

5. “Ve deniz alıyordu rengini gökyüzünden.

Ama gök mü aşıktı denize yoksa

Deniz mi göğe tutkun?

Sevdasından rengine bürünmüştü onun

Karaysa karaydı, maviyse mavi

Ya toprak, toprak ne oluyordu arada?” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 20.07.2010)

6. “Her şeye de yazık diyorsunuz. *Yazıkça bana yazık*. Size ne oluyor? Giden gitsin arkadaşım ben böyle şeylere para vermem.” (<http://www.turksagenda.nl>, Erişim Tarihi: 14.07.2010)

7. “bir insan *dürüstse her zaman dürüsttür. iyiye her zaman iyi. Kötüye de her zaman kötü.* sadece bunları sergilediği sahneler değişir.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 13.07.2010)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, eğik yazılı dizilişin ikinci ögesi olan *rahat* sözcüğü, kendisinden sonra gelen çekimli fiilin zarfı durumundadır. Oysa incelediğimiz kalıbın oluşabilmesi için, ikinci isim/edat soylu ögesinin ek fiilin *gz.* kipiyle çekimli olması gerekmektedir. Zaten kullanıcı da diziliş ögeleri arasına *virgül* koyarak bu ögelerin birlikte düşünülmemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İkinci örnek diziliş, incelediğimiz anlatım kalıbının değil ama (*is. soylu öge*) + (*ve*) + (*aynı is. soylu öge*) biçiminde formüleştirdiğimiz başka bir anlatım kalıbının örneği durumundadır (bk. 2.2.1.7.) çünkü kullanıcı, *ancaksa ancak* dizilişiyle, bize göre kişiye özgü bir tercihle *ve* sabit ögesi yerine *-sa* ekini koyarak (*is. soylu öge*) + (*ve*) + (*aynı is. soylu öge*) kalıbının anlamsal işlevini sağlamaya çalışmıştır.

Üçüncü örnekteki eğik yazılı *var* sözcükleri aynı anlamda kullanılmamıştır. Birinci *var* sözcüğü *içinde bulunmak* anlamında, ikincisi ise *yok karşıtı* olarak kullanılmıştır. Böyle olunca da ilk *var* sözcüğü, anlamca ikinciden farklılaştığı ve sadece, ek fiille çekimli ikinci *var* sözcüğünün şart bildiren zarfı işlevi gördüğü için, eğik yazılı yapı, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmamaktadır.

Dördüncü örnek dizilişteki sabit unsur, şart kipi eki değil, bağlama işlevi yanında pekiştirme işlevi de gören bir *bağlaçtır* (Ergin, 1993, s. 340; Korkmaz, 2003, s. 1118). Bu durum, unsurlar arasındaki kalıba özgü işlev ve yapı birlikteliğini bozmakta, yapıyı incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmaktan uzaklaştırmaktadır.

Beşinci örnek diziliş, bölümlerinin özneleri aynı olmadığı için, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevlerini sağlayamamakta, dolayısıyla da bu anlatım kalıbının bir örneği olmamaktadır.

Altıncı ve yedinci örneklerde, araya başka unsurların girmesi, eğik yazılı unsurlar arasında olması gereken kalıba özgü işlevsel ve yapısal ilişkiye engel olmakta, bu yüzden bu yapılar, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği olmamaktadır.

2.3.1.13. *alsa alsa o alır / alsın alsın üç ders alsın vb.*

[(f. + -sA) + (aynı ç. f.)] ~ [(emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is./e. soylu öge) + (gz. ~ glz. ~ şz. kipi ç. aynı f.) / [(üçüncü kişi emir-istek kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is./e. soylu öge) + (aynı ç. f.)

Bu anlatım kalıbı üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde *şart* ya da *emir-istek* kipiyle çekimli, yinelenen bir fiil, ikinci bölümde değişken bir isim/edat soylu öge, üçüncü bölümde de ilk bölümde yinelenen fiilin geniş, gelecek ya da şimdiki zaman kipiyle çekimli biçimi ya da ilk bölümde üçüncü kişi emir-istek kipi çekimi söz konusu ise yine üçüncü kişi emir-istek kipi çekimli aynı fiil bulunmaktadır:

“ — Arkadaş, diyor, bunu *açsa açsa* Yenişehir’de *tamirci Yanko açar*. Geçen gün Büyükdere’ye müşteri götürmüştüm. Benim de başıma geldi. Öldür Allah kapı açılmadı.” (AN-55)

“Web’de olsun, dergilerde olsun hak edilmeyen kötü yorumlar sayesinde gruplar büyük yaralar alıyor. Metal grubu *satsın satsın* Türkiye’de *5 bin satar*, çok büyük tanıtım yaptığını düşünürsek bu rakam belki 10 bin olur.” (<http://www.evrensel.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Kaynama derecesindeki sıcak su da göreceli bir kavram, vücut sıcaklığı ortalama 36 derece olduğuna göre *dayansın dayansın* eldivenle elleri *60 dereceye dayansın* gene kaynama noktası değil, hem kaynama noktasında gene kimyasal yok olmaz!” (<http://berceste.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Aynı işlevi yerine getirmek üzere, genel özellikleri ortak olmakla birlikte farklı dizilişlerle karşımıza çıkan bu yapı; en az iki ögeden meydana gelmesi, ögelerinden bir kısmının değişebilirlik özelliğine sahip olması, sabit ek içermesi, diziliş içerisindeki yerleri değiştirilemeyen ögelerinin, ancak birlikte kullanıldıklarında yeni bir anlamsal işlevi yerine getirmesi gibi özellikleri taşıdığı için bir anlatım kalıbıdır.

Ağakay (1953a, s. 190), *İkizlemeler Üzerine* adlı makalesinde, bu anlatım kalıbının ilk bölümündeki çekimli fiil yinelemesini kendi ifadesiyle “ikizleme” örneği olarak vermektedir. Bu ikilemeler, en yalın ikizleme şekli örneğidir. Ağakay’a göre *şart* kipinin tüm kişileri, emir-istek kipinin birinci kişileri ve üçüncü kişileri ile bu tür “ikizleme”ler yapılabilir. Ağakay’ın konumuzu ilgilendiren örnekleri şunlardır: “*Gelse gelse* iki kilo gelir.” / “*Versem versem* yarısını veririm.” / “*Kalalım kalalım* akşama kadar kalalım, sonra?” / “*Dayansın dayansın* iki yıl dayansın.”

Ağakay (1953b, s. 270-271), ikilemeleri görevlerine göre sınıflarken bu anlatım kalıbının örneklerine değinir. Ona göre örneğin “Bu eşya *dayansın dayansın* iki yıl *dayansın*” ve “*Versem versem* on lira veririm” dizilişlerindeki *dayansın dayansın* ve

versem verse yinelemeleri, zarf görevinde en yüksek ihtimali gösteren ve fiillerle yapılmış bağımlı cümle hâlindeki “ikizleme”lerdir.

Hatiboğlu (1971, s. 33, 48), *İkileme* adlı kitabında bu anlatım kalıbının değişik biçimlerinin ilk bölümlerinde yer alan yinelenmiş çekimli fiil öbeklerini *ikileme* örneği olarak vermektedir. Ona göre “*olsa olsa* kırk yıl sonra olur, *gelse gelse* bugün gelir, idare *etsin etsin* bir ay *etsin*” cümlelerinin başındaki yinelemeler, “aynı çekimli eylemden kurulan ikileme”lerdir. Hatiboğlu, verdiği bu örneklerden “idare *etsin etsin* bir ay *etsin*” yapısını, yinelenen emir-istek kipli çekimli fiilin, araya isim soylu öge girdikten sonra yine gelmesi yani bir tür üçleme gerçekleşmesi dolayısıyla ayrıca “aralıklı ikileme” olarak adlandırmaktadır ancak araştırmacı (1972, s. 177) bir başka kitabında, “*olsun olsun* on yaşında *olsun* / Ali, bu işi *yapsın yapsın* bir saatte *yapsın*” gibi örnekler için, “Emir kipi bazı deyimlerle kalıplaşmış olarak kullanılır.” biçiminde farklı bir açıklama yapmaktadır. Sonuçta Hatiboğlu’nun, kalıbın, öğeleri emir-istek kipiyle çekimli olan biçimini bir bütün olarak ele almış olması dikkat çekicidir. Yine Hatiboğlu’ya (1972, s. 149) göre kalıbın, yinelenmiş öğeleri şart kipiyle çekimli olan biçiminin ilk bölümü, bir “dilekli yan tümce” örneğidir.

Aynı araştırmacı, kitabının sonuna koyduğu ikileme dizisinde de bu anlatım kalıbının örneklerine yer vermektedir. Bu örnekler sıralanırken, örneklerin hemen yanına, örneğin nasıl bir ifadeyle devam ederek cümle içerisinde kullanıldığı da belirtilmiştir. Örneğin *dayansın dayansın* ikilemesinin yanına “(iki yıl dayansın)”, *verse verse* ikilemesinin yanına (yarısını verir)”, *yapsa yapsa* ikilemesinin yanına “(o yapar)” açıklamaları eklenmiştir. Bu durum, kitapta ikileme örneği olarak verilen bu yapıların, anlamsal işlevleri açısından daha büyük bir kalıplaşmanın parçası olduklarına, Hatiboğlu’nun da dikkat çekmek istediğini göstermektedir.

Gencan (1971, s. 120), kitabında birleşik cümleleri anlatırken, koşul önermesi içeren birleşik cümle örneği olarak bu anlatım kalıbının örneklerini de kullanır. Ona göre başta şart kipiyle çekimlenmiş fiiller tekrarlanır, sonda da o fiilin geniş ya da gelecek zaman kipiyle çekimlenmiş biçimi gelirse, “olasılık ayırtısı berkitilmiş olur”. Böylece Gencan yapıyı, kalıbın ikinci bölümünü oluşturan isim/edat soylu ögeyi dikkate almamak kaydıyla, bizim de formüllestirdiğimiz gibi kabul ettiğini göstermiş olmaktadır.

Dizdaroğlu (1976, s. 211), bu anlatım kalıbının “Bu yazıyı *okusa okusa* Fahri *okur*” biçimindeki örneklerinin koyu yazılı kısmı için “Dilek’li ikizlemeler de koşullu yan tümce olur.” açıklamasını yapmaktadır.

Ediskun (1999, s. 185), bu anlatım kalıbının yinelenen fiilleri şart kipiyle çekimlenmiş biçimi, şart kipinin özel kullanımlarından biridir ve “oranlama” bildirir. Ediskun’un verdiği örnek şu şekildedir: “Bu takım **yese yese**, bir gol yer”.

Koç (1996, s. 226), bu anlatım kalıbının ilk bölümündeki çekimli fiil yinelemesini “kökteş eylemlerle kurulmuş ikileme” saymaktadır. Ona göre bu yapılar yargı taşımazlar sadece zarf görevi görürler. Araştırmacının verdiği örnekler şunlardır: “Bu araba, **etse etse** 500-600 milyon eder. / Bu gelen **olsa olsa** Tuncer olur.”

Türkyılmaz (1999, s. 86-87), bu anlatım kalıbının, ilk bölümü şart kipiyle çekimlenmiş bazı örneklerini, şart kipinin “tahmin, faraziye, kuvvetli tahmin” işlevini yerine getirişini örneklemek için kullanmıştır. Ona göre şart eki almış fiilin aynen tekrarı, tahmini kuvvetlendirmektedir. Türkyılmaz’ın verdiği söz konusu örneklerin biri dışında hepsinde kalıbın son kısmındaki fiil geniş zaman kipiyle çekimlenmiştir. İlk bölümünde *olsa olsa* yinelemesi bulunan bir örnekte ise, kalıbın son bölümündeki fiil öğrenilen geçmiş zaman kipiyle çekimlidir.

Demircan (1990, s. 72) ve Akyalçın’a (2007, s. 88, 127, 290, 475) göre, kalıbın ilk bölümündeki şart kipiyle çekimli fiil yinelemesi bir *ikilemedir*. Yine Akyalçın’a (2007, s. 201, 475, 635) göre kalıbın diğer dizilişinin ilk bölümündeki üçüncü kişi emir-istek kipiyle çekimli fiil yinelemesi de bir *ikilemedir*.

Göksel ve Kerslake’e (2005, s. 432) göre incelediğimiz kalıp, bağlı olduğu yüklem potansiyel uygulanabilirliğini sınırlayan bir şart cümlecığı türüdür. Bu yapıda asıl yüklem, her zaman şart kipiyle çekimli fiillerle aynı köktendir, aynı kişiyi belirtir ve genellikle *gz.* kipiyle çekimlidir.

Güler (2003, s. 42-43) de bu anlatım kalıbının ilk bölümündeki şart kipiyle çekimli fiil yinelemesinin *ikileme* olduğu görüşündedir ve bunu kanıtlamak için aşağıdaki örnekler arasında bir karşılaştırma yapar:

“a. **Gitsin! Gitsin!** Zaten ben de gideceğim .

b. **Gitsin gitsin**, üç metre gitsin.”

Güler’e göre a’daki yineleme, bağımsız cümlelerden meydana gelmektedir, ne anlamca ne de dil bilgisi açısından birliktelik ifade etmektedir. b’deki tekrarlanan kısım ise “ikileme”dir çünkü bu kullanım fiisel içerik hakkında tahmin belirtir.

Savran’a (2010, s. 502) göre, kalıbın ilk bölümündeki çekimli fiil yinelemesi, Türkçenin tasvir gücünü yansıtan, özel fiil kalıbı şeklinde ortaya çıkmış bir “ikileme” örneğidir.

2.3.1.13.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbının en sık kullanılan dizilişi, [(f. + -sA) + (aynı ç. f.)] + (is. soylu öge) + (gz. ~ glz. ~ şz. kipi ç. aynı f.) şeklindedir:

“Emsali değil ne demek gıı? Kimin kime emsal olduğunu *bilse bilse Cenabıallah bilir!* Hemi de elli yaşında deyip karalama elin adamını!” (FB-59)

Dizilişin ilk bölümündeki şart kipi çekimli fiil yinelemesi, anlamsal işlevin açığa çıkmasında kalıbın en önemli bölümüdür. İlk bölümdeki yineleme, sadece bir şart kipi çekimli fiile dönüştüğünde, dizilişe yerine getirilen işlevde bir farklılık olduğu, aşağıdaki örnekte olduğu gibi açıkça görülebilmektedir:

“Akıl dediğin **bulunsa, Keloğlan’da bulunur...** Naz dediğin de *bulunsa bulunsa padişahın kızında bulunur...* Bunlardan da alacağını al getir, çalacağını çal getir, dahasına karışma, der.” (ECG-41)

Yukarıdaki örnekte, koyu yazılı diziliş, ele aldığımız anlatım kalıbına yakın ama incelediğimiz kalıptan farklı bir işlevi yerine getiren başka bir kalıptır (bk. 1.1.3.); eğik yazılı bölüm ise incelediğimiz anlatım kalıbının örneğidir.

İlk bölümdeki yineleme, *üçleme* biçiminde kullanıldığında, kalıbın anlamsal işlevinden uzaklaşma meydana gelmektedir. Örneğin yukarıdaki *bulunsa bulunsa padişahın kızında bulunur* dizilişini, *bulunsa bulunsa bulunsa padişahın kızında bulunur* biçiminde kullandığımızda, şart kipiyle çekimli fiilin yinelenmesiyle elde edilen anlam yerine, yapıda eylemin gerçekleşmesine dair güçlü bir istek anlamı ağır basmaktadır. Ayrıca bu kullanım, gereksiz sözcük kullanımı dolayısıyla ifadenin duruluğuna ve akıcılığına da zarar vermektedir.

Kalıbın ikinci bölümünü oluşturan isim/edat soylu öge, anlatım kalıbının tüm türleri için aynı biçimde olmak üzere, kalıbın anlamsal işlevinin ifadesi için mutlaka kullanılması gereken ögedir. Bu öge, sabit değildir ve kalıbın son bölümündeki fiilin öznesi, nesnesi, zarf veya dolaylı tümleci durumundadır. Kısacası isim/edat soylu öge ile ilgili olarak kalıpta bir sınırlama yoktur:

“Mezarda sır, mezarda;

O (ö.) bilir bilse bilse.

Kurtuluş mu muradın,

Yol mu aradın kese?” (NFK-177)

“Bir gün Necip Bey’i merkeze çağırıldılar. Durumu ve düşündükleri son çareyi anlattıktan sonra: — *Dinlese dinlese, seni (n.) dinler?* Bir vatan vazifesidir, teşebbüs et, dediler.” (FRA-33)

“Faki dalmış, renklerin içinde yüzerek gidiyor, kulağı kırışte, o kuş *yaşasa yaşasa böyle bir yerde (dt.) yaşar*, diye düşünüyordu.” (YK-350)

“Es rüzgâr es! Dönsün yeldeğirmeni!

Yelken rüzgârda yelken olur;

Bahar *gelse gelse rüzgârla (zt.) gelir*.” (CST-164)

İlk bölümünde şart kipi çekimli fiil yinelemesi bulunan anlatım kalıbının son bölümü, çoğunlukla *gz* kipiyle çekimlidir. Bazen kalıbın üçüncü bölümünde geniş zamanın yerini *glz* ya da *şz* kipleri de alabilmektedir ancak bu kullanımlarda, geniş zamandaki gibi ekin zaman sınırında bir esneklik olmadığından, gelecek ve şimdiki zaman kiplerinde bir işlev kayması söz konusudur. Gelecek zaman kipi, sanki geniş zamanın geleceğe dönük yüzünü, şimdiki zaman kipi de geçmişe dönük yüzünü ifade etmektedir. Aşağıdaki kurmaca örneklerde bu farklılık sezilebilmektedir:

alsa alsa onu *alır* / gitse gitse eve *gider*

alsa alsa onu *alacak* / gitse gitse eve *gidecek*

alsa alsa onu *alıyor* / gitse gitse eve *gidiyor*

İnternet’te belirlenen bir örnekte, kalıbın ikinci bölümündeki fiil *öğz.* kipiyle çekimlidir. Kalıbın ilk bölümündeki şart kipiyle uyumsuz olan bu kipin kullanılabilmesini sağlayan ise kullanıcının bu kipten sonra, aynı zamanda kalıbın temel anlamsal işlevi olan *tahmin etme*’yi bildiren *+D°r* ekini getirmiş olmasıdır:

“bu etlerden yemeyen var mıdır diye sormuşsun sanırım burada fakir olmanın değeri artıyor daha doğrusu herkes keşke ben fakir olsaydım diyodur *yemese yemese sadece fakirler yemiştir*” (<http://www.supersatforum.com>, Erişim Tarihi: 28.01.2013)

Belirlenen iki örnekte, ilk bölümünde şart kipinin üçüncü teklik kişi ile çekimli fiil yinelemesi bulunan anlatım kalıbının son bölümünde, emir-istek kipinin üçüncü teklik kişisiyle çekimli aynı fiil bulunmaktadır. Serbest tarama ile İnternet ortamında belirlenen bu örnekler, sanki ele aldığımız anlatım kalıbının iki farklı dizilişinin karışımı durumundadır:

“Mesela şu anda bir hastanın parasının olduğunu, ancak iyileşmesi için 1 TL lik ama şu anda Türkiye’de üretilmeyen ve muadili olmayan bir ilaca ihtiyaç duyduğu düşünelim. Bu

arkadaşımız günde *gezse gezse* 100 tane eczane *gezsın* ama bu ilaç onun şansına gezdiği hiçbir eczanede olmadığını var sayalım, ne kadar acı bir durum değil mi?” (<http://birkaciyiadam.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“bu biraz uydurma haber gibi olmuş inandırıcı gelmedi bana 1 hafta 4 gün sonra doğum yapmış o kadar uzandığını bilmiyordum ben sancısı geldimi doğum gelmiştir demek *uzasa uzasa* en çok hadi 1 gün *uzasın*” (<http://www.ezberim.biz>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bu anlatım kalıbının ilk bölümündeki şart kipi çekimli fiil yinelemesi ve / veya son bölümdeki *gz.*, *glz.*, *şz.* kipi çekimli aynı fiil, birleşik kipli çekime girebilmektedir ve bu durum, kalıbın işlevini etkilememektedir:

“İrfan’ın sevdası bak, beni ne hallere koydu, nineciğim! Şirin hatun validemiz de *sevse sevse* mübarek Âşık Ferhat Efendimizi bu kadar *severdi* anneciğim..” (OCK-297)

Kalıbın ilk bölümündeki şart kipi, birleşik kipli çekimin ek fiilli kısmı yani son kipi olduğunda, kalıbın anlamsal işlevinde, birleşik çekimdeki diğer kip ekinin etkisini hissettirmesi dolayısıyla bir zayıflama yaşanmakta ancak yapının kalıplık özelliği kaybolmamaktadır:

“Koyun bir boynuz vurup kapıyı açmış. Bakmış Ayşe ile Fatma’nın kemikleri orada yığılı. ‘Bunu *yaptıysa yaptıysa* bu hınzır kurt *yapmıştır.*’ demiş.” (PNB-42)

Belirlenen bir örnekte, kalıbın son bölümündeki fiil, -AcAk sıfat-fiili ve kalıbın ilk bölümüyle uyumlu olarak üçüncü teklik kişi iyelik eki almıştır. -AcAk sıfat-fiili dışında -D°k sıfat-fiili de *yaptıysa yaptıysa onun yaptığını* kurmaca örneğinde olduğu gibi, kalıbın ilk bölümünde yinelenen fiil *bgz.* kipinin şartıyla çekimlendiğinde, kalıbın son bölümüne, ilk bölümle uyumlu iyelik ekiyle birlikte gelebilmektedir:

“*Kazansa kazansa* en fazla bir ikisinin *kazanacağı* bekleniyorsa da 30 kadar kadın Kuveyt genel seçimlerinde adaylığını koydu.” (<http://www.dilforum.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Yukarıdaki örneğe benzer olarak kalıbın son bölümündeki fiil, farklı bağlamlar içerisinde -mA, -mAk ad-fiil ve -°p, -ArAk, -ken zarf-fiil eklerini almış olarak da kullanılabilir. -mAk eki dışında, fiil ögesi emir-istek kipiyle çekimli örnekler için de geçerli olan bu tespite uygun hiçbir örnek belirlenememiştir ancak çok tercih edilmeyen ve bazılarının kullanılabilirliği tartışmalı sayılabilecek bu kullanım, aşağıdaki *kurmaca* cümlelerle şu şekilde örneklenebilir:

- “*Kazansa kazansa onun kazanması mümkün.*”
- “*Dayansın dayansın üç gün dayanması mümkün.*”
- “*Onun hayali, kazansa kazansa bir ev kazanmaktı.*”
- “*Dayansın dayansın üç gün dayanabileceğini biliyor.*”
- “*Kazansa kazansa ev kazanıp yarışmayı bitirebilir.*”
- “*Dayansın dayansın üç gün dayanıp yarışmayı bitirebilir.*”
- “*Kazansa kazansa ev kazanarak yarışmayı bitirebilir.*”
- “*Dayansın dayansın üç gün dayanarak yarışmayı bitirebilir.*”
- “*Kazansa kazansa daire kazanırken, şimdi apartman sahibi oldu.*”
- “*O, dayansın dayansın üç gün dayanırken ben beş gün dayanıyorum.*”

İlk bölümünde yinelenen fiil şart kipiyle çekimli olan dizilişte, kalıbın ilk ve son bölümündeki fiil, tüm kişilerle çekimlenebilmektedir.

Kalıbın bu dizilişinde, kalıp fiili, çok yaygın bir kullanım olmamakla birlikte *olumsuz* da olabilmektedir:

“Kim yemez abi bu numarayı *yemese yemese bu yazıyı okuyan yemez*”
(<http://www.uydukurdu.com>, Erişim Tarihi: 28.01.2013)

Bir örnekte ise sadece ilk bölümdeki fiil *olumsuzluk* eki almıştır. Bu kullanım yapının kalıplığına zarar vermemekte ancak az da olsa bir anlam farkı oluşturmaktadır (bk. 2.3.1.13.3.):

“Bak, bizim göçebeler *vermese vermese* bir milyona yakın paralar *verirler* yaylağa, yani bir dağa bu kadar para *verirler*, yani ne kadar gitmese bir milyona yakın gider...” (FO-23)

Anlatım kalıbında yer alan fiiller için, zaman kılınışı açısından herhangi bir sınırlama yoktur. Kalıpta yer alan fiiller *sürekli*, *başlamalı* veya *bitmeli* kılınışa sahip olabilmektedir ancak belirlediğimiz örneklerdeki fiiller, kılınışları açısından çoğunlukla *süreklilik* özelliğine sahiptir.

Bu anlatım kalıbının, yinelenen fiili emir-istek kipiyle çekimli iki dizilişi bulunmaktadır. Bunların ilkinde, kalıbın ilk bölümünde yinelenen fiil emir-istek kipiyle çekimlenmekte, son bölümde de fiil *gz.*, *glz.* ya da *şz.* kipiyle çekimlenmektedir:

“... bu kuşların özelliği bu saatlerce uçmaları hem postaya vursan ne olacak posta *uçsun* *uçsun* en fazla *ne kadar uçar* saldıgın zaman evin üzerinde sen kıracanda *uçuş* özelliğini mi

yükselticen seninkisi hayalden başka bir şey değil.” (<http://www.kuscular.org>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bu dizilişte, fiilin tüm kişilerle çekimi yapılabilmektedir ancak ikinci teklik ve çokluk kişi çekimlerinde, emir-istek anlamının güçlü bir biçimde hissedilmesi nedeniyle, dizilişin kalıplık özelliği zayıflamaktadır. Örneğin yukarıdaki *uçsun uçsun* en fazla *ne kadar uçar* dizilişini *uç uç ne kadar uçarsın* biçimine soktuğumuzda bu durum fark edilebilmektedir.

Kalıbın farklı bir dizilişinde, ilk bölümde yinelenen fiil üçüncü kişi emir-istek kipiyle çekimlenmekte ve aynı fiil yine üçüncü kişi emir kipiyle çekimli olarak kalıbın son bölümünde de yer almaktadır:

“Bir ara ne dese iyi: ‘O ihtiyar ‘cadı’dan kendini iyi koru, şekerim! İştitiğime göre, yeni seçtiği ‘gözde’ senmişsin!..’ ...ihtiyar cadı mı? Daha da neler! Doktor, *olsun olsun* da *kırk yaşında olsun!* O sülün gibi vücut, fırlak memeler, kırışksız yüz, sütun gibi bacaklar, ‘ihtiyar cadı’ da ne arasın!” (Aİ-47)

Bu dizilişle ilgili bir örnek de Püsküllüoğlu’nun (1998, s. 438) deyim sözlüğünde bulunmaktadır. Püsküllüoğlu, “haydi haydi” deyimini açıklarken bu deyim anamlarından birinin de “en fazla olarak, en çoğu, olsa olsa” olduğunu belirtir ve bu açıklaması için “Buna haydi haydi versinler de yüz bin versinler!” örneğini verir. Burada dikkat çekici olan, kalıbın ilk bölümünde yinelenmiş olarak kullanılmış olması gereken üçüncü kişi emir-istek kipi çekimli fiillerin ilkinin yerini “haydi haydi” deyiminin almış olmasıdır.

Kalıbın emir-istek kipiyle çekimli fiil ögesinin, *üçüncü kişi* durumunda olması şarttır, diğer kişilerle kullanımı mümkün olmamaktadır. Böyle bir durumda olan yapı, bu anlatım kalıbının anlamsal işlevlerini açığa çıkaramadığı için kalıplık özelliğini tamamen kaybetmektedir:

“İşçi, memur çalışır vergi öder.

Zengin oturur keyif eder.

Kimi naylon fatura düzenler.

Kimi yaşamın çıkmaz sokağını düzenler.

Ver ver kaçırdıklarının hesabını ver.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Ağakay'ın (1953a, s. 190) daha önce de belirttiğimiz “*Kalalım kalalım* akşama kadar kalalım, sonra?” örneği, kalıbın yukarıdaki biçiminde, fiil ögesinin istek kipinin birinci kişisiyle çekimlenmiş olabileceğini de göstermektedir. Örneği belirlenemeyen bu kullanımda, incelediğimiz anlatım kalıbının anlamsal işlevi, tam olarak sezilememekte, söz konusu diziliş, farklı anlamların anlaşılmasına müsait görünmektedir.

Ol- fiili, belirlenen örnekler içerisinde sıkça tercih edilmesi dolayısıyla dikkat çekmektedir:

“Uzun şiirle roman arasında bağ kurmak *olsa olsa* şiire *haksızlık olur*, yine de Ben Ruhi Bey Nasılım'a bir romanın şiiri diyeceğim, roman olamayacak bir öz'ün şiiri..” (EC-192)

“Bir ara ne dese iyi: ‘O ihtiyar ‘cadı’dan kendini iyi koru, şekerim! işittiğime göre, yeni seçtiği ‘gözde’ senmişsin!..’ ...ihtiyar cadı mı? Daha da neler! Doktor, *olsun olsun* da *kırk yaşında olsun!* O sülün gibi vücut, fırlak memeler, kırışksız yüz, sütun gibi bacaklar, ‘ihtiyar cadı’da ne arasın!” (Aİ-47)

Yukarıdaki örneklerin ilk bölümlerinde yer alan *olsa olsa* ve *olsun olsun* öbekleri, belirlenen birçok örnekte, kalıbın son kısmına ihtiyaç duyulmadan, kalıbın anlamsal işlevinin açığa çıkması için yeterli olmuştur:

“Bu bir çeşit armağanıydı halanın eski efendilerine. Rahmetlinin kutsal bir emanet gibi saklayıp durduğu üç plağı onlara veriyordu. *Olsa olsa* küçükhanım anlar, ağabeyi anlardı böyle şeylerden.” (ÇA-54)

“Dünyada öyle deniz yoktu. *Olsa olsa* kıyısında iki insanın çiftleştiği deniz vardı.” (YA-137)

“Ama diyeceksiniz ki hepimizin bildiğimiz kimseleri çekiştirmeden, iyi taraflarını söyleyerek konuşmak kabil değil mi? Değildir ya! Hele bir deneyin, iyi bir adam için iyidir dersiniz, *olsun olsun* üç beş söz daha bulursunuz, sonra susarsınız.” (NA-18)

“‘Haydarpaşa’dan kalkalı ne kadar oldu?’ ‘Ne kadar olacak? *Olsun olsun* on dakika, on beş dakika,’ dedi kadın.” (SKA-137)

Bazı bilim adamları ve Türkçe Sözlük, özellikle *olsa olsa* öbeğinin yukarıda örneklemediğimiz kullanımına bakarak bu öbekte ilgili farklı değerlendirmeler yapmışlardır.

Lewis (1967, s. 272), *olsa olsa* öbeğinin, şartın deyimsel bir kullanımı olduğunu ve sınırlama anlamı ifade ettiğini belirtir.

Korkmaz'a (2003, s. 688) göre *olsa olsa* öbeği, şart kipinin işlevindeki bir aşınma veya kayma sonucu kalıplaşmış yeni bir biçimdir ve "cümle bağlayıcısı" görevindedir.

Açıkgöz ve Yelten (2008, s. 80) ile Yavuz (2010, s. 443) da Korkmaz'la aynı görüştedir. Bu öbek, bir *cümle bağlayıcısı*dır. Ayrıca Yavuz'a (s. 506) göre "tutsa tutsa" yapısı da bir cümle bağlayıcısıdır.

M. Özkan (2004, s. 2305), *olsa olsa*'yı fiillerle kurulmuş, *deyimleşmiş ikileme* saymaktadır.

Çotuksöken (1988, s. 138), Püsküllüoğlu (1998, s. 630) ve Sözer'in (2001, s. 267) deyim sözlüklerinde *olsa olsa* ve *olsun olsun* yapıları bulunmaktadır. Çotuksöken ve Püsküllüoğlu, bu iki yapı için aynı anlamı verirken Sözer, *olsa olsa* için "son ihtimal olarak; sonuçta; en son; nihayet" biçiminde diğerleriyle aynı anlamı; *olsun olsun* içinse "aşağı yukarı; yaklaşık, tahminen" anlamını verir.

Türkçe Sözlük'te (2005, s. 1499) *olsa olsa* öbeği madde başıdır. Bu öbek için "1. son ihtimal olarak, nihayet 2 ancak" anlamları verilmiştir ve cümle içerisinde *zarf* olduğu belirtilmiştir. Ayrıca hem *olsa olsa* hem de *olsun olsun* öbeği, TDK'nin deyim sözlüğünde (<http://tdkterim.gov.tr>) bulunmamaktadır.

Bize göre *olsa olsa* ve *olsun olsun* yinelemeleri, incelediğimiz anlatım kalıbındaki işlevleriyle kullanıldıklarında içinde buldukları cümlenin *zarfı* olmaktadır. Bu öbekler, anlatım kalıbının ilk bölümü olabildikleri gibi, kalıp içerisinde olmadan da kullanılabilirler:

"Bu (ö.) olsa olsa (zt.) otomobilin küçüğü olur (y.)..." (AHT-226)

"Soyut şiir (ö.), olsa olsa (zt.) daha yazılmamış bir şiirdir (y.);" (EC-55)

"Mevsim yaz olmalıydı Saat (ö.) olsun olsun (zt.) beş (y.)" (ÖA-301)

Olsa olsa öbeği, kalıp içerisinde olmadan kullanıldığında, hep üçüncü teklik kişi durumunda olmakta. Buna karşın zarfı olduğu yüklem, farklı kişilerle çekimlenmiş olabilmektedir:

"Ben gücü, kuvveti yerinde, bana bakabilecek birini arıyorum. Ben *olsa olsa* burada, bir köylü kızıyla **evlenebilirim.**" (YKK-103)

Bu durum *olsa olsa*'nın bağımsız bir zarf öbeği olduğunu göstermektedir. *Olsa olsa* bu özelliğiyle de deyim sözlüklerinde yer alabilmiş, Türkçe Sözlük'te madde başı olabilmektedir. *Olsun olsun* öbeği de *olsa olsa* ile benzer bir süreç

yaşamaktadır. Öyle ki yukarıda da belirttiğimiz gibi bazı deyim sözlüklerinde bulunmaktadır ancak *olsun olsun* öbeği, *olsa olsa* kadar yaygın bir biçimde kullanılmadığından olsa gerek, henüz Türkçe Sözlük'te yer almamaktadır. Bu iki öbeğe aynı anlamı veren bir başka öbek de *haydi haydi*'dir. Türkçe Sözlük'te (2005, s. 866) madde başı olan bu ikileme de içinde bulunduğu cümlenin zarfı görevindedir.

Belirlenen birkaç örnekte *topla-* ve *yap-* fiilleri, şart kipiyle çekimli olarak yinelenip *olsa olsa* ve *olsun olsun* ile aynı işlevi görecektir biçimde, incelediğimiz anlatım kalıbı içerisinde olmadan kullanılmıştır:

“Evlerine uzunca bir zaman için konuk olan belki uzak bir akraba, belki yakın bir tanıdık olan bir kızla sinemaya gitmişlerdi, yazları تنها olan salonun en gerisine oturmuşlardı da, kız iki saat boyunca perdeye, *toplasanız toplasanız* on dakika bile bakmamıştı.” (SKA-43)

“Etem denilen bu herif de oldukça kurnaz ve oldukça şunu bunu bilir bir herif olmasına rağmen, fasafisonun biri... *Yapsa yapsa* nihayet, İrfan'dan beş on para rakı, cıgara parası sızdıracak, işte o kadar...” (OCK-129)

Şart kipiyle çekimli olarak yinelenen *topla-* ve *yap-* fiilleri, *olsa olsa* ve *olsun olsun* gibi sadece üçüncü kişilerle çekimlenmemekte, diğer kişilerle de çekimlenebilmektedir. *Yap-* fiilli örneklerde, yineleme ile yinelemenin zarfı olduğu yüklem aynı kişi olmak zorunda iken, *topla-* fiilli örneklerde farklı olabilmektedir. Bu farklılık, *topla-* fiilli kullanımın, *olsa olsa* gibi bağımsız bir zarf öbeği olma sürecini daha hızlı yaşadığını göstermektedir. Şart kipiyle çekimli *topla-* ve *yap-* fiillerinin yinelemeleri taranan deyim sözlüklerinin hiçbirinde (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001; Hengirmen, 2007; <http://tdkterim.gov.tr>) ve Türkçe Sözlük'te bulunmamaktadır.

Kalıbın ilk bölümünün kullanıcı tarafından da bir *ikileme* gibi algılandığını gösteren bir başka kanıt da söz konusu yinelemenin noktalanma ve yazım durumudur. Taranan kitaplarda belirlenen 42 örneğin 39'unda, yinelemeler, araya hiçbir noktalama işareti konulmaksızın ve ikinci ögesine küçük harfle başlanarak yazılmıştır. Yinelenen ögeler arasına, aynı sanatçıya ait ve art arda kullanılmış iki örnekte *kısa çizgi* (beklese-beklese, çağırır-çağırır), bir örnekte de *virgül* (çeksın, çeksın) konulmuştur. Kullanıcılar, sekiz örnekte yinelemenin yer aldığı kalıbın ilk bölümünün ardından *virgül* koyarak yinelenen bölümü, içinde bulunduğu cümlede daha belirgin hâle getirmişlerdir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Sonra bu pek çok şiirimde yok, *ekleseniz ekleseniz* dediklerinize *bir iki tane daha eklersiniz*. Hem eskileri şiirlerim için kusur sayacağınız yerde yenileri kazanç saysaydınız ne olurdu? Karşılığı olan eski sözlerden kaçmıyorum elbet.” (CS-20)

“Az sonra yine sevişecekmiş gibi bir süre çıplak çıplak yatıp, arkasından ‘Geç oldu’ diye kalkıp giyinen bir erkek, *olsa olsa* beceriksizliğinin altını *daha çok çizmiş olurdu.*” (ÇA-72)

“ ‘Koskoca bey koyun moyun diye, ayın oyun edecek değil ya bana; bunun da bir yolu yordamı vardır elbet. Velakin *bilse bilse, o ağızsız dilsizlerin dilinden anlayanlar bilir* bunu.’ ” (ECG-59)

“Kaderim böyleymiş! de. Git iyi kötü. Ondan sonra da ye dürzünün malını, parasını. Canının istediğini aldır. Canının çektiğini ye; canının çektiğini giy. Bin tomafiline, gez. *Geçinsen geçinsen on yıl geçinirsin* surda. Ondan sonra çeker cartı, gider...” (FB-170)

“Nasıl anladın antrenman sonrası kalmadığını, *kalmasa kalmasa halin kalmaz* o kadar. Çok kafanı karıştırıyorsun, sen testo seviyeni anlayamazsın.” (<http://www.vucutcu.com>, Erişim Tarihi: 28.01.2013)

“sanırım kurtulabilmek için sıvı enjekte ettiler kendi rızasıyla..fakat sonuç iyiye gitmiyor tahmin ettiği gibi olmadı kendininde haberi yok yani kötüye gidiyor..eğer yalan değilse..*kaçsa kaçsa nereye kadar kaçacak...*” (<http://www.samanyoluhaber.com>, Erişim Tarihi: 08.09.2009)

“Fotoğrafa yeni başlayan birisi için çok ideal süper bir cihaz hatta ama işte tek sıkıntısı fiyatı 2500TL gerçekten çok çok anormal bir fiyat. Bu ürün *yapsın yapsın 700-800TL yapsın* hatta garantili vs li 1000TL yapsın.” (<http://forum.shiftdelete.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Ne kadar çeker buradan orası? — Ne çekecek? *Çeksin, çeksin bir saat...* isterseniz götüreyim sizi de oraya...” (OCK-105)

“arkadaşlar 92 model flash kaç litre yağ alır yağ filtresi değişince. daha ilk kez flash’ın motor yağını değiştirdim 6lt aldı çok şaşırdım normalde *alsın alsın alsın 4.5 lt alsın* önceki araba reno 9 du o 3 lt alıyordu tamam dı. fazla yağ koyulduğunu düşünüyorum.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Memati: Yok abi adam bariz bi şekilde yalan söylemiş... o dedikleriyle ruhsatta yazan 160bg. gücü bile yakalayamaz...”

Clio L: doğrudan olabilir... hadi *atsın atsın 30 HP sini atmış olsun..* 170 HP de ağır rakam.. neler warmış arabada..eksoz , çip , filtre , kapak , dereceli , kısa şanzıman , performans pistonları... anca oldu sana işte 175 hp.” (<http://www.modifyem.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

2.3.1.13.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbını söz dizimi özellikleri açısından değerlendirdiğimizde, kalıbın son bölümündeki fiil çekimli olduğunda kalıp, tam bir *cümle*; son bölümdeki fiil fiilimsi eki aldığı anda ise kalıp, *fiilimsi öbeği* olmaktadır.

Kalıbı kendi içerisinde değerlendirdiğimizde kalıbın ilk bölümündeki şart ya da istek kipiyle çekimli fiil yinelemesi, kalıbın son bölümünde tekrarlanan çekimli ya da fiilimsi ekli fiilin zarfı işlevini yerine getirirken, daha önce de değindiğimiz gibi, kalıbın isim/edat soylu ögesi de kendisinden sonraki fiilin öznesi, nesnesi veya tümleci olabilmektedir:

“... bulunsa bulunsa (zt.), Eren bağlarında (dt.) bulunur (y.)” (ECG-52)

“Metal grubu (ö.) satsın satsın (zt.) Türkiye’de (dt.) 5 bin (zt.) satar (y.)”
(<http://www.evrensel.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Cümle çözümlemesinde, kalıbın ilk bölümündeki fiil yinelemesinin birlikte alınması zorunludur çünkü şart ya da emir-istek kipiyle çekimli fiil, ancak yinelendiğinde, kalıbın anlamsal işlevine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca yinelenen fiil, kalıp içerisinde şart veya emir-istek kipiyle çekimli bir görünüme sahip olmakla birlikte, bu kip eklerinin işlevlerinde bir kayma yaşanmaktadır. Yinelemeyi oluşturan şart ve emir-istek kipi çekimli fiiller, yargı bildirmekten uzaktır. Bu yüzden cümle çözümlemesinde bağımsız cümleler olarak alınmaları mümkün görünmemektedir.

2.3.1.13.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny (1941, s. 816), incelediğimiz kalıbın ilk bölümünün, “hasır” (mahsus kılma) ve “tahdid” (sınırlama) anlamlarını sağladığını belirtir: “balsa balsa bende bulacak.”.

Ağakay (1953b, s. 270-271), ikilemeleri görevlerine göre sınıflarken bu anlatım kalıbının örneklerine değinir. Ona göre örneğin “Bu eşya dayansın dayansın iki yıl dayansın” sözü, “bu eşya en yüksek ihtimal olarak iki yıl dayanabilir” ve “Versem versem on lira veririm” sözü de “en yüksek ihtimal olarak on lira veririm” anlamlarına gelir.

İncelediğimiz kalıp; Gencan (1971, s. 120), Bilgin (2006, s. 378), Akyalçın (2007, s. 88) ve Karaağaç’a (2009, s. 103) göre “olasılık”, Dizdaroğlu’ya (1976, s. 214) göre “azlık”, Ediskun’a (1999, s. 185) göre ise “oranlama” bildirmek için kullanılır.

D. Aksan (2005, s. 208-209), bu anlatım kalıbının yapı ve anlam özelliklerine özel olarak değinen bir araştırmacıdır. D. Aksan, Türkiye Türkçesinde bir fiilin gerçekleşmesine, bir fiilin yapılmasına bir üst sınır getirerek olasılıkları kesinlikle sınırlayan anlatım kalıplarından / biçimlerinden birinin şart kipinin yinelemeli kullanılmasıyla sağlandığını belirtmektedir. Bu açıklama için şu örnekler verilmiştir: “Ona uğrasan uğrasan haftada bir uğrarsın. / Otursanız otursanız bir hafta oturabilirsiniz. / Yesen yesen üç tabak yersin. / Bunu bilse bilse Ahmet Bey bilir. / İçilse içilse şişenin yarısı içilir.” D. Aksan’a göre bu örneklerde olasılıkları ortadan kaldırma, eylemi özellikle zaman ve miktar açısından sınırlama ve güçlü bir tahmin, kestirme eğilimi vardır. D. Aksan’ın bu örneklerle ilgili olarak dikkat çektiği noktalardan biri de yüklemelerin geniş zaman kipiyle çekimlenmiş olmasıdır. D. Aksan, “Olsa olsa annesindedir.” cümlesindeki “*olsa olsa* ikilemesi”nin de yukarıdaki örnekler gibi sınırlama düşüncesini yansıttığını söyler.

Bu araştırmacıya göre kesin sınırlama anlatımının bir başka yolu da emir-istek kipinin yinelemeli üçüncü kişi çekimiyle ve *dA* bağlacıyla gerçekleşir: “Gelsin gelsin de ayda bir gelsin / Atsınlar atsınlar da üç gol atsınlar / Olsun olsun da yetmiş yaşında olsun / Tutsun tutsun da yirmi bin lira tutsun” D. Aksan’a göre bu cümlelerde emir-istek kipi asıl yansıttığı anlam dışında kullanılmakta, güçlü anlatım sağlayan “ikileme”lerden bir tahmin yürütme, bir kestirme anlamı sağlamak amacıyla yararlanılmaktadır.

Korkmaz (2003, s. 685-686), şart kipinin işlevlerini anlatırken, şart kipiyle çekimli fiiller tekrarlandığında, şart kipinin “tahmin” işlevini yerine getirdiğini belirtir. Korkmaz’ın verdiği örnekler arasında “... **eylese eylese** .. eyleyebilir” ve “... **gelse gelse** ... gelebilirdi” gibi ele aldığımız anlatım kalıbının örnekleri de vardır. Korkmaz, bu örneklerde sadece şart kipiyle çekimli yinelenmiş fiile dikkat kesilmiş, işlevin açığa çıkmasında etkili olan kalıbın diğer öğelerine değinmemiştir.

Türkyılmaz (1999, s. 86-87), bu anlatım kalıbının ilk bölümü şart kipiyle çekimlenmiş bazı örneklerini, şart kipinin “tahmin, faraziye, kuvvetli tahmin” işlevini yerine getirişini örneklemek için kullanmıştır. Ona göre şart eki almış fiilin aynen tekrarı, tahmini kuvvetlendirmektedir.

Göksel ve Kerlake’e (2005, s. 432)’e bu kalıp, şartlı yan cümlenin bağlı olduğu yüklem potansiyel uygulanabilirliğini sınırlar; bir genelleme veya varsayım ifade eder. Kalıp aynı zamanda, bildirdiği eylemin hiç gerçekleşmeme olasılığını da belirtebilir.

Benzer (2010a, s. 149), incelediğimiz kalıbın ilk bölümünün, Türkçede “tahmin” anlamı sağlayan bir anlatım olduğu görüşündedir: “Bu işi *yapsa yapsa* bizimki yapabilir.”. Araştırmacıya göre “tahmin” anlamının ortaya çıkmasını sağlayan asıl biçim ögesi “-sA...-sA” ekleridir. Araştırmacı (2010b, s. 136) bir başka makalesinde de kalıbın ilk bölümünün “ihtimal” anlamı sağladığını ifade eder: “Bu projeyi kazansa kazansa doktorlar kazanır.”.

Kerimoğlu (2010, s. 446-447, 464), Türkiye Türkçesinde “kesinlik dışılık” bildiren bilgi kipliği işaretleyicilerini incelediği makalesinde, -sA ekini de söz konusu işaretleyiciler içerisinde sayar. Araştırmacıya göre, “geniş zaman ekli (-(A/I)r) bir yükleme sahip cümlelerde şart ekli bir fiilin tekrarı cümleye, konuşurun bir tahminini işaretler ancak bu tahmin konuşurun mevcut olasılıklar içerisinde en yakın olanını seçerek ifade ettiği bir tahmindir. Üstelik şart ekli fiil ile geniş zaman ekli fiil aynı fiil olmalıdır”: “Gelse gelse Ali gelir.” Ayrıca “olsa olsa” yapısı da “kesinlik dışılık” bildiren bir sözdizimsel işaretleyicidir; konuşurun, kendince olabileceklerin en muhtemelini dile getirmesini sağlar: “Bunu yapan olsa olsa Ali’dir.” Bu yapı, uygun tonlamayla “kesinlik” işaretleyicisi de olabilir.

Bize göre kalıbın temel anlamsal işlevi *tahmin etmedir* ancak bu tahmin etme, farklı bir özelliğe sahiptir. Kalıbın bildirdiği tahmin etme, kalıp eyleminin olası gerçekleştirmeleri içerisindeki en güçlü olanla sınırlandırılmıştır. Bir başka ifadeyle kullanıcı için, kabul ettiği olasılık dışında, eylemin gerçekleşme şekline dair diğer olasılıkların gerçekleşmesi söz konusu değildir. Bu açıdan kalıp *kesinlik* de bildirmiş olmaktadır. Kalıbın temel anlamsal işlevi, aşağıdaki örnekle şu şekilde açıklanabilir:

“Neyse, kamyon olmazsa nasıl götürür satarsın elmaları? Eşşekle mi? Geçti o dönemler! *Yüklesen yüklesen yetmiş kilo yüklersin eşeğe.* Ankara üç günlük yol. Bırak Ankara’yı, Kızılca’ya varamazsın bre yeğenim!” (FB-31)

Yukarıdaki örnekte kullanıcı, eşeğe yüklenecek yük miktarına dair tahminini yetmiş kilo ile sınırlandırmıştır. Ona göre eşeğe yüklenecek yük, en fazla yetmiş kilo olabilir, bu miktarı geçemez.

Sadece ilk bölümündeki fiili *olumsuz* olan bir kalıp örneğinde, kalıbın temel anlamsal işlevi *tahmin etmenin* yönü değişmiştir:

“Bak, bizim göçebeler *vermese vermese* bir milyona yakın paralar *verirler* yaylağa, yani bir dağa bu kadar para verirler, yani ne kadar gitmese bir milyona yakın gider...” (FO-23)

Yukarıdaki örnekte kullanıcı, göçebelerin yaylak için vereceği miktarın *en az* bir milyona yakın olduğunu belirtmektedir. Oysa sadece kalıbın ilk bölümündeki çekimli fiil “verse verse” şeklinde *olumlu* olsaydı; kullanıcı, göçebelerin yaylak için vereceği miktarın *en fazla* bir milyona yakın olduğunu belirtmektedir. Yani fiil olumlu olduğunda *yukarı, artan yönlü*; olumsuz olduğunda *aşağı, azalan yönlü* bir tahmin etme ifade edilmiş olmaktadır.

2.3.1.13.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

[(üçüncü kişi emir-istek kipi ç. f.) + (aynı ç. f.)] + (is. soylu öge) + (aynı ç. f.) dizilişi, her zaman, ele aldığımız anlatım kalıbının bir örneği olmamaktadır. Bu noktada metin bağlamı öne çıkmakta ve belirleyici olmaktadır. Örneğin aşağıdaki dizilişte kullanıcı, vurgulama amacıyla *üçüncü kişi emir-istek* kipiyle çekimli fiili yinelemektedir. Bu yüzden bu diziliş, anlamsal işlevi açısından incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği değildir:

1. “benzesin benzesin özellikle *sakinliği babaya benzesin* esmerliği ve burnusu bana saçları ve geri kalan heryeri babaya benzesin siparişi böle verdirdik.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

2.3.1.14. alan alır vb.

(f. + -An) + (ç. aynı fiilin üçüncü t. kişisi)

İki bölümden meydana gelen kalıbın ilk bölümünde bir fiilin -An sıfat-fiil eki olarak adlanmış biçimi, ikinci bölümünde ise, aynı fiilin *bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz. ~ emir-istek ~ gereklilik ~ şart* kipi *üçüncü teklik* kişisiyle çekimli biçimi bulunmaktadır:

“Yine ‘bu oymak’ yollara düştü.. Haberi verdi... Zaten yola *çıkan çıkmıştı*. Hanesini yüklenip ters döndü...” (FO-93)

“ ‘Benim derdim bana yeter, tacı, tahtı başıma yükleyip de, bir dert de siz katmayın!’ deyip yüzünü öte yana çevirmiş ama, aksakallı vezirler: ‘Allah, kullarına kulluklarına göre bir baş verir, seni bize *gönderen gönderdi*’ deyip de eline, eteğine yapışınca, istemeye istemeye ‘eh!’ demiş. (ECG-83)

“Mülkün tümü Musdu’nundur. Parasız kalırlar. Cahil kalırlar. Çekip giderler sonra. Yükleri bir kağnyı ya doldurur ya doldurmaz. Bir küçük ‘kondu’ odasına sığar Ankara’da. Ama *kalan kalır*. Çileye dayancası olan, Evcı’de kalır.” (FB-30)

“Birileri tahliyeden sonra ‘aaa pardon, yanlışlık olmuş’ diyor, iş orada bitiyor. Fırsattan yararlanıp *kaçan kaçıyor*, yakalanan tekrar içeri atılıyor ve böylesine korkunç hukuk hataları bir süre sonra unutulup gidiyor.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 26.06.2010)

“Sağından soluna herkes tarafından sevilen, saygı duyulan bir isim. Ama burada partisine karşı inat bir durum var. Türkiye genelinde DYP’nin grafiğini yukarı kaldırmayı başaran Mehmet Açar ismi Ardahan’da hâlâ ‘Susurluk’la anılıyor. Yani Mete Özdemir’e oyunu *veren verecek*, çok sevmesine rağmen vermeyecek olan da ‘Açar’a inat’ vermeyecek.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 25.06.2010)

“Büyük Bey, baktı ki inadın yeri değil. ‘*Satan satsın!*’ buyruğunu koyuverdi. Meğerse, Trabzon’un köpoğlu köpeği, işin buraya varacağını çoktan hesaplamış!” (KT-282)

“camiler haftasını hatırlatan yeğenime teşekkür ederken eleştirimi yerine koymalıyım *kızan kızmalı alan almalı* buraya yazdığımız yazılar bağlantıyı sağlarsa öz anlaşılır yoksa anlaşılmaz hatta ikinci kişi dahada yazının içeriğini açmalı” (<http://www.sarivadi.com>, Erişim Tarihi: 26.06.2010)

“Durmuşoğlum elenmişin kalan’ı,

Gözün görmüş, söz söylemiş olan’ı.

Roman etsem, yaşanılan yalan’ı,

Okuyan okusa da, kim inanır?” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 30.06.2010)

(*f. + -An*) + (*ç. aynı fiilin üçüncü t. kişisi*) yapısı; kullanıldığında yeni anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlaması (bk. 2.3.1.14.3.), sabit ve değişken ögeleri olması, ögelerinin belli bir biçimde dizilişi, ögeleri arasına başka unsurların girememesi gibi özellikleri nedeniyle bir *anlatım kalıbıdır*.

Yeni anlamsal işlevlerin açığa çıkmasını sağlayan kalıbın *sabit* ögesi, kalıbın ilk bölümüne gelen *-An* sıfat-fiil ekidir. Ayrıca kalıbın ikinci bölümündeki çekimli fiilin hep üçüncü teklik kişi durumunda olması da, kalıbın değişmeyen özelliklerindedir. Kalıbın iki bölümünde de yer alan fiil ise kalıbın *değişken* ögesidir. Kalıp ögeleri, belli bir biçimde ve özellikte dizildiğinde kalıp oluşmaktadır. Bu da bu kalıp için, ilk ögenin *-An* ekli sıfat-fiil, ilk ögenin hemen ardından gelen ikinci ögenin de ilk ögenin fiil kısmının üçüncü teklik kişisiyle çekimli hâli olması durumunda gerçekleşmektedir.

Çok az sayıdaki isim, incelediğimiz yapıyı bir bütün olarak kabul edip değerlendirmiştir. Bu araştırmacılardan birisi olan Hatiboğlu’ya (1971, s. 52, 108) göre bu yapı, anlamı pekiştirmek üzere kullanılan *özne + yüklem* kuruluşunda bir “ikileme”dir. Koç (1996, s. 506), Demircan (1990, s. 87) ve Akyalçın (2007, s. 473) da bu yapının “ikileme” olduğu görüşündedir.

Ediskun (1999, s. 250); “ölen öldü”, “bilen bilir”, “giden gitsin” gibi yapıların değişik anlamların sezilmesini sağlayan “kalıp söz”ler olduğunu söyleyerek, incelediğimiz yapının kalıplığına dikkat çekmiş olur.

Güler (2003, s. 40), Türkçedeki ikilemeleri incelediği yüksek lisans tezinde, Hatiboğlu’nun verdiği “ölen öldü” ve Demircan’ın verdiği “okuyan okudu” örnekleri için “fonolojik olarak aynı köke sahip olmasına rağmen farklı kelime kategorisine sahip parçalardan oluşan basit tesadüfî tekrarlamalar” ifadesini kullanmaktadır. Güler’e göre Hatiboğlu ve Demircan, yapının ilk bölümünün sıfatken ardından gelmesi gereken isim soylu öge kullanılmadığı için adlaştığını dikkate almayarak söz konusu yapıya *ikileme* demişlerdir. Göğüş (1989, s. 113) de Güler gibi incelediğimiz yapının *yan cümle + ana cümle* dolayısıyla da *özne + yüklem* kuruluşunda olduğunu söyler.

Kalıbın sabit eki durumundaki *-An* sıfat-fiil ekinin, zaman bildirip bildirmediği, bildiriyorsa da hangi zamanı bildirdiği konusunda, görüşlerine başvurduğumuz araştırmacılar farklı düşüncelere sahiptir. Gencan (1971, s. 315), Ergin (1993, s. 316), Korkmaz (2003, s. 939) ve Bayraktar’a (2004, s. 74) göre *-An*, *geniş zaman* bildiren bir sıfat-fiil ekidir. Korkmaz ayrıca, bu ekin “kendisinden sonraki adları, zaman bakımından gerçekleşmiş, tamamlanmış olan bir hareketle vasıflandırırken, genellikle “-miş, -miş olan” anlamını taşıyarak “hudutta bozulan ordu, iki günden beri Serez’den geçiyordu.” örneğinde olduğu gibi *geçmiş zaman* da bildirebildiğini söyler. Banguoğlu’ya (2000, s. 425) göre *-An* eki, oldukça sınırlanmış bir *şimdiki zaman* anlatımı taşır. Ediskun (1999, s. 250), Koç (1996, s. 396) ve Kahraman (2005, s. 121) ise, *-An* ekinin hem *geniş* hem de *şimdiki zaman* bildirebileceği görüşündedir. Buna karşılık, *-An* ekinin zaman bildirmediğini söyleyen araştırmacılar da vardır. Göğüş’e (1989, s. 112) göre *-An* eki, açıkça zaman bildirmez. Topaloğlu (1989, s. 77), *-An* ekiyle yapılan sıfat-fiillerin, bazı kaynaklarda “durum ortacı” olarak geçmekle birlikte geniş zaman bildirdikleri görüşündedir. Koç, ekin geniş veya *şimdiki zaman* bildirebildiğini ama daha çok *durum* belirttiğini ifade eder. Hengirmen (1999, s. 289) de *-An* ekinin geniş ve *şimdiki zamanda durum* anlamı verdiğini söyler. Vardar ve diğerleri’nin (1998, s. 159) dilbilim terimleri sözlüğünde, *-An* ekiyle kurulan ortacın, geniş zaman kavramı içeren durum ortacı olduğu söylenir. Erkman-Akerson (2008, s. 176), bu ekin zaman göndermesi açısından özelliksiz olduğunu yani geçmiş, şimdi ve bazen de gelecek zamana gönderme yapabildiğini belirtir. Bilgin’e (2006, s. 436) göre *-An* eki, tek başına zaman anlamı vermeyen *durum* ortacı yapar ve bu durum ortacının zamanını, ana cümlenin yüklemi ya da zarfı belirler.

Sıfat-fiillerin zaman bildirme durumu, TDK'nin 26 Mart 1994 - 17 Nisan 1998 tarihleri arasında düzenlediği *Türk Gramerinin Sorunları Toplantıları*'nın birinde de tartışılmıştır. -An ekinin bildirdiği zamanla ilgili olarak Kemal Eraslan ve Bilâl Yücel'in bu toplantıdaki bazı ifadeleri şu şekildedir:

Kemal Eraslan (s. 127-128): Zaman meselesine gelince ad-fiillerdeki zaman belirli, muayyen zaman değil, müphem zamandır. Yani *geldim* dediğim zaman, fiilde zaman geçmiş zaman. Onu belirli hâle getiren sadece geçmiş zaman eki değil, çekimin topyekûn kendisidir. *Geliyorum* dediğiniz zaman belli anda hareketin yapılmakta olduğunu ifade ediyorsunuz. İsim-fiillerde de zaman var. *Gelen adam*, “şimdi gelen adam veya gelecekte gelen adam değil, gelme hareketi bitirmiş olan adam” demektir.

Bilâl Yücel (s. 144): Hocamız Kemal Bey sabahleyin aynı sıfat-fiil ekini geçmiş zaman sıfat-fiil eki olarak ifade etti. (...) Fakat bu ekimiz gramer kitaplarında geniş zaman sıfat-fiili olarak geçer ve doğru da odur. Bu geniş zaman sıfat-fiilin içerisinde hem geçmiş zaman var, hem şimdiki zaman var, hatta gelecek zaman var. (...) Ben birkaç örnek vereceğim, geçmiş zaman durumunda. Önce hocamız Ahmet Bican Bey bir örnek vermişti: *Gelene dikkat et*, veya *gelenin hâlini hiç beğenmiyorum*. Aynı sıfat-fiil eki şimdiki zamanı ifade ediyor. *Okuyan öğrenir*, *arayan bulur*, örneklerinde geniş zamanı ifade eder. (...) *Duyan*, *gören ne der*, *ne düşünür*, *bakalım yerine gelen bunu beğenir mi?* örneklerinde de gelecek zamanı ifade ediyor.

2.3.1.14.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Her tür kılınışa sahip basit ve türemiş fiil, bu anlatım kalıbının yinelenen ögesi olabilmektedir. Taranan 50 kitapta belirlenen 73 örnek, 27 farklı fiil ile kurulmuştur. Bu fiillerden 21'i *basit*, 5'i *türemiş* ve *isim + yardımcı* fiil biçiminde kurulmuş 1'i de *birleşik* yapıdır. 27 farklı fiili, kılınışlarına göre sınıfladığımızda; *al-*, *çık-*, *ol-*, *öl-*, *sat-*, *yakalan-* vb. 15 fiilin *süreksiz / süreksiz-bitmeli*; *de-*, *gel-*, *gül-*, *kal-*, *yaz-* vb. 10 fiilin de *sürekli* kılınışa sahip olduğu görülmüştür.

Değişken fiil ögesi, yapının ilk veya ikinci bölümünde ya da her iki bölümünde *fiil + yardımcı fiil* veya *fiil + -mİş / -mUş ~ -r / -Ar / -Ir / -Ur ~ -mAz ~ -AcAk ~ -yor + ol-* biçiminde kurulmuş bir birleşik fiil olduğunda; özelliğine göre *görünüş* değişikliğine uğradığı için, yapının kalıplığı tartışmalı hâle gelmekte, yapının kullanılmasıyla açığa çıkması gereken anlamsal işlevler, yapının özelliğine göre ya hiç çıkmamakta ya da çıktığında az veya çok belirsizleşmekte ve başka işlevlerle karışmaktadır: Sadece İnternet'te belirleyebildiğimiz aşağıdaki yapılar, bu durumu örneklemektedir:

“TSK'ya bu konuyu kullanarak dil uzatmak ucuz politikadır ki zamanında türbanla *giren girebilmiş* GATA'ya !!!” (<http://www.cnnturk.com>, Erişim Tarihi: 02.07.2010)

“Her şey bittiğinde anlıyoruz bazı şeylerin hayatımızda ne kadar değerli olduğunu değilmi... ama o ana kadar hissettirmiyoruz verdiğimiz değeri ve *giden gidiveriyor...*” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 02.07.2010)

“sevdiğinde kan gelir kaleminden,
kızdığında alevler
yazan yazadurur sürekli
çekilecekleri yazdıranlar çekerler.” (<http://www.turkboard.com>, Erişim Tarihi: 02.07.2010)

“Çok kötü haberler gelmişti Vandan. Van bir günde üç kez el değiştirmiş, şehrin yörelerinde, içinde, kalesinde savaş günlerce sürmüş, sonra Rus ordusu Vana girmiş, *kaçabilen kaçmış*, kaçamayanlar... Gerisini hiç düşünmek istemiyor, düşündükçe de korkunç bir kıyım, yanmış yakılmış, kan içinde kalmış şehri geliyordu gözlerinin önüne.” (YK-138)

“Borçlar çığ gibi büyüyor. Sonra ödenemez duruma geliyor. Ne *alan alabiliyor*. Nede *ödeyecek olan ödeyebiliyor*. Ödemek için gittiğimizde istenen belgeler.” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 02.07.2010)

“Sanki tüm herkesin yapabileceği gibi birde paylaşmışsın ya *yapabilen yapabilir yapamayan yapamaz* sanane” (<http://www.turkmmo.com>, Erişim Tarihi: 02.07.2010)

“önceki senelerden çok farklı geçmeyecek olan şenlik. yine haracını *alacak olan alacak*. yine zorbalığını *yapacak olan yapacak*” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 02.07.2010)

“ezan yerine müzik falan demiştin sanırım iftira bu saçma şeylerle gelme karşıma. Hadi *yapan yapmış olsun* bundan banane.” (<http://www.zevkli.org>, Erişim Tarihi: 04.07.2010)

“İsmail Beyin kafasına takılmış şeyler yeterince meşru şeylerdir, bunları tartışmamak sadece bunları konuşmayı yarınlar bırakmaya sebebiyet verir. Yarın ise konuşan konuşmuş, *hükmü veren hükmü vermiş olur*.” (<http://www.karakalem.net>, Erişim Tarihi: 06.07.2010)

Kalıbın değişken fiil ögesi *olumsuz* olabilmektedir ancak bu olumsuzluğun kalıbın her iki tarafında da olması gerekmektedir:

“Mânâsız şiir olmaz, Keziban; ben öyle şey istemedim; ama mânâ şiire yetmez... *Anlamıyan anlamaz*, ne yapayım? söz, anlıyan adamlar için söylenir.” (NA-139)

“Avrupa da üstü örtülü azgın bir enflasyon yaşandı dersek, abartmamış oluruz. Fakat, iktidardaki hükümetler ülke içindeki enflasyonu halk’a hep %2-2,5 olarak gösterdiler, tabi *yemeyen yemedi*.” (<http://www.haber50.com>, Erişim Tarihi: 21.04.2012)

“Yoğurdunun içine de biraz kuru nane atabilirsin mesela, yoğurdun kokusunu alır...Süt için birşey diyemeyeceğim, *içmeyen içmiyor* çünkü... Ama peynir ve yoğurdunu bari yedirebilirsen iyi olur...” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 21.04.2012)

Kalıbın ilk bölümüne gelen, sabit ek durumundaki *-An* sıfat-fiil ekinin zaman bildirip bildirmediğiyle ilgili araştırmacıların görüşlerine daha önce değinilmişti (bk. 2.3.1.14.). Bize göre bu ek, zaman bildirmemekte ancak eklendiği fiilin kılınışına göre başlayan bir eylemin sürdüğünü veya sona erdiğini anlatmaktadır. Bu özelliği sayesinde, üzerinde durduğumuz anlatım kalıbının ikinci bölümü, ölçünlü dilde neredeyse hiç kullanılmayan *istek* kipi üçüncü teklik kişisi dışında, tüm kip eklerinin üçüncü teklik kişileriyle çekimlenebilmektedir. Kalıbın ikinci bölümdeki fiil, taranan 50 kitapta belirlenen 73 örneğin 25’inde *bgz.* kipiyle çekimlenirken; 21’inde *öğz.*, 21’inde *gz.*, 5’inde *emir* ve 1’inde de *glz.* kipiyle çekimlidir. Bu istatistiğin yanıltıcı olmaması adına, *bgz.* kipiyle çekimli örneklerin 17’sinin *olan oldu*, *öğz.* kipiyle çekimli örneklerin 9’unun *olan olmuş*, *gz.* kipiyle çekimli örneklerin 1’inin *olan olur* ve *glz.* kipiyle çekimli tek örneğin *olan olacak* biçiminde deyimleşmiş örnekler olduklarını da dikkate almak gerekmektedir. Bu verilere göre, çekimli olması gereken kalıbın ikinci bölümünde daha çok *geniş* ve *geçmiş zaman* kipleriyle çekim tercih edilmektedir.

-An ekli kalıbın ilk bölümüne *çokluk* eki dışında bir ek getirilememektedir. Aksi takdirde aşağıdaki örnekte olduğu gibi, yapı kalıplığını yitirmektedir:

“Kaç akşamlar böyle içimizde, atik bacaklı bir kızla tanışivermek, dost oluvermek hülyası geçirdi. Bana nasip olmadı bu hülyanın sabisi! Ama *olana oldu*. Hatta İçimizden ikisine de bu piyango düştü.” (SFA-120)

İlk bölümün sonuna *çokluk* eki geldiğinde, yapının bölümleri arasındaki anlamsal ve yapısal bağ zayıflamaktadır:

“Her yıl ‘Çocuk eder’ kadınları, çaresiz! Her yıl bir tane!.. *Ölenler ölür*, ‘kalan sağlar bizimdir’ derler.” (FO-114)

“Kahvenin içine dalgın dalgın baktı. Kimseler kalmamıştı. Beyoğlu’na *çıkanlar çıkmış*, çıkmayanlar odalarına çekilmişti.” (SFA-54)

Kalıbın oluşması için, kalıbın ikinci bölümünün çekimli olması zorunludur. Bu anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip ancak ikinci bölümü fiilimsiyle sonlanmış aşağıdaki gibi yapılar, bölümleri arasında anlamsal ve yapısal bağ olmadığı ve bu yüzden de kalıpla sağlanan anlamsal işlevleri açığa çıkaramadıkları için bu anlatım kalıbının örneği olmamaktadır:

“Ne analık duygusu kaldı, ne babalık: kadınlar artık çocuk doğurmuyorlar! Cinselliğin üreme işlevi devre dışı kalırsa, kadın-erkek ayırımı sürer mi? Erotik işlevine gelince, *isteyen istediği* hayatı yaşıyor;” (Aİ-56)

“Evet yeniden *olanlar olmaya*, ve de ne olursa, Hindiya Sultanı Şehriyar Padişah’a olmaya başlayınca, Kutluyar dert ortaklığı gayretiyle kılıca el attı, doğruldu, zıplayıp merdivenleri yel gibi inip hasbahçeden kuş gölgesi geçer gibi, hiç patırdı etmeden yanaşıp hepsini doğramaya kalktı.” (KT-327)

Çekimli fiil üzerine gelebilen *-ken* zarf-fiil ekiyle sonlanmış bazı örnekler de kalıp özelliğini korumaktadır:

“Savaş bitmiş, *ölen ölmüş kalan kalmışken*, bu adanın bu güzel insanlarını binlerce yıllık yurtlarından bilmedikleri, görmedikleri başka diyarlara niçin, hangi hakla sürmüşlerdi?” (YK-479)

-An ekli sıfat-fiil, kendisinden sonra bir isim soylu öge geldiğinde, bu isim soylu ögenin sıfatı ve öznesi olur. Bu anlatım kalıbı içerisinde de kendisinden sonra gelmesi gereken isim soylu öge düştüğü ve kendisi de adlaştığı için, kendisinden sonra gelen ve kendisiyle aynı fiil ögesine sahip çekimli fiilin de *öznesi* olmaktadır. Kalıp içerisindeyken *-An* eki üzerine çokluk eki dışında bir ek gelemediği için de ilk bölümle uyumlu olarak kalıbın ikinci bölümü, hep *üçüncü teklik kişi* durumundadır ancak bu kişi durumu, kalıbın anlamsal işlevleriyle uyumlu olarak *belirsiz bir çokluğu* da ifade etmektedir.

Kalıp, çoğunlukla hiçbir öge almadan *özne + yüklemden* ibaret bir *cümle* biçiminde karşımıza çıkmaktadır. Taranan kitaplarda belirlenen 73 örneğin 47’sinde kalıp örneği bu durumdadır. Geriye kalan örneklerde ise, kalıbın önüne, *zarf tümleci*, *dolaylı tümleç* ve *nesne* şeklinde, çoğunlukla tek bir öge gelmektedir:

“— Hayır! Bence tabii bir hareket değil? Görmediniz mi? Yugoslavya’da yer-gök orman adeta! Ama siz, yine de bu ormanın görüntüsünü genel planda çekiniz. Ben, programda bu görüntünün altına bir kaç cümle koyabilirim. *Anlayan anlar*, anlamayana zaten söylenecek sözümüz olamaz.” (**özne + yüklemden ibaret** / YBB-118)

“Beyaağalı Esat Ağa, gelen hafta, oğlunu verecek. Hazreti Hamza Peygamberimizin sünnetine güreş olacak. Erler meydanıdır. *Buyuran buyursun!* Baş’a bir çift tosun, Başaltı’na bir düve, Orta’ya bir dana, Küçükorta’ya koç, Deste’ye üç beyaz meci diye, işitmedik demeyin?” (**özne + yüklemden ibaret** / MŞE-113)

“Hele kız çocuklarınınki, daha ana rahmine düşmeden hazırlanır konurmuş dünyanın kapısına. *Yazmış bir kez yazan!*” (**zarf tümleçli** / FB-143)

“*Meyve ağacına olan olmuş*” (**dolaylı tümleçli** / BRE-333)

“Karacadağ’dır savrulur... *Bilen bilir zulmünü...*” (**nesneli** / FO-7)

“Tam otuz beş sene geçmiş aradan,

Yolcuyu aynı yerlere düşürmüş düşüren. (**nesneli ve dolaylı tümleçli** / BRE-187)

Bazen -An ekli sıfat-fiil olan kalıbın ilk bölümünün önünde bir *durum zarfı* olduğunda, yapının kalıplığı zayıflayabilmektedir çünkü durum zarfıyla kalıbın ilk bölümü, bir *filimsi öbeği* görünümü kazanmakta ve bu yüzden de kalıbın iki bölümü arasındaki kalıba özgü bağlar yok olmaktadır:

“Biz politika olarak ucuza yönelmek zorunda kaldık. Bundan sonra esnaf olarak **ucuz satan** satacak.” (<http://www.ondergazetesi.com>, Erişim Tarihi: 05.07.2010)

Kalıbın oluşmasına uygun olmasa da bir örnekte, kalıbın öğeleri arasına, kalıbın düşmüş olması gereken öznesi girmesine rağmen, yapı kalıplığını korumuştur. İncelediğimiz kalıp için, bunun sık rastlanılmayan bir durum olduğunu düşünmekteyiz:

“Bazı adamlar var dışarıdan filmi 1 ytl ye kiralamak yerine hem interneti sömürüyorlar (ortak) hemde burda rapid dileniyorlar, bu insan türevine hiç birşey demiyorum tamamen boş iş. Mesajımı **alan kişi aldı**. Umarım başka kişiler yoktur böyle, varsa onlarda üzerine alınabilir...” (<http://www3.tahribat.com>, Erişim Tarihi: 06.07.2010)

Kalıbın bölümleri arasına başka bir unsurun girmesi, kalıbın oluşmasına engel olmaktadır ancak araya giran unsur, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, art arda kullanılmış iki anlatım kalıbından ikincisinde yer alan pekiştirme amaçlı kullanılmış *dA* bağlacı olunca, söz konusu ikinci yapı, bu hâliyle tek başına kullanıldığında kazanamayacağı anlatım kalıbı olma özelliğini korumuştur:

“Aslında *alan almış* ve *satan da satmış* bölgeyi! Şimdi amaçları hariçten gazel okuyanların sesini ne kadar kesebilirlerse kendilerine kâr sayıyorlar...” (<http://www.oncevatan.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.07.2010)

Bu anlatım kalıbının örnekleri, taranan kitaplarda, sekiz yerde *ikili* ve iki yerde *üçlü* olmak üzere yaygın biçimde art arda kullanılmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, bize göre kullanıcının, kalıpla ifade etmeye çalıştığı yeni anlamsal işlevleri pekiştirme isteği etkili olmaktadır:

“Neyse, *olan oldu, biten bitti* ve bizim gençlik ve bizim o saf, masum gençlikle birlikte bütün hayat da gümledi gitti.” (OCK-316)

“Kör Hasan — Hey gidi Dadaloğlu, hey! İyi demişsin, iyi demişsin. Dağlar bizindir ya. Bizimdir. *Göçen göçsün, kalan kalsın*. Kozanoğlu'nun kemikleri sızlayacak mezarında.. Tek ben kalsam gene de...” (RB-30)

“Geçen ay ödemediğime, bu ay da çok mübrem bir işe 56 lira vermek zorunda bulunduğuma göre çarşıya inebilir miyim? İnemem değil mi? Evet, bir hikâye böyle bitirilebilir. *Gülen güler. Acıyan acır. ‘Amma da hikâye ha!’ diyen der.*” (SFA-88)

İkili kullanılan anlatım kalıpları, bazen birinci kalıbınki olumlu, ikincininiki olumsuz aynı fiil ögesine sahip biçimde de olabilmektedir:

“burda üyeler için yalnız bilgilendirme olmaması için mesaj atıyorum taa 6 ay geçmiş bir konu, sonuçlanmış, hediyesini *alan almış, almayan almamış* lakin sonuç ortada...” (<http://www.asusturk.com>, Erişim Tarihi: 26.06.2010)

Taranan kitaplarda belirlenen 73 örneğin biri dışında hiçbirinin bölümleri arasına bir noktalama işareti konulmamıştır. Bu durum, kullanıcıların da incelediğimiz kalıbın bölümlerinin, yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkması için birlikte düşünülmesi gerektiği görüşünde olduğunun kanıtı gibidir. Sadece bir örnekte kullanıcı, kalıp ögeleri arasına *virgül* koymayı tercih etmiştir. Aşağıda görüleceği üzere, bu tercihte de, ikili kullanılan kalıp örneklerinin ilkinin daha net bir kalıplaşma yaşayan *ölen ölür* yapısı olması ve kullanıcının *giden gider* biçimindeki ikinci kalıpla *ölen ölür* kalıbını yapı ve anlam açısından eşdeğer görmemesi düşüncesinin etkili olduğu söylenebilir:

“Başı görünmez doğum,
Sonu ölçülmez hayat..
Hayvan, nebat ve cemat,
Hepsi ilk gençliğinde.
Ölen ölür, yıpranmaz;
Giden, gider, aranmaz.
Böyle geçer ömrümüz,” (NFK-125)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“— Benden güzeldir herhalde.. Dedi. Hadi hadi.. Ağız yapma bana. Eskiden *olan olmuş, geçen geçmiş*.. Gençlik, her şey olur.” (OK-124)

“Daha sonra adıyla sanıyla kangren
Olmuş olan

Komaya girer körpe gelin

On gün sonra hesabı tamam (BRE-176)

“12 Eylül darbesinin ardından, CIA Ankara Bürosu Şefi Paul Henze’ye, Beyaz Saray’dan bir telefon gelir. Telefondaki ses: ‘Paul, senin çocuklar başardı’ der. Bu anekdot, 12 Eylül darbesinin, dramatik bir anlatımı olmuştur. *Konuşan konuşmuş, duyan duymuş ama inkâr eden de inkâr etmiştir.*” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.07.2010)

“Ve ferman, kumardaki dört kıralın buyruğu;

Başkentler haritası, yerde sarhoş kusmuğu!

Geçenler geçti seni, uçtu pabucun dama,

Çatla Sodom - Gomore, patla Bizans ve Roma!” (NFK-286)

“Öyle adı ile, açıkça söylememe de hacet yok, şöyle çitlatmak yetişir, *anlıyanlar anlar* onu. Yeter ki onların da gönlünde, ruhunda o eşsiz emsalsiz kuvvetten bir parça bulunsun.. (NA-211)

“Benim filme kötü bir sözüm yok, *yazan yazıyor, oynayan oynuyor.* Sonuçta parayı ben almıyorum, onlar alıyor. Ama reyting uğrana cumartesi günlerimizi eziyet olarak geçiriyorlar.” (<http://www.sikayetvar.com>, Erişim Tarihi: 26.06.2010)

“Osman Hamdi Bey’in “büyük hizmetini” asla küçümsemiyorum, *alan alsın, satan satsın*, herkes sevinsin, milletçe iftihar edelim. Ama sanat açısından neyin ne olduğunu da bilelim. (...) *Kızan kızacak, bozulan bozulacaktır* ama bu görüşünün ‘plastik sanatlar çevrelerinde’, hele Mimar Sinan Üniversitesi’nde tartışılması da bu satırların yazarını mutlu edecektir.” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 25.06.2010)

“Biz geldik, *bilen bilsin!*

Gönül gönül girilsin,

İnsanlar devşirilsin,

Sonsuzluk destesinden...” (NFK-297)

“İçki içeni, ayran-kola içeni aynı çatı altında olabilmeli. Hatta aynı masada, *içen içmeli, içmeyen içmemeli.*” (<http://www.corumhaber.net>, Erişim Tarihi: 26.06.2010)

“Bu Kadar olumlu haberle gıdemeyen borsa düşmeye mahkum bence... 35800’leri gösterecekler de rahatlasa millet. *Satan satsa alan alsın..* Herkes kaderini belirlese..” (<http://www.hisse.net>, Erişim Tarihi: 26.06.2010)

2.3.1.14.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbı için Hatiboğlu, Koç, Demircan ve Akyalçın’ın *ikileme*, Ediskun’un da *kalıp söz* dediği daha önce belirtilmişti (bk. 2.3.1.14.). Bize göre bu

anlatım kalıbı, bir ikileme değildir çünkü söz konusu kalıbın; çekimli fiille sonlanması zorunluluğu bulunmaktadır.

Bu anlatım kalıbı, Hatiboğlu (1971, s. 52, 108) ve Dizdaroğlu'nun (1976, s. 56) da belirttiği gibi, *özne + yüklem*den oluşmuş bir diziliştir. Kalıbın sıfat-fiil yapan *-An* ekli ilk bölümü, ardından gelmesi gereken isim soylu öge düşmüş olduğu için adlaşmıştır ve kendisinden sonra gelen ve kendisiyle aynı fiil ögesine sahip olan çekimli fiilin öznesi durumundadır. Genellikle *-An* ekli sıfat-fiil ve ardından gelen çekimli fiil biçiminde kurulan kalıbın, *özne + yüklem* biçiminde çözümlenmesinde bir sorun yoktur. Kalıbın önüne başka ögeler eklendiğinde ise, kalıbın içinde bulunduğu cümlenin çözümlenmesinde aşağıdaki gibi iki yol söz konusudur:

“... seni bize gönderen (ö.)   gönderdi (y.)” (ECG-83)

“... seni (n.)   bize (dt.)   gönderen (ö.)   gönderdi (y.)” (ECG-83)

Bize göre ikinci yol, kalıbın yapısına ve işleyişine daha uygun bir çözümlerdir. Özne durumundaki *-An* ekli öge, cümle vurgusundan da güç alınarak bu kalıbın anlamsal işlevleri açığa çıksın diye yüklem önüne getirilmiştir. Yukarıdaki ilk yöntemle cümle çözümlendiğinde, aslında yüklemle ilişkili olan nesne ve dolaylı tümleş, sadece sıfat-fiil öbeğinin ögeleri durumunda oldukları için cümlede bir eksiklik meydana gelmektedir.

Bu kalıbın bir örneği durumundaki *olan oldu* yapısı ve anlam farkıyla bu yapının ögeleri yer değiştirmiş biçimi, yararlandığımız tüm deyim sözlüklerinde (Aksoy, 1988, s. 985-986; Çotuksöken, 1988, s. 137-138; Püsküllüoğlu, 1998, s. 630; Hengirmen, 2007, s. 469; Sözer, 2001, s. 266-267; tdkterim.gov.tr) yer almaktadır. Taranan 50 kitapta belirlenen 73 örnekten 28'i *öğz.*, *bgz.*, *gz.* ve *glz.* kip ekleriyle çekimli olarak hâlde olan bu *deyimdir*. Bize göre, bu deyim dışında *bilen bilir*, *geçen geçti*, *anlayan anladı* gibi bu anlatım kalıbının bazı örnekleri de deyim ya da deyimleşme yolunda örneklerdir. Nitekim *bilen bilir* örneği, hem Tanzimat dönemi sözlükçüsü Ahmet Vefik Paşa'nın (200, s. 155) *Lehce-i Osmânî*'sinde *deyim* olarak hem de Eyüboğlu'nun (1973, s. 40) tarihi dönemleri kapsayan atasözü ve deyim sözlüğünde *atasözü* olarak bulunmaktadır. *Geçen geçti* örneği de “Lehce-i Osmânî”de *deyim* olarak değinilen bir kalıp örneğidir. Yine bu anlatım kalıbının bir örneği olan *ölen ölür* yapısı, 19. yüzyıl halk şairi Dadaloğlu'nun “Ölen ölür kalan sağlar bizimdir” biçimindeki unutulmaz dizesinden sonra kullanımı yaygınlık kazanan bir kalıp örneğidir.

2.3.1.14.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Ediskun (1999, s. 250); bir tür “kalıp-söz” olarak kabul ettiği incelediğimiz kalıbın, şu anlamları sezdirmediği görüşündedir. “Olayı, olduğu gibi kabul etme. ‘Ölen öldü kalan kaldı’, Övme ya da övünme. ‘bilen bilir, bilmeyen aslı var sanır’, İlgisizlik ya da sabırsızlık: ‘Haydi giden gitsin!’, Geç kalma, olupbitme: ‘Köye dönünce ne göreyim: Giden gitmiş kalan kalmış’”.

Bize göre bu kalıbın anlamsal işlevi, *üçüncü kişi durumundaki sayısı ve kimliği belirsiz öznenin, kalıpta belirtilen eyleminin gerçekleşmesinin engellenememesidir.*

Aşağıdaki örneklerin tamamında bu işlev ortaya çıkmaktadır:

1. “Bir hatâ oldu, deyip şimdi peşmansınız a...

Ne çıkar? *Gitti giden, kıydınız evlâdınıza...*” (MAE-327)

2. “ona yürümüşüz ve yürüyoruz her daim hemde hiç takılmadan..düşmeden... hasıl-ı kelam bizi *seven sevmiş beğenen beğenmiş* gayrıya ne hacet!” (<http://www.cileweb.net>, Erişim Tarihi: 26.06.2010)

3. “PKK’yı siyasi olarak görenle benim asker olarak konuşmama imkan yok. Ama *görüßen görüşür*. PKK’yı terörist görmüyor. Şu anda iki grup da PKK’ya tam olarak destek veriyor.” (<http://arsiv.ntvmsnbc.com>, Erişim Tarihi: 23.04.2012)

4. “yiğitlerin sırtından geçinip şarap alkolle göbek şişirenlere ne demeli.. onların mükaffatını *veren verecek*.....onların sırtından geçinenleride allah elbette bir gün rezil edecektir...” (<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 25.06.2010)

5. “Tiyatrocular da ‘bizim muhatabımız seyircidir’ demiyor mu? O halde *yazan yazsın*, ‘muhatap’ almazsınız olur biter.” (<http://www.tiyatrodunyasi.com>, Erişim Tarihi: 22.04.2012)

6. “Osman Hamdi Bey’in ‘büyük hizmetini’ asla küçümsemiyorum, *alan alsın, satan satsın*, herkes sevinsin, milletçe iftihar edelim. Ama sanat açısından neyin ne olduğunu da bilelim. (...) Kızan kızacak, bozulan bozulacaktır ama bu görüşünün ‘plastik sanatlar çevrelerinde’, hele Mimar Sinan Üniversitesi’nde tartışılması da bu satırların yazarını mutlu edecektir.” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 25.06.2010)

7. “Sonra Hintçe, Bengalce filan geliyor. Nüfus olarak güvende sayılabilecek ama etkisiz ya da hiç bir şey üretmeyen, önemli olmayan diller! Tabii burada Arapçayı dikkate almıyorum çünkü *almayan almamış* zaten, batılı! Ortak bir yazı (ve din) dilinde anlaşılabilir özelliği olmaktan öte pek bir önem taşıyor.” (<http://groups.yahoo.com>, Erişim Tarihi: 21.04.2012)

8. “sadece insanları ağlatmaya yönelik bir film olduğunu düşünenlerin filmi izlemeyip sadece ağladıkları film. *ağlamayan ağlamıyor* arkadaş. ağlamadan izleyince de hiç bir ticari kaygısı yok, ağlayınca ne oluyor ki ticaretiniz mi kaygılanıyor.” (<http://www.eusozluk.com>, Erişim Tarihi: 21.04.2012)

9. “Ülkemizde seçimler gizli oy - açık sayım kuralıyla yapılır. *Söyleyen söyler söylemeyen söylemez.* Yani sen dahil kimse karışamaz verilen oylara..” (<http://www.wardom.com.tr>, Erişim Tarihi: 22.04.2012)

10. “bırakın Allah aşkına koca *arayan arasın aramayan aramasın* herkes dilediği gibi yaşasın neyin kavgasını veriyorsunuzki anlamadım” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 21.04.2012)

Geçmiş zaman kipleriyle çekimli ilk iki örnekte, kalıp eyleminin gerçekleşmesi, artık kabullenilmesi gereken, geri döndürülemez bir durumdur. Kalıp özneleri, kendi iradeleriyle eylemleri gerçekleştirmişlerdir ve kimsenin de buna karşı çıkma hakkı da yoktur. Artık eylem gerçekleşmiştir, geriye dönüş söz konusu değildir.

Geniş zaman kipiyle çekimli üçüncü örnekte kimse, kalıp eyleminin gerçekleşmesini engelleyecek bir iradeye sahip değildir ve herkes bu gerçekleşmeyi saygıyla karşılamalıdır.

Gelecek zaman kipiyle çekimli dördüncü örnekte, kalıp öznesinin kendi iradesiyle, gelecekte mutlaka gerçekleştireceği kalıp eylemini hiç kimse engelleyemeyecektir.

Emir kipiyle çekimli beşinci ve altıncı örneklerde, kalıp öznesinin kalıp eylemini gerçekleştirme olasılığı karşısında kullanıcının, gerçekleşmesini engelleyemeyeceği bu eylem için izin vermesi ve bu durumu umursamaması söz konusudur.

Yedinci ve sekizinci örneklerde kalıp öznesinin, olumsuz kalıp eylemini gerçekleştirme kararı sorgulanamaz bir durumdur.

Dokuzuncu ve onuncu örneklerde, kalıp eyleminin hem olumlu hem de olumsuz biçimleri verilerek kalıp öznelerinin iradesine hiç kimsenin karışma hakkı olmadığı daha kesin bir biçimde anlatılmıştır.

2.3.1.14.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Evet ben efendilere karşı mücadele *veren, verecek* bir köleyim, hamalım.” (<http://site.mynet.com>, Erişim Tarihi: 25.06.2010)

2. “hürriyetteki haberlere yapılan yorum sayılarına bakın.bir de haber 7 deki yorum sayılarına bakın.arada 4-5 kat fark var.yayınlamak çok olumsuz bir etki mi yapıyor.zaten en fazla *yazan, yazsa yazsa* 5-10 yorum yazar bi haber hakkında.” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 30.06.2010)

3. “Politik partiler ne ASF içinde bir *alan almalı* ne de örgütleyicilerin arasında olmamalı.” (<http://www.kureselbak.org>, Erişim Tarihi: 30.06.2010)
4. “Size söyledim. Benim kimliğimde de aynı Kürt kimliğinde *yazan yazıyor* ve beni hiç rahatsız etmiyor.” (<http://www.karakalem.net>, Erişim Tarihi: 06.07.2010)
5. “bende de aynı sorun *satan sattı* ve gitti” (<http://www.mikro.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.07.2010)
6. “Ankarada 635ler çoğunlukta her yerde mevcut.Ama 645 yok piyasada tükenmiş *alan iyi almış* kaç adet satıldıysa artık” (<http://www.asusturk.com>, Erişim Tarihi: 30.06.2010)
7. “Düzelecek dediler, yirmi yıl geçti
Açan arayı daha da açtı ” (ÖA-80)
8. “Sadakayı *veren nasıl veriyor*, insan doğasının hangi gerçeklerini ihlal ederek yapıyor ki bu işi, nefret kazanabiliyor yaptığı yada yapmaya çalıştığı bu işten.” (<http://www.dogancuceloglu.net>, Erişim Tarihi: 30.06.2010)
9. “Yaz dedi, polise, *Ezmeyen Ezilir*, not koy yanma, yeni bir fraksiyonun, yeni bir sloganı...” (Mİ - 55)
10. “Saatin ömrü soluktan da kısıyken, hani, dün,
O, ne yıllar devirir, saniye geçtikçe bugün!
Devrilen devriledursun, dedem ‘illâ-llahl’ der;
Camı sarsar, damı sarsar, tepinirken ter ter!” (MAE-424)
11. “Kör Hasan — (...) Akılsızlık edip ovaya inmiş aşiret. Kuşatmış hükümet askeri, vermiş kurşunu, vermiş kurşunu. *Ölen ölmüş, kaçabilen dağa kaçmış*. Geriye kalanı da sıtma yemiş bitirmiş.” (RB-21)

Birinci, ikinci ve üçüncü örneklerde, eğik yazılı yapılar, incelediğimiz anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahiptir ancak bu anlatım kalıbının örnekleri değildir çünkü birinci örnekte, eğik yazılı unsurlar, *köle sözcüğünün* sıfatları durumundadır. İkinci örnekte eğik yazılı yapının virgülden sonraki kısmı, başka bir anlatım kalıbının bir parçasıdır, virgülden önceki eğik yazılı unsurla, kalıp olma bağlamında ilişki içerisinde değildir. Ayrıca birinci ve ikinci örnekte, kullanıcı yapının unsurları arasına virgül koyarak da unsurların bir birlik meydana getirmediğini belirtmiş olmaktadır. Üçüncü örnekte, eğik yazılı unsurlardan ilki *-An* ekli bir adlaşmış sıfat-fiil değil, kök hâlinde bir sözcüktür (Gülensoy, 2007, s. 63) ve eğik yazılı ikinci unsurla sadece kısmen sesteş durumdadır.

Dördüncü örnekte, kalıpla benzer dizilişe sahip eğik yazılı yapının ilk bölümü, koyu yazılı kendi dolaylı tümleciyle bir fiilimsi öbeği durumunda olduğu için, ardında

gelen, aynı fiil ögesine sahip çekimli fiille incelediğimiz kalıba özgü bir ilişki içerisinde değildir. Bu yüzden de kalıp örneği değildir.

Beşinci örnekte, kalıpla aynı dizilişe sahip yapının ardından, eylemi yapan kişinin, *satma* eyleminin ardından yaptığı *gitme* eyleminin söylenmiş olması; kalıp izlenimi veren yapının unsurları arasındaki kalıba özgü bağları ortadan kaldırmıştır. Örneğe göre, *satma* eylemini iş edinmiş olan kişi, bu eylemi yapmış ve ardından da gitmiştir.

Altıncı, yedinci ve sekizinci örneklerde, eğik yazılı ögelerin arasına koyu yazılı değişik türde isim/edat soylu ögelerin girmesi bu yapıların, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri olmalarını engellemiştir çünkü bu durumun gerçekleşmesiyle, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevleri açığa çıkmamakta, kalıbı oluşturacak ögeler arasındaki kalıba özgü anlamsal ve yapısal bağlar ortadan kalkmaktadır.

Dokuzuncu, onuncu ve onbirinci örneklerde, kalıbın iki bölümünde yer alacak fiillerin tamamen birbirinin aynısı olmaması, eğik yazılı yapıların, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri olmalarını engellemiştir. Dokuzuncu örnekte, ilk eğik yazılı unsurun olumsuz, ikincinin olumlu olması; onuncu örnekte eğik yazılı ikinci unsurun, on birinci örnekte de eğik yazılı ilk unsurun *fiil + yardımcı fiil* biçiminde kurulan bir birleşik fiil olmasıyla, eğik yazılı unsurlar arasında olması gereken kalıba özgü anlamsal ve yapısal bağlar, dokuzuncu örnekte oluşmamakta, onuncu ve on birinci örneklerde de ortadan kalkmaktadır.

2.3.1.15. *alan alana vb.*

(f.+ -An) + (aynı f. + -AnA)

İki bölümden oluşan kalıbın ilk bölümünde -An sıfat-fiil ekli bir fiil, ikinci bölümünde ise aynı fiilin, -An sıfat-fiil eki ve +A yönelme durumu ekinden meydana gelen ek öbeğini almış biçimi bulunmaktadır:

“Kumpanyanın çadırına kadın donları asıldığı, köylere dek duyulmuş. *Gelen gelene, koşan koşana...* Millet, renkli donların, iç gömleklerinin dolayında fır dönüyor.” (AN-101)

“Bir gün, uçaklar, gene aşağıya kâğıt atmaya başladılar. Sanki havadan kudret helvası yağıyormuş gibi *kapışan kapışana...* Alan, bir süre kâğıdı okumağa çalışıyor, sonra beceremeyip katlıyor, katlıyor ve bir muska gibi kuşağının içine yerleştiriyor.” (YKK-150)

İncelediğimiz kalıp için Ağakay (1953a, s. 191), Hatiboğlu (1971, s. 46), (Göğüş, 1989, s. 114), Demircan (1990, s. 87), Koç (1996, s. 74), Vardar ve diğerleri

(1998, s. 125); Atabay, Kutluk ve Özel (2003, s. 37), Özkan ve Sevinçli (2008, s. 43), Açıkgöz ve Yelten (2008, s. 37) ve Akyalçın (2007, s. 66, 163, 287, 380, 408, 428, 485, 629) *ikileme* demektedir.

Lewis (1967, s. 248-249) ile Göksel ve Kerslake (2005, s. 88), bu kalıbın bir *deyimsel kullanım* olduğu görüşündedir. İncelediğimiz yapı, Ediskun'a (1999, s. 250) göre "kalıp-söz", A. Özkan'a (2004a, s. 176) göre ise kısaltma grubu türlerinden "kısaltmış (klişeleşmiş) yapı" örneğidir.

2.3.1.15.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıp, değişken fiilin zaman kılınışı açısından bir seçim yapmamaktadır ancak kalıbın oluşabilmesi için değişken fiilin, kalıbın iki bölümünde de *olumlu* olması tercih nedenidir çünkü kalıbın anlamsal işlevi (bk. 2.3.1.15.3.), değişken fiilin bildirdiği işin, bir devinim içerisinde gerçekleşmesini gerektirmektedir. Bununla birlikte İnternet'te belirlenen bazı örneklerde, kalıbın iki bölümünde de olmak koşuluyla değişken fiilin *olumsuz* olabildiği de belirlenmiştir:

"acıların çocuğu emrah vardı bizde acıların takımına döndük kaçan kaçana giden gidene *gelmeyen gelmeye* nerde bi aksilik olumsuzluk = Trabzonspor" (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 22.11.2011)

"bugün kimse kimseyi anlamıyor birisi espi yapmış diğeri anlamamış kendince yapmış, oda onu anlamamış, *anlamayan anlamayana*" (<http://forum.shiftdelete.net>, Erişim Tarihi: 26.11.2011)

Kalıbın anlamsal işlevi, kalıbın bir öznesinin olmasını gerektirmektedir. Bu yüzden edilgenleştirilmiş geçişsiz çatılı fiiller, kalıbın değişken fiili olamamaktadır. Edilgenleştirilmiş geçişli çatılı fiiller ise belli olmasa da bir özneyi işaret ettikleri için kalıbın değişken fiili olabilmektedir:

"Herkes çalıştığı kurumdaki insan kaynaklarından gelebilecek telefon korkusuyla hop oturup, hop kalkıyor. Çünkü bugün kıyma makinalarının tam mesai çalıştığı gün. İşten *çıkarılan çıkarılana...* Son haber ATV'den..." (<http://www.habervitrini.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2011)

İncelediğimiz kalıp, *çokluk* eki almadan çokluk anlamı sağlama özelliğine sahiptir. Bu yüzden birer adlaşmış sıfat olan kalıp öğelerinin çokluk eki almasına gerek yoktur ancak bir anlatım bozukluğu örneği olsa da İnternet'te öğeleri çokluk eki almış kalıp örneklerine de rastlanabilmektedir:

“yollar bayram yeri gibiydi. aman allahım o ne cıvıltılık boshayallersmile. millet anneler günü için telaşelenmiş hediye *alanlar alanlara*” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 22.11.2011)

Kalıp, çoğunlukla ek fiilin *gz.* kipiyle çekimli olarak kullanılmakla birlikte ek fiilin diğer kipleriyle de çekimlenebilmektedir:

“İnsanlığın gereği olan sadakat ne yazık ki işin içine menfaat girince önemini kaybetmektedir. Ketez’de de durum pek farklı değildir. Ketez’de birbirini *satan satanadır*. Başahilik seçiminde Çoksevimli’yi ilk satan köyün kahvecisi Paşa olmuş ve uzun süre ortam kollamıştır,” (<http://www.gundemantalya.com>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

“Köy kahvehanesinin önü *gülen güleneydi*. Bayram etrafındakilere Mustafa ile Ali’ye yaptığı eşekliği anlatıyor, dinleyenlerse katıla katıla gülüyordu.” (<http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

“Görünen o ki Ahmet Bey’in tepesi sonunda atmış ve parasız eğitime geçmiş. İlgi de görmüş. Dün *arayan arayanaymış*. Eminim ki bugün daha da artacaktır.” (<http://cadde.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

“vallahi billahi çok seviyorum ya isteyende istediğini sever ya ne olmuş *seven seveneyse* bu arada o bilsin yeter başkası bilmese de olur.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

Taranan kitaplarda belirlenen 14 kalıp örneğinin sadece birinde kalıp öğelerinin arasına bir noktalama işareti konulmuştur. *Kıran-kırana* biçimindeki bu örnek de *deyimleşmiştir* (Püsküllüoğlu, 1998, s. 550). Bu noktalama durumu da incelediğimiz yapının bir kalıp olduğunu gösteren kanıtlardandır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Uzaktayım, kapının hemen yanındayım; ortaya dökülüveriyor Türkçe sözcükler, boşluğa çarpıyor, dağılıyor, şuraya buraya konuyor. Ahştığım tatlı heceler sekiyor yanımda. *Konuşan konuşana, gülen gülene*. Sanki bir dara fazlası eziyordu beni eskiden.” (NU-11)

“Bir karış toprak, bitek davar, sığır da almıyor. Köyün yaşlıları ona eskisi gibi ‘ulan Göçmen’ diyemiyorlar; ‘Bre Sabri oğlum’ diyorlar. *Akıl veren verene*:

— Bre Sabri oğlum, şuralardan biyerden bikaç evlek toprak al...” (AN-123)

“Beyim *gelen gelene*... Her gelene kırbyık temennayı çakıyor, ...” (Mİ-127)

“Başarılıysan, yeniyi deniyorsan, çok seviliyorsan, üstüne bir de para kazanıyorsan vay haline! ‘A.R.O.G.’ için *yazılan yazılana, konuşulan konuşulana*... Eleştiride öyle sınır

tanınmıyor ki, sanki birileri birikmiş sinirini Cem Yılmaz'dan alıyor.” (<http://arsiv.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 11.12.2012)

“Yalan söyleyen, adil davranmayan politikacıların böyle cezalara çarptırılması da söz konusu olmaz. Onun için günümüzde yalan *söyleyen söyleyendir.*” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

“Nasıl bir konu açtık böyle aman Allah'ım. Birbirinden *memnun olmayan olmayana* da konu amacı olan eşli kitleye de ulaşıyadı keşke” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 22.11.2011)

“bu ne dünya kardeşim *sevme yen sevmeyene...* herkes yalan olmuş...” (<http://www.papisim.com>, Erişim Tarihi: 22.11.2011)

“O ‘bela’lı şarkının ardından, aynı şarkıcı, İsmail YK, ‘Bas gaza’ demişti. Gaza getirmeyi severdik ya. Gaza basmayı da. Gazımızı da *alan alanaydı*, yalanlarla, dolanlarla!” (<http://www.ortadogugazetesi.net>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

“seni seveni sev derler.. kaç oldu saymadım. *seven seveneymiş* meğer. hiçbirini sevmemekte ısrarcı olduğum için senden nefret ediyorum.” (<http://scfs.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

“böyleyim işte, sitemle sevgi, sevgiyle sitem.. geçemedi gitti gitti.. *giden gidene...* gitsinler, *giden gidene*yse kimin umrunda sen kal” (<http://dizboyuhayaller.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2011)

2.3.1.15.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Daha önce de belirtildiği gibi (bk. 2.3.1.15.), görüşlerini verdiğimiz bilim adamlarınca *ikileme*, *deyim sel kullanım* ya da *kısaltma öbeği* sayılan incelediğimiz kalıp, bize göre de ögelerinin birlikte yeni bir anlamsal işlevi açığa çıkarması, ögeleri arasına başka bir öge girememesi ve ögelerinin yerlerinin değiştirilememesi gibi özellikleriyle *yineleme öbeği* olarak adlandırabileceğimiz bir sözcük öbeğidir.

Göğüş'e (1989, s. 114) göre kalıp, *zarf* olarak kullanılmak üzere oluşturulmuş bir ikilemedir: “İşporta malları kapan kapana satılıyor.”, “Ordularımız önünden düşman kaçan kaçana dağılıyordu.”.

Türkçe Sözlük'te (2005, s. 1067, 1157) de madde başı olarak yer alan kalıp örneklerinden “kapan kapana”nın *zarf*, “kıran kırana”nın *zarf* veya *sıfat* göreviyle kullanıldığı belirtilmektedir.

Kalıp örneklerinden birisi olan *kıran kırana*, deyim sözlüklerinde de (Püsküllüoğlu, 1998, s. 550, Hengirmen, 2007, s. 410) yer almaktadır. Türkiye

Türkçesindeki tüm deyimleri inceleyen Sinan'a (2000, s. 152) göre de "kapan kapana" kalıbı, ikileme biçiminde kalıplaşmış bir deyimdir.

Taranan kitaplarda belirlenen 14 kalıp örneğinin sadece birinde incelediğimiz kalıp *sıfat* görevindedir. O da yukarıda belirttiğimiz gibi deyimleşmiş olan *kıran kırana* örneğidir:

"Kıyasıya, *kıran kırana* bir cenk başlamıştı." (AS-79)

Geriye kalan 13 örnekte, incelediğimiz kalıp *isim soylu yüklem* görevindedir. 10 örnekte ise kalıp tek başına bir *isim cümlesidir*. 13 örneğin hiçbirinde kalıbın *öznesi* yoktur. Kalıbın *öznesi* adeta kalıbın içinde gizlidir. Yüklem olan kalıp, *özne* dışında diğer öğeleri alabilmektedir:

"Meğer, benim gibi herkes oraya domuz kuyruğu almaya gelmiş, pazar yerine dağlar gibi domuz kuyruğu yığılmış! *Alan alana* (y.)..." (AN-12)

"dünya kurulduğundan bu yana (zt.) o kuşu (n.) arayan arayana (y.)" (YK-346)

"Kriz nedeniyle (zt.) İstanbul'dan (dt.) kaçan kaçanaymış (y.)" (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 08.11.2011)

2.3.1.15.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Bildirdiği eylemi yapan kişi sayısı açısından, kalıbın *aşırılık* bildirdiği konusunda, bilim adamları hemfikirdir (Deny, 1941, s. 188; Lewis, 1967, s. 248-249; Gencan, 1971, s. 334; Ediskun, 1999, s. 250; Atabay ve diğerleri, 2003, s. 37; Göksel ve Kerslake, 2005, s. 88; Akyalçın, 2007, s. 66, 287, 629). Ayrıca kalıp, Deny'ye göre bildirdiği eylemin birçok kimse tarafından birbirlerine bakılarak yapıldığını, Lewis'e göre bildirdiği eylemin birçok insan tarafından çok hızlı bir biçimde yapıldığını, Gencan'a göre bildirdiği eylemin birçoklarınca birlikte ve aralıksız yapıldığını anlatmaya yarar. Ediskun'a göre ise kalıp "aşırı sürerlik" bildirir.

Bize göre kalıbın anlamsal işlevi, bildirdiği eylemi yapanların sayısı bakımından *aşırılıktır* ancak bu aşırılık, kalıp eylemi olumlu olduğunda sıradan değildir. Aşırı sayıda olan kalıp özneleri, tüm kalıp örneklerinde aynı belirginlikte olmamakla birlikte belli özelliklere sahiptir. Aşağıdaki örnekler, bu özellikleri açıklamaya yöneliktir:

"Birden şu sol omzuma bir sopa indi. İnmesiyle herifin ayağını elime geçirdim. Bey, bu ayak başka ayak, canlı değil. Herif ayağını bıraktı kaçtı. Yahu, elimdeki Topal Kâzım'ın takma ayağı değil mi? *Bağırın bağırana*. Çadır üstümüze çökmüş. Ben elimi kaldıramıyorum." (AN-106)

“filo geldiği zaman Dolmabahçe Sarayı önünde, johny’leri denize *atan atana* imiş... böyle anlatmışlardı...” (<http://www.acikgazete.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2011)

“Hatta bir aralık curcuna arasında şu tekerleme yirmi defa tekrarlanmış:

- Dere başında saz var!
- Topçular’ da bir kaz var!
- Kazı *yolan yolana!*
- Yazık, günah oğlana!” (OCK-256)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, kalıbın özneleri organize olmadan, bağlam gereği, kendi istekleriyle aynı anda aynı eylemi, *bağır-* eylemini, gerçekleştirmektedir.

Örneklerin ikincisinde, kalıbın özneleri, adeta birbirlerinden etkilenerek *at-* eylemini gerçekleştirmektedir. Eylemin gerçekleştiğini gören, kendi isteğiyle, eylemi gerçekleştirenlere katılmakta yani kalıp öznesi olmaktadır.

Üçüncü örnekte, kalıp özneleri, fırsattan istifade ederek *yol-* eylemini birbirleriyle yarışıyor gibi gerçekleştirmektedir.

2.3.1.15.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Günlerden Şevval

Mevsimlerden Lâl
Anarşist bir geceyi uğurluyoruz
Beklemiş, beklerken eskimiş
Bir şarabın açılış merasiminde
Ve biliyoruz

Bekleyen, bekleyene helâl” (<http://www.dusle.com>, Erişim Tarihi: 11.12.2011)

2. “Asıl yobazlık, olana *olmayan, olmayana* olan gibi davranmaktır...”

(<http://islanmaknedir.deviantart.com>, Erişim Tarihi: 22.12.2011)

Yukarıdaki metinlerdeki eğik yazılı unsurlar, aralarındaki virgülden de anlaşılacağı üzere anlam ve söz dizimi bakımından ayrı ayrı unsurlardır; incelediğimiz kalıptaki gibi birlikte değerlendirilemezler.

2.3.1.16. *alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı vb.*

(f. + -°p) + (aynı f. + -AcAk ~ iyelikli -AcAk ~ iyelikli -D°k)

İki bölümden meydana gelen kalıbın ilk bölümünde -°p zarf-fiil eki almış bir olumlu fiil, ikinci bölümünde ise aynı fiilin, iyelikli veya iyeliksiz -AcAk sıfat-fiil ya da iyelikli -D°k sıfat-fiil ekini almış biçimi bulunur:

“yukarda da değindiğin gibi hagi artık paket halinde bu çocukları sahaya sürmeli. ergun ve saidodan ne köy olur ne kasaba. bunu 10 haftada görmüş olduk. *gidip gidecek* puanlar bari genç çocuklar eliyle gitsin” (<http://galatasaray.to>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

“Ne saklayayım gaflet ettiğimi?

Elimle batırmışım gençliğimi;

Binip bineceğim en güzel gemi!

Aldığımı geri vermez dalgalar.” (CST-157)

“necati abi halk adamı. pazarda elinde file yengenin peşine dolanır yenge seçer o parayı verir malzemeyi taşır. akşam kahveye gider yancılık yapar her masa ister onun gibi adamı bütün akşam *içip içtiği* iki bardak çaydır.” (<http://www.ailevadisi.net>, Erişim Tarihi: 25.05.2011)

İncelediğimiz kalıbı Hatiboğlu (1971, s. 33), Koç (1996, s. 350, 393), Demircan (1990, s. 85), Akyalçın (2007, s. 304, 475) ve Yastı (2007, s. 62, 69-70) “ikileme” saymaktadır.

Gencan (1971, s. 322) -°p zarf-fiilinin, kendi tabanından türemiş fiilin hemen önüne geldiğinde, sadece “pekiştirme” ayırtısı kattığını söyler: “İşte su namına *görüüp göreceğin* budur.”

Deny (1941, s. 843) ve Ediskun’a (1999, s. 253) göre de incelediğimiz kalıp, -°p zarf-fiilinin özel kullanılışlarından birisidir; aynı fiil gövdesinin birincisine -°p, ikincisine “-eceği, -r iken” vb. gibi fiilimsi ekleri getirildiğinde anlam pekiştirilmiş olur.

D. Aksan (2005, s. 207-209), incelediğimiz kalıbın, bir eylemin gerçekleşmesine, yapılmasına bir üst sınır getirip olasılıkları sınırlayarak kesin sınırlama anlatımı sağlayan *anlatım kalıplarından / biçimlerinden* birisi olduğunu belirtir.

Tiken (2003, s. 296), -°p zarf-fiil ekinin işlevlerinden birisinin, “işlevini yüklediği fiilimsi ile üsteleme ifadeli ulama grubu oluşturmak” olduğunu söyler: “Binip bineceğim en güzel gemi!”.

2.3.1.16.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

(*fiil + sıfat-fiil eki*) + *ol-* ve *fiil + zarf-fiil eki + yardımcı fiil* biçimindeki fiillerin dışında, her tür yapıya ve kılınışa sahip olumlu fiil, kalıbın değişken fiili olabilmektedir.

Kalıbın sabit eklerinden -^o*p* zarf-fiil eki, oluşturduğu zarf-fiil öbeğiyle temel cümleyi birbirine bağlama, özellikle *dur-*, *git-*, *kal-* gibi yardımcı fiillerle *fiil + zarf-fiil eki + yardımcı fiil* kuruluşunda birleşik fiiller yapma gibi asıl işlevlerinin dışında, kalıbın sağladığı anlamsal işlevin de belirleyicilerinden biri olarak kalıpta yer almaktadır.

Kalıbın ikinci bölümündeki fiil -*AcAk* + *iyelik* ek öbeğini aldığımda, kalıbın ilk bölümdeki fiil bazen -^o*p* yerine -*D°k* + *iyelik* ek öbeğini alabilmektedir:

“Memleketin *gördüğü göreceği* en büyük ve en iyi şairlerden biriydi Can Yücel.”
(<http://www.fotomac.com.tr>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

İlk bölümünde bu ek değişimi yaşanan ancak -*D°k* ekinin asıl işlevini yerine getirerek sadece geçmiş zaman bildirdiği ve bütün hâlinde bir tür bağlacı düşürülmüş bağlama öbeği görünümünde olan yapılar ise bu anlatım kalıbının örnekleri değildir:

“Bu zaaf, Sol’un bu ülkedeki varlığını seçimlerde *aldığı / alacağı* oy oranıyla, daha da beteri, muhtelif konulardaki protesto metinlerine atılan imza sayısı ile ölçmek gibi hazin bir sonuç doğuruyor.” (<http://www.stargazete.com>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

“sadece hakkımı istiyorum. yazım 900 tane gazeteci olmak üzere, her kişiye 50’şer kişilik gruplar hâlinde maille gönderilmektedir. *açtığım, açacağım* diğer sitelerimde noter onaylı rüya reklâm senaryolarımı çaldılar diye bağıracağım.” (<http://www.habersizde.com>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

Kalıbın ikinci bölümündeki ek öbeği çoğunlukla *üçüncü teklik kişi* olmakla birlikte değişik iyelik eklerini de alabilmektedir:

“Bu sana *yapıp yapacağım* son kahve. Doya doya iç. Evlendikten sonra sen yapacaksın ben içicem.” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 24.05.2011)

“süngerbob’lu hakan çanta’dan aldık biz de. zaten okul için *alıp aldığım* tek şey de henüz sadece çanta oldu” (<http://www.annecocuk.com>, Erişim Tarihi: 25.05.2011)

“Ardından yürüsem aylarca yaya
Canözüm aklımı çevirdin zaya
Gözlerin örnektir hem dolunaya

Sevip seveceğin yar olmalıydım...” (<http://www.edebiyatdunyasi.net>, Erişim Tarihi: 24.05.2011)

“Hayatın kanunları bizim isteklerimizle yan yana yürümüyor işte. Gel de kızma, gel de sinirlenme. Olacak şey mi bu? Herkes gibi sor bir kere daha ve yine *gelip geldiğin* nokta: Rifat Hazal. Yok mu bu dünyanın adalet duygusunda bir saçmalık?” (<http://seydaarikan.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 25.05.2011)

“sevk bölümü askerleri sürekli insan içinde olduğundan dolayı şafakları daha hızlı atmaktadır. giriş kısmında bahsettiğim ünlü mahkumlardan birinin sevkinde görev alıp gazeteye veya haberlere çıkma ihtimali yüksektir. zaten *durup duracağımız* 4 ay, nerden denk gelirim bunlara diye düşünerek giden ben; alaattin çakıcı’yı 3-4 kez hastaneye, vedat ergin ve oğün samast’ı da 1’er defa mahkemeye götürdüm, gazeteye çıktım.” (<http://www.eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 24.05.2011)

“tuzla tersaneleri’nde ardı arkası kesilmeyen iş kazaları, ölümler ardından yaşanan sessizlik ürkütücüydü. şimdi bursa’da yeterli önlemlerin alınmadığı söylenen madenlerin birinde ölen işçileri konuşuyoruz. ama *konuşup konuştuğumuz* bir işe yarayacak şeyler değil.” (<http://www.eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2011)

“*Okuyup okuyacağınız* en iyi Türk romanları arasında olabilir bu kitap. Kesinlikle tavsiye edilir.” (<http://www.idefix.com>, Erişim Tarihi: 25.05.2011)

“Ya da daha sade bir şekilde anlatmak gerekirse, sizin materyalizm hakkında *bilip bildiğiniz* şey, sağdan soldan duyma ve daha çok hacı-hoca sohbetlerine konu edilen hal ve tavırlardan ibaret, yani siz aslında hiçbir ciddi kaynağa başvurmamışsınız.” (<http://www.sonsuz.us>, Erişim Tarihi: 26.05.2011)

“Ağva’da *yaşayıp yaşayacakları* en romantik anlardan birinde, Ümit’den gelen telefonla Mavi, bir anda karşısındakinin muhtemel hayat arkadaşı, yoldaşı, seveni olacağını unutup, Selahattin başkomserin kadrosunda çalışan Komiser Çınar olarak gördü.” (<http://www.dizifilm.com>, Erişim Tarihi: 08.10.2011)

“başka bi ortamda bunu gösterseniz türbana karşılar bunlar derdim ama şu an diyebilecek bişey bulamıyorum Haklısınız işte *gelip geldikleri* yer bura onların kapatmada amaç namus ise kafayla bitmez bu iş..” (<http://www.uyurgezer.net>, Erişim Tarihi: 26.05.2011)

Kalıbın ikinci bölümündeki sabit ek öbeğine bazı durum eklerinin geldiği örnekler belirlenmiştir:

“— Sence evlenme yaşı kaç olmalı?

— hayatta *görüp göreceğini yaşayıp yaşayacağını* tamamladığın yaş.. yani aklının başka yerde, şeyde, kişide kalmayacağı yaş” (<http://www.uyurgezer.net>, Erişim Tarihi: 04.10.2011)

“Ben de kahkahayı basmıştım tabii. Türkiye’de çalışmak nasip olmadı adamcağıza... Çalışsaydı buralarda *görüp göreceklarına* inanabilir miydi Allah bilir..” (<http://www.6t1s.org>, Erişim Tarihi: 01.08.2013)

“her neyse. benim anlatmayı istediğim şey, hiçbir film başka bi sonla bitmez. hiçbir yemek *verip vereceğinden* başka bi tadı vermez.” (<http://reklamciinsankisisi.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 04.10.2011)

İkinci bölümdeki ek öbeği belirtme durumu eki aldığı anda, kalıbın ögesi olduğu fiilimsi ya da asıl fiil de kalıp fiili olabilmektedir. Farklı bir kalıplaşmanın örneği gibi duran bu yapı dikkat çekicidir:

“Daha önce Haraba mezarında idim. Haraba, ötelerde titriyordu. *Görüüp göreceğimi görmüştüm*. Hem de nasıl?” (FO-112)

“Öyle ki bugün baktığımızda, burjuvazinin işini hallettikten sonra, yani devrimden *alıp alacağını aldıktan* sonra, dini (bu kez “modern” Katolikliği) geri getirmesi kitlelere ters düşmüş ve siyasi açıdan gerileşme emareleri taşıdığı için ipuçlarını vermiştir. (<http://www.militan.net>, Erişim Tarihi: 27.05.2011)

İnternet’te belirlenen birkaç örnekte, kalıbın ikinci bölümündeki ek öbeklerinin yerini -An sıfat-fiil ekinin aldığı görülmüştür:

“Amaç belli çünkü Ardayı Galatasaraydan koparıp eninde sonunda FB forması giydirmek istiyorlar. Kafasına da malum herkez FB’li olacak şapkası takıp Orgazm olacaklar. Bizde salak salak bu oyunu seyrediyoruz *olup olan* bu...” (<http://wowturkey.com>, Erişim Tarihi: 01.06.2011)

“ ‘bella? ne düşünüyorsun?’ bu sorusu her zaman ona dert olmuştu. *gülüp gülen* gözlerimle ona cevap verdim. ‘hiç, sadece... balayımızı bir gözden geçiriyordum’ dedim.” (<http://ja-jp.facebook.com>, Erişim Tarihi: 08.10.2011)

Belirlenen birkaç örnekte, kalıbın ikinci bölümü *glz.* kipiyle çekimlidir. Sık rastlanılmayan özel kullanımlar olduğunu düşündüğümüz ve asıl kalıp örneklerinden farklı bir anlamsal işlevi yerine getiren (bk. 2.3.1.16.3.) bu örnekler şunlardır:

“Bir topluluk bu derece reaksiyondan mahrum, korkak ve sinik olursa, ortada elbetteki zulüm her seferinde *gelip gelecek*; hüsnüniyet samimiyet, hak ve hakikat hezimetten hezimete uğrayacaktır.” (FO-152)

“çıkartılsın madem din kısmı. rahat edeceksiniz çıkartılsın. ama şudur bilinmesi gereken nüfus cüzdanı istediği kadar değişsin değişmedikçe kafalar daha neler *görüüp göreceğiz*.” (<http://www.meydansozluk.com>, Erişim Tarihi: 26.05.2011)

Belirlenen örneklerin hiçbirinde kullanıcı, kalıbın bölümleri arasına *noktalama işareti* koymamıştır. Bu durum da kullanıcıların, kalıbı bir bütün olarak kabul ettiğini gösteren bir kanıttır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“İşte!

Olup olacağımız bu cenaze;

Geçiyor caddeden vakur ve sâde,

Dalgalar misâli omuzlar üzerinde.” (CST-161)

“Bence Türkiyede *okunup okunacak* en iyi iç mimarlık bölümü üniversiteleri 1- Mimar Sinan üniversitesi.” (<http://www.mimarlikforumu.com>, Erişim Tarihi: 23.10.2011)

“Oyna bre katil, oyna! İster tribünlere oyna, isteren de ‘la lelli’ bağırp oyna! O tribünlerde *bulup bulacağın* alkış, kendilerini ‘Saddamcı Atatürkçü’ ilan eden ve Halepçe kıyamını örnek alıp son sayı dergilerine ‘Kürtten millet, aşiretten devlet olmaz’ manşetini atan ırkçı reziller ve iktidarda bulunduğu sırada ajan provokatör olarak beslediğin ‘Karanlıkçı Maocular’la sınırlı kalmaya mahkumdur.” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 09.10.2011)

“Ha, ben böyle Türk yapımlarına direkt önyargı besleyen ve direkt kötüleyen bir insan evladı da değilim, onu bir baştan belirteyim. *Görüp görmüş olabileceğiniz* tüm dizilerin en az 2 bölümünü tamamen izlemiştir fikir sahibi olabilmek açısından.” (<http://televixyonyazar2.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 01.06.2011)

“Bir işi yapmamaya bağlayarak, bu işi yaparsam *alıp alacağım* boş olsun diyen kimse, o işi yapıp sonra Hind’i nikahlasa boş olur. Daha sonra Zeynep ile evlense o da boş olur” (<http://mitglied.multimania.de>, Erişim Tarihi: 23.10.2011)

“sağol tolga birader sazan limitlerin baya üstünde kadife balıkları da *büyüyüp büyüyeceği* o kadar” (<http://www.balikciadasi.com>, Erişim Tarihi: 23.05.2011)

“Nazanla buluşup bir çay bahçesinde dertleşeceğime dair söz veriyorum uyukusuzluğuma. Nazan köşe başında bekliyor. Öyle sade öyle temiz ve bu kalabalıkta çok تنها kalmış. Gözlerine göz değmemiş. Ellerine de el. *Dokunup dokunacağı* kitap. Kitap kadar saf, kitap kadar temiz. Sayfaları açılmamış henüz okunmamış bir kitap.” (<http://ranaargan.com>, Erişim Tarihi: 09.10.2011)

“Ne kadar mutluyum bilemezsiniz... Gemlik’in *görüp gördüğü*, belki de göreceği en büyük ve kapsamlı okulu, bir Kastamonulu hemşerimiz hayrına, bilabedel yaptırdığı için.” (<http://www.kastamonugazetesi.com.tr>, Erişim Tarihi: 18.07.2013)

“dedem rahmetli hep dönmek isterdi burda *yaşayıp yaşadığı* zaten 6 sene filan ama hep dönmek istedi” (<http://www.bulgoc.com>, Erişim Tarihi: 26.10.2011)

“Aynı gün saat 14.00’de *alıp aldığım* en iyi derslerden biri olan Çevre Politikaları’nın finali vardı.” (<http://proofhead.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 24.10.2011)

2.3.1.16.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

İncelediğimiz kalıbı Hatiboğlu (1971, s. 33), Koç (1996, s. 350, 393), Demircan (1990, s. 85), Akyalçın (2007, s. 304, 475) ve Yastı’nın (2007, s. 62, 69-70) “ikileme” saydığı daha önce belirtilmişti (bk. 2.3.1.16.2.).

Bir kavramı karşılamak üzere bütünleşmiş olan ve söz dizimi çözümlemelerinde parçalanamayan bu anlatım kalıbı bize göre de bir sözcük öbeğidir. Hatiboğlu’nun (1982, s. 86) “anlatımı kolaylaştırmak için, aynı kökten gelen fakat ayrı yapı ve ayrı görevde olan sözcüklerin yan yana kullanılması” biçiminde tanımladığı “kökteşleme” olayının bir örneği görünümündeki kalıp, kendisini oluşturan ögelerin temel birliktelik sağlayıcısı *yineleme* olduğu için, tartışmaya açık olmak üzere *yineleme öbeği* sayılabilir. Öte yandan ikinci ögesi *-AcAk* ya da *-D°k* sıfat-fiil eki olduğu için kalıp aynı zamanda bir *sıfat-fiil öbeği*dir.

İncelediğimiz kalıp, cümle içerisinde sıklıkla bir sıfat tamlamasının tamlayanı biçiminde karşımıza çıkmakla birlikte değişik sözcük türlerinin ve cümle ögelerinin de örneği olarak kullanılabilir.

Kalıbın *olup olacağı* ve *görüüp göreceği* biçimindeki çok sık kullanılan iki örneği deyimleşmiştir (Aksoy, 1988, s. 805, 986); hatta diğer kalıp örneklerinin bu örneklere bakılarak oluşturulduğu da söylenebilir.

Görüüp göreceği örneği, deyim sözlüklerinde *görüüp göreceği rahmet bu* şeklinde yer alır (Püsküllüoğlu, 1998, s. 384; Çotuksöken, 1988, s. 85).

“Her çareye baş vurup, bir yolunu bulup” anlamındaki “ne yapıp yapıp” ve “ansızın, hiçbir neden yokken, gereği yokken” anlamlarına gelen “durup dururken” deyimleri (Aksoy, 1979, s. 735), incelediğimiz kalıbın yapısını benzer bir yapıya sahip ancak incelediğimiz kalıbın örneği olmayan yapılarıdır.

2.3.1.16.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

D. Aksan (2005, s. 207-209), incelediğimiz kalıbı, bir eylemin gerçekleşmesine, yapılmasına bir üst sınır getirip olasılıkları sınırlayarak kesin sınırlama anlatımı sağlayan anlatım biçimlerinden birisi olarak kabul etmektedir. Deyim sözlüklerinde de

bu kalıbın en sık kullanılan örnekleri olan *görüüp göreceği* ve *olup olacağı* için yapılan açıklamalar da D. Aksan'ın tespitini desteklemektedir (Aksoy, 1988, s. 805, 986; Çotuksöken, 1988, s. 85, 138; Püsküllüoğlu, 1998, s. 384, 631). Tiken (2003, s. 296) ise incelediğimiz kalıbın, “Binip bineceğim en güzel gemi!” örneğinde olduğu gibi “üsteleme” bildirdiğini ifade eder.

Bize göre, taranan kitaplarda sadece 16 örneği belirlenen bu kalıbın anlamsal işlevi, *kalıp eyleminin zaman çizgisindeki gerçekleşme oranına dair en üst sınırı bildirmedir*. Bu *sınırlama* anlatımı, kalıp eyleminin öznesiyle de ilişkilidir. Söz gelişi aşağıdaki kalıp örneğinde, özne Sinan Çetin'in, hem yaşanan zamanda hem de gelecekte, cumhuriyet felsefesini anlama kapasitesinin en üst noktasında olduğu, daha fazlasını anlamasının mümkün olmadığı, biraz da öznenin yetersizliğini vurgulamak için belirtilmektedir. Zaten kullanıcı da kalıp eyleminin gerçekleşmesine dair bir üst sınır çizdiğini de kullandığı yüklemle de söylemektedir:

“Sinan Çetin'in cumhuriyet felsefesini *anlayıp anlayacağı* bu kadarla **sınırlıdır**. Sanki dünya 80 sene önce de böyle özgürlükçüydü.” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 09.10.2011)

Kalıbın sabit sıfat-fiil eki *-AcAk* yerine *-D°k* olduğunda, yaşanan zamana kadar gerçekleşmiş olan kalıp eyleminin, gerçekleşmesine dair en üst sınır anlatılmış olur; söz gelişi aşağıdaki örnekte, öznenin, çok önceden yaşanan zamana kadar gerçekleştirdiği *sür-* eyleminin en üst sınırı çizilmiştir:

“gel gör ki herhangi bir starbucksın önünden asla içeri girmeden, bi koklamadan, fincanlarla kaynaşmadan geçemiyorum. üstelik ağızıma *sürüüp sürdüğüm* tek kahvemsî şey yine Starbucks'dan: Caramel Frappuccino” (<http://www.offnegiysem.com>, Erişim Tarihi: 22.10.2011)

Ayrıca üst sınır çizimiyle, yukarıdaki örneklerde görüldüğü gibi, sabit sıfat-fiil ekinin hangisi olduğu fark etmeksizin, kalıp eyleminin, etkilediği nesneyle ilişkili olarak gerçekleşme miktarı da belirtilmiş olmakta; kalıp, bu miktar için *bütünü*, *hepsi* anlamsal işlevini yerine getirmektedir.

İncelediğimiz kalıp, İnternet'te belirlenen ve sabit sıfat-fiili *-An* olan birkaç örnekte, temel anlamsal işlev olarak *fiil + -°p + yardımcı fiil* kuruluşundaki birleşik fiiller gibi *süreklilik* bildirmiştir:

“ ‘bella? ne düşünüyorsun?’ bu sorusu her zaman ona dert olmuştu. *Gülüp gülen* gözlerimle ona cevap verdim. ‘hiç, sadece... balayımızı bir gözden geçiriyordum’ dedim.” (<http://ja-jp.facebook.com>, Erişim Tarihi: 08.10.2011)

“ ‘Kürt kadınlarını ikinci eş olarak alıp sorunu çözeceksin’ diyen Rize Belediye Başkanları, Rize Belediye Başkanı’nın bu ırkçı ve cinsiyetçi açıklamasına düşünce özgürlüğü *deyip diyen* yargı sistemi, kadının bedeni üzerinde hak iddia ederek ‘üç çocuk doğurun’ diyen militaristler işte en büyük suçlular ve suç ortakları...” (<http://www.etha.com.tr>, Erişim Tarihi: 01.06.2011)

Kalıbın ikinci bölümünün *glz.* kipiyle çekimli olduğu birkaç nadir örnekte, kalıp temel anlamsal işlev olarak *kesinlik* bildirmektedir:

“Bir topluluk bu derece reaksiyondan mahrum, korkak ve sinik olursa, ortada elbetteki zulüm her seferinde *gelip gelecek*; hüsnüniyet samimiyet, hak ve hakikat hezimetten hezimete uğrayacaktır.” (FO-152)

Bu iş biraz cesaret işi inanmak ama neye inandığını bilmek önemli. Pozisyon almayanların bahanesi 65000 direncinin kırılmayacağına inanmaları şimdi kırılınca da ben yine güvenmiyorum yok hacim düşük vs bir sürü sebep *bulup bulacaklar*. Ben ısrarla her düşüşte alım önerdim alan kazançlı çıkmıştır.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 23.10.2011)

2.3.1.16.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. Bende CS5 kullanıyorum, acaba *deyip dediğiniz* gibi bir kaç çalışma yaptım ama anormal bir durum olmadı” (<http://www.grafikerler.net>, Erişim Tarihi: 26.05.2011)

2. “ilgelenmeyi geçtim alay eder gibi windows tekrar yüklemek için 1 ay laptopu tutuyolar *alıp aldığım* güne lanet olsun ne diyimki...” (<http://www.cepforum.com>, Erişim Tarihi: 25.05.2011)

3. “Bira şişesini *açıp açacağı* yerine bıraktı. Çekmeceyi kapatıp masanın basına döndü.” (<http://www.sosyalistarsiv.com>, Erişim Tarihi: 23.10.2011)

Yukarıdaki örneklerin ilkinde, eğik yazılı *deyip* sözcüğü, kendisine bağlı *acaba* sözcüğüyle bir zarf-fiil öbeği oluşturmuş durumdadır. Öznesi farklı, eğik yazılı *dediğiniz* sözcüğü ise, ardından gelen *gibi* ile bir edat öbeği oluşturmuştur. Eğik yazılı sözcüklerin, incelediğimiz kalıptaki gibi bir birliktelikleri, ilişkileri yoktur.

Yukarıdaki ikinci örnekte bir devriklik söz konusudur. Eğik yazılı *alıp* sözcüğü, yüklemi *tutuyorlar* olan cümlenin zarfıyken *aldığım* sözcüğü, başka bir cümlede sıfat görevindedir. Eğik yazılı sözcüklerin kalıptaki bir ilişkileri yoktur.

Üçüncü örnekteki eğik yazılı *açacak* sözcüğü, bir nesnenin adıdır, incelediğimiz kalıptaki gibi bir işlevi yerine getirmemektedir.

2.3.1.17. *alır alır vb.*

(gz. kipiyle ç. f.) + (aynı ç. f.)

Kalıp, gz. kipiyle çekimli bir fiilin, araya başka bir unsur almadan yinelenmesi biçiminde oluşmaktadır:

“Nuri — Vergi almadan bütçe açığı nasıl kapanır. Partilerden para sızdırıyormuş diye homurdananlar oluyor. *Sızdırır sızdırır*. Bugüne bugün hükümet bilem dış yardımsız yapamıyor.” (HT-71)

“bir bakıyorsun, uğruna milyarlar feda edebileceğin azıcık sevgiye başkaları havadan sahip olmuş. gel de körelme, gel de sevgi dolu ol ve duygularının dengesi bozulmasın. karşılıksız *sevmez sevmez* hem kime ne?” (<http://www.eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 14.03.2012)

Karaağaç (2009, s. 90), *Türkçenin Söz Dizimi* adlı kitabındaki geniş zaman başlığı içinde “Bu zamanın olumlu, olumsuz ve soru biçimi yinelenen olursa süreklilik, karşı koyma, kızgınlık, korku vb. anlamlar verir. Buraya gelir gelir, yoksa gerisini o düşünsün; Bu işi yapar mı yapar; Ahmet bu, *yapmaz yapmaz*.” diyerek eğik yazılı örnekte görüldüğü gibi incelediğimiz kalıba değinmiş olur.

2.3.1.17.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Kalıbın anlamsal işlevi (bk. 2.3.1.17.3.) bir özne iradesi gerektirdiği için kalıbın değişken fiilinin, *gidil-*, *korkul-*, *yürün-* gibi *meçhul* (öznesiz) çatılı bir fiil veya fiil içeriği bakımından *ak-*, *çürü-*, *uza-* gibi bir *oluş* fiili olması, pek mümkün değildir. Bununla birlikte belirlediğimiz bazı örneklerde, kalıbın değişken ögesi bir *oluş* fiilidir:

“Olup bitenleri toparlamaya çalıştıkça, akli büsbütün karıştıyordu: ‘Bizi ihya ettin’ dedi, sağ olsun Şaban Bey! Peki, ihya etmek, neyin nesi? Densizlik edip suya düşen çocuğu atlayıp çıkarmıştı. Çocuk kısmı ne bilsin? *Düşer, düşer!*” (KT-229)

“— Peki Râna, sen şimdi git bakalım, bir çaresine bakarız!...

— Nasıl çaresine? O sulu oğlan, ya kızı yolda çevirip pataklar, yahut yaralarsa?...

— Burası dağ başı mı yahu, hiç öyle şey olur mu?

— Ey, *olur, olur!* Neler olmuyor ki... Zaten onun sarhoşluğu çok çamurdur!..” (OCK-268)

Kalıpta yer alan değişken fiiller için *zaman kılınışı* açınsındansa herhangi bir sınırlama yoktur.

Kalıbın değişken fiili, *olumsuz* olarak da kalıpta yer alabilmektedir ancak kalıp bölümlerinden birinin olumlu diğerinin olumsuz olması mümkün değildir:

“— oruç tutmayıp, maç sloganı mı atacaksın... 12 ayın 1 ayını Hakk’a adanmışsın ..11 sende...

— içimden geleni yazdım ne alakası var. *tutmam tutmam.* herkes kendine” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 21.03.2012)

“— 3 adet PowerCPU G5 custom core ve 48 shaderlı unified mimariye sahip konsola özel üretilmiş GPU ve oyunlar için tam performans almak için mimarisi özel tasarlanmış ve üretilmiş bir cihazda Soft Shadows’u niye göremiyoruz, anlamak mümkün değil

— göreceksin diye bir kural yok ki, adam *yapmaz yapmaz..* Bu developerla ilgili bir konudur, cihazla değil.” (<http://forum.darkhardware.com>, Erişim Tarihi: 11.03.2012)

Geniş zaman bildiren kip eki, kalıbın sabit ekidir. Kalıp öznesinin iradesinin, kalıp fiilinin gerçekleşmesinde, tüm zamanlar için tek belirleyici olduğunu belirtmek amacıyla bu ekin kalıbın sabit ögesi olduğunu düşünmekteyiz. Aşağıdaki örnekte görüleceği üzere *gz.* kipi eki yerine başka kip ekleri kullanıldığında, söz konusu yapı, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini açığa çıkarmadığı için bu kalıbın örneği olmaktan çıkmaktadır:

“Çocuk kısmı ne bilsin? *Düşer, düşer!*” (KT-229)

Düşmüş, düşmüş! (Kısmen anlamı veriyor.)

Düştü, düştü!

Düşüyor, düşüyor!

Düşecek, düşecek!

Kalıbın, *gz.* kipiyle çekimli değişken fiili, çoğunlukla *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Bunun nedeninin, benzer durumlar için bir genelleme yapma amacı olduğu söylenebilir. Kalıp fiilinin diğer kişi ekleriyle çekimli olduğu bazı kalıp örnekleri şu şekildedir:

“Şu anda ağır ceza mahkemesine dava konusu olan bu uygulama haberleştirildiğinde Cemil Ekşi, ‘arkadaşıma benzin istasyonu vermişim. *Veririm veririm* size mi soracağım’ diyerek gazetecilere rest çekmişti.” (<http://evrensel.net>, Erişim Tarihi: 07.03.2012)

“Nasıl bir ruh halidir, anlamak mümkün değil, ancak, konuştuğum arkadaşların sesleri düştükçe düştü, adeta düş kırıklığına uğradılar, Benim bu işle uzaktan yakından bir ilgim yok dediğimde. Hani, neredeyse, Neden gitmedin, ayıp ettin, türü bir havadır esti. Hatta, birisi kalktı, Bana böyle bir talep gelseydi, değil, Almanya’ya, Fizan’a giderdim! deyiverdi! Yetmedi, Ne o, devlet seni korumaz diye mi, korktun? Allahallah?! Ne alâkası var?! Şimdi, bir yandan bunlar söyleniyor, bir yandan da, Gittiysen gittin canım! Ne olmuş, yani, suç mu?! *Gidersin, gidersin!* Sen Alev Alatlî’sin. Almanya’ya da gidersin, Şam’a da! şeklinde, bir garip dolduruşa getirme gayreti!” (<http://www.medyatekzip.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2012)

“Zamanının maliye bakanı kemal unakıtan özelleştirme ile ilgili bir soruya cevap olarak ‘*satarız, satarız*. Kime ne?’ demişti.Yani zihniyet belli..” (<http://www.milliyetciforum.com>, Erişim Tarihi: 11.03.2012)

“Diyeceksiniz ki; pekala Ruhban okulunu açar, özel ilahiyatlara dirsek gösterirler. Ekümenik’liği kabul eder, Hilafet’i ağzına alanı yakmaya devam ederler. Aynı şey Cem Evi konusunda olmadı mı? Cem Evlerine karşı çıkan malumlar, aslında onlar açılırsa tekke ve zaviyeler de açılır, tarikatlar da hak talep ederler diye korkuyorlardı. Ama bakın korktukları başlarına gelmedi. Kimse ağzını bile açamadı. Devlet eliyle yüzlerce ‘Alevi Tekkesi’ açıldı, ama bir tek Nakşi, Kadiri, Uşşaki tekkesi açılmadı!.. ‘Haksızsınız’ diyemem. *Yaparlar, yaparlar!* Onların Avrupa’sı var, AİHM’i var, Papa’sı var, gayr-i Müslimleştirilmiş Türk dostları var, âşıkları var... Peki, Müslümanların nesi var?” (<http://www.muslumangenc.com>, Erişim Tarihi: 08.03.2012)

İncelediğimiz yapı, anlamsal işlevi yanında, öğelerinin sözcük vurgusu, yinelenen ögenin ikiden fazla olamaması gibi özellikleriyle de kendisiyle aynı dizilişe sahip yapılardan ayrılmaktadır.

“Türkçede vurgu ya da vurgusuzluk fonemiktir yani anlam farkı yaratır.” (Eker, 2009, s. 279). İncelediğimiz kalıp da Türkçenin bu özelliğinin güzel bir örneğidir. Türkçede kip ekleri vurgulu eklerdir (Ergin, 1993, s. 275) ancak incelediğimiz kalıbın öğelerinin sözcük vurgusu, kip eki üzerinde değil, değişken fiillerin ilk hecesinin üzerindedir. Aşağıdaki metinlerden ilkindeki eğik yazılı yapı, incelediğimiz kalıbın örneğidir ve bu yapıda sözcük vurgusu, koyu yazılı birinci heceler üzerindedir. İkinci metinde yer alan ve incelediğimiz kalıbın örneği olmayan eğik yazılı yapıda ise sözcük vurgusu, koyu yazılı ikinci heceler üzerindedir:

“Tam geriye dönecekken, Hasan boynu bükük, kederli, korkulu: ‘Babam gitti,’ dedi. ‘Başını aldı da gitti.’

Ummahan: ‘Çok öfkeli. Ben babamı hiç böyle görmedim. Öldürecek gibi.’

Elif kızgın: ‘Varsın gitsin. *Gider, gider...*’ durdu. Geriye dönemedi. Giderdi. Sağına soluna bakmadan, bu öfkeyle ta Çukura kadar, son gücü de bitinceye kadar gider, orada, Öylece çöker kalırdı.” (Yaşar Kemal / Orta Direk -193)

“Oğlan gene yollara düşer, *gider gider...* O ikinci Deve rastlar; onun da bakar ki sinekler götünden girip ağzından çıkıyor.” (PNB-137)

Kullanıcı, bu özel vurgu durumunu belirtmek üzere kalıbı çoğunlukla diğer cümle öğeleri olmadan tek başına kullanır ve kullanılan kalıbın ardından bir söze devam beklentisi oluşmaz; kalıp, kullanıcının kesinleşmiş kanaatini yansıtır. Kalıp bu özelliğiyle, bir türünün ilk bölümü kendisiyle aynı yapı ve dizilişe sahip [(f. + -D°) + (aynı f. + -D°)] + (aynı f. + -mAdI) ~ (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.) / [(f. + -rsA / -°rsA / -ArsA) + (aynı f. + -r / -°r / -Ar)] + (aynı f. + -mAzsA) ~ (yoksa, aksi hâlde vb.) (bk. 2.3.1.4.) formüllü kalıptan da ayrılır.

Kalıbın, kendine özgü özelliklerinden birisi de kalıp ögesi olan çekimli fiilin, mutlaka ve sadece *bir defa* yinelenmesidir. Oysa kalıpla aynı unsurlara ve dizilişe sahip ancak kalıp örneği olmayan bazı yapılarda, aşağıdaki örneklerde görüldüğü gibi, çekimli fiil, hem bir defadan fazla sayıda yinelenabilmekte hem de yinelenmeden de kullanıcının istediği anlamı, büyük oranda verebilmektedir:

“Tam burda

Gözlüklü, kış akşamları yüzlü bir bahçıvan

Sorar o sokak kedisinin dilindeki hızla

Sorar o çiçekleri — bir çiçek olmayan yalnız — *sorar sorar sorar*

Nereye kadar bilinmez

Hani bir sormasa... korkunç!” (EC-158)

“Önde oturan kırmızı kuşaklı, kırmızı gümrük bıyıklı uzun adam ayağa fırladı, sağ elini göğsüne bastırdı: ‘Zatınızın da, hepinizin de bizim başımız üstünde yeriniz var,’ dedi yerine geri oturdu. ‘Vasili gelince, kimlerin evini size yazmışlar o bilir. O, bu adanın yerlisi.’ ‘*Olur, olur, olur.* Başımız üstüne. Hoş bulduk.’ Yaşlı adam gene sağ elini göğsüne götürdü, ‘hoş bulduk. Bizi berhudar kıldınız.’” (YK-180)

Bazen kalıp, *gz.* kipiyle ve aynı kişiyle çekimli olumlu / olumsuz değişken fiilinin, art arda yinelenmesi biçiminde de kurulabilmektedir:

“— yaww arkadaş yumurtaya acırım atmayın değmez

— *atarım atarım, atmam atmam!* sana ne!” (<http://www.haber7.com>, Erişim Tarihi: 01.04.2012)

“Geçsin, onun bir mahzuru olmaz. Çocuktur, onlara da günâh olmaz. Namazda fark edersek, öksürürüz veya yüksek sesle okuruz. Onu ikâzdir, *alır alır, almaz almaz*. Çocuklara da, namaz kılanın önünden geçilmez diye de, namazdan önde hatırlatırız.” (<http://dinisual.com>, Erişim Tarihi: 31.03.2012)

“Ama her zaman için hep bir düşüncem vardır benim bilmediklerini düşündüğünü bir kere anlatacağın görev üstünden gitsin diye.. Arzulayana detaylı bilgi arzulamayana en azından görevini yaptın bir kere kendi bildiğini söyledin.. herkesin kendi iradesi var *yapar yapar yapmaz yapmaz..*” (<http://www.hayatimdegisti.com>, Erişim Tarihi: 31.03.2012)

Bu anlatım kalıbının, taranan kitaplarda belirlenen beş örneğinde de kullanıcı, kalıp öğeleri arasına bir noktalama işareti koymamıştır.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“— niye soruyosun? naaapıcaksın benim hattımın ne olduğunu öğrenipte millettten kiralık hatmı toplıycaksın gsmlerle anlaşmamı yaptın komisyonmu alıcaksın

— evet ben aveanın ajanıyım sanane *sorarım sorarım* Çoğunluk ne derse onu kullancam belki” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 01.04.2012)

“Umarım geçerli bi nedenin vardır telefonu açmamakta... *Açmam açmam* allah Allah ...” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 01.04.2012)

“adamlar *değiştirir değiştirir* size ne oluyor ki? yoksa baticaksınız diyemi buralara kadar taşıdınız konuyu” (<http://tr.board.bigpoint.com>, Erişim Tarihi: 01.04.2012)

“Gazi:

— Dur, dedi, şu Reşat’la Ahmet’i bulalım. Bize dokumacılık öğretsinler, çalışıp para kazanalım, biriktirelim ondan sonra...

— Ondan sonra basar gideriz. Hem dokumacılık İstanbul’da da söker. Sıkışsaksak...

— Sıkışsaksak ne iş olsa yaparız be...

— Tabii yaparız. Hasan Hüseyin olsa burnuna koymaz ama...

— Boşver Hasan Hüseyin’i. Hem biliyor musun Necip ne demişti? Tütünde çalışan Sinoplu Ali. Ha? Belki bizde de cevher vardır.

— *Olur olur...* İyi antrenörler elinde... Fakat Hasan Hüseyin’e duyurmayalım.. Günün birinde Fenerbahçe derken, Milli Takım. Ha?

— Niye olmasın? Bal gibi olabilir...” (OK-8)

“henüz ortada resmi bişey yok *aramaz aramaz* sanane kızdan o aramıyorsa sen ara suç u birazda kendinde ara” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 31.03.2012)

“Velikül, ‘Valla, işimizi bitirmeden nasıl gideriz Cemal?’ dedi. ‘Bitirelim, ondan sonra! Sorsana, ivmecesini neymiş?’ ‘İvmecesi neymiş olur mu? Önemli işi vardır! Alışverişi adam! Bir an önce cevabını alıp gitmek ister. *Olur olur, olmaz olmaz!...*’ ‘İyi ya, beklesin madem! Urgan büküyoruz!’ ” (FB-6)

“Bu sitede son zamanlarda milli eğitimle ilgili çıkan yazılarla veya bakanlıkla ilgili konularda üçüncü kişilerin açıklamalarının yanına bakanın resmini koyarak yıpratma çabası görünüyor. Hatta bu yazının başlığında onlardan biri. ‘görevlendirmeleri iptal edemez’ *eder eder etmez etmez* neyin doğru olduğuna inanıyorsa o şekilde yapar.” (<http://www.kamudanhaber.com>, Erişim Tarihi: 01.04.2012)

“— Buna gitmeyeni döverler artık

— Alla alla... *gitmeyiz gitmeyiz.*” (<http://old.gitarpedal.net>, Erişim Tarihi: 01.04.2012)

“sofradaki halleri neydi öyle ya.. koptum.. bella kızım gözlerde maşallah bişi kaçmıyo... 15 dk ha.. vala *yaparlar yaparlar* sanane kızım..” (<http://twilightfantr.com>, Erişim Tarihi: 08.03.2012)

“Neymiş? Amerikalılar orada Cami görmek istemiyorlarmış! Olabilir, *İstemezler, istemezler!!!* Biz de Binlerce yıllık Tarihi Ahtamar klisesinin haçını görmek istemediğimizden yasaklamadık mı??? Bizim yaptığımız doğru da, onlarınki mi yanlış???” (<http://haber.ekolay.net>, Erişim Tarihi: 01.04.2012)

2.3.1.17.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu ve Söz Dizimi Özellikleri

Kelime gruplarının kuruluş amacı yargı bildirmek değil, tanımlamaktır (Usta, 2000, s. 215). Bu genel ilkeye göre, bir çekimli fiilin yinelenmesiyle oluşan incelediğimiz kalıp, bir sözcük öbeği değildir. Bu yüzden kalıbın söz dizimi incelemesi, kalıp öğeleri iki cümle kabul edilerek yapılmalıdır:

“— (ortak gizli ö. Ben) *gitmem* (y.) *gitmem* (y.) size ne allah allah!” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 14.03.2012)

Bu anlatım kalıbının bir örneği, Püsküllüoğlu’nun (1998, s. 631) deyim sözlüğünde “olması olanak içinde, olabilir.” açıklamasıyla yer almaktadır: “Bu konuda bir şey söylenemez, *olur olur.*”

2.3.1.17.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Yaman (1999, s. 127), Türkiye Türkçesindeki zaman kaymalarını incelediği kitabında, *gz.* kipinin işlev değişmelerinden bahsederken incelediğimiz kalıbın bir örneğine yer verir ve aşağıdaki bu örneğin, “normal karşılama” anlamı sağladığını söyler: “Partilerden para sızdırıyormuş diye homurdananlar oluyor. *Sızdırır sızdırır.* Bugüne bugün hükümet bilem dış yardımsız yapamıyor.”

Bize göre bu anlatım kalıbı, aşağıdaki örnekte olduğu gibi, *öznenin, iradesiyle gerçekleştirmeye karar verdiği eyleme kimsenin karışma hakkının olmaması, engel olamaması* anlamsal işlevini yerine getirmektedir:

“— benim kızı alan yandı: dik kafa, asi, kindar, küsme meraklısı, çığırkan. car car bağırıyor ya ne dediğini anlasam ona göre vereceğim ağzının payını

— annesi ne kızıyor çocuğa yaa.. o da bir şahsiyet *küser küser* aaa..”
(<http://www.gebelikveannelik.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“kızlar genelde kıymetlerini bilmeyen öküzlere yüz verir. bundan öte misal büyük bir aşktan çıkmalı baya oldu; şimdi sırf sevişmek için biriyle birlikte olmak zor geliyor; uygun hatunu bekliyorum. bu gibi durumlarda vuku bulan olaydır ‘kızlara yüz vermemek’ erkeğiz diye reddetme hakkımız yok mu ayrıca? *vermeyiz vermeyiz* arkadaş!”
(<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Yukarıdaki örneklerde kalıbın anlamsal işlevi şu şekilde açıklanabilir: İlk örnekte öznenin, iradeleriyle karar verdikleri *küs-* ve *yüz ver-* eylemlerini gerçekleştirmeleri, onların doğal hakkıdır. Herkes, bu durumu olağan karşılmalı; hiç kimse bu duruma karışmamalı ve itiraz etmemelidir. Zaten hiç kimsenin bu durumu sorgulama hakkı da yoktur.

Kalıbın değişken fiili *ol-* olduğunda, işlevlere *olasılık* ve *olanaklılık* işlevleri de karışmaktadır:

“Hiç düşünmediği bir yalan, Hasan’ın dudaklarından kendiliğinden çıkıverdi:

— Altı aydır para yolladım, mektup yazdım, Denizli’den bir karşılık gelmedi...

Dinleyenlerden ilkinin kuşkuları arttı:

— Belki Denizli’den de başka yere kaldırmışlardır?.. Okuyan düşündü:

— Denizli ile İsparta komşu... İlk dinleyen mırıldandı:

— *Olur olur...* Dinleyenlerden öbürü, okuyana: Hele, dedi, sen şu haberi baştan oku...

Haber okunurken bu kez Hasan da dinledi. Haberde ölenin sadece adı yazılıydı. Osman’ın kimliğini çözmek dördü için de güçtü.” (NC-54)

2.3.1.17.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Ağaçlarımız var, yaprak içinde;

Sabah akşam *gider gider* geliriz,

Denizlerimizle ağaçlarımız arasında,

Yokluk içinde.” (OVK-97)

2. “A yavrum, oraya giden sağ gelmez ama, git bakalım senin başına ne gelecek. Şimdi söylediklerimi aklında tut: Buradan *gidersin, gidersin*. Karşına bir demir kapı gelir. Orada bir yasemin ağacı vardır, ondan bir dal koparırısın.” (PNB-137)

3. “ ‘Şimdi siz bu durumdayken, o parayı almaz’ dedim. Annem, ‘yoo, *alır, alır*’ dedi. Yahya Kemal’i ayıplarcasına söylememişti bunu.” (Mina Urgan / Bir Dinozorun Anıları - 213)

4. “Gençliğimizde ne çok şey bulurduk birbirimize anlatacak. *Konuşur, konuşurduk*. Şimdiyse susuyorduk.” (Erendiz Atasü / Dağın Öteki Yüzü - 210)

5. “Her gün her şeye yeni yeni zamlar geliyor. Sıra tekel işçilerine gelince: Size 4C diyor, Başbakan. Kabul *edersin edersin*. Etmezsen ay sonunda çadırlarını başına yıkarım, diyor.” (<http://www.antalyaekspres.com>, Erişim Tarihi: 07.03.2012)

6. “vallahi çok duymadığım markalar onlar, o yüzden güvenemiyorum açıkçası. Kimseye *yapmaz yapmaz*, tutar bana **yapar** çünkü” (<http://www.itsbeauty.com>, Erişim Tarihi: 11.03.2012)

Yukarıdaki eğik yazılı örneklerin hiçbiri, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini ortaya çıkarmamaktadır. İlk eğik yazılı örnek -*o* zarf-fiil eki, ikinci eğik yazılı örnek -*D°ğ° zaman* birleşimi işlevi görmektedir. Üçüncü eğik yazılı örnekte, çekimli fiil, anlamının pekişmesi amacıyla yinelenmiştir. Dördüncü eğik yazılı örnekte, çekimli fiilin yinelenmesiyle süreklilik işlevi sağlanmaya çalışılmıştır. Beşinci eğik yazılı örnek, incelediğimiz başka bir kalıbın bir parçasıdır (bk. 2.3.1.4.1.).

Altıncı eğik yazılı örnek, farklı bir kalıplaşmanın örneği olarak düşünülebilir. Bu yapıda *gz.* kipiyle çekimli olumsuz fiil yinelenmekte ve bunun hemen ardından bu fiilin olumlu biçimi gelmektedir. Bu kalıbın kullanımıyla da aşağıdaki örnekte de olduğu gibi öznenin uzun zamandır gerçekleştirmediği bir eylemi birden gerçekleştirmeye başlaması anlatılır:

“Kitap okumadığım zamanlarda kendimi suçlu hissediyorum, ki şu sıralar okuyamıyorum da- ama ben de öyle bi şey var ki, *okumam okumam* bi' **okumaya** başlarım ardi arkadaşına” (<http://sadevederin.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 14.03.2012)

2.3.1.18. *ev mi ev / güzel mi güzel vb.*

(*is./e. soylu öge*) + (*m°*) + (*aynı is./e. soylu öge*)

Üç ögeden meydana gelen anlatım kalıbı, sözcük türü açısından çoğunlukla *ad*, *sıfat* ve *zarf* olabilen herhangi bir isim/edat soylu ögenin, araya *m°* soru eki getirilerek tekrarlanmasıyla oluşmaktadır:

“Talaş sobası yanıyordu... Dışarda hava *berrak mı berrak*, Şubat olmasına rağmen *ılık mı ılık...*” (FO-251)

“Yarı gecede yanına, on dört yaşında *güzel mi güzel*, bir kız göndermişler.” (KT-40)

“Bu pezevenkler *sıkı mı sıkı* izliyorlardı kendisini.” (ÇA-191)

“Nebi'nin anasının babasının toprağı neyim *yok mu yok*, kendilerini zor idare ediyorlar çalışmayan yâni, başkalarının toprağında çoluk çocuk yani...” (FO-215)

Her iki bölümü veya bunlardan birisi eksiltili cümle durumundaki (*is./e. soylu öge*) + (*m°*) + (*aynı is./e. soylu öge*) yapısı, yinelenen isim/edat soylu ögeler arasında, daha sonra belirtilecek özel birkaç durum hariç (bk. 2.3.1.18.1.) olmak üzere soru eki dışında bir unsurun girememesi; soru ekinden sonra hiçbir çekim ekinin gelememesi; tekrar eden sözcüklerinin, varsa aldıkları çekim ekleriyle beraber tekrarlanması; (*is./e. soylu öge*) + (*m°*) biçimindeki bölümü, soru cümlesi görünümünde olup bu soru cümlesinin yanıtının, yapının son bölümünde, hep onaylama anlamında *olumlu* olması ve sorunun, soruyu soran kişi tarafından yanıtlanması gibi özellikleri olduğunda, *yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlayarak* bir anlatım kalıbına dönüşmektedir.

Deny'nin (1941, s. 973) *Türk Dili Grameri* adlı eserini çeviren ve kitaba eklemeler yapan Elöve'ye göre, “geveze mi geveze, şirin mi şirin” gibi örnekler, ikincisi, ek fiilin geniş zamanıyla çekimli olup, *-D°r* eki düşmüş sıfatların, aralarına soru ekini alarak yinelenmesiyle oluşmuş ve soru ekli kısmı soru anlamı taşımayan yapılardır. Araştırmacıya göre bu gibi yapılarda bazen, birinci sözcük ad ise, ondan sonra gelen bir fiil ile “işte” sözcüğü düşmüş sayılır. Elöve'nin bu açıklaması için verdiği örnekler şu şekildedir: “*para mı para* (= para mı istiyorsun işte para), *elmas mı elmas* (= elmas mı istiyor işte elmas)”

Kalıbın özellikle, isim soylu ögesi aslında *sıfat* veya *zarf* olan örnekleri; Ağakay (1953a, s. 191), Hatiboğlu (1971, s. 22), Koç (1996, s. 102), Korkmaz (2003, s. 475, 1117), Demircan (1990, s. 71-72), Delice (2003, s. 33), Üstüner (2003, s. 187), Göksel ve Kerslake (2005, s. 92-93), Kahraman (2005, s. 79), Özkan ve Sevinçli (2008, s. 45),

Boz (2012, s. 72), Akyalçın (2007, s. 307, 339, 346, 563, 640), Yüceol Özezen (2006b, s. 397), Güler (2003, s. 93) gibi araştırmacılara göre bir *ikilemedir*.

Ağakay'a (1952, s. 683-684; 1953a, s. 191) göre incelediğimiz kalıp, kuruluşuyla soru cümlesine benzeyen fakat fikir ileri sürmeye yarayan bir "soru şekilli anlatış"tır ve bu anlatışta soru ekinin önünde ve ardında yer alan sözcük ad veya sıfattır.

Ağakay gibi Gencan (1971, s. 304), Delice (2003, s. 33) ve Özkan ve Sevinçli'ye (2008, s. 45) göre de bu anlatım kalıbının örnekleri soru değerini yitirmiş yapılardır.

Lewis'e (1967, s. 235) göre "zengin mi zengin" yapısı sıfatlarla kurulan bir "yineleme"dir.

Hatiboğlu (1971, s. 22), "ev mi ev, iş mi iş" gibi örneklerde, ev'in ya da iş'in iyi olmadığını pekiştirilerek anlatılmak istendiğini; aynı ikileme biçiminin, "hiç mi hiç, fakir mi fakir" gibi örneklerde olduğu gibi sıfatlarla veya zarflarla kurulduğunda, kavramda "çok" sözcüğünün yerini tuttuğunu söyler.

Dizdaroğlu (1976, s. 322), Türkçede araya *m°* soru eki getirilerek aynı sözcüğün yinelenmesiyle cümlenin anlamının pekiştirilebileceğini belirtir ancak ona göre bu tür cümleler soru cümlesi değildir: "*Miras mı miras, orada dur. / biz onlara yetişmek için bir şey yapmaya hiç mi hiç niyetli görünmüyoruz hâlâ? / O gece karanlığı korkunç mu korkunçtu.*"

Ediskun (1999, s. 297, 377), *m°* "edat"ının işlevlerini sayarken bu "edat"ın, pekiştirme amacıyla yinelenen sıfatların arasına girdiğinde, "Geniş mi geniş bir yol!" örneğinde olduğu gibi, "ünlem cümlesi" kurmuş olduğunu söyler.

Korkmaz (2003, s. 1117), *m°* soru ekinin, bu anlatım kalıbının bir ögesi olarak kullanıldığında, kalıplaşma yoluyla artık, arka arkaya tekrarlanan bir kelimeyi anlamca pekiştiren bir "bağlaç" olduğunu belirtir. Yine Korkmaz'a (2003, s. 1191) göre kalıp, aşağıdaki örnekteki gibi *ünlem* görevi de üstlenebilmektedir: "gönderilen elbisenin biçimini hiç beğenmedim, berbat mı berbat!".

Delice (2003, s. 33), "aptal mı aptal, güzel mi güzel" örneklerinin, soru ekiyle sıfatların abartılması amacıyla kurulmuş "edatlı tekrar öbeği" olduğunu ancak "ev mi ev, iş mi iş" gibi örneklerin, *özne + yüklem* yapısında cümle oluşturdukları ve anlamsal bütünlükleri ancak cümle düzeyinde sağlanabildiği için, bu örneklerin sözcük öbeği sayılamayacağını söylemektedir.

Üstüner (2003, s. 187), *Türkçede Pekiştirme* adlı kitabında, ikilemelerin pekiştirme için kullanılan yapılar olduklarını ve ikilemeler içerisinde de "güzeller

güzeli, ancak ve ancak, güzel mi güzel” gibi ad tamlamaları veya “edat”larla kurulanların, pekiştirme görevlerini diğer ikilemelere göre daha belirgin ve açık yerine getirdiklerini belirtir.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 1389), soru ekinin tekrarlanan kelime arasında kullanılarak kelimenin anlamını pekiştiren bir söz olduğu, “zengin mi zengin! Güzel mi güzel!” örnekleriyle belirtilmektedir.

Güler (2003, s. 92-93), “tatlı mı tatlı, hiç mi hiç” gibi yapıları “odak element içeren ikileme” kabul etmektedir. Araştırmacıya göre bu tür yapılarda odak element iki parçanın ortasında ve herhangi birine bağlı olmadan yer alır. Odak element, parçalarla anlamsal olarak kenetlenir ve parçalarla beraber tek bir sentaktik ünite gibi davranır; tekrarlanacak sözcükler arasında yapısal bir bağlantı sağlamazama bütün yapının duygusal, mantıksal ya da diğer semantik anlamlarını modifiye eder.

Ercilasun’a (2008, s. 40, 44, 50) göre bu kalıbın sabit ögesi $m^{\bullet}$, pekiştirme işlevli “enklitik” (bk. 2.1.2.5.) bir dil birimidir: “güzel mi güzel”

2.3.1.18.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbının yinelenen isim/edat soylu ögeleri arasına soru eki dışında bir sözcük girememektedir çünkü bu durumda diziliş, kalıp olma özelliğini yitirmekte, yapının soru ekli ilk bölümü ile son bölümü arasındaki anlamsal ve söz dizimsel bağ zayıflamakta, soru ekli ilk bölüm, gerçek bir soru cümlesi görünümü almaktadır. Aşağıdaki örneklerde bu durum gözlenmektedir:

“Söyledim söyledim aldırmadı ‘vurdum duymaz’

Sonra mel’un karı *kurnaz mi*, **hakikat** *kurnaz;*” (MAE-307)

“linux *hızlı mi evet hızlı* ama windows da hızlı, kesinlikle hızlı..”

(<http://ubuntugunluk.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Ancak belirlediğimiz birkaç örnekte, soru ekinden sonra kalıbın içine başka isim/edat soylu ögeler girmiştir. Bir örnekte, kalıbın *sıfat* görevinde olan ikinci isim/edat soylu ögesinin, bir örnekte de kalıbın *zarf* görevinde olan ikinci isim/edat soylu ögesinin başına *çok* zarfı gelmiş olmasına rağmen, yapı kalıplığını korumuştur. Bu durumun ortaya çıkmasını, isim/edat soylu ögenin sıfat veya zarf olması ve *çok* zarfının da kalıbın anlamsal işlevini pekiştirmesi sağlamaktadır:

“helal olsun bee bu zaman da bu mantalite zor bulunuyor *akıllı mi çok akıllı* birisi ece”

(<http://www.yazete.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“burnumu da ısırmiş olsan tırnağımı da koparmış olsan sana kıyamıyorum seni **çok mu çok çok** özledim” (<http://www.petarkadas.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bir örnekte kalıbın *zarf* görevinde olan ikinci isim/edat soylu ögesinin önünde *ama* sözcüğü bulunmaktadır. Ele aldığımız anlatım kalıbının anlamsal işlevlerinden birinin hemen hemen aynısını sağlayan ve benzer dizilişi olan bu anlatım kalıbı daha önce incelenmişti (bk. 2.2.1.6.). Aşağıdaki örnekte de kullanıcı, soru ekinden sonra *ama* sözcüğünü getirerek kalıpla sağlamaya çalıştığı anlamsal işleve ek olarak yinelediği isim/edat soylu ögesinin anlamsal varlığını kesinleştirmek de istemektedir:

“Ömer seni **çok mu ama çok** seviyorum.” (<http://ikultur.wordpress.com>, Erişim Tarihi: 03.08.2013)

Üç örnekte de soru ekinden sonra *dedim / dedin* sözcüğü gelmiştir. Bir *masal* metninde belirlediğimiz bu kullanımın *özel bir yapı* olduğunu düşünmekteyiz. Soru ekinden ibaret olan kalıbın sabit bölümü, bu kullanımlarda *dedim / dedin* sözcüğüyle genişlemiştir ve kalıp da bu durumdan zarar görmemiştir:

“Bir varmış, bir yokmuş, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallarken bir memleketin birinde bir padişah varmış. Ötekiler gibi tacın, tahtın delisi değil, o soydan gelenlerin *iyisi mi dedim iyisi* imiş.” (ECG-8)

“Ese'nin bir kızı varmış; *akıllı mı dedin, akıllı imiş*, bir ara fırsatını bulup: ‘Kim bu konuk?’ diye sormuş.” (ECG-62)

“Hangi vakit hangisine bir iş yaptırmak istersen, o parmağını şöyle bir kımıldat, dahasına karışma! Doğrusu *hamarat mı dedin, hamarattır* bunlar;” (ECG-92)

Sabit bölümü *dedin* sözcüğüyle genişletilmiş bir örnekte, kullanıcı *dedin* sözcüğünden sonra da kalıbın isim/edat soylu ögeleri arasına başka bir isim/edat soylu ögeyi yerleştirmiştir ve böylece yapının soru eki ve *dedin* sözcüğüyle sona eren kısmı soru anlamıyla baskın hâle geldiği için yapı, anlatım kalıbı olma özelliğini yitirmiştir:

“Sonra mel'un karı kurnaz mı, hakikat kurnaz;

Herif *eşşek mi dedin, eşhedü-bi-llâh eşşek*;

Ağzı karnındaki uçkur düğümünden gevşek!” (MAE-307)

Belirlediğimiz örneklere göre, kalıbın adlaşmış, tekrarlanan isim/edat soylu ögesi, başına aldığı belirsizlik sıfatıyla sıfat tamlaması olabilmekte, bazense sadece

kalıbın soru ekiyle sonlanan ilk bölümündeki isim/edat soylu öge, sıfat tamlaması durumunda olabilmektedir:

“İki müslümanı bir araya getirmek *çok zor mu, çok zor!*.. Gâvur müslüman oluyor da, müslümanların ikisini bir araya getirip kardeş yapmak mümkün olmuyor!” (<http://meckitap2.8m.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Yüreğim Yedikule içinde hücreler var

Girişi geniş geniş çıkışı *çok dar mı dar*” (<http://subahar.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

İsim/edat soylu öge, sıfat işlevinde olduğunda da başına *çok, en* gibi zarflar alabilmektedir:

“benim bugün **çok** *tatlı mı tatlı* bir oğlum oldu” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“*en güzel mi güzel* dillere destan resimler” (<http://www.favorinet.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Sadece İnternet’te belirlenen birkaç örnekte isim/edat soylu ögeler, değişik çekim ekleri almış oldukları hâlde kalıpta yer alabilmişlerdir ve bu durum, yapının kalıplığına zarar vermemiştir:

“Doğalgaz öyküsü son olarak 1982’den sonra tekrar gündeme geldi O sıra Özal, iran’ın "kavi" *dostu mu dostu* Bir heyet kuruluyor, Tahran’a gönderiliyor” (<http://www.cumhuriyetarsivi.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“hoca hanım şov yapmış... kendisi *okulda mı okulda*. o zaman parayı alacak hatta almazsa suç bile. biz okulda olduğumuz için para alıyoruz.” (<http://www.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 20.01.2011)

“nereye baksam hepsinin seveni var, demekki bu zevk alma meselesi, motor *senin mi senin*, sürmek hoşuna gidiyor mu gidiyor, seversin o zaman, yakıtı da maşallah hepsi aynı, basarsan hepsi yakıyor” (<http://www.motosiklet.net>, Erişim Tarihi: 21.01.2011)

Kalıbın son bölümündeki isim/edat soylu öge, ek fiille çekimli olması dolayısıyla kip eki, kişi eki gibi çekim ekleri almışsa kalıp bu durumdan zarar görmemektedir:

“Ol sen hep yanımda, bırakma beni sarmaşığım

Şımarığımmmm, delimmm, divanem sana *aşık mı aşığımm* (<http://www.siirevreni.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Anavarza Kralı’nın (Aya sen doğma, ben doğayım) diyen dünya güzeli bir kızı varmış. Bu kız *akıllı mı akıllı, güzel mi güzelmiş*” (<http://www.adanakultur.gov.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Gece *ılık mı ılıktı*. Sitedeki binalar karanlığın içinde daha büyük görünüyorlardı.” (ÇA-39)

“Canım, düşünsene Musdu Ağa’yı bu çevrede: Variyetine, servetine çıkacak var mı? Yaş farkı önemli değil. Bir deli oğlana veriz kızları çoğun *Yoksul mu yoksuldur*. Ne kadir kıymet bilir, ne de usul mâmele! Kâmil adamın mamelesi başkadır!” (FB-14)

Bir örnekte, son bölümdeki isim/edat soylu ögeye gelmesi gereken ek fiilin *bgz.* kip eki, soru ekine eklenmiştir. Yapının anlatım kalıbı olma durumuna zarar veren bu kullanımın, yazarın tercihi olduğunu, yaygın olmadığını düşünmekteyiz:

“Kemikkıran, mahkûmlara karşı *canavar mı canavar*, müdürlere karşı da *saygılı mıydı saygılı*. Koğuştta herkes derlenip toparlandı, oturanlar ayağa kalktı.” (ÇA-123)

(*is. soylu öge*) + (*m°*) + (*aynı is. soylu öge*) dizilişine sahip, ancak soru ekinden sonra çekim eki gelmiş örnekler, dizilişin soru ekli bölümü soru anlamıyla baskın duruma geldiği için ya kalıplıkları tartışmalı hâle gelmekte ya da bu anlatım kalıbının bir örneği olmaktan çıkmaktadır:

“Ey, Ulu Tanrım, dedi, şu Haşmet’i ne akıllı yaratmışsın! Şu bendeki atışa bak, sonra da tuturuşa bak! Bu hergeleleri nasıl da tanırım. Dükkânı çırağa bırakıp akşama kadar, Kayserilinin kahvesinde tavla oynar mı, oynar! Sinemalarda dolaşır mı, dolaşır! Kursağında da ekmek ufağı *yok mudur, yoktur!* Ne diyeceksin, hiç...” (MŞE-79)

“Sessizlik itmese, karşı konulmaz gücüyle, kaçardı; parıltıya rağmen. *Gözleri kapalı mıydı? Kapalıydı*. Sessizlik ve karanlık olmadan o parıltıya ulaşamazdı.” (<http://www.maden.org.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“İnsanların düşüncelerini, hür olarak açıklamalarından ve yaimalarından yanayım. Diğer yandan ‘*Taraf mıyım*, evet *tarafım*. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nden yana, Atatürk ilkelerine bağlı, bağımsız ve özgür devletimden yana, laik, sosyal, demokratik hukuk devletinden yanayım.” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“*genç misin* bence *gençsin* o zaman sen takıl bize hayatını yaşa!!!” (<http://www.hemenbul.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bu anlatım kalıbının taranan kitaplarda belirlenen örnekleri, isim/edat soylu ögelerin türleri açısından incelendiğinde şu veriler elde edilmiştir: Kalıbı oluşturan isim/edat soylu ögelerin, metin içerisindeki işlevlerine bakılmaksızın, sadece Türkçe

Sözlük'e (2005) göre madde başı olarak ve "1" sayısı ile gösterilen anlamlarına göre türleri şöyledir: Taranan kitaplarda belirlenen 82 örneğin 39'u farklı sözcük olmak üzere 48'i *sıfat*, 2'si farklı sözcük olmak üzere 24'ü *zarf* ve tamamı farklı sözcük olmak üzere 10'u *addır*.

Kalıp örneklerindeki isim/edat soylu ögeleri, kalıpların metin içerisindeki işlevlerine göre türlere ayırdığımızda ise 36'sının *ad*, 29'unun *zarf* ve 17'sinin de *sıfat* olduğu belirlenmiştir.

İsim/edat soylu ögelerin yarıya yakınının sözcük türünün *ad* olması, aslında *sıfat* olan birçok isim soylu ögenin adlaşıp yüklem olmasından kaynaklanmaktadır. *Zarf* işlevli isim soylu ögenin çokluğu ise *hiç mi hiç* biçimindeki deyimleşmiş ve madde başı bir *zarf* olarak Türkçe Sözlük'te (2005, s. 889) yer alan kalıp örneğine sıkça rastlanması nedeniyledir. Bu sonuçlar göstermektedir ki, kalıbın isim/edat soylu ögeleri çoğunlukla aslında *sıfat* veya *zarf* olarak kullanılmaya uygun sözcükler olmaktadır. İnternet ortamında, isim/edat soylu ögesi *zamir* ve *ünlem* olan kalıp örnekleri de belirlenmiştir. İsim/edat soylu ögelerin işlevlerine göre türleri ile bu anlatım kalıbının anlamsal işlevleri arasında da bir ilişki bulunmakta olup bu duruma daha sonra değinilecektir (bk. 2.3.1.18.3.). Aşağıda, kalıptaki işlevine göre, isim/edat soylu ögelerin sözcük türleri belirlenmiş bazı örnekler bulunmaktadır:

"Mut'ta doğma, Hatice'den olma, *okumuş mu okumuş, cahil mi cahil, yeşil mi yeşil, sarı mu sarı, var mı var, yok mu yok*. Babam 1867-1949 ölüm-doğum." (**ad** / <http://kk.docdat.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

"Bence Kahta'nın ilk ele alınması gereken hadiselerinden biri Kahta'nın bir çıkmaz sokak olmaktan kurtulması için mutlaka bu köprüünün yapılması gerekiyor. Çünkü *iktidar mı iktidar 5-0 mi 5-0* bizde artık bekliyoruz çünkü beş sıfırın hakkını şu millete vermek gerekiyor" (**ad** / <http://www.celikhanses.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

"Dışarı çıkıyoruz. Karşıda *uzun mu uzun yüksek mi yüksek* bir duvar. Büyük büyük ağaçları ve kuleleri olan. bir köşkü sınırlıyor." (**sıfat** / EC-25)

"Bu pezevenkler *sıkı mı sıkı* izliyorlardı kendisini." (ÇA-191)

"Bence Size Kalmaz Adamın Ne Yaptığı Para *Onun mu onun* Derdi Kimseye Düşmez...." (**zamir** / <http://www.hackturk.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

"Öz özden uzakta, çağdaşlık buysa;

Özenti, imrenti; adıyla, moda!

Allah, ıslah etsin! *Yazık mı yazık!*

Hoş karşılayanlar buna alışık!" (**ünlem** / <http://www.edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 19.01.2011)

(*is./e. soylu öge*) + (*m^o*) + (*aynı is./e. soylu öge*) dizilişinin anlatım kalıbı olmasını sağlayan özelliklerinden birisi de kalıbın ister soru ekiyle biten ilk bölümünün ister isim/edat soylu ögeden ibaret son bölümünün isterse de her iki bölümünün *değil* sözcüğüyle olumsuzlaştırılmamasıdır çünkü aşağıdaki örneklerde de görüldüğü gibi böyle bir durumda, kalıbın soru ekli bölümünün soru anlamı baskın hâle gelmekte, kalıbın bölümleri arasındaki bağ kopmaktadır:

“Böyle bariz bir mantığa karşı çıkmak yersiz *değil mi? Değil!*” (<http://forum.shiftdelete.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Türlü renge boyadığım

Yere göğe koymadığım

Yıllardır sırt dayadığım

Taş değil mi taş gardaşım” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Magazinde olmak *güzel mi? Güzel değil!* tuhaf!” (<http://arsiv.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Eksilteli bir ad cümlesi olan ve eklendiği cümlenin yüklemiyle ilgili olarak *onaylama* beklentisi oluşturan *değil mi* yapısı (Özmen, 1997, s. 332-333), kendisinden sonra yine eksilteli bir ad cümlesi olan *değil* sözünü aldığı anda da incelediğimiz anlatım kalıbına benzer bir diziliş ortaya çıkmakta ama bu diziliş, incelediğimiz anlatım kalıbıyla açığa çıkan işlevleri yerine getirmemektedir:

“Ne kadar güzel demiş yazan, *değil mi? Değil!* Bu yazı örneklerde taraf tutarak, okuyucunun düşüncelerini yönlendiriyor” (<http://karsiyaka.tumblr.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Kalıp, soru ekli kısımdan sonra, özellikle de *soru işareti* gibi bir noktalama işareti konulduğunda, bu durumdan zarar görmektedir. İnternet’te belirlenen örneklerle göre, kullanıcılar kalıplaşma düzeyi, abartı ve çokluk bildiren kalıp örneklerine göre daha düşük olan kesinlik, onaylama bildiren kalıp örneklerinde (bk. 2.3.1.18.3.), soru ekli kısımdan sonra noktalama işareti kullanmayı daha çok tercih etmektedir. Bu da kesinlik, onaylama bildiren kalıp örneklerinin tespitini zorlaştırmaktadır.

Kullanıcılar, taranan kitaplarda belirlenen ve sadece 1’i kesinlik, onaylama bildiren 82 örneğin 5’inde, kalıbın soru ekli kısımdan *virgül* koymuştur. Bu örneklerin dördü abartı ve çokluk, 1’i ise kesinlik, onaylama bildirmektedir. Böylece, özellikle abartı ve çokluk bildiren kalıp örneklerinde olmak üzere, kalıbın soru ekli kısımdan

sonra bir noktalama işareti konulmasının pek tercih edilmeyen bir durum olduğu ortaya çıkmaktadır. TDK'nin Yazım Kılavuzu'nda (2005, s. 12) da *m°* ekinin soru görevi dışında kullanıldığında, bu ekten sonra herhangi bir noktalama işareti kullanılmaması belirtilmiştir: “Güzel mi güzel! Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız.”.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Bir de Esmâ vardır. *Dilber mi dilber*, gören bir daha görsün ister.” (NC-187)

Açık kumral saçlı, *zayıf mı zayıf*, kaburga kemikleri sayılabilen küçük bir çocuk!” (EC-25)

“Bir varmış, bir yokmuş, develer tellal iken, pireler berber iken, ben anamın beşiğini tıngır mıngır sallarken bir memleketin birinde bir padişah varmış. Ötekiler gibi tacın, tahtın delisi değil, o soydan gelenlerin *iyisi mi dedim iyisi* imiş.” (ECG-8)

“İbrahim sömürürcesine koklar çiçeği; birden uzamr Hümaşaha, kız geri çekilir hemen, çiçeği öpmeye başlar; İbrahim emekliyerek gelir, tam Humaşahı kucaklayıp öpecekken, kız başını geri atar, *şuh mu şuh*, elindeki gülü İbrahim'in dudaklarına tutar” (TO-84)

“Sefil dostum senden bir söz istedim

Vereceğin yanıtı sevinirim dedim

Ben de seni *yine mi yine* üzdüm

Büyük yerden dileğim hatamı affetsin” (<http://www.mesajlarsozler.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Herkes gayri meşru yoldan kalınan hamileliğe göz yumdu. Ama bu çocuk düşürülmeli. Siz bu çocuğu düşürün ki daha kimse gayri meşru yollara başvurmasın. Kimileride diyor ki *Çocuk mu çocuk* işte. Nasıl geldiği önemli değil.” (<http://www.haberts.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“arkadaşlar gerçekten *canavar mı canavar makine mi makine* çok güzel bir monitör” (<http://www.techno-labs.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

“Adam şöför koltuğunu sökmüş mü sökmüş. Daha arkada oturuyor mu oturuyor. Oturduğu *koltuk mu koltuk*. Arabasını kullanıyor mu kullanıyor. Daha nasıl uysun tanıma yaw” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 24.01.2011)

“B şıkkı diyip geçicez sorularda mantığa bakmıyolar ki *soru mu soru* grammar a göre *uygun mu uygun* yaz gitsin...” (<http://www.dilforum.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

“Tom Cruise gibi bir koca, *para mı para!*... ama bu şanslı hatunun elindeki süper imkanlara rağmen, olabilmesi için çok fırın ekmek yemesi gerekmiyor mu?...” (<http://biryudumhayat-malla.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 19.01.2011)

2.3.1.18.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bize göre kalıbın; özellikle isim/edat soylu ögesinin sözcük türü, Türkçe Sözlük'e (2005) göre sıfat veya zarf olup *çokluk*, *abartı* anlamı veren ve daha önce de görüşleri verilen bilim adamlarının (bk. 2.3.1.18.) önemli bir kısmına göre de *ikileme* olan örneklerinin, bir sözcük öbeği sayılması dolayısıyla da söz dizimi açısından *öbek* olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Söz konusu örneklerin ne öbeği olduğu tartışmalıdır ancak bu örnekler, yinelenen ögelerin değişkenliği, yinelenen ögelerin arasına sabit bir ögenin girmesi ve yinelemeye dayalı dizilişin yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkmasını sağlaması gibi özellikleriyle ikileme olmaktan uzaklaşmaktadır. Bize göre bu örnekleri adlandırmak için, tartışmaya açık olmak üzere, *yineleme öbeği* terimi tercih edilebilir. Bu açıklamalara göre yapılmış bazı söz dizimi çözümlenmeleri şu şekildedir:

“Amerikan bar (ö.) da fiyakalı mı fiyakalıydı (y.).” (ÇA-191)

“Ilık mı ılık bir ilkyaz gecesinin kurbağası (ö.) seslendi (y.).” (SKA-191)

“Hâlâ mı hâlâ (zt.) pişiremedi (y.) bir sütü (n.)!...” (OCK-32)

“ah bu ters dönen terlikler, her sabah mı her sabah!” (SKA-216)

filimsi öbeği yüklemi

filimsi öbeği zt.

Kalıbın; *kesinlik*, *onaylama* gibi işlevleri bildiren biçimi ise (bk. 2.3.1.18.3.) söz dizimi incelemelerinde *iki ayrı cümlelerin yüklemi* olarak biçiminde değerlendirilmelidir çünkü bu örneklerde soru eki, hâlâ soru yapma işlevini yerine getirmektedir. Aslında kalıbın tüm örnekleri, *eksilti* sonucu oluşmuş yapılardır ancak *çokluk*, *abartı* anlamı veren kalıp örneklerinde soru eki, Korkmaz'ın (2003, s. 1117) da belirttiği gibi bir *bağlaç* sayılabilecek kadar işlev değiştirmiş durumdayken; *kesinlik*, *onaylama* gibi anlamları bildiren kalıp örneklerinde soru eki, zayıf da olsa kendi işlevini yerine getirir. Örneğin aşağıdaki ilk metinde yer alan *doktor mu doktor* kalıbının eksiltisiz biçimi şu şekildedir: “O, doktor mu? Evet, o, doktor.” Burada eksilti, önemli bir işlev görmekte; yapının farklı anlamsal işlevleri açığa çıkarmasını sağlayarak yapıyı anlatım kalıbına dönüştürmektedir:

“Tabii işin bir başka yönü işyerlerinde görevlendirilen doktorların bilgi genişliğinin ne kadar olduğu da umursanmıyor. (ortak gizli ö. O) Doktor mu (y.) doktor (y.) yani (zt.). Ama bu doktor (şaka değil) veteriner bile olabilir. İşverene sorarsanız işyerinde bir doktor vardır.” (<http://www.erolkara.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Bence Size Kalmaz Adamın Ne Yaptığı Para (ortak ö.) Onun mu (y.) onun (y.) Derdi Kimseye Düşmez....” (<http://www.hackturk.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bu anlatım kalıbının bir örneği olan *hiç mi hiç* yapısı, bazı deyim sözlüklerinde yer almaktadır (Püsküllüoğlu, 1998, s. 450; <http://tdkterim.gov.tr>). Bu yapı, Türkçe Sözlük'te (2005, s. 889) madde başı bir *zarf* olarak da geçmektedir.

“Çocuklar Duymasın” adlı dizide, oyuncu Tamer Karadağlı'nın sıkça kullandığı, “onay almak amacıyla sorulan bir soruya aynı kişinin kendinden son derece emin olması nedeniyle vereceği saçma cevap olan “*bu mudur budur*” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 17.07.2010) yapısı, son yıllarda yaygın bir biçimde kullanılmaktadır. Eksiltili olması, yeni bir anlam katması, yineleme ve yinelemeye bağlı sorunun hep olumlu yanıtlanması gibi özellikleriyle incelediğimiz anlatım kalıbına benzeyen bu yapı, soru ekinin kuvvetlendirme eki alması ve buna bağlı olarak da soru ekli kısmın soru anlamıyla öne çıkması dolayısıyla incelediğimiz anlatım kalıbından ayrılmaktadır. İncelediğimiz deyim sözlüklerinin hiçbirinde yer almayan (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001, <http://tdkterim.gov.tr>) bu yapı, bize göre belli bir durumda söylenen bir *kalıp söz* özelliği kazanmıştır:

“ruh halim ise süper dengesiz, sonuç olarak o da bi raya oturacak pek tabii işte bütün hayatımın özeti *bu mudur? budur...*” (<http://orangedreamer.deviantart.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Derbi *bu mudur budur!*” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

2.3.1.18.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny'nin (1941, s. 973) *Türk Dili Grameri*'ni çeviren ve kitaba eklemeler yapan Elöve'ye göre, “geveze mi geveze, şirin mi şirin” gibi örnekler, öncelikle kesinlik olmak üzere *kesinlik* veya *aşırılık* bildirir: “şirin mi şirin (= şüphesiz şirindir veya çok şirindir).”.

Emre'ye (1988b, s. 30) göre “aptal mı aptal, geveze mi geveze, pinti mi pinti” gibi örnekler, “sorulu cevaplı” yapılardır ve bunlar yüklem olduklarında, öznelerine ait yüklemdeki özelliğin, alaylı bir biçimde aşırılığını anlatmaya yarar.

Ağakay (1953b, s. 269), “güzel mi güzel” yapısının, “hükmü pekiştirme” amaçlı kurulmuş bir “cümle düzeyinde ikizleme” olduğunu ve “çok güzel, güzelliğine diyecek yok” yerine kullanıldığını söyler.

Acarlar (1970, s. 361), *m*^o ekinin tekrarlanan isim soylu yüklemeler arasında kullanıldığında, *aşırılık* bildirerek anlamı pekiştirdiğini ifade eder.

Hatiboğlu (1971, s. 22), “ev mi ev, iş mi iş” gibi örneklerde, ev’in ya da iş’in iyi olmadığının pekiştirilerek anlatılmak istendiğini; “hiç mi hiç, fakir mi fakir” gibi örneklerin kavramda “çok” sözcüğünün yerini tuttuğunu söyler.

Ediskun’a (1999, s. 377) göre “Geniş mi geniş bir yol!” yapısı,” kabul, beğenme ya da yarı beğenme” bildiren bir “ünlem cümlesi”dir.

D. Aksan (2005, s. 204-205; 2008, s. 39), soru ekinin, temel işlevini tamamen yitirerek isim cümlelerinde vurgulanması istenen kavramın yinelenerek güçlendirilmesi amacıyla kullanılabildiğini belirtir.

Demircan’a (1990, s. 71-72) göre “güzel mi güzel” “ikileme”si *abartma* da bildirebilir, “(Bana sorarsan) güzel mi güzel” biçiminde kullanıldığında gibi “görüş” de bildirebilir. Ona göre, aynı şekilde, “(Ne istedilerse verdik:) para mı para” örneği de “görüş” bildirir.

Delice (2003, s. 33), “aptal mı aptal, güzel mi güzel” örneklerinin, soru ekiyle sıfatların abartılması amacıyla kurulduğunu belirtir.

Türkçe Sözlük’te (2005, s. 1389), soru ekinin tekrarlanan kelime arasında kullanılarak kelimenin anlamını pekiştiren bir söz olduğu, “zengin mi zengin! Güzel mi güzel!” örnekleriyle belirtilmektedir.

Güler’e (2003, s. 93) göre incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi “yoğunluk”tur: “hiç mi hiç, tatlı mı tatlı”.

Akkök ve Üstünova’ya (2009, s. 32) göre *hiç mi hiç* yapısının anlamsal işlevleri “kararlılık ve kesinlik”tir ve “kesinlikle, asla” sözcüklerinin işlevleriyle özdeşir.

Bu anlatım kalıbının anlamsal işlevleri, kalıbın isim/edat soylu ögesinin sözcük türüne göre değişmektedir. Kalıbın isim/edat soylu ögesi, içinde bulunduğu metindeki işlevine göre *sıfat*, *zarf*, *adlaşmış sıfat* veya *sıfatlaşmış ad* olduğunda, kalıp, isim/edat soylu ögenin niteliği veya niceliğiyle ilgili olarak *aşırılık* bildirmektedir. Görüşlerine yer verdiğimiz araştırmacıların verdiği örneklerden de anlaşılacağı üzere kalıbın en sık karşılaşılan örnekleri, *aşırılık* anlamsal işlevini sağlayanlardır. Bu örneklerde, kalıplaşma daha güçlüdür ve soru eki, soru yapma işlevinden tamamen uzaklaşmıştır, adeta bir bağlaç işlevi görmektedir. Aslında kalıbın temel anlamsal işlevi *kesinlik*’tir ve bu örneklerde de önce asıl işlevini gören soru eki nedeniyle derinde bu anlamsal işlev yatmaktadır ancak bu işlev, isim/edat soylu ögelerin özelliklerinin yineleme yöntemiyle pekiştirilmesiyle açığa çıkan yüzeydeki *aşırılık* işlevi karşısında unutulmuştur. Kullanıcı

artık bu örnekleri sadece *aşırılık* işlevini ifade edebilmek için kullanmaktadır. Aşağıda *aşırılık* işlevini veren bazı kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“Uçurumun dibinde incecik bir su

Tatlı mı tatlı duru mu duru

Açmış kocaman gözlerini

Düşünür su” (BRE-221)

“İstanbul’da Kolej’de okur bir kızı var:

güzel mi güzel, bebek mi bebek. Her

yıl kendi eliyle mektebe götürür kızını

ve tatillerde kendisi gidip getirir.” (NH-432)

“Yaşamamızın *karışık mı karışık* bir kuruluşu olduğunu yadsıyamayız.” (NU-26)

“buraya kadar her şey hoş güzel de arkada *cıvık mı cıvık*, kendini *bilmez mi bilmez* adamlar afedersiniz ama şarkının içine ediyor.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

“Bu şuurla hareket eden insan, aslında ölüme *çok mu çok* yakın olduğunu hissedirdi...” (<http://www.memleket.com.tr>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

“tezetliklerle dolu bir ülke gerceği ah ah *ah mu ah* diyecek daha nice 40 vb yıllarımız var...” (<http://www.radikal.com.tr>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

İsim/edat soylu öge, zamanla ilişkili bir zarf olduğunda, *aşırılık* işlevine *sürekliliğin* de katılması söz konusudur:

“Gece yarısı uykuyla uyanıklık arası, bir tren düdüğü duydum mu, yarı karanlık bir kompartımda yolculuk eden bir adamı, bir kadını, bir genç kızı düşünürüm. Konuşmadan, mahzun, *her akşam mı her akşam*, yeniden benden kopup giderler.” (SKA-141)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi, *ad* veya *zamir* olduğunda, kalıp, *kesinlik* işlevini yerine getirmektedir. Bu işlev, tam anlamıyla soru sorma işlevini yitirmemiş olan soru eki ve kalıbın eksilteli yapısı sayesinde ortaya çıkmaktadır. Buna göre, aslında sıradan bir *soru -yanıt* dizisi olan incelediğimiz yapı, kullanıcının; soru sorma niyeti taşımayıp sordüğünü kendisinin yanıtlaması ve yinelediği isim soylu ögenin, kendisinde bulunması gereken özellikleri şüphe bırakmayacak bir kesinlikle taşıdığını onaylama isteği için kalıp formülündeki gibi bir eksilti sonucu oluşmuş dizilişi tercih etmesiyle bir anlatım kalıbına dönüşmektedir. Aşağıda, *kesinlik* işlevini veren bazı kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“işte orada camekanın ardında duruyor. Tıpkı, tıpkısı... Metin ağabeylerin avlusundaki mavi kamyonun tıpkısı, küçüğü, oyuncağı. Karoseri de nar çiçeği... *Macera mı macera, büyü mü büyü*, ulu bir *düş mü düş* gerçekleşiyor.” (Yaşar Kemal /Al Gözüm Seyreyle Salih - 128)

“Takmayın kafanızı; ama isteyerek, ama istemeyerek buram buram aşk kokan insanlar çıkıyor bir yerlerden, gelip çalıyorlar kapıyı. Bazen bir titreşim, bazen ekrana düşen bir kelime, bazen bir gülümseme kadar varlar işte; ama *var mı var* işte... Kokusuz, temazsız, sessiz, ama aşk mı aşk işte... Korkmaya gerek yok; şişmanlatmıyor ki yüreği; yaşanmışlığı yok...” (<http://www.lahuti.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

İsim/edat soylu öge, içinde bulunduğu metindeki işlevine göre *sıfat*, *zarf* veya *adlaşmış sıfat* olduğunda, yapının sadece *kesinlik* bildiren bir anlatım kalıbı olması pek mümkün olmamaktadır çünkü bu örneklerde dil mantığı akla hemen *aşırılık* işlevini getirmekte ancak bu işlev amaçlanmamış olduğu ve eksilteli kullanımlarıyla daha sık karşılaşıldığı için, bu örnekler sıradan biri soru-yanıt dizisi gibi görünmektedir. Aynı isim/edat soylu öge, aşağıda görüldüğü gibi, *aşırılık* amaçlandığında incelediğimiz anlatım kalıbının, *aşırılık* amaçlanmadığında ise bir soru-yanıt dizisinin bir parçası olmaktadır:

“*Sempatik mi sempatik, başarılı mı başarılı* bir oyuncu.” (<http://www.sinemalar.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

“Barcelona’da yaptıklarına artık alışkınız ancak maçları televizyon başında izleyen milyonlarca insandan farklı bir şey yapmadan Dünya Kupası’nı kazanmak da bir yere kadar. Gerçi baktığımız zaman *başarılı mı, başarılı!*” (**sıradan bir soru-yanıt dizisi** / <http://www.frmttr.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

“sen zahmet etme ne kadar gidersen git anlayacağına benzemiyorsun! ister bütün karadenizi götür ister de yedi düvel gidin film *kötü mü kötü!*” (<http://www.sinemalar.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

“— Daha önce geldi mi başımıza böyle bir şey?

— Bu camianın içinde çok rastlanılan olaylar aslında. Duyup da garipsediğim çok olmuştu ama başıma geldi. *Kötü mü, kötü...* Bırakın aşkı, sevgiyi, insansanız ve biraz duygunuz varsa kötü tabii.” (**sıradan bir soru-yanıt dizisi** / <http://www.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

İsim/edat soylu ögesi, içinde bulunduğu metindeki işlevine göre *sıfat*, *zarf* veya *adlaşmış sıfat* olan kalıplar, söylenişleriyle de kalıp olmayan ama kendileriyle aynı yapıya sahip sözlerden ayrılmaktadır. Buna göre, *aşırılık* bildiren kalıp örnekleri, soru ekinden sonra ara vermeden, bir çırpıda söylenir. Kalıbın isim/edat soylu ögesi *ad*

olduğunda da söyleniş hızlanmıştır ancak bu örneklerde kalıplaşma daha zayıf olduğu için, söylenişteki bu hızlanış, *aşırılık* bildiren kalıp örneklerine göre daha düşüktür.

Kalıbın isim/edat soylu ögesi *ad* olduğunda bazen kalıp, *kesinlikle* birlikte, *asgari yeterlilik* işlevini de sağlayabilmektedir. Asgari yeterlilik işlevi, aşağıdaki örneklerdeki gibi, kalıbın isim/edat soylu ögesinin, benzeriyle karşılaştırıldığında, sahip olması gereken özellikleri asgari düzeyde karşıladığını, isim/edat soylu ögenin bu yetersizliği yüzünden de kullanıcının bu isim/edat soylu ögeden gönülsüzce memnuniyetini ifade etmektedir:

“Tabii işin bir başka yönü işyerlerinde görevlendirilen doktorların bilgi genişliğinin ne kadar olduğu da umursanmıyor. *Doktor mu doktor* yani. Ama bu doktor (şaka değil) veteriner bile olabilir. İşverene sorarsanız işyerinde bir doktor vardır.” (<http://www.erolkara.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Onlarca digital alet aldım hiçbirini bunun kadar zorlamadı beni. İşin içine girince ne ince detayları varmış bu işin. Önceden, *makine mi makine* der ilk aklıma kaç mp sorusu gelirdi. Meğer alakaya Maydanoz..” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi *ad* olduğunda, kalıp veya art arda gelen kalıplar bazen de ilişkili olduğu / oldukları öznenin, kalıbın bağlamıyla ilgili *tüm olanaklara sahip olduğunu* ya da istediği biçimde *tüm koşulların uygun olduğunu* anlatır:

“Daum da birinin şeref tribününden ‘hadi gari bavulunu topla Kris’ demesini bekler gibiydi, malum ki birileri adamı fena fırçalamış. İstikrarsız bir çevrede olsa hadi neyse. *Seyirci mi seyirci. Yetenek mi yetenek. Tesis mi tesis. soylu* Para dahil hepsi var.” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 19.01.2011)

“bence en iyi silindir glardon *ses mi ses hız mı hız* arsel iyi değil çabuk şişiyö” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 19.01.2011)

İnternet’te belirlediğimiz sadece bir örnekte de isim/edat soylu ögesi *ad* olan bir kalıp örneği, *isim/edat soylu ögeyi ısrarla vurgulama* işlevini yerine getirmektedir:

“onlar için önemli olan *haber mi haber* haberin kaynağına ulaşmadan kulaktan dolma bilgi verirler kameramanlar gözlerinin önünde adam can çekişse el atmazlar...” (<http://www.haber3.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

2.3.1.18.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “Mustafa Sandal burada eser satıyordu. Oğlum bu eser *senin mi? Senin!* Gel sana hemen kaset yapıyoruz deyince, Mustafa benim sesim güzel değil dedi.” (<http://www.porttakal.com>, Erişim Tarihi: 21.01.2011)

2. “yıllar yıllar önceydi. şişe çevirmece oynuyorduk. doğruluk mu, cesaret mi olanından! şişe döndü döndü ona geldi. çok yakın arkadaşım sordu ona, doğruluk mu, *cesaret mi? cesaret* dedi.” (<http://www.kirlisozluk.com>, Erişim Tarihi: 23.01.2011)

3. “Tamam, anladık,

Düğün mü, düğün sürsün..

Ama

Anlam başını

Güzellik sonunu düşünsün.” (ÖA-279)

4. “*Güven mi? Güven* duyulan olmalı

Adalet mi? Adalet üzere bulunmalı

Adap mı? *Adaplı edepli* olmalı” (<http://www.antoloji.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Yukarıdaki örnekler, incelediğimiz anlatım kalıbının anlamsal işlevlerini yerine getiremedikleri için, ele aldığımız anlatım kalıbının örneği değildirler. Ayrıca birinci metinde, soru ekinden sonra soru işareti konularak ekin soru sorma işlevinin sürmesinin sağlanması; ikinci metinde soruyu soranla yanıt verenin farklı kişiler olması; üçüncü ve dördüncü metinlerde de, soru ekli kısmın, soru anlamı taşımasa bile özneyi vurgulama amaçlı eksiltiyeye dayalı koşul bildiriyor olması, eğik yazılı Sözcükleri incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri olmaktan uzaklaştırmaktadır.

2.3.1.19. *alır mı alır vb.*

(ç. f.) + (m^o) + (aynı ç. f.)

Kalıp; *gz.*, *bgz.*, *öğz.*, *şz.*, *glz.*, *grk.* ve *emir-istek* kipiyle çekimli bir fiili, soru ekinin ve devamında da aynı çekimli fiilin takip etmesi biçiminde kurulmaktadır:

“Pastanede otururken, hiç beklemediğim bir anda ‘Elini öpmek istiyorum. Bir şeyler bul’ diyor. ‘Deli misin?’ diyorum. ‘Deliyim’ diyor, ‘öptür onu bana. Yoksa kalkar kendim öperim.’ Öyle bir bakışı var, korkuyorum. *Yapar mı yapar.* Yanağındaki sözde tütünü alırken elimi öptürüyorum.” (YA-80)

“sıcaklığın her saniye arttığı bir dünyada daha ne kadar dayanabileceğimi merak etmeye başladım ayrıca. marsa gitme planlarım var. *Giderim mi giderim.* beklerim sizleri de” (<http://spongesez.deviantart.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“— Öyle bişey olsaydı ben çoktan yerdim ferhat

— Belli mi olur olum *yer mi yeriz*” (<https://tr-tr.facebook.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Ersin: Senin ki bozulmuş ama

Neslihan: Aaa niye?

Ersin: Yüzüğü takmadı diyor

Neslihan: Ya gülün sapına takmış valla fark etmedim. O heyecandan ne yaptığımı biliyor muyum? Düşürmediğime şükretsın

Ersin: *Yapar mısın, yaparsın*

Neslihan: Aşk olsun abi ya, ha bir şey sorucam bu Matrix'deki gibi hack işlerine bulaşmış haberin var mı?” (<http://www.kirmizialarm.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Jandarma karakol komutanı, sevinerek ‘Vukuat mukuat yok çok şükür bir yıldan beri’ diyor, tasdik ediyor köylüler başlarıyla... Kuş uçmaaz, kervan *geçmez mi geçmez!*. Dağların, dağların başında; evi, yolu, çeşmesi, tarlası, her yanı her yanı taş içinde, kartal yuvası bir köy...” (FO-207)

“Mevcut stadımıza 5-6 trilyon para harcadık. Transerlerde tabii ki hata olur ve biz de *yaptık mı yaptık.* Bundan sonra da hata *olur mu olur.* Çünkü 0 doğru transfer yapamazsın.” (<http://www.hurriyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Acımaynan düzelir mi bu işler? Düzelmez.. Herkes kızıyor birbirine, herkes kızıyor, devran o devran, alınlara bu yazıyı yazanların da ar damarları *çatlamış mı, çatlamış!..*” (FO-216)

“Tuvaletçi: Ne 10 kuruşu yaa? Büyük 50, küçük 25 kuruş.

Kadın: Ayol minicik çocuğa tam ücreti mi alacaksın? Utan!

Tuvaletçi: Asıl sen utan. Böyle acayip bir şeyi doğurmuşsun Tabii tam ücreti alıcam! Sonuçta *yapacak mı yapacak, kokacak mı kokacak...*” (<http://hanzades.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Neden sadece Beşiktaş ve Fernandes'i görüyorsunuz.. Ayrıca adam topunu *oynuyor mu oynuyor..* birazda başka takımlarla ve futbolcularıyla ilgilenin..” (<http://skorer.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Ferhat'tır gönül

Şu dağları *delmeli mi delmeli*

Zulüm gelmiş onur ister

Pir Sultan gibi *ölmeli mi, ölmeli*

Değil

Düşünsel gel-gitler değil benimkisi

Eriyen hücrelerimdir, Ferhat'ın deldiği dağlar
 Isınan alınımdır Pir Sultan
 Kuzeye bakıyor hücrem
 Mevsim sonbahar dedi mi
 Başlar sarı sıcak hasret
 Bahara ne kaldı ki şurada
 Yakında incek alınlara güneş
 Ömrü güneşe *sunmalı mı,*
Sunmalı... (<http://www.gencimranlilar.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Kullanıldığında yerine getirdiği anlamsal işlevleri (bk. 2.3.1.19.), başında ve sonunda aynı çekimli fiilin yer alması ve yinelenen öğeleri arasına, soru eki dışında bir ögenin girememesi sayesinde yapısal bir bütünlük içinde olması, yapının (*f. + gz. ~ bgz. ~ öğz. ~ şz. ~ glz. ~ grk. ~ emir-istek kipi*) + (*m°*) biçimindeki bölümünün, olumlu veya olumsuz soru cümlesi görünümünde olup bu soru cümlesinin hep soran tarafından yanıtlanması ve soru cümlesinin yanıtı görünümündeki kalıbın son bölümünün, yapının başındaki olumlu veya olumsuz çekimli fiille hep aynı olması; soru ekli ilk bölümü ve tekrarlanan çekimli fiil ögesinden ibaret ikinci bölümü veya bunlardan birisinin eksiltili cümle durumunda olması bu yapının bir *anlatım kalıbı* olduğunu göstermektedir.

Deny'nin (1941, s. 973) *Türk Dili Grameri* adlı eserini çeviren ve kitaba eklemeler yapan Elöve'ye göre “.. Akşam talebe *azad oldu mu oldu* (= azad olmak işi muhakkak tamam olup bitince) hademe mektebin cümle kapısını kapar, temizlik işleriyle uğraşırdı.” cümlesindeki eğik yazılı bölüm, *bgz.* kipinin üçüncü teklik kişisiyle çekimli olumlu ve sorulu bir fiil ile aynı çekimli fiilin sorusuz biçiminden oluşan ve *-D° m°*den farklı olarak yan cümle eyleminin kesinlikle bitmiş olduğu, işlenip bittiğinde artık şüphe bulunmadığı gibi bir anlam sağlayan bir *zarf-fiil*dir. Elöve, “*olur mu olur* (= muhakkak olur); *satar mıyım satarım* (=muhakkak satarım); *gider miyiz gideriz* (= muhakkak gideriz) gibi kullanımların ise zarf-fiil olmayıp, *gz.* kipinin birinci ve üçüncü kişileriyle çekimli olumlu ve sorulu bir fiil ile aynı çekimli fiilin sorusuz biçiminden oluşan *yapılardır*.

Ağakay'a (1952, s. 683-684) göre incelediğimiz kalıp, kuruluşuyla soru cümlesine benzeyen fakat fikir ileri sürmeye yarayan bir “soru şekilli anlatış”, fiillerin geniş veya geçmiş zamanından yapılan ve yinelenen iki sözcüğün arasına *m°* eki

getirilmesiyle oluşan bir “bağlı ikizleme”dir: “Gelir mi gelir!, Yapar mı yapar!, Gitti mi gitti” (1953a, s. 191).

Ağakay (1953b, s. 269), başka bir makalesinde yukarıdaki örneklere, “gelecek mi gelecek!” yapısını da ekler. Ona göre bu örneklerin tamamı *cümle* değerindedir.

Lewis (1967, s. 235), “gitti mi gitti” yapısının, sıklıkla konuşma dilinde görülen bir “yineleme” olduğu kanaatindedir.

Dilâçar’a (1971, s. 107) göre “gitti mi gitti” yapısı, “tumturak (emphatique)” kipinin ortaya çıkmasını sağlayan bir “anlatım kalıbı”dır.

Gencan (1971, s. 304), “kızarmı kızarmı, vurur mu vurur, yapar mı yapar” gibi yapıların soru anlamı taşımadığını, fiillerin anlamlarına “kesinlik” ayırtıları kattığını belirtir.

Hatiboğlu (1971, s. 22), “gider mi gider, yapar mı yapar, olur mu olur, ölür mü ölür, oldu mu oldu” gibi yapıları, pekiştirmek için sorulu-cevaplı fiillerle kurulmuş “sorulu ikileme” kabul etmektedir.

Dizdaroğlu (1976, s. 17-18), yüklem türlerinden birisi olarak saydığı “pekiştirilmiş yüklem” için şu açıklamayı yapar: “Kökteş eylemler arasına takılar, ünlemler, bağlaçlar, kalıplaşmış sözler ya da deyimler getirilerek yüklem anlamı pekiştirilir. Bu pekiştirmede sürerlik anlamı da saklıdır.” Araştırmacının bu açıklaması için verdiği örnekler arasında, incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri de vardır: “Akbaba zararsız yaşar mı yaşar / Paraları dağıttı mı dağıttı.”

Ediskun (1999, s. 273, 297), bu anlatım kalıbının fiili geniş zamanın üçüncü kişiyle çekimli biçimi için “fiil öbeği” terimini kullanmaktadır. Bu anlatım kalıbının, fiili *bgz.* kipinin tüm kişilerle çekimli biçimi, bir tür zaman bildiren *artçıl zarf-fiildir*: “Elinizi yıkadınız mı yıkadınız, hemen sofraya oturun!”, “Nuri geldi mi geldi (gelince) bana haber verin” (1999, s. 261, 297).

Koç (1996, s. 102, 103, 461, 505), “yapar mı yapar, söyler mi söyler, olur mu olur, açmaz mı açmaz” örneklerini “soru ekiyle yapılmış ikileme” saymaktadır. Ona göre bu yapılar, öbek oldukları için söz dizimi çözümlemelerinde bütün hâlinde değerlendirilmelidir.

Korkmaz (2003, s. 1117), soru ekinin kalıplaşma yoluyla bağlaçlaşarak arka arkaya tekrarlanan bir kelimeyi anlamca pekiştirebildiğini belirtir. Korkmaz’ın verdiği örneklerden bazıları şu şekildedir: “Öğrenci sorulan sorulara doğru cevap verdi mi verdi. Daha ne bekliyorsunuz ki!”, “İşler kızıştı mı kızıştı. Artık ne zaman biteceği pek belli olmaz.”.

Demircan'a (1990, s. 72, 88) göre bu anlatım kalıbı bir "aralı ikileme" biçimidir.

Türkçe İkilemeler Sözlüğü adlı kitabında "olur mu olur" yapısına yer veren Akyalçın (2007, s. 475), bu yapının "olma olasılığı çok güçlü anlamında" kullanıldığını söylemektedir.

Savran'a (2010, s. 502) göre, incelediğimiz yapı, Türkçenin tasvir gücünü yansıtan, özel fiil kalıbı şeklinde ortaya çıkmış bir "ikileme" örneğidir.

Ağakay, Hatiboğlu, Koç, Akyalçın ve Savran'a göre bu anlatım kalıbının örnekleri "ikileme" örneğidir. Ediskun ise kalıp örnekleri için "fiil öbeği" terimini kullanmaktadır.

Görüşlerine başvurduğumuz araştırmacıların örneklerine baktığımızda, verilen örneklerdeki fiillerin *gz.*, *bgz.* ve *glz.* kipinin *üçüncü teklik* kişilerle çekimli olduğu görülmektedir. Ayrıca sadece Koç, örnekleri arasında "açmaz mı açmaz" gibi *olumsuz* çekimli bir örneğe yer vermiştir.

2.3.1.19.1. Kuruluşu ve Öğeleriyle İlgili Belirlemeler

Bu anlatım kalıbını incelemek üzere kullandığımız 109 kalıp örneğinin 26'sı taranan kitaplarda belirlenmiştir. Geriye kalan ve fiil ögesi çoğunlukla *yap-*, *al-*, *ver-*, *ol-* gibi sık kullanılan fiiller olan 83 örnek, kalıbı daha kapsamlı inceleyebilmek adına İnternet'te belirlenmiştir.

Fiilinin *kılınışı* açısından bir sınırlama yapmayan kalıbın, taranan kitaplarda belirlenen 26 örneğinde, fiillerin 24'ü *gz.*, 2'si *öğz.* kipiyle çekimlidir. Örneklerdeki fiillerin tamamı *üçüncü teklik* kişi durumundadır ve yalnızca bir örnekte *gz.* kipiyle çekimli fiil *olumsuzdur*.

Belirlenen örneklere bütün olarak baktığımızda, örneklerdeki fiillerin *gz.*, *bgz.*, *öğz.*, *şz.*, *glz.*, *grk.* ve *emir-istek* kipiyle çekimli olabildiği görülmektedir. Aşağıda vereceğimiz, fiili *şart* kipiyle çekimli ve bize göre istisna bir kullanım olan bir örneği saymazsak, bu anlatım kalıbının fiili *şart* kipiyle çekimlenememektedir.

Belirlenen örneklere göre, kalıpta yer alan fiil, yukarıda saydığımız bazı kip ekleriyle çekimlendiğinde *olumsuz* olabilmektedir. Yine kalıp fiili, 109 örneğin 61'inde *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Bu sonuç, kalıbın çoğunlukla *üçüncü teklik* kişi durumundaki fiillerle kurulduğunu da kanıtlamaktadır.

Toplam 109 örneğin 49'unda kalıp fiili, *gz.* kipiyle çekimlidir ve 49 örneğin 30'unda *üçüncü teklik*, 6'sında *birinci teklik*, 6'sında *ikinci teklik*, 3'ünde *birinci çokluk*, 3'ünde *üçüncü çokluk* ve 1'inde de *ikinci çokluk* kişi durumundadır. 7 örnekte *gz.*

kiپیyle çekimli fiil *olumsuzdur*. Olumsuz fiillerin 6'sı *üçüncü teklik*, 1'i *üçüncü çokluk* kişİ durumundadır. Bu verilere göre anlatım kalıbı, en çok *gz. kipinin üçüncü teklik kişisiyle* çekimli fiillerle kurulmaktadır.

Geniş zamanla çekimli fiillerin çoğunluğunun *üçüncü teklik* bazen de *üçüncü çokluk* kişİ durumunda olması, geniş zamanla çekimli fiilin, soru ekinin sonuna bitişik bir biçimde diğEr kişİ eklerini aldığında, kalıbın anlamsal işleviyle beraber, soru anlamı da vermesi nedeniyledir. Yani kalıp fiili kişİ eki aldığında, gerçekte soru cümlesi olmayan kalıbın soru ekli ilk bölümü soru değeri taşımaya başlamakta, böylece yapının anlatım kalıbı olma durumu tartışmalı hâle gelmektedir. Bu yüzden olsa gerek belirlediğimiz bazı örneklerde, kalıp fiili üçüncü teklik kişİ durumu dışında bir kişİ ekiyle çekimlendiğinde, kişİ eki sadece kalıbın son bölümündeki çekimli fiilin sonunda bulunmakta, kalıbın başındaki çekimli fiil, üçüncü teklik kişİ durumunda görünmektedir. Kalıbın sonundaki kişİ eki, kalıbın bütünü için ortak kullanılmış olmaktadır:

“Neyse 3 Maymun’un dvd’si çıkmış. Ekstraları fena deel gibi geldi bana. Bilinmez *alır mı alırım* karne harçlıklarımın” (<http://www.izleyorum.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bu durumun, kalıbın fiili *gz. kipiyle* çekimli *olumsuz* bir fiil olduğunda ya da diğEr kip ekleriyle çekimli olduğunda da gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemek üzere yaptığımız İnternet taramasında sadece bir örnek tespit edilmiştir. Bu örnekte kalıp fiili, *şz. kipi ve üçüncü çokluk* kişİyle çekimlidir ve kişİ eki *-lAr*, sadece kalıbın sonuna bulunmaktadır ancak bu sonuç, aramanın sadece belli kurmaca örnekler üzerinden yapıldığı gerçeğı ve daha geniş bir tarama sonucunda farklı örneklerin belirlenebileceğı göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir:

“peki neden gprs denen bir şey girmiş hayatımızada arada kablo vs yokken hiç bir şey yokken internete çıkıyorsunda elektrik akımı ile neden çıkılmazmış onu anlamadım kardeşi sonuçta adamlar *yapıyor mu yapıyorlar* ama türkiyeye 2070 yılında mı yoksa 2100 yılında mı gelir orasını bilmem” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Bazen de kalıp fiili, yine *gz. kipi ve üçüncü teklik* kişİ dışında bir kişİ ekiyle çekimlendiğinde, normalde soru eki üzerine gelmesi gereken kişİ eki, kalıbın başındaki çekimli fiilin sonuna getirilerek, kalıbın başındaki ve sonundaki çekimli fiilin tüm ekleriyle aynı olması sağlanmakta; böylece kişİ ekinin soru eki üzerine gelmesi sonucu ortaya çıkan soru anlamının kalıbın anlamsal işleviyle karışması sorunu ortadan

kalkmakta; diziliş, gerçek anlamda bir anlatım kalıbı hâlini almaktadır. Bize göre, kullanıcı bu tercihiyle, soru sormak istemediğini, daha sonra değinilecek (bk. 2.3.19.3.) bir anlamsal işlevi yerine getirmek üzere, bilinçli bir biçimde, soru ekinin üzerine gelmesi gereken kişi ekinin yerini değiştirdiğini göstermektedir. Bu durumun, kalıbın fiili geniş zamanla çekimli *olumsuz* bir fiil olduğunda ya da diğer kiplerle çekimli olduğunda da gerçekleşip gerçekleşmediğini belirlemek üzere yaptığımız dar kapsamlı İnternet taramasında ise hiçbir örnek belirlenememiştir:

“valla yeminle 12 ay küserim konuşmam yelda huyumu bilir *yaparım mı yaparım*” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Aşağıda daha önce vermediğimiz, fiili *gz.* kipiyle çekimli bazı örnekler yer almaktadır:

“ ‘Ulan ister misin, ihbar bu sürprizle ilgili olsun? *Olur mu olur!* Oğlum Müfit aç gözünü! Kırk yılda bir, doğru zamanda galiba doğru yerdesin!..’ ” (Aİ-71)

“Ardarda ülkemin geleceği ile sıkıntılı yazılar okuduğumda elime silah alıp bu kişilerin hepsini öldürmek geliyor içimden. Hasan Tahsin’in şehrindenim, *yapar mı yaparım*. O nokta gelmemiştir umarım.” (<http://www.odatv.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“*Derim mi derim valla*” (<http://forum.thgtr.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Kutnulara kumaşlara beleyeceğim onu ki, sülalesi giymemiş! Güllere, gülsularına gömeceğim, hiçbir köy kızı dökünmemiş! *Yapar mıyım, yaparım bak!*” (FB-118)

“— *sen alır mı alırsın valla*” (<https://www.google.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“*Yaparsın mı yaparsın valla*, sendeki cesaret kimsede yok...” (<https://twitter.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Sen bir sinek uçuşunu da ‘kaos’a çevirerek vermekte mahirsin. Zaten seni dinleyenler ‘savaş başladı’ zannıyla sığınaklara koşmak istemişlerdir her zaman. Takdir etmemek elde değil. Bunu da *yapar mısın, yaparsın*, korkulur senden!” (<http://www.habervaktim.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“İşte bu nedenle, dosyaları masaya koyalım ve sil baştan yeni dış politika parametreleri bulalım. Bunu yaparken de, camdan eşya dükkanına fil gibi de girmeyelim olur mu? Çünkü *yapar mı yaparız..* Sonra acısını bütün bir ulus çeker..” (<http://arsiv.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Bizi yağmurdan koruyacak bir çadır edinmenin zamanı gelmişti ama memlekette öyle yanında taşınabilir portatif çadırlar yoktu. Biz yapalım dedik; *yapar mıyız yaparız*, çadır dediğin nedir ki, su geçirmeyen bir brandayı çattık mı tamamdır.” (<http://www.hakanesme.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Tabi en önemliside aragones gibi bir t.direktör yanlışıda yapmazsınız herhalde artık.Size güven olmaz pek *yapar mı yaparsınız.*” (<http://www.fanatik.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“bian önce atanmaya bakalım vala bunların napacağı belli olmaz *yapar mı yaparlar* o zaman 100 de alsak nafîle” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Versinler elele, Kandil’e mi çıkarlar, Suriye Kürdistanı’nı mı işgal ederler, Barzani’yi mi tepelerler... Ne istiyorlarsa yapsınlar.. *Yaparlar mı, yaparlar...*” (<http://www.agos.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“kolu değil hocam yeşilirmek halis muhlis artı en güzel ilçe erbaamıdır orası göreceli bi kavram, ama güzel piknik alanlarına ve yeşilliklerine doyum *olmaz mı olmaz*, kiviye varana kadar akdeniz iklimi ürünleri de rahatlıkla yetişiyor hocam.” (<http://www.selendi.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Arkadaşlar bence Mayıs haziran’ı beklemek gerekir. Fakat bende duydum 2012’de sınav açılmayacağını. Yoksa Vatandaş icra dairelerine çalışıyor. İcra’da açık hayatta bitmez.Bakanlığın bileceği iş. MAYıs-Haziran gibi belli olur.Hakimlikte 2010’da tek açılmıştı. 2-3 yılda bir oluyomuş böyle bundada neden olmasın diye İnsanın Aklına gelmiyor değil.Adalet bakanlığı,*Yapmazlar mı yapmazlar* yani...” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Anlatım kalıbı fiili, 19 örnekte *bgz.* kipiyle çekimlidir. 19 fiilin 9’u *üçüncü teklik*, 2’si *ikinci çokluk*, 2’si *üçüncü çokluk*, 1’i *birinci teklik* ve 1’i de *ikinci teklik* kişi durumundadır. Yalnızca 2 örnekte fiil *olumsuzdur*. Bu veriler, kalıp fiilinin *bgz.* kipiyle çekimli olduğunda da en çok *üçüncü teklik* kişi durumunda olduğunu göstermektedir.

Aşağıda, daha önce vermediğimiz, fiili *bgz.* kipiyle çekimli ve değişik kişi ekleri almış bazı örnekler yer almaktadır:

“Ben sana haklısın *dedim mi dedim* Ben sana bir daha gereksiz yere mesajların silinmyecek *dedim mi dedim*” (<http://forum.imperiaonline.org>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Kemal Abi, sen demin bize tapuyu *verdin mi verdin*, tapu şimdi bizim mi bizim, eee, biz de bizim tapuyu ipotek etmek istiyoruz,” (<http://haber.sol.org.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Ancak konser iyi değildi. Daha doğrusu artık ben yeni şarkıları bilmediğimden benim açımdan pek güzel değildi. Zaten grup ta o konseri kısa tuttu. Açıkçası *yaptık mı yaptık* tadında bir konser olmuştu.” (<http://www.ekonomist.gen.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“gelecekte yönetimde başkan yardımcılığı bekleyen kişi bu zat ı muhterem olmalı işkembeden sallıyor. herhalde attan indim eşeğe hesabı. siz sahtekarlık *yaptınız mı yaptınız* adabıyla oturun yerinizde” (<http://yorum.ekolay.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Asfaltı rahat değilmiş, 2 km.sini sökmüşler burası vatandaşı kısmen ilgilendirir. Yıllardır kimsenin yapamadığı Torakkale-İskenderun yolunu dört şerit *yaptılar mı, yaptılar*. Her memlekete gidip bu yolu gördüğümde ‘helal olsun’ diyorum.” (<http://wowturkey.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“aman atmasınlar yok havuzdasınız zart zurt derler birde 6 ay onu bekle kalsın bizde yok öle bişey aldılar mı almadılar havuza mı atıyolar reddediyorum alsınlar başlarına çalsınlar havuzlarını istemiyorum havuz falan bugün *almadılar mı almadılar* o zaman neymiş yar saçların lüle lüle finansbank sana güle güle” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

12 örnekte anlatım kalıbının fiili, *öğz.* kipiyle çekimlidir. 12 fiilin 6’sı *üçüncü teklik*, 3’ü *ikinci teklik*, 1’i *birinci teklik*, 1’i *ikinci çokluk* ve 1’i de *üçüncü çokluk* kişi durumundadır. Bu verilere göre yine *üçüncü teklik* kişiyle çekimli olan fiiller çoğunluktadır.

Aşağıda, daha önce vermediğimiz, fiili *öğz.* kipiyle çekimli ve değişik kişi ekleri almış bazı örnekler yer almaktadır:

“Rüyasında korktuğu, titrediği, uyandığı, sonra bir türlü uyuyamadığı, başını yorganının altına soktuğu, soluğunun kesildiği olmuştur. Böyle gecelerde bir türlü gün ağarmasını bilmemiş, gece *uzamış mı uzamıştır*.” (SKA-50)

“Konunun başlığı, ‘Amerikan halkının cehaleti’. Bir sürü araştırmaya atif *yapmış mıyım, yapmışım*. Eğer araştırmalar olayı irdelemeye yeterli değilse, neden yeterli olmadığını yaz da, bilgini görelim.” (<http://www.ateistforum.org>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Öğretmen olana kadar üç buçuk atılır öğretmen olduktan sonra da dava dosyası elinde o mahkeme senin bu mahkeme benim dansöz gibi kıvrılır. Adam sana zorunlu hizmeti var bu işin *demiş mi demiş*, giderim abi başım gözüm üstüne deyip *imza atmış mısın atmışsın*. Her meslek grubundan doğuya gidip görev yapan diğer vatan evlatlarından ne farkın var.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“ya hala neyin hesabını yapıyorsunuz siz. kenan abi de aynı emir de. passları birbirinde olan adamlar. sonuca bakın paranızı *almış mısınız almışsınız*. daha neyin muhabbeti bu...” (<http://www.frntr.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“düşene vuran vurana. adamlar *yapmışlar mı yapmışlar* gerisini salla gitsin.” (<http://www.haberturk.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Sekiz örnekte anlatım kalıbının fiili, *şz.* kipiyle çekimlidir. Sekiz fiilin dördü *üçüncü teklik*, ikisi de *üçüncü çokluk*, biri *birinci teklik*, biri de *ikinci teklik* kişi

durumundadır. Bu veriler, *şz.* kipiyle çekimli kalıp fiillerinin de çoğunlukla *üçüncü teklik* kişi durumunda olduğunu göstermektedir.

Aşağıda, daha önce verilmeyen, fiili *şz.* kipiyle çekimli ve değişik kişi ekleri almış bazı örnekler yer almaktadır:

“Çoğumuz ekstrelerin tamamını ödeyemiyoruz. Çatır çatır faiz *kesiliyor mu, kesiliyor...* Bazen son ödeme gününü geçiriyoruz. Faiz *katlanıyor mu katlanıyor*. Nasıl olsa kredi kartıyla ödeyeceğiz diye, fazladan alışveriş *yapıyor muyuz, yapıyoruz*. Böylece ayağımız yorgandan dışarı *çıkıyor mu, çıkıyor*.” (<http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Her konuyu düşünüyorum bir tek bunları düşünmemeye çalışıyorum, kendimi bi bıraksam yılgınlıktan düşerim çünkü biliyorum. Ben elimden geleni *yapıyor muyum, yapıyorum*- o zaman beni ilgilendirmez gerisi diyip geçiyorum.” (<http://www.burakozdemir.org>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“kim ne zannederse zannetsin sen işini iyi *yapıyor musun yapıyorsun* beni tek üzen belki de daha fazla çalıştığım halde herkes tayin isteyip giderken benim isteyememem” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“biraz klişe olacak belki ama hepimiz insanız neden birbirimize destek olacağımıza köstek olalım ki. adamlar iyi müzik *yapıyorlar mı yapıyorlar*. burda önde tutulması gereken etmende bu müzik kültürü..” (<http://www.youtube.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Yedi örnekte anlatım kalıbının fiili, *glz.* kipiyle çekimlidir. Yedi fiilin tamamı *üçüncü teklik* kişi durumundadır. Fiili *glz.* kipiyle çekimli ve diğer kişi eklerini almış hiçbir örnek belirlenememiştir. Bu veriye göre, *glz.* kipiyle çekimli kalıp fiiller, sadece *üçüncü teklik* kişi durumunda olabilmektedir.

Aşağıda, daha önce verilmeyen, fiili *glz.* kipiyle çekimli bazı örnekler yer almaktadır:

“dediğin gibi iktidarın bu konuda alanlar açması lazım, ee bu alanlarada karşı çıkıyorlar. Özelleştirme sonucu, ihaleleri alan firmalar yatırım *yapacak mı yapacak*. Alan *olacak mı olacak*.” (<http://www.frmtr.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Bakın arkadaşlar dinleyin öyle ya da böyle devlet bu sınavı *yapacak mı yapacak* çünkü devlete kaynak lazım.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Altı örnekte anlatım kalıbının fiili, *grk.* kipiyle çekimlidir. Altı fiilin beşi *üçüncü teklik*, biri *birinci teklik* kişi durumundadır. Buna göre, *grk.* kipiyle çekimli kalıp fiilleri de çoğunlukla *üçüncü teklik* kişi durumunda olmaktadır.

Aşağıda, fiili *grk.* kipiyle çekimli bir örnek yer almaktadır:

“Tiago gel be kardeşim. Tam bizlik adamsın. Hırslı, mücadeleci, teknik. Gelir mi gelir. *gelmeli mi gelmeli. gelsin mi gelsin.*” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Yedi örnekte anlatım kalıbının fiili, *emir-istek* kipiyle çekimlidir. Yedi fiilin beşi *ikinci teklik*, biri *üçüncü teklik* ve biri de *ikinci çokluk* kişi durumundadır. Belirlenen örneklerin beşinin fiillerinin *emir-istek* kipiyle çekimli olması, belirlenen bir metinde yazarın bu anlatım kalıbının, fiili *emir-istek* kipiyle çekimli dört örneğini art arda kullanmış olmasıdır. Ayrıca İnternet ortamında belirlenen bu dört örneğin yer aldığı metin, Yusuf Ahmedov adlı Bulgaristan Türklerinden olan bir yazarın eserinden alınmıştır. Metin, Türkiye Türkçesi özellikleri gösterdiği için belirlenen örneklerin kullanılmasında sakınca görülmemiştir ancak yazarın Bulgaristanlı olması dolayısıyla, örneklerin Bulgar Türkleri Türkçesine ait olup olmadığı da tartışılabilir.

Fiili *emir-istek* kipiyle çekimli örneklerin altısının *üçüncü teklik* dışında bir kişi durumunda olması, söz konusu örneklerde soru ekinin soru anlamı dışında kullanıldığının da açık bir kanıtıdır çünkü Türkiye Türkçesinde *emir-istek* kipinin, yalnız *üçüncü teklik* ve *çokluk* kişiler için soru biçimi bulunmaktadır (Koç, 1996, s. 317).

Aşağıda, daha önce vermediğimiz, fiili *emir-istek* kipiyle çekimli ve değişik kişi ekleri almış bazı örnekler yer almaktadır:

“Kocam Sabri, leyleklerin güzün göçmenleriyle beraber, aldı başını çekip gitti. Uşumnu’ya gitti. Muallim mektebine. Ben el elinde korkak bir geyik yavrusu. *İşle mi işle, dur mu dur, git mi git. Uyu mu uyu.* Ne derlerse kiracı beygir gibi o yolun yolcusu.” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“değişik bi anlatım mı evet... ilginç mi ilginç. *hayırlı olsun mu olsun dikkat edin mi edin*” (<http://www.tatliaskim.com>, Erişim Tarihi: 29.01.2011)

Fiili *şart* kipiyle çekimli anlatım kalıbı olarak da özel bir kullanım olduğunu düşündüğümüz sadece bir örnek belirlenmiştir. Bu örnek şu şekildedir:

“Nuri hava durumlarını da her gün yaptığın eklemelerle beraber buradan *yapsan mı yapsan* Bir süredir vazgeçtin bizi bu konuda bilgilendirmekten, fark etmiyorum sanma” (<http://www.uyurgezer.net>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Bu anlatım kalıbının oluşması için kalıp öğelerinin, araya başka unsurlar girmeden formülde belirttiğimiz sıralanış içerisinde olması gerekir. Dizilişin soru ekiyle sonlanan ilk bölümü ile son bölümü arasına başka unsurlar girdiğinde ya da aslında

bölümler arasına girmiş ama kullanıcı tarafından dizilişin son bölümünün ardına atılmış unsurlar bulunduğu, bölümler arasındaki bütünlük kaybolmakta, diziliş *gerçek soru cümlesi + bu soru cümlesinin yanıtı* biçimini almakta, anlatım kalıbı meydana gelmemektedir. Örneğin aşağıda verdiğimiz örneklerden birincisinde yer alan eğik yazılı üç dizilişten ilk ikisi anlatım kalıbı iken sonuncusu, kalıp bölümleri arasına giren unsurlar nedeniyle sadece bir *gerçek soru cümlesi + bu soru cümlesinin yanıtı* özelliği göstermektedir. Ayrıca diğer örnek metinlerdeki eğik yazılı sözler de aynı nedenle incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri değildir:

“Çamalanı vadii çalı ve delicelerle doludur, kaplıdır. Bu delicelere, bu yabani zeytinlere yani, aşı vurulsa dağ taş, zeytin *keser mi keser*, dağ taş zeytin yağı *keser mi keser*.. İnsanları cebine para olarak *akar mı bu zeytinler, zeytin yağlar? Akar...* Akıtmayanın boynu altında kala...” (FO-243)

“Bir daha *film yapacak mıyım*’, **elbette yapacağım**” (<http://www.yonja.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“Sana söz konuşacağım! Sigara *vereyim mi? Haydi vereyim* de yak! Biliyorum, içmiyorsun ama, şimdi iç, iyi gelir!” (FB - 130)

“ ‘İhracatımız artarsa cari fazla *vermez miyiz?*’ **Hayır vermeyiz.**” (<http://ekonomiturk.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Dizilişin başında ve sonunda yer alan çekimli fiilin tamamen aynı olması, bu anlatım kalıbının önemli bir özelliğidir. Dizilişin başında ve sonunda bulunan çekimli fiilin *olumluluk-olumsuzluk* açısından da aynı olması gerekmektedir çünkü ancak bu uyumla anlamsal işlevlerin açığa çıkması sağlanabilmektedir. Aksi takdirde diziliş, anlatım kalıbı olma özelliğini kaybetmekte, sadece bir *gerçek soru cümlesi + bu soru cümlesinin yanıtı* biçimini almaktadır:

“I. Erkek: İster. Yaaa. Kadın helva yemeyen erkekte hoşlanmaz. Düzen bu. Mesela ben iki karımı tatlı tatlı yedim. *Yakınmadılar mı? Yakındılar.* Âdet yerini bulsun diye. Yemesem yine yakınacaklardı.” (GA-135)

“Kapital bambaşka birşey. Onu okuyup idrak eden adam da olayı çözmüştür. Ondan sonra değil Coca Cola, herhangi bir kola *içer mi; içmez.* İçmemeli.” (<http://www.itiraf.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Bize göre bu anlatım kalıbının bölümleri arasına herhangi bir *noktalama işareti* konulmamalıdır çünkü böyle bir durumda, anlatım kalıbının, soru ekiyle sonlanan ilk bölümden sonra duraklanarak okunması söz konusu olabilir. Bu da kalıbın bir çırpıda

söylenmesi veya okunmasıyla sağlanan anlamsal işlevin zayıflamasına hatta yok olmasına, kalıbın *soru - yanıt* yapısına dönüşmesine neden olabilmektedir. TDK'nin Yazım Kılavuzu'nda (2005, s. 12) da *m°* ekinin soru görevi dışında kullanıldığında, bu ekten sonra herhangi bir noktalama işareti kullanılmadığı örneklenmiştir: “Güzel mi güzel! Yağmur yağdı mı dışarı çıkamayız.”.

Toplam 109 örneğin 19'unda kullanıcı, kalıbın soru ekiyle sonlanan ilk bölümünden sonra *virgül* kullanmıştır. Bize göre kalıbın soru ekiyle sonlanan ilk bölümünü anlamca vurgulama, çekimli fiil olmaları nedeniyle birer cümle olan kalıp bölümlerini belli etme gibi endişelerle konulan virgül, söz konusu örneklerin anlatım kalıbı olma özelliğini ortadan kaldırmamıştır. Bu kullanıcıların soru işareti değil de virgülü tercih etmeleri de dikkat çekicidir. Kullanıcıların bu tutumu, kullandıkları yapının ilk bölümünün soru anlamı taşımadığını belirtmeye çalıştıklarını düşündürmektedir:

“Ayrıldılar. Haşmet Bey, hem gider, hem söylenir. — Karı, karı... Buna evden göz dağı vermişlerdir, bu da sokaklara düşmüştür. Meteliğe kurşun *Atar mı, atar.*” (MŞE-77)

Bazen, bu anlatım kalıbının dizilişine sahip ve soru ekinden sonra *virgül* konulan veya hiçbir noktalama işareti konulmayan bazı örnekler de bir anlamsal işlevi yerine getirmedikleri ve soru-yanıt yapısı özelliği gösterdikleri için bu anlatım kalıbının örneği olmayabilmektedir. Bu durum, yapının anlatım kalıbı olup olmadığını belirlemede bağlamın önemini de ortaya koymaktadır:

“Yavaş yavaş iniyorken uzandı bir köprü...

Önünde var ya delilin, tevekkül et de yürü!

Geçer miyiz, geçeriz, haydi şimdi, bism-il-lâh!” (MAE-403)

“20 tane Pkk sempatzanı Milletvekili yok mu ? Var.. Bu adamlar 3000 Ytl aylık *alıyorlar mı alıyorlar* 5 sene sonra seçilemeselerde Kıyak emekli olacaklarını yani Aylıklarını *alacaklar mı alacaklar..*” (<http://www.genckolik.net>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Belirlediğimiz birçok örnekte, kalıbın soru ekiyle sonlanan ilk bölümünden sonra *soru işareti* geldiğinde, kullanıcı açıkça soru sorma niyetinde olduğu göstermiş olmakta, böylece yapının kalıplığı söz konusu olmamaktadır:

“E, karıştırırım tabii kardeşim; bi başıma, bilgisayar mıyım hepsini aklımda tutayım; sözde yardımcım olacaksın! Nasıl yardım bu! Görev paylaşımı *yapmış mıyız? Yapmışız!* Sabah ben dövüyorsam, öğlen de sen döv kardeşim! (<http://www.tiyatrodunyasi.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“Coca Cola mı içiyorsun? Sen katilsin. Parlament içiyorsan katilsin. Neden katilsin? Onlar ABD’ye *gidiyor mu? Gidiyor.* Onlarla ABD silah *yapıyor mu? Yapıyor.* Onlarla sivil öldürüyor mu? Öldürüyor.” (<http://www.zaman.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“Bir harp çıkarsa iş tamamdı. O zaman gösterecekti onu sarakaya alanlara. Kilo başına on kuruş bile çoktu. Sekiz kuruşla iş tamamdı. Milyonerdi. Tito’nun resmine baktı. Ulan *olur mu olurdu.* Doğru ise şu havadis, harp çıkardı.” (SFA-52)

“Veysel Erkayhan adında birisi yanıma geldi, ‘Yaz’ dedi, ben de yazdım: ‘İlısuyun şelalesi boşuna akar – Gülnar’da İnhisar üzüm yüzüne nefretle bakar – Rize’nin çayı kırk lira, Samsun tütününü elli lira –Gülnar’da üzüm bir lira - Sarı üzümün yaşı - Yavrunun başı-’ Üzümlü satmış, satmamış ne gam? Ülkede söz özgürlüğü var, herifcoğlu *söyler mi söyler!..*” (FO-260)

“Onun *gelim mi gelirim!*” (<http://www.sozluk.net>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“sen yakında fındık dalından popping kamışı, kola kutularından da jig yaparsın, yapar mısın, yaparsın valla” (<http://www.balikpesinde.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“Sahi, bundan hiç haberiniz oldu; dünyada örneği var mıdır; 1711 gündür kağıt üzerinde devam eden ve edecek olan grevden? Neyse neyse... Azıcık ‘güzelleme’ yapar geçersiniz, *andık mı andık*, arkasından *yazdık mı yazdık...*” (<http://www.habercek.com>, Erişim Tarihi: 31.01.2011)

“Nisan ayında 185-190tl hareketi olacak diye yazmıştım sonuç olarak dediğim aralığa *gelmiş mi gelmiş* arkasından kar satıları *gelmiş mi gelmiş.* Tekrar bir hareket için sattıkları kadar lotları alttan toplamaları gerekir.” (<http://www.haberborsa.com>, Erişim Tarihi: 31.01.2011)

“Düşündüm taşındım handemden ayrılmak bana hiç bir şey getirmeyecek. yani şimdi ayrıldım diyelim ne yapabilirim ki? handem beni *seviyor mu seviyor* e bende onu seviyorum hem kuzenim diyor. madem öyle bence sorun yok.” (<http://salihande.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“ Tabii ki diğer ülkelerden bu konuda uzmanlar gelecek. Bu uzmanlar asker uzman da olabilir. Yurt dışından asker *gelecek mi gelecek.* Uzman insanlar gelecek ama ‘bunun tetiği kimde olacak’ diye sorarsanız tetiği bizde olacak.”(<http://www.milatgazetesi.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“ ‘lord of the rings’ üçlemesinin en şaşılahtı zamanlarında bu furyadan etkilenip yazdığım bir destan... ‘yapay destan’ örneği, lise edebiyat müfredatına kafadan *girmeli mi girmeli...*” (<http://lgnsetlky.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“Bazıları da kısasın ancak cinayeti itiraf durumunda geçerli olmasını, böylece adaletin yanılmasının önüne geçileceğini söylüyorlar ki, yanlıştır. Adam tutar, gün gibi aşikar delillere rağmen *itiraf etmez mi etmez.* Olmaz böyle şeyler, teklif bile edilemez.” (<http://www.mustafaakyol.org>, Erişim Tarihi: 31.01.2011)

2.3.1.19.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

Bu anlatım kalıbı örneklerinin öbekleşme durumu; kalıp fiillerinin aldığı kip ve kişi ekleri, kalıbın bölümleri arasına konulan noktalama işaretleri gibi nedenlerle farklı söz dizimi özellikleri göstermektedir.

Kalıp fiili *üçüncü* kişi durumunda iken, anlatım kalıbı *öbek* değeri taşımakta, bu yüzden de cümle çözümlemesinde bütün hâlinde değerlendirilmeyi gerektirmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında, kalıp fiili üçüncü kişi durumundayken soru ekinin üzerine kişi eki gelmemesinin de katkısıyla kalıbın, *soru - yanıt* yapısından tamamen uzaklaşmış olması ve yeni bir anlamsal işlevi sağlaması etkili olmaktadır. Aşağıda, kalıp fiili değişik kip eklerinin üçüncü kişileriyle çekimli anlatım kalıbı örneklerinin öbek olma durumu örneklenmiştir:

“Senin güllerin her yerde açar

Dağda, bayırda, kırdan, bozkırdan

Bozkır biraz şüpheli ama

(**gizli ö. O**) Günlerden bir gün (**zt.**) açar mı açar (**y.**)” (BRE-265)

“Güzel clan fakat herkes biliyo ki clanındaki arkların biçoğu illegal yollardan lwl ve item yapmış ama genede lafım yok (**gizli ö. O**) sonuçta (**zt.**) yapmış mı yapmış (**y.**) helal olsun (<http://www.frmtr.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“biraz klişe olacak belki ama hepimiz insanız neden birbirimize destek olacağımıza köstek olalım ki. Adamlar (**ö.**) iyi müzik (**n.**) yapıyorlar mı yapıyorlar (**y.**). burda önde tutulması gereken etmede bu müzik kültürü..” (<http://www.youtube.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Kalıp fiilinin, *gz.* kipinin *birinci* veya *ikinci* kişisiyle çekimlendiği ve normalde soru eki üzerine gelmesi gereken kişi ekinin sadece kalıbın sonundaki çekimli fiile eklendiği, bu yüzden de kalıbın ilk bölümündeki çekimli fiilin *üçüncü* kişi görünümünde olduğu bazı örnekler de cümle çözümlemesinde öbek olarak değerlendirilebilir:

“Ya Allah, ya kısmet... Uzak veya yakın (**gizli ö. Ben**) belki yine (**zt.**) gider mi giderim (**y.**), kısmet olur ise (**zt.**)” (<http://www.izedebiyat.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Yine kalıp fiilinin, *gz.* kipinin *birinci* veya *ikinci* kişisiyle çekimlendiği ve normalde soru eki üzerine gelmesi gereken kişi ekinin, kalıbın başındaki çekimli fiilin de sonuna getirilerek, kalıbın başındaki ve sonundaki çekimli fiilin tüm ekleriyle aynı

olmasının sağlandığı bazı örnekler de cümle çözümlemesinde öbek olarak değerlendirilebilir:

“Allahım (**gizli ö. Biz**) 5 dakika yemesek (**zt.**) atarız mı atarız (**y.**) valla (**zt.**)”
(<http://galatasaray.to>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Yukarıdaki iki durumun ortaya çıkmasında da, soru ekinin üzerine kişi eki gelmemesi, buna bağlı olarak da kalıbın, *soru-yanıt* yapısından tamamen uzaklaşmış olması ve yeni bir anlamsal işlevi sağlaması etkili olmaktadır.

Kalıp fiili *bgz.* kipiyle çekimli olduğunda, hiçbir kişi eki, soru eki üzerine gelmediği için kalıp, cümle çözümlemesinde öbek olarak değerlendirilebilir olmaktadır:

“— allaşkına bir kere de verdiğim işi hakkıyla yap!

— ya bi kere de hakkı yapsın. benim çok uyukum var. he! (**gizli ö. Ben**) verdiği işi (**n.**) hakkıyla (**zt.**) yaptım mı yaptım (**y.**). hem de tam zamanında. havam batsın.”
(<http://hepatitze.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“Geçen teneke bir tüfek aldım. Satamadım ki hiç hayatımda teneke tüfeğim olmamıştı. Nedeni benim zamanıma denk gelmemişti o ayrı ama (**gizli ö. O**) olmadı mı olmadı (**y.**). Şimdi tüfek paslı bir şekilde duruyor ve ben yine oynayamıyorum...” (<http://antikalar.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Kalıp fiili *ikinci ve üçüncü* kişi *emir-istek* kipiyle çekimli olduğunda da soru eki üzerine herhangi bir kişi eki gelmediği ve ortaya çıkan diziliş, *soru-yanıt* yapısından uzaklaşarak yeni bir anlamsal işlevi sağladığı için anlatım kalıbı, cümle çözümlemesinde öbek olarak değerlendirilebilir:

“Kocam Sabri, leyleklerin güzün göçmenleriyle beraber, aldı başını çekip gitti. Uşumnu’ya gitti. Muallim mektebine. Ben el elinde korkak bir geyik yavrusu. *İşle mi işle, dur mu dur, git mi git. Uyu mu uyu.* Ne derlerse kiracı beygir gibi o yolun yolcusu.”
(<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Az karşılaşılan bir durum olmasa da değişken fiili *öğz.*, *şz.*, *glz.* ve *grk.* kiplerinden birinin birinci veya ikinci kişisiyle çekimlenmiş olan ve normalde soru eki üzerine gelmesi gereken kişi ekinin, kalıbın başındaki çekimli fiilin de sonuna getirilerek, kalıbın başındaki ve sonundaki çekimli fiilin tüm ekleriyle aynı olmasının sağlandığı bazı örnekler de cümle çözümlemesinde öbek olarak değerlendirilebilir:

(**gizli ö. Biz**) “Hiç yoktan (zt.) bu dünyaya (dt.) gelmişiz mi gelmişiz (y.). O halde ikinci defa gelmeyeceğimizi nerden garanti edebiliyorsun?” (<http://www.anindatepki.com>, Erişim Tarihi: 26.01.2011)

— Boş şehirleri alarak şov yapıyorsunuz. Trondheim’e saldırsanız.

— olsun şov mov! (**gizli ö. Biz**) Alıyoruz mu alıyoruz (y.)?” (<http://www.totalwarturkiye.com>, Erişim Tarihi: 26.01.2011)

Yukarıda örneklerini verdiğimiz durumlarda öbek olduğunu belirttiğimiz anlatım kalıbı örneklerinin ne öbeği olduğu, ayrıca üzerinde durulması gereken bir konudur. Bu anlatım kalıbı; Ağakay, Hatiboğlu, Koç ve Akyaçın’a göre *ikileme*, Ediskun’a göre “fiil öbeği”dir. Lewis (1967, s. 235) ve Karaağaç (2009, s. 90) için ise bir *yinelemedir*. Ayrıca Korkmaz, kalıbın sabit ekini *bağlaç* kabul ederek, kalıp örneklerini *bağlama öbeği* saymış olmaktadır.

Bize göre ne *ikileme* ne *fiil öbeği* ne de *bağlama öbeği* terimleri bu anlatım kalıbını adlandırmak için uygundur. İncelediğimiz kalıp, sabit ve değişken öğelerinin olması, yinelenen öğelerin art arda gelmemesi ve yinelenenlerin çekimli fiil olması gibi özellikleriyle farklı bir öbek görüntüsü sergilemektedir. Bu öbeği adlandırmak için, tartışmaya açık olmak üzere, *yineleme öbeği* terimi tercih edilebilir. Ayrıca kalıbın yinelenmiş olan çekimli fiilinin, iki ayrı yüklem olarak alınmasının söz dizimi çözümlemesi açısından bir faydası yoktur. Sonuçta öğeleriyle birlikte aynı iki yüklem, bir soru ekiyle ilişkilendirilmekte ve bu ilişkilendirmede de amaç, yüklemeleri arasında sıradan bir soru-cevap ilişkisi kurmaktan çok yeni anlamsal işlevlerin çıkmasını sağlamaktır. Bu yüzden kalıbın üstte örneklerini verdiğimiz dizilişi, söz dizimi çözümlemelerinde öbek olarak değerlendirilmelidir.

Kalıp fiili; *gz.*, *öğz.*, *şz.*, *glz.* ve *grk.* kipinin *birinci* ve *ikinci* kişisiyle çekimli anlatım kalıbı örnekleri, kişi ekleri soru eki üzerine geldiği ve buna bağlı olarak da ortaya çıkan diziliş, soru -yanıt yapısından bütünüyle kopmadığı için öbek sayılamamakta, cümle çözümlemesinde de biri veya ikisi eksiltili iki cümleden ibaret olarak çözümlenebilmektedir:

“ya hala neyin hesabını yapıyorsunuz siz . kenan abi de aynı emir de . passları birbirinde olan adamlar . sonuca bakın (**gizli ö. Siz**) paranızı (n.) almış mısınız (y.) (**gizli ö. Siz**) almışsınız (y.). daha neyin muhabbeti bu . . .” (<http://www.frmttr.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“kim ne zannederse zannetsin Sen (ö.) işini (n.) iyi (zt.) yapıyor musun (y.) (gizli ö. Sen) yapıyorsun (y.) beni tek üzen belki de daha fazla çalıştığım halde herkes tayin isteyip giderken benim isteyememem” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Taranan kitaplarda belirlenen 22 örneğin 8'i *olur mu olur* biçimindedir. İncelenen deyim sözlüklerinin hiçbirinde yer almayan (Aksoy, 1988; Çotuksöken, 1988; Hengirmen, 2007; Püsküllüoğlu, 1998; Sözer, 2001, <http://tdkterim.gov.tr>) bu yapı, bize göre belli bir durumda söylenen bir *kalıp söz* özelliği kazanmıştır:

“Kanların kendisini bir dolaba düşürmeleri ihtimali aklına geldi. ‘*Olur mu olur*, kılığına kıyafetine aldanırlar... Para umarlar’.” (KT-185)

2.3.1.19.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

Deny'nin (1941, s. 973) *Türk Dili Grameri* adlı eserini çeviren ve kitaba eklemeler yapan Elöve, “*olur mu olur* (= muhakkak olur), *satar mıyım satarım* (=muhakkak satarım), *gider miyiz gideriz* (= muhakkak gideriz) gibi yapıların, sorulu fiilin *kesinlikle* ve *şüphesiz* olarak gerçekleştiğini anlattığını belirtir.

Ağakay'a (1953a, s. 191; 1953b, 269) göre “Gelir mi gelir!”, “Yapar mı yapar!”, “Gitti mi gitti”, “gelecek mi gelecek!” yapıları, “ihtimali pekiştirme, ihtimali kesinlik derecesinde pekiştirme, şartlı cümleye giriş” gibi anlamları anlatmayı sağlar.

Gencan (1971, s. 304), “yapar mı yapar” vb. yapıların, fiillerinin anlamlarına *kesinlik* ayırtıları kattıklarını belirtir.

m^o ekinin türlü kullanışları araştıran Acarlar'a (1970, s. 360-361) göre “onun şakası yoktur, vurur mu vurur (herhalde)” örneğinde olduğu gibi, *m*^o eki, tekrarlanan geniş zamanlı fiillerin arasında, yerine göre bu kelimelerdeki olumluluk anlamını pekiştirir, yerine göre sözü belki'li bir anlama kaydırır. Birinci teklik kişiyle tekrarlanan geniş zamanlı fiiller arasında *m*^o eki söze yalnızca *kesinlik* kavramı katar: “Gider miyim giderim”. *m*^o eki, tekrarlanan olumsuz geniş zamanlı fiiller arasında çok az kullanılır: “Yapmaz mı yapmaz”. Bu tür kullanışta, “İster yapar ister yapmaz” örneğinde olduğu gibi, anlamda kesinlikten çok, işi yapacak kişinin isteği, ereği bulunur.

Dilâçar (1971, s. 107) ve Korkmaz (2003, s. 1117), kalıbın varlık nedenini *pekiştirme* olarak açıklar.

Dizdaroğlu'ya (1976, s. 17-18) göre, bu anlatım kalıbının “Akbaba zararsız yaşar mı yaşar / Paraları dağıttı mı dağıttı.” gibi örnekleri, pekiştirilmiş yüklem”dir ve bu pekiştirmede *sürerlik* anlamı da saklıdır.

Ediskun'a (1999, s. 273, 297, 375) göre bu anlatım kalıbı, "Rüzgâr eser mi eser" ve "Hasan Onbaşı, bu işi yapar mı yapar" örneklerinde olduğu gibi "sürerlik, kesinlik" anlamı verir. Hatta araştırmacıya göre bu kalıp, fiilin anlamını güçlendiren bir sözde soru cümlesi örneğidir.

D. Aksan'a (2005, s. 204; 2008, 39) göre soru eki, genellikle *gz.* kipiyle çekimli fiil yinelemesi arasında oldukça "güçlü bir olasılık" ve "kişisel yorum" belirtebilmektedir: "Ona vekâletname veremezsiniz, evi satar mı satar.", Parayı yer mi yer; sonra bir şey yapamazsınız."

Demircan (1990, s. 72), "(Sana sorarlarsa) geldi mi geldi, yapar mı yapar" örneklerinin "kusursuzluk" temelli "görüş" bildirdiğini ifade eder.

Yaman'a (1995, s. 1118) göre "Kar yağar mı yağar" örneğinde olduğu gibi Türkiye Türkçesinde, "Kar yağadımı yağadı" örneğinde olduğu gibi de Özbek Türkçesinde soru eki "şüphe, ihtimal veya kesinlik" ifade edebilir.

Güler'e (2003, s. 93) göre incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevi "güçlü olasılık"tır.

Karaağaç (2009, s. 90), söz dizimi kitabında geniş zamanı anlatırken, bu zamanın olumlu, olumsuz ve soru biçimi yinelenerek olursa süreklilik, karşı koyma, kırgınlık, korku vb. anlamları verebildiğini belirtir ve şu örnekleri sıralar: "Buraya gelir gelir, yoksa gerisini o düşünsün.; Bu işi yapar mı yapar.; Ahmet bu, yapmaz yapmaz."

Bilgin (2006, s. 522), "Ya paraları alınca beş bin lirası eksik bunun derse? *Der mi der.*" metnindeki eğik yazılı örneğin "olasılık" anlamı verdiğini ifade eder.

Benzer (2010a, s. 149), incelediğimiz kalıbın, Türkçede "tahmin" anlamı sağlayan bir anlatım olduğu görüşündedir: "Arabayı *sürer mi sürer.*" / "Hasan Onbaşı bu işi *yapar mı yapar.*". Araştırmacıya göre "tahmin" anlamının ortaya çıkmasını sağlayan asıl biçim öğeleri "-Ar/-Ir...mI... -Ar/-Ir" ekleridir.

Belirlenen örneklere göre incelediğimiz kalıp, fiilin çekimlendiği kip ekine göre değişik anlamsal işlevleri ifade edebilmekle birlikte en çok, fiilin gerçekleşmesine dönük *çok güçlü olasılık* veya *kesinlik* işlevlerini yerine getirmektedir. Olumlu kalıp fiili, çoğunlukla *üçüncü teklik* olmak üzere *gz.* kipiyle çekimli olduğunda, kalıp, fiilin öznesinin fiili gerçekleştirme yönündeki güçlü iradesine bağlı olarak fiilin gerçekleşmesinin kesinlik derecesinde *çok güçlü bir olasılık* olduğunu belirtir:

"Elci — Diyelim ki buldum. Benimle konuşur mu?"

S. Naciye — Konuşmaz.

Elci — Sonra görür görmez de ateş ederse?"

S. Naciye — Eder. *Eder mi eder.*

Elci — Attığımı da vurur.” (RB-70)

“Dürü’yü alıp gittiğini gördü. ‘Alıp gitti, ne yaptı acap?’ Ağzının içi de bir acı ki! Kinin yutmuş gibi. Götürüp kesti belki! Deli değil mi bu? *Keser mi keser!*... ‘Allah’ım sen koru yavrumu!’” (FB-195)

“bilmem mi sen musticiksin valla *yapar mı yaparsın* dört gözle bekliyorum yolunu...”
(<http://www.imirler.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

“İyi öyle olsun bakalım ama alperden korkun Eğer ben bu ablayı istiyorum derse *Alırız mı alırız* kız tarafının eli kolu bağlı kalır” (<http://www.mecazen.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

Bir örnekte, olumlu kalıp fiili, *gz.* kipiyle çekimli iken *tam olasılık* yani kalıp fiilinin gerçekleşip gerçekleşmeme durumunun eşitliğini, bilinmezliğini ifade etmiştir:

“Evet elenirsin.. Açık ve net benimkiler 1 derece bile değildi ben de elendim. Ama git şansını *geçer mi geçersin* .. Adamların keyfine kalmış durumun” (<http://www.frmtr.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

Olumlu kalıp fiili *bgz.*, *öğz.*, *şz.*, *glz.*, *grk.* ve *emir-istek* kiplerinden birisiyle çekimli olduğunda, kalıp, fiilinin gerçekleşme durumuyla ilgili olarak *kesinlik* bildirir. Gerçekleşmiş, gerçekleşecek ya da gerçekleşmesi tasarlanan fiilin gerçekleşme durumu tartışılmaz derecesinde kesindir:

“şöyle ki, dün galatasaraylı doğmak başlığında seri halde saçmalayan bir arkadaşımıza ayar üstüne ayar vermiş bulunmaktayım. bununla övündüğümü filan sanmayın, bu tip polemiklere girme sevdası olan biri değilim. ama ayarı *verdim mi, verdim.* orası ayrı konu...”
(<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

“yaa sonuçta bunlar bu salaklığı *yapmışlar mı yapmışlar* eeee o zaman bize Allah ikisini de ıslah etsin yada ikisine de akıl versin demek düşüyor” (<http://www.polisler.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

“bizim bildiğimiz murat 124 tipindeki ladalar hala üretiliyor ve en çok satılan arabalardan. orası başka bir dünya. batı avrupa gibi düşünmemek lazım. farklı bir anlayış ve yaşam biçimi var. o eski teknolojiyi *satıyor mu satıyor*, bu teknolojiyle para *kazanıyor mu kazanıyor.*” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

“Bu çocuk *yakalandı mı yakalandı*, cezasını *çekecek mi çekecek*... Düşün artık yakasından,” (<http://www.sabah.com.tr>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

“Gördüğümüz üzere bu başarısını Fenerbahçe de sürdürmedi, şuan *gitmeli mi gitmeli* ama Fenerbahçe yönetiminin sene sonundan önce kovacağını sanmıyorum...”
(<http://www.sanalvadi.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

“türkçe rock bir şarkı. yeni çıktı yani çok eski diil.. içinde boğulmak ve fırtına var. erkek vokal. allah belamı *versin mi versin..* bulursam 3 gün repeat te dinlicem.” (<http://www.eksiduyuru.com>, Erişim Tarihi: 30.01.2011)

Aşağıdaki örnekte olduğu gibi, *gz.* kipiyle çekimli kalıp fiilinin, daha önceden de gerçekleşmiş olduğu bilinmekteyse kalıp, *kesinlik* bildirebilmektedir:

— Sen iş peşinde koştuğunu söylemesen, beh seni şu sinemaya gitmiş sanacaktım.

— Kapıda mı gördün? Resimlere bakıyordum, içeri girmedim.

Haşmet gözlerini tavana kaldırdı: — Ey, Ulu Tanrım, dedi, şu Haşmet’i ne akıllı yaratmışın! Şu bendeki atışa bak, sonra da tuttuşa bak! Bu hergeleleri nasıl da tanırım. Dükkânı çırağa bırakıp akşama kadar, Kayserilinin kahvesinde tavla *oynar mı, oynar!* Sinemalarda *dolaşır mı, dolaşır!* Kursağında da ekmek ufağı yok mudur, yoktur! Ne diyeceksin, hiç...” (MŞE-79)

Bazı örneklerinde kalıp, sağladığı temel anlamsal işlev olan *kesinlikle* birlikte, örneğin bağlamının ve kalıp fiilinin çekimlendiği kipin de etkisiyle başka işlevler de yerine getirebilmektedir. Kalıp, aşağıdaki örneklerin ilk ikisinde, kalıp fiilinin gerçekleşmesiyle ilgili olarak *yasak savma*, üçüncüsünde *iş işten geçme*, sonuncusunda *koşulsuz itaat etme* anlamı vermektedir:

“net olarak bilmemekle birlikte ödevleri tek tek okuduklarını, kontrol ettiklerini ben de zannetmiyorum. *yapmış mı yapmış*, buna bakıyorlardır bence.” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 31.01.2011)

“Ancak konser iyi değildi. Daha doğrusu artık ben yeni şarkıları bilmediğimden benim açımdan pek güzel değildi. Zaten grup ta o konseri kısa tuttu. Açıkçası *yaptık mı yaptık* tadında bir konser olmuştu.” (<http://www.ekonomist.gen.tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

“Resmen kötü kokan bir hava veriyor bu klima. Ama *aldınız mı aldınız*, gerisi bizi ilgilendirmiyor, almasaydınız yaklaşımında Vestel.” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

“Kocam Sabri, leyleklerin güzün göçmenleriyle beraber, aldı başını çekip gitti. Uşumnu’ya gitti. Muallim mektebine. Ben el elinde korkak bir geyik yavrusu. *İşle mi işle, dur mu dur, git mi git. Uyu mu uyu.* Ne derlerse kiracı beygir gibi o yolun yolcusu.” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Fiili olumlu kalıp, bazen aşırılıkla karışık bir *süreklilik* de ifade edebilir:

“Konuşmada hikâye iyi gider. Anlatmasını da severim, dinlemesini de. Ama anlatmasını bilmek lâzımdır. Bazı kimseler vardır, *uzatır mı uzatır*; hem sizin de bildiğiniz bir hikâye ise, içinize kasvet basar.” (NA-19)

“Rüyasında korktuğu, titrediği, uyandığı, sonra bir türlü uyuyamadığı, başını yorganının altına soktuğu, soluğunun kesildiği olmuştur. Böyle gecelerde bir türlü gün ağarmasını bilmemiş, gece *uzamış mı uzamıştır*.” (SKA-50)

Kalıp fiilinin istek bildiren *şart* kipiyle çekimli olduğu bir örnekte, fiilin gerçekleşmesine dair *üsteleme* anlamı vardır:

“Nuri hava durumlarını da her gün yaptığın eklemelerle beraber buradan *yapsan mı yapsan* Bir süredir vazgeçtin bizi bu konuda bilgilendirmekten, fark etmiyorum sanma” (<http://www.uyurgezer.net>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Belirlenebilen örneklerle sınırlı olmak üzere, kalıp fiilinin *olumsuz* olduğu örneklerde, kalıp çoğunlukla *kesinlik* bildirmektedir:

“Jandarma karakol komutanı, sevinerek ‘Vukuat mukuat yok çok şükür bir yıldan beri’ diyor, tasdik ediyor köylüler başlarıyla... Kuş uçmaaz, kervan *geçmez mi geçmez!*. Dağların, dağların başında; evi, yolu, çeşmesi, tarlası, her yanı her yanı taş içinde, kartal yuvası bir köy...” (FO-207)

“Geçen teneke bir tüfek aldım. Satamadım ki hiç hayatımda teneke tüfeğim olmamıştı. Nedeni benim zamanıma denk gelmemişti o ayrı ama *olmadı mı olmadı*. Şimdi tüfek paslı bir şekilde duruyor ve ben yine oynayamıyorum...” (<http://antikalar.blogcu.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Bazen *kesinlik* işlevine, ikincil anlam olarak *diretme* ve *koşullama* işlevleri de katılır:

“Stajyer dediğimiz şöyle bir şeydir; savcısından tutun mübaşirine kadar, adliyede kim var kim yoksa bu arkadaşlara bağırır. Patron olmayacak iş ister, kalemdeki memur da -isterse bal gibi yapacaktır o ayrı- *yapmaz mı yapmaz*, arada kalan yine bu arkadaşır.” (**diretme** / <http://www.katilimciavukatlar.org>, Erişim Tarihi: 31.01.2011)

“Kendi yapamadıklarımızı yapamayanları eleştirdik, ruhsuzlaştık, saldırganlaştık zamanın ayrıntılarında Birini *sevmedik mi sevmedik* ama birini sevdi mi de çok sevdi, daha bir sokak önce; sonra hiç bilmediğimiz bir yerden girdik, aynı bizim kafamızdan biri de bizi ‘sevmedi mi sevmedi’... ama biz ona kendimize tanıdığımız müdafa hakkını esgeçerek, ‘önyargılı’ dedik.” (**diretme** / <http://blog.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 31.01.2011)

“aman atmasınlar yok havuzdasınız zart zurt derler birde 6 ay onu bekle kalsın bizde yok öle bişey aldılar mı almadılar havuza mı atıyolar reddediyorum alsınlar başlarına çalsınlar havuzlarını istemiyorum havuz falan bugün *almadılar mı almadılar* o zaman neymiş yar saçların lüle lüle finansbank sana güle güle” (**koşullama** / <http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 05.08.2013)

Kalıp fiilinin, *olumsuz* ve *gz.* kipinin *üçüncü teklik* kişisiyle çekimli olduğu örneklerde, kalıp bazen *çok güçlü olasılık* bildirmektedir:

“herkes bir şey konuşuyor bence il dışı ile özür ne alaka zaten muhtemelen boşalacaklar var bir de her yıl her ilin en az bir iki özür kontenjan açan okulları var haa ankara mersin falan *açmaz mı açmaz* ama lütfen bilip bilmeden yorumlar fazlasıyla yıpratıyor herkese allah yardım etsin” (<http://forum.memurlar.net>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

2.3.1.19.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “İki yakanızın en üst düğmesini bir ilikleyeceğim, içtiğiniz lüks sigaranızın dumanlarını ancak kulaklarınızdan çıkarabileceksiniz... *Yapar mıyım??? Yaparım, yaparım....* Hele sizler oyunuzu bana bir verin...” (<http://www.turkish-media.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

2. “Düştük kalktık, yedik içtik... ama illaki bu dünyada insanoğlunun kendi icadı ile tadabileceği en büyük hazlardan biri olan motosiklet hazzını sonuna kadar yaşadık... Yine *yapar mıyız ? Yaparız* zaten hep yapıyoruz.” (<http://kalkgidelimhocam.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

3. “Dua etmeye başlamıştım ne olur anı durdursak ve ben buhar olsam ancak olmadı. Çay *içeriz mi?İçeriz* de ben şu Metin Yazarlığı meselesine dönmek isterim” (<http://duyguluk.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

4. “Bunun adı, hile-i şer’iye. Hile-i şer’iye... Hile-i şer’iye... Bununla bir şey *yapar mısınız? Yaparsınız;* ama, hile-i şer’iye... Yakışmaz...” (<http://www.tbmm.gov.tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

5. “ ‘Garnından gonaşanlar’ yaptıklarını herkesi âlet ederek kendiliklerinden *yaparlar mı? Yaparlar, yaparlar...*” (<http://yenisafak.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

6. “hayır bir iki tanede akıllı adam çıkıp ‘arkadaşım bu böyle olmaz, ne yapıyorsunuz öldürmeyin’ *demez mi. demez, demez.*” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

7. “Kimse ‘Artvin’e üniversite gelir’ diye düşünmezdi ama biz söz verdik ve *yaptık mı? Yaptık.*” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

8. “sende yap sanada reklam desinler. yeterki yapılsın.önce açılmış sonra açılmış reklam yapılmış. türkiye bu zihniyetle hep geri kaldı. yaptın mı reklam olur. *yapmadın mı yapmadın* olur. sonuç olarak yapılsın.bence emeği geçenlerden Allah razı olsun” (<http://www.konhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

9. “Cemil Bey ‘DTP Ermenistan sınırına dayandı’ *demiş mi? Demiş. Ayıp etmiş mi? Etmış.* CHP ve MHP gibi korku siyaseti *yapmış mı ? Yapmış.* Ermenileri ve Kürtleri konu ederek etnik siyaset *yapmış mı ? Yapmış.*” (<http://www.derindusunce.org>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

10. “Ben TTNNet ile 2 senelik sözleşme *yapmış mıyım? Yapmışım.* ‘sınırsız’ internet olarak *almış mıyım? Almışım.* E, o zaman sınırsız indirme hakkım da vardır.” (<http://forum.divxplanet.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

11. “İşte o zaman kurtuluş savaşı başlamış. Buyursunlar gelsinler mi? Bizi kesip, çiğ çiğ yisinler mi? Ya ölüm ya kalım *demiş miyiz, dememiş miyiz? Demişiz.* Hadi, yalan deyin bakalım...” (<http://edebiyatdefteri.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

12. “Dsmart ilk günden beri biz parasız platformuz diye reklam *yapıyor mu? yapıyor.* Eurosport için yıllık 10 kontür *istiyormu? istiyor.* Başka sorum yok. Aydın Doğan’a güvenmeye devam edin.....” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

13. “sen benle basta bir sözleşme *yapıyor musun ? yapıyorsun* sana şu hizmeti, şu hızda, şu fiyata sağlarım *diyor musun ? diyorsun* ben de bedeli ödüyör müyum ? evet.” (<http://www.uludagsozluk.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

14. “Peki kazandığı üniversite burs *vermiyor mu? Vermiyor!* Çünkü, küresel ekonomik kriz, başta Harvard olmak üzere tüm ABD üniversitelerini derinden etkiledi.” (<http://www.milliyet.com.tr>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

15. “AKP hükümeti, gönülsüz ama kamuoyundan gelen baskılar sonucu TBMM’den 17 Ekim’de çıkardığı tezkerenin gereği yapılması için yetkiyi, 28 Kasım itibarı ile askere verdi. Yani asker kuzey Irak’a *girecek mi? Girecek!* Operasyon *yapacak mı? Yapacak!* Ee, *geldik mi* Genelkurmay Başkanı Büyükanıt’ın dediği noktaya? *Geldik!*” (<http://www.medyafaresi.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

16. “insanlığın sorumluluğunu *almayacak mısın? almayacaksın* öyle mi? insanlığın üzerine kusarken kendi üzerine bulaştırmıyorsan, o kadar da havalı değil bence” (<http://herbokamaydanos.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

17. “Türkiye Nüklüer Silah *Yapmalı mı? Yapmalı* diyorsanız neden yapmalı Yapmamalı diyorsanız neden yapılmaması gerektiğini açıklayınız.” (<http://www.zekirdek.com>, Erişim Tarihi: 06.08.2013)

Yukarıdaki metinlerdeki eğik yazılı sözler, bir yapının anlatım kalıbı olabilmesi için temel şartlardan birisi olan yeni bir anlamsal işlevi açığa çıkarma özelliğini taşımadıkları ya da soru anlamı sağlama işlevleri daha baskın olduğu veya sekizinci metinde olduğu gibi *bgz.* kipiyle birleşen soru ekli kısmı *-IncA* gibi bir tür *zarf-fiil* işlevi gördüğü için, ele aldığımız anlatım kalıbının örnekleri sayılmamışlardır.

2.3.2. Sözcük Tekrarı İçermeyen Anlatım Kalıpları

2.3.2.1. *ev mi almadı araba mı vermedi vb.*

[(is./e. soylu öge) + (m°) + (bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ şz. ~ glz. kipiyle ç. olumsuz f.)]
+ [(is./e. soylu öge) + (m°) + (ilk bölümdeki fiilin kipiyle ç. olumsuz f.)]

Formüldeki gibi en az iki bölümden oluşan anlatım kalıbının ilk bölümü; bir isim/edat soylu öge, soru eki ve *bgz.* ~ *öğz.* ~ *gz.* ~ *şz.* ~ *glz.* kiplerinin biriyle çekimli olumsuz fiilden oluşan bir cümledir. Kalıbın ikinci bölümü ise, farklı isim/edat soylu öge ve olumsuz fiil içeren ama ilk bölümdeki gibi dizilmiş ve olumsuz fiilin, ilk bölümdeki olumsuz fiilinkiyle aynı kip ekiyle çekimlendiği bir cümledir:

“Bir ara sevgilim, kahve getirmişti. *Şaşkınlıktan ayağı takılıp kahveleri mi dökmeydi? Utanıp odadan mı kaçmadı?* Bütün bunlar olup kahveler, sigaralar üstüste içilip, oda sigara dumanı içinde kalınca, bizim meseleye sıra geldi.” (OK-128)

“*Emzikli iken korkup sütü mü kaçmamış, üstelik bir de boğazı yara mı olmamış; kız bir yandan durmaz ağlar, kocası yatağı kapıp başka odaya kaçır... Uzun hikâyeler...*” (MŞE-41)

İncelediğimiz yapı; sabit ve değişken ögeleri olması, belli bir diziliş içerisinde yeni bir anlamsal işlevin açığa sağlaması gibi nedenlerle bir anlatım kalıbıdır.

Kalıbın sabit ögeleri, soru eki ve kalıp fiillerinin aldığı haber kipleridir. Bunlara, mutlaka olumsuz olması gereken kalıp fiilinin aldığı *-mA-* olumsuzluk ekini de eklemek mümkündür. Kalıbın isim/edat soylu ögeleri ve olumsuz olması gereken fiil ögeleri ise, hem her kalıp örneğinde hem de kalıbın iki bölümünde değişkendir. Yapı, ancak formüldeki gibi bir dizilişe sahip olduğunda kalıp oluşmaktadır. Kalıbın bölüm sayısı en az iki olup kullanıcının tercihine göre, mevcut dizilişle uyumlu olarak artabilmektedir.

Hatiboğlu (1972, s. 170), *Türkçenin Sözdizimi* adlı kitabında sıralı cümleleri anlatırken, *m°* soru ekinin, isim soylu sözcüklerden sonra getirilip olumsuz fiille birlikte kullanılması durumunda, bu cümlelere “şiddet” kavramı kattığını ve söz konusu cümlelerin anlamlarının da olumluya döndüğünü belirtir. Hatiboğlu’nun verdiği örnek şu şekildedir: “Şangır şungur camlar mı kırılmıyor, tangır tungur eşyalar mı atılmıyor,

paldır küldür insanlar mı birbirine girmiyor? (camlar kırılıyor, eşyalar atılıyor, insanlar birbirine giriyor)”

Koç (1996, s. 93, 104) da soru ekinin etkisinden hareketle incelediğimiz kalıba değinir. Ona göre soru eki, bazen olumsuz tümceye olumlu tümce anlamı verir. Koç’un verdiği örnek şu şekildedir: “bir daha geç kalmayacağına sözler mi vermiyor, yeminler mi etmiyordu? (bir daha geç kalmayacağına sözler veriyor, yeminler ediyordu.)” Her iki araştırmacının da verdiği örneklere baktığımızda kalıp, formülde gösterdiğimiz gibi en az iki bölümlüdür. Ayrıca verilen örneklerdeki isim/edat soylu ögelerin çoğul olması da dikkat çekici bir başka benzerliktir.

Ediskun (1999, s. 375), sözde soru cümlelerinin bir işlevinin de abartma olduğunu söyler. Araştırmacının bu tespiti için kullandığı örnek, incelediğimiz anlatım kalıbıyla benzer özelliklere sahip bir yapıdır: “Bize, bugün kimler gelmedi, kimler?”

Emre’nin (1988a, s. 121), Türkçede fiilin gerçek yüklem olmayabilme durumları içerisinde sayıp “formül” diye adlandırdığı ve aşağıdaki gibi örneklendirdiği “mi istersin” yapısı da, incelediğimiz anlatım kalıbına benzemektedir: “Cambazlar mı istersin, hokkabazlar mı istersin, orada neler seyrettik (ya neler seyretmedik).” Bu durum, Emre’nin de bir kalıplaşmanın farkında olduğunu göstermektedir.

2.3.2.1.1. Kuruluşu ve Ögeleriyle İlgili Belirlemeler

Türkçenin vurgusuz eklerinden birisi olan m° (Ergin, 1993, s. 314), bu anlatım kalıbının sabit eklerinden birisidir. Ek, kalıp içerisinde, soru yapma işlevinin dışında, *da ... da*, *hem .. hem* gibi bir tür *bağlaç* işlevi görmektedir. Örneğin “çok yere göster, inanma. adamlar aracımı kaldırıp kompresöre *elektrik mi vermedi*, 2 saat mı uğraşmadı ama anlamadılar.” (<http://www.skodam.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010) metnindeki eğik yazılı kısmı *elektrik de verdi*, 2 saat da uğraştı biçiminde de söylemek mümkündür ancak kalıpla anlamsal işlevinin, *da ... da*, veya *hem .. hem* ile sağlanamadığı da açıktır. Kullanıcı bilinçli bir biçimde incelediğimiz kalıbı kullanarak farklı bir anlamın ifadesini amaçlamıştır.

Kalıbın olumsuz değişken fiili, tüm haber kipleriyle çekimlenebilmektedir ancak bu kipler içerisinde özellikle *bgz.* kipi çok daha fazla tercih edilmektedir. Taranan kitaplarda belirlenen kalıp örneklerinin dördü *bgz.*, biri ise *öğz.* kipiyle çekimlidir. Ayrıca İnternet’te yapılan taramalarda da fiili *bgz.* kipiyle çekimli örnekler rahatça belirlenebilirken diğer haber kipleriyle çekimli olanlara nadiren rastlanabilmektedir. Kalıp fiilinin mutlaka haber kipiyle çekimli olması, kalıbın anlamsal işlevinin bir süreci

gerektirmesi nedeniyledir. Kalıp fiilinin dilek-tasarlama kiplerinden biriyle çekimlemeye kalktıgımızda da yapı, gerçek bir soru cümlesine dönüşmektedir.

Tüm haber kipleriyle çekimlenebilen kalıp fiili, değişik kişi eklerini de alabilmektedir. Bununla birlikte taranan kitaplarda belirlenen beş örneğin fiillerinin dördü üçüncü teklik, biri ise birinci teklik kişi durumundadır. Aşağıda değişik kip ve kişilerle çekimli kalıp örnekleri bulunmaktadır:

“*Âşık mı olmadım* tapınırcasına

Bir Mecnun geçti o çöllerden bir de ben

Diş mi çektirmedim âlemde Kerem gibi

Ferhat gibi *gürz mü sallamadım* dağlara

Ne Leylâ yâr oldu bana ne Aslı ne Şirin” (CST-197)

“Valla senin hakkındaki en baskın düşüncem, tam bir ‘Vedat Baba’ oluşun Bu sadece bi seslenişten öte bişey, bildiğin babaydın, şöyle açıklayayım: rahat rahat zap yapalım diye televizyonumuza *kumanda mı almadın*, konuşayım diye *cep telefonu mu almadın*, görebileyim diye *lens mi almadın*, kaslanalım diye *dumble mi almadın*... Gerçi paralarını paso bana ödettin ama neyse artık, geçmişte kaldı bunlar!” (<http://yillik.ceng.metu.edu.tr>, Erişim Tarihi: 21.08.2010)

“Ruhat Mengi sonunda dayanamamış patlamış... Ama ne patlama... Emin Çölaşan’a ‘insanlık’ dersi mi vermemiş, ‘gazetecilik’ dersi mi anlatmamış... Neler neler... Bakın nasıl giriyor konuya.” (<http://www.gazeteciler.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

“Camia olarak koştuk. Bunu toparlayacak adam da ne yazık ki Aziz Yıldırım olmalıdır. Federasyon yöneticiliğinden çıkar da camiasına bakarsa yapar tabii. Yoksa en *iyisini mi almayız*, Carlos’tan daha *kariyerlisini mi almayız*, daha neler neler de, önce başkan toparlanırsa camiayı toparlar.” (<http://forum2007.antu.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

“Paramız, zamanımız, hatta canımız bu uğurda heba olup gidiyor. Ekmeğe ayırmadığımız parayı futbola hiç mi hiç acımadan harcıyoruz. *Televizyon mu almıyoruz* sırf futbol için, *statlara mı gitmiyoruz*? Çocuklarımızı eskimiş ayakkabılarla gönderiyoruz okuluna ama kendimize gözümüzü kırpmadan çeşit çeşit formalar alıyoruz.” (<http://www.herkonudan.com>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

“Delikanlı adam sözünün eridir söylediklerinin altında kalmaz yapar aylardır *sistemlere mi gelmediniz* yakın civarlarıma *riplerinizi mi getirmediniz* 4k kusurluk aya bir rıp çıkarabildiniz mi hele bir deyin vurucam edicem kesicem dediniz filom hala olduğu gibi durmakta” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 22.08.2010)

“Otobüsten yediğimiz kazığı asla unutamam. Aynı bileti *iki kişiye mi satmadılar*, koridora *adam mı yatırmadılar*... Muavin koltuğu ve şoför yatağının yolcu ile dolu olduğunu da söylesem fena olmayacak.” (<http://emrahmet.spaces.live.com>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

Fiili *glz.* kipiyle çekimli bir kalıp örneği, İnternet’te bile bulunamamıştır ancak aşağıdaki gibi *kurmaca* örnekler, kalıp fiilinin *glz.* kipiyle de çekimlenebildiğini göstermektedir:

Bu yarışmayı kazanmak için *spor mu yapmayacağız, kitap mı ezberlemeyeceğiz, kursa mı gitmeyeceğiz*, her şeyi yapacağız.

Hele bir gel, seninle *oyunlar mı oynamayacağım, yemekler mi yemeyeceğim*, çok mutlu olacaksın.

Belirlenen bir örnekte, kalıbın değişken olumsuz fiilleri, değişik kişilerle çekimlenmiştir ve bu durum kalıba bir zarar vermemiştir:

“çünkü iü-fen edebiyat fakültesi istanbul’un en fazla sol görüşlü öğrenci barındıran ve bu tür etkinliklere ev sahipliği yapan okuludur. olayı eksik olmaz desem yeridir. 5 sene boyunca *sınavımız mı basılmadı, gaz bombası mı yemedik, yangın mı çıkmadı, polislerin arasında mı kalmadık..* hiç bir örgüte, gruba vs.. mensup olmadığım halde türlü türlü şey yaşadım.” (<http://www.eksiduyuru.com>, Erişim Tarihi: 22.08.2010)

Kalıbın isim/edat soylu ögesi değişik sözcük türlerinden olabildiği gibi, sözcük öbeği olarak da karşımıza çıkabilmektedir ancak ağırlıklı olarak isim/edat soylu ögeler, kalıbın çekimli fiilinin öznesi, nesnesi veya dolaylı tümleci olabilecek sözcükler veya sözcük öbekleri olmaktadır. Taranan kitaplarda belirlenen örneklerin hepsinde de böyle bir durum söz konusudur. Ayrıca kalıbın isim/edat soylu ögeleri, isim çekim eklerini de alabilmektedir:

“Tenkitçinin her dediği doğru mu bakalım? Jules Lemaître Georges Ohnet’yi, Alfred Kerr de Hermann Sudermann’ı kötülemekte diyelim ki haklıydılar. Fransa’nın bir de Emile Faguet derler bir tenkitçisi vardı, ne potlar kırmadı!.. Baudelaire’i *şairlerin on beşinci derecesine mi indirmede*, Mallarme için *alık mı demedi*, coşup coşup Rostand’ı *göklere mi çıkarmadı*, neler, neler yapmadı!..” (NA-94)

“ömrümü yedi be kaç senedir, *sevgiliden mi ayrılmadım, derse mi gitmedim, işe mi geç kalmadım.* icefrog denen adamı bulduğum yerde öldürmek istiyorum.” (<http://www.sosyomat.com>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

Kalıbın oluşması için soru ekinin, isim/edat soylu öge ile çekimli fiil arasında olması şarttır. Aksi takdirde, yapı, bir soru cümlesine dönüşmektedir. Aşağıdaki

metinde eğik yazılı kalıp örneğini takip eden koyu yazılı cümle, soru eki çekimli fiilin ardına atılmış olduğu için gerçek bir soru cümlesi durumundadır:

“Dolayısıyla burada hikayeleşirmeye kalksam Bundesliganın en başarılı takımı olan Bayern Münih’in Hoeness’inin yaptıklarını yaz yaz anlatamam.. *Hastanelerde mi koşmadı, Robben’leri mi ikna etmedi basına karşı teknik adamını deli gibi savunmadı mı?* Sadece basit bir futbolcu yönetimi, pedagojiden filan bahsetmiyorum.. Hoeness’in teknik adamın rahat bir şekilde işine konsantre olabilmesi için neler neler yapıyor, bir fikriniz var mıdır?” (<http://devrimderki.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 22.08.2010)

Kullanıcılar, bazen gerçekten çokluk bildirmesi bazen de kalıbın anlamsal işlevini pekiştirmesi amacıyla çokluk ekini sıkça isim/edat soylu ögeye getirebilmektedir. Yukarıdaki örnekte bu durum söz konusudur.

Kalıp, (*is./e. soylu öge*) + (*m°*) + (*bgz. ~ öğz. ~ gz. ~ sz. ~ glz. kipiyle ç. olumsuz f.*) ve hemen ardından gelen (*is./e. soylu öge*) + (*m°*) + (*ilk bölümdeki fiilin kipiyle ç. olumsuz f.*) biçiminde iki bölümden oluşmak zorundadır. Bazense kullanıcı, ikinci bölümle aynı dizilişe sahip bir veya iki bölümü daha kalıba ekleyebilmektedir. Dil bilgisel olarak bu bölümlerin sayısını daha da artırmak mümkündür ancak böyle bir kullanım, kalıbın anlamsal işlevine zarar vermekte, bu işlevi unutturmaya başlamaktadır. Bu yüzden örnekleri bulunmakla birlikte pek tercih edilmemektedir:

“Üçüncü tek değil, on üçüncü tek bile gelse dünyada sarhoş olmam ama, ya zaman, işin yoksa dinle dur Cebbar beyi, bir kaynanası varmış da şimdi ölüverseymiş de, ondan sonra Cebbar bey öyle çarpacakmış ki kapıyı müdürün suratına. Hemen açacakmış bir meyhane, iki yıl içinde zengin olacakmış. Allah belanı versin Cebbar bey, meyhaneyi kapattırdı, *Kamyonlar mı almadı, 302 otobüsler mi almadı*, hele hele *karıyı mı boşamadı*. Saat olmuş gecenin biri, düştük yola, ne otobüs kalmış, ne dolmuş.” (Mİ-52)

“adı her filmde istisnasız ayşedir. (-cik) küçültme ekini alsa da almasa da. ben başka türlüüne rastlamadım. ayşecik ne lan. cik ne. üzülüşümdür hep. *sirkelere mi çıkmadı. göbekler mi atmadı. dilencilik mi yapmadı. sosyete kızı mı olmadı*. hepsinde adı aynı arkadaş. başında kocaman bir şapka, güneş gözlükleri ile tatil beldesine gelmiş oluyor.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 22.08.2010)

Kalıbın bölümlerinin arasına başka cümleler girdiğinde, kalıp bütünlüğü bozulmaya başlamaktadır. Mümkün olduğunca, kalıbın bölümlerinin aralıksız art arda gelmesi gerekmektedir ancak aşağıdaki örnekte olduğu gibi, kalıbın bölümleri

arasındaki bağı koparmayacak bağlayıcı kısa cümleler, kalıp bölümleri arasına girebilmektedir:

“evet çok zeki hayvanlar bunlar. annem zehirli *patates mi koymadı, kimyasallar mı kullanmadı* **baktı olmuyor** *profesyonel destek mi almadı*, sık sık badana yaptırmamıza rağmen yok arkadaş yine varlar her yerdeler.” (<http://www.itusozluk.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

Kullanıcı bazen, incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevine yakın bir işlevi verebilen, çoğunlukla *neler* ve *kimler* zamirleri olmakla birlikte değişik soru zamirleri ve sıfatları ile başlayan, zaman zaman da *ki* bağlacıyla sonlanan; *soru zamiri + haber kipiyle ç. olumsuz ~ olumlu f.* veya *soru sıfatı + is. soylu öge + haber kipiyle ç. olumsuz ~ olumlu f.* biçimindeki yapıları, kalıbın önüne veya ardına koyarak incelediğimiz kalıbın anlamsal işlevini pekiştirmek isteyebilmektedir:

“Bizimkine **neler almadık** arkadaş *biftek mi almadık pizola mı almadık* haşlanmış verdik çiğ verdik gene yemedi gene yemedi.” (<http://www.devekusu.com>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

“Tenkitçinin her dediği doğru mu bakalım? Jules Lemaître Georges Ohnet’yi, Alfred Kerr de Hermann Sudermann’ı kötülemekte diyelim ki haklıydılar. Fransa’nın bir de Emile Faguet derler bir tenkitçisi vardı, ne potlar kırmadı!.. Baudelaire’i *şairlerin on beşinci derecesine mi indirmede*, Mallarme için *alık mı demedi*, coşup coşup Rostand’ı *göklere mi çıkarmadı*, **neler, neler yapmadı!..**” (NA-94)

“senin yazdıkların yalnızca bu hükümeti kapsıyor oysa bu ülkeyi **kimler yemedi kimler satmadı** *Süleyman Demirel mi yemedi ve satmadı Bülent Ecevit mi satmadı Devlet Bahçeli mi satmadı Turgut Özal mı satmadı ve yemedi Deniz Baykal mı yemedi satmadı* daha sayayım mı ama sen bütün olumsuzlukarı bu hükümet yaratmışçasına hep taraf olan yazıları yazıyorsun” (<http://www.koprubasi.net>, Erişim Tarihi: 24.08.2010)

“**Neler yaşamadık, neler görmedik ki** bu 1 yıl zarfında. Yaş itibariyle bizden küçük çocuklardan (dershane hocası) *dersler mi almadık!* Kendisini büyümüş bizi çocuk olarak gören garip insanlardan *hayat dersleri mi dinlemedik!* Hâsılı velkelâm, koskoca bir yılı geride bıraktık” (<http://www.defterk.com>, Erişim Tarihi: 24.08.2010)

Kullanıcı, *soru zamiri + haber kipiyle ç. olumsuz ~ olumlu f.* veya *soru sıfatı + is. soylu öge + haber kipiyle ç. olumsuz ~ olumlu f.* biçimindeki yapıları kullandığında, incelediğimiz kalıp, tek bölümden de ibaret olabilmekte; soru zamirli ~ sıfatlı yapılar, kalıbın ikinci bölümü gibi bir işlev görmektedir:

“Sigarayı kendi çabalarımla bırakmayı denedim olmadı, *terapi merkezlerine mi gitmedim neler yaptım neler...* Ama bir türlü bırakamamıştım, ...”
(<http://www.tutuneson.com.tr>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

Kalıbın değişken ögesi olan fiilin olumsuz olma zorunluluğu da kalıbın belirleyici özelliklerindedir çünkü ancak kalıp fiili olumsuz olduğunda bu kalıba özgü anlamsal işlevler açığa çıkabilmektedir. Kalıp fiilini olumluya çevirdiğinizde, kalıbı oluşturan bölümler, sıradan bir soru cümlesine dönüşmektedir.

Her tür kılınışa sahip olumsuz fiil, bu kalıbın değişken ögesi olabilmektedir. Kalıp fiili, yapı olarak da değişik özellikler taşıyabilir ancak fiil ögesi, yeterlik yardımcı fiiliyle kurulan bir birleşik fiil olduğunda, kalıp bölümleri genellikle gerçek soru cümlesi işlevindedir:

“Benim anlayamadığım bu işte. Biz bu topraklarda müslüman olduğumuzdan beri *cami mi yapamadık namaz mı kılamadık* yoksa *yüce kitabımız kuran’ı mı okuyamadık?* Sanki bu ülkede müslümanlar hep mağdur edilmiş gibi izlenim yaratıyorsunuz.”
(<http://www.ozgurkoçaeli.com.tr>, Erişim Tarihi: 25.08.2010)

Bazen kalıbın bir bölümü, *isim soylu öge + yardımcı fiil* biçiminde kurulan bir birleşik fiil ya da *isim soylu öge + fiil* biçiminde bir *deyim* de olabilmektedir:

“Akşam sularında Markete (Nihat abi) geçilir şarap yada biralar, köfteler, ekmekler ve helva alınır... Mutemadi ekip; Ben, Volkan & Halil kardeşler, Barış, Karabuklu Volkan, Herman, Seda ve bazen Ziya...Elibe günlük kaynamalar mümkündü. Kumda oyuk açılır, ateş yakılır ve gün doğuşuna (nur toplama) kadar muhabbet... *Aşık mı olmadık, utanıp içimize mi atmadık, diskoda biriyle dans etmekten mi çekinmedik...*Hey gidi yıllar...” (<http://bs-ba.facebook.com>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

Kullanıcı, taranan kitaplarda belirlenen beş örneğin sadece birinde, soru cümlesi görünümündeki bölümlerden oluşan kalıbın bölümleri arasına ve sonuna soru işareti koymuştur. Diğer örneklerde, bölümler arasına virgül; kalıp sonuna da virgül, noktalı virgül ve nokta konulduğu görülmüştür. Bize göre bu durum, kullanıcıların kalıbı, yeni anlamın ifadesine yarayan bir sözde soru cümlesi olarak kabul ettiğini göstermektedir.

Kalıbın değişik özelliklerini yansıtan 10 örneği şu şekildedir:

“*Dershaneye mi gitmedim, özel ders mi almadım* her ne yaptıysam benden bi halt olmayacağını yeni yeni anladım” (<http://www.hocam.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

“Mateminle dünyam karardı gitti,
Bilmedim sevgini, görmedim affet!
Seninle anılar sarardı gitti,
Kadir kıymetini bilmedim affet!

*Aşkın badesini iç mi demedin,
Saklama gönlünü aç mı demedin,
Sev beni kendinden geç mi demedin,*

Bir yudum sevgiyi vermedim affet!” (<http://www.msxlabs.org>, Erişim Tarihi: 26.08.2010)

“Eski fenomen dizilerden Asmalı Konak ise tam bir facia. Başroldeki Seymen Ağa *uyuşturucu işi mi yapmadı, mafyalık mı yapmadı, karısını mı dövmedi*, daha beteri *hizmetçisine tecavüz edip çocuk mu yapmadı* ancak nasıl oluyorsa içinde her türlü kötülüğü barındıran bu adam bir şekilde dizi izleyicilerinin kendilerini yerinde hayal ettikleri, özünde ‘iyi’ biri haline geliyor.” (<http://forum.cmfmfan.com>, Erişim Tarihi: 26.08.2010)

“Bu olay günümüzden 2 yıl kadar önce gerçekleşti. Kahramanımız aşşagılık bir sivrisinek. Yanlız bu sinek öyle böyle değil. Bize tam 1 hafta cehennemi yaşattı. Artık *aeresoller mi sıkmadık, matlar mı takmadık* prizlere, sineklikle bile kovaladık. Yok yok yok adam ölmüyor.” (<http://atonica.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 26.08.2010)

“neler paylaşmadık senle salonda farklı kanepelerde *git gel mi yapmadık aynı kişiye mi yavşamadık* aramızda *paylaşım mı yapmadık* yaa yapmadığımız çok az şey kaldı” (<http://xuqa.com>, Erişim Tarihi:17.08.2010)

“Kim bilir sizlere bir tek hakaret sözcüğü etmediğim, içimden bile geçirmedığım halde neler dediniz bana. Beni aranızda *onursuz mu yapmadınız? Beni adi mi yapmadınız? Beni kafir mi ilan etmediniz? Beni ateist, ibne, p.zev.k mi yapmadınız?* Belki de içinizden ana-avrat küfür edeninizde olmuştur.” (<http://www.ozmena.com>, Erişim Tarihi: 26.08.2010)

“Son birkaç yıldır ‘evlen benimle’, ‘şurda evlen’, ‘burda evlen’ gibilerinden birçok program yapıldı. Tamam yapılsın bişey demiyorum da bizim hanımlarımız o programlara takılıp *yemeği mi yakmadılar*, kocalarından *azar mı yemediler*, hatta ahlakları bozulup; — Canımı yakma boşarım seni gider şurda evlenirim. Diyenlerde yok değil.” (<http://www.ordukentgazetesi.com>, Erişim Tarihi:17.08.2010)

“her attığı boku aynen iade edip kendisine yediren ekşisözlüğün ‘yeniden’ yazarıdır. anam anam moderasyona *oligarşi mi dememişiz* (haksız sayılmam gerçi...titre moderasyon...), *2015 mi dememişiz...insaoğlu çiğ süt emmiş işte...* kısaca: ders almayandır.” (<http://www.eksisozluk.com>, Erişim Tarihi: 26.08.2010)

“İlk kurşunu bizzat başbakan atınca, cephede şiddetli taarruz baş gösterdi. Neler neler... Kürtleri *asimile mi etmemişiz*, Ermenileri *soykırımı mı uğratmamışız*, on yüz bin etnisiteyi yok

mu saymamışız, kimyasal silah mı kullanmamışız, Alevileri ikinci sınıf olarak mı görmemişiz, Patagonyalıları kıymalı pide mi yapmamışız, oğlumuzun kızımızın kanından siyasi rant mı sağlamamışız? Bu kadar aşağılıkmiş meğer bu devlet.” (<http://www.facebook.com>, Erişim Tarihi: 26.08.2010)

“namaz kılmakla insan olunmuyor, o kadar yobaz, sofu namaz kılıyor da ne oluyor. *adam mı öldürmüyor, insan mı yakmıyor. amerika ile birleşip vatan mı satmıyor; ama ben cemevinde halka namazı kıldığımızı bildirmek isterim. orada yüz yüze bakarak duamızı türkçe eder ibadetimizi yaparız.”* (<http://www.aleviweb.com>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

2.3.2.1.2. Sözcük Öbeği Olup Olmama Durumu, Söz Dizimi Özellikleri

En az iki bölümden oluşan kalıbın her bölümü, çekimli fiille sonlandığı için bir *cümledir* ve buna göre çözümlenmelidir. Kalıbın bütünü ise; m° soru eki kalıpta, *dA .. dA, hem ... hem* gibi bir tür tekrarlı bağlaç işlevi gördüğü ve kalıbı oluşturan en az iki bölümün art arda gelmesi zorunluluğu bulunduğu için *bağlı cümle* sayılabilir görünmektedir.

Kalıbın söz dizimi çözümlemesi için düşünülebilecek başka bir yöntem de Emre'nin (1988, s. 21), Türkçede fiilin gerçek yüklem olmayabilme durumları içerisinde sayıp “formül” diye adlandırdığı “mi istersin” yapısı gibi, incelediğimiz kalıbın bölümlerinin isim/edat soylu öge dışındaki kısımlarının $m^{\circ} ...mAdI \sim mAmIş \sim mAz \sim mAyor \sim mAyAcAk$ biçiminde bir bağlaç olarak kabul edilmesidir ancak bize göre bu mümkün değildir çünkü incelediğimiz kalıp, “mı istersin” gibi bütünüyle donmamış, değişken fiilli, kipli ve kişi eklidir. Ayrıca incelediğimiz kalıbın ardından gelen cümle ile ilişkisi de “mı istersin” yapısı gibi değildir. İncelediğimiz kalıp, “mı istersin” yapısından farklı olarak ardından gelerek anlamını destekleyecek bir cümleye ihtiyaç duymadan da kullanılabilir. Kaldı ki “mı istersin” yapısının da bir bağlaç olarak değerlendirilmesi de bize göre tartışmalıdır ve de zordur. İncelediğimiz kalıbın söz dizimi çözümlemesi şu şekilde yapılabilir:

“Bir ara sevgilim, kahve getirmişti. (**gizli ö. O**) *Şaşkınlıktan ayağı takılıp (zt.) kahveleri mi (n.) dökmedi (y.)?* (**gizli ö. O**) *Utandıp (zt.) odadan mı (dt.) kaçmadı (y.)?* Bütün bunlar olup kahveler, sigaralar üstüste içilip, oda sigara dumanı içinde kalınca, bizim meseleye sıra geldi.” (OK-128)

Kalıp bölümü, *isim + yardımcı fiil* biçiminde bir birleşik fiil olduğunda birlikte yüklem olarak alınmalı; *isim + fiil* biçiminde bir deyim olduğunda ise bölümü oluşturan ögeler ayrı ayrı değerlendirilmelidir:

“ (gizli ö. Biz) *Aşık mı olmadık (y.)*, (gizli ö. Biz) *utanıp (zt.) içimize mi (dt.) atmadık (y.)*, (gizli ö. Biz) *diskoda biriyle dans etmekten mi (dt.) çekinmedik (y.)*... Hey gidi yıllar...”
(<http://bs-ba.facebook.com>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

2.3.2.1.3. Anlamsal İşlevi veya İşlevleri

İncelediğimiz kalıp, *kalıbın içinde bulunduğu bağlamın gerektirdiği veya bu bağlamda gerçekleşebilecek her / çoğu eylemin gerçekleşmesi* anlamsal işlevini yerine getirmektedir. Kalıp, soru cümlesi olma niteliğini tamamen yitirmiş durumdadır. Ayrıca biçimce olumsuzluğa rağmen anlamca olumluluk kastedilerek söze çekicilik ve etkileycilik özelliği de katılmış olmaktadır. Aşağıdaki örnekler, bu anlamsal işlevi açıklamaya yöneliktir:

“Evet, yıllar geçti... Neler olmadı neler... *Sesli film mi icat olmadı, aya mı gidilmedi...* Aksırık gibi zamanı ve şiddeti belli olmayan demokrasilerimizin, kimbilir kaçınıcıyı yaşamaktayız.” (Aydm Boysan / Binbir Yaşam Sahnesi-75)

“Ey diyor cennet vatan Amerika, adeta maceradan maceraya koştum diyor, *rapçiler mi dövmeydi, rockçılar mı ellemedi*, yoksa Teksas'ta *attan mı düşmedim* bi de *at mı tecavüz etmedi*, ne varsa oldu” (<http://dacederki.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 26.08.2010)

Bağlam, yukarıdaki örneklerin ilkinde *yılların hızlıca geçmesi*, ikincisinde *maceradan maceraya koşulmasıdır*. Kullanıcı, bu bağlamları desteklemek, açıklamak adına, bu bağlamlara uygun olarak gerçekleşmiş bazı eylemleri ard arda söyleyerek aslında bu bağlamlarla ilişkili olarak gerçekleşebilecek tüm / çoğu eylemlerin gerçekleştiğini anlatmış olmaktadır.

2.3.2.1.4. Aynı veya Benzer Dizilişe Sahip Olup Kalıp Örneği Olmayan Bazı Sözcükler

1. “*hiç kimse daha karar vermedi mi yoksa dikkate mi almadı*”
(<http://www.okulonceciyiz.biz>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

2. “Hayatta hiç tanımadığınız biri hakkında atıp tutup iftira ediyorsunuz. Neymiş tehlikemiz.. *vergimi mi vermemişiz. Askerliğimiz mi yapmamışız. Çalmış mıyız.. çırpmış mıyız.. Memleket kalkınmasın mı istemişiz*.. Sizden farklı düşünen birileri tehlikeli biri mi dir?” (<http://www.hisse.net>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

3. “şşıırmadım ki hiç... bir fb taraftarı paok maçından önce belki diyebiliyorsa. bu fb yi bu hallere düşürenler utansın. biz taraftarın alını açık başı dik. *Forma mı almıyoruz kombine mi almadık? maça mı girmedik? taraftar kart mı almadık?* her zaman takıma hem maddi hem manevi **destek vermedik mi?** aziz yıldırım... biz bunları yaparken sen ne yaptın???” (<http://webcache.googleusercontent.com>, Erişim Tarihi: 24.08.2010)

4. “Halkı yanıltıcı haber başlıkları olsa olsa birilerine iyi görünme niyetinden kaynaklanabilir. Gerçeği yazdığınız zaman size kim kızacak, *ihale mi vermeyecekler, ürettiğiniz ürünleri mi satın almayacaklar?* İşte gazetecinin ticaretle uğraşmasının son hali budur...” (<http://www.kuzeyhaber.com>, Erişim Tarihi: 16.08.2010)

5. “Urfa’da Türkiye Kupası’nı **verdiler de Fener mi almadı**, önceki albümde böyle parçalar **vardı da biz mi sevmedik?** Horehound geçen senenin en iyileri listesine girdi birçok kaynağın. Bence süper grup olmasından mütevellit torpil geçildi.” (<http://elbo.ws/blog>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

6. “Ben oğlum için dünyayı yakarım dedim, *evi mi satmayacağım* dedim, evi satıp oğlum alabilecek bir kreşin yakınına kiracı olarak taşınacağım,” (<http://www.kadinlarkulubu.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

7. “böyle konuşacağınıza gidin kesin adamı bu bir oyun sonuçta sarılara biz *hiç mi gitmiyoruz* baskına” (<http://board.metin2.org>, Erişim Tarihi: 17.08.2010)

8. “Ulan vali diyor hiçbir yerde yazmıyor O kadar gazete aldım *hiçbirinde mi yazmaz* Neyse çıkmadık candan umut kesilmezmiş” (<http://forum.donanimhaber.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

9. “Recevery CD mi lazım oldu. Elinde yok mu? Yedek *mi almadın?* Hiç sorun değil gidiyorsun servise 5.dk sonra paket hazır.” (<http://forum.darkhardware.com>, Erişim Tarihi: 15.08.2010)

Yukarıdaki örneklerin ilk dördünde, incelediğimiz anlatım kalıbıyla aynı dizilişe sahip olan eğik yazılı dizilişler, soru anlamlarını koruyan cümlelerdir. Bu yüzden incelediğimiz anlatım kalıbının örnekleri değildirler. İlk örnekte, eğik yazılı dizilişin ilk bölümünde soru ekinin çekimli fiilden sonra gelmesi ve bölümler arasına *yoksa* bağlacının girmiş olması; ikinci örnekte eğik yazılı dizilişi, fiili olumlu ve soru eki bir kısmında fiilden sonra gelen koyu yazılı dizilişlerin takip etmiş olması; üçüncü örnekte eğik yazılı dizilişlerin fiillerinin değişik kiplerle çekimlenmiş olması ve eğik yazılı dizilişi takip eden dizilişte, soru ekinin çekimli fiilin sonuna gelmiş olması, söz konusu örneklerin bu anlatım kalıbının bir örneği olmasını engellemektedir.

Beşinci örnekteki eğik yazılı diziliş, önündeki çekimli fiil ve *da* bağlacıyla birlikte farklı bir kalıplaşmanın örneğidir. Kaldı ki bu yapı, hem incelediğimiz anlatım

kalıbından farklı unsurları barındırması hem de soru ekli kısmı tek bölüm olarak da kullanılabilmesi dolayısıyla da, incelediğimiz anlatım kalıbının bir örneği değildir.

Altıncı, yedinci, sekizinci ve dokuzuncu örneklerdeki *isim soylu öge + m° + haber kipiyle ç. olumsuz fiil* biçimindeki eğik yazılı yapılar, incelediğimiz anlatım kalıbı gibi iki bölümlü değildir ve her biri kendilerine özgü bir kalıplaşma içerisindedir. Altıncı ve yedinci örneklerdeki eğik yazılı yapılar, sağladıkları anlamlar açısından incelediğimiz anlatım kalıbına en çok benzeyenlerdir. Sekizinci örnekte de eğik yazılı yapı sözde soru cümlesidirama cümle anlamca olumsuzluğunu korumaktadır. Dokuzuncu örnekte, eğik yazılı yapının soru eki ve devamındaki kısmı, birçok bilim adamına göre bir zarf-fiil olan *-D° m°* ek öbeğidir ancak söz konusu örnek yapıda, *D°*'den sonra gelmesi gereken soru eki, kullanıcının nesneyi vurgulamak istemesi nedeniyle, nesnenin ardına kaydırılmıştır.

III. BÖLÜM

SONUÇ

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi söz varlığının, ortak özellikleri dolayısıyla birlikte değerlendirilmesi gereken ancak bugüne kadar üzerinde topluca durulmamış ve çalışmada anlatım kalıbı terimiyle karşılanan bileşenin 40 ayrı örneği incelenmeye çalışılmıştır. Farklı sanatçılara ait 50 eser taranarak belirlenen 40 farklı anlatım kalıbı, çalışmanın ikinci bölümünde yapı, söz dizimi ve anlamsal işlev açısından incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, anlatım kalıplarına dair aşağıdaki belirlemelere ulaşılmıştır:

1. Anlatım kalıpları, başka biçimlerde de ifade edebilecek birçok anlamsal işlevi, sabit ve değişken öğeleri bir arada bulunduran özel yapıları aracılığıyla çok daha etkili, güçlü ve kolay bir biçimde ifade edebilen dil ürünleridir.

2. Anlatım kalıbı; atasözü, deyim, kalıp söz ve ikileme gibi bir kalıplaşmış dil birimidir ancak bu birimler gibi bütünüyle hazır bir dil ürünü değildir, bu birimlerden ayrılan özelliklere sahiptir.

3. Anlatım kalıbının en belirgin ayırıcı özelliği, sözcük kalıplaşması sonucu değil yapı kalıplaşması sonucu oluşmuş olmasıdır. Bir anlatım kalıbını oluşturan öğelerin tamamı donmuş değildir. Bir anlatım kalıbı, hem *sabit* hem *değişken* öğelere sahiptir. Kalıptaki sabit veya değişken öge; *sözcük öbeği*, *sözcük* ve *ek* olabilmektedir.

4. Anlatım kalıbının ikinci ayırıcı özelliği, kullanıldığında *mecazi olmayan* anlamsal bir işlevi / işlevleri yerine getirmesidir. Anlamsal işlevler, anlatım kalıplarının öğelerinin, tek tek veya bütün hâlinde anlamı değil, bu anlama katılan ve kalıbın kullanılış amacı olan işlevlerdir (bk. 1.2.3.). Bu işlevler, kalıbı oluşturan öğelerin biçimsel (görevsel) işlevleri; daralma, genişleme, kayma, bayağılaşma gibi bir anlam değişmesi olayı; kip kayması veya görünüş özelliği değildir, kalıplaşmış bir yapının kullanılış amacının kavramsal karşılığıdır. İncelenen anlatım kalıplarının anlamsal işlevleri, Tablo 4'te bir araya getirilmiştir:

Tablo 4*Anlatım Kalıplarının Anlamsal İşlevleri*

Anlatım Kalıbı Örneklilikleri	Temel Anlamsal İşlevler	Yan Anlamsal İşlevler
ne alırsa alsın / alırsa alsın vb.	önemsememe	izin verme, isteme
ne alırsa alır / alırsa alır vb.	önemsememe	başkasını ilgilendirmeme, kesinlik, isteğe bağlılık
aldığına alacağına pişman / alıp aldığına ~ alacağına pişman vb.	kuvvetli pişmanlık	—
alış o alış vb.	önem vurgulama, bir daha gerçekleşememe veya sürekli gerçekleşme	—
ev var ev var vb.	karşılaştırılan eşitler arasında farklılık	küçültme, azaltma, acıma, sevimli kılma, sahteliği vurgulama
bir alış alır vb.	tezlik, abartma	—
alayım gitsin / alıvereyim gitsin vb.	önemsememe, sonucunu düşünmeme, eylemin çabucak ve kolaylıkla gerçekleşmesini isteme	önerme
aldım gitti vb.	kesin gerçekleşme, gerçekleşmeme durumunu hâlâ sürdürme	vazgeçme
varsın alsın vb.	karşı çıkmama, izin verme, serbest bırakma, kabullenme, önemsememe, umursamama	önemli sonuca dikkat çekme, isteklendirme, meydan okuma
ne evi / ne arabası vb.	karşı çıkma, anlamca ileri aşamayı belirtme	kızgınlık
bir yağmurdur başlar vb.	engellenememe	süreklilik
alır da alır / al babam al vb.	süreklilik, abartma	ısrar etme, direktme, kesinlik
ev de ev vb.	ısrar etme, beğenme, abartma	—
ev ki ev / alır ki alır vb.	kesinlik, abartma, abartılı beğenme	süreklilik, hakkını verme
Türk oğlu Türk / alır oğlu alır vb.	abartma, süreklilik	kesinlik
ev üstüne ev / ev ev üstüne vb.	sıklığa dayalı çokluk	—

(Tablo 4'ün devamı)

çok ama çok vb.	kesinlik	abartma, aşırılık
yalnız ve yalnız vb.	güçlendirme	abartma, süreklilik, sınırlama
ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır vb.	abartılı ilişkisizlik	—
ben kim o kim / evlenmek kim ben kim / Ali kim evlenmek kim vb.	uygunsuzluk	—
aldı mı alır / aldı mı alan vb.	engellenememezlik	hakkını verme, direktme
ev evdir / ev evdi / ev evmiş vb.	tartışılmazlık	tüm gerekliliğe sahip olma, farksızlık, değerli bulma, yetinme
almaya alır / ev olmasına ev vb.	kesinlik, tartışılmazlık,	bir itiraz ifadesinin habercisi olma, sakıncasızlık
aldı aldı almadı / alırsa alır almazsa vb.	zorunluluk derecesinde isteme, uyarma	tehdit etme
alır almaz vb.	an derecesinde zamanda yakınlık, anlamın gerçekleşme derecesini hafifletme	—
aldı alacak vb.	eylemin gerçekleşme anına çok güçlü yaklaşma	dikkat çekme, sürüncemede kalma
aldı almadı / almış almamış vb.	eş zamanlılık, belirsizlik	—
aldı alalı vb.	başlangıç anını kesinlik derecesinde vurgulama	—
aldıkça alır / aldıkça alması vb.	artan yönlü sürekliliğe dayalı aşırılık, abartma	
al alabilirsen / alabilirsen al vb.	olanaksızlık	meydan okuma
alsa alır vb.	yeterlilik	—
evse ev vb.	umursamama, durumun gerektirdiği unsurların tamamının sağlanacağını / sağlandığını bildirme	başkasını ilgilendirmeme, kabullenme, tartışılmazlık, tahmin etme

(Tablo 4'ün devamı)

alsa alsa o alır / alsın alsın üç ders alsın vb.	tahmin etme, kesinlik	—
alan alır vb.	engellenememe	—
alan alana vb.	aşırılık	—
alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı vb.	gerçekleşme oranına dair en üst sınırı bildirme	—
alır alır vb.	engellenememe	olasılık, olanaklılık
ev mi ev / güzel mi güzel vb.	aşırılık, kesinlik, tüm olanaklara sahip olma	süreklilik, asgari yeterlilik
alır mı alır vb.	çok güçlü olasılık, kesinlik	yasak savma, iş işten geçme, koşulsuz itaat etme, süreklilik, üsteleme, diretme, koşullama
ev mi almadı araba mı vermedi vb.	bağlama uygun tüm / çoğu gerekliliği karşılama	—

Not. Anlatım kalıbı örneklikleri, tabloda içindekiler bölümündeki gibi sıralanmıştır. Tablodaki temel anlamsal işlev terimi, bir kalıbın tüm örnekleri için ortak olan anlamsal işlevi / işlevleri; yan anlamsal işlev terimi ise bir kalıbın bazı örneklerinde, çoğu zaman temel işlevle birlikte açığa çıkan işlevi / işlevleri karşılamaktadır. Anlamsal işlevler tabloya aktarılırken kısaltılmıştır. Anlamsal işlevlerin tam biçimleri için ilgili anlatım kalıbı başlıklarına bakılmalıdır.

Tablo 4'teki veriler, anlatım kalıplarının yerine getirdikleri işlevlerin çeşitliliğini göstermektedir. Bu verilere göre, incelediğimiz anlatım kalıpları 43 ayrı temel anlamsal işlevi yerine getirmektedir. Kesinlik ve abartma 6, önemsememe ve engellenememe 4, aşırılık 3 kalıbın temel anlamsal işlevidir. Geriye kalan anlamsal işlevlerin ise birkaçını 2, büyük bir kısmını sadece 1 kalıp yerine getirmektedir. İşlevler, kalıp örneklerinin yorumlanması sonucunda belirlenmiştir, bunların başka kavramlarla karşılanmaları da mümkündür. Birbirine çok yakın gibi duran işlevler arasındaki farkı anlamak için, bu işlevlerin açığa çıktığı, çalışmadaki anlatım kalıbı örneklerine bakmak gerekmektedir.

5. Bir anlatım kalıbının dizilişine sahip her yapı, ilgili anlatım kalıbının örneği olmayabilir. Söz konusu yapının anlatım kalıbı sayılmasını sağlayan özellik, bütün hâlinde bir anlamsal işlevi yerine getirmesidir. Kalıptaki ögeler, kendilerinden beklenen

işlevlerin dışında, yeni bir anlamsal işlevin açığa çıkması işini üstlenmiştir. Kalıplar, bu açıdan ilk bakışta niye oluştuğu anlaşılamayan hatta garipsenebilecek yapılardır.

6. Anlatım kalıpları, buldukları bağlamla da ilişkilidir. Bazı dizilişlerin anlatım kalıbı örneği olup olmadıkları ancak bağlamınlarına bakılarak belirlenebilmektedir. Buna karşın bağlam, genel anlamda, bir dizilişin anlatım kalıbı olup olmadığını belirlemek için kullanılabilir temel ayırıcı özelliklerden değildir. İncelediğimiz kalıpların çoğunun, bağlamsız olarak tek başına kullanıldığında da anlamsal işlevlerini yerine getirdiği görülmektedir.

7. Anlatım kalıbı, söz dizimsel açıdan ulamlaşmış bir *sözcük öbeği* türü değildir; kalıplaşma temelinde oluşmuş, en az iki sözcüklü, çok ögeli bir dil birimidir. Bununla birlikte anlatım kalıpları, değişik sözcük öbekleri veya cümleler şeklinde konuşma ve yazma düzlemine taşınır.

8. Anlatım kalıbı terimiyle karşılanan yapıların, sözcük öbeklerindeki gibi ortak belli bir dizilişi, işleyişi yoktur. Her anlatım kalıbının farklı bir dizilişi vardır ve her kalıp bu dizilişle donmuştur, dizilişin öğelerinin yerlerinin değiştirilmesi ve kalıp öğelerinin arasına başka unsurların girmesi çoğu kalıp için mümkün olmayan bir durumdur. Ayrıca yine birçoğu, söz dizimi çözümlenmelerinde bir bütün olarak kabul edilmesi gereken yapılardır.

9. *Yineleme ilişkisi kurma*, anlatım kalıplarının oluşumunda sık karşılaşılan bir yöntemdir ama kalıpların tamamının ortak özelliği değildir. Taranan kitaplarda belirlenen 40 anlatım kalıbının 32'sinde sözcük yinelemesi gerçekleşmektedir. Ayrıca çalışmada görüşlerine başvurulmuş araştırmacılar da incelenen 40 yapıdan 30'u için "ikileme" ve "yineleme" terimlerini kullanmıştır (bk. 1.2.2.). Aslında her dizgeli (sistemli) yineleme, bir kalıplaşmadır. Bu açıdan baktığımızda, hem sabit hem değişken öğeleri olma ve yeni anlamsal işlevi yerine getirme gibi iki temel özelliğe sahip olan tüm dizgeli yinelemelerin anlatım kalıbı olduğu söylenebilir. Bu durum ayrıca, Türkiye Türkçesindeki anlatım kalıbı sayısının, çalışmada incelenen kalıp sayısından çok daha fazla olduğunu da göstermektedir.

10. Kullanıcılar, kalıpların noktalanması konusunda ortak bir tutum sergilemiş, kalıp örneklerinin büyük bir kısmında, ögeler arasına bir noktalama işareti koymamıştır. Kalıp örneklerinin sonuna ise kalıbın anlamsal işlevi ve söz dizimsel durumuna göre kullanıcılar, değişik noktalama işaretleri koymuştur.

11. Anlatım kalıpları deyimleşebilmektedir. Birçok anlatım kalıbı örneği, bazen farklı bir anlam bazen de kalıp iken sağladığı anlamsal işlev açıklamasıyla, değişik deyim sözlüklerinde yer almaktadır.

12. Anlatım kalıpları; kişiye, gruba, bir ağza özgü veya sapma örneği olan yapılar değildir. Bu kalıplar, ölçünlü dile aittir; bu dilin kurallarına göre söz dizimsel ilişkiler kurarlar. Kalıpların öge dizilişleri ise ölçünlü dildeki sapmalar sonucunda değil donma sonucunda oluşmuştur. İçerdiği verilerle incelenen anlatım kalıplarının, ölçünlü dilin bir parçası olduğunu kanıtlayan Tablo 5, incelenen kalıpların hangi yazara ve türe ait eserde ne miktarda bulunduğunu ve 40 farklı kalıbın kaçının bir eserde tespit edildiğini göstermektedir:

Tablo 5

Taranan Eserlerdeki Farklı Anlatım Kalıbı Sayıları ve Eserlerde Belirlenen Toplam Anlatım Kalıbı Miktarları

Sanatçı Adı	Eser Adı	Tür Adı	Sayfa Sayısı	Eserdeki Farklı Anlatım Kalıbı Sayısı	Eserde Belirlenen Toplam Anlatım Kalıbı Miktarı
Abbas Sayar	Yılkı Atı	roman	111	12	29
Abdülhak Şinasi Hisar	Boğaziçi Mehtapları	deneme	309	4	13
Adalet Ağaoğlu	Toplu Oyunlar 3	tiyatro	182	9	23
Ahmet Hamdi Tanpınar	Hikâyeler	öykü	326	9	78
Ahmet Haşım	Bize Göre, Gurebâhâne-i Laklakan, Frankfurt Seyahatnamesi	söyleşi ve gezi	118	2	16
Attila İlhan	Yengecin Kısıkcı	öykü	259	17	73
Aziz Nesin	Adamı Zorla Deli Ederler	öykü	190	22	83

(Tablo 5'in devamı)

Bedri Rahmi Eyüboğlu	Dol Karabakır Dol	şiiir	348	15	91
Cahit Külebi	Bütün Şiirleri	şiiir	274	11	30
Cahit Sıtkı Tarancı	Bütün Şiirleri	şiiir	197	14	21
Cemal Süreyya	Güvercin Curnatası	röportaj	276	7	19
Çetin Altan	Bir Avuç Gökyüzü	roman	230	13	40
Edip Cansever	Gül Dönüyor Avucumda	şiiir ve deneme	243	13	49
Eflatun Cem Güney	Evvel Zaman İçinde	masal	94	15	36
Fakir Baykurt	Tırpan	roman	356	22	95
Falih Rıfkı Atay	Zeytindağı	anı	166	5	15
Feyza Hepçilingirler	Eski Bir Balerin	öykü	102	9	20
Fikret Otyam	Karasevdam Anadolom	röportaj	267	21	59
Gülten Akın	Toplu Oyunlar	tiyatro	199	17	50
Güngör Dilmen Kalyoncu	Toplu Oyunlar 2	tiyatro	279	13	22
Haldun Taner	Keşanlı Ali Destanı	tiyatro	126	9	14
Halide Edip Adivar	Vurun Kahpeye	roman	179	4	21
Kemal Tahir	Göl İnsanları	öykü	377	26	133
Mehmet Akif Ersoy	Basılan ve Basılmayan Bütün Şiirleri	şiiir	458	16	52
Memduh Şevket Esendal	Mendil Altında	öykü	231	20	45
Muzaffer İzgü	Deliye Her Gün Bayram	öykü	197	19	63
Nazım Hikmet	Memleketimden İnsan Manzaraları (3-4)	şiiir	918	10	17
Necati Cumalı	Susuz Yaz	öykü	268	17	59
Necip Fazıl Kısakürek	Çile	şiiir	392	13	29
Nermi Uygur	Dilin Gücü	deneme	112	15	93
Nurullah Ataç	Günlerin Getirdiği ve Sözden Söze	deneme	269	11	86
Orhan Asena	Tohum ve Toprak	tiyatro	91	7	13
Orhan Kemal	Avare Yıllar	roman	135	15	35
Orhan Veli Kanık	Bütün Şiirleri	şiiir	242	3	3
Osman Cemal Kaygılı	Çingeneler	roman	328	26	121
Özdemir Asaf	Benden Sonra Mutluluk	şiiir	351	10	19
Pertev Naili Boratav	Az Gittik Uz Gittik	masal	432	12	56

(Tablo 5'in devamı)

Recep Bilginer	Bütün Oyunlar 1	tiyatro	171	17	46
Refik Halit Karay	Memleket Hikâyeleri	öykü	152	3	5
Reşat Nuri Güntekin	Çalikuşu	roman	408	16	83
Sabahattin Kudret Aksal	Gazoz Ağacı ve Yaralı Hayvan	öykü	281	16	135
Sait Faik Abasıyanık	Alemdağda Var Bir Yılan ve Az Şekerli	öykü	160	18	68
Turan Oflazoğlu	Deli İbrahim	tiyatro	130	10	21
Turgut Özakman	Toplu oyunları 3	tiyatro	118	9	13
Vedat Günyol	Gün Ola Harman Ola	deneme	152	20	54
Yahya Kemal Beyatlı	Siyasi ve Edebi Portreler	anı	153	6	16
Yakup Kadri Karaosmanoğlu	Yaban	roman	198	12	41
Yaşar Kemal	Karıncanın Su İçtiği	roman	494	21	247
Yavuz Bülent Bakiler	Üsküp'ten Kosova'ya	gezi	191	6	11
Yusuf Atılgan	Aylak Adam	roman	158	9	47
Toplam	50		12398		2508

13. Çalışmada taranan 50 kitabın; 11'i *roman*, 10'u *öykü*, 8'i *şiir*, 8'i *tiyatro*, 4'ü *deneme*, 2'si *masal*, 2'si *anı*, 2'si *röportaj*, 1'i *gezi*, 1'i *söyleşi-gezi*, 1'i de *şiir-deneme* türündedir. Tablo 5'teki verilere göre, toplam 2508 anlatım kalıbı örneğinin 762'si *öykü*, 759'u *roman*, 262'si *şiir*, 246'sı *deneme*, 202'si *tiyatro*, 92'si *masal*, 78'si *röportaj*, 49'u *şiir-deneme*, 31'i *anı*, 16'sı *söyleşi-gezi* ve 11'i de *gezi* türündeki eserlerde belirlenmiştir. Belirlenen kalıp sayılarının dağılımında, bir türdeki kitap sayısı ve kitapların sayfa sayısı da etkili olmakla birlikte, anlatım kalıplarının genellikle, konuşma dili özelliklerini daha çok yansıtan *öykü* ve *roman* gibi anlatmaya dayalı türlerdeki kitaplarda karşımıza çıktığı görülmektedir ancak bu verilerden anlatım kalıplarının konuşma diline özgü olduğu gibi bir sonuç çıkarılmamalıdır. Anlatım kalıpları, yazı diline de girmiş kalıp yapılarıdır.

14. Tablo 5'e göre, eserinde en fazla anlatım kalıbı bulunan beş sanatçı, bu sanatçıların eserlerinin türleri ve eserlerindeki kalıp sayıları şöyledir: Yaşar Kemal-roman-247 / Sabahattin Kudret Aksal-öykü-135 / Kemal Tahir-öykü-133 / Osman Cemal Kaygılı-roman-121 / Fakir Baykurt-roman-95.

Bu beş sanatçıdan Sabahattin Kudret Aksal dışındakiler, eserlerinde konuşma dilinin rahatlığından ve kıvraklığından fazlaca yararlanan isimler olarak bilinmektedir. Ayrıca beş sanatçının adları Tablo 5’te geçen eserlere bakıldığında, bu eserlerin, konuşma dili özelliklerini bolca yansıttığı da görülmektedir.

15. Yer aldıkları eser sayısı ve tüm eserlerdeki toplam sayıları bakımından da anlatım kalıpları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Tablo 6, bu farklılıkları yansıtmaktadır:

Tablo 6

Anlatım Kalıplarının Buldukları Eserler ve Bu Eserlerdeki Miktarları

Anlatım Kalıbı Örneklileri	Eser Adı Kısaltmaları-Eserlerdeki Kalıp Miktarları	Kalıpların Bulunduğu Eser Sayıları	Kalıpların Eserlerdeki Toplam Miktarları
alır almaz vb.	AA-9 / AH-5 / AHT-58 / Aİ-35 / AN-16 / AS-10 / AŞH-9 / BRE-8 / CK-1 / CS-2 / CST-3 / ÇA-6 / EC-6 / FB-10 / FH-8 / FO-5 / FRA-9 / GA-2 / HEA-11 / HT-2 / KT-20 / MAE-5 / Mİ-11 / MŞE-8 / NC-9 / NFK-2 / NH-1 / NU-7 / OA-1 / OCK-22 / OK-1 / ÖA-2 / PNB-27 / RB-4 / RHK-3 / RNG-24 / SFA-14 / SKA-55 / TO-8 / TÖ-1 / VG-4/YA-31/YBB-5/YK-124 / YKB-9 / YKK-15	46	628

(Tablo 6'nin devamı)

ne alırsa alsın / alırsa alsın vb.	AA-3 / AH-11 / AHT-9 / Aİ-7 / AN-10 / AS-3 / AŞH-2 / CK-5 / CS-10 / CST-5 / ÇA-5 / EC-17 / ECG-1 / FB-18 / FH-2 / FO-7 / FRA-2 / GA-18 / GD-3 / HEA-7 / KT-11 / MAE-1 / Mİ-7 / MŞE-6 / NA-48 / NC-13 / NFK-4 / NH-3 / NU-48 / OA-4 / OCK-15 / OK-7 / ÖA-2 / PNB-10 / RB-6 / RNG-20 / SFA-11 / SKA-32 / TO-3 / TÖ-3 / VG-8 / YA-4 / YBB-2 / YK-22 / YKB-2 / YKK-5	45	442
varsın alsın vb.	AHT-1 / Aİ-1 / AN-3 / AS-3 / CK-3 / CS-2 / CST-1 / ECG-1 / FB-9 / FO-5 / GA-6 / GD-2 / KT-6 / MAE-6 / Mİ-2 / MŞE-4/NA-17/NC-3 / NFK-2 / NH-1 / PNB-1 / RB-1 / RNG-3 / SFA-4 / SKA-2 / TO-1 / VG-3 /YA-3/YK-14 / YKK-3	30	113
ev mi ev / güzel mi güzel vb.	Aİ-1 / AN-1 / AS-1 / BRE-5 / CK-1 / CST-1 / ÇA-5 / EC-7 / ECG-3 / FB-1 / FH-2 / FO-5 / GA-2 / GD-1 / KT-1 / MAE-3 / Mİ-6/MŞE-1 / NC-1 / NFK-2 / NH-4 / NU-8 / OCK-6 / SFA-1 / SKA-5 / TO-1 / VG-3 / YK-3 / YKB-1	29	82
aldıkça alır / aldıkça alması vb.	AHT-1 / Aİ-2 / AN-2 / AS-3 / BRE-3 / CK-3 / CST-1 / ÇA-7 / EC-1 / ECG-4 / FB-2 / FO-1 / GA-1 / KT-6 / MAE-10 / Mİ-1/MŞE-1/NC-6 / OA-2 / OCK-3 / RB-2 / RNG-5 / SFA-1 / SKA-6 / TO-1 / YK-9 / YKB-2 / YKK-2	28	88
ne evi / ne arabası vb.	AA-1 / AHT-1 / Aİ-2 / AS-2 / BRE-2 / CS-1 / ÇA-2 / FB-8 / FH-1 / FO-1 / FRA-1 / GA-1 / GD-2 / KT-3 / MAE-1 / Mİ-8 / MŞE-3 / NA-1 / NC-3 / OCK-7 / OK-1 / SFA-2 / SKA-3 / VG-1 / YBB-1 / YK-1 / YKK-2	27	62
almaya alır / ev olmasına ev vb.	AA-2 / Aİ-6 / AN-11 / AS-1 / BRE-18/CK-1 / CST-1 / ÇA-2 / ECG-3 / FB-4 / FH-1 / FO-2 / GA-6 / HT-2 / KT-10 / Mİ-1 / MŞE-2 /NA-4 / NC-2 / NU-16 / OCK-1 / OK-3/RB-9/SFA-6 / TO-2 / TÖ-1 / VG-2	27	120

(Tablo 6'nın devamı)

ne alırsa alır / alırsa alır vb.	AA-1 / AN-1 / CST-1 / ÇA-4 / EC-1 / ECG-1 / FB-6 / FO-2 / GA-1 / KT-9 / MAE-1/MŞE-3 / NC-4 / NFK-1 / NU-1 / OCK-1 / OK-1 / PNB-3 / RB-4 / RNG-2 / SFA-3 / SKA-2 / VG-2 / YA-1 / YK-1 /	25	58
alan alır vb.	AHT-4 / Aİ-1 / AN-1 / AS-1 / BRE-8/ECG-1 / FB-2 / FO-6 / GA-1 / GD-2 / KT-1 / MAE-5 / MŞE-1 / NA-2 / NC-1 / NFK-4 / OCK-4 / OK-2 / ÖA-6 / PNB-2 / RB-5/SFA-5/YBB-1 / YK-3 / YKK-4	25	73
bir yağmurdur başlar vb.	Aİ-1 / AN-6 / BRE-19 / CK-1 / ECG-1/GD-3 / KT-2 / MAE-9 / Mİ-1 / MŞE-1 / NA-8/NC-2 / NU-1 / OCK-12 / OK-8 / OVK-1 / PNB-3 / RHK-1 / RNG-14 / SFA-6 / SKA-1 / VG-1 / YA-2 / YKK-5	24	109
aldı alacak vb.	Aİ-5 / AN-2 / BRE-7 / CK-5 / ÇA-2 / EC-4 / ECG-1 / FH-2 / FO-1 / GD-1 / HT-2 / KT-9 / MAE-1 / Mİ-4 / MŞE-1 / NA-2 / OA-2 / OCK-4 / RB-1 / SKA-6 / TO-1/YA-1/YK-25 / YKK-1	24	90
Türk oğlu Türk / alır oğlu alır vb.	Aİ-1 / AN-3 / BRE-7 / ÇA-2 / FB-3 / HT-2 / KT-10 / MAE-2 / Mİ-6 / MŞE-1/NC-3/NH-2 / OCK-14 / OK-2 / ÖA-1 / PNB-2 / RB-1 / RNG-1 / SFA-1 / TÖ-1 / VG-3/YBB-1/YK-1 /	23	70
aldı alalı vb.	AHT-1 / Aİ-1 / AS-1 / BRE-1 / CS-1/CST-1 / EC-1 / FB-3 / HEA-2 / KT-19 /MŞE-2/NC-7 / NFK-1 / NH-1 / NU-2 / OCK-1 / RB-2 / RNG-2 / VG-3 / YA-2 / YK-12 /	21	66
alsa olsa o alır / alsın alsın üç ders alsın vb.	AHT-1 / Aİ-1 / AN-5 / AŞH-1 / CS-2/CST-1 / ÇA-2 / EC-2 / ECG-3 / FB-3 / FO-1 / FRA-2 / KT-1 / NFK-2 / NU-1 / OCK-5/ÖA-2/PNB-2 / RB-1 / YK-3 / YKK-1	21	42
aldım gitti vb.	AN-1 / CST-1 / ÇA-1 / FB-1 / GD/ 1 / HT-1/ KT-6 / MAE-2 / Mİ-2 / MŞE-1 / OA-1 / OCK-2 / OK-1 / PNB-1 / RB-1/RNG-3/TÖ-3 / YK-4	18	33

(Tablo 6'nın devamı)

alır da alır / al babam al vb.	AN-5 / AS-2 / CK-2 / ÇA-1 / ECG-2 / FB-5 / FO-2 / KT-2 / Mİ-4 / NFK-1 / NU-1 / OA-2 / PNB-1 / RNG-2 / SFA-1 / VG-2 / YK-11 / YKB-1	18	47
ev üstüne ev / ev ev üstüne vb.	AHT-2 / Aİ-5 / AN-4 / BRE-1/ECG-10/FO-3 / FRA- 1 / GA-1 / GD-1 / HEA-1 / NC-1 / NFK-4 / NU-1 / OCK-2 / OK-1 / SFA-3 / SKA-2 / TO-1 /	18	44
evse ev vb.	AA-1 / AN-1 / CK-2 / FB-6 / FH-2 / FO-1 / GA-3 / HT-1 / MŞE-1 / NA-1 / NU-1 / ÖA-1 / RNG-1 / SFA-1 / SKA-3 / TO-2 / VG-1/YK-2	18	31
aldı almadı / almış almamış vb.	CST-1 / EC-1 / ECG-2 / FO-1 / GD-1 / KT-3 / MŞE-2 / NA-1 / NC-1 / NH-1 /OCK-4/OK-1 / SKA-7 / VG-2 / YA-2 / YK-3 / YKK-1	17	34
ev evdir / ev evdi / ev evmiş vb.	AA-4 / Aİ-1 / AN-2 / CS-1 / EC-1 / FB-2 / FO-2 / GA-1 / KT-1 / Mİ-1 / MŞE-1 / NC-1 / NH-1 / OCK-1 / VG-1 /	15	20
çok ama çok vb.	EC-6 / FO-4 / GA-2 / MAE-1 / Mİ-2 / NC-1 / NU-2 / OCK-1 / OK-4 / OVK-1 / RNG-2 / SKA-8 / VG-3 / YBB-1	14	38
alır mı alır vb.	Aİ-1 / BRE-2 / FB-2 / FO-4 / KT-1 / MAE-2 / MŞE-4 / NA-1 / ÖA-1 / RB-3/SFA-2/SKA-1 / TÖ-1 / YA-1	14	26
ev de ev vb.	EC-1 / ECG-1 / GA-1 / KT-1/NFK-1/OCK-2 / ÖA-2 / PNB-1 / RNG-1 / TO-1 / YK-1 /	11	13
ben kim o kim / evlenmek kim ben kim / Ali kim evlenmek kim vb.	FB-1 / GA-1 / GD-1 / HT-2 / Mİ-1 / OCK-1 / OK-1 / SFA-1 / VG-1 / YK-2 / YKK-1	11	13
alayım gitsin / alıvereyim gitsin vb.	AA-1 / AN-1 / FB-2 / FH-1 / GA-1 / GD-3 / KT-4 / NFK-4 / OA-1	9	18
al alabilirsen / alabilirsen al vb.	AN-1 / BRE-5 / CK-6 / ECG-2 / FB-3 /RB-3 / SKA-1 / VG-1 / YK-1	9	23

(Tablo 6'nın devamı)

alan alana vb.	AN-5 / AS-1 / MAE-1 / Mİ-1 / NU-2/OCK-1 / ÖA-1 / YK-1 / YKK-1	9	14
alıp alacak / alıp alacağı / alıp aldığı vb.	AS-1 / BRE-4 / CST-2 / FO-3 / GA-2 / NU-1 / OVK-1 / RB-1 / SKA-1	9	16
bir alış alır vb.	AN-1 / KT-1 / MAE-2 / NH-2 / OCK-2 / RHK-1 / RNG-1 / SFA-5 /	8	15
ev ki ev / alır ki alır vb.	ÇA-1 / FO-2 / KT-3 / Mİ-3 / NFK-1 / OCK-4 / YK-4 /	7	18
ev nerede çadır nerede / nerede ev nerede çadır vb.	Aİ-2 / AN-1 / KT-1 / Mİ-1 / NU-1 / OCK-4 / TÖ-1 /	7	11
yalnız ve yalnız vb.	AŞH-1 / EC-1 / FO-1 / TÖ-1 / VG-11/ YKB-1	6	16
alış o alış vb.	NH-1 / OCK-1 / RNG-1 / TÖ-1 / VG-1	5	5
alır alır vb.	HT-1 / KT-1 / NC-1 / OCK-1 / OK-1	5	5
ev mi almadı araba mı vermedi vb.	CST-1 / Mİ-1 / MŞE-1 / NA-1 / OK-1	5	5
ev var ev var vb.	CST-1 / FB-2 / HT-1 / VG-1	4	5
alsa alır vb.	FH-1 / KT-1 / MŞE-1 / SFA-1	4	4
aldı mı alır / aldı mı alan vb.	GD-1 / RB-1 / RNG-1	3	3
aldı aldı almadı / alır alırsa alır almazsa vb.	AA-1 / FB-2 / PNB-3	3	6
aldığına alacağına pişman / alıp aldığına ~ alacağına pişman vb.	BRE-1 / RB-1	2	2
			2508

Not. Anlatım kalıbı örneklikleri, buldukları eser sayısına göre çoktan aza doğru sıralanmıştır. İkinci sütunda bulunan eser adı kısaltmalarının açılımları, kısaltmalar dizinindedir. Eser adı kısaltmalarından sonra gelen rakamlar, ilgili anlatım kalıbının kısaltması verilen eserde kaç örneği olduğunu göstermektedir.

Tablo 6'daki veriler, incelenen anlatım kalıplarının ölçünlü dildeki yaygınlık ve sıklık durumu hakkında önemli veriler içermektedir. Bu verilere kabaca bakıldığında, bazı kalıpların oldukça yaygın ve sık, bazılarının ise oldukça sınırlı ve az kullanıldığını

söylemek mümkündür. Bununla birlikte, Tablo 6'daki verileri değerlendirirken kalıpların, eserleri taranan sanatçıların beğenisini kazanıp kazanmadığı, dillerinde yer edinip edinmediği de göz önünde bulundurulması gereken bir ölçüttür.

16. Türkiye Türkçesindeki anlatım kalıpları, kesinlikle bu çalışmada incelenen 40 kalıptan ibaret değildir. Bu çalışmada sadece, taranan 50 kitapta örneği belirlenebilen kalıplar incelenmiştir. Bu çalışmada ortaya koyulan ölçütlerin de katkısıyla yapılacak yeni çalışmalarla Türkçedeki tüm anlatım kalıpları belirlenmeli; bir anlatım kalıbı sözlüğü oluşturulmalı; anlatım kalıbı terimiyle karşılanan yapıların, diğer Türk dillerinde ve dünya dillerindeki durumu da Türkiye Türkçesiyle karşılaştırmalı olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

- Abasıyanık, Sait Faik (2000). *Alemdağda var bir yılan / az şekerli*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Abasıyanık, Sait Faik (2000). *Havuz başı / son kuşlar*, Ankara: Bilgi Yayınevi
- Acarlar, Kevser (1970). Mi ekinin türlü kullanışları. *Türk Dili*, C: XXH, S: 227, Ağustos, s. 358-363, Ankara: TDK Yay.
- Açıkgöz H. ve Yelden M. (2008). *Kelime grupları* (2. baskı). İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Adıvar, Halide Edip (1999). *Vurun kahpeye*, İstanbul: Özgür Yayınları.
- Ağakay, Mehmet Ali (1952). Soru cümleleri üzerine. *Türk Dili*, C: I, S: 12, s. 683 -684, Ankara: TDK Yay.
- Ağakay, Mehmet Ali (1953a). İkizlemeler üzerine I. *Türk Dili*, C: 2, S: 16, s. 189 -191, Ankara: TDK Yay.
- Ağakay, Mehmet Ali (1953b). İkizlemeler üzerine II. *Türk Dili*, C: 2, S: 17, s. 268 -271, Ankara: TDK Yay.
- Ağakay, Mehmet Ali (1988). Türkçede kelime koşmaları. *TDAY Belleten 1954* (2. baskı), s. 97-104, Ankara: TDK Yay.
- Ağaoğlu, Adalet (2002). *Toplu oyunlar – III*, İstanbul: YKY.
- Ahmet Vefik Paşa (2000). *Lehce-i Osmânî*. Recep Toparlı (Ed.), Ankara: TDK Yay.
- Akaslan, Talat (1999). Bir belirteni üzerine düşünceler. *Dil Dergisi*, S: 86, s. 5-19, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Akçataş, Ahmet (2005). *Türkiye Türkçesinde cümlede süreye bağlı zaman -bakışta kılınış-*. Afyon Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yay.
- Akın, Gülten (1997). *Toplu oyunlar*, İstanbul: YKY.
- Akkök M. ve Üstünova K. (2009). “Hiç”in yer aldığı yapılar ve yüklendiği anlamsal işlevler. *Dil Araştırmaları*. Sayı: 4, Bahar 2009, s. 25-35. http://www.dilarastirmalari.com/files/Dil_Arastirmalari_sayi04_Ustunova_Akko_k_25_35.pdf , Erişim Tarihi: 21 Ekim 2012.
- Aksal, Sabahattin Kudret (1997). *Gazoz ağacı / yaralı hayvan ve ötesi*, İstanbul: YKY.
- Aksan, Doğan (1994).Göktürk yazıtlarında söz sanatları güçlü anlatım yolları. *TDAY Belleten 1990*, s. 1-12, Ankara: TDK Yay.
- Aksan, Doğan (2000). *Her yönüyle dil ana çizgileriyle dilbilim* (3 cilt bir arada, 2. baskı). Ankara: TDK Yay.

- Aksan, Doğan (2005). *Anlambilim* (3. baskı). Ankara: Engin Yayınevi.
- Aksan, Doğan (2008). *Türkçenin gücü* (11. baskı). Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, Yeşim (2001). Türkçede zaman anlatımı ve kimi ikileme yapıları. Ö. Demircan ve A. Erözden (Ed.). *XV. Dilbilim Kurultayı Bildiriler*, 24-25 Mayıs 2001, Yıldız Teknik Üniversitesi, s. 115-122.
- Aksoy, Ö. Asım (1970). *Gelişen ve özleşen dilimiz* (2. baskı). Ankara: TDK Yay.
- Aksoy, Ö. Asım (1988). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü* (2 cilt). İstanbul: İnkılâp Yay.
- Akyalçın, Necmi (2007). *Türkçe ikilemeler sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Albayrak, Nurettin (2009). *Türkiye Türkçesinde atasözleri*. İstanbul: Kapı Yay.
- Ali, Sabahattin (1994). *Kağnı /ses*, İstanbul: Cem Yayınları.
- Alkayış, M. Fatih (2009). Çağdaş Türk şiveleri arasında aktarma meseleleri (Yeni Uygur Türkçesi - Türkiye Türkçesi örneği). *Turkish Studies*, Volume 4/3 Spring 2009, s. 60-70,
<http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayil6/alkay%C4%B1%C5%9Fmuhammetfatih1195.pdf>, Erişim Tarihi: 11 Nisan 2011.
- Altan, Çetin (1998). *Bir avuç gökyüzü*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Asaf, Özdemir (2006). *Benden sonra mutluluk*, İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Asena, Orhan (1988). *Tohum ve toprak*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Atabay, N.; Çam, A. ve Özel, S. (2003). *Türkiye Türkçesinin sözdizimi* (2. baskı). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Atabay, N.; Kutluk İ. ve Özel S. (2003). *Sözcük türleri* (2. baskı). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Ataç, Nurullah (2005). *Günlerin getirdiği / sözden söze*, İstanbul: YKY.
- Atay, Falih Rifkî (2004). *Zeytindağı*, İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Atılğan, Yusuf (2003). *Aylak adam*, İstanbul: YKY.
- Aydemir, İ. Ahmet (2010). *Türkçede zaman ve görünüş sistemi*. Ankara: Grafiker Yay.
- Aysever, Levent (1996). Anlam sorunu. *Felsefe Tartışmaları*. 20. Kitap, s. 70-78.
- Ayverdi, Sâmiha (2007). *Son menzil* (3. baskı), İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Bakiler, Yavuz Bülent (1999). *Üsküp'ten Kosova'ya*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Balcı, Seyhan (2007). *Qartqoca romanı esasında Kazak Türkçesi ve Türkiye Türkçesinde zarf-fiiller*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- Balcı, Tahir (2003). 'edat' bağlamında sözcük türlerine yeni bir yaklaşım. *Dil Dergisi*, S: 122, s. 7-16, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Banarlı, Nihad Sâmî (2008). *Târih ve tasavvuf sohbetleri* (4. baskı), İstanbul: Kubbealtı Neşriyatı.
- Banguoğlu, Tahsin (2000). *Türkçenin grameri* (6. baskı). Ankara: TDK Yay.
- Baykurt, Fakir (2007). *Tırpan*, İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bayraktar, Nesrin (2004). *Türkçede filimsiler*. Ankara: TDK Yay.
- Bayram, Şükriye Duygu (2008). '*Hicran künleri*' romanı örneğinde *Özbek Türkçesinde kelime grupları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Niğde Üniversitesi, Niğde.
- Benzer, Ahmet (2010a). İşleve dayalı dil bilgisi: Türkçede tahmin ve ihtimal anlatımları. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C:7, S:3, s.144-153.
<http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/makale.php?id=443>, Erişim Tarihi: 29 Ocak 2012.
- Benzer, Ahmet (2010b). -sA ekinin işlevleri ve dilek-şart ayrımı. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 28, s. 131-140.
<http://www.turkiyat.selcuk.edu.tr/pdfdergi/s28/benzer.pdf>, Erişim Tarihi: 26 Mayıs 2012.
- Beyatlı, Yahya Kemal (1968). *Siyâsî ve edebî portreler*, İstanbul: Baha Matbaası.
- Bilgegil, Kaya (1984). *Türkçe dilbilgisi* (3. baskı). İstanbul: Dergâh Yay.
- Bilginer, Recep (1985). *Bütün oyunları 1*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Bilgin, Muhittin (2006). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz* (2. baskı). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Birsel, Salah (1981). *Boğaziçi şingir mungır*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Bolulu, Osman (2005). "Anlamı güçlendirme yolları",
<http://www.bizimanadolu.com/pages/2005/nis05/page12.pdf>, Erişim Tarihi: 15.06.2010.
- Boratav, Pertev Naili (1998). *Az gittik uz gittik*, İstanbul: İmge Kitabevi.
- Boysan Aydın (2005). *Binbir yaşam sahnesi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Boz, Erdoğan (2005). Bir birleşik zarf-fiil yapısı üzerine. *Türk Dili*, C: LXXXIX, S: 642, s. 524-529, Ankara: TDK Yay.
- Boz, Erdoğan (2012). *Türkiye Türkçesi biçimsel ve anlamsal işlevli biçimbilgisi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Bozkurt, Fuat (1995). *Türkiye Türkçesi*. İstanbul: Cem Yayınevi.

- Börekçi, Muhsine (2007). Türkçede hâl eklerinin işlevsel olarak sınıflandırılması üzerine bir deneme. *IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 24-29 Eylül 2000, C: I, s. 245-275, Ankara: TDK Yay: 856/I.
- Börekçi, Muhsine (2003). Türkçe öğretimi bakımından dil bilgisi terimi ve kavram olarak olumluluk-olumsuzluk. *TDAY Belleteri* 2001, C: I-II, S: 44 s. 45-61, Ankara: TDK Yay.
- Buran, Ahmet (1999), "Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni" 3. *Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 1996, s. 207-214, Ankara: TDK Yay.: 678.
- Bussmann, Hadumod. (2006). *Routledge dictionary of language and linguistics* (L. Forester, K. Kazzazi, S. Newton, E. Thompson & G. Trauth, Trans.). London and New York: 1996 Routledge. <http://ebookbrowse.com/gdoc.php?id=277980176&url=5125d8cd495dcb9484126d65287dba44>, Erişim Tarihi: 11 Mayıs 2013..
- Cansever, Edip (1998). *Gül dönüyor avucumda*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Cem, Ayşen (2005). Dil bilgisi öğretiminde biçim-anlam-kullanım üçlüsü: ders malzemesi hazırlama ve uygulama önerisi. *Dil Dergisi*, S: 128, s. 7-25, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Cumalı, Necati (2003). *Susuz yaz*, İstanbul: Cumhuriyet Kitap Kulübü.
- Çetinoğlu, Ö.; Oflazer K.; Say B. (2004). Integrating morphology with multi-word expression processing in Turkish. Second ACL Workshop on Multiword Expressions: Integrating Processing, s.64-71, <http://acl.ldc.upenn.edu/W/W04/W04-0409.pdf>, Erişim Tarihi: 10 Mart 2013 .
- Çetintaş Yıldırım, Filiz (2005). Türkçe'de zaman anlatan ulaçların görünüş özellikleri. *Dil ve Edebiyat Dergisi*, C: 2, S: 1, s. 51-62, Mersin Üniversitesi.
- Çakır, Cemal (2004). Anlamın bağlam açısından incelenmesi: kökanlambilim ve artanlambilim. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, C: 24, S: 3, s. 245-255.
- Çakır H. ve Topçu H. (2005). Bir iletişim dili olarak internet. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C: 2, S: 19, s. 71-96.
- Çakmak, Osman (2006). *Türk atasözlerinde kelime grupları kip ve şahıs ifadesinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Sakarya.
- Çetinkaya, Bayram (2009). Eşdizimli sözlükler. *Turkish Studies*, Volume 4/4 Summer 2009, s.196-206, http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1270762352_%c3%a7etinkayabayram.pdf, Erişim Tarihi: 11 Nisan 2011.

- Çiftçi, Musa (1998). Türkçe öğretiminde temel ilkeler. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S: 1, s. 59-71. <http://www.egitim.aku.edu.tr/musa0.htm>, Erişim Tarihi: 26 Nisan 2011.
- Çotuksöken, Yusuf (1988) *Deyimlerimiz*. İstanbul: Varlık Yay.
- Delice, H. İbrahim (2002) Deyimlerin dilbilgisel yapıları ve yapı çözümlenmeleri. *Türk Dili ve Edebiyatı Makaleleri*, S: 2, s. 177-194, Sivas.
- Delice, H. İbrahim (2003). *Türkçe sözdizimi*, İstanbul: Kitabevi Yay.
- Demir, Celal (2006). Türkçe dil bilgisinde terminoloji sorunu. *TDAY Belleten 2006*, C: I, s. 81-100, Ankara: TDK Yay.
- Demir, Nurettin (2013). Kip ekleriyle kurulan birleşik fiiller. *Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağanı*, s. 389-389, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demircan, Ömer (1990). Türkçe ikilemenin özüne doğru. *Dilbilim IX*, s. 61-92, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Demircan, Ömer (2005). *Türkiye Türkçesinde kök-ek bileşmeleri* (2. baskı). İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Deniz Yılmaz, Özlem (2009). *Türkiye Türkçesinde eylemsi*, Ankara: TDK Yay.
- Deny Jean (1941). *Türk dili grameri* (Osmanlı lehçesi / çev. Ali Ulvi Elöve). İstanbul: Maarif Vekâleti.
- Devellioğlu, Ferit (1996). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lûgat* (13. baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yay.
- Dilâçar, Agop (1968). *Dil, diller ve dilcilik*. TDK Yayınları, Ankara.
- Dilâçar, Agop (1971). Gramer: tanımı, adı, kapsamı, türleri, yöntemi, eğitimdeki yeri ve tarihçesi. *TDAY Belleten 1971*, s. 83-145, Ankara: TDK Yay.
- Dilçin, Cem (1999). *Türk şiir bilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Dilmen, Güngör (1996). *Toplu oyunları 2*, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Dizdaroğlu, Hikmet (1976). *Tümcebilgisi*. Ankara: TDK Yay.
- Dolunay, Salih Kürşad (2012). *Türkiye Türkçesinde zaman*. Ankara: Berikan Yayınevi.
- Eckmann, János (1988). Çağataycada ad-fiiller. *TDAY Belleten 1962*, s. 51-60, Ankara: TDK Yay.
- Ediskun, Haydar (1999). *Türk dilbilgisi* (6. baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Eker, Süer (2009). *Çağdaş Türk dili* (5. baskı), Ankara: Grafiker Yay.
- Emre, Ahmet Cevat (1945), *Türk dilbilgisi*. Ankara: TDK Yayınları.
- Emre, Ahmet Cevat (1988a). Türkçede cümle: I. ünlemden cümleye. *TDAY Belleten 1954* (2. baskı). s. 105-180. Ankara: TDK Yay.

- Emre, Ahmet Cevat (1988b). Türkçede cümle: II. isim cümlesi. *TDAY Belleten 1955*. s. 23-58. Ankara: TDK Yay.
- Ercilasun, Ahmet B. (2008), La enklitiği ve Türkçede bir “pekistirme enklitiği” teorisi. *Dil Araştırmaları*. Sayı: 2, Bahar 2008, s. 35-56. http://www.dilarastirmalari.com/files/Dil_Arastirmalari_sayi02_Ercilasun_36_57.pdf, Erişim Tarihi: 19 Mart 2013.
- Erdal, Marcel (1998). On the verbal noun in -(y)İş. *Doğan Aksan Armağanı*, s. 53-68, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Erdem, Mehmet Dursun (2005). Harezmi Türkçesinde ikilemeler ve yinelemeler üzerine. *Bilig*, S: 33, Bahar 2005, s. 189-225, Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yay.
- Ergin, Muharrem (1993). *Türk dil bilgisi* (20. baskı). İstanbul: Bayrak Basım / Yayım / Tanıtım.
- Erkman-Akerson, Fatma (1982). Türkçenin çeviride tam değerlendirilemeyen bir özelliği: ikilemeler. *Çağdaş Eleştiri*, Ağustos Sayısı, s. 49-52, İstanbul: Gelişim Yay.
- Erkman-Akerson, Fatma (1991). *Anlam-çeviri-karşılaştırma*. İstanbul: ABC Kitabevi.
- Erkman-Akerson, Fatma (2008). *Dile genel bir bakış* (2. baskı). İstanbul: Multilingual.
- Ersoy, Mehmet Âkif (1944). *Basılan ve basılmayan bütün şiirleri*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Esendal, Memduh Şevket (1983). *Mendil altında*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Eyüboğlu, Bedri Rahmi (2005): *Dol karabakır dol*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Eyüboğlu, E. K. (1973, 1975). *On üçüncü yüzyıldan günümüze kadar şiirde ve halk dilinde atasözleri ve deyimler*. 2 cilt (2. cilt 1975 tarihli), İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A. Ş.
- Freddi, Maria (2004), *Functional grammar: an introduction for the EFL student*. http://amsacta.cib.unibo.it/archive/00000867/01/FunctionalGrammarEFLStudent_Freddi_2004_with_foreword.pdf, Erişim Tarihi: 06.06. 2006.
- Gencan, T. Nejat (1971). *Dilbilgisi* (2. baskı). İstanbul: TDK Yay.
- Göğüş, Beşir (1989). Türkçede cümlelerin kuruluşu ve temel cümlecige bağlanma şekilleri. *TDAY Belleten 1968*, s. 89-142, Ankara: TDK Yay.
- Gökdayı, Hürriyet (2008). Türkçede kalıp sözler. *Bilig*, S: 44, s. 89-110, Ankara: Ahmet Yesevi Üniversitesi Yay.

- Gökdayı, Hürriyet (2012). Dilde kalıplaşma dereceleri. Prof. Dr. Mine Mengi Adına Türkoloji Sempozyumu bildirimleri, 20-22 Ekim 2011, s. 660-670, Adana: Çukurova Üniversitesi Basımevi.
- Göksel, A. ve Kerslake C. (2005). *Turkish: a comprehensive grammar*. London and New York: Routledge.
- Göksu, Özkan (1980). Dilde yapı kavramı ve “geleneksel” yaklaşım. *Dilbilim ve Dilbilgisi Konuşmaları - I*, s. 46-56, Ankara: TDK Yay: 465.
- Guiraud, Pierre (1999). *Anlambilim* (çev. Berke Vardar). İstanbul: Multilingual.
- Gülensoy, Tuncer (1998). *Türkçe el kitabı* (3. baskı). Kayseri: Kıvılcım Yay.
- Gülensoy, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe sözcüklerin köken bilgisi sözlüğü* (2 cilt). Ankara: TDK Yay.
- Güler, Selda (2003). *A study on Turkish reduplications: some observations on form and function of reduplication (Türkçe ikilemelerin anlamsal ve yapısal özellikleri)*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Gülsevin, Gürer (1990). Türkçede ‘-sa’ şart gerundiumu üzerine. *Türk Dili*, C: 1990/II. S: 467, s. 276-279, Ankara: TDK Yay.
- Gülsevin, Gürer (2001). Türkiye Türkçesinde birleşik zarf-fiiller üzerine. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. C: 2, S: 2, s.122-143.
- Güney, Eflatun Cem (2005). *Evvel zaman içinde*, İstanbul: Nehir Yayınları.
- Güntekin, Reşat Nuri (1986). *Çalığışu*, İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Günyol, Vedat (2001). *Gün ola harman ola*, İstanbul: İş Bankası Yayınları.
- Güray, Sevim (1966). *Ahmet Vefik Paşa*, Ankara: TDK Yayınları: 250.
- Gürbüz, Faruk (2010). Fiilleri sıfat-fiil yapan ekler midir, kullanım mı? *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. S: 44, s. 1-21, Erzurum.
- Hacıeminoğlu, Necmettin (1992). *Türk dilinde edatlar*. İstanbul: MEB Yay.
- Haşim, Ahmet (1969). *Bize göre / gurebâhâne-i laklakan / Frankfurt seyahatnamesi*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Hatiboğlu, Vecihe (1953). (-dir) eki meselesi. *Türk Dili*, C: II, S: 24, s. 802-804, Ankara: TDK Yay.
- Hatiboğlu, Vecihe (1971). *İkileme*. Ankara: TDK Yay.
- Hatiboğlu, Vecihe (1972). *Türkçenin sözdizimi*. Ankara: TDK Yay.
- Hatiboğlu, Vecihe (1982). *Dilbilgisi terimleri sözlüğü* (4. baskı). Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.

- Hengirmen, Mehmet (1999). *Dilbilgisi ve dilbilim terimleri sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hengirmen, Mehmet (2007). *Deyimler sözlüğü*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hepçilingirler, Feyza (2001). *Eski bir balerin*, İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hepçilingirler, Feyza (2004). *Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi A. Ş.
- Hikmet, Nazım (**), *Memleketimden insan manzaraları 3-4*, İstanbul: De Yayınevi.
- Hisar, Abdülhak Şinasi (1955). *Boğaziçi mehtapları*, İstanbul: Hilmi Kitabevi.
- Işınsu Emine (1995). *Kaf dağının ardında*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- İbe Akcan, Pınar (2005). Edinim sürecinde görünüş: ilköğretim ikinci sınıf hayat bilgisi kitaplarındaki eylemler, durum türleri ve görünüş etkileşimi. *Dil Dergisi*, S: 130, s. 7-10, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- İlhan, Attilâ (1999). *Yengecin kışkacı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- İlker, Ayşe (1997). *Batı grubu Türk yazı dillerinde fiil*. Ankara: TDK Yay.
- İlter, Binnur Genç (2001). Anlam ve anlam kuramları. *Dil Dergisi*, S: 100, s. 72-76, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- İpek, Birol (2009). *Türkçede pekiştirme edatları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- İzgü, Muzaffer (1998). *Delibe her gün bayram*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kahraman, Tahir (2005). *Çağdaş Türkiye Türkçesi dilbilgisi* (3. baskı). Ankara: Dumat Basımevi.
- Kahraman, Tahir (2009). Çekim ekli özneler. *Türk Dili*, C: XCVII, S: 685, s.31-34, Ankara: TDK Yay.
- Kanık, Orhan Veli (2007). *Bütün şiirleri*, İstanbul: YKY.
- Karaağaç, Günay (2009). *Türkçenin sözdizimi* (2. baskı). İstanbul: Kesit Yay.
- Karababa, Canan (2000). Türkçeyle İngilizce arasında birbirine paralel anlatım biçimleri. *Dil Dergisi*, S: 94, s. 5-22, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Karahan, Leylâ (1994). -sa/-se eki hakkında. *Türk Dili*, C: 1994/II, S: 516, s. 471-474, Ankara: TDK Yay.
- Karahan, Leylâ (1997). *Türkçede söz dizimi* (4. baskı). Ankara: Akçağ Yay.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2007). *Yaban*, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Karay, Refik Halit (1964). *Memleket hikâyeleri*, İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Kaya, Nesrin (2004). Türkçe'de bildirme kiplerinde zarf kullanımlarına dayalı anlam özellikleri. *TDAY Belleten 2004*, C: II, s. 89-98, Ankara: TDK Yay.
- Kaygılı, Osman Cemal (1972). *Çingener*, Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Kemal, Orhan (1970). *Müfettişler müfettişi* (2. baskı), İstanbul: Varlık Yayınevi.
- Kemal Orhan (1976). *Vukuat var* (4. baskı), İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Kemal, Orhan (2000). *Avare yıllar*, İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Kemal, Yaşar (1984), *Orta direk*, İstanbul: Toros Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2002). *Karınca'nın su içtiği*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Kemal, Yaşar (2004). *Al gözüm seyreyle Salih*, (2. baskı), İstanbul: YKY.
- Kemal, Yaşar (2005). *İnce Memed 2* (4. baskı), İstanbul: YKY.
- Kerimoğlu, Caner (2010). Türkiye Türkçesindeki bilgi kipliği işaretleyicileri üzerine: kesinlik dışılık. *Turkish Studies*, Volume 5/4, 2010, s. 434-478,
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/2067942320_Kerimo%20Caner.pdf, Erişim Tarihi: 23 Nisan 2011.
- Kılıç, Veysel (2002). *Dilin işlevleri ve iletişim*. İstanbul. Papatya Yayıncılık.
- Kısakürek, Necip Fazıl (1977). *Çile*, İstanbul: Büyük Doğu Yayınları.
- Koç, Nurettin (1996). *Yeni dilbilgisi* (3. baskı). İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Koreli, Zeki Doğan (2007). *Eylem ve ad olarak kullanılan ve Türkçe sözlükte bulunmayan öbekler ve bunların Türkçenin yabancı dil olarak öğretimindeki yeri*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Korkmaz, Zeynep (1979). Bedriye Atsız-Hans Joachim Kissling, Sammlung Türkischer Redensarten, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1974, S. 186. *Türkoloji Dergisi*, C. VIII/1, s. 485-489, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Korkmaz, Zeynep (1992). *Grammer terimleri sözlüğü*. Ankara: TDK Yay.
- Korkmaz, Zeynep (2003). *Türkiye Türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Ankara: TDK Yay.
- K. Tarık Dursun (1987). *Ömrüm ömrüm*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Kurt, Pınar (2006), *Zarf-füllerin anlam farklılıklarının kavratılması*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Kutlu Ayla (2002). *Merhaba sevgi*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Külebi, Cahit (2001). *Bütün şiirleri*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Kültür Bakanlığı (1991a). *Gagauz Türkçesinin sözlüğü*. Ankara: Yazar.
- Kültür Bakanlığı (1991b). *Karşılaştırmalı Türk lehçeleri sözlüğü*. 2 cilt, Ankara: Yazar.
- Larsen-Freeman, D. (2001). Teaching grammar. M. Celce-Murcia (Ed.), *Teaching English as a second or foreign language*. (3. baskı) (s. 251-266). Boston: Heinle & Heinle. http://www.uibk.ac.at/anglistik/staff/freeman/course-documents/tesfl_-_teaching_grammar.pdf, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2013.

- Lewis, G. L. (1967). *Turkish grammar*. Oxford (Great Britain): Oxford University Press.
- Mauck, S. (2005). Notes on the typology of imperatives. *Ms, Georgetown Universty*, http://www9.georgetown.edu/faculty/portnerp/nsfsite/Mauck_Typology.pdf, Erişim Tarihi: 26 Ocak 2012.
- Müller, Hans-Georg (2003). *Morphophonologische untersuchungen an reduplikationen im Türkischen*. Philosophische dissertation (İnternet’te yayımlanmış doktora tezi), angenommen von der Neuphilologischen Fakultät der Universität Tübingen, Tübingen, http://w210.ub.uni-tuebingen.de/dbt/volltexte/2003/809/pdf/AA_turedu_diss_130603.pdf, Erişim Tarihi: adresinden 23 Nisan 2011.
- Németh, J. (1962). *Turkish grammar* (Almancadan İngilizceye çev. T. Halası-Kun). The Hague (The Netherlands): Mouton & Co.
- Nesin, Aziz (2005). *Adamı zorla deli ederler*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Oflazoğlu, Turan (1967). *Deli İbrahim*, İstanbul: KHB Kent Yayınları.
- Oruç, Birsal (1994). *Oğuz grubunda edatlar*. Yayımlanmamış doktora tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Oturakçı, Nigâr (2012). *Türkiye Türkçesinde soru sözcükleri*. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, İstanbul.
- Otyam, Fikret (2001). *Karasevdam Anadolu*, İstanbul: Günizi Yayınları.
- Oytun Altun, Hilal (2009). *Türkçede soru*. Yayımlanmamış doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Öner, Mustafa (1999). -Matı gerundiumu hakkında. 3. *Uluslar Arası Türk Dil Kurultayı*, 1996, s. 833-840, Ankara: TDK Yay.
- Özakman, Turgut (1999). *Toplu oyunları 3*, İstanbul: Mitos Boyut Yayınları.
- Öz, Aynur (1997). Özbek Türkçesinde ikileme. *Türkoloji Dergisi*. C: XII, S: 1, s. 287-311, Ankara: Ankara Üniversitesi Yay.
- Özkan, Abdurrahman (2001). İsnat grubunun yapısı ve görevleri. *Arayışlar-İnsan Bilimleri Araştırmaları-*, S: 5-6, s. 1-18, Isparta.
- Özkan, Abdurrahman (2004a). Türkçe Sözlük’te kısaltma grupları. *Arayışlar-İnsan Bilimleri Araştırmaları-*. S: 12. s. 173-179. Isparta.
- Özkan, Abdurrahman (2004b). Türkiye Türkçesinde kısaltma grupları. *Arayışlar-İnsan Bilimleri Araştırmaları-*, S: 11, s. 127-144, Isparta.
- Özkan, Bülent (2010). Türkiye Türkçesinde ‘ikili tekrarlar’ın sözlükbirimsel dizgesel ve metinsel görünüşleri. *Turkish Studies*, Volume 5/4, 2010, s.564-582,

- http://www.turkishstudies.net/Makaleler/1007223701_23%C3%96zkan_B%C3%BClent.pdf, Erişim Tarihi: 20 Ekim 2012.
- Özkan F. ve Musa, B. (2004). Yabancı dillerin Türkçenin söz dizimi üzerindeki etkisi. *Bilig*, S: 30, s. 95-139, Ankara: Ahmet Yesevî Üniversitesi Yay.
- Özkan İbrahim (2011), Türk atasözlerinde yinelemeler. *Turkish Studies*, Volume 6/1, 2011, s.1595-1603,
http://www.turkishstudies.net/Makaleler/484864227_%C3%B6zkanibrahim.pdf, Erişim Tarihi:18 Ağustos 2012.
- Özkan, Mustafa (2004). Deyimleşmiş ikilemeler. *V. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 20-26 Eylül 2004, C: 2, s. 2289-2318, Ankara: TDK Yay: 855/I.
- Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2008). *Türkiye Türkçesi söz dizimi*. İstanbul: 3F Yayınevi.
- Özmen, Mehmet (1997). Türkçede *değil* kelimesi ve kullanımları. *TDAY Belleten 1995*, s. 315-368, Ankara: TDK Yay.
- Özmen, Mehmet (2000). Alkış ve kargışlarda cümle ve anlatım özellikleri. *Türk Dili*, C: 2000/II, S: 585, s. 280 -293, Ankara: TDK Yay.
- Öztürk, Jale (2002). *Memduh Şevket Esendal'ın ilk sekiz hikâye kitabında yer alan hikâyelerdeki zarf-fiiller ve zarf -fiil grupları*. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Özünü, Ünsal (2001). *Edebiyatta dil kullanımları*. İstanbul: Multilingual Yay.
- Özyıldırım, Işıl (1999). Türk yasa dili. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 16, S: 1, s. 89-114.
- Püsküllüoğlu, Ali (1998). *Türkçe deyimler sözlüğü* (2. baskı). Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Safa, Peyami (1999). *Sözde kızlar* (22. baskı), İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sarıçoban, A. ve Hişmanoğlu M. (2004). Türkçedeki buyrum tümcelerinin edimbilimi üzerine. *Dil Dergisi*, S: 123, s. 31-48, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Savran, Hülya (2010). Türk dilinin kavram ve anlatım zenginliği. *Türk Dili*, C: XCIX, S: 708, s. 492-507, Ankara: TDK Yay.
- Sayar, Abbas (2003). *Yılkı atı*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Sebzecioğlu, Turgay (2004). Türkçede kip kategorisi ve -yor biçimbiriminin kipsel değeri. *Dil Dergisi*, S: 124, s. 18-33, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Sinan, Ahmet Turan (2000). *Türkiye Türkçesindeki deyimler üzerine bir dil incelemesi*. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

- Sözer, Vural (2001). *Geniş kapsamlı deyimler sözlüğü* (3. baskı). İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Subaşı Uzun, Leyla (1991), Deyimleşme ve Türkçede deyimleşme dereceleri. *Dilbilim Araştırmaları 1991*, Ankara: Hitit Yayınevi.
- Süreya, Cemal (2002). *Güvercin curnatası*, İstanbul: YKY.
- Şahin, Hatice (2003). Birleşik çekimli fiillerin zaman ve anlam açısından gösterdiği çeşitlilikler. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 4, s. 157- 168.
- Şahin, Hatice (2007). Gel- ve git- fiillerinin birleşik yapılarda sergilediği durumlar. *IV. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 24-29 Eylül 2000, C: 2, s. 1645-1650, Ankara: TDK Yay: 856/I.
- Şimşek, Rasim (1987). *Örneklerle Türkçe sözdizimi*. Trabzon: Kuzey Matbaası.
- Tahir, Kemal (1999). *Göl insanları*, İstanbul: Adam Yayınları.
- Tahiroğlu, B. T. ve Yıldırım, F. (2006). İnternette Türkçe kullanımı sorunları. G. Gülsevin ve E. Boz (Ed.) *Türkçenin Çağdaş Sorunları* (2. baskı) içinde (s. 361-378), Ankara: Gazi Kitabevi.
- Taner, Haldun (1995). *Keşanlı Ali destanı*, Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (2002). *Hikâyeler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Tarancı, Cahit Sıtkı (1998). *Bütün şiirleri -otuzbeş yaş-*, İstanbul: Can Yayınları.
- Tarlan, Ali Nihat (1992), *Necati Beg Divanı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (1999). *Türk gramerinin sorunları II*, Ankara: Yazar.
- Türk Dil Kurumu (2000). *Güzel Yazılar Kısa Oyunlar* (2. baskı), Ankara: TDK Yayınları: 648.
- Türk Dil Kurumu (2005a). *Türkçe sözlük* (10. baskı). Ankara: Yazar.
- Türk Dil Kurumu (2005b). *Yazım kılavuzu* (24. baskı). Ankara: Yazar.
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. <http://tdkterim.gov.tr>
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Bilim ve Sanat Terimleri Ana Sözlüğü*. <http://tdkterim.gov.tr>
- Türk Dil Kurumu (t.y.). *Güncel Türkçe sözlük*. <http://tdk.org.tr>
- Tiken, Kâmil (2003). Türkiye Türkçesinde basit ve birleşik zarf-fiillerin ifade ve işlevleri. *TDAY Belleten*, 1999/I-II, s. 281-364 Ankara: TDK Yay.
- Topaloğlu, Ahmet (1989). *Dil bilgisi terimleri sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat A. Ş.
- Torun, Yeter (2003). + DIR/ + DUR bildirme ekiyle oluşturulan bazı yapıların cümledeki kullanımları üzerine. *TDAY Belleten*, C: I, s. 111-122, Ankara: TDK Yay.

- Torun, Yeter (2009). *Nurullah Ataç'ın denemelerinde devrik yapılar*. Ankara: TDK Yay.
- Tuna, Osman Nedim (1986). Türkçenin sayıca eş heceli ikilemelerinde sıralama kuralları ve tabiî bir ünsüz dizisi. *TDAY Belleten*, 1982-1983, s. 163-228 Ankara: TDK Yay.
- Türkyılmaz, Fatma (1999). *Tasarlama kiplerinin işlevleri*. Ankara: TDK Yay.
- Underhill, Robert (1987). *Turkish grammar* (fifth printing). The United States of Amerika: The MIT Press The Massachusetts Institute of Technology.
- Urgan Mîna (1998). *Bir dinazorun anıları*, İstanbul: YKY.
- Usta, Halil İbrahim (2000). Türkiye Türkçesinde kelime gruplarıyla ilgili bir sınıflandırma. *Türk Dili*, S: 579, s. 209-216, Ankara: TDK Yay.
- Uygur, Nermi (1997). *Dilin gücü*. İstanbul: YKY.
- Uzun, Nadir Engin (1990). Atasözlerinin kısalığı ve dilbilimsel eksilti sorunu. *AÜ Dil-Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, S: 33, s.141-150, Ankara.
- Uzun, Nadir Engin (2006). *Biçimbilim*. İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Üstüner, Ahat (2003). *Türkçede pekiştirme*. Elazığ: Fırat Üniversitesi Yay.
- Üstünova, Kerime (1998). Dede Korkut destanlarında aralıklı ikilemeler. *Türk Dili*, S: 557, s. 464-470, Ankara: TDK Yay.
- Üstünova, Kerime (2001). Dil incelemelerinde anlam bağının gereği. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 2, s. 107-116.
- Üstünova, Kerime (2002). 'Varmak' ile kurulu iki eylemli yüklemelerin durumu. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 3, s. 107-113.
- Üstünova, Kerime (2004a). Dede Korkut Destanları ve sentaktik paralelizmde eksiltili yapıların rolü. *TDAY Belleten 1998/I*, s. 161-169, Ankara: TDK Yay.
- Üstünova, Kerime (2004b). Dilek kiplerinde zaman kavramı. *Türk Dili*, S: 635, s. 678-686, Ankara: TDK Yay.
- Üstünova, Kerime (2006). Ama'nın işlevleri. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 10, 2006/1, s. 79-92.
- Van Dijk, Teun A. (1985), Semantic discourse analysis. soylu *Handbook of Discourse Analysis*, Vol.2:103-136,
<http://www.discourses.org/OldArticles/Semantic%20discourse%20analysis>.
soylupdf, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2012.
- Vardar, B.; Güz, N.; Huber, E.; Öztokat, E. ve Senemoğlu, O. (1998). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü* (2. baskı), İstanbul: ABC Kitabevi.

- Vural, Hanifi (2004). Dede Korkut anlatılarında söz tekrarları. *V. Uluslar Arası Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 20-26 Eylül 2004, C: 2, s. 3089-3094, Ankara: TDK Yay: 855/I.
- Yaman, Ertuğrul (1995). Türkiye Türkçesi ve Özbek Türkçesinde 'mi' soru ekinin kullanılışı. *Türk Dili*, C: 1995/2, S: 526, s. 1113-1120, Ankara: TDK Yay.
- Yaman, Ertuğrul (1999). *Türkiye Türkçesinde zaman kaymaları*. Ankara: TDK Yay.
- Yastı, Mehmet (2007). Türkçe deyimlerde geçen ikilemelerin ses ve şekil özellikleri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, S: 21 (Bahar), s. 51-87.
- Yavuz, Serdar (2010). *Türkiye Türkçesi ağızlarında edatlar*. Yayımlanmamış doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Yılmaz, Ayşe (2009). Cümlelerin sınıflandırılmasında kullanılan olumluluk-olumsuzluk kategorisi üzerine. *Turkish Studies*, Volume 4/3, 2009, s. 2338-2350, <http://www.turkishstudies.net/sayilar/sayi16/y%C4%B1lmazay%C5%9Fe1126.pdf>, Erişim Tarihi: 30 Temmuz 2012.
- Yılmaz, Engin (2013). Dilbilgisi ile ilgili bazı terim ve kavramların tanımlarına yeni bir bakış. *Prof. Dr. Leylâ Karahan Armağanı*, s. 933-940, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yüce, Nuri (1999). *Gerundien im Türkischen* (Yay. Mehmet Ölmez). İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi: 23.
- Yüceol Özezen, Muna (2000). *Namık Kemal'in romanlarında cümle*. Yayımlanmamış doktora tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Yüceol Özezen, Muna (2001). Türkçe deyimler üzerine birkaç söz, *Türk Dili*, S: 600, s. 869-879, Ankara: TDK Yay.
- Yüceol Özezen, Muna (2006a). Türkiye Türkçesi yazın dilinde teşekkür kalıpları, *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, C:3, S:3, s.66-77. http://mtad.humanity.ankara.edu.tr/III-3_Eylul2006/43_MTAD_3-3_MOzezen_66-77.pdf, Erişim Tarihi: 10 Nisan 2011.
- Yüceol Özezen, Muna (2006b). Türkiye Türkçesinde sıfat işlevli birimler: dizilim, nitelik, nicelik, birliktelik. *Journal of Turkish Studies (Türklük Bilimi Araştırmaları)- Festschrift of Orhan Okay II (Orhan Okay Armağanı II)*, S: 30, s. 381-405.
- Yüceol Özezen, Muna (2009). *De- fiilinin grameri*. Adana: Karahan Kitabevi.
- Zülfikar, Hamza (2007). Kalıp cümleler (dünden bugüne Türkçe). *Türk Dili*, S: 668, s. 344-351, Ankara: TDK Yay.

- http://abesleistigal.blogspot.com/2007_09_01_archive.html, Erişim Tarihi: 19.12.2010.
- <http://www.acikgazete.com/yazarlar/ilkim-erkan-karaca/2010/12/09/atan-atana.htm?aid=38692>, 11.12.2011.
- <http://www.adanakultur.gov.tr/belge/1-27317/efsaneler.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.adisadanismanlik.com.tr/icerik/tr/makaleler.aspx?id=35>,
Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- http://www.adiyamanhaber.com/b/modules.php?name=Kose_Yazilari&op.viewarticle&artid=609, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- http://www.admal.k12.tr/2008/b/b/mucahit_ilke_amasya.html,
Erişim Tarihi: 24.11.2010.
- <http://www.agos.com.tr/makale/idris-sahin-konsepti-294>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- http://www.agos.com.tr/newsframe.php?news_id=5752&cat_id=8,
Erişim Tarihi: 20.04.2011.
- <http://www.ailevadisi.net/abshell-geyiq/215729-yildizlar-4.html>,
Erişim Tarihi: 25.05.2011.
- http://www.ajansspor.com/forum/forum_posts.asp?TID=315&PID=38580,
Erişim Tarihi: 10.02.2011.
- http://www.akademycafe.com/web/index.php?option=com_kunena&Itemid=62&func=view&catid=52&id=455, Erişim Tarihi: 17.07.2010.
- http://www.akampus.com/forum/mesaj_arsivi.asp?m_userID=3077206&m_replyID=470303&syf=2, Erişim Tarihi: 14.07.2010.
- http://www.akampus.com/mobil/forum/konu_detay.asp?k_ID=8392&syf=15,
Erişim Tarihi: 01.12.2012.
- <http://www.akdenizhaberler.com/Haberler-Tanburacidan-Fatih-Hocaya-salvolar-65771.html>, Erişim Tarihi: 31.10.2010.
- http://aksam.medyator.com/2099/99/99/yazar/15936/sevim_gozay/index.html,
Erişim Tarihi: 12.04.2013.
- <http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/haber-21801-34-muhalefete-tesekkurler.html>,
Erişim Tarihi: 14.02.2011
- <http://www.aktifhaber.com/jandarmadan-orgute-bomba-egitimi-402137h.htm>,
Erişim Tarihi: 06.03.2011
- <http://www.aleviforum.com/showthread.php/27853-Alev%DDler-Yikanirmi/page3>,
Erişim Tarihi: 01.08.2013.

http://www.alevihaberajansi.com/index.php?option=com_content&task=view&id=5729

Erişim Tarihi: 07.03.2011.

<http://www.aleviweb.com/forum/archive/index.php/t-29590.html>,

Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://www.alkangazetesi.com/haber/yazdir.php?hid=4659>, Erişim Tarihi: 24.05.2013.

<http://alperboyaci.blogcu.com/yorum-farki>, Erişim Tarihi: 08.11.2010.

http://www.alternatiforum.com/forum_posts.asp?TID=8489&PN=5,

Erişim Tarihi: 27.02.2011.

http://www.alucra.com/index.php?option=com_alphacontent&ordering=1&limitstart=2

170&limit=10, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.anafilya.org/go.php?go=7d613703809ab>, Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.anafilya.org/go.php?go=7d573100f08a7>, Erişim Tarihi: 18.12.2010.

<http://www.anlayis.net/makaleGoster.aspx?dergiid=27&makaleid=5476>,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

http://www.anatolianrock.com/topic-trabzon_bulusmalari-241-54423-302.htm,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.anindatepki.com/dini-konular/oteki-dunya/>, Erişim Tarihi: 26.01.2011.

http://www.annecocuk.com/modules/newbb/viewtopic.php?topic_id=121130&forum=1&start=10, Erişim Tarihi: 25.05.2011.

http://www.annecocuk.com/modules/newbb/viewtopic.php?viewmode=flat&topic_id=3645&forum=1, Erişim Tarihi: 03.08.2010.

http://www.annecocuk.com/modules/newbb/viewtopic.php?viewmode=thread&topic_id=78572&forum=1&post_id=1352649, Erişim Tarihi: 20.01.2011.

http://www.anneoluncaanladim.com/forum/forum_posts.asp?TID=23105,

Erişim Tarihi: 03.08.2010.

<http://www.antalyaekspres.com/yazdir2.asp?id=57&makaleid=1794>,

Erişim Tarihi: 07.03.2012.

<http://antikalar.blogcu.com/eski-herseyi-ariyorum-ben/570124>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013

<http://www.antoloji.com/aklim-dedi-sevme-gonlum-dedi-sev-siiri/>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.antoloji.com/amir-nasil-olmali-siiri/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013

<http://www.antoloji.com/ask-acisi-46-siiri/>, Erişim Tarihi: 13.07.2010.

<http://www.antoloji.com/asktan-emekli-siiri/>, Erişim Tarihi: 28.12.2011.

- <http://www.antoloji.com/barani-beton-yillar-siiri/>, Erişim Tarihi: 03.10.2010.
- <http://www.antoloji.com/ben-seninle-olmek-istiyorum-siiri/>, Erişim Tarihi: 06.03.2011.
- <http://www.antoloji.com/biz-ne-yaptik-5-siiri/>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/derdine-derman-olmaz-siiri/>, Erişim Tarihi: 20.11.2010.
- <http://www.antoloji.com/don-gel-14-siiri/>, Erişim Tarihi: 20.11.2010
- <http://www.antoloji.com/dost-bahcesi-3-siiri/>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.
- <http://www.antoloji.com/gakgos-siiri/>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/garibin-olumu-2-siiri/>, Erişim Tarihi: 11.01.2011.
- <http://www.antoloji.com/gitti-ah-gitti-siiri/>, Erişim Tarihi: 13.11.2010.
- <http://www.antoloji.com/gok-deniz-toprak-siiri/>, Erişim Tarihi: 20.7.2010.
- <http://www.antoloji.com/Gurbet/siirleri/sayfa-70/>, Erişim Tarihi: 20.02.2011.
- http://www.antoloji.com/i/sair/pdf/5/mehmet_sani_ozel_12235_24667.pdf,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/kardesime-33-siiri/>, Erişim Tarihi: 18.01.2012.
- <http://www.antoloji.com/makinem-ile-kavgam-bolum-2-duz-yazi-siiri/>,
Erişim Tarihi: 02.07.2010.
- <http://www.antoloji.com/olmeyen-siiri/>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/on-iki-2-siiri/>, Erişim Tarihi: 28.07.2010.
- <http://www.antoloji.com/sevmek-kim-ben-kimim-siiri/>, Erişim Tarihi: 02.06.2013.
- <http://www.antoloji.com/siir/siir/forum.asp?siir=1200789&sira=12&toplam=204>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/siir/siir/forum.asp?siir=1221980&sira=161&toplam=589>,
Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/siir/siir/forum.asp?siir=876048&sira=55&toplam=154>,
Erişim Tarihi: 02.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/siir/siir/forum.asp?siir=876048&sira=55&toplam=154>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://www.antoloji.com/siir/siir/siir_SQL.asp?sair=69650&siir=1398155&order=,
Erişim Tarihi: 30.06.2010
- http://www.antoloji.com/siir/siir/siir_SQL.asp?sair=57552&siir=890689,
Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://www.antoloji.com/tas-degil-mi-siiri/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.antoloji.com/vermis-ha-vermis-siiri/>, Erişim Tarihi: 13.11.2010.
- <http://www.antoloji.com/ver-ver-malin-vergisini-ver-siiri/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

- <http://www.aracforum.com/oto-elektronik-g%C3%B6r%C3%BCnt%C3%BC-ve-ses-sistemleri/14141-teyp-se%C3%A7imi.html>, Erişim Tarihi: 25.07.2010.
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=13053960>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-270259>, Erişim Tarihi: 31.10.2010.
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=289207>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=3374444>, Erişim Tarihi: 25.07.2010.
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=4634374>, Erişim Tarihi: 04.08.2013
- <http://arama.hurriyet.com.tr/arsivnews.aspx?id=-68411>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://www.aramizdakalsin.com/oku.asp?id=10278&Firsatcilar+Vazgecmiyor>,
Erişim Tarihi: 06.08.2010.
- <http://arizaaa.blogspot.com/2009/06/elini-sallasan-yazar-cizer.html>,
Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://www.arka-bahce.org/forum/archive/index.php/t-294.html>,
Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- http://www.arkadas.com/forum/posts.asp?Page=9&topic_id=2854,
Erişim Tarihi: 05.02.2013.
- <http://www.arkitera.com/haber/index/detay/yircalidan-ruzgara-60-milyon-euroluk-yatirim/2998>, Erişim Tarihi: 24.05.2013.
- <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/124309.asp>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/39546.asp>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/400320.asp>, Erişim Tarihi: 23.04.2012.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/03/25/altan.html>, Erişim Tarihi: 06.02.2013.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/03/25/altan.html>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2006/03/27/gnd108.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/01/01/gny/haber,3CB19129642B44029E20283A387F4187.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2008/12/18/gny/haber,D5D0FFE7F84849958BF5354DE6E98023.html>, Erişim Tarihi: 11.12.2012.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2004/10/23/simsek.html>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://arsiv.sabah.com.tr/2000/10/02/y11.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://arsiv.zaman.com.tr/2001/04/13/karadeniz/karadenizdevam.htm>,
Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://artizanclub.com/forum/?topic=2626.745;wap2>, Erişim Tarihi: 31.01.2012.

- <http://www.artvizyon.com/albumanadolusevdasi.html>, Erişim Tarihi: 10.02.2011.
- <http://askmen.mynet.com/top-10/randevu/8737-kiz-arkadasinizin-tehlikeli-arkadaslari.html?start=5>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.asusturk.com/viewtopic.php?f=24&t=28625&start=0>,
Erişim Tarihi: 26.06.2010.
- <http://www.asusturk.com/viewtopic.php?p=111125&highlight=&sid=c90613dbb5e9227f2d185630b89ac3fe>, Erişim Tarihi: 30.06.2010.
- <http://www.ateistforum.org/index.php?showtopic=21141&st=40>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.ateistforum.org/index.php?showtopic=10850>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://atillaatalay.blogspot.com/2009/04/kaptanin-seyir-defterine-ek-14.html>,
Erişim Tarihi: 15.09.2010.
- http://atonica.blogspot.com/2006_02_01_archive.html, Erişim Tarihi: 26.08.2010.
- <http://www.ausozluk.org/sozluk.php?process=word&q=merkez%20bankasi%20nin%20istanbul%20a%20tasinmasi>, Erişim Tarihi: 08.11.2010.
- http://www.avea.com.tr/tr/sta/kampanyalar/ogretmenler_gunu10.shtml?pagemenu=pkampanya.konusma.ogretmenlergunu&utm_source=memurlar&utm_medium=pageskin&utm_campaign=%C3%B6gretmenlergunu, Erişim Tarihi: 28.11.2010.
- <http://www.ayvakti.net/ayvakti-oyku/item/kayan-yildiz-akif-inan>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://bakliyatın.blogspot.com/2009_01_01_archive.html, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.balikavi.net/forum/showthread.php?p=667175>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://www.balikciadasi.com/forum/lofiversion/index.php?t2907.html>,
Erişim Tarihi: 23.05.2011.
- <http://www.balikpesinde.com/forumlar/viewtopic.php?p=24152>,
Erişim Tarihi: 06.08.2013.
- <http://www.batmancagdas.com/arsiv-yazilar-24-29-makale,2806.html>,
Erişim Tarihi: 26.07.2010.
- <http://www.batug.org/forum/index.php?topic=9692.10;imode>,
Erişim Tarihi: 20.07.2010.
- <http://www.bebekkokusu.com/forums/thread-view.asp?tid=72629&start=571>,
Erişim Tarihi: 13.11.2010.
- <http://www.belgeler.com/blg/30io/yaar-kemal-nce-memed-3>, Erişim Tarihi: 06.02.2013.
- <http://www.belgeler.com/blg/1v6m/yasar-kemal-kuslarda-gitti>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://bellekkutusu.blogspot.com/2009_05_01_archive.html, Erişim Tarihi: 04.08.2013

[http://benozlemsahsenbizzatkendim.blogspot.com/2012/03/hollywood-](http://benozlemsahsenbizzatkendim.blogspot.com/2012/03/hollywood-pressssssssssssss.html)

[pressssssssssssss.html](http://benozlemsahsenbizzatkendim.blogspot.com/2012/03/hollywood-pressssssssssssss.html), Erişim Tarihi: 24.02.2013.

<http://benyesim.blogcu.com/>, Erişim Tarihi: 13.11.2012

<http://berceste.blogspot.com/2006/09/ingiliz-tarz-banyo.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://bestamibey.blogspot.com/2010_12_12_archive.html, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

http://www.bilgicagi.net/forum/forum_posts.asp?TID=1605, Erişim Tarihi: 17.07.2010.

[http://www.bilgisayarbilisim.net/windows-isletim-sistemi-f84/ogrencimden-gelen-ve-](http://www.bilgisayarbilisim.net/windows-isletim-sistemi-f84/ogrencimden-gelen-ve-cevaplayamadigim-bir-soru-t7005-15.html)

[cevaplayamadigim-bir-soru-t7005-15.html](http://www.bilgisayarbilisim.net/windows-isletim-sistemi-f84/ogrencimden-gelen-ve-cevaplayamadigim-bir-soru-t7005-15.html), Erişim Tarihi: 15.02.2011.

http://bilici.net/index.php?option=com_content&task=view&id=555&Itemid=52,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.birebir.net/goster.asp?d=bambaska>, Erişim Tarihi: 04.01.2011.

<http://birgo.mynet.com/osendinya/archive/2008/9/page,7>, Erişim Tarihi: 04.08.2013

[http://birgo.mynet.com/sevdanla-hayatlandim-hayatnla-sevdalandim/yazi/donup-](http://birgo.mynet.com/sevdanla-hayatlandim-hayatnla-sevdalandim/yazi/donup-arkaya-bakmak)

[arkaya-bakmak](http://birgo.mynet.com/sevdanla-hayatlandim-hayatnla-sevdalandim/yazi/donup-arkaya-bakmak), Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://birkaciyiadam.wordpress.com/neden-birkac-iyi-adam/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.birlikgazetesi.info/haber-arivi/1154.html>, Erişim Tarihi: 12.04.2013.

<http://birmucizemvarr.blogspot.com/2011/02/haftasonu-neler-yaptk.html>,

Erişim Tarihi: 08.12.2012.

<http://biryudumhayat-malla.blogspot.com/2008/11/imdi-de-berbat-klklar.html>,

Erişim Tarihi: 19.01.2011.

<http://www.bisikletforum.com/showthread.php?t=6517>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.biyografi.net/kisiayrinti.asp?kisiid=1692>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.bizimanadolu.com/haber/haber357.htm>, Erişim Tarihi: 27.11.2010.

<http://blogcuanne.com/2009/12/23/taksilerde-sigara-icmek-yasaklanmamis-miydi/>,

Erişim Tarihi: 27.11.2010.

<http://www.blogcu.com/etiket/kocaeli%20meydan%20gazetesi>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.bilgisozluk.com/sozluk.asp?b=beyin%20%F61%FCm%FC#.Uf4BstJSiAM>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.blogcu.com/etiket/kebab%20%C4%B1%20hayat/8>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://blog.milliyet.com.tr/amerika-agzindaki-baklayi-cikardi/Blog/?BlogNo=369906>,

Erişim Tarihi: 23.05.2013.

<http://blog.milliyet.com.tr/bazen-olmayınca-olmuyor-hicbir-sey/Blog/?BlogNo=52682>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=13142>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://blog.milliyet.com.tr/Blog.aspx?BlogNo=96850>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

http://blog.milliyet.com.tr/Bunlari_biliyor_muydunuz_12_/Blog/?BlogNo=236872,

Erişim Tarihi: 17.02.2011.

http://blog.milliyet.com.tr/Eylulde_gel_2/Blog/?BlogNo=202532,

Erişim Tarihi: 06.07.2010.

http://blog.milliyet.com.tr/Hadi_op_beni/Blog/?BlogNo=264787,

Erişim Tarihi: 17.11.2010.

<http://blog.milliyet.com.tr/kendi-ulkesindeki--bir--iki--uc--dort-->

ama/Blog/?BlogNo=424312, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://blog.milliyet.com.tr/mateo-falcone--prosper-merimee--fransızcadan-ceviren->

mustafa-b-yalciner/Blog/?BlogNo=366614, Erişim Tarihi: 23.05.2013.

<http://blog.milliyet.com.tr/Print.aspx?BlogNo=273325>, Erişim Tarihi: 31.01.2011.

http://blog.milliyet.com.tr/Yobaz_adam_ve_kizi_/Blog/?BlogNo=406524&ref=milliyet
_anasayfa, Erişim Tarihi: 02.06.2013.

<http://board.metin2.org/index.php?page=Thread&postID=2518310>,

Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://www.borsayorumu.com/post198904.html>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

[\[ba.facebook.com/wall.php?id=11822510211&page=0&hash=e85f6121e003a450\]\(http://bs-ba.facebook.com/wall.php?id=11822510211&page=0&hash=e85f6121e003a450\)](http://bs-</p>
</div>
<div data-bbox=)

[b36c427dc8742627](http://bs-b36c427dc8742627), Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://www.bugun.com.tr/kose-yazisi/121820-bu-bir-azinlik-zulmudur-makalesi.aspx>,

Erişim Tarihi: 15.02.2011.

<http://www.bugun.com.tr/kose-yazisi/160343-turbanli-gerilla-ha-makalesi.aspx>,

Erişim Tarihi: 27.06.2011.

<http://www.bugun.com.tr/kose-yazisi/97535-yavuz-bingol-taksiciye-borcunu-ode->
makalesi.aspx, Erişim Tarihi: 17.02.2011.

<http://bulentcaka1.blogcu.com/komplo-teorisi/83172>, Erişim Tarihi: 24.10.2010.

<http://www.bulgoc.com/forum/archive/index.php/t-57792.html>,

Erişim Tarihi: 26.10.2011.

<http://www.burakozdemir.org/page/27/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.bursasporluyuz.net/menejerleri-akillarini-celiyor.html>,

Erişim Tarihi: 15.02.2011.

<http://www.bydigi.net/sinirsiz-muhabbet-burada/369918-abdde-ermeni-tasarisina->

evet.html, Erişim Tarihi: 27.02.2011.

<http://www.bydigi.net/sinirsiz-muhabbet-burada/404289-basortululer-bu-ulkede->

barinamaz-3.html, Erişim Tarihi: 24.02.2013.

http://cadde.milliyet.com.tr/2011/09/07/YazarDetay/1435472/TUBA_TUBITAK_ve_b

edava_kolej_, Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://www.cagatayyolda.net/forum/showthread.php?t=28620&page=3>,

Erişim Tarihi: 06.08.2010.

<http://www.canim.net/siirler/12469-.html>, Erişim Tarihi: 06.05.2012.

<http://www.canim.net/siirler/14933-.html>, Erişim Tarihi: 10.12.2011.

<http://www.canyurdu.com/?&Bid=114133>, Erişim Tarihi: 19.12.2010.

<http://www.cardanadam.com/forum/viewtopic.php?f=2&t=1552>,

Erişim Tarihi: 05.08.2010.

http://car-q.com/plus/feedback_ajax.php?dopost=getlist&aid=300081&page=,

Erişim Tarihi: 17.10.2010.

http://www.cazkolik.com/ozelhaber_detay.php?icerik=103081,

Erişim Tarihi: 24.11.2010

<http://www.celikhanses.net/modules.php?name=News&file=article&sid=873>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013

<http://www.cepforum.com/forum/pc-donan%FDm-sorunlar%FD-27/casper-sorun->

herkez-baks%FDn-182091.html, Erişim Tarihi: 25.05.2011.

<http://www.ceplab.com/haber/samsung-reklam-ve-pazarlama-muduru-roportaji/>,

Erişim Tarihi: 09.01.2011.

<http://cevaplar.mynet.com/yakisikli-erkek-ve-cirkin-bir-kiz-birbirlerine-asik-olabilir->

mi/3188.aspx, Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://www.chip.com.tr/blog/oyunuyapimi/FPSC-Programi-Nedir-Ne->

Degildir_2106.html, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

http://www.chip.com.tr/forum/okulda-ogretilmeyen-50-kural_t134711.html,

Erişim Tarihi: 11.12.2010.

<http://www.cileweb.net/include.php?path=forum/showthread.php&threadid=16079>,

Erişim Tarihi: 26.06.2010.

- <http://www.cizgifilmi.gen.tr/izle37-garfield-izle.html>, Erişim Tarihi: 10.02.2011.
- <http://cnfantr.com/57894-post12.html>, Erişim Tarihi: 15.10.2010.
- <http://www.cnnturk.com/haberdetay/UserControls/Comments.aspx?NewsID=563152>,
Erişim Tarihi: 02.07.2010.
- http://www.corumhaber.net/index.php?option=com_content&view=article&id=7094:corum-cn-ne-yapmali&catid=51:guncel, Erişim Tarihi: 26.06.2010.
- <http://www.corumhakimiyet.net/HaberDetay.aspx?ID=25871>,
Erişim Tarihi: 23.03.2011.
- <http://www.corumhakimiyet.net/YazarlarDetay.aspx?ID=374&HaberBasligi=A%C5%9EIK%20BORAN%C4%B0N%C4%B0N%20YEN%C4%B0%20K%C4%B0TABI>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.cumhuriyetarsivi.com/katalog/192/sayfa/1996/8/7/6.xhtml>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.cumhuriyet.com.tr/?im=yhsos&yn=326701>, Erişim Tarihi: 02.06.2013.
- <http://dacederki.blogspot.com/2010/08/hzlandrlms-yaz-okulu-edebiyat.html>,
Erişim Tarihi: 26.08.2010.
- <http://dalgalariasmak.blogspot.com/2010/09/gulmek.html>, Erişim Tarihi: 11.12.2010.
- <http://de-de.facebook.com/topic.php?uid=159741058581&topic=10245>,
Erişim Tarihi: 07.01.2011.
- <http://www.defterk.com/yazar.asp?yaziID=1286>, Erişim Tarihi: 24.08.2010.
- <http://www.dedialice.com/Index.php?author=1&paged=3>, Erişim Tarihi: 31.10.2010.
- <http://www.delikanforum.net/archive/index.php/t-104791.html>,
Erişim Tarihi: 29.07.2010.
- http://www.demokratkocaeli.com/27-1949_Yazar-dpde-suclu-eksinin--oteli-kefaluka%E2%80%A6.aspx, Erişim Tarihi: 27.02.2011.
- <http://deneme-yazi.blogspot.com/2010/04/oflardan-of-begen.html>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://denegazetesi.com.tr/author_article_print.php?id=2712,
Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://www.denizticaretgazetesi.org/index.php?yazar=21&sira=14>,
Erişim Tarihi: 19.03.2011.
- <http://dereotundannefretederim.blogspot.com/2010/05/cunku-duymazsan-eger-tum-sarklar-bosuna.html>, Erişim Tarihi: 09.01.2011.
- <http://www.derindusunce.org/category/ermenistan/>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.derki.com/sayi24/510-yasamdaki-izler.html?start=5>,

Erişim Tarihi: 15.09.2010.

<http://www.dersimiz.com/haber.asp?haberid=1331>, Erişim Tarihi: 05.08.2010.

<http://www.detailingturkey.net/post227665-439.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.devekusu.com/kopegim-hic-bir-sey-yemiyor-yorumlari.html>,

Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://devrimderki.blogspot.com/2010/04/galatasaray-futbol-ve-blog.html>,

Erişim Tarihi: 22.08.2010.

<http://www.dilforum.com/forum/archive/index.php/t-39851.html>,

Erişim Tarihi: 17.07.2010.

<http://www.dilforum.com/forum/archive/index.php/t-45804.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.dilforum.com/forum/archive/index.php/t-62589.html>,

Erişim Tarihi: 20.03.2011.

<http://www.dilforum.com/forum/lys-5-diyalog-tamamlama-sorulari/56280-diyalog-els-pe-28-a.html>, Erişim Tarihi: 23.01.2011.

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://diniusual.com/d/?id=7532>, Erişim Tarihi: 31.03.2012.

<http://www.diyadinnet.com/KomikYazi-400&Komik=ba%C4%9F%C4%B1rmayan-taraf-tar-y%C4%B1rt%C4%B1ls%C4%B1n-gitsin>, Erişim Tarihi: 15.02.2011.

<http://www.diyetcenter.com/zayiflama-gunlukleri/10172-soru-isareti-unlem-15.html>,

Erişim Tarihi: 03.11.2012.

<http://dizboyuhayaller.blogcu.com/incilerim/sayfa/1>, Erişim Tarihi: 11.12.2011.

<http://www.dizifilm.com/forum/printthread.php?t=14629&pp=10&page=395>,

Erişim Tarihi: 08.10.2011.

<http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?p=9315361>,

Erişim Tarihi: 10.02.2011.

<http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=32446&page=242>,

Erişim Tarihi: 09.01.2011.

<http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=40718&page=10>,

Erişim Tarihi: 06.08.2010.

<http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=41994&page=34>,

Erişim Tarihi: 14.01.2011.

<http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=55029&page=49>,

Erişim Tarihi: 17.06.2010.

[http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=61276&page=79,](http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=61276&page=79)

Erişim Tarihi: 14.01.2011.

[http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=62001&page=62,](http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=62001&page=62)

Erişim Tarihi: 05.08.2010.

[http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=63610&page=81,](http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=63610&page=81)

Erişim Tarihi: 26.07.2010.

[http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=73953&page=77,](http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=73953&page=77)

Erişim Tarihi: 03.08.2010.

[http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=79662&page=71,](http://www.dizifilm.com/forum/showthread.php?t=79662&page=71)

Erişim Tarihi: 31.10.2010.

[http://www.dizifilm.com/modules/News/showarticle.php?threadid=78341&page=26,](http://www.dizifilm.com/modules/News/showarticle.php?threadid=78341&page=26)

Erişim Tarihi: 20.02.2011.

[http://www.dizifilmler.com/adanali-dizisi-maraz-ali%E2%80%99nin-arabasi-e30-bmw,](http://www.dizifilmler.com/adanali-dizisi-maraz-ali%E2%80%99nin-arabasi-e30-bmw)

Erişim Tarihi: 17.07.2010.

[http://www.dogancuceloglu.net/index.php?sayfa=icerik_goster&id=382,](http://www.dogancuceloglu.net/index.php?sayfa=icerik_goster&id=382)

Erişim Tarihi: 30.06.2010.

[http://www.donanimhaber.com/Evga_Killer_Xeno_Pro_ethernet_karti-14862.htm,](http://www.donanimhaber.com/Evga_Killer_Xeno_Pro_ethernet_karti-14862.htm)

Erişim Tarihi: 03.08.2010.

[http://www.dusle.com/icerik/index.php?p=72&kt=1&es=17,](http://www.dusle.com/icerik/index.php?p=72&kt=1&es=17) Erişim Tarihi: 11.12.2011.

[http://duyguluk.blogspot.com/2008/08/timsah-kaynaklar.html?zx=48c7f9189003d7a2,](http://duyguluk.blogspot.com/2008/08/timsah-kaynaklar.html?zx=48c7f9189003d7a2)

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

[http://www.ebrugundesimfan.com/konu-ebru-gundes-ne-yapmis-ya,](http://www.ebrugundesimfan.com/konu-ebru-gundes-ne-yapmis-ya)

Erişim Tarihi: 05.02.2013.

[http://www.edebiyatdefteri.com/siir/258652/avsar-guzeli.html,](http://www.edebiyatdefteri.com/siir/258652/avsar-guzeli.html)

Erişim Tarihi: 24.02.2013.

[http://www.edebiyatdefteri.com/siir/353690/ilgi-ceklerin.html,](http://www.edebiyatdefteri.com/siir/353690/ilgi-ceklerin.html)

Erişim Tarihi: 19.01.2011.

[http://www.edebiyatdefteri.com/siir/241074/supurge-sapi.html,](http://www.edebiyatdefteri.com/siir/241074/supurge-sapi.html) Erişim Tarihi: 05.08.2013.

[http://www.edebiyatdefteri.com/siir/190497/tendurek-\(askerin-mektubu\).html,](http://www.edebiyatdefteri.com/siir/190497/tendurek-(askerin-mektubu).html)

Erişim Tarihi: 25.06.2010.

[http://www.edebiyatdefteri.com/siir/181226/yuregin-sevdasi.html,](http://www.edebiyatdefteri.com/siir/181226/yuregin-sevdasi.html)

Erişim Tarihi: 19.04.2011.

[http://www.edebiyatdefteri.com/siir/93969/,](http://www.edebiyatdefteri.com/siir/93969/) Erişim Tarihi: 27.02.2011.

<http://edebiyatdefteri.com/uyesayfasi.asp?edebiyat=2202&antoloji=oyku&yazi=362>,

Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://www.edebiyatdefteri.com/uyesayfasi.asp?edebiyat=6843&antoloji=oyku&yazi=1>

074, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=1192>, Erişim Tarihi: 31.10.2010.

<http://edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=15991>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=2391>, Erişim Tarihi: 27.11.2010.

<http://edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=44264>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.edebiyatdefteri.com/yazioku.asp?id=58114>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.edebiyatdefteri.com/yaziyaadir.asp?yaziId=2066>,

Erişim Tarihi: 26.05.2013.

http://www.edebiyatdunyasi.net/mods.php?go=yazilisiirler&istek=siroku&siir_id=221

51, Erişim Tarihi: 24.05.2011.

http://www.edebiyatogretmeni.net/forum/digerleri/ogretmen_oykuleri-t16144.0.html,

Erişim Tarihi: 20.02.2011.

[http://edessa63.blogspot.com/2009/05/siyaseten-bars-cabalar-bile-](http://edessa63.blogspot.com/2009/05/siyaseten-bars-cabalar-bile)

[imha.html#!/2009/05/siyaseten-bars-cabalar-bile-imha.html](http://edessa63.blogspot.com/2009/05/siyaseten-bars-cabalar-bile-imha.html),

Erişim Tarihi: 30.01.2012

http://www.edirneguncel.com/myurduseven_detay.php?id=8792,

Erişim Tarihi: 27.03.2011.

<http://www.editor.benbigun.com/ugur/ask-sevgi.php>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://www.efcehaber.com/icerikoku.asp?id=1430>, Erişim Tarihi: 05.08.2013

<http://www.egitimaileforum.com/forums/60574-post4.html>, Erişim Tarihi: 13.11.2010.

<http://www.egitimhane.com/forum/index.php?topic=61052.msg766904>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.egitimhane.com/1-nisan-yalani-k70875-m890999.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.ekitapyayin.com/id/003/03.htm>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.ekmekvegazete.com/artikel.php?artikel_id=547, Erişim Tarihi: 24.05.2013.

[http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/470676-emekli-maaslari-eksik-hesaplandi-](http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/470676-emekli-maaslari-eksik-hesaplandi)

[iddiasi](http://ekonomi.haber7.com/ekonomi/haber/470676-emekli-maaslari-eksik-hesaplandi-iddiasi), Erişim Tarihi: 03.08.2013.

[http://www.ekonomist.gen.tr/2008/07/28/metallica-yine-istanbuldaydi-ben-ise-adanada-](http://www.ekonomist.gen.tr/2008/07/28/metallica-yine-istanbuldaydi-ben-ise-adanada)

[kader-utansin/](http://www.ekonomist.gen.tr/2008/07/28/metallica-yine-istanbuldaydi-ben-ise-adanada-kader-utansin/), Erişim Tarihi: 05.08.2013.

www.ekonomist.gen.tr/v4/category/ruzgarla-gelenler/, Erişim Tarihi: 11.08.2012.

<http://ekonomiturk.blogspot.com/2006/11/bana-bir-masal-anlat.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://eksibesiktas.blogspot.com/2009/11/besiktas-defans.html>,

Erişim Tarihi: 19.12.2010.

<http://www.eksiduyuru.com/index.php?m=d&s=1&id=166831>,

Erişim Tarihi: 22.08.2010.

<http://www.eksiduyuru.com/index.php?m=d&s=1&id=4517>,

Erişim Tarihi: 30.01.2011.

<http://www.eksiduyuru.com/index.php?m=u&id=1523&s=1>, Erişim Tarihi: 30.10.2010.

<https://eksisozluk.com/eski-sevgilinin-evlenmesi--615985?focusto=30476965>,

Erişim Tarihi: 02.08.2013.

http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=10+aral%C4%B1k+2009+bursa+maden+oca%C4%9F%C4%B1+g%C3%B6%C3%A7%C3%BC%C4%9F%C3%BC&i=17543564&__target=Topic354955535251535452, Erişim Tarihi: 26.05.2011.

Erişim Tarihi: 26.05.2011.

http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=hiyel&__target=Topic104105121101108,

Erişim Tarihi: 26.08.2010.

<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=kalbin%20b%C3%B6c%C3%BC%C3%BC>,

Erişim Tarihi: 01.03.2011.

<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=kand%C4%B1ra+cezaevi+jandarma+tabur+komutan%C4%B1%C4%9F%C4%B1>, Erişim Tarihi: 24.05.2011.

Erişim Tarihi: 24.05.2011.

<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=kar%C5%9F%C4%B1%C4%B1ks%C4%B1z>

+sevememek, Erişim Tarihi: 14.03.2012.

<http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=s%C3%BCr%C3%BCc%C3%BCs%C3%BCz>

+araba, Erişim Tarihi: 08.12.2012.

http://www.eksisozluk.com/show.asp?t=tekirdag+koftesi&iphone=1&__target=Topic104105121101108

kirdag%20koftesi, Erişim Tarihi: 25.09.2010.

<https://eksisozluk.com/yola-cikalim-yol-alalim--689614>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://elbo.ws/blog/6494/pg2/>, Erişim Tarihi: 15.08.2010.

<http://elifzgiuzmansel.wordpress.com/2009/11/23/o-masum%E2%80%A6/>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.elifsafak.us/roportajlar.asp?islem=roportaj&id=45>,

Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://emrahmet.spaces.live.com/>, Erişim Tarihi: 17.08.2010.

http://emre-abf.blogspot.com/2008_07_01_archive.html, Erişim Tarihi: 04.01.2011.

<http://www.engelliler.biz/forum/archive/index.php/t-4760.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.engelliler.biz/forum/archive/index.php/t-649-p-2.html>,

Erişim Tarihi: 26.07.2010.

[http://www.engelliler.biz/forum/ilanlari/16283-almanca-bilen-arkadaslar-icin-evden-
imkani.html](http://www.engelliler.biz/forum/ilanlari/16283-almanca-bilen-arkadaslar-icin-evden-
imkani.html), Erişim Tarihi: 26.07.2010.

[http://www.engellininsayfasi.com/gundem/engellilerin-engellerini-kald305ral305m!/,](http://www.engellininsayfasi.com/gundem/engellilerin-engellerini-kald305ral305m!/)
Erişim Tarihi: 25.02.2012.

[http://www.engellininsayfasi.com/hayat305n-304cinden/turkiye'de-aile-terbiyesi/,](http://www.engellininsayfasi.com/hayat305n-304cinden/turkiye'de-aile-terbiyesi/)
Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.ensonhaber.com/ozkok-cenazemi-kiliseden-kaldirsinlar-2011-05-28.html>,
Erişim Tarihi: 28.05.2011.

<http://epigraf.fisek.com.tr/?num=581>, Erişim Tarihi: 06.11.2010.

<http://www.e-psikoloji.com/forum/showthread.php?121-Zeka-nedir>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.

[http://erdem43.blogcu.com/hasan-cemal-ile-mustafa-balbay-arasinda-fark-var-mi-emre-
kong/5925344](http://erdem43.blogcu.com/hasan-cemal-ile-mustafa-balbay-arasinda-fark-var-mi-emre-
kong/5925344), Erişim Tarihi: 15.02.2011.

<http://www.ereglihakimiyet.com/yazarlar.asp?id=501>, Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://www.erenet.net/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=1540>,
Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://ergenuss.blogspot.com/2012/07/cunku-onlar.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.erolkara.net/646-saglikli-eleman-saglikli-uretim-haber.html>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013

<http://ersinduzen.blogspot.com/2009/07/cocuklugumda-sahip-olamadgm-tek-sey.html>,
Erişim Tarihi: 07.01.2011.

<http://www.erkurumgazetesi.com.tr/default.asp?page=yazar&id=1020>,
Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.erkurumgazetesi.com.tr/haber/Ozel-Guvenlik-te-Gerileme-Sureci/27228>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013

http://www.eskisehirspor.com/forum/forum_posts.asp?TID=3102&PN=2,
Erişim Tarihi: 10.02.2011.

<http://www.esmakahraman.com/tag/gemi/>, Erişim Tarihi: 10.08.2010.

http://www.essek.gen.tr/smf/index.php?topic=44094.0;prev_next=prev,
Erişim Tarihi: 17.11.2010.

<http://www.etha.com.tr/Haber/2011/03/09/kadin/bursada-8-mart-coskusu/>,

Erişim Tarihi: 01.06.2011.

<http://www.eusozluk.com/nedir.php?&q=babam%20ve%20o%20F0lum>,

Erişim Tarihi: 21.04.2012.

<http://evrensel.net/news.php?id=13452>, Erişim Tarihi: 07.03.2012.

<http://www.evrensel.net/v1/05/04/08/kultur.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.extralooob.com/forums/viewtopic.php?f=693&t=141995&st=0&sk=t&sd=a&start=12>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.12eylul.yalniz-kurt.com/modules.php?name=12%20Eylul&file=12eylul3>,

Erişim Tarihi: 27.07.2010.

<http://www.ezberim.biz/guinness-rekorlari/44319-sigara-icme-rekoru/>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.facebook.com/groups/123897790046/>, Erişim Tarihi: 26.02.2012

https://www.facebook.com/note.php?note_id=10151247930828196,

Erişim Tarihi: 04.08.2013

http://www.facebook.com/note.php?note_id=401024639177, Erişim Tarihi: 03.04.2011.

<http://www.facebook.com/pages/Issiz/307737832698?v=wall>,

Erişim Tarihi: 31.10.2010.

https://www.facebook.com/permalink.php?id=84812553154&story_fbid=10150618930413155, Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=101028983271540&topic=87>,

Erişim Tarihi: 11.02.2011.

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=13168187550&topic=7948>,

Erişim Tarihi: 06.12.2010.

<http://www.facebook.com/topic.php?uid=50932647255&topic=11395>,

Erişim Tarihi: 26.08.2010.

<http://www.fanatik.com.tr/Default.aspx?aType=HaberTumYorumlar&ArticleID=128032&TotalItems=32&Page=2>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.fanatik.com.tr/Default.aspx?aType=HaberTumYorumlar&ArticleID=210235>, Erişim Tarihi: 26.05.2013.

[http://www.fanatik.com.tr/Futbol-Iyi-tatiller-Mahmut-](http://www.fanatik.com.tr/Futbol-Iyi-tatiller-Mahmut-Baskan_6_YazarDetay_179822_1.htm)

[Baskan_6_YazarDetay_179822_1.htm](http://www.fanatik.com.tr/Futbol-Iyi-tatiller-Mahmut-Baskan_6_YazarDetay_179822_1.htm), Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.fatihaltayli.com.tr/content.cfm?content_id=4546, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.fatihaltayli.com.tr/content.cfm?content_id=5507, Erişim Tarihi: 03.11.2010.

<http://fatihpala.blogspot.com/2008/09/ehrullahn-yreimize-drkdleri-ve-dilimize.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.favorinet.net/grup-hepsi-resimler/67783-en-guzel-mi-guzel-dillere-destan-resimler/>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.fetva.net/yazili-fetvalar/miras-konusunda-cocuklar-arasinda-ayirim-yapmanin-hukmu-nedir.html>,

Erişim Tarihi: 25.07.2010.

<http://www.fikracenneti.com/tag/Ak%C4%B1l%C4%B1d%C4%B1r>,

Erişim Tarihi: 19.07.2010.

<http://filmharitasi.blogspot.com/2009/10/noviembre-kasim.html>,

Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://www.filmlerim.com/makale/1009>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.fordclubtr.com/forum/topic/157227-fiesta-corsa-c3-xsara-clio-sedan/>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.formspring.me/tanertrk/q/935025186>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.forumalev.net/tam-cozum-ve-incelemeler/330028-ground-control-inceleme.html>,

Erişim Tarihi: 10.02.2011.

<http://forum2007.antu.com/KonuOkuZiyaretci.aspx?gID=4&fID=35&kID=4475&sayfa=2>,

Erişim Tarihi: 15.08.2010.

<http://forum2007.antu.com/KonuOkuZiyaretci.aspx?gID=4&fID=46&kID=22167&sayfa=2>,

Erişim Tarihi: 23.03.2011.

<http://forum.bebek.com/m197265-p10-print.aspx>, Erişim Tarihi: 03.03.2011.

<http://forum.bebek.com/m211213-p59-print.aspx>, Erişim Tarihi: 18.11.2010.

<http://forum.cmfmfan.com/showthread.php?t=22400>, Erişim Tarihi: 26.08.2010.

http://forum.80630.com/f1/t243489_p1275.html, Erişim Tarihi: 17.07.2010.

<http://forum.darkhardware.com/viewtopic.php?f=14&t=177742&start=0>

<http://forum.darkhardware.com/viewtopic.php?p=851033>, Erişim Tarihi: 11.03.2012.

<http://forum.darkhardware.com/viewtopic.php?f=11&t=167555&st=0&sk=t&sd=a>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://forum.divxplanet.com/index.php?showtopic=48192>, Erişim Tarihi: 09.12.2012.

<http://forum.divxplanet.com/lofiversion/index.php/t132977-100.html>,

Erişim Tarihi: 26.07.2010.

<http://forum.divxplanet.com/lofiversion/index.php/t145792.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013

<http://forum.dizifilm.com/forum/archive/index.php/t-48256-p-3.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013

http://forum.donanimhaber.com/m_28172799/f_//tm.htm, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_32464099/f_//tm.htm, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_39132903/f_//tm.htm#39157452,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_77542144/f_//tm.htm, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_17499855/mpage_1/fromTicket_/key_//tm.htm#17804, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_19240085/mpage_1/fromTicket_/key_//tm.htm#19254476, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_27778119/mpage_3/fromTicket_/key_//tm.htm#2778772, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_35134467/mpage_1/fromTicket_/key_//tm.htm#35181760, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_35403490/mpage_2/f_//tm.htm,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_77729077/mpage_3/f_//tm.htm,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_12601824/mpage_2/tm.htm,

Erişim Tarihi: 20.04.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_14015815/mpage_113/tm.htm,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_15638626/mpage_1/fromTicket_/key_//tm.htm#16105704, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_1645645/mpage_3/tm.htm,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_29778975/mpage_1/key_//tm.htm#29778975,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_3389992/mpage_81/tm.htm,

Erişim Tarihi: 06.12.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_37817728/mpage_191/tm.htm,

Erişim Tarihi: 06.11.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_43391488/mpage_109/tm.htm,

Erişim Tarihi: 23.10.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_5442890/mpage_31/tm.htm,

Erişim Tarihi: 24.01.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_8967811/mpage_45/tm.htm,

Erişim Tarihi: 15.02.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_22182308/printable.htm, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_12950241/tm.htm, Erişim Tarihi: 13.11.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_14672868/tm.htm, Erişim Tarihi: 17.11.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_15453308/tm.htm, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_15826997/tm.htm, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_20992034/tm.htm, Erişim Tarihi: 23.01.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_21820694/tm.htm, Erişim Tarihi: 03.08.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_25690154/tm.htm, Erişim Tarihi: 18.12.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_27326551/tm.htm, Erişim Tarihi: 06.03.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_33406345/tm.htm, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_33760707/tm.htm, Erişim Tarihi: 30.10.2010

http://forum.donanimhaber.com/m_35854513/tm.htm, Erişim Tarihi: 15.08.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_36520876/tm.htm, Erişim Tarihi: 06.08.2010.

http://forum.donanimhaber.com/m_39216409/tm.htm, Erişim Tarihi: 26.05.2013.

http://forum.donanimhaber.com/m_42957521/tm.htm, Erişim Tarihi: 30.01.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_44704673/tm.htm, Erişim Tarihi: 25.02.2011.

http://forum.donanimhaber.com/m_8870338/tm.htm, Erişim Tarihi: 20.03.2011.

<http://www.donanimhaber.com/tm.asp?m=31226115>, Erişim Tarihi: 20.03.2011.

<http://forum.havalisilah.com/viewtopic.php?f=29&t=5390&start=75>,

Erişim Tarihi: 03.01.2011.

<http://forum.hondam.com/index.php?topic=1024.25;wap2>, Erişim Tarihi: 31.12.2011.

<http://forum.imperiaonline.org/tr/index.php?topic=25714.20;wap2>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.iyibey.com/nakliye-shipping/7720-uruen-bir-tuerlue-kargolanamady-2.html>, Erişim Tarihi: 19.08.2009.

<http://forum.iyinet.com/borsa-hyip-forex/150266-lifer-forex.html>,

Erişim Tarihi: 17.02.2011.

<http://forum.kanka.net/archive/index.php/t-112797.html>, Erişim Tarihi: 07.01.2011.

<http://forum.kanka.net/showthread.php?t=530129&page=253>,

Erişim Tarihi: 24.03.2011.

<http://www.forumlegal.net/arkada-lar-siz-t64909.html>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://forum.memurlar.net/konu/109489/?page=7>, Erişim Tarihi: 13.07.2010.

<http://forum.memurlar.net/konu/1111964/>, Erişim Tarihi: 23.03.2011.

<http://forum.memurlar.net/konu/1316174/?page=14>, Erişim Tarihi: 22.11.2011.

<http://forum.memurlar.net/konu/1388322/21.sayfa>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/1610727/>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/206538/59.sayfa>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/430969/2.sayfa>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/443712/?page=6>, Erişim Tarihi: 19.12.2010.

<http://forum.memurlar.net/konu/470809/37.sayfa>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/474678/?page=522>, Erişim Tarihi: 28.12.2010.

<http://forum.memurlar.net/konu/490390/?page=1187>, Erişim Tarihi: 01.07.2010.

<http://forum.memurlar.net/konu/514448/?page=1>, Erişim Tarihi: 21.03.2012.

<http://forum.memurlar.net/konu/634298/?page=248>, Erişim Tarihi: 21.06.2011,

<http://forum.memurlar.net/konu/671897/?page=1>, Erişim Tarihi: 01.09.2010.

<http://forum.memurlar.net/konu/699529/3.sayfa>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/706113/>, Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://forum.memurlar.net/konu/709120/?page=42>, Erişim Tarihi: 21.04.2012.

<http://forum.memurlar.net/konu/769219/2.sayfa>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/780254/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/800644/3.sayfa>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/806054/4.sayfa>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/konu/812620/?page=11>, Erişim Tarihi: 10.08.2010.

<http://forum.memurlar.net/konu/820725/>, Erişim Tarihi: 24.03.2011.

<http://forum.memurlar.net/konu/863285/>, Erişim Tarihi: 31.12.2010.

<http://forum.memurlar.net/konu/913133/> Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=173481&page=4>, Erişim Tarihi: 19.08.2009.

<http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=262267&page=683>,
Erişim Tarihi: 23.08.2009.

<http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=490390&page=660>,
Erişim Tarihi: 10.02.2011.

<http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=540994>, Erişim Tarihi: 03.10.2010.

<http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=763778&page=140>,
Erişim Tarihi: 31.01.2011.

<http://forum.memurlar.net/topic.aspx?id=822323&page=4>, Erişim Tarihi: 01.05.2012

http://forum.netfotograf.com/serbest_kursu.asp?msg_id=22513,

Erişim Tarihi: 06.11.2010.

<http://forum.paticik.com/read.php?21,4221626>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://forum.paticik.com/read.php?62,4876844,4877103>, Erişim Tarihi: 24.02.2011.

<http://www.forumrain.com/besiktas/15819-inonu8217ye-devam.html>,

Erişim Tarihi: 09.10.2010.

<http://forum.shiftdelete.net/dijital-fotografcilik/226387-fujifilm-finepix-s2950-tavsiye-2.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.shiftdelete.net/komik-yazi/180976-kesinlikle-2.html>,

Erişim Tarihi: 26.11.2011.

<http://forum.shiftdelete.net/konu-disi/20754-saka-gibi-ama-yasanmis-olaylar.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.shiftdelete.net/sdn-haberleri-makaleleri-yeni/82099-twitterin-kusu-kalkacak.html?langid=1>, Erişim Tarihi: 13.11.2010.

<http://forum.thgr.com/tomun-kahvesi/bu-ne-manyak-bi-yasam-tarzi-yaa-d/10/?imode>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://forum.turksestudent.nl/index.php?/topic/1245-sultans-of-the-dance-macerasi/>,

Erişim Tarihi: 17.11.2010.

<http://forum.vwturk.com/showthread.php?49184-Eveet-%DD%FEte-Buda-Yeni-Arac%FDm%FDz/page3>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.fotokritik.com/599701>, Erişim Tarihi: 05.02.2013.

<http://www.fotokritik.com/833109>, Erişim Tarihi: 31.07.2010.

http://www.fotomac.com.tr/Yazarlar/hakan_dilek/2010/10/12/erken_olum,

Erişim Tarihi: 27.05.2011.

http://www.fotomac.com.tr/Yazarlar/selcuk_yula/2011/02/27/saygi_duymak,

Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://www.frekansgazetesi.com/ogretmenlerimize-saygilarimla-verin-elerinizi-opeyim-hanife-sabri-ogretmenlerim---3-makale,577.html>, Erişim Tarihi: 18.01.2012.

<http://friendfeed.com/janzu/15367f2d/son-2-ayda-kredi-kart-borcu-yuzunden-51-kisi?embed=1>, Erişim Tarihi: 07.03.2011.

<http://friendfeed.com/problemset/0cd9cb6c/toplann-eski-bir-ask-hikayemi-anlatyorum?embed=1>, Erişim Tarihi: 01.06.2013.

<http://www.frmtr.com/ask-doktorunuz/2085157-sevdigi-insana-teklif-etme-ani-6.html>,

Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://www.frmtr.com/edana/1714751-th3b3atles-4.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.frmtr.com/fenerbahce/855622-hayalinizdeki-teknik-direktor-7.html>,

Erişim Tarihi: 02.06.2013.

<http://www.frmtr.com/futbol/3807122-2010-ballon-doh-odulleri.html>,

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://www.frmtr.com/guncel/1116629-atodan-genc-issiz-ordusu-raporu-4.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.frmtr.com/knight-online/705792-su-item-kac-para-eder-piyasasi-nedir-yani-4.html>, Erişim Tarihi: 03.08.2010.

<http://www.frmtr.com/logos/695061-masters-clani-hakkinda-dusunceleriniz.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.frmtr.com/sinavlar-ve-hazirlik-osym/3385568-turk-silahli-kuvvetleri-saglik-yonetmeligi-askeri-ogrencilerde-aranan-saglik-durumu-4.html>,

Erişim Tarihi: 30.01.2011.

<http://www.futbolekstra.net/adana-izmir-hattindaki-kemal-kilic/>,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://galatasaray.to/forum/archive/index.php/t-20.html>, Erişim Tarihi: 27.05.2011.

<http://galatasaray.to/forum/archive/index.php/t-5292.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://galatasaray.to/forum/archive/index.php?t-2307-p-3.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2010.

<http://galatasaray.to/forum/archive/index.php/t-4371-p-2.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.gazeteciler.com/polemik/mengiden-colasana-bekir-adina-konusma-sus-6059h.html>, Erişim Tarihi: 15.08.2010.

http://gazetesok.com/haber/bu-nasil-delikanlilik_23742, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.gazetevince.net/news/3694.html>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.gazeteyenigun.com.tr/icerik.asp?page=koseyazilari&yazarID=58&yaziID=15859>, Erişim Tarihi: 17.07.2010.

<http://gebelik.org/dosyalar/soruarsivi/kategori9.html>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.gebelikveannelik.com/forum/forum_posts.asp?TID=38559&PN=2,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.gencimranlilar.com/ferhattir-gonul->

t2704.html?s=b8fa0c4b70ce815864b49ce62437a4c0&;,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.genckolik.net/arena/112708-kuzey-irak-operasyonu-hakkinda.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.genckolik.net/arena/112708-kuzey-irak-operasyonu-hakkinda.html>,
Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.genckolik.net/arena/112708-kuzey-irak-operasyonu-hakkinda.html>,
Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.genckolik.net/arena/112708-kuzey-irak-operasyonu-hakkinda.html>,
Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.gecmek.com/erkek-kahvesi/57180-siz-siz-olun-kadinlara-su-sorulari->

sormayin-2.html, Erişim Tarihi: 31.10.2010.

<http://www.gecmek.com/erkek-kahvesi/57180-siz-siz-olun-kadinlara-su-sorulari->

elim_sende_hangi_mant__a_dayanarak__kar_lm__bi_o.html,

Erişim Tarihi: 15.11.2010.

<http://www.gezginkorsan.org/forum/index.php?topic=4111.25;wap2>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.gizemlikapi.com/motorlu-tasitlar-ve-modifiye/8808-gizemlikapi->
otoparki.html, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://gizemnur2.blogcu.com/carpik-iliskiler-sapiklik-mi/1809720>,

Erişim Tarihi: 03.11.2012.

<http://gkgmspor.tr.gg/ANA-SAYFA.htm>, Erişim Tarihi: 06.02.2013.

<http://gnossiene.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 13.07.2010.

<http://gokbilim.com/dergi/?p=49>, Erişim Tarihi: 11.12.2010.

<http://www.gokhanyorgancigil.com/?p=243>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://goksuk.blogspot.com/2010/11/ist-1.html>, Erişim Tarihi: 09.12.2012.

<http://gokyuzununomru.blogspot.com/2009/10/mim-mim-mim.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

https://www.google.com.tr/#bav=on.2,or.r_qf.&fp=fccdab25b442bdf4&psj=1&q=%22s

en+al% C4% B1r+m% C4% B1+al% C4% B1rs% C4% B1n+valla+% 22,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.google.com.tr/search?q=%22bulu% C5% 9F+o+bulu% C5% 9F% 22&hl=tr&p>
rmd=ivns&ei=YlkoTcSGKoev8QPD-_yUAw&start=40&sa=N,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.google.com.tr/url?q=http://umutant.blogspot.com/&sa=U&ei=3HxfTaTIFo>

ubOrawtLwN&ved=0CB4QFjAE&usg=AFQjCNH4Pgdi3FFIBBNE9G2IXzWT

FnWQag, Erişim Tarihi: 19.02.2011.

<http://www.grafikerler.net/illustrator-cs5-sorunu-t89598.html>,

Erişim Tarihi: 26.05.2011.

<http://www.grafikerler.net/2250-yilinda-istanbul-t37783p3.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013

<https://groups.google.com/forum/#!topic/Liberaller/MqdMzQHHnGA>,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

http://groups.yahoo.com/group/b_c_n/message/25, Erişim Tarihi: 21.04.2012.

<http://gtaturk.com/gta-v-yeni-soylentiler/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://guleniyuz01.blogcu.com/KORKU+ODASI>, Erişim Tarihi: 14.03.2011.

<http://www.guncem.com/index.php?a=oku&gid=839415>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://www.guncem.com/show_diary.php?gid=442247, Erişim Tarihi: 17.01.2012.

<http://www.gundemantalya.com/yazar/KETEZ-IN-SATICILARI-/3165>,

Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://gundem.milliyet.com.tr/firat-in-otesine-gecme->

sucu/gundem/gundemyazardetay/27.05.2011/1395140/default.htm,

Erişim Tarihi: 27.05.2011.

<http://gunduzfeneri.blogspot.com/2010/04/bosuna-aglamasn-kimse.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2010.

<http://www.gunebakis.com.tr/haber.php?id=15539&t=%C3%96zer->

Volkan%20u%C3%A7tu%20u%C3%A7uyor!, Erişim Tarihi: 06.03.2011.

<http://gunesligunler.blogspot.com/2006/11/lafladm.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.guvercinbirliigi.com/tgybforum/viewtopic.php?f=16&t=1397&sid=1c66e70>

be7822fc18753017e3b5ac70c&p=21601, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.haberborsa.com/bfren/5783-bosch-fren-sistemleri-sanayi-ve-ticaret-s->

106.html, Erişim Tarihi: 31.01.2011.

<http://www.haberborsa.com/kozad/6196-koza-anadolu-metal-madencilik-isletmeleri-s->

2-a-351.html#post1279931, Erişim Tarihi: 24.02.2011.

http://www.habercek.com/index.php?option=com_content&task=view&id=21465&Itemid=66,

Erişim Tarihi: 31.01.2011.

<http://www.haber50.com/enflasyona-fransiz-kalmamak.-4716yy.htm>,

Erişim Tarihi: 21.04.2012.

<http://www.haber3.com/eyyyy-sahte-islamcilar....-105940y.htm>,

Erişim Tarihi: 27.03.2011.

<http://www.haber1903.com/Haber-3533-delgado-kilitledi>, Erişim Tarihi: 05.08.2010.

<http://www.haber7.com/haber/20100810/Gokcekin-Kilicdaroglu-belgesi-VIDEO.php>,

Erişim Tarihi: 10.08.2010.

<http://www.haber1903.com/Haber-13153-tello-konustu>, Erişim Tarihi: 05.08.2010.

<http://www.haber3.com/kanal-dde-olum-skandali--621274h.htm>,

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://www.haber7.com/yorumlar.php?id=403652>, Erişim Tarihi: 19.11.2010.

<http://www.haber7.com/yorumlar.php?s=8&id=252366>, Erişim Tarihi: 30.06.2010.

<http://www.haber7.com/yorumlar.php?s=2&id=306033>, Erişim Tarihi: 09.10.2011.

<http://www.haber7.com/yorumlar.php?s=2&id=331522>, Erişim Tarihi: 07.03.2011.

<http://www.haber7.com/yorumlar.php?id=747367>, Erişim Tarihi: 01.04.2012.

<http://www.haber7.com/yorum/oku/435149/p2>, Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.haber7.com/yorum/oku/569835/p2>, Erişim Tarihi: 01.11.2012.

<http://www.haber7.com/yorum/oku/324179>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://haber.ekolay.net/haber/64/734239/11-Eyl%C3%BCI-t%C3%B6renlerinde-cami-tart%C4%B1%C5%9Fmas%C4%B1.aspx>, Erişim Tarihi: 01.04.2012.

http://www.haberiniz.com.tr/yazilar/haber4706-Israilden_gorunen_Turkiye.html,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://haber.gazetevatan.com/Ankaradan_bildiriyoruz/282286/4/yazarlar,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://haber.gazetevatan.com/haberdetay.asp?Newsid=119384&Categoryid=4&wid=102>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://haber.gazetevatan.com/haberdetay.asp?Newsid=40240&Categoryid=4&wid=110>, Erişim Tarihi: 10.02.2011.

<http://haber.gazetevatan.com/Haber/179088/1/Gundem>, Erişim Tarihi: 07.01.2011.

<http://haber.gazetevatan.com/Haber/276177/1/Gundem>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://haber.gazetevatan.com/0/128442/4/Yazarlar/6>, Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://www.haberler.com/macar-baskonsolostan-buyuksehir-belediye-baskanina-2267549-haberi/>, Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://www.habername.com/haber/abd-li-vekil-hacc-hakkinda-konustu-13222.htm>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.habername.com/haber/yalan-sozler-iftira-37475.htm>,

Erişim Tarihi: 13.11.2012

<http://www.haber11.net/Haberler.asp?haber=devam&id=2016>,

Erişim Tarihi: 17.10.2010.

- http://ha-ber.net/index.php?option=com_content&task=view&id=13070&Itemid=10,
Erişim Tarihi: 01.06.2013.
- <http://www.haberortak.com/Haber/Isletmecilik/30032010/Lider-once--8216fert-olabilme-8217-niteliklerini-kazanmis-olmalidir.php>, Erişim Tarihi: 13.11.2010.
- <http://www.haberpan.com/dalda-kalan-3-kayisi-icin-iscisini-oldurdu/>,
Erişim Tarihi: 15.10.2010.
- <http://www.habersizde.com/coca-colaya-dava-ald/>, Erişim Tarihi: 27.05.2011.
- <http://haber.sol.org.tr/yazarlar/mustafa-adali/oyle-denmis-ama-mustafa-adali-kusadasi-2352>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.haberts.com/turk-futbolu-hamile-kaldi-makale,145.html>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.haberturk.com/ekonomi/haber/56340-tumyorumlar-Yurtdisi-hayaliniz-kabus-olmasin.aspx>, Erişim Tarihi: 19.08.2009.
- <http://www.haberturk.com/yorumlar/yorumliste/769619/2>, Erişim Tarihi: 31.05.2013.
- <http://www.haberturk.com/yorumlar/yorumliste/791094/3>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.habervakti.com/?page=articles&id=2403>, Erişim Tarihi: 11.12.2010.
- <http://www.habervaktim.com/yazar/1961/kaostan-beslenenler.html>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.habervitrini.com/haber.asp?id=75964>, Erişim Tarihi: 11.12.2011.
- [http://www.haberx.com/ak_parti_genisletilmis_il_baskanlari_toplantisi3\(17,n,10372125,060\).aspx](http://www.haberx.com/ak_parti_genisletilmis_il_baskanlari_toplantisi3(17,n,10372125,060).aspx), Erişim Tarihi: 22.03.2011.
- [http://www.haberx.com/rize_bakircidan_yilmaza_hodri_meydan\(17,n,10494679,303\).aspx](http://www.haberx.com/rize_bakircidan_yilmaza_hodri_meydan(17,n,10494679,303).aspx), Erişim Tarihi: 27.05.2013.
- <http://www.hackturk.net/sampiyon-galatasaray-gs/228932/umrunda-mi-dunya/2.html>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.hafif.org/yazi/ikinci-seks-dosyasi>, Erişim Tarihi: 02.09.2010
- <http://www.hakanesme.com/malz.htm>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- http://www.hakkariposta.com/comment_view.php?id=6028&type=1,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://haluksunat.files.wordpress.com/2009/09/hayal-hakikat-yarati-blog.pdf>,
Erişim Tarihi: 01.09.2010
- http://www.hanifdostlar.net/forum_posts.asp?TID=1258, Erişim Tarihi: 01.09.2010
- <http://hanzades.blogcu.com/buyuk-mu-kucuk-mu-ikinci-bolum/5851723>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://harbiyiyorun.blogspot.com/2010/02/bagdat-caddesinde-en-iyi-burger.html>,

Erişim Tarihi: 19.02.2011.

http://hasat.org/forum/Dogru_Nedir_-k9543s1.html, Erişim Tarihi: 30.10.2010

<http://hatayhaberim.com/KoseYaziDetay.aspx?yaziId=112&baslik=Ogretmenim->

Lutfen-Benim-Icin-Olani-Ogretirmisin-, Erişim Tarihi: 10.02.2011.

<http://hayalbemol.blogspot.com/2009/01/o-ocuklar-2008.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

http://hayalpostasi.blogspot.com/2009_08_01_archive.html, Erişim Tarihi: 24.10.2010.

<http://www.hayatimdegi.com/forum/816240-post106.html>, Erişim Tarihi: 31.03.2012.

<http://www.hedefim.com/v3/hs/23/1.asp>, Erişim Tarihi: 06.03.2011

<http://www.hemenbul.com/index.php?PID=153&sid=&sr=25&pp=25&cp=2>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://hepatitze.com/?m=200811>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

http://www.hepsievci.com/forum/topic.asp?ARCHIVE=true&TOPIC_ID=15138,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://herbokamaydanos.blogspot.com/2009/11/merhaba-dunyal-biz-doktoruz.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.herkonudan.com/saglik/diyet-ve-spor/319-buyuk-derbiinsanlik-futbola->

karsi.html, Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://hertaraf.net/o-henry%E2%80%99den-bir-oyku>, Erişim Tarihi: 20.02.2011.

<http://www.hikayeler.net/yazilar/136366/o-l-u-m-u-n-s-u-l-a-r-i-n-d-a/>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.hikayeler.net/yazilar/yazi-yazici.asp?id=118041>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.hikmetevi.net/evlilik-hayati/evlilik-manifestosu-t3659.0.html>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://hikmet.net/soru/679/tahdis-i-nimet-ne-demektir>, Erişim Tarihi: 06.05.2012.

<http://www.hiniskultur.com/hinis/yazdir.asp?ID=2394>, Erişim Tarihi: 13.11. 2010.

<http://www.hisse.net/forum/archive/index.php/t-8690.html>, Erişim Tarihi: 31.07. 2010.

<http://www.hisse.net/forum/showthread.php?t=20348&page=51>,

Erişim Tarihi: 15.08.2010.

<http://www.hisse.net/forum/showthread.php?t=34648&page=347>,

Erişim Tarihi: 15.11.2010.

<http://www.hisse.net/forum/showthread.php?t=7636&p=710891>,

Erişim Tarihi: 26.06.2010.

<http://hobimasam.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 06.12.2010.

http://www.hocam.com/forum/89017/4/cobandan_lys_derecesi/,

Erişim Tarihi: 15.08.2010.

http://www.hocam.com/forum/1479/11/eski_sevgilimin_yeni_sevgilisi/,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.hocam.com/forum/106452/5/turkiyede_adalet_sistem_ve_polislerin_tutumu/, Erişim Tarihi: 31.10.2010

http://www.htcelik.com/hh_eylul_telefonlari_siir.html, Erişim Tarihi: 20.07.2010

<http://www.hukuki.net/archive/index.php?t->

60495.html&s=224e70ba76a265df4187301cc88d8e11,

Erişim Tarihi: 20.03.2011.

www.hukuki.net/forum/showthread.php?p=127764, Erişim Tarihi: 19.08.2009.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=7662727&p=2>,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=12786510&tarih=2009-10-27>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=6109265&tarih=2007-03-14>,

Erişim Tarihi: 24.03.2011.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=10006548&yazarid=105>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=10839301&yazarid=105>,

Erişim Tarihi: 03.03.2011.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=11307911&yazarid=88>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=18095286&yazarid=10>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=242026&yazarid=82>,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=257695&yazarid=12>,

Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=3769002&yazarid=2>,

Erişim Tarihi: 19.08.2009.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=3809281&yazarid=5>,

Erişim Tarihi: 26.06.2010.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspx?id=4370288&yazarid=93>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=11757796>,

Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/printnews.aspx?DocID=238317>,

Erişim Tarihi: 09.10.2011.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-116260>,

Erişim Tarihi: 01.03.2011.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=11831755>,

Erişim Tarihi: 20.04.2011.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=119582>,

Erişim Tarihi: 24.01.2012.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=129555>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=15042884>,

Erişim Tarihi: 17.07.2010.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=208475>,

Erişim Tarihi: 25.06.2010.

<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/ShowNew.aspx?id=-242033>,

Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://www.hurriyet.com.tr/magazin/magazinhatti/23172368.asp>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.hurriyet.com.tr/pazar/15660801.asp>, Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://www.hurriyet.com.tr/spor/futbol/12469393.asp>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.idealsohbet.com/forum/arsiv/dusunun-o-bu-yaziyi-okuyor-ona-ne-demek->

isterdiniz/?action=printpage, Erişim Tarihi: 07.03.2011

<http://www.idefix.com/kitap/veda-kitap-boy-ayse->

kulin/urun_elestiri.asp?sid=AUZ6J2YV04IQLD6C5IGE,

Erişim Tarihi: 25.05.2011

<http://www.ihlsozluk.com/nedir.php?&q=allah+a+peygambere+kuran+a+sahip+çıkma>

1+linç+kültürü+adedmek, Erişim Tarihi: 15.02.2011

<http://ikinoktaustustese.blogspot.com/2009/10/sakarya-vib-degilmersin-vif->

degilinonu.html, Erişim Tarihi: 05.08.2010.

<http://ikultur.wordpress.com/2006/10/06/minik-dualar-grubu/>

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.ilahi.org/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=52830>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://ilan.elookat.com/cayci-araniyor,F.htm>, Erişim Tarihi: 12.02.2011.

<http://www.ilkhbergazete.com/koseyazisi.asp?id=1983>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.imirler.com/frm/archive/index.php/t-12-p-19.html>,

Erişim Tarihi: 30.01.2011.

<http://imrenti.blogspot.com/2012/09/merhaba-blogum.html>, Erişim Tarihi: 01.12.2012.

<http://www.incefikir.com/b/bozk%C4%B1rlar%C4%B1n-efendisi-olan->

[t%C3%BCrkler-%C5%9Fimdi-nelerin-efendisi-oldu](http://www.incefikir.com/b/bozk%C4%B1rlar%C4%B1n-efendisi-olan-t%C3%BCrkler-%C5%9Fimdi-nelerin-efendisi-oldu), Erişim Tarihi: 26.05.2013.

<http://www.incefikir.com/b/madeni-paralar%C4%B1n-ayar%C4%B1-m%C4%B1->

[bozuk-ki-bozuk-para-deniliyor](http://www.incefikir.com/b/madeni-paralar%C4%B1n-ayar%C4%B1-m%C4%B1-bozuk-ki-bozuk-para-deniliyor), Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.incefikir.com/sor/alternatif+ulusa+seslenis+cumleleri+nelerdir>,

Erişim Tarihi: 20.02.2011.

<http://inci.sozlukspot.com/w/gececiler-dertlesiyor-vol-serisi-25/&p=12>,

Erişim Tarihi: 02.11.2012.

<http://www.inndir.com/haberler.php?id=75321>, Erişim Tarihi: 06.08.2010.

<http://www.internetcafeciler.net/2-el-satmak-istedikleriniz/39837-satilik-19inc-vestel->

[flat-crt-monitor.html](http://www.internetcafeciler.net/2-el-satmak-istedikleriniz/39837-satilik-19inc-vestel-flat-crt-monitor.html), Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.internetsokagi.com/show-tv-takas-basvuru-formu/>,

Erişim Tarihi: 27.02.2011.

<http://intl.feedfury.com/content/22233338-beni-halk-se-ti.html>,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://ipekbocegiseslikadin.blogspot.com/2012/08/yirmi-birinci-yuzylda-korku.html>,

Erişim Tarihi: 09.12.2012.

<http://www.islamiforum.com/index.php?s=6a480ede07c4d9ad1ba4f7ba4f21b931&sho>

[#entry64492](http://www.islamiforum.com/index.php?s=6a480ede07c4d9ad1ba4f7ba4f21b931&showtopic=7772&st=0&p=64492), Erişim Tarihi: 18.12.2010.

<http://www.islamiforum.com/index.php?showtopic=31211&st=20>,

Erişim Tarihi: 11.02.2011.

<http://islanmaknedir.deviantart.com/art/Ben-Seni-Ezher-de-Okuturum->

[40018002?offset=10](http://islanmaknedir.deviantart.com/art/Ben-Seni-Ezher-de-Okuturum-40018002?offset=10), Erişim Tarihi: 22.12.2011.

<http://istanbulagm.wordpress.com/tag/aydinlik-genclik-meclisi/>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

[http://www.istanbuldostum.com/showthread.php/motor_sinir_liflerindeki_sir-5679.html?s=4fd5f861c58dba0afc93a9b34ac0cab8&";](http://www.istanbuldostum.com/showthread.php/motor_sinir_liflerindeki_sir-5679.html?s=4fd5f861c58dba0afc93a9b34ac0cab8&),

Erişim Tarihi: 06.02.2011.

http://www.itiraf.com/720644/Das_Kapital/, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.itsbeauty.com/forum/viewtopic.php?f=51&t=11852&start=520>,

Erişim Tarihi: 11.03.2012.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/akp+ye+kar%FE%FD+kapatma+davas%FD+a%E7%FDlmas%FD?d=akp+kapatma+davs%FD>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/avc%FDlar>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/ay%FDya+sald%FDran+k%F6yl%FCler>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/bu+mudur+budur>, Erişim Tarihi: 17.07.2010.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/eski+sevgililerin+akl%FDna+bile+gelmemesi>,

Erişim Tarihi: 03.10.2010.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/%FDss%FDz+adam/@4139586>,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/%F6yle+bir+inat+olmak+ki+ta%FE%FDn+%E7a+tlamas%FD>, Erişim Tarihi: 01.11.2012.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/giri+didikleyerek+ayar+verme+eko%FC/2010-10-08>, Erişim Tarihi: 13.11.2010

<http://www.itusozluk.com/goster.php/hamam+b%F6ce%F0i/@2712596>,

Erişim Tarihi: 15.08.2010

<http://www.itusozluk.com/goster.php/iki+y%FCzl%FC+s%F6zl%FCk+yazar%FD>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/k%F6lem+ol+gel+desen+gelmem+mi+yar>,

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://itusozluk.com/goster.php/lucid+dreaming/2010-07-31>, Erişim Tarihi: 05.08.2010.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/mesaj/sayfa/2>, Erişim Tarihi: 12.04.2013.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/otob%FCste+a%F0layan+bebekler>,

Erişim Tarihi: 30.01.2012.

<http://www.itusozluk.com/goster.php/sizce+sizi+i%FEe+neden+almal%FDy%FDz/sayfa/2>, Erişim Tarihi: 03.08.2010.

- <http://www.itusozluk.com/goster.php/son+deneme>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://www.itusozluk.com/goster.php/suursuz>, Erişim Tarihi: 25.09.2010.
- <http://www.itusozluk.com/goster.php/tavlada+hangi+zara+ihtiyac%FD+varsa+onu+atan+adam> Erişim Tarihi: 01.12.2012.
- <http://www.itusozluk.com/goster.php/zeynep+de%F0irmencio%F0lu>,
Erişim Tarihi: 22.08.2010.
- <http://www.izafet.com/sarki-sozleri/541717-alisan-ben-daha-cok-severim.html>,
Erişim Tarihi: 20.04.2011.
- <http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=59337>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=61252>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.izedebiyat.com/yazi.asp?id=66826>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.
- <http://www.izleyorum.com/threads/nuri-bilge-ceylan.3411/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- http://ja-jp.facebook.com/note.php?note_id=442053933152, Erişim Tarihi: 08.10.2011.
- <http://www.japonya.org/forum/topic.php?id=251>, Erişim Tarihi: 03.02.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/agustos-anneleri/251618-2008-anneleri-1861.html>,
Erişim Tarihi: 05.05.2012.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/aile-evlilik-cocuklar/211361-istenmeye-gelen-kizlar-kahve-yapar.html>, Erişim Tarihi: 24.05.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/index.php?t-369770.html>,
Erişim Tarihi: 15.08.2010.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-407716.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-191909-p-347.html>,
Erişim Tarihi: 27.02.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-231501-p-230.html>,
Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-245007-p-173.html>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013
- <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-288337-p-2.html>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/archive/t-354737-p-87.html>, Erişim Tarihi: 26.02.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/arsiv/288089-balkafa-kisir-dongu-partisi-332.html>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/bebek-bakimi-beslenmesi/226221-bebislere-bugun-yedirdiniz-18.html>, Erişim Tarihi: 02.09.2010.

- <http://www.kadinlarkulubu.com/bebek-bakimi-beslenmesi/385051-1-yas-uzeri-bebeklerimizi-kati-gidaya-puturluye-alistiriyoruz-3.html>,
Erişim Tarihi: 21.04.2012.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/diyet-gruplari/245009-70-79-kilo-araligindakiler-birlikte-zayifliyor-6678.html>, Erişim Tarihi: 01.12.2012.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/diyet-gruplari/181064-2-takim-cuma-zayiflama-yarismasi-1014.html>, Erişim Tarihi: 22.11.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/diyet-gruplari/138629-13-tak305m-cuma-zay305flama-yar305351mas305-1785.html>, Erişim Tarihi: 23.03.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/diyet-yontemleri-deneyimlerimiz/384581-dukan-diyeti-deneyimlerimiz-2320.html>, Erişim Tarihi: 22.05.2013.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/diyet-yontemleri-deneyimlerimiz/493042-gunluk-kardeslerinin-beraber-zayiflama-deneyimleri-712.html>,
Erişim Tarihi: 01.12.2012.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/diyet-yontemleri-deneyimlerimiz/446690-karatay-diyeti-deneyimlerimiz-canan-karatay-4775.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/esi-esinin-ailesi/247978-yok-gorumce-olan-aranizda-13.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/geyik-sohbeti/440863-gun-yeni-kaynana-12.html>,
Erişim Tarihi: 31.03.2012.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/hamilelerden-haberler-soru-sorunlar/176510-umudumuz-ayda-devam-ediyor-208.html>, Erişim Tarihi: 10.02.2011.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/iliskiler-duygular-hayatin-icinden/310473-engelli-biriyle-evlenir-miydiniz-15.html>, Erişim Tarihi: 19.12.2010.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/kasim-anneleri/252425-2009-kas305m-anneleri-5384.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/mayis-anneleri/209640-2009-mayis-anneleri-3867.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013
- <http://www.kadinlarkulubu.com/ocak-anneleri/244474-2009-ocak-anneleri-buradan-devam-ediyor-819.html>, Erişim Tarihi: 15.09.2010.
- <http://www.kadinlarkulubu.com/tebrik-tesekkur-ediyorum/150978-iste-tesekkur-ederim.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2010.
- <http://www.kahramanmarasgazetesi.com.tr/index.php/spor/item/952-polis-polis-gibi-olmal%C4%B1.html>, Erişim Tarihi: 02.06.2013.

<http://www.kahramanmaras.gov.tr/anasayfa.asp?menu=3&haberid=1528>,

Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://kalkgidelimhocam.blogspot.com/2009/05/torosfest-1905-km-1-bolum.html>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.kamudanhaber.com/comment-read-haber-25370.html>,

Erişim Tarihi: 01.04.2012.

<http://www.karakalem.net/?article=2952>, Erişim Tarihi: 06.07.2010.

<http://www.karakartal.com/futbol/ali-ece-birakip-gitsinlerSXHBQ44683SXQ>,

Erişim Tarihi: 24.02.2013.

[http://www.karakutu.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=5285&postd](http://www.karakutu.com/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=5285&postdays=0&postorder=asc&start=525)

ays=0&postorder=asc&start=525, Erişim Tarihi: 21.09.2010.

<http://karsiyaka.tumblr.com/page/4>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

[http://www.kastamonugazetesi.com.tr/yazar-listesi/item/177-hemserimiz-gemlike-](http://www.kastamonugazetesi.com.tr/yazar-listesi/item/177-hemserimiz-gemlike-yagdiriyor.html#.UeesadJSiAN)

yagdiriyor.html#.UeesadJSiAN, Erişim Tarihi: 18.07.2013.

http://www.katilimciavukatlar.org/hukuk_kusu?page=2, Erişim Tarihi: 31.01.2011.

[http://www.kerkukgazetesi.com/KoseDetay.aspx?Dil=1&Id=K%C3%B6%C5%9F6338](http://www.kerkukgazetesi.com/KoseDetay.aspx?Dil=1&Id=K%C3%B6%C5%9F633808009508593750&Konum=3)

08009508593750&Konum=3, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

[http://www.keyifci.com/tyatro-piyes-skec-dokumanlari-](http://www.keyifci.com/tyatro-piyes-skec-dokumanlari-t4369p2.html?s=85d63b40f1f760f5bee28a2877d87682&)

t4369p2.html?s=85d63b40f1f760f5bee28a2877d87682&

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

[http://www.kha.com.tr/http://www.kha.com.tr/http://www.kha.com.tr/http://www.kha.co](http://www.kha.com.tr/http://www.kha.com.tr/http://www.kha.com.tr/http://www.kha.com.tr/guncel/5243-Karsli-Bilim-kadininin-Amerika%E2%80%99daki-basarisi---Harvard-Universitesi-Ekonomi-Bolumu-Profesoru-Zeynep-Ton-haberleri.html)

m.tr/guncel/5243-Karsli-Bilim-kadininin-Amerika%E2%80%99daki-basarisi---

Harvard-Universitesi-Ekonomi-Bolumu-Profesoru-Zeynep-Ton-haberleri.html,

Erişim Tarihi: 23.05.2013.

http://www.kibrisgazetesi.com/index.php/cat/1/col/78/art/3881/PageName/Ana_sayfa,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.kiracweb.net/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&t=5515>,

Erişim Tarihi: 05.02.2013.

[http://www.kirlisozluk.com/default.aspx?g=ho%FElan%FDlan+ki%FEinin+yana%F0%](http://www.kirlisozluk.com/default.aspx?g=ho%FElan%FDlan+ki%FEinin+yana%F0%FDn%FDndan+%F6pmesi)

FDn%FDndan+%F6pmesi, Erişim Tarihi: 23.01.2011.

http://www.kirmizialarm.net/forum/forum_posts.asp?TID=6798&PID=192042,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

- <http://www.kizlarsoruyor.com/Kultur-Sorulari/481135-sizce-bir-tesaduf-mu-vesile-mi.html>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://kk.docdat.com/docs/index-366041.html?page=2>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://ko-kr.facebook.com/EdebiyatKulubu/posts/436315484908>,
Erişim Tarihi: 19.12.2010.
- <http://www.komikler.com/komikforum/baslik.php?tid=25445&ord=&p=2>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.konhaber.com/new/haber/6/9210/Saglik/Konya-Numuneye-yeni-laboratuvar.html>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.
- <http://www.konyasporluyuz.com/post5886.html>, Erişim Tarihi: 20.10.2010.
- http://www.koprubasi.net/index.php?option=com_smf&Itemid=27&topic=4103.msg%msg_id%, Erişim Tarihi: 24.08.2010.
- http://www.koprubasi.net/index.php?option=com_smf&Itemid=27&topic=5058.0,
Erişim Tarihi: 24.02.2011.
- http://kronostrio.blogspot.com/2008_12_01_archive.html, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.kucukvebutikoteller.com/kharaton>, Erişim Tarihi: 20.04.2011.
- <http://kumralada-ada.blogspot.com/2010/05/karakter-analizi.html>,
Erişim Tarihi: 15.02.2011.
- <http://www.kureselbak.org/2010/05/1331/>, Erişim Tarihi: 30.06.2010.
- <http://www.kure.tv/webtv/803-haber/polise-koltuk-firlatan-36-yillik-ogrenci-cikti/4105-Bolum/79564/>, Erişim Tarihi: 07.01.2011.
- http://kurmes.org/index.php?option=com_content&view=article&id=329:nsan-haklaryla-insandr&catid=2:tuerkiye&Itemid=13, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.kurumsalhaberler.com/ozgurkasifler/bultenler/is-sahipleri-uyanin-sirket-baskini-basladi/>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.kuscular.org/yuksek-ucucu-irklar-iran-sirp-vb/bun-lar-gercekmi-t6121-10.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.kuyutorman.com/viewtopic.php?f=13&t=705&view=previous>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://www.kuzeykspres.com.tr/author_article_detail.php?id=10584,
Erişim Tarihi: 24.05.2011.
- <http://www.kuzeyhaber.com/article.asp?id=3470>, Erişim Tarihi: 16.08.2010.
- <http://kuzumm.blogcu.com/ve-ben-talin/2447668>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

- <http://www.lahuti.com/forum/medyum-cinci-hoca-buyu-vs-ile-ilgili-okumadan-gecmeyin-29978.html>, Erişim Tarihi: 20.03.2011.
- <http://www.lahuti.com/forum/rejimdeyim-mumkunse-sanal-ask-olsun-denemelerim-yanilmalarim-87151.html>, Erişim Tarihi: 23.01.2011.
- <http://lgnsctlky.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.
- <http://www.ligtv.com.tr/Kullanici/Yorumlar.aspx?u=608678&p=6>,
Erişim Tarihi: 06.08.2010.
- <http://www.ligtv.com.tr/VideoHaber/Default.aspx?r=1&hid=82424>,
Erişim Tarihi: 24.02.2011.
- <http://lyrics.canim.net/428090-gitti-de-gitti.html>, Erişim Tarihi: 12.11.2010.
- http://www.maden.org.tr/resimler/ekler/fedcaffc4aba6e5_ek.pdf,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- http://mariadebonne.blogspot.com/2008_04_01_archive.html,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://masalevi.wordpress.com/tag/distance/>, Erişim Tarihi: 08.12.2012.
- http://www.masonlar.org/masonlar_forum/index.php?topic=12974.0,
Erişim Tarihi: 08.12.2012.
- <http://www.mavididimgazetesi.com/default.asp?sayfa=yazardetay&id=1559&yid=148>,
Erişim Tarihi: 02.02.2010.
- <http://www.maxicep.com/cin-uretimi-telefonlar-genel-paylasimlar/kilit-2-297837.html>,
Erişim Tarihi: 10.02.2011.
- <http://www.mazdaclubtr.com/3796/mercedes-benz-cl65-amg/5/wap/>,
Erişim Tarihi: 02.06.2013.
- <http://www.mecazen.com/aaleynaya-evlilik-teklifi-t155732p5.html>,
Erişim Tarihi: 30.01.2011.
- <http://www.mecazen.com/sehirlerin-efsaneleri-t272385.html?t=272385>,
Erişim Tarihi: 08.01.2011.
- <http://www.mecazen.com/yatmadan-once-ne-dusunursunuz-t126622.html?p=953646>,
Erişim Tarihi: 01.03.2011.
- <http://meckitap2.8m.com/ozelsohbet/os43.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.medyacafe.com/eyup-canin-font-colorredsuc-ortaklari-konusuyorfont-nasilm-34267h.htm>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.
- <http://www.medyafaresi.com/haber/9144/guncel-allah-akpnin-dogrulari-gormesi-icin-bu-ulkeye-baska-musibet-vermesin.html>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

- <http://www.medyarazzi.com/yazdir.asp?id=24050>, Erişim Tarihi: 06.08.2010.
- <http://www.medyatava.com/haber.asp?id=70300>, Erişim Tarihi: 15.09.2010.
- http://www.medyatekzip.com/news_detail.php?id=1571, Erişim Tarihi: 07.03.2012.
- http://www.memleket.com.tr/author_article_detail.php?id=12275,
Erişim Tarihi: 23.01.2011.
- <http://www.memurlar.net/comments.aspx?id=130850&page=4>,
Erişim Tarihi: 13.07.2010.
- <http://www.memurlar.net/comments.aspx?id=141818&page=5>,
Erişim Tarihi: 20.01.2011.
- <http://www.mesajlarsozler.com/siirler/sevgisizlikle-ilgili-siirler.html>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.mesleklisesi.net/forum/index.php/topic,64.3.html>,
Erişim Tarihi: 07.03.2011.
- http://www.metin2.biz/metin2-gene1/274668-qanqsiz_qanqsta-seni-sevdim-bunu-bilmedin-srki.html, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.meydansozluk.com/bak/kitap+adi+sattirir+mi+sorunsali>,
Erişim Tarihi: 26.05.2013.
- <http://www.meydansozluk.com/bak/nufus+cuздanlarindan+din+hanesinin+cikarilmasi>,
Erişim Tarihi: 26.05.2011.
- https://m.facebook.com/story.php?story_fbid=357807257590228&id=147830478587908&p=6&_ft_=fbid.429934773699527, Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://m.fanatik.com.tr/haber/fenerbah%C3%A7e-fazla-havalanm%C4%B1%C5%9F-1-1/127919?ref=newsNavigate>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://www.mikro.com.tr/Forum/forum_posts.asp?TID=1698&PID=6345,
Erişim Tarihi: 06.07.2010.
- <http://www.milatgazetesi.com/bu-zilleti-ne-zaman-fark-edecegiz/42214/#.UgAnqtJSiAM>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.
- <http://www.militan.net/?p=91>, Erişim Tarihi: 27.05.2011.
- http://www.milligazete.com.tr/haber/Dil_dusunce_ve_hakikat/104536#.Uf5s4dJSiAM,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.milligazete.com.tr/haber/en-az-borc-alan-basbakan-erbakan-159473.htm>,
Erişim Tarihi: 11.12.2010.

http://www.milligazete.com.tr/koseyazisi/AB_yolunda_demokratik_cumhuriyet/1993#.

Uf7IUtJSiAM, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.milligorusportal.com/showthread.php?t=18263>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.milliyetciforum.com/asimetrik-psikolojik-savas-28713-4.html>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.milliyetciforum.com/dolmabahce-de-satilir-mi-34431.html>,

Erişim Tarihi: 11.03.2012.

<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=HaberDetay&ArticleID=890348>,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.milliyet.com.tr/default.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1019455>,

Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://www.milliyet.com.tr/Ekonomi/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=3&ArticleID=1133540&Date=30.08.2009&b>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.milliyet.com.tr/onder-sav-yargitay-a-gidiyor/siyaset/sondakika/03.11.2010/1309818/default.htm>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.milliyet.com.tr/Pazar/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&Kategori=pazar&KategoriID=26&ArticleID=1138545&Date=13.09.2009>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.milliyet.com.tr/tren-kaciyor/ismail-ozelcinler/ege/yazardetay/23.04.2012/1531596/default.htm>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013

<http://www.milliyet.com.tr/1997/02/15/yazar/asena.html>, Erişim Tarihi: 13.07.2010.

<http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1160903&AuthorID=63&Date=12.11.2009&ver=48>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.milliyet.com.tr/Yazar.aspx?aType=YazarDetay&ArticleID=1056687&AuthorID=67&Date=07.02.2009>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.milliyet.com.tr/2005/04/06/yazar/cemal.html>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.milliyet.com.tr/2005/05/23/yazar/pulur.html>, Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://www.milliyet.com.tr/1999/02/06/yazar/uras.html>, Erişim Tarihi: 07.01.2011.

<http://www.milliyet.com.tr/Yazdir.aspx?aType=HaberDetayPrint&ArticleID=1068839>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.mimarlikforumu.com/showthread.php/13765-Bilkent-%C4%B0%C3%A7-Mimar%C4%B1k-ve-%C3%87evre-Tas.-hakk%C4%B1nda>,

Erişim Tarihi: 23.10.2011.

<http://mimmce.wordpress.com/category/uncategorized/> Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.misakonline.com/forum/viewtopic.php?f=3&t=10941>,

Erişim Tarihi: 09.12.2012.

<http://mishales.blogspot.com/2010/04/uyuyamyorum.html>, Erişim Tarihi: 01.03.2011.

<http://mitglied.multimania.de/nuri1/Talak.htm>, Erişim Tarihi: 23.10.2011.

<http://mobile.donanimhaber.com/showTopic.asp?m=12479420&p=730>,

Erişim Tarihi: 05.02.2013.

<http://mobile.donanimhaber.com/showTopic.asp?m=14487246&p=2>,

Erişim Tarihi: 03.08.2010.

<http://www.modifiyem.com/forum/threads/2171-160-bg-standart-206-GTi>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.motordelisi.com/forum/motordelisi-genel/10407-yamaha-xjr-1200-hakkinda-bilgi-ve-yorum-lutfen-3.html>, Erişim Tarihi: 24.02.2011.

<http://www.motosiklet.net/forum/motosiklet-fograflari/55660-gecen-ay-yanan-cbr-125-r-imin-son-hali-9.html#ixzz14bgQE5Fe>, Erişim Tarihi: 08.11.2010.

<http://www.motosiklet.net/forum/motosiklet-modelleri/62472-kawasaki-z750-s-z1000-kullanicilari-bilgi-paylasim-basligi-2.html>, Erişim Tarihi: 21.01.2011.

<http://www.motosiklet.net/forum/motosiklet-modelleri/14260-mondial-125-zn-kullanicilari-bilgi-paylasim-basligi-13.html>, Erişim Tarihi: 17.11.2010.

<http://www.msxlab.org/forum/yazin-hayati/4018-affetmek-20.html>,

Erişim Tarihi: 26.08.2010.

<http://www.msxlab.org/forum/yazin-hayati/16228-bitmis-sevdalara-2-a-142.html>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.muhalet.com/zaman-gazetesi-satis-rekoru-kirdi-2-8-341484s.html>,

Erişim Tarihi: 27.05.2013.

<http://www.muhteva.com/insan-otekine-soyle-der-ben-benim-sen-de-sensin-sonra-asik-olur-ve-soyle-der-ben-senim-sen-de-t266465.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.mumsema.com/tarihte-kadin/110915-kadinlar-neden-daha-cok-konusur.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.muslumangenc.com/kitaplar/oku/0/0/mustafaislamoglu/ac/0002mavera42.htm>, Erişim Tarihi: 08.03.2012.

<http://www.mustafaakyol.org/bilim-din-ve-ateizm/hucrenin-dunyasina-yolculuk/>,

Erişim Tarihi: 31.01.2011.

- <http://www.mustafaalifirtina.com/yazilari/35-2009-yilina-ait-yazilari/203-yitirdigim-dostuma-ugur-findik.html>, Erişim Tarihi: 19.03.2011.
- http://mustafamehir.blogspot.com/2009_07_11_archive.html Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- <http://www.mutluluksanati.org/anne2.htm>, Erişim Tarihi: 12.11.2010.
- <http://www.nakshibendi.com/solcuMusluman.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.nbatr.com/forum/sarki-sozleri-lyrics-t9637.0.html;msg251525>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://www.nbcfilm.com/uzak/tributenihal_text.php, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://www.necatisasmazfan.com/forum/sevdanin-senaryosu-t8324.0.html;wap=>,
Erişim Tarihi: 19.08.2009.
- <http://www.network54.com/Forum/70688/thread/983398054/last-987203027/%DCmmetin+en+faziletlisi---+B%D6L%DCM+4>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://nietzsche.blogcu.com/bilineki/831593>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://nisanguney.blogspot.com/2008_09_01_archive.html, Erişim Tarihi: 08.01.2011.
- <http://notozenti.wordpress.com/2008/07/05/>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://nouvellepartisan.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://www.ntvhaber.org/yazar.asp?yaziID=2156>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://www.ntvmsnbc.com/id/25040130/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://nukleerserpinti.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 25.11.2010.
- <http://www.odatv.com/n.php?n=o-toplantiya-kimler-katildi-2708091200>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.offnegiysem.com/starbucksta-hep-beraber-kahve-semineri-almaya-nedersiniz-25-kahve-tutkunu-ariyorum/>, Erişim Tarihi: 22.10.2011.
- http://www.ogelk.net/yasamla_dans/2010.2/iskolik.asp, Erişim Tarihi: 24.11.2010.
- <http://okulacik.blogspot.com>, Erişim Tarihi: 27.11.2010.
- <http://www.okulonceciyiz.biz/okul-oncesi-egitim-planlari/17483-arkadaslar-hangi-egitim-setini-kullanirsiniz.html>, Erişim Tarihi: 15.08.2010.
- <http://old.gitarpedal.net/forum/viewtopic.php?t=6365&start=0&sid=20ccad22a84aba0e0da2402a164ff050>, Erişim Tarihi: 01.04.2012.
- <http://www.oncevatan.com.tr/Detay.asp?Yazar=9&yz=10696&sayfa=11>,
Erişim Tarihi: 06.07.2010.
- <http://www.ondergazetesi.com/detayhaber.asp?id=10355>, Erişim Tarihi: 05.07.2010.

<http://www.opelim.net/forums/archive/index.php/t-13756.html>,

Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://orangedreamer.deviantart.com/journal/bu-mudur-budur-241118366>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://www.ordukentgazetesi.com/news_detail.php?id=14095,

Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://www.ortadogugazetesi.net/makale.php?makale=enisteli-eristeli-bir-yazi&id=1424>, Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://www.ortakantin.com/forum-mesajlari/25605-mary-jane/3>,

Erişim Tarihi: 07.11.2010.

http://www.otohaber.com.tr/OkurMektuplari/2009/08/21/tiptronic_s-tronic_q-tronic_multitronic_ve_geartronic_sanzimanlar_hakkinda_bilgi_verir_misiniz,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.oyumsana.com/6309-anket-kiyamet-kapida-mi.html>,

Erişim Tarihi: 17.07.2010.

<http://www.ozelegitimevi.com/index.php?topic=5019.0>, Erişim Tarihi: 10.02.2011.

http://ozgemor.blogspot.com/2012_09_01_archive.html, Erişim Tarihi: 09.12.2012.

http://www.ozgurkocaeli.com.tr/comments.php?news_id=19777,

Erişim Tarihi: 25.08.2010.

<http://www.ozgurkocaeli.com.tr/makale/sapanca-golu-52157.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://ozlemspage.wordpress.com/2009/03/21/diyaloglar/>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.ozmena.com/genel-sohbet/chpli-cakar-basortusu-ozgur-birakilmali-161790-post1084589.html>, Erişim Tarihi: 26.08.2010.

<http://www.ozyurtgazetesi.com/aliuzun.asp>, Erişim Tarihi: 28.01.2011.

http://www.pafuli.net/yenibirbakis/forum_posts.asp?TID=2995,

Erişim Tarihi: 31.01.2011.

<http://www.panafilmforum.com/showthread.php/13829-25-Bolum-Yorumlariniz/page3>,

Erişim Tarihi: 03.08.2010.

<http://www.papisim.com/forum/showthread.php?t=5&page=5>,

Erişim Tarihi: 22.11.2011.

<http://pazarvatan.gazetevatan.com/yazardetay.asp?yaid=61&hid=14908&yaz=Leyla%20Uma>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://pazarvatan.gazetevatan.com/yazardetay.asp?yaid=71&hid=17275>,

Erişim Tarihi: 08.12.2012.

<http://www.pclabs.com.tr/forum/topic/64156-adsl-net-gidip-geliyor/>,

Erişim Tarihi: 10.08.2012.

<http://www.pcnet.com.tr/forum/internet-ag-ve-guvenlik/120754-telekomdan-geri-adim-2.html>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://pearl4.sosyomat.com/blog/3002029>, Erişim Tarihi: 21.09.2010.

<http://www.petarkadas.com/uye/goldbaracuda/yorum>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.polisler.com/index.php?topic=5057.15>, Erişim Tarihi: 30.01.2011.

<http://www.porttakal.com/haber-sesim-guzel-diyen-ona-kosuyor-120263.htm>,

Erişim Tarihi: 21.01.2011.

<http://www.posta.com.tr/PostaKarnaval/HaberDetay/Tek-parmagiyla-kitap-yazan-adam.htm?ArticleID=170741%20%20%20%20%20%20%20%20%20%20&Date=26.08.2010>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.posta.com.tr/siyaset/YazarHaberDetay/Evet_tarih_yapiliyor_kaybedilecek_bir_sey_de_yok_.htm?ArticleID=4744, Erişim Tarihi: 11.02.2011.

http://profil.mynet.com/ep/UserBlogPage.aspx?username=kumral_2010&yil=2010&page=40, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://proofhead.wordpress.com/2011/06/12/final-haftasinin-ardindan/>,

Erişim Tarihi: 24.10.2011.

http://www.proweblabs.com/core/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=73&Itemid=91, Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://www.psikoloji.gen.tr/archive/index.php/t-315.html>, Erişim Tarihi: 10.08.2012.

http://ptak85.blogspot.com/2007_10_01_archive.html, Erişim Tarihi: 01.09.2010.

<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=HaberYazdir&ArticleID=1068947>,

Erişim Tarihi: 28.12.2011.

<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1037195&Yazar=EY%DCP%20CAN&Date=20.01.2011&CategoryID=97>,

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=TumYorumlar&ArticleID=915628&PAGE>, Erişim Tarihi: 21.04.2011.

http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=cts&haberno=6355,

Erişim Tarihi: 14.03.2011.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=157946>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=168774>, Erişim Tarihi: 26.05.2013.

- <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=18689>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.
- <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=212433>, Erişim Tarihi: 17.02.2011.
- <http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=26249>, Erişim Tarihi: 20.07.2010.
- <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1008871&Date=19.07.2010&CategoryID=79>, Erişim Tarihi: 25.02.2011.
- http://www.radikal.com.tr/tartisiyorum/devlet_albumu_pimi_cekilmis_sair-961559, Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://ranaargan.com/yazilarim/nazan-direneceksin/>, Erişim Tarihi: 09.10.2011.
- <http://www.realmsofmayhem.com/groupviewforum.aspx?lang=7&postid=153902>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://www.regalraptor.net/forums/showthread.php?t=2033&page=2>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.
- <http://www.rehberlikportali.com/forum/Yazici.asp?SoruID=15152>, Erişim Tarihi: 13.07.2010.
- <http://reklamciinsankisisi.blogspot.com/2011/02/kendime-soyluyorum-bunlar.html>, Erişim Tarihi: 04.10.2011.
- http://www.risalehaber.com/news_print.php?id=55027, Erişim Tarihi: 01.08.2013.
- <http://www.rocktuel.net/eskiforum/showthread.php?t=2140&page=2>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- http://www.ruhsalplatform.com/forum_posts.asp?TID=372, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://www.ruzgaravcilari.com/forum_posts.asp?TID=1732, Erişim Tarihi: 12.02.2011.
- http://www.sabah.com.tr/fotohaber/kultur_sanat/ayasofyanin_gizemleri?tc=31&page=6&albumId=21516, Erişim Tarihi: 06.07.2012.
- http://www.sabah.com.tr/Gunaydin/Yazarlar/ozyilmazel/2010/09/13/survivor_kitap_ogeler_ve_sabah, Erişim Tarihi: 08.01.2011.
- http://www.sabah.com.tr/Gundem/2010/03/24/basbakan_erdogan_anayasa_paketini_degerlendiriyor, Erişim Tarihi: 22.03.2011.
- http://www.sabah.com.tr/Gundem/2009/10/20/cem_garipoglu_tatbikat_yapacak, Erişim Tarihi: 30.01.2011.
- http://www.sabah.com.tr/Siyaset/2009/11/01/kurtlerin_chpye_ozur_borcu_var, Erişim Tarihi: 03.08.2013.
- http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/ardic/2009/12/05/osman_hamdi_bey_buyuk_bir_ressam_midir, Erişim Tarihi: 25.06.2010.

http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/2009/07/12/hicbir_guc_secilmisleri_iktidardan_dusur_emez, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/uluc/2004/03/08/Canaydin_yikilmali,
Erişim Tarihi: 24.02.2013.

http://www.sabah.com.tr/Yazarlar/uluc/2010/09/28/kutahyayi_artik_hic_sevmiyorum,
Erişim Tarihi: 11.02.2011.

<http://www.sabah.de/tr/bir-kisi-bayildi-kralice-ve-25-bin-kisi-panige-kapildi.html>,
Erişim Tarihi: 14.03.2011.

<http://sabahyeli.com/index.php/siir/138-sahil.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://sadecebenemel.blogspot.com/2010/12/mimim-varmis.html>,
Erişim Tarihi: 15.02.2011.

<http://sadevederin.blogspot.com/2012/03/ask-ve-sanat.html>, Erişim Tarihi: 14.03.2012.

<http://www.sadikyalsizucanlar.net/soylesiler/sadik-yalsizucanlarla-anka-uzerine-2.html>,
Erişim Tarihi: 23.05.2013.

<http://www.sahibinden.com/ilan/emlak-arsalar-kiralik-satilik-servergazi-de-degirmen-piknik-alanina-yakin-arsa/pasif-ilan/>, Erişim Tarihi: 20.03.2011.

<http://www.sahibinden.com/ilan/vasita-otomobil-ford-focus-subaydan-temiz-sorunsuz-focus/detay>, Erişim Tarihi: 19.11.2010.

http://sakukimolaki.blogspot.com/2010_02_01_archive.html, Erişim Tarihi: 19.12.2010.

<http://www.saglikpersoneli.gen.tr/index.php?action=printpage;topic=657.0>,
Erişim Tarihi: 15.11.2010.

<http://salihande.blogspot.com/2009/05/yeniden-baslasn-burada-kalmasn.html>,
Erişim Tarihi: 06.08.2013.

http://www.samanyoluhaber.com/h_313949_levent-ersozden-yeni-istek.html,
Erişim Tarihi: 08.09.2009.

<http://www.sanalcafe.com/forum/edebiyat/el-sallamayan-veda-bggdj>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.sanalvadi.com/forum/sizce-aregones-hemen-kovulmali-mi-t81000.html>,
Erişim Tarihi: 30.01.2011.

<http://www.sarivadi.com/frm/index.php?topic=576.0>, Erişim Tarihi: 26.06.2010.

<http://www.sasaldenizcilik.com/seyirdefteri.htm>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://scfs.blogcu.com/nefret-ne-demek-ya/10394636>, Erişim Tarihi: 08.11.2011.

<http://www.scooturk.net/archive/index.php/t-48.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.scribd.com/doc/41324855/Kemal-Tahir-Namuscular>,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.selendi.com/forum/yesil-tokattan-manzaralar-t10987.0.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://senaterzi.tumblr.com/>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.seryazar.com/siir9.asp>, Erişim Tarihi: 15.09.2010.

<http://sevdimki.blogspot.com/search?q=al%C4%B1%C5%9F>,

Erişim Tarihi: 05.05.2012.

<http://www.sevgibahcem.org/msn-nickleri/17848-anlamli-nickler.html>,

Erişim Tarihi: 03.11.2010.

http://www.sevinliler.com/index.php?option=com_content&task=view&id=430&Itemid=1, Erişim Tarihi: 26.07.2010.

<http://seydaarikan.blogspot.com/2008/03/inanmakbeklemek-ve-senin-iin-bir-sr.html>,

Erişim Tarihi: 25.05.2011.

http://www.showtv.com.tr/forum/forum_posts.asp?TID=3976&PN=4&title=nilay-bi-an-nce-elensin-midem-kalkoo, Erişim Tarihi: 17.11.2010.

<http://www.siirakademisi.com/forum/showthread.php?t=2047&page=4>, Erişim Tarihi:

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://siir.alternatifim.com/data.asp?ID=48592&siir=%DDnsan&sair=%DEebap%20Te>
ker, Erişim Tarihi: 06.02.2013.

<http://www.siirdostu.com/tr/seyfi-karaca-kafam-diyor-ki-silviya>,

Erişim Tarihi: 19.4.2011.

<http://www.siirevreni.com/modules.php?name=News&file=print&sid=25310>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://siir.ihya.org/siir/18542.htm>, Erişim Tarihi: 20.02.2011.

<http://siirimiz.com/mahzuni-serif-yuru-bre-yuru/>, Erişim Tarihi: 12.11.2010.

<http://www.siirkolik.net/siirler/19374-sen-varsin-diye.asp>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.siirler.biz/sevgi-30.html>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://siirperest.blogspot.com/2008/12/sevmek-odur-ki.html>, Erişim Tarihi: 28.07.2010.

<http://www.siirsandigi.com/siiroku.asp?siirid=141997>, Erişim Tarihi: 10.02.2011.

<http://www.siirsandigi.com/siiroku.asp?siirid=222102>, Erişim Tarihi: 01.12.2010.

<http://www.sikayet.name/?q=node/3549>, Erişim Tarihi: 25.07.2010.

<http://www.sikayetvar.com/sikayet/no/569196>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.sikayetvar.com/sikayet/no/598965>, Erişim Tarihi: 26.06.2010.

<http://sineklioda.blogspot.com/2010/02/ya-uzun-oldu-da-salla-be-hac.html>,

Erişim Tarihi: 13.07.2010.

<http://www.sinemalar.com/film/47127/Askin-Ikinci-Yarisi/3/>,

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://www.sinemalar.com/haber/90/Yumurta-Avrupanin-En-Iyisi-Olmaya-Aday/>,

Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://www.sinemalar.com/sanatci/34884/Gunay-Karacaoglu/>,

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://www.siraze.net/antoloji/sezaikarakoc/leylakose.htm>, Erişim Tarihi: 01.09.2010.

<http://site.mynet.com/iciklerkasabasi/alakeci.htm>, Erişim Tarihi: 07.01.2011.

<http://site.mynet.com/muratkekilli/idex/id2.htm>, Erişim Tarihi: 25.06.2010.

http://sittirella.blogspot.com/2010_11_01_archive.html, Erişim Tarihi: 05.02.2013.

<http://www.sivasspor.com/forum/showthread.php?p=485709>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.skodam.com/genel-sohbet-paylasim/tanisma-isi-olmadi-t8372.html>,

Erişim Tarihi: 24.02.2011.

<http://www.skodam.com/viewtopic.php?f=13&t=15287>, Erişim Tarihi: 25.08.2010.

<http://www.skodam.com/viewtopic.php?f=16&t=1751>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://skorer.milliyet.com.tr/bir-fernandes-klasigi/besiktas/detay/1704724/default.htm>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.skyscrapercity.com/showthread.php?t=547444&page=19>,

Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://www.sohbetforum.com/index.php?topic=10609.2025;wap2>,

Erişim Tarihi: 30.01.2012.

<http://www.sol.org.tr/arsiv/index.php?yazino=29887>, Erişim Tarihi: 19.12.2010.

http://www.sombahar.com/forum/unut_onu_arkadasnese_karabocek-

t2212.0.html;wap=, Erişim Tarihi: 10.01.2011.

<http://www.sondakika.com/haber-amma-fetisist-bir-sohbet-oldu/>,

Erişim Tarihi: 28.12.2010.

<http://www.sonduzluk.com/guncel-haberler/1174-1-nolu-taktik-ile-gelen-basari.html>,

Erişim Tarihi: 06.12.2010.

<http://www.sonsuz.us/node/3313>, Erişim Tarihi: 26.05.2011.

<http://www.soruyusormak.com/detay.asp?id=615>, Erişim Tarihi: 24.10.2010.

<http://www.sosyalistarsiv.com/ceviri-roman/1309-robin-cook-beyin.html?langid=1>,

Erişim Tarihi: 23.10.2011.

<http://www.sosyalistforumlar.com/2010/09/06/ince-memed-2-i.html>,

Erişim Tarihi: 18.12.2010.

<http://www.sosyalistforumlar.com/2010/09/06/ince-memed-2-i.html>,

Erişim Tarihi: 19.12.2010.

<http://www.sosyalistforum.net/oyku-kosesi/37049-yalansiz-yasamak.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www.sosyomat.com/etiket/%C5%9Fey/2>, Erişim Tarihi: 02.11.2010.

<http://www.sosyomat.com/etiket/dota/3>, Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://www.11sozluk.com/kap%C4%B1dan+girer+girmez+s%C4%B1%C3%A7mak.html>, Erişim Tarihi: 27.02.2011.

<http://www.sozluk.net/mi.htm>, Erişim Tarihi: 06.08.2013

<http://spongesez.deviantart.com/journal/?offset=5>, Erişim Tarihi: 05.08.2013

<http://spor.mynet.com/haber/besiktasta-almeida-surprizi/33220>,

Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://www.stargazete.com/spor/yazar/aziz-ustel/basin-one-egilmesin-aldirma-gonul-aldirma-haber-142601.htm>, Erişim Tarihi: 30.10.2010.

<http://www.stargazete.com/yazar/necdet-sen/kiyici-sol-ve-kelle-hesabi-haber-114999.htm>, Erişim Tarihi: 27.05.2011.

<http://www.stratejikboyut.com/haber/ataturk-h.edipin-degerini-bilmemis--36156.html>, Erişim Tarihi: 11.12.2010.

<http://subahar.blogcu.com/seni-seviyorum/3233423>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.superevariders.com/html/modules.php?name=Forums&file=viewtopic&p=57856>, Erişim Tarihi: 07.03.2011.

<http://www.superpoligon.com/haber/12641>, Erişim Tarihi: 06.12.2010.

<http://www.supersatforum.com/avrupadan-futbol/34176-nihat-artik-futboldan-zevk-alıyorum.html>, Erişim Tarihi: 26.05.2013.

<http://www.supersatforum.com/turkiyede-neler-oluyor/79776-afiyet-olsun-herkese-dogrumu-acaba.html>, Erişim Tarihi: 28.01.2011.

http://www.sutunhaber.com/yazar_4397_599_Sen-nasil-tabipsin-yoktur-il%C3%A2cin!.html, Erişim Tarihi: 09.01.2011.

<http://www.tahinpekmez.org/?m=show&sa=4286>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://www.tahribat.com/Forum-Fethullah-Gulene-Beraat-23988/1/>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://www3.tahribat.com/Forum-Rapid-Isteyenler-86884/9/>, Erişim Tarihi: 06.07.2010.

http://talisman-diyette.blogspot.com/2008_03_01_archive.html,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

http://www.tandogankampus.com/frm/forum_posts.asp?TID=1917&PID=133198,

Erişim Tarihi: 06.08.2010.

<http://www.taraf.com.tr/ahmet-altan/makale-soranin-da-anasini.htm>,

Erişim Tarihi: 21.07.2010.

<http://www.taraftarkalemi.com/?p=940>, Erişim Tarihi: 18.11.2010.

[http://www.tasarimerkezi.com/muhabbet-cafe/tasarimerkezicom-hatira-defteri-](http://www.tasarimerkezi.com/muhabbet-cafe/tasarimerkezicom-hatira-defteri-17625/sayfa2.html)

17625/sayfa2.html, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://tasavvuf.forumup.co.uk/post-490-tasavvuf.html>, Erişim Tarihi: 09.10.2010.

<http://www.tatliaskim.com/itiraf-ediyorum/162733-oldu-mu-oldu.html>,

Erişim Tarihi: 29.01.2011.

<http://www.tatliaskim.com/siirler/86502-bir-sehit-anasi-hikayesi.html>,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.tatliaskim.org/hikayeler-oykuler/392398-nane-likoru.html>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.tayyareci.com/forum/post.asp?ARCHIVE=&method=ReplyQuote&REPLY>

_ID=2601&TOPIC_ID=537&FORUM_ID=26&CAT_ID=8&Forum_Title=D%
D6K+%DD%C7%DDN%DD&Topic_Title=Ben+Bir+Ortaokul+%D6%F0renci
siyim&M=, Erişim Tarihi: 07.03.2012.

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic_yazici?P4=430

0&P5=B&page1=35&page2=35, Erişim Tarihi: 04.08.2013

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Tutanak_B_SD.birlesim_baslangic_yazici?P4=90

65&P5=B&page1=100&page2=100, Erişim Tarihi: 06.08.2013

http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_b_sd.birlesim_baslangic?P4=582&P5=T

&page1=15&page2=15, Erişim Tarihi: 26.07.2010.

<http://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d03/c019/b060/tbmm03019060>

0117.pdf, Erişim Tarihi: 09.04.2013.

<http://t24.com.tr/yazi/bir-fenerlinin-acisina-bakmak/2023>, Erişim Tarihi: 24.02.2013.

<http://www.teakolik.com/ben-kimim-teakolik-nedir-teakolik-kimdir/>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.techno-labs.com/1/9164/1/Samsung_SyncMaster_2233SN.html,

Erişim Tarihi: 23.01.2011.

<http://www.teknokulis.com/webtv/videoizle/iphone-5in-en-detayli-konsept-videosu->
yayinlandi, Erişim Tarihi: 03.11.2012.

<http://www.tekrarbekleriz.com/829-aturk-un-tarih-goru-u-mevlibe-sava-.html>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://televixyonyazar2.blogspot.com/>, Erişim Tarihi: 01.06.2011.

<http://www.tempratipo.com/forum/index.php?topic=10819.5;wap2>,
Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.tercuman.com.tr/v1/yazaryazi.asp?id=4&yazitar=04.07.2006&yaziid=2028>
9, Erişim Tarihi: 19.08.2009.

<http://www.tevbe.org/forum/onur-bilge/51251-62-tezveren-sultan.html>,
Erişim Tarihi: 19.07.2010.

<http://tiklaveizle.net/showthread.php?t=124422>, Erişim Tarihi: 01.03.2011.

<http://www.tisk.org.tr/yayinlar.asp?sbj=ic&id=2955>, Erişim Tarihi: 14.02.2011.

<http://www.tiyatrodunyasi.com/makaledetay.asp?makaleno=1705>,
Erişim Tarihi: 22.04.2012.

<http://www.tiyatrodunyasi.com/makaledetay.asp?makaleno=1764>,
Erişim Tarihi: 06.08.2013.

http://www.tiyatrodunyasi.com/oyuncu_detay.asp?oyuncuid=1441,
Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://tosunnecip.blogcu.com/turk-oykuculugunde-olum-algisi/1829816>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.totalwar-turkiye.com/twforum/index.php?topic=34450.720>,
Erişim Tarihi: 26.01.2011.

<http://www.toyotaclubtr.com/index.php?topic=28771.35;wap2>,
Erişim Tarihi: 24.02.2011.

<http://www.trakyasozluk.com/k%C3%B6pek%20di%C5%9Flerin%C4%9Fer%20di%C5%9Flerden%20daha%20sar%C4%B1%20olmas%C4%B1.html>,
Erişim Tarihi: 11.02.2011.

<http://www.tr-ance.com/forum/Cubase-Sx-t8836.html>, Erişim Tarihi: 31.10.2010.

<http://tr.board.bigpoint.com/seafight/showthread.php?t=435033>,
Erişim Tarihi: 01.04.2012.

<http://www.tribundergi.com/forum/viewtopic.php?f=1&t=40546&st=0&sk=t&sd=a&st>
art=10, Erişim Tarihi: 10.01.2011.

<http://www.tribundergi.com/forum/viewtopic.php?f=30&p=3339938>,

Erişim Tarihi: 19.03.2011.

<http://www.tribundergi.com/forum/viewtopic.php?f=27&t=47467&st=0&sk=t&sd=a&sttart=200>, Erişim Tarihi: 27.07.2010.

<http://www.tribundergi.com/forum/viewtopic.php?p=1792398#axzz2b5GTveBc>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://www.tripadvisor.com.tr/Restaurant_Review-g293974-d1146384-Reviews-Mado-Istanbul.html, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://tr.netlog.com/ccarlos_eduardoo/blog, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<https://tr->

tr.facebook.com/permalink.php?story_fbid=343161302472061&id=407891109257273, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://tr.wikipedia.org/wiki/G%C3%BCll%C3%A7>, Erişim Tarihi: 16.08.2009.

<http://www.6t1s.org/forum/archive/index.php/t-2505.html>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.tumgazeteler.com/?a=2182147>, Erişim Tarihi: 26.07.2010.

<http://www.tumkoseyazilari.com/yazar/hakan-dilek/15-11-2010-askimizin-sonu.html>,

Erişim Tarihi: 07.01.2011.

<http://www.tuning53.com/kamyonet-haberleri/merakla-beklenen-yeni-fiat-doblo-resimleri.html>, Erişim Tarihi: 27.02.2011

<http://www.turandursun.com/forumlar/showthread.php?p=15539>,

Erişim Tarihi: 27.05.2011

<http://turkbeyi23.blogcu.com/>, Erişim Tarihi: 15.02.2011.

<http://www.turkboard.com/image-vp2324532.html>, Erişim Tarihi: 02.07.2010.

<http://www.turkcebilgi.com/akgedik/linkler>, Erişim Tarihi: 08.11.2010.

<http://www.turkcebilgi.com/kose-yazisi/63685/mehmet-paksu-iman-nasil-yenilenir>,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.turkcelil.com/3v/?p=4539>, Erişim Tarihi: 19.11.2010.

<http://turkcesivarken.com/yazismalik/index.php?topic=2439.0;wap2>,

Erişim Tarihi: 15.11.2010.

http://www.turkdunya.de/forum/rf65_t11613_iraka-asker-gondermek.html,

Erişim Tarihi: 31.05.2013.

<http://www.turkeyforum.com/satforum/archive/index.php/t-108165.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.turkeyforum.com/satforum/archive/index.php/t-366095.html>,

Erişim Tarihi: 25.12.2010.

<http://www.turkeyforum.com/satforum/archive/index.php/t-612311.html>,

Erişim Tarihi: 14.02.2011

<http://www.turkforumuz.com/archive/index.php?t-40365.html>,

Erişim Tarihi: 03.08.2010.

<http://www.turkhackteam.net/tht-yardim-merkezi/549915-devlet-sitesi-2.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.turkhukusitesi.com/showthread.php?t=36184>, Erişim Tarihi: 19.07.2010.

<http://www.turkish-media.com/cgi->

[bin/stories/edit.cgi?id=638&chapternum=1&sort=&cat=5](http://www.turkish-media.com/cgi-bin/stories/edit.cgi?id=638&chapternum=1&sort=&cat=5),

Erişim Tarihi: 06.08.2013

<http://www.turkish-media.com/forum/topic/208609-bu-yastan-sonra-oruclu-subaylari-ordudan-attirmam/>, Erişim Tarihi: 15.02.2011.

http://www.turkish-media.com/forum/topic/16024-erkek-dedigini-nasil-olmalihadi-kizlar/page__st__150, Erişim Tarihi: 28.07.2010.

<http://www.turkish-media.com/forum/topic/131677-soru-isaretinin-yerine-hangi-sayigelmelidir/>, Erişim Tarihi: 29.07.2010.

<http://www.turkiyeantalya.com/ADAMsonWEB/index.adam&EVEson.htm>,

Erişim Tarihi: 15.10.2010.

<http://www.turkiyegazetesi.com.tr/ismail-yagci/556497.aspx>, Erişim Tarihi: 04.08.2013

<http://78.40.225.138/~turkmok/tr/forum/index.php?showtopic=834&mode=threaded&pid=9215>, Erişim Tarihi: 08.12.2012.

<http://www.turkmmo.com/showpost.php?p=607937&postcount=12>,

Erişim Tarihi: 02.07.2010.

<http://www.turksagenda.nl/evenementen/3773/referrergoogle.html>,

Erişim Tarihi: 14.07.2010.

<http://www.turkstudent.net/board/topic/57195/yemek-yapmayi-ogrenmek-istiyorum>,

Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.turkuyurdu.com/varin-sorun-babasina-2884.html>,

Erişim Tarihi: 19.12.2010.

http://www.tutuneson.com.tr/tutuneson_deneyimler.php, Erişim Tarihi: 17.08.2010.

http://www.tuyap.com.tr/tr/index.php?main=m_yazi_detay2&left=1_bulentunal&hid=21&yid=1, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://twilightfantr.com/forum/index.php?topic=18652.200;wap2>,

Erişim Tarihi: 08.03.2012.

<https://twitter.com/EminGulec/statuses/272715509353562112>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://twitter.com/Enginnix/statuses/36558830460469248>, Erişim Tarihi: 25.02.2011.

<http://twitter.com/yigitmigit>, Erişim Tarihi: 31.10.2010.

<http://ubuntugunluk.wordpress.com/tag/linux-kullanma/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.ulkumturan.com/portal/?paged=304>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.ultima-strike.com/t-332989-kendime-kiziyorum-.html>,

Erişim Tarihi: 25.09.2010.

<http://www.uludagsozluk.com/k/a%C3%A7%C4%B1lan-her-msn-i-kendisi-i%C3%A7in-a%C3%A7%C4%B1ld%C4%B1-sanat-tip/>,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.uludagsozluk.com/k/ben-g%C3%9Czele-g%C3%9Czel-demem-g%C3%9Czel-benim-olmay%FDnca/>, Erişim Tarihi: 30.10.2010.

<http://www.uludagsozluk.com/k/d%C3%BCn%C3%BCn-be%C4%9Fenilen-entryleri/>,
Erişim Tarihi: 30.01.2011.

<http://www.uludagsozluk.com/k/depresyonda-olsayd%FD-san%FDr%FDm-b%F6yle-yazard%FD-yazar-arkada%FE/>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.uludagsozluk.com/k/fenerbahce-nin-kupa-laneti/>, Erişim Tarihi: 08.01.2011

<http://www.uludagsozluk.com/k/gazi-%C3%BCniversitesi-2010-bahar-%C5%9Fenlikleri/>, Erişim Tarihi: 02.07.2010.

<http://www.uludagsozluk.com/k/hi%C3%A7-gelmeyecek-birisini-%C3%B6zlemek/8/>,
Erişim Tarihi: 16.08.2010.

<http://www.uludagsozluk.com/k/kapi-kapiyi-acar/>, Erişim Tarihi: 31.10.2010.

<http://www.uludagsozluk.com/k/kardelen-ayse-nin-annesi/>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://www.uludagsozluk.com/k/k%C4%B1br%C4%B1s-a-hibeye-hay%C4%B1r/>,
Erişim Tarihi: 15.02.2011.

<http://www.uludagsozluk.com/k/k%C4%B1zlara-y%C3%BCz-vermemek/>,
Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.uludagsozluk.com/k/13-may%C4%B1s-2009-ttnet-adsl-tarife-ayarlamas%C4%B1/>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.uludagsozluk.com/k/sinan-%C3%A7etin/>, Erişim Tarihi: 11.02.2011.

<http://www.uludagsozluk.com/k/t%C3%BCrkiye-nin-israil-e-kar%C5%9F%C4%B1sert-tavr%C4%B12/>, Erişim Tarihi: 15.02.2011

- <http://www.uludagsozluk.com/k/zaman-m%C4%B1-bizi-kazan%C4%B1r-biz-mi-zaman%C4%B1-kazan%C4%B1r%C4%B1z/>, Erişim Tarihi: 23.03.2011.
- http://ulusalgundem.net/index.php?option=com_content&view=category&layout=blog&id=216&Itemid=608, Erişim Tarihi: 31.12.2010.
- <http://www.ulusales.net/Detay.asp?yazar=62&yz=2475>, Erişim Tarihi: 19.12.2010.
- http://www.umrandergisi.com/HDF_detay.asp?bicim=K&ID=2071,
Erişim Tarihi: 05.08.2010.
- <http://www.unsandigi.com/kayisi.asp>, Erişim Tarihi: 27.11.2010.
- <http://www.uslanmam.com/uslanmam-oyunlari/1516993-cok-cunku-diyorum-cunku-2.html>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- http://www.uydukurdu.com/forum/showthread.php/bu_numarayi_kim_yemez-18363.html?s=904e9cf435fe2e31047c015c925ee6fe&am,
Erişim Tarihi: 28.01.2013.
- <http://uyeler.antoloji.com/derm-2/siir-ve-sairlere-yazdigi-yorumlar/>,
Erişim Tarihi: 30.10.2010.
- <http://uykuoncesi.blogspot.com/2010/02/kagtle-kalemin-yeri-ayr-ama-yazmak.html>,
Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://uykusuzsozluk.com/show.php?t=ilk%20ask&sayfa=3>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.
- <http://www.uyurgezer.net/anket-defteri-lutfen-katilir-misiniz-t155027.html?s=f95175f70b27abffc6b9e09b719aa1d8&am>;
Erişim Tarihi: 04.10.2011
- <http://www.uyurgezer.net/hey-turbanlilar-t85083.html?p=201943>,
Erişim Tarihi: 26.05.2011
- <http://www.uyurgezer.net/nuriden-dinleyin-t100661p5.html>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.
- http://www.vakfikebir.com.tr/7-gol-surpriz-degil_KoseYazisi_845.html,
Erişim Tarihi: 08.01.2011
- <http://vampireknight.asianfreeforum.com/t1123p10-vampir-gunlukleri>,
Erişim Tarihi: 26.05.2013.
- http://www.vazgectimsenden.com/SPR_VazgectimSenden_Comla_Nasil_Tanistiniz_4_5_1_5050.44_konu.htm, Erişim Tarihi: 08.01.2011.
- <http://videoynat.wordpress.com/2007/01/21/kiss-turkce/>, Erişim Tarihi: 25.02.2012.
- <http://www.videosuizle.org/nazende-sevdigim-yadima-dustu-izle-ve-indir.html>,
Erişim Tarihi: 31.10.2010.
- <http://www.vidivodo.com/276478/bruce-lee-dovus>, Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://vivaforever.blogcu.com/yasiyor-gibiyim/3993801>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://www.voborsa.com/forum/printthread.php?t=540&pp=12&page=1904>,

Erişim Tarihi: 30.10.2010.

<http://www.vucut.com/k/boynuna-ha/>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.vucutcu.com/forum3/viewtopic.php?p=186425>, Erişim Tarihi: 28.01.2013.

<http://www.vwturk.com/forum/showthread.php?62045-Galeriden-2011-Jetta->

G%F6r%FCnt%FCleri&p=916335, Erişim Tarihi: 11.02.2012.

<http://www.wardom.com.tr/showpost.php?p=1291279&postcount=46>,

Erişim Tarihi: 22.04.2012.

<http://www.wardom.org/sutten-cikmis-ak-yalanlar-2-t347343.html>,

Erişim Tarihi: 09.10.2010.

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1997/10/31/14479.asp>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://webarsiv.hurriyet.com.tr/1999/10/01/147098.asp>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

http://www.webaslan.com/haber/38539/uefada-yeni-bir-perde/?frm_page=3,

Erişim Tarihi: 17.10.2010.

http://webcache.googleusercontent.com/search?hl=tr&lr=lang_tr&q=cache:jff74Ik7_9cJ

:http://www.evrensel.net/ekhaber.php?haber_id=63944+%22yaz%C4%B1versinler+gitsin%22&ct=clnk, Erişim Tarihi: 14.02.2011

http://webcache.googleusercontent.com/search?hl=tr&lr=lang_tr&q=cache:y0yzhvxUpI

IJ:<http://www.egitimaileforum.com/forums/197014-post87.html+%22yansa+ha+yansa%22&ct=clnk>, Erişim Tarihi: 15.11.2010.

http://webcache.googleusercontent.com/search?hl=tr&lr=lang_tr&tbs=lr%3Alang_1tr&q=cache:brGmtYkvscJ:<http://www.zozimc.tk/forum/viewtopic.php?f=8&t=187>

&p=130610+%22ses+mi+ses%22&ct=clnk, Erişim Tarihi: 19.01.2011

http://webcache.googleusercontent.com/search?hl=tr&lr=lang_tr&tbs=lr%3Alang_1tr&q=cache:qXUPmOou9QEJ:<http://www.radikal.com.tr/Default.aspx?aType=OkurYorumlari&MemberID=162872&ItemsPerPage=5&ArticleID=994514&PAGE=6+%22yetenek+mi+yetenek%22&ct=clnk>, Erişim Tarihi: 19.01.2011

Erişim Tarihi: 19.01.2011

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:AYskEuforhwJ:www.blogcu.com/etiket/sehidler/3+&cd=9&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:CjybR62->

8gUJ:www.gscimbom.com/forum/2010-diger/40175-transfer-nobeti-2010-11-arsiv-2644.html+&cd=6&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:DNZAx7hQspEJ:www.kendini-gelistir.com/forum/arsiv-konu-13476.0-tas-meclisi-yine-bir-grange-klasigi.html+%22kitap+var+kitap+var%22&cd=15&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&lr=lang_tr, Erişim Tarihi: 31.12.2010.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:errhJgJSQn0J:www.pasfotomac.com.tr/Fenerbahce/2010/08/20/paok__fenerbahce+%22m%C4%B1+almad%C4%B1k%22&cd=11&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&lr=lang_tr, Erişim Tarihi: 24.18.2010.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:fqKoawuNCAJ:eksisozluk.com/kurtlar-vadisi-pusu--1676101%3Ffocusto%3D18519332+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:gRd1JJ71YoEJ:www.dizifilm.com/forum/showthread.php%3Ft%3D33675%26page%3D51+%22alm%C4%B1%C5%9F+almam%C4%B1%C5%9F%22&cd=32&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 01.09.2010.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:IB5x8Ij0xyMJ:www.pcturk.com/forum/sizce-bugunlerde-gencligin-en-onemli-sorunu-nedir-t42472.0.html+%22s%C3%BCrecek+s%C3%BCrmecek%22&cd=6&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 03.09.2010.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KFIArHsUe3kJ:board.tr.ogame.org/index.php%3Fpage%3DThread%26postID%3D17358346+%22m%C4%B1+gelmediniz%22&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&lr=lang_tr, Erişim Tarihi: 22.08.2010.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:KGD4UwWSEAJ:www.bordomavi.net/forum/showthread.php%3Fp%3D1073683+%22gelmeyen+gelmeyene%22&cd=7&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 22.11.2011.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:OnsHm3mQ47IJ:elaziz.the-up.com/t65p180-gakkoca+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:PyXupE5n9skJ:forum.merlininkazani.com/fb.ashx%3Fm%3D376785+%22almas%C4%B1na+al%C4%B1p%22&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&lr=lang_tr, Erişim Tarihi: 15.10.2010.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:QPlnWkoiZu4J:www.birgun.net/writer_2008_index.php%3Fcategory_code%3D1195413294%26news_code%3D1208666687%26year%3D2008%26month%3D04%26day%3D20+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr#.UfjOqNJSiAM, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Q3XD4LJIoMYJ:www.fotokri tik.com/kullanici/aldigi_elestiriler.php%3Fid%3D342766%26pgNb%3D49+%22giden+gidiveriyor%22&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, Erişim Tarihi: 02.07.2010.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:r-6XQY2AOagJ:www.canakkalebelediyespor.com.tr/branslarimiz/yuzme/yuzme-haberleri%3Fstart%3D57+&cd=2&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:v_BZ5IROz mwJ:www.eksiduyuru.com/index.php%3Fm%3D2%26s%3D1%26p%3D469+%22almaya+alsam%22&cd=4&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, Erişim Tarihi: 21.10.2010.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Wo1Hg1Yi0e4J:ekitap.kulturturizm.gov.tr/dosya/1-87342/h/yusufahmedov-recepкупcuev-nevzatmehmedov.pdf+&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:wvYG9r8s4RcJ:www.borsayorumu.com/post192031.html+%22almas%C4%B1na+al%C4%B1p%22&cd=1&hl=tr&ct=clnk&gl=tr&lr=lang_tr, Erişim Tarihi: 15.10.2010.

http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:y1B7Xx3UgagJ:www.beyazakdeniz.com/yazi_detay.php%3Fid%3D7743%26yazar%3D7+%22gitmesine+gitti%22&cd=65&hl=tr&ct=clnk&gl=tr, Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:zpVLsP3fsRcJ:nn-no.facebook.com/topic.php%3Fuid%3D40959729770%26topic%3D7563+%22o lsa+olmas%C4%B1+m%C3%BCmk%C3%BCn%22&cd=3&hl=tr&ct=clnk&gl=tr>, Erişim Tarihi: 05.08.2010.

<http://web.firat.edu.tr/sosyalbil/dergi/arsiv/cilt19/sayi2/161-178.pdf>, Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.webmastersitesi.com/internette-para-kazan/700345-para-iadeli-iddaa-ile-kazanc-sistemi-18.htm>, Erişim Tarihi: 01.12.2012.

<http://www.webmastersitesi.com/websitesi-alis-satis/59626-forum-sitesi-alinicaktir.htm>, Erişim Tarihi: 31.07.2013.

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=1140705>, Erişim Tarihi: 22.05.2013.

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=1311975>, Erişim Tarihi: 25.08.2009.

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?p=1697157>, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=12146&start=100>,

Erişim Tarihi: 19.12.2010.

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=23651&start=15060>,

Erişim Tarihi: 01.06.2011.

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=258&start=510>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<https://www.xing.com/net/svsg/yazilarimiz-siirlerimiz-219696/biliyorum-ben-14805134/14805134/>,

Erişim Tarihi: 06.08.2010.

http://www.xn--fotoma-lua.com.tr/Yazarlar/hincal_uluc/2009/08/18/yuh_olsun,

Erişim Tarihi: 03.08.2010.

<http://xuqa.com/29000013125>, Erişim Tarihi: 17.08.2010.

<http://www.yagmurdergisi.com.tr/archives/yazdir/gun-aksamsizdir>,

Erişim Tarihi: 31.07.2013.

http://www.yagmurdergisi.com.tr/konu_goster.php?konu_id=1637&yagmur=bolum2&kat=18&sid=32,

Erişim Tarihi: 19.07.2010.

http://yaklasbiraz.blogspot.com/2008_12_21_archive.html, Erişim Tarihi: 18.11.2010.

<http://yazarlar.diyalogo.com/frame.dlg?aid=5000000000068186>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.yazete.com/haber-yazdir-403896.html>, Erişim Tarihi: 24.02.2013.

<http://www.yazete.com/magazin/ece-ucuncu-evini-de-aldi-22522.html>,

Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.yeniadana.net/web/YaziDetay.aspx?id=1755>, Erişim Tarihi: 03.11.2010.

<http://www.yeniadana.net/web/YaziDetay.aspx?id=2371>, Erişim Tarihi: 03.08.2013.

http://www.yeniasir.com.tr/Sarmasik/Yazarlar/tevfik_tortamis/2009/10/04/mazlumun_a

hi_yerde_kalmadi, Erişim Tarihi: 25.12.2010.

<http://yenisafak.com.tr/arsiv/2002/AGUSTOS/21/kbumin.html>,

Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/Default.aspx?t=16.12.2007&y=HuseyinHatemi>,

Erişim Tarihi: 24.11.2010.

<http://yenisafak.com.tr/yazarlar/FehmiKoru/demirelin-kulaklari-cinlasin/6405>,

Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/?t=31.05.2010&y=OmerLekesiz>

Erişim Tarihi: 03.10.2010.

<http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr/yazargoster.php?haber=12050>,

Erişim Tarihi: 05.02.2013.

<http://www.yg.yenicaggazetesi.com.tr/yazargoster.php?haber=4882>,

Erişim Tarihi: 02.06.2013.

<http://yillik.ceng.metu.edu.tr/2006/guest-read.php?user=e1298298>,

Erişim Tarihi: 21.08.2010.

<http://yillik.ceng.metu.edu.tr/2006/guest-read.php?user=e1347608>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.ykykultur.com.tr/kitap/cinlerle-yolculuk>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.yonja.com/NewsTagSearch.jsp?tid=21706>, Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://yorum.ekolay.net/detay.aspx?uye=elma34>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.yorumla.net/anket-bolumu/534661-arkadasiniz-kopegine-sizin-adinizi-verse-ona-ne-yapardiniz-2.html>, Erişim Tarihi: 01.08.2013.

<http://www.yorumla.net/hayata-dair/216875-bir-gonul-yolculugu.html>,

Erişim Tarihi: 04.08.2013.

http://yorum.milliyet.com.tr/Yorumlar.aspx?HaberKod=S_1183382,

Erişim Tarihi: 19.07.2010.

http://yorum.milliyet.com.tr/Yorumlar.aspx?SayfaNo=1&&HaberKod=G_389225,

Erişim Tarihi: 13.07.2010.

<http://www.youtube.com/user/rocker2gzm>, Erişim Tarihi: 05.08.2013.

<http://www.youtube.com/watch?v=uF5Zgr-a-84>, Erişim Tarihi: 24.02.2013.

<http://www.yurtgazetesi.com.tr/rezaletin-daniskasi-makale.3334.html>,

Erişim Tarihi: 12.04.2013.

<http://www.yuzsekiz.com/%20sezon-3-bolum-22-2-saatlik-sezon-finali/?cp=all>,

Erişim Tarihi: 08.01.2011.

<http://www.yuzuklerinefendisi.com/article.php?sid=865>, Erişim Tarihi: 13.07.2010.

<http://www.yuzuklerinefendisi.com/article.php?thold=->

1&mode=flat&order=0&sid=1995, Erişim Tarihi: 04.08.2013.

<http://www.21yyte.org/tr/yazi.aspx?ID=618&kat=9>, Erişim Tarihi: 17.10.2010.

<http://zahidekocaglucavus.blogcu.com/ben-zahide-kocaoglu-cavus/3790096>,

Erişim Tarihi: 31.07.2010.

http://www.zaman.com.tr/abdullah-aymaz/turgut-ozal_1273770.html,

Erişim Tarihi: 01.06.2013.

[http://www.zaman.com.tr/gundem_erozyon-dede-hayrettin-karaca-ulusalci-dede-
oldu_99352.html](http://www.zaman.com.tr/gundem_erozyon-dede-hayrettin-karaca-ulusalci-dede-
oldu_99352.html), Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://ziyaret.pamukpinar.k12.tr/index.asp?Sayfa=44>, Erişim Tarihi: 10.02.2011.

[http://www.zekirdek.com/forum/124264-ahmedinejat-anitkabiri-ziyaret-etmek-
istemedi-3.html](http://www.zekirdek.com/forum/124264-ahmedinejat-anitkabiri-ziyaret-etmek-
istemedi-3.html), Erişim Tarihi: 14.03.2012

<http://www.zekirdek.com/forum/arsiv/t-189814.html>, Erişim Tarihi: 13.02.2011

[http://www.zekirdek.com/forum/228951-baba-ben-aksam-erkek-arkadasimda-kalcam-
3.html](http://www.zekirdek.com/forum/228951-baba-ben-aksam-erkek-arkadasimda-kalcam-
3.html), Erişim Tarihi: 10.08.2010.

<http://www.zekirdek.com/forum/117061-kullandiginiz-hat-hangisi-gsm-2.html>,
Erişim Tarihi: 01.04.2012

<http://www.zekirdek.com/forum/81749-sevgili-gunluk-565.html>,
Erişim Tarihi: 20.04.2011.

<http://www.zekirdek.com/forum/77248-son-kelimeyi-al-basa-koy-3597.html>,
Erişim Tarihi: 29.07.2010.

<http://www.zekirdek.com/forum/116883-telefonunuza-gelen-en-son-sms-629.html>,
Erişim Tarihi: 01.04.2012

<http://www.zekirdek.com/forum/244876-turkiye-nukleer-silah-yapmali-mi.html>,
Erişim Tarihi: 06.08.2013.

<http://www.zevkli.org/archive/bir-gece-ansizin-gelebiliriz-t855534.html>,
Erişim Tarihi: 02.09.2010.

[http://www.zevkli.org/ataturk-kurtlere-ozerklik-verilecek-dedi-
t499315.html?s=93685363d84edee8456b43b1448fbb18&";](http://www.zevkli.org/ataturk-kurtlere-ozerklik-verilecek-dedi-
t499315.html?s=93685363d84edee8456b43b1448fbb18&)
Erişim Tarihi: 05.08.2010.

[http://www.zevkli.org/hz-ali-ve-ataturkun-altinda-secde-ne-kadar-dogrug-
t753113p94.html](http://www.zevkli.org/hz-ali-ve-ataturkun-altinda-secde-ne-kadar-dogrug-
t753113p94.html), Erişim Tarihi: 04.07.2010.

[http://www.zeybekoloji.com/turku-sozleri/kayalca-nin-taslari-balikesir-dursunbey-
t2313.html](http://www.zeybekoloji.com/turku-sozleri/kayalca-nin-taslari-balikesir-dursunbey-
t2313.html), Erişim Tarihi: 08.12.2012.

ÖZ GEÇMİŞ

Adı Soyadı : Mehmet ALTINÖZ

Doğum Yeri ve Yılı : Altınözü / 13.04.1978

Medenî Durumu : Evli

Adres : Akevler Mah. 16. Sok. Murat Çalışkan Apt. Daire Nu. 9

Antakya / HATAY

Telefon : 0326 216 55 39 / 0505 371 01 69

e-posta : mehmetaltinoz8791@hotmail.com

Öğrenim Durumu :

2005-2013: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora Programı / ADANA

2000-2003: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı / ADANA

1996-2000: Mustafa Kemal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü / Antakya-HATAY

İş Deneyimleri:

2006-2013: Hüseyin Özbuğday Anadolu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni / Antakya-HATAY (Devam ediyor.)

2000-2006: Hacı Ali Nurlu Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni / Antakya-HATAY

Yabancı Dil: İngilizce (orta düzeyde)

Bilgisayar: Word